

नव जीवन

ମିର ଟମ୍ବେର

ନବ ଜୀବନ

ଅନୁବାଦ
ସଦ୍ଦ ନୈକୀନା

ଉପାଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଦାନ
କଲେଜ

NAVA JEEWAN—An immortal Novel entitled **RESURRECTION** by
Leo Tolstoy, translated by **Sri Jadu Saikia** and Published by **Sri Durgapada**
Rai Choudhuri, M. Com., on behalf of **Oriental Book Company, Gauhati** :
First published—April '72 : **Price Rs. 15'00 only.**

একম একাংশ : বিহ : ১৮০০ পৰ : এখিল : ১০১২ ॥ একাংশক : ঐহুৰ্গানৰ বাৰ জৌবুৰী,
 একু বন, ওকিয়েকেল বুক কোম্পানী, পানবজাৰ ডহাৰাচি ॥ বেইশাত : মানস ভট্টাচাৰ্য ॥
 হন্যৰ্গতা : মূল ইভাৰ্লিৰ এফিভেট লিবিট ১০০, কলকাতা-১ ॥
 মূল : ১০ টকা বাবেদ ॥

অনুবাদকৰ একেবাৰ

মনীষী লিয়ঁ টলষ্টয়ক অসমীয়া পঢ়ুৱৈ সমাজত নতুনকৈ চিনাকী কৰাৰ প্ৰয়োজন নাই। টলষ্টয়ৰ সাধু, দুখনমান উপভাস ইতিমধ্যে অসমীয়া ভাষালৈ ভাঙনি কৰা হৈছে আৰু পঢ়ুৱৈ সমাজে সেইবিলাক পঢ়ি নিশ্চয় সোৱাদ পাইছে।

টলষ্টয়ৰ মৃত্যুৰ বাতৰি পাই মহান্ লিখক যেক্সিম গৰ্কিয়ে চকুলো টুকি কৈছিল যে এজন দেৱতাৰ দৰে জানী (Superhumanely wise) লোক ইহ-সংসাৰ ত্যাগ কৰিলে। সঁচাই টলষ্টয় আছিল এজন মহৰ্ষি। সমস্ত পৃথিৱীত তেওঁ মহৰ্ষি বুলিয়েই খ্যাত। কথিত আছে টলষ্টয়ৰ ৰচনা পঢ়ি মহাত্মা গান্ধীও প্ৰভাৱান্বিত হৈছিল।

কিন্তু এনে এজন বিশ্ববিখ্যাত লিখকৰ সৃষ্টিধৰ্মী সাহিত্যৰাজিক ৰাশিয়াৰ প্ৰতিক্ৰিয়াশীল শ্ৰেণীয়ে তেওঁলোকৰ স্বাৰ্থৰ হকে 'টলষ্টয় বিপ্লৱ-বিৰোধী' বুলি প্ৰচাৰ চলাবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল। এই অপচেষ্টাৰ তীব্ৰ বিৰোধিতা কৰি লেনিনে কৈছিল যে টলষ্টয়ে তেওঁৰ অমৰ সাহিত্য প্ৰতিক্ৰিয়াশীল শ্ৰেণীৰ স্বাৰ্থ পূৰণৰ কাৰণে লিখা নাই। ৰাশিয়াৰ অত্যাচাৰী 'জাৰতন্ত্ৰ', 'আৰ্মোলাতন্ত্ৰ', জমিদাৰ আৰু অভিজাত গোষ্ঠীৰ যি প্ৰতিক্ৰিয়াশীল ৰূপ আৰু চিত্ৰ টলষ্টয়ে তুলি ধৰিছে আৰু তেওঁলোকৰ শোষণ আৰু শাসনৰ যি বাস্তৱ প্ৰতিচ্ছবি আঁকি থৈ গৈছে, আমি ৰাইজৰ আগত সেইখিনি কথাকে ডাঙি ধৰিলেই বিপ্লৱৰ স্বাৰ্থ পূৰণ হ'ব।—লেনিনৰ এই মন্তব্যই প্ৰতিক্ৰিয়াশীল গোষ্ঠীৰ চক্ৰান্ত ব্যৰ্থ কৰিছিল।

টলষ্টয়ৰ অমৰ সাহিত্যসৃষ্টিৰ ভিতৰত 'ৰিচাৰেক্‌শন' (Resurrection) এখনি বিশ্ববিখ্যাত উপভাস। এই উপভাসতো তেওঁ অতি পৰিষ্কাৰভাৱে ৰাশিয়াৰ জাৰতন্ত্ৰৰ অমাহুৰিক অত্যাচাৰ, নিৰ্ধৰ্ম শোষণ, আৰ্মোলাতন্ত্ৰৰ অমানবীয় ব্যৱহাৰ, আইন আদালত আৰু ধৰ্মীয় গোষ্ঠীৰ অবিচাৰ, সমাজ-জীৱনৰ চূড়ান্ত অধঃপতন, কৃষক শ্ৰেণীৰ দুৰ্ভিক্ষ জীৱন, দীনহীনৰ কৰণ আৰ্ত্তনাদৰ জীৱন্ত প্ৰতিচ্ছবি ডাঙি ধৰিছে। অসমীয়া পঢ়ুৱৈ সমাজে বাতে এই বাস্তৱধৰ্মী বিশ্ববিখ্যাত উপভাসখন পঢ়ি, ৰসোপলব্ধি কৰিব পাৰে, সেই উদ্দেশ্যেই অসমীয়া ভাঙনি কৰা হ'ল।

ইংৰাজী 'ৰিচাৰেকশন্' শব্দটোৰ অসমীয়া অৰ্থ হয় 'পুনৰ্জীৱন' বা 'পুনৰুত্থান'। কিন্তু শব্দটো কঠিন হোৱাত, আৰু প্ৰথিতযশা সাহিত্যিক চৈয়দ আব্দুল মালিকৰ পৰামৰ্শমতে কিতাপখনৰ নাম "নৱ জীৱন" দিয়া হল।

কিতাপখনৰ পাণ্ডুলিপি যুগুত কৰোঁতে যোৰ সহকৰ্মী, বন্ধু, আৰু ভ্ৰাতৃ-প্ৰতিম, 'জনমত' কাকতৰ সম্পাদক ত্ৰিদি মহন্তই বৰ্ণাসুদ্ধি আৰু 'প্ৰচ্ছ' আদি চাই সাহায্য কৰাত নথৈ শলাগ ললোঁ।

শেহান্তৰত গুৱাহাটীৰ 'ওৰিয়েণ্টেল বুক কোম্পানী'ৰ ত্ৰিহুৰ্গাপদ ৰায় চৌধুৰীয়ে কিতাপখন ছপা কৰি উলিৱাত আমি কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশ কৰিলোঁ।

গোলাঘাট

ত্ৰিযুক্তনাথ শইকীয়া

৩৫।৭২ ইং

ਜਿਥੋਂ ਟਿਲੋਟਸ ਕਾਨਕਰੀ ਉਪਭਾਸ਼
Resurrection-ਥੇ ਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ :
ਅਸਲ ਅੰਦਰ

প্ৰথম খণ্ড

এক

শত সহস্ৰ মানুহৰ বসতি এই নগৰখনত। মানুহেৰে একেবাৰে ঠাঁহ খোৱা। যদিও ঠাঁহি ডোখৰ সকলো তথাপি ইয়াৰ ঘাঁহৰন টকলা কৰি শিলেৰে বান্ধি, চেহেৰা বিকৃত কৰি পেলাইছে। চৰাই-চিৰিকতিবোৰ খেদাই, গছৰ ডালবোৰ কাটি খঁৰা কৰিছে। নগৰৰ গোটেই আকাশ আৰু বতাহ তেল আৰু কয়লা শোৱা বোঁৱাৰে হাঁতমৰা। তথাপি অলপ ঠাঁহিত বসন্তৰ বা লাগি মানুহৰ মন-প্ৰাণ যেনেদৰে আনন্দত উত্তলা হয়, এই নগৰখনতো তাৰ কোনো ব্যতিক্ৰম ঘটা নাই। বসন্ত বিৰাজমান।

উত্তপ্ত ৰবি। শীতল বতাহ। ঘাঁহবোৰ পুনৰ লহপহকৈ বাঢ়ি আহিছে। মাটিত পাৰি খোৱা শিলবিলাকৰ ফাঁকবোৰত আৰু আলিঙ্গাতিৰ ঠেক ঠাঁহিবোৰত ঘাঁহবোৰ সজীৱ হৈ উঠিছে। বাৰ্চ, পপলাৰ, আৰু চেৰি গছৰ কুঁহিপাতৰ স্নগন্ধত ঠাঁহখন যেন আমোল মোল।

বসন্তৰ আগমনিত ধোঁৱাকাউৰী, কপৌ, ঘনচিৰিকা আটাঁহিবোৰ যেন আনন্দত মতলীয়া। পুৰণি বাহুবোৰৰ ঠাঁহিত সিহঁতে যেন নতুন বাহ সাজিবলৈ সাজু। দেৱালবোৰৰ কাষত ৰ'দ কাঁচলিত মৌমাখিবোৰে ডোঁ-ভোৱাব লাগিছে। পশু-পক্ষী, কীট-পতঙ্গ, গছ-লতা, বালক-বালিকা আটাঁহিৰে অন্তৰত হিয়া ভৰা আনন্দ। কিন্তু মানুহৰ ভিতৰত বিশেষকৈ বয়সস্থ স্ত্ৰী-পুৰুষৰ ভিতৰত, পৰস্পৰে ঠগ প্ৰদৰ্শনা, আৰু পৰস্পৰে নিৰ্ঘাতন, পীড়ন আৰু অত্যাচাৰ কৰাৰ অন্ত নাই। তেওঁলোকে বসন্তৰ এই মন-মুগ্ধকৰ উষাক প্ৰয়োজনীয় আৰু পৱিত্ৰ বুলি নেভাবে। তেওঁলোকে পৰম পিতা পৰমেশ্বৰে সৃষ্টিকৰা এই জগতখনৰ কথাও নেভাবে। ঈশ্বৰে সৃষ্টিকৰা যি সৌন্দৰ্য্যৰাশীয়ে মানুহৰ অন্তৰ শান্তি, যৈত্ৰী, ত্ৰেক্য আৰু প্ৰেমৰ আবেগেৰে বলিয়ান কৰে, সেই কথায়ো তেওঁলোকক স্পৰ্শ নকৰে। তেওঁলোকৰ একমাত্ৰ লক্ষ্য আৰু অভিসন্ধি কেনেকৈ ইজনে সিজনক চেৰ পেলাই, ওপৰহতীয়া হয়। এয়ে হ'ল তেওঁলোকৰ একমাত্ৰ চিন্তা, ভাবনা আৰু কামনা।

পৃথিবীৰ প্ৰাণী-জগতত বসন্তই আনি দিয়ে প্ৰাণত নতুন স্পন্দন, নতুন আনন্দ আৰু নতুন প্ৰেৰণা। বসন্তৰ যুহু মলয়াই প্ৰাণীসকলে অসম্ভৱত সঁকাৰ কৰে অসীম আনন্দ।

কিন্তু তেনে সময়তো, নগৰৰ সোঁ-মাজত প্ৰতিষ্ঠিত কাৰাগাৰখনত বসন্তৰ কোনো বা-বতাহ নাই। মানুহ আৰু জন্তু উভয়ৰে, বসন্তৰ এই আনন্দ আৰু প্ৰাণীৰ উপলব্ধি কৰিবৰ কাৰণে এঠ কাৰাগাৰখনত কোনো সুবিধাই দিয়া নাছিল। তাৰ ঠাইত আগদিনা জাৰি হৈছিল বীতিমত বেজিষ্ট কৰা আৰু ষ্টাম্পমৰা এখন নোটিচ। নোটিচত লিখা আছিল যে অহা এপ্ৰিলৰ ২৮ তাৰিখে পুৱা ৯ বজাত জেলত আৱদ্ধ কৰি বথা এজন পুৰুষ আৰু দুজনী তিবোতা মুঠ তিনিজন মানুহ (তিবোতা দুজনীৰ ভিতৰত এজনী মূল আসামী আৰু তেওঁক বেলেগে নিয়া হ'ব) আদালতত হাজিৰ কৰা হ'ব।

ক্ৰমে ২৮ এপ্ৰিল আহি উপস্থিত হ'ল। সেইদিনা পুৱা ৮ বজাত জেলৰ নাৰী-অপৰাধী থকা অংশৰ একাৰ আৰু দুৰ্গন্ধময় কৰিদৰত মুখ্য বাৰ্ডাৰজন উপস্থিত হ'ল। তেওঁৰ পিছে পিছে এগৰাকী মহিলা। মানুহ গৰাকীৰ চুলি-বোৰ পকা আৰু কেঁকোৰা। মুখৰ চেহেৰাৰ পৰা বৃদ্ধা যায় তেওঁৰ অন্তৰ যেন কিবা বিষাদেৰে ভৰা। এগৰাকী যেন নিৰ্যাতিতা নাৰী। গাত পিন্ধা 'ইউনি-ফৰ্ম'টোৰ চোলাৰ হাত দুটাত সোনোৱালী ফুল বহা। ককালত মৰা বেণ্টদাল নীলা।

জেলৰ বাৰ্ডাৰৰ ছাবিকোচা জুজুনাই উঠিল। লগে লগে নিৰ্জন কোঠাটোৰ দৰজা খোল খালে। কোঠাটোৰ ভিতৰৰ পৰা ওলাই আহিল এছাটি দুৰ্গন্ধময় বতাহ। দীঘলী বাৰাণ্ডাত থকা দুৰ্গন্ধতকৈও যেন চৰা। “মাচ্‌লভা। কেছাৰিলৈ যাব লাগে।” এই বুলি বাৰ্ডাৰে হুকুম দি, পুনৰ কক্ষটোৰ দৰজাখন বন্ধ কৰি দিলে।

জেলৰ চোতালত বাহিৰৰ পথাৰ বিলাকৰ পৰা অহা নিৰ্মল আৰু লীতল বতাহ পোহা যায়; কিন্তু দীঘলী বাৰাণ্ডাৰ বতাহ হ'ল নানা বীজাণুৰে ভৰা আৰু প্ৰত্যেক নবাগতক এই গোবৰ-জাবৰ, আলকডৰা আৰু গেলাপচাৰ দুৰ্গন্ধই অতিষ্ঠ কৰি তোলে। আনকি দূষিত বায়ুৰ গোকৃত অভ্যন্তৰ বাৰ্ডাৰলীয়েও এই দুৰ্গন্ধ সহিবলৈ টান পায়। বাৰাণ্ডাৰ দুৰ্গন্ধ তাইবো অসহ্য লাগে। গোকৃত ভাগৰি ভীইব যেন চোপনিহে আহিব।

কক্কটোৰ ভিতৰৰ পৰা খচ্‌খচনি, মজিয়াত খোজৰ শব্দ আৰু মাৰীকৰ্ণৰ
 শুনা গ'ল। বাৰ্ভাৰে হুকুম দিলে, “জলদি-জলদি”, ভতালিকে এজনী নিশোভল,
 লাহৰী গাভৰু খৰপোচকৈ ওলাই আহিল আৰু বেগাই গৈ জেইলাবৰ
 ওচৰ পালে। গাভৰুজনীৰ গাত এটা কাৰ্ট আৰু জেকेट, যটীয়াবৰণৰ
 এটা কোট। ভৰিত জেলত পিন্ধা জোতা আৰু এজোৰ কপাহী মোজা, মূৰত বন্ধা
 আছে এখন বগা কমাল। কমালৰ তলেদি, চুলি কিছুমান ঘূৰ্ণীয়া হৈ কপালত
 পৰি আছে, আৰু ই যেন কিবা এটা স্পষ্ট উদ্দেশ্য প্ৰণোদিত। বহুদিন কাৰা-
 বাসৰ ফলত মানুহৰ মুখ যেনেকৈ শেঁতা পৰে, গাভৰু গৰাকীৰ মুখৰ চেহেৰাও
 তেনেকুৱাই শেঁতা পৰা, যেন চেচুকৰ ডেমদেউকাহে। তাইৰ হাতকিখন সৰু
 অখচ বহল। কোটটোৰ কলাৰে আৱৰি থকা ডিঙিটোও একেবাৰে শেঁতা।
 কিন্তু মুখৰ চেহেৰাৰ তুলনাত চকুজুৰিৰ চেহেৰা সম্পূৰ্ণ বিপৰীত। চকুহাল
 সতেজ আৰু উজ্জল। এটা চকু অলপ কেঁবা। খোজ দিওঁতে তাই মূৰ ডাঙি
 পোন হৈ গৈছে আৰু বুকুখন ওফণ্ডি পৰিছে। তকণী গৰাকীয়ে মূৰটো অলপ
 পিছহুতীয়াকৈ জেইলাবৰ চকুলৈ দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰি, বাৰাণ্ডাতে ভেঙৰ সমুখত
 থিয় হ’ল। তাই যেন জেইলাবৰ যেই সেই হুকুম পালন কৰিবলৈ সাজু।

বাৰ্ভাৰে কক্ষৰ ছৱাৰখনত তলাবন্ধ কৰিব খোঁজোতেই এগৰাকী চাল-
 শোভোৰা আৰু কঠুৱা চাবনীৰ বৃদ্ধাই পকা মূৰটো উলিয়াই মাচলভাক কিবাকিবি
 ক’বলৈ ধৰিলে। কিন্তু বাৰ্ভাৰে বুঢ়ীৰ মূৰটো ঠেলি, কক্কটোৰ দৰজাখন বন্ধ কৰি
 দিলে। কোঠাটোৰ ভিতৰত এজনী নাৰীৰ হাঁহিৰ বোল শুনা গ’ল। কক্কটোৰ
 দৰজাৰ সৰু বিন্ধাটোলৈ চাই মাচলভায়ো এটা হাঁহি মাৰিলে। বৃদ্ধা গৰাকীয়ে
 ভিতৰফালৰ পৰা দৰজাৰ বিন্ধাইদি গলগলীয়া মাত্বেৰে মাচলভাক ক’লে,
 “সাবধান! সিহঁতে যেতিয়া তোমাক প্ৰশ্ন কৰিব, তুমি তেতিয়া আকোৰ
 গজালি মাৰি একেটা কথাকে কৈ থাকিবা। কেতিয়াও লৰচৰ নকৰিবা।
 প্ৰয়োজন নোহোৱা এটা কথাও নকবা।”

“বুজিছোঁ, কিন্তু বৰ্তমান যি হুৰহুহা তাতকৈনো আৰু বেছি কি হ’ব? যি
 হয় হক! যেই সেই এটা হৈ গলেই মনত শাস্তি পাওঁ।” মাচলভাই ক’লে।

মুখ্য বাৰ্দ্ধাৰজনে ওপৰৱালাৰ ভেমত আৰু বহুতৰ স্মৃতি কলে, “অৱশ্যে
 তোমাৰ এটাই গতি হ’ব! এতিয়া বলা!”

কক্কটোৰ দৰজাৰ বিন্ধাইদি চাই থকা বৃদ্ধা গৰাকীৰ চকু অন্ধ হ’ল।
 মাচলভায়ো ক্ৰমে খোজ দি কৰিদৰৰ সোঁ-মাজ পালেহি। মুখ্য বাৰ্দ্ধাৰজন

আজ্ঞে আপো আহি আছে। শিলৰ খটখটিয়েদি ভেঙলোক বাৰি আহি, পোন্ধৰ নাক কোঁচাই নিয়া, হাই উৰুনি চলি থকা পুৰুষ কয়নী বিলাকৰ হাৰ্ডটো পাৰ হৈ আহিল। প্ৰতিটো কল্পৰ কয়নী আৰু হাজোতী বিলাকে দৰজাৰ বিজাইদি জুমি জুমি চাইছে। মাচলভাক অফিচত হাজিৰ কৰা হ'ল। তাইক আদালতলৈ নিবৰ কাৰণে ছজন ছিপাহী সাজু হৈ আছে। অফিচত থকা কেৰেণী এজনে ধপাতৰ গোন্ধ ওলোৱা কাগজ এখন ছিপাহী এজনৰ হাতত দি মাচলভালৈ চাই ক'লে, “লৈ যোৱা।”

কাকত হাতত লোৱা ছিপাহীজন নিজ নিমন্তণৰদৰ এজন কৃষক আছিল। ভেঙৰ বৃদ্ধখন বঙা, আৰু বসন্তৰ দাগ থকা। ভেঙ কাকতখন চোলা-জোপত ভৰাই ল'লে, মাচলভাৰ ফালে চাই, ভেঙৰ সঙ্গীজনক ইঙ্গিত দিলে। তাৰ পিছত ভেঙলোক ভিনিওজন জেল-গেট পাৰ হৈ ওলাই আহিল আৰু নগৰৰ পকা বাস্তাইদি যাবলৈ ধৰিলে।

গাড়ী চলোৱা কচোৱান, হাট বজাৰ কৰা বেপাৰী, হাজিৰা কৰা মজদুৰ, বাটেদি ৰোৱা কেৰেণী, মহৰী অনেক মানুহে কৌতূহলেৰে হাজোতী গাভৰুজনীলৈ চাবলৈ ধৰিলে, কিছুমানে মূৰতুপিয়াই ভাবিবলৈ ধৰিলে, “এই বিলাক মানুহৰ স্বভাৱ আমাৰ নিচিনা নহয়, আৰু তাৰেই ফলত এনে দশা। ল'ৰা-ছোৱালী বিলাকেও সমুচিত ভাৱে বাটত বৈ বৈ এই ডকাইতজনীলৈ চাই গৈছে। কিন্তু ছিপাহী ছজনে তাইক আৰু বেয়া কাম কৰাত বাধা দিছে বুলি ভাবি সিহঁতৰ ভয় দূৰ হ'ল। এজন কৃষকে নগৰত কয়লা বিক্ৰী কৰি চাহ খাই ঘূৰি আহিছিল। ভেঙ মাচলভাৰ কাষেদি পাৰ হৈ আহোঁতে তাইক এব ‘কোপেক’ হাতত গুজি দিলে। তাই হাঁহি মাৰি ভোব-ভোবাই উঠিল।

মাচলভাই লক্ষ্য কৰিলে যে প্ৰতিজন মানুহৰেই চকু তাইৰ ওপৰত। ভায়ে মূৰটো লৰচৰ নকৰাকৈ প্ৰতিজনলৈ চকু দি লৈছে। মানুহবোৰৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিব পৰাত পেটে পেটে তাইৰ আনন্দই লাগিল। জেলৰ তুলনাত বাহিৰৰ মুক্তবায়ু সেৱন কৰিও তাইৰ ভালৈই লাগিছিল। কিন্তু জেলখানাত বহি শুই তাইৰ খোজকঢ়াৰ অভ্যাস নাইকিয়া হৈছিল, খোজ কাঢ়ি তাই বৰ কষ্ট পাইছে। তাতে তাইৰ ভৰিত আছিল এজোৰ জেলত পিন্ধা জোতা। এইবোৰ একেবাৰে বেয়া বিধৰ জোতা। গতিকেই তাই খুব ধীৰে ধীৰে খোজ দি গৈছে। বাটৰ কাষত থকা এজন ধান বেপাৰীৰ দোকানৰ সমুখত কেইটামান কৰ্ণো পৰি আছিল। কোনেও সিহঁতৰ শাস্তিভঙ্গ কৰা নাছিল। নীলা আৰু মটীয়া বৰণৰ

কশো এটা মাচলভাৰ ভৰিত প্ৰায় লাগো লাগো । কশোটো উৰা মাৰি তাইৰ কাণৰ কাষেদি উৰি গ'ল । আৰু চৰাইটোৰ পাখি বিলাকে তাইক কেনে বিছনিৰ বা-হে দি গ'ল । মাচলভাই হাঁহি মাৰিলে হয়, কিন্তু লগে লগে তাইৰ অৱস্থাৰ কথা মনত পৰি, তাই এটা দীঘল হুমুনিয়াহ পেলালে ।

তুই

মাচলভাৰ জীৱনৰ ইতিবৃত্ত হ'ল একেবাৰে সাধাৰণ । তাইৰ মৃত্যুমাক আছিল এগৰাকী গাৱঁলীয়া তিবোতা । মাক অবিবাহিতা আছিল আৰু এখন ডায়েৰী ফাৰ্মত গোৱালনীৰ কাম কৰিছিল । এই ফাৰ্মখনৰ পৰাকিনী হ'ল ভূগৰাকী কুমাৰী মহিলা । এওঁলোকৰ এই ফাৰ্মৰ বাহিৰেও তু-সম্পত্তি আছিল বহুত । মাচলভাৰ মাকৰ প্ৰতি বছৰেই একোটি জহৰা সন্তান জন্ম হয় । অৱশ্যে গাৱঁত এনেকুৱা ঘটনা বিৰল নহয় । প্ৰতিটো অবাঞ্ছনীয় সন্তান জন্ম হোৱাৰ পিচত 'বেপটাইজ' কৰা হয় : কিন্তু পিছত কাম কাজ কৰাৰ অনুবিধা হোৱাৰ কাৰণে মাকে অৱহেলা কৰিবলৈ ধৰে আৰু শেষত অনাৰ্থন-অৰ্দ্ধাৰ্থনত মৰিবলৈ এৰি দিয়ে । এইদৰে পাঁচোটা সন্তান মৃত্যুৰ মুখত পৰিল । এই পাঁচোটা সন্তানক বেপটাইজ কৰা হৈছিল ; কিন্তু পিছত খাদ্যৰ অভাৱত সিহঁতে সংসাৰৰ পৰা বিদায় ললে । ষষ্ঠ সন্তানটোৰ জন্ম হ'ল এটা অঘৰীৰ ফালৰ পৰা । তাইবো দশা আগৰ কেইটাৰ দৰেই হ'লহেঁতেন ; কিন্তু ভাগ্যক্ৰমে ডায়েৰী ফাৰ্মৰ মালিক ভূগৰাকী, ভূগৰ্জ-যুক্ত ক্ৰীম পঠোৱাৰ কাৰণে ফাৰ্মৰ গোৱালনীহঁতক গালি-শপনি দিবলৈ অকস্মাৎ আহি উপস্থিত হ'ল । তেওঁলোকে আহি এই গাভৰু মানুহজনীক এটি নবজাত স্বাস্থ্যবান শিশুৰে সৈতে গোহালিঘৰত শুই থকা দেখিবলৈ পালে । বয়োজ্যেষ্ঠা মহিলাগৰাকীয়ে অশোচত পৰা এই মানুহ-জনীক গোহালিত পৰি থাকিবলৈ দিয়া দেখি গোৱালনীবোৰক পুনৰ ভালকৈয়ে এবকছনি দিলে । তেওঁ উলটিব খুজিছিল । এনেতে এই সন্তজাত শিশুটি দেখি অন্তৰত বেধা উপজিল, আনহাতে ইগৰাকী মহিলাই আকৌ শিশুটিৰ 'ধৰ্ম-মাতৃ' হ'বলৈকো ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিলে । তাবোপৰি তেওঁ এই ধৰ্ম-পুত্ৰীৰ প্ৰতি দৰলভ তাইক ধুৱাবৰ কাৰণে কিছু গাখীৰ আৰু খা-খবছৰ কাৰণে কিছু গখীয়া দিবলৈকো গাত ল'লে, যাতে মাকে ধুৱাই-বুধাই কেছুবাটো ডাঙৰ দীঘল কৰিব পাৰে । বুঢ়ানাবী ভূগৰাকীয়ে কোনোবাক শিশুটি বন্ধা পৰিল বুলি মন্তব্য কৰিলে ।

এইদৰে এই শিজটিয়ে তিনি বছৰত ভৰি দিলে। এনেতে বেয়াৰত পৰি
মাকে ইহ-সংসাৰ ভ্ৰাম্য কৰিলে। মাচলভা হৈ পৰিল বুঢ়ীমাকৰ বোজা।
অন্ধা দেখি কুমাৰী মহিলা হুগৰাকীয়ে তাইক ভেঙলোকৰ ঘৰলৈ লৈ গ'ল।

সকলক ক'লা চকু হুটিৰে সৈতে এখুদ মান ছোৱালীজনী ক্ৰমে ডাঙৰ হৈ
আছিল। দেখাত অভ্যস্ত সুন্দৰী আৰু স্বভাৱতো বেচ তজ্-বজীয়া। কুমাৰী
মহিলাৰয়ৰ তাই আমোদ আৰু আনন্দৰ পাত্ৰী হৈ পৰিল।

মহিলা হুগৰাকীৰ ভিতৰত কনিষ্ঠা গৰাকী আন গৰাকীতকৈ বেছি মৰমিয়াল,
আৰু ভেঙৰ নাম হল চক্ষিয়া আইভানভা। এওঁয়েই ছোৱালীজনীক ধৰ্ম-পুত্ৰী
হিচাবে গ্ৰহণ কৰিছিল। ইগৰাকীৰ নাম হ'ল মেৰীয়া ইভানভা।

মানুহ গৰাকী স্বভাৱত কঠুৱা। এওঁলোক দুয়ো পৰস্পৰে বাই-ডনী।
চক্ষিয়া আইভানভাই ছোৱালীজনীক ধুনীয়া সাজপাৰ পিন্ধায় আৰু লিখা-পঢ়াও
শিকায়। উদ্দেশ্য হ'ল তাইক এগৰাকী শিক্ষিত মহিলা হিচাবে গঢ়ি তোলা।
মেৰীয়া ইভানভাই আকৌ ছোৱালীজনীক কাম কাজত পৈনত কৰি ভাল চাকৰণী
কৰি তুলিবলৈ বিচাবে। তেওঁ তাইৰ পৰা কামকাজ আদায় কৰি ল'ব খোজে
আৰু কেতিয়াবা খং উঠিলে মাৰ-ধৰ কৰে, শাস্তি দিয়ে। এই দুখীয়া শিক্ষা
আৰু শাসনৰ ফলত ছোৱালীজনী শিক্ষিতা মহিলাও নহ'ল আৰু ভাল চাকৰণীও
নহ'ল। তাই হ'ল আধা ভদ্ৰ মহিলা আৰু আধা চাকৰণী। তেওঁলোকে
ছোৱালীজনীৰ নাম দিলে কাটুংচা, কেটেছা নামটোতকৈ অলপ নামনাচ, কিন্তু
একেবাৰে সৰ্ব্ব-সাধাৰণ নাম 'কাটকাৰ' নিচিনাও নহয়। কাটুংচাই চিলাইৰ
কাম কৰে। কোঠাবিলাক চাক চিকুনকৈ সজাই "ইকন" (যৌশ্ব হুঁৱৰ প্ৰতীক চিহ্ন)
খোৱা লোহাৰ 'কেচ্' বিলাক চক মাৰি মিহি কৰে আৰু অগ্ৰান্ত কিছুমান লঘু
কাম কৰে। কেতিয়াবা তাই বহি বহি কুমাৰী মহিলা হুগৰাকীক কিতাপ পঢ়ি
ত্ৰনায়।

কে'বাজনো ঘৰকে কাটুংচাক বিয়া কৰিবলৈ ওলাইছিল। কিন্তু তাই
ৰাজী নহ'ল। বিবিলাক শ্ৰমজীৱী ঘৰকে তাইৰ পাণিগ্ৰহণ কৰিবলৈ ওলাইছিল,
তাইৰ প্ৰেমাকাজনী হৈছিল, সেই বিলাকৰ কাৰো লগত তাইৰ জীৱনত সুখ
হোৱাৰ সম্ভাৱনা নাছিল; কিয়নো তাই উজু আৰু সুখীয়া জীৱনত অভ্যস্ত হৈ
পৰিছিল।

এইদৰে কাটুংচাৰ জীৱনৰ বোলাট বহুৰ পাৰ হৈ গ'ল। এনেতে বৃদ্ধা-
মহিলা হুগৰাকীৰ ভতিজাক এজন ভেঙলোকৰ ঘৰত আলহী হবলৈ আহিল।

এই আগন্তুকজন এজন ৰাজকুমাৰ আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ । কাটুংচা এই ব্ৰহ্মৰ প্ৰেমাকাজনী হৈ পৰিল । যদিও কথাটো বিশ্বাস কৰিবলৈ তাইৰ নিজৰেই সাহসে লুকুলায় ।

ইয়াৰ ছবছৰৰ পিছত এই ভক্তিলাভকৰ সৈন্তবিভাগৰ এটা বেজিমেন্টত ভৰ্তি হ'বলৈ আহি পেহীয়েক দুৰ্গবাকীৰ ঘৰত চাৰিদিনৰ কাৰণে পুনৰ আলহী হ'ল । বোৱাৰ আগদিনা ৰাতি কাটুংচা আৰু তেওঁৰ অৰ্বেধ যোন সংযোগ খটিল । তেওঁ তাইক এৰু কবলৰ ন'ট এখন গুজি দি বিদায় ল'লে । পাঁচ মাহৰ মূৰত তাই খাটোৱাকৈ বুজিলে যে তাই অন্তঃসজ্জা ।

ইয়াৰ পিছত তাইৰ একোতেই মন নবহা হ'ল । একমাত্ৰ তাইৰ চিন্তা হ'ল আগন্তুক লজ্জাৰ পৰা তাই কেনেকৈ নিষ্কৃতি পাব । কুমাৰী মহিলা দুৰ্গবাকীয়েও তাইক অৱহেলা কৰিবলৈ ধৰিলে আৰু ভায়ে ভেঙলোকক মনপুতি পৰিচৰ্যা নকৰা হ'ল । আনকি এদিনাখন তাই অতৰ্কিতে তেওঁলোকৰ প্ৰতি ব্যৱহাৰত নিষ্ঠুৰ হৈ পৰিল । অৱশ্যে ইয়াৰ কাৰণে তাই পিছত বহু অনুতপ্ত হৈছিল । কথাটো হ'ল তাইক বিদায় দিবলৈ তেওঁলোকক অনুৰোধ কৰিছিল । তেওঁলোকেও অত্যন্ত বিৰক্ত হৈ তাইক যাবলৈ অনুমতি দিলে । তাৰ পিছত তাই এজন পুলিচ বিষয়াৰ ঘৰত চাকৰীৰ কাম ল'লে । তাৰো তাই তিনি মাহৰ বেছিদিন থাকিব নোৱাৰিলে, পঞ্চাচ বছৰীয়া বৃদ্ধ পুলিচ বিষয়াজনে তাইক ব্যভিচাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে । এদিনাখন এই পুলিচ বিষয়াজনে তাইক প্ৰেম-সন্তোষ জনাবলৈ তাইৰ ইমান খং উঠিল যে তাই 'মূৰ্খ' 'পিপাচ' বুলি গালি দি, এনেকুৱা এটা সাংঘাতিক ঠেলা মাৰি দিলে যে পুলিচ বিষয়াজনে হাহুখুৰি খাই মাটিত পৰি গ'ল । ফল হ'ল তাই তাৰ পৰা খেলা খালে । আনহাতে তাই নতুন এটা চাকৰী বিচাৰিবলৈ সময় নাইকিয়া হ'ল । কিয়নো তাইৰ প্ৰসৱৰ সময় প্ৰায় উপস্থিত । গতিকেই তাই গাৱঁৰ ধাই এজনীৰ ওচৰ চাপিল । ধাইজনীয়ে চুলাই মদৰ খুচুৰা ব্যৱহাৰ কৰিছিল ।

নিৰ্ব্বায়ে প্ৰসৱ হৈ গ'ল । কিন্তু এই ধাইজনীয়ে গাৱঁৰে জৰীয়া বোপী এজন পৰিচৰ্যা কৰি অহাৰ ফলত কাটুংচাও জ্বৰত পৰিল । সেই কাৰণে আশ্ৰয়স্থান কেছুৱা সন্ধানটো অনাথ সন্ধানৰ চিকিৎসালয়লৈ স্থানান্তৰ কৰিবলগীয়া হ'ল । বিশ্বাকী বুঢ়ীয়ে কেছুৱাটো আশ্ৰয়স্থানলৈ নিছিল, তেওঁ কোৱা মতে, আশ্ৰয়স্থান পাওঁতেই কেছুৱাটোৱে সিহঁতলৈ ৰাজ্য কৰিলে ।

ধাইজনীৰ ঘৰলৈ আহোঁতে কাটুংচাৰ হাতত মুঠ এশ সাতাইশ কৰল আছিল। এই টকাখিনিৰ ভিতৰত সাতাইশ কৰল তাই নিজে আৰ্জিছিল আৰু বাকী এশ কৰল তাইক ভ্ৰষ্টাৰ পৰিণত কৰা সেই প্ৰত্যাক জনে দিছিল। ধাইৰ ঘৰৰ পৰা তাই ওলাই আহোঁতে তাইৰ হাতত বাকী আছিল ছয় কৰল মাত্ৰ। টকা পইচা তাই সঁচিৰ নেজানিছিল। পইচা পালেই হয় খৰছ কৰি পেলাইছিল নহয় কোনোবাই খুজিলেই দি দিছিল। দুমাহ তাইক বখা আৰু পৰিচৰ্যা কৰাৰ বাবে ধাইজনীয়ে ল'লে দুকুৰি কৰল আৰু কেছুৰাটো আম্পতাললৈ নিওঁতে গল পঁছিচ আৰু গৰু কিনো বুলি ধাইজনীয়ে ধাৰলৈ ললে দুকুৰি। কাপোৰকানি লোৱা, মিঠাইখোৱা, আৰু অন্যান্য খৰছত গল বিশ কৰল। খা-খৰছৰ কাৰণে পইচাপাতি নোহোৱাত কাটুংচাই পুনৰ কাম এটা বিচাৰিবলৈ বাধ্য হ'ল আৰু কাম পালে এজন ফৰেষ্টাৰৰ ঘৰত। ফৰেষ্টাৰজন বিবাহিত আছিল; কিন্তু সি প্ৰথম দিনাৰে পৰাই তাইক আমনি দিবলৈ ধৰিলে। তাইও তাক চকুপাৰি দেখিব নোৱাৰা হ'ল। তাই তাৰপৰা আঁতৰি ফুৰিছিল। কিন্তু সি হ'ল তাইৰ মালিক আৰু ইচ্ছা গ'লেই যলৈকে তলৈকে তাইক পাচিব পাৰিছিল। তদুপৰি সি আছিল বহু অভিজ্ঞতা থকা ধুস্ত মানুহ। গতিকেই সুবিধা বুজি ফাঁদত পেলাই তাইৰ ওপৰত ব্যভিচাৰ কৰিছিল। কিন্তু এদিনাখন তাৰ বৈনয়ীয়েক সিহঁত দুয়োটাকৈ, কোঠা এটাত প্ৰেমত লিপ্ত হৈ থাকোঁতে ধাৰ পেলালে। ফৰেষ্টাৰ-স্বীয়ে 'কাটুংচাক মৰিয়াবলৈ ধৰিলে, কাটুংচাও আদ-বন্ধাৰ কাৰণে সাজু হ'ল। দুয়োজনীৰ তয়াময়া বণ হ'ল। শেষত কাটুংচাক ঘৰৰ পৰা বাজ কৰি দিলে আৰু দৰমহাপাতিও একোকে নিদিলে। ইয়াৰ পিছতেই তাই নগৰত থকা তাইৰ মামীয়েকৰ ঘৰত থাকিবলৈ আহিলে। মোমায়েকে 'বুক-বাইণ্ডাৰ' ব্যৱসায় কৰিছিল। এসময়ত অৱস্থাও আছিল ভাল, কিন্তু বৰ্তমান দোকানত কোনো গ্ৰাহক নাই। ইফালে তেওঁ মদ আৰু বেস্তালয়ত সৰ্কস্ব শেষ কৰিছিল।

মামীয়েকৰ এখন সৰু 'লগুণী' আছিল। তাৰ আৰ্জনেৰেই তেওঁ নিজে লৰা-ছোৱালী আৰু হতভাগা স্বামী আটাইকেইজনো পোহপাল গৈছিল। কিন্তু লগুণীত কাপোৰখোৱা ধুনীবোৰৰ কষ্টকৰ জীৱন দেখি কাটুংচাৰ কাম কৰিবলৈ সাহস নহ'ল। তাই বেস্তাবৃত্তি অৱলম্বনৰ কাৰণে নাম বেজিনী কৰিবলৈ আৱেগন কৰিলে। ইতিমধ্যে এগৰাকী মহিলাৰ লগত থাকিবলৈ তাই এক-মান ঠাৱো পালে। এই মহিলা গৰাকীৰ 'জিহ্নাফিয়াৰ' কুলত পঢ়া ছজন

পুতেক আছিল। তাই অহাৰ লগে লগে, ডাঙৰ পুতেকজনে পঢ়াশুনা এৰি কাটুংচাৰ পিছ ল'লে আৰু তাৰ উপাত্তত তাই লেখমাত্রও শাস্তি নোপোৱা হ'ল। মাকে ইয়াৰ বাবে সৰ্কদোষী কৰি তাইক গুছি যাবলৈ হুকুম দিলে।

ইয়াৰ পিছত জীৱিকাৰ কাৰণে কাটুংচাই আকৌ কাম এটা বিচাৰিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু বহু চেষ্টা কৰিও ক'তো কাম নোপালে। উপায়ান্তৰ হৈ তাই পুনৰ বেজিট্টী অফিচত উপস্থিত হ'ল। অকিচতেই তাই হাতত কিছুমান বালা আৰু আঙ্গুলিবোৰত আঙঠি পিন্ধা এজনী ভেৰেহী তিবোতা মানুহৰ লগ পালে। কাটুংচাৰ ইচ্ছাৰ কথা জানি তাইক তেওঁৰ ঘৰলৈ নিমন্ত্ৰণ জনাই ঠিকনাটো লিখি দিলে। তায়ো তেওঁৰ ঘৰত উপস্থিত হ'ল। মানুহজনীয়েও তাইক বেহ স্নেহ শ্ৰদ্ধাবে সোধপোচ কৰিলে, কেক আৰু সুস্বাদু মন টেবুলত থৈ, চিঠি এখন লিখি কোনোবা এজনক দিবৰ কাৰণে চাকৰটোৰ হাতত গুজি দিলে।

গমূলি বেচ্ দাৰি-চুলি পকা এজন গুথু হতভা। মানুহ আহি উপস্থিত হ'ল। পকা চুলিবোৰো যথেষ্ট দীঘল। তেওঁ আহিয়েই চিখাচিখি কাটুংচাৰ কাষতে বহি হাঁহি মাৰি সতৃষ্ণ নয়নে তাইৰ ফালে চাবলৈ ধৰিলে আৰু ধেমালি আৰম্ভ কৰি দিলে। গৃহস্থিনীয়ে তেওঁক আন এটা কোঠালৈ মাতি নি কলে, “গাৱঁৰ পৰা নতুনকৈ আহিছে।” কথাষাৰ কাটুংচায়ো ইটো কোঠাৰ পৰা স্তনিলে। তাৰ পিছত গৃহস্থিনীয়ে কাটুংচাক অলপ আঁতৰাই নি ফুচ ফুচাই কলে, “মানুহজন হ'ল এজন কবি। টকা পইচা ঢেৰ আছে। তেওঁৰ মন ভুলাব পাৰিলে, তোমাক যি লাগে তাকে দিব।” সঁচাই কবিয়ে তাইক ভালো পালে আৰু মাজে সময়ে আহি থাকিম বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে। আৰু লগতে পঁছিচ কবল তাইৰ হাতত গুজি দি বিদায় ল'লে।

এই পঁছিচ কবল তাইৰ সোনকালেই শেষ হ'ল। তাৰে তাই মাত্ৰীয়কক থকা মেলা আৰু থা-থৰহু দিলে আৰু বাকী পইচাবে এটা সাজ, এটা হেট আৰু কিছু ফিটা কিনিলে। কেইদিনমানৰ পিছত গুনৰ কবিতা পৰা নিমন্ত্ৰণ আহিল। কাটুংচায়ো তেওঁক লগ ধৰিলে। এইবোৰো কবিয়ে পঁছিচ কবল দিলে, আৰু কাটুংচা বেলেগে থাকিবৰ কাৰণে ঘৰ এটা বন্দবস্ত কৰি দিলে।

কবিয়ে কাটুংচা থাকিবৰ কাৰণে যিটো ঘৰ বন্দবস্ত কৰি দিছিল, সেই ঘৰৰ নিচেই কাষতে এজন দোকান-কৰ্মচাৰীয়ে বাস কৰিছিল। মানুহজন বেচ কুৰ্জিত থাকে। বেছি দিন নৌ বাঙতেই কাটুংচায়ো এই মানুহজনৰ ঘৰত পৰিল। তাই কবিক এই কথাটো প্ৰকাশ কৰি ক'লে আৰু বিজ্ঞেই বেলেগে

ধাক্কিবলৈ সৰু ঘৰ এটা ভাৰাভ স্ন'লে। দোকান-কৰ্মচাৰীজনেও তাকে বিদ্ৰা কৰিব মূলি প্ৰতিশ্ৰুতিও দিছিল। কিন্তু তেওঁ তাইৰ অজ্ঞাতে ব্যৱসায়ৰ কাৰণে নিজনিন্তগবদলৈ গুছি গ'ল। আচল উদ্দেশ্য তাইৰ সন্মত। কাটুংচা পুনৰ অকলসবীয়া হৈ পৰিল। তাই এই ঘৰতেই থাকিবলৈ মন মেলিছিল, কিন্তু পুলিচে তাইক সাৱধান কৰি দিলে যে এই ঘৰত অকলে থাকিবলৈ হ'লে বেস্তা-বুজিব পাছ ল'ব লাগিব। ডাক্তৰৰ হতুৱাই তাইক পৰীক্ষাও কৰাব লাগিব। পুনৰ অনুবিধানত পৰি তাই মামীয়েকৰ ঘৰলৈ ঘূৰি আহিল। তাইৰ ধুনীয়া মনোৰম সাজপাৰ, মূৰত হেট, আৰু গাৰ কাপোৰকানিৰ ফেচন দেখি মামীয়েকে আৰু তাইক লগুৱাৰ কাম নেয়াছিলে। তেওঁৰ ধাৰণা হ'ল যে ভাগিনীয়েকে অলপ ওপৰলৈ উঠিছে আৰু লগুৱাৰ কাম তাইৰ যোগ্য নহয়। কিন্তু প্ৰশ্ন হৈছে কাটুংচাই ধুবুৰীৰ কামকে কৰিবনে, নে অশ্ম কিবা কৰিব সেই কথা মনলৈকে অহা নাছিল। কঠিন পৰিশ্ৰম-বত ধুবুৰিবোৰক দেখি তাইৰ পুতৌ হয়। কিছুমান ধুবুৰিৰ অভিযাত্ৰাই পৰিশ্ৰম কৰি ক্ষয়-ৰোগত আক্ৰান্ত হৈছে। তথাপি তাইহঁতে ক্ষীণাই শুকাই যোৱা হাতেৰেই সন্মুখৰ জুইচাক যেন গৰম কোঠাটোত কাপোৰ ধোৱা আৰু কাপোৰ ইস্তা কৰা কাম কৰিব লাগে। ইয়াৰ বাহিৰেও কোঠাটো চাবোনৰ বাষ্পে ভৰা। ধুবুৰীৰ কাম কৰিলে যে তাইবো এনে অৱস্থাই হ'ন এই কথা ভাবিও কাটুংচাৰ ভয় লাগে।

এনেকুৱা এটা নিঃসহায় অৱস্থাতেই কাটুংচাক লগ পালে এজনী কুটনীয়ে।

কিছুদিনৰ আগৰ পৰাই কাটুংচাই ধূমপানত অভ্যস্ত হৈ পৰিছিল। বিশেষকৈ সেই দোকান-কৰ্মচাৰীজনে তাইক ত্যাগ কৰাৰ সময়ৰে পৰা, ক্ৰমে বেছিকৈ সুৰা-প্ৰিয় হৈ পৰিছিল। সুৰাৰ স্নগন্ধই যে তাইক বেছিকৈ আকৰ্ষণ কৰিছিল এনে নহয়; আচল কথা সুৰাপান কৰি তাই নিজৰ দুঃখ-বেদনা পাহৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। মদৰ নিচাত তাই অসুস্থ কৰিছিল এটা শঙ্কাহীন ভাৱ আৰু নিজৰ যোগ্যতাৰ সম্পৰ্কেও বিশ্বাস বঢ়াই তুলিছিল। সুৰাৰ অবিহনে তাই হৈ পৰিছিল বিষাদিতা আৰু লজ্জাশীলা।

কুটনীজনীয়ে কাটুংচাৰ মামীয়েকক ভালেমান উপাদেয় বস্তু আনি ভোট দিছিল। লগতে মদো আনিছিল। সুৰা পান কৰি কাটুংচা মন্তলীয়া হ'লত, কুটনীজনীয়ে চহৰৰ এটা ডাঙৰ বেস্তা প্ৰতিষ্ঠানত তাইক ভৰ্তি কৰি দিয়াৰ প্ৰস্তাৱ দিলে আৰু ভৰ্তি হ'লে বিবিলাক সা-সুবিধা পাব তাৰ কথাও বিৱৰি ক'লে। কাটুংচাৰ স্নাগত দুটা পথ মুকলি,—হয় কোনো এটা কাম লৈ নিজক অপমানিত

ক'ৰা, সম্ভৱতঃ মাহুহবোৰৰ চকুত পৰি আন্ধুনি পোৱা, আৰু যাজে সময়ে কাৰোবাৰ লগত গুপ্তভাৱে যৌন-সংযোগত লিপ্ত হোৱা, নাইবা আইনসম্মতভাৱে সহজ নিয়মিত বেঞ্জা-বৃত্তি অৱলম্বন কৰা। যি উপযুক্ত দায় দিব পাৰে, দেখা-দেখিকৈ ভাৱ লগত সহবাস কৰা। তাই এই পিছৰ বাটকেই বাছি ল'লে। ইয়াৰ বাহিৰেও তাইৰ আৰু এটা ভাৱ হল যে, যিজনৈ প্ৰথম তাইৰ সতীত্ব নষ্ট কৰি প্ৰতাৰণা কৰিলে, এইদৰে তেওঁৰ ওপৰতো তাই প্ৰতিশোধ ল'ব পাৰিব; প্ৰতিশোধ ল'ব পাৰিব সেই দোকান-কৰ্মচাৰী আৰু সকলোৰে ওপৰত যিবিলাকে তাইক এইদৰে আঘাত দিছে আৰু অভ্যাচাৰ কৰিছে। তাই এই সিদ্ধান্ত লোৱাত কুটনীজনীয়েও যথেষ্ট ইচ্ছন যোগাইছিল। কুটনীজনীয়ে তাইক কৈছিল যে প্ৰকাশ্যে বেঞ্জা-বৃত্তি গ্ৰহণ কৰিলে, তাই নিজৰ নিজৰ সাজপাৰ নিজৰ পছন্দমতে ফৰমাচ্ দি কৰাই আনিব পাৰিব। চিক্, ভেলভেট্, চেটীন, ডিভি উদং কৰি তৈয়াৰ কৰা বলনাচৰ ড্ৰেচ্ যি লাগে সকলো তাই নিজ ইচ্ছাবে কিনিবুটি ল'ব পাৰিব। এই কথাবিলাকেও ওপকন্ত সিদ্ধান্ত ল'বলৈ তাইক প্ৰলোভন যোগালে। তাইৰ মনত এটা প্ৰতিচ্ছবি ভাঁহি উঠিল, তাই যেন ডিভি তলকৰি কটা অৰ্থাৎ ডিভি আৰু বুকুৰ কিছু অংশলৈকে ওলাই থকা, চুটি হাতৰ ধুনীয়া চিক্ আৰু মথমলৰ সাজপাৰ পিন্ধিয়েই পেলাইছে। এনে এটা ভাবে তাইক টানি লৈ গ'ল। কুটনীজনীয়ে 'পাৰপত্ৰখন' আগবঢ়াই দিলে আৰু সেই দিনাই পিছবেলা কুটনীজনীয়ে গাড়ী এখনত তাইক উঠাই লৈ ক্ৰম্বাত মেডাম্ কিটাইভাৰ বেঞ্জা প্ৰতিষ্ঠানলৈ যাত্ৰা কৰিলে।

সেইদিনাৰ পৰাই মাহুহ আৰু ইংখৰ উভয়ৰে নীতিবিকল্প আৰু এটা সঙ্কীৰ্ণ পাপ-পঙ্কিল জীৱন কাটুংচা-মাচলভাৰ কাৰণে আৰম্ভ হ'ল। শত-সহস্ৰ নাৰীয়ে এইদৰেই পতিভা জীৱন সাবতি লয়। জনগণৰ শুভাকাঙ্ক্ষী চৰকাৰৰ এনেহেন জীৱনৰ কোনো প্ৰতিকাৰ কৰাৰ কথাই নাই, বৰং আইনসম্মত কৰি এনে জীৱন অভিবাহিত কৰাৰ অধিকাৰ স্বীকৃতিহে দিছে—আৰু এই জীৱনৰ পৰিণাম হ'ল প্ৰতি দহজনীৰ ভিতৰত ন জনীয়েই অতি বেদনাদায়ক জঘন্ত বোগত আক্ৰান্ত হৈ আদৰসসতে অকৰ্মণ্য হয় আৰু ভিল্ ভিলকৈ মৃত্যুৰ মুখলৈ আগবাঢ়ি মৰণক মাতি আনে।

প্ৰতি বাতিৰ ব্যভিচাৰৰ ফল হয় এয়ে যে পিছদিনা আবেলিলৈকে গভীৰ টোপনিভ পৰি থাকিব লাগে। তাৰ পিছত ভিনি চাৰিয়ান বজাত লেটেৰপেটেৰ বিছনাৰ পৰা উঠে। ভাগৰ ভেতিয়াও শেষ নহয়। চৌফা বা ককি খাই.

এয়াৰ সাজপাৰেৰেই ইফাল সিফাল কৰে। আৰি খোৱা পৰ্দাৰ আঁৰৰ পৰাই বাহিৰলৈ জুমাৰু মি কৰে। ইজনী সিজনীৰ লগত অলসপূৰ্ণ কৰা কটাকটি হয়। তাৰ পিছত আৰম্ভ হয় খোৱা-পখলা, গা আৰু চুলিত গোন্ধ ভেল ঘঁহা, সাজ-পাৰ পিন্ধা আৰু সেই লৈ গৃহ-কৰ্ত্তীৰ লগত থকাখুন্দা কৰা, দাপোণত নিজৰ বেৰেকপ চোৱা, চেলাউৰী আৰু মুখত প্ৰসাধন ঘঁহা ইত্যাদি। ইয়াৰ পিছত পুষ্টিকৰ আৰু স্মিট বস্ত্ৰ আহাৰ কৰি, বমক্ জমক্ চিহ্নৰ পোচাক এনে-ভাৱে পৰিধান কৰে যাতে খৰীৰ বহু অংশ অনাবৃত হৈ ওলাই থাকে। ৰূপ-সজ্জাৰ কাম শেষ কৰি, সিহঁতে নানা অলঙ্কাৰেৰে সজ্জিত আৰু উজ্জল আলোকেৰে আলোকিত ডুইং কমত উপস্থিত হয়। ইয়াৰ পিছত হয় গ্ৰাহকৰ সমাগম, গান-ৰাজনা নৃত্য চলিবলৈ ধৰে। নানা জনৰ লগত যৌন-ক্ৰিয়া সম্পন্ন হয়। বুদ্ধ আৰু যুবক, আদবয়সীয়া ডেকা, সদাগৰ, কেৰেণী, আৰ্মেনিয়ান যিহুদী, ভাৰ্ডাৰ সকলোৰে লগত সহবাস চলে। এই মানুহবোৰৰ লগত ধনী, গৰীব, ৰুগীয়া, সুস্থীয়া, মাতাল, অ-মাতাল, খঙাল, শান্ত, সামৰিক, অসামৰিক, কলেজীয়া বা সাধাৰণ স্কুলৰ ছাত্ৰ আদি সকলো শ্ৰেণীৰ, সকলো বয়সৰ আৰু বিভিন্ন স্বভাৱৰ লোক থাকে। তেওঁলোকৰ মাজত চিঞৰ বাখৰ, হাঁহি-খিকিলালি, গান-ৰাজনা, মদ-ভাং অবাধে চলে। এনে ধৰণেই সন্ধিয়াৰ পৰা পুৱা পৰ্য্যন্ত ধপাত, চিগেৰেট, মত্তপান বিৰামহীনভাবে চলি থাকে। শেহান্তৰত গভীৰ নিদ্ৰাত মগ্ন। প্ৰতিদিন প্ৰতি সপ্তাহৰ কাৰবাৰ এনেকুৱাই। ইয়াৰ কোনো ব্যতিক্ৰম নাই।

সপ্তাহৰ মূৰত এই পতিতাবিলাকে চৰকাৰী নিয়ম অনুসৰি পুলিচ থানাৰ হাজিৰ হ'ব লাগে। চৰকাৰী ডাক্তৰ সকলে কেতিয়াবা খুব গুৰুত্ব দি, কেতিয়াবা ধেমালিৰে চুলুঙালি কৰি, এই নাৰী সকলক পৰীক্ষা কৰে। মানুহেই হওক বা জন্তুৰেই হওক, উভয়ৰে যিমানখিনি ইজ্জত আৰু শ্লীলতা ৰক্ষাৰ অধিকাৰ আছে এই ডাক্তৰী পৰীক্ষাত সেই সকলো জলাঞ্জলি দিয়া হয়। পৰীক্ষাৰ পিছত পুনৰ এসপ্তাহৰ কাৰণে এই পাপ-কৰ্ম চলাই থাকিবলৈ তেওঁলোকক লিখিত হুকুম দিয়া হয়। এইদৰে আকৌ এসপ্তাহ পাৰ হৈ যায়। সেই একেদৰেই বাতি-দিন, বাৰিষা-খৰালি, বন্ধত বা খোলা দিনত, পাপ কৰ্ম অবিৰাম চলি থাকে।

সাত বছৰ ধৰি কাটুংচা মাচ'লডাই এনেকুৱা জীৱনেই কটালে। এই সাত বছৰৰ ভিতৰত তাই এবাৰ ছুৰাবমান ঘৰ সলনি কৰিছিল। এবাৰ আগকালৰ আৰু এবাৰ পিছফালৰ ঘৰ লৈছিল। জাম্পতাললৈ গৈছিল এবাৰ। বেস্তাগলত

বাস কৰা সপ্তম বছৰত আৰু তাইৰ চাৰিওফালে বছৰ বয়সত এনে এটা ঘটনা ঘটিছিল।
 যি ঘটনাৰ ফলত তাই কাৰাগাৰত সোমাব লগা হ'ল। চোৰ ডকাইত আৰু
 কাৰাগাৰৰ দুৰ্ভাগ্য আৱহাৱৰ মাজত, তিনিমাহ বসতি কৰাৰ পিছত বৰ্তমান
 তাইক বিচাৰৰ কাৰণে আদালতলৈ প্ৰেৰণ কৰা হৈছে।

তিনি

সৈনিক দুজনৰে সৈতে মাচলভা আহি কোৰ্ট বিজিঙৰ ওচৰ পালেহি।
 বহুদূৰ খোজ কাঢ়ি তাইৰ ভাগৰ লাগিল।

মাচলভাক ভ্ৰষ্টাৰ পৰিণত কৰা কুমাৰ দিমিত্ৰী আইভানভিচ্ নেক্‌লিউদভ
 তেতিয়াও চৰাই পাখিৰে তৈয়াৰী তুলি পৰা আৰু স্ত্ৰীং লগোৱা তেওঁৰ নিজ
 খৰ্ঘ্যাত পৰি আছিল। বিছনা তেতিয়াও তেওঁ ত্যাগ কৰাই নাছিল। গাত
 আছিল এটা শোঙতে পিন্ধা ইয়াৰী কৰা ধুনীয়া চোলা। মুখত চিগেৰেট এদাল
 হ'পি আগদিনা হৈ যোৱা ঘটনাবোৰৰ আৰু অহা দিনটোত তেওঁৰ কৰ্ত্তব্যৰ কথা
 ভাবি আছিল।

আগদিনা আবেলি সময়খিনি তেওঁ কৰ্চাগিন্ পৰিবাৰৰ লগত কটাইছিল
 আৰু সেই কথাই বাৰে বাৰে তেওঁৰ মনত ভুমুক মাৰি আছিল। কৰ্চাগিন্
 হ'ল এটি ঐশ্বৰ্য্যশালী ধনী পৰিয়াল। তেওঁলোক অভিজাত পৰিয়ালৰ লোক।
 সকলোৰে ধাৰণা যে তেওঁৰ সেই পৰিয়ালৰ কথা এগৰাকীৰ লগত শুভ পৰিণয়
 ঘটিব। এটা ছমুনিয়াহ পেলাই হ'পি থকা চিগেৰেটৰ শুৰিটো দলি মাৰি দি,
 তেওঁৰ ৰূপৰ তৈয়াৰী চিগেৰেট কেচুটোৰ পৰা আৰু এদাল চিগেৰেট উলিয়াব
 খুজিছিল; কিন্তু ততালিকে তেওঁ মন পৰিৱৰ্ত্তন কৰি, বিছনাৰ পৰা ভৰি দুখন
 নমাই শ্লিপাৰজোৰ টান মাৰি ভৰিত স্তমাই ল'লে। তেওঁ চিহ্নৰ ড্ৰেচিং গাউনটো
 কান্ধত পেলাই, বেগাবেগিকৈ সাজপাৰ পৰিধান কৰা কোঠালৈ সোমাই গ'ল।
 কোঠাটো ফৰাচী দেশৰ এচেল্‌ৰে মলমলাই আছিল। তেওঁ সাৱধানৰে এক
 বিশেষ ধৰণৰ পাউদাৰ দাঁতত বঁহি, দাঁতবোৰ চাফা কৰি ল'লে। তাৰ পিছত
 হাত মুখ ভালকৈ পৰিষ্কাৰ কৰি তৃতীয় কোঠাটোলৈ সোমাই গ'ল। এই
 কোঠাটোত "চাৱাৰ বাথ" ল'ব পাৰি। এইদৰে তেওঁৰ ফ্ৰষ্টপুই বগা দেহটো
 পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্ন কৰি থকা গামোছা এখনেৰে গাটো মছি ল'লে। তাৰ পিছত

ধুনীয়া 'আলাবদেব' এটা পিঙ্গি জিলিকি থকা বুটজোৰ ভৰিত স্থমাই ল'লে। ইয়াৰ পিছত বহিল তেওঁ আইনাৰ সমুখত। কিচ্‌ কিচ্‌কৈ ক'লা দাবি কোচা আৰু কেঁকোৰা চুলিবোৰ কণিয়াই ল'লে।

কুমাৰ নেক্লিউদঙে ব্যৱহাৰ কৰা সকলো বস্তু যেনে টয়লেট, চাবোন, সাজপাৰ, জোতা-মোজা, নেক্টাই, পিন-বুটাম্‌ প্ৰত্যেকটোৱেই প্ৰথম শ্ৰেণীৰ বহুমূলীয়া বস্তু। অকল বহুমূলীয়াই নহয়, বস্তুবোৰ স্থায়ী, সবল আৰু সুন্দৰ আটাইবোৰ চকুত লগা।

দহডাল টাই আৰু দ্বাৰ্ফ পিনৰ ভিতৰত প্ৰথম তেওঁৰ হাত য'ত পৰিল তাকেই তেওঁ ডিঙিত বান্ধি ল'লে। এনে এটা সময় আছিল যেতিয়া টাই বন্ধাটো তেওঁৰ কাৰণে এটা নতুনত্ব আৰু আকৰ্ষণীয় আছিল; কিন্তু বৰ্তমান তেওঁ এই বিষয়ে সম্পূৰ্ণ অমনোযোগী। নেক্লিউদঙে পিঙ্গিবৰ কাৰণে ব্ৰাচমাৰি ছাফা কৰা সাজপাৰ চকি এখনৰ ওপৰত পৰি আছিল। তেওঁ সাজপাৰ পৰিধান কৰি, বেচ পৰিকাৰ পৰিচ্ছন্ন হৈ, অলপ এচেষ্টা ল'লে। কিন্তু তেওঁৰ মনটো তেতিয়াও সম্পূৰ্ণ মুকলি হোৱা নাই। তেওঁ ডাইনিং কোঠালৈ সোমাই গ'ল। তিনিজন মানুহ লগাই আগদিনা কোঠাটোৰ পকা মজিয়াখন মিহি কৰা হৈছিল। কোঠাটো অলপ দীঘলীয়া আৰু তাৰ ভিতৰত এখন সিংহৰ হাতোৰাৰ নিচিনা খুটা লগোৱা ডাইনিং টেবুল পৰা আছিল। লগতে এখন ধুনীয়া টেবুল ক্ৰথ। ওচৰতে আছিল এটা চাইদ্বৰ্ড। টেবুলখন মাৰ লগোৱা এখন ধুনীয়া কাপোৰেৰে আবৃত। কাপোৰখনৰ সোঁ-মাজত একাক্ষৰী সংস্কৃত নাম এটা ডাঙৰকৈ লিখা আছে। স্নগন্ধি কফিৰে ভৰি থকা এটা কপৰ ঘ'ট, এখন চেনিথোৱা কাঁহি, গৰম ক্ৰীম্‌ থকা এটা জগ্‌, এটা কটিৰ পাচি মেজৰ ওপৰত সজাই থোৱা আছিল। পাচিটোৰ ভিতৰত আছিল কিছু মাখন, দোৱাভজা পাউকটিৰ চকল আৰু কিছু বিস্কুট। প্লেটখনৰ অলপ আঁতৰত পৰি আছিল এখন বাতৰি কাকত আৰু কেইখনমান চিঠি।

নেক্লিউদঙে পত্ৰবোৰ খুলিব খোজোতেই, কোঠাৰ ভিতৰলৈ সোমাই আছিল এগৰাকী শকত-আৱত আদবয়সীয়া নাৰী। মানুহ গৰাকীৰ মুখখন বিষম আৰু মূৰ পাতল চুলিবিলাক ফুলাৰ টুপী এটাৰে ঢকা আছে। তেওঁৰ নাম হ'ল আগ্ৰাফেনা পেট্ৰিভ'। আগতে নেক্লিউদঙৰ মাকৰ পৰিচাৰিকা আছিল। অলপ দিনৰ আগতে, তেওঁৰ গৰাকিনীয়ে এই ধৰণে ইহলীলা সম্বৰণ

কৰিছিল। বৰ্তমান তেওঁ নেক্লিউদৰ লগতে আছে, যখনৰ ভাৱধাৰনৰ সম্পূৰ্ণ ভাৱ তেওঁৰ ওপৰতে।

বিভিন্ন সময়ত আগ্ৰাফেনা পেট্ৰ'ৰ্ভাই নেক্লিউদৰ মাকৰ লগত বিদেশত প্ৰায় দহ বছৰ কটাইছে। ভদ্ৰমহিলাৰদৰেই তেওঁৰ ব্যৱহাৰ আৰু চেহেৰা। বাল্যকালৰ পৰাই তেওঁ নেক্লিউদৰ পৰিবাৰৰ লগত বসতি কৰিছে। দিমিত্ৰী আইডানভিচ্‌কো তেওঁ কেচুৰা কালৰ পৰাই জানে।

“নমস্কাৰ, দিমিত্ৰী আইডানভিচ্‌।”

“নমস্কাৰ, আগ্ৰাফেনা পেট্ৰ'ৰ্ভা। কি? তোমাৰ হ'ল কি?” নেক্লিউদে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“ৰাজকুমাৰীৰপৰা এখন চিঠি আহিছে। হয় মাকৰপৰা, নহয় জীয়েকৰপৰা। এজনী পৰিচাৰিকাই কিছু সময়ৰ আগতে আনিছিল আৰু মোৰ কোঠাত পৰি আছিল।” এটা অৰ্থপূৰ্ণ হাঁহি মাৰি চিঠিখন তেওঁ নেক্লিউদৰ হাতলৈ আগবঢ়াই দিলে।

হাঁহিটোৰ অৰ্থ হ'ল যে চিঠিখন কৰ্চাগিন্‌ কজ্জাৰপৰাই আহিছে। পেট্ৰ'ৰ্ভাই ভাবে যে নেক্লিউদৰ লগত সেই কুমাৰী কৰ্চাগিনাৰ শুভ পৰিণয় ঘটিব, তেওঁ এনেদৰে ভবাটো নেক্লিউদতে ভাল নাপায়।

“তেনেহ'লে তেওঁক মই অলপ ব'বলৈ কওঁ।” এই বুলি পেট্ৰ'ৰ্ভাই কোঠাৰ পৰা ওলাই গ'ল।

নেক্লিউদে পত্ৰখন খুলি পঢ়িবলৈ ধৰিলে, পত্ৰখনৰ ভিতৰত এচেক্ষৰ গোলক। শব্দবোৰ সেবেঙা আৰু বেকাকৈ লিখা, কাগজখন ডাঠ আৰু কাৰবোৰ থহটা।

“আপোনাক কথা এটা সোঁৱৰাই দিবৰ কাৰণেই এই পত্ৰখন লিখিলোঁ। আজি ২৮ এপ্ৰিল, আপুনি চেছন আদালতত জুৰৰ হিচাবে বহাৰ কথা। গতিকেই কালি আপুনি সৰলভাৱে যিদৰে আমাৰ লগত চিত্ৰ প্ৰদৰ্শনীলৈ যাম বুলি কৈছিল, দৰাচলতে আপোনাৰ পক্ষে বোৱা সম্ভৱ নহ'ব। সময়মতে আদালতত উপস্থিত ন'হলে.....

* * * * *

কালি আপুনি বোৱাৰ পিছত মোৰ এই কথাটো মনত পৰিল। গতিকে আপুনি আদালতত উপস্থিত হ'বলৈ নেপাহৰিব।

“ৰাজকুমাৰী এন্‌ কৰ্চাগিনা।”

চিঠিখনত শিচকালে পুনৰ বুলি আৰু কিছু কথা লিখা আছিল—

* * * *

“এম্, কে।”

নেক্লিউডভৰ মুখ ক’লা পৰিল, যোৱা ছমাহ ধৰি কুমাৰী কৰ্ণাগিনাই যি এদাল অদৃষ্ট এনাৰ্জবিৰে কঠিনভাৱে তেওঁক বান্ধি পেলাবৰ চেষ্টা কৰিছিল এই পত্ৰখন ভাৱেই এটা কৌশল বিবেচ্য।

মানুহে প্ৰেমত নপৰিলে, যৌৱন গৈ থাকিলেও বিয়া কৰোৱা কথাটোৰ সম্পৰ্কে ঘপহকৰে কোনো সিদ্ধান্ত ল’ব নোৱাৰে। কেৰম্বোই থাকে। নেক্লিউডভে বিবাহৰ সম্পৰ্কে মনস্থিৰ কৰিলেও ততালিকে প্ৰস্তাৱটো আগবঢ়াব নোৱাৰাৰ যথেষ্ট কাৰণ আছিল। দহবছৰৰ আগতে তেওঁ মাতৃলভাৰ সতীত্ব নষ্ট কৰি তাইক ভাগ কৰিছিল। সেইবাবেও নহয়। সেইকথা তেওঁৰ স্মৃতিতেই নাছিল। বিবাহ নকৰাৰ সি এটা কাৰণ বুলিও তেওঁ বিবেচনা নকৰে। আচল কাৰণ হ’ল তেওঁৰ এগৰাকী পৰজীৱ লগত হাতবাট আছিল। সেই সম্পৰ্ক তেওঁ নিজে ছিন্ন বুলি ধৰিলেও মানুহ গৰাকীয়ে এৰা নাছিল।

নাৰীৰ লগত বাদ্ৰহাৰ কৰোতে নেক্লিউডভ লাজকুৰীয়া আছিল। সেই বিবাহিতা নাৰী আছিল এজনী অভিজ্ঞাত সম্প্ৰদায়ৰ মাছে’লৰ স্ত্ৰী। তেওঁলোক হ’ল নেক্লিউডভ যিখন জিলাত ভোটৰ হিচাবে ভুক্ত, সেই জিলাৰ বাসিন্দা। এই বিবেচনাহীন ছুটী নাৰীৰ অন্তৰত জাগি উঠিল নেক্লিউডভক তেওঁৰ উপপতি কৰাৰ ভাৱ আৰু ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক স্থাপিত হ’বলৈকো বেছিপৰ নেলাগিল। ক্ৰমাৎ এই সম্পৰ্ক গাঢ় হ’বলৈ ধৰিলে, যদিও নেক্লিউডভে মাজে মাজে বিবক্তি অনুভৱ কৰিছিল। প্ৰলোভনৰ পাশত আৱদ্ধ হৈ তেওঁ নিজক দোষী বুলি ভাবিলেও, সেই নাৰীৰ বিনা সম্মতিত সেই সম্পৰ্ক ছিন্ন কৰিবলৈ তেওঁৰ সাহসে কুলুৱা নাছিল। ইচ্ছা থকা সত্ত্বেও সৌন্দৰ্য্যশালিনী যুৱতী কুমাৰী কৰ্ণাগিনাৰ লগত বিবাহৰ প্ৰস্তাৱ উত্থাপন নকৰাৰ আচল কাৰণ হ’ল এয়ে।

মেজত থকা চিঠিবিলাকৰ ভিতৰত এখন আছিল এই মানুহ গৰাকীৰ স্বামীৰ পৰা অহা। চিঠিৰ ওপৰত থকা ডাকঘৰৰ মোহৰ আৰু আখৰ চিনি পাই, নেক্লিউডভৰ গাল মুখ শেঁতা পৰিল। কোনো বিপদত পৰিলে যেনে উদ্বেজনা, হৰ্ষ, এতিয়াও তেওঁ তেনেকুৱা এটিই উদ্বেজনা অনুভৱ কৰিলে।

অৱশ্যে এই উদ্দেশ্যনা বেছিখৰ স্বাধী হোৱা নাছিল। আচলতে মাৰ্ছে'লৰ চিঠিত নেক্সিউদভলৈ লিখিছিল যে সেই মাহৰ শেষ ভাগত এখন বিশেষ মিটিং হ'ব আৰু মিটিংখন হ'ব যিখন জিলাত তেওঁৰ ডাঙৰ জমিদাৰী আছে তাতেই। সভাত গুল আৰু বাস্তৱ সম্পৰ্কে আলোচনা হোৱাৰ কথা। কিন্তু এই বিষয় লৈ প্ৰতিক্ৰিয়াশীল দলে যথেষ্ট প্ৰতিবাদ কৰাৰ সম্ভাৱনা আছে। তেওঁ নেক্সিউদভক এই প্ৰতিক্ৰিয়াশীল দলক বিতৰ্কৰ উচিত জৰাৰ দিবলৈ আহ্বান জনাইছিল।

ৰাজনৈতিক দৃষ্টিভঙ্গীত মাৰ্ছে'ল আছিল উদাৰনীতিত বিশ্বাসী। তৃতীয় আলেকজেন্ডাৰৰ দিনত, প্ৰতিক্ৰিয়াৰ যি প্ৰৱল ঢৌ উঠিছিল, মাৰ্ছে'লে তেওঁৰ সহগোত্ৰী সকলেৰে সৈতে একযোগ হৈ তাৰ বিৰুদ্ধে তন্ময়তা বুজ দিছিল। সেই সংগ্ৰামত তেওঁ এনেদৰে লিপ্ত হৈছিল যে তেওঁৰ পাৰিবাৰিক সম্পৰ্কত তলেতলে যে ঘণে ধৰিছিল, সেই সম্পৰ্কে তেওঁ লেশমাত্ৰেও গম পোৱা নাছিল।

এদিনাখন তেওঁক এই মানুহজনে হাতে হাতে ধৰা পেলাইছিল বুলি ভাবিছিল আৰু ভাবিছিল যে তেওঁক ষেত সংগ্ৰামলৈ আহ্বান দিব পাৰে। নেক্সিউদভে তেতিয়া আকাশলৈ গুলি মাৰিবলৈ উত্তত হৈছিল। তেওঁৰ এই ঘটনাৰ কথা মনত পৰিল। আৰু মনত পৰিল সেই সাংঘাতিক মুহূৰ্ত্তবোৰৰ কথা। মাৰ্ছে'লৰ স্ত্ৰীয়ে এনে এটা ভীষণ অৱস্থাত পৰি, পাৰ্কত থকা পুখুৰীত পৰি আত্মহত্যা কৰিবলৈ দৌৰ দি যি দৃশ্যৰ সৃষ্টি কৰিছিল সেই কথাও তেওঁৰ মনত ভাহি উঠিল।

“যিহক বৰ্ত্তমান মোৰ পক্ষে যোৱা সম্ভৱ নহয়। মাৰ্ছে'লৰ স্ত্ৰীৰ পৰা কিবা এটা উত্তৰ নোপোৱালৈকে মই একো কৰিব নোৱাৰোঁ।” নেক্সিউদভে নিজে নিজে ভাবিলে। এসপ্তাহৰ আগতে তেওঁৰ চূড়ান্ত সিদ্ধান্ত জনাই আৰু দোষ স্বীকাৰ কৰি তেওঁ মানুহগৰাকীলৈ এখন পত্ৰ লিখিছিল। পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত কৰিবলৈকে তেওঁ সাজু। লগতে এই কথাও পৰিকাৰকৈ লিখিছিল যে তেওঁলোক উভয়ৰে মাজত যি প্ৰণয়ৰ সন্ধন্ধ আছিল তাক তেওঁ ছিন্ন কৰিছে। এই কাম তেওঁ উভয়ৰ মঙ্গলৰ কাৰণেই কৰিছে, এই পত্ৰখনৰ জৰাৰ এতিয়াও তেওঁ পোৱা নাই। অৱশ্যে উত্তৰ নোপোৱাটো শুভ লক্ষণৰে ইঙ্গিত। কিয়নো এই সন্ধন্ধ তেওঁ ছিন্ন কৰিবলৈ ৰাজি নথকাহেঁতেন, অনন্তিপলমে তাৰ উত্তৰ আহিলহেঁতেন। নাইবা তেওঁ নিজেই আহি উপস্থিত হ'লহিহেঁতেন। আগ

পিন্ধে তেওঁ তেনেকৈয়ে ব্যৱহাৰ কৰিছে। নেক্লিউদভৰ কাণত আহি এই কথাও পৰিছেহি যে মাৰ্ছেলৰ স্ত্ৰী ইভিমেণ্ডেই কোনোবা এজন বিষয়াৰ তীৱ্ৰ নজৰত পৰিছে। যদিও এই কথাই তেওঁৰ অন্তৰত প্ৰতিহিংসাৰ ভাৱ জগাই তোলে, তথাপি তেওঁ যে এটা পাপৰ পৰ্বণপৰা মুক্ত হ'ব, সেইবাবে তেওঁ কিছু সান্থনাও লাভ কৰিছে।

দ্বিতীয় পত্ৰখন আহিছিল তেওঁৰ জমিদাৰীৰ মেনেজাৰৰ পৰা। মেনেজাৰে লিখিছিল যে জমিদাৰীৰ দখল চমজি ল'বৰ কাৰণে নেক্লিউদভে নিজে উপস্থিত হোৱা বাঞ্ছনীয়। লগতে তেওঁৰ মাকে জীৱিত কালত যিদৰে জমিদাৰী পৰিচালনা কৰিছিল, আৰু ভবিষ্যতে কেনেদৰে চলাব লাগিব তাৰো প্ৰস্তাৱ দিছিল। বৰ্তমান ক্লষকক খেতি কৰিবলৈ দিয়া গোটেই জমিখিনিও তেওঁ নিজেই খেতি কৰাই সক্ষম আৰু আৰ্জন বঢ়াবলৈ চোৱা ঠিক নহয়। এই কথা তেওঁ পূৰ্বে নেক্লিউদভৰ পিতৃ বাজকুমাৰকো কৈছিল আৰু এতিয়াও কুমাৰৰ আগত সেই প্ৰস্তাৱটো ডাঙি ধৰিছে। কিয়নো এইদৰে নিজে খেতি কৰা একো লাভজনক নহয়। লগতে পহিলা ভাৰিখে খাজনাৰ বাবদ পঠাব লগীয়া তিনি হেজাৰ কবল পঠাব নোৱাৰাৰ বাবে তেওঁ ক্ষমা বিচাৰিছে। টকা পঠাব নোৱাৰাৰ আচল কাৰণ হ'ল তেওঁ ৰায়তৰপৰা টকা আদায় কৰিব পৰা নাই। আনকি ক্লষক-বিলাকক বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰা হৈ পৰিছে। খাজনা আদায়ৰ কাৰণে চৰকাৰী সাহায্য ল'ব লগা হৈছে। পত্ৰখন পঢ়ি নেক্লিউদভৰ ভালো লাগিল আৰু বেয়াও লাগিল। ভাল লাগিল এই বুলি যে এনেকুৱা এটা মূল্যবান সম্পত্তিৰ তেওঁ মালিক। বেয়া লাগিল এই কাৰণে যিহেতু তেওঁ হাৰ্বাৰ্ট স্পেকাৰৰ মতৰ পৃষ্ঠ-পোষক। স্পেকাৰে “সমাজ বিজ্ঞানত” উল্লেখ কৰিছে যে জায়নীতিমতে মাটিৰ মালিকানা অন্তায়। যুগধৰ্মৰ স্পষ্ট আৰু দৃঢ় নিৰ্দেশ হিচাবে নেক্লিউদভে ভূ-সম্পত্তিক যে ব্যক্তিগত সম্পত্তি হিচাবে বিবেচনা কৰাটো অকল অন্তায় বুলি যুক্তি প্ৰদৰ্শন কৰাই নহয়, তেওঁ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰসকলকোতে, এই সম্পৰ্কে প্ৰবন্ধ-পাতিও লিখিছিল আৰু এই বিশ্বাসমতেই চলি আহিছিল, কিন্তু বৰ্তমান তেওঁ যে নিজেই এজন বৃহৎ জমিদাৰীৰ উত্তৰাধিকাৰী, সেই কথাই তেওঁৰ মনত এটা ডাঙৰ সংঘাত সৃষ্টি কৰিলে। ইভিমেণ্ডে স্বাধৰ সম্পত্তি বখাটো অন্তায় বিবেচনা কৰি, তেওঁ স্বৰ্গীয় পিতৃৰ উত্তৰাধিকাৰী হুৱে পোৱা ৫০০ একৰ জমি ক্লষকক বিলাই দিছিল। কিন্তু এতিয়া তেওঁ তেওঁৰ স্বৰ্গীয় মাতৃৰ উত্তৰাধিকাৰী হুৱে এখন বৃহৎ জমিদাৰীৰ গৰাকী হৈ পৰাত, তেওঁৰ সম্মুখত দুটা পথ মুকলি:

হ'ল। এই ভূটা পথৰ এটা ভেঙে বাচি ল'ব লাগিব। হয় ভেঙে দহ বছৰৰ আগতে পিতৃ সম্পত্তি ভ্যাগ কৰাৰ দৰে এই সম্পত্তিও ভ্যাগ কৰিব লাগিব, নহয় ভেঙে নীচৰে স্বীকাৰ কৰিব লাগিব ভেঙে ভুল নীতিত বিশ্বাস স্থাপন কৰিছিল।

ভেঙে প্ৰথম পথ অৰ্থাৎ সম্পত্তি ভ্যাগ কৰা পথ বাছি ল'ব নোৱাৰিলে, কিয়নো বৰ্তমান এই জমিৰ আয়ৰ বাহিৰে, ভেঙেৰ উপাৰ্জনৰ অন্ত কোনো পথ নাই। তাৰোপৰি ভেঙে এনে বিলাসী জীৱনত অভ্যস্ত হৈ পৰিছে যে এই অভ্যাস ভেঙে সহজে পৰিভ্যাগ কৰিব নোৱাৰে। তত্ৰূপৰি ভেঙেৰ আগৰ সেই দৃঢ় বিশ্বাস, যৌৱনৰ উৎসাহ উদ্দীপনা, আৰু অসাধাৰণ কিবা এটা কৰাৰ হাবিদ্দাস, এইবোৰ এতিয়া একোৱেই নাই। আনহাতে স্পেঞ্চাৰৰ 'সমাজ বিজ্ঞানত' জমিৰ মালিকানা স্বত্বক ব্যক্তিগত সম্পত্তি হিচাবে গ্ৰহণ কৰাটো অজ্ঞান বুলি ভেঙে যি অকাট্য প্ৰমাণ পাইছিল, আৰু সেই একে কথাৰেই, ভেঙে যি দৃঢ় সমৰ্থন দেখিবলৈ পাইছিল, হেনুৰি জৰ্জৰ লিখনীত এইবিলাক কথা জানি তুনি আওকান কৰাও ভেঙেৰ পক্ষে অসম্ভৱ।

মেনেজাৰবৰা অহা পত্ৰখন পাই ভাল নলগাব কৰাণ হৈছে এইবোৰেই।

চাৰি

নেকলিউদভে কফি পান শেষ কৰি ভেঙেৰ অধ্যয়ন কোঠালৈ সোমাই গ'ল। উদ্দেশ্য হ'ল আদালতত কেই বজাত হাজিৰ হ'ব লাগিব—চমনখন পঢ়ি সময়টো জানি লোৱা আৰু ৰাজকুমাৰীলৈ এখন পত্ৰ লিখা। ভেঙেৰ ষ্টুডিয়'টো পাৰ হৈ যাওঁতেই ভেঙেৰ চকুত পৰিল ছবি ধোৱা ঠগাখনলৈ মুখ কৰি পৰি থকা এখন আধা অঁকা চিত্ৰ আৰু শিক্ষানুশীলনৰ কাৰণে বেৰত আবিখোৱা কিছু চিত্ৰ-পট। এইবিলাক দেখি ভেঙেৰ ভাব হ'ল যে চিত্ৰ-অঙ্কন বিজ্ঞাত পাৰ্গত হ'ব পৰা বিশেষ ক্ষমতা বা ব্যুৎপত্তি ভেঙেৰ নাই। আজি কিছুদিনৰ পৰা এনেকুৱা ভাবে ভেঙেৰ মনত মাজে মাজে ভুয়ুকি মাৰে। ইয়াৰবাবে দায়ী হ'ল ভেঙেৰ মনত অতিমাত্ৰাই সৃষ্টি হোৱা এটা সৌন্দৰ্য্যবোধ। ফলত, ভেঙেৰ মনত প্ৰবল অসন্তোষ।

সাত বছৰৰ পূৰ্বে ভেঙে সামৰিক চাৰ্ভিচ্ ভ্যাগ কৰিছিল। তেতিয়া ভেঙেৰ ভাব হৈছিল যে ভেঙে কলা-বিজ্ঞাত বেচ উন্নতি কৰিব পাৰিব। এই শিল্পাৱাসৰ ফলত ভেঙেৰ সকলো কামকাজৰ প্ৰতি অৱহেলা সৃষ্টি হৈছিল। এতিয়া ভেঙেৰ

ভাল হ'ল যে এইদৰে কামৰাজবিলাক অহা হোৱা ক'ব। তেওঁৰ উচিত হোৱা নাই। এইবোৰ কথা স্তৰ্ষি তেওঁৰ মনটো ভাল নলগা হ'ল। জাকজমককৈ সজোৱা টুদিয়াটোলে চাই তেওঁ এটা গভীৰ বেদনা অনুভৱ কৰিলে। এনেকুৱা এটা হা-হত্যাৰ ভাৱ লৈ তেওঁৰ আহল বহল, ধুনীয়া আৰু পৰিপাটিকৈ সজোৱা মনোৰম অধ্যক্ষ কোঠালৈ সোমাই গ'ল।

এটা দীঘল খামত ভৰোৱা আদালতৰ চমনখন তেওঁৰ লিখা পঢ়া ক'ব বৃহদাকাৰ মেজখনত পৰি আছিল। খামটোৰ ওপৰত 'জৰুৰী' বুলি মন্তব্য দিয়া আছিল। চমনত আদালতত হাজিৰ হোৱা সময় ১১ বজা বুলি দিয়া আছে।

ৰাজকুমাৰী কৰ্চাগিনাৰ নিমন্ত্ৰণৰ বাবে ধৰ্মবাদ দি মধ্যাহ্নভোজনত যোগ দিম বুলি পত্ৰ এখন তেওঁলৈ লিখিবৰ কাৰণে নেক্লিউদেৰে টেবুলৰ কাষত বহিল। চিঠিখন লিখি ফালি চিৰি পেলালে। কাৰণ হ'ল চিঠিখনত কুমাৰীৰ লগত নিকটতম বন্ধুৰ ভাৱ প্ৰকাশ হৈছিল। তাৰ পিছত আৰু এখন লিখিলে, এইবাৰ প্ৰকাশ হল অত্যন্ত কৰ্কশতাৰ ভাৱ। পত্ৰখনে ৰাজকুমাৰীক বিবৰ্ত্তন কৰি তুলিব বুলি, পুনৰ ফালি পেলালে আৰু ইলেক্ট্ৰীক বেলৰ বুটাম টিপিলে। এনেতে ভতালিকে তেওঁৰ পৰিচাৰক এটা সোমাই আহিল। মানুহটোৰ মনত বিষাদৰ চিন। গৌৰু আছে কিন্তু দাৰিবোৰ খুৰা। মটীয়া বৰণৰ এগ্ৰন এখন গাত বন্ধা আছে।

“ঘোঁৰাগাড়ী এখন বিচাৰি আনা।”

“ভাল চাব।”

“আৰু কৰ্চাগিনাৰ পৰা চিঠি লৈ অহা ছোৱালীজনীক কৈ দিয়া ‘পত্ৰখন পাই মই বং পাইছোঁ’ আৰু নিমন্ত্ৰণ বন্ধা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিম।”

“ভাল চাব।”

নেক্লিউদেৰে মনতে ভাবিলে, “চিঠিৰ জবাব এটা নিদিয়াতো ভদ্ৰোচিত হোৱা নাই। যি হক নিজেই গৈ আজি এবাৰ দেখা কৰিম। কিয়নো পত্ৰ লিখা মোৰ পক্ষে সম্ভৱ নহয়।”

ঘৰৰ পৰা বাহিৰ ওলাওঁতেই গেটৰ ওচৰত বৰাৰ টোৱাৰ ঘোঁৰাগাড়ী এখন তেওঁৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰি থকা দেখিলে।

“কালি আপোনাক আনিবৰ কাৰণে মই কৰ্চাগিনাৰ ঘৰলৈ গৈছিলোঁ, কিন্তু জ্বৰীটোৱে মোক ক'লে যে মই পোৱাৰ অলপ আগতে আপুনি তাৰ পৰা ওলাই আহিছিল।” ঘোঁৰা গাড়ীখনৰ কচোৱানজনে নেক্লিউদেৰক ক'লে।

“যোঁৱা গাড়ীৰ কচোৱানেও কৰ্চাগিনাৰ লগত যোৱা ঘনিষ্ঠতাৰ কথা জানে।” এই বুলি নেক্সিউদন্তে মনতে ভাবিলে। ৰাজকুমাৰী কৰ্চাগিনাৰ পানি গ্ৰহণ কৰা প্ৰস্তুতিত পুনৰ তেওঁৰ মনত খুন্দিয়ালে। এই সময়ত অস্বস্তি বহু প্ৰশ্নৰ মেনেকৈ তেওঁ কোনো সমাধান বিচাৰি পোৱা নাই, ঠিক তেনেকৈ কুমাৰী কৰ্চাগিনাক বিয়া কৰোৱা প্ৰস্তুতিবোৰো তেওঁ কোনো সিদ্ধান্ত কৰিব পৰা নাই।

বিবাহৰ পক্ষে তেওঁৰ সাধাৰণ যুক্তি হ’ল যে তাৰ ফলত ধৰ্ম্মখনত এটা স্তম্ভ আহিব আৰু তেওঁ এটা নৈতিক জীৱনৰূপন কৰিবলৈ সমৰ্থ হ’ব। বিশেষকৈ পৰিয়ালৰ ল’ৰাছোৱালীৰ ফলত তেওঁৰ এই ডাংৰবলাৰ জীৱনে এটা গতি ল’ব। বিবাহৰ বিপক্ষে যুক্তি হ’ল যে তাৰ ফলত, তেওঁ বৰ্ত্তমান যিদৰে স্বাধীন জীৱন-ৰূপন কৰিছে, সেই স্বাধীনতা বহুদূৰ থৰ্ক হ’ব। তাৰোপৰি দুৰ্ব্বোধ্য নাবী চৰিত্ৰৰ প্ৰতি এটা ভয় আৰু শঙ্কা। সাধাৰণতে যৌৱনৰ প্ৰথম ৰূপ পাব হৈ যোৱা লোকৰেই এনে ধৰণৰ শঙ্কা আৰু ভয় হয়, নেক্সিউদন্তবোৰো তেনেই।

মিছিক (আচল নাম মেৰীয়া, কিন্তু কিছুমান মানুহৰ ভিতৰত উপলুঙীয়া নাম দিয়াৰ যি অভ্যাস আছে, সেই অনুসৰি এই নাম দিয়া হৈছে,) বিবাহ কৰাৰ বিষয় তেওঁৰ যুক্তি হ’ল যে তাই সদবংশজাত। তদুপৰি কথা-বতৰা, খোজ-কাটল, ঠাঁহি-ধেমালি সকলোতে সাধাৰণ মানুহৰ পৰা বেলেগ। (এনেকুৱা গুণসম্পন্ন হোৱাৰ যে কিবা বিশেষ কাৰণ আছে এনে নহয়;—নেক্সিউদন্তৰ মতে মিছিয়ে সদবংশত জন্ম হোৱাৰ কাৰণেই এই গুণ লাভ কৰিছে), তাৰোপৰি মিছিয়ে যিদৰে তেওঁৰ শুভাশুভৰ কথা চিন্তা কৰে আন কাৰো কথা তাই তেনেদৰে নেভাবে। গতিকেই তাই তেওঁক বিশেষভাৱে বুজি পাই তাই যে বিজ্ঞতাৰে চিন্তা কৰিব পাৰে আৰু শুভ বুজি আছে তাৰ প্ৰমাণ হ’ল, নেক্সিউদন্তক উচ্চ-গুণ-সম্পন্ন বুলি স্বীকৃতি দিয়া। মিছিৰ বিৰুদ্ধে ইয়াকে ক’ব পাৰি যে হয়তো তাইতকৈ আৰু অনেক গুণবতী বুৰঞ্জী যিমানদূৰ সম্ভৱ পোৱা যাব পাৰে। তাইৰ বৰ্ত্তমান বয়স সাতাইছ আৰু তেওঁৱেই তাইৰ প্ৰথম পাত্ৰ নহয়। এই শেষৰ কথাটোৱে তেওঁক বেচ আঘাত দিয়ে, তেওঁৰ যেনে ধৰণৰ অভিমান তাৰ ফলতেই তেওঁ ভাবিবই নোৱাৰে যে তাই অতীততেই হৰু বা বৰ্ত্তমানতেই হৰু তেওঁৰ বাহিৰে আনক ভাল পাব পাৰে। অৱশ্যে এই কথাও সঁচা যে তাইনো তেওঁক লগ পাব বুলি অতীতত কেনেকৈ জানিব বা বুজিব, কিন্তু তাই যে আনকো প্ৰেম ঘাটিব পাৰে, এই ভাবনাই তেওঁক বিৰক্ত কৰি তোলে।

গতিকেই বিয়া কৰোৱা আৰু নকৰোৱা দুয়োটাৰ বিৰুদ্ধেই ঠোঁট বুজি

আছে। বিকি কাৰণেই হক নেক্লিউদভৰ কাৰণে দুয়োটা কথাৰেই সমান
মূল্য। এইবিলাক কথা ভাবি তেওঁৰ মনত পৰে সাধুকথাৰ ঘোঁৰাটোলৈ।
ঘোঁৰাটোৱে প্ৰথমে কোন মুঠা ঘাঁহ খাব তাক ঠিক কৰিব নোৱাৰিছিল। তেওঁৰ
হাঁহি উঠিল এইবুলি যে তেওঁৱো তেনেকুৱা এটা ঘোঁৰাই।

শেষত তেওঁ সিদ্ধান্ত কৰিলে যে মেৰীয়া ভাছিলিয়নাৰ পৰা (মাৰ্ছেলৰ স্ত্ৰীৰ
পৰা) উক্তৰ নহালৈকে তেওঁ একো কৰিব নোৱাৰে। তেওঁৰ লগত সম্পৰ্ক ছেদ
হ'লেহে কিবা সিদ্ধান্ত ল'ব পাৰিব। তেওঁৰ বিয়াৰ সম্পৰ্কে সিদ্ধান্ত অকল পলম
হোৱাই নহয়, তেওঁ এই সিদ্ধান্ত পিছুৱাবলৈ বাধ্য আৰু পিছুৱা উচিতো।
এই বিশ্বাস স্থাপন কৰি তেওঁৰ নিজৰে ভাল লাগিল।

নীৰয়ে ঘোঁৰাগাড়ীখন পকা আলিয়েদি কাছাৰীৰ অভিমুখে গৈ আছে।
তেওঁ গাড়ীত বহি নিজকে নিজকে ক'লে, “বাৰু সকলো কথা মই পিছত ভাবি
চিন্তি চাম। সদাই মই ৰাজহুৱা দায়িত্ব যিদৰে পালন কৰোঁ, এতিয়াও
সেইদৰেই আৰু সঠিকভাৱে কৰি লওঁ। কেতিয়াবা এইবিলাক কামো ৰসাল
হৈ পৰে।”

হুকুৰীটো পাৰ হৈ তেওঁ আদালতৰ হললৈ সোমাই গ'ল।

পাঁচ

বহু কৰ্মব্যস্ত মানুহ কাছাৰীৰ কৰিদৰত ইফাল সিফাল কৰি ঘূৰি থকা দেখা
যায়। চাপ্ৰাচী, অবডালি বোৰে ফোঁপাই জোপাই অহা যোৱা কৰি আছে।
ইফালৰ বা-বাতৰি, কাকতপত্ৰ সিফালে নিছে আৰু সিফালৰ পৰা ইফালে
আনিছে। পথ-প্ৰদৰ্শক, এড্‌ভোকেট আৰু আদালতৰ বিষয়া সকলে ঘূৰা-ঘূৰি
কৰি ফুৰিছে। আৰম্ভ নথকা আচাৰী, ফৰিয়াদী, বাদী, প্ৰতিবাদী বিলাকে হয়
বিবাদ মনেৰে ঘূৰি ফুৰিছে, নহয় এঠাইত অপেক্ষা কৰি বহি আছে।

“আদালতৰ কোঠা কোন ফালে?” বুলি এজন চাপ্ৰাচীক নেক্লিউদভে
জুৰিলে।

“কোন আদালত ? দেৱানী নে কোজদাৰী ?”

“মই জুবৰ হিচাবে আহিছোঁ।”

“ভেনে হ'লে কোজদাৰী আদালত অৰ্থাৎ ছেচন কোৰ্ট আপোনাক লাগে।
ইয়াৰ পৰা সোঁ-ফালে অলপ গৈ, বাওঁফালে ঘূৰি, দ্বিতীয় দৰজাইদি সোৱাৰ।”
নেক্লিউদভে সেই মতেই খোজ ল'লে।

ছুৰাবৰ মুখত চুজন মাছৰ বিয় হৈ আছিল, তাৰে এজন হ'ল সদাগৰ। মাছহাজন গুৰু, পেটাল আৰু দেখাত দয়ালু আৰু বড়িয়াল। মুখত বেচ কুৰ্ভি। ছোৱাৰ কাৰণে লগত কিছু জা-জলপানো আনিছে, আনজন হ'ল দোকান কৰ্মচাৰী আৰু জাতিত যিহুদি। তেওঁলোক দুয়োজনে উলৰ দায় সম্পৰ্কে কথা-বতৰা হৈ আছিল। এনেতে নেক্লিউদভ্ উপস্থিত হৈ প্ৰশ্ন কৰিলে, “এইটোৱেই জুৰি বহা কোঠা হয় নে?”

“হয় ডাঙৰীয়া! এইটোৱেই জুৰি বহা কোঠা। আমাৰ ভিতৰতো এজন জুৰৰ। আপুনিও নে কি?” আনন্দ মনেৰে সদাগৰজনে সুধিলে।

“হয়নে? ভালৈই তেন্তে। আমি উভয়ে একে লগে কাম কৰিব লাগিব।”

নেক্লিউদভে কথাৰ শেষ কৰাৰ লগে লগে সদাগৰজনে ক'লে, “মই দ্বিতীয় শিল্পৰ বণিক। নাম বা-ক্লাচভ্।” বলিষ্ঠ হাতখনেৰে নেক্লিউদভৰ হাতত ধৰি আকৌ ক'লে, “আমি যি পাবো কৰ্তব্য কৰিম, পিছে ডাঙৰীয়াৰ নাম।”

নেক্লিউদভে তেওঁৰ নামটো কৈ জুৰিৰ কোঠালৈ সোমাই গ'ল।

কোঠাৰ ভিতৰত ইতিমধ্যেই বিভিন্ন ধৰণৰ দহজন লোক আহি উপস্থিত। তেওঁলোকো এইমাত্ৰ আহি পাইছেহি। কিছুমান আসনত উপবিষ্ট আৰু কিছু-মানে খোজ চলাই আছে। পৰস্পৰে চিনাক্তনাও হৈছে। ইয়াৰ ভিতৰৰে এজন ‘ইউনিফৰ্ম’ সহ অৱসৰপ্ৰাপ্ত কৰ্ণেলো আছিল। কিছুমানৰ গুপ্ত দীঘল হলো চোলা আৰু কিছুমানৰ গাত পুৱা পিন্ধা কোট আৰু এজনৰ সাজপাৰ খেতিয়কবদৰে।

চৰকাৰৰ তৰফৰ পৰা এটা দায়িত্বপূৰ্ণ কামত তেওঁলোকক মকৰল কৰা বাবে সকলোৰে মনত বেচ আনন্দ আৰু সন্তোষ; যদিও কাম ক্ৰতি ছোৱাৰ কাৰণে বহুতৰে আপত্তি।

জুৰৰ সকলৰ মাজত বা-বতৰৰ কথা, আগন্তুক বসন্ত আৰু বেহা-বেপাৰৰ কথা চলি আছে। কিছুমানে পৰস্পৰৰ লগত পৰিচিত হৈ বাকী সকল নো কোন হ'ব পাবে, তেওঁলোকৰ পৰিচয় সম্পৰ্কে গুণাগুণা কৰিছে। নেক্লিউদভৰ লগত যি সকলৰ পৰিচয় ঘটা নাই তেওঁলোকে তেওঁৰ লগত পৰিচিত হোৱাটো এটা সম্ভাৱন বিয় বুলি উপলব্ধি কৰি খৰখেদা লগাইছে। নেক্লিউদভে সচৰাচৰ অপৰিচিত লোকৰ লগত যি দৰে ব্যৱহাৰ কৰে, আজিও তেনেদৰেই কৰিছে। অপৰিচিতজনে তেওঁক যি সম্ভাৱন প্ৰদৰ্শন কৰে, তাক তেওঁ প্ৰাণ্য বুলিয়েই বিবেচনা কৰে। অবিকাশে মাছহাজকৈ তেওঁনো নিজক কিয় উচ্চতৰ

কুশি ভাবে, সুধিলে হয়তো ভাব জবাব তেওঁৰ একো নাই। তেওঁৰ জীৱনতো তেনে সন্মান পাবলগীয়া কোনো খ্যাতি নাই। তেওঁ ৰে স্কলৰকৈ বিত্তৰ ইংৰাজী, জাৰ্মান আৰু ফৰাচী ভাষাত কথা ক’ব পাৰে, তেওঁ ৰে অভি দামী সাজপাৰ, দামী বুটৰ আৰু বুটীৰ জৰি আৰু টাই পৰিধান কৰিছে, সিও তেওঁ এজন সম্ভাৱ্য লোক বুলি বিবেচিত হ’বৰ কাৰণ নহয়। তথাপি প্ৰকৃত কথা হৈছে তেওঁ উচ্চ মৰ্যাদা দাবী কৰে। তেওঁ ভাবে সেই মৰ্যাদা তেওঁৰ প্ৰাপ্য আৰু নেপালে তেওঁ স্তম্ভ হয়। জুৰি কোঠাত বহি, তেনে মৰ্যাদা নোপোৱাত তেওঁ মনত আঘাত পাইছে। জুৰববিলাকৰ মাজত এজনকহে তেওঁ চিনে। আগতে তেওঁ নেকলিউডৰ ভনীয়েকৰ ঘৰত গৃহ-শিক্ষক আছিল, আৰু তেওঁ ভাগিনিয়েক-ইন্ডক পঢ়ুৱাইছিল। তেওঁৰ নাম হ’ল ‘পিয়তৰ গেৰাচিমভিচ’। তেওঁৰ উপাধি কি আছিল তেওঁৰ মনত নাই, মনত থাকিবৰো প্ৰয়োজন নাছিল। বৰ্তমান এই মাহুহজনে এখন পাব্লিক স্কুলত শিক্ষকতা কাম কৰে। তেওঁ নেকলিউডক যেনেকুৱা আত্মীয় ব্যৱহাৰ কৰিছিল আৰু আত্মসম্ভাৱিত ভাৱত যেনেকুৱা হাঁহি মাৰিছিল, নেকলিউডে এইবোৰ অলপো সলু কৰিব নোৱাৰিছিল। চমু কথাত ক’বলৈ গলে তেওঁ এইবোৰ অভদ্ৰ ব্যৱহাৰ বুলিয়েই ধৰি লৈছিল।

“আহা। আপুনিও জালত পৰিল।” বুলি পিয়তৰ গেৰাচিমভিচে হো-হো কৰি হাঁহি তেওঁক সম্ভাষণ জনাই ক’লে, “বোধহয় ফাঁকিফুকা দি সাৰিব নোৱাৰিলে নহয়?”

নেকলিউডে বিবস্ত হৈ কঠিন সূৰত ক’লে,

“ৰই ফাঁকি দিবৰ চেষ্টাও কৰা নাছিলোঁ।”

“হয়! আমি এইটোকে পাব্লিক স্পিৰিট বুলি কওঁ। পিছে যেতিয়া বহি বহি ভোক পিয়াহত জৰ্জৰিত হ’ব, চকুত টোপনিয়ে ধৰিব, তেতিয়াহে গম পাব। তেতিয়া হয়তো সূৰ বেলেগ হ’ব।”

“এই পাছৰীৰ ল’ৰাটোৱে হয়তো ইয়াৰ পিছত মোৰ পিঠিতো ঢকিৱাব পাৰে।” নেকলিউডে মনে মনে ভাবিলে। আত্মীয়-স্বজনৰ মৃত্যুৰ বাতৰি পাই মাহুহ যেনেকুৱা বিষম হয়, তেওঁ তেনেকুৱা এটা বিবাদ ভাৱত সেই ঠাইৰ পৰা আঁতৰি গ’ল। তেওঁ জুম বান্ধি থকা মাহুহ কিছুমানৰ কাষ চাপিল। জুমৰ মাজত গৌৰ দাৰি থুকা গহীন গভীৰ গুথ মাহুহ এজনে উত্তেজিত হৈ দেৱানী আদালতত চলি থকা গোচৰ এটাৰ কথা কৈ আছে। গোচৰটোৰ কথা তেওঁ ভাৱকৈ জানে। মুক্তচিত্তে তেওঁ বিচাৰকসকলৰ আৰু এজন খ্যাতিমন্ত

এড্‌ভোকেটৰ নাম উল্লেখ কৰি গৈছে। মৰ্কদ্মাটো কৰিছিল এগৰাকী কৃষ্ণা মহিলাই আৰু তেওঁ জয়লাভ কৰাৰ সম্পূৰ্ণ সম্ভাৱনা আছিল। কিন্তু এড্‌ভোকেটজনে এনেকুৱা আচৰিতভাৱে মৰ্কদ্মাটোৰ গতি বুবাই দিলে যে শেষত মহিলা গৰাকীয়ে বহু টকা ভৰিব লগা হ'ল, যদিও আইনত স্তুৰিখা তেওঁৰ পক্ষেই বেছি আছিল।

“এড্‌ভোকেটজন অসাধাৰণ প্ৰতিভাশালী লোক।” তেওঁ ক'লে।

বেচ আগ্ৰহেৰে শ্ৰোতাসকলে কথাবোৰ শুনি গৈছে। কিছুমানে চুই এটা প্ৰশ্ন কৰিবও খুজিছিল; কিন্তু বক্তাজনে বাধা দিলে। এই সম্পৰ্কত তেওঁৰ বাহিৰে আনে যেন একোকে নেজানে।

যদিও নেকলিউদে আদালতত উপস্থিত হোৱা বিলম্ব হৈছিল, তথাপি তেওঁ আৰু বহুত সময় অপেক্ষা কৰিব লগা হ'ল। বিচাৰকসকলৰ ডিউবৰ এজন তেতিয়াও আহি পোৱা নাছিল। গতিকেই বিচাৰ আৰম্ভ হোৱা পলম হ'ল।

হুই

মুখ্য বিচাৰপতিজন সোনকালে আহি উপস্থিত হৈছিল। মাৰ্ছজেন দীৰ্ঘকায়, স্তম্ভপুষ্ট আৰু গোফ দাবিবোৰ মটীয়া বৰণৰ। বিবাহিত জীৱনত তেওঁ আৰু তেওঁৰ স্ত্ৰী উভয়ে আছিল লম্পট। কোনেও কাৰো বাধ্য হোৱা নাছিল। আজি পুৱা তেওঁৰ ঘৰত আগতে পৰিচাৰিকাৰ কাম কৰা এজনী চুইচ্ ছোৱালীৰ পৰা পত্ৰ এখন পাইছিল। ছোৱালীজনী দক্ষিণ ৰাশিয়াৰ পৰা পিটাৰ্চবুৰ্গৰ অভিমুখে বাৱনা হৈছিল। তাই চিঠিত পাঁচটা আৰু ছটা বজাৰ ভিতৰত হোটেল ইটালিয়াত তাইক লগ ধৰিবৰ কাৰণে তেওঁলৈ নিমন্ত্ৰণ দিছিল। তেওঁৰ কাৰণে তাই অপেক্ষা কৰি থাকিব বুলিও লিখিছিল। এই কাৰণে তেওঁ ইচ্ছা কৰিছিল যাতে মৰ্কদ্মাৰ স্তনানী সোনকালে শেষ হয় আৰু বধা সময়ত হোটেল ইটালিয়াত তেওঁ বক্তা-কেশৰী ক্লেয়াৰা ভাছিলিয়ানক লগ ধৰিব পাৰে। বোৱা বছৰ জুহুকাৰিৰ পৰাই এই ঘূৰ্তীৰ লগত তেওঁৰ প্ৰণয়ৰ সূত্ৰপাত হৈছিল।

তেওঁ এটা প্ৰাইভেট কোঠালৈ সোমাই গ'ল আৰু দৰজাখন বন্ধ কৰি, কাপবৰ্ডৰ পৰা এবোৰ ডাষবেল উলিয়াই কুড়ি কৰিবলৈ ধৰিলে। শেষত ডাষবেল ছুঁৱাল মূৰৰ ওপৰলৈ ডাঙি, তিনিবাৰ ঝাঁকুৰ ওপৰত উঠিবলৈ কৰিলে। বাওঁহাতেৰে সোঁ-বাহুটো সাবন্তি ধৰি তেওঁ নিজে নিজে ক'লে, “ক্যায়ায় আৰু

ঠাণ্ডাপাৰীৰ দ্বাৰে যেনেকুৱা উপকাৰ কৰে আৰু একোৱেই ভেনেকৈ নোৱাৰে।” ইয়াৰ পিছত তেওঁ আৰু এটা ব্যাখ্যা কৰিবলৈ ধৰিছিল, (তেওঁ আদালতৰ দীৱল বৈঠকৰ আগতে এই দুয়োটা ব্যাখ্যা সদাই অভ্যাস কৰে), এনেতে বাহিৰ ফালে কোনোবাই দৰজাত থুলা দিলে। মুখ্য বিচাৰপতিয়ে লৰালৰিকৈ, ডাঙেল জোৰ ধৈ, দৰজাখন খুলি বিনীতভাৱে ক’লে, “আপোনাক বাহিৰত বখাই ধোৱা বাবে ক্ষমা কৰিব।”

আগন্তুকজনো বিচাৰক আৰু আদালতৰ সভ্য। তেওঁৰ কান্ধ দুখন ওখ আৰু মুখত অসন্তোষৰ ছাপ। চকুত সোণবৰণীয়া চশমা। তেওঁ কোঠাৰ ভিতৰলৈ সোমাই আহিল আৰু অসন্তোষৰ সুৰত ক’লে, “মাৰ্চেণ্ডি নিকেটীচ, এতিয়াও আহি নেনপালেহি।”

“হয়। আহি পোৱা নাই। তেওঁ সদায় দেৰি কৰে।” এই বুলি কৈ মুখ্য বিচাৰপতিয়ে ‘ইউনিফৰ্ম’ পিন্ধি ল’লে।

“তেওঁ যে কিয় অলপো লজ্জিত নহয় তাৰ কাৰণ মই ভাবি একো নোপাওঁ।” চিগাৰেট হুঁপি হুঁপি অগ্ৰজনে বিচাৰপতিয়ে মন্তব্য কৰিলে।

আদালতৰ এই সভ্যজন বেছি কথাৰ মানুহ নহয়। সেইদিনা পুৱা তেওঁৰ গৃহিণীৰ লগত এখন খকাখুলা ভালকৈয়ে লাগিছিল। মাহ শেষ নোহওঁতেই গৃহিণীয়ে হাত খৰছ শেষ কৰিছিল। আৰু আগধন হিচাবে আৰু কিছু পইচাৰ কথা কৈছিল। কিন্তু বিচাৰপতিয়ে পইচা নাই বুলি কোৱাৰ ফলতেই এই কাজিয়া। গৃহিণীয়ে খাটাং জবাব দিছিল যে তেওঁ এনে ব্যৱহাৰ কৰিলে, চপৰীয়া ভাত খাবলৈ নহাই ভাল। ইমানতে বিচাৰপতিয়ে ঘৰৰ পৰা বাজ ওলাইছিল। তেওঁৰ ভাৱ হ’ল যে তেওঁৰ স্ত্ৰী যেনে ধৰণৰ মানুহ, তেওঁ কৰিব নোৱাৰা কাম একো নাই। সদৃৰ্জীৱন যাপন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰাৰ ফল এয়ে। আদালতৰ মুখ্য বিচাৰপতিৰ ফালে লক্ষ্য কৰি তেওঁ ভাবিলে, “তেওঁৰ কেনে হাতমুখ, উজ্জল চেহেৰা আৰু সদায় দয়ালু। সুলভ বগা হাত দুখনেৰে যেতিয়া তেওঁ ইউনিফৰ্মৰ বনকৰা কলাৰৰ ওপৰত হাত পেলাই গৌৰৱাৰি মোহাৰি থাকে, তেতিয়া তেওঁৰ অন্তৰৰ সুখ সন্তোষেই প্ৰকাশ পায় আৰু মোৰ—মোৰ সদাই দুখ।”

কিছুমান দলিলপত্ৰ লৈ চেক্ৰেটাৰী উপস্থিত হ’ল।

“ধন্যবাদ।” মুখ্য বিচাৰপতিয়ে চিগাৰেট এদাল জলাই চেক্ৰেটাৰীক ক’লে।

“আৰু প্ৰথমতে আজি কোন মৰ্কটমাটো লোৱা হ’ব?”

“যোৰ বোৰেৰে প্ৰথমতে বিষ-প্ৰয়োগৰ গোচৰটোৱেই লোৱা ভাল।” অলপ অজ্ঞমনস্কভাবে চেক্ৰেটৰীয়ে উত্তৰ দিলে।

“কোনো কথা নাই। তেন্তে বিষ-প্ৰয়োগ গোচৰটোকে প্ৰথমে লোৱা হক।” মুখ্য বিচাৰপতিৰ ধাৰণা যে এই গোচৰটো সোনকালে শেষ হ’ব আৰু যথা সময়ত তেওঁ প্ৰস্থান কৰিব পাৰিব।

“মাটেডি নিকিটীচ্ আহিলনে?”

“নাই। এতিয়াও শোৱাহি নাই।”

“আৰু ব্ৰীভে?”

“তেওঁ আছে।” চেক্ৰেটৰীয়ে ক’লে।

“তেনেহলে তেওঁক ক’ব যে আমি বিষ-প্ৰয়োগ গোচৰটোকে প্ৰথমে ল’ব খুজিছো।”

ব্ৰীভে হ’ল এই গোচৰৰ চৰকাৰী উকীল। চেক্ৰেটৰীয়ে কৰিদৰতে তেওঁক লগ পালে, তেওঁ কাৰ্যলিপিৰ ডলড ফাইল এটা লৈ, কাৰু চুখন ধিৰ কৰি, জোতাজোৰৰ কেৰেপ কেৰেপ্ আৱাজ তুলি, আনখন হাত আগলৈ মাৰি বেগাবেগিকৈ আহি আছিল।

চেক্ৰেটৰীয়ে সুধিলে, “মিথেইল পেট্ৰভিচে সুধি পঠাইছে আপুনি সাজু হ’লনে নাই?”

“কিয়? মই সদাই সাজু থাকোঁ। প্ৰথমে কোনটো গোচৰ ল’ব খুজিছে?” চৰকাৰী উকীলে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“বিষ-প্ৰয়োগৰ গোচৰটোকে প্ৰথমে ল’বলৈ ইচ্ছা কৰিছে।”

“ভালেই।” চৰকাৰী উকীলে মন্তব্য কৰিলে।

কিন্তু পেটে পেটে তেওঁ সিমান ভাল পোৱাও নাছিল। কিয়নো আগদিনা ৰাতি তেওঁৰ বন্ধু এজনে বিদায়ৰ ভোজ পাতিছিল। ভোজ খাওঁতে মোটেই ৰাতি উজাগৰেই গ’ল। পুৱা এটা পৰ্যন্ত তেওঁলোকে তাঁচ পাশা খেলি আছিল আৰু মন্তপান কৰিছিল। গতিকেই বিষ-প্ৰয়োগ মৰ্দ্দমাৰ নৰিপত্ৰ পঢ়ি চাই সাজু হ’বলৈ তেওঁ অলপো সময় শোৱা নাছিল। ইচ্ছা আছিল আদালততে অলপ চাই ল’ব। চেক্ৰেটৰীয়ে এই কথা জনা নাছিল। তেওঁ মুখ্য বিচাৰপতিক এই গোচৰটোকে আৰম্ভ কৰিবলৈ সন্মতি দিলে। ধ্যান ধাৰণাত চেক্ৰেটৰীজন আছিল উদাৰ আৰু কেতিয়াবা উগ্ৰপন্থীও হৈ পৰে। ব্ৰীভে আছিল বন্ধনশীল পন্থী। বাহিৰাত বসবাস কৰা জাৰ্মানসকলৰদৰে তেওঁ আছিল গোড়া

মডালৰী। গতিকেই ব্ৰীডেক চেফ্টেৰীয়ে ভাল নেপাইছিল, আৰু এনে
এটা পদবী থাই থকাটো তেওঁ চকু পাৰি দেখিব নোৱাৰিছিল।

“বাক ‘ধকুপ্‌টী’ মৰকদ্‌মাটো লোৱা সম্পৰ্কে কি কয়?” চেফ্টেৰীয়ে
প্ৰশ্ন কৰিলে।

“মই আগতে কৈছোঁ। আজি সাক্ষী নাই। মৰকদ্‌মাটো ল’ম কেনেকৈ?
মই মুখ্য-বিচাৰপতিৰ জনাম।”

“সাক্ষী নহ’লেও গোচৰটো নিষ্পত্তি কৰি পেলোৱাই ভাল।”

“নহয়। মই নোৱাৰিম।” ব্ৰীডেই হাত জোকাৰি কথাৰ কৈ বেগাবেগিকৈ
তেওঁৰ প্ৰাইভেট কোঠালৈ সোমাই গ’ল।

চৰকাৰী উকীলে ধকুপ্‌টী গোচৰটো নোলোৱাৰ আচল কাৰণ সাক্ষী
নোহোৱাটো নহয়। যিকিজন সাক্ষী অনুপস্থিত, তেওঁলোক বিশেষ প্ৰয়োজনীয়
সাক্ষীও নহয়। ব্ৰীডেৰ উদ্দেশ্য হ’ল আজি উপস্থিত থকা জুৰৰ সকল হ’ল প্ৰায়
সকলোৱেই শিক্ষিত লোক। তেওঁলোকৰ দ্বাৰা গোচৰটো বিচাৰ হলে হয়তো
আচামী বিদ্ভাৰ্কে খালাচ পাব পাৰে। গতিকে মুখ্য-বিচাৰপতিৰ সন্মতিক্ৰমে
যদি পিচৰ অভিবেশনটো কোনো এক সৰু নগৰত বহুৱাব পৰা যায়, তেতিয়া
আচামী বিলাকক শাস্তি দিয়াৰ বেছি সম্ভৱ; কিয়নো সৰু নগৰবোৰত এনেকুৱা
শিক্ষিত জুৰৰ মণ্ডলী নেথাকে।

কৰিবৰত ক্ৰমে মানুহৰ সমাগম বাঢ়িবলৈ ধৰিলে। দেৱানী আদালতৰ
সমুখতে মানুহৰ জুম বেছি হৈছিল। কিয়নো আগতে উল্লেখ কৰা আৰু
কেছাৰীৰ ভলানলা বুজি পোৱা ভদ্ৰলোকজনে কোৱা গোচৰটো চলি আছিল।

কিছু পৰৰ কাৰণে বিচাৰ স্থগিত হোৱাত আদালতৰ পৰা বৃদ্ধা নাৰী এগৰাকী
ওলাই আহিল। আইন বিশাৰদ উকীলজনৰ কুট কৌশলত বৃদ্ধা গৰাকী তেওঁৰ
জায়া সম্পত্তিৰ পৰা বঞ্চিত হ’ল। সম্পত্তিটো আদালতৰ বায়মতে পালে এজন
ব্যৱসায়ী লোকে, যদিও সেই সম্পত্তিত তেওঁৰ কোনো বিশেষ অধিকাৰ নাছিল।
বিচাৰক সকলে বিচাৰ্য্য বিষয়ৰ সম্পৰ্কে সকলো জানিছিল। কিন্তু সেই
এডভোকেটে আৰু তেওঁৰ মজ্জলে গোচৰৰ তাৎপৰ্য্য আৰু ভালকৈ জানে। কিন্তু
তেওঁলোকে এনে কুট কৌশল খেলিলে যে অনিবাৰ্য্য কৰণত, সম্পত্তিৰ অধিকাৰ
বৃদ্ধা গৰাকীৰ পৰা কাঢ়ি আনি, ব্যৱসায়ীজনক দিবলৈ আদালত বাধ্য হ’ল।

বৃদ্ধা নাৰী গৰাকী ভেবেহী আছিল। সুৰৰ টুপীটোত ডাঙৰ ডাঙৰ কুল বহা।

দৰজাইদি ওলাই আহি তেওঁৰ এড্‌ভোকেটৰ সমুখত থিয় হৈ হাত জোকাৰি বাবে বাবে ক'বলৈ ধৰিলে, “এইবিলাক কি ? কি বিচাৰ হ'ল ? তেওঁলোকৰ মগজত এনেকুৱা ভাৱ হয় কিয় ?”

এড্‌ভোকেটজনে তেওঁৰ কথালৈ কান নিদি, মূৰৰ টুপীটোৰ ফুল কেইটালৈ চকু দিছে বেছি আৰু চিন্তা কৰি আছিল অলপ এটা বিষয়।

বৃদ্ধা নাৰী গৰাকীৰ পিছে পিছে ভীক্ষুবুদ্ধিসম্পন্ন এড্‌ভোকেটজনো দেৱানী আদালতৰ পৰা ওলাই আহিছিল। তেওঁৰ ঘেইষ্ট কোটৰ তলত ‘ষ্টাৰ্চ’ লগাই ইত্ৰী কবোৱা কামিজটো জিলিকি আছে। তেওঁৰ ভীক্ষু বুদ্ধিৰ ফলতেই বৃদ্ধা নাৰী গৰাকীয়ে সমস্ত সম্পত্তি হেৰুৱাই সৰ্বস্বাস্থ্য হ'ল। বাৱসায়ীজনে তেওঁক দহহেজাৰ কবল ফিফ্‌ দি, লক্ষ কবল মূল্যৰ সম্পত্তি লাভ কৰিলে। তেওঁৰ চকুৱে মুখে আনন্দৰ বিৰিঙনি আৰু সন্তোষৰ ভাৱ। বেচ খুচি! মানুহবিলাকৰ চকু তেওঁৰ ওপৰত। তেওঁৰ দৃষ্টিভঙ্গিত প্ৰকাশ হোৱা ভাৱটো হ'ল, “কাৰো কথা শুনাৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই।”

সাত

অৱশেষত মাটেভি নিকিটীচ আহি উপস্থিত হ'ল। আদালতৰ নিখকটীয়া আৰু ডিঙি-দীঘল ছুৱৰীটোৱে তল ঠুঠটো বেকা কৰি, হেকেৰাহেকেৰকৈ জুৰৰ সকল বহি থকা কোঠাৰ ফালে খোজ দিলে। ছুৱৰী মানুহটো সৎ আৰু অলপ উচ্চশিক্ষাও লাভ কৰিছিল। কিন্তু মত্তপানৰ দোষ থকাত একে ঠাইতে বেছি দিন টিকিব নোৱাৰিছিল। এগৰাকী সম্ভ্ৰান্ত মহিলাৰ লগত, ছুৱৰীৰ ষৈণীয়েকৰ ঘনিষ্ঠতা আছিল, আৰু মহিলা গৰাকীয়েও ছুৱৰী-পত্নীক যথেষ্ট সহায় কৰিছিল। তেওঁৰ সহায়তে তিনি মাহৰ আগতে ছুৱৰী এই কামটোত নিযুক্ত হৈছিল। এতিয়ালৈকে যে তেওঁ এই কামত বাহাল থাকিব পাৰিছে, তাৰ বাবে তেওঁ বেচ খুচি।

“ভদ্ৰ মহোদয়সকল! আপোনালোকৰ সকলোৱেই উপস্থিত নে?”
 ছুৱৰীজনে নাকৰ ওপৰত চশমাৰোৰ লগাই চাৰিওফালে চকু ঘূৰাই চাই লুইলি।

ৰাডিয়াল সদাগৰজনে ক'লে, “বোধহয় সকলোৱেই উপস্থিত।”

“বাক চোৱা যাওক।” ছুৱৰীজনে জেপৰ পৰা লিষ্ট এখন উলিয়াই পঢ়িবলৈ

ধৰিলে। নাম মতাৰ লগে লগে কেতিয়াবা চমুমাৰোৰ ওপৰেদি আৰু কেতিয়াবা তলেদি জুৰৰ সকলৰ ফালে তেওঁ লক্ষ্য কৰি গৈছে।

“ৰাষ্ট্ৰীয় পৰিষদৰ সদন্ত নিকিফৰভ্ !”

“হয় ময়েই !” আইন আদালতৰ অভিজ্ঞতা থকা ভদ্ৰলোকজনে ক’লে।

“অৱসৰ প্ৰাপ্ত কৰ্ণেল আইভান্ চোমিয়নভিচ্ ইভানভ্ !” কৰ্ণেলে উত্তৰ দিলে, “হয় ! ময়ো উপস্থিত।”

“বিতীয় গিল্ডৰ বৰিক্ পিয়তৰ বাল্লাচভ্ !” এটা হাঁহিমাৰি খুঙটীয়া স্মৰত তেওঁ ক’লে, “হয়, আমি সাজু আছোঁ।”

“লেফ্ টিনান্ত, কুমাৰ ডিমিত্ৰী নেক্লিউদভ্ !”

“ময়েই নেক্লিউদভ্ !”

চকুটিটা ওপৰলৈ ডাঙি চমুমাৰ ওপৰেদি দৃষ্টিপাত কৰি ছবীটোৱে এটা নমুহাৰ জনালে। আনতকৈ নেক্লিউদভ যেন অলপ বেছি সন্মানিত ব্যক্তি এনেকুৱাই ভাব !

কেপ্টেইন্ য়ুৰি ডিমিত্ৰীভিচ্ ডানবেঙ্ক, গ্ৰিগৰী ইফিমভিচ্ কুলাচভ এই দুজনৰ বাহিৰে সকলো জুৰৰ উপস্থিত আছে।

হাতেৰে আদালতৰ দৰজাৰ ফালে ইঙ্গিত দি ছবীয়ে জুৰৰ সকলক ক’লে, “মহোদয় সকল ! আদালতলৈ আহক !”

জুৰৰ সকলে আদালতৰ দৰজাৰ ফালে আগবাঢ়িল। ইজনে সিজনক বাট এৰি দিছে। তাৰ পিছত কৰিদৰেদি গৈ তেওঁলোকে আদালতত আসন গ্ৰহণ কৰিলে।

আদালত বহা কোঠাটো যথেষ্ট আহল বহল। সোঁ-মাজতে ওখ এজলাচ। পিছফালৰ দেৱাল আৰু এজলাচৰ মাজত ছফুট মান ফাঁক আছে। এজলাচৰ প্লেটফৰ্মৰ ওপৰৰ মেজখন সেউজীয়া বগৰ আৰু ক’লা চানেকীয়া ছাপ থকা এখন টেবুলৰেৰে ঢকা। মেজৰ একাষত তিনিখন আৰামী চকী সজাই থোৱা আছে। চকীকিখন যথেষ্ট ওখ আৰু আওজা অংশটো ওক কাঠৰ আৰু তাত কিছুমান নক্সা কটা আছে। চকী বিলাকৰ পিছফালে থকা দেৱালত আঁৰি থোৱা আছে সত্ৰাটৰ এখন বৃহদাকাৰ চিত্ৰ। ৰাজকীয় পৰিচ্ছদেৰে সত্ৰাট আৱৃত হৈ, এটা ভৰি আগলৈ দি সোঁ-হাতত এখন ভৰোৱাল লৈ থিয় হৈ আছে। সোঁ-ফালৰ চুকত অঁৰা আছে কণ্টক-পূৰ্ণ মুকুট ধাৰণ কৰা বীৰুত্ৰীটৰ এটি কাঠৰ মূৰ্তি। ভলভ আছে এখন পঢ়া টেবুল আৰু সেই একেফালে আছে চৰকাৰী উকীলৰো

আসন। তাৰ বিপৰীতৰ বাৰ্ভকালে চেফ্টৰীৰ মেজ। অলপ আঁতৰতেই ওক কাঠৰ বেইলিং দিয়া আসাৰীৰ ডক। ডকটো তেতিয়া খালি। এজলাচৰ সোহাতে জুবৰ সকলৰ আসন আৰু ওচৰতে এডুকোটৰ ডেক। এই বস্তুবোৰ এজলাচৰ সমুখত বখা হৈছে আৰু সমুখ আৰু পিছৰ অংশক এদাল কাঠৰ বেইলিঙে বিভক্ত কৰি ৰাখিছে। এজলাচৰ পিছ ফালে খাৰী খাৰীকৈ আসন পৰা আছে। সমুখৰ খাৰীত চাৰিজনী গাভৰু উপবিষ্ট। ভেঙলোক হয় চাকৰী নাইবা কাৰখানাত কামকৰা ছোৱালী। তাৰ পিছত দুজন মজুৰ। আটাইকিজনে আদালতৰ জাক-জমকতা দেখি যেন ভয়ত ত্ৰস্ত আৰু মুখেৰে ফুটফুচনি শব্দ এটা কৰিবলৈকো সাহস হোৱা নাই।

জুবৰ সকল আহি আসন গ্ৰহণ কৰিলে, দুয়ৰীজনে একাষেদি ঠেঙখৰি খোজ্জদি, আদালতৰ কোঠাৰ দুৱাৰদালত থিয় হৈ, তীব্ৰ কণ্ঠে বিচাৰকসকলৰ আগমনৰ কথা ঘোষণা কৰিলে। উদ্বেগ যেন তাত উপস্থিত থকা সকলোকে শঙ্কিত কৰি তোলা।

বিচাৰকসকলৰ সন্মানাৰ্থে সকলোৱেই থিয় হ'ল আৰু ভেঙলোকেও আসন গ্ৰহণ কৰিলে।

প্ৰথমতে আহিল ধুনীয়া গোঁফদাৰিৰে দৃষ্ট-পুষ্ট মুখ্য-বিচাৰপতি। তাৰ পিছত আহিল বিষয় বদনশূন্য বিচাৰকজন। অলপ আগতে ভেঙক খুলখালিয়াকে খবৰ দিলে যে ভেঙ এই মাত্ৰ বায়েকক লগ ধৰি আহিছে। বায়েককৈ পঠাইছে যে আজি দুপৰীয়া মধ্যাহ্ন ভোজনৰ কোনো ব্যৱস্থা নকৰে। কথা শুনিয়েই বিচাৰপতিৰ মুখ কেহেৰাজৰ দৰে ক'লা পৰিছিল।

হাঁহিমাৰি গুলখালিয়াকে ক'লে, “গভিকেই আজি আমি কোনোবা হোটেললৈ আশ্ৰয় লব লাগিব।”

“ই কি হাঁহিবলগীয়া কথা!” এই বুলি ভেঙ খুলখালিয়াকে সমিধান দিলে। কিন্তু ভেঙৰ মুখ আৰু ক'লা পৰিল।

শেষত উপস্থিত হ'ল বিচাৰকমণ্ডলীৰ তৃতীয় সভ্য মাটেভি নিকিটীচ। ভেঙৰ আদালতলৈ অহা সদাই বিলম্ব হয়। মানুহজন গোঁফাল আৰু চকুযোৰ তেলেকা। কিন্তু দৃষ্টি সদায় দয়ালু। ভেঙ প্ৰায় পানীলগা বেয়াবন্ত ছুগি থাকে। ডাক্তৰৰ উপদেশ মতে ভেঙ আজি এটা নতুন চিকিৎসা লৈছিল আৰু সেই কাৰণেই উপস্থিত হোৱা পলম হৈছিল। এজলাচলৈ উঠোতে ভেঙক বৰ চিন্তাশীল যেন দেখা গৈছিল। তাৰ কাৰণ হ'ল ভেঙৰ নিজৰ মনতে উদয় হোৱা

কিছুমান প্ৰৱৰ সমাধান বিচৰা এটা অভিযান্ত্ৰিক পৰিশদ হৈছিল। এইযাত্ৰ তেওঁক মনত ভাব হ'ল যে তেওঁ আজি লোৱা চিকিৎসাটোৱে উপকাৰ কৰিব আৰু পানীলগা ভাল হ'ব, যদি তেওঁ দৰজাৰ পৰা এজলাচত থকা আসনলৈকে বিমান-বিলাক খোজ কাঢ়ে সেই সংখ্যাটো তিনিৰে বিভাজ্য হয়। তেওঁ ছাবিশটো খোজ কাঢ়ি, শেষত চকীৰ ওচৰতে সৰু খোজ এটা দি সাতাইশ পূৰ কৰিলে।

জাক-জয়ক সাজপাৰ আৰু সোণৰ বনকৰা কলাবেৰে সৈতে, বিচাৰক-মণ্ডলী দেখিবলৈ বেচ গান্ধীৰ্য্যপূৰ্ণ হৈ পৰিছিল। তেওঁলোকে নিজেও এই গান্ধীৰ্য্যতা অনুভৱ কৰিছিল আৰু অভিভূত হৈ পৰিছিল। তেওঁলোকে টেবুলৰ কাষত থকা পিঠিওখ চকীকখনত লৰালবিকৈ বহি পৰিল।

মেজৰ ওপৰত আছিল ঈগল চবাইৰ মূৰ্ত্তি থকা এটা ত্ৰিভুজাকাৰ বস্তু আৰু চুটা আইনাৰ ফুলদানি। ফুলদানিকিটা বিফ্ৰেচ্‌মেণ্ট কোঠাত মেবাই খোৱা বটলৰ নিচিনা। ইয়াৰ বাহিৰে আছিল জোঙাকৈ কটা পেনছিল, দোৱাত, ব্লটিং পেপাৰ, কলম খোৱা বেদী ইত্যাদি।

“বিচাৰকসকলৰ লগত চৰকাৰী উকীলো আহিছিল। তেওঁ খিড়িকীৰ কাষত থকা আসনত বহি, ততালিকে নাম পত্ৰ পঢ়াত মনোনিবেশ কৰিলে। তেওঁৰ ইচ্ছা যাতে মৰ্দ্দমাৰ স্তনানী আৰম্ভ হোৱাৰ আগতে তেওঁ সাজু হ'ব পাৰে।

তেওঁ চৰকাৰী উকীল বেছি দিন হোৱা নাছিল। ইয়াৰ আগতে মাত্ৰ চাৰিটা গোচৰহে তেওঁ পৰিচালনা কৰিছিল। মানুহজন উচ্চাকাঙ্ক্ষী আৰু তেওঁৰ উদ্দেশ্য হ'ল এই কামতেই বাহাল থাকি যাতে তেওঁ উন্নতি কৰিব পাৰে। গতিকেই প্ৰতি গোচৰতে আচামীক দণ্ড দিয়াবলৈ তেওঁৰ চেষ্টাৰ অন্ত নাছিল।

বিষ-প্ৰয়োগ মৰ্দ্দমাটোৰ মূল বিষয়বস্তু তেওঁৰ জনা আছিল। তেওঁ ইতিমধ্যেই মৰ্দ্দমাটোৰ প্ৰাৰম্ভিক বক্তৃতা কিদৰে দিব, তাৰ আঁচনি প্ৰস্তুত কৰিছিল। কিন্তু তেওঁক আৰু কিছু সন্ধ্যা লাগে আৰু বেগাবেগিকৈ তেওঁ পইণ্টবিলাক কাকতত ঢুকি ল'লে।

চেক্ৰেটৰীজনে এজলাচৰ বিপৰীত ফালে আসন লৈছিল। তেওঁ প্ৰয়োজনীয় সকলো কাকত-পত্ৰ সাজু ৰাখি চেক্ৰৰ কৰা বাতৰি কাকতৰ প্ৰৱন্ধ এটা পঢ়ি আছিল। তেওঁ নিবেশ কৰা এই প্ৰৱন্ধটো যোগাৰ কৰি আনিছিল আৰু তেওঁৰ ইচ্ছা প্ৰৱন্ধটো সোফালৰ বিচাৰকজনকো দেখুৱাব কিয়নো তেওঁও চেক্ৰেটৰীৰে সৈতে একে মতাবলম্বী আছিল। বিচাৰপত্ৰিক দেখুৱাৰ আগতে প্ৰৱন্ধটো, তেওঁ আৰু এবাৰ পঢ়ি চাইছে।

আঠ

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে কিছুমান কাকতপত্ৰ লুটিয়াই বগবাই চাইচিতি ছবী আৰু চেক্ৰেটৰীজনক ছটা এটা প্ৰশ্ন সুধি, সন্তোষজনক উত্তৰ পাই, আচাৰী বিলাকক হাজিৰ কৰিবলৈ হুকুম দিলে।

ৰেইলিঙৰ ভিতৰত থকা দৰজাখন মুকলি কৰাৰ লগে লগে মূৰত টুপী ধাৰণ কৰা দুজন সশস্ত্ৰ চিপাহী হাতত তৰোৱাল লৈ ওলাই আহিল। তেওঁলোকৰ পিছত তিনিজন আচাৰী। এজন গালৰ হাড় ওলোৱা ক্ৰীণোৱা পুৰুষ আৰু দুজনী নাৰী। পুৰুষ আচাৰীজনৰ গাত কম্বলীয়ে পিন্ধা এটা হলৌ চোলা। চোলাটো মানুহটোতকৈ দীঘল আৰু গাত ঢিলা। চোলাৰ হাত দুখন ওলমি যায় বুলি আচাৰীজনে হাত ছুটা সাবটি আছে। তেওঁ বিচাৰকমণ্ডলীলৈ জ্বৰ্জ্বৰ নকৰি, আচাৰী বহিবলৈ থোৱা বেঞ্চ এখনৰ এমূৰত সাৱধানৰে বহি পৰিল। তাৰ পিছত তেওঁ মুখ্য-বিচাৰপতিলৈ লক্ষ্য কৰি গাল আৰু মুখৰ এনে এটা ভক্তি কৰিলে যেন তেওঁ কাণে কাণে কিবা এটা ক'বহে খুজিছে। এওঁৰ পিছত অহা নাৰী অপৰাধিনী গৰাকীৰ গাতো আছিল কম্বলীয়ে পিন্ধা চোলা আৰু মূৰত এখন কমাল বন্ধা আছিল। মানুহজনী বয়সত আদহীয়া, মুখখন হালধীয়া, চকুকিটা বঙা আৰু চেলাউৰি প্ৰায় নাই। তেওঁৰ মুখৰ চেহেৰা সম্পূৰ্ণ শাস্ত। ধীৰে স্তম্ভিৰে গাৰ চোলাটো পৰিপাটিকৈ লৈ তেওঁ বহি পৰিল।

তৃতীয় অপৰাধিনী হ'ল মাচ'লভা। তাই আদালতত হাজিৰ হোৱাৰ লগে লগে তাত উপস্থিত থকা সমস্ত মানুহৰ চকু তাইৰ ওপৰত পৰিল। মানুহবোৰে ব' লাগি চাবলৈ ধৰিলে তাইৰ বগা মুখখনি, ভিৰবিবাই থকা উজ্জল ক'লা চকুখুৰি, আৰু কম্বলী চোলাটোৰ ভলত ওফলি থকা তাইৰ শুনমুগল। আনকি যিজন সশস্ত্ৰ চিপাহীৰ গাৰ কাৰেদি তাই বহিবলৈ আগবাঢ়ি গৈছিল তাই নবহা পৰ্য্যন্ত সেই চিপাহীজনেও তথা লাগি চাই আছিল। পিছত নিজকে অপৰাধী জ্ঞান কৰি, বেগাবেগিকৈ খুৰি সমুখত থকা শিড়িকীখনলৈ মুখ কৰিলে।

আচাৰী কিজনে আসনত নবহা পৰ্য্যন্ত মুখ্য-বিচাৰপতিয়েও ধমকি নৈ আছিল। মাচ'লভা বহাৰ পিছত তেওঁ চেক্ৰেটৰীৰ ফালে মুখ ঘূৰালে।

তাৰ পিছত আদালতৰ বিষয়াসমূহীৰ কাৰ আঁকত হ'ল। স্বৰ-কলৰ সংখ্যা

গণনা কৰা, অহুশস্থিত সকলৰ ওপৰত মন্তব্য দিয়া, আৰু ভাব বাবে দেহ জৰিয়না নিৰ্ণয় কৰা, জৰিয়না মাক পাবলৈ আবেদন কৰা, সকলৰ সম্পৰ্কে সিদ্ধান্ত লোৱা আৰু বিজাৰ্ড জুৰৰ সকলৰ পৰা প্ৰয়োজনীয় জুৰ নিযুক্ত কৰা ইত্যাদি।

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে কাগজৰ টুকুৰা কিছুমান 'ভাঁজ দি টিকটৰ নিচিনা কৰি আইনাৰ টেকেলি এটাত ভৰাই দিলে। তাৰ পিছত ইউনিফৰ্মৰ সোণৰ বনকৰা কাকটো কোঁচাই, হাতৰ নোমাল সৰু গাঁঠিটো উলিয়াই বাজিকববদৰে টেকেলিত ভৰাই দিয়া টিকটবোৰ এটা এটাকৈ উলিয়াই ধূলিবলৈ ধৰিলে। তাৰপিছত কোঁচাই লোৱা চোলাৰ কাফটো টান মাৰি মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে পাহুবীজনক জুৰৰ সকলক শপত দিবলৈ নিৰ্দেশ দিলে।

পাহুবীজনৰ মুখখন ওফোন্দা, নিস্তেজ আৰু বৰণত হালধীয়া। তেওঁৰ 'গাউনটো' বঙচুৱা আৰু ক্ৰছটো সোণৰ। গাত সৰু মেডেল এটাও আছে। তেওঁ ক্লান্তভাৱে, ক'লা হলো চোলাটোৰ তলত ডৰিকিখন লৰক ফৰককৈ 'ইকনৰ' তলত থকা সৰু মেজখনৰ কাষ চাপিল। জুৰৰ সকল আহি মেজৰ চাৰিওফালে জুম বান্ধিলে।

পাহুবীয়ে বুকুত থকা ক্ৰছটো নোদোকা হাতেৰে টান মাৰি ধৰি, জুৰৰ সকলক ওচৰ চাপি আহিবলৈ আহ্বান জনালে।

পাহুবীজনে এই বিষয় খোৱা ছুকুৰি ছবছৰ হ'ল, আৰু তিনি বছৰ মানৰ ভিতৰতে পাত্ৰ পুৰোহিতে পালন কৰাবদৰে, তেওঁৰো সময়ৰ স্থিতি হিচাবে 'জুবিলি' পালন কৰিবলৈ আশা কৰে। ফোজদাৰী আদালতৰ আৱন্তগীৰ পৰাই তেওঁ এই কাম চলাই আহিছে। হেজাৰ হেজাৰ মানুহক শপত দিয়াৰ বাবে তেওঁ গৌৰৱেই অহুতৰ কৰে। এই প্ৰোট্ৰ অৱস্থাতো গিৰ্জা আৰু পিতৃভূমিৰ মঙ্গলৰ বাবে পৰিশ্ৰমৰ তেওঁ কোনো ক্ৰটি কৰা নাই। তেওঁৰ পৰিয়ালৰ কাৰণে খৰিদ কৰিছে ৩০ হেজাৰ কবল মূল্যৰ চৰকাৰী 'বণ্ড'। বণ্ড বিলাকৰ পৰা তেওঁ স্তূৰ টকা পায়, কিন্তু এনে এটা বিষয়ত পদস্থ হৈও, যীশুৰ বাণীৰ দোহাই দি যে মানুহক শপত দিয়া মানা, সেই কথাটো তেওঁ কোনোদিনে অক্কেপেই কৰা নাই, তেওঁৰ বিদ্বেষভো লগা নাই। আনহাতে এই কামটো তেওঁ ভালেই পায়। কিয়নো এই কামৰ মাজেদি বহু সৎ আৰু সম্ভ্ৰান্তলোকৰ লগত তেওঁ পৰিচিত হোৱাৰ সুযোগ হয়। সুৰত বৃহদাকাৰ ফুল পিদ্ধি অহা বৃদ্ধা মহিলা গৰাকীৰ বিক্ৰমে বোকাৰুৱাত জয়লাভ কৰি বিজন এডভোকেটে দহ হেজাৰ কবল ক্ৰিজ্ পাইছিল তেওঁৰ লগত বনিটতা স্থাপন কৰি পাহুবীয়ে আনন্দই পাইছিল। আৰু

এড্‌ভোকেটৰ কৃতকাৰ্য্যতাই তেওঁকো যথেষ্ট উৎসাহিত কৰিছিল আৰু তেওঁৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাশীল হৈ পৰিছিল।

জুবৰ সকল আহি 'প্লেটফৰ্মত' উপস্থিত হ'ল। পাহুবীজনে ধৰ্মধৰ্মীয়া হলো চোলাটোৰ ভিতৰৰ পৰা তপা মূৰটো উলিয়াই তেওঁৰ মূৰৰ পাতল চুলিকিমান ঠিকঠাক কৰি পুনৰ জুবৰ সকলক সোধোন কৰি ক'লে, "এতিয়া আপোনালোকে মোৰদৰে সোঁ-হাতখন ডাঙক আৰু আঙুলিবোৰ এনেকুৱা কৰক।"—বাৰ্দ্ধক্যৰ ফলত ক'পনি উঠা মাতেৰে ক'লে। তাৰ পিছত তেওঁৰ নোদোকা হাতখন ডাঙি, বুঢ়া আঙুলি আৰু তাৰ পিছৰ ছটা আঙুলি এনেভাৱে ধৰিলে, যেন তেওঁ চেপেনা এডালহে ধৰিছে।

"এতিয়া মই কৈ যোৱাৰ লগে লগে বাক্যবিলাক আপোনালোকেও দোহাৰি যাব।" পাহুৰিয়ে ক'লে।

"ভগৱানৰ নামত, যীশুৰ পৱিত্ৰ বাণীৰ নামত আৰু জীৱনীশক্তি প্ৰদত্ত ক্ৰুছৰ নামত আমি যি কাম কৰিবলৈ গৈছোঁ";—এই বাক্যখিনি উচ্চাৰণ কৰি তেওঁ অলপ ধমকি ব'ল। এজন যুৱকে হাতখন নমাই পেলোৱা দেখি ক'লে, "উৰ্দ্ধ বাহ অৱনমিত নকৰিবা। মোৰ নিচিনাকৈ ধৰি থাকা। তাৰ পিছত আকৌ আৰম্ভ কৰিলে, "আমি যি কাম কৰিবলৈ গৈছোঁ, সেই কামত.....।" গোঁফাল সম্ভ্ৰান্ত মানুহজন, অৱসৰপ্ৰাপ্ত কৰ্ণেলজন, সদাগৰ আৰু ভালে কিজন, পাহুবীয়ে হাত আৰু আঙুলি যিদৰে ধৰি আছে, তেওঁলোকেও হাতখন ওপৰলৈ ডাঙি, ঠিক তেনেদৰেই আছে। তেওঁলোকে যেন এনে ভঙ্গি কৰি ভালেই পাইছে। কিছুমানে অনিচ্ছা সত্ত্বেও হাত ডাঙি আছে আৰু বেছি সাৱধানভাৱে অৱলম্বন কৰা নাই। কিছুমানে পাহুবীৰ বাক্যখিনি খুব উচ্চৈঃস্বৰে উচ্চাৰণ কৰিছে। এটা অৱজ্ঞাৰ ভাৱত তেওঁলোকে যেন ক'ব খোজে, "যিয়েই হ'ক, মই যি কৰ্ম কমেই।" আন জনচেৰেকে কুচকুচাই কিবাকিবি কৈছে আৰু পিছত যেন উচপ খাই উঠি, পাহুবীৰ বাক্যবিলাক বেগাবেগিকৈ উচ্চাৰণ কৰিছে। কিছুমানে আঙুলি কিটা বেচ'টানকৈ ধৰিছে, যেনিবা অদৃষ্ট কিবা বস্তু এটা চেপেনাবে ধৰি আছে আৰু সৰি পৰে বুলি ভীত। আন কিছুমানে আঙুলিবোৰ একোৰাৰ সেবেঙা কৰিছে, পুনৰ আকৌ চাপ খুৱাই ধৰিছে। পাহুবীৰ বাদে এই কামটো কাৰো ভাল লগা নাই। কিন্তু, পাহুবীয়ে ভাবে যে তেওঁ এটা গুৰুতৰ কৰ্ত্তব্য সম্পাদন কৰিছে।

শপত গ্ৰহণ শেষ হ'লত মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে জুবৰ সকলৰ মাজৰ পৰা এজন

মুখপাত্ৰ নিৰ্বাচন কৰিবলৈ ক'লে। জুৰৰ সকল লৰালবিকৈ ওলাই গৈ, আলোচনা কোঠাত সোমাই, চিগেৰেট হোপাত লাগি গ'ল। এজন জুৰৰে সম্ভাৱ লোকজনকে মুখপাত্ৰৰ বাবে নায় প্ৰস্তাৱ কৰাত সৰ্ক-সম্ভাৱিত্বৰে তেওঁৰেই মুখপাত্ৰ নিৰ্বাচিত হ'ল। ইয়াৰ পিছত জুৰৰ সকলে চিগাৰেটবোৰ জুৰাই, শুবিবোৰ দলিয়াই পুনৰ আদালতত হাজিৰ হ'ল। সম্ভাৱলোকজনে বিচাৰক-মণ্ডলীক জনালে যে তেওঁৰেই মুখপাত্ৰ নিৰ্বাচিত হৈছে। জুৰৰ সকলেও পিঠি-গুৰু চকীবিলাকত আসন গ্ৰহণ কৰিলে।

গাভীৰ্য্যপূৰ্ণ ভাৱে সকলো কাম খবতকীয়াকৈ চলিবলৈ ধৰিলে। শৃঙ্খলা-পূৰ্ণভাৱে আদালতৰ কামবিলাক নীতি মত চলা দেখি, আদালতত অংশ-গ্ৰহণকাৰী প্ৰতিজন লোকেই সন্তোষ পালে। তেওঁলোকৰ দৃঢ় বিশ্বাস হৈছিল যে তেওঁলোকে শুকত্বপূৰ্ণ এটা বাজহুৱা দায়িত্ব পালন কৰিছে। নেক্লিউদভৰো সেই একেই ভাব।

জুৰৰ সকলে আসন গ্ৰহণ কৰাৰ পিছত, মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে জুৰৰ সকলৰ অধিকাৰ, দায়িত্ব আৰু কৰ্ত্তব্যৰ সম্পৰ্কে বুজাই দিলে। এই বুজনি দি থাকোতে মুখ্য-বিচাৰপতি এবাৰ সোঁফালে আৰু এবাৰ বাওঁফালে কান্দি হয়; একোবাৰ চকিত পিঠিটো দি পোন হয়। তাৰ পিছত আকৌ চকীৰ হেঙুলত ধৰি আগফালে হলি পৰে। কেতিয়াবা টেবুলৰ কাকতবোৰ চিখা কৰি লয়, পুনৰ পেন্‌চিলদাল হাতত লয়, নাইবা কাগজকটা চুৰিখনকে তুলি লয়। এইদৰে মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে গাটো লবাই অঞ্জিভজি কৰি আছিল।

তেওঁ জুৰৰ সকলক কৈছিল যে মুখ্য-বিচাৰপতিৰ জৰীয়তে তেওঁলোকে আচামীবিলাকক প্ৰশ্ন কৰিব পাৰিব, কাকত পেন্‌চিল ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে, আৰু সাক্ষ্য স্বৰূপে প্ৰদৰ্শন কৰা বয়বস্তুবিলাক পৰীক্ষা কৰি চাব পাৰে। তেওঁলোকৰ কৰ্ত্তব্য হ'ল ত্ৰায়নীতিমতে বিচাৰ কৰা। তাৰ বাহিৰেও তেওঁলোকে আলোচনা কৰা কথাৰ গুপ্ততা ভঙ্গ কৰিলে নাইবা বাহিৰৰ লোকৰ লগত যোগাযোগ কৰিলে তেওঁলোক দণ্ডনীয় হ'ব। সসন্মানেৰে সকলোৱে বিচাৰপতিৰ কথা শুনি গৈছে। সদাগৰজনে একোটা উল্গীৰণ মাৰি, ওচৰত মন্ত্ৰ-পানৰ হুৰ্গন্ধ বিলালে। তেওঁ আহিৰ খোজা কাহবিলাক বন্ধ কৰি বিচাৰপতিৰ প্ৰতি কথাতে সম্বৰ্ণনপ্ৰচক হুৰু ছুপিয়ালে।

বুঝনি শেষ কবি মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে আচামী সকলৰ ফালে ঘূৰি ক'লে,
“চাইমন্ কাৰ্ত্তিকিন্ থিয় হোৱা।”

চাইমন্ জাপমাৰি উঠিল আৰু তাৰ শুঠ ছটাত কঁপনি আৰম্ভ হ'ল।

“তোমাৰ নাম?”

“চাইমন্ পেট্ৰিভিচ্ কাৰ্ত্তিকিন্।” ঠোকাঠুকি মাতেৰে সি উত্তৰ দিলে।

“তুমি কোন শ্ৰেণীৰ লোক?”

“ক্লষক।”

“তোমাৰ তালুক, মহকুমা আৰু জিলা কি?”

“কুপ্যানদ্বী তালুকৰ বাৰকাই গাওঁ, ক্লাপ্পী ডেনদ্বী জিলা, আৰু প্ৰদেশ ঢুলা।”

“তোমাৰ বয়স?”

“ত্ৰেণিশ বছৰ আৰু ওপজা চন হ'ল একহেজাৰ আঠ……।”

“ধৰ্ম?”

“কচ দেশত চলা নৈষ্টিক ধৰ্ম।”

“বিবাহ কৰাইছা?”

“হজুৰ! কৰা নাই।”

“ব্যৱসায় কি?”

“হোটেল মাৰটানিয়াত চাকৰী কৰোঁ।”

“আগতে মৰদুমাতে পৰিছিলো?”

“মোৰ কোনো মৰদুমা হোৱা নাই। আগতে মই বিদৰে জীৱন কটাই-
ছিলো।……।”

“ভেসে আগতে তুমি আচামী হোৱা নাই?”

“ভগবানৰ ক্লপাত হোৱা নাই।”

“তোমাৰ ওপৰত হোৱা অভিযোগৰ নকল পাইছা?”

“হয় পাইছোঁ।”

“বঁহা।”

তাৰ পিছৰজন আচামীলৈ চাই বিচাৰপতিয়ে কলে, “ইয়াকিলা আইডানভা
বচ্‌কতা।”

চাইমন্ ভেতিয়াও বচ্‌কতাৰ আগতে থিয় হৈ আছিল।

“কাৰ্ত্তিকিন্ বহা।”

কিন্তু সি থিয় হৈয়েই আছে।

“কাৰ্ত্তিকিন্ বহা।”

ইতিমধ্যে ছব্বীজনে মুৰটো বেকা আৰু অন্ধৃত ধৰণেৰে চকুটিটা তেলেকা কৰি কাৰ্ত্তিকিনৰ ওচৰলৈ দৌৰি কলে “বহা-বহা।” তেতিয়াহে সি তৎক্ষণাৎ হলৌ চোলাটো সাবতি বহি পৰিল। পুনৰ তাৰ ঠুঠ কিটা কঁপি উঠিল।

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে ক্লাস্তভাৱত এটা হুমুনিয়াহ পেলাই তললৈ মুখ কৰি কাকত এখন চাই, পুনৰ সুধিলে, “তোমাৰ নাম?”

আদালতৰ কাম-কাজত মুখ্য-বিচাৰপতি যথেষ্ট অভ্যস্ত। যাতে কাম শীঘ্ৰে সমাধা কৰিব পাৰি—তাৰ কাৰণে তেওঁ একেলগে দুটা কাম কৰে।

বচকভাৰ বৰ্ত্তমান বয়স ৪৩ বছৰ, আৰু ঘৰ হ’ল কলুমা নগৰত। তেওঁ হোটেল মাৰটানিয়াত কাম কৰিছিল।

“মোৰ ওপৰতো আগতে কোনো গোচৰ হোৱা নাই। অভিযোগৰ নকল মই পাইছোঁ।” সাহসেৰে বচকভাই উত্তৰ দিলে। তেওঁৰ মাজত এনে এটা স্তব যেন প্ৰতি কথাবে উত্তৰ দিব। তেওঁ প্ৰত্যেকৰে উত্তৰ হিচাবে কলে, হয়, ইয়াকিমা বচকভাই অভিযোগৰ নকল পাইছে। তেওঁ এইবোৰ কথা জ্ঞানিবৰ প্ৰয়োজন বোধ নকৰে আৰু বাজে কথা ভালো নাপায়।

তেওঁ বিচাৰকৰ আদেশলৈ অপেক্ষা নকৰি শেষ প্ৰশ্নটোৰ জবাব দি বহি পৰিল।

নাৰীৰম্ভত মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে তৃতীয় আচামীৰ ফালে চাই, বিশেষ বিনয় সহকাৰে প্ৰশ্ন কৰিলে, “তোমাৰ নাম?”

মাচলভাই আধে বেধে বহি থকা দেখি বিচাৰপতিয়ে কোমল স্তবত ক’লে,
“তুমি থিয় হ’ব লাগে।”

মাচলভাই ততালিকে বুকখন ওফোন্দাই থিয় হ’ল। তাইৰ মুখত এটা বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ প্ৰকাশভঙ্গি আৰু ক’লা চকুজ্বৰিত হাঁহিৰ বিৰিঙনি।

“তোমাৰ নাম কি?”

“লিউবভ্।” ততালিকে তাই উত্তৰ দিলে।

আচামী কিজনক প্ৰশ্ন কৰি থাকোতে নেক্লিউদে চকুত চশমাযোৰ লগাই, তেওঁলোকৰ ফালে লক্ষ্য কৰিলে। তেওঁ একেধৰে চাই আছে। তাৰ পিছত মাচলভাৰ উত্তৰ শুনি নিজে নিজে মনতে ভাবিলে, “নহয়, অসম্ভৱ! লিউবভ্ কেতিয়াও হ’ব নোৱাৰে।”

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে পুনৰ প্ৰশ্ন কৰিবলৈ ধৰোতে, বিস্তৃতকৈ ধাৰণ কৰা বিচাৰ-পতিজনে বাধা দি ক্ৰোধাৰিত হৈ মুখ্য-বিচাৰপতিক কাণে কাণে কুচকুচাই কিবা এটা ক’লে। তেওঁ মূৰ ছুপিয়াই খলাগি পুনৰ প্ৰশ্ন কৰিলে,

“কিয় তোমাৰ নাম দেখোন লিউবড্ বুলি ইয়াত লিখা নাই।”

মাজলভা নিমাত।

“মোক তোমাৰ আচল নাম লাগে। ৰেপ্টাইজ্ কবোতে তোমাৰ কি নাম আছিল?” খঙাল বিচাৰকজনে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“আগতে মোক কেটেবীনা বুলি মাতিছিল।”

“নহয় অসম্ভৱ!” নেকলিউদে নিজকে নিজে ক’লে। তথাপি তেওঁৰ খাতাত বিশ্বাস যে সেই আধা মহিলা আৰু আধা চাকৰী ছোৱালীজনীয়েই এই। এসময়ত তেওঁ তাইৰ প্ৰেমত পৰিছিল। সঁচাই তেওঁ তাইক ভাল পাইছিল। এদিনাখন অত্যন্ত কামাসক্ত হৈ তেওঁ তাইৰ সতীত্ব নষ্ট কৰিছিল। তাৰ পিছত তাইক পৰিত্যাগ কৰি তেওঁ কোনোদিনেই তাইৰ কথা ভবা নাছিল। কিয়নো সেই স্মৃতি মনলৈ অনাটোৱেই বেদনাদায়ক। আৰু সেই অস্তায়ৰ বাবে তেওঁৰেই খাতাত দোষী। সেই ঘটনাই এই কথাও প্ৰমাণ কৰে যে যদিও তেওঁ নিজৰ সাধুতাৰ সম্পৰ্কে গৰ্বান্বিত অথচ তেওঁৰেই এজনী নিৰপৰাধী ছোৱালীৰ প্ৰতি এনেকুৱা জঘন্য আৰু ঘৃণনীয় ব্যৱহাৰ কৰিছে। হয় এই ছোৱালীজনীয়েই তাই।

প্ৰতি মানুহৰ মুখৰ চেহেৰাত এটা আচৰিত ধৰণৰ অৱৰ্ণনীয় ব্যক্তিত্ব থাকে। এই ব্যক্তিত্বই এজনক আনৰ পৰা পাৰ্থক্য কৰে। ই হ’ল এজন মানুহৰ নিজস্ব বিশেষত্ব আৰু অইন ক’তো এই বিশেষত্ব দেখিবলৈ পোৱা নেযায়। নেকলিউদে ছোৱালীজনীৰ মুখত পৰিষ্কাৰ সেই ব্যক্তিত্ব দেখিবলৈ পালে। মুখখন যদিও নিস্তেজ হৈ শেঁতা পৰিছে আৰু স্বাস্থ্যহীনতাৰ লক্ষণ, তথাপি তাইৰ সেই মনোৰম বিশিষ্ট ব্যক্তিত্ব আছে আৰু ই প্ৰকাশ পাইছে তাইৰ ওষ্ঠ ছটিত, ভিৰবিবাই থকা উজ্জল চকুজুৰিত, তাইৰ কঠিনবত আৰু বিশেষকৈ তাইৰ সবল হাঁহি, মুখ আৰু দেহৰ প্ৰস্তুতিত।

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে আকৌ ক’লে, “তুমি আগেয়ে সেইকথা ক’ব লাগিছিল। বাক, তোমাৰ পিতৃ মাতৃৰ নামানুসাৰে তুমি কি নাম পাইছিল।”

“মই লিখা পঢ়া নেজানোঁ।”

“বাক তোমাৰ ধৰ্মগুৰুৱে দিয়া নাম কি?”

“মিথেইলভ।”

“তাই কি দোষ কবিলে ?” নেক্‌লিউদে মনতে ভাবিলে । ভেঙেই দম
বন্ধ হ'ব উল্লেখ ।

“ভোম্বাৰ পৰিয়ালৰ নাম অৰ্থাৎ ভোম্বাৰ উপাধি কি ?” মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে
প্ৰশ্ন কবিলে ।

“মানুহে মোক আইৰ উপাধি অনুসাৰে মাচ'লভা বুলি মাতে ।”

“কোন শ্ৰেণীৰ মানুহ ?”

“নগৰৰ মধ্যবিত্ত ।”

“ধৰ্ম কি ?”

“কচ্‌দেশত চলি থকা নৈষ্ঠিক ধৰ্ম ।”

“নৈষ্ঠিক ধৰ্ম !”

“ভোম্বাৰ ব্যৱসায় কি ?”

মাচ'লভা নীৰৱ ।

“তুমি কি কাম কৰি থোৱা ?”

“মই এটা ব্যৱসায়ী প্ৰতিষ্ঠানত আছিলোঁ ।”

“কেনেকুৱা ব্যৱসায়ী প্ৰতিষ্ঠান ?” চশমাধাৰী বিচাৰপতিয়ে খঙেৰে সুধিলে ।

“আপোনালোকে নিজেই ভালকৈ জানে ।” হাঁহিমাৰি তাই ক'লে ।

তাৰপিছত তাই গোটেই কোঠাটোলৈ চকু কুৰাই পুনৰ বিচাৰপতিলৈ লক্ষ্য
কৰিলে ।

তাইৰ মুখৰ ডক্কিত প্ৰকাশ পালে এটা অসাধাৰণ ভাৱ । কথাবিলাকত
প্ৰকাশ পালে এটা ভয়ানক আৰু কৰুণ স্মৰ । তাইৰ হাঁহি আৰু চকুৰ চাৱনি
আৰু তওঁতৈয়াৰক যিদৰে কোঠাটোৰ চোপাশ তাই চাই লৈছিল, সেই সকলো-
বোৰ লক্ষ্য কৰি মুখ্য-বিচাৰপতিয়েও লজ্জাবোধ কৰিছিল আৰু ক্ষত্বেকৰ কাৰণে
গোটেই আদালত কাঁহপৰি জীৰ যোৱাবদৰে নিস্তৰ্হ হৈছিল । উপস্থিত জনতাৰ
মাজত কোনোবা এজনে হাঁহি মৰাত আৰু আন এজনে ‘চিঃ, চিঃ’ বুলি কোৱাতহে
নীৰৱতা ভঙ্গ হৈছিল ।

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে মূৰ ডাক্তি আকৌ প্ৰশ্ন কৰিলে, “আগতে মামলা-
মকদ্দমাত পৰিছিলানে কি ?”

এটা হুয়ুনিয়াহ পেলাই তাই উত্তৰ দিলে । ‘কোনো দিনেই মকদ্দমাত
পৰা নাই ।’

“অভিযোগৰ নকল পাইছা ?”

“হয় পাইছো।”

“বহা।”

ভজমহিলাই বহোঁতে স্বাৰ্টটো বিনবে পৰিপাৰ্টিক লয়, ভায়ে স্বাৰ্টটো ঠিকঠাক কৰি বহি পৰিল। সোঁ-হাতখন বাঁওহাতৰ চোলাৰ ভিতৰত জ্বমাই হাত সাবতি ভাই মুখ্য-বিচাৰপতিৰ ফালে তথালগি চাবলৈ ধৰিলে।

সাক্ষীবিলাকক ফুকাৰ কৰা হ’ল আৰু কিছুমানক দূৰলৈ দাবলৈ হুকুম দিলে। প্ৰথমেই সাক্ষ্য গ্ৰহণৰ কাৰণে ডাক্তৰক আহ্বান কৰা হ’ল।

তাৰ পিছত দণ্ডায়মান হৈ চেক্ৰেটৰীয়ে অভিযোগৰ বৰ্ণনা আৰম্ভ কৰিলে। তেওঁ উচ্চৈঃস্বৰে স্পষ্টভাৱে পঢ়ি গৈছে। (যদিও তেওঁ এলু আৰু আৰ বৰ্ণ ছুটী একেদৰে উচ্চাৰণ কৰে) কিন্তু ইমান খৰকৈ পঢ়িছে যে বুজা কঠিন হৈ পৰিল।

বিচাৰকমণ্ডলীয়ে চকীত বহি বহি এবাৰ ইকাতি, এবাৰ সিকাতি হয় আৰু একোবাৰ চকীত আঁওজি ককাল পোণ কৰি বহে। কেতিয়াবা চকু মেলে, কেতিয়াবা জপাই, কেতিয়াবা পৰস্পৰে ফুচ ফুচাই কথোপকথন কৰে। সশস্ত্ৰ চিপাহী এজনৰ কেইবাবাৰো হামি আহিছিল। তেওঁ বলেবেহে হামি বন্ধ কৰিবলৈ সমৰ্থ হয়।

আচামী কাৰ্ডিন্‌কিনৰ গাল কিখনৰ কঁপনি চলিয়েই আছে। বচ্‌কভাই নীৰৱে ঠৰ লাগি চাই আছে। কেৱল মাজে মাজে কমালৰ ভলত মূৰটো খজুৱায়।

মাচলভায়ে অচল হৈ বহি আছে আৰু অভিযোগ পাঠত বত হৈ থকা চেক্ৰেটৰীলৈ ব’ লাগি চাই আছে। মাজে মাজে ভাই কাণ মূৰ জোকাৰি উঠি যেন ভাই প্ৰত্যুত্তৰহে দিব খুজিছে, কেতিয়াবা ভাই লাজত বঙা পৰে, দীঘল হুমুনিয়াহ পেলায়, আৰু হাত দুখন ইফাল সিফাল কৰে, চাৰিওফালে চকু ঘূৰাই চাই লয় আৰু পুনৰ চেক্ৰেটৰীলৈ তথ্য লাগি চায়।

জুৰৰ সকলৰ প্ৰথম শাৰীতে পিঠি-ওখ চকী এখনত নেকলিউদন্ত বহি আছিল। মূৰ পৰা বিতীৰ আসনত। তেওঁ চমমাজোৰ খুলি লৈ একেধৰে মাচলভালৈ চাই আছে। তেওঁৰ অন্তৰত চলিছে এটা ভীৰ বেদনাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি আৰু জটিল সংঘৰ্ষ।

কৰ

অভিযোগৰ বৰ্ণনা হ'ল এই :-

১৮৮—চনৰ ১৭ জানুৱাৰী দিনা চাইবেৰীয়াৰ কুৰগান্ নগৰৰ দ্বিতীয় শ্ৰেণী গিল্ডৰ সদাগৰ ফেৰাপৰ্ট্ শ্বেলকডৰ অকস্মাৎ হোটেল মাৰটানিয়াত মৃত্যু ঘটিল।

চতুৰ্থ জিলাৰ স্থানীয় পুলিচ বিভাগৰ ডাক্তৰৰ অভিমত যে অত্যধিক মস্ত পানৰ ফলত হৃদযন্ত্ৰ ফাটি ৰোৱাটোৱেই মৃত্যুৰ কাৰণ। ওপৰোক্ত শ্বেলকডৰ মৃত শৱ কবৰ দিয়া হয়।

কেইদিনমানৰ পিছত সেই কুৰগান্ নগৰৰ অধিবাসী আৰু শ্বেলকডৰ বন্ধু সদাগৰ টামোখীন পিটাৰ্চবুৰ্গ চহৰলৈ আহিলে। শ্বেলকডৰ মৃত্যুৰ বৃত্তান্ত শুনি তেওঁৰ সন্দেহ হয় যে হয়তো শ্বেলকডৰ হাতত থকা ধন হস্তগত কৰিবৰ কাৰণে বিৰ-প্ৰয়োগ কৰি তেওঁক হত্যা কৰা হৈছে। প্ৰাথমিক তদন্তৰ ফলত, টামোখীনৰ সন্দেহৰ যথেষ্ট কাৰণ পোৱা যায়।

(১) মৃত্যুৰ ঠিক আগদিনা শ্বেলকডে ৩৮০০ কবল বেঙ্কৰ পৰা পাইছিল। কিন্তু মৃত্যুৰ পিছত, তেওঁৰ বয়বস্তৰ যি লিষ্ট কৰা হৈছে তাত কেৱল ৩১২ কবল আৰু ১৬ কোপেকহে পোৱা বুলি উল্লেখ আছে।

(২) মৃত্যুৰ আগদিনা তেওঁ গোট্টেইদিন আৰু ৰাতি এজনী লিউব্কা (কেটেৰিনা মাচ্‌লভা) নামৰ বেঙাৰ লগত আছিল। বেঞ্জাজনীক হোটেল মাৰটানিয়াৰ তেওঁৰ কোঠালৈকো আনিছিল আৰু একেলগে আছিল। শ্বেলকডে বেঞ্জালয়ত পৰি থাকোতে তেওঁৰ অক্সবোধত, মাচ্‌লভাই তেওঁৰ ছুটকেচৰ পৰা টকা উলিয়াই নিবৰ কাৰণে এবাৰ হোটেলৰ কোঠালিলৈ আহিছিল। হোটেলৰ পৰিচাৰক আৰু পৰিচাৰিকা চাইমন কাৰ্ত্তিঙ্কিন্ আৰু ইয়াফিমা বচ্‌কভাৰ সাক্ষাতত, শ্বেলকডে দিয়া কাঠিৰে ছুটকেচ খুলি মাচ্‌লভাই টকা নিছিল। ছুটকেচটো খোলোতে তাৰ ভিতৰত থকা কিছুমান এণ্টকীয়া বেঙ্ক ন'টৰ মুঠা কাৰ্ত্তিঙ্কিন আৰু বচ্‌কভাই দেখিছিল বুলি প্ৰমাণিত হৈছে।

(৩) বেঞ্জালয়ৰ পৰা হোটেললৈ ঘূৰি আহোঁতে শ্বেলকডৰ লগত বেঞ্জা মাচ্‌লভাও আহিছিল। কাৰ্ত্তিঙ্কিনে হিতমত দিয়াত বেঞ্জা লিউব্‌কাই ব্ৰাণ্ডী এগিলাচত কিছু বগা পাউদাৰ মিহলাই শ্বেলকডক খাবলৈ দিছিল।

(৪) পিছদিনা পুৱা লিউব্‌কাই এটা হীৰাৰ আঙঠি বেঞ্চালয়ৰ গৰাকিনীক (মদায় কিটেইভা) বিক্ৰী কৰিছিল। তাই কোৱামতে সেই আঙঠিটো স্নেলকভে বক্শিচ্ ব্ৰূপ তাইক দিছিল।

(৫) স্নেলকভৰ মৃত্যুৰ পিছদিনা হোটেল পৰিচাৰিকা ইয়াকিমা বচ্‌কভাই বেঞ্চৰ চলতি শিতানত ১৮০০০০ ক্ৰবল জমা দিছিল।

“স্নেলকভৰ খৰ পৰীক্ষাৰ ডাক্তাৰী বিপৰ্টমতে আৰু তেওঁৰ পেটৰ ডিম্বৰত পোৱা ধোৱাবন্ধৰ বাসায়নিক পৰীক্ষামতে, যি বিৰাক্ত বস্তু পোৱা হয়, সেই বস্তুয়েই তেওঁৰ মৃত্যুৰ কাৰণ।

“আচামী মাচ্‌লভা, বচ্‌কভা আৰু কাৰ্ত্তিকিন্‌ তিনিওজনে অভিযোগ অস্বীকাৰ কৰিলে। মাচ্‌লভাই কয় যে তাইৰ ঘৰত যেতিয়া সদাগৰ স্নেলকভ আছিল, তেতিয়া হোটেল মাৰটানিয়াৰ পৰা অলপ টকা আনিবৰ কাৰণে প্ৰকৃততে তাইক তেৱেঁই পঠাইছিল। সদাগৰে দিয়া ছাবিৰে তাই ছুটকেচটো খুলি, তেওঁৰ নিৰ্দেশমতে ৪০ ক্ৰবল আনিছিল, তাৰকৈ এক পইচাও বেছি অনা নাছিল। বচ্‌কভা আৰু কাৰ্ত্তিকিনৰ সাক্ষাততেই তাই তলা খুলিছিল আৰু বন্ধও কৰিছিল। এই কথাৰ সত্যতা সম্পৰ্কে তেওঁলোকেই সাক্ষী।

“মাচ্‌লভাৰ জৱানবন্দীত আৰু প্ৰকাশ যে তাই হোটেললৈ দ্বিতীয়বাৰ আহোঁতে চাইমন্‌ কাৰ্ত্তিকিনৰ উচতনিও স্নেলকভক খাবলৈ দিয়া ব্ৰাণ্ডী এগিলাচত তাই কিছু পাউদাৰ মিহলাই দিয়াটো সত্য। তাই সেই পাউদাৰবোৰ কানিৰ গুৰা বুলি ভাবিছিল। আৰু তাৰ দ্বাৰাই স্নেলকভৰ টোপনি আহিব বুলি ভাবিছিল আৰু আশা কৰিছিল যে, এইদৰেই তাই তেওঁৰ হাতৰ পৰা এৰাই যাবলৈ সমৰ্থ হ'ব।

“আঙঠি সম্পৰ্কে তাইৰ জৱাব যে স্নেলকভে মাৰপিট কৰাত যেতিয়া তাই কান্দিছিল আৰু গুছি যাব বুলি হুমকি দিছিল, তেতিয়া তেওঁ নিজেই সেই আঙঠিটো বক্শিচ্ দিছিল।

“আচামী বচ্‌কভাই জেৰাৰ উত্তৰত কয় যে, তেওঁ হেৰোৱা ধনৰ কথা একো নেজানে। আনকি তেওঁ সেই কোঠালৈকে যোৱা নাই। একমাত্ৰ লিউব্‌কাই সেই কোঠাত আছিল। যদি ভাবপৰা কিবা বস্তু হেৰাইছে, তাইৰ বাহিৰে কোনে নিব ! টকা নিবৰ কাৰণে তাই নিজেই সদাগৰৰ ছাবি লৈ আহিছিল।”

এই কথাত মাচ্‌লভাই গাটো জিকাৰ মাৰি, মুখখন মেলি বচ্‌কভাৰ ফালে ভালভলকৈ চাবলৈ ধৰিলে।

চেফ্ৰেটৰীয়ে অভিযোগৰ আৰু পাঠনি যেনি ক'লে যে, “১৮০০ কবলৰ বেঞ্চৰ বহিদ বচ্‌কভাক দেখুৱাত আৰু এই টকা ক'ত পালে বুলি প্ৰশ্ন কৰাত, তেওঁ কয় যে সেই টকা তেওঁ আৰু কাৰ্ত্তিকিনৰ বাৰ বছৰৰ সোপাৰ্জিত সঞ্চিত ধন। ইতিমধ্যেই চাইমনক তেওঁ বিয়া কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছিল।

“আচামী কাৰ্ত্তিকিনে প্ৰথমৰ জেৰাৰ উত্তৰত স্বীকাৰোক্তি কৰিছিল যে বেঞ্চালয়ৰ পৰা যেতিয়া মাচ'লডাই সদাগৰৰ ছাৰি কাঠি লৈ আহিছিল, তেতিয়া তাইৰ উচতনিত তেওঁ আৰু বচ্‌কভাই টকাখিনি চুৰ কৰিছিল আৰু মাচ'লডাৰে সৈতে সমানে তিনিভাগ কৰি লৈছিল।”

এই সময়ত মাচ'লডাই পুনৰ জিকাৰ এটা মাৰি থিয় হৈছিল। তাইৰ গাল মুখ বঙা পৰিছিল। তাই উত্তৰ দিব খোঁজোতে দুবৰীজন আহি মানা কৰি দিলে।

চেফ্ৰেটৰীয়ে অভিযোগৰ বৰ্ণনা দি গৈছে—“অৱশেষত কাৰ্ত্তিকিনে স্বীকাৰ কৰিছিল যে তেওঁ স্নেলকডৰ টোপনি আহিবৰ কাৰণে কিছু পাউদাৰ দিয়া কথা সভ্য। কিন্তু দ্বিতীয়বাৰ পৰীক্ষা কৰোঁতে তেওঁ এই সকলো কথা অস্বীকাৰ কৰে। তেওঁ আৰু কয় যে সেই ঘটনাৰ কাৰণে মাচ'লডাই দায়ী। বেঙ্কত জমা দিয়া টকা সম্পৰ্কে তেওঁ বচ্‌কভাৰ লগতে স্মৰ মিলাই কয় যে বাৰ বছৰ চাকৰী কৰাৰ কাৰণে তেওঁলোকৰ মালিকে বক্‌শিচ্‌ স্বৰূপ সেই টকা দিছিল।

তাৰ পিছত আচামী বিলাকক জেৰা কৰা, সাক্ষীবিলাকে কোৱা কথা, আৰু বিশেষজ্ঞৰ মতামতৰ বৰ্ণনা দি চেফ্ৰেটৰীয়ে অভিযোগৰ বৰ্ণনা পাঠ সমাপ্ত কৰিলে।

ওপৰোক্ত অভিযোগত সংশ্লিষ্ট বৰ্কি গাৰ্ভৰ ৩৩ বছৰীয়া ক্লক চাইমন কাৰ্ত্তিকিন, মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ পৰা অহা ৪৩ বছৰীয়া ইয়াফিমা বচ্‌কভা আৰু সেই একে-শ্ৰেণীৰে পৰা অহা ২৭ বছৰীয়া কেটেৰীনা মাচ'লডা এই তিনিওজনক অভিযুক্ত কৰা হৈছে এই বুলি যে ১৮৮—চনৰ ১৭ জানুৱাৰী তাৰিখে তিনিও একেলগ হৈ সদাগৰ স্নেলকডৰ এটা হীৰাৰ আঙঠি আৰু ২৫০০ কবল চুৰি কৰিছে আৰু এই অপৰাধ লুপ্ত কৰিবৰ উদ্দেশ্যে সদাগৰ স্নেলকডক বিহ দি হত্যা কৰিছে।

“দণ্ডবিধি আইনৰ ১৪৫৩ ধাৰামতে আচামীসকল অপৰাধী আৰু ফৌজদাৰী কাৰ্য্যবিধি আইনৰ ২০১ ধাৰামতে ক্লক কাৰ্ত্তিকিন, ইয়াফিমা বচ্‌কভা, আৰু কেটেৰীনা মাচ'লডাক জিলাৰ জুৰি আদালতত বিচাৰৰ কাৰণে সোপৰ্দি কৰা হৈছে।”

চেফ্ৰেটৰীয়ে সুদীৰ্ঘ অভিযোগ বৰ্ণনাৰ পাঠ শেষ কৰি আৰু কাকড-পত্ৰখিনি

জাপি চকীত বহি হাতেবে তেওঁৰ দীঘল চুলিবিলাক ফুলাবলৈ ধৰিলে। উপস্থিত সকলোৱে এতিয়া সকাহ পালে এই বুলি যে এতিয়াহে প্ৰকৃত বিচাৰ আৰম্ভ হ'ব আৰু সকলো কথা পৰিষ্কাৰ হ'ব। জ্ঞাননীতি সুপ্ৰতিষ্ঠিত হ'ব। কেৱল নেক্লিউদে দৰ্ভেই এনেদৰে ভবা নাই, আনৰ মনতো সেই একে ভাৱ। নেক্লিউদেৰ মনত এটা ভাৱে প্ৰবলভাৱে খুলিয়াইছে। দহ বছৰৰ আগতে মাচলভা আছিল এজনী বাঙালী সবলচিঠীয়া আৰু মৰমলগা ছোৱালী। তাই কি এনেকুৱা অপৰাধ কৰিব পাৰে? নেক্লিউদে আচৰিত হয়।

এঘাৰ

অভিযোগৰ বৰ্ণনা শেষ হোৱাৰ পিছত, মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে আন দুজন বিচাৰকৰ লগত কিছু কথা আলোচনা কৰি, কাৰ্ত্তিকিনেৰ ফালে মূখ ঘূৰালে। তেওঁৰ ভাৱভঙ্গিৰ পৰা বুজা যায় যেন এতিয়া অভিযোগৰ সত্যাসত্যৰ কামত তেওঁলোক ব্যাপ্ত হ'ব।

বাওঁফালে ঘূৰি তেওঁ কলে, “ক্লক চাইমন্ কাৰ্ত্তিকিন্।”

কাৰ্ত্তিকিনে হাত দুখন তললৈ নমাই থিয় হ'ল। তাৰ গাটো আগফালে হাউলিছে : আৰু গাল দুখন ঠক্ঠকৈ কঁপি আছে।

“তোমাৰ ওপৰত অভিযোগ এই যে ১৮৮—চনৰ ১৭ জাম্বুবাৰীদিনা তুমি, ইয়াফিমা বচ্‌কডা আৰু কেটেবীনা মাচলভাবে একেলগে সদাগৰ স্বেলকভৰ ছুটকেচৰ পৰা ধন চুৰ কৰিছা আৰু তাৰপিছত কিছু আৰচেনিক বিহ সংগ্ৰহ কৰি মাচলভাৰ জৰীয়েতে, সেই বিহ এগিলাচ, ব্ৰাণ্ডীত মিহলাই সদাগৰ স্বেলকভক খুৱাই তেওঁক হত্যা কৰিছা। তুমি দোষ স্বীকাৰ কৰানে?” সোওঁফালে কাতি হৈ মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে ক'লে।

“নহয়। কেনেকৈ হ'ব? আমাৰ কাম হৈছে হোটেলৰ আলহীক পৰিচৰ্যা কৰা আৰু—।”

“সেই বিলাক কথা তুমি পিছত ক'ব পাৰিবা, তুমি এতিয়া দোষ স্বীকাৰ কৰানে নকৰা?”

“হজুৰ নহয়। মই কেৱল—।”

“সেইবিলাক পিছত কৰা। দোষী হয়নে নহয়?” দৃঢ়ভাৱে মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে সুধিলে।

“এই কাম মই কেতিয়াও কৰা নাই। কিয়নো—।” দ্বৰীজনে পুনৰ দোষি
গৈ কাৰ্ত্তিকিনক ফুচুচাই কিবা এটা কৈ বন্ধ কৰিলে।

মুখ্য-বিচাৰপতিৰ ভক্তিৰ পৰা বৃদ্ধা গ’ল যে সেই কামটো হৈ গ’ল। তাৰ
পিছত তেওঁ ইয়াফিমা বচকভাৰ ফালে ঘূৰিল।

“ইয়াফিমা বচকভা। তোমাৰ ওপৰত অভিযোগ এই যে ১৮৮—চনৰ ১৭
জানুৱাৰী দিনাখন চাইমন কাৰ্ত্তিকিন আৰু কেটেবীনা মাচলভাৰে সৈতে যোগ
হৈ, হোটেল মাৰটানিয়াত সদাগৰ শ্বেলকভৰ ছুটকেচৰ পৰা এটা হীৰাৰ আঙঠি
আৰু কিছু ধন চুৰ কৰিছা, তোমালোকে সদাগৰ শ্বেলকভক বিহু ধুৱাই হত্যা
কৰিছা। তুমি দোষ স্বীকাৰ কৰানে?”

“মই কোনো দোষ কৰা নাই।” বচকভাই সাহসেৰে খাতাং জবাব দিলে।
“মই কোঠাটোৰ ওচৰলৈকে যোৱা নাই। যি কৰিছে এই বচকীজনীয়েই
কৰিছে। তাই অহাতেই এইবোৰ ঘটাইছে।”

“সেইবিলাক কথা পিছত ক’বা। এতিয়া দোষ স্বীকাৰ কৰানে নকৰা?”
দৃঢ়ভাৱে বিচাৰপতিয়ে ক’লে।

“মই টকাও নিয়া নাই। ব্ৰাণ্ডীগিলাচো খাবলৈ দিয়া নাই আৰু কোঠাৰ
সৰীপলৈকে যোৱা নাই। যোৱা হ’লে তাইক মই গুৰিয়াই বাহিৰ কৰি দিলো-
হেঁতেন।”

“তেজ্জো তুমি দোষী নহয়।”

“নহয়।”

“বাক হ’ল।”

তৃতীয় অপৰাধিনী কেটেবীনা মাচলভাৰ ফালে চাই মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে
ক’লে, “তোমাৰ ওপৰত অভিযোগ হৈছে এই—তুমি বেঞ্চালয়ৰ পৰা সদাগৰ
শ্বেলকভৰ ছুটকেচৰ ছাবি আনি তেওঁৰ ছুটকেচ খুলি এটা হীৰাৰ আঙঠি আৰু
কিছু ধন চুৰ কৰিছা।”

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে এই কথাবোৰ মুখস্থ গোৱাদি গাই গৈছে। তেওঁ
বাওঁফালে কাঁতি হৈ আছে আৰু আন এজন বিচাৰকে কাণে কাণে তেওঁক ক’লে
যে জৰু কৰা আৰু মাল-তালিকাত উল্লেখ কৰা কলহ এটা হেৰাইছে।

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে আকৌ ক’লে, “তেওঁৰ ছুটকেচৰ পৰা আঙঠি আৰু টকা
চুৰ কৰি তোমালোকে তিনিও ভাগ কৰি লৈছা আৰু পিছত হোটেল মাৰটো-

নিয়ালৈ শ্বেলকভৰে সৈতে ঘূৰি আহি তুমি ভেঙে খোৱা পানীয় বস্তুত বিহ ঢালি
ভেঙক হত্যা কৰিছা। তুমি দোষ স্বীকাৰ কৰানে ?”

মাচলভাই ভতালিকে উত্তৰ দিলে,—“মই কোনো অপৰাধ কৰা নাই।
মই পূৰ্বেও কৈছোঁ এতিয়াও কওঁ মই কোনো বস্তু চুৰ কৰা নাই—চুৰি মই কৰা
নাই। যি আঙঠিটোৰ কথা উঠিছে সেইটো সদাগৰে নিজে মোক দিছিল।”

“২৫০০ কৰল চুৰ কৰা সম্পৰ্কেও তুমি দোষ স্বীকাৰ কৰানে ?” বিচাৰপতিয়ে
স্থিলে।

“মই আগতে কৈছোঁ ৪০ কৰলৰ বেছি মই নিয়া নাই।”

“ভেঙে পানীয় আহাৰত পাউদাৰ মিহলাই দিয়া কথাটো তুমি স্বীকাৰ
কৰানে ?”

“হয় সেইটো মই স্বীকাৰ কৰোঁ। পাউদাৰ মই দিছিলোঁ। ভেঙলোকে
যি কৈছিল সেইমতে সেই পাউদাৰ টোপনি অহা ঔষধ বুলি মই বিশ্বাস
কৰিছিলোঁ। ভেঙলোকে আক কৈছিল যে ইয়াৰ কোনো অপকাৰিতা নাই।
মই ভবা নাছিলোঁ আক কেতিয়াও ইচ্ছা কৰা নাছিলোঁ.....ভগবান মোৰ
সাক্ষী।;মই ভেঙক হত্যা কৰিবৰ কাৰণে বিহ দিয়া নাই।” মাচলভাই ক’লে।

“ভেসে সদাগৰ শ্বেলকভৰ আঙঠি আৰু ধন চুৰ কৰি নিয়া বুলি তুমি দোষ
স্বীকাৰ নকৰা; কিন্তু পাউদাৰ দিয়াতো স্বীকাৰ কৰা; নহয় ?” মুখ্য-বিচাৰ-
পতিয়ে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“হয় সেইটো মই স্বীকাৰ কৰোঁ। কিন্তু মই পাউদাৰ বিলাক নিজাদায়ক
ঔষধ বুলিহে ভাবিছিলোঁ। মই টোপনি আহিবলৈহে দিছিলোঁ। ইয়াতকৈ মই
বেছি ভবাও নাই আৰু উদ্দেশ্যও নাছিল।”

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে ক’লে, “ভাল বাক।” বৰ্তমানলৈকে যি ফলাফল পোৱা
হ’ল,—সেইবাবে মুখ্য বিচাৰপতিৰ সন্তোষ। “বাক এতিয়া কোৰ্টচোন এই
ঘটনাবোৰ কেনেকৈ ঘটিল।” মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে চকীখনত আঙুলি, হাত দুখন
টেবুলত থৈ স্থিলে। “কথাবিলাক খোলাখুলিকৈ কৈ দিলে আৰু স্বীকাৰোক্তি
কৰিলে, তোমাবেই সুবিধা হ’ব।”

মাচলভাই নীৰবে ঠৰ লাগি, মুখ্য-বিচাৰপতিৰ ফালে চাবলৈ ধৰিলে।

“কোৱা ? ঘটনা কেনেকৈ হ’ল ?”

মাচলভাই দপহকৰি উত্তৰ দিলে, “ঘটনা কেনেকৈ হ’ল ? মই হোটেললৈ
অহাত, মোক কোঠাটো দেখুৱাই দিলে। মদ খাই মত্তলীয়া হৈ ভেঙ ভেঙিয়া

কোঠাতেই আছিল। “তেওঁ” শব্দটো উচ্চাৰণ কৰি তাই চকুকিটা ভঙ্গতকৈ মেলি এটা আতঙ্কৰ ভাৱ প্ৰকাশ কৰিছিল। “মই গুচি আহিব খুজিছিলো কিন্তু তেওঁ আহিবলৈ নিদিয়ে।” তাই এই কথাৰ কৈ এনেভাৱে বৈ গ’ল যেন তাইৰ কথাৰ আঁত হেৰাল আৰু কিবা এটা মনত পেলাবলৈ চেষ্টা কৰিছে।

“বাক ভাৱ পিছত ?”

“ভাৱ পিছত আৰু কি ! মই অলপ বৈ ঘৰলৈ ঘূৰি গ’লো।”

এনে সময়তে চৰকাৰী উকীলে গাটো অলপ ডাঙি একতটীয়া হৈ কিলাকুটিত ভৰ দি এটা অদ্ভুত ভঙ্গি প্ৰকাশ কৰিলে।

“আপুনি কিবা প্ৰশ্ন কৰিব খোজেনে কি ?” মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে স্নৰিলে। চৰকাৰী উকীলেও “হয়” বুলি কোৱাত বিচাৰপতিয়ে প্ৰশ্ন কৰিবলৈ ইঙ্গিত দিলে।

“মই স্নৰিব খুজিছোঁ কাৰ্ত্তিকিনৰ লগত মাচলভাৰ আগৰে পৰিচয় আছিলনে কি ?”

চৰকাৰী উকীলে প্ৰশ্নটো কৰোতে মাচলভাৰ ফালে চোৱা নাই আৰু প্ৰশ্নটো কৰি গুঠ হুটা কামুৰি মুখখন ওফোন্দাই পেলালে।

বিচাৰপতিয়ে প্ৰশ্নটো পুনৰ মাচলভাক শুনালে। তাই যেন আতঙ্কিত হৈ পৰিল। চৰকাৰী উকীললৈ চাই তাই ক’লে, “চাইমনৰ লগত ? ঐ আছিল।”

“মই আৰু জানিব খোজোঁ। কি বিষয় লৈ কাৰ্ত্তিকিনৰ লগত মাচলভাৰ পৰিচয় ঘটিছিল। সচৰাচৰ তেওঁলোকৰ লগত লগ পোৱাপুই হৈছিলনে ?”

“কি বিষয় লৈ যোগাযোগ ! আলহীৰ কাৰণে তেওঁ মোক মাতি নিয়েহি। এইটো কোনো পৰিচয়ৰ কথা নহয়।” মুখ্য-বিচাৰপতি আৰু চৰকাৰী উকীললৈ ঘূৰি চাই মাচলভাই উত্তৰ দিলে।

“মই জানিব খোজোঁ। বহুতো গাভৰু থকাতো আলহীৰ কাৰণে কিয় অকল মাচলভাক মাতি নিয়ে।” চকুকিটা আধা মুদি কটাকব্যঞ্জক হাঁহি মাৰি চৰকাৰী উকীলে স্নৰিলে।

“মই নেজানো। জানিম বা কেনেকৈ ? তেওঁ যাকে মন যায় তাকেই মাতি নিছিল।” ভয় বিহ্বল সুৰত মাচলভাই কলে। ক্ৰমেকৰ কাৰণে মাচলভাৰ চকু নেক্লিউভৰ ওপৰত পৰিল।

নেক্লিউভৰ ভাৱ হ’ল, “তাই মোক চিনিছেনে কি ?” তেওঁৰ মুখ বঙা পৰিল।

কিন্তু প্ৰকৃততে মাচ'লভাই তেওঁক তিনি শোৱা নাছিল। তাই আকৌ উৰলীয়া হৈ চৰকাৰী উকীলৰ ফালে চাবলৈ ধৰিলে।

“দেখা যায় আচামীয়ে কান্তিফিনৰ লগত ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক আছে বুলি স্বীকাৰ নকৰে। বাক সুধিব লগীয়া আৰু কোনো প্ৰশ্ন নাই।”

চৰকাৰী উকীলে পুনৰ গাটো পোন কৰি কিবা এটা লিখিবলৈ লাগিল। কিন্তু প্ৰকৃততে তেওঁ একো লিখা নাছিল। তেওঁ লিখা টোকাৰ ওপৰে ওপৰে কলম ডাঙা ফুৰাই গৈছিল। ভৱিষ্যতে ব্যৱহাৰ কৰিবৰ কাৰণে, কোনো এণ্ড'জোকেটে একোটো কোষলী প্ৰশ্ন কৰি ন'ট বুকত একোটা টোকা বাধি থয়, যাতে ভৱিষ্যতে সেই টোকায়ে বিপৰীত ফল দিব পাৰে। তেওঁ সেই টোকাবোৰ সেই ঠাইতেই লিখি ধৰিছিল।

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে সন্দেহ কৰে কোনো প্ৰশ্ন নকৰি, যুগুত কৰি যথা প্ৰৱৰ্ত্তন একেলগে সোধা হ'বলৈ সহায় কৰে। সম্পৰ্কে তেওঁ চমখাধাৰী বিচাৰপতিজনৰ মতামত গ্ৰহণ কৰিলে। আকৌ মাচ'লভাক প্ৰশ্ন কৰিলে,

“বাক ভাৱ পিছত কি হ'ল?”

“মই ঘূৰি আহিলো আৰু মোৰ গৰাকিয়নীক পইচাপাতি দি উললৈ গলোঁ। কিন্তু চকু জাপ জোৱাৰ অলপ পিছতেই আমাৰ লগৰে বাৰ্খা নামৰ ছোৱালী এজনী আহি মোক জগাই দিলে, আৰু কলে, “আহাঁ তোমাৰ সন্ধ্যাৰ আকৌ আহিছে।” মই যাবলৈ ইচ্ছা কৰা নাছিলোঁ। কিন্তু আমাৰ গৰাকিয়নীয়ে বাবলৈ হুকুম দিলে।” তাই পুনৰ ‘তেওঁ’ শব্দটো উচ্চাৰণ কৰাৰ লগে লগে আকৌ এটা ভীৰ আভাৱৰ ভাৱ প্ৰকাশ কৰিলে। “তেওঁ আমাৰ ছোৱালীবিলাকক এটা ভোজ দি আপ্যায়িত কৰিছিল। আৰু পুনৰ কিছু মদ আনিবৰ কাৰণে হুকুম দিছিল। কিন্তু পইচাৰ নাটনি হোৱাত আৰু আমাৰ গৰাকিয়নীয়ে নগদ দায় নিদিলে মদ নিদিওঁ বোলাত, তেওঁ হোটেলৰ পৰা পইচা আনিবৰ কাৰণে মোক পঠাই দিছিল। পইচা ক'ত আছে তেওঁ মোক বুজাই দিছিল আৰু কিমান আনিব লাগে তাকো কৈছিল। সেই কাৰণেই মই হোটেললৈ গৈছিলোঁ।”

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে তেওঁৰ বাওফালে বহা বিচাৰকজনক কাণে কাণে কিবা এটা কৈছিল; কিন্তু মাচ'লভাৰ কথা বিলাক তনি থকাৰ ভাও ৰবি, তাইৰ লেখ কখাটোৰ পুনৰাবৃত্তি কৰি ক'লে, “বাক, তুমি গ'লা, ভাৱ পিছত?”

“মই গ'লো আৰু তেওঁ কোৱা মতেই টকা আনিিলো। তেওঁৰ কোঠালৈ

কই ফলস্বৰূপে বোকাও নাছিলো। লগত চাইমন কাকিছিল আৰু এয়ে গৈছিল।”
বচ্‌ভালৈ লক্ষ্য কৰি তাই ক’লে।

“একেবাৰে মিছা কথা। মই কেতিয়াও বোকা নাই।” বচ্‌ভাই উত্তৰ
দিলে। কিন্তু তাইৰ মুখ ততালিকে বন্ধ কৰা হ’ল।

বচ্‌ভালৈ নোচোৱাকৈ চকু ধোপা কৰি মাচুলভাই ক’লে, “ভেঙলোকৰ
সাক্ষাতভেই মই চাৰিখন দহ কবলৰ ন’ট আনিছিলো।”

“বাক, বাকী আচামী হুজনে দেখিছিলনে? এওঁ চলিত কবল আনোভে
ভাত বাকী আৰু কিমান কবল আছিল?” পুনৰ চৰকাৰী উকীলে প্ৰশ্ন কৰিলে।

চৰকাৰী উকীলৰ প্ৰশ্নত মাচুলভাৰ গা কঁপি উঠিল। “কিয় কঁপনি
উঠিল তাই ক’ব নোৱাৰে। তাই অন্ততঃ বুজিছিল যে উদ্দেশ্য
বেয়া।

“মই হিচাব কৰা নাছিলো। কিছুমান ~~কবল~~ আছিলো।”

“টিকেই। আচামীয়ে এশ কবলৰ ন’ট ~~আছিল~~ আছিল হ’ব।”

বড়ীটোৰ ফালে চাই মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে ক’লে, “বাক তেনে তুমি টকা
আনিল।”

“হয় আনিলো।”

“বাক তাৰ পিছত?”

“তাৰ পিছত সদাগৰে আকৌ মোক তেওঁৰ লগত লৈ গ’ল।” মাচুলভাই
ক’লে।

“কোঁৱাচোন তুমি পাউদাৰখিনি কিদৰে দিছিল। কোনো পানীৰ বস্ত্ৰত?”

“ব্ৰাভী এমিলাচত মিহলাই ভেঙক খাবলৈ দিলো।”

“তুমি পাউদাৰখিনি দিলা কিয়?” তাই ততালিকে উত্তৰ নিদি এটা দীঘল
জুয়ুনিয়াহ পেলাই ক’লে, “মোক ভেঙ আহিবলৈ নিদিছিল।” ক্ৰম্ভেক নীৰৱে
থাকি আকৌ ক’লে, “আৰু মই ক্লান্ত হৈ পৰিছিলো। গতিকেই মই কোঠাৰ
বাহিৰৰ কৰিছকলৈ আহি চাইমনক ক’লো, “মোৰ ইমান ভাগৰ লাগিছে, তেওঁ
মোক বাকটল কিয়াইভেন।” ভেতিয়া চাইমনে কৈছিল, ‘আমাবো দেখি আমনি
লাগিছে। আমি চৌপনি অহা ওঁৰৰ এপালি দিওঁ। তুমি ভেঙক বুৱাই দিয়া
আৰু যেতিয়া ভেঙৰ চৌপনি আহিব, তেতিয়া তুমি জহি যাব।’ ডেঙে সেয়ে
হওক বুলি ময়ো কৰোঁ। মই তাৰ পৰা ভেঙৰ কোৱনা জনিওঁ হব বুলি ভবা
বাহিৰলৈ। তেতিয়া সি মোক কান্ধাৰ পেকেট এটা দিলে আৰু মই পেকেটটো

লৈ কোঠালৈ ঘূৰি আহিলোঁ। পৰ্দাৰ সিকাবেই তেওঁ উঠি আহিল। তেওঁ ততালিকে মোক ব্ৰাহ্মী এগিলাচ খুজিলে। টেবুলৰ পৰা বটল এটা লৈ মই দুগিলাচ চালিলো—এগিলাচ তেওঁৰ কাৰণে আৰু এগিলাচ মোৰ কাৰণে। তেওঁৰ স্নিলাচত পাউদাৰথিনি মিহলাই থাকিলে দিহোঁ। মই জনা হ'লে কেতিয়াও নিদিলোঁহেভেন।”

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে আকৌ জ্বলিলে, “তুমি হীৰাৰ আঙঠিটো কেনেকৈ পাল্লা?”

“তেওঁ নিজেই মোক দিছিল।”

“কোন সময়ত তোমাক দিছিল?”

“বেতিয়া আৰি হোটেলে” ঘূৰি আহিলোঁ, ভেতিয়া। মই উলটি বান্ধিলে ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰাত, ভেতিয়া তেওঁ মোৰ মূৰত ধাপৰ এটা মাৰি মই জ্বলি থোৱা মোৰ মূৰৰ চুলিখিনি আউলি কুৰি পেলাইছিল। মোৰ খং উঠি মই বামেই বুলি কোৱাত, তেওঁ আঙুলিৰ আঙঠিটো উলিয়াই মোক পুৰস্কাৰ স্বৰূপে দিছিল, যাতে মই তেওঁক এৰি নাই।” তাই ক’লে।

এনেতে চৰকাৰী উকীলে পুনৰ মূৰটো ডাঙি, খুব সবলভাৱে ভান কৰি, কেইটামান প্ৰশ্ন সূধিবলৈ অজুমতি বিচাৰিলে। অজুমতি পালত তেওঁ ডিঙিৰ বনকৰা কলাৰৰ ওপৰত মূৰটো তলগুজিয়া কৰি প্ৰশ্ন কৰিলে, “মই জানিব খোজোঁ। সদাগৰ স্নেলকভৰ কোঠাৰ ভিতৰত, আচামী কিমানপৰ আছিল?”

মাচলভাৰ আকৌ গা সিয়ঁৰি উঠিল। তাই উগ্ৰীৰ হৈ মুখ্য-বিচাৰপতি আৰু চৰকাৰী উকীললৈ দৃষ্টিপাত কৰি ততালিকে উত্তৰ দিলে, “কিমানপৰ আছিলোঁ সঠিককৈ মোৰ মনত নাই।”

“বাক বুজিলোঁ। কিন্তু আচামীৰ মনত আছেন, স্নেলকভক এৰি অহাৰ পিছত অস্ত্ৰ কোনে! ঠাইলৈ গৈছিলনে?”

মাচলভাই অলপ চিন্তিত হৈ ক’লে, “হয়। ওচৰৰ খালি পৰি থকা কোঠাটোলৈ গৈছিলোঁ।”

“ঐ! তালৈ তুমি কিয় গৈছিল?” চৰকাৰী উকীলে প্ৰশ্নটো বিচাৰপতিৰ সন্মুখত নকৰি শোনপটীয়াভাৱে মাচলভাক জ্বৰি পঠিয়ালে।

“মই অলপ জিৰণি ল'বৰ কাৰণে গৈছিলোঁ। আৰু বোঁবাগাঙী এখনৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰিছিলোঁ।”

“আৰু আচাৰীৰ লগত কাৰ্ত্তিকিন আছিলনে নাই ?”

“সি আহিছিল।”

“কিয় আহিছিল ?”

“সন্ধ্যাবে খোৱা ব্ৰাহ্মীৰ কিছু অৱশিষ্ট আছিল আৰু আমি দুয়ো খেৰ কৰিছিলোঁ।”

“অহা একেলগে খেৰ কৰিলা ? ভাল বাক। আচাৰীয়ে কাৰ্ত্তিকিনৰ লগত কিবা কথা বতৰা পাতিছিলনে ? আৰু পাতিছিল যদি কি বিষয়ে ?”

মাচলভাৰ টিঙিছকৰে খং উঠিল। তাইৰ মুখখন বঙা পৰিল। ততাত্তয়াকে উত্তৰ দিলে, “কি বিষয় ? মই জনাত একো বিষয়ে আমি কথা বতৰা পতা নাছিলোঁ। মোক যি মন যায় কবক। মই কিন্তু দোষী নহয়। মই মাথোঁ ইয়াকেহে জানো।”

“মোৰ আৰু স্মৃতিৰ লগীয়া নাই।” বুলি চৰকাৰী উকীলে আসন গ্ৰহণ কৰিলে। তেওঁ কান্ধ দুখন অদ্ভুত ধৰণেৰে থিয় কৰি তেওঁৰ বক্তৃতাৰ সম্পৰ্কে টোকা লিখিবলৈ লাগি গ’ল। তেওঁ লিখিলে যে আচাৰীৰ নিজৰ স্বীকাৰোক্তিৰ পৰা দেখা যায় যে খোলা কোঠা এটাত কাৰ্ত্তিকিনেৰে সৈতে একেলগে আছিল।

দুস্তেক নীৰৱতা বিৰাজমান।

“তোমাৰ আৰু বক্তব্য নাই ?”

“মোৰ যি আছিল সকলো ক’লো।” এটা হুমুনিয়াহ পেলাই তাই ক’লে আৰু বহি পৰিল।

তাৰ পিছত মুখা-বিচাৰপতিয়ে কিছু লিখালিখি কৰিলে। তেওঁৰ বাওঁফালে বহি থকা স্নেহসিক্ত নয়নেৰে গোঁকাল আৰু দীৰ্ঘকায় বিচাৰপতি গৰাকীৰ অস্থবোধমতে ততালিকে তেওঁ দহ মিনিটৰ কাৰণে আদালতৰ বিৰতি ঘোষণা কৰি, উঠি গ’ল। ইয়াৰ কাৰণ হ’ল যে এই বিচাৰপতি গৰাকীৰ পেটৰ অস্থখ আৰু তেওঁ অলপ মালিচ লোৱা আৰু ঔষধ সেৱন কৰা প্ৰয়োজন।

বিচাৰক মণ্ডলীয়ে আদালত ত্যাগ কৰাৰ লগে লগে জুৰৰ সকল, এড্‌ভোকেট সকল আৰু সাক্ষী বিলাকো উঠিল। মৰুদ্‌মাৰ শুকনুপূৰ্ণ কামখিনি হৈ যোৱাত তেওঁলোকৰ মনত বেচ সন্তোষ, তেওঁলোকে সিঁচৰিত হৈ ইফালে সিফালে ফুৰিবলৈ ধৰিলে। নেক্‌সিউৰতে জুৰৰ সকলৰ কোঠাটলৈ গৈ খিড়িকী এখনৰ কাষত বহি পৰিল।

“হয় এই কাটুংচাই।”

নেক্লিউড আৰু কাটুংচাৰ সম্পৰ্ক এনেদৰে আছিল। ভেণ্ট ভেত্তিৰা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ তৃতীয় বাৰ্ষিকৰ ছাত্ৰ আছিল, ভেত্তিৰাই কাটুংচাৰ লগত ভেণ্টৰ প্ৰথম পৰিচয় হয়। এবাৰ ভেণ্ট গৰমৰ বন্ধত পেহীয়েকহঁতৰ ঘৰত আছিল আৰু তাতেই জমিৰ ওপৰত বায়তৰ স্বৰূপ সম্পৰ্কে গবেষণাপূৰ্ণ বচনা এখন লিখাত ব্যস্ত আছিল। ইতিপূৰ্বে ভেণ্ট সদাই মাক আৰু ভনীয়েকৰে সৈতে মদোৰ ওচৰতে থকা মাকৰ জমিদাৰীত বন্ধৰ সময়খিনি কটায়। কিন্তু সেই বছৰত ভনীয়েকক বিয়া দি উলিয়াই দিছিল আৰু মাকে বিশেষকৈ কোনো স্বাস্থ্যকৰ ঠাইত ভ্ৰমণৰ কাৰণে বাহিৰ ওলাইছিল। গতিকে গৰমৰ বন্ধত ভেণ্ট পেহীয়েক-হঁতৰ ঘৰতে বচনাখন লিখিবলৈ মনস্থ কৰিলে। পেহীয়েকহঁতৰ ঘৰখন আছিল বেচ নিবিবিলি আৰু মনোনিবেশ উল্লেখযোগ্যকৈ কোনো সম্ভাৱনা নাছিল। নেক্লিউড অকল ভক্তিৰূপেই নহয়, ভেণ্টলোকৰ উত্তৰাধিকাৰীও আছিল। গতিকেই ভেণ্ট পেহীয়েকহঁতৰ মৰমৰ পাত্ৰ। ভেণ্ট পেহীয়েকহঁতক আৰু ভেণ্টলোকৰ পুৰণা ধৰণৰ জীৱন যাপনৰ প্ৰণালীক বেচ ভাল পাইছিল।

এই বাৰিষা কালতেই, নেক্লিউডে পেহীয়েকহঁতৰ ঘৰত পোন প্ৰথম এটা যৌৱন-মূলত বিনন্দীয়া অনুভূতি লাভ কৰিছিল। বাহিৰৰ পৰা কাৰো উপদেশ নোপোৱাকৈ প্ৰথম ভেণ্ট জীৱনৰ সৌন্দৰ্য্য, বৈশিষ্ট্য আৰু মনোভাৱৰ নিৰ্দিষ্ট কৰ্তব্য সম্পৰ্কে সচেতন হ’ল।

ভেণ্ট উপলব্ধি কৰিছিল যে এজন ব্যক্তিৰ আত্মাৰ তথা সমস্ত জগতৰ পৰিপূৰ্ণতা প্ৰতিফলিত কৰিবৰ কাৰণে এটা সীমাহীন অগ্ৰগতিৰ সম্ভাৱনা আছে, ভেণ্ট অন্তৰত পূৰ্ণ বিশ্বাস আৰু আশা লৈ নিজক নিয়োগ কৰিলে এই কল্পিত পৰিপূৰ্ণতা প্ৰাপ্তিৰ কাৰণে। বিশ্ববিদ্যালয়ত থাকোঁতে সেইবছৰ ভেণ্ট স্পেঞ্চাৰৰ সামাজিক বিজ্ঞান (Social Studies) অধ্যয়ন কৰিছিল। ভেণ্ট নিজে এখন বৃহৎ জমিদাৰীৰ উত্তৰাধিকাৰী হোৱা সত্ত্বেও জমি বন্দবস্ত সম্পৰ্কে স্পেঞ্চাৰৰ মতামতে ভেণ্টক প্ৰভাৱান্বিত কৰিছিল। ভেণ্টৰ পিতৃৰ আৰ্থিক অৱস্থা বিশেষ ভাল নহ’লেও মাকে ২৫০০০ এককৰ এখন জমিদাৰী বোতুক বন্ধাশে লাভ

কৰিছিল। সেই সময়ত মাটিবাৰী ব্যক্তিগত সম্পত্তি হোৱাৰ কম স্বৰূপে সমাজত যি অজ্ঞান আৰু নিষ্ঠুৰতা চলি আছিল তাক তেওঁ সম্পূৰ্ণ অস্বস্তি কৰিছিল। যি সকলে বিদ্বেষৰ ওচৰত আত্মবলি দি পৰম আধ্যাত্মিক সুখাত্মত্ব কৰে, তেওঁ সেই সকলৰ ভিতৰৰে এজন বুলি নিজক বিবেচনা কৰিছিল। গতিকেই তেওঁ সিদ্ধান্ত কৰিছিল যে তেওঁ নিজে ভূসম্পত্তিৰ মালিকানা স্বয়ং পৰিহাৰ কৰিব আৰু উত্তৰাধিকাৰীস্বত্বে তেওঁ পোৱা পৈতৃক জমিখিনি শ্ৰমজীৱী কৃষকক দি দিব। তেওঁ এই মাটিবাৰী সম্পৰ্কেই বচনা এখন তৈয়াৰ কৰিছিল।

পেহীয়েকহঁতৰ ঘৰত দিনবোৰ তেওঁ এনেদৰে কটাইছিল। তেওঁ আতি প্ৰভাৱতে বিচনাৰ পৰা উঠে আৰু কেতিয়াবা পুৱা তিনি চাৰি বজাতে উঠে। বেচি উঠাৰ আগতে কুৰলি ভাঙি, পাহাৰৰ কাষতে থকা নৈখনত গা ধুবলৈ যায়। গছৰ ফুলত আৰু ঘাঁহবনত নিয়ঁৰ শুকুৱাৰ আগতে তেওঁ গা ধুই ঘূৰি আহে। কেতিয়াবা কফি খোৱাৰ পিছতে তেওঁৰ বচনাখন লিখিবলৈ কিতাপ-পত্ৰ লৈ বহি যায়। কিন্তু প্ৰায়েই লিখা পঢ়া কৰাতকৈ ঘৰৰ পৰা বাজ ওলাই হাবিৰে বননিয়ৈ ঘূৰি ফুৰে। মধ্যাহ্ন ভোজনৰ পূৰ্বে, ফুলনি বাৰীৰ কোনোবা এঠাইত পৰি শুই থাকে। হুপৰীয়া পেহীয়েকহঁতৰ লগত ৰং ধেমালি কৰি আহাৰ খায়। তাৰ পিছত হয় ঘোঁৰাত উঠি ফুৰিবলৈ যায়, নহয় নৈত নাও খেলে। গধূলি হয় পঢ়াস্তনা কৰে, নহয় পেহীহঁতৰ লগত “পেচেক” খেলে।

বহু বাতি, বিশেষকৈ জোনাক হলে, তেওঁৰ চৌপাশ নাহিছিল; কাৰণ হ’ল তেওঁ জীৱনৰ এটা আনন্দ উষ্মগত অভিজুত হৈ পৰে। নানা চিন্তা আৰু ভবিষ্যতৰ সপোনবোৰ লৈ তেওঁ ফুলনি বাৰীত ঘূৰি ফুৰে। কোনো বাতি এঁদৰেই শেষ হয়।

দিন যায়, বাতি আহে। সূৰ্যে শান্তিৰে নেক্সিউডতৰ পেহীয়েকহঁতৰ ঘৰত এমাহ পাৰ হৈ গ’ল! তেওঁলোকৰ কৃষ্ণনয়না, অৰ্দ্ধশিক্ষিতা অৰ্দ্ধচাকৰণী ছোৱালী কাটুংচাৰ প্ৰতি তেওঁৰ কোনো আকৰ্ষণ হোৱা নাছিল। তাইলৈ তেওঁ চকুয়েই দিয়া নাছিল। মাকৰ ভাৱধানত ডাঙৰ দীঘল হৈ, উনৈশ বছৰলৈকে নেক্সিউডত এজন নিৰ্মল চৰিত্ৰৰ ডেকা আছিল। কোনোবা নাৰী সৃষ্টিৰে যদি তেওঁৰ মানস পটত তুমুক মাৰিছিল, সেই সৃষ্টি তেওঁৰ ভবিষ্যৎ স্ত্ৰী হিচাবেই ভাঁহি উঠিছিল। আন কোনো নাৰীক তেওঁ নাৰী হিচাবে ভবাই ৰাখিছিল। তেওঁলোকক ভাবিছিল মাহুৰ হিচাবে।

* কিন্তু সেই বাৰিষা কালতে বীণ্ড ক্ৰীষ্টৰ অত্যাখানৰ দিনা (Ascension day)

ভেঙে পেরিয়েকইভব খবৰ ওচৰৰে এগৰাকী মহিলাই, ভেঙে দুজনী ধাউক
জীয়েক, এজন ছাত্ৰ আৰু গ্ৰাম্য শিল্পী এজন লগত সৈঁ দিহটো কটাবলৈ কঁপাৰে
আলহী হ'লহি। ভেঙেলোকে আটাইবোৰে চাহ পান কৰি; খাঁহ বৰ কাটি মিহি
কৰি বোহা, খবৰ সমুখৰ চোতালত খেল খেলালি কৰিবৰ কাৰণে আয়োজন
কৰিলে। খেলাটোৰ নাম হল 'খিড়িকী খেলা।' কাটুংচায়ে খেলাত যোগ
দিলে। দোৰি ফুৰি কেবাবাবো লগৰীয়া সলাই, নেক্লিউডভে কাটুংচাক ধৰি
লগৰীয়া কৰিলে। ভেঙিয়ালৈকে কাটুংচাৰ চাৰনিটো ভেঙে বোঁ ভাঙ লাগে।
কিন্তু তাইৰ লগত ভাতকৈ বেছি কোনো বনিষ্ট সম্পৰ্ক স্থাপন কৰাৰ কোনো
কথাই ভেঙে মনলৈ অহা নাছিল।

“হামখুৰি খাই নপৰিলে সোঁ দুজনক ধৰা টান।” আনক দুখবিত শিল্পীজনে
ক'লে, কিয়নো এইবাৰ খেদাখেদি কৰি ভেঙেলোকক ধৰাৰ পাল ভেঙে।
শিল্পীয়েও ভেঙেৰ শকত বেঁকা ভৰি দুখনেৰে বেচ দোৰিৰ পাবে।

“তুমি……নোৱাৰা। আমাক ধৰি নোৱাৰা।” কাটুংচাই ক'লে।

হাত চাপৰি মাৰি শিল্পীয়ে ক'লে,—“এক, দুই, তিন……।”

কাটুংচাই হাঁহি সামৰিবই পৰা নাই। নেক্লিউডভে সৈতে, শিল্পীৰ
পিছফালে লুকালুকি খেলি, তাই ঠাই সলাই আছে। তাৰপিছত নেক্লিউডভে
ভেঙেৰ মোটা হাতখনেৰে কাটুংচাৰ লাহি হাতখনত ধৰি বাঙকালে দৌৰ দিলে।
দোৰি বাঙতে তাইৰ মাৰ দিয়া পেভিকোটোটা ধমুখমাই উঠিল।

শিল্পীজনে ধৰি পেলাই বুলি নেক্লিউডভে সোঁ ফালে বেগেৰে দৌৰ দিলে।
ভেঙে ঘূৰি চাই দেখিলে যে শিল্পীজনে কাটুংচাৰ পিছে পিছে দৌৰিছে আৰু তাই
শিল্পীক ভালেখিনি পিছ পেলাই দূৰতাবে আগে আগে দৌৰিছে। সমুখত
এজোপা জোপোহা ফুলগছ আছিল। কাটুংচাই বুৰ ছপিয়াই ফুলজোপাৰ
পিছফালে তাইক লগ ধৰিবলৈ নেক্লিউডভক ইঙ্গিত দিলে; কিয়নো ভেঙেলোক
দুয়োজনে পুনৰ যদি হাতে হাতে ধৰা ধৰি কৰিব পাৰে, তেন্তে খেদি বোহা
জনৰ হাতৰ পৰা বন্ধা পৰিব। এইটো খেলখনৰেই এটা নিয়ম। ভেঙে ইঙ্গিত
বুজি পাই ফুল জোপাৰ পিছেদি দৌৰ দিলে, কিন্তু আগফালে এটা সৰু খালত
চোবাত গছ গজি ভৰি থকা কথা ভেঙে নেজানিছিল। ভেঙে সেই খালটোত
হামখুৰি খাই পৰিল আৰু হাতত চোবাতভেঙে ডাকিলে, নিয়মভাে ভিত্তিলে।
দুৰ্ঘটনাত পৰি ভেঙেৰো হাঁহি উঠিল।

কাটুংচাই পুনৰ নেক্লিউডভৰ ফালে দৌৰ দিলে। আনক “তাইৰ কি-

কিছুকৈ কলা চকুৰূপে সৈতে মুখখন বঙা হৈ পৰিছে। নৌৰি গৈ তাই নেক্লিউদভৰ হাতত ধৰিলে।

“ভোম্বাক নিশ্চয় চোৰাভে ডাকিলে।” হাতেৰে চুলিকোচা ঝিক কৰি, কৌপাই জোপাই, নেক্লিউদভৰ ফালে চাই এটা মধুৰ হাঁহি মাৰি কাটুংচাই ক’লে।

হাঁহি মুখেৰে নেক্লিউদভেও উত্তৰ দিলে, “ভাত খাল আছিল বুলি যোৰ জনা নাছিল।” কাটুংচাই তাইৰ হাতখন তেওঁৰ হাতত থৈ কাষলৈ চাপি আহিল। নেক্লিউদভেও অজ্ঞাতসাবেই গাটো তাইৰ ফালে হলাই দিলে আৰু ভাৱো আঁতৰি নগ’ল। তেওঁ তাইৰ হাতখন জোৰেৰে খামুচি ধৰি, তাইৰ কোমল গুঁঠত এটি মধুৰ চুখন আঁকি দিলে।

“আহ! চিঃ!” বুলি তাই তেওঁৰ হাতৰ পৰা এৰাই বেগাবেগিকৈ দৌৰ দিলে।

ফুলি থকা বগা লিলাক ফুলৰ ডাল এটা ভাঙি, গৰমত জলি পকি উঠা মুখখনত তাই বিচ ল’বলৈ ধৰিলে আৰু তাৰ পিছত মূৰটো ঘূৰাই, এবাৰ নেক্লিউদভৰ ফালে চাই হাত দুখন আগলৈ মাৰি বাকী থেলুৱৈ কিজনৰ লগত যোগ দিলে।

ইয়াৰ পিছত পৰম্পৰা আকৰ্ষণ হ’ল, এজন নিৰ্মল চৰিত্ৰৰ ডেকা আৰু এজনী গাভৰুৰ মাজত সচৰাচৰ যি ধৰণৰ একাবেকা সম্পৰ্ক স্থাপিত হয়, তেওঁ-লোকৰ মাজতো তেনে সম্পৰ্ক ঘটিবলৈ ধৰিলে।

কাটুংচা যেতিয়া কোঠালৈ সোমাই আহে, বা দূৰৈৰ পৰা তাইৰ বগা এপ্ৰনখন দেখে, তেতিয়া স্বৰ্ঘ্যৰ আলোকত আলোকিত হৈ প্ৰতি বস্তুৰেই অধিক মনোৰঞ্জক, অধিক উল্লসিত আৰু প্ৰয়োজনীয় হৈ পৰাবদৰে নেক্লিউদভৰ চকুতো প্ৰতিবস্তুৰেই হৈ পৰে উজ্জ্বল আৰু মনোৰম। গা মন আনন্দত উদ্ভূত হয়। ভাৱো তেনেদৰেই অস্থিত কৰে। কাটুংচাৰ উপস্থিতিয়ে যে নেক্লিউদভৰ ওপৰত এনে প্ৰতিক্ৰিয়া কৰে এনে নহয়; কেৱল কাটুংচা যে আছে (তাইবো-তেনেদৰেই নেক্লিউদভ যে আছে), সেই ভাৱনাই মনত তেনে হিঙ্গোল সৃষ্টি কৰে।

মাকৰ পৰা অগ্ৰীভিকৰ চিঠিয়েই আহক, বা তেওঁৰ বচনা লিখা কামতেই টান পাওক, বা বৌদ্ধনত হোৱা অহেতুক বিবাহেই হ’ক, এই সকলো কুন্তল তেওঁৰ মনৰ পৰা গুলু হয়, যদি তেওঁ কাটুংচাৰ কথা ভাবে বা তাইক দেখে।

গৃহ পৰিচাৰিকা হিচাবে কাটুংচাই বহু কামেই কৰিব লাগে ; ভৰালি পঢ়াশুনাৰ কাৰণে তাই কিছু সময় উলিয়াই নেক্লিউদতে ‘উত্তৰ’ আৰু ‘টুৰ্গেনেভ’ গ্ৰন্থাৱলী (সেই সময়ত তেওঁ পঢ়ি শেষ কৰিছিল) তাইক পঢ়িবলৈ দিছিল। টুৰ্গেনেভৰ “এ কোৱায়েট্‌ ডুক” বোলা কিতাপখন তাইৰ খুব ভাল লাগিছিল।

স্বস্ত্যকৰ কাৰণে তেওঁলোকৰ কথা বতৰা হয় বাট-পথত, বাবাঙাত নাইবা চোতালত। মাজে সময়ে তেওঁৰ পেহীয়েকৰ পুৰুষা পৰিচাৰিকা মাটিয়ানা পাভ'ল'ৱনা থকা কোঠাত। কাটুংচাও সেই কোঠাতেই থাকে। নেক্লিউদতে কেতিয়াবা তাত চাহ পানো কৰে। মাটিয়ানা পাভ'ল'ৱনাৰ সান্ধাতত হোৱা কথা বতৰা হ'ল আটাইতকৈ মধুৰ। কিন্তু তেওঁলোক দুজন অকলে থাকিলে অৱস্থা হয় সাংঘাতিক। কিয়নো তেওঁলোকৰ চকুৱে সম্পূৰ্ণ বেলেগ কথা কয়। মূখৰ কথাতকৈ সেই চকুৰ ভাষা অত্যন্ত গুৰুতৰ। তেওঁলোকৰ ঠঠত কঁপনি উঠে আৰু এনে এটা আতঙ্কৰ ভাৱ হয় যে শেষত দুয়ো দুফালে ভাব পৰা আঁতৰি যায়।

এই প্ৰথম আহি পেহীয়েকহঁতৰ তাত থকা বাকী দিনবিলাকত নেক্লিউদত আৰু কাটুংচাৰ সম্পৰ্ক এনেদৰেই চলিল। কথাটো পেহীয়েকহঁতেও গম পালে আৰু তেওঁলোকে সজ্ঞ হ'ল। তেওঁলোকে নেক্লিউদতৰ মাক ৰাজকুমাৰী ইলেনা আইভানভ'কো কথাটো চিঠিৰে কাণ চোৱালে। পেহীয়েক মেৰীয়া আইভানভ'ৰ ডিমিত্ৰী আৰু কাটুংচাৰ অবৈধ সংসৰ্গ হয় বুলি ভয় হ'ল। কিন্তু তেওঁ ভয় থাবৰ বিশেষ কাৰণ নাছিল। পবিত্ৰ অস্ত্ৰৰ লোক সকলে যিদৰে ভাল পায়, নেক্লিউদতৰ ভালপোৱাও আছিল তেনেকুৱাই। তেওঁৰ ভাল পোৱাত কাম চৰিতাৰ্থ কৰাৰ বাসনা নাছিল। তেওঁ নিজেও এই সম্পৰ্কে সজাগ আছিল। তেওঁলোক উভয়ৰ মাজত ইয়েই আছিল নিৰাপদতাৰ সীমাৰেখা। তেওঁৰ নিজৰো কাটুংচাক অৱশ্যায়িনী কৰাৰ কোনো ইচ্ছা নাছিল। আনকি ভেনে ভাৱ আহিলে তেওঁ নিজেও আতঙ্কিত হৈছিল। কিন্তু চকিয়া আইভানভ'ৰ অস্ত্ৰৰ আছিল কবি-স্বপ্নৰ দৰে কোমল। তেওঁৰ ভয় হৈছিল যে নেক্লিউদত বেনেকুৱা ধৰণৰ দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ থাৰাং খাচ মাছহ, হয়তো কোনো স্ত্ৰীৰ প্ৰেমত পৰি তেওঁ আতি কুল বা সামাজিক অৱস্থাৰ কথা বিবেচনা নকৰাকৈয়ে পাণি প্ৰাৰ্থী হ'বলৈ ইচ্ছা কৰিব পাৰে।

সেই সময়ত কাটুংচাৰ প্ৰতি প্ৰেম সম্পৰ্কে সজাগ হোৱা হ'লে আৰু বিশেষকৈ

তাইৰ দিটিয়া এজনী নীহ কুলত জন্ম হোৱালীক কোনো পথেই বিয়া কৰাক
 নোহোৱাৰে বুলি বাৰা নিয়াহেঁতেন তেওঁ যেনেকুৱা সকল আৰু পোনপটীয়া মাহুহ,
 ইয়াতো তেওঁ অনাৱাসে এই সিদ্ধান্ত কৰি পেনালেহেঁতেন যে তেওঁ ভাগপোৱা
 যেনে ধৰণৰ হোৱালীয়েই হ'ক তাইকেই তেওঁ অজ্ঞানী হিচাবে গ্ৰহণ কৰিব ;
 আৰু নকৰাব কোনো সম্ভাৱ্য কাৰণ থাকিববো কোনো হেতু নাছিল।
 পেহীয়েকহঁতে তেওঁলোকৰ সন্ধেহৰ কথা তেওঁৰ আগত ব্যক্ত কৰা নাছিল।
 যেতিয়া তেওঁ সেই ঠাই এৰি গ'ল তেতিয়াও তেওঁ কাটুংচাৰ প্ৰতি প্ৰেম সম্পৰ্কে
 অলপো সচেতন নাছিল।

নেকলিউদভৰ কাটুংচাৰ প্ৰতি যি ভাৱ সি হ'ল, মাহুহৰ জীৱনৰ যি আনন্দ,
 উল্লাস, তাৰেই প্ৰকাশ। লগতে সেই আনন্দময়ী বাঙালী হোৱালীজনীও
 ইয়াৰ অংগ গ্ৰহণকাৰিণী। ভথাপি তেওঁ যেতিয়া যাবলৈ ওলাল, আৰু কাটুংচাই
 তেওঁৰ পেহীয়েক ছগৰাকীৰ লগতে পাটক'ত থিয় হৈ তেওঁৰ ফালে চাই আছিল,
 তেতিয়া তাইৰ ক'লা চকুজুৰি চলচলীয়া হৈ পৰিল আৰু চকুলো বৰলৈ ধৰিলে।
 নেকলিউদভেও অহুভৰ কৰিলে যে ধুনীয়া মূল্যবান কিবা বস্তু এটা এৰি যাবলৈ
 ওলাইছে, যিটোৰ পুনৰাবৃত্তি হোৱাৰ আশা নাই। তেওঁৰো অন্তৰ বিধায়েৰে
 ভৰি পৰিল।

তেওঁ গাড়ীত উঠি পেহীয়েক চফিয়া আইভ'নভ'ৰ টুপীৰ ওপৰে ডিঙি মেলি
 কাটুংচালৈ দৃষ্টিপাত কৰি ক'লে, “বিদায় কাটুংচা! সকলোৰ বাবে ধন্যবাদ!”

“বিদায় দিমিত্ৰী আইভ'নভিচ!” কোমল মধুৰ মাতৰে চকুলো টুকি তাই
 উত্তৰ দিলে। তাই দৌৰ মাৰি ডাঙৰ মুকলি কোঠাটোলৈ সোমাই গ'ল।
 ভাঙ তাই কান্দিবলৈ ধৰিলে।

তেৱ

ইয়াৰ পিছত তিনি বছৰলৈ নেকলিউদভৰ কাটুংচাৰ লগত দেখা সাক্ষাৎ
 হোৱা নাছিল। বিতীৰবাৰ সাক্ষাৎ হোৱাৰ সময়ত তেওঁ সামৰিক বাহিনীত এজন
 বিষয়া হিচাবে নিযুক্ত হৈছিল। বেজিমেন্টত যোগ দিবলৈ অহাৰ বাটত তেওঁ
 পেহীয়েকহঁতৰ ঘৰত হুদিনমান কটাই বাঙ বুলি আলহী হ'লহি। কিন্তু তিনি
 বছৰৰ আগতে গৰৱৰ বন্ধ কটাওঁতে তেওঁ যেনে ধৰণৰ মাহুহ আছিল এতিয়া

তেওঁৰ সৰ্বশুদ্ধ এজন বিপৰীত ধৰণৰ যুৱক। তেতিয়া তেওঁ আছিল এজন মাৰ্, নিখীৰ্ণ, আৰু বেই কোনো সংকাৰৰ কাৰণে ভ্যাগ স্বীকাৰ কৰিবলৈ ইচ্ছুক। কিন্তু এতিয়া তেওঁৰ স্বভাৱ হ'ল কলুষিত, উল্ল অথচ অহঙ্কাৰী; কেৱল নিজৰ আশোক প্ৰমোদত বলিয়া। তেতিয়া ভগবানৰ সৃষ্ট জগতখন আছিল তেওঁৰ কাৰণে এটা প্ৰহেলিকা আৰু তাৰ ভিত্ত আৱিষ্কাৰৰ কাৰণে উৎসাহ আৰু আনন্দেৰে নিজক নিয়োগ কৰিছিল। কিন্তু এতিয়া তেওঁৰ নিজ দৃষ্টিকোণৰ পৰাই, জীৱনৰ প্ৰতি বিষয়েই যেন তেওঁৰ কাৰণে সবল আৰু প্ৰতিফলিত। তেতিয়া তেওঁ প্ৰকৃতিৰ নিয়মানুসাৰে চলাচল কৰাৰ, আৰু অতীতৰ বাবে দাৰ্শনিক, সকলে যি অল্পভূতি লাভ কৰিছিল, যিদৰে ভাস্কৰ্য্য চিন্তা কৰিছিল, আৰু যি জীৱন দৰ্শন লৈ চলিছিল, সেইদৰে নিজকে পৰিচালিত কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তা অনুভৱ কৰিছিল। কিন্তু এতিয়া তেওঁ প্ৰয়োজনীয় বুলি ভাবে কেৱল মানুহৰ প্ৰতিষ্ঠানবোৰ আৰু তেওঁৰ সঙ্গীবিলাকৰ লগত চাল চলাই। তেতিয়া তেওঁ নাৰীজাতিক জ্ঞান কৰিছিল বহুস্তায়িত মনুষ্যকৰ প্ৰাণী বুলি আৰু এই বহুস্তা-বৰণেৰে আৱৃত হোৱাৰ কাৰণেই তেওঁৰ মানত নাৰী আছিল মোহিনী সৃষ্টি। কিন্তু এতিয়া তেওঁ ভাবে যে তেওঁৰ নিজৰ পৰিয়াল, আৰু বন্ধু-বান্ধৱৰ স্ত্ৰী সকলৰ বাহিৰে বাকী সকলো নাৰীৰ প্ৰয়োজনীয়তা মাথোন এটা, সি হল পুৰুষৰ সম্ভোগৰ কাৰণেই নাৰীৰ সৃষ্টি। আগতে তেওঁৰ টকা পইচাবো নিয়ান দৰকাৰ নাছিল। মাকে যি দিছিল তাৰ ভিনিভাগৰ এভাগেই তেওঁক জুৰিছিল। আনকি উদ্ভাৱিকাৰী হত্বে পোৱা পৈতৃক সম্পত্তি প্ৰত্যাহ্বান কৰি ক্লষকক বিলাই দিয়াও সম্ভৱ হৈছিল। কিন্তু এতিয়া মাহে ১৫০০ কৰলেও নোজোৰে। ইতি-মধ্যেই এই সম্পৰ্কে মাকৰ লগত খকাখুলা লাগিছিল। সেই সময়ত তেওঁৰ 'অহং স্বভাৱ' এটা আধ্যাত্মিক ভিত্তি আছে বুলি বিবেচনা কৰিছিল। এতিয়া তেওঁৰ শৰীৰৰ হঠপুঠ পাৰ্শ্বিক শক্তিয়েই হল তেওঁৰ অহং অৰ্থাৎ তেওঁ নিজে।

এই সাংঘাতিক পৰিবৰ্ত্তন বোৰ হোৱাৰ মূল কাৰণ এয়ে যে তেওঁ নিজৰ আত্মবিশ্বাস হেৰুৱাই লোকৰ ওপৰত বিশ্বাস কৰিবলৈ ধৰিলে। কিয়নো তেওঁৰ নিজৰ বিবেক বিবেচনাৰ ওপৰত আস্থা ৰাখি দিন কটোৱা টান হৈ পৰিল। সেই কাৰণেই তেওঁ এটা ভয়ানক পৰিবৰ্ত্তনৰ সোঁতত গা ঢালি দিছিল। নিজৰ ওপৰত বিশ্বাস ৰাখি বিবেক বুদ্ধিমত্তে কাম কৰাৰ অৰ্থ হ'ল, নিজৰ পত্ৰই যি কামনা আৰু লাগসাৰ বাক্য কৰে, তাৰ সপক্ষে যত নিদৰ্শ তাৰ বিৰোধিতা কৰা। আন হাতে লোকৰ ওপৰত আস্থা ৰাখিলে, কোনো ভাবিব চিন্তিব লগীয়া কথাই নাই।

সকলো ইতিপূৰ্বেই ঠিক ঠাক হৈ আছে। সদাই আধ্যাত্মিকতাৰ বিৰুদ্ধে আৰু পছন্দৰ পক্ষেই সিদ্ধান্ত হয়। নিজৰ আত্ম-বিশ্বাসমতে কাম কৰিলে সৰ্বদায় বন্ধু-বান্ধৱৰ পৰিহনা থাব লাগে আৰু আনৰ ওপৰত বিশ্বাস বাধি গতানুগতিক কাম কৰিলে, সকলোৰে সমৰ্থন পোৱা যায়।

এইদৰেই নেকলিউদে যেতিয়া দুঃখ-দৰিদ্ৰতা, দুখ-সম্পদ, সত্যাসত্য আৰু জীৱ আদিৰ অৰ্থাৎ জীৱনৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয় বিলাকৰ সম্পৰ্কে চিন্তা কৰে আৰু তেওঁৰ মতামত দিয়ে, যেতিয়া তেওঁৰ ইষ্ট-কুটুৰ সকলোৱে সেইবোৰ খাপ নোখোৱা কথা বুলি ইতিকি কৰি উকুৱাই দিয়ে। যেতিয়া তেওঁৰ মাক আৰু শেহীয়েকহঁতেও খেমালিৰ স্মৃতিতে তেওঁক "Notre-Cher, Philosophie" ... অৰ্থাৎ কুমলীয়া দাৰ্শনিক..... বুলি বান্ধ কৰে। কিন্তু যেতিয়া তেওঁ উপস্থান পঢ়ে, লাগবান্ধ নোহোৱা আখ্যান কয়, ফৰাচী বজৰমত নাচগান চাই আহি হাঁহি ভায়াচা কৰে, যেতিয়া প্ৰত্যেকেই তেওঁক প্ৰশংসা কৰে, আৰু উৎসাহিত কৰে। যেতিয়া তেওঁ নিজৰ অভাৱ বিলাক কৰ্মাৰ খোজে, পুৰণা অভাৱকোট পিন্ধিয়েই চলাই দিব খোজে, মন্ত্ৰপান ভ্যাগ কৰে যেতিয়া প্ৰত্যেকেই এইবিলাক নিশ্চয়োজ্ঞান আৰু অশোভনীয় বুলিহে বিবেচনা কৰে। কিন্তু যেতিয়া তেওঁ চিকাৰ কৰি নাইবা বিশেষ ধৰণৰ বিলাসপূৰ্ণ অধ্যয়নত প্ৰচুৰ ধন খৰছ কৰে তেতিয়া প্ৰত্যেকেই তেওঁৰ কচিৰ প্ৰশংসা কৰে আৰু উৎসাহ দিবৰ কাৰণে বহুমূলীয়া উপঢৌকন দান কৰে। বিবাহ পৰ্য্যন্ত নিঃসন্তান আৰু পবিত্ৰ জীৱন যাপনৰ সম্বল দেখি বন্ধু-বান্ধৱ সকলে তেওঁৰ স্বাস্থ্য সম্পৰ্কে সন্নিহান হয়। আনকি যেতিয়া তেওঁৰ কোনো বন্ধু-বান্ধৱ হাতত থকা ফৰাচী মহিলাক তেওঁৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত কৰি তোলে, তেতিয়া তেওঁৰ মাকেও দুঃখ পোৱাতকৈ সুখহে পায়। আৰু তেওঁ এজন বাস্তৱ মানুহ হ'ল বুলি বিবেচনা কৰে। (কাটুংচাৰ প্ৰসঙ্গত এই কথা ক'ব পাৰি যে বান্ধ-কুমাৰীয়ে ভাইক বিয়া কৰে বুলি আতঙ্কিত নহৈ নোৱাৰে)।

সেইদৰেই নেকলিউদে যেতিয়া পূৰ্ণ বয়স্ক হৈ, জমিৰ ওপৰত ব্যক্তিবিশেষৰ স্বত্ব থকা অজ্ঞায় বিবেচনা কৰি, উত্তৰাধিকাৰী হুৱে পোৱা তেওঁৰ শৈতৃক জমিদাৰীৰ মাটিবাৰী ক্ৰয়কক বিলাই দিলে, যেতিয়া তেওঁৰ মাক আৰু গোটেই পৰিয়াল আচৰিত হ'ল। আৰু তেওঁলোকৰ ওচৰত তেওঁ হৈ পৰিল হাঁহিয়াভৰ পাঞ্জ। তেওঁলোকে একেটা কথাকে বাবে বাবে ক'বলৈ ধৰিলে যে মাটি পোতা সখেও ক্ৰয়ক সকলৰ অলপো উন্নতি হোৱা নাই, বৰং তেওঁলোক আৰু দৰিদ্ৰ হৈছে। দ্ৰাঘোপণি তিনিটা বাৰ-বাৰীপুহ প্ৰতিষ্ঠা কৰি, কামৰন এৰি

লাওলোৱা হৈছে। আনহাতে নেক্লিউডে সামৰিক বাহিনীত ভাঙি হৈ অভিজ্ঞতা সকা সকলৰ লগত জুখা পাশা খেলি ইমান ধন খৰছ কৰিলে যে তেওঁৰ মাক ইলিয়া আইভ'নভ'ই সন্নিবিষ্ট ধনো ব্যৱ কৰিব লগা হ'ল। কিন্তু তথাপি তেওঁ অলপো দুঃখ পোৱা নাছিল। মাকে এইবিলাক স্বাভাৱিক আৰু ভাল কাৰ বুলিয়েই ধৰি লৈছিল। তেওঁৰ পুতেকে প্ৰেমৰ লক্ষ্য লৈ, কোমল বয়সতে উন্নত সমাজত মিলা-মিচা কৰি ফুৰাটোও তেওঁ উচিত আৰু স্বাভাৱিক বুলিয়েই ভাবে।

প্ৰথমে নেক্লিউডে তেওঁৰ আত্মবিশ্বাস আৰু বিশ্বক বিশ্বচেনা বন্ধা কৰিবৰ কাৰণে হুঁজ দিছিল; কিন্তু ক্ৰমে হুঁজখন কঠিন হৈ পৰিল আৰু তেওঁ টিকিব নোৱাৰিলে। যিটো পূৰ্বে ভাল বুলি ভাবিছিল, এতিয়া তেওঁ তাক বেয়া বুলি বিশ্বচেনা কৰিবলৈ ধৰিলে। প্ৰথমতে তেওঁৰ নিজৰ বিশ্বাস আৰু মত ত্যাগ কৰি খুব বেয়া লাগিছিল কিন্তু সেই অস্থিৰ বেছিদিন নেধাকিল। লগে লগে তেওঁ ধূমপান আৰু স্তৰাপানত অভ্যস্ত হৈ পৰাত, বেয়া লাগক চাৰি ভালেই লাগিবলৈ ধৰিলে।

নেক্লিউডৰ স্বভাৱ আছিল উগ্ৰ। তেওঁৰ ইষ্ট-কুটুৰই সাধাৰণতে যেনে ধৰণৰ জীৱন যাপন কৰে, তেওঁও তেনেকুৱা এটা নতুন জীৱনৰ নতুন ধাৰাত গা মন ঢালি দিলে। লগতে তেওঁৰ অন্তৰাশ্বাই এটা বেলেগ জীৱনৰ পথ নিৰ্দেশ কৰি যি বাগী দিছিল, তাক তেওঁ সম্পূৰ্ণ স্তব্ধ কৰি দিলে। তেওঁৰ জীৱনক এই নতুন ধাৰা আবদ্ধ হ'ল, তেওঁ যেতিয়া পিটাৰ্চবুৰ্গলৈ স্থানান্তৰিত হৈছিল আৰু ই চূড়ান্ত পৰ্যায় পালে, তেওঁ সামৰিক বাহিনীত থকা কালত। সাধাৰণতে সামৰিক জীৱনে মানুহৰ নৈতিক অধঃপতন ঘটায় আৰু মানুহ বিলাকক সম্পূৰ্ণ সোবোপা কৰি তোলে। বিশ্বকোচিত আৰু প্ৰয়োজনীয় কাৰ্য্যন কৰা দূৰে থক, আনকি সাধাৰণ মানৱধৰ্মী কৰ্ত্তব্যৰ পৰাও আঁতৰাই নিয়ে। কৰ্ত্তব্য হয় কেৱল গতানুগতিকভাৱে বেজিমেণ্ট-ইউনিফৰ্ম আৰু পতাকাৰ সন্মান বন্ধা কৰা। এহাতে তেওঁলোকে মানুহৰ ওপৰত অসীম ক্ষমতা চলাবলৈ পায় আৰু আনহাতে প্ৰতিজন লোকেই তেওঁৰ ওপৰত বিৰাট বিৰুদ্ধাৰ প্ৰতি দাসত্বলত আনুগত্য বন্ধা কৰি চলিব লাগে।

সামৰিক বাহিনীত চাকৰী কৰা মানেই হৈছে, তাৰ 'ইউনিফৰ্ম' আৰু পতাকাৰ সন্মান বন্ধা কৰা। কিন্তু আনহাতে এই চাকৰীয়ে মানুহৰ জীৱন কলুষিত কৰি তোলে; আনকি ই হিংসা আৰু হত্যাৰ পথ লৈ যায়। ভাবোপৰি বাজ পৰিয়ালৰ লগত যোগাযোগে আৰু অৰ্থ বিহীনতাই মানুহক আৰু ভাললৈ

কৰায়। (যেনে নিৰ্দিষ্ট কৰী বাহিনীৰ সমস্ত বিষয়া সকল হ'ল এহাতে ধনী, আৰু আনহাতে উচ্চ বংশজাত।) তাৰপিছত এই অধঃপতনৰ ফলত মানুহ হৈ পৰে স্বাৰ্থাৰ্থ পাগল। নেক্লিউডৰ সামৰিক বাহিনীত সোমোৱাৰ পৰাই এই অন্ধ স্বাৰ্থপন্থতাৰ কবলত পৰিল আৰু তেওঁৰ সঙ্গী বিলাকৰদৰেই জীৱনৰ ধাৰা বোৱাই দিলে। তেওঁৰ কাম হ'ল ধুনীয়াকৈ তৈয়াৰী আৰু লোকে ত্ৰাচ্ কৰি দিয়া ইউনিফৰ্ম পিন্ধা, লোকে চাফা কৰি দিয়া অন্তৰ্গত্বে সজ্জিত হৈ ফুৰা, আনে পোহপাল দিয়া ধুনীয়া ঘোৰাত উঠি পেৰেডলৈ যোৱা। তবোৱাল এখন শিদ্ধি, সামৰিক কুচকাৱাজ কৰি, বন্দুকৰ গুলিমৰা আৰু আনকো গুলি মাৰিবলৈ থাকোৱা। এই বিলাকৰ বাহিৰে অন্ত কোনো কৰ্তব্য নাই। ডেকা-বুঢ়া, উচ্চ বিষয়া, সত্ৰাট আৰু অন্তান্ত বহু বন্ধু-বান্ধৱে নেক্লিউডতক প্ৰশংসা কৰিলে। ইয়াৰ বাহিৰে আৰু বিশেষ কাম হ'ল অফিচৰ সকলৰ ক্লাবত গৈ, মদ ভাত খাই শূৰ্ভি কৰা আৰু অদৃষ্ট হাতৰ পৰা পোৱা প্ৰচুৰ ধন কোনো ডাঙৰ বেটুৰীলৈ গৈ উকুৱাই দিয়া; তাৰপিছত থিয়েটাৰ, বলনাচ, আৰু নাৰী-সংসৰ্গ। ইয়াৰ পিছত তবোৱালৈকে সজ্জিত হৈ, ঘোৰাত উঠা, জাপ মৰা আৰু পুনৰ গাঁচ, পাশা, ফুৰা আৰু নাৰী।

এনেকুৱা জীৱনে সামৰিক বাহিনীৰ মানুহবোৰক আনতকৈও হুস্তবিত্ত আৰু কৰুণিত কৰে। আনে এনেকুৱা জীৱন যাপন কৰিলে, অন্ততঃ তেওঁৰ অন্তৰত এটা লজ্জাবোধ নথকাকৈ নেথাকে, কিন্তু সামৰিক কৰ্তা সকলৰ তেনে লজ্জা-বোধভো নায়েই বৰং তেওঁলোকে বিশেষকৈ যুদ্ধৰ সময়ত গৌৰৱহে বোধ কৰে। নেক্লিউডে টুকাঁৰ লগত যুদ্ধ শেষ হওঁতেই সামৰিক বাহিনীত ভৰ্তি হৈছিল। তেওঁ খোলাখুলিকৈ এই কথা কৈছিল, “যুদ্ধত আমি গ্ৰাণ বিসৰ্জন দিবলৈ সাজু আছোঁ। গতিকেই এই আনন্দদায়ক প্ৰাৰ উজ্জ্বল জীৱন অকল মাৰ্কনীয়েই বহয়, আমাৰ কাৰণে অতীব প্ৰয়োজন। সেই কাৰণেই আমি এনেকুৱা জীৱন প্ৰতিবাহিত কৰোঁ।”

সামৰিক বাহিনীত থকা কালত নেক্লিউডৰ এনেকুৱাই বেমেজালি ভাৱ হৈছিল। আগতে তেওঁৰ যি নৈতিক বাধ্যবাধকতা আছিল, তাৰ পৰা মুক্ত হৈ তেওঁ নিজেই আনন্দত মুখৰিত। এতিয়া তেওঁ হৈ পৰিল নিজ স্বাৰ্থত স্বাৰ্থাৰ্থ আৰু যেন বলিয়া।

জিৱি বছৰৰ মূৰত এনে এটা চৰিত্ৰ লৈয়েই তেওঁ পেহীয়েকহঁতৰ মাজলৈ ফুৰিলে ৷

নেক্লিউকডে বেজিমেন্টলৈ যোগ দিবলৈ যোৱাৰ বাটতেই পেহীয়েকইতৰ
 ঘৰ। ইতিমধ্যেই বেজিমেন্টটো ফ্ৰণ্টলৈ যাত্ৰা কৰিছিল। তাৰোপৰি পেহীয়েক-
 ইতে তেওঁক নিমন্ত্ৰণ জনায়ো থৈছিল। বিশেষকৈ কাটুংচাক লগ পাবৰ কাৰণে
 তেওঁ ব্যগ্ৰ। কাটুংচাৰ প্ৰতি কুমন্তলবেও তেওঁৰ অন্তৰৰ নিহৃত কোষত বাঁহ
 লৈছিল। ইয়াৰ ইন্ধন যোগাইছিল তেওঁৰ অন্তৰৰ পত্নীই; অৱশ্যে তেওঁ পুৰাপুৰি
 সচেতন নাছিল। এসময়ত য'ত তেওঁ স্মৃতি সন্তোষেৰে থাকি গৈছিল, সেই
 ঠাইভোখৰ পুনৰ তেওঁ দৰ্শন লাভ কৰিবও খোজে। লগতে তেওঁৰ পেহীয়েক-
 ইতক চাই যাববো ইচ্ছা। বৃদ্ধা পেহীয়েকইতৰ তেওঁৰ প্ৰতি দেহ প্ৰজ্ঞা অসীৰ।
 তেৱেঁ তেওঁলোকৰ লগত থাকি কৰোপকল্পন কৰি বেচ আমোদ পায়। ইয়াৰ
 বাহিৰেও মোহিনী কাটুংচাৰ মধুৰ স্মৃতি তেওঁৰ মনত ভাঁহি উঠে। তাইকো
 তেওঁ চাই যাবৰ মন।

মই মাহৰ শেহান্তৰত 'শুভ ফ্ৰাইদে'ৰ দিন। তেওঁ আহি পেহীয়েকইতৰ ঘৰ
 ওলাল। ইতিমধ্যেই বৰফবোৰ গলিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল, আৰু বৰ্ষাৰ আগমনত
 যথেষ্ট ঠাণ্ডাও পৰিছিল। তেৱেঁ বেচ শীত অহুভৱ কৰিছিল। তথাপি
 তেওঁৰ মনত বেচ স্ফুৰ্ত্তি। তেওঁ ভাবে, "তাই বাক এতিয়াও তেওঁলোকৰ দ্বৰত
 আছেনে?" এখন চাপৰ ইটাৰ দেৱালেৰে বেৰি থকা আৰু বৰ্তমান ঘৰৰ চালৰ
 পৰা বৰফ আহি ভৰি থকা কম্পাউণ্ডটোলৈ সোমাই যাওঁতে তেওঁৰ ভাব হয়।

গ্লেজ্ গাড়ীৰ টিলিঙাৰ শব্দ শুনাৰ লগে লগে, কাটুংচা দৌৰ মাৰি ওলাই
 আহিব বুলি তেওঁ আশা কৰিছিল। কিন্তু ক'তো কাটুংচা নাই। তাইৰ ঠাইত
 ওলাই আহিল, একাঘৰ দৰজাইদি, হাৰ্ট কোঁচাই বুকুৰী ভিৰোতা মানুহ। সিহঁতে
 খালি ভৰিৰে ঠাই সাৰি আহিল। হাতত একোটা কঁড়ীয়া। কাটুংচা সমুখৰ
 দৰজাৰ ওচৰত নাছিল। পটকালৈ ওলাই আহিল তিখন। সিও ককাঁলত এখন
 এগ্ৰেন বাচ্চি ঠাই সাৰি আহিল। নেক্লিউকডৰ পেহীয়েক চকিয়া আইতানতাই
 চিহ্নৰ সাক্ষ্যৰ আৰু সুবত টুপী এটা পিছি আগকালৰ কোঠা এঠাত তেওঁক লগ
 ৰখিলেহি।

"জুৰি সন্ধানত বেচ হাৰ গাৰ্ছে।" গাৰ্ছেত ফুৰা এটা বি চকিয়া আইতানতাই

ক'লে। “যেবীয়াৰ গা ভাল নহয়। আৰি গিৰ্জাৰ সভালৈ গৈছিলোঁ। তাক
পৰা আহিয়েই তেওঁ ভাগবত পৰি আছে।”

“চকিয়া শেহী! মোৰ ধন্তবাদ গ্ৰহণ কৰক।” শেহীয়েকৰ হাতত চুবন
প্ৰদান কৰি, নেক্লিউদভে ক'লে।

“অ’ ভিতাগাৰেই ধৰি আপোনাকো ভিৰাইছোঁ। মাক কবিল।”

“যোৱা যইনা। তোমাৰ কোঠালৈ গৈ কাপোৰকানি সলোৱাগৈ, আহা।
এইবাৰ ফুৰি গোকো বাখিছা। কাটুংচা! কাটুংচা! সোনকালে এওঁৰ কাৰণে
ককি আনা।”

অন্তকতে মাজ-বাটৰ পৰা সেই পৰিচিত মধুৰ কণ্ঠস্বৰ আহি নেক্লিউদভৰ
কাণত পৰিল। তেওঁৰ মনতে ভাব হল, “ঈ তাই আছে।” মেঘৰ মাজৰ পৰা
সূৰ্য্য উদয় হ’লে, যেনেকুৱা আলো সৃষ্টি হয়, তেওঁৰো মনটো যেন তেনেকৈয়ে
আলোকিত হৈ মুকলি হ’ল।

নেক্লিউদভে আনন্দ মনেৰে সাজপাৰ সলাবলৈ পূৰ্বতে তেওঁ থাকি যোৱা
কোঠাটোতলৈ সোমাই গ’ল। পিছে পিছে ভিখন। তাক তেওঁৰ স্মৃতিৰ ইচ্ছা
গৈছিল, কাটুংচাই কি কৰিছে, তাই কেনে আছে আৰু বিয়া বাকৰ কিবা
কল্পৱন্ত হৈছেনে নাই ইত্যাদি। কিন্তু ভিখন মাছুহটো হ’ল অত্যন্ত বিনয়ী আৰু
হোলোং গোজ। সি পানীৰ জগটো লৈ নেক্লিউদভক পানী ঢালি দিবলৈ
সাজু। অৱস্থা বুজি সেই বিলাক কথা তাক স্মৃতিবলৈ তেওঁ ইতস্তত কৰিলে।
তেওঁ স্মৃতি পেলালে ভিখনৰ নাভিনিয়েকইতৰ কথা। তথাকথিত “ব্ৰাদাৰ হৰ্ট”
বোলা বৃদ্ধ ৰোঁবাটোৰ আৰু পুলকান্ বোলা কুকুৰটোৰ কথা। আগৰ বাৰিষাত
সি পাগল হ’ল আৰু বাকী সকলো জীৱিত।

তেওঁ ভিতা কাপোৰকানি সলাই, নতুন সাজপাৰ পিন্ধিবলৈ ধৰোতেই
থৰতকীয়া খোজৰ শব্দ আৰু দৰজাত খুন্দামৰা আৱাজ শুনিলে। নেক্লিউদভে
সেইয়া কাৰ খোজ আৰু কাৰ খুন্দা বুজিবলৈ আৰু বাকী মেথাকিল। তেওঁ
ভিতা গ্ৰেটেকোটটো কান্ধত পেলাই দৰজা খুলি দি ‘আহা’ বুলি মাত দিলে।

এয়া কাটুংচাই! কাটুংচা একেই আছে। কেৱল তাই আৰু ৰোহিনী হৈ
পৰিছে। অকণমান কেঁবা, সবল আৰু কলা চকুজ্বৰি চাৱনি যেন আগবৰষেই
আছে। আগৰ নিটিবটক এতিয়াও ককালত বগা এওঁৰ এওঁৰ বন্ধা আছে।
তাই আনিছে এইমাজ ৰেশাৰ শোলোকাই এটুকুৰা সূৰু চাবোন, জ্বৰু চাবোন।
মাত্ৰে এখন বাৰিষাত বৰকৰা আৰু আনখন গা টুকিব কান্ধে। নতুন চাবোন,

নকুল গামোছ। আটাইবিলাকেই দুখন স্নান পৰিচাৰ। তেওঁক দেখি আহিব
আনন্দৰ হাঁহি পূৰ্ণৰ নবেই ওঠ হুটাত বিৰিঙি উঠিল।

“মিছৰী আইড’নভিচ্ আপোনাৰ ভালমে?” তাই সুবিধে। দুখন
পৰা কথাৰ গুলাও নোলাও এনেকুৰা ভাৰ। লাজত যেন তাইৰ দুখখম বঙা
হৈ পৰিল।

নেক্লিউদভেও লজ্জাবোধ কৰিলে। “সুপ্ৰভাত। তোমাৰ ভালমে?”
বুলি তেওঁ প্ৰত্যুত্তৰ দিলে।

“বৰ্তমানলৈকে ভালৈ চলিছে।”

“ভাববাবে ভগবানৰ ওচৰত ধন্যবাদ। এইয়া আপুনি ভালপোৱা লক্ষ্মী
চাবোন। এই দুখন গামোছ। আপোনাৰ পেহীয়েকে দি পঠাইছে।”
এই বুলি কৈ চাবোনডোখৰ টেবুলৰ ওপৰত আৰু গামোছ। দুখন চকী প্ৰস্তুত
পালে।

দ্বৈটিং কেচটোলৈ আঙুলিয়াই তিখনে কলে, “প্ৰয়োজনীয় সকলো বস্তু
ইয়াতেই আছে।” বাকচটোৰ ভিতৰখন সকলো প্ৰকাৰৰ প্ৰসাধন, আৰু তাৰ
আহিলা, ব্ৰাচ, বিভিন্ন স্নগন্ধি তেল, টয়লেট, আৰু কপৰ সাক্ষৰ লগোৱা কিছুমান
বটলেকে ভৰি আছে।

“বাক পেহীহঁতক ধন্যবাদ দিবা। সঁচাকৈয়ে ইয়ালৈ আহি মোৰ বেচ ভাল
লাগে।” আগবদৰেই নেক্লিউদভৰ মন যেন আনন্দত আমোল মোল।

কথাবোৰ শুনি কাটুংচায়ে এটা মিছৰীয়া হাঁহি মাৰি অন্তৰ্ধান হ’ল।
পেহীয়েকহঁতৰ নেক্লিউদভলৈ খুব মৰম। তেওঁ অহাত তেওঁলোকৰ যেন
আনন্দৰ সীমা নাই। তাতে দিমিট্ৰী ওলাইছে বগলৈ। বগত হৱতো তেওঁ
বাচিবও পাৰে, মৰিবও পাৰে। এই ভাবনাই বৃদ্ধা নাবী দুগৰাকীৰ মনত
আঘাটো দিছে।

নেক্লিউদভৰ পৰিকল্পনা আছিল যে তেওঁ পেহীয়েকহঁতৰ ঘৰত এদিন
এবাতিহে কটাব। কিন্তু তেওঁ যেতিয়া কাটুংচাক দেখিলে তেতিয়া ইটোৰ পৰ্য্যন্ত
খাৰিবলৈ বাজি হ’ল। তেওঁ ওদেহাত তেওঁৰ বন্ধু চেনবুকক লগ ধৰাব কথা
আছিল। কিন্তু তাৰ ঠাইত তেওঁ পেহীয়েকহঁতৰ ঘৰতে তেওঁক লগ ধৰিব
কাৰণে টেলিগ্ৰাফ যোগে চেনবুকক জনাই দিলে।

কাটুংচাক দেখাৰ লগে লগে নেক্লিউদভৰ পুৰণা ভগ্ন বিলাকে খুৰিখাৰি
বহিলে। আকৌ আগবদৰেই তাইৰ ককালত বন্ধা বগা প্ৰসাধন দেখিলেই

তেওঁৰ মন উত্তৰী হৈ পৰে। তাইৰ খোজ কাটিলে খক তুমিলে, তাইৰ "হাঁহি" তুমিলে, বা হাঁহি তুমিলে তেওঁৰ অন্তৰ আনন্দত মাটি উঠে। হাঁহিৰে বিকিৰ্ত্তি বৰ্ষা তাইৰ কলা চকুৰে দেখিলে তাইৰ প্ৰতি তেওঁৰ মৰম উপতি পৰে। বিৰোধকৈ যেতিয়া তাইক লগ পাই আৰু লাজত তাইৰ চকু মুখ বগা হৈ পৰে, তেতিয়া নানান খেলি মেলি ভাৱে তেওঁৰ মনত উখল মাখল লগাই তেওঁ অকুণ্ঠ কৰে যেন তাইৰ প্ৰেমতেই পৰিছে, কিন্তু তেওঁৰ এই প্ৰেমৰ ৰূপ আগবঢ়বে নহয়। আগতে প্ৰেম আছিল তেওঁৰ মানত এটা মায়া বা প্ৰহেলিকা। কোনো ধৰণৰ প্ৰেমে তেওঁৰ অন্তৰত ভুংকি মাৰিছিল বুলি তেওঁৰ নিজৰেই বিশ্বাস নাছিল। তেতিয়া তেওঁৰ ধাৰণা আছিল যে মানুহে এবাৰহে প্ৰেমত পৰিব পাৰে। এতিয়া তেওঁৰ সন্মোহ এই বুলি যে তেওঁ সঁচাকৈয়ে প্ৰেমত পৰিছে। ভাখনি প্ৰেমৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ আৰু তাৰ পৰিণাম সম্পৰ্কে তেওঁৰ সন্মত ধাৰণা হোৱা নাই। লগতে তেওঁ এই প্ৰেমানুভূতিবোৰ গুপ্ত কৰিও বাখিব খোজে আনকি নিজৰ পৰাও। সকলো মানুহৰদৰে নেক্লিউদৰ অন্তৰতো জুটা সত্ৰাৰ সংঘৰ্ষ বিদ্যমান। প্ৰথমটো হল আধ্যাত্মিক সত্ৰা যি বিচাৰে নিজৰ মুখ সন্মোহৰ লগত আনৰো মুখ স্বচ্ছতা আৰু আনটো হ'ল পাশৰিক সত্ৰা যি নিজৰ মুখ সন্মোহৰ কাৰণে সমস্ত বিশ্বৰ স্বাৰ্থ বিসৰ্জন দিবলৈ সাজু। পিটাৰ্চবুৰ্গ আৰু সামৰিক জীৱনেই নেক্লিউদৰ অন্তৰত জগাই তুলিছিল এই স্বাৰ্থাত্মক প্ৰেম। তেওঁ হৈ পৰিছিল প্ৰেমত বলিয়া আৰু কামাতুৰ। এই পাশৰিক প্ৰেমেই অন্তৰত গুপকতীয়া হৈ শেষত তেওঁৰ আধ্যাত্মিক সত্ৰাৰ বিলোপ সাধন কৰিলে।

ভিনিষছৰ আগতে কাটুংচাক দেখিলে তেওঁৰ যেনে ভাৱ হৈছিল, এতিয়াও তেওঁৰ মনত ভেনে ভাবেই জাগিছিল, তেওঁৰ অন্তৰৰ আধ্যাত্মিক সত্ৰাই পুনৰ ডাঙি ধৰিছিল, নিজৰ দাবী। ইটোৰ পৰ্য্যন্ত হুনিধৰি অজ্ঞাতসাবেই তেওঁৰ হৃদয়ত চলিছিল এই বিৰামহীন সংগ্ৰাম।

তেওঁ হাঁড়ে হাঁড়ে বুজিছিল যে এই ঠাই এৰি থৈ তেওঁ গুচি বোৱা উচিত। পেহীয়েকহঁতৰ দৰত খোপনি পুতি থকাৰ কোৱনা প্ৰয়োজনেই নাই আৰু অস্বস্তিত। ইয়াৰ পৰা কোনো সুফলৰ আশাও নাই। ভাখনি তেওঁৰ মন এনে এটা অশান্তিত উত্তলা যে প্ৰকৃত কৰ্ত্তব্যত তেওঁৰ মন পতিয়ন মেৰায়।

'ইটোৰ আগমনী' উপলক্ষে হাদীৰ পাছৰী চাহাব আৰু প্ৰথম নিৰ্জনাৰ বিষয়া নেক্লিউদৰ পেহীয়েকহঁতৰ দৰত প্ৰৱৰ্ত্তন পৰিচালনা কৰিবলৈ আহিছিল।

গিৰ্জাৰ পৰা তেওঁলোকৰ ঘৰলৈ তিনি ঘাইলৈ গুহ। টকলা মাৰ্চিয়েৰি বোকা পানী
কেৱলকি বাতৰাত কৰা অতি কষ্টকৰ।

পেৰীয়েকইউভৰ লগত নেক্লিউউভৰেও বোম দিলে। লগতে ঘৰৰ চাকৰ
চাকৰীবোৰও আছিল। কাটুংচাই পাছুৰী সকলৰ কাৰণে ধূপধাৰা লৈ-ছহাৰব
ওচৰত থিয় হৈ আছিল। কিন্তু প্ৰাৰ্থনাৰত নেক্লিউউভৰ চকু আছিল কেবল
তাইৰ ওপৰত। তেতিয়াও মাজ বাতি। গতিকেই ইটোৰ আৰম্ভ হোৱা নাছিল।
নেক্লিউউভৰে ইটোৰ উপলক্ষে পাছুৰী চাহাব আৰু পেৰীয়েকইউভৰ চুমা দি উভলৈ
গল। এনেতে তেওঁ বৃদ্ধা পৰিচাৰিকা মেট্ৰনানী পাডলৰনাই ছপৰ বাতি ইটোৰ
প্ৰাৰ্থনাৰ কেক আৰু পৱিত্ৰ আশীৰ্ আনিবৰ কাৰণে গিৰ্জালৈ যাবলৈ আয়োজন
কৰা গম পালে। মনে মনে তেওঁ গিৰ্জালৈ যাবলৈ সিদ্ধান্ত কৰিলে।

প্লেজ বা অথ গাঁড়ী গিৰ্জালৈ যোৱা বাস্তৱ অচল। পেৰীয়েকইউভৰ
ঘৰখন নেক্লিউউভৰ কাৰণে নিজৰ ঘৰৰ নিচিনা আছিল, গতিকেই তেওঁ বৃদ্ধ
ঘোঁৰাটোত (The brother horse) জিন্ কচিবলৈ চহীচক হুকুম দিলে। তেওঁৰ
আৰু শোৱা নহ'ল। সাজপাৰ পৰিধান কৰাত নেক্লিউউভৰ ব্যস্ত হৈ পৰিল। তেওঁ
অন্ধাৰোহীৰ উপযোগী ধূসৰ বৰ্ণৰ পেণ্ট আৰু অভাৱকোট শিদ্ধি ল'লে। তাৰ
পিছত তেওঁ সেই বৃদ্ধ ঘোঁৰাটোত আৰোহণ কৰি বোকাপানী আৰু বৰফ
মাজেদি ঘোঁৰা খেদাই দিলে। আন্ধাৰাচ্ছৰ বাতি ঘোঁৰাটোৱে গোটেই বাট হেঁক
হেঁকাই গৈছিল।

শোকাৰ

নেক্লিউউভৰ মনত আজিৰ এই উপাসনাৰ স্থিতি চিহ্ন তেওঁৰ গোটেই
জীৱনত চিহ্নস্বৰূপ হৈ বৈ গৈছিল।

তেওঁ বাতিৰ অন্ধকাৰৰ মাজেদিৱেই ঘোঁৰা দৌবাই গৈ আছিল। কেবল
মাজে সময়ে বগা বৰফৰ দ'ম বিলাক ঘোঁৰাৰ গতিত বাধা দিছিল। তেওঁ এই
অন্ধকাৰ ভেদি গিৰ্জাৰ কৰ্ম্পাউণ্ডত প্ৰৱেশ কৰিলে। গিৰ্জাৰ চৌপাশে খাৰি
খাৰি মম বাতি জলি আছিল। কিন্তু ইতিমধ্যে উপাসনা আৰম্ভ হৈ গৈছিল।

লগাগত ক্ৰমক সকলে মেৰীয়া ইভাংলভাৰ ভতিজাকক চিনি পালে।
নেক্লিউউভৰ ঘোঁৰাটোৱে গিৰ্জাৰ জলি থকা চাকি বিলাক দেখি চকু খোলা
উঠিছিল। ক্ৰমক সকলে এটুকুৰা ডকাৰ টাইলৈ তেওঁক লৈ গৈ ঘোঁৰাৰ পৰা

অন্ধাৰত কৰাত আৰু ঘোঁৰাটো বন্ধা লক্ষ্যৰে সহায় কৰি দিলে। জনাকীৰ্ণ হৈ
থকা সিঁহতলৈ বাট দেখুৱাই ডেউক লৈ গ'ল।

সিঁহতৰ হালৰ সোঁফালে বুকু আৰু বুকু লোক সকল থিয় হৈ আছে।
ডেউলোকৰ সাজপাৰ হ'ল ঘৰত বোৱা কোট আৰু ভৰিত থন হুতাৰ ফিটা
মেবোৱা আছে। বুকুৰ দলটোও ডেউলোকৰ লগতে আছে। সিঁহতৰ গাত
আছে নতুন কোট, ককালত জিলিকি থকা পেটি আৰু ভৰিত ওখ বুট।

বুকুতী সকল আছে হালৰ বাওঁফালে। ডেউলোকৰ মূৰত বঙা চিৰুৰ কমাল।
গাত হাত নথকা ডেলভেটৰ জেকেট। বন্ধৰ্ণৰ কামিজৰ হাত বিলাক জক-
বকাই আছে। ভৰিত গজাল লগোৱা চামৰাৰ বুট। বুকুতী সকলৰ পিছত
থিয় হৈ আছে বুদ্ধা নাৰী সকল। সাজপাৰ মাৰ্জিত। মূৰত বগা কমাল।
গাত পিছিছে পুৰণি ষ্টাইলৰ দৰতবোৱা স্কাৰ্ট আৰু কোট। ভৰিত জোটা আছে।
ধুনীয়া সাজপাৰ পিন্ধি, মূৰত সুগন্ধি তেলকুৰ লোৱা লৰাছোৱালী বিলাকে অহা
বোৱা কৰি আছে।

পুৰুষ সকলে 'ক্ল' প্ৰদৰ্শন কৰি সেৱা জনালে। তাৰ পিছত পুনৰ চুলি
জোকাৰি মূৰ থিয় কৰিলে।

নাৰী সকলে বিশেষকৈ বুদ্ধা নাৰী সকলে স্থিৰ দৃষ্টিৰে, জলন্ত মম বাতিৰে
পৰিশোধিত 'ইকন'লৈ চাই আছে। ডেউলোকেও 'ক্ল' প্ৰদৰ্শন কৰিলে।
মূৰৰ কমাল আৰু গাৰ কাপোৰকানি আঙুলিৰে থিকথাক কৰি, কুচকুচাই কিবা
কিবি ক'লে আৰু শেষত কুঁজা হৈ সেৱা জনালে। লৰা-ছোৱালীবিলাকেও
আনে সিঁহতলৈ চকুদিয়া যেন গম পাই বুদ্ধ সকলক অম্লকৰণ কৰি সৰল চিত্তেৰে
প্ৰাৰ্থনাত যোগ দিছে। স্বৰ্ণচিহ্নিত ইকনৰ টেমা বিলাকৰ চোপাশে কিছুমান ওখ
গছত মম বাতি জ্বলি আছে। মমৰ পোহৰত ইকনৰ টেমা বিলাক আৰু
উজ্জ্বল হৈ পৰিছে। গিৰ্জাৰ এমেচাৰ গায়ক সকলৰ কণ্ঠৰ পৰা আহি আছে
স্বৰধ্বনিৰ স্তব।

বেকলিউলভে সমুখৰ ফালে আগবাঢ়ি গ'ল। হালৰ মাজত আছিল স্ত্ৰী-
পুৰুষ সৈতে সেই অকলৰ এজন জমিদাৰ। ডেউৰ পুতেকজন নাৰিকৰ পোষাকেৰে
ভূষিত। ডেউলোকৰ ওচৰতে আছিল এজন পুলিচ বিষয়া, এজন ব্যৱসায়ী
লোক, আৰু বুকুত এটা মেডেল পিন্ধি থিয় হৈ আছিল, গাৰৰ গাওঁমুখাঙ্গন।
কোঁৱৰ সোঁফালে ঠিক জমিদাৰ গৃহস্থীৰ পিছতেই আছিল যোদ্ধা পাজলানা।
কোঁৱৰ শিঙিছিল কুলাস সাজপাৰ আৰু গাত এখন বগা খাল। কাটোৱা

সাজপাৰ আছিল বগা আৰু কোঁচ থকা এটা বস্ত্ৰ। কঁকালত ধীনবৰীয়া টঙালি। তাইৰ ক'লা চুলিতাবত বঙা ফিটা বন্ধা আছিল।

দেখিলেই মনত ভাব হয় যেন সকলোৱেই উৎসবানন্দত মত্তলীয়া। গৰীন সজীৰ আৰু সৌন্দৰ্য্যৰে পৰিপূৰ্ণ। গিৰ্জাৰ প্ৰধান পাদুৰীজন ৰূপোৱালী বস্ত্ৰ সাজপাৰেৰে ভূষিত। তেওঁৰ ক্ৰুশটো সোণৰ ভৈয়াৰী।* ডিকন, কেৰেণী আৰু গায়কসকলৰ সাজপাৰ বগা আৰু সোণ বৰণীয়া। এয়েচাৰ গায়কসকল মনোমোহা সাজেৰে সূশোভিত। চুলিত স্তূৰুৱি তেল। এই পুৰ্য্যতিৰিৰ স্তুতি বিলাকত যেন গীতি-নৃত্যৰ বন্ধাবহে। কিছুমান ফুলেৰে সজোৱা মনৰাঙি এদাল হাতত লৈ মুখা যাজকজনে সমাগত লোক সকলক আশীৰ্বৰ্ষ কৰিছে। তেওঁ উঠেৰে কৈ গৈছে, “খ্ৰীষ্টৰ পুনৰ্জন্ম। খ্ৰীষ্টৰ পুনৰ্জন্ম।” এই সৰ্ব-স্বৰ্গৰ মাজত, গাত বগা পোষাক, মূৰত বঙা ফিটা আৰু ককালত টঙালি, বান্ধি, কাটুংচাৰ সৌন্দৰ্য্যই যেন সকলোকে চেৰ পেলাই জিলিকি আছে। তাইৰ মুখ-মণ্ডল আনন্দত উদ্ভাসিত।

যদিও কাটুংচাই নেক্লিউনডলৈ দৃষ্টিপাত কৰা নাই, তথাপি তেওঁ বুজিছিল যে তেওঁৰ উপস্থিতিৰ কথা তাই গম পাইছে। বেদীৰ ওচৰলৈ আগ বাঢ়ি বাওঁতে, এই কথা নেক্লিউনডৰ নজৰত পৰিছিল। নেক্লিউনডৰ তাইক ক’ব লগীয়া একো নাছিল; কিন্তু তেওঁ চেলু এটা উলিয়াই বাওঁতেই কাণে কাণে ফুচু ফুচাই গ’ল, “পেহীয়ে কৈছে যে তেওঁ প্ৰাৰ্থনাৰ শেষতেই ব্ৰত ভঙ্গ কৰিব।”

যেতিয়াই কাটুংচা আৰু নেক্লিউনডৰ চাৰি চকুৰ মিলন হয়, তেতিয়াই তাইৰ মনোমুগ্ধকৰ মুখখনি বাঙলি হৈ পৰে, কলা চকুজ্বলিত আনন্দ বিৰিঙি উঠে। তাই অত্যন্ত সৰল ভাৱে নেক্লিউনডৰ ফালে ঠৰ লাগি চাই থাকে।

তাই হাঁহি মাৰি ক’লে, “হয় মই জানোঁ।”

এনে সময়তে তাৰ পাত্ৰ এটাত পৱিত্ৰ জল তৰাই কেৰেণীজনে বাহিবলৈ ওলাই গৈছিল; কিন্তু তেওঁ কাটুংচালৈ লক্ষ্য কৰা নাছিল। ফলত তেওঁৰ বগা হলৌ চোলাটোৱে তাইৰ গাত কোবাই গৈছিল। আচলতে তেওঁ নেক্লিউনডক সন্মান প্ৰদৰ্শন কৰি অলপ আতৰি বাওঁতেই চোলাটো গাত লাগিছিল। নেক্লিউনড আচৰিত হৈছিল যে এই ঠাইৰ সকলো বস্ত্ৰ তথা খোটেই অগতঃ অন্তিম যে কাটুংচাৰ কাৰণেই আছে। কেৰেণীজনৰ সেই কথা অলপো বোখগম্য হোৱা নাই। সকলো বস্ত্ৰৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ নষ্ট হ’ব পাৰে, কিন্তু কাটুং-

* তৃতীয় খ্ৰীষ্টীয় বৰ্ষ-যাজক

চান প্রতি মন, যেহেতু কাটুংচাই হ'ল সকলোৰে প্ৰাণ-কেন্দ্ৰ । স্বৰ্ণখচিত ইকুৰৰ
 অকমলাদি, খন্ত খন্ত মম বাতিৰ জ্বলিকনিৰ যেন জোহাৰ উঠিছে কাটুংচাৰ
 কাৰণেই । আনন্দদায়ক এই স্তুতি গানবোৰো তাইৰ কাৰণেই । “Behold
 the pass over of the Lord ! Rejoice o'ye people !” এই বিৰজগন্তৰ
 স্তব্ধতকৈ স্তব্ধব সকলোৰেই তাইৰ কাৰণেই । নেকলিউদে পৰিপাটি
 সাজপাৰেৰে ভূষিতা লবণী কাটুংচাৰ ফালে যেতিয়া চকু দিলে তেতিয়া তেওঁৰ
 জাৰ হ'ল, যেন তায়ে এই কথা জানে যে এই বিশ্বৰ সকলো শ্ৰেষ্ঠ সম্ভাব তাইৰ
 কাৰণেই আছে । তাইৰ আনন্দ মুখৰিত মুখখনিলৈ চাই তেওঁ অহুমান কৰিলে
 যে তেওঁৰ হৃদয়-বীণত যে স্তব বাজিছে, সেই স্তবৰ প্ৰতিধ্বনিয়ে যেন তাইৰ
 অন্তৰতো বাজাৰ তুলিছে ।

প্ৰথম উপাসনা সমাপ্ত হ'ল । দ্বিতীয় উপাসনা হ'বলৈ আক কিছু সময় আছে ।
 এনেতে নেকলিউদে গিৰ্জাৰ পৰা যাবলৈ ওলাল । উপস্থিত জনতাই
 নমস্কাৰ জনাই তেওঁ যাবৰ কাৰণে বাট এৰি দিলে, বহুতেই তেওঁক চিনি পায়
 আৰু নোপোৱা সকলে স্তুতি পুচি জানি ল'লে ।

গিৰ্জাৰ খটখটিত কিছুমান ভিক্ষাবীয়ে তেওঁক আগুৰি ধৰিলে । নেকলিউ-
 দেও তেওঁৰ জেপত থকা গোটেইখিনি খুচুৰা পইচা জেপ উদং কৰি বিলাই
 দিলে । তাৰপিছত তেওঁ খটখটিৰ পৰা নামি গ'ল ।

পূৰ্বতি নিশা । তেতিয়াও বেলি ওলোৱা নাই । গিৰ্জাৰ ওচৰত থকা
 কবৰখানাত মানুহবিলাক জুম জুম হৈ আছে । কাটুংচা তেতিয়াও গিৰ্জাৰ
 ভিতৰতে আছিল । নেকলিউদেও তাইৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰিলে ।

গিৰ্জাৰ পৰা মানুহবিলাক ওলাই অহিল । শিলৰ খটখটিয়েদি খোজ দি
 আহোঁতে বুটৰ গজালবোৰৰ খট খট আৱাজ উঠিছে, ক্ৰমে মানুহবোৰ কম্পাউণ্ডৰ
 বাহিৰ হৈ ঘৰাঘৰি গ'ল ।

নেকলিউদেৰ পেহীয়েকহঁতৰ বাছনিজন যথেষ্ট বুঢ়া, মূৰটো কঁপি থাকে ।
 তেওঁ নেকলিউদক দেখা পাই অলপ ববলৈ ক'লে । উদ্বেগ হ'ল তেওঁক ইটোৰ
 উপলক্ষে চুঘন প্ৰদান কৰা । বাছনি বুঢ়াৰ জীবো বয়স যথেষ্ট । মুখৰ চাল
 শোঁতোৰা শোঁতোৰ । বুঢ়ীয়ে কমালৰ ভিতৰৰ পৰা হালধীয়া ৰং দিয়া
 ডিঙি এটা উলিয়াই নেকলিউদক হাভত দিলে । এনেতে মুখত হাঁহি এমোকোৰা
 লৈ এজন নতুন সাজপাৰ পিন্ধা ডেকা ক্লবক আহি উপস্থিত হ'ল । ডেকাৰ
 কঁকালত আছে এদাল নীল বকীয়া টঙালি ।

হাঁহি এটা মাৰি দি ক'লে, “এহু বীত্তৰ পুনৰোদয়।” তেওঁলৈ নেক্লিউদভক
 কাষ চপাব লাগে লগে, তেওঁৰ গৰি পৰা এটা কেনেবা ধৰণৰ অস্ত-মনোহৰ ক্ষুদ্ৰ
 ওলাই নেক্লিউদভক আগুৰি ধৰিলে। খেতিয়ক ডেকাজনে তেওঁৰ ঠকুৱা বৰ্ত্তনে
 নেক্লিউদভৰ গালত তিনিবাৰ চুমা খালে। ডেকাৰ দানি বোকাৰ স্পৰ্শত,
 নেক্লিউদভৰ গালত দুবছৰণি উঠিল।

ডেকা কৃষকজনে এইদৰে চুমা খাই, নেক্লিউদভক নখচুমা দিম এটা দিলে।
 এনেতে মেজীৱনা পাভলৱনা আৰু কাটুংচা আহি উপস্থিত হ'ল।

কাটুংচাৰ সমুখত কিছুমান বাহুৰ জুম বান্ধি থিয় হৈ আছিল। তাই সেই
 বাহুহাবোৰৰ মূৰৰ ওপৰেদি দৃষ্টি নিষ্ক্ষেপ কৰি নেক্লিউদভক দেখা পালে। তেওঁৰ
 দৃষ্টিৰ পৰাও তাইৰ প্ৰফুল্ল মুখখনিয়ে এবাই বাব নোহাবিলে। মেজীৱনা পাভলৱ-
 নাৰে সৈতে কাটুংচাই বাটচবালৈ আগবাঢ়ি আহি ভিক্ষাৰী সকলক ভিক্ষা
 দিলে।

এজন ভিক্ষাৰী তাইৰ কাষ চাপি আহিল। ভিক্ষাৰীজনৰ নাকটো নাই
 বুলিলেও হয়। তাৰ ঠাইত আছে এধোপা খহ। কাটুংচাই তাকো অলপ
 ভিক্ষা দি, কোনো স্থগা প্ৰকাশ নকৰি ভিক্ষাৰীজনক তিনিটা চুমা দিলে। তাইৰ
 চকুজ্বৰি আনন্দ আৰু হাঁহি যেন লাগিয়েই আছে। এনেতে নেক্লিউদভৰ
 লগত তাইৰ চকুৱে চকুৱে পৰিল। তাইৰ চাবনিয়ে বেন প্ৰশ্ন কৰিছে, “মই যিকৈই
 কৰিছোনে?” “হয় প্ৰিয়, তুমি যিকৈই কৰিছা। অলপো তুল কৰা নাই!
 সকলোৱেই স্তম্ভৰ! মই তোমাৰ প্ৰেমাকাজী।”

আগ চ'ৰাৰ পৰা কাটুংচা আৰু পাভলৱনা নামি আহিল। নেক্লিউদভেও
 আগবাঢ়ি আহি তেওঁলোকক লগ ধৰিলে। তেওঁ তেতিয়াও ইটোৰ উপলক্ষে চুমা
 দিব খোজা নাছিল; কেৱল তাইৰ সমীপস্থ হোৱাই উদ্দেশ্য।

মেজীৱনা পাভলৱনাইও যুৰ্ দৌৰাই হাঁহি মাৰি ক'লে, “বীত্তৰ পুনৰোদয়।”
 তেওঁৰ ভাৱ ভঞ্চিত প্ৰকাশ “আজি সকলোকেই সমান।” তেওঁ কমালেৰে মছি
 নেক্লিউদভৰ ফালে মুখখন আগবঢ়াই দিলে।

“নিশ্চয় বীত্তৰ আজি পুনৰোদয়।” বুলি কৈ নেক্লিউদভে তেওঁকো এটা
 চুমা দিলে। তাৰ পিছত তেওঁ কাটুংচাৰ ফালে ঘূৰি চালে। তাইৰ ক্ষুধাৰ
 বাতলি হৈ পৰিল। “ভিক্ষাৰী ইভানভিচ। বীত্তৰ আজি পুনৰোদয়।” বুলি
 কৈ তায়ো তেওঁৰ কাষ চাপিল।

“হয়। বীত্তৰ আজি পুনৰোদয়।” বুলি নেক্লিউদভে উত্তৰ দিলে। তেওঁ

ভাইৰ গালত দুটি বুকু চুম্বন আৰু দি অশ্ৰুতক বহুৰি ব'ল। তেওঁৰ 'ভাই হ'ল
তৃতীয় চুমাটো খাবনে নেথায়। তৃতীয় চুমাটো দিয়া উচিত বিবেচনা কৰি তেওঁ
হাঁহি মাৰি ভাইৰ গালত আৰু এবাৰ চুমা খালে।

“পুৰোহিতৰ ওচৰলৈ নোবোৱা জানো? নেকলিউদে শুধিলে।

“ভিষিকী ইভানভিচ্ আৰু নেয়াওঁ! অলপ পৰ ইয়াতে বহিম।” এই বুলি
কাটুংচাই ক'লে। ছোৱালীজনীৰ চেহেৰাত প্ৰকাশ পাইছে, তাই যেন কিবা
এটা ডাঙৰ কৰ্তব্য সমাধা কৰিলে, তাইৰ যেন বুকু ওফণ্ডি পৰিছে। কৰ্তব্য
সম্পাদন কৰি তাই যেন অন্তৰৰ পৰা এটা স্থিতিৰ নিশ্বাস ত্যাগ কৰিছে। কাটুংচাই
পোনপটীয়া দৃষ্টি নেকলিউদৰ ওপৰত পৰিল। তাইৰ কেঁবাকৈ চোৱা চান্দনিত
প্ৰকাশ পাইছে কুমাৰী স্নলভ পৱিত্ৰতা, ভক্তি আৰু ভালপোৱা।

নাৰী আৰু পুৰুষ প্ৰেমাসক্ত হ'লে, এই প্ৰেমৰ এটা চূড়ান্ত মুহূৰ্ত্ত আছে, যি
সময়ত ই যুক্তি তৰ্ক বা চেতনাৰ উৰ্দ্ধত উঠে আৰু ইয়াত নেথাকে কোনো কামনা
চৰিতাৰ্থৰ লালসা।

সেই ইষ্টাৰ বজনীত নেকলিউদৰ জীৱনতে আহিছিল এনে এটা মুহূৰ্ত্ত।
এতিয়াও কাটুংচাই কথা মনত পৰিলে, তেওঁৰ সেই মুহূৰ্ত্তৰ কথা মনলৈ আহে।
মিহিকৈ আঁচোৰা, আৰু চিকমিকাই থকা চুলিতাবেৰে সৈতে সেই ধুনীয়া ছোৱালী-
জনী, কুমলীয়া কুমাৰী দেহাত, পৰিপাটিকৈ শিক্কা সাজপাৰ, তাইৰ অপূৰ্ণ স্তনবৃগল,
বাঙলি ঠাট্ট-ঠাট্ট, তিৰবিৰাই থকা অকোমল চকুজুৰিৰে সৈতে কাটুংচাই প্ৰতিচ্ছবি
মনত ভাহি উঠে। ইয়াৰ বাহিৰেও তাইৰ দেহৰ ভূষণ স্বৰূপ দুটি বৈশিষ্ট্য আছিল।
এটা হ'ল তাইৰ অন্তৰৰ পৱিত্ৰতা আৰু আনটো হ'ল তাইৰ নিশ্চল প্ৰেম বা
ভালপোৱা। এই প্ৰেম আৰু ভালপোৱা অকল তেওঁৰ কাৰণেই নহয়, সেই কথা
তেওঁ জানিছিল। নাইবা এই বিশ্বজগতৰ ভাল বস্তু বিলাকৰ কাৰণেও নহয়।
সেই প্ৰেম অতি সাধাৰণ এজন নগণ্য ডিক্কাৰীৰ কাৰণেও। কিন্তু এই বৈশিষ্ট্য
দুটিয়ে সেই সময়ত তেওঁৰ মনত কোনো আলোড়ন সৃষ্টি কৰা নাছিল।

নেকলিউদে পৰিকাবকৈ জানিছিল যে সেইদিনা তাইৰ প্ৰেম এনে ধৰণৰেই
আছিল। সেইদিনা বাতি আৰু পুৱা তেওঁৰ চিন্তাবাণিয়ে এনেকুৱাই আছিল।
এনেকুৱা প্ৰেমৰ সম্পৰ্কে নেকলিউদে তাইৰ লগত একমত।

হায়। সেইদিনা এই ভালপোৱা যি পৰ্যায়ত আছিল ঠিক এনেদৰেই থকা-
হেতেন। হয়, সেই সাংঘাতিক ঘটনা এই ইষ্টাৰ বজনীত ঘটা নাছিল। জুবৰ স্কল
বহা বিড়িকীৰ ওচৰত বহি থাকোঁতে নেকলিউদৰ ভাইবোৰ এনেকুৱাই হৈছিল।

বোল

গিৰ্জাৰ পৰা ঘূৰি আহি নেকলিউদঙে পেহীয়েকহঁতৰে সৈতে একেলগে এগিলাচ সুৰা পান কৰি ব্ৰত ভঙ্গ কৰিলে। সাময়িক বিভাগত থাকোঁতেই ভেঙে সুৰা পানত অভ্যস্ত হৈছিল। ভাৰণিহুত আহি সাজপাৰ বোসোলোহাঁকৈয়ে বিছনাত দীখলদি পৰিলে। ততালিকে ভেঙে চৌপনিও আহিল। এনেতে দৰজাত কোনোবাই খুলা দিলে আৰু ভেঙে সাৰপাই উঠিল। কাটুংচা আহিছে বুলি ভেঙে গম ধৰি, চকু মুখ মোহাৰি বিছনাৰ পৰা উঠিল আৰু দৰজা খুলিবলৈ আগবাঢ়ি গ'ল।

“কোন। কাটুংচা! সোমাই আহাঁ।”

কাটুংচাই ছৰাৰখন ঠেলা মাৰি ক'লে, “ছুপৰীয়া ভোজন সাজু! আহক।

কাটুংচাৰ গাত এতিয়াও সেই শুকুলা সাজপাৰেই আছে; কিন্তু মূৰত খকা ধেম্ৰ ভিৰীয়া মালাদাল নাই। তাই হাঁহি এটা মাৰি নেকলিউদঙৰ ফালে চালে। তাইৰ মনত ভাব যেন তাই এটা অতি শুভ বার্তাহে আনি দিলে।

চুলি আঁচুৰিবলৈ হাতত ফনিখন লৈ নেকলিউদঙে ক'লে “অঁ গৈছো—ব'লা।”

কাটুংচা ক্ষন্তেক থিয় হৈ আছিল।

নেকলিউদঙে তাইক দেখি ফনিখন দলিয়াই তাইৰ ফালে এখোজ আগবাঢ়ি গ'ল। কিন্তু কাটুংচাই ভিৰাইধৰি ততালিকে কাৰ্পেট পাৰি খোৱা মাজ বাটেদি দৌৰ দিলে।

“ময়ো ভাল মানুহ!” নেকলিউদঙে মনতে ভাবিলে। “তাইকতো অলপ বখাব লাগিছিল।” এই বুলি ভেঙে দৌৰি গৈ তাইক আগহি ধৰিলে।

তাইকেনো কি উদ্দেশ্য লৈ আগহি ধৰিছে—ভেঙে নিজেই নেজানে। কিন্তু ভেঙে অল্পভৰ কৰিলে যে তাই বেতিয়া ভেঙেৰ কোঠাত সোমাইছিল, ভেতিয়া ভেনে অৱস্থাত সাধাৰণতে মানুহে যেনে ব্যৱহাৰ কৰে, তেনেদৰেই কৰা উচিত আছিল। কিও ভেঙে তেনেকুৱা ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ পাহৰিলে।

“কাটুংচা! অলপ ব'বা।” ভেঙে ক'লে।

“কিয়? কি লাগে?” অলপ ধৰকি বৈ তাই উত্তৰ দিলে।

“একো নাই, অৱজ্ঞে.....।” এনেকুৱা পৰিস্থিতিত সৰ্বসাধাৰণে বিবৰে

স্বয়ংস্বয় কৰে, সেই কথা শুধিবি নেকলিউদে ছই হাতেৰে তাইৰ ককালত সাবতি ধৰিলে।

কাটুংচাই ঠৈ লাগি তেওঁৰ চকুৰ ফালে চাই ক'লে, “ডিম্বী ইভানভিচ্-স্বয়ংস্বয়। মোক এৰি দিয়া?” কাটুংচাৰ চকু চললীয়া হ'ল আৰু তাই জোৰেৰে নেকলিউদৰ হাত ছখন হেঁচুক দিলে।

নেকলিউদে তাইক বাৰলৈ এৰি দিলে। মুহূৰ্ত্তৰ কাৰণে তেওঁৰ মনত এটা খেলিখেলিৰ ভাৱ সৃষ্টি হ'ল। তেওঁ নিজে নিজে লাজো পালে আৰু নিজকে থকাৰ দিলে। তেওঁ বিশ্বাস কৰা উচিত আছিল যে তেওঁৰ মনত এই খেলিখেলি আৰু লাজৰ ভাৱ সৃষ্টি হৈছে তেওঁৰ অন্তৰৰ সু-অস্থিভূতিবোৰৰ কাৰণে আৰু তেওঁক আত্মাই এই অবস্থাৰ পৰা মুক্ত হ'বলৈ বিচাৰে, কিন্তু তেওঁ ইয়াৰ ওলোটো অৰ্থহে বুজিলে। সৰ্ব-সাধাৰণে এনে সুবিধা যিদৰে ব্যবহাৰ কৰে, তেওঁও তেনেদৰে গ্ৰহণ নকৰাৰ কাৰণে তেওঁৰ এটা মুখামি বুলিহে ধাৰণ কৰিলে। তেওঁ দৌৰি গৈ কাটুংচাৰ গ্ৰীৱাত এটা মধুৰ চুখন আঁকি দিলে।

প্ৰথম লিলাক গছৰ জোপোহাৰ আঁৰত আৰু আজি পুৱা গিৰ্জাত কাটুংচাক তেওঁ বি চুমা খাইছিল, সেই চুমাৰ লগত এই চুমাৰ আকাশ পাতাল প্ৰভেদ। এই চুখন অভ্যস্ত শিৰ্ষণ যুক্ত আৰু সাংঘাতিক। কাটুংচাই এইকথা বুজি পাইছিল।

তাইৰ যেন অতি মূল্যবান কিবা এটা ভাঙি চিঙি চুৰমাৰ হৈ গ'ল। তাই চিঞৰ মাৰি ক'লে, “উস! আপুনি এইবোৰ কি কৰিছে?” এই বুলি কৈ তাই দৌৰি আঁতৰ হ'ল।

নেকলিউদে ভোজনালয়ত আহি উপস্থিত হল। ইতিমধ্যে সন্ধ্যাৰ সাজ-পাৰেৰে ভূষিত হৈ তেওঁৰ পেহীয়েক ছগৰাকী, তেওঁলোকৰ পৰিয়ালৰ ডাক্তৰ আৰু এজন ওচৰ চুবুৰীয়া লোক উপস্থিত আছিল। ভোজনালয়ত সকলো কথা-বতৰা সাধাৰণ আৰু শান্ত ভাবেই চলিছিল; কিন্তু নেকলিউদৰ অস্তৰত চলিছিল এটা ঘূৰুহা। কোনে কি কৰিছিল সেই কথাটো তেওঁৰ ক্ৰোধ নাই। তেওঁৰ কাণত বাজিছিল কেৱল কাটুংচা! কাটুংচা! মাজ বাটত তেওঁ কাটুংচাক সাবতি ধৰি বি চুৰন দিছিল, সেই চুৰনৰ শিৰ্ষণৰ কথাই তেওঁৰ মনত খুৰিহাই আছিল। তাৰ বাহিৰে তেওঁৰ মনত অন্য কথাই ঠাইপোৱা নাছিল। কাটুংচা আহি বেতিয়া ভোজন কোঠাত থিয় হ'ল। বেতিয়া তেওঁ তাইক

কালে চকু দিয়া নাই। কিন্তু তাইৰ আগমন ভেঙে সম্পূৰ্ণ অহুত্ব কৰিছে। তেওঁ নিজকে চম্ভালি লৈ তাইৰ কালে চকু দিয়া নাই।

হৃপৰ আহাৰ শেষ কৰি ভতালিকে তেওঁ নিজ কোঠালৈ গুছি গ'ল। কোঠাৰ ভিতৰলৈ আহিও তেওঁৰ উদ্বেজনাৰ সাম কটা নাই। তেওঁ ভালেমান পৰ খোজ চলাই আহিল। অত্যন্ত সৰুৰূপা শৰাবোৰো তেওঁৰ কাণত পৰি আছে। তেওঁৰ আশা অতি লীয়েই কাটুংচাৰ খোজৰ শব্দ শুনিবলৈ পাব।

তেওঁৰ অন্তৰত পশুত্বই যে অকল মূৰ ডাঙি ৰিয় দিছে এনে নহয়, হেওঁ মাহীয়েকহঁতৰ ঘৰলৈ প্ৰথম অহাৰ সময়ত, আৰু আজি পূৰ্ণতিবেলা গিৰ্জাত থকা সময়ত, তেওঁৰ যে আধ্যাত্মিক আত্মা জাগ্ৰত আছিল, সেই আত্মাক পশুত্বই সম্পূৰ্ণ পৰাস্ত কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। নেকলিউদঙ এতিয়া চূড়ান্ত ভাৱে এই লেলিহান পশুত্ব কবলত।

গোটেই দিনটো স্তুতি বিচাৰি ফুৰা সত্ত্বেও নেকলিউদঙে কাটুংচাক অকলসৰে লগ ধৰিব পৰা নাই। সম্ভবতঃ তাই তেওঁৰ পৰা আঁতৰি ফুৰিছে। কিন্তু সন্ধ্যা সময়ত তাই নেকলিউদঙৰ ওচৰৰ কোঠাটোলৈ যাবলৈ বাধ্য হ'ল। ডাক্তৰ সেইদিনা ৰাতিৰ কাৰণেও আলহী হৈছিল। গতিকেই কাটুংচা ডাক্তৰৰ কাৰণে শোৱা বিছনা সজাবলৈ আহিল। নেকলিউদঙেও তাই অহা গম পাই তাইৰ পিছ ধৰিলে। আহোঁতে তেওঁৰ দম বন্ধ হওঁ হওঁ; যেনিবা কিবা এটা অপৰাধহে কৰিবলৈ আহিছে।

কাটুংচাই নতুন গিলিপ এটো গাঁকত খুৱাব খুজিছে। তাই ঘূৰি চাই তেওঁক দেখি এটা হাঁহি মাৰিলে। কিন্তু এই হাঁহি আগৰ নিচিনা আনন্দ মুখৰিত হাঁহি নহয়। এই হাঁহিত আছে ভীতি আৰু ত্ৰাস। এই হাঁহিৰ ইঙ্গিতত প্ৰকাশ পাইছে যে তেওঁ যি কৰিছে আৰু কৰিবলৈ বিচাৰিছে সি অজ্ঞান,—বোৰ অজ্ঞান। নেকলিউদঙ ক্ষন্তেক ধমকি ব'ল। এতিয়াও এক সংঘৰ্ষৰ অৱকাশ আছে। ক্ষীণ মাজা হ'লেও এতিয়াও তাইৰ প্ৰতি নিঃস্বার্থ প্ৰেম, তাইৰ অনুভূতি, তাইৰ জীৱনৰ কথা তেওঁৰ মনলৈ আছে। আনহাতে আন এটা কণ্ঠস্বৰ তেওঁৰ কাণত ধ্বনিত হয়। “সাবধান, ভোমাৰ স্তূৰ সন্তোষৰ কাৰণে অহা স্তুতি হাতচাবা হ'বলৈ নিদিবা।” এই বিতীয় ভাৱধাৰাই, প্ৰথম ভাৱধাৰাক সম্পূৰ্ণ পত্ন কৰি দিলে। এটা পশু-মূলত কামনাই তেওঁক জৰ্জৰিত কৰি পেলালে আৰু কাটুংচাক সাবতি ধৰিবলৈ দৃঢ়ভাৱে পৰিকল্পনা কৰিলে।

তেওঁ তাইক সাবতি ধৰি বিহুনাভ বহুৱাই দিলে। তেওঁৰ ভাৱ হ'ল যে তেওঁ
আক কিছু কৰা উচিত। এই ভাৱি তেওঁ তাইৰ কাষতে বহি পৰিল।

“ভিম্বী ইভানভিচ। অদ্ভুত কৰি মোক বাৰলৈ দিয়ক।” এটা অকুনয়
স্বৰূপ কাটুংচাই ক’লে। তেওঁৰ হস্ত-বেস্তনিৰ পৰা এবাৰ তাই-চিঞৰি ক’লে,
“মেদীৱনা পাভ লৱনা আহিছে।” সঁচাকৈ কোনোবা এজন আহি দৰজাৰ ওচৰ
পালেহি। কচ ফুটাই নেক্লিউদভে ক’লে, “বাক মই বাতি যায় দেই। তেতিয়া
তুমি অকলেই থাকিব। নহয়।”

“আপুনি এইবোৰ কি কৈছে। নহয়। নেবাৰ। কেতিয়াও নেবাৰ।” কিন্তু
এই কথা তাইৰ মুখৰ পৰাহে ওলাইছিল। তাইৰ শৰীৰৰ শিঁৰণ আৰু কঁপনিয়ৈ
ইয়াৰ সম্পূৰ্ণ বিপৰীত ইঙ্গিত দিছিল।

মেদীৱনা পাভ লৱনাই সঁচাকৈয়ে আহি দৰজাৰ মুখ পাইছিলহি। কাষ-
লতিৰ তলত এখন কঞ্চল। নেক্লিউদভৰ ফালে পোনোৱাকৈ চাই, কাটুংচাই
কঞ্চলখন ফুলকৈ অনাৰ বাবদ ডালকৈ এবকছনি দিলে।

নেক্লিউদভে নীৰলে ওলাই গ’ল। কিন্তু তেওঁ অলপো লাজ পোৱা নাছিল।
মেদীৱনা পাভলৱনাৰ মুখত তেওঁ খং উঠাৰ ভাৱ লক্ষ্য কৰিলে। অৱশ্যে নেক্-
লিউদভক দোষাৰোপ কৰা তেওঁৰ পক্ষে অলপো অজ্ঞায় নাছিল। নেক্লিউদভে
যে অজ্ঞায় কৰিছে ই ঠিকেই। কিন্তু পশুশুলভ কামনাই তেওঁক এনেদৰে
আগুৰি ধৰিছিল যে তেওঁ কাটুংচাৰ প্ৰতি পূৰ্বৰ মানৱোচিত ভালপোৱা সম্পূৰ্ণ
পাহৰি পেলাইছিল। তেওঁৰ একমাত্ৰ অভিলাষ কেনেকৈ তেওঁৰ কামনা চৰিতাৰ্থৰ
এটা সন্নিবিধা পায়।

সেইদিনা বলিমাৰদৰে তেওঁ এবাৰ পেহীয়েকহঁতৰ কোঠালৈ, এবাৰ তেওঁৰ
নিজৰ কোঠালৈ, এবাৰ পটিক’লৈ অহাযোৱা কৰি আছিল। তেওঁৰ একমাত্ৰ
চিন্তা কাটুংচাক কেনেকৈ অকলসৰে পায়। কিন্তু তাই জীৱতি ফুৰিছিল আৰু
মেদীৱনা পাভলৱনাই সৰ্ব্বগ্ৰন্থ তাইৰ ওপৰত চকু দি আছিল।

সোতৰ

এইদৰেই সন্ধ্যা পাৰ হৈ গ'ল। ৰাতি গভীৰ হ'ল। ডাক্তৰো কোঠালৈ গৈ শুই পৰিল। নেক্লিউডভৰ পেহীয়েকহঁতো শুবলৈ গ'ল। তেওঁ জানিছিল যে সেই সময়ত মেট্ৰীৱনা পাত্ৰলবনা মাহীয়েকহঁতৰ কোঠাত। পৰিচাৰিকা বিলাকৰ বৈঠকখানাত কাটুংচা অকলৈ আছে। তেওঁ আকৌ পাটিক'ৰ ফালে গ'ল। পাটিক'ত তেতিয়া ঘোৰ একাৰ আৰু ঠাণ্ডা। মাজে মাজে অলপ গৰমো আছে। বাহিৰত বসন্ত কালৰ ধবল নিয়ৰ। কুপীকৃত বৰফ বিলাক গলি ৰান্ধৰ ধোঁৱা উৰিব লাগিছে। এশগজমান দূৰৈত সৰু পাহাৰটোৰ কাৰেদি বৈ বোৱা নৈখনৰ পৰা এটা আচৰিত ধবণৰ শব্দ ভাহি আহিল। সেইটো আছিল বৰফ ভগাৰ শব্দ।

নেক্লিউডভে খটখটিয়েদি নামি গ'ল আৰু চাকৰীৰ থকা কোঠাটোৰ খিড়িকীৰ ওচৰ পালে। বুকুত তেওঁৰ ধপ্ধপনি। কোঠাটোৰ ভিতৰত সৰু লেম্প এটা জ্বলি আছে। কাটুংচাই টেবুলৰ কাষতে, সমুখৰ ফালে চাই অকলসৰে বহি আছে। তাই যেন চিন্তাত বিভোৰ। নেক্লিউডভে ডালেমান পৰ নিস্তক হৈ লবচৰ নকৰাকৈ বৈ আছে। তেওঁৰ উদ্দেশ্য ছোৱালীজনীয়েনো কি কৰে তাক চোৱা। অৱশ্যে কাটুংচাক যে তেওঁ লক্ষ্য কৰিছে এই কথা তাই জনা নাই। এক মিনিট কি দুই মিনিট তাই ঠৰ হৈ আছে। তাৰ পিছত তাই চকুৰিটা মেলি হাঁহি এটা মাৰিলে আৰু মূৰটো জোকাৰি নিজকে যেন কিবা এটা থিকাৰ দিলে আৰু পুনৰ টেবুলত হাত দুখন থৈ ভাবিবলৈ ধৰিলে।

নেক্লিউডভ তেতিয়াও থিয় হৈয়েই আছে। একেবাহে তাইৰ ফালে চকু থিয় কৰি চাই আছে। লগে লগে তেওঁৰ বুকুৰ ধপ্ধপনি আৰু নৈব পৰা অহা আচৰিত আচৰিত শব্দবোৰ শুনি আছে। তেওঁ দেখিবলৈ পাইছে কাটুংচাৰ বেদনাক্ৰিষ্ট মুখখনি। তাইৰ অন্তৰাত্মাৰ ভীৰ সংঘৰ্ষ লুকুৱাব পৰা নাই। মুখৰ চেহেৰাত সেই ভাৱ প্ৰকাশ হৈ পৰিছে। তাইৰ কাৰণে অৱশ্যে তেওঁৰ পূতো হয়। কিন্তু আচৰিত হ'লেও, এই দৰমে তেওঁৰ কামনাৰ জুই আৰু জলন্ত কৰিহে তুলিলে, কামলিআৰ কলত তেওঁ নিজকে হেৰুৱাই পেলালে।

তেওঁ খিড়িকীৰ টকৰ দিলে। গাত বিজুলিৰ চৰফ লগাব নৰে কাটুংচা চকু খাই উঠিল। তাইৰ গাত কঁপনি আৰু গোটেই মাজহুৱা কঁকৰ ভীৰ হৈ

পৰিল। ভাৰপিছত তাই আপ মাৰি উঠি থিড়িকীৰ আইনাত মুখখন লগাই দিলে। ভেতিয়াও তাইৰ ভয় বোদ্ধা নাই। থিড়িকীৰ আইনাইদি জুপি চাই নেকলিউদঙক চিনি পালে। তাইৰ মুখখন এনেকুৱা গহীন হৈ পৰিছে যে ভেনেজুৱা গান্ধীৰ্য পূৰ্বে নেকলিউদঙে কোনো দিনে দেখা নাই।

বদিও তেওঁক দেখি তাই হাঁহিছিল, কিন্তু সেই হাঁহিত আছিল ববলোকৰ প্ৰতি বক্ততা প্ৰকাশ স্বৰূপ। তাইৰ অন্তৰ আত্মাই ইহা নাছিল। অন্তৰ ভয় আৰু ত্ৰাসেৰে ভৰি পৰিছিল। নেকলিউদঙে বাহিৰৰ চোতাললৈ ওলাই আহিবলৈ তাইক হাতেৰে ইন্ধিত দিলে। মূৰ জোকাৰি তাই থিড়িকীৰ ওচৰতে বৈ থাকিল। তেওঁও থিড়িকীৰ আইনাত মুখ দি তাইক মাতিব খুজিছিল। এনেতে তাই দৰজাৰ ফালে ছুৰি গ'ল। ভিতৰৰ পৰা কোনোবাই তাইক মান্ত দিলে। নেকলিউদঙেও থিড়িকীৰ ওচৰৰ পৰা আঁতৰি গ'ল। বাহিৰত ভেতিয়া ঘোৰ অন্ধকাৰ। পাঁচ খোজমান আঁতৰি গ'লেই থিড়িকীখন নেদেখা হয়। কিন্তু ভিতৰত ভেতিয়াও বঙা হৈ লেম্পৰ পোহৰ অন্ধকাৰৰ মাজেদি জিলিকি আছিল। ওচৰৰ নৈখনৰ পৰা ধপধপনি, থলথলনি, আদি আচৰিত ধ্বনিৰ শব্দবোৰ আহি আছে। অলপ দূৰৈত কুঁৱলীৰ মাজত এজনী কাউৰীয়ে 'কা কা' কৰি চিঞ'ৰিছে। তাৰপিছত আৰু এজনী কাউৰীয়ে 'কা' 'কা' বুলি প্ৰত্যুত্তৰ দিয়াৰ পিছত, গাৰ্ৱৰ আটাইবোৰ কাউৰীৰ 'কা' 'কা' ববৰ ঐক্যতান উঠিল। নৈখনৰ শব্দৰ বাহিৰে গাওঁখন নিস্তব্ধ আছিল। এইদিনা ৰাতি, এই বাবেৰে ৰীতীয়াৰ কাউৰীবোৰে চিঞৰবাখৰ লগালে।

ঘৰৰ চুক এটাৰ পিছফালে নেকলিউদঙে খোজ চলাই আছিল। এবাৰ কি ছুবাৰ তেওঁ বৰফৰ ডোঙাবোৰৰ ওপৰেদি খোজ দিছিল। তাৰপিছত তেওঁ আকৌ থিড়িকীখনৰ ওচৰ চাপিল। কোঠাৰ ভিতৰত ভেতিয়াও লেম্পটো জলিয়েই আছে। কাটুংচাই টেনুলৰ কাষত বহি কিংকৰ্তব্য ভাবি আছে। তেওঁ থিড়িকী-খন কাষ পাণ্ড পাণ্ড হঠাতেই ছোৱালীজনীয়ে চকু থিয় কৰি উঠিল। তেওঁ থিড়িকীত টকৰ দিলে, কিন্তু কোনে থিড়িকীত টকৰ দিছে তালৈ জ্ঞপন নকৰি কাটুংচাই কোঠাৰ পৰা নৌৰি ওলাই গ'ল। দৰজাখনে খট কৰি মেল খোৱাৰ আৱাজ তেওঁৰ কাণত পৰিল। তেওঁ ঘৰৰ একাষে থকা সৰু পাটক'টোতে থাপ দিলে আৰু তাইক দেখিয়েই কোনো কথাৰ পাতনি নেমেলি তাইক ছুৱোহাতে সাবতি ধৰিলে। কাটুংচায়ে তেওঁৰ মুখৰ ফালে চাই তেওঁকো সাবতি ধৰিলে। নেকলিউদঙে তাইৰ মুখত, গালত আৰু ওঁঠত মুঠ চুৰ্ছ চুৰ্ছ আঁকি দিলে।

ভাৰ্শনিহঁত কাটুংচা আৰু নেক্লিউদভে উভয়ে প্ৰায়শ্চিত্ত কৰি থকা পট্টকটোৰ পিছফালে বিয় হৈ আছে। ঠাইখন বৰফগলি ছাঁকা হৈ আহিল। নেক্লিউদভক ভেড়িৱা অলুৰ্ণ হৃদয়নীয় কামলিঙ্গাই ঠকা সৰকা কৰিছে। এনেতে কাটুংচাৰ কোঠাটোৰ দৰজা খোলাৰ আৱাজ উঠিল আৰু লগে লগেই মেজীৱনা পাভ্লৱনাই 'কাটুংচা' বুলি মাত দিলে। তাই নেক্লিউদভৰ হস্ত-বেস্তনিৰ পৰা নিজকে একৱাই ভাইৰ কোঠালৈ দৌৰ দিলে। ইডিমধ্যে ভেঙে দৰজাৰ খিলটো পুনৰ বন্ধ কৰা শব্দ শুনিবলৈ পালে। ইয়াৰ পিছত একেবাৰে নিস্তব্ধ। কতো সাৰসুৰ নাই। লেম্পটো ছুমাল। কেৱল থাকিল কুঁৱলিৰ আবৰণ আৰু নৈখনৰ খলখলনি শব্দ।

নেক্লিউদভে আকৌ থিড়কীয়েদি জুৰি চালে। কিন্তু কাকো দেখা নোপালে। থিড়কীত শব্দ কৰিও কোনো সঁহাৰি পোৱা নাই। ভেঙে উলটি নিজৰ কোঠালৈ ঘূৰি আহিল। বিছনাত পৰিল হয়, কিন্তু ভেঙৰ টোপনি নাছিল। ভেঙে বিছনাৰ পৰা উঠি এইবাৰ সূদা ভৰিৰে খোজ দি মেজীৱনা পাভ্লৱনাৰ শোৱা কোঠাৰ ওচৰ পালে। মেজীৱনাই ঘোৰঘোৰাই শুই আছে। ভেঙে আৰু অলপ আগবাঢ়ি যাব খোজোতেই মেজীৱনাই কাহ এটা মাৰি বিছনাত কাতি হোৱা গম পালে। ভেঙৰ উশাহ যেন বন্ধ হৈ গল। প্ৰায় পাঁচ মিনিটমান ভেঙে ঠৰহৈ বৈ থাকিল। তাৰপিছত মেজীৱনাৰ পুনৰ টোপনিত নাক বাজি উঠিল ভেঙে ভৰিত সোৱে হাতত সাৰে গৈ, কাটুংচা শোৱা কোঠাৰ দৰজা পালেগৈ। কিন্তু কোঠাটোৰ ভিতৰত কোনো সাৰ সূৰ নাই। অসুস্থমান হয় তাই এতিয়াও শোৱা নাই। কিয়নো শোৱা হ'লে ভেঙে নাকৰ আৱাজ শুনিবলৈহেঁতেন। ভেঙে 'কাটুংচা' বুলি ফুচ্‌ফুচাই মাত দিলত, তাই ততালিকে জাপমাৰি উঠি খঙেৰে উভতি যাবলৈ অসুস্থবোধ কৰি ক'লে, "আপুনি এইবিলাক কি কৰিছে? আপুনি কি কৰিব খোজে? পেহীয়েকহঁতে শুনিলে কি কব। কি হব?" কিন্তু মৌখিক ভাবে এই কথা ক'লেও, তাইৰ গোটেই সন্তানত প্ৰকাশ পাইছে যে, "তাইৰ যি আছে, সমস্ত ভেঙেৰেই।" নেক্লিউদভেও এই কথাই বুজে আৰু বিচাৰিছে তাকেই।

"হেৰা ভোমাক কৈছো দৰজাৰ খিলটো খোলা। ঋন্তেক মোক সোমাবলৈ দিয়া। মোৰ অসুস্থবোধ ঋন্তেক সোমাবলৈ দিয়া।"

শাৰীৰিক উত্তেজনাৰ নেক্লিউদভে কি কৰিছে আৰু কি কৈছে নিজৰেই কোনো খিয়াল হোৱা নাই।

কাটুংচাই অলপ নিভাল মাৰি থাকি দৰ্জাৰ খিলিটো খুলিবলৈ হাত
 যেলিলে। ছুৱাবখন যেন খালে, তেওঁ কোঠাৰ ভিতৰলৈ সোমাই, তাই জনা
 চেনিকটো শিকি থকা অৱস্থাতে সাবতি ধৰি, তাইক তেওঁৰ কোঠালৈ ডাকি
 লৈ আহিল। কাটুংচাই নেক্‌লিউদৰ গাত সাবত মাৰি, ফুত্‌ফুচাই কৈ
 আহিছে, “আপুনি এইবোৰ কি কৰিছে? এবি দিয়ক, আপুনি এইদৰে ব্যৱহাৰ
 কৰা উচিত হোৱা নাই। মোক সাবলৈ দিয়ক।”

* * * *

কিছুপৰৰ পিছত কাটুংচা ওলাই গ’ল। নেক্‌লিউদে কিবাকিবি কৈছিল
 যদিও তাৰ জবাব তাই একো নিদিলে। তাইৰ গাত তেতিয়াও কঁপনি আছিল।
 ইয়াৰ পিচত তেওঁ পাৰ্টিক’ৰ ফালে ওলাই গ’ল। আৰু হৈ যোৱা কাণ্ড বিলাকৰ
 আচল ফলাফল বুজিবলৈ চেষ্টা কৰিলে।

বাহিৰত অলপ পোহৰ পোহৰ দেখি। নৈখনৰ পৰা এতিয়াও বৰফ
 ভাগি থও বিখণ্ড হোৱা শব্দ আহি আছে। পানীৰ ঘৰঘৰি শুনিবলৈ পোৱা
 যায়। ঝুঁৱলিৰ মাত্ৰা কিছু কমি আহিছে, আৰু তাৰ মাজেদি ধিমিকধামাকৈ
 জোনটো দেখিবলৈ পোৱা যায়।

“মই যি কাম কৰিলোঁ তাৰ ফলাফল কি? ই মোৰ মহানন্দ নে মহা
 বিপৰ্য্যয়। মোৰ কি হ’ল?” এই বুলি তেওঁ নিজকে নিজে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“মইতো আনে যি কৰে তাতকৈ বেছি একো কৰা নাই। সকলোৱেই
 এনেকুৱা কৰে। ময়ো কৰিলোঁ। ইয়াত হলেই বা কি?” এই বুলি নিজকে
 সাক্ষ্য দি, তেওঁ শুবলৈ গ’ল।

পিছদিনা চেনবুক আহি শেহীয়েকইতৰ ভাতে নেকলিউদভৰ লগত যোগ দিলে। চেনবুক মানুহজন বেচ বড়িয়াল, দেখাত ধুনীয়া আৰু বুদ্ধিত প্ৰথম যেন অনুমান হয়। তেওঁৰ মনোমুগ্ধকৰ ব্যৱহাৰ, কামকাণ্ডৰ প্ৰতি উৎসাহ, মনৰ উদাৰতা আৰু নেকলিউদভৰ প্ৰতি মেহ দেখি ঘৰৰ সকলোৱেই আকৰ্ষিত হৈছিল।

বুঢ়া মহিলা দুগৰাকীয়ে যদিও তেওঁৰ বদান্ততাত মুগ্ধ হৈছিল, তথাপি দেখাত ই অত্যধিক যেন বোধ হৈছিল। মাগিবলৈ অহা কেইটামান ভিক্ষাবীক তেওঁ এক কবলকৈ ভিক্ষা দিলে, ঘৰৰ চাকৰ চাকৰীক দিলে পোন্ধৰ কবল, চফিয়া ইভানভাৰ কুকুৰটোৰ আগ ঠেংটো জখম হোৱাত, তেওঁৰ ধুনীয়া ফুলাম কমালখন (বিবিলাকৰ দাম ডজনত পোন্ধৰ কবল) ফালি, কুকুৰটোৰ ঠেংটো বান্ধি দিছিল। বুঢ়া কেইগৰাকীয়ে আগে পিছে এনেকুৱা মানুহ লগ পোৱা নাই। চেনবুকৰ দুই লাখ টকা ঋণ আছিল। সেই ধাৰ পৰিশোধ কৰাৰ তেওঁৰ ইচ্ছাও নাছিল। এই কথা বুঢ়া মহিলা দুগৰাকীয়ে জনা নাছিল। গতিকেই তেওঁৰ কাৰণে বিশ্ব বা পঁচিহ্ কবল এইদৰে উকুৱাই দিয়া একো কথাই নাছিল।

চেনবুক ইয়াত এদিনহে আছিল। সেইদিনা বাতিয়েই ছয়োজনে তেওঁলোকৰ বেজিমেন্টত যোগ দিবলৈ যাত্ৰা কৰিলে। কিয়নো তেওঁলোকৰ ছুটি ইতিমধ্যেই শেষ হৈছিল।

এই গোটেইদিন নেকলিউদভৰ আগদিনাৰ ঘটনাৰ কথা চেবেং চেবেকৈ মনত পৰি আছিল। তেওঁৰ অন্তৰত হুটা চিন্তাই থলক লগাইছিল। ভাবে এটা চিন্তা হ'ল আগদিনা তেওঁৰ কামলিপ্সা চৰিতাৰ্থ হোৱাত সন্ধ্যাটো, (যদিও ই তেওঁৰ আশানুৰূপ হ'বলৈ বাকী আছিল) আৰু আনটো হ'ল তেওঁ যে এটা আন্তি গৰ্হিত কাম কৰিলে তাৰ অন্তৰ্ভাৱ। তেওঁৰ মনত খেলাই আছিল যে এই গৰ্হিত কামটোৰ নিশ্চয় এটা সুব্যৱস্থা কৰা উচিত। অৱশ্যে এই ব্যৱস্থা কাটুণ্ডাৰ কাৰণে নহয়, তেওঁৰ নিজৰ কাৰণেই প্ৰয়োজন।

নেকলিউদভৰ স্বাৰ্থপকভাই, এনে পৰ্যায় পাইছিল যে তেওঁ নিজৰ বাকিৰ অৱস্থা একো কথা ভাবিব পৰা নাছিল। তেওঁ নিজৰ কথা ভাবিলেই ভয়ৰ

তেওঁৰ এই গৰ্হিত কামৰ কথা যদি প্ৰকাশ পায়, তেন্তে তেওঁ পৰিহৰাই পাব, সে অতিমাত্ৰাই নিশ্চিনী হ'ব? কিন্তু তেওঁ কাটুংচাৰ অৱস্থা কি হৈছে বা ভৱিষ্যতে কি হ'ব, সেই কথা বুজাবৰেও তেওঁৰ মনলৈ অহা নাই।

তেওঁ এই কথাও লক্ষ্য কৰিছিল যে চেনবুকে কাটুংচাৰ লগত তেওঁৰ সম্পৰ্কৰ কথা গম ধৰিছিল। কিন্তু সেই কথাই বৰং তেওঁৰ আত্মভৰিতাবহে ইন্ধন যোগাইছিল।

কাটুংচাক দেখি চেনবুকে মন্তব্য কৰিলে, “তুমি পেহীহঁতৰ ঘৰত এসপ্তাহকৈ কটোৱাৰ বহুস্ত এতিয়াহে মই ধৰিব পাৰিছোঁ যিকোনো, মই একো আচৰিত হোৱা নাই। ছোৱালীজনী বেচ-মোহিনী। মই হোৱা হ'লেও এনেকুৱাই কৰিলোঁহেতেন।”

কাটুংচাৰ প্ৰতি নেক্লিউদভৰ যি প্ৰণয়, সেই প্ৰণয়ৰ পৰিপূৰ্ণ তৃপ্তি পাতলৈ এতিয়াও বাকী। এনে অৱস্থাতেই তেওঁ সৈন্তদলত যোগ দিবলৈ যাৰ লগা হোৱাটো অৱশ্যেই দুৰ্ভাগ্যৰ কথা। তথাপি তেওঁ ভাবিলে যে এনে বিচ্ছেদৰ স্তুৰিধাও আছে। কিয়নো এনেকুৱা সম্পৰ্ক বেছিদিন তেওঁ চলাই যোৱা সম্ভৱ নহয়। অতি শীঘ্ৰে ই অন্ত হোৱাটো তেওঁৰ কাৰণে মঙ্গলেই হৈছে। তাৰ পিছত তেওঁৰ ভাব হ'ল যে ছোৱালীজনীক তেওঁ অলপ পইচা দিয়া উচিত আৰু দিয়া কৰ্তব্যও তাইৰ টকাৰ প্ৰয়োজন হ'ব বুলি নহয়। আচল কথা তেওঁ তাইক বেতিয়া তেওঁৰ সম্ভোগৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ কৰিছে, সেই বাবেই তাইক কিবা এটা দিয়া উচিত; নতু ই তেওঁৰ পক্ষে মৰ্যাদাহানিকৰ হ'ব। তাইৰ অৱস্থা আৰু তেওঁৰ পদ-মৰ্যাদা, দুয়োটা বিবেচনা কৰি তেওঁ কিছু টকা দিবলৈ মনস্থ কৰিলে।

ছপৰীয়া খাই বৈ নেক্লিউদভৰ যাবৰ সময় উপস্থিত। যোৱাৰ আগতে তেওঁ ঘৰৰ একাঘৰ দুৱাৰ মুখত কাটুংচাক লগ পাবলৈ অপেক্ষা কৰি আছে। তেওঁক দেখি ছোৱালীজনীৰ মুখখন লাজত বঙা হৈ পৰিল। আৰু তেওঁক লগ এৰা দি চাকৰণী থকা কোঠাটোৰ ফালে খোজ দিলে। নেক্লিউদভে তাইক দেখি অলপ বৰলৈ ইন্ধিত দিলে।

তেওঁ তাইৰ হাতত এম কবলৰ ম'ট ভৰাই ধোৱা লেফাকা এটা শুজি দি ক'লে, “মই তোৱাৰ পৰা বিদায় ল'বলৈ আহিছোঁ। এই লেফাকাটোৰ ভিতৰতেই.....।”

কট্টাখাটিকথাটো বুজি, চেলাইবি থিয় কৰি হুং লোকাৰি, তেওঁৰ দাঁতবন
পিছলৈ খেলি দিলে।

নেকলিউদে ঠোকাঠুকি মাতেৰে ক'লে, “নহয় লোৱা। লোৱা।” এই
বুজি তেওঁ লোকাৰাটো ভাইৰ ককালৰ কাপোৰৰ ভিতৰত গুজি দি তেওঁৰ নিজ
কোঠালৈ ঘূৰি আহিল। কিন্তু তেওঁৰ আত্মবৰ্খাণা বহুদূৰ নষ্ট হ’ল যেন
ভাবি, নিজৰ ওপৰতে থং বাগ কৰি গোবগোবালৈ খবিলে। সেই খেৰ দৃষ্টটোৰ
কথা বাবে বাবে তেওঁৰ মনত ভাহি উঠে। তেওঁ এটা ভীৰ বিতুকা আৰু
বিবক্তি ভাৱত কোঠাৰ ভিতৰতে ঘূৰিপকি আহিল। কেতিয়াবা তেওঁ নিজেই
চিঞৰি উঠে। কেতিয়াবা মাজতে গোবোহনি মাৰে।

“মইনো বেছি কি কৰিছোঁ। বহুতেই এনেকুৱা কাম কৰিয়েই আছে।
চেনবুকৰ কথাই ধৰা যক। তেওঁতো নিজেই সেই ঘৰুৱা চাকৰীৰ লগত সম্পৰ্ক
বখা কথা স্বীকাৰ কৰিছে। মামা গ্ৰীসা আৰু মোৰ পিতা, কোনোতো বাদ
পৰা নাই। মোৰ পিতাই গাৱঁত বসতি কৰোতে, তেওঁৰ ওঁকলত এগৰাকী
গ্ৰাম্য কৃষক কল্হাৰ গৰ্ভত জন্মা অৰৈখ সন্তান মিতেজা এতিয়াও জীৱিত আছে।
সকলোৱে যদি এনেকুৱাই ব্যৱহাৰ কৰে, মোৰ গাতনো কি দোষ?” এইদৰেই
চিন্তা ভাৱনা আৰু যুক্তি দি নেকলিউদে নিজক - সাক্ষ্য দিব খোজে। কিন্তু
সকলো বুধা। সেই ঘটনাৰ কথা মনত পৰিলেই তেওঁৰ বিৱেকত কোটকোবা
কাঁইটে বিক্কাইদি বিহে।

কিন্তু তেওঁ অন্তৰৰ নিভৃততম কোণত এই কথাই খেলাইছিল যে তেওঁ সঁচাই
ভীক আৰু কাপুকবদৰে কাম কৰিছে। এই দোষত দোৰী হোৱা বাবে
ভবিষ্যতে তেওঁ কাৰো দোষ খবিল নোৱাৰিব, কাৰো সমুখত সাহসেৰে থিয় হ’ব
নোৱাৰিব। তেওঁ নিজে বিদৰে ভদ্ৰ, শ্ৰেষ্ঠ, উজ্জল, আৰু উচ্চ মনৰ মানুহ বুলি
চিনাকী দি আহিছিল, এতিয়া আৰু সেইটো মিহা। অসন্তৰ। তেওঁ ক’
বহুতেৰে জীৱন কটাই যোৱাও অভিশয় কঠিন। এই সকলো সম্ভাৱ সমাধানৰ
পথ হ’ল এটা,—অৰ্থাৎ এই সম্পৰ্কে ভাবিবলৈ এৰি দিয়া। সঁচাই তেওঁ
ভাবিবলৈ এৰি দিলে।

একালে নতুন বন্ধ-বান্ধব আৰু আনকালে যুহু। এই পৰিৱেশ সেই ঘটনাৰ
কথা পাহৰি থকাত তেওঁৰ সহায় হৈ পৰিল। ক্ৰমে বিমানেই দিন দাবলৈ
খবিলে সিমানেই তেওঁও কাটুখাটৰ লগত হোৱা সম্পৰ্কৰ কথা পাহৰি আহিল
আৰু খেবত একেবাৰে মনত নপৰা হ’ল।

‘‘ যুৱ শ্বেৰ হোৱাৰ পিছত এবাৰ তেওঁ পেহীয়েকহঁতক দেখা কৰিবলৈ গৈছিল আৰু কাটুংচাৰ লগতো সাক্ষাৎ হ’ব বুলি আশা ৰাখিছিল। কিন্তু তেওঁ জানিব পাৰিলে যে তেওঁ বোকা অলপ দিনৰ পিছতেই কাটুংচাই পেহীয়েকহঁতৰ কৰ পৰিত্যাগ কৰি গ’ল। পেহীয়েকহঁতৰ মুখৰ পৰা শুনিবলৈ পালে, কোনো ঠাইত তাই এটা সন্তান জন্ম দিলে। ছোৱালীজনীৰ সম্পূৰ্ণ অধঃপতন ঘটিল। কথাত জনি, নেকলিউদৰ অস্তৰ দুঃখ আৰু বেদনাৰে ভৰি পৰিল। তাইৰ সন্তান জন্ম হোৱা সময়টো হিচাব কৰি তেওঁ বুজিলে যে সন্তানটো তেওঁৰ ঔৰসজাত হ’কও পাৰে আৰু নহ’বও পাৰে। পেহীয়েকহঁতে তাইকেই দোষাৰোপ কৰিলে। তেওঁলোকৰ মতে তাই মাকৰদৰেই দুঃচৰিত্ৰা হ’ল। তেওঁলোকৰ এই অভিমতে অৱশ্যে তেওঁক সন্তোষেই দিলে। তেওঁও দোষৰ হাত সাৰিলে। বুলি নিজে নিজে স্বস্তিৰ নিঃশ্বাস ত্যাগ কৰিলে। প্ৰথমতে তেওঁ তাইক আৰু সন্তানটো বিচাৰি উলিউৱা কথা চিন্তা কৰিছিল। কিন্তু পেটে পেটে তেওঁ লাজ আৰু অপমানত এই কামত আগ বাঢ়িবলৈ আৰু সাহস নহ’ল। তাইৰ কথা ভাবি তেওঁৰ দুঃখ হয়। পুনৰ তেওঁ এই পাপকৰ্মৰ কথা পাহৰিবলৈ যত্নপৰ হ’ল।

কিন্তু বৰ্তমানৰ ঘটনাৰ এই আচৰিত সংযোগে, এই সকলো কথা তেওঁৰ স্মৃতিত সজীৱ হৈ জাগি উঠিল। সকলো কথা জীৱন্ত হৈ তেওঁৰ মনত ভাঁহি উঠিল। তেওঁ নিজে নিজে স্বীকাৰ কৰিবলৈ বাধ্য যে তেওঁ মানুহজন হৃদয়হীন, কাপুকুৰ আৰু বিদ্বেষকল্প হৈ পৰিছে আৰু সেইবাবেই এনে পাপক্লিষ্ট হৈও তেওঁ বোৱা দহ বছৰ অতিবাহিত কৰিব পাৰিছে। কিন্তু এনে পাপৰ বাবে নিজক সম্পূৰ্ণ দোষী সাব্যস্ত কৰিবলৈ তেওঁৰ এতিয়াও বহুত বাকী। তাতোকৈ তেওঁক জয় হ’ল যে জানোহা কাটুংচাৰ উকীলে এই সকলো কথাৰ ভেদ ভাঙি সকলোৰে আগত তেওঁক অপদস্থ কৰে বুলি।

উদ্দেশ্য

এনে এটা মানসিক অৱস্থা লৈ নেকলিউদভ জুবৰ সকলৰ জিবৰি কোঠালৈ সোমাই গ'ল। তেওঁ খিড়িকীৰ কাষত বহি একেবাৰে ঢেলেই হুঁপি হুঁপি আশেপাশে তেওঁৰ সম্পৰ্কে কোনোবাই কিবা মত প্ৰকাশ কৰিছেনে কি সেই কথালৈ কাণ দি আছে।

ওঁঠত হাঁহি লাগি থকা সদাগৰ জনে মত প্ৰকাশ কৰিলে যে স্ক্লেপকভে বিদৰে আমোদত লিপ্ত হৈ সময় কটাইছিল, সি ঠিকেই আছিল।

“হয়, বুদ্ধই ঠিকেই কৰিছিল। একেবাৰে চাইবেৰীয়ান ‘কেছন’। তেওঁৰ সামৰ্থ্য কিমান জনা আছিল; তথাপি ভয় কৰা নাছিল। মোৰো তেনেকুৱা ধৰণৰ নাৰীয়েই কাম্য।”

মুখ্য জুবৰজনে মন্তব্য কৰিলে যে বিশেষজ্ঞ লোক সকলৰ সাক্ষ্যৰ ওপৰভেই বৰ্ণেই গুৰুত্ব দিয়া উচিত। পিয়তৰ গেৰাচিমভিফে, যিহদি কেৰেণীজনৰ ভাও ভক্তি দেখুৱাই হাঁহিৰ খলক লগাইছিল। যিবিলাক কথা লৈ নেকলিউদভৰ পৰামৰ্শ বা তেওঁৰ মত বিচৰা হৈছিল, তেওঁ ‘হয়’ ‘নহয়’ বুলি দুটা এটা কথাৰেই জবাব দিছিল। কিয়নো সেই সময়ত তেওঁৰ মনৰ একমাত্ৰ কাম্য আছিল শান্তি।

এনেতে চাপ্ৰাটী আহি জুবৰ সকল পুনৰ আদালতত উপস্থিত হবৰ হ'ল বুলি খবৰ দিলে। নেকলিউদভৰ মনত এটা শব্দ আগি উঠিল। তেওঁৰ ভাৱ হ'ল যে তেওঁ নিজে বিচাৰক হৈও, আচামীত পৰিণত হৈছে। অন্তৰৰ পৰা তেওঁৰ ভাৱ হ'ল যে প্ৰকৃততে তেওঁ এজন দুৰন্ত প্ৰকৃতিৰ লোক। তেওঁ মাহুৰৰ সমুখলৈ ওলাবলৈ লাজ পোৱা উচিত। তথাপি তেওঁ অভ্যাসৰ জোৰত গহীন গম্ভীৰ খোজ দি প্লেটফৰ্মৰ ওপৰলৈ উঠি, মুখ্য জুবৰজনৰ কাষতে আসন গ্ৰহণ কৰিলে। তেওঁ ভবিষ্যৎ ওপৰত ভৰি তুলি বহি হাতত বিত্ত চকু জোৰেৰে খেলা কৰি আছে।

অভিযুক্ত বনী কেইজনকো পুনৰ আদালতত হাজিৰ কৰা হ'ল।

আদালতত কিছুমান নতুন মাহুৰো উপস্থিত আছে। ভাৱে কিছুমান সন্দেহজনক সাক্ষী। বাচলভাই এনবাকী ভেৰেৰী মহিলালৈ প্ৰেক্ষিতৰে চাই আছে। মহিলা

পৰ্বাকী লোহাৰ প্ৰেৰণাৰ কাৰণে বহি আছে। গাভ তেলভেটু আৰু চিহ্ন
জ্বলৰ সাক্ষ্যপাৰ। সুৰত এটা হেটু। হাতত এটা ধুনীয়া জালমোনা আঁৰি
লৈছে। শিহুত নেক্‌লিউদে জাৰিৰ পাৰিলে যে ভেৰেই মাচলভাক বখা
বেঙালয়ৰ গৰাকিনী আৰু তেওঁ গোচৰৰ সাক্ষী হৈ আহিছে।

সাক্ষী লোহা আৰম্ভ হ'ল। তেওঁলোকৰ নাম ধাম, জাতি ধৰ্ম ইত্যাদি লিখি
লোহা হৈছে। ইয়াৰ পিছত সাক্ষী বিলাকক শপত ল'বলৈ দিয়া হ'বনে নহয়,
সেই বিষয়ে অলপ আলোচনা হ'ল। শেষত বৃদ্ধ পাচৰীজনে ঠকবৰককৈ আহি
ডিঙিত আঁৰি ধোৱা ক্ৰচটো হাতেৰে থামোছি ধৰি, সাক্ষী আৰু বিশেষজ্ঞসকলক
শপত গ্ৰহণ কৰালে।

ইয়াৰ পিছত, বেঙালয়ৰ গৰাকিনী মেদাম কিতৈইভাৰ বাদে, বাকী সাক্ষী
বিলাকক বাহিৰলৈ ওলাই যাবলৈ আদেশ দিয়া হ'ল। তেওঁক এই ঘটনাৰ কথা
কি জানে প্ৰশ্ন কৰা হ'ল। কিতৈইভাই প্ৰতি কখনত মূৰটো আৰু হেটটো
জোকাৰি কথাৰ উত্তৰ দি, একোটা মিঠা হাঁহি মাৰে। তেওঁৰ উচ্চাৰণত
জাৰ্জান্ চং।

কিতৈইভাই কয় যে প্ৰথমেই হোটেলৰ পৰিচাৰক চাইমন্ তেওঁৰ ওচৰলৈ
আহে। চাইমনক তেওঁ আগৰে পৰাই চিনি পায়। এজন ধনী চাইবেৰীয়ান
সদাগৰৰ কাৰণে এজনী ছোৱালী খোজে। তেতিয়া তেওঁ মিচ লিউবভক
পঠাই দিয়ে। কিছু সময়ৰ পিছত লিউবভ সদাগৰেৰে সৈতে ঘূৰি আহে।
সদাগৰজন ইতিমধ্যেই সুৰাপান কৰি মতলীয়া হৈ আহিছিল। তেওঁ ছোৱালী
বিলাকক সমুৱৈত কৰি এটা ভোজ দিছিল আৰু নিজেও ঢোকাঢোকে মত্ত পান
কৰিছিল। এই কথা কৈ কিতৈইভাই হাঁহি এটা মাৰি ক'লে যে সেই সময়ত
সদাগৰৰ পইচাৰ মোনা উদং হৈছিল। তেওঁ নিজে থকা হোটেলৰ কামৰাৰ
পৰা টকা আনিবৰ কাৰণে মিচ লিউবভক পঠাই দিয়ে। এই ছোৱালীজনী তেওঁ
আগতেই বাচি লৈছিল। কিতৈইভাই এইখিনি কথা কৈ আচাৰী লিউবভৰ
(মাচলভা) ফালে লক্ষ্য কৰিলে।

নেক্‌লিউদে ভাইক হাঁহি মৰা দেখিলে; কিন্তু এই হাঁহি দেখি তেওঁৰ
মনত ছোৱালীজনীৰ প্ৰতি দৰদো হ'ল আৰু বিতৃষ্ণাও উপজিল।

এনেতে মাচলভাৰ পক্ষ সন্ধান কৰিবলৈ নিযুক্ত কৰা এণ্ডভোকেটে প্ৰশ্ন
কৰিলে, “বাক ছোৱালীজনীৰ সম্পৰ্কে আপোনাৰ মতামত কি?”

“অ”, ছোৱালীজনী। ভাই বেচ্‌ ভাল ছোৱালী। লেখাপঢ়াও কিছু জানে।

সাজপাৰ পৰিশাৰ্টিক পিছে। এটা ভদ্ৰ পৰিবাৰৰ দৰত ভাই ডাঙৰ বীৰল হৈছিল। আৰু ভাই কৰাচী ভাষাও অলপ ক'ব পাৰে। ভাই কথা বতৰা কেতিয়াবা বেছি কৰ বদিও নিজক পাহৰি নেযায়। আচলতে ভাই বেচ ভাল ছোৱালী।”

কাটুংচাৰ চকু কিত্তেইভাৰ ওপৰত পৰিল। ভাবশিহ্নত ভঙালিকে জুৰ ব সকলৰ ফালে মুখ ঘূৰাই, নেক্লিউদভক স্থিৰ দৃষ্টিৰে চাবলৈ ধৰিলে। ভাইৰ মুখৰ চাৱনি অভাস্ত কঠুৱা হৈ পৰিল। চকু এটা কেঁবাকৈ ভাই নেক্লিউদভৰ ফালে চায়েই আছে। যদিও ভাইৰ এই কেঁবাহি দৃষ্টিয়ে নেক্লিউদভৰ মনত আভঙ্ক সৃষ্টি কৰিছিল, তথাপি তেওঁ ভাইৰ সেই উজ্জল নীলা চকুজুৰিৰ পৰা নিজৰ দৃষ্টি আঁতৰাই নিব নোৱাৰিলে।

নেক্লিউদভৰ মনত পৰিল সেই ভয়ঙ্কৰ বজৰীৰ কথা। তেওঁৰ মনত পৰিল সেই বাতিৰ অন্ধকাৰময় কুঁৱলি, নদীত বৰফ ভাগি ধুম্‌ধাম কৰা আৱাজ, আৰু পশ্চিম আকাশত ডুবযোৱা চক্ৰমাৰ পূৰ্ণাত নিশা কুঁৱলিৰ মাজেদি ভাহি অহা ক্ষীণ আভা। জোনৰ সেই পোহৰত তেওঁৰ চকুত পৰিছিল ভাইনীৰ নিচিনা ক'লা কিৰা এটা। কাটুংচাৰ ক'লা চকুজুৰিয়ে তেওঁৰ মনত পেলাই দিলে সেই ভৌতিক ক'লা বস্তুটোৰ কথা।

“মোক ভাই নিশ্চয় চিনিব পাৰিছে।” তেওঁ নিজে নিজে ভাবিলে। তেওঁ এটা প্ৰত্যাহাত আশা কৰাৰ দৰে, পিছ হ'হকি চকীত বহি পৰিল। কিন্তু আচলতে ছোৱালীজনীয়ে তেওঁক চিনি পোৱা নাছিল। ভাই এটা হমুনিয়াহ পেলাই মুখ্য-বিচাৰপতিৰফালে চাবলৈ ধৰিলে। নেক্লিউদভেও এটা হমুনিয়াহ পেলালে। তেওঁৰ ভাব হ'ল, “মৰ্কুমাটো সোনকালে শেষ হোৱাৰ্হেভেন।”

নেক্লিউদভৰ মনত সৃষ্টি হল, খং, বাগ, বিৰক্তি আৰু লগে লগে কাটুংচাৰ প্ৰতি তেওঁৰ পুত্ৰী। এনেকুৱা মানসিক অৱস্থাবেই তেওঁ গোচৰৰ সাক্ষী বিলাকৰ বৰ্ণনাৰ কথা শুনি গৈছে।

জুৰি

নেক্লিউদভৰ প্ৰতি কিবা আখ্যেজন্তহে কেন মৰ্কুমাৰ স্তন্যনী ওৰ নশৰা হ'ল। প্ৰতিজন সাক্ষীৰ জৱানবন্দী বেলেগে বেলেগে লিখি লোৱা হ'ল। বিশেষজ্ঞজনৰ সাক্ষ্য শেষত গ্ৰহণ কৰা হ'ল। চৰকাৰী উকীল আৰু আচাৰী পক্ষৰ উকীল উভয়ে প্ৰৱোজনীৰ আৰু নিপ্ৰৱোজনীৰ বক্তৃত প্ৰৱ কৰিলে। কিন্তু

ভেঙে পোকাৰ মানন্ত খেদ সেই প্ৰৱেশৰ অতি লাগতিয়াল। ইয়াৰ পিছত মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে জুবৰ সকলক, সাক্ষ্য হিচাবে প্ৰদৰ্শন কৰা বস্ত্ৰবিলাক পৰীক্ষা কৰি চাবলৈ আহ্বান কৰিলে। তাৰ ভিতৰত আছিল ভৰ্জনি আঙুলিত সিদ্ধা হীৰা খটোৱা এটা ডাঙৰ আঙঠি আৰু বিহ পৰীক্ষা কৰা এটা 'টেষ্ট-টিউব'। এই বস্ত্ৰ বিলাকত লেবেল মাৰি চিলমোহৰ মৰা আছিল।

জুবৰ সকলে এই বস্ত্ৰবিলাক পৰীক্ষা কৰি চাবলৈ থিয় দিয়াৰ লগে লগে চৰকাৰী উকীলে দাবী কৰি বহিল যে ইয়াৰ আগতে ডাক্তৰৰ শব্দ পৰীক্ষা কৰা বিপ'ৰ্ট পাঠ কৰা হ'ক।

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে গোচৰৰ স্তানী সোনকালে শেষ কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল। কিন্তুো ভেঙে সেই চুইচ্ ছোৱালীজনীৰ লগ ধৰিবলৈ যোৱাৰ কথা। ভেঙে জানিছিল যে ডাক্তৰৰ বিপ'ৰ্ট পঢ়াৰ একো প্ৰয়োজন নাই। বিপ'ৰ্ট পঢ়াৰ ফলত ভেঙেৰ ছপৰৰ ভোজনৰ সময়খিনিও নষ্ট হ'ব। কিন্তু চৰকাৰী উকীলৰ এই বিপ'ৰ্ট পাঠ কৰিবলৈ দাবী কৰাৰ আইন মতে অধিকাৰ আছে। গতিকেই মুখ্য বিচাৰপতিয়ে সেই দাবী মানি লোৱাৰ বাহিৰে গতান্তৰ নাই।

বিচাৰকমণ্ডলীৰ সম্পাদকে (পেচকাৰ) ধীৰে ধীৰে ডাক্তৰৰ বিপ'ৰ্ট পাঠ আৰম্ভ কৰিলে; কিন্তু ভেঙে পাঠ কৰোতে 'ব' উচ্চাৰণ কৰিছেনে 'ল' উচ্চাৰণ কৰিছে তাক ধৰিব নোৱাৰা হ'ল।

শব্দটোৰ বাহিৰা পৰীক্ষাৰ পৰা দেখা যায় :—

(১) কেৰাপেণ্ট্-শ্বেলকত্ মাৰুহজন ৬ ফুট ৫ ইঞ্চি ওখ আছিল।

সদাগৰ জুবৰজনে কাণে কাণে নেক্‌লিউলভক ক'লে, "৬ ফুট ৫ ইঞ্চি ওখ বেয়া নহয়, ভালেই।"

(২) অত্ৰুমান হয় ভেঙেৰ বয়স প্ৰায় ৪০ বছৰমান হৈছিল।

(৩) শৰীৰটো উখৰি পৰিছিল।

(৪) গাৰ ওপৰৰ ছালখনৰ বৰণ সেউজীয়া আছিল আৰু কেইবা ঠাইতো ক'লা দাগ পৰিলক্ষিত হৈছিল।

(৫) গাৰ ছালত সৰুৰ ডালেমান পানী ফোলা আছিল।

(৬) চুলিবোৰ নিম্ন বৰণীয়া আৰু হাতেৰে চুলে এৰাই আহে।

(৭) চকুৰ মণিবিলাক ওলাই আহিছিল আৰু কৰ্ণিয়াৰ উজ্জলতা অঁঠ হৈছিল।

(১) নাক, কান আৰু মূৰৰ পৰা ফলৰ নিচিনা পানী ওলাই আহিল।
মূৰখন আঁধা, যেন ধোৱা।

(২) মূৰ আৰু বুকু উৰ্দ্ধাৰ্দ্ধ ডিঙিটোৰ চিন্চাব নাইকিয়া কৰিছিল।

কাগজৰ চাৰি পৃষ্ঠা জুৰি এই মৃত শব্দ দেখৰ বিৱৰণ লিখি আছিল। এই
বিৱৰণবোৰ শুনি নেকলিউদভৰ বিবস্ত্ৰি আৰু বাঢ়ি গ'ল।

মৃতদেহৰ বাহ্যিক অৱস্থাৰ সম্পৰ্কে বিপৰ্ট পাঠ শেষ হ'ল। মূখ্য-বিচাৰ-
পতিয়ে ইমানতে অন্ত হ'ল বুলি এটা দীঘল উশাহ টানি, মূৰ ডাঙিলে; কিন্তু
চেক্ৰেটৰীয়ে পুনৰ শব্দটোৰ আভ্যন্তৰীণ বিৱৰণৰ বিপৰ্ট পাঠ আৰম্ভ কৰি দিলে।
মূখ্য-বিচাৰপতিয়ে পুনৰ তলমূৰকৰি চকু কিটা জপাই দিলে, নেকলিউদভৰ
কাষত বহা সদাগৰ জনৰ কলাঘুমতি আছিল। তেওঁৰ গাটো ইফালে সিফালে
হলি পৰিবলৈ ধৰিলে। অভিব্যক্ত বন্দী কিজন আৰু পহৰীয়া পুলিচ ছুজন
নীৰৱে বহি আছে।

আভ্যন্তৰীণ পৰীক্ষাৰ বিৱৰণ আৰু ডাক্তৰে শব্দবিৱৰ্দ্ধন কৰি যি ফলাফল
পাইছিল তাৰ পৰা এইটো বেচ্ অসম্ভৱ কৰিব পাৰি যে, মদৰ লগত বিহ
মিহলাই দিয়াৰ ফলতেই শ্বেলকভৰ মৃত্যু হৈছিল। পেটৰ অৱস্থাৰ পৰা কি বিহ
দিয়া হৈছিল, তাক ধৰা কঠিন; কিন্তু পেটৰ ভিতৰত যি পৰিমাণ বিহ পোৱা
গৈছে, তাৰ পৰা খাভাং অসম্ভৱ কৰিব পাৰি যে বিহখিনি মদৰ লগতেই
মিহলাই দিয়া হৈছিল।

কলাঘুমতিৰ পৰা সাৰ পাই সদাগৰ জুববজনে ক'লে, "তেওঁ নিশ্চয় পান
কৰিছিল, ই নিতুৰ্ণ।"

বিপৰ্ট পাঠ কৰোতে ইতিমধ্যে এঘণ্টা পাৰ হ'ল। এনেতে মূখ্য-বিচাৰপতিয়ে,
চৰকাৰী উকীললৈ লক্ষ্য কৰি কঠোৰভাৱে ক'লে, "মোৰ বোধেৰে ভিতৰৰ
অজ-প্ৰত্যজৰ বিৱৰণ পাঠ কৰাৰ কোনো বিশেষ প্ৰয়োজন নাই।" কিন্তু এই
কথাত অসন্তোষ প্ৰকাশ কৰি চৰকাৰী উকীলে ক'লে যে তেওঁ বিপৰ্ট পাঠ কৰিবলৈ
দিবই লাগিব।

চৰকাৰী উকীলৰ ভাৱভঞ্চিত প্ৰকাশ পালে যে আইনমতে বিপৰ্ট পাঠ
কৰিবলৈ দাবী কৰাৰ তেওঁৰ অধিকাৰ আছে। তেওঁ এই অধিকাৰ দাবী
কৰিবই। যদি বিচাৰপতিয়ে তেওঁৰ দাবী মন্তব্য নকৰে তেন্তে ইয়েই হ'ব উচ্চ
আদালতত তেওঁৰ আপীলৰ ভিত্তি।

দীৰ্ঘল দ্বাৰি গৌৰু থকা আৰু মৰিয়াল চকুৰূপে লৈতে বিচাৰকমণ্ডলীৰ সভ্যজনে পেটৰ অন্তৰত ভূগি আছিল। ৰিপ'ৰ্ট পাঠ শুনি শুনি আয়নি লাগি, তেওঁ মুখ্য বিচাৰপতিৰ ফালে ঘূৰি চাই কলে, “এই বিলাক পঢ়াৰ পৰা লাভ কি? কেৱল সময় খৰচ। যদিও এই বিলাক নতুন জাকৰ দৰে, তথাপি ই ঠাই চাক্ষা কৰিব পৰা নাই।”

লোনোৱালী ফ্ৰেমৰ বিত্তচকু পিন্ধা বিচাৰপতি গৰাকীয়ে কোনো মন্তব্য দিয়া নাই। তেওঁ নীৰলভাৱে সমুখলৈ চাই আছে। তেওঁৰ মনত ভাৱ হৈছে যে তেওঁ দৈন্যকৰ পৰা কোনো সুখ পোৱাৰ আশা নাই। এক কথাত তেওঁৰ জীৱন বিফলেই গৈছে।

ৰিপ'ৰ্ট পাঠ কৰা চলি আছে। “১৮৮—চনৰ ১৫ ফেব্ৰুৱাৰী তাৰিখে মহা নিয়ন্ত্ৰকৰকাৰীয়ে, মেডিকেল ডিপাৰ্টমেণ্টৰ নিৰ্দেশানুযায়ী আৰু সহকাৰী মেডিকেল ইঞ্চপেণ্টেৰৰ সাক্ষাতত ৬৩৮ নং শবদেহৰ ভিতৰৰ অঙ্গ বিলাকৰ পৰীক্ষা কৰিলে। আৰু ফলাফল তলত লিপিবদ্ধ কৰা হ'ল। চেক্ৰেটৰীজনে ৰিপ'ৰ্টখন ক্ৰমে জোৰেৰে পঢ়িছে যদিও, শ্ৰোতা কোনো নাই, আটাইৰে টোপনি। পেটৰ ভিতৰৰ হাওঁ ফাওঁ, নাৰী, ভুক, যক্ৰ, মূত্ৰাশয়, আদি বিভিন্ন অঙ্গবোৰ একেটা আইনাৰ কলহত ভৰাই থোৱা হৈছিল আৰু এইবোৰ মৰুদৰ্দ্ৰমাত প্ৰদৰ্শন কৰা হ'ল।

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে তেওঁৰ কাষতে বহি থকা বিচাৰক গৰাকীক কাণে কাণে কিবা এটা কোৱা দেখা গ'ল। তাৰপিছত আন ফালে হাউলি। ইজন বিচাৰককো কিবা এটা ক'লে। দুয়োজনেই মুখ্য বিচাৰপতিক সন্মতি জনালে। তেতিয়া মুখ্য বিচাৰপতিয়ে দৃঢ়ভাৱে ক'লে, “এই ৰিপ'ৰ্ট পাঠ কৰি থকাৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই বুলি আদালতে বিবেচনা কৰিছে।” চেক্ৰেটৰীয়ে ততালিকে ৰিপ'ৰ্ট পাঠ কৰা বন্ধ কৰিলে। চৰকাৰী উকীল অগ্নিশৰ্ম্মা হৈ কাগজ এখনত কিবাকিবি লিখিবলৈ লাগিল।

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে জুবৰ সকলৰ ফালে চাই ক'লে, “জুবৰ মহোদয় সকল, আদালতত সাক্ষ্য হিচাবে উপস্থিত কৰা বস্ত্ৰবিলাক আপোনালোকে পৰীক্ষা কৰি চাব পাৰে।

মুখ্য জুবৰ আৰু কেইবাজনেও খিয় হৈ টেবুলৰ কাষলৈ গ'ল। কিন্তু তেওঁলোকে চাইয়েইনো কি কৰিব? গভিকে কিংকৰ্ণ্যবিশূঢ়! তেওঁলোকে

আঙুঠিটো, আইনাব পাছবোৰ, আৰু 'টেইটিউব' বোৰলৈ চকু দিলে। সন্ধ্যাৰ
ছুবৰজনে আঙুঠিটো পিন্ধিও চালে।

তেওঁ পুনৰ আসন গ্ৰহণ কৰি মন্তব্য কৰিলে যে আঙুঠিটো বোধ হয় এটা
কোমোৰাৰ সন্মান। মৃত সন্ধ্যাবৰজনে যে এজন বৃহদাকাৰৰ লোক আছিল সেই
কথা ভাবি যেন তেওঁ বেচ-আমোদ পাইছে।

একেশ

গোচৰত সাক্ষী হিচাবে প্ৰদৰ্শন কৰা বস্ত্ৰবিলাকৰ পৰীক্ষা হৈ গ'ল। মূখ্য-
বিচাৰপতিয়ে ঘোষণা কৰিলে যে বৰ্ত্তমান ভদ্ৰজৰ সম্পৰ্কে অনুসন্ধান আৰু সাক্ষ্য
গ্ৰহণ সমাপ্ত। তেওঁ চৰকাৰী উকীলক পুনৰ বক্তব্য আৰম্ভ কৰিবলৈ নিৰ্দেশ
দিলে। লগতে এই কথাও যোগ দিলে যে মানুহ হিচাবে তেওঁৰো ভোক
পিয়াহ আছে, ধূমপান কৰাৰ প্ৰয়োজন আছে। গতিকেই তেওঁ যেন আনৰ
প্ৰতিও অলপ দৰদ দেখুৱায়। কিন্তু চৰকাৰী উকীলে কাৰো প্ৰতি দৰদ
নেদেখুৱালে। নিজৰ প্ৰতিও নেদেখুৱালে। বাৱহাৰত মানুহজন অত্যন্ত
কঠুৱা। ইয়াৰ বাহিৰেও হুৰ্ভাগাৰ কথা হ'ল, মানুহজনে স্থূলত পঢ়োতে এটা
সোণৰ পদক লাভ কৰিছিল আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ হৈ থাকোঁতে বোমান-
বিধান সম্পৰ্কে অধ্যয়ন কৰিছিল। দাসত্ব সম্পৰ্কে এখন ৰচনা লিখি ধৰাও
পাইছিল। ফলত মানুহজনৰ আত্মজীৱিতা আৰু আত্মতুষ্টি বাঢ়ি গৈছিল, স্বভাৱ
চৰিত্ৰত চূড়ান্তভাৱে 'মুখামি' প্ৰকাশ পাইছিল।

চৰকাৰী উকীলে ধীৰেৰে আৰু গহিনাই থিয় হ'ল। গাত থকা বনকৰা
চোলাটো জিলিকি উঠিল। টেবুলত ছয়োথন হাত থৈ কোঠাটোৰ চাৰিওফালে
এবাৰ চকু ফুৰাই চালে। তেওঁ অভিযুক্ত বন্দী বিলাকলৈ কটাক্ষ নকৰি
মূৰটো অলপ তলগুজীয়াকৈ ইতিমধ্যে তৈয়াৰী কৰি থোৱা বক্তব্য আৰম্ভ
কৰিলে।

“ছুবৰ মহোদয় সকল! মই ক'বলৈ গ'লে, আপোনালোকৰ সমুখত যি
গোচৰটো বিচাৰৰ কাৰণে উত্থাপন কৰা হৈছে, কে'বাকালৰ পৰা এই গোচৰ
বৈজিষ্ঠ্যপূৰ্ণ।”

চৰকাৰী উকীলৰ মতে তেওঁৰ বক্তব্যৰ এটা ৰাজহুৱা গুৰুত্ব থাকিব লাগে।
বিখ্যাত উকীল সকলৰ বক্তব্যৰ দৰে, চৰকাৰী উকীলৰ বক্তব্যও হোৱা উচিত।

বৰিও দৰ্শক সকলৰ ভিতৰত যুঠেই উপস্থিত আছিল তিনি গৰাকী নাৰী, এজনী কাপোৰ টিলাই কৰা ভিবোভা মানুহ, এজন বান্ধনি, চাইমনৰ ভনীয়েক এজনী আৰু এজন গাবোহান, সেই কথালৈ চৰকাৰী উকীলে ক্ৰক্ষেপ কৰা নাই। তেওঁৰ ধাৰণা যে বিখ্যাত লোক সকলে এনেদৰেই আৰম্ভ কৰে। দৰ্শক কম বেছি হোৱা কথালৈ তেওঁলোকে পৰোৱাই নকৰে। ফৰীয়াসী পক্ষৰ উকীলৰ এটা কৰ্তব্য হ'ল, সংঘটিত হোৱা ঘটনাটোৰ আচল মন্তব্য উদ্ঘাটন কৰা। আৰু এনে ধৰণৰ ঘটনাই সমাজৰ যি ক্ষতি কৰে তাক জলজল পটপটকৈ ডাঙি ধৰা।

“জুবৰ মহোদয় সকল আপোনালোকৰ সমুখত যি গোচৰটো উত্থাপন কৰা হৈছে, এই গোচৰ হ'ল বৰ্তমান চলতি শতাব্দীৰ শেষ অংশৰ বৈশিষ্ট্য। এই” দুৰ্ভাগীয়া ঘটনাই চকু খুলি দিছে যে বৰ্তমান সমাজৰ একশ্ৰেণী মানুহে কিমান অধঃপতন আৰু দুৰ্নীতিলৈ নামিব পাৰে।”

চৰকাৰী উকীলে এঘণ্টাতকৈও অধিক কাল ধাৰাসাৰে তেওঁৰ বক্তব্য কৈ গৈছে। তেওঁ বহু বহু শব্দ প্ৰয়োগ কৰি, সৰ্বশক্তি দি, তেওঁৰ যুক্তিতৰ্ক ডাঙি ধৰিলে।

তেওঁৰ মতে সদাগৰ স্বেলকড আছিল কচদেশৰ এজন শক্তিশালী লোক, তেওঁৰ স্বভাৱ চৰিত্ৰও তেনে দোষণীয় নাছিল, তেওঁ এজন উদাৰ প্ৰকৃতিৰ লোক আৰু কাকো অবিৰ্হাস নকৰিছিল। কিন্তু সমাজৰ নিকৃষ্টতম আৰু অধঃপতিত লোকৰ হাতত পৰি তেওঁ ধ্বংস হ'ল। চাইমন কাৰ্ণিষ্টিন হ'ল দাস সমাজৰ আদি পুৰুষ সকলৰ প্ৰতীক। সি হ'ল এটা জ্ঞানহীন, নীতিহীন মূৰ্খ। তাৰ কোনো ধৰ্মীয় বিশ্বাস নাই। তাৰ শিক্ষয়িত্ৰী হ'ল ইফিমিয়া আৰু এই নাৰীয়ে উত্তৰাধিকাৰী হুৱেই চৰিত্ৰ দোষখিনি লাভ কৰিছিল। অধঃপতনৰ চূড়ান্ত পৰ্যায়ত পতিত হোৱা পতিতা মাচ'লভা হ'ল সমস্ত চক্ৰান্তৰ গুৰি।

মাচ'লভালৈ চাই তেওঁ ক'লে “আপোনালোকে আজি এই আদালতত তাইৰ গৰাকিনীৰ মুখৰ পৰা শুনিলে যে তাই কিছু শিক্ষা লাভো কৰিছিল। অকল লিখা পঢ়াই নহয় তাই ফৰাচী ভাষাও জানে। সৰুতে তাই আছিল মাউৰা। কিন্তু অপৰাধ-লিপ্সাৰ বীজাণু জন্মতেই লাভ কৰিছিল। এটা শিক্ষিত আৰু উন্নত পৰিয়ালৰ ঘৰত ডাঙৰ দীঘল হৈ শিক্ষা লাভ কৰিছিল। নিশ্চয় তাই সাধু উপায়েৰে জীৱন অতিবাহিত কৰিব পাৰিলেহেঁতেন। কিন্তু সেই উপকাৰী পৰিয়ালটো তাই ত্যাগ কৰি গুচি যায়। তাইৰ কামলিপ্সা চৰিতাৰ্থৰ কাৰণে আশ্ৰয় ল'বলৈ বেজালয়ত। আপোনালোকে এইমাজ শুনিবলৈ পালে যে লগবীয়া

বিলাকৰ ভিতৰত একমাত্ৰ ভায়েই আছিল অলপ সিধাগঢ়া জন। ভাইক আছিল সন্মোহনী বাণ মাৰিব পৰা শক্তি। আগন্তুক বিলাকৰ ওপৰত ভাই এই অলৌকিক শক্তি থকাৰ পাৰিছিল। আধুনিক বিজ্ঞানে, বিশেষকৈ চাৰ্কত বুলে অল্পসন্ধান কৰি, এই শক্তিবোৰেই নাম দিছে সন্মোহনীবাণ (hypnotic influence)। ইয়াৰ সহায়তেই ভাই দয়ালু ঐশ্বৰ্য্যখালী সদাগৰ জনক কান্দন্ত শেলালে। সদাগৰে ভাইৰ ওপৰত যি বিশ্বাস স্থাপন কৰিছিল, প্ৰথমতে সেই বিশ্বাস আৰু আত্মাৰ আলম লৈ তেওঁক লুট কৰিলে আৰু শেষত ইয়াতো ক্ৰান্ত নেথাকি তেওঁক নিৰ্ভৰ ভাবে হত্যা কৰা হ'ল।

গহীন হৈ বহি থকা বিচাৰপতিজনৰ ফালে অলপ হাঁউলি, মুখ্য-বিচাৰ-পতিয়ে মন্তব্য কৰিলে, “এওঁ অভিযোগৰ মেৰ পাৰু বঢ়াইছে নিছে নহয় নে?”

“এটা মূৰ্খ পণ্ডিত” আনজনা বিচৰকে ক'লে।

ইতিমধ্যে চৰকাৰী উকীলে বক্তৃতা দিয়েই আছে। তেওঁ গাটো অলপ লবাই ক'লে, “জুৰি মহোদয় সকল! অকল এই আচামী কিজনৰেই যে ভাগ্য আপোনালোকৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিছে এনে নহয়, কিছুদূৰ আমাৰ গোটেই সমাজৰ ভাগ্যও আপোনালোকৰ বায়ৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিছে। আপোনালোকৰ সিদ্ধান্ত হ'ব অদূৰ প্ৰসাৰী। গতিকেই এই অপৰাধৰ গুৰুত্ব আপোনালোকে অনুধাবন কৰক! আপোনালোকৰ অনুমতি সাপেক্ষে মই ক'ব খোজোঁ যে মাচলভাৰ নিচিনা ব্যাধিগ্ৰস্তা নাৰীয়েই আমাৰ সমাজক বিশদলভুল কৰি তুলিছে। গতিকেই আমাৰ সমাজৰ নিৰপৰাধী লোক সকল তথা গোটেই সমাজ যাতে এনেকুৱা নাৰীৰ সংশ্লিষ্ট কলুষিত হৈ ধ্বংস হ'ব নোৱাৰে, তাৰ কাৰণে আমি হুঁচিয়াৰ থকা প্ৰয়োজন।”

এই বিচাৰৰ গুৰুত্ব সম্পৰ্কে নিজেই যেন খুব উপলব্ধি কৰিছে, এনেকুৱা ভাৱত চৰকাৰী উকীলে বক্তব্য শেষ কৰি বহি পৰিল, তেওঁ নিজৰ বক্তৃতাব সম্পৰ্কে নিজেই যেন বেচ-খুছি আৰু আনন্দিত।

ভাষাৰ অলঙ্কাৰবোৰ বাদ দিলে তেওঁৰ বক্তৃতাব সাৰাংশ হ'ল এই—মাচল-ভাই সদাগৰৰ আত্মা ভাঙন হৈ, সেই স্থিতিতে তেওঁক সন্মোহন বাণ মাৰিলে। ভাৰপিত্ত ভাই তেওঁৰ ছুটকেচৰ চাবি লৈ সদাগৰ থকা কোঠালৈ গ'ল, উদ্দেশ্য আছিল তেওঁৰ গোটেই টকাখিনি কুজিগত কৰা, কিন্তু টকা আনিবলৈ হাওঁতে চাইমন আৰু ইকিমিৰাই থকা শেলায়। কলত চুৰি কৰা টকাৰ অংশ তেওঁলোককে দিব লগা হ'ল। ইয়াৰ পিছত এই দুবিৰ ভিত্তাৰ মাৰি পেলাওৱাৰ কাৰণে

মাচলভাই পুনৰ সদাগৰক লৈ হোটেলৰ কোঠালৈ ঘূৰি আহে আৰু ভাঙেই
ভেঙক বিহু থুৱাই হত্যা কৰে ।

চক্কাৰী উকীলৰ বক্তব্য শেষ হোৱাৰ পিছত এডভোকেট বেঞ্চৰ পৰা এজন
আদিকৰ্মী লোক থিয় হৈ কাৰ্টিছিন আৰু বচকভাৰ পক্ষ সমৰ্থন কৰি তৰ্ক
কৰিলে । তিনিখ কবল কিজ্ দি, এই ছুজন আচামীয়ে তেওঁক উকীল নিযুক্ত
কৰিছিল । তেওঁ যুক্তি তৰ্ক প্ৰদৰ্শন কৰি দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছিল যে তেওঁৰ
মক্কেল ছুজন সম্পূৰ্ণ নিৰ্দোষী । সমস্ত দোষৰ ভাগী হ'ল একমাত্ৰ মাচলভা ।
ভায়েই হ'ল যেত কটৰ ঘাই ।

মাচলভাৰ জৱানবন্দীত আছিল যে তাই হোটেলৰ কোঠাৰ পৰা টকা আনোতে
বচকভা আৰু কাৰ্টিছিন উপস্থিত আছিল । এডভোকেটে জনে জোৰ দি ক'লে
যে মাচলভাৰ এই কথা সাক্ষ্য হিচাবে গ্ৰহণীয় নহয়, যেহেতু তাইক বিষ
প্ৰয়োগ কৰা অভিযোগত অভিযুক্ত কৰা হৈছে । এই ছুজন সৎ আৰু পৰিশ্ৰমী
লোক দৈনিক হোটেলত কাম কৰি প্ৰতিজন হোটেল বাসীৰ পৰা বক্চিচ
হিচাবেও তিনি কবলৰ পৰা পাঁচ কবললৈ আৰ্জি কৰাৰে । গতিকেই ঠুঠবশ
কবল তেওঁলোকে সঞ্চয় কৰিব পৰাটো একো আচৰিত ঘটনা নহয় । সদাগৰৰ
টকাখিনি একমাত্ৰ মাচলভাই চুৰ কৰিছে ; নাইবা চুৰ কৰি কাৰবাক দিছে ।
নাইবা তাইৰ মনৰ অস্বাভাবিক অৱস্থালৈ চাই তাই টকা হেৰুৱাবও পাৰে ।
আচল কথা হ'ল একমাত্ৰ মাচলভাই সদাগৰক বিহু থুৱালে ।

এডভোকেটে জুৰৰ সকলক অহুৰোধ কৰিলে যে বচকভা আৰু কাৰ্টিছিনক
চুৰিৰ অভিযোগৰ পৰা মুক্তি দিব লাগে । যদি চুৰিৰ অপৰাধৰ পৰা মুক্তি দিব
নোখোজে তেন্তে অন্ততঃ এই কথা গ্ৰহণ কৰক যে তেওঁলোকে বিষ প্ৰয়োগ
কামত অংশ গ্ৰহণ কৰা নাই ।

চক্কাৰী উকীলক এটা খোঁচ দিবৰ উদ্দেশ্যে এডভোকেটে শেষ মন্তব্য
কৰিলে যে তেওঁৰ বন্ধু চক্কাৰী উকীলে বংশ পৰম্পৰা সম্পৰ্কে বিচয়ক লগা
বৈজ্ঞানিক উদ্ভব কথা ভাঙি ধৰিছে সেই তৰ এই ক্ষেত্ৰত সম্পূৰ্ণ অচল, যিহেতু
বচকভাৰ গোৰাগোষ্ঠীৰ কথা অজ্ঞাত ।

চক্কাৰী উকীলে ঘৃণা আৰু উপলুঙাৰ ভাৱ ভক্তি দেখুৱাই গাটো জিকাৰ
মাৰি কাগজ এটুকুৰাত থংযুৱা হৈ কিবাকিবি লিখিবলৈ আগিল ।

ইয়াখু পিছত মাচলভাৰ পক্ষ সমৰ্থন কৰা উকীলৰ পাল । তেওঁ বীৰে বীৰে
মাচলভাৰ পক্ষে যুক্তি প্ৰদৰ্শন আৰম্ভ কৰিলে । তেওঁ টকা চুৰকৰা কথা অস্বীকাৰ

সকলি যীৰ্ণোদ ক'লে, জোব দি ক'লে যে মাচলভাৰ সদানৰ স্নেহকণক কি
খুউদাৰ কোনো উদ্দেশ্য থাকিব নোৱাৰে। তাই কেৱল চৌপাৰি আহিবৰ কাৰণে
পাউদাৰ মিহলাই দিছিল। এডভোকেটজনে নিজৰ বাকশত্ৰুতা কেঁচুৱাবৰ
কাৰণে পুনৰ ক'লে যে বিজ্ঞান মাহুহে মাচলভাক এই অধঃপতনৰ পথলৈ লৈ
গ'ল, যাৰ কাৰণে তাই আজি এই পতিভাত পৰিণত হ'ল সেইজন মাহুহৰ
এতিয়াও কোনো শাস্তি হোৱা নাই; কিন্তু এই সমস্ত অধঃপতনৰ ফল ভোগ
কৰিছে এই ছোৱালীজনীয়ে।

কিন্তু এই মনস্তাত্ত্বিক তথ্যই কাকো সন্তোষ দিব নোৱাৰিলে। এই কথাত
উপস্থিত সকলোৱে বেয়াহে পালে। তাৰ পিছত এডভোকেটে পুৰুষৰ নিষ্ঠুৰতা
আৰু নাৰীৰ অসহায়তাৰ কথা উল্লেখ কৰোতে মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে তেওঁলৈ
লক্ষ্য কৰি ক'লে যে এডভোকেটে ঘটনাৰ লগত বজ্জিতা খোৱা কথাহে কোৱা
ভাল।

তেওঁৰ শেষ হোৱাৰ লগে লগে চৰকাৰী উকীলে প্ৰত্যুত্তৰ দিবৰ কাৰণে থিয়
হ'ল। তেওঁ বচকভাৰ পক্ষ সমৰ্থন কৰা এডভোকেটৰ যুক্তি খণ্ডন কৰি ক'লে
যে বংশগত দোষগুণ পুৰুষাধিক্ৰমিক আৰু উত্তৰাধিকাৰীস্বত্বে পাই বুলি বৈজ্ঞানিক
সকলে যি সত্য আবিষ্কাৰ কৰিছে, সেই কথা মিছা হ'ব নোৱাৰে। এই বৈজ্ঞানিক
তথ্যৰ মূল কথা হ'ল, যে মাক বাপেকৰ চৰিত্ৰৰ পৰা যেনেকৈ সন্তানৰ অপৰাধ
কৰাৰ প্ৰবৃত্তিৰ কথা জানিব পাৰি, তেনেকৈ অপৰাধী মাহুহৰ চৰিত্ৰৰ পৰাও
তেওঁৰ বংশৰ কথা জানিব পাৰি। বংশাধিক্ৰমিক স্বভাৱৰ এয়ে হৈছে আইন।
মাচলভাৰ পক্ষে যি যি যুক্তি প্ৰদৰ্শন কৰা হৈছে, তাৰ উত্তৰত তেওঁ কয় যে বিজ্ঞান
কাল্পনিক মাহুহে তাইৰ সত্য নষ্ট কৰিলে বুলি কোৱা হৈছে, আচলতে তাইহে
সেই লোকজনক প্ৰলোভন দিছিল। এইদৰে হয়তো বহু মাহুহেই তাইৰ
প্ৰলোভনত পৰি কামায়েৰ আহুতি হ'ল। এইখিনি কথা কৈ ৰণ জিকাৰ ভাৱত
তেওঁ বহি পৰিল।

ইয়াৰ পিছত অভিযুক্ত ৰমী সকলক, তেওঁলোকৰ আত্মপক্ষ সমৰ্থন কৰি কিবা
ক'ব খুজিলে ক'ব পাৰে বুলি বিচাৰকমণ্ডলীয়ে হুকুম দিলে।

ইকিমিয়া বচকভাই, মাচলভাৰ গাভ সম্পূৰ্ণ দোষ দি ক'লে যে তেওঁ এই
ঘটনা সম্পৰ্কে একো নেজানে। ঘটনাৰ তেওঁ কোনো অংশীদাৰ নহয়।
কাৰ্ত্তিকনে কলে, “দোৰী নিৰ্দোৰী বিচাৰ কৰাৰ ভাৱ আপোনালোকৰ ওপৰত;
কিন্তু মই সম্পূৰ্ণ নিৰ্দোৰী।”

যাচাই একো কথা ক'লে। মুখ্য-বিচাপতিয়ে ভেতিয়া বুজাই দিলে যে ভাইব কিবা ক'বলগীয়া থাকিলে ক'ব পাৰে, ভেতিয়া ভাই মাথোন চকু যেলি কোঠাটোৰ চাৰিওফালে নিৰীক্ষণ কৰিলে। ভাই যেন চিকাৰীৰ কবলত পৰা এটা প্ৰাণী। ভাই তলমূৰ কৰি উচুপি উচুপি কান্দিবলৈ ধৰিলে।

নেক্লিউল্ডভৰ মুখৰ পৰা এটা অদ্ভুত শব্দ বাহিৰ হ'ল। ওচৰত থকা সদাগৰজনে এই শব্দ শুনি ততালিকে সুধিলে, “আপোনাৰ হ'ল কি?” ই হ'ল তেওঁৰ অন্তৰত লুকাই থকা উচুপনিৰ প্ৰকাশ।

নেক্লিউল্ডভে তেওঁৰ বৰ্তমান অৱস্থাৰ কথা সম্যক উপলব্ধি কৰা নাছিল। তেওঁৰ উচুপনি আৰু চকুপানী ওলোৱাৰ মূল কাৰণ, তেওঁ প্ৰায়বিক দুৰ্বলতা বুলি ধৰি লৈছিল, তেওঁ চকুলোথিনি চাকিবৰ কাৰণে বিতচকুজোৰ লগাই ল'লে। তাৰপিছত কমালখন উলিয়াই নাকটো মচিবলৈ ধৰিলে।

তেওঁৰ পেটে পেটে ভয় হ'ল জানোচা তেওঁৰ চৰিত্ৰৰ কথা প্ৰকাশ হৈ পৰে, জানোচা আদালতৰ সকলোৱেই সেই কথা গম পায়। ভেতিয়া তেওঁৰ বি লাজ'চৰম হ'ব, সেই ভাৱনাই তেওঁৰ অন্তৰ ঠকাসৰকা কৰিবলৈ ধৰিলে।

বাইশ

আচামী সকলৰ বক্তব্য শুনা শেষ হ'লত, জুবৰ সকলৰ আগত প্ৰশ্ন বিলাক কেনেদৰে ডাঙি ধৰা হ'ব, সেই সম্পৰ্কে আলোচনা হ'ল। এই বিষয়টোৱে অলপ সময়ো ল'লে। অৱশেষত প্ৰশ্ন বিলাক তৈয়াৰ কৰা হ'ল আৰু মুখ্য-বিচাপতিয়ে সংক্ষেপে বক্তব্য ডাঙি ধৰিলে।

জুবৰ সকলৰ আগত মৰ্কদ্মাৰ সৰিশেষ ডাঙি ধৰাৰ পূৰ্বে, মুখ্য-বিচাপতিয়ে কিছুমান সূত্ৰৰ সম্পৰ্কে ঘৰুৱা আৰু সবলভাৱে ব্যাখ্যা কৰিলে।

বিচাপতিয়ে আইনমতে সিদ্ধিকটা চুৰি আৰু সাধাৰণ চুৰি কাক বোলে সেই কথা বুজাই দি, তেওঁ কেইবাবাৰো নেক্লিউল্ডভৰ ফালে দৃষ্টিপাত কৰিলে। বিচাৰকৰ ধাৰণা যে নেক্লিউল্ডভে এই বিলাক সূত্ৰৰ তাৎপৰ্য্য ভালকৈ উপলব্ধি কৰিব পাৰিব আৰু তাৰ ফলত তেওঁ অন্তৰ্ভুক্ত জুবৰ সকলক পৰিভাৰকৈ বুজাই দিব পাৰিব। জুবৰ সকলে এই কথা বিলাক বুজি শোৱা যেন অনুমান কৰি মুখ্য-বিচাপতিয়ে ভেতিয়া হঠাৎ কাক বোলে ব্যাখ্যা কৰিলে। তেওঁ ক'লে যে ‘হঠাৎ’ মানে অৰ্থ এয়ে যে বিবিলাক কামে এজন মানুহৰ নৃত্য বৰ্তায় ভাবেই হঠাৎ।

বোলে। গভিৰেই বিষ-প্ৰয়োগ কৰাটোও আপোনালোকে হত্যা বুলি ধৰিব পাৰে; যিহেতু এই বিষ-প্ৰয়োগে এজন মানুহৰ মৃত্যু ঘটালে। এই ভাংপৰ্য্যও জুৰৰ সকলেই উপলব্ধি কৰিছে বুলি অনুমান কৰি; মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে ক'লে যে 'চুৰি' আৰু 'হত্যা' যদি একেলগে ঘটে তেন্তে সেই অপৰাধক 'হত্যা সহ চুৰি' বুলি অভিখ্যা দিয়া হয়।

মুখ্য-বিচাৰপতিৰ ইচ্ছা যে গোচৰটোৰ শুনানী সোনকালে শেষ হ'ক। তেওঁৰ মনলৈ আহি আছিল সেই কপাহী চুইচ গাভৰুজনীয়ে তেওঁৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰি থকাৰ কথা। কিন্তু বিচাৰ সম্পৰ্কীয় বিষয়ত তেওঁ এনেকুৱা অভ্যস্ত হৈ পৰিছিল যে এবাৰ কথা আৰম্ভ কৰি দিয়াৰ লগে লগে তেওঁৰ ব'বলৈ অৱকাশ নাছিল। তেওঁ জুৰৰ সকলক জোৰ দি ক'লে যে তেওঁলোকে যদি আচাৰী বিলাকক দোষী সাব্যস্ত কৰে তেন্তে 'দোষী' বুলি ৰায় দিয়াৰ অধিকাৰ তেওঁলোকৰ আছে। যদি দোষী বুলি নেভাবে, তেন্তে 'নিৰ্দোষী' বুলি ৰায় দিব পাৰে। এটা অভিযোগত দোষী পালে, আনটো অভিযোগত নিৰ্দোষী বুলিও ক'ব পাৰে। যদিও জুৰৰ সকলৰ এই বিলাক অধিকাৰ আছে, তথাপি তেওঁ আশা কৰে যে এই অধিকাৰ বিলাক তেওঁলোকে সুবিবেচনা কৰি প্ৰয়োগ কৰিব। তাৰপিছত তেওঁ জুৰৰ সকলক আৰু বুজনি দিলে যে কোনো প্ৰশ্ন তেওঁলোকক সুধিলে, তেওঁলোকে যদি হয় বুলি উত্তৰ দিয়ে, তেন্তে প্ৰশ্নৰ সকলো কথাই তেওঁলোকে সমৰ্থন কৰা বুজাব। গতিকে প্ৰশ্নৰ কোনো অংশৰ কথা তেওঁলোকে সমৰ্থন নকৰিলে, সেইকথা বেলেগে সমৰ্থন নকৰে বুলি উল্লেখ থাকিব লাগে। বড়ী চাই মুখ্য বিচাৰপতিয়ে লক্ষ্য কৰিলে যে সময় আগবাঢ়ি তিনি বাজিবলৈ পাঁচ মিনিট বাকী। তেওঁ লম্বা-লম্বিকৈ গোচৰটোৰ সাৰমৰ্ম জুৰৰ সকলৰ আগত ডাঙি ধৰিবলৈ আগ বাঢ়িল।

“এই গোচৰৰ আচল সাৰমৰ্ম হ'ল এনেকুৱা।” মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে ক'লে। তেওঁ ভেতিয়া সাক্ষী বিলাকে কোৱা কথা, এন্তভোকেট সকলৰ বৃত্তি, আৰু চৰকাৰী উকীলৰ তৰ্ক সম্পৰ্কে দোহাৰি কলে।

মুখ্য-বিচাৰপতিৰ বক্তব্যখিনি আন দুজন বিচাৰপতিয়ে কণ দি শুনি গৈছে। লগে লগে তেওঁলোকে বাৰে বাৰে ঘড়ী চাই আছে। মুখ্য-বিচাৰপতিৰ বক্তব্যখিনি যদিও সাৰগৰ্ভ তথাপি ই বৰ দীৰ্ঘলীয়া হৈছিল। প্ৰত্যহতে বক্তব্যখিনি যি ধৰণৰ হোৱা উচিত তেনেই হৈছিল। চৰকাৰী উকীল, আচাৰী-পক্ষৰ উকীল আৰু উপস্থিত সকলোৰে মতো গৈছে।

অনুমান হয়, মুখ্য-বিচাৰপতিৰ মূল বক্তব্য মোটেইখিনি কোৱা হ'ল, কিন্তু

জন্মাপি তেওঁ বক্তব্য পেচ কৰাৰ অধিকাৰ ত্যাগ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰা নাই। তেওঁৰ বক্তৃতাও বেচ ক্ৰতিমধুৰ হৈছিল। শেষত তেওঁ জুবৰ সকলৰ ক্ষমতাৰ সম্পৰ্কে একেবাৰ ক'বলৈ মন মেলিলে। তেওঁ ক'লে যে জুবৰ সকলে খুব সাৱধানৰে এই ক্ষমতা প্ৰয়োগ কৰা দৰকাৰ, আৰু কোনো ক্ষেত্ৰতেই তেওঁলোকে খপত প্ৰৱেশ কৰি এই ক্ষমতা অপপ্ৰয়োগ কৰিব নোলাগে। সমাজত জ্ঞান বিচাৰৰ মানদণ্ড বন্ধা কৰাৰ ভাব তেওঁলোকৰ ওপৰত। তদুপৰি আলোচনী কোঠাত তেওঁলোকে যি ভৰ্ক বিভৰ্ক কৰে, সেই বিলাকো গুপ্ত ভাৱে ৰখাটো পৱিত্ৰ কৰ্তব্য বুলি বিবেচনা কৰা দৰকাৰ, ইত্যাদি।

বিচাৰপতিৰ বক্তৃতা আৰম্ভ কৰাৰ পৰা মাচুলভাই একাশপতীয়া হৈ তেওঁৰ প্ৰতিটো কথা শুনি গৈছে। বিচাৰপতিৰ মুখৰ পৰা তাই চকু লৰচৰ কৰা নাই। সেই কাৰণেই নেক্লিউদেও তাইৰ চকুলৈ চাবলৈ ভয় কৰা নাই আৰু একে ঠাৰে চাই আছে। বহুদিনৰ মূৰত কোনো মানুহ দেখিলে প্ৰথমতেই মনলৈ আহে এই নেদেখা কালছোৱাত তেওঁৰ চেহেৰাৰ পৰিবৰ্তন, তাৰ পিছত ক্ৰমে সময়ৰ সোঁতত ঘট পৰিবৰ্তনবোৰ লুপ্ত হৈ পূৰ্ণ অৱস্থালৈ ঘূৰি যায়। মানুহজনৰ পূৰ্ণৰ চেহেৰা প্ৰতিভাত হৈ পৰে। কাটুংচাৰ চেহেৰা লক্ষ্য কৰি নেক্লিউদেওৰ মনৰ ভাবো এনেকুৱাই হৈ পৰিছে। ক্ৰমে তাইৰ পূৰ্ণৰ চেহেৰা তেওঁৰ চকুৰ আগত ভাহি উঠিল আৰু তেওঁৰ অন্তৰ্দৃষ্টিত ভাহি উঠিল কেৱল এক অনন্তসাধাৰণ অপূৰ্ণ আধ্যাত্মিক ব্যক্তি-সত্তা।

নেক্লিউদেও দেখিবলৈ পালে মাচুলভাৰ গাত জেলত পিন্ধা এটা হলো চোলা। তাইৰ বুকুখন ওফলি পৰিছে। আগভৰক গাটো মেদ-যুক্ত হৈছে। কপালত কেইটামান বেথা জিলিকিছে। চকু ছটা অলপ উত্থা নিচিনা। কিন্তু এইবিলাক পৰিবৰ্তনৰ সত্ত্বেও তাই সেই কাটুংচাই হৈ আছে। সেই কাটুংচাৰ ইটোৰ দিনা সৰল আৰু মধুৰ চাৱনিটোৰ কথা তেওঁৰ মনত পৰিল। সেইদিনা তাইক তেওঁ নিৰ্বাৰ্ণভাৱেই ভাল পাইছিল। চকুত বিৰিঙি আছিল জীৱন যৌৱনৰ আনন্দ উজ্জ্বল।

ঘটনাৰ কি আচৰিত মিলন! কত বছৰ তাইক তেওঁ দেখা নাই। ইমান বছৰৰ মূৰত তাইক দেখিবলৈ পালে কাঠ-গঁড়ালত। তাই আজি আচাৰী—হত্যাব মৰ্দ্দমাৰ আচাৰী, আৰু এই মৰ্দ্দমাৰ জুবৰ হিচাবে বিচাৰৰ ভাব পৰিল তেওঁৰ ওপৰত। মৰ্দ্দমাৰ বা শেষ পৰিশিতি কি হয়? যি হ'ক বিচাৰটো সোমকালে পূৰ্ণৰ হোৱা হৈছে।

যদিও নেক্লিউডৰ মনত অহুতাপৰ ভাৱ উপস্থিত, তথাপি তেওঁ অহুতপ্ত হোৱা নাই। তেওঁ পেটে পেটে ই এটা আকস্মিক ঘটনা বুলি উল্লেখ দিব খোজে। তেওঁৰ ভাৱ হ'ল যে এই ঘটনাই তেওঁৰ জীৱনৰ ধাৰাক কোনো আঘাত দিব নোৱাৰে।

নিজৰ ক্লান্ত-কাৰ্য্যৰ কাৰণে নেক্লিউডে অত্যন্ত বিবক্তি অহুতৰ কৰিলে। তেওঁৰ ভাৱ হ'ল ই কি বিধাতাৰ অভিপ্ৰেত? কিন্তু তেওঁ নিজ কৰ্ম্মকলৰ পৰিণাম এতিয়াও উপলব্ধি কৰিব পৰা নাই। এই ঘটনা পৰম্পৰাত বিধাতাৰ হাত আছে বুলি স্বীকাৰ কৰিবলৈ তেওঁ বাজি নহয়। আজি চকুৰ আগত তেওঁ বি দেখিছে, এই ঘটনা তেওঁৰ কাৰ্য্যৰ ফলত হৈছে বুলি তেওঁ বিশ্বাস নকৰে। কিন্তু বিধাতাৰ নিষ্ঠুৰ হাতৰ পৰা তেওঁৰ বক্ষা ক'ত? তেওঁ অহুতৰ কৰিলে যে তেওঁ সাৰি যোৱা উচিত নহয়। তেওঁ এতিয়াও সাহসেৰে, ধীৰ আৰু স্থিৰেৰে প্ৰথম খাবীৰ চকী এখনত ঠেঙৰ ওপৰত ঠেঙ তুলি বহি, বিতচকুজোৰ হাতত লৈ খেলি আছে। কিন্তু সৰ্বক্ষণ তেওঁৰ হৃদয়ৰ নিভৃততম কোণত অহুতৰ কৰিছে যে প্ৰকৃততেই তেওঁ এজন নীচ কাপুৰ আৰু হৃদয়হীন মানুহ। অকল কাটুংচাৰ কথাটোৱেই নহয়। যোৱা দহবছৰ তেওঁ অত্যন্ত ব্যভিচারী, নিষ্ঠুৰ, কলুষিত আৰু ভ্ৰষ্ট জীৱন যাপন কৰিছে। দহ বছৰ ধৰি কাটুংচাক কৰা অনায়াসৰ পাপ, এটা ভয়ঙ্কৰ অজ্ঞাত আৱৰণেৰে ঢাকি ৰাখিছিল। এই আৱৰণৰ অন্তৰালত কি আছে তাৰ বেঙনি তেওঁ দেখিবলৈ পালে। তেওঁৰ এই দহ বছৰৰ জীৱনৰ ধাৰাৰ কঁপনি উঠিল আৰু জীৱনৰ নতুন ধাৰাবেই সম্ভাৱনা আহি দেখা দিলে।

তেইশ

অৱশেষত সভাপতিৰ বক্তৃতাৰ ওৰ পৰিল। তেওঁ প্ৰৱাসলীখন ডাঙি, মুখ্য জুবৰজনে ফালে আগবঢ়াই দিলে। জুবৰজনে আগবাঢ়ি আহি হাত পাতি গ্ৰহণ কৰিলে। আদালতৰ পৰা উঠি যাবলৈ পাই জুবৰ সকলেও ৰং পালে। ইজন সিজনকৈ আসন এৰি আলোচনাৰ কোঠালৈ যাত্ৰা কৰিলে। তেওঁলোক সোমাই যোৱাৰ লগে লগে আলোচনা কোঠাৰ দৰজা বন্ধ হ'ল আৰু এজন সমস্ত চিপাহীয়ে কান্ধত খোলা ভৰোৱাল লৈ দৰজাৰ মুখত পহৰা দি থাকিল। বিচাৰক মণ্ডলীয়েও আসন ভ্যাগ কৰি উঠি গ'ল। আচাৰী কেইজনকো আদালতৰ পৰা লৈ যোৱা হ'ল।

আলোচনা কোঠাত সোমায়ৈ জুবৰ সকলৰ প্ৰথম কাৰ হ'ল অলপ ধূমপান

ক'বী সোৱা। জুবৰ সকলক বদিও বিচাৰত সাহায্য কৰিবৰ কাৰণে নিমুক্ত কৰা হয়, আচলতে ভেঙলোকৰ বিশেষ একো কাম নাই। বিচাৰকৰ ভাও ধৰি অস্বাভাৱিকৰূপে আদালতত বহি থকাই ভেঙলোকৰ কাম। এই অৱস্থাৰ কথা কম বেছি প্ৰতিজন জুবৰে অল্পভৱ কৰিছিল। আলোচনা কোঠাত সোমাই চেলুৰে হোঁপাব লগে লগে, ভেঙলোকে যেন অলপ সকাহ পালে, আৰু ততালিকে গুৰুটিতে কথোপকথন আৰম্ভ কৰিলে।

স্নেহশীল সদাগৰজনে ক'লে, “হোৱালীজনীৰ গাত কোনো দোষ নাই। তাই যিহাতে সানপোতক খালে। আমি তাইক ক্ষমা কৰিবলৈ কোৱা ভাল।”

মুখ্য জুবৰজনে ক'লে, “সেইটো কথাৰে আমি বিবেচনা কৰিব লাগিব। ব্যক্তিগত ধাৰণাত উটুৱি গ'লে ন'হব।”

“মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে থলমূলকৈ কথাখিনি ভালেই কৈছে।” কৰ্ণেলজনে মন্তব্য কৰিলে।

“আপুনি ভাল বুলি কৈছে কিয়? শুনি শুনি মোৰতো আমনি লাগি টোপনিওঁ আহিছিল।”

যিহুদী কেৰেণীজনে ক'লে, “আচল কথা হৈছে মাচলভাৰ যোগ নেথাকিলে, চাকৰজনে টকাৰ কথা কেতিয়াও জানিব নোৱাৰিলেহেতেন!”

“আপুনি ক'ব খোজেনে কি যে টকাখিনি তায়েই চুৰ কৰিছে?” এজন জুবৰে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“এই কথা মই কেতিয়াও বিশ্বাস নকৰোঁ।” স্নেহশীল সদাগৰজনে ক'লে।

“এই কাম হৈছে সেই বঙাচকুৱা পিলাচী বুঢ়ীজনীৰ।”

“আটাইকিজন বেচ মিলাছিল।” কৰ্ণেলজনে মন্তব্য কৰিলে।

“কিন্তু বুঢ়ীয়ে কয় যে ভেঙ কোঠাত সোমোৱাই নাই।”

“বুঢ়ীক কি বিশ্বাস কৰা যায়?”

“গোটোই জগতে ক'লেও এই লেবেলীক মই কেতিয়াও বিশ্বাস নকৰোঁ।”

“আপোনাৰ বিশ্বাস অবিখাসে মূল প্ৰশ্নৰ কোনো সমাধান নিদিয়।” যিহুদী কেৰেণীজনে উত্তৰ দিলে।

“চাবি আছিল হোৱালীজনীৰ হাতত।” কৰ্ণেলে ক'লে।

“চাবি থাকিলেই বা? ভাত হ'ল কি?” সদাগৰে প্ৰত্যুত্তৰ দিলে।

“আৰু আঙঠিটো?”

“আঙঠিটো কেনেকৈ পালে সেই বিষয়তো ভাই কৈছে।” লগাগলে পুনৰ ক’লে।

“ভাবোপৰি মানুহজন বোধহয় বাগিয়াল আছিল। জুৰাৰ নিচাও চৰি গৈছিল। ইয়াতকৈ আক কি হ’ব পাৰে? ভাবশিহ্নত তেওঁ হুংগু প্রকাশ কৰিছিল। অৱশ্যে সেইটোৱেই স্বাভাৱিক! ভেতিয়া তেওঁ ‘এইটো পোৱা পোৱা’ বুলি আঙঠিটো গুজি দিছিল। মই কোৱা শুনিছোঁ বোলে মানুহটো ৬ ফুট ৫ ইঞ্চি লম্বা আছিল। বোধহয় তেওঁৰ ওজনো ২০০ পাউণ্ডৰ কম নহ’ব।”

“সেইটো আচল কথা নহয়।” পিয়তৰ গেৰাচিমভে ক’লে। “প্ৰশ্ন হৈছে আচলতে ছোৱালীজনী যড়যন্তৰ মূল নে চাকৰটো?”

“চাকৰটোৱে অকলে এই কাম কৰিব নোৱাৰে; কিয়নো চাৰিটো ছোৱালী-জনীৰ হাততেই আছিল।”

এনেকুৱা প্ৰশ্ন কটাকটি কৰি কিছু সময় পাৰ হৈ গল।

শেষত মুখ্য জুৰবজনে কলে, “ভদ্ৰ মহোদয় সকল! আপোনালোকে যোক ক্ষমা কৰিব। আমি সকলোৱেই টেবুলৰ ওচৰত বহি আলচ কৰা ভাল। আপোনালোক ওচৰচাপি আহক!” মুখ্য জুৰবজনে সভাপতিৰ আসন গ্ৰহণ কৰিলে।

“কিন্তু এই বেঞ্চা নাৰী বিলাকে কৰিব নোৱাৰা একো নাই।” কেবেলী জুৰবে ক’লে। মাচ’লভাই যে আচল অপৰাধিনী এই কথাৰ সত্যতা প্ৰমাণৰ কাৰণে তেওঁ উদাহৰণ দি কলে যে তেওঁৰ বন্ধু এজন বাস্তাইদি বাওঁতে তেওঁৰ হাতঘড়ীটো বেঞ্চা এজনীয়ে চুৰ কৰি নিছিল।

চুঙা চাই সোপাদি কৰ্ণেলে কলে যে তেওঁ তাতকৈ ডাঙৰ চুৰি এটাৰ কথা জানে সেইটো হ’ল এটা ‘চামভাৰ’* চুৰিৰ কথা।

পেনচিলেৰে টেবুলত টকবিয়াই মুখ্য জুৰবজনে কলে, “ভদ্ৰ মহোদয় সকল, আপোনালোকে মূল প্ৰশ্ন বিলাক শুনক।”

সকলো জুৰব নীৱৰ হ’ল।

আপোনালোকে উত্তৰ দিব লগা প্ৰশ্নবোৰ হ’ল এই—

(১) ক্লাপিভেনেকি জিলাৰ বৰ্কি গাঁৱৰ ৩০ বছৰ বয়লীয়া কুৰাক চাইমন্ পেট্ৰভিচ্ কাৰ্ভিভিনৰ ওপৰত অভিযোগ হৈছে এই। অল্পপত্ন আচামী কেইজনৰে পানী গৰম কৰা পাণ্ড

সৈতে সহযোগ হৈ ভেঙে টকা চুৰ কৰিবৰ উদ্দেশ্যে, ১৮৮—চনৰ, ১৭ জানুৱাৰী দিনা—নগৰত ব্ৰাহ্মীৰ লগত বিহ মিহলাই সদাগৰ স্বেলকভক হত্যা কৰিছে আৰু ভেঙে ২৫০০ কবল আৰু এটা হীৰাৰ আঙঠি চুৰ কৰিছে। এই বাবে ভেঙে দোষী হয়নে নহয় ?

(২) ওপৰত বৰ্ণনা কৰা অপৰাধৰ কাৰণে ৪৩ বছৰীয়া ইফিমিয় আইডান্ডা বচ্‌কভা দোষী হয়নে নহয় ?

(৩) প্ৰথম প্ৰশ্নত বৰ্ণনা কৰা অপৰাধৰ কাৰণে ২৭ বছৰীয়া কেটেৰীনা মিখেইলয়না মাচ'লভা দোষী হয়নে নহয় ?

(৪) যদি আচামী ইফিমিয়া বচ্‌কভা প্ৰথম প্ৰশ্নত বৰ্ণনা কৰা অপৰাধৰ কাৰণে দোষী নহয়, তেন্তে ১৮৮—চনৰ ১৭ জানুৱাৰী তাৰিখে—নগৰত ভেঙে মাৰ্টিনিয়া ছোটেলত পৰিচাৰিকাৰ কাম কৰি থাকোতে সেই ছোটেলত বাস কৰা সদাগৰ স্বেলকভৰ কোঠাৰ পৰা ছাবি মাৰি থোৱা তেওঁৰ চামৰাৰ পেটেৰাৰ পৰা ভগ্না-খুলি ২৫০০ কবল চুৰি কৰাৰ বাবে দোষী হয়নে নহয় ?

মুখ্য জুৰবে প্ৰশ্ন পাঠ সমাপ্ত কৰি কলে, “ভদ্ৰমহোদয় সকল ! প্ৰথম প্ৰশ্নৰ উত্তৰত আপোনালোকে কি কয় ?”

ততালিকে এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ আহিল। কাৰ্ত্তিকিন চুৰি আৰু হত্যা দুয়োটা কামতে যোগ আছে বুলি বিশ্বাস কৰি সকলো জুৰবে ‘দোষী’ বুলি মত প্ৰকাশ কৰিলে। একমাত্ৰ এখন শ্ৰমিক সমবায়ৰ বৃদ্ধ সভ্য এজনে ইয়াৰ বিৰোধিতা কৰি ‘খালাচ’ দিয়াৰ পক্ষে মত দিলে। বৃদ্ধই আচল কথাটো ভালকৈ বুজি পোৱা নাই বুলি ভাবি মুখ্য জুৰজনে ক’লে যে সকলোফালৰ পৰাই কাৰ্ত্তিকিনৰ অপৰাধ প্ৰমাণ হৈছে। বৃদ্ধই উত্তৰ দিলে যে তেওঁ সকলো কথাই বুজিছে ; “কিন্তু আমি তেওঁক ক্ষমা কৰাই প্ৰেয়ঃ। আমি জানো কোনো সাধু-সন্ন্যাসী নহয়।” এই বুলি কৈ তেওঁ নিজৰ মততেই আকোৰগজালি মাৰি থাকিল।

বহু বাক-বিতণ্ডা আৰু কথা কটাকটিৰ পিছত দ্বিতীয় প্ৰশ্নৰ উত্তৰ স্বৰূপে জুৰৰ সকলে ‘নিৰ্দোষী’ বুলি ৰায় দিলে ; কিয়নো বচ্‌কভাই বিহ দিছিল বুলি কোনো পৰিষ্কাৰ প্ৰমাণ নাই। তেওঁৰ এড্‌ভোকেটেও এই কথাতেই বিশেষ জোৰ দিছিল।

সদাগৰ জুৰবজনে মাচ'লভাক মুক্তি দিয়াৰ উদ্দেশ্যে এই হত্যাকাণ্ডৰ কাৰণে সকলো দোষ বচ্‌কভাৰ ওপৰতেই জাপি দিব খোজে। ভালেইকেজন জুৰে এই মন্তব্য সমৰ্থন কৰে। কিন্তু মুখ্য জুৰবজন আইনৰ দোহাই দি ঘোষণা কৰিলে

যে বিহঙ্গিয়া কামত বচকতা সহযোগী বুলি ধৰিবলৈ কোনো প্ৰয়াণ নাই। কিন্তু তৰ্ক বিতৰ্কৰ পিচত মুখ্য জুৰবৰ অভিমতেই গ্ৰাহ হ'ল।

বচকতাৰ সম্পৰ্কীয় চতুৰ্থ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত সকলোৱেই বচকতাক দোষী সাব্যস্ত কৰিলে; কিন্তু শ্ৰমিক সমবায়ৰ বৃদ্ধ সভ্যজনৰ আৱেদনত সকলোৱেই 'ক্ষমা' কবিলে লাগে বুলি পৰামৰ্শ আগবঢ়ালে।

মাচলতাৰ সম্পৰ্কীয় তৃতীয় প্ৰশ্ন লৈ জুৰব সকলৰ মাজত ভীৰ মন্তভেদে দেখা দিলে। মুখ্য জুৰবৰ মতে তাই 'হত্যা' আৰু 'চুৰি' দুয়োটা অভিযোগতে দোষী। সদাগৰে এই কথাৰ চুই নাম নলয়। তেওঁ মুখ্য জুৰবৰ মতৰ বিৰুদ্ধে ধিয় দিলে। কৰ্ণেল, যিহুদী কেৰেলীজন আৰু সমবায়ৰ বৃদ্ধ সভ্যজনেও সদাগৰকেই সমৰ্থন দিলে। বাকী বিলাক জুৰবৰ দোষোৰ মোষোৰ ভাৱ। ক্ৰমে মুখ্য জুৰবৰ অভিমতে গুৰুহ লাভ কৰিলে। ইয়াৰ মূল কাৰণ হ'ল জুৰব সকলৰ বাকবিতণ্ডা কৰি আৰু গোচৰৰ গুনানী গুনি আমনি লাগিছিল। তেওঁলোকৰ ইচ্ছা যাতে সোনকালে কিবা এটা সিদ্ধান্তত আহি, এই আহুকালৰ পৰা হাত সাৰি যোৱা।

মাচলতাৰ সম্পৰ্কে যিবিলাক তৰ্ক বিতৰ্ক হ'ল আৰু নেক্লিউদেতে আগবে পৰা তাইৰ সম্পৰ্কে যি জানে তাৰ পৰা তেওঁ খাতাং যে তাই দুয়োটা অপৰাধৰ বাবেই দোষী নহয়। তেওঁ এই বিষয়ে নিশ্চিত আছিল যে সকলো জুৰবে এই সিদ্ধান্ততে উপনীত হ'ব। মাচলতাৰ পক্ষে সদাগৰে তোলা যুক্তিবিলাক দুৰ্বল আছিল। (তাবোপৰি মাচলতাৰ সৌন্দৰ্য্যত তেওঁ মুগ্ধ। সেইকথা খোলা-খুলিকৈয়ে তেওঁ প্ৰকাশ কৰিছিল।) নেক্লিউদেতে সদাগৰৰ দুৰ্বলতা লক্ষ্য কৰিলে। জুৰব সকলৰ ক্লান্ত বোধ আৰু মুখ্য জুৰবে যিদৰে জিদ ধৰিলে, তাৰ ফলত মাচলতা দোষী সাব্যস্ত হোৱাৰ সম্ভাৱনাই দেখা দিলে। এনে অৱস্থাত তেওঁ নিজৰ মত ব্যক্ত কৰিবলৈ অত্যন্ত ইচ্ছুক হ'ল। কিন্তু তেওঁৰ ভয় হ'ল জানোচা মাচলতাৰ লগত তেওঁৰ সম্পৰ্কৰ কথা ধৰা পৰি যায়। তথাপি তেওঁ মনত বল বান্ধিলে যে তাইক দোষী কৰিবলৈ তেওঁ এৰি দিব নোৱাৰে। তেওঁ এবাৰ বঙা পৰিছে, এবাৰ ক'লা পৰিছে। শেষত তেওঁ যেতিয়া মত প্ৰকাশ কৰিবলৈ মুখ মেলিলে, তেতিয়া মুখ্য জুৰবৰ কৰ্তৃত্বশীল মনোভাৱত খং খাই পিয়তৰ গেৰাচিমভিচে কৈ পেলালে, "আপোনালোকে ক্ষমতাৰ এৰাৰ হোকা ক'বলৈ দিয়ক।" তেওঁ ক'লে, "আপোনালোকে ধৰি লৈছে যে তাইৰ হাতত ছাবি কাটি থকাৰ কাৰণেই তাই চুৰি কৰাৰ অপৰাধত দোষী। কিন্তু চাকৰটোৰ পক্ষে আটাইতকৈ সহজ হ'ল,

মাচলভা ঘোঁৰাৰ পিছত এটা নকল ছাৰি আৰি চামৰাৰ পেটেবাটো থুলি
পেলোৱা।”

“ঠিক! ঠিক!” সদাগৰে ক’লে।

“ভাইব এই টকা চুব কৰিবৰ আৱশ্যকেই বা কি? ভাই যি অৱস্থাত আছে,
ভাব পৰাই ধৰিব পাৰি ভাইব এই টকাৰ কোনো আৱশ্যক নাই। ইমানখিনি
টকা ভাই কিহৰ কাৰণে চুব কৰিব।”

“হইও সেই কথাই কব খোজোঁ।” সদাগৰে মন্তব্য কৰিলে।

পিয়তৰ গেৰাচিমভিচে কথা বিলাক খুব খঙেৰেই কৈছিল। তাকে দেখি
মুখ্য জুববজনে উঠিল খং। তেওঁ আকোৰ-গজালি মাৰি পিয়তৰ মতৰ বিৰুদ্ধে
ধিয় হ’ল। কিন্তু পিয়তৰে তেওঁৰ বক্তব্য এনে যুক্তি সহকাৰে ডাঙি ধৰিছিল যে
অধিকাংশ জুবৰে তেওঁৰ মততে হয় দিলে। মাচলভা চুৰি কৰাৰ কাৰণে দোষী
নহয়। হীৰাৰ আঙঠিটো মৃত সদাগৰে বক্চিশ্ হিঁচাবে দিয়াই সঁচা।

সদাগৰ জুববজনে দৃঢ়ভাবে মাচলভাক বক্ষা কৰিবলৈ যত্ন কৰিছিল।
মাচলভাই যেতিয়া বিষ-প্ৰয়োগৰ কথা উঠিল, তেতিয়া সদাগৰে ঘপৰাই ক’লে
যে ভাই নিশ্চয় যুক্তি পোৱা উচিত কিয়নো ভাই কোনো উদ্দেশ্য প্ৰণোদিত হৈ
বিহ দিয়া নাছিল। মুখ্য জুবৰে ইয়াৰ প্ৰতিবাদ কৰি ক’লে যে ভাইক যুক্তি
দিয়া অসম্ভৱ। ভাই নিজেই পাউদাৰ মিহলাই দিয়া কথা স্বীকাৰোক্তি কৰিছে।

“হ’ব পাৰে, কিন্তু ভাই কানি বুলিহে মিহলাই দিছিল।” সদাগৰে ক’লে।

“কানি খায়ো মানুহ মৰিব পাৰে।” কৰ্ণেলে ক’লে। এই কৰ্ণেলজনৰ
অভ্যাস হ’ল তেওঁ ইটো কথাৰ পৰা সিটো কথালৈ জঁপিয়াই যায়। তেওঁ কথাৰ
লাচতে উল্লেখ কৰিলে যে তেওঁৰ জেঠেবীয়েকৰ বৈগীয়েকে এইদৰে বেছি মাত্ৰাত
কানি খাই, মৰো মৰো হৈছিল। ভাগ্যে ততালিকে ডাক্তৰৰ সহায় পাই বাচিল।
কৰ্ণেলে এই গল্পটো এনেকুৱা গহীনাই আৰু আত্ম-বিশ্বাসৰ সুৰত কৈছিল যে
তেওঁ কৈ থাকোতে কোনেও মাত মাতিবলৈ সাহস কৰা নাছিল। কেৱল
কেবেগীজনে এই ঘটনাৰ কথা শুনি তেওঁকো এনে ঘটনা এটাৰ কথা ক’বলৈ মন
মেলিলে। তেওঁ ক’লে যে কিছুমান মানুহে ৪০ টোপাল পৰ্য্যন্ত কানি খাব পাৰে।
যোৰ এজন সৰ্বস্বীয় মানুহে—।” কিন্তু কৰ্ণেলে তেওঁৰ কথালৈ কাণ নিদি কানি
গোঁৱাৰ ফলত তেওঁৰ জেঠেবীয়েকৰ বৈগীয়েকৰ যেনেকুৱা প্ৰতিক্ৰিয়া হৈছিল তাৰ
কৰ্ণৰ দিবলৈ ধৰিলে।

এজন জুৰে মাত লগালে, “ভক্তমহোদয় সকল। মন কৰিছে নে এতিয়া সময় আগবাঢ়ি পাঁচ বাজিবৰ হল।”

“ভেস্তে মহোদয় সকল। আমি এতিয়া কি মত দিয়া উচিত ?” মুখ্য জুৰে শুধিলে, “আমি যদি কণ্ড ভাই ‘দোৰী’ কিন্তু টকা চুব কৰাৰ উদ্দেশ্য নাছিল, হ’বনে ?”

শিয়তৰ গেবাচিমভিচে ভেণ্ডৰ মতৰ জয়লাভত বেচ সন্তোষ পালে আৰু মুখ্য জুৰেৰ সিদ্ধান্তত সন্মতি জ্ঞাপন কৰিলে।

“কিন্তু ভাইক ক্ষমা কৰিব লাগে বুলি আমি পৰামৰ্শ দিওঁ।” সদাগৰে ক’লে। এই কথাত সকলোৱেই সন্মতি দিলে, কিন্তু শ্ৰমিক সমবায়ৰ বৃদ্ধ সভ্য-জনেহে একমাত্র ক’লে যে ছোৱালীজনীক নিৰ্দোষী বুলি বায় দিব লাগে।

“ক্ষমা কৰিবলৈ কোৱা আৰু নিৰ্দোষী বুলি কোৱা প্ৰায় একেই।” মুখ্য জুৰে ক’লে। “চুব কৰাৰ কোনো মতলব নাছিল, কোনো বস্তু চুব কৰাও নাছিল, গতিকেই দোষী নহয় সেইটো ওলাই থকা কথা।”

আনন্দত আগ্ৰুত হৈ সদাগৰ ক’লে, “ঠিকেই সেয়ে হ’ব। আমি ভাইক ক্ষমা কৰিবলৈ পৰামৰ্শ আগবঢ়াওঁ।”

জুৰিমণ্ডলী প্ৰায় ভাগৰত ক্লান্ত হৈ পৰিছিল। আমনিও লাগিছিল, বাক-বিভণ্ডাবোৰে মনত খেলি মেলি লগাইছিল; গতিকেই বিচাৰকমণ্ডলীলৈ পৰামৰ্শ আগবঢ়াওঁতে ‘ভাই পাউদাৰ দিয়াৰ কাৰণে দোষী হয়’ কিন্তু “ভাই মৃত্যু ঘটাবৰ কাৰণে বা উদ্দেশ্যে বিহ দিয়া নাছিল।” জুৰে সকলে এই শেষৰ কথা ফাকি যোগ দিবলৈ পাহৰি গ’ল।

উদ্ভেজনাৰ ফলত সেই কথাষাৰ বাদ পৰি যোৱাৰ কথা নেক্লিউদভৰ চকুতো নপৰিল। গতিকেই প্ৰশ্নৰ জবাবটো, সৰ্বসন্মতিক্ৰমে যিদৰে লিখা হ’ল, সেইদৰেই আদালতলৈ লৈ যোৱা হ’ল।

বেবিলাইয়ে এজন উকীলৰ কথা কৈছিল। উকীলজনে গোচৰ এটা পৰিচালনা কৰোঁতে আইনৰ বহু কথাই উল্লেখ কৰিলে। লেটিন ভাষাত লিখা সাৰশৃংগ আইনৰ কিতাপৰ পৰা বিশ পৃষ্ঠা পাঠ কৰিলে। শেষত ভেণ্ড জুৰে গুচৰত প্ৰস্তাৱ কৰিলে যে পাশতি য়বা হওক। যদি সমান সংখ্যা ওলায় তেন্তে ষাটীৰ দাবী সঁচা হ’ব আৰু যদি অসমান সংখ্যা ওলায় তেন্তে প্ৰতিবাদীৰ কথা সত্য হ’ব।

এই মৰ্কৰমাৰ কথাও তেনেকুৱাই হ’ল। সিদ্ধান্তটো যে সৰ্বসন্মত হোৱাৰ

কাৰণে লোৱা হৈছিল এনে নহয়। আচল কথা হ'ল বিচাৰপতিয়ে পোচৰক সাৰাংশ ভাঙি ধৰোতে সদাই লোহাৰি থকা এঘাৰ কথা যোগ দিবলৈ পাহৰি গ'ল। বিচাৰপতিয়ে কোৱা প্ৰয়োজন আছিল যে “লোহী হ'ব পাৰে; কিন্তু হত্যা কৰাৰ উদ্দেশ্য নাছিল,” এইদৰে জুৰৰ সকলে প্ৰশ্নোত্তৰ দিব পাৰে। আন হাতে জুৰৰ সকলে শেষ সিদ্ধান্ত লোৱাৰ সময়ত কৰ্ণেলে উলিয়ালে তেওঁক জেঠেৰীয়েক স্ত্ৰীৰ লেটেৰি নিচিগা গল্প। উদ্বেগ আৰু উত্তেজনাৰ নেকলিউপত হ'ল জৰ্জৰিত। ফলত তেওঁ “হত্যা কৰাৰ কোনো উদ্দেশ্য নাছিল।” এই নিৰুদ্ধ বাদপৰি যোৱাৰ কথা তং কৰিবই নোৱাৰিলে। তেওঁ ভাবিলে যে জুৰৰ সকলে মাচ'লভাৰ চুৰি কৰাৰ উদ্দেশ্য নাছিল বুলি যেতিয়া মত প্ৰকাশ কৰিছে, তেতিয়া তাই হত্যাকাণ্ডত লিপ্ত থকা কথাও ধঙন কৰিছে। প্ৰশ্নৰ উত্তৰ বিলাক যেতিয়া জুৰৰ সকলৰ আগত পাঠ কৰা হয়, সেই সময়ত গেৰাচিম-ভিচৰ আমনি লাগি বাহিৰলৈ ওলাই গ'ল। দিনভৰ আদালতত বহি বহি জুৰৰ সকল হ'ল ভাগৰত ক্লান্ত। যি সিদ্ধান্ত কৰিলে তেওঁলোক সোনকালে আজৰি হব পাৰে, তেওঁলোকৰ মনো সেই ফালেই ঢাল খাইছিল। ফলত মাচ'লভাৰ যে ‘হত্যাৰ উদ্দেশ্য নাছিল’ এই কথাফাকি প্ৰশ্নৰ উত্তৰত যোগ দিয়া নহ'ল, আৰু জুৰৰ সকলৰ কাৰো চকুত নপৰিল।

ইতিমধ্যে জুৰৰ সকলৰ পুনৰাগমনৰ কাৰণে ঘণ্টা বজোৱা হ'ল। প্ৰেহৰী চিপাহীজনে খোলা তৰোৱালখন খাপত ভৰাই একতিয়া হৈ বাট এৰি দিলে। বিচাৰপতি সকলেও আসন গ্ৰহণ কৰিলে। জুৰৰ সকল এজন এজনকৈ সোমাই আহিল।

গাভীৰ্য্য সহকাৰে মুখ্য জুৰৰজনে প্ৰশ্নোত্তৰ লিখা কাগজখন মুখ্য-বিচাৰপতিৰ হাতলৈ আগবঢ়াই দিলে। কাকতখন বিচাৰপতিয়ে পঢ়ি আচৰিত হ'ল। তেওঁ আন দুজন বিচাৰকৰ লগত আলোচনাত ব্যস্ত হ'ল। মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে লক্ষ্য কৰিলে যে জুৰৰ সকলে মাচ'লভাৰ চুৰি কৰাৰ উদ্দেশ্য নাছিল বুলি লিখিছে, অথচ তাইব যে হত্যা ঘটোৱাৰ উদ্দেশ্য নাছিল, সেই কথা যোগ দিয়া নাই। জুৰৰ সকলৰ বায়ব পৰিণাম এয়ে হ'ল যে মাচ'লভাই চুৰি কৰা নাছিল, অথচ কি উদ্দেশ্যত তাই সদাগৰক বিহ দিলে, তাৰ কোনো কাৰণ প্ৰদৰ্শন কৰা নহ'ল।

“চাওক। কি অদ্ভুত সিদ্ধান্ত তেওঁলোক উপনীত হ'ল।” বাওঁফালে বহি থকা বিচাৰপতিক মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে কলে, “ইয়াৰ অৰ্থই হ'ল তাইক চাইথেৰীয়ালৈ নিৰ্কাশন, অথচ তাই নিৰ্দোষী।”

“আপুনি কি নিশ্চিতভাৱে ক’ব খোজে ভাই নিৰ্দ্ধোৰী।” আনজন বিচাৰকে ক’লে।

“হয়! নিশ্চয় ভাই নিৰ্দ্ধোৰী। মোৰ বোধেৰে এই ক্ষেত্ৰত আমি ৮১৭ বিধান প্ৰয়োগ কৰা উচিত।” (৮১৭ বিধান মতে জুৰৰ সকলৰ বায় অন্তায় হ’লে বিচাৰক মণ্ডলী তাক নাকচ কৰিব পাৰে।)

ইজন বিচাৰপতিলৈ চাই মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে স্নিগ্ধিলে, “আপুনি কি কয়?”

স্নেহশীল বিচাৰপতিজনে ততালিকে উত্তৰ নিদিিলে। তেওঁ কাগজ এখনত থকা সংখ্যা এটালৈ লক্ষ্য কৰিলে। সেই সংখ্যাটোৰ লগত আৰু কিছু সংখ্যা যোগ দি, যোগফলটো তিনিৰে হৰণ কৰিলে, কিন্তু মিলি নগ’ল। তেওঁ মনে মনে ভাবিছিল যে যদি অঙ্কটো তিনিৰে বিভাজ্য হয়, তেন্তে তেওঁ মুখ্য-বিচাৰপতিৰ কথাকে সমৰ্থন কৰিব। কিন্তু যোগফলটো তিনিৰে বিভাজ্য নোহোৱা সন্মুখীন হৈ তেওঁ মুখ্য-বিচাৰপতিৰ কথাত সন্মতি দিলে।

“মইও ভাৱোঁ, আমি ৮১৭ বিধান প্ৰয়োগ কৰা দৰকাৰ।” তেওঁ উত্তৰ দিলে।

তাৰপিছত মুখ্য বিচাৰপতিয়ে গহীন হৈ বহি থকা আনজন বিচাৰপতিক স্নিগ্ধিলে, “আপুনি কি কয়?”

“মোৰ মতেৰে তাইক কেতিয়াও খালাচ দিব নোৱাৰি।” তেওঁ ক’লে। “বাতৰি কাকতবিলাকেও জুৰৰ বিলাকে গোচৰবিলাকত অন্তায় ভাবে খালাচ দিয়ে বুলি অভিযোগ তোলে আৰু এতিয়া আমি বিচাৰক সকলেই খালাচ দিলে তেওঁলোকে কি ক’ব! মই কেতিয়াও আপোনালোকৰ মতত মত দিব নোৱাৰোঁ।”

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে ঘৰীৰ ফালে চালে। “দুঃখৰ কথা নিশ্চয়! তেন্তে কৰা যায় কি?” তেওঁ প্ৰশ্ন আৰু উত্তৰবিলাক পাঠ কৰিবৰ কাৰণে মুখ্য জুৰৰৰ ফালে কাকতখন আগবঢ়াই দিলে।

সকলোৱেই থিয় হ’ল। মুখ্য জুৰে কাহ এটা মাৰি, প্ৰস্তোতৰ পাঠ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। আদালত, পেচকাৰ, এডভোকেট আৰু আনকি চৰকাৰী উকীল সকলোৱেই স্তম্ভিত হ’ল।

আচামীকেইজন নীকলৈ বহি আছে। তেওঁলোকে প্ৰস্তোতৰ বিলাকৰ তাৎপৰ্য্য একো বুজিব পৰা নাই। সকলোৱে পুনৰ আসন গ্ৰহণ কৰিলে। আচামী-বিলাকক কি দণ্ড বিহা উচিত বুলি মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে চৰকাৰী উকীলক স্নিগ্ধিলে।

মাচুলতা দণ্ডিত হোৱাৰ সন্ধানত দেখি চৰকাৰী উকীল আনন্দিত হ’ল।

ভেঙে যেন বাক-পটুতাৰ ফলভেই এই কৃতকাৰ্য্যতা, এনে ভাৱত ভেঙে নিজকে
নিজে ধন্যবাদ দিলে। ভেঙে আইনৰ বিধি বিধান চাই কলে,

“১৪৫২ আৰু ১৪৫৩ বিধানৰ ৪ ছন্দ মতে চাইমন কাৰ্ত্তিদ্ভিনে, ১৬৫২ বিধান
মতে ইফিমিয়া বচকভাই আৰু ১৪৫৪ বিধানমতে কেটেৰীনা মাচলভাই শাস্তি
পাব লাগে। সকলো আচামীয়েই গুৰু শাস্তি পাবৰ যোগ্য।

মুখ্য-বিচাৰপতিয়ে আসনৰ পৰা উঠি ঘোষণা কৰিলে যে দণ্ড বিহা সম্পৰ্কে
আলচ কৰিবৰ কাৰণে, আদালত কিছুসময় মূলতৰী থাকিব।

ভাৰপিছত সকলোৱেই আদালতৰ পৰা আসন এৰি ওলাই আহিল। এটা
জটিল কাম সুসম্পন্ন কৰা হ’ল বুলি ভাবি সকলোৱেই মনে মনে বেচ আনন্দিত।

“চাৰ। গম পাইছেনে? আমাৰ গোটেইখিনি কামৰ কাৰণে যে এটা
লক্ষ্যাজনক পৰিণতি ঘটিল?” পিয়তৰ গেৰাচিমভিচে নেক্লিউদভৰ ওচৰ চাপি
ক’লে। “আমি মাচলভাক চাইবেৰীয়ালৈ নিৰ্বাসন দিয়াৰেই বন্দবস্ত কৰি দিলোঁ।”

নেক্লিউদভে আচৰিত হৈ ক’লে, “আহ! আপুনি কি কয়?”

“কিয়। ‘দোষী কিন্তু হত্যাৰ কোনো উদ্দেশ্য নাছিল’ এই নিৰদ্ধটো প্ৰশ্লোত্তৰত
ভৰাই দিলোঁ। চেক্রেটৰীয়ে এইমাত্ৰ মোক ক’লে যে চৰকাৰী উকীলে তাইক
১৫ বছৰ চাইবেৰীয়ালৈ নিৰ্বাসন দিবৰ কাৰণে দাবী কৰিছে।”

“কিয়? আমিহে সেইদৰেই ৰায় দিছিলোঁ।” মুখ্য জুৰৰে ক’লে।
পিয়তৰ গেৰাচিমভিচে তাৰ প্ৰতিবাদ কৰি ক’লে যে তাই যেতিয়া টকাখিনি চুৰ
কৰা নাই বুলি আমি ৰায় দিলো, তেতিয়া তাৰ পৰাই প্ৰতীয়মান হয় যে তাই
হত্যা ঘটোৱাৰ কোনো উদ্দেশ্য নাছিল।

“কিন্তু জুৰৰ সকল উঠি যোৱাৰ পূৰ্বেই মই প্ৰশ্লোত্তৰ পাঠ কৰি শুনাইছোঁ।
তেতিয়াতো কোনেও আপত্তি কৰা নাই।”

“মই তেতিয়া বাহিৰলৈ গৈছিলোঁ।” পিয়তৰে ক’লে। নেক্লিউদভৰ
ফালে চালে, চাই ভেঙে ক’লে “আপুনি তেতিয়া কিবা কল্পনাত উটি আহিল;
নহলে এনে নহ’ল হেঁতেন।”

“মই এনে হ’ব বুলি ভৰাই নাছিলোঁ।”

“কিয় নেভাবিছিল?”

“ভেন্ডে আমি এতিয়া শুধৰাই দিলে হ’ল।” নেক্লিউদভে ক’লে।

“সেইটো আৰু সম্ভৱ নহয়। সকলো শেষ।”

নেক্লিউদভে আচামী কিজনলৈ লক্ষ্য কৰিলে, ভেঙেলোকৰ ভাগ্য নিৰ্ণয় হ’ব

ধৰিছে। কাঠ-গাঁড়ালৰ ভিতৰত তেওঁলোকে নীৰলে ধৰি আছে। সমুখত সশস্ত্ৰ চিপাহী। মাচলভাৰ মুখত হাঁহি। নেক্‌লিউদণ্ডৰ মনত এটা ছন্দিতাই ঠাই পালে। বৰ্তমানলৈকে তেওঁ আশা কৰি আছিল যে মাচলভাই মুক্তি পাব আৰু এই নগৰতে কৰবানু থাকিব। তাৰপিছত তাইৰ লগত তেওঁৰ কি সম্পৰ্ক হ'ব, সেই বিষয়ত তেওঁ একো স্মৃতি কৰা নাই। বেই কোনো সম্পৰ্ক ৰখাই কঠিন হ'ব। কিন্তু চাইবেৰীয়াটো তাইৰ নিৰ্ধাৰনৰ সম্ভাৱনাই সকলো সম্পৰ্কৰ ওপৰত কুঠাৰাঘাত কৰিলে। অৱশ্যে নিৰ্ধাৰনৰ পিছত তেওঁৰ মনৰ পৰা তাইৰ অস্তিত্বও লুপ্ত হ'ব।

চৌৰিশ

পিয়তৰ গেৰাচিমভিচে যি অনুমান কৰিছিল, সেয়ে সত্য হ'ল।

মুখা-বিচাৰপতিয়ে আলোচনাৰ পৰা ঘূৰি আহি ঘোষণা কৰিলে যে কাৰ্ত্তিকিনক ৮ বছৰ, আৰু মাচলভাক ৪ বছৰকৈ চাইবেৰীয়াটো নিৰ্ধাৰন দণ্ড দিয়া হৈছে। এই দণ্ডৰ লগত তেওঁলোকৰ সম্পত্তিৰ অধিকাৰৰ স্বত্বও খৰ্ক কৰা হৈছে। বচ্‌কভাক ৩ বছৰ জেল দিয়া হৈছে। সকলো ব্যক্তিগত স্বত্বৰ পৰা তেওঁক বঞ্চিত কৰা হৈছে। প্ৰতিজন আচামীয়ে সমান অংশত এই গোচৰৰ খৰছা বহন কৰিব। তেওঁলোকৰ যথেষ্ট সা-সম্পত্তি নেথাকিলে গোচৰৰ খৰছা চৰকাৰে ভৰিব। আঙঠিটো ঘূৰাই দিব লাগিব। সাক্ষী হিচাবে উপস্থিত কৰা বস্ত্ৰবিলাক বিক্ৰী কৰিবলৈ হুকুম দিয়া হ'ল আৰু আইনাৰ পাত্ৰবিলাক নষ্ট কৰি পেলাব।

চাইমন কাৰ্ত্তিকিন হাত সাবতি থিয় হৈ আছে। তাৰ ঠুঠত কঁপনি। বচ্‌কভা নীৰৱ। মাচলভা দণ্ডৰ কথা শুনি ক'লা পৰিল। তাই 'মই নিৰ্দোষী, মই নিৰ্দোষী' বুলি চিঞৰি উঠিল। তাইৰ কান্দোনে আদালতত থলক লগালে। 'ই মহাপাপ! মই দোষী নহয়! মই অপৰাধ কৰা নাই আৰু ইচ্ছাও কৰা নাছিলোঁ। মই সটাকৈয়ে কৈছোঁ মই হত্যা কৰা নাই!' তাই বেকত বহি উচুপি উচুপি কান্দিবলৈ ধৰিলে।

বচ্‌কভা আৰু কাৰ্ত্তিকিনক উলিয়াই নিয়াৰ পিছতো, মাচলভা বহি বহি কান্দিয়েই আছিল। চিপাহী এজনে তাইৰ চোলাত টান মাৰিছে উঠাই লৈ গ'ল।

নেক্লিউদে নিজৰ ছন্ডিছাবোৰ পাহৰি নিজে নিজে ভাবিলে, “অসম্ভৱ ! এই ঘটনা ইমানতে এবিধ নোহাবি ।” তেওঁ মাচলভাৰ পিছে পিছে বাৰাণ্ডালৈ ওলাই দাবলৈ আগবাঢ়িল । তাইক তেওঁৰ এবাৰ চাবৰ মন গ’ল । কিয় তেওঁ নিজেই ক’ব নোহাৰে । দৰজাৰ মুখত বহুত মানুহে জুম পাতি আছিল । জুবৰ আৰু উকীল সকলো ওলাই গ’ল । কাম এটা শেষ হ’ল বুলি তেওঁলোকৰ ভালেই লাগিল । মানুহৰ হেঁচাত নেক্লিউদে কেইমিনিটমান ব’ব লগা হৈছিল । তাৰ পিছত তেওঁ বাৰাণ্ডা পালেগৈ । কিন্তু ইতিমধ্যে মাচলভা ভালেখিনি আগবাঢ়িছিল । তেওঁ বেগাবেগিকৈ গৈ মাচলভাক পিছ পেলাই আগবাঢ়িল আৰু থন্তেক ব’ল । তাইৰ কান্দোন বন্ধ হৈছিল যদিও উচুপনি আহিয়েই আছিল । কমালেৰে তাইৰ গালত বাগৰি যোৱা চকুলোখিনি মচি ল’লে । নেক্লিউদভলৈ কোনো কটাক্ষ নকৰি তাই আগবাঢ়িল । ততাতৈয়াকৈ নেক্লিউদে মুখ্য-বিচাৰপত্ৰিক লগ ধৰিবলৈ ঘূৰি আহিল । কিন্তু বিচাৰপত্ৰিয়ে ইতিমধ্যেই আদালত ত্যাগ কৰি, জিৰণি কোঠালৈ গুছি গৈছিল । নেক্লিউদে অ’ভাৰকোটটো গাতদি হাতত ৰূপখটোৱা লাঠিমাৰ লৈ মুখ্য-বিচাৰপত্ৰিক ওচৰ পালে ।

“মহাশয় ! এতিয়া হৈ যোৱা গোচৰটোৰ সম্পৰ্কে মই কথা এবাৰ সুধিব পাৰোনে ? মইও গোচৰৰ জুবৰ আছিলোঁ ।” নেক্লিউদে ক’লে ।

“অ’ নিশ্চয় ! কুমাৰ নেক্লিউদভ ! মই বেচু ৰং পাইছোঁ । আগতে মই আপোনাক লগ পাইছোঁ নহয়নে ?” নেক্লিউদভক কৰমৰ্দ্দন কৰি বিচাৰপত্ৰিয়ে ক’লে । লগতে তেওঁলোকে উভয়ে প্ৰথম সাক্ষাতৰ দিনা কেনেকৈ আনন্দ উজ্জ্বলসেৰে সন্ধিয়া কটাইছিল আৰু বহু যুৱকতকৈ যে তেওঁ সেইদিনা ভাল নৃত্য কৰিছিল, সেই কথাও উল্লেখ কৰিলে । “বাক ককছোন ! মই আপোনাৰ হ’কে কি কবিব পাৰোঁ ।”

“মাচলভাৰ সম্পৰ্কে প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিওঁতে এটা ভুল বৈ গ’ল । তাই যে হত্যা কৰাৰ কোনো উদ্দেশ্য নাছিল, উত্তৰত সেই কথা যোগ দিয়া নহ’ল আৰু তাই দোষী নাছিল ; অথচ তাইৰ নিৰ্দ্দাসন দণ্ড দিয়া হ’ল ।” নেক্লিউদে ক’লে ।

“আপোনালোকে প্ৰশ্নোত্তৰ বিদৰে দিছিল, আদালতে সেই অনুসাৰেই দণ্ড বিহিছে । অৱশ্যে প্ৰশ্নৰ উত্তৰ সজত হোৱা নাছিল ।” সমুখৰ দৰজাৰ ফালে খোজ আগবঢ়াই মুখ্যবিচাৰপত্ৰিয়ে ক’লে । তেতিয়া বিচাৰপত্ৰিক মনত পৰিল যে জুবৰ সকলক বুজনি দিওঁতে তেওঁ মৰ্কটো সোৱকালে শেষ কৰিবৰ উদ্দেশ্যে

জবানবন্দি কবোতে এবাৰ কথা ক'বলৈ পাহৰি গ'ল। সেই কথাটো হ'ল যে প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিওঁতে অকল 'দোষী' বুলি লিখিলে তাৰ অৰ্থ হ'ব ইচ্ছাকৃত ভাৱে হত্যা কৰা, 'দোষী কিন্তু হত্যা ঘটোৱাৰ উদ্দেশ্য নাছিল' এই দৰে উত্তৰ দিলেহে হত্যাৰ বাবে নিৰ্দোষী বুলি ধৰা হ'ব।

“বুজিলোঁ, কিন্তু এতিয়া ইয়াক শুধৰাবৰ কোনো উপায় নাইনে?”

“এতিয়া আপীল কৰাৰ বাহিৰে অন্য উপায় নাই। আপুনি এজন এডভোকেটৰ লগত আলোচনা কৰি লওক।” হাতত হেটটো লৈ দৰজাৰ ফালে আক অলপ আগবাঢ়ি বিচাৰপতিয়ে ক'লে।

“কিন্তু ই এটা ভয়ানক কথা।”

মুখ্যবিচাৰপতিয়ে অভ্যস্ত বিনয় সহকাৰে আক নেক্লিউডভে হাতে কোনো প্ৰকাৰৰ বেয়া নেপায়, তেনে সুৰত ক'লে,

“বাক, মই আপোনাক কণ্ড, মাচ'লভাৰ কাৰণে ছুটাই পথ খোলা আছিল।” বিচাৰপতিয়ে গৌফকোঁচাত আঙুলি বুলাই নেক্লিউডভৰ বাউলীত হাতখন ধৈ দৰজাৰ ফালে আক ছুখোজমান আগ বাঢ়িল।

“আপুনি জানো নেযায়।”

বিচাৰপতি আক নেক্লিউডভ' ছয়ো মুকলি ওলাল। বাহিৰত তেতিয়া ধুনীয়া ব'দ। বাস্তাৰ যান-বাহনৰ ঘৰঘৰনিৰ আৱাজ। তেওঁলোকে উভয়ে অলপ উচ্চৈঃস্বৰে কথা পাতিব লগা হল।

“আপুনি চক! এটা অদ্ভুত অৱস্থাৰ সৃষ্টি হ'ল।” বিচাৰপতিয়ে কলে, “মাচ'লভাৰ কাৰণে ছুটা পথ আছিল। হয় তাইক অলপ কাৰাদণ্ড দি এৰি দিয়া দৰকাৰ বা হাজোত থকা সময়খিনিৰ কথা বিবেচনা কৰি একেবাৰে খালাচ দিয়া, নহয় চাইবেৰীয়াটো নিৰ্কাশন দিয়া। ইয়াৰ বাহিৰে যাজেমুখে কোনো বাস্তা নাছিল। কিন্তু আপোনালোকে 'হত্যাৰ উদ্দেশ্য নাছিল' বুলি নিষ্পত্তি লগাই দিয়া হ'লে, নিশ্চয় তাই খালাচ পালেহেঁতেন।”

“হয়। এই নিষ্পত্তি বাদ পৰি যোৱাৰ কাৰণে মোৰ কোনো মাজনা নাই।” নেক্লিউডভে ক'লে।

হাঁহিমাৰি খড়ীটোলে তাই বিচাৰপতিয়ে কলে, “কথাৰ আচল গুৰি সেইটোৱেই।”

ক্লাবৰ লগত তেওঁৰ সাক্ষাৎৰ সময়লৈ আক ৪৫ মিনিট বাকী।

“আপুনি ইচ্ছা কৰিলে এজন এডভোকেটৰ লগত আলচ কৰি চাব পাৰে;

আপীল কৰিবলৈ হলে এটা বিশেষ কাৰণ থাকিব লাগে। 'কেই সেই কাৰণ এটা উলিয়াই অনাৱাসে আপীল কৰা যায়।' বোঁড়াগাভী খনলৈ চাই, মিহিৰ পতিয়ে ক'লে, "মোক দিভৰীয়ানাহীলৈ নিব লাগে, কিমান ল'ৰা ৷ ৩০ কোণেক হ'ব। ভাতকৈ মই বেছি নিদিওঁ।"

"ভাল হজুৰ! মই নিব পাৰিম।"

"ওভ, আফটাৰনু, মোক যদি কিবা দৰকাৰ হয়, আপুনি দিভৰীয়ানাহীৰ দিভবানভ বাংলাত বিচাৰিলে পাব। মনত থাকিব নহয়?" "মুখ্য বিচাৰপতিয়ে এই বুলি সমিধান দি গাঁভীত উঠি বিদায় লৈ প্ৰস্থান কৰিলে।

পাঁচশ

মুকলিলৈ ওলাই আহি গাত বা-বতাহ লগাত নেক্লিউদভৰ ভাল লাগিল, মুখ্য বিচাৰপতিৰ লগত আলোচনা কৰাৰ পিছত তেওঁৰ মনটোও কিছু শান্ত হ'ল, তেওঁৰ ভাব হ'ল যে পুৱাৰ পৰা গোটেই দিনটো আদালতৰ কোঠাত সোমাই থকা আৰু তাৰ পৰিবেশেই তেওঁৰ মনৰ উত্তেজনা বৃদ্ধি কৰিছিল।

ঘটনাৰ আচৰিত মিলন। সাধ্যান্তসৰি তাইৰ কষ্ট লাঘবৰ কাৰণেই মই নিশ্চয় চেষ্টা কৰা উচিত। হয়, পলম নকৰাকৈ অতি শীঘ্ৰেই এই কাম হাতত লোৱা দৰকাৰ। এতিয়াই মিঃ ফেনাৰীণ নাইবা মিকিচিনক কেছাৰীতে লগ ধৰোঁ। এই ছয়োজ্ঞন নামকৰা উকীল। নেক্লিউদভে তেওঁলোকক বিচাৰি গ'ল।

আদালতলৈ ঘূৰি আহি তেওঁ অ'ভাৰ কোৰ্টটো সোলোকাই থৈ উকীলৰ ওচৰলৈ গল। প্ৰথম কৰিদৰতে তেওঁ ফেনাৰীণক লগ পাই কলে যে এটা মকদ্দমা সংক্ৰান্তত তেওঁক লগ পাব খোজে।

ফেনাৰীণে নেক্লিউদভক আৰ্গে পিচে দেখিছেও আৰু নামটোও শুনিছিল, তেওঁ শুভালিকে উত্তৰ দিলে যে নেক্লিউদভৰ কাৰণে তেওঁ কিবা কৰিব পাৰিলে বৰং আনন্দিতই হব।

"মোৰ অলপ ভাগৰ লাগিছে, তথাপি আপোনাৰ কথা দীঘলীয়া নহ'লে ইয়াতেই ক'ব পাৰে। সোমাই আহক!" ফেনাৰীণে তেওঁৰ চেম্বাৰলৈ নেক্লিউদভক মাতি লৈ গল আৰু টেবুল এখনৰ কাষত ছুৱা বহিল।

"প্ৰথমতে মোৰ অনুৰোধ মই যি বিষয়ে আপোনাৰ পৰা উপদেশ ল'ব খুজিছোঁ সেই বিষয়টো যেন গুপ্ত হৈ থাকে। ইয়াত মোৰ বোপ আছে বুলি যেন কোনেও নেক্সিমে।"

সেইটো হ'ব। নিশ্চয় শুণ্ডে থাকিব। আপুনি ভাবিবই মেলাগে।”

কেনাৰীয়ে হৈছে এই, আজি মই গোচৰ এটাৰ ছবী আছিলো। এজনী নিৰ্দোষী ছোৱালীক আমি দোষী সাব্যস্ত কৰি আছিলো। তাইৰ চাৰি বছৰৰ কাৰণে নিৰ্দাসন দণ্ড হ'ল, এই কথাটোৱে মোৰ মনত বৰ আঘাত দিছে।”

নেকলিউদে গোচৰটোৰ পাতনি মেলোতে নিজেই সেমেনা-সেমেনি কৰিছিল, তেওঁ এবাৰ বঙা এবাৰ ক'লা পৰিছে। ফেনাৰীয়ে তেওঁৰ ফালে চাই ক'লে, “বাক আপুনি কৈ থাকক।”

“আমি নিৰপৰাধী আৰু নিৰ্দোষী ছোৱালীজনীক শাস্তি দিলো। এতিয়া মই ওপৰ আদালতলৈ আপীল কৰিব খোজোঁ।”

“চিনেটৰ ওচৰত—নহয় ?” সংশোধন কৰি ফেনাৰীয়ে ক'লে।

“হয়। আপীলটো মই আপোনাক ল'বলৈ অনুৰোধ কৰোঁ। তাৰ কাৰণে যি খা-খৰছ লাগে ময়েই ভৰিম।”

নেকলিউদৰ যে মামলা-মোকদ্দমা কৰাৰ কোনো অভিজ্ঞতা নাই, সেই কথাটো এড ভোকেটে গম পালে। তেওঁ হাঁহি মাৰি ক'লে, “বাক, সেইটো আমি বন্ধ'বস্ত কৰি ল'ম। এতিয়া গোচৰটোৰ কথা কওঁকছোন।”

নেকলিউদে সকলো বিবৰি ক'লে।

“বাক, মই সকলো ঠিক কৰিম। কালিলৈ নথিপত্ৰ পঢ়ি চাম। আপুনি তাৰ পিছদিনা আহিব, নহয় বৃহস্পতিবাৰে। চুটা বজাৰ পিছত আহিব। মই ভেতিয়া কি কৰিব পাৰোঁ। আপোনাক ক'ম, বাক, এতিয়া আমি উঠোঁ। মই আৰু দুই-এটা খা-খৰৰ ল'ব লগা আছে।”

নেকলিউদে ফেনাৰীৰ পৰা বিদায় লৈ ঘৰমুৱা হ'ল।

এড ভোকেটৰ লগত কথা-বতৰা হৈ, আৰু তেওঁ যে মাচলুভাৰ মুক্তিৰ কাৰণে যত্ন লৈছে, তাৰ ফলত নেকলিউদৰ মনটো আৰু অলপ শান্ত হ'ল। তেওঁ বাস্তালৈ ওলাল। বতৰ আছিল বেছ মনোৰম, বসন্ত কালৰ মূহু মলয়া সেৱন কৰিবলৈ পাই তেওঁৰ যথেষ্ট ভাল লাগিল। ঘোঁৰাগাড়ীৰ বহু চালকে তেওঁক গাড়ীত উঠিবলৈ ধৰিছিল, কিন্তু তেওঁ মান্তি নহ'ল আৰু খোজ কাঢ়িয়েই গৈ আছে। বাটত যাত্ৰতে কাটুচাৰ নানান প্ৰতিচ্ছবি তেওঁৰ মনত ভাঁহি উঠিল। অতীতত তাইৰ লগত কৰা বং-খেমালি, তাইৰ লগৰ সম্পৰ্ক আৰু তাইৰ প্ৰতি তেওঁৰ ব্যৱহাৰ, ইত্যাদি ভাবনাই তেওঁৰ মনটো পুনৰ গধুৰ কৰি পেলালে।

“নহয়, এইবিলাক কথা মই পিছত ভবাই ভাল। বৰ্তমান এইবোৰ চিন্তা

কবি মনটো বেয়া কৰাৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই।” এইদৰে তেওঁ নিজে নিজে ডাৰিলে।

ইতিমধ্যে কৰ্চাগিন পৰিবাৰে তেওঁক নিমন্ত্ৰণ কৰাৰ কথা মনত পৰিল। ঘড়ীটো চাই দেখিলে যে নিমন্ত্ৰণ বন্ধা কৰাৰ এতিয়াও সময় আছে। এনেতে তেওঁ ট্ৰামগাড়ী এখন অহা দেখি থামিবলৈ ইচ্ছিত দিলে আৰু জাপ মাৰি গাড়ীত উঠিল। পুনৰ বজাৰৰ ওচৰত গাড়ীৰ পৰা নামি, আকৌ ঘোঁৰাগাড়ী এখনত উঠিলে। দহ মিনিটমানৰ পিছতেই কৰ্চাগিনৰ অমৰাবতী যেন বাংলাৰ সমুখ পালেগৈ।

ছাৰ্জি

কৰ্চাগিন প্ৰাসাদৰ সমুখত ছবৰী এটাই অপেক্ষা কৰি আছিল। নেক্লিউদভক দেখি সি সৰিনয়ে ক’লে, “মাননীয় মহোদয়, আপোনাৰ আগমনৰ অপেক্ষা” কৰি আছে। তেখেতসকলে ছপৰৰ ভোজনৰ কাৰণে বহিছে আৰু আপুনি আহিলেই ভিতৰলৈ নিবলৈ মোক হুকুম দি গৈছে।”

ছবৰীটোৱে খটখটিৰ ওপৰেদি গৈ টলিঙা বজাই দিলে।

গাৰ পৰা কোটটো সোলোকাই নেক্লিউদভে সোধিলে, “কোনোবা অচিনাকী মানুহ আছে নেকি?”

“ঘৰৰ পৰিয়ালৰ বাহিৰে, এম্ কল্‌চভ আৰু মিখেইল চাৰ্জিভিক আছে।”

গাত এটা দীঘল কোট আৰু হাতত গ্ল'ব্ পিকি এজন ধুনীয়া লগুৱা ওলাই আহি ক’লে, “মহোদয়। আহক। আপোনাৰ কাৰণে সকলোৱে অপেক্ষা কৰি আছে।”

আহল-বহল বল কমটোৰ মাজেদি নেক্লিউদভ সোমাই গ’ল। এই কোঠাটো তেওঁৰ আগৰে পৰা পৰিচিত। তেওঁ ভোজনালয়ত সোমাই দেখিলে যে কৰ্চাগিন পৰিয়ালৰ সকলোৱেই উপস্থিত আছে। একমাত্ৰ মিচেচ চফিয়া চাৰ্জিলিয়ানা অহুপস্থিত। তেওঁ সাধাৰণতে নিজৰ আচুতীয়া কোঠাটো এৰি নাহে। ডাইনিং টেবুলৰ মূৰত বৃদ্ধ কৰ্চাগিনে আসন লৈছে আৰু তেওঁৰ বাওঁহাতে ডাক্তৰ, আৰু সোঁহাতে আইভান আইভানভিচ কল্‌চভ। কল্‌চভ বৰ্তমান এজন বেচ ব্যৱসায়ী আৰু কৰ্চাগিনৰ বন্ধু। তাৰপিছত বাওঁহাতে মিচ্ মিছিব ভনীয়েকৰ শিক্ষয়িত্ৰী মিচ্ বেদাৰ, আৰু মিছিব চাৰি বছৰীয়া সৰু ভনীয়েক। এওঁলোকৰ

সমুখত মিছিব ভায়েক পিডিয়া—কৰ্চাগিনৰ একমাত্ৰ পুত্ৰ, বৰ্তমান জিয়নাছিয়াত
 ফুলৰ ষষ্ঠ-মানৰ ছাত্ৰ। এই ল'ৰাটোৰ পৰীক্ষাৰ কাৰণেই গোটেই কৰ্চাগিন পৰিবাৰ
 নগৰত আছেহি। পিডিয়াৰ ওচৰতে এজন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ, সি পঢ়া-শুনাত
 পিডিয়াক সহায় কৰে। মিছিব মোমায়েকৰ পুতেক মিথেইল চাৰ্জিকিছ ছাত্ৰজনৰ
 ওচৰতে আসন লৈছে। সাধাৰণতে এওঁক মিছা বুলি মতা হয়। তাৰ পিছত
 এগৰাকী ছকুৰি বছৰীয়া মহিলা কুমাৰী কেটেৰীনা এলেক্টিয়িৎনা আৰু টেবুলৰ
 আনটো মূৰত মিছি নিজে আৰু তেওঁৰ ওচৰতে এখন আসন খালি আছে।

“আ’ বেচ্, ৰং পালে। তুমি আহিলা বেচ্, বেচ্, বহা। আমি এতিয়া
 মাছৰ আঞ্জাতহে ধৰিছোঁ।” বুদ্ধ কৰ্চাগিনে নেক্লিউডভক সন্ধান কৰি ক’লে।
 বুদ্ধই এজন ডেষ্টিটে তৈয়াৰ কৰি দিয়া দাঁতজোৰ লগাই মাছ চোবাই আছিল।
 পোতখাই থকা চকুটিটাৰ সোমাজত একোটা লাল চিহ্ন জ্বলি আহিছে।

মুখত এমোকোবা মাছ লৈ তেওঁ ‘ষ্টিয়ান’ নামৰ পৰিচাৰক জনক খালি থকা
 চকীখন আগবঢ়াই দিবলৈ চকুৰে ইঙ্গিত দিলে।

কৰ্চাগিনৰ লগত নেক্লিউডভ পূৰ্বৰে পৰা পৰিচিত আছিল। কেইবা-
 বাৰো ডিনাৰ’ত লগো পাইছে। কিন্তু তেওঁৰ চেহেৰাত এটা বেলেগ লক্ষণ চকুত
 পৰে। মানুহজনৰ লোলুপতাপূৰ্ণ ঠোঁট দুটাৰে সৈতে ডিঙিটো যেন ওকলি
 নেনপকিন্‌খনৰ ওপৰেদি বেইষ্টকোটৰ কলাৰত পৰি আছে। এসময়ত কৰ্চাগিন
 সামৰিক বাহিনীৰ কৰ্মচাৰী থকা কথা নেক্লিউডভৰ মনত পৰিল। সৈন্ত্যবিভাগৰ
 কমাণ্ডাৰ থাকোতে মানুহৰ প্ৰতি তেওঁৰ ব্যৱহাৰ আছিল অতি নিষ্ঠুৰ আৰু হকে-
 বিহকে যাকে-তাকে মাৰপিট কৰিছিল। আনকি কেতিয়াবা নিৰ্দোষী মানুহক
 বিনা কাৰণত ফাঁচি পৰ্যাস্ত দিছিল। ইয়াৰ একমাত্ৰ কাৰণ আছিল যে তেওঁ
 এজন ঐশ্বৰ্য্যশালী লোক আৰু কাৰো অমুগ্ৰহ প্ৰাৰ্থী হ’বৰ প্ৰয়োজন নাছিল।

ষ্টিয়ানে “হয় হজুৰ” বুলি চাইড্‌বৰ্ডৰ পৰা এখন ডাঙৰ কাঁহি উলিয়ালে।
 কাঁহিখন কেইবাটাও ৰূপৰ পাত্ৰৰে সূশোভিত। সি আন মূৰত থকা লঙুৱাটোক
 কাঁটা, চামোচ্, ইত্যাদি সাজু কৰিবলৈ ইঙ্গিত দিলে।

নেক্লিউডভে সকলোৰে লগত কৰমৰ্দন কৰিলে। তেওঁ প্ৰতিজনৰ ওচৰ
 চাপোতে সকলোৰে থিয় হৈ কৰমৰ্দন কৰিছিল। কেৱল মহিলাসকল আৰু
 বুদ্ধ কৰ্চাগিনেহে থিয় হোৱা নাছিল। এইদৰে টেবুলৰ চাৰিওকাষে ঘূৰিপকি
 কৰমৰ্দন কৰাটো তেওঁৰ বৰ ভাল লগাও নাছিল। কিছুমানৰ লগত তেওঁ এযাব
 কথাও পতা নাছিল। নেক্লিউডভে তেওঁৰ পলয় হোৱাৰ বাবদ সকলোৰে

স্বাৰ্জ্জনা বিচাৰি মিছিব কাষৰ চকী ধনতে আসন গ্ৰহণ কৰিলে। কৰ্চাগিনে ভেঙক টাৰি অজ্ঞবোধ কৰিলে যে যদি ভেঙে ভাঙক পান নকৰে, তেন্তে অন্ততঃ ওচৰৰ টেবুল ধনত থকা মিছামাহু, দৈ, মাহুৰ কনি আদি বস্তুৰে কিবা এটা খাব লাগে নেকলিউদে খোৱাৰ পূৰ্বে ভেঙৰ ভোক আছে নে নাই একো ক'ব পৰা নাছিল। ভেঙে কটি মাখন আৰু কিছু লঘু বস্তু খোৱাত ব্যস্ত হ'ল।

“সমাজৰ লাইখুটা উঘলাত কৃতকাৰ্য্য হ'লনে বাক” ? প্ৰতিক্ৰিয়াশীল বাতৰি কাকতবোৰে জুবীৰ দ্বাৰা বিচাৰ পদ্ধতিক এইদৰে উপলুঙা কৰি আক্ৰমণ কৰে। কলহতেও তেনে প্ৰশ্ন কৰিলে আৰু ক'লে, “দোষীক খালাচ দি, নিৰ্দোষীক জেল দিলেনে ?”

কৰ্চাগিনে ‘সমাজৰ লাইখুটা উঘলা’, ‘সমাজৰ লাইখুটা উঘলা’ বুলি হাঁহিবলৈ ধৰিলে। ভেঙৰ বন্ধু কলহডৰ বিদ্वा-বুদ্ধি আৰু উদ্বাৰণীতিৰ সম্পৰ্কে ভেঙৰ উচ্চ ধাৰণা আছিল।

যদিও কথাৰ প্ৰত্যুত্তৰ নিদিয়াতো অভ্যন্তৰ পৰিচায়ক হয়, তথাপি নেকলিউদে প্ৰশ্নৰ উত্তৰ নিদি গৰম ‘চপ’ খোৱাত লাগি আছে।

“ভেখেন্তক খাই শেষ কৰিবলৈ দিয়ক,” বুলি মিছিয়ে হাঁহি মাৰিলে। কথাৰ জ্বৰ এনেকুৱা যেন নেকলিউদৰ লগত মিছিব আগৰে পৰা ঘনিষ্ঠতা আছে।

কলহতে আলোচনীৰ পাতত থকা জুবীৰ বিচাৰৰ বিৰুদ্ধে লিখা প্ৰবন্ধ এটাৰ কথা উলিয়াল, ভেঙে জ্বোৰ দি ক'লে যে ভেঙৰ সেই প্ৰবন্ধটো পঢ়ি সঁচাই জুবীৰ পদ্ধতিৰ ওপৰত খুবেই খং উঠিছিল। মিছিব সম্পৰ্কীয় ভায়েক মিখেইল চাৰ্জ্জভিকেও সেই কথা সমৰ্থন কৰি আৰু এটা প্ৰবন্ধৰ কথা উলিয়ালে।

আন কালৰ দৰে মিছিক দেখাত বেছ ধুনীয়া, গম্ভীৰ আৰু স্নন্দৰ সাজপাৰেৰে সন্মোহিত আছিল।

নেকলিউদে মুখত থকা ‘চপ’খিনি চোৱাই হ'লত, মিছিয়ে ক'লে, “আপুনি বোধহয় ভোক আৰু পিয়াহত ক্লান্ত হৈ আহিছিল।”

“ঠিক তেনে নহয়। বাক, তোমাৰ একা। ছবি-টবি কিবা চাইছানে” ?

“ওঁহো, ছবি চাবলৈ যোৱা নাই। আমি চালামতন্তৰ তাত টেনিচ্ খেলিছোঁ।” মিঃ ক্ৰুকে যে অভি ধুনীয়া খেলে বাস্তবিকতে সত্য।

নেকলিউদে কৰ্চাগিন প্ৰাসাদলৈ আহিছিল ভেঙৰ মনটো পাতলাবৰ কাৰণে। এই ঘৰখনৰ স্বাৰ্জ্জিত বিলাসিতা, আৰু ভেঙক মৰমেৰে সোধ-পোচ কৰা জুয়োটাই ভেঙে ভাল পায়। কিন্তু কি আচৰিত! আজি ভেঙৰ সবুলি ভাল

লগা নাই। ছুৰবীটোকে আবদ্ধ কৰি, আহল-বহল খটখটটোত সজাই থোৱা ফুলবোৰ, ধুনীয়া লগুৱাটো, টেবুলৰ সাজ-সজ্জা, আনকি মিহি পৰ্যন্ত একোকে ভাল লগা নাই। মিহিব সৌন্দৰ্য, লয়লাস একোৱেই তেওঁক আকৰ্ষণ কৰিব পৰা নাই। কলহভৰ আশ্ৰয়বিভা, আৰু ভৰাকৰিত উদাৰতাও তেওঁৰ ভাল লগা নাই। বৃদ্ধ কৰ্চাগিন, কৰাটী শিক্ষয়িত্ৰী, বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰজন কোনো কাটিহা তেওঁ সহিব নোখোজে। আটাইতকৈ মিহিয়ে যে 'ভেথেন্ডক' বুলি সৰ্বনাম প্ৰয়োগ কৰি কথা কোৱাটোত তেওঁ অভিযত্বে বোৱা পাইছে। বহুদিনৰ পৰা মিহিব প্ৰতি নেক্লিউদৰ হুটা দৃষ্টি। এই উত্তম দৃষ্টিৰ মাজত তেওঁ সদায় হুলিব লাগিছে। কেতিয়াবা তেওঁৰ ভাব হয় যেন পুৰণিৰ জোনাকতহে মিহিক দেখিবলৈ পাইছে। তেতিয়া তেওঁৰ মানত ভাই হয় এক সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি, আকৌ কেতিয়াবা সূৰ্যৰ পোহৰে যেন ভাইৰ দেহৰ খুঁটবোৰ জ্বলিকাই তোলে আৰু এই খুঁটবোৰ যেন তেওঁৰ দৃষ্টিত ধৰা দিয়ে। আজিৰ দিনটোও নেক্লিউদৰ কাৰণে এনেকুৱাই আছিল। আজি তেওঁ দেখিবলৈ পালে মিহিব এটা কদৰ্য্য ৰূপ।

"টেনিচ্ হ'ল এটা নীৰস খেলা" কলচডে ক'লে, "সক কালত আমি 'লপ্তা' বুলি এটা খেল খেলিছিলোঁ। সেই খেল আছিল বেচ্ আমোদদায়ক"।

"অ, নহয়—নহয়। আপুনি বোধহয় টেনিচ খেলাই নাই। এই খেলো বেচ্ আনন্দদায়ক।" মিহিয়ে ক'লে।

ইয়াৰ পিছত খেলাৰ সম্পৰ্কে আলোচনা আৰু গাঢ় হ'ল। মিখেই চাৰ্জিক কটেবীনা এলেকচিয়ানা সকলোৱেই আলোচনাত অংশ গ্ৰহণ কৰিছে। কথা নাই একমাত্ৰ শিক্ষয়িত্ৰী গৰাকী, ছাত্ৰ আৰু সক সক ল'ৰা-ছোৱালীকেইটাই। নীৰৱে কথাবোৰ শুনি তেওঁলোকৰ আয়নিহে লাগিছিল।

"আহ! তৰ্কৰ দেখোঁ ওৰ নপৰাই হ'ল।" বৃদ্ধ কৰ্চাগিন ক'লে। তেওঁ ৱেইষ্ট-কোটৰ পৰা নেপকিনখন টানি বহা-চকীখন পিচলৈ তৈলা মাৰি দিলে। লগুৱাটোৱে চকীখন ততালিকে ধাপ মাৰি ৰবিলে। ভাৰপিত্ত কৰ্চাগিন টেবুলৰ পৰা উঠি গ'ল। ক্ৰমে ইজন সিজনকৈ সকলোৱেই উঠিল। ওচৰতে আন এখন টেবুলত স্নগ্ধি জল সজাই থোৱা আছিল। সেই জলেৰে মুখ ধুই, সকলোৱে পুনৰ কথাপকথন আৰম্ভ কৰিলে। কিন্তু কথাবোৰত কোনেও বল পোৱা নাই।

সকলোতকৈ খেল-ধেমালিয়ে যে মানুহৰ চৰিত্ৰৰ ওপৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰে, সেই কথাৰ সমৰ্থন বিচাৰি মিহিয়ে নেক্লিউদৰ প্ৰয় কৰিলে। "আপুনি

এই সম্পর্কে কি কয়?" নেক্লিউদভৰ ভাৱভঙ্গিৰ পৰা তাই অস্থূল কবিলে যে তেওঁৰ মনত কিবা এটা অসন্তুষ্টিৰ ভাৱ। মিছিব ইচ্ছা হ'ল তাৰ আচল কাৰণটো বুজি উঠা।

"গ'চাই মই এই সম্পর্কে একো নেজানোঁ, আৰু কোনো দিনে ভবাও নাই।" তেওঁ উত্তৰ দিলে।

"আপুনি 'মা'ৰ ওচৰলৈ নেযায় জানোঁ।" মিছিয়ে স্তম্ভিলে।

"ঈ—ঈ" বুলি নেক্লিউদভে চিগেৰেট এডাল হ'পি এনেকুৱা ভঙ্গিত উত্তৰ দিলে যে প্ৰকৃততে তেওঁৰ যাবৰ অলপো মন নাই।

মিছিয়ে কোঁতুহলেৰে তেওঁৰ ফালে চাই আছে। নেক্লিউদভে পুনৰ নিজে নিজে ভাবিলে যে মানুহ এঘৰলৈ আহি তেওঁলোকৰ অন্তৰোধ দলিয়াই পোলাৱা উচিত নহয়। তেওঁ তেতিয়া সবলভাৱে উত্তৰ দিলে, "ৰাজকুমাৰীয়ে যদি মই যোৱাটো বিচাৰে, তেন্তে নিশ্চয় অতি আনন্দেৰে মই তেখেতক লগ পাই যাম।"

"অ' আপুনি গ'লে মাই খুব বং পাব। আইভান আইভানভিচ্ তাতেই আছে। আপুনি তাত চিগেৰেটো খাব পাৰিব।"

"কৰ্চাগিন পৰিবাৰত ৰাজকুমাৰী ভাছিলৱনা হ'ল এগৰাকী এলেহুৱা মহিলা। আজি আঠ বছৰ ধৰি, ঘৰৰ পৰা ওলাই ক'তো ভ্ৰমণৰ কাৰণে যোৱা নাই। কিন্তু কোনো লোকে তেওঁক দেখা কৰিবলৈ আহিলে, তেওঁ সোণ-ৰূপ খচিত ফুলাম সাজ পাবেৰে সজ্জিত হৈ থাকে। যাক তেওঁ সাধাৰণ মানুহতকৈ উচ্চ স্তৰৰ লোক আৰু বন্ধু বুলি বিবেচনা কৰে। তেনে মানুহকহে তেওঁ দৰ্শন দিয়ে।

নেক্লিউদভ এনেকুৱা উচ্চ-বংশজাত লোকৰ শাৰিতেই পৰে। তত্পৰি তেওঁ এজন বুদ্ধিমান মানুহ আৰু সেই গভিকেই তেওঁ বিবেচনাৰ পাত্ৰ। ইয়াৰ বাহিৰেও নেক্লিউদভৰ মাকৰ লগত কৰ্চাগিন পৰিবাৰৰ বেচ সন্মত আছিল। লগতে তেওঁলোকৰ ইচ্ছা নেক্লিউদভেই মিছিব পাণি গ্ৰহণ কৰক।

সৰু আৰু ডাঙৰ দুয়োটা ড্ৰইং কমৰ অলপ আঁতৰতেই চফিয়া ভাছিলিৱানাৰ কোঠা। মিছিয়ে নেক্লিউদভৰ আগে আগে গৈ আছিল। ডাঙৰ ড্ৰইং কমৰটোত চকী এখনত ধৰি মিছিয়ে তেওঁৰে সৈতে মুখামুখিভাৱে বহি হৈ ব'ল।

মিছিব একান্ত ইচ্ছা হ'ল, নেক্লিউদভক বিয়া কৰোৱা, কিয়নো .তেওঁ এজন - উপযুক্ত লোক আৰু তাই তেওঁক ভালো পায়। পেটে পেটে ভাইৰ-স্তৰ বে, নেক্লিউদভক তাই পাবই লাগিব। মিছিয়ে দৃঢ়ভাৱে এই উদ্দেশ্য সকল কৰিব

কাৰণে চোঁটা চলাই আছে। কোনো কোনো সময়ত এই অভিপ্ৰায় ইন্দ্ৰিত
ছুটি উঠে।

মিছিয়ে নেকলিউদভৰ মন বুজিবৰ কাৰণে কথাৰ জোৰণি মেলি খুঁজিলে,
“আপোনাৰ কিবা এটা হৈছে। কি হৈছে মোক কণ্ডকচোন?” তেওঁৰ
আদালভৰ কথা মনত পৰি খঙো উঠিল আৰু লাজত বঙা পৰিল।

“হয়, ঘটনা এটা হৈছে। এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ অসাধাৰণ ঘটনা।” তেওঁ কথা
জলুকুৱাই আচল কথাটোকে ক’লে।

“কিনো ঘটনা। আপুনি মোক কণ্ডকচোন বাক।”

“তুমি মোক এতিয়াই ক’বলৈ নথৰিবা। মই বিষয়টো ভালকৈ বিবেচনা
কৰি চোৱা নাই।” লাজত তেওঁৰ মুখখন আৰু বঙা হৈ পৰিল।

“ভেনেহ’লে আপুনি মোক নকয় নহয়?” মিছিব মুখৰ হাস্যপেঙ্কী দুটা কঁপি
উঠিল। তাই ধৰি থকা চকীখন ঠেলা মাৰি দিলে।

“নহয়, এতিয়া মই ক’ব নোৱাৰিম।” তেওঁ উত্তৰ দিলে। আচলতে তেওঁৰ
নিজৰে এই কথাৰ কোনো উত্তৰ নাছিল। গতিকেই ঘটনা যে শকত এই কথাই
ভাব স্বীকৃতি দিয়ে।

“বাক, তেন্তে আহক।”

তাই মূৰটো জোকাৰি দিলে যেন মূৰত থকা অনাবজ্ঞক ভাববিলাক
হলিয়াই শেলাব খুজিছে। তাই নেকলিউদভৰ আগে আগে আগন্তকৈ আৰু
অলপ বেগাবেগিকৈ খোজ দিলে।

তেওঁ অনুমান কৰিলে যে ওলাব খোজা চকুলোখিনি বন্ধ কৰিবৰ কাৰণে
তাই যেন মুখখন কোঁচাই ধৰিছে। মিছিব মনত আঘাত দিয়াৰ কাৰণে তেওঁ
লজ্জিত। তেওঁ এই কথাও অনুভৱ কৰিছে যে অলপ দুৰ্বলতা দেখুৱালেই হয়তো
ভাব কল ভয়ঙ্কৰ হ’ব। মিছিব লগত তেওঁ সাঙুৰি পৰিব। এই সম্পৰ্কে আজি
তেওঁৰ ভয় আৰু বাঢ়ি গ’ল। তেওঁ নীৰৱে ৰাজকুমাৰীৰ কোঠালৈ আগ বাঢ়িল।

সাতাইশ

মিহিব মাক ৰাজকুমাৰী ভাছিলিহনাৰ খোৱা-বোৱাত বেচ ইলাহী কাৰাবাৰ ।
খাওঁতে তেওঁ সদায় অকলে বহি খায়, যাতে এই কবিতা-শুল্ল কাৰবাৰটো কোনেও
নেদেখে । তেওঁৰ খোৱা বিছনাৰ ওচৰতে সৰু টেবুল এখনত কফি সজাই ৰোৱা
থাকে । তেওঁৰ ধূমপান কৰাবো অধ্যাস আছে । মানুহ গৰাকী দেখাত লাহী,
ওখ, চুলিবিলাক আৰু চকুজুৰি ক'লা, দাঁতবিলাক দীঘল, কিন্তু তেওঁ নিজক সদায়
বুৰ্জীৰ দৰে প্ৰকাশ কৰে ।

ডাক্তৰজনৰ লগত ভিতৰুৱা সম্পৰ্ক আছে বুলি জনবৰো আছে ।
নেক্লিউদভও এই কথা শুনিছে, ৰাজকুমাৰীৰ বিছনাৰ ওচৰতে নেক্লিউদভে
ডাক্তৰক বহি থকা দেখি সেই গুজবৰ কথা মনত পৰিল আৰু তেওঁৰ মনটো
বিকৃষ্টাবে ভৰি পৰিল ।

চৰ্কিয়া ভাছিলিহনাৰ ওচৰতে চাপৰ কোমল কুচন থকা হেলনীয়া চকী এখনত
কলছত বহি আছে । ওচৰত থকা টেবুলত এগিলাচ মদ, হাতত কফি এগিলাচ
লৈ তেওঁ চামোচেৰে লৰাই আছে ।

নেক্লিউদভেৰে সৈতে মিছি সোমাই আহিল ; কিন্তু তাই ততালিকে
কোঠাৰ পৰা ওলাই গ'ল ।

মিহিব যেন একোৱেই হোৱা নাই, এনেকুৱা স্মৰত তাই নেক্লিউদভ আৰু
কলছত ক'লে, “মাৰ যেতিয়া কথা পাতি আমনি লাগিব আৰু আপোনালোকক
বিদায় দিব, তেতিয়া মোৰ ভাতিলে আহিব ।” ভৰিপিছত তাই হাঁহি মাৰি
কাৰ্পেটৰ ওপৰদি খোজ চলাই অন্তৰ্ধান হ'ল ।

“কোন ? তোমাৰ ভালনে, বঁহা বঁহা,—কোৱা ।” ৰাজকুমাৰী চফিয়াই ক'লে
আৰু এটা আবেগহীন, অন্বাত্মিক ভঙ্গীত তেওঁৰ দীঘল দাঁতকিটা উলিয়াই
হাঁহি মাৰিলে ।

“কোৱা শুনিলে। বোলে তুমি ক্লান্ত হৈ আদালতৰ পৰা আহি পাইছাহে ।
নিশ্চয় মৰ্কদ্দমা বোধহয় জটিল আছিল, আৰু গভীৰভাৱে ভাবিব লগা হৈছিল,”
ৰাজকুমাৰীয়ে কৰাহি ভাষাত এই কথাখিনি যোগ দিলে ।

“হয় গোচৰটো বৰ জটিল আছিল,” নেক্লিউদভে ক'লে ।

“মামলা-মৰ্কদ্দমাৰ কথাবিলাকেই জটিল ।”

বাজকুমারীৰ দ্বাৰা লগত কথা পাতে তেওঁৰ কথাত হয় দি, তোৰামোদৰ
স্বৰূপেই কথাবোৰ কৰ।

“বাক, তোমাৰ ছবিবিলাকৰ খবৰ কি ? ছবিবিলাক চাই যোৱাৰ খুব ভাল
লাগে। গা ভালে থকা হ’লে, কাহানিৰাই গৈ ছবিবিলাক চাই আহিলে-
হেঁতেন।” বাজকুমারী চকিয়াই ক’লে।

“মই ছবি অঁকা কাম এৰিয়েই দিছোঁ।” নীলস ভাৱত নেক্লিউদে উত্তৰ
দিলে। তেওঁ নিজৰ বয়সক যেনেকৈ ফাঁকি দিবৰ চেষ্টা কৰে, ঠিক তেনেকৈ
এইবোৰ সাবশূন্য কথাৰ তেওঁ পাতনি মেলিলে। এইবোৰ যে তোৰামোদ
নেক্লিউদেৰ বুদ্ধিবলৈ বাকী নেথাকিল। তেওঁৰ ধৈৰ্য্যৰ সীমা পাৰ হৈ গৈছে।

কলহভৰ ফালে ঘূৰি বাজকুমারীয়ে ক’লে, “তুনি মই বেয়াহে পাইছোঁ।……

“বেগিনে নিজ মুখেৰেই মই কোৱা শুনিছোঁ, চিত্ৰ-অঙ্কনত এওঁৰ যথেষ্ট
সুত্ৰপত্তি আছে।

“মিছা কথা। ক’বলৈ আলপো লাজ পোৱা নাই।” নেক্লিউদে নিজে
নিজে ভাবিলে। তেওঁৰ মুখখন গোটেও হৈ পৰিল।

বাজকুমারী ভাছিলিৱনাই দেখিলে যে নেক্লিউদেৰ আজি মনটো বেয়া
আৰু কোনো বকম এটা প্ৰীতিকৰ আলোচনালৈ টানি আনিব নোৱাৰি।
ভেতিয়া তেওঁ কলহভৰ ফালে মুখ ঘূৰাই এখন নতুন অভিনয়ৰ কথা উলিয়ালে।
তেওঁ এনেকুৱা ভাৱত কলহভৰ মতামত বিচাৰিলে যেন তেওঁৰ মতামত সকলোৰে
সন্মত হ’ব। কলহভৰ মতামত যেন চিৰন্তন সত্যত প্ৰতিষ্ঠিত হ’ব।
কলহভে মত প্ৰকাশ কৰিলে যে নাটক আৰু নাট্যকাৰ দুয়োটাই ঠিক নহয়।
লগতে তেওঁ কলা সম্পৰ্কেও অভিমত প্ৰকাশ কৰিলে। বাজকুমারী চকিয়া
ভাছিলিৱনাই যদিও নাটকৰ পক্ষে মত দিছিল, কিন্তু তেওঁ কলহভৰ বুদ্ধি-
বোৰত মোহিত নহৈ নোৱাৰিলে। নেক্লিউদে যদিও তেওঁলোকলৈ নিৰীক্ষণ
কৰি কথা-বতৰা শুনি আছিল, তথাপি কোনো কথা তেওঁৰ কাণত নোসোৱাল।

তেওঁলোকৰ কথোপকথনবিলাক শুনি নেক্লিউদেৰ ধাৰণা হ’ল যে,
আচলতে নাটকত তেওঁলোকৰ কোনো বস নাই। তেওঁলোকে পেট ভৰাই
থাই-বই ডিঙি আৰু জিভাৰ শাৰীৰিক কুস্তিহে কৰিছে। সুবাসন কৰি কলহভ
হৈ পৰিল উত্তেজিত ; অৱশ্যে এই উত্তেজনা কোনো গ্ৰাম্য-লোকে মন খাই
মান্তাৱ্য কৰাৰ দৰে নহয়। তেওঁৰ ব্যৱহাৰ হ’ল চিৰাচৰিত মতপানত অত্যন্ত
লোকৰ দৰে। এই কথা-বতৰা চলি থাকোঁতে চকিয়া ভাছিলিৱনাই থিৰীকীৰ

পৰ্দাখনলৈ চকু দি আছে। কাৰণ থিৰিকীয়েদি ব'দ এচেৰেঙা আহি ভুমুকি মাৰিব খোজে। ব'দত কোঠাটো পোহৰ হ'লে হয়তো বান্ধক্যৰ ফলত উদ্ভৱ হোৱা মুখৰ বেথাবিলাক জিলিকি উঠিব পাৰে।

বিহুনাৰ ওচৰত থকা ইলেক্ট্ৰিক কলিং বেলটোত টান এটা দি কলহতে কোৱা কথা এবাৰ সমৰ্থন কৰি ক'লে 'খুব সঁচা, খুব সঁচা, আপুনি ঠিকেই কৈছে।'

ডাক্তৰ যাবলৈ থিয় হ'ল। তেওঁ কোনো কথাৰ জোৰাশি নেমেলি ওলাই গ'ল। ডাক্তৰ ওলাই যাওঁতে বাজকুমাৰীয়ে সেইফালে দৃষ্টিপাত কৰি, লগতে ধুনীয়া লগুৱাটোক থিৰিকীৰ পৰ্দাখন টান মাৰি পেলাই দিবলৈ ক'লে।

"নহয়, আপুনি যিয়েই নকওক, তেওঁৰ স্বভাৱত এটা বহুত্ববাদ আছে। বহুত্ববাদ নেথাকিলে অৱশ্যে কবিতা সৃষ্টি কৰা অসম্ভৱ।" চকু এটা বঙা কৰি পৰ্দা টনা লগুৱাটোৰ ফালে চাই ক'লে।

"কবিতা নেথাকিলে বহুত্ববাদ অন্ধ বিশ্বাসত পৰিণত হয়। কবিতাত আকৌ বহুত্ববাদ নেথাকিলে ই হৈ পৰে গুণ।" লগুৱাটোলৈ একেবাৰে চাই চাই বাজকুমাৰীয়ে ক'লে।

• "ফিলিপ! সেইখন পৰ্দা নহয়। ডাঙৰ থিৰিকীখনৰ পৰ্দাও টনি দিয়া।" অলপ ডাঙৰকৈ তেওঁ ক'লে। এই কথাকিটাৰ খবৰ কৰিব লগা হোৱাত তেওঁৰ যেন ভাগবহে লাগি গ'ল।

কষ্টপূৰ্ণে ধুনীয়া লগুৱা ফিলিপে স্বাক্ষৰ বিচাৰি সন্মত কৰিলে। তাৰপিছত সি থিৰিকীখনৰ ওচৰলৈ গৈ টান মাৰি পৰ্দাখন পেলাই পোহৰ আহিব নোৱাৰা কৰি দিলে; কিন্তু বাজকুমাৰী তেতিয়াও সন্তুষ্ট হোৱা নাই। তেওঁ ক্ষন্তেকলৈ বহুত্ববাদৰ কথা বাদ দি ফিলিপক ভালকৈ পৰ্দাখন পেলাই দিবলৈ ইজিত দিলে। আঁকৰা ফিলিপক এইদৰে শুধৰাই দিব লগা হোৱাত তেওঁ যেন বহু কষ্ট পাইছে। ক্ষন্তেকৰ কাৰণে ফিলিপৰ চকুত যেন বিজুলিৰ সন্কাৰ হ'ল।

"জহন্নামে যোৱা, লাগে কি?" বাজকুমাৰীৰ প্ৰতি ফিলিপৰ এনেকুৱা ভাব হৈছে বুলি, নেক্লিউদে নিজে নিজে ভাবিলে। নেক্লিউদত হ'ল এই পোটেই দৃশ্যৰ দৰ্শক। কিন্তু ফিলিপৰ বৈধৰ্য্যৰ সীমা পাব হৈ গৈছিল। কিন্তু তথাপি সি টানি মানি মনৰ প্ৰতিক্ৰিয়া ঢাকি ৰাখিলে আৰু এই স্বীকৃতি/হুৰ্জলা, কৃত্ৰিমতাৰ মুখা পিন্ধা, চক্ৰিয়া ভাছিলিহনাৰ আদেশ পালন কৰাত ব্যস্ত হ'ল।

“অবশ্যে ডাকইনৰ মন্তব্যৰ যথেষ্ট সম্ভাৱ আছে।” কলহতে ক’লে। তেওঁ চাপৰ চকীখনত আউজি, চকুটি মুদি, লগতে আক বোগ দিলে, “কিন্তু তেওঁ সীমা চৰি গ’ল, হয়, সীমা চৰি গ’ল”।

নেক্লিউদভৰ নীৰৱতা ভঙ্গ কৰিবৰ উদ্দেশ্যে, চফিয়া ডাছিলিৱনাই তেওঁৰ ফালে ঘূৰি ক’লে, “বাক, বংশগতভাৱে পোৱা গুণাগুণৰ কথাত ভোমাৰ বিশ্বাস আছেনে?”

“বংশ পৰম্পৰাৰ কথা? নহয় মোৰ বিশ্বাস নাই।” এই মুহূৰ্ততে নেক্লিউদভৰ মনত এটা আচৰিত ধৰণৰ প্ৰতিচ্ছবিৰ বিজ্ঞানি ভাঁহি উঠিল। এহাতে তেওঁ দেখিবলৈ পালে এই লগুৱাটোৰ স্তম্ভৰ চেহাৰা। তাৰ চকু, মূখ, গোটেই শৰীৰটোত এনেকুৱা সৌন্দৰ্য বিৰাজমান সি যেন বিশ্বকৰ্ম্মাৰ নিজহাতৰ তৈয়াৰী! শিল্পীৰ যেন অপূৰ্ণ সৃষ্টি। আনহাতে তেওঁৰ মনত ভাঁহি উঠিল সেই পেটুৱা, গেবেলা কলহতৰ উলঙ্গ মূৰ্ত্তি আৰু চিহ্নৰ ভূষণেৰে আবৃত হৈ থকা এই হাড়লী, ক্ষীণকায় চফিয়া ডাছিলিৱনাৰ দেহৰ বাস্তৱ ৰূপ।

এনেতে ৰাজকুমাৰীয়ে নেক্লিউদভৰ ফালে ঘূৰি চাই ক’লে, “অ’ বোধহয় মিছিয়ে তোমাৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰি আছে। তুমি তাইক লগ ধৰি যোৱা। তাই তোমাৰ কাৰণে ‘চুমান’ৰ এটা নতুন স্তৰ তৰঙ্গ বজাবলৈ সাজু হৈ আছে। বাস্তৱিকতে এই নতুন স্তৰাবলী অতি প্ৰীতিকৰ।”

আঙুলিত আঙঠিৰে ভৰাই ধোৱা হাঁড় ওলোৱা ৰাজকুমাৰীৰ হাতখনত, কৰমৰ্দন কৰি নেক্লিউদভৰ হাবলৈ থিয় হ’ল। তেওঁ মনতে ভাবিলে, ‘একেবাৰে মিছা। মিছিয়ে মোৰ কাৰণে কোনো স্তৰ বজাবলৈ বৈ থকা নাই। এই মানুহ গৰাকীয়ে কিবা মন্তলবত এই মিছাৰ আশ্ৰয় লৈছে।”

কেটেবীনা এলেক্চিৱনাই নেক্লিউদভক ডুইং কমতে লগ ধৰিলে, তেওঁ ততালিকে ফৰাহি ভাবাত ক’লে, “জুবৰ কৰ্তব্য কবোতে বোধহয় আপুনি ভাগৰি পৰিল।”

“হয়! ক্ৰমা কৰিব। মোৰ আজি গা-মন ভাল লগা নাই। গতিকেই মোৰ সঙ্গ দি আনবো মন বেয়া লগোৱা মোৰ উচিত নহয়” নেক্লিউদভে ক’লে।

“কিয়! ইমান মন বেয়া লগাৰ কাৰণ কি?”

“হাক কৰিব। সেই বিষয় মোক আজি কুহুখিব।” তেওঁ হাবলৈ সাজু হৈ হেটটো হাতত তুলি ল’লে।

“আপুনি দেখোন সদাই আমাক কয় যে আমি সকলো সময়তে সঁচা কথা

ক'ব লাগে। এই নিষ্ঠুৰ সত্যৰ কথা আৰাক কৈয়েই থাকে। আজিনো আমাক আচল কথাটো কিয় নকয়?.....অ' আপুনি মিছিব কথা পাহৰিলেই হ'বলা?" ইতিমধ্যেই মিছি আহি ডুইং-কয়ত উপস্থিত হৈছিল।

নেকলিউদভে গহীনাই ক'লে, "ভেতিয়া আমি খেল-খেয়ালিত ব্যস্ত আছিলোঁ। খেলত সকলোৱেই সঠি কথা কোৱা ভাল। কিন্তু আচলতে আমি মানুহবোৰ ইমান বেয়া যে.....অৰ্থাৎ মোৰ মনটো ইমান বেয়া যে অন্ততঃ আজি মই কোনো সত্য কথা ক'ব নোৱাৰোঁ।"

"অ' নহয়। আপুনি কথা নুঘূৰাব। কওকচোন আমি মানুহবোৰ কিয় ইমান বেয়া।" কেটেবীনা এলেক্চিৱানাই কথাৰ চেলু পাই ক'লে।

"মনত ক্ষুৰ্ণি নাই বুলি কোৱা খুবেই বেয়া।" মিছিয়ে ক'লে, "সেইহে মই কেতিয়াও উৎসাহহীন বুলি আনক নকওঁ। সদায় মই ক্ষুৰ্ণিতে থাকোঁ। বাক, আহকচোন আমি আপোনাৰ মনৰ বিষাদ দূৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰোঁ।"

নেকলিউদভে অনুভৱ কৰিলে যে মানুহে মৰম কৰি ষোঁবাক যেনেকৈ মুখত লেগাম পিছাই দিয়ে, তেওঁবো যেন দশা তেনেই। তেওঁ মিছিব কথাত ভোল নটগৈ ঘৰলৈ ঘাবলৈ সাজু হ'ল।

তেওঁ মিছিক ব'লে, "নহয়! মই এতিয়া ঘাবলৈ অক্ষম, ঘৰত মোৰ বিশেষ কাম আছে।" এই বুলি কৈ তেওঁ মিছিক কৰমৰ্দন কৰিলে। মিছিয়ে হাতখন একৰাই নিঙঁতে যথেষ্ট পলম কৰিছিল।

"মনত ৰাখিব আপোনাৰ কাৰণে যিটো আয়ত্ৰকীয়, আপোনাৰ বন্ধুৰ কাৰণেও সেইটো প্ৰয়োজনীয়।" মিছিয়ে ক'লে, "আপুনি কালিলৈ আহিবনে?"

"বোধহয় আহিব নোৱাৰিম"— তেওঁ উত্তৰ দিলে। মিছিব প্ৰশ্ন শুনি তেওঁৰ ভাব হ'ল যে তেওঁ মিছিব কাৰণে আহিব লাগেনে তেওঁ নিজৰ কাৰণে আহিব। কথাটো ভাবি পেটে পেটে তেওঁ লজ্জিত হ'ল। তাৰপিছত তেওঁ ঘৰমুৱা হ'ল।

নেকলিউদভৰ আচৰণত কেটেবীনা এলেক্চিৱানা আৰু মিছি উভয়ে কিছু আচৰিত নহৈ নোৱাৰিলে। কেটেবীনা ইয়াৰ আচল তথ্য বাহিৰ কৰিম বুলি ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিলে।

ইমানবিলাক ঘটনাৰ পিছত বিশেষকৈ নেকলিউদভৰ আজিৰ ব্যৱহাৰৰ পিছত মিছিব মনৰ কামনা পূৰ হ'বনে? কেটেবীনাৰ মনত সন্দেহ জাগি উঠিল, তেওঁৰ ভাব হ'ল যে, তাইক তেওঁ ঠগিব নেকি? যদি ঠগেই তেন্তে ই যথেষ্ট অস্বাভাৱিক হ'ব।

নেক্লিউডভে মিছিক বিয়া কৰিব বুলি কোনো মৌখিক প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়া নাছিল। কিন্তু তেওঁলোকৰ উভয়ৰে ভিতৰত ঘনিষ্ঠতা, হাঁহি, খেয়ালি, কথা-বতৰাৰ ভিতৰতে মিছিয়ে বি ইঙ্গিত পাইছিল, তাকেই তাই প্ৰতিশ্ৰুতি বুলি গণ্য কৰিছিল।

মিছিয়ে এতিয়াও নেক্লিউডভ তাইৰেই হ'ব বুলি বিশ্বাস কৰে। তাইৰ হাতৰ পৰা তেওঁ এৰাই যোৱাৰ কথা তাই ভাবিবই নোৱাৰে। এই কথা তাইৰ অতি কষ্টদায়ক।

আঠাইশ

নেক্লিউডভ ঘৰমুৱা হ'ল। বাটত তেওঁ নিজ নিজকে ক'লে, “লাজ লগা আৰু ভয় লগা, ভয় লগা আৰু লাজ লগা,” মিছিব লগত কথা বতৰা পাঠোতে তেওঁ যি বিবক্তিবোধ কৰিছিল, মনৰ পৰা সেই ভাৱ এতিয়াও দূৰ হোৱা নাই। তেওঁ গমিপিতি চালে যে মিছিক বিবাহ কৰা সম্পৰ্কে তেওঁৰ কোনো বাধ্যবাধকতা নাই। কিয়নো কোন দিনে যুখেৰে তেওঁ সেই কথা প্ৰকাশ কৰা নাই। আৰু তাইৰ পাণি-প্ৰাৰ্থা হোৱাও নাই। অথচ এই কথাও সত্য যে, মিছিব লগত তেওঁ নিজে সাঙোৰ খাই পৰিছে। তাইৰ লগত ঘনিষ্ঠতা কৰি, তাইৰ মনত আকাজক্ষা জগাই তোলাৰ কাৰণে নিশ্চয় তেওঁ দায়ী। কিন্তু আজি তেওঁ সৰ্বাস্তঃকৰণে অনুভৱ কৰিছে যে, তাইক তেওঁ বিয়া কৰিবলৈ অপাৰগ। “লাজলগা আৰু ভয়লগা, ভয়লগা আৰু লাজলগা”। এই কথাৰে তেওঁ বাবে বাবে ক'বলৈ ধৰিলে। অকল মিছিব লগত সম্পৰ্কই নহয়, সকলো কথাই ‘লাজলগা আৰু ভয়লগা।’ এইদৰে ভাবি ভাবি তেওঁ ঘৰৰ পাৰ্টিক’ত ভৰি দিলে।

ঘৰ পায়েই তেওঁ ভোজনালয়লৈ পোনে পোনে সোমাই গ’ল। পিছে পিছে তেওঁৰ ঘৰুৱা চাকৰ কৰিয়া। তেওঁ কৰিয়া ক’লে যে তেওঁ আজি ভাত-পানী একো নাখায়, সি যাব পাৰে। সি ‘ভাল হজুৰ’ বুলি কৈ টেবুলত সজাই থোৱা খাদ্যবস্তুবিলাক আঁতৰাবলৈ লাগিল। নেক্লিউডভৰ ইচ্ছা আছিল, সি আঁতৰি য’ক আৰু তেওঁ অকলসৰে থাকিব। সি আঁতৰি নোযোৱা দেখি তেওঁৰ খং উঠিল। তেওঁৰ ভাব হ’ল, আজি কোনেও তেওঁৰ পিছ এৰিব নোখোজে আৰু সকলোৱেই যেন তেওঁক স্তম্ভৰ পাত্ৰ কৰিছে এৰিব খোজে।

সাক্ষ্য ভোজনৰ কাৰণে গোটোৱা খাদ্যসম্পদ আঁতৰাই কৰ্মিয়া যেতিয়া গুচি গ'ল, তেতিয়া নেকুলিউমভে অলপ চাহ কৰিবৰ কাৰণে চাম'ভাৰৰ ভলভ জুই দিব খুজিছিল; কিন্তু আক্সাফেনা পেট্ৰবনা অহাৰ গম পাই, তেওঁ ল'ৰালবিকৈ হুঁহাৰ বন্ধ কৰি ডুইং-কৰ্মলৈ গুচি গ'ল, যাতে তেওঁক দেখা নোপায়। আজি তিনি মাহৰ আগতে এই কোঠাতেই তেওঁৰ মাতৃয়ে ইহলীলা সম্বৰণ কৰিছিল। কোঠাটোৰ ভিতৰত দুঠাইত দুটা লেম্প জ্বলি আছিল। এটাই তেওঁৰ মাতৃৰ প্ৰতিচ্ছবি আৰু আনটোৱে তেওঁৰ পিতৃৰ ছবিখন পোহৰাই ৰাখিছিল। তেওঁৰ মনত পৰিল মাতৃৰ লগত থকা শেষ সম্পৰ্কৰ কথা মাকৰ প্ৰতি তেওঁ যি মনোভাৱ লৈছিল, সিও আছিল অস্বাভাৱিক আৰু যুগনীয়। সিও হ'ল, 'লাজ লগা আৰু ভয় লগা।' মাকে বেমাৰ পৰি থকা শেষ অৱস্থাত তেওঁ মাকৰ মৃত্যুৱেই কামনা কৰিছিল। তেওঁ নিজকে নিজে বুজাব খোজে যে মাকে হুঃখ-কষ্টৰ পৰা মুক্তি পাব বুলিয়েই তেনেদৰে ভাবিছিল। কিন্তু দৰাচলতে তেওঁ নিজে সেই হুঃখ-বেদনা চাই থকাৰ পৰা হাত সাৰিবৰ কাৰণেহে সেইদৰে ইচ্ছা কৰিছিল।

মাকৰ মধুৰ স্মৃতি স্মৃতিবিবৰ কাৰণে তেওঁ মাকৰ ছবিখন চাবলৈ আগবাঢ়িল। এই ছবিখন পাঁচ হেজাৰ কবল দি তেওঁ এজন বিখ্যাত শিল্পীৰ দ্বাৰাই অঙ্কন কৰাইছিল। ছবিখনৰ পৰা দেখা যায়, তেওঁৰ মাকে ভেল্‌ভেটৰ লাজপাৰ পিন্ধি ভূষিতা হৈ আছে আৰু কান্ধ, গ্ৰীবা আৰু বুকুৰ ওপৰভাগ উৎস হৈ আছে। শিল্পীজনে যথেষ্ট পৰিশ্ৰম কৰি স্তনযুগলৰ লাইনবিলাক প্ৰকাশ কৰিছে আৰু বুকুৰ মাজ-অংশ জিলিকি আছে। কান্ধ দুখন আৰু ডিঙিটো অতি ধুনীয়াকৈ চিত্ৰিত কৰিছে। এনেকুৱা অৰ্দ্ধ উলঙ্গ কৰি তেওঁৰ মাতৃৰ সৌন্দৰ্য প্ৰকাশ কৰাটো তেওঁৰ অসহ্য হৈ উঠিল। কিয়নো, আজি তিনিমাহৰ পূৰ্বে এই নাৰী গৰাকীয়ে খিনাই শুকাই হাঁবলী হৈ, এক কোঠাতেই শয়্যাগত হৈ আছিল। তেওঁৰ শৰীৰৰ দুৰ্গন্ধত থাকিব নোৱাৰা হৈছিল। সেই গোন্ধ যেন আজিও তেওঁৰ নাকত লাগিয়েই আছে। মৃত্যুৰ কেইদিনমানৰ পূৰ্বে, মাকে সেই খিনোৱা, হাঁড় ওলাই থকা হাত আৰু আঙুলিবিলাকেৰে তেওঁৰ হাতত খামোচ মাৰি কৈছিল, "যিতিয়া, মোৰ কণ্ঠব্যত যদি কিবা জট হৈছিল তাৰ বাবে মোক ক্ষমা কৰিবি।" এই কথা কওঁতে তেওঁৰ হৃদাৰি চকুলো বৈ গৈছিল। অসহ্য হুঃখ আৰু যত্না ভুগিছিল তেওঁ। চিত্ৰখনত দেখুৱা আছে তেওঁৰ মাকৰ মুখত হাঁহি যেন লাগিয়েই আছে। তেওঁ এই অৰ্দ্ধ উলঙ্গ চিত্ৰখনলৈ চাই চাই নিজে নিজে ক'লে, "উস! কি ভয়ংকৰ!" তেওঁৰ মাতৃৰ এই ছবিখন দেখি, আন এগৰাকী

নাৰীয়ে এইদৰে কেইদিনমানৰ আগতে বুকুখন উলঙ্গ কৰি উলিয়াই বথা ক'ৰা মনত পৰিল। এওঁ হ'ল মিছি। তাই তেওঁক ছলনা কৰি তাইৰ কোঠালৈ মাতি নিছিল। উদ্বেষ্ট হ'ল তাই বল-নৃত্যৰ কাৰণে পিছলৈ লোৱা সাজটো বাতৰি নেকলিউলভৰ চকুত পাবে। তাইৰ উদং হৈ থকা গ্ৰীবা, কান্ধ আৰু ডিঙিৰ কথা মনত পৰিলে এতিয়াও তেওঁৰ ঘৃণাত নাক কোঁচ খায়। আৰু তাইৰ পিছুৰ কথা! তেওঁৰ অতীত আছিল সন্দেহজনক। অত্যন্ত নিচুৰ আৰু পশুতুল্য এই মানুহজন। মাকৰ কথা। তেওঁ ও সেই একে চৰিত্ৰদোষতে দোষী। এই সকলো কথাই তেওঁৰ মন গধুৰ কৰি পেলালে। তেওঁৰ মন বিতৃষ্ণা আৰু বিৰক্তিতে ভৰি পৰিল। তেওঁ আকৌ নিজে নিজে ক'লে, 'লাজ লগা আৰু ভয় লগা, ভয় লগা আৰু লাজ লগা।'

'নহয়! হ'ব নোৱাৰে।' তেওঁ নিজে নিজে ডাবিলে। 'মোৰ স্বতন্ত্ৰতা অটুট ৰাখিব লাগিব। চক্ষিয়া ভাছিলিহনা আৰু কৰ্ণাগিন্ পৰিবাবৰ লগত থকা এই কৃত্ৰিম সম্পৰ্ক ত্যাগ কৰি তেওঁৰ স্বাধীনতা ৰক্ষা কৰিব লাগিব। তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰী স্বত্ব আৰু আন সকলো বাধ্য-বাধকতাৰ পৰা তেওঁ মুক্ত থাকিব। মুক্ত বায়ু সেৱন কৰিবলৈ হ'লে তেওঁ বিদেশ বা ৰোমলৈ গৈ চিত্ৰ-শিল্প চৰ্চ্চাত নিজক ব্যস্ত ৰাখিব।' অৱশ্যে চিত্ৰ-শিল্পত তেওঁৰ নিজৰ ব্যুৎপত্তি সম্পৰ্কে নিজৰেই সন্দেহ হয়। এইবোৰ কথা তেওঁৰ মনলৈ আহিল। তথাপি তেওঁ ক'লে, 'হি হ'ক! কেৱল মুক্ত বায়ু সেৱনৰ কাৰণেই প্ৰথম কনষ্টান্টিনোপোল আৰু পিছত ৰোমলৈ যাম। কেৱল এই জুৰৰ হোৱাৰ ফলত যিখিনি কাম ওলাল, সেইখিনি শেষ হ'লেই হয়। প্ৰথমে এড'ভোকেটৰ লগত এটা স্ম-বন্দ'বস্ত কৰি লওঁ।'

অকস্মাতে মাল্‌ভাৰ প্ৰতিচ্ছবি তেওঁৰ মনত ভাঁহি উঠিল। ভাঁহি উঠিল তাইৰ অকণমান কেঁৰা আৰু ক'লা চকুজুৰি। আচামীবিলাকৰ শেষ জৱানবন্দী লওঁতে, তাই কেনেকৈ উচুপি উচুপি কান্দিছিল। সেই কৰণ দৃশ্যও তেওঁৰ মনত পৰিল। তেওঁ ততালিকে চিগেৰেটডাল মুখৰ পৰা এচ'টোত পেলাই দি পুনৰ আৰু এডাল জলাই হুপিবলৈ ধৰিলে। আৰু কোঠাৰ ভিতৰতে খোজ চলাই ইফাল-সিফাল কৰি আছে। ইটো সিটোকৈ তেওঁ মাল্‌ভাৰ প্ৰতি কক্ষ ব্যৱহাৰ-বিলাক মনত জিলিকি উঠিল। তেওঁ পাৰ্শ্বিক প্ৰযুক্তি চৰিতাৰ্থ ক'ৰাৰ কথা, আৰু কামনা পূৰ হোৱাৰ পিছত তেওঁৰ মনৰ প্ৰতিক্ৰিয়া আৰু হতাশা, ইষ্টাৰ্ণ-প্ৰাৰ্থনাত বোগ দিওঁতে তাই নীলা ফিটা নাৰি বগলিৰ পাখী যেন বগা সাজপাৰে সৈতে সেই কাটুটাৰ কথা স্মৰণ হ'ল।

“কিয় ? সেইদিনা বাতি সঁচাকৈয়ে ভাইক মই ভাল পাইছিলোঁ। ভাইক প্ৰতি মৰম, প্ৰীতি, ভালপোৱা আছিল অকৃত্ৰিম, নিৰ্মল আৰু অতি পৱিত্ৰ। মাহীদেউইত্তৰ ঘৰত, মই বচনা লিখোঁতেও ভাইক দেখিছিলোঁ। আৰু ভাল পাইছিলোঁ।” তেতিয়া তেওঁ কেনে ধৰণৰ সবল আৰু সুস্থ মনৰ যুৱক আছিল। সেই কথা স্ত্ৰীবি তেওঁৰ মন-প্ৰাণ বিবাদেৰে ভৰি পৰিল।

তেতিয়া তেওঁ কি আছিল আৰু এতিয়া কি হ’ল ! ইয়াৰ ভিতৰত আকাশ পাতাল প্ৰভেদ। ঠিক সেইদৰে কাট্যুচাৰ জীৱনৰো অদ্ভুত পৰিৱৰ্তন ! সেই দিনা বাতি গিৰ্জাত প্ৰাৰ্থনাৰত কাট্যুচা আৰু সদাগৰৰ কামলিপ্সা চৰিতাৰ্থ কৰা বেজা মাচলুতাৰ ঘোৰ প্ৰভেদ ! সেই কাট্যুচাকেই আজি আমি দণ্ড দিলোঁ। ইয়াৰ ভিতৰত যি মহৎ পাৰ্থক্য, তাতকৈ ডাঙৰ নহ’লেও, নেকলিউদৰ পূৰ্বৰ আৰু বৰ্তমানৰ লগত পাৰ্থক্য সৰু নহয়। এনেকুৱা নানা চিন্তাই তেওঁৰ মন আগুৰি ধৰিলে। তেওঁৰ সমুখত নানা সম্ভাৱনাই দেখা দিলে। তেওঁৰ ভাব হ’ল যে তেওঁ জীৱনত অঠাই সাগৰত ডুব দি ককবকাৰ লাগিছে আৰু ইচ্ছা কৰিলেও এই পৰিস্থিতিৰ পৰা তেওঁৰ উদ্ধাৰ নাই। জীৱন যেন এটা সাৰশূন্য মূল্যহীন শূন্যত পৰিণত হ’ল। তেওঁৰ মনত পৰিল, এসময়ত কেনেকুৱা পোনপতীয়া সবল যুৱক আছিল, তেওঁ কেনেকৈ সত্যক জীৱনৰ ব্ৰত হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছিল আৰু বাল্যতে তেওঁ সত্য-প্ৰিয়ও আছিল। কিন্তু আজি তেওঁ সেই সত্য-পথৰ পৰা পিগলি একেবাৰে গৰখাইবৈত পৰিল। তেওঁ আজি একেবাৰে অতি জঘন্য নীচ, অসত্যাতাত ডুব গ’ল। কিন্তু আজি তেওঁ যিবিলাক বন্ধু-বান্ধৱেৰে পৰিবেষ্টিত, সেই মানুহবোৰে এই অসত্য আৰু নীচতাক সত্য বুলি বিবেচনা কৰে। কিন্তু আজি তেওঁ এই পৰিস্থিতি সম্পৰ্কে যিমানেই চিন্তা-ভাষণ কৰিছে, সিয়ানেই তেওঁৰ ধাৰণা হৈছে যে এই পাপ, পঙ্কিল পথৰ পৰা তেওঁৰ উদ্ধাৰৰ পথ নাই। এইবিলাক ভাবি তেওঁ তনয় হৈ পৰিল।

মেৰীয়া ভাছিলিঘনা আৰু তেওঁৰ স্বামীৰ লগত তেওঁৰ যি সম্পৰ্ক, সন্তি-সন্ততি আৰু তেওঁৰ স্বামীৰ আগত মান-ইচ্ছত বন্ধা কৰি সেই সম্পৰ্ক কি উপায়ৰে ছেদ কৰিব ? মিছিৰ হাতৰ পৰাই বা তেওঁ কি উপায়েৰে এবাই আহে ? মাটিৰ মহাজন বা জমিদাৰ হোৱা অন্তায় বুলি জানি শুনি তেওঁ নিজেই বা কেনেকৈ বাকৰ জমিদাৰীৰ উত্তৰাধীকাৰী হয় ? তেওঁৰ চিন্তা আৰু বাস্তৱ কাৰ্য্যৰ অসামঞ্জস্যতাৰ পৰা কেনেকৈ বন্ধা পায় ? কাট্যুচাক কৰা অন্তায়ৰ পৰা তেওঁ কেনেকৈ উদ্ধাৰ হয়। এই শেষৰ কথাটো তেওঁ কিবা এটা নকৰাকৈ কেতিয়াও এবি দিক

নোৱাৰে। ভাইৰ চাইবেৰীয়াটো নিৰ্কাশনৰ আৰু সজ্জৰ কাৰাদণ্ডৰ পৰা বন্ধা কৰিবলৈ কেৱল এড্ডাকোট এজনক পইচা দিলেই তেওঁৰ কৰ্তব্য শেষ নহয়। ভাই সজ্জৰ কাৰাদণ্ড পোৱা উচিতো নাছিল। অৰ্থহীন কৰিয়েই পাপৰ পৰা মুক্তি। ভাইৰ লগত কামনা পূৰ কৰি আৰু ভাব বাবদ কেইটামান টকা দি দোষৰ পৰা মুক্ত হ'ল বুলি ভেটিয়া তেওঁ জানো ভবা নাছিল ?

তেওঁৰ খুব ভালকৈ মনত পৰিছে যে মাজ বাটত ভাইক বখাই, কঁকালৰ মেখনিত এশ কবল শুজি দি, বেগাবেগিকৈ তেওঁ আঁতৰ হৈছিল। নিজে নিজে অভ্যস্ত অল্পতপ্ত হৈ তেওঁ কৈ পেলালে, 'অ-হ-হ। সেই টকা। হে প্ৰিয়। হে প্ৰিয়। কি ঘৃণনীয় !' বুলি তেওঁ চিঞ'ৰি উঠিল। 'অতি বদমাইচ আৰু প্ৰেৰণকেই এনেকুৱা কাম কৰিব পাৰে। আৰু মই—মই, মই সেই বদমাইচ আৰু ঠগ।' তেওঁ নীৰৱে ঠব হৈ ব'ল আৰু পুনৰ নিজকে প্ৰেৰণ কৰিলে, 'মই কি সঁচাই এজন বদমাইচত পৰিণত হ'লোঁ ?' 'হয়, মোৰ বাহিৰে আৰু আন কোন হ'ব ?' তেওঁ নিজেই উত্তৰ দিলে। পুনৰ তেওঁ নিজকে দোষাৰোপ কৰি ক'লে, 'ইয়াৰ পিছত ? ইয়েই কি একমাত্ৰ মোৰ অপবাধ ? নহয় আৰু আছে ? মেৰীয়া ভাছিলিয়না আৰু তেওঁৰ স্বামীক মই যি ব্যবহাৰ কৰিছোঁ, সি জানো ঘৃণনীয় আৰু লজ্জাজনক নহয়। আৰু টকাৰ প্ৰতি মোৰ যি মনোভাব ? মাৰ পৰা টকা নি থবছ কৰাটো মই অত্যাৱ বুলি ভাবোঁ অথচ মই কৰিছোঁ কি ! এটা অলসভাপূৰ্ণ আৰু ঘৃণনীয় জীৱন যাপন কৰি কাল কটাইছোঁ। এই আটাইবিলাকৰ ভিতৰত মোৰ কুখ্যাতিৰ শিৰৰ মুকুট হ'ল, কাটুচাৰ প্ৰতি মোৰ ব্যবহাৰ। মই এটা ঠগ, প্ৰেৰণক আৰু বদমাইচ। আনে মোক বিনৰে ভাবে ভাবক। বিনৰে চাই চক। কিন্তু মই নিজক ঠগিব নোৱাৰোঁ।''

অকস্মাতে নেক্লিউমণ্ডে অনুভৱ কৰিলে, আজি যে চকিয়া ভাছিলিয়না, তেওঁৰ স্বামী, কৰ্ণিয়াই, মিছি এই সকলোৰে প্ৰতি তেওঁৰ বিবাগ হৈছে, তাৰ কাৰণ কি ? তাৰ কাৰণ হ'ল, আজি তেওঁ নিজৰ গুপততে বিবস্ত হৈছে, ঘৃণা হৈছে আৰু ধং উঠিছে। এই নীচতা, ভীকতা, হীনতা আৰু বিতৃষ্ণাই যে নেক্লিউমণ্ডক অভ্যস্ত কষ্ট দিছে, সেই কথা খাভাং। কিন্তু আচৰিত ইয়েই যে ইয়াৰ মাজত আশা আৰু আনন্দৰ এটি বেঙণিও আছে।

নেক্লিউমণ্ডে জীৱনত একাধিকবাৰ এটা বিশেষ ব্যৱস্থা লৈছিল। এই ব্যৱস্থাৰ নাম দিছিল, আত্ম-শুদ্ধি (cleansing of the soul)। এই আত্ম-শুদ্ধিৰ অৰ্থ হ'ল, ই এটা আভ্যন্তৰীণ মানসিক অৱস্থা। বহুদিন ধৰি এটা সোপা-

ঢিলা অৱস্থা চলাব পিছত, জীৱনত এটা সম্পূৰ্ণ নিষ্ক্ৰিয় মানসিক অৱস্থাৰ উদ্ভৱ হয়। যেতিয়া তেওঁ মনৰ এই সমস্ত স্বপীকৃত আৱৰ্জনা দূৰ কৰি পেলায়।

এনেকুৱা আগবৰণৰ পিছত, তেওঁ সদাই জীৱন পৰিচালনাৰ কাৰণে কিছুমান নীতি নিৰ্দ্ধাৰণ কৰে, দৈনিক তেওঁ ডায়েৰী লিখে। আৰু জীৱনক এনেভাৱে গঢ় দিয়ে, যাতে এই গতিৰ কোনো লৰচৰ নহয়। তেওঁ ইয়াক নতুন পাতনি বুলি আখ্যা দিয়ে। কিন্তু প্ৰতিবাৰেই সংসাৰৰ পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থাই তেওঁক আকৌ প্ৰলোভনৰ নাগ-পাশেৰে সাঙুৰি পেলায়। তেওঁৰ অজ্ঞাতসাৰেই এনে অৱস্থা প্ৰাপ্ত হয়। কেতিয়াবা পূৰ্বভট্টকও নিয়ন্ত্ৰণৰ হৈ পৰে।

তেওঁৰ জীৱনত কেইবাবাৰো এনে অৱস্থা সৃষ্টি হৈছে। প্ৰতিবাৰেই তেওঁ আত্ম-তুচ্ছৰ পথ গ্ৰহণ কৰিছিল। প্ৰথমবাৰ তেওঁ আত্মতুচ্ছ কৰিছিল যেতিয়া তেওঁ বৰ্ষাকালত মাহীয়েকহঁতৰ ঘৰত থাকি পঢ়াশুনা কৰিছিল। এই আত্ম-তুচ্ছৰ ফলত তেওঁ যথেষ্ট জ্ঞান লাভো কৰিছিল। বহুদিন ধৰি চলিছিল ইয়াৰ প্ৰতিক্ৰিয়া। আন এবাৰ তেওঁ এইদৰে আত্ম-তুচ্ছ কৰিছিল, যেতিয়া তেওঁ অসামৰিক চাকৰী ত্যাগ কৰি যুদ্ধৰত সামৰিক বাহিনীত যোগ দিছিল আৰু জীৱন বিসৰ্জন দিবৰ কাৰণে আগবাঢ়িছিল। কিন্তু এইবাৰ অতি শীঘ্ৰেই তেওঁৰ নিৰ্দ্ধাৰিত জীৱনৰ গতি-পথৰ বিপৰ্যায় ঘটিছিল। তেওঁৰ শেষবাৰ আত্ম-জাগৰণ হৈছিল, যেতিয়া তেওঁ সামৰিক পদ ত্যাগ কৰি, বিদেশ পৰ্যটনৰ কাৰণে ওলাইশিল্লচৰ্চ্চাত মনোনিবেশ কৰিছিল।

যেতিয়াৰ পৰা বহুদিন ধৰি তেওঁ এই আত্ম-শোধনৰ অভ্যাস কৰা নাছিল। গতিকেই তেওঁৰ বিবেকৰ দাবী আৰু বাস্তৱ জীৱনৰ কাৰ্য্যাবলীৰ মাজত ব্যৱধানৰ মাত্ৰা বাঢ়ি গৈছিল। যেতিয়া তেওঁ এই বাঢ়ি বোঝা ব্যৱধানৰ কথা সময়ক উপলব্ধি কৰিলে, তেতিয়া তেওঁ ভয়ত উচপ খাই উঠিল।

তেওঁৰ অন্তৰত অপৱিত্ৰতাৰ মাত্ৰা ইমান বাঢ়িছিল যে, তেওঁ আত্ম-তুচ্ছ কৰিয়ে এই ভ্ৰষ্টতা দূৰ কৰিব পাৰিব, সেই সম্পৰ্কে তেওঁ নিৰাশ হৈ পৰিল। তেওঁৰ অন্তৰৰ পৰা চৈতানে যেন কাণে কাণে বাণী দিলে, “তুমি জানো আগতে এইদৰে সৰ্ব আৰু পৱিত্ৰ হ’বলৈ বদ্ধ কৰা নাছিল। পিছে ফল হ’ল কি? এই জুনিয়ত অকল তুমিয়েই কি মাহুহ! অকল তুমিয়েই নহয়। বহুত আছে আৰু সকলো দোষ-গুণ থকা একেই মাহুহ। কিন্তু নেক্সিউকন্তৰ অন্তৰত ইতিমধ্যেই জাগি উঠিছিল, সত্য-তুচ্ছ সৰ্বশক্তিমান সনাতন সত্তা আৰু এই আগবৰণ তেওঁ অবিৰাম কৰিবৰ সাধ্য নাই। অৱশ্যে তেওঁৰ ইলিত লক্ষ্য আৰু

ভেঙেৰ বাস্তৱ জীৱনৰ অৱস্থিতিৰ মাজত আকাশ-পাতাল এডেন সৃষ্টি হোৱাটো সত্য। কিন্তু ভেঙেৰ নৱ জাগ্ৰত আধ্যাত্মিক সন্ধান পক্ষে এই বাধা দূৰ কৰা অলপো অলপখনীয় নহয়।

“যেই সেই প্ৰকাৰেই মই এই অসত্যৰ আৱৰণ ভাঙি চুবমাৰ কবি দিম। প্ৰত্যেক লোকৰ আগত আচল সত্য প্ৰকাশ ক’ৰি দিম।” ভেঙে হুঃখভাৱে ক’লে। “মই মিছিক প্ৰকৃত সত্য কথা কৈ দিম। মই কৈ দিম যে মই এক লম্পট। মই তাইক বিয়া কৰিবৰ যোগ্য নহয়। অনাহকতে তাইক মই মনত আঘাত দিলেঁ। মই মেৰীয়া ভাছিলিবানাকো কম.....অ’ তাইকতো ক’বলগীয়া একো নাই। মই তাইৰ স্বামীৰ আগত কৈ দিম যে মই এটা বদমাইচ আৰু ভেঙে প্ৰতাৰণা কৰি আছেঁ। মই নিজে বিশ্বাস কৰা সত্য বক্ষাৰ্থে উত্তৰাধিকাৰী সূত্ৰে পোৱা মোৰ সম্পত্তি মই ত্যাগ কৰিম আৰু আনক দি দিম। মই এটা দাগাবাজ বুলি কাটুটাক কৈ দিম আৰু কম যে তাইৰ প্ৰতি মই ঘোৰ অত্যাচাৰ কৰিছেঁ। সেই ভ্ৰষ্টাচাৰ কৰি মই হৈছেঁ। পানী। তাইৰ হুঃখ-বেদনা লাগু কৰিবলৈ মই আপ্ৰাণ চেষ্টা কৰিম, হয়! মই তাইক দেখা কৰি তাইৰ ওচৰত ক্ষমা প্ৰাৰ্থী হম..... হয়! কোমলমতীয়া শিশুবদৰে মই ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা বিচাৰিম।” ভেঙে অলপ বৈ কলে, “যদি দৰকাৰ হয় মই তাইকেই বিয়া কৰিম।”

ভেঙে ক্ষন্তেক নীৰৱ হ’ল। ভেঙে বুকুৰ আগত অঞ্জলি ধৰি, কোনোবা এজনক আহ্বান কৰি ক’লে, “হে প্ৰভো! মোক সহায় কৰা। মোক জ্ঞান দিয়া। মোৰ অন্তৰত স্থিতি লোৱা। মোৰ অন্তৰৰ সকলো আৱৰ্জনা দূৰ কৰা। মোৰ অন্তৰ পৱিত্ৰ কৰা—প্ৰভো পৱিত্ৰ কৰা।” ভেঙে ভগবানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনালে, ভেঙেৰ অন্তৰত স্থিতি লৈ সহায় কৰিবৰ কাৰণে, ভেঙেৰ অন্তৰাত্মা শুদ্ধ কৰিবৰ কাৰণে। ভেঙে যিহৰ কাৰণে প্ৰাৰ্থনা জনাইছিল, সেই সম্পৰ্কে ভেঙে ইতিমধ্যেই অন্তৰৰ বাণী লাভ কৰিলে। চৈতন্তই ভেঙেৰ চেতনা জগাই তুলিলে। এই পৰমাত্মাৰ লগত ভেঙেৰ যেন মহামিলন ঘটিল। গতিকেই, ভেঙে যে অকল নিজকে মুক্ত, স্বাধীন বুলিয়েই যে আত্মতৰ কৰিলে এনে নহয়, ভেঙে উপলব্ধি কৰিলে জীৱনৰ মহানন্দ আৰু মহান সত্য। মানুহৰ জীৱনত আটাইতকৈ বি মহান কৰ্তব্য সেই কৰ্তব্য কৰিবলৈ ভেঙে সম্পূৰ্ণ সমৰ্থ বুলি নিজকে বিবেচনা কৰিলে।

নিজকে নিজে ভেঙে এই কথাবোৰ কৈ থাকোঁতে ভেঙেৰ নিজৰেই চকুলো

বৰঠেল ধৰিলে, এই চকুলো হৰ্ষ আৰু বিৰাট দুয়োটাৰেই। ভেঙৰ অস্তবত যেন স্তম্ভ আত্মাৰ পুনৰ বিকাশ ঘটিল, ভেঙৰ যেন আধ্যাত্মিক আত্মাই নতুন চেতনা পালে। এই কাৰণেই এই চকুলো হ'ল যেন আনন্দৰ। আনহাতে এই চকুলো হ'ল বিৰাটৰ, কিয়নো ভেঙৰ নিজৰ প্ৰতি যি দৰদ আৰু স্নেহ'ই তাৰেই পৰিচায়ক।

ভেঙী অলপ গৰম অস্তবত কৰি, থিৰিকীথনেদি খুলি দিলে। থিৰিকীথনেদি চালে ভেঙৰ ফুলনিখন চকুত পৰে। ইতিমধ্যে বাতিও হৈছিল। ধুনীয়া জোনাক, চাৰিওফালে নীৰব নিশুৰু। কিবা এটা ঘৰঘৰণি শব্দ কৰি গ'ল। ভাবশিহ্নত আকৌ নিজৰ নিভাল। থিৰিকীৰ বিপৰীত ফালে এজোপা পপলাৰ গছৰ ছাঁ দীঘল লৈ পৰিছে। নেকলিউদতে থিৰিকীয়েদি জোনৰ পোহৰ, গছৰ ছাঁ, দুবৈৰ ঘৰ-দুৱাৰ চাই চাই স্তম্ভীতল নিৰ্মল বায়ু সেৱন কৰিবলৈ ধৰিলে। অস্তবৰ পৰা যি নতুন বাণী পাইছিল, সেই কথা স্বৰ্গৰি তেওঁ নিজে নিজে কৈ উঠিল, “কিমান মধুৰ! কিমান স্নানৰ! হে প্ৰভো, কিমান আত্মদায়ক।”

উনত্রিশ

মাচলভাই সন্ধ্যা ৬টা মান বজাত জেলখানা পালেগৈ। তাই ১০ মাইল শিলনি বাস্তাইদি খোজ কাঢ়ি যাব লগা হৈছিল। আগে পিছে ইমানদূৰ খোজ কঢ়া তাইৰ অভ্যাস নাছিল। ফলত তাই ভাগৰত ক্লান্ত হৈ পৰিল আৰু ভৰিত বিষ উঠিল। অপ্ৰত্যাশিত কঠিন দণ্ড আৰু ভোক-পিয়াহে তাইক একেবাৰে জৰ্জৰিত কৰি পেলাইছিল।

আদালতত গোচৰ চলি থাকোঁতে যেতিয়া প্ৰথম বাৰ চাহ খাবৰ কাৰণে কিছু সময় বিচাৰ স্থগিত ৰাখিছিল, তেতিয়া চিপাহী কিজনে তাইৰ ওচৰতে কঠি আৰু সিজোৱা কণী খাইছিল। অৱশ্যে তাইবো ভোক লাগছিল, কিন্তু খুজি খাবলৈ তাইৰ আত্ম-সম্মানে বাধা দিলে। তিনি ঘণ্টাৰ পিছত তাইৰ ভোক-পিয়াহ নাইকিয়া হ'ল, কিন্তু গা দুৰ্বল হৈ পৰিল। এনে সময়তে আদালতে তাইৰ দণ্ডদেশ ঘোষণা কৰিলে। প্ৰথমতে তাইৰ ধাৰণা হৈছিল, যেন তাই ভুলকৈ বুজিছে। চাইবেৰীয়াত কয়দি হৈ থকা তাই ভাবিব নোৱাৰা কথা, তাই যেন আদালতৰ বাৰ ভুলকৈহে শুনিছে। তাই নিজৰ কাণকে অবিশ্বাস কৰিছিল। কিন্তু জজ আৰু জুৰৰ সকলৰ প্ৰতি-গোচ্ৰ দেখি তাইৰ বুজিবলৈ

বাকী নেখাকিল। তেওঁলোকে, এই শাস্তি স্বাভাৱিক আৰু সাধাৰণ বুলিয়েই
 গ্ৰহণ কৰিলে। তেওঁলোকৰ মুখৰ চেহেৰাৰ পৰা অনুমান কৰিব পাৰি
 যেন তেওঁলোকে যি আশা কৰিছিল সেয়ে ঘটিছে। মাচ'লভাই খঙত চিঞ'ৰি
 উঠিল আৰু আদালতলৈ চাই তাই ক'লে, "মই দোষী নহয়। মই দোষী নহয়।"
 সচৰাচৰ আদালতত দণ্ডদেশ শুনি আচাৰীৰ যি প্ৰতিক্ৰিয়া হয়, মাচ'লভাৰ
 কান্দোন আৰু বিননি তেনেকুৱাই বুলি কোনেও ভালৈ ক্ৰক্ষেপেই নকৰিলে।
 তাই বুজি উঠিল যে এই দণ্ডদেশ পৰিবৰ্ত্তনৰ কোনো আশা নাই। হতাশত
 তাইৰ চকুলো বৈ গ'ল। তাই বুজি উঠিল যে এই নিষ্ঠুৰ আৰু অজ্ঞাৰ শাস্তি ভোগ
 কৰাৰ বাহিৰে তাইৰ গত্যন্তৰ নাই। তাই আৰু বেছি আচৰিত হৈছিল এই
 বুলি যে, যি সকল যুৱকে (যাক এতিয়াও বৃদ্ধ বুলি ক'ব নোৱাৰি) আৰু যি সকল
 লোকে তাইৰ পক্ষ সমৰ্থক বুলি আকাৰে ইন্ধিতে প্ৰকাশ কৰিছিল, সেই সকল
 লোকেই তাইক শাস্তি দিলে। গোচৰ চলি থাকোতে তাই যেতিয়া আচাৰীৰ
 কাঠি গঁড়ালত বহি আছিল, যেতিয়া এই বিলাক মানুহেই কিবা কামত ব্যস্ত
 থকাৰ ভাও ধৰি খোলা দৰজাইদি ওলাই-সোমাই তাইলৈ নিৰীক্ষণ কৰিছিল;
 তেওঁলোকৰ চাবনিত প্ৰকাশ পাইছিল যেন তেওঁলোক সকলোৱেই তাইৰ
 মুক্তিৰ কাৰণেহে চেপ্টা চলাইছে, কিন্তু কোনো অজ্ঞাত কাৰণত এই বিলাক
 মানুহেই তাইক গুৰু দণ্ড দিলে, যদিও তাই সম্পূৰ্ণ নিৰ্দোষী। প্ৰথমতে তাই
 কান্দি, ছৰাওবাৰে কান্দি, কিন্তু তাৰপিছত বন্দী বখা কোঠাটোত তাই
 নীৰৱে বহি পৰিল, আৰু পুনৰ জেললৈ ঘূৰি যাবলৈ অপেক্ষা কৰি ব'ল। এতিয়া
 তাইৰ মনলৈ ভাব আহিল যেন অলপ ধূমপান কৰিব পাৰিলেই বন্ধা। মাচ'লভা
 এনে অৱস্থাত থাকোতেই বচ্‌কভা আৰু কাণ্ডিভিনকো আদালতৰ পৰা এই বন্দী
 বখা কোঠালৈ অনা হ'ল। ইতিমধ্যে আদালতত সিহঁতৰো দণ্ডদেশ ঘোষণা কৰা
 হৈছিল। বচ্‌কভাই মাচ'লভাক বকনি দি ক'লে, "ভাল হ'ল, এতিয়া জেল-ভাত
 খাই মৰিবি। গম পালি লেতেৰী? নিজক নিৰ্দোষী বুজাবলৈ গৈ কি পালি?
 যেন কুকুৰ তেন টাঙোন। এতিয়া চাইবেৰীয়ালৈ গৈ ধুনপেচ মাৰিবি। জয়
 নাই।"

চোলাৰ হাতৰ ভিতৰত হাত দুখন স্তম্ভৰূপে মাচ'লভাই একেঠাৰে জলমুখ কৰি
 বহি আছিল। তাই কেৱল ক'লে, "মই ভোমাক একো কোৱা নাই। কোম্বে
 আমনিও দিয়া নাই, এইবোৰ কবৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই।" এই বুলি তাই
 নীৰৱ হ'ল। এনেতে বচ্‌কভা আৰু কাণ্ডিভিনক চিপাহীয়ে বন্দী কোঠাৰ পৰা

উলিয়াই লৈ গ'ল। এজন চাপ্ৰাচীয়ে তিনি কবল আনি মাচলভাৰ হাতত দিয়াত তাইৰ মনটো অলপ মুকলি হৈ পৰিল।

“মাচলভা কোন? তুমি?” চাপ্ৰাচীয়ে সুধিলে। “এয়া লোৱা। এগৰাকী মহিলাই তোমালৈ এই টকা কিটা দি পঠাইছে।”

“কোন মহিলাই দিছে?”

“তুমি টকা লোৱা। তোমাৰ লগত মই কথা পাতিবলৈ অহা নাই।”

এই টকা কিটা বেজালয়ৰ গৰাকিনী মেডাম কিটেইভাই পঠাইছিল। কাছাৰী ভগাৰ পিছত অৰ্ডালি এজনক তেওঁ সুধিছিল যে, মাচলভাক তেওঁ টকা কেইটামান দি যাব পাৰেনে কি? অৰ্ডালিয়ে পাবিব বুলি কোৱাত তেওঁ স্কৰ্টৰ মেবতলিৰ পৰা বেগ এটা উলিয়াই অৰ্ডালিৰ হাতত মাচলভাক দিবৰ কাৰণে তিনি কবল দিছিল। অৰ্ডালি জনে, কিটেইভাৰ সাক্ষাততে চাপ্ৰাচী এজনক টকা কেটা দিবলৈ পঠাইছিল।

“আটাইকিটা টকা দিবা দেই” বুলি কিটেইভাই চাপ্ৰাচীক ক'লে। মেডামৰ ভাৰ ওপৰত সন্দেহৰ ভাৱ প্ৰকাশ হোৱাত ভাৰ পেটে পেটে খং উঠিছিল আৰু কৰুৱা স্তব্ধ মাচলভাক কথা কোৱাৰ কাৰণ সেয়ে।

মাচলভাই টকা কিটা পাই ৰং পালে, কিয়নো ইয়াৰে তাইৰ প্ৰয়োজনীয় দুই-এটা বস্তু কিনিব পাৰিব।

“চিগেৰেট এডাল পোৱা হ'লেই হোঁপা এটা মাৰিলোকেঁভেন।” তাই নিজে নিজে ভাবিলে। তাইৰ এতিয়া একমাত্ৰ ইচ্ছা হ'ল কেনেকৈ চিগেৰেট এহোঁপা মাৰিব পাৰে। চিগেৰেট হোঁপা ইচ্ছা ইমান প্ৰবল হৈছিল যে, কবিদ'ৰৰ দৰজা খোলোতে চিগেৰেটৰ ধোৱাঁ কিছু ওলাই অহাত, সেই ধোৱাঁকে তাই মুখলৈ টানি লৈছিল। কিন্তু তাই বন্দী কোঠাভেই ভালেমান পৰ ৰ'ব লগা হ'ল। কাৰণ হ'ল, চেক্ৰেটৰীয়ে নিবিদ্ধ কৰা প্ৰৱন্ধ এটা লৈ এড্‌ভোকেটৰ লগত তৰ্ক কৰি থাকোঁতে, আচামীবিলাকক জেললৈ ঘূৰাই নিবলৈ আদেশ দিবলৈ তেওঁ পাহৰি গৈছিল। তেওঁৰ আদেশ পালেহে আচামীবিলাকক জেললৈ ঘূৰাই নিব পাৰে।

মৰ্কদ্দমা শেষ হ'লত ল'ৰা-বুৱা নিৰ্বিশেষে তাইক চাবৰ কাৰণে ভালেমান মানুহে জুম পাতি বৈ আছিল। কুচকুচাই তাইৰ সন্দেহক কিছু মন্তব্যও কৰিছিল। মাচলভাই সেইবোৰ কথাটো কান্ধাব নিদিলে।

অৱশেষত এটা বজাত তাইক নিবৰ কাৰণে আদেশ আহিল। এজন চক্ৰবীয়ে পিছ দূৰাৰেদি তাইক উলিয়াই নিলে। এই চক্ৰবীজন নিজনিৰভোগদৰ

সুভাষ জাতীয় লোক আছিল। আদালতৰ পৰা ওলাই আহি বাস্তৱতেই এই চম্ভবীজনক ছটা সৰু কটি আৰু কেইডালমান চিগেৰেট আনিবৰ কাৰণে ভাই পইচা দিলে। সুভাষ চম্ভবীজনে হাঁহি মাৰি ক'লে, “বাক মই অনাই দিম।” সঁচাই ভেঙু বস্তুকিটা কিনি আনি, বাকী পইচাখিনি ভাইৰ হাতত বুৰাই দিলে।

কিন্তু বাটত আচামীয়ে চিগাৰেট হোঁপা মানা আছিল। গতিকেই ভাই চিগেৰেট হ'পিব নোৱাৰিলে। হেঁপাহ অপূৰণীয় হৈ ব'ল। তেনেকৈয়ে ভাই গৈ জেলখানা পালেগৈ। এনে সময়তে জেলগেটত আৰু এখ মান কয়দি হাজিৰ। সিহঁতক এই জেলত বন্দী কৰিবৰ কাৰণে বেলেদি অনা হৈছে, আৰু এজন এজনকৈ জেলৰ ভিতৰলৈ গৈ আছে।

কয়দি বিলাকৰ মাজত সৰ্ব্বশ্ৰেণীৰ আৰু সৰ্ব্বশ্ৰেণীৰ মানুহ আছিল; দাবি থকা, দাবি নথকা, বুঢ়া-ডেকা, বাৰ্শিয়ান, অনা-বাৰ্শিয়ান, কিছুমানৰ চুলি খুৰুৱা, কিছুমানৰ ভৰিত শিকলি লগোৱা ইত্যাদি। জেলখানাৰ সমুখৰ কোঠাটোত হাই-উকমি, ধূলি-বালি, দুৰ্গন্ধ ইত্যাদিয়ে ভৰি পৰিল। মাচ'লভা জেলৰ ভিতৰলৈ সোমাই যাওঁতে বহুতেই চকু-ভেলেকা কৰি দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰিলে। কিছুমানে ওচৰলৈ আহি ভাই সোমাই যাওঁতে গাত গা লগাই দিছিল।

“আহ! এইজনী বেছ ধুনীয়া নটা।” এজনে ক'লে।

এজনে চকু টীপ মাৰি ক'লে, “মোৰ শ্ৰদ্ধা ল'ৰা গাভৰু।”

দাবি-গোঁফেৰে ভোবোকাৰ এটা নোদোকা ক'লা মানুহৰ ভৰিত জিজিৰি লগোৱা আছিল। সে সেই জিজিৰি লগোৱা ভৰিবেই জঁপিয়াই আহি মাচ'লভাক সাবট মাৰি ধৰিলে। মাচ'লভাই মানুহটোক ঠেলা মাৰি দিলে। সি দাঁত নিকটাই হাঁহি মাৰি ক'লে, “কি? তুমি ভোম্বাৰ বন্ধক চিনি পোৱা নাই? থং নেথোবা। আহা!”

“হেই! বদমাইচ্ কৰিছ কি?” সিফালৰ পৰা সহকাৰী ইন্সপেক্টৰজনে হাত দিলে।

কয়দিটোৱে পুনৰ জঁপিয়াই জাঁতৰ হ'ল। সহকাৰী ইন্সপেক্টৰজনে মাচ'লভাৰ কালে চাই ক'লে, “ভোম্বাৰ ইয়াত কাম কি?”

মাচ'লভাই উত্তৰ দিব খুজিছিল, কিন্তু ভাই ভাগবত ইমান ক্লান্ত যে হাত মাতিবৰ মন নগ'ল।

“এওঁক কাছাৰীৰ পৰা অনা হৈছে চাব।” এজন গ্ৰহণীয়ে ক'লে।

বাক মুখ্য হাৰ্ভাৰজনক গতাই দিয়া। এইবোৰ বস্তু ঘোৰ ইয়াত দৰকাৰ নাই।”

“ভাল চাব।”

“চক’লড্। তাইক লৈ যোৱা।” ইন্সপেক্টৰজনে চিঞৰি ক’লে।

মুখ্য হাৰ্ভাৰজন আহি, খঙেৰে তাইক ঠেলা এটা মাৰি, তেওঁৰ পিছে পিছে বাবলৈ মূৰেৰে ইজিত দিলে। কৰিদ্’বেদি নাৰী কয়দি থকা হাৰ্ভলৈ তাইক লৈ যোৱা হ’ল। পুনৰ তাইৰ গা কোবোক কৰা হ’ল, কিন্তু আপত্তিজনক একো পোৱা নগ’ল। (কটি এটাৰ ভিতৰত তাইৰ চিগেৰেটখনি লুকাই পেলাইছিল)। আগেয়ে তাই থকা কোঠাতেই তাইক সন্মাই থৈ তলাবদ্ধ কৰা হ’ল।

ত্ৰিশ

মাচ’লুডা থকা কোঠাটো বেচ্ আহল-বহল। দীঘে ২১ ফুট আৰু পথালিয়ে ১৬ ফুট। খিৰিকী আছিল দুখন। মাজত এটা ভয়প্ৰায় চোকা। কোঠাটোৰ দুই তৃতীয়াংশত তক্তাৰ খাট আছিল। তক্তাবোৰ বেকাবেকি আৰু টোটাৰা পৰা। দৰজাৰ বিপৰীত ফাতে ক’লা বঙৰ এখন ‘ইকণ’ আঁৰি থোৱা আছিল। তাত লাগি আছিল এডাল মমবাতি আৰু এখোপা ফুল। বাওঁহাতে দৰজাৰ পিছফালে মলিয়ন মজিয়াত আছিল এটা দুৰ্গন্ধময় চৰীয়া। আচামীবিলাকৰ পণনা লোৱাৰ পিচত বাতিটোৰ কাৰণে ‘লক আপ্’ কৰা হ’ল।

ভিনিটা কেঁচুৱা সহ পোন্ধৰজনী মানুহ এই কোঠাত থাকে।

এতিয়াও সন্ধ্যা হোৱা নাই। সম্পূৰ্ণ পোহৰ হৈয়েই আছে। কেৱল দুজনী মানুহে বিছনাত দীঘল দি পৰি আছে। তাৰে এজনী ক্ষয়-বোগত ভুগী থকা মানুহ। চুৰিৰ অপৰাধত ফাটেক হৈছে। আনজনী পাছপৰ্ট নোহোৱাকৈ খুৰি ফুৰাৰ অপৰাধত গ্ৰেপ্তাৰ হৈ জেলত বন্দী হৈ আছে। তাই সকলো সময়তে শুইয়েই থাকে। ক্ষয়বোগগ্ৰস্তা মানুহজনী শুই আছে, যদিও টোপনি অহা নাই। তাই টলটলকৈ চকু মেলি আছে। গাৰ চোলাটো মোলোকাই পিভান কৰিছে। তাইৰ প্ৰায় কাহ আহি থাকে আৰু কাহৰ পৰা বন্ধা পৰিষৰ কাৰণে তাই শুই থাকে। বাকী ভিবোতা মানুহবোৰে খিৰিকীয়েদি চোভালত থকা কয়দিবোৰলৈ চাই আছে। এই বন্দিনীবোৰৰ গাত খহতা চেৰিজ এটাৰ বাহিৰে অস্ত কাশোৰ নাই। ভিনিজনী মানুহে বহি বহি চিলাই কৰি আছে।

এই খেবৰ তিনিজনী মানুহৰ ভিতৰত এজনী হ'ল কাৰাবন্দীৰা। মানুহজনী বেছ
অকত-আবত, ওখ আৰু মুখৰ চেহেৰা কঠোৰ। চুলি দুডাল-এডাল পকিছে।
পুৰুষাৰেণা এওঁৱেই মাচলভাক আদালতলৈ নিয়াৰ সময়ত বিদায় দিছিল। দুটা-
এটা বুদ্ধি পৰামৰ্শও দিছিল। তাইৰ স্বামীয়ে জীয়েকৰ লগত হাত-বাত কৰাব
কাৰণে গিৰিয়েকক কুঠাৰেৰে ঘাপ মাৰি হত্যা কৰে। সেই অপৰাধ তাইৰ
চাইবেৰীয়াত নিৰ্দ্দাসন ভোগ কৰাৰ দণ্ডাদেশ হৈছে। এই মাইকী মানুহ
সোপাৰ মাজত ভায়েই মুখিয়াল আৰু জেলত মদবিজীৰ ব্যৱসায় চলায়। তাইৰ
ওচৰত বহি থকা আনজনী মানুহে ধৈলাৰ মোনা এটা চিলাই আছে। এওঁ
হ'ল বেল-চকীদাৰ এজনৰ ঘৈণীয়েক। চলন্ত বেল এখনক তাই নিচান দেখুৱাবলৈ
ওলাই অহা নাছিল। তাৰ ফলত বেলখন এটা দুৰ্ঘটনাত পৰে। এই অপৰাধত
তাইৰ তিনিমাহ জেল হৈছে। মানুহজনী বাউনী, নাক চুটি, আৰু চেপেটা,
চকুটিটা ক'লা; কিন্তু স্নেহলীলা আৰু কথাচহকী। তৃতীয় মানুহজনী হ'ল
ফিড'ছিয়া। বয়সত একেবাৰে কোমল গাভৰু। দেখিবলৈ বেছ ধুনীয়া,
সুন্দৰ আৰু গাল কিখন গোলাপী। চকুজুৰি সৰু ল'ৰা-ছোৱালীৰ দৰে উজ্জল।
চুলি তাৰ দীঘল—বেগীগুঠি মূৰত মেৰিয়াই ধৰ। গিৰিয়েকক বিহ খুৱাব
খুজিছিল বুলি তাইৰ কাৰাদণ্ড হৈছে। বিয়া দিয়াৰ পিছতেই এই ঘটনা হয়।
(যোল বছৰ বয়সত তাইৰ কোনো সন্মতি নোলোৱাকৈ বিয়া দিছিল)। কিন্তু
গোচৰ চলি থাকোঁতে আঠমাহ তাই জামিনত আছিল আৰু এই সময়ৰ ভিতৰতে
তাইৰ স্বামীৰ লগত পুনৰ যথেষ্ট সদ্ভাৱ হয়। স্বামীক তাই ভাল পাবলৈ ধৰিলে।
যেতিয়া মৰদমাৰ স্তনানী হয়, তেতিয়া পৰম্পৰাৰ মাজত অতি মধুৰ সম্পৰ্ক স্থাপিত
হৈছিল। আটাইতকৈ বেছি ভাল পাইছিল, তাইৰ শাহুৱেকে। তাইৰ স্বামী,
শহুৰেক, শাহুৱেক সকলোৰে তাইৰ মুক্তিৰ কাৰণে অশেষ চেষ্টা কৰিও ক্লান্তকাৰ্য্য
হ'ব নোৱাৰিলে। চাইবেৰীয়াত নিৰ্দ্দাসিত হৈ সশ্রম কাৰাদণ্ড ভোগ কৰাৰ
হুকুম হ'ল। এই বাঙালী, স্নেহলীলা মুখত সদায় হাঁহি লাগি থকা ফিড'ছিয়াৰ
বিহনাখন মাচলভাৰ কাৰণে আছিল। তাই মাচলভাক অত্যন্ত ভাল পাইছিল
আৰু লাগ বুলিলেই মাচলভাৰ কাৰণে সকলো কাম কৰি দিছিল। ভেওঁলোকৰ
বাহিৰে আন দুজনী মানুহে অলসভাৱে বিহনাৰ ওপৰত বহি আছিল। তাৰে
এজনীৰ বয়স অন্ততঃ দুকুৰি হ'ব। মানুহজনী নিজে আৰু মুখখন কিশোৰী।
হয়তো এসময়ত তাইও এজনী সুন্দৰী গাভৰু আছিল। এটা কেঁচুয়া তাই
বুকুত সাৰটি আছে। তাইৰ অপৰাধ আছিল এই, চৰকাৰে সামৰিক কাৰ্য্য

কাৰণে ভালিকাছুক্ত কৰা মাহুহ এজন এদিন গাৰ্ভৰ পৰা পুলিচে ধৰি নিছিল । গাৰ্ভগীয়া মাহুহবোৰে পুলিচ বিষয়াজনক আগচি ধৰি সেই মাহুহজনক মুকলি কৰি দিয়ে । যিটো ঘোঁৰাত উঠাই এই ভালিকাছুক্ত ডেকাজনক (মাহুহজনীৰ ভতিজাক হয়) লৈ গৈছিল, ভেতিয়া ভাই লেগামত ধৰি ঘোঁৰাটো বখাইছিল । এই বাবেই ভাইৰ কাৰাবাস ।

আনজনী মাহুহ হ'ল এগবাকী বৃদ্ধা নাৰী । চুলিবিলাক পকা আৰু কঁকাল বেঁকা । মাহুহ গবাকী মৰমিয়াল । তেওঁ চাৰি বছৰীয়া সৰু ল'ৰা এটাৰ লগত খেলালি কৰি আছে ।

এই বুঢ়ীগবাকী আৰু তেওঁৰ পুতেকৰ ওপৰত ঘৰত অগ্নি সংযোগ কৰাৰ অভিযোগ আছিল । তাৰ বাবেই কাৰাদণ্ড আৰু তেওঁ বংমেনেৰেই কাৰাজীঘন কটাই গৈছে । কিন্তু তেওঁৰ বৃদ্ধ স্বামী আৰু পুতেকক লৈয়েই একমাত্ৰ চিন্তা । ঘৰত বৃদ্ধক সহায় কৰিবলৈ অলপ মাহুহ কোনো নাছিল ।

এই সাতজনী মাহুহৰ বাদে বাকী চাৰিজনীয়ে খিৰিকীৰ বেইলিঙত ধৰি বাহিৰৰ কয়দিবিলাকক চাই আছিল । মাচ'লভাই এই কয়দিহঁতক গেটৰ সন্মুখত পাই আহিছিল । মাহুহ কিজনীয়ে ঠাৰে চিঞৰে কয়দিহঁতক বাক্যবাণ মাৰিছিল । ইয়াৰে এজনী মাহুহ খাদহী শকত । গাত যেন মঙহৰেই ভাৰ । চুলিবিলাক বঙা, মুখখন শেঁতা আৰু চোম পৰা । তাই কিছু অল্লীল কথা কৈ নিজে নিজে হো-হো কৰি হাঁহিছে । চুৰিৰ অপৰাধত তাইৰ কাৰাদণ্ড । এই মাহুহজনীৰ ওচৰতে চুটি চাপৰ, দেখাত ক'লি মাহুহ এজনী থিয় হৈ আছে । ভায়ে দাঁত উলিয়াই হাঁহিব খিল-খিলনি তুলিছে । চুৰি আৰু ঘৰত জুই দিয়াৰ অভিযোগত তাইৰ জেল হৈছে । জেলত থকা নাৰী কয়দিবিলাকে তাইক উপলুঙা নাম দিছে 'খৰ'চত্কা' । কাৰণ হ'ল তাই ধুনপেচ মাৰি খুব ভাল পায় । বিয় হৈ থকা তৃতীয় মাহুহজনী হ'ল একেবাৰে স্নিগ্ধকায়া অৰ্থচ গৰ্ভৱতী । গাত এটা লেডেৰা চেমিজ । চুৰিমাল গুপ্ত কৰি বখাৰ অপৰাধত তাই বিচাৰাধীন আচামী হিঁচাবে জেলত আছে । তাই মুখেৰে মাত মতা নাই যদিও বাহিৰৰ কয়দিবিলাক দেখি যেন বেচ্ আমোদ পাইছে । বিয় হৈ থকা বাকী মাহুহজনী হ'ল এজন খেতিয়কৰ স্ত্ৰী । মাহুহজনী বাউনী, চকুটিটা ওলোৱা, কিন্তু সুখখন লাহৰী । সেই বৃদ্ধা গবাকীয়ে খেলালি কৰি থকা ল'ৰাটো আৰু সাতবছৰীয়া ছোৱালী এজনী তাইৰ লগতেই আছে । ঘৰত এই ল'ৰা-ছোৱালীহাল চম্ভালিবলৈ কোনো মাহুহ নথকাত, সিহঁতো জেলতেই আছে । চুৰাই যৰ বিজ্ঞী কৰাৰ

অপবাসিত ভাইব এই শান্তি। বিবিকীৰ পৰা অলপ আঁতৰতে ভাই মোজা এপাট গুঁঠি আছিল। আন কিজনী মানুহৰ কথা-বস্তাবিলাক জনি ভাই ভাল পোৱা নাছিল। ভাই খঙত ভোৰ-ভোৰাই চকু যুদি আছে। কিন্তু ভাইৰ সাত বছৰীয়া ছোৱালীজনীয়ে অকণমানি চেমিজটো শিকি বঙা চুলিৰ মানুহজনীৰ কাৰ্চত ধৰি থিয় হৈ আছে। এই কয়দিবিলাকে আক থিয় হৈ থকা মানুহ কিজনীয়ে প্ৰয়োগ কৰা অল্লীল বাক্যবোৰ ভাই জনি জনি পুনৰাবৃত্তি কৰি আছে, যেন পাঠহে আওবাইছে। দ্বাদশ মানুহজনী হ'ল এজন পাছৰীৰ জীয়েক। ভাই বেছ ওখ আৰু দেহ দৃষ্ট-পুষ্ট। ভাই নিজৰ জৰাজ সজ্জান এটা কুৰাত পেলাই দিছিল। গাত ভাই মলিয়ন চেমিজ এটা শিকি, আউলি-বাউলি হৈ, কোঠাৰ ভিতৰতে খোজ চলাই আছে।

একত্ৰিশ

কয়দি বাৰ্ডৰ দৰজা খুলি দিয়াত মাচলভা ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। ভাইক দেখি কোঠাৰ আটাইবিলাকৰ চকু ভাইৰ ওপৰত পৰিল। পাছৰীৰ জীয়েকেও ক্ষন্তেক বৈ ভাইৰ ফালে দৃষ্টিপাত কৰিলে। কিন্তু কথা-বস্তবা একো নক'লে। ভাই পুনৰ খোজ চলাবলৈ লাগিল।

কাৰাল্লিভৰাই মোজাপাতত বেজিটো খোঁচ মাৰি, চৰমাৰ তলেদি, কিবা কথা কোৱাৰ ভাৱত মাচলভালৈ নিবীক্ষণ কৰিলে।

“হায়! ভগবান! তুমি আকৌ আহিলা! তুমি খালাচ পাৰা বুলি মই একেবাৰে খাতাং আছিলোঁ। তোমাৰ ভাগ্যত কি জেলভাত খোৱাই সাৰ হ'ল।” কাৰাল্লিভৰাই ক'লে। ভাই চৰমাজোৰ সোলাকাই গুঁঠি থকা মোজাপাত খাটিয়াৰ ওপৰতে থ'লে।

“যুটী খুৰী আৰু মই কোৱাকুই কৰিছিলোঁ। বে, সিহঁতে তোমাক বেকচুৰ খালাচ দিব। এনেকৈ বহু মানুহে খালাচ পায়ো। ভাগ্য ভাল থাকিলে কোনো মানুহে টকা পইচাও পায়।” বেলচকীদাৰৰ বৈদীয়েকে মন্তব্য দিলে।

“আৰু এতিয়া চোৱা। কি হ'ল? আমি যি অনুমান কৰিছিলোঁ, সেই সকলো মিছা হ'ল। জৈবৰ ইচ্ছা অস্ত প্ৰকাৰৰ।”

“কি সিহঁতে তোমাক খালাচ নিদিলে?” কিন্তু ছিয়াই ককণ ভাৱত

মাচলভাই চাই প্ৰেৰ কৰিলে। কথা সোধোতে ভাইৰ শিশুস্বৰ্ণ ক'লা চকুজ্বৰি
চলু চলুয়া হৈ পৰিল।

মাচলভাই কোনো উত্তৰ নিদি। ভাইৰ বিছনাখনৰ কাষলৈ গ'ল। মূৰৰ
খাটখন এৰি দ্বিতীয়খনেই ভাইৰ বিছনা। কাৰাব্লিৱভাৰ ওচৰতে ভাই বহি
পৰিল।

মাচলভাৰ ওচৰলৈ আহি ফিড'ছিয়াই সুধিলে, “কিবা-কিবি খালানে?”

মাচলভাই উত্তৰ নিদি, ভাই কিনি অনা সৰু কাট ছটা বিছনাৰ ওপৰতে
থ'লে। ধূলি-বাণিৰে লেতেৰা হোৱা দীঘল চোলাটো আৰু মূৰৰ কমালখন
সোলোকাই পেলালে।

সৰু ল'ৰাটোৰ লগত খেলি থকা বুঢ়ী গৰাকীয়ে মাচলভাৰ ওচৰলৈ আহি
বহুত হুঃখ প্ৰকাশ কৰিলে।

বুঢ়ীৰ ওচৰতে সৰু ল'ৰাটো থিয় হৈ আছিল। ল'ৰাটোৱে তেলেকাঁকৈ
মাচলভাই অনা কাট ছটা চাবলৈ ধৰিলে। আজি গোটেই দিনটো যেন
মাচলভাৰ মূৰৰ ওপৰেদি এটা ধুমুহাহে পাৰ হৈ গ'ল। তাৰ পিছত এই নামুহ-
বিলাকৰ সমবেদনা দেখি, ভাইৰ বুকুত শোকে খুন্দা মাৰি ধৰিলে। চকুলো
ওলাওঁ-ওলাওঁ। কিন্তু মন টানি ধৰি কথমপিহে ভাই কান্দোন সামৰিব পাৰিলে।
কিন্তু বুঢ়ী গৰাকী আহি যেতিয়া হুঃখ প্ৰকাশ কৰিলে আৰু অকণমানি ল'ৰাটোৱে
যেতিয়া কাট ছটা চাবলৈ এৰি, ভাইৰ মুখলৈ চাবলৈ ধৰিলে, তেতিয়া ভাই আৰু
কান্দোন সামৰিব নোৱাৰি, উচুপি উচুপি কান্দিবলৈ ধৰিলে।

“এজন ভাল এড'ভেকট্ তোমাৰ পক্ষে দিব লাগে বুলি টানি ধৰিবলৈ মই
নকৈছিলোঁ।?” কাৰাব্লিৱভাই ক'লে, “এতিয়া কি শাস্তি দিলে? নিৰ্ৰাসন?”

মাচলভাই তেতিয়াও কোনো কথা ক'ব পৰা নাই। ভাই কটৰ মাজত
লুকুৱাই অনা চিগাৰট পেকেট উলিয়ালে। পেকেটটোৰ ওপৰত এজনী চুলি
চুটিকৈ কটা আৰু বুকুখন অৰ্দ্ধ উলঙ্গ শুভ্ৰবৰ্ণৰ নাৰীৰ চিত্ৰ আছিল।
কাৰাব্লিৱভাই চিগাৰট বাকচ দেখি ভাল পোৱা নাই। মাচলভাই এইদৰে
চিগেৰেট পইচা খবচ কৰা ভাই সমৰ্থন কৰিব নোৱাৰে। তথাপি ভাই চিগেৰেট
এডাল উলিয়াই, লেম্পৰ জুইবে জ্বলাই, নিজে টান এটা মাৰি মাচলভাৰ ফালে
আঁপবঢ়াই দিলে। মাচলভাৰ তেতিয়াও কান্দোন বন্ধ হোৱা নাছিল, ভাই
আগ্ৰহেৰে চিগাৰেটডাল মুখত ভৰাই টান দিলে।

উচুপি উচুপি চিগেৰেট হুঁপি ভাই ক'লে, “সভ্ৰম নিৰ্ৰাসন।”

“সিহঁতৰ কি ভগবানলৈ অলপো ভয় নাই? এইদৰে বিনা অপবাধত ছোৱালী এজনী ধ্বংস কৰাৰ কাৰণ কি?” ভোব্ ভোবাই কাৰাল্লিভাই ক’লে।

এনে সময়তে খিৰিকীৰ ওচৰত থিয় হৈ থকা মাহুহকিজনীৰ হাঁহিৰ ঢেং-ঢেংনি উঠিল। অকণমান ছোৱালীজনীয়েও খিলখিলকৈ হাঁহি সিহঁতৰ লগতে যোগ দিলে। ভেঙুলোকৰ হাঁহিৰ বোল উঠাৰ কাৰণ হ’ল বাহিৰত থকা কয়দি এটাৰ ক্ৰিয়াকাণ্ড।

“চোৱা, মূৰ টকলা কুকুৰটোৱে কৰিছে কি?” বঙা চুলিৰ ভিৰোভা মাহুহ-জনীয়ে ক’লে। হাঁহিত তাইৰ ডেবেহা গাটো যেন নাচিছে উঠিছে। তাইও চিঞ’ৰি চিঞ’ৰি কিছুমান অশ্লীলবাক্য প্ৰয়োগ কৰি আছে।

“উস্! এই ধামনীজনীয়ে ইমানকৈ হাঁহাৰ কাৰণ কি?” কাৰাল্লিভাই ক’লে। মাচ’লভাৰ ফালে ঘূৰি তাই আকৌ স্নিগ্ধে—

“কেই বছৰ দিলে?”

“চাৰি বছৰ।” মাচ’লভাই উত্তৰ দিলে। ধাৰাসাবে বৈ থকা চকুলোবোৰ চিগেবেটডালত পৰি ভিয়াই পেলালে। তাই চিগেবেটডাল খঙত মুচৰি পেলাই দি অশ্লী এডাল জ্বলাই ললে।

বেল-চকিলাৰ বৈলীয়েকে যদিও ধূমপান নকৰে, তথাপি চিগেবেটডাল বুটলি পোনাবলৈ লাগিল আৰু লেঠাৰি নিচিগাকৈ নানা কথা কৈ গ’ল।

“মি হ’ব বুলি ভাবিছিলো বাছা! সিয়েই হ’ল।” তাই ক’লে।

“সত্য বন্ধাৰ কাৰণে কাৰো চেষ্টা নাই। সিহঁতে যি থুছি তাকেই কৰে। আমি ইয়াত অনুমান কৰিছিলোঁ। যে তুমি খালাচ পাবা। কাৰাল্লিভায়ো সেই একে কথাকে কৈছিল। কিন্তু মোৰ অলপ সন্দেহ আছিল। মোৰ মনটোৱে বৰকৈ কৈছিল যে, সিহঁতে শাস্তিও দিব পাবে। শেষত মোৰ সন্দেহেই সত্য হ’ল।” এইদৰে অনৰ্গল তাই কৈয়েই গৈছে, যেনিবা তাই নিজৰ কথাতে নিজেই আমোদহে পাইছে।

খিৰিকীৰ কাষত বহি থকা মাহুহকিজনীয়েও এতিয়া মাচ’লভাৰ কাষ চাপিল। সিহঁতে বস পোৱা সেই কয়দিটোও ইতিমধ্যে আঁতৰ হৈছিল। প্ৰথমে আহিল চুলাই মদ বিক্ৰীৰ অপবাধত ফাটেকখোৱা মাহুহজনী আৰু লগত তাইৰ সৰু ছোৱালীজনী। মাচ’লভাৰ কাষত বহি, মোজাপাত শুঠি শুঠি ক’লে, “ইমান কঠোৰ শাস্তি হোৱাৰ কাৰণ কি?”

“কঠোৰ হোৱাৰ কাৰণ হ’ল টকা নাই। আৰু কি? টকা থকা হ’লে চুঙা

টাই সোপা দিব পৰা এজন চোকা উকীল নিশ্চয় ধৰিব পৰা গ'লহেঁতেন।
 ভেজিয়া কোনো ভয় নাছিল। সিহঁতে খাতাং খালাচ দিলেহেঁতেন।”
 কাৰাব্লিভভাই ক'লে। “জোপোহা চুলি থকা আৰু নাক দীঘল উকীলজনক ধৰিব
 পৰা হেঁতেন নিশ্চয় খালাচ কৰিব পাৰিলেহেঁতেন।”

এওঁলোকৰ ওচৰতে খবচভকা বহি আছিল। তাই নাক কোঁচাই ক'লে,
 “তেওঁ—তেওঁক উকীল ধৰা হেঁতেন! হেজাৰ কৰল নিদিলে তেওঁ ভোম্বাফালে
 ঘূৰিকে নেচায়।”

“কি কৰিবা। সম্ভৱ তুমি কোনোবা কুক্ষণত জয় হৈছিল, আহ্।” ঘৰজালি
 মোকৰ্দ্দমাত কাৰাদণ্ড হোৱা বুঢ়ী গৰাকীয়ে ক'লে। “ডেকা এজনৰ ঘৈণীয়েকক
 কুচলুধাৰ কাৰণেই মানুহটোক ওকণিৰ কামোৰ খাবলৈ জেললৈ পঠাইছে আৰু
 এই বুঢ়া কালত মোৰো কৰিছে সেই একে দশাই।” বুঢ়ীৰ নিজৰ কথা কৈ অন্ত
 নাই। পুনৰ আকৌ নিজৰ কথাকে আৰম্ভ কৰিলে, “হয় ভিক্ষাবীৰ দলত যোগ
 দিয়া, নহয় জেলত আলহী হোৱা।” হয়, ভিক্ষাবীৰ দললৈ, নাইবা জেললৈ
 কোনেও আমন্ত্ৰণ কৰিব নেলাগে। জুয়োফালে ৰাস্তা খোলা আছে।

“ঐ হয়। সকলোৰে ভাগ্য এনেকুৱাই হৈছে।” চুলাই মদ বিক্ৰী কৰা
 মানুহজনীয়ে ক'লে। তাই গুঁঠি থকা মোজাপাত থৈ অকণমানি ছোৱালীজনীক
 টান মাৰি আনি আঁঠুৰ মাজত লৈ মূৰটো চাবলৈ লাগিল। “মানুহে মোক
 সোধে, মই মদ বেচো কিয়? মদ নেবেচি মই কৰিম কি? মোৰ কেঁচুৱাকিটাক
 খুৱাওঁ কি?”

কথা শুনি শুনি মাচলভাৰ অলপ সুৰা পান কৰিবলৈ ইচ্ছা গ'ল। চোলাৰ
 হাতেৰে চকুলোবোৰ মহি আৰু উচুপনিবোৰ কমাই কাৰাব্লিভভাক ভাই ক'লে,
 “মই অলপমান *ভদকা খাওঁ।”

“কোনো কথা নাই। পইচা দিয়া?” কাৰাব্লিভভাই ক'লে।

বত্ৰিশ

কটি এটাৰ মাজত মাচলভাই পইচা লুকাই ৰাখিছিল। তাৰ পৰা কুপন
 এখন উলিয়াই কাৰাব্লিভভাক দিলে। কাৰাই টকা-পইচাৰ হিচাব নিহান
 নেজানিছিল। গভিকেই তাই কুপনখন খৰাচভকাৰ হাতত দিলে। তাই
 পইচাৰ হিচাব জানে। কুপনখন লৈ তাই ক'লে যে, এইখন চুই কৰল আৰু

* কচ বেশৰ দাঁতুহে খোৱা এবিধ মদ বিশেষ।

পঞ্চাচ্ কোপেকৰ ন'ট। ডেটিলেটৰ গুপত লুকাই ধোৱা ভদকাৰ ফ্লাস্ক এটা নমাই আনিবলৈ তাই বেবত বগাবলৈ ধৰিলে। এইবিলাক দেখি-ভুনি আঁতৰত বিছনা থকা বিলাকে নিজ নিজ বিছনালৈ গুছি গ'ল। ইতিমধ্যে মাচ'লভাই তাইৰ দীঘল চোলাটো আৰু মূৰৰ কমালখনৰ ধূলি-মাকতিবোৰ গুচাই পেলালে আৰু বিছনাত বহি কটি এটা খাবলৈ লাগিল।

“তোমালৈ মই চাহ একাপো থৈছোঁ।” ফিড'ছিয়াই ক'লে। তাই ঢেল্‌কৰ পৰা মগ এটা আৰু কাপোৰ এটুকুৰাৰে মেৰাই ধোৱা টিনৰ টীপত এটা নমাই আনিলে।

“কিন্তু মোৰ বিশ্বাস চাহ ঠাণ্ডা হ'ল।”

সঁচাই, চাহ ঠাণ্ডাই হৈছিল। চাহতকৈ টিনৰ গোল্‌কে বেছি আছিল। তথাপি মাচ'লভাই চাহখিনি মগত ভৰাই কটিৰ লগত খাবলৈ ধৰিলে।

“অ' ফিনাক্সা তুমিও আছা। হোৱা।” এই বুলি তাই কটি এটুকুৰা তাইৰ মুখলৈ চাই থকা ল'ৰাটোক দিলে। ইতিমধ্যেই কাৰাব্লিৱভাই ভদকাৰ ফ্লাস্কটো আৰু মগ এটা আনি তাইৰ আগত হাজিৰ কৰিলে। মাচ'লভাই ভদকাখিনি বাকি তাৰে অলপ কাৰাব্লিৱভাক আৰু অলপ খৰাচ্‌ভকাক দিলে। নাৰী কয়দিবিলাকৰ মাজত তেওঁলোকে আভিজাত্য আখ্যা পাইছিল। কিয়নো এওঁলোকৰ হাতত কিছু পইচাপাতি থাকে আৰু কিবা পালে পৰম্পৰে ভাগ কৰি খায়।

কেইমিনিটমানৰ ভিতৰতে মাচ'লভাৰ মন মুকলি হৈ পৰিল। তাই চৰকাৰী উকীলৰ ডায়-ভজিবিলাক নকল কৰি দেখুৱাই, আদালতৰ ক্ৰিয়াকাণ্ডবিলাক বৰ্ণনা কৰিলে। কাছাৰীত এটা কথা বৰকৈ তাইৰ মনত লাগিছিল। সেইটো হ'ল দলে দলে মানুহ আহি তাইক জুমি জুমি চাইছিল। কিবা এটা অজুহাত উলিয়াই মানুহবোৰে কোৰ্টলৈ সোমাই কেৱল তাইলৈ চকু দিছিল।

“চম্ভৱী এজনে এবাৰ কৈয়েই পেলাইছিল, ‘মানুহবোৰে কেৱল তোমাক চাবলৈকে আহি আছে।’ একোটাই আহি কাগজ এখনৰে খবৰ লয়, অমুক কাগজখন ক'ত আছে? কিন্তু মই মন কৰিলোঁ সিহঁতে কাগজ বিচাৰি অহাৰ কথা মিছা। সিহঁতে কেৱল মোক চাবলৈহে আহিছিল।” তাই মূৰটো জোকাৰি ক'লে, “ইহঁত যেন একেবাৰে আচল শিল্পী।”

বেল-চকীদাৰৰ দৈগীয়েকে ক'লে, “হয়! সিহঁত ভেনেকুৱাই? চেনিভ যেন মো-মাখি। সিহঁতে নেখায়ো থাকিব পাৰে, কিন্তু এনেকুৱা দেখিলে সিহঁতে

বৰই নোৱাৰে। সিহঁতে খাবলৈকো পাহৰে।” তাইৰ মাতত যেন বাজনা হৈ বাজিছে।

মাচলতাই বাধা দি ক’লে, “হয় তেনেকুৱাই। কাছাৰীৰ পৰা আমি অলপ দূৰহে আছিছোঁ, এনেতে আহিল এদল বেল-শ্ৰমিক। সিহঁতে মোক জোকাবলৈ ধৰিলে। সিঁতক মই কি কৰোঁ, কি নকৰোঁ লাগিল। লগত অহা সহকাৰী বিষয়াজনে ধমক দিয়াতহে বক্ষা। এটাই ইমান আছকাল কৰিছিল যে মই কথমপিহে সাৰিছোঁ।”

“সেই মানুহটো কেনেকুৱা?” খৰাচডকাই স্নিগ্ধিলে।

“ক’লা আৰু গোঁফদাৰি থকা।”

“সেই মানুহটোৱেই হ’ব।”

“কোন?”

“কিয়! চেগলড। অলপতে সি জেলৰ পৰা খালাচ পাইছে।”

“এই চেগলডটো বা কোন?”

“কি? তুমি চেগলডক চিনি নোপোৱা! সি ছবাৰ চাইবেৰীয়াৰ পৰা পলাই আহিছে। তাক হয়তো সিহঁতে ধৰিব, কিন্তু সি আকৌ পলাব। জেলৰ দাৰ্ভাবিলাকেও তালৈ ভয় কৰে।” খৰাচডকাই ক’লে।

পুৰুষ কয়দিবিলাকৰ লগত চিঠিৰ আদান-প্ৰদান থকাৰ কাৰণে খৰাচডকাৰ এইবিলাক কথা জনা আছিল, “সি আকৌ পলাব।”

“বাক সেইবোৰ কথা থক। সি যদি পলায় তথাপি আমাক লগত লৈ যোৱাৰ ভয় নাই।” কাৰাল্লিৰতাই ক’লে। তাৰ পিছত তাই মাচলভাৰ ফালে ঘূৰি ক’লে “বাক, তুমি কোৱাছোন! পুনৰ দৰ্খাস্ত দিয়াৰ কথা এড্ডোকেটে কি ক’লে? দৰ্খাস্ত সোনকালেই দিব লাগিব।”

মাচলতাই উত্তৰ দিলে যে এই সম্পৰ্কে তাই একো নেজানে।

সেই সময়ত বঙা চুলিৰ মানুহজনী এই তিনি গৰাকী আভিজাত্যৰ ওচৰ চাপিল। তাই চুলি মেলি মূৰটো খজুৱাই আহিছে।

“মই কণ্ড শুনা কেটেৰীনা!” তাই ক’লে, “ভোমাৰ প্ৰথম কাম হ’ল তুমি বিচাৰত সজুই হোৱা নাই বুলি দৰ্খাস্ত লিখা দৰকাৰ। দ্বিতীয়ত তুমি সেই বেস্তালয়ৰ মালিকক খবৰ দিয়া?”

“ভোমাক ইয়ালৈ মাতিছে কোনে? কি লাগে?” খঙেৰে কাৰাল্লিৰতাই ক’লে।

“ভদ্রকাৰ গোক ল'বলৈ আহিছা? ভোৱাৰ উপদেশৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই।” কি কৰিব লাগে নেলাগে জানি জানে।”

“ভোমাকনো মাতিছে কোনে?”

“ভোমাক ভদ্রকা লাগে নহয়? সেই কাৰণেই আহি বকলা য়েছিছা।”

“ভেস্কে অলপ ভেঙক দিয়া।” মাচলভাই ক'লে। ভাই বি পাই ভাকেই আনৰ লগত ভাগ কৰি খোৱাৰ অভ্যাস আগৰে পৰাই আছিল।

“ভাইক মই আন এটা বন্ধুহে দিম।”

বঙাচুলিৰ মানুহজনীয়ে প্ৰত্যাহ্বান দি কাৰাব্ৰিভাইলৈ খেলায়াৰি ক'লে, “আহ ভেস্কে দেখা ব'ক। তোলৈ মই ভয় কৰা নাই।”

“কয়দি হ'লে ভয় খাবই লাগিব।”

“ভেনেকুৱা ভয় তোৰহে আছে।”

“লেভেবী।”

“মই—মই লেভেবী! ভেস্কে তই হলি খুনী—হত্যাকাৰিণী।” বঙাচুলিৰ মানুহজনীয়ে চিঞ'ৰি চিঞ'ৰি ক'লে।

“ভালে ভালে আঁতৰি যা!” কাৰাব্ৰিভাই দাবি দি ক'লে। কিন্তু বঙাচুলিৰ মানুহজনীয়ে আক ওচৰ চাপিহে গ'ল। কাৰাব্ৰিভাই তাইৰ বুকুত ঠেলায়াৰি দিলে। বঙাচুলিৰ মানুহজনীয়ে যেন ইয়াতলৈহে বাট চাই আছিল। তাই ভংক্ৰণাৎ এহাতে কাৰাব্ৰিভাৰ চুলিত ধৰি, আনহাতে মুখত চৰিয়াবলৈ হাত দাঙিলে। কাৰাই থাপ মাৰি হাত ছুখনত ধৰিলে। মাচলভা আক খৰাচত্কাই বঙাচুলিৰ মানুহজনীক ছুই বাউলীত ধৰি টানিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু তাই ক্ৰমেক চুলিকোচা এৰি, পুনৰ ভালকৈ খামোচ মাৰি ধৰিলে। কাৰাব্ৰিভাৰ মূৰটো একালে দোখাই গ'ল আক এহাতে ভাইক মৰিয়াই, দাঁতৰে তাইৰ আন হাতটো কামুৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। মূৰত এই ছুই মাৰিব কাঁজিয়া একদাৰলৈ, গোটেইসোপা নাৰী কয়দিৰ চিঞ'ৰ-বাখৰে হলমূল লগালে। বহু চেষ্টা কৰিও সিহঁতৰ কাঁজিয়া একদাৰ পৰা নাই। চিঞ'ৰ শুনি নাৰী-দাৰ্জাৰ আক জেইলৰ উভয়ে দৌৰি আহি যেনিবা কাঁজিয়াখন বন্ধ কৰিলে, কাৰাব্ৰিভাই মূৰৰ চিগা চুলি হাতত লৈ আক বঙাচুলিৰ মানুহজনীয়ে কাতিহিতি ধোঁৱা জেইকটো মূৰৰ ওপৰত টানি ধৰি ছুয়োজনীয়ে কেঁপুপাই-কেঁপুপাই জেলাবক মোচৰ দিলে।

“মই বুজিছোঁ। এই গোলমালৰ শুবি হল ভদ্রকা। বাকি তুমি আক।

মই কৰ্মজিলৈ ইলপেটৰক বিপ'ৰ্ট দিওঁ । তেতিয়াহে তহঁতে মজা পাবি । বাক
গোন্ধ আহেনে নাই মই চাওঁ । ভালৈ ভালৈ এই বিলাক দুবলৈ পেলাই দি ।
নহ'লে চাবি তহঁতৰ মজা কি হয় ?" হাদ'বনীয়ে ক'লে ।

"আমি তহঁতৰ জগৰ মাৰিবলৈ অহা নাই । নিজৰ নিজৰ জেগালৈ গৈ
মনে মনে থাক ।"

কিন্তু তেতিয়াও গোলমাল বন্ধ নহ'ল । ভালেমান পৰলৈকে প্ৰত্যেকেই
নিজৰ গাত বে দোৰ নাই, সেই কথা বুজাবলৈ লাগিল । অৱশেষত জেলাৰ
আৰু হাদ'বনী উভতি গ'ল । লাহে লাহে গোলমাল খাম কাটি আহিল । বুঢ়ী
গৰাকীয়ে ইকনৰ ওচৰলৈ গৈ প্ৰাৰ্থনা কৰিবলৈ ধৰিলে ।

কাঠাটোৰ আনটো মূৰত থকা বিছনাত বহি বঙাচুলিৰ মানুহজনীয়ে ক'লে,
"বাক ছজনী জেলৰ খালিকাৰ হুঁজ হৈ গ'ল ।" এই বুলি ভাই আৰু কিছুমান
অকথ্য গালি দিলে ।

"থবৰদাৰ ! আকৌ জোকাই নল'বি ।" ছাৰ এৰাৰ গালি দি কাৰাগাৰতাই
ক'লে । কিছু পৰ আকৌ ছয়োজনীয়ে ভলকা মাৰিলে ।

"মোক নধৰাহেঁতেন তোৰ চকুটিটা বাহিৰ কৰি দিলোঁহেঁতেন ।" বঙাচুলিৰ
মানুহজনীয়ে ক'লে । এইদৰে ছয়োজনীয়ে বিছনাত বহি, বহু পৰলৈকে কথা কটা
কটি কৰি আছিল । ক্ৰমে গালি-অপনি সেবেঙা হৈ, ছয়োজনী নীবৰ হ'ল ।
ইতিমধ্যে ভালেমানৰ টোপনি আহিল । বুঢ়ীয়ে তেতিয়াও ইকনৰ ওচৰত
সেৱা কৰিয়েই আছে । হাদ'ব বোৱাৰ পিছত পাহৰীৰ জীয়েকে খোজ চলাই
আছে ।

বাতি ভালেমান পৰলৈকে মাচ'লভাৰ মনত এটা কথাই খুন্দিয়াই আছিল ।
তাই এতিয়া সজ্জা কাৰাদণ্ড পোৱা কৰিদি হ'ল । এবাৰ বচ'কভা আৰু এবাৰ সেই
বঙাচুলিৰ মানুহজনীয়ে সেই কথাকে সোঁৱৰাই দিছে । তাই যে কৰিদি হ'ল
এই কথা মানি লবলৈ তাই খুব টান পাইছে । মনে মনা নাই । মাচ'লভাৰ
বিহুবাৰ কাৰতেই কাৰাগাৰতৰ বিছনা । তাই বিছনাত ইকাটি সিকাটি কৰি
আছে ।

মাচ'লভাই ফুৰুচাই ক'লে, "চোৱাহোঁ কি হ'ল । এনেকুৱা হ'ব যুজি
টোনেনো ভাবিছিল । চোৱা, মানুহ কিছুমানে এনেকুৱা কাম কৰে বহু-বিহ'তৰ
একেমেই লাভ নাই ।"

“ভয় নকৰিবা মোৰ সোণ। মাহুহে চাইবেবীয়াত থকায়েলাৰ সুবিধা কৰি
ল'ব পাৰে, তুমিও পাবিবা।” কাৰাবান্ধিৰ ভাই তাইক সান্তনা দি ক'লে।

“মই যুজিছোঁ। কোনোবাকম জিয়াই থাকিব পৰা হ'ব। তথাপি ই বৰ কঠিন।
মই এনে জীৱন কায়না কৰা নাছিলোঁ। জীৱনত এনে দুখৰ সদুখীন মই কোনো
দিনেই হোৱা নাছিলোঁ।

“ঈশ্বৰৰ বি ইচ্ছা তাৰ বিৰুদ্ধে যাব পৰা ক্ষমতা কাৰো নাই সোণ। কাৰো
নাই।” হুমুনিয়াহ পেলাই কাৰাবান্ধিৰ ভাই ক'লে।

“যুজিছোঁ, আইতা! ই বৰ কঠিন।”

ক্ৰমেক উভয়ে নীৰৱ হ'ল।

কোঠাটোৰ আনটো মূৰৰ পৰা কিছুমান অল্পত ধৰণৰ শব্দ আহি আছিল।
তাকে শুনি কাৰাবান্ধিৰ ভাই ক'লে, “সেই ধানহীজনীৰ কি হৈছে অলপ কাণ দি
শুনোঁ।”

বঙালীৰ মাহুহজনীয়ে তেতিয়াও উচুপি উচুপি কান্দি আছিল। কান্দোনৰ
কাৰণ হ'ল তাই এটোপাও ভদকা ধাবলৈ নপালে। তাৰ ঠাইত তাই পালে
গালি-শপনি। লগতে তাইৰ মনত পৰিল অতীতৰ জীৱনৰ কাহিনী। ঠাট্টা,
বিদ্ৰূপ, ভিৰংকাৰ, মাৰকিল খোৱা—এইবিলাক হ'ল তাইৰ জীৱনৰ দৈনন্দিন
ঘটনা। বহুদিনৰ আগতে কেড্‌কা মল'দেহুত নামে কেট্টবীত কাম কৰা ডেকা
এজনক তাই ভাল পাইছিল। এয়ে আছিল তাইৰ প্ৰথম প্ৰণয়। সেই কথা
সুৰ'বি তাই নিজকে সান্তনা দিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল; কিন্তু সেই প্ৰেমৰ পৰিণামৰ
কথাও তাইৰ মনত পৰিল। মল'দেহুতে এদিন মদ খাই মত্তলীয়া হৈ তাইৰ
দেহৰ স্নকোমল অঙ্গত এচিৰ ব'হি দিছিল। এচিদৰ শোষণিত তাই যেতিয়া
চিঞ'বি উঠিল, সি তেতিয়া সবাকৰে হাঁহিব বোল তুলিছিল। এইবিলাক কথা
সুৰ'বি তাইৰ শোকে ধূলামাৰি ধৰিলে। তাইৰ নিজৰ প্ৰতি নিজৰেই পুতৌ
হ'ল। তপত চকুলো বৈ গৈ তাইৰ মুখত পৰিবলৈ ধৰিলে। দুঃখ আৰু বেজাৰত
কোমল শিউৰবধে তাইৰ কান্দোন উঠিল।

“তাইৰ কাৰণে মোৰ সঁচাই দুঃখ লাগিছে।” মাহুহ ভাই ক'লে।

“অৱশ্যে কাৰোবাৰ দুঃখ লাগিব পাৰে। কিন্তু তাই নমতা সবাহত বাধ
দিয়াৰ কোনো প্ৰয়োজন নাছিল।” কাৰাবান্ধিৰ ভাই ক'লে।

ভেটন

সিহদিনা পুৱা সাৰ পোৱাৰ লগে লগে নেকলিউদে এটা বিষয়ে সচেতন হ'ল। তেওঁৰ যেন কিবা ঘটনা এটা হৈ গ'ল। কিন্তু ঘটনাৰ আঁতিপুৰি বুজি উঠাৰ পূৰ্বেই, তেওঁ খবৰ ল'লে যে ঘটনা শকত আৰু শুভ।

“কাটুংচা—মৰদমাৰ স্তনানী।” হয় তেওঁ অসভ্যৰ আশ্ৰয় নলৈ প্ৰকৃত সত্য কথা কৈ দিয়া উচিত।

ঘটনাৰ আৰু এটা আচৰিত মিলন ঘটিল। বহু প্ৰত্যাশিত তেওঁৰ চিঠি এখন সেইদিনা আহি পৰিল। এই পত্ৰখন তেওঁৰ অতীত প্ৰেৰোজনীয় আৰু আহিছিল মেৰীয়া ভাহিলিমানৰ পৰা। প্ৰত্যাশিত বিবাহৰ কাৰণে মেৰীয়াই তেওঁক সম্পূৰ্ণ স্বাধীনতা দিছে আৰু ভৱিষ্যতেও সুখী হ'বৰ কাৰণে মজল কামনা কৰিছে।

“হাঃ হাঃ! বিবাহ!” কঠুৱা সুৰত নেকলিউদে নিজকে নিজ ক'লে। “বিবাহলৈ এতিয়াও বহুদূৰ—বহুদূৰ!” আগদিনা তেওঁ ঠিক কৰিছিল যে মেৰীয়া ভাহিলিমানৰ স্বামীক তেওঁ সকলো কথা খুলি কৈ দিব, তদুপৰি তেওঁক সন্তুষ্ট কৰিবৰ কাৰণে যি কবিব লাগে, তাকেই কবিব। কিন্তু আগদিনা তেওঁ এই কাম কৰা যেনে সহজ বুলি বিবেচনা কৰিছিল, আজি তেওঁ অনুভৱ কৰিলে যে কামটো তেনে সহজ নহয়। ইয়াৰ বাহিৰেও যিবোৰ কথা তেওঁ নেজানে সেইবোৰ কথা তেওঁক কৈ অশাস্তি বঢ়োৱা উচিত নহয়। হয়; যদি তেওঁ নিজেই আহি এইবোৰ কথা সোধেহি, তেন্তিয়া তেওঁ খোলাখুলিভাৱে এইবোৰ কথা ক'ব, কিন্তু ইচ্ছাকৃতভাৱে এইবোৰ কথা ক'বলৈ যোৱাৰ কোনো সকাম নাই।

পুৱা তেওঁ আৰু এটা কথা অনুভৱ কৰিলে যে মিহিকো পোনপটীয়াকৈ প্ৰকৃত সত্য কথা কোৱা কঠিন হ'ব। তাইৰ মনত আঘাত নিদিয়াতকৈ এই কথা কোৱা আৰু কঠিন। সাংসাৰিক জীৱনত মানুহে অনেক কথা খুলি কোৱা সম্ভৱ নহয়, কিছু কথা অপ্ৰকাশিত থাকিবই। শেষত তেওঁ কৰ্চাগিন পৰিবাৰৰ ঘৰলৈ নোবোৱাটোকে সিদ্ধান্ত কৰিলে। যদি কেতিয়াবা সোধে আচল কথাটোকে কৈ দিব।

কিন্তু কাটুংচাৰ আগত তেওঁ কোনো কথা গোপন নকৰে। সকলো পৰিৱাৰকৈ কৈ দিব।

“মই জেললৈ গৈ সকলো কথা ভাইক ভাঙি ক'ম। কৰ্মা প্ৰাৰ্থনা খুজিম, আৰু

যদি দৰকাৰ হয়.....হয়, দৰকাৰ হ'লে মই ডাইকেই বিয়া কৰিম।” তেওঁ
নিজে নিজে ভাবিলে।

নৈতিকতাৰ ফালৰ পৰা সকলো ত্যাগ কৰি, ডাইক যে তেওঁক পানিভ্ৰমণ
কৰিবলৈ ওলাইছে, এই ভাবনা অহাৰ ফলত, তেওঁ ডাইক অতি দৰকাৰ হৈ
পৰিল।

ইতিমধ্যে বেলি বহুত উঠিল। তেওঁ পূৱাৰ পৰাই বেচু উৎসাহেৰে দিনটোৰ
সমুখীন হৈছে। যেতিয়া আগ্ৰাফেনা পেট্ৰননা তেওঁৰ ওচৰলৈ আহিল, ছেভিঞ্জ
নিঃসঙ্কোচে কৈ পেলালে যে তেওঁৰ আক কোনো পৰিচৰ্যাকাৰিণীৰ প্ৰয়োজন
নাই। আনকি তেওঁৰ নিজ ঘৰটোবো দৰকাৰ নাই। ইমান টকা খা-খবছ
ডৰি আৰু ইমানবোৰ চাকৰ-চাকৰণী ৰখাৰ একমাজ কাৰণ আছিল যে তেওঁ
বিয়া কৰালে এইবোৰ প্ৰয়োজন হ'ব। নিজৰ ঘৰটোও ত্যাগ কৰিব খোজা
দেখি, পেট্ৰননাই চক খাই উঠিল।

“তুমি মোক যিদৰে পৰিচৰ্যা কৰিছা, মোৰ ভালৰ কাৰণে ইমানবোৰ সা-
সাহায্য কৰিছা, এই সকলোবোৰৰ কাৰণে নঠে ধন্যবাদ। বৰ্তমান এনেকুৱা
এখন ডাঙৰ ঘৰ আৰু ইমানবোৰ চাকৰ-চাকৰণীৰ মোৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই।
তুমি মোক যদি আৰু কিবা সাহায্য কৰিব খোজা তেন্তে মোৰ বয়-বস্তুবোৰলৈ
চকু দিয়া। ‘মা’ৰ অসুখৰ সময়ত বস্তুবোৰ যেনেকৈ ৰখা হৈছিল তেনেকৈ সজাই
খোৱা। নাটীছা আহিলে এইবোৰৰ এটা সূ-ব্যৱস্থা কৰিব।” নাটীচা নেক্লিউদন্তৰ
ভনীয়েক হয়।

আগ্ৰাফেনা পেট্ৰননাই সুৰ জোকাৰি ক'লে, “কিয়! বস্তুবোৰতো আকৌ
লাগিব।”

“আগ্ৰাফেনা পেট্ৰননা! নহয়-নেলাগে, মই খাতাখটকৈ কৈছোঁ, সেইবোৰৰ
আৰু প্ৰয়োজন নহ'ব।” আগ্ৰাফেনাৰ প্ৰশ্নোত্তৰত নেক্লিউদন্তে ক'লে।

“তুমি কৰ্নিয়াকো খবৰ দিয়া যে তাবো মোৰ দৰকাৰ নাই। তাক মই
চুৱাহৰ দৰমহা হাতে হাতে দি দিম। কিন্তু তাৰ আৰু চাকৰি দেখাকে।”

“ভিমিট্ৰী ইভানভিচ, তুমি এইবোৰ কি কৈছা? কিয়? তুমি যদি বিদেশত
কুৰিবলৈ যোৱা, তেন্তে তুমি আহিলেতো খব এখন লাগিব।” পেট্ৰননাই ক'লে।

“ভোৱাৰ ভুল হৈছে আগ্ৰাফেনা পেট্ৰননা! মই বিদেশলৈ ভ্ৰমণৰ কাৰণে
বাবলৈ ওলোৱা নাই। মই ইয়াৰ ওলোটো দিশেহে গতি কৰিব খুজিছোঁ।” ইঠাৎ
তেওঁৰ মুখখন ৰঙা হৈ পৰিল।

“ঐ এটুকু মই পোটেই কথাখিনি ভাঙি কোৱাহে ভাল। দুক-চাক কথা নিশ্চয়োজন।

“কালি মই এটা আচৰিত ঘটনাৰ সন্মুখীন হ'লোঁ। মোৰ পেহী মেৰীয়া ইতিমধ্যে বৰত থকা ‘কাটুংচাৰ’ কথা ভোমাৰ মনত আছেনে?”

“ঐ, নিশ্চয় আছে। ভাইক মই চিলাইব কাম খিকাইছিলোঁ।”

“হয়, কালি এই কাটুংচাৰ ওপৰতেই এটা গাঁচৰ হৈছিল আৰু সেই গাঁচৰত মই এখন জুৰী আছিলোঁ।”

“হে এডো! কি আচৰিত!” আগ্ৰাফেনা পেট্ৰনাই ক'লে, “ভাই কি জনৰ লগালে?”

“হত্যা—আৰু ইয়াৰ ওৰিভ হ'লোঁ মই।”

“উস্! অকুণ্ড! তুমি ইয়াৰ কাৰণে কেনেকৈ দাৱী হ'বা?” চকুটি মেল খুৱাই বৃদ্ধা আগ্ৰাফেনা পেট্ৰনাই ক'লে। আগ্ৰাফেনাই কাটুংচাৰ লগত হোৱা সম্পৰ্কৰ কথা জানে।

“হয় ইয়াৰ ওৰিভ ময়েই আৰু ইয়াৰ কাৰণেই আজি মোৰ জীৱনৰ সকলো গুলট পালট ঘটিছে।”

হাঁহি মাৰি আগ্ৰাফেনা পেট্ৰনাই ক'লে, “জীৱন গুলট পালট হ'ব লগা একো ভাঙৰ ঘটনা হোৱা নাই, এইটো একো ভাঙৰ কথা নহয়।”

“ভাই যে জেইল বান্ধী হ'ল তাৰবাবে ময়েই দাৱী। গতিকেই আজি মই ভাইক সৰ্ব্ব প্ৰকাৰ আৰু সাধ্যমতে সাহায্য কৰিবই লাগিব।”

“ভোমাৰ ইচ্ছা গ'লে ভাইক তুমি সাহায্য কৰাত কি বাধা হ'ব পাৰে। ভাইৰ লগত ভোমাৰ বি হৈছিল সেইটোনো কি নোহোৱা নোপজা কথা। বহুতৰেই এনেকুৱা হয়। যাবে এনেকুৱা হয়, সি যদি কথাটো বৰ গুৰু নিদিৰে, তেন্তে সময়ৰ সৌভাগ্য সকলো চিন্চাৰ নাইকিয়া হয় আৰু মাছুহে পাহৰি যায়।” গৰীনাই আৰু গুৰু দি পেট্ৰনাই ক'লে।

“ভোমাৰ গাঁতেই দোষ বুলি ধৰি লোৱাৰ কাৰণেই বা কি? মোৰ বোৰেৰে একো কাৰণ নাই। ভাই বেয়াপথে চাল ল'লে বুলি বহুদিনৰ আগতে মই শুনিছিলো। সেইবাবে আনৰ গাঙ দোষ কি?”

“সেইদোষ মোৰেই। সেই কাৰণেই মই ইয়াৰ অভিযোগ কৰিব খোজে।”

“ইয়াৰ অভিযোগ অভিশপ্ত কঠিন।”

“নহয় হ'ক বা কঠিন হ'ক, সেইটো মোৰ কাম। তুমি যদি নিজৰ কথা

কিবা ভাবিছা, ভেঙে মই ক'ব খোজো যে মোৰ স্বৰ্গীয় মাতৃয়ে বিদবে ইজা কৰিছিল—।”

“মই মোৰ কথা ভবা নাই। ভোমাব মাতৃয়ে বিদবে উদ্যব হস্তে মোক বহু-বহু দি গৈছে, ভাভকৈ মোক আৰু একো বেছি নেলাগে। জিলাকাই (ভেঙৰ বিবাহতা ভতিজী) মোক মাতিয়ে আছে। ইয়াত বেতিয়াই মোৰ প্ৰয়োজন শেষ হ'ব, ভেতিয়াই মই তাইৰ ঘৰলৈ গুচি যাম। কিন্তু মোৰ দুঃখ ইয়েই যে তুমি অতি সৰু কথা এটাকো হাঁতীটো কৰি তুলিছা। কিন্তু এনেকুৱা ঘটনা সকলো মানুহৰ জীৱনতেই ঘটে।”

“আগ্ৰাফেনা। মই সেইদৰে নেভাবোঁ। মোৰ এই ঘৰটো ভাবা দিয়াত আৰু আচৰ্য্যবোধিনি আঁতৰাই ধোৱাত তুমি অলপ সহায় কৰি দিবা। ভাব কাৰণে ভোমাক খাটিলে। তুমি মোৰ কাৰণে যিখিনি কথিলা, ভাববাবে মই অতিশয় ঋণী। ভৱিষ্যতে মোৰ ওপৰত কোনো ক্ৰোধ নাৰাখিবা। ভাববাবেও মই ভোমাক অনুৰোধ কৰিছোঁ।”

আচৰিত কথা হ'ল এয়ে যে যি মুহূৰ্ত্তে নেক্‌লিউদে অক্লান্ত কৰিলে যে ভেঙ নিজে এজন যেনেকুৱা বেয়া মানুহ বুলি ধাৰণা কৰে, আৰু নিজৰ ওপৰত বিদবে ভেঙ বিতুষ্ট, কিন্তু ঠিক সেইদৰে আনৰ ওপৰত ভেঙ বিতুষ্ট নহয়, নিজক বেয়া পোৱাৰ দৰে আনক ভেঙ বেয়া নাপায়। আগ্ৰাফেনা পেট্ৰিয়না আৰু কৰ্নিয়াৰ ভেঙ বধেষ্ঠ ভাল পায় আৰু ভেঙলোকৰ প্ৰতি ভেঙৰ অন্তৰত অসীম স্নেহ আৰু শ্ৰদ্ধা আছে।

ভেঙ কৰ্নিয়াৰ ওচৰলৈ গৈয়ো ভেঙৰ মনৰ কথা খুলি ক'বলৈ ইচ্ছা গৈছিল। কিন্তু কৰ্নিয়াৰ ভেঙৰ প্ৰতি ইমান স্নেহ আৰু শ্ৰদ্ধা যে তাৰ ওচৰলৈ গৈ এনে-ধৰণৰ কথা কবলৈ ভেঙৰ সাহসে লুকুলালে।

ভেঙ কাছাবিলৈ যাত্ৰা কৰিলে। আগদিনা যি বাতাইদি আৰু যিখন ঘোঁৰা গাড়ীত উঠি ভেঙ গৈছিল, আজিও সেই বাতাইদি আৰু সেই গাড়ীতেই গৈছে, কিন্তু বাটত ভেঙ নিজে নিজে আচৰিত হ'ল যে আজি ভেঙ এজন সম্পূৰ্ণ বেলেগ মানুহ।

আজি ছফিনৰ আগলৈকে মিছিব লগত ভেঙ বিবাহসূত্ৰে আবদ্ধ হোৱা খুবেই সভাৱনা আছিল; কিন্তু আজি আৰু সেই সভাৱনাৰ সন্ধান নাই। তাইৰ লগত বিয়া হোৱা অসম্ভৱ। পৰহিলৈকে ভেঙৰ লগত বৈবাহিক সূত্ৰে আবদ্ধ হ'লে হয়তো মিছি আনন্দিত হ'লহেভেন আৰু ভেতিয়া বিবাহ কৰা

নকৰাৰ কথা নিৰ্ভৰ কৰিছিল একমাত্ৰ তেওঁৰ ওপৰত। কিন্তু আজি তেওঁ উপলব্ধি কৰিলে যে তাইক বিয়া কৰোৱাৰ আৰু প্ৰেৰণা নাই। আনকি তাইৰ লগত ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক ৰাখিবৰ কাৰণেও তেওঁ উপযুক্ত নহয়। মোৰ আচল স্বৰূপ যদি মিছিয়ে জানিব পাবে, তেন্তে মোৰ প্ৰতি তাইৰ সেই প্ৰহ্লা কিবা থাকিব পাবেনে? সিদিনা সেই মালুহটোৰ লগত হলিগলি কৰাত মই তাইৰ দোষ খৰিছিলোঁ। কিন্তু এতিয়া? তাই যদি মোৰ দ্বী হ'বলৈ মান্তিও হয়, তেতিয়াও মোৰ জুখ-খান্দি হোৱাৰ কোনো আশা নাই। কিয়নো মই জানোঁ যে এজনী নিৰণবাধী ছোৱালীক মই ধ্বংস কৰি থৈছোঁ। এতিয়া তাই আছে জেলত আৰু অনতিপলমে চাইবেৰীয়ালৈ নিৰ্কাণিত হ'ব। মই ধ্বংস কৰা সেই ছোৱালীজনীয়ে চাইবেৰীয়াত নিৰ্বাসন দণ্ড ভোগ কৰিব আৰু মই নববধূক লৈ আনন্দ উপভোগ কৰিম, মোক শুভ কামনা কৰিবলৈ অহা লোকক বং-বহন্তেৰে অভ্যৰ্থনা জনাম, আৰু মোৰ নব পৰিণীতাক লৈ নিয়ন্ত্ৰণ বন্ধা কৰিবলৈ যাম। নাইবা মাছে'লদা নৰিলিচৰে সৈতে (যাক চাই নিৰ্মমভাৱে ঠগিছোঁ) স্থানীয় ফুল পৰিষ্কাৰ কৰা লৈ হোৱা পক্ষ আৰু বিপক্ষৰ ভোট গণনা কৰিম? আৰু সেই জুৰিধাঙে আৰু মাছে'লৰ পত্নীক দেখা কৰিম। (স্থানীয় ভাৱ!) নাইবা ছবি আঁকা কামতেই পুনৰ লিপ্ত হ'ম নেকি? কিন্তু সময়ৰ অভাৱত ছবি আঁকাও মোৰ শেষ নহ'ব। বৰ্তমান মই এইবোৰ একোকেই কৰিবলৈ অসমৰ্থ। এইদৰে নিজৰ কথা নিজে নিজে ভাবিলে আৰু অন্তৰৰ পৰিবৰ্তন বিলাক লক্ষ্য কৰি নিজৰ মনভেই বং লাগিল।

মোৰ প্ৰথম কাম হ'ল এড্‌ভোকেটজনক লগ ধৰা আৰু তেওঁনো কি সন্মানত দিয়ে তাক জানিলোৱা। ভাবপিছত.....ভাবপিছত জেললৈ গৈ সত্ত দক্ষিতা কাটুংচাক লগ ধৰা আৰু গোটেইখিনি কথা সবিশেষ ভাঙি কোৱা।

ইয়াৰ পিছত তেওঁৰ কল্পনাত ভাহি উঠিল জেললৈ গৈ মাচুলভাক দেখা কৰাৰ কথা আৰু তাৰ প্ৰতি কৰা অভাৱ আৰু অবিচাৰ স্বীকাৰ কৰাৰ কথা; লগতে এই অভাৱৰ প্ৰতিকাৰ কৰিবৰ কাৰণে তেওঁ যে সৰ্ব্ব শক্তি দি বস্তু কৰিব সেই কথাও তাইক ধোলাখুনিভাবে ক'ব আৰু পিছত তাইৰ তেওঁ পাৰি প্ৰহৰো কৰিব। এই ভাবনাই তেওঁৰ মন আনন্দত উদ্ভাৱল কৰি তুলিলে আৰু তেওঁৰ চকুৰ পৰা হুহাৰি আনন্দাশ্ৰু বৈ প'ল।

চৌদ্দশ

কাছাৰীৰ কবিদ'বৰ্তে নেকলিউদে অৰ্জালিজনক লগ পালে। আগদিনাও এইজন অৰ্জালিয়েই আছিল। নেকলিউদে যোৱাকালি দণ্ডপ্ৰাপ্ত আচাৰী কিজনক কোন জেলত ৰখা হৈছে তেওঁক সুধিলে আৰু সাক্ষাৎ পাবলৈ হ'লে, কাৰ পৰা অজুৰতি ল'ব লাগিব ভাবো খবৰ ল'লে। অৰ্জালিজনে ক'লে যে তেওঁ-লোকক বেলেগ বেলেগ ঠাইত ৰখা হৈছে আৰু যেতিয়ালৈকে তেওঁলোকৰ দণ্ডাদেশ 'ফাইনেল ফৰ্ম'ত' লিখা নহ'ব, তেতিয়ালৈকে দেখা সাক্ষাৎ কৰা সম্পৰ্কে বহুদূৰ নিৰ্ভৰ কৰিব চৰকাৰী উকীলৰ ওপৰত।

"আদালতৰ প্ৰথম অধিবেশন শেষ হোৱাৰ লগে লগে মই আহি আপোনাক চৰকাৰী উকীলৰ ওচৰলৈ লৈ যাম, এতিয়া তেওঁ ইয়াত নাই। এতিয়া আদালতলৈ আহক। গোচৰ আবস্তু হ'ব হ'ল।"

নেকলিউদে অৰ্জালিজনক ধন্যবাদ দি, জুৰৰ সকলৰ জিৰণিৰ কোঠাৰ কালে আগবাঢ়িল।

তেওঁ কোঠাটোৰ ওচৰ পাওঁতেই জুৰৰ সকল আদালতত উপস্থিত হ'বলৈ ওলাই গ'ল। সদাগৰজন আজিও জুৰৰ মনোনিৱীত আছিল। তেওঁ নেকলিউদক চিনাকি বহুদূৰৰে সম্ভাষণ জ্ঞাপন কৰিলে।

চলতি আদৰ কায়দাৰে আজিও জজ আৰু জুৰি সকলো আহি নিজ নিজ আসন গ্ৰহণ কৰিলে।

আজিৰ আচাৰী হ'ল এজন ডেকা। তেওঁ লগৰীয়া এজনৰে সৈতে তিনি কৰল মূল্যৰ কেইখনমান চাৰি চুৰি কৰিছিল। সেই অভিযোগত তেওঁ বিচাৰৰ সমুখীন হৈছে। তেওঁৰ লগৰীয়াজনৰ জেলত বন্দী অৱস্থায় থাকোঁতেই মৃত্যু হ'ল।

চৰকাৰী উকীলৰ মতে এই ডেকাজন বৰ সাংঘাতিক। এনেকুৱা ৰাজুহেই সমাজ কলুষিত কৰে। গতিকেই তেওঁ কঠোৰ দণ্ড পাবৰ যোগ্য।

আগদিনাৰ দৰে আজিও বিচাৰৰ অভিনয় চলিল, সাক্ষ্য গ্ৰহণ কৰা হ'ল চৰকাৰী উকীল আৰু আচাৰী পক্ষৰ উকীলৰ ভক্ত-বিভক্ত হ'ল ইত্যাদি।

ঘটনাৰ বিৱৰণৰপৰা জনা যায় যে ডেকাজনক বাপেৰে এটা ব'পাতৰ কেটেবীত শিক্ষানবীশ হিচাবে ভৰ্ত্তি কৰি দিছিল। পাঁচ বছৰ ডেকাজনে সেই কেটেবীতে কামো কৰিলে। চলতি বছৰত এটা ধৰ্ম্মবৰ্ত্তি হোৱাৰ ফলত ডেকাজনৰ ঢাকৰি

যায়। সি নিবন্ধন হৈ, নগৰৰ বাটে বাটে ঘূৰি ঘূৰিবলৈ ধৰিলে, আৰু মদ ভাৰ খাওঁতে হাতত থকা পইচাপাতিও খেব হয়। এদিন সি হোটেল এটাৰ ভাৰ মিচিনা নিবন্ধন আৰু মদপী ডেকা এজনৰ লগ পালে। সি আগতে ভলাচাৰিক যিখি আছিল।

এদিনাখন ছবোজন ডেকাই মদ খাই মত্তলীয়া হৈ, ঘৰ এটাৰ ভলাচাৰি, চাৰি কেইখন মান পাই, ভাকে চুব কৰি লৈ আহোঁতে পুলিচৰ হাতত ধৰা পৰে আৰু পিছত চুব কৰা কথা স্বীকাৰ কৰে। কলত সিহঁতে জেল হাজ্যাত খাতিৰ লগা হয়। কিন্তু বিচাৰ আৰম্ভ হোৱাৰ পূৰ্বেই ভলাচাৰিৰ যিখিজনৰ মৃত্যু হয়। বৰ্ত্তমান এনেকুৱা সাংঘাতিক চোৰৰ পৰা সমাজ বন্ধাৰ কাৰণেই এই গোচৰৰ ক্ষতপাত।

গোচৰৰ শুনানী দেখি নেকলিউদে নিজে মন্তব্য কৰিলে, “কালিৰ আচামী-কিজনবদৰেই যেন সাংঘাতিক এই ডেকাজন। এই আচামীবিলাক হ’ল সাংঘাতিক আৰু আমি বিচাৰক সকল হলো একেবাবে নিৰপৰাধী সাধু। ই কি সঁচা! মোৰ কথাই বৰ্ণি ধৰা হয়, তেন্তে মই কি? এজন ব্যক্তিচাৰী, ঠগ আৰু প্ৰৱঞ্চক। অথচ যি মোৰ বা আমাৰ আচল স্বৰূপ নেজানে, তেওঁলোকে আমাক বৃণাৰ ঠাইত আগবঢ়ায় মান, সন্মান আৰু অসীম শ্ৰদ্ধা। যিখন সমাজ বন্ধাৰ কাৰণে এই ডেকাজনক কাঠ গঁড়ালত বিন্ধ কৰা হৈছে, সেই সমাজখন কাৰ? এই আদালতত উপস্থিত থকা আমাৰ সকলোৰেই সেই সমাজ। তেন্তে যেতিয়া এই ডেকাজন ধৰা পৰিল, তেতিয়া সমাজৰ কৰ্ত্তব্য কি?

‘এইটো ওলাই থকা কথা যে এওঁ এজন সাধাৰণ ডেকাল’ৰ। সমাজত এওঁৰেই কুকাৰ্য্য কৰা সাংঘাতিক লোক আৰু বাকী বিলাক সকলোৱেই সাধু সত্যবান, এনে কথাও নহয়। কেৱল এটা বিশেষ অৱস্থাত পৰি ল’ৰাটোৰ এনে স্বভাৱ হ’ল। গতিকে আচল প্ৰতিকাৰ হ’ল এয়ে যে যি অৱস্থাই ল’ৰাটোৰ এনে চৰ্ত্তগীয়া পৰিণতি ঘটাইছে, আমি বা সমাজে সেই অৱস্থা দূৰ কৰিবলৈ চোৱাহে উচিত।

‘কিন্তু ভাব পৰিবৰ্ত্তে আমি কৰিছোঁ কি? আমি এই ল’ৰাটোৰ ওপৰত উমুকি খাই পৰিছোঁ, বিহেতু সি আমাৰ হাতত ধৰা পৰিল। আনহাতে আমি এই কথাও জানোঁ যে এনেকুৱা শৰ্চ্চ সহন ল’ৰা আছে, যি ধৰা পৰা নাই বা আমি ধৰিব পৰা নাই। এই ল’ৰাটো ধৰা পৰাৰ কাৰণেই আমি জেলত ভৰাই বিহোঁ, তাক এলেকুৱা কৰি বহুৱাই-বাৰিছোঁ। ভাবপিছত বিচাৰৰ অভিনয় কৰি চৰকাৰী থকহঁত বচোৱা পৰা ইবুটুৰ অকলসে স্থানান্তৰ কৰি নিৰ্ৱাক্ষৰ বিহোঁ। অকল

এয়ে নহয়। সেই অকলস বহু দুৰ্নীতিপৰাধন লোকৰ জনত বসতি কৰিবলৈ বাধ্য কৰিছে।

‘বি অৱস্থাই এই ডেকাল’বাবোৰক এনেদৰে অধঃপতিত কৰিছে, সেই অৱস্থা নিৰাক্ষৰ কৰিবৰ কাৰণে আৱিষ্কৃত একো চেষ্টাই কৰা নাই, বৰং এনে অৱস্থা সৃষ্টি কৰা অল্পষ্ঠানবোৰক আমি সাহায্যহে কৰিছোঁ। এইবোৰ অল্পষ্ঠানৰ কথা কোনে নেজানে? কাৰখানা, দোকান, কেণ্টৰী, হোটেল, বেডাৰলয় হ’ল এনেকুৱা চোৰ ডকাইত সৃষ্টিকৰা কঠিৱাঙলি। এই অল্পষ্ঠানবোৰক যে আমি অকল সহ্যই কৰিছোঁ। এনে নহয়, এইবিলাকক অতি প্ৰয়োজনীয় বুলি আইন-কাহন কৰি পৰিচালনা কৰিছোঁ। আৰু ইয়াৰ ঐশ্বৰ্য্যৰ কাৰণে আমি সহায়ো কৰিছোঁ।

“এইদৰে আমি এজন দুজন ডেকাকেই জৰ্ম দিয়া নাই, এনেকুৱা হেজাৰ হেজাৰ ডেকাৰ সৃষ্টি কৰাত আমি সহায় কৰিছোঁ। তাৰপিছত এজনক ধৰি সহৎ কাম কৰিলোঁ। বুলি আশ্ব-তৃষ্টি লভিছে। আমি ধৰি লৈছোঁ। যে আমি বেছ আশ্ব-বক্ষা কৰিছোঁ। এইদৰে এবাৰ এটাক ধৰি মন্তোৰ পৰা ইকু টুইলৈ চালান দিব পাৰিলে, তাতেই আমাৰ কৰ্তব্য শেষ। ইয়াতকৈ আৰু কিবা বেছি কৰ্তব্য আছে বুলি আমাৰ ওপৰত কোনো দাবী নাই।” এড্‌ভোকেট, চৰকাৰী অজ সকলোৰে কাম কাজ লক্ষ্য কৰি নেক্সিউটতে নিজে নিজে ভাবিলে। ভেঙে আদালতত কৰ্ণেলজনৰ ওচৰত বহি আছে।

“কিন্তু এই বিচাৰৰ প্ৰসহন পাতোভে কত পৰিশ্ৰম, কত টকা-পইচাৰ শৰাধ, তাৰ প্ৰতি কাৰো ক্ৰক্ষেপ নাই।” বিৰাট কোঠাটো, দেৱালত আঁৰিখোৱা ছবি বিলাক, লেম্প, চকি, সাজপাৰ ইত্যাদিলৈ চকু ফুৰাই নেক্সিউটতে মন্তব্য কৰিলে। সামৰিক কৰ্মচাৰী, কেবেনী, প্ৰহৰী, বাৰ্তাবাহক যে অকল এই আদালততেই আছে এনে নহয়, সমস্ত বাশিয়া ব্যাপী এনে অল্পষ্ঠান চলি আছে। এই প্ৰসহন চলাই সকলোৱেই মোটা দৰমহা খাই আছে। কিন্তু এই প্ৰসহনে কাৰোবাৰ কিবা উপকাৰ কৰিছেনে? লেখমাও কৰা নাই। এনেদৰে বিচাৰৰ ভেকো ভাঙনা চলিওঁতে যি পৰিশ্ৰম আৰু টকা-পইচা নষ্ট কৰা হৈছে, তাৰ বদলি বহি ইয়াৰ এশ ভাগৰ এভাগো এই অধঃপতিত লোক সকলৰ উন্নতি আৰু সাহায্যৰ কাৰণে খৰছ কৰা হ’লহেঁতেন, ভেতিয়া হয়তো বহুতো জুৰুল সোৱা ন’গহেঁতেন।

‘কোনোবাই যদি অকস্মাতে এই ল’ৰাটোৰ প্ৰতি মৰম হৈ, সি দুখৰ পৰি নগৰলৈ অহাৰ পূৰ্বেই অলপ সহায় দিয়া হ’লে, আজি তাৰ এই দুৰ্ঘটনা নহয়।’ খীখোৱা, শুকুৱা, আভৰুৱা ল’ৰাটোৰ মুখখনিলৈ চাই নেক্সিউটতে ভাবিলে।

“নকুৰা ইয়াৰ শিহতো কেউবীৰ বাৰ কটা কাম কৰি, তাৰ লগৰীয়া বিলাকে বেঙালয়লৈ লৈ বাওঁতে, কোনোবা এজনে যদি বাধা দি তাক ক’লেহেঁতেন, ‘বাৰিয়া! বেঙালয়লৈ নেবাৰা, যোৱা উচিত নহয়,’ তেতিয়া সি নিশ্চয় নগ’লেহেঁতেন আৰু সি কু-অভ্যাসবোৰো নললেহেঁতেন আৰু কু-কৰ্মও নকৰিলেহেঁতেন।”

“কিন্তু মিছা। কোনেও তাৰ প্ৰতি এনে দৰদ দেখুৱা নাই। সি নগৰলৈ আহি পত্তৰদৰে জীৱন বাপন কৰি, বছৰৰ শিহত বছৰ কটাই দিছে। মূৰত গুৰিয়ে ধৰে বুলি চুলি চুটিকৈ কাটিছে। আনহাতে সি পূৰণা মজুৰ আৰু লগৰীয়াবোৰৰ পৰা শিকিছে কি? বা দেখিছে কি? নগৰলৈ আহি এঠো মালুহবোৰৰ মাজত সি দেখিবলৈ পাইছে—ঠগ, প্ৰবঞ্চক, সুৰা-পান, পৰম্পৰা মাজত হিংসা, কুৰুট, কপটতা ইত্যাদি আৰু যিয়েই এনেদৰে বদমাইছি কৰিছে সিয়েই সিহঁতৰ মাজত ভালমালুহ বুলি গণ্য হৈছে। কিছুমান অপকাৰী কাম কৰি তাৰ স্বাস্থ্য ভাগি গৈছে। মদ, ভাং আৰু ব্যভিচাৰ হৈছে তাৰ জীৱন-সঙ্গী। লক্ষ্যহীন হৈ নগৰৰ ৰাজ-আলিত তহল দি ফুৰোঁতে, হয়তো মদৰ নিচাত সি চুৰ কৰিলে কোনো মালুহৰ কামত নহা, কেইটামান ভগাছিগা চাৰি। অঞ্চ আমাৰ নিচিনা যি সকল লোক নিজক জ্ঞানী-গুণী বুলি দাবী কৰে, সেই সকলোৱে এই ল’ৰাটোক তাৰ অৱনতিৰ কাৰণ উদ্ঘাটন কৰি সজ পৰ্বলৈ নিবলৈ কোনো চেষ্টাই কৰা নাই। কেৱল তাক ধৰি শাস্তি দিব পাৰিলেই আমাৰ কৰ্ত্তব্য শেষ। আচল বিপদ এইখিনিভেই। এনেকুৱা কামবোৰৰ ভিতৰত নিষ্ঠুৰতাই বেছি নে মূৰ্খামিয়েই বেছি কোনেও তাক বুজিব পৰা নাই। প্ৰতিটো কামৰেই যেন শেষ সীমা পাৰহৈ গৈছে।”

নেক্লিউদমন্তে এইদৰে ভাবি ভাবি আপোন পাহৰা হ’ল। চকুৰ আগত কি যিটো তেওঁ যেন দেখাও নাই আৰু শুনাও নাই। তেওঁৰ মনত যি সত্যই কুমুৰি মাৰিলে, তাৰ কথা ভাবি তেওঁ উচপ খাই উঠিল। এই কথাটো তেওঁ কিয় আগতে বুজি পোৱা নাছিল বা আনেও বুজি পোৱা নাই, তেওঁ নিজেই তাৰ একো আভিগুৰি উলিয়াব নোৱাৰিলে।

পৰ্ব্বত

এবাৰ গোচৰৰ স্তানী স্বগিত হওঁতেই নেক্লিউদে আদালতৰ পৰা
কৰিদ'বলৈ ওলাই গ'ল। পুনৰ ঘূৰি অহাৰ তেওঁৰ উদ্দেশ্য নাই। তেওঁক যি
কৰে কৰক, কিন্তু এই কুৎসিত ভেকো-ভাওনাত তেওঁ অংখ ল'ব নোৱাৰে।

তেওঁ চৰকাৰী উকীলৰ অফিচৰ অফুসজান লৈ তেওঁক লগ ধৰিবলৈ
বেগাবেগিতকৈ গ'ল, কিন্তু অফিচৰ চাপ্ৰাটী এজনে তেওঁক বাধা দি ক'লে যে
চৰকাৰী উকীল কামত ব্যস্ত আছে আৰু এতিয়া কাকো দেখা নকৰে। ভাষা
নেক্লিউদে চাপ্ৰাটীৰ বাধা অগ্ৰাহ্য কৰি অফিচৰ দৰজাৰ সমুখ পালেগৈ।
এনেতে তেওঁ এজন অফিচাৰক লগ পাই ক'লে যে তেওঁ এজন জুবৰ আৰু চৰকাৰী
উকীলৰ লগত এটা বিশেষ কাম আছিল। চৰকাৰী উকীলৰ সাক্ষাতৰ কাৰণে
অসুস্থতা এটা আনি দিবলৈ তেওঁক অসুৰোধ জনালে।

নেক্লিউদৰ উপাধি, সাজপাৰ আৰু চালচলন দেখি অফিচাৰজনে অসুৰোধ
এবাৰ নোৱাৰিলে আৰু ততালিকে চৰকাৰী উকীলৰ অসুস্থতা আনি দিলে।
নেক্লিউদেও অফিচৰ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। চৰকাৰী উকীলৰ এইদৰে
নেবানোপেৰাকৈ সাক্ষাৎ বিচাৰ ভাল পোৱা নাছিল। তেওঁ বিয়ে বিয়ে
নেক্লিউদক "কি লাগে" বুলি কহুৱা স্তবত প্ৰৱ কৰিলে।

"মই এজন জুবৰ। মোৰ নাম নেক্লিউদ। দণ্ডপ্ৰাপ্ত বন্দিনী মাচুলতাক
দেখা কৰাৰ একান্ত প্ৰয়োজন।" নেক্লিউদে দৃঢ়ভাৱে কথাৰ কৈ পেলালে;
কিন্তু কথা কোৱাৰ লগে লগে তেওঁৰ মুখখন বঙা হৈ পৰিল। তেওঁ যে সিদ্ধান্ত
লৈছে, ই তেওঁৰ জীৱনত সূৰ প্ৰসাৰী প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিব।

চৰকাৰী উকীল মাহুজান চুটি চাপৰ। বৰণ ক'লা। চকুজ্বৰি উজ্জল।
চুলিবিলাক চুটিকৈ কটা। তেওঁৰ দীঘল হুঁতৰিটোৰ দাড়ি বিলাকো গুৰিতে
কটা।

"মাচুলত। ঐ মোৰ হনত পৰিছে। বিষ প্ৰয়োগ কৰা মৰ্কুমাৰ আচাৰী।"
ধীৰে ধীৰে উকীলে ক'লে, "কিন্তু আপুনি তাইৰ লগত কিয় সাক্ষাৎ কৰিব
থোঁজে?" ভাৰণিত উকীলে প্ৰস্তাবোৰৰ স্তব কোৱলাই ক'লে, "কোনো বিশেষ
কাৰণ নেথাকিলে, মই সাক্ষাতৰ অসুস্থতা নিৰ্দ্ধাৰণ কৰাৰে।"

“সাক্ষাতৰ বোৰ এটা বিশেষ কাৰণ আছে।” কথাৰাৰ কৈ ভেঙে আকৌ বঙা পৰিল। উকীলে নেক্‌লিউদেভৰ কথাৰাৰ কাণ দি শুনিলে আৰু মূৰটো ডাঙি ভেঙেৰ ফালে চাই ক’লে, “বাক ভাইৰ মৰুদমাৰ স্তনানী শেষ হ’লনে নাই ?

“বিচাৰ কালিয়েই শেষ হ’ল। অস্তায়ভাৱে ভাইক চাৰি বছৰ সপ্নম নিৰ্ভাসন দি দিয়া হ’ল। ভাই নিৰ্দোষী আছিল।”

চৰকাৰী উকীলে নেক্‌লিউদেভে মাচুলভা নিৰ্দোষী বুলি কোৱা উক্তিলৈ কোনো আক্ষেপ নকৰি ক’লে, “অঁ বুজিলো। যদি ভাইৰ দণ্ড কালিহে হৈছে, ভেন্ডে দণ্ডাদেশ ‘কাইনেল ফৰ্ম’ত’ নিৰ্দিষ্টা পৰ্য্যন্ত প্ৰাথমিক বন্দী শিবিৰত ভাই থাকিব লাগিব। এই শিবিৰত নিৰ্দিষ্ট দিনতহে দেখাসাক্ষাৎ কৰিবলৈ দিয়া হয়। আপুনি সেই জেলত অনুসন্ধান লওক।”

“কিন্তু মই অতি লীয়ে ভাইক দেখা কৰিব লাগে।” নেক্‌লিউদেভে ক’লে। কথাৰাৰ কৈ ভেঙে অহুভয় কৰিলে যে ভেঙে এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ মুহূৰ্ত্তৰ সমুখীন হৈছে, ভেঙেৰ ঠঠতুৰুপনি উঠিল।

অলপ অৰ্ধৰাত্ৰিভাৱে চেলাউৰি বিয় কৰি উকীলে ক’লে, “ইমান জৰুৰী প্ৰয়োজনৰ কাৰণেইবা কি ?”

“কাৰণ হ’ল ভাই নিৰ্দোষী আছিল, অৰু ভাই চাৰি বছৰৰ কাৰণে কঠোৰ নিৰ্ভাসন দণ্ড পালে আৰু এই দণ্ড পোৱাৰ কাৰণে দোষী হলে। মই।” নেক্‌লিউদেভৰ মাতত কঁপনি উঠিল। ভেঙেৰ ভাৱ হ’ল যে ভেঙে নকবলগীয়া কথা কৈ পেলালে।

“কেনেকৈ আপুনি দোষী হ’ল ?” চৰকাৰী উকীলে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“কেনেকৈ মই দোষী হ’লোঁ ?” ভাৱ কাৰণ ! মই ভাইৰ লগত অবৈধ সহবাস কৰিছিলোঁ। ভাৱ ফলতেই ভাইৰ এই দুৰ্দশা ঘটিলে। মই এই ঘটনা নকৰা হ’লে, হয়তো ভাইৰ এই অৱস্থা নহ’লহেঁতেন।”

“কিন্তু সেইবিলাক কথাৰ লগত আপুনি দেখাসাক্ষাৎ কৰাৰ সন্দৰ্ভ মই একো দেখা নাই।”

“সন্দৰ্ভ ! মই ভাইৰ আঁহুগায়ী হ’ব খোজেঁ। আৰু.....বিয়া কৰিব খোজেঁ।” ঠোকাঠুকি মাতেবে নেক্‌লিউদেভে ক’লে। ভেঙেৰ বিজৰ অৱস্থা দেখি চকুৰ পৰা জ্বাৰি চকুলো বৈ গ’ল।

“সঁজা ?” উকীলে ক’লে, “ই এটা অকৃত কাণ্ড। মই জনাত আপুনি ‘ক্ৰাচান’

“স্মারক” মাজপৰিয়ালৰ নহয় জানো ?” এই অক্লান্ত কথা প্ৰকাশ কৰাৰ পূৰ্বেৰ পৰাই
যেন তেওঁ নেক্লিউনড পৰিবাৰক চিনি পাই এনে স্তব্ধ উকীলে ক’লে ।

“মোক ক্ৰমা কৰিব । মই বি অক্লবোধ কৰিছোঁ, ভাব লগত মোৰ পৰিয়ালৰ
কোনো সম্পৰ্ক নাই ।” অলপ ধং বুজা হৈ নেক্লিউনডে ক’লে ।

“নিশ্চয় সম্পৰ্ক নাই ।” হাঁহিমাৰি উকীলে ক’লে । “কিন্তু আপুনি বি
অভিপ্ৰায় প্ৰকাশ কৰিছে, ই অসাধাৰণ ।”

“বাক বি হ’ক । মোক আপুনি অক্লমতি দিব পাবেনে নোহাৰে ?”

“নিশ্চয় দিম । এতিয়াই মই সাক্ষাৎৰ অক্লমতি লিখি দিছোঁ । ক্ৰমেক
অপেক্ষা কৰক, বহক ।”

উকীলে মেজখনৰ কাৰ্টলৈ গৈ আসন গ্ৰহণ কৰি লিখিবলৈ লাগিল, “আপুনি
বহক ।”

নেক্লিউনডে ভেতিয়াও থিয় হৈয়েই ব’ল ।

অক্লমতিৰ ক্লম লিখি চৰকাৰী উকীলে নেক্লিউনডৰ হাতত দিলে আৰু
আচৰিত হৈ তেওঁৰ কালে চাই আছে ।

“কিন্তু মই আৰু এৰাৰ কব খোজোঁ । বে আজিৰ গোচৰৰ শুনানীত মই পুনৰ
যোগ দিব নোৱাৰিম ।”

“আপুনি আদালতৰ আগত যুক্তিযুক্ত কাৰণ দৰ্শাব লাগিব । সেই কথা
আপুনি নিজেই জানে ।”

“মোৰ যুক্তি হৈছে যে যেনে ধৰণৰ বিচাৰ চলিছে, ই সম্পূৰ্ণ অনাযত্নক আৰু
নাতিহীন ।”

চৰকাৰী উকীলে ওঠৰ ভিতৰতে এটা হাঁহিমাৰি ‘হয়’ বুলি ক’লে । তেওঁ
যেন এনে মন্তব্য আগব পৰাই অৱগত আছে আৰু এনেকুৱা কথাই তেওঁক যেন
আমোদহে দিয়ে ।

“আপুনি কোৱা কথা সঁচা হ’ব পাৰে ; কিন্তু চৰকাৰী উকীল হিচাবে
এনেকথা মই সমৰ্থন কৰিবলৈ অপৰাধ । সেই কথা আপুনি নিশ্চয় বুজি পায় ।
পতিকেই আপোনাক মই আদালতৰ ওচৰত দৰ্শাত দিছোঁ । আদালতে
আপোনাৰ মন্তব্য বিচাৰ কৰিব, কিন্তু আপোনাৰ যুক্তি গ্ৰহণ নকৰিলে আপোনাৰ
অৱস্থাও হ’ব পাৰে ; হয় । আপুনি আদালতলৈ দৰ্শাত কৰক ।”

“মই মোৰ মতামত ব্যক্ত কৰিছোঁ । মই কোনো আদালতত দৰ্শাত
কৰিবলৈ বেৰাওঁ,” অলপ ধং বুজা হৈ নেক্লিউনডে ক’লে ।

“ভাল, ভেন্ডে নয়কাৰ।” সুৰ দৌৱাই উকীলে ক’লে। এনে অসুস্থ ধৰণক আগন্তুকৰ সত্ত্বে এবাৰ পৰিলেই বন্ধা! ভেনেকুৱাই উকীলৰ ভায়।

নেক্লিউলভে প্ৰস্থান কৰিলে। এনেতে আদালতৰ সভ্য এজন উকীলৰ অফিচলৈ সোমাই আহিল। “এই মাত্ৰ ওলাই যোৱা মানুহজন কোন?” ভেঙে জুৰিলে।

“নেক্লিউলভ্। ‘ক্ৰাচান’স্পাৰ্ক’ গাৱঁৰ সভাখনত যে আচৰিত ধৰণৰ মন্তব্য কৰিছিল সেই নেক্লিউলভ। তাৰি চাওকহোঁন, ভেঙে জুৰিব এজন সভ্য। আচাৰী বিলাকৰ ভিতৰত কিবা বোলেনে এজনী ছোৱালী নে তিবোতা আছিল। তাইৰ নিৰ্ভাসন দণ্ড হ’ল। সেই মানুহজনীৰ লগত বোলে ভেঙেৰ অৰৈধ সহবাস হৈছিল, আৰু এতিয়া তাইক বিবাহ কৰিবলৈ ইচ্ছুক।”

“আপুনিতো বোধ হয় সেই কথা কোৱা নাই।”

“ভেঙে নিজেই মোক কৈছে আৰু লগত এটা বিবট উত্তেজনা।”

“আজিকালি ডেকাবিলাকৰ গাত কিবা এটাই লুপ্তিছে।”

“কিন্তু ভেঙেতো ইমান কোমল বয়সীয়া নহয়।”

“নহয় হয়! কিন্তু ইভাচেঞ্চ’ই কেনেকৈ হায়বান কৰিছিল মনত আছে! সি কথা কৈ কৈ মানুহক ভাগৰ লগাই বণ জিতিছিল।”

“এনেকুৱা মানুহবোৰক বাধা নিদিলে শেষত বিপদ হোৱাৰ হে আশংকা।”

ছত্ৰিশ

চৰকাৰী উকীলৰ পৰা বিদায় লৈ, নেক্লিউলভে পোনে পোনেই প্ৰাথমিক বন্দী শিবিৰত উপস্থিত হ’ল। কিন্তু মাত্ৰ এটি শিবিৰত নাই। ইলপেট্ৰ-জনে ভেঙক বুজাই ক’লে যে হয়তো পুৰণি, অস্থায়ী জেলত তাই থাকিব পাৰে। গতিকেই নেক্লিউলভে সেই জেললৈ যাত্ৰা কৰিলে। এই জেলখন ভালেমান চুৰ। ভেঙে প্ৰায় সন্ধিয়াহে সেই জেল পালেগৈ। এটা পুৰণি ভাঙৰ পকী ঘৰ। ঘৰটোৰ দৰজাৰ সমুখ পাৰ্শ্বতেই প্ৰহৰী এজন ভেঙক বহলৈ ইজিত দি-বন্টা এটা বুজাই দিয়াত জেলাবন্দন ওলাই আহিল। নেক্লিউলভে লগত ‘অৰা’ অহুৰতি পত্ৰখন দেখুৱালে; কিন্তু ভেঙে ইলপেট্ৰক বিচাৰি ফুৰুৱা সাক্ষাৎ কৰিবলৈ

দিশ নোহাবো বুলি সমিধান দিলে। নেক্লিউদে পুনৰ ইন্সপেক্টৰক লগ ৰখিবলৈ গ'ল। ইন্সপেক্টৰৰ বঙলাৰ খটখটিত ভৰি দিওঁতেই, ভেঙে ভিতৰৰ পৰা অহা পিয়ান'ৰ সুর শুনিবলৈ পালে। ভেনেভে চকুত বেণ্ডেইজ বন্ধা ছোৱালী এজনী ওলাই আহিল। নেক্লিউদে ইন্সপেক্টৰৰ খবৰ সোধাত ছোৱালীজনীয়ে 'নাই' বুলি সমাধান দিলে।

“লেণ্ড এতিয়া ঘূৰি আহিবনে?”

পিয়ানৰ সুর আকৌ বাজি উঠিল। জটিল ডঙা ডঙা সুর। সুরৰ লহৰ যেন ক্ৰমাৎ বৃদ্ধি হৈছে।

“মই বাক সুখি আছোঁ,” এই বুলি ছোৱালীজনী ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল।

সুরৰ মাত্ৰা যেন পঞ্চমতহে উঠিল আৰু পুনৰ বন্ধ হ'ল। তাৰ ঠাইত শুনা গ'ল এক নাৰীৰ কণ্ঠস্বৰ।

“কৈ দে, ঘৰত নাই বুলি। আজি ঘূৰি নাহে। মকছিললৈ গৈছে। এনেদৰে মাল্লহবোৰে আহি কিয় দিগদাৰ দিয়ে।” ভিতৰৰ পৰা এগৰাকী নাৰীয়ে এইদৰে ক'লে। তাৰপিছত আকৌ অসংলগ্ন সুর,—পুনৰ সুর বাজে। চকী এখন পিছলৈ ঠেলা মাৰি দিয়া আহ্বাজ শুনা গ'ল। বুজিবলৈ বাকী নেথাকিল যে গানৰ সুর অভ্যাস কৰা নাৰী গৰাকীয়ে অসময়ত অহা ক্লান্ত আগন্তুকৰ প্ৰতি খঙত জলি পকি উঠিছে।

“পাপা ঘৰত নাই।” এজনী স্ত্ৰীপ্ৰকাৰা নিছলী ছোৱালীয়ে ওলাই আহি ক'লে। লগে লগে তাই বাহিৰৰ কোঠালৈ ওলাই আহিল।

খুনীয়া সাজপাৰেৰে ডেকা এজনক দেখি তাই অলপ ৰমক খাই ব'ল আৰু ক'লে, “সোমাই আহক !..... আপুনি কি বিচাৰিছে?”

“মই এই জেলত থকা কয়লী ছোৱালী এজনীক দেখা কৰিব খোজোঁ।”

“কোনো ৰাজনৈতিক বন্দী?”

“ৰাজনৈতিক বন্দী নহয়। চৰকাৰী উকীলে মোক অজ্ঞমতি দিয়া আছে।”

“মই এইবোৰ একো ক'ব নোৱাৰোঁ। পাপা ঘৰত নাই। বাক আহক ! বহক !” ছোৱালীজনীয়ে পুনৰ ক'লে।

“নতু আপুনি এহিষ্টেটজনক কওক। ভেবেত অফিচতে আছে। আপুনি ভেবেতৰ ওচৰতে দৰ্খাট দিয়ক। আপোনাৰ নাম জানিব পাবোনে?”

ছোৱালীজনীৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ নিদি নেক্লিউদে “খজবাদ” বুলি কৈ ওলাই আহিল। কম্পাউণ্ড ভিতৰতে নেক্লিউদে গৌফাল মাল্লহ এজনক লগ পাই এহিষ্টেট ইন্সপেক্টৰৰ কথা সুবিলে। আচলতে সেই মাল্লহজনাই এহিষ্টেট

ইন্সপেক্টৰ। তেওঁ অল্পহাতি পত্ৰখন খুব যেনোৰোগেৰে চালে। কিন্তু ধৈৰ্য্যত
ক'লে যে কেৱল পাছ এখন দেখুৱালেই এই প্ৰাথমিক বন্দী শিবিৰত সাক্ষাত পাব
নোৱাৰে। তাৰোপৰি আজি অত্যন্ত দেৰি হৈ গৈছে।

“অল্পগ্ৰহ কবি আপুনি কালিলৈ আহক। কালিলৈ দহ বজাত আহক।
সেই সময়ত সকলোৰে দেখা-সাক্ষাৎ কৰে। তেতিয়া ইন্সপেক্টৰ নিজেও উপস্থিত
থাকিব। তেতিয়া হয়তো কমনকমত, আৰু যদি ইন্সপেক্টৰ মঞ্জুৰ কৰে, অফিচত
সাক্ষাৎ কব পাৰিব।”

সেইদিনা আৰু সাক্ষাতৰ সুবিধা নেকলিউদতে কোনো বকম কৰিব
নোৱাৰিলে। তেওঁ ঘৰলৈ ঘূৰি গ'ল, মাচুলভাৰ লগত দেখা কৰা কথাই, তেওঁৰ
মনত যথেষ্ট উত্তেজনা সৃষ্টি কৰিছিল। বাটে বাটে গৈ থাকোঁতে কাছাৰীৰ কথা
তেওঁ পাহৰি পেলালে। একমাত্ৰ মনত খুন্দিয়াই আছিল, চৰকাৰী উকিল
আৰু এছিষ্টেণ্ট ইন্সপেক্টৰ জনৰ লগত হোৱা তেওঁৰ কথা বতৰাবোৰ।

আজিৰ দিনটোৰ ঘটনাবোৰে তেওঁৰ মনত যথেষ্ট উত্তেজনা সৃষ্টি কৰিছিল।
ঘৰলৈ অহাৰ পিছতো এই উত্তেজনা শাম কটা নাছিল। আহিয়েই তেওঁ
ডায়েৰীখন খুলি ল'লে। বহুদিন তেওঁ ডায়েৰী লেখা নাছিল। ডায়েৰীখনৰ কেই
ফাঁকিমান কথা পঢ়ি, তাৰপিছত তেওঁ এইখিনি কথা ডায়েৰীত লিখি থ'লে :

“দুবছৰ কাল মই ডায়েৰীত কোনো কথা লিখা নাই। ভাবিছিলো
এনেকুৱা বাল্য স্মৃতি কাম আৰু একো নকৰোঁ। কিন্তু আচলতে ই ল'ৰাধেমালি
নহয়। ই হ'ল মোৰ আত্মা আৰু মানুহৰ প্ৰত্যেকৰে অন্তৰত থকা স্বৰ্গীয়
আত্মাৰ লগত যোগসূত্ৰৰ প্ৰতিষ্ঠা। দুবছৰ কাল মোৰ আত্মা আছিল স্তম্ভ আৰু
মই আছিলোঁ নিঃসঙ্গ। এপ্ৰিলমাহৰ ২৮ তাৰিখে মই কাছাৰীত জুবৰ থাকোঁতে
এটা আচৰিত ঘটনাই মোক অগাই তুলিলে। কাটুংচাক মই আচামীৰ কাঠ
গঁড়ালত দেখিবলৈ পালোঁ। এই ছোৱালীজনীৰ লগত এদিন মই অবৈধ সহবাস
কৰিছিলোঁ। আনহাতে মোৰ দোষতেই এটা অজুত ভুলৰ কাৰণে তাইৰ
কঠোৰ নিৰ্কাশন দণ্ড হ'ল। মই চৰকাৰী উকীল আৰু জেলৰ পৰা ঘূৰি
আহিছোঁ। আজি জেলত সাক্ষাৎ কৰিব নোৱাৰিলোঁ। মই প্ৰতিজ্ঞা কৰিছোঁ।
যে জেলত তাইক সাক্ষাৎ কৰিবৰ কাৰণে সৰ্ব্বপ্ৰকাৰ চেষ্টা কৰিম। তাইৰ
ওচৰত সকলো দোষ স্বীকাৰ কৰিম। এই পাপৰ পৰা মুক্তিৰ কাৰণে যদি দ্বৰকাৰ
হয় মই তাইক পত্নী হিচাবে গ্ৰহণ কৰিম। হে প্ৰভো। তুমি মোৰ সহায় হোৱা।
মোৰ আত্মাই শান্তি পাপক আৰু আনন্দেৰে অন্তৰ ভৰি পৰক।”

সাতত্ৰিশ

সেইদিনা ৰাতি ভালেমান পৰলৈকে মাচলভাৰ চৌপনি অহা নাছিল। তাই চকুটি মেলি দৰজাৰ ফালে চাই আছিল। পাহুৰীৰ জীয়েকে দৰজাৰ ওচৰতে খোজ চলাই আছিল। বহু চিন্তাই সেইদিনা তাইৰ মনলৈ আহিল।

তাইৰ ভাৱ হ'ল যে চাঞ্চালিনত কোনো কৰ্মদিৰ লগত তাই বিয়া নোসোমায়, কোনো ছল চাতুৰীয়ে তাইক এই কাম কৰাব নোৱাৰে, জেলৰ কোনো বিষয়া, কেবেণী, বাৰ্ডাৰ বা বাৰ্ডাৰৰ কোনো সহকাৰীৰ লগত কিবা এটা সা-সুবিধা কৰি ল'ব, "তেওঁলোক নিশ্চয় এই পথৰেই পথিক। একমাত্ৰ কথা হ'ল মই শুকাই ক্ষীণাই যোৱা উচিত নহয়, সেয়ে হলেই মোৰ সৰ্বনাশ।"

তাইৰ মনত পৰিল তাইৰ উকীলজনে কেনেকৈ তাইলৈ দৃষ্টি দিছিল, আৰু সেইদৰে বিচাৰক মণ্ডলীৰ সভাপতি, তাই ল'গপোৱা মানুহবোৰ, আৰু কাছাৰীলৈ অহা প্ৰায় মানুহেই তাইলৈ চকু দিছিল। তাইৰ বন্ধু বাৰ্ধাই জেলত তাইক দেখা কৰি যিজন ছাত্ৰৰ কথা কৈছিল সেই ছাত্ৰজনৰ কথাও তাইৰ মনত পৰিল। মেডাম কিটেইভাৰ বেষ্টা প্ৰতিষ্ঠানত থাকোঁতে এই ছাত্ৰজনক তাই বৰ ভাল পাইছিল। ছাত্ৰজনেও তাইৰ দুৰ্ভাগ্যৰ কথা শুনি অতিশয় দুঃখ প্ৰকাশ কৰিছিল। বঙা চুলিৰ মানুহ জনীৰ লগত হোৱা যুজখনৰ কথাও তাইৰ মনত পৰিল, তাইৰ প্ৰতি মাচলভাৰ পুতৌ হয়। কটিবালাটোৰ কথাও মনলৈ আহিল। সি তাইক কট এটা বেছিকৈ দিছিল। এইদৰে বহু কথাই তাইৰ মনত পৰিল। কিন্তু নেকলিউদভৰ কথা ঘূৰ্ণাক্ষৰেও মনত পৰা নাই। তাই নিজৰ বালাকালৰ আৰু যৌৱনৰ কথাবোৰ পাহৰি পেলাইছিল। সেই অভীভব ঘটনা তাইৰ কাৰণে অতি বেদনাদায়ক। তাইৰ মনৰ কোনোবা নিজন্ত কোণত সেই স্মৃতি এতিয়াও স্পষ্টপ্ৰায়। নেকলিউদভৰ সমস্ত স্মৃতি তাইৰ মনৰ পৰা লুপ্ত হৈছে; আনকি সপোনতো সেই স্মৃতিয়ে কোনোদিন ঠাই পোৱা নাই। আজি আদালতত এই নেকলিউদভক তাই চিনি পোৱা নাছিল। তাই যেতিয়া শেষবাৰ নেকলিউদভক দেখিছিল, তেতিয়া তেওঁ আছিল চেঙেলীয়া ডেকা। দাঁৰি গৌৰু হুটিয়াইছিল মাথোন। চুলিবিলাক ডাঠ, চুটি, ক'লা আৰু তুলনা আছিল। কিন্তু বৰ্তমান তেওঁৰ চেহেৰাৰ সম্পূৰ্ণ পৰিৱৰ্ত্তন হৈছে। তেওঁৰ

বয়স বৃদ্ধি হৈছে। দাঁবি গোঁফ ভোবোকাৰ। কিন্তু চেহেৰাত এই পৰিবৰ্ত্তনৰ কাৰণে তাই তেওঁক তিনি নোপোৱা নহয়। আচলতে তাই তেওঁৰ দৃষ্টি মনৰ পৰা মচি পেলাইছিল। সেই অন্ধকাৰ বাতিতেই তাইৰ মনৰ পৰা নেক্লিউদন্তৰ চিন্তাৰ নাইকিয়া হৈছিল, যিদিনা তেওঁ সামৰিক বাহিনীৰ পৰা ঘূৰি আহি মাহীয়েকহঁতৰ ঘৰত নানামি, পোনে পোনে বেলেদি ঘৰলৈ গুছি গৈছিল।

সেই সময়ত কাটুংচাই ভালকৈ জানিছিল যে তাই গৰ্ভৱতী। তাই পেটে পেটে আশা বাখিছিল যে নেক্লিউদন্ত আকৌ এদিন ঘূৰি আহিব। গতিকেই তাইৰ গৰ্ভত থকা শিশু যে ভবিষ্যতৰ অন্তৰায় এই ভাৱ তাইৰ কোনোদিনেই অহা নাছিল। কেতিয়াবা তাই নিজৰ পেট স্পৰ্শ কৰি এই গৰ্ভস্থ শিশুৰ অঙ্গ চালনা অনুভৱ কৰিছিল, তেতিয়া তাই নিজে নিজে আচৰিত হয়। কিন্তু সেইদিনা বাতি তাইৰ সমস্ত কল্পনা ধূলিসাৎ হৈ গ'ল, তাইৰ আকাশ ভাগি মূৰত পৰিল। সেইদিনা তাইৰ গৰ্ভস্থ শিশু তাইৰ ভবিষ্যতৰ কণ্টক হৈ উঠিল।

নেক্লিউদন্তৰ মাহীয়েকহঁতেও তেওঁ আহিব বুলিয়েই আশা কৰি আছিল। তেওঁলোকে ভাগিনীয়েকক নিমন্ত্ৰণো দিছিল, কিন্তু তেওঁ তাঁৰবাৰ্তা দি আহিব নোহোৱাৰে বুলি জনাই দিলে; কাৰণ পিটাৰ্চবুৰ্গত কেনোবা এজনক তেওঁ দেখা কৰিবৰ কাৰণে সময় বন্ধা আছিল। কাটুংচাই এই কথা গম পাই বাতি চুই বজাৰ ট্ৰেইনখনতে তেওঁক লগ ধৰিবলৈ মনে মনে ভাবিলে। তাই বৃদ্ধা নাৰী দুগৰাকীক শয্যা গ্ৰহণ কৰিবলৈ সাহায্য কৰি, বাতি ষ্টেচনলৈ ঘাবলৈ ওলাল, লগত ল'লে বান্ধনি এজনৰ সৰু জীয়েক মাককাক।

অন্ধকাৰ বাতি। পিনপিনীয়া বৰষুণ। ঠাণ্ডা বতাহ। মাজে মাজে ছবছবকৈ জাকে জাকে বৰষুণ আহে, আকৌ বন্ধ হয়। এই ঘোৰ অন্ধকাৰ বাতি বাট-পথ চিনিপোৱা টান হৈ পৰিল। তাই বেল ষ্টেচনলৈ যোৱা বাস্তা তিনি পাইছিল যদিও এটুকুৰা হাবি পাৰ হওঁতে বাট হেৰুৱাই পেলালে। সেই সৰু বেল ষ্টেচনটোত গাড়ী তিনি মিনিট মানহে থামে। সময়ৰ আগতেই তাই ষ্টেচন পাৰ্গৈ বুলি আশা কৰিছিল; কিন্তু বাট-পথ হেৰুৱাই, শেষত বিতীৰ বেল দিওঁতহে ষ্টেচন পালেগৈ। দৌবাৰদৌৰিকে গৈ প্ৰথম প্ৰেণীৰ গাড়ী এখনৰ বিৰিকীৰ কাষত তাই নেক্লিউদন্তক দেখা পালে। গাড়ীখনৰ ভিতৰত বিজুলিৰ পোহৰ জলি আছিল। ডেলডেট, কভাৰ লগোৱা কুচনৰ আসনত তেওঁৰ বিপৰীত ফালে ছদ্ম অকিচাবে মুখামুখিকৈ বহি তাঁচ খেলাত

ব্যস্ত। নেক্লিউনডৰ গাভ বগা কাফিজ আৰু গাভ লাগি থকা পেণ্ট্ এটা পিন্ধি বেকৰ হেণ্ডেলত বহি কিবা এটা কথাত হাঁহি আছিল। তেওঁক চিনি পোৱাৰ লগে লগে কাটুংচাই গাড়ীখনৰ থিৰিকীত, ঠাণ্ডাত ঠেবেঙা লগা হাতেবেই ঢাকা দিলে। কিন্তু ইফালে বেল এবাৰ শেষ ঘণ্টা পৰিল। বেলখন পিছলৈ হোঁহোকা মাৰি পুনৰ ডাবাবোৰ এটা এটাকৈ আগবাঢ়িবলৈ ধৰিলে। হাতত তাঁচপাত লৈ, অফিচাৰ এজনে বাহিৰলৈ লক্ষ্য কৰিলে। তাই পুনৰ থিৰিকীখন হাতেবে থুন্দা দিলে হয়, কিন্তু গাড়ীখন ক্ৰমে ভীৰু গতিত আগবাঢ়িল আৰু ভায়ে গাড়ীখনৰ ভিতৰলৈ চাই চাই, গাড়ীৰ লগে লগে গৈ আছে। অফিচাৰ জনে থিৰিকীখন ভললৈ নমাৰলৈ বন্ধ কৰি আছে কিন্তু নমাৰ পৰা নাই। নেক্লিউনডে তেওঁক থেলামাৰি নিজেই থিৰিকীখন নমাৰলৈ ধৰিলে। গাড়ীখনৰ বেগ ক্ৰমে বাঢ়ি আহিল আৰু কাটুংচাইও গাড়ীৰ লগে লগে বেগ দিবলৈ ধৰিলে। তাৰপিছত গাড়ীৰ বেগ ভীৰু হৈ পৰিল আৰু থিৰিকীখনো ভললৈ নামি পৰিল। এনেতে গাৰ্ড আহি তাইক ঠেলা মাৰি আঁতৰাই দি, তেওঁ নিজে আপ মাৰি গাড়ীত উঠি পৰিল। কাটুংচাই নিয়ৰত সেমেকা প্লেটফৰ্মৰ ওপৰেদি দৌৰ দিলে। প্লেটফৰ্মৰ মূৰ পাওঁতে কথমপিহে হামথুৰি খাই নপৰাকৈ থাকিল, কিয়নো থটখটিৰ ওপৰেদি তাই কোবেৰে নামি গৈছিল। ইতিমধ্যেই প্ৰথম শ্ৰেণীৰ গাড়ীবোৰ পাৰহৈ গ'ল। তথাপি বেলখনৰ কাণে কাণে তাই দৌৰি আছে। তাৰপিছত দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ আৰু তৃতীয় শ্ৰেণীৰ গাড়ীবোৰ ভীৰু বেগে পাৰহৈ গ'ল। অন্তত পিছফালে লেন্স এটা জলাই থোৱা গাড়ীখনো পাৰ হ'ল। ইতিমধ্যে তাই ইজিনে পানী লোৱা পুখুৰীটোৰ ওচৰ পাইছিল। খোলা ঠাই, বতাহে কোঁকোৱাই আছিল। তাতে অভিযাজাই ঠাণ্ডা। কাটুংচাৰ গাৰ শালখন বতাহে উৰুৱাই নিলে আৰু পিন্ধি থকা স্কাৰ্টটো নিয়ৰত ভিত্তি ভৰিত লাগি লাগি ধৰিলে। তথাপি তাই দৌৰি আছে, শালখন মূৰৰ ওপৰত উৰি গৈছে।

“কেটেবীনা মিখেলিৰনা! তোমাৰ শালখন উৰি গ'ল।” তাইৰ লগত অহা আৰু পিছে পিছে দৌৰি যোৱা সৰু ছোৱালীটিয়ে ক'লে।

কাটুংচাই ঘূৰি চাই হুই হাতেবে শালখন ধৰি কেবুলিবলৈ ধৰিলে আৰু চিঞৰ মাৰি কলে, “নাই—গ'ল—ল।”

“তেওঁ বহি গৈছে হাঁহি তামাচা কৰি আৱানী চকীত আৰু মনখাই আমোদ কৰিছে বিজুলিৰ চাকিৰে আলোকিত বেলৰ কুঠৰীত। আৰু হই—এই ঘোৰ

অন্ধকাৰত বতাহ বৰষুণত, বোকাই পানীয়ে ভিতি ঘূৰি ঘৰিছে^১, হিয়াধুনি কান্দিছে।” তাই নিজে নিজে ভাবিলে। তাই মাটিত লেপেত মাৰি বহি, এনেদৰে ফেকুৰি ফেকুৰি কান্দিবলৈ ধৰিলে যে লগৰ সহচৰী লক ছোৱালীজনীয়ে ভয় পাই উঠিল। ছোৱালীজনীয়ে কাটুংচাৰ তিতা গাটো দুই হাতেৰে সাবতি ধৰি ক’লে, “ব’লা, বলা, ঘৰলৈ ঘূৰি যাওঁ ব’লা।”

ছোৱালীজনীৰ কথাটো কাণ নিদি কাটুংচাই মনে মনে ভাবিলে, “চলন্ত বেল গাড়ীৰ চকাৰ তলত পৰি দিলেই সকলো শেষ হ’ব।”

তাই তাকে কৰাটো খাতাং কৰিলে। একোটা ভীৰ উত্তেজনাৰ মাহুহৰ চিন্তা এনেকুৱাই হয়। এনেতে তাইৰ গৰ্ভত থকা নেক্লিউদৰ প্ৰতিনিধি সন্তানটিয়ে যেন কঁপি উঠিল। সি যেন খুব আলফুলকৈ তাইৰ পেটত খুন্দিয়াইছে। সি যেন পেটৰ ভিতৰতে ঘূৰিব খোঁজে। নেক্লিউদৰ ওপৰত ক্ৰোধ আৰু বিভ্ৰমাত তাই জীৱন শেষ কৰি দিম বুলি যিদৰে ভাবিছিল, ক্ৰমে সেই খং শাম কাটি আহিল। আত্মহত্যা কৰি, তেওঁৰ ওপৰত প্ৰতিশোধ লোৱাৰ ভাবো কমি আহিল। তাই কিছুপৰ নীৰৱে থাকি, শালখন মূৰত লৈ ঘৰমুৱা হ’ল।

ভিত্তিঘূৰি, জ্বৰত সজ্জেটা লাগি কঁপি কঁপি ক্লাস্তাই তাই ঘৰলৈ ঘূৰিল। সেইদিনৰ পৰাই কাটুংচাৰ মনত এটা সম্পূৰ্ণ পৰিবৰ্তন ঘটিল। তাইৰ অন্তৰাত্মা যেন বিপৰীতমুখী হৈ পৰিল। সেই ভৱাৰহ ৰজনীৰ পৰা, মাহুহৰ সততাৰ ওপৰত তাই বিশ্বাস হেৰুৱাই পেলালে। সততাৰ ওপৰত তাইৰ নিজৰ বিশ্বাস আছিল, আৰু ভাবিছিল যে আনেও তাইৰ দৰে সততা আৰু স্তুৰিচাৰত বিশ্বাস কৰে, কিন্তু সেই বাতিৰ পৰা তাইৰ দৃঢ় বিশ্বাস জন্মিল যে সততা, সাধুতা স্তুৰিচাৰ বা শ্ৰায়, এইবিলাক কথাৰ কাৰো আস্থা নাই। ভগবান, তেওঁৰ আইন ইত্যাদি যিবিলাক কথা কোৱা হয়, এই সকলো বিলাক প্ৰৱৰ্তনাৰ বাহিৰে একো নহয়, আৰু ই সম্পূৰ্ণ মিছা প্ৰভাৱণ। তেওঁক তাই ভাল পাইছিল। তেওঁক তাইক প্ৰেম নিবেদন কৰিছিল। হয়, সেইকথা তাই ভালকৈ জানিছিল। কিন্তু তেওঁ সেই কামলিঙ্গা চৰিতাৰ্থ কৰাৰ পিছত তাইক পথৰ ডিফ্ৰাক্শী কৰি দলিয়াই পেলাইছে। তাইৰ প্ৰেমত পৰাঘাত কৰিছে। কিন্তু তাই যিমানদূৰ জানিছিল, বুজিছিল, মাহুহৰ ভিতৰত তেওঁক সৎ লোক বুলিয়েই তাই ধাৰণা কৰিছিল। বাকী মাহুহৰোৰ তেওঁতকৈ অনেক শ্ৰেণে নামৰাচ। ইয়াৰ পিছত তাইৰ জীৱনত পদে পদে যি ঘটিছে, সেই ঘটনাই তাই ভবা কথাকে প্ৰমাণ কৰিছে যে মাহুহৰ ভিতৰত সততা নাই। মাহুহ

বাহিৰন্ত এটা আৰু ভিতৰত এটা। তেওঁৰ মাহী ছুগৰাকী বাকু তাই মাখী বুলি ভাবিছিল তেওঁলোকে তাইক ঘৰৰ পৰা বাহিৰ কৰি দিছে। তাৰ কাৰণ কি ? আগতে তেওঁলোকক তাই যি দৰে সেৱা সৎকাৰ কৰিছিল, পিছত তাই সেইদৰে কৰিব নোৱাৰা হৈছিল। এয়েভে, তাই যিবিলাক ভিৰোভা মানুহ লগ পাইছে, সিহঁতে তাইক দি ধন ঘটাব খোজে আৰু যিবিলাক পুৰুষ লগ পাইছে, সিহঁতে বৃদ্ধ পুলিচ বিষয়কে আবদ্ধ কৰি জেল স্বাৰ্ভাৰ পৰ্যন্ত, সকলোৱেই তাইক ভোগৰ সামগ্ৰী বুলিয়েই ভাবে আৰু বিবেচনা কৰে ; কোনেও তাইক মানুহ জ্ঞান নকৰে। কোনেও তাইক স্নেহৰ চকুৰে নেচায়। তাইৰ এই বিখ্যাসত সহায় কৰিছিল সেই বৃদ্ধ কবিজনক। তাই স্বাধীনভাৱে জীৱন বাপন কৰা দ্বিতীয় বৃদ্ধৰত লগ পাইছিল এই কবিজনক। কবিয়ে খোলা খুলিকৈ কৈছিল যে এনেকুৱা জীৱনেই প্ৰকৃত সুখ আনে আৰু এনে জীৱন কবিতাময় আৰু সৌন্দৰ্যময় বুলি তেওঁ বৰ্ণনা কৰিছিল।

প্ৰত্যেক মানুহেই নিজৰ চিন্তাত মগ্ন, আৰু নিজৰ সুখ বিলাসত মত্তলীয়া। ঈশ্বৰ, ভগবান, সত্যতা এইবিলাক প্ৰতিভাৰণ। তাইৰ মনত আকৌ সন্দেহ হয়। তাই নিজে নিজে আচৰিত হয়। সংসাৰখন কিয় এনেদৰে সৃষ্টি হৈছে। কিয় মানুহে পৰম্পৰক আঘাত কৰে, আৰু অন্তত সকলোৱেই দুঃখ পায় ! তাই আকৌ ভাবে এইবোৰ কথা চিন্তা নকৰাই ভাল। তাইৰ যদি মন বেয়া লাগে, হয় চিগাৰেট খাব, নহয় সুৰাপান কৰিব। তাতকৈ যদি আৰু কিবা প্ৰয়োজন হয়, কোনো পুৰুষৰ লগত আকৌ প্ৰেমৰ লীলা খেলা কৰিব। এইদৰে—এইদৰেই জীৱন গৈ থাকিব।

অঁঠাতিশ

বৰিবাব পুৱা পাঁচটা বজা। মহিলা বন্দী শিৱিৰৰ কৰিদ'ৰত হুইছেল বাজি উঠিল, কাৰাবিহভাই ইতিমধ্যেই সাৰ পাইছিল। তাই মাচুলভাক জগাই দিলে।

স্বাৰ্ভটোৰ ভিতৰত পুৱাবেলা অভ্যস্ত ছুৰ্গুৰু উঠে। এই ছবিৰ বায়ু আহি মাচুলভাৰ নাকত লাগিল, উশাহ এটা টানি নিজে নিজে ভাবিলে, হায়। মই এতিয়াহে কয়দি হ'লো। পাহৰণিত ডুব গৈ থাকিবৰ কাৰণে তাই আকৌ গুৰু খুজিছিল। কিন্তু গুৰ নোহাবিলে। ভয়ত তাইৰ চৌপনি নাছিল। তাই ভাবি-

কিটা কৌচাই উঠি বহিল আৰু চকু মেৰি ইফালে সিফালে চালে। আটাইবিলাক নাৰী বন্দিনীয়েই সাৰ পাই উঠিছে, কেৱল কেইটামান ল'ৰা-ছোৱালী ভেতিয়াও নিদ্রাগত। চুলাই মদ বিজীৰ অপৰাধত কাৰাদণ্ড পোৱা মানুহজনীয়ে ল'ৰা-ছোৱালী হালধ গাত কাপোৰ এখন জাপি দিছে যাতে সিহঁতে সাৰ নেপায়। নতুনকৈ সংগ্ৰহ কৰা চিপাহী জনক মুক্ত কৰি দিয়াৰ অভিযোগত অভিযুক্ত মানুহজনীয়ে কেচুৱাক মেৰাই দিয়া ফটাকাণিবোৰ বদত দিছে আৰু তাইৰ কেচুৱাটোৱে নীলনয়না ফিড'ছিয়াৰ কোলাত কানোনৰ আৰাও তুলিছে। ফিড'ছিয়াই পাৰ্ধ্যমানে কোমল মাতেৰে কেচুৱাটোক নিচুকনি দিছে হয়, কিন্তু তাৰ কানোন বন্ধ হোৱা নাই। ক্লয়বোগত ভুগী থকা মানুহজনী কাহত অৰ্জ্জবিত। তাই বুকুত হাতখন দি হেঁচামাৰি ধৰিছে; কিন্তু কাহ বন্ধ হোৱা নাই। কাহৰ মাজতে সকাহ পালেই তাই অ-হ-হ বুলি চিঞৰ একোটা মাৰে। ভেজ উভটি তাইৰ মুখখন বঙা হৈ পৰিছে। ঢোল যেন শকত বঙাচুলিৰ মানুহজনীয়ে বিহনাত আঁঠুকিটা জপাই সপোনত দেখা গল্পৰ পোহাৰ মেলিছে। অগ্নিসংযোগৰ অপৰাধিনী মানুহজনীয়ে ইকনৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা বত। পাতুৰীৰ জীয়েকে টোপনিৰ পৰা উঠি বিছনাতে বহি ঠৰ লাগি সমুখৰ ফালে চাই আছে। খৰাচত্কাই চুলি কোচা মেলি আঙুলীৰে জঁট ভঙাত ব্যস্ত।

এনেতে কৰিদ'বত খোজৰ শব্দ শুনা গ'ল। গাত জেকেট আৰু আঁঠুৰ ওপৰতে ঠেঙা পিন্ধা ছজন কয়দি দৰজা খুলি মাৰ্ডৰ ভিতৰলৈ সোমাই আহিল। সিহঁতে নাক কৌচাই ছৰ্গন্ধ ওলোৱা চৰিয়াটো বাহিৰলৈ লৈ আহিল। নাৰী কয়দিবিলাকে হাত মুখ ধুবলৈ কৰিদ'বত থকা পানী কললৈ ওলাই গ'ল। বঙাচুলিৰ মানুহজনীৰ অগ্ৰ এটা কোঠাত থকা মানুহ এজনীৰ লগত কঁজিয়া লাগিল। তাৰপিছত পৰস্পৰৰ দোষাবোপ, অভিযোগ আৰু চিঞৰ বাধৰ।

বঙাচুলিৰ মানুহজনীৰ খালি পিঠিত ঢকা এটা মাৰি বুদ্ধ জেলাবজনে ক'লে, "ভোক নিৰ্জন কোঠাত ভৰাই থ'ব লাগে নহয়? চুপ থাক।"

পিঠিত ঢকা মাৰি তাইক যেন মৰম হৈ কৰিছে, এনে ভাবত মানুহজনীয়ে ক'লে "বুঢ়াটোৰ কি বে ধেমালি!"

"বাক প্ৰাৰ্থনাৰ সময় হল। থৰ কৰ।"

মাত্ৰভাই সাজপাৰ পিন্ধি, তাইৰ চুলিকোচা সজাওঁতেই, ইন্সপেক্টৰ আৰু ভেণ্ডৰ সহকাৰীজন আহি উপস্থিত হল।

"পৰিদৰ্শনৰ কাৰণে সকলো ওলাই আহাঁ।" জেলাবে হুকুম দিলে।

আটাইবিলাক কয়দি দাৰ্ডৰ পৰা ওলাই আহি বাৰাগাভ সাৰি পাতিলে । পিছৰজনীয়ে আগৰজনীৰ কাকত হাত ধৈ থিয় হৈ লাইন পাতিছে । আটাই-বিলাক নাবী বন্দিনীৰ গম্ভিৰ হৈ গ'ল ।

পৰিদৰ্শনৰ পিছত দাৰ্ড'বনীয়ে আটাইবিলাক নাবী কয়দিক প্ৰাৰ্থনাৰ কাৰণে গিৰ্জালৈ লৈ গ'ল । জেলৰ বেলেগ বেলেগ দাৰ্ডৰ পৰা অহা ১০২ জনী নাবী কয়দিয়ে লাইন পাতি গিৰ্জালৈ যাত্ৰা কৰিলে । মাচ'লভা আৰু ফিড'ছিয়া লাইনৰ মাজত । আটাইবিলাকৰ সাজপাৰ হ'ল ধৰল ক্ৰাট, জেকট আৰু মূবত বগা কমাল । কেৱল কেইজনীয়ান মানুহৰ গাতহে অস্ত্ৰ বডৰ সাজপাৰ আছিল । এই কিজনী মানুহ হ'ল চাইবেৰিয়ালৈ নিৰ্কাসিত হোৱা কয়দিৰ স্ত্ৰী ; স্বামীৰ লগত সিহঁতে ল'ৰা-ছোৱালী লৈ চাইবেৰিয়ালৈ যাবলৈ ওলাই আহিছে । সমদল হৈ যোৱা বন্দিনী বিলাকৰ আগত, মাচ'লভাই তাইৰ খঞ্জন বচ'কডাক দেখা পাই, ফিড'ছিয়াক তাইৰ খঙাল মুখখন আঙুলিয়াই দেখুৱালে । খটখটীৰ পৰা নাবী কয়দি বিলাক নামি গ'ল । সিহঁতে কথাবতৰা বন্ধ কৰি, গিৰ্জাৰ ভিতৰলৈ সোমাই গৈ সোঁত ফালে থিয় হৈ বস ।

ভিৰোভা বিলাকৰ পিছত আহিল পুৰুষ কয়দি বিলাক । সিহঁতৰ ভিতৰত বহুতেই নিৰ্কাসন প্ৰাপ্ত বন্দী । কিছুমানে স্বীপাস্তৰৰ হুকুম পাইছে । কিছুমানে এই জেলভেই কাৰাদণ্ড ভোগ কৰিছে । কিছুমানক সিহঁতৰ সমাজে বহিষ্কাৰ কৰি নিৰ্কাসনলৈ পঠাইছে । সিহঁতে গিৰ্জাৰ হলটোৰ বাওঁফালে দণ্ডায়মান । চাইবেৰিয়ালৈ নিৰ্কাসিত কিছুমান বন্দী ইতিমধ্যেই গিৰ্জাৰ ভিতৰত উপস্থিত হৈছিল । সিহঁতৰ মূৰ চুাল বিলাক এফাল খুৰোৱা আৰু ভৰিত জিজিৰী লগোৱা । ইহঁতে গেলেৰীৰ একাষে থিয় হৈ আছে আৰু বিপৰীত ফালে আন এদল সন্ত-দণ্ডপ্ৰাপ্ত বন্দী ।

জেলৰ ভিতৰত এই গিৰ্জাটো এজন সদাগৰে বহু হাজাৰ টকা খৰচ কৰি পুনৰ্নিৰ্মাণ কৰি দিছিল । বহু কাককাৰ্য খচিও সোণবৰৰে জেউতিচৰা এই গিৰ্জা ।

কিছুপৰ গিৰ্জাৰ ভিতৰত সকলোৱেই নিতালমাৰি আছিল । কেৱল মাজে মাজে একোটা কাহ, নাকৰ আৱাজ, কেচুৱাৰ কান্ধোনৰ বাহিৰে কোনো সাবস্বৰ নাই ; কিন্তু বন্দীবিলাকৰ জিজিৰীৰ আৱাজ কেতিয়াবা শুনা যায় । শেষত মাজত থিয় হৈ থকা কয়দি বিলাকে, এটা নক বাট উলিয়াই দিলে, সেই বাটেদিয়েই জেল ইন্সপেক্টৰ একেবাৰে সমুখত থিয় হ'বৰ কাৰণে—বীৰবেশে আগবাঢ়ি গ'ল ।

উনচত্বিংশ

প্রার্থনা আৰম্ভ হ'ল। প্রার্থনাৰ কামখিনি এনেদৰে সমাধা হৈছিল।
পাহুবীজনে স্বৰ্ণখচিত এটা হলৌ চোলা পিন্ধি লৈছিল। পোষাকটো অদ্ভুত আক
কিছুতকিমাকাব। তেওঁ কাঁহি এখনত কটি এটা কাটি টুকুৰাটুকুৰ কৰি লৈছিল।
ভাৰণিহুত স্তূৰাপূৰ্ণ কাপ এটাত কটিৰ টুকুৰা বিলাক ভৰাই দিলে। লগে লগে
কিছুমান স্তোত্র পাঠ কৰিলে। ইতিমধ্যে সহকাৰী পাহুবীজনে ধ্ৰাভ ভাৰাত
কিছুমান স্তোত্র পাঠ কৰিলে। স্তোত্রবিলাকৰ কোনো অৰ্থ বোধগম্য নহয়।
ভাতে তেওঁ খুব খবকৈ পাঠ কৰাত, একেবাৰে বুদ্ধিব নোৱাৰা হৈছিল। ভাৰ-
ণিহুত বন্দী বিলাকেৰে সৈতে ত্ৰৈক্যতানত গাই শুনাইছিল। প্রার্থনাৰ মূল
উদ্দেশ্য হ'ল সন্মিতি, সন্মিতি আৰু ৰাজপৰিয়ালৰ মঙ্গল কামনা কৰা। মাহুহ-
বিলাকে আঁঠুকাটি আছিল। পাহুবীজনে দোহাৰি দোহাৰি প্রার্থনা জনাই
আছিল। ইয়াৰ বাহিৰেও 'যীশু খ্ৰীষ্টৰ পাহুনি সকলৰ কাম' বোলা পুথিৰ পৰা
সহকাৰী পাহুবীজনে আৰু কিছুমান স্তোত্র পাঠ কৰিলে। তেওঁ এনে এটা অদ্ভুত
স্তূৰ দি পাঠ কৰিছিল যে শ্ৰোতা সকলে একোৱেই বুদ্ধি নেপালে। পাহুবীজনে
পুনৰ সন্ত 'মাৰ্কৰ উপদেশ'ৰ পৰা কিছু স্তূত পাঠ কৰি শুনালে। এই পাঠ কৰা
স্তূত বিলাকত কোৱা হৈছিল কেনেকৈ যীশু খ্ৰীষ্টই স্বৰ্গলৈ যোৱাৰ পূৰ্বে, মৃতদেহ
বিলাকৰ মাজৰ পৰা উঠি, তেওঁৰ পিতৃৰ সোঁ-হাতে বহি, মেৰী মেগডালিনৰ
গাৰ পৰা ৭টা আৰু তেওঁৰ মুখ্য শিষ্যবিলাকৰ গাৰ পৰা ১০ টা চন্দ্ৰতানক খেদাই
পঠাইছিল। যীশুৱে তেওঁৰ শিষ্য বিলাকক তেওঁৰ উপদেশ গোটেই বিশ্বত প্ৰচাৰ
কৰিবলৈ আদেশ দিলে। তেওঁ হুকুম-জাৰি কৰিলে যে, যি সকলে এই উপদেশ
বিলাক বিশ্বাস নকৰে, সিহঁত ধ্বংস হওক আৰু যি বিশ্বাস কৰে আৰু বেণ্ডাইজ
গ্ৰহণ কৰে, তেওঁলোকে মুক্তি পাব। তেওঁলোকে ছনীয়াৰ পৰা চৈতানক খেদাই
পঠাওক, মাহুহৰ গাত হাত বুলাই ৰোগীক মুক্ত কৰক। তেওঁলোকে সৰ্প পৰ্য্যন্ত
পৰিচালনা কৰক আৰু যদি বিৰ পান কৰে, তেতিয়াও তেওঁলোকৰ মৃত্যু নহয়।
তেওঁলোকে স্তূত শৰীৰেই বাস কৰিব পাৰিব।

প্রার্থনাৰ মূল সাৰমৰ্ম এয়ে যে বিশেষ পদ্ধতিৰে প্রার্থনা জনোৱাৰ ফলত,
কাপটোৰ ভিতৰত থকা মন আৰু কটিৰ টুকুৰা বিলাক জীৱনৰ তেজ মাংসত
ৰূপান্তৰিত হ'ব।

এই বিশেষ পদ্ধতি হ'ল পাছবীয়ে সোণখটোৱা খেলা যেন হলো চোলাটো পিন্ধি, বাবে বাবে হাত ছখন ওপৰলৈ উঠা আৰু নমোৱা। তাৰপিছত আঁঠু-কাটি বহি টেবুলখনত চুৱা খোৱা। লগত পাছবীৰ হলো চোলাটো ছখন আল-ধবাই সোণ আৰু বাওঁফালে, চোলাৰ ওলমি থকা অংশটো ধৰি কপৰ খালখন আৰু সোণৰ কাপটোৰ ওপৰত ছনগতিত বিছনি মৰাদি বিচি দিয়া। চোলাৰ বা লগাৰ লগে লগে সেই কটিৰ টুকুৰা আৰু মদ বক্ত মাংসত পৰিণত হ'ব বুলি ভেঙলোকে ধৰি লৈছিল। গতিকেই এই শেহৰ কাৰখিনি অতি গাভীৰ্য্যপূৰ্ণভাৱে সমাধা কৰিছিল।

গিৰ্জাৰ ভিতৰত থকা সোণ বৰগীয়া মাজবেবখনৰ পিছৰ পৰা মুখ্য পাছবী-জনে ক'লে, "হে ভগৱতী বীণ্ডৰ মাতৃ! তুমি সকলোতকৈ নিশ্চল, নিৰলস, তুমি সকলোতকৈ পৱিত্ৰ। আমাৰ স্মৃতিত তুমি সদায় হোৱা।" বীণ্ডৰ মাতৃ কুমাৰী মেবীৰ যন্ত্ৰা বথানি, গহীন গভীৰ ভাবে গায়কদলে গীত গাবলৈ ধৰিলে। কুমাৰী মেবীয়ে খ্ৰীষ্টক জন্ম দিয়া সন্মুখ তেওঁৰ সতীত্ব হানি হোৱা নাছিল। সকলো পৰী আৰু স্বৰ্গীয় দূত সকলৰ ভিতৰত তেওঁৰেই সকলোতকৈ শ্ৰেষ্ঠ, সন্মানৰ পাত্ৰী। ইয়াৰ পিছতেই কটি আৰু মদ মাংসত কপান্তৰ হোৱা সম্পূৰ্ণ হ'ল। পাছবীজনে খালত থকা কটি এটাৰ ঢাকনিখন গুচাই, কটিটোৰ মাজ অংশটো চাৰি টুকুৰা কৰি কাটি, মদ থকা কাপটোত জুবুৰিয়াই থাই পেলালে। তেওঁ ঈশ্বৰৰ মাংস আৰু ভেজ খালে বুলি ধৰি লোৱা হ'ল। তাৰপিছত পাছবীয়ে মাজৰ বেবখনৰ মাজত থকা দৰজাখন খুলি, পৰ্দাখন ভাঙি, সোণৰ কাপটো হাতত তুলি আনিলে। এই কাপটোতেই ঈশ্বৰৰ বক্তমাংস আছে। তেওঁ এই বক্তমাংস আনকো ভক্ষণ কৰিবৰ কাৰণে আহ্বান জনালে।

কেইটামান ল'ৰা-ছোৱালীয়ে এই বক্ত মাংস খাবলৈ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিলে। পাছবীয়ে ল'ৰা-ছোৱালী কটিৰ নাম কটা লৈ, চামোচেৰে কটিৰ টুকুৰা জ্বাত জুবুৰিয়াই, এটা ল'ৰাৰ মুখত ভৰাই দিলে। এইদৰে আটাইকিটা ল'ৰা-ছোৱালীক তেওঁ বক্ত মাংস খুৱালে। সহকাৰী পাছবীজনে কমালেৰে সকলো ল'ৰা-ছোৱালী বিলাকৰ মুখ মচি দিলে। আৰু লগতে তেওঁ ভগবানৰ বক্ত মাংস খাইছে বুলি আনন্দত গদগদহৈ গীত গাই আছিল। শেষত মুখ্য পাছবীজনে বাকী থকা বক্তমাংস ভক্ষণ কৰি, সোঁফ দাবি মোহাৰি, পৰ্দাখন ভাঙি, মাজবেবৰ মাজত থকা দুৱাৰেদি গহীন গহীনকৈ ওলাই আহিল।

খ্ৰীষ্টান প্ৰধাৰ বুল প্ৰাৰ্থনাৰ অংশ, এইদৰে শেষ হ'ল। ইয়াৰ পিছত

হুস্তীয়া বন্দী বিলাকৰ হকেও পাহুৰীয়ে সাধাৰণ ভাৱে এটি প্ৰাৰ্থনা জনালে।
 তেওঁ বীজৰ গুণ-কীৰ্ত্তন কৰি, ক'লে, "হে প্ৰভো। যি মুক্তিৰ কাৰণে আপোনাক
 প্ৰাৰ্থনা কৰে, তেওঁৰ প্ৰতি সদায় হোৱা। হে চিৰ স্নানৰ বীজ। সকলোৰে বন্ধক
 বীজ। তুমি বন্ধা কৰা। মনুষ্যাগ্ৰেয় বীজ। তুমি তোমাৰ শিশু-সন্ত সকলক
 স্বৰ্গীয় আনন্দ বিলাই দিয়া।" ভাবপিছত তেওঁ কন্ডেক বৈ, উজাহ এটা সলাই
 কুশ চিহ্ন বুৰাই, তললৈ মূৰ দোৱালে। তাকে দেখি ইকপেট্টৰ, বাৰ্ডাৰ,
 বাৰ্ডাবনী, বন্দী বিলাকেও মন্তক অন্ননত কৰিলে। শিকলৰে বন্ধা কয়দি
 বিলাকৰ শিকলি বিলাকে ঝন্ঝনাই উঠিল।

পাহুৰীয়ে পুনৰ ক'লে, "হে অপেচৰা সৃষ্টিকাৰক বীজ! হে শক্তিৰ অধিষ্ঠাতা,
 বীজ। তুমি অতীৰ আচৰিত। তুমি অপেশ্বৰী বিলাকৰ আচৰিত। তুমি
 সৰ্ব-শক্তিময়। তুমি আমাৰ উপৰি পুৰুষ সকলৰ মুক্তিদাতা। তুমি সৌন্দৰ্য
 শ্ৰেষ্ঠ আৰু বজা মহাবাজাৰ প্ৰশংসাৰ পাত্ৰ। হে প্ৰভো বীজ! তুমি যশস্তা
 খালী। তুমি বজা সকলৰ ক্ষমতাৰ উৎস। তুমি ভালৰ ভিতৰত সকলোতকৈ
 ভাল।" এইদৰে পাহুৰীয়ে বহু প্ৰশংসাবানী উচ্চাৰণ কৰি বীজৰ গুণকীৰ্ত্তন
 কৰিলে।

পাহুৰীজনে 'যেচু' বুলি উচ্চাৰণ কৰোঁতে প্ৰতিবাবেই তেওঁৰ মাজত কঁপনি
 উঠিবলৈ ধৰিলে। ক্ৰমে মাতটো সৰু হৈ আহে। অৱশেষত তেওঁ নিস্তদ্ধ
 হল। তেওঁ ক'লা চোলাটোৰ কপলি লাইনিংত ধৰি মাটিত আঁঠুকাঢ়ি
 পৰিল। গায়কদলে তেতিয়া গীতৰ টান ধৰিলে, "যেচু ভগবানৰ পুত্ৰ! আমাৰ
 প্ৰতি সদায় হোৱা।" কয়দি বিলাকেও আঁঠুকাঢ়ি সেৱা ল'লে আৰু কপালত পৰা
 চুলিবোৰ ওভোটাই মাৰি পুনৰ থিয় হ'ল। ভৰিত শিকলি বন্ধা কয়দি বিলাকে
 সেৱা লওঁতে, শিকলি বিলাকে সৰু গাঁঠিৰ মাথি চাল চিঙি পেলালে। সিহঁত
 থিয় হওঁতে পুনৰ শিকলিবিলাক ঝন্ঝনাই উঠিল।

এইদৰে ভালমান সেৱা চলিল। অন্তত স্বৰ্গীয় জেউতিৰ কথা স্মৰণ কৰি
 "প্ৰভো মোক ক্ষমা কৰা" বুলি শেষ কৰিলে। ভাবপিছত ভগবানক প্ৰশংসা
 কৰি ভক্তি কৰা হ'ল। কয়দি বিলাকেও ভক্তিৰ লগে লগে কুশ বুৰালে। শেষত
 পাহুৰীয়ে কিভাপখন জপাই জিভবলৈ সোমাই গ'ল।

পাহুৰীৰ শেষ কৰ্ম হ'ল, তেওঁ সিঁটি কৰা কুশ এটা আনি প্ৰাৰ্থনাবত
 জনতাৰ মাজলৈ সোমাই আহিল। প্ৰথমতে ইকপেট্টৰ আহি কুশত চুৱা প্ৰেমাৰ
 কৰিলে। ভাবপিছত সহকাৰী ইকপেট্টৰ, বাৰ্ডাৰ, আৰু চুৱা থাৱৰ কাৰণে

কয়দি বিলাকৰ মাজত ঠেলাঠেলি লাগিল। পাহুবীজনে ইকপেট্টৰ লগত কৰা পাতি আছে আৰু কয়দি বিলাকে প্ৰথমে ক্ৰুৰত আৰু ভাবপিহত পাহুবীৰ হাতত চুমা খাই আছে। এইদৰে অধঃপতিত খ্ৰীষ্টিয়ান ভাই সকলৰ মুক্তি আৰু মজলৰ কাৰণে কৰা প্ৰাৰ্থনাৰ অন্ত পৰিল।

চল্লিশ

আজি এই প্ৰাৰ্থনা সভাত পাহুবীজনে বহুবাৰ যীশুৰ নাম ল'লে। নানান অদ্ভুত বাণী উচ্চাৰণ কৰি যীশুক ভুবি ভুবি প্ৰশংসা কৰিলে। তাৰ বাহিৰেও প্ৰাৰ্থনা সভাত বহুত ক্ৰিয়াকাণ্ড কৰিলে। অশ্ৰু বীজৰে নিজে এইবিলাক ক্ৰিয়াকাণ্ড কৰিবলৈ মানা কৰি গৈছিল। কিন্তু সেইকথা ইকপেট্টৰ মহোদয় নেজানে, মাচলভাইও নেজানে আৰু উপস্থিত কোনেও ক'ব নোৱাৰে। কটি আৰু সূৰা লৈ এইদৰে ভগবানৰ নামত অত্যন্ত অৰ্থশূন্য ক্ৰিয়াকাণ্ড কৰা যীশুৱে নিজেই বন্ধ কৰি গৈছিল। ভাৰোপৰি মানুহে মানুহৰ গৰাকী হোৱা বা প্ৰভুত্ব কৰা বা মঠ-মন্দিৰত এনেদৰে প্ৰাৰ্থনা কৰাও যীশুৱে মানা কৰিছিল। তাৰ ঠাইত প্ৰত্যেক মানুহকে যীশুৱে নিৰ্জৰ্ন ঠাইত প্ৰাৰ্থনা কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিছিল। তেওঁ মঠ-মন্দিৰ তৈয়াৰী কৰাৰ বিৰোধী আছিল। তেওঁ কৈছিল যে মই এইবিলাক ভাজি পেলাবৰ কাৰণেহে আবিৰ্ভাৱ হৈছোঁ। মানুহে আৰাধনা কৰিবলৈ মঠ-মন্দিৰৰ প্ৰয়োজন নাই। তাৰ ঠাইত সত্যত বিশ্বাস কৰি মনে প্ৰাণে আৰাধনা কৰিলেই হয়। এই বিলাকৰ বাদেও যীশুৱে বিচাৰক হোৱা, ফাটেক দিয়া অভ্যাচাৰ কৰা মানুহক কাঁচী কাঠত ভোলা অৰ্থাৎ বিবিলাক কাম এই জেলত হৈ আছে। এই সকলোবোৰ কাম নিষেধ কৰিছিল। তেওঁ মানুহৰ মাজত থকা সৰ্ব প্ৰকাৰ হিংসা, কণটতা, অভ্যাচাৰ, পীড়নক নিন্দা কৰিছিল। তেওঁ কৈছিল যে মই বন্দীবিলাকক মুক্তি দিবলৈহে জন্ম গ্ৰহণ কৰিছোঁ।

উপস্থিত কাৰো চৈতন্ত নাই যে যীশু খ্ৰীষ্টৰ নামত, অত্যন্ত নিশ্চিন্ত আৰু স্বপ্নীয় ক্ৰিয়াকলাপ তেওঁলোকৰ সমুখতেই চলিব লাগিছে। যীশুৰ নামত এইবিলাক কৰি যীশুকেই উপলুঙা কৰা হৈছে। কোনেও উপলব্ধি কৰা নাই যে বি ভাল সিণ্টি কৰা আৰু যুৰ কিটামিনাৰ ফল বহুা ক্ৰুশ চুমা খাবৰ কাৰণে পাহুবীয়ে আগবঢ়াই দিছে, সেই ক্ৰুশ ভাল হল যীশুক কাঁচী দিয়া কাঠখালৰ

প্ৰভীক চিহ্ন ! যীশুৱে আজিৰ নিচিনা প্ৰাৰ্থনা সভাত হোৱা ক্ৰিয়াকাণ্ডবোৰৰ প্ৰতিবাদ কৰা কাৰণেই সেই কাঠখালত যীশুক গজাল মাৰি হত্যা কৰা হৈছিল। যি বিলাক পাছৰীয়ে এইদৰে কট আক সূৰা পান কৰি যীশুৰ বক্তৃতা মাংস খাইছে। বুলি ভাবি লয় বাস্তবিকতে তেওঁলোকে যীশুৰ বক্তৃতা মাংস খোৱাৰ কাৰণে সঁচাই দোষী আৰু অপৰাধী।

অকল নিজে কট সূৰা পান কৰা কাৰণেই যে দোষী এনে নহয়, তেওঁলোকে এই কণ কণ শিশুবিলাককো এই কট আক মদ খুৱাই তণ্ডামি কৰিছে। যি শিশুৰ লগত যীশুৱে নিজক বিলাই দিছিল, সেই শিশু বিলাকক যীশুৰ আশিষ বাণীৰ পৰা বঞ্চিত কৰি, জেলত নিৰ্যাতন ভোগ কৰিবলৈ বাধ্য কৰিছে। মানুহৰ কাৰণে তেওঁ সূত্ৰ আৰু শাস্তিৰ বাতৰি আনিছিল, তাক লুপ্ত কৰি, যীশুৰ নামত এই প্ৰেছন সৃষ্টি কৰিছে। প্ৰাৰ্থনা সভাত সমাগত হোৱা কাৰো এই কথাৰ খিয়াল হোৱা নাই।

পাছৰীজনে ধৰি সূত্ৰৰেই এই কামবিলাক কৰি গৈছে। কিয়নো সকলোৰ পৰাই এই ক্ৰিয়াকাণ্ডবিলাকত বিশ্বাস স্থাপন কৰি প্ৰকৃত সত্য ধৰ্মৰ কাম কৰিছে। বুলি ভাবি আহিছে। পুৰা কালৰ পৰা সাধুসন্ত সকলে এইবোৰ কামকেই কৰি আহিছে। তেতিয়াও পাছৰী সম্প্ৰদায় আৰু চৰকাৰে এই নীতি নিয়মক চলাই আছে। তেওঁ নিজেও বিশ্বাস কৰা নাই যে কটৰ টুকুৰাবোৰ মাংসত পৰিণত হয়, বা আত্মাৰ মঙ্গলৰ কাৰণে ইমানবোৰ স্তুতি বাক্যৰ প্ৰয়োজন বা, প্ৰকৃততেই তেওঁ ঈশ্বৰৰ মাংস একণ ভক্ষণ কৰিছে। এনেবোৰ নীতি-নিয়মত কাৰো আস্থা নাই। কিন্তু তেওঁৰ এইকণ মাত্ৰ বিশ্বাস আছে যে আনে এইবোৰ কথা বিশ্বাস কৰা উচিত। এই কামবোৰ কৰি যাবলৈ তেওঁ এইবুলি মনত বল পাইছে যে ইয়াৰ ফলতেই তেওঁৰ আৰ্জ্জনৰ বাট মুকলি হৈ আছে। তেওঁ নিজে পোহপাল গৈছে, পৰিয়ালকো পুহিছে, তেওঁৰ পুতেকক জিম্নাচিয়াম স্কুলত আৰু জীয়েকক পাছৰীৰ কছা বিলাকে শিক্ষা লোৱা শিক্ষালয়ত পঢ়ুৱাবলৈ সমৰ্থ হৈছে। সহকাৰী পাছৰীজনৰ এই ক্ৰিয়াকাণ্ডত বিশ্বাস আৰু একোৰ চৰা। তেওঁ খ্ৰীষ্টিয়ান ধৰ্মৰ মূল ভিত্তি বিলাকৰ কথা কেতিয়াবাই পাহৰিলে। তেওঁ মাত্ৰ জানে যে তেওঁলোকে কৰা এই ক্ৰিয়াকাণ্ডবোৰৰ এটা মূল্য আছে। সকলো খ্ৰীষ্টিয়ানেই ইয়াৰ বাবে মূল্য দিবলৈ সাজু আৰু দিও আছে। সেই কাৰণেই তেওঁ শাস্ত পাঠ কৰোঁতে খুব আনন্দেৰে কয়, “প্ৰভো সদয় হোৱা, প্ৰভো ক্ষমা কৰা।” জেল বাৰ্ডাৰ আৰু

ইঞ্চপেট্টেবেও এই ভাববোৰৰ ভূ-ভাৰ নেপাই, কিন্তু তেওঁলোকে নিৰ্জ্বালৈ বয় আৰু বিশ্বাস কৰে এই বুলি বিহেতু চৰকাৰ আৰু মহামান্য জাৰে এইবোৰ বিশ্বাস কৰে, গতিকেই তেওঁলোকেও বিশ্বাস কৰিবলৈ বাধ্য। ভাৰোপৰি অতি জীৱ ভাৱে হ'লেও তেওঁলোকে অক্লান্ত কৰে যে (যদিও ভালকৈ বুজাই দিবলৈ অসমৰ্থ) এই ধৰ্ম বিশ্বাস হ'ল, তেওঁলোকে লিপ্ত থকা এই নিষ্ঠুৰ কামকাজবোৰৰ সহায়কাৰী। ইয়াৰ বিপৰীতে সৰ্বশক্তি প্ৰয়োগ কৰি, হাতুৰৰ ওপৰত তেওঁলোকে যি অভ্যাস, গীড়ন চলাই আহিছে, আৰু চলাই আছে, নুহ বিয়েকেৰে সেই কাম চলাই যোৱা অতি কঠিন হ'লহেঁতেন। ধৰ্ম্মীয় নীতিৰ ফালৰ পৰা সমৰ্থন নোপোৱা হ'লে, ইঞ্চপেট্টেৰ জনৰ নিচিনা এজন দয়ালু মানুহে এই নিষ্ঠুৰ কামবিলাক কেতিয়াও কৰিব নোৱাৰিলেহেঁতেন। এইদৰে জীৱন যাপন কৰা তেওঁৰ পক্ষে অসম্ভৱ হ'লহেঁতেন। গতিকেই তেওঁ প্ৰাৰ্থনা সভাত নিৰ্বিকাৰ হৈ থিয় হৈ আছে, আঁঠুলৈ সেৱা জনাইছে, বাবে বাবে ক্লেশ ঘূৰাইছে। শিশু বিলাকৰ কাৰণে গীত গাওঁতে তেওঁ অভিবৃত্ত হৈ পৰিছে আৰু যেতিয়া শিশু বিলাকে প্ৰসাদ গ্ৰহণ কৰিলে, তেতিয়া শিশু এটি কোলাত তুলিলে তেওঁ পান্থৰীৰ সমুখত দণ্ডায়মান হ'ল।

উপস্থিত অধিকাংশ কৰ্ম্মদিয়েই বিশ্বাস কৰিছিল সে এই গিণ্টি কৰা ঐশীক আৰু মূৰ্ত্তি, সাজপাৰ, মমবাতি, কাপ, ক্লেশ, আৰু বাবে বাবে দোহোৱাই গোৱা, “হে সুন্দৰ যীশু,” “হে প্ৰভো সদয় হোৱা” ইত্যাদি বাক্য আৰু আড়ম্বৰবোৰত যেন কিবা এটা অলৌকিক শক্তি নিহিত আছে। এই অলৌকিক শক্তিৰ পৰা তেওঁলোকে এই জীৱনত আৰু ভবিষ্যতত বিশেষ উপকাৰ পাব। অতি কম সংখ্যক কৰ্ম্মদিয়েহে এই ধৰ্ম্মবিশ্বাসী সকলৰ প্ৰভাৱণাৰ কথা বুজি পাইছিল আৰু পেটে পেটে হাঁহিছিল। বহুতেই এনে ধৰণৰ স্তুতি-প্ৰাৰ্থনা কৰি আৰু মম বাতি জ্বলাই, ব্যক্তিগত উপকাৰ লাভৰ কাৰণে মন্ত্ৰ কৰি ব্যৰ্থ হৈছিল যদিও তেওঁলোকৰ অক্লান্তকাৰ্য্যতাৰ কাৰণ আকস্মিক বুলি ভাবি লৈছিল। তেওঁলোকে আৰু ভাবিছিল যে, সমস্ত শিক্ষিত সম্প্ৰদায় আৰু আৰ্কবিধে সমৰ্থন কৰা এই ব্যৱস্থা পালন কৰাৰ নিশ্চয় প্ৰয়োজনীয়তা আছে। অন্ততঃ ইহ জীৱনত নহলেও পৰকালৰ কাৰণে আবশ্যিকতা আছে।

মাচুলভাৱে এনেদৰেই বিশ্বাস কৰিছিল। তাইৰ আশ্বনিও লাগিছিল আৰু অন্তৰত অলপ ভক্তি ভাবো উপজিছিল। প্ৰথমতে জনতাৰ পিছফালে বেইলিৰ এডালৰ কাষত তাই থিয় হৈ আছিল যাতে তাই লগৰীয়া বিলাকৰ বাবে

কাকো দেখা নাশায়, কিন্তু যেতিয়া আটাইবিলাক মানুহে এসাদে গ্ৰহণ কৰিবলৈ আগবাঢ়ি গ'ল, তেতিয়া ফিড'ছিয়া আৰু ভায়ে আগশাৰী পালেগৈ। ইকপেটবৰ পিছফালে থিয় দি থকা হাৰ্ডাৰ বিলাকৰ মাজত এজন চুটি চাপৰ, অলপ গৌৰ-দাৰি থকা আৰু ধুনীয়া চুলিৰে সৈতে কুবক এজনক দেখা পালে। এবোঁই ফিড'ছিয়াৰ স্বামী আৰু তেওঁ হিৰ দৃষ্টিৰে ফিড'ছিয়াক লক্ষ্য কৰিছে। মাচলভাই তেওঁক চিনি পাই, তাইৰ কাণে কাণে কিবা এটা ক'লে। সকলোৱে যেতিয়া সেৱা জনাই ক্ৰুশ ঘূৰালে, তেওঁলোকক দেখি ভায়ে ক্ৰুশ ঘূৰাই সেৱা জনালে।

একচল্লিশ

খুব পুৱাই নেক্লিউল্ডৰ ঘৰৰ পৰা বাজ ওলাল। এজন দুখৱালাই “গাখীৰ ! গাখীৰ” বুলি ওচৰৰ বাস্তাইদি চিঞৰি গৈছে।

আগদিনা অলপ বৰষুণ হৈছিল আৰু এয়ে আছিল বসন্তৰ আগজাননি। শীত বিদায় দি, আকাশ আৰু বতাহ যেন অলপ গৰম হৈ উঠিল। শিল বা ইটা দি পকা নকৰা ঠাই বিলাকত সেউজীয়া ঘাঁহ-বন গজি উঠিছে, গছ-গছনি বিলাকে কুঁহিপাত মেলি, ধুনীয়া সাজপাৰ পিন্ধি, বসন্তক যেন ওলগ জনাইছে; ঘৰ-দুৱাৰ, দোকান-পোহাৰৰ দ্ৰুতবগীয়া খিৰিকী বিলাকৰ এতৰপ গুচাই দি চাফ-চিকুন কৰাত, দেখিবলৈ পৰিকাৰ হৈ পৰিছে।

নেক্লিউল্ডৰ বি বাস্তাইদি গৈছে, সেই বাস্তাৰ কাষতে এখন বজাৰ পায়। বজাৰৰ দোকান-পোহাৰ বিলাকৰ সমুখত, বহু মানুহ জুম জুম হৈ আছে। ফটা-ছিটা কানোৰ পিন্ধা কিছুমান মানুহে জোতা আৰু মেৰামতি কৰা পেণ্ট, ৰেইটেকোট ইত্যাদি কান্ধত পেলাই বিক্ৰীৰ কাৰণে ঘূৰি ঘূৰা দেখা যায়।

সেইদিনা ববিবাব আছিল। কল-কাৰখানাত কাম কৰা মানুহ বিলাকে পৰিকাৰ পৰিচ্ছন্ন হৈ, সাজপাৰ পিন্ধি হোটেল বিলাকৰ ফালে বাট লৈছে, আৰু ভিৰোতা মানুহ কিছুমানেও ধুনপেচ মাৰি, হোটেললৈকে খোজ দিছে। হাই কাঁজিয়া, গোলমাল বন্ধ কৰিবৰ কাৰণে, দলে দলে পুলিচে টহল দি আছে। যুলেজাৰৰ বাস্তাত আৰু নতুনকৈ গজি উঠা ঘাঁহনিৰ কণ কণ ল'ৰা-ছোৱালী বিলাকে খেল-ধেমালিৰ বত আৰু নাচ বিলাকে বেঞ্চত বহি গল্পগজবত ব্যস্ত।

বাস্তব ওপৰত, সকলৰ গাড়ীবোৰে ঘৰঘৰাই আৰু ট্ৰাক গাড়ীবোৰে গৌ-
গৌয়াই গৈ আছে। আগতে উল্লেখ কৰা প্ৰাৰ্থনা সভালৈ আহ্বান জনাই,
গিৰ্জা বিলাকত ঘটং ঘটংকৈ ঘটং বাজি আছে। বৰিবাবৰ নতুন সাক্ষ্যৰ পিকি
বিভিন্ন গাঁৱৰ গিৰ্জা বিলাকলৈ মানুহৰ সোঁত বৰ লাগিছে। পোনে পোনে
নেকলিউদেও যোৱা ঘোঁৰাগাড়ীখন জেল গেটলৈ নগৈ, অলপ দূৰতে ব'ল।

হাতত টালি-টোপোলা লৈ, ভালেমান মানুহ সেই ঠাইতে বৈ আছিল।
এই ঠাইৰ পৰা জেলখানালৈ প্ৰায় ৫০ গজমান দূৰ। সোঁত হাতে কাঠৰ
তৈয়াৰী কিছুমান বিল্ডিং। ঘৰ বিলাক বেছি ওখ নহয়। বাওঁফালে এটা
জুমহলীয়া বিল্ডিং আৰু সমুখত 'চাইনবৰ্ড' অঁকা আছে। এই ঘৰটোৰ সমুখতে
এটা বিৰাটাকাৰ বিল্ডিং আৰু ইয়েই হ'ল জেলখানা। জেলগেটৰ ওচৰলৈ মানুহ
যোৱা মান। গ্ৰহৰী এটাই অহৰহ পহৰা দি থাকে আৰু কোনোৱা ওচৰ পালেই
সি দৰিয়াই দিয়ে।

সোঁতফালে থকা কাঠৰ বিল্ডিংটোৰ সমুখত বাৰ্ডাৰ এজন বেঞ্চ এখনত বহি
আছিল। তেওঁৰ গাত সোণোৱালী ফিটা লগোৱা উনিফৰ্ম আৰু হাতত
এখন ন'ট বুক। দৰ্শন কৰিবলৈ অহা মানুহ বিলাকে যি কয়দক দেখা কৰিব
খোজে, সেই কয়দক বিলাকৰ নাম বাৰ্ডাৰজনে ন'ট বুকত লেখি লৈছে। নেকলি-
উদেওও তেওঁৰ ওচৰলৈ গৈ নামটো দিলে। বাৰ্ডাবে কেটেবীনা মাত্ৰলৈ
নামটো লিখি ললে।

তেতিয়া বেলি ভালেমান উঠিছিল, কিন্তু কয়দক সকলৰ লগত দেখা সাক্ষাৎ
তেতিয়াও আৰম্ভ হোৱা নাছিল। নেকলিউদেও বাৰ্ডাৰজনক তাৰ কাৰণ সোধাত,
তেওঁ উত্তৰ দিলে যে তেতিয়াও জেলৰ ভিতৰত প্ৰাৰ্থনা সভা চলি আছে আৰু
প্ৰাৰ্থনা শেষ হলেই, তেওঁলোকে ইচ্ছা কৰা কয়দক দেখা কৰিব পাৰিব।

সাক্ষাতৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰা জনতাৰ ফালে নেকলিউদেও ঘূৰি চালে।
কটাছিটা কাপোৰ পিন্ধা আৰু মূৰত উৰালি যোৱা টুপীয়ে সৈতে এজন মানুহ
দেখা পালে। তেওঁৰ মুখত কিছুমান বটা দাগ। মানুহজনে জুমৰ পৰা আঁতৰি
জেলগেটৰ ফালে আগবাঢ়িল।

বাইফেলখাৰী গ্ৰহৰীজনে হাত দিলে, “হেই। বাব ক’ত?”

বাৰ্ডাৰৰ কথালৈ ভ্ৰক্ষেপ নকৰি তেওঁ কলে, “মুখ বন্ধ কৰা।” বৈ থকা মানুহ
বিলাকলৈ ঘূৰি চাই পুনৰ তেওঁ কলে, “যদি দেখা কৰাৰ সময় হোৱা নাই, মই

কল্পিত অপেক্ষা কবিতা পাৰে। কিন্তু ইমান চিঞৰ মৰাব প্ৰয়োজন কি ?
এওঁ বেনিবা জেনেবেল হে ?”

উপস্থিত জনতাৰ মাজত হাঁহিব বোল উঠিল। দেখা সাক্ষাৎ কবিতালৈ অহা
অধিকাংশ মানুহৰ সাজপাৰ আছিল অতি নিৰ্ভৰত ধৰণৰ। বহুতৰে গাত এটা
কাপোৰ, কটা চোলা। অৱশ্যে কিছুমানক দেখিলে ভদ্ৰলোক বা ভদ্ৰমহিলা যেন
অজ্ঞান হয়, নেক্লিউডভৰ ওচৰতে দাঁৰি গোঁফ থুবোৱা নোদোকা মানুহ এজন
খিয় হৈ আছিল। তেওঁৰ গাল কিখন বঙা। হাতত কিছুমান পিঙ্কনৰ কাৰণে
কাপোৰকানি। তেওঁ জেলত এয়েই প্ৰথম দেখা কবিতালৈ আহিছেনে কি বুলি,
নেক্লিউডভে প্ৰশ্ন কৰাত তেওঁ উত্তৰ দিলে যে প্ৰতি ববিবাবেই তেওঁ আহে।
মানুহজনে লগতে আক কলে যে তেওঁ বেছ এটাত ছবী কাম কৰে। তেওঁৰ
ভায়েক এজন বেছৰ কাকত পত্ৰ জাল কৰাৰ অভিযোগত অভিযুক্ত হৈ জেলত
আছে আৰু ভায়েকক সাক্ষাৎ কবিতাৰ কাৰণে তেওঁ প্ৰতি ববিবাবে আহে। এই
সবল মানুহজনে নেক্লিউডভক তেওঁৰ জীৱনৰ গোটেই ইতিবৃত্ত বিবৰি কলে।
নেক্লিউডভৰ সম্পৰ্কেও তেওঁ প্ৰশ্নৰ পাতনি মেলিব খুজিছিল; কিন্তু এনেতে
ঘোঁৰা গাঁড়ী এখনত এজন ছাত্ৰ আৰু ওৰণি লোৱা এগৰাকী মহিলাৰ উপস্থিতিয়ে
তেওঁলোকৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিলে, ছাত্ৰজনে লগত এটা ডাঙৰ টোপোলা লৈ
আহিছিল। তেওঁ অনা কটাৰ টোপোলাটো জেলৰ কয়দি বিলাকক কেনেকৈ দিব
পাবি, সেই বিষয়ে নেক্লিউডভৰ পৰামৰ্শ বিচাৰিলে, তেওঁৰ বাগৰতা ভবিষ্যৎ
পত্ৰীয়ে (লগত অহা মহিলা গৰাকী) এই কটখিনি, তেওঁৰ পিতৃ-মাতৃৰ
উপদেশক্ৰমে জেলৰ কয়দিক দিবলৈ ইচ্ছা কৰিছে।

“মই প্ৰথম এইবাবেই জেলত সাক্ষাৎ কবিতালৈ আহিছো। ইয়াৰ নীতি
নিয়ম মই সিমানে নাজানো। আপুনি সেই মানুহজনক সোধক।” নেক্লি-
উডভে বেছত বহি থকা বাৰ্ডাৰ জনলৈ আঙুলিয়াই দেখুৱালে।

এইদৰে কথোপকথন কৰি থাকোঁতেই জেলৰ দৈত্যাকায় দৰজাখন মুকলি
হ’ল। এজন ইউনিফৰ্ম পিন্ধা অফিচাৰ ওলাই আহিল। এওঁৰেই জেলাৰ।
তেওঁৰ পিচত এজন বাৰ্ডাৰ। তেওঁ হাতত ন’ট বুকু এটা লৈ, ঘোষণা কৰিলে যে
এতিয়া দেখা সাক্ষাত আৰম্ভ হব। গেটৰ প্ৰহৰীজন আঁতৰি দিয়াত, মানুহবোৰে
হিঁচ-খাই গেটৰ মুখত বিহু হল। গেটৰ মুখত দণ্ডায়মান হৈ থকা বাৰ্ডাৰ জনে,
এক, দুই, তিনি বুলি দৰ্শন কবিতালৈ অহা মানুহবোৰৰ, চিঞৰি চিঞৰি গতি ললে।
জেলৰ ভিতৰ ফালে দ্বিতীয় দৰজাখন পাৰ হওঁতে আন এজন বাৰ্ডাবে মানুহবোৰৰ

গাত ধৰি, ধৰি এক, দুই, তিনি। ইত্যাদি বুলি গণনা ললে, বাঙে তেওঁলোক বুৰি আহোঁতে কোনো কয়লী ওলাই বাৰ নোহাৰে। ভিতৰলৈ কেনে ধৰণৰ মাহুহ লোমাই গৈছে হাৰ্ডাৰে ভালৈ অলপো কেবেশ কৰা নাই। তেওঁ সকলো মাহুহৰ পিঠিত ঢকা মৰাৰ দৰে নেক্লিউমডৰ পিঠিতো লাহেকৈ ঢকা এটা মাৰিলে, ঢকা খাই নেক্লিউমডে পিঠিত অলপ হুঃধ পাইছিল বহিও, তেওঁৰ নিজৰ লক্ষ্যৰ কথা ভাবি কোনো আপত্তি হুতুলিলে।

ভিতৰৰ দৰজাখন পাৰ হলেই এটা ডাঙৰ কোঠা পায়, এই কোঠাটোৰ সৰু সৰু খিড়িকী বিলাকত লোহাৰ বদ লগোৱা আৰু ওপৰৰ চিলিঙিখন অৰ্দ্ধবৃত্তাকাৰ। এই কোঠাটোতেই কয়দি বিলাকৰ দৰ্শন হয়। কোঠাৰ ভিতৰত কুশবিন্দু বীণ্ডৰ এখন ডাঙৰ ছবি দেখি তেওঁ আচৰিত হ'ল। বীণ্ডৰ সম্পৰ্ক আছিল মাহুহৰ মুক্তিৰ লগত। কিন্তু বন্দীশালৰ লগত বীণ্ডৰ সম্পৰ্ক কি? নেক্লিউমডৰ মনত এই কথাটোৱে বাবে বাবে খুলিয়ালে।

তেওঁ লাহে লাহে আগবাঢ়ি গ'ল। বেছি বেগাবেগি কৰিব খোজা সকলক তেওঁ বাট এৰি দিলে। দুৰ্জয় কবি এই বন্দীশালত বন্দী হৈ থকা বিলাকৰ প্ৰতি বিতৃষ্ণা আৰু কাটুংচা আৰু আগদিনা বিচাৰৰ আচামী ল'ৰাটোৰ নিচিনা নিৰ্দোষী ল'ৰাটোৰ প্ৰতি তেওঁৰ থুবুৰেই দৰদ উপজিল, তেওঁৰ আগন্তুক দৰ্শনৰ কথা মনলৈ অহাত পেটে পেটে লাজো লাগিল। তেওঁলোক সোমাই বাওঁতে কোঠাৰ গিমূৰৰ পৰা জেলাৰজনে কিবা এটা কৈছিল। কিন্তু নেক্লিউমডে নিজৰ ভাৰ িস্তাত বিভোৰ হৈ বাওঁতে, কোনো কথা তেওঁৰ কাণত নোসোমাল। তেওঁ দৰ্শন কৰিবলৈ অহা মাহুহবিলাকৰ লগে লগে উজাই গৈ নাবী কয়দিক দৰ্শন দিয়া ঠাই পাৰ হৈ, পুৰুষ কয়দি বিলাকৰ ওচৰ পালেগৈ।

বহুতকেই বাট এৰি দি, শেষত নেক্লিউমডে দৰ্শন কৰাৰ কোঠাত সোমাল। দৰজা পাৰ হৈ ভিতৰ সোমোৱাৰ লগে লগে, অসংখ্য মাহুহৰ চিঞৰ-বাথৰে তেওঁৰ কাণ ভাল মাৰি ধৰিলে। প্ৰথমতে ইমান চিঞৰ-বাথৰৰ কাৰণ তেওঁ একো বুজি পোৱা নাছিল, কিন্তু তেওঁ ওচৰচাপি দেখিলে যে কোঠাটোৰ সোণ্ড মাজতে এটা ৭ ফুট বহলৰ বাটৰ নিচিনা ঠাই বাথি' বাটটোৰ ছয়োকাৰে দুখন লোৰ জাল চিলিঙৰ লগত সংযুক্ত কৰি দিয়া আছে। লোহাৰ জালেৰে আবৃত কোঠাটোৰ অৰ্দ্ধাংশত কয়দি বিলাক আৰু ইয়াৰ বিপৰীত অৰ্দ্ধাংশত দৰ্শন কৰিবলৈ অহা লোক সকল থিয় হৈ আছে। মাৰিয়ে তেনিড হিঁচ মাৰি ধৰাৰ দৰে, মাহুহবোৰে লোহাৰ জালখনত হুঃ দি, পৰস্পৰৰ লগত কথাবতৰা পতাৰ চেষ্টা

চলাইছে। লোহাৰ জাল দুখনৰ মাজৰ বাটটোত দ্বাৰ্ভাৰ বিলাকে চলাচল কৰি সতৰ্ক দৃষ্টি ৰাখিছে। কোনো লোকে বন্দীবিলাকৰ লগত ওপুত চিঠিপত্ৰ বা বয়বস্ত্ৰ হস্তান্তৰ কৰে বুলি, এই দুখন লোহাৰ জাল দি ব্যৱধান সৃষ্টি কৰা হৈছে। ফলত দৰ্শন কৰিবলৈ অহা মানুহবিলাকৰ পৰম্পৰে কথা পতাৰ যথেষ্ট আত্মকাল সৃষ্টি হৈছে আৰু জোৰেৰে চিঞৰি কথা নকলে কাৰো মাত কোনেও বুজনে। দৃষ্টিশক্তিহীন লোকে দুখন লোহাৰ জালৰ সিপাৰে থকা কয়দিক তিনি পোৱাই টান।

দুয়োফালৰ পৰা পিতৃ-মাতৃ, স্বামী-স্ত্ৰী, ল'ৰা-ছোৱালীবিলাকে নিজৰ নিজৰ আপোনজনৰ মুখ দেখিবৰ কাৰণে ব্যগ্ৰ হৈ পৰিছে আৰু যেই সেই প্ৰকাৰে প্ৰয়োজনীয় কথা-বতৰা পতাৰ চেষ্টা চলাইছে। নেক্লিউদে সোমাই আহি এনে ধৰণৰ কথা পতাৰ চিঞৰ-বাথৰকে শুনিবলৈ পাইছিল। চিঞৰ-ফলত কথা-বতৰা বুজি উঠা কঠিন হোৱাত মানুহবোৰে অজি-ভজিৰে পৰম্পৰ লগত কথা হৈছে। এইদৰে বিভিন্নজনে নিজৰ আপোনজনৰ লগত কথোপকথন কৰাত ব্যস্ত।

নেক্লিউদে যেতিয়া বুজিলে যে তেওঁ এনেদৰেই কথা বতৰা হ'ব লাগিব তেতিয়া তেওঁৰ এনে নিয়ম কৰাৰ কাৰণে কতৃপক্ষৰ ওপৰত খুবেই খং উঠিল। কিন্তু তেওঁ দেখি আচৰিত হ'ল যে মানুহৰ প্ৰতি মানুহে কৰা এনে দুৰ্কাৰহাৰৰ কাৰণে কোনেও অসন্তুষ্টি প্ৰকাশ কৰা নাই। প্ৰতিবাদ কৰাও নাই। ইন্স্পেক্টৰ, দ্বাৰ্ভাৰ চিপাহী কয়দিক সকলোৱেই এই ব্যৱস্থা অত্যন্তশ্ৰদ্ধাৰ বুলিয়েই ধৰি লৈছে।

এই কোঠাত নেক্লিউদ প্ৰায় পাঁচ মিনিট মান আছিল। এই নীতি নিয়মবোৰৰ প্ৰতি তেওঁৰ এটা অসহ্য ভাব বোধ হ'ল। তেওঁৰ নিজৰ অসহায়তা দেখি আৰু অনুভৱ কৰি নিজৰেই খুব বেয়া লাগিল। তেওঁৰ মনটো নিকংসাহ হৈ পৰিল। সমুদ্ৰ ভ্ৰমণত মূৰ ঘূৰাবলৈ তেওঁৰ নীতি বোধেও ভালকৈয়ে আঘাত পালে।

বিয়াজি

তেওঁ নিজৰ বুকুত সাহস বান্ধি নিজে নিজে কলে, “মই বি কায়ত আহিছোঁ, তাক যেনে ভেনে কবিবই লাগিব, ভেন্তে কৰোঁ কেনেকৈ ?”

তেওঁ অফিচৰ এজনক সুধি চাবলৈ ইচ্ছা কৰিলে। এনেতে ‘ইউনিফৰ্ম’ পিন্ধা চুটি চাপৰ, থিণোৱা বিষয়া এজন দেখা পালে। তেওঁ মাছৰ বিলাকৰ পিচফালে খোজ চলাই আছিল।

নেক্লিউদভে সৰিনয়ে বিষয়া জনক সুধিলে, “ডাঙৰীয়া, অলুগ্ৰহ কৰি কবনে নাৰী কয়দী বিলাকৰ সাক্ষাৎ কেনি আৰু কোন ঠাইত হয় ?”

“আপুনি কি নাৰী কয়দীক দেখা কৰিবলৈ আহিছে ?”

“হয়। এগৰাকী বন্দিনীক দেখা কৰিব খোজোঁ ?” অত্যন্ত বিনয় সহকাৰে নেক্লিউদভে কলে।

“আপুনি হলত সোমাইছেই কাক দেখা কৰিব খোজে কব লাগিছিল।”

“মই কেটেবীনা মাচলভাক দেখা কৰিব খোজোঁ।”

“ৰাজনৈতিক বন্দিনী ?”

“নহয়। তাই কেয়ল.....।”

“অ বুজিলো। তাইৰ দণ্ড হৈ গৈছে নহয় ?”

“হয়, পৰহি তাই বিচাৰত দণ্ডিত হৈছে।”

নেক্লিউদভৰ প্ৰতি বিষয়াজনৰ সদয় ভাব হোৱা দেখি, বাতে ভাব কোনো ব্যাঘাত নহয়, সেইবাবে তেওঁ খুব বিনীত ভাবে উদ্ভব দিলে।

বিষয়াজনে নেক্লিউদভৰ সাজপাৰ আৰু চেহেৰাৰ পৰা এজন সম্ভ্ৰান্ত ব্যক্তি বুলি অনুমান কৰি কলে, “আপুনি নাৰী কয়দীক সাক্ষাৎ পাবলৈ হলে, সেই ফালে যাব লাগিব।” তেওঁ চিপাহী এজনলৈ চাই কলে, “চিড’বত। এই ভদ্ৰ-লোকক নাৰী কয়দীৰ বাসস্থানলৈ লৈ যোৱা।” চিড’বত এজন কৰপবেল আৰু বুকুত মেডেল আঁৰা আছিল।

“ভাল চাব।”

এনে সময়তে লোহাৰ জালৰ ওচৰত, কোনোবা এজনে অত্যন্ত কৰুণভাৱে উচুপি কৰ্মা তেওঁ তৰিবলৈ পালে।

এই কাৰাগাৰৰ ভিতৰত প্ৰতিটো ঘটনাই ভেঁৰ আচৰিত যেন লাগিল। কিন্তু ইয়াৰ ভিতৰত আটাইতকৈ আচৰিত এয়ে যে এই কাৰাগাৰৰ ভিতৰত অতিশয় কঠিন আৰু নিষ্ঠুৰ কাৰাবিলাক কৰি যোৱা ইন্স্পেক্টৰ আৰু মুখ্য ৱাৰ্ডাৰক ভেঁৰে ধন্যবাদ নিদি নোহোৱে।

কৰণবেলজনে বাট দেখুৱাই নেক্লিউদন্তক নাৰী কয়দী সকলৰ সাক্ষাতৰ কোঠালৈ লৈ গ'ল।

পুৰণ কয়দী বিলাকৰ সাক্ষাতৰ কোঠাটোৰ দৰে ইয়াতো ছুভাগ কৰা। মাজত এটা বাট আৰু দুয়োকাষে দুখন লোহাৰ জাল। একমাত্ৰ প্ৰৱেশ এই কোঠাটো অলপ সৰু। নাৰী কয়দী আৰু সাক্ষাৎ কৰিবলৈ অহা মানুহৰ সংখ্যাও কম, কিন্তু চিঞৰ-বাখৰ হাই-উকমি একেই। ইয়াতো মাজ বাটটোত তহল দিয়া এগৰাকী ৱাৰ্ডাৰনী আছে। ইউনিফৰ্মটো হ'ল এটা নীলা জেকেট আৰু চোলাৰ হাত দুটাও সোণোৱালী জৰি বন্ধা, আৰু বেষ্টদাল নীলা। ইয়াতো সাক্ষাৎ কৰিবলৈ অহা মানুহ বিলাকে লোহাৰ জালত মুখদি দুখন জালৰ সিপাৰে থকা কয়দী বিলাকৰ লগত কথা বতৰা হৈছে। লোহাৰ জালখনৰ কাষে কাষে, কোনোৱে ভৰিৰ আঙুলিৰ ওপৰত থিয় হৈ আৰু কোনোৱে মজিয়াতে বহি কথোপকথন কৰিছে।

নাৰী কয়দী বিলাকৰ ভিতৰত আটাইতকৈ উল্লেখযোগ্য কয়দী হ'ল এগৰাকী অঘৰী ভিৰোভা। মানুহ জনীৰ চুলি বিলাক আউল বাউল। চেহেৰা বিকৃতাকাৰ আৰু ধীণোৱা। মাতটো কঠুৱা। শুৱলা চুলিবোৰৰ পৰা তাইৰ কমালখন খহি পৰিল। কয়দীবিলাকৰ লাইনৰ সোঁমাজৰ খুঁটা এটাৰ ওচৰত বহি, তাই অদ্ভুত অঙ্গি-ভঙ্গি কৰি, বিপৰীত ফালে থকা অঘৰী এজনৰ লগত কথা পাতিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। এই অঘৰীজনৰ ওচৰতে মাটিত লেপেতা মাৰি বহি, আন এগৰাকীয়ে কয়দীৰ লগত কথা পতাৰ ব্যস্ত। সৈনিকজনৰ ওচৰতে আছে ধুনীয়া পৌফ-পীড়িৰে এজন কুৰুক। ভেঁৰৰ কান্দোন ওলাওঁ ওলাওঁ আৰু বহু কঠেৰেই কান্দোন বন্ধ কৰি আছে। নীলনয়নী দেখিবলৈ ধুনীয়া এগৰাকী কয়দীৰ লগত ভেঁৰে কথা পাতিছে। এওঁয়েই হ'ল ফিড'ছিয়া আৰু ইজন হ'ল তাইৰ স্বামী। এইদৰে বহুজনে আপোনজনৰ লগত কথা-বতৰা হৈছে। কিন্তু এই কয়দীবিলাকৰ লগত মাচ'লভা নাই, কয়দী লাইনৰ পিচফালে থকা খিড়িকীৰ কাষত এগৰাকী নাৰী কয়দী থিয় হৈ আছিল। নেক্লিউদন্তে ভায়েই মাচ'লভা বুলি অনুমান কৰিলে। ভেঁৰৰ বুকু চিপ চিপাই উঠিল।

উৎসাহ যেন বন্ধ হব এনেকুয়াই ভাব। তেওঁৰ কাৰণে সন্ধিক্ষণ উপস্থিত হ'ল।
 লোহাৰ জালৰ ওচৰ চাপি, নেক্লিউদেভে ভাইক সম্পূৰ্ণ চিনি পালে। ভাই
 নীলনয়না ফিঙ'ছিয়াৰ পিছত বহি তেওঁলোকৰ কথা-বতৰা শুনি হাঁহি আছিল।
 ভেতিয়াও ভাইৰ গাত কয়লীৰ সাজপাৰ নাই। ভাই শিদ্ধি আছিল শুকলা
 বৰ্ণৰ এটা সাজপাৰ। কঁকালত বেণ্ট বন্ধা, বুকুখন ওফলি আছে। মূৰৰ
 কমালৰ তলেদি, কেঁকোৰা কেঁকুৰী এচেকুৰা চুলি, কেছাৰীত ওলমি থকা
 ওলমি আছে।

“ক্লন্তকতে সকলো সিদ্ধান্ত হৈ যাব।” তেওঁ মনে মনে ভাবিলে। “মই
 ভাইক কি বুলি সন্ধান কৰোঁ। ভাই নিজে নিজে মাতিবনে কি?” নেক্লি-
 উদেভে ভাবিলে।

মাচ'লভাই ক্লাৰা আহিব বুলি ভাবি আছিল, কিন্তু ক্লাৰাৰ ঠাইত নেক্লি-
 উদেভে আহিব বুলি ভাইৰ চিন্তাৰ অগোচৰ আছিল।

মাজবাটত তহল দি থকা দ্বাৰ্ডাবনী গৰাকীয়ে নেক্লিউদেভেৰ ওচৰ পাই প্ৰশ্ন
 কৰিলে, “আপুনি কাক বিচাৰিছে?”

“কেটেবীনা। মাচ'লভা!” চুছকচামাককৈ নেক্লিউদেভে কলে।

“মাচ'লভা! তোমাক বিচাৰিছে।” দ্বাৰ্ডাবনী গৰাকীয়ে চিঞৰি কলে।

তেচক্লিশ

মাচ'লভাই চাৰিওফালে ঘূৰি চালে। ভাই মূৰটো থিয় কৰি, বুকুখন
 ওফোলাই, প্ৰকৃতভাৱে ভলিত লোহাৰ জালখনৰ ওচৰত থিয় হ'ল। এনেদৰে
 প্ৰকৃত হোৱা স্বভাৱ ভাইৰ আগৰে পৰা আছিল আৰু নেক্লিউদেভেও সেই কথা
 জানে। ছুজনী নাৰী কয়লীৰ মাজত সোমাই আচৰিত আৰু অসুস্থভাৱে
 দৃষ্টিৰে ভাই চাবলৈ ধৰিলে।

মূল্যবান আৰু ধুনীয়া সাজ পাৰেৰে ভূষিত হৈ অহা নেক্লিউদেভে দেখি,
 ভাই কোনো সম্ভাৱ্য ধনী লোক বুলি ধৰি ললে আৰু তেওঁলৈ চাই হাঁহি এটা
 মাৰিলে।

লোহাৰ জালখনৰ কাৰলৈ মূখখন চপাই চকু এটা অলপ কেৰা কৰি, ভাই
 হাঁহি মাৰি লুপিলে, “আপুনি কি যোক লগা পাৰলৈ বিচাৰিছে?”

“ম-ম-মই তোমাক লগ পাবলৈ আহিছোঁ।” নেক্লিউদভে ভেঙৰ মাজত কোনো জোৰ নিদি সাধাৰণ ভাবেই কথাৰ কলে।

ওচৰত থকা দুজনমান লোকে উচ্চৈঃস্বৰে কথা হৈ থকাত, নেক্লিউদভে কোৱা কথাৰ মাচলভাই একো অৰ্থ বুজিব নোৱাৰিলে। কিন্তু নেক্লিউদভৰ মুখৰ ভাব-ভঙ্গীয়ে, তাই পাহৰি থকা আৰু স্মৰণ কৰিবলৈ ইচ্ছা নকৰা কিবা এটা ঘটনা তাইৰ মনৰ অন্তৰ্ভাগত ভাহি উঠিব খোজে। ক্ষত্বেকতে তাইৰ মুখৰ হাঁহি লোপ পালে আৰু চেহেৰাত প্ৰতিবিম্বিত হ’ল এটা সুগভীৰ দুঃখ আৰু বেদনাৰ ভাৱ।

“আপুনি কি কৈছে মই একো শুনা নাই।” মাচলভাই কলে, লগে লগে তাইৰ চকু মুখ ঘোপা হৈ পৰিল।

“মই আহিছোঁ!.....।”

“হয়, মই মোৰ কৰ্তব্য কৰিছোঁ। মোৰ দোষৰ স্বীকাৰোক্তি কৰিছোঁ।” তেওঁ নিজে নিজে মনতে ভাবিলে। এই কথা ভবাৰ লগে লগে, তেওঁৰ চকু চলচলীয়া হৈ, টোপাটোপে চকুলো বৈ পৰিল। এটা শোক আৰু অনুতাপৰ ভাবে তেওঁৰ ডিঙিত খুন্দা মাৰি ধৰিলে। লোহাৰ জালখনত ছয়ো হাতে ধৰি, তেওঁ চকুলো বন্ধ কৰাৰ চেষ্টা কৰিলে।

নেক্লিউদভৰ কাষতে থকা দৰ্শক এজনে কলে, “যি কামত তোমাৰ কোনো স্বাৰ্থ নাই, তাত তোমাৰ মূৰ খমোৱাৰ প্ৰয়োজন কি?”

সি ফালৰ পৰা এজনী কয়দীয়ে মাত লগালে, “ঈশ্বৰ মোৰ সাক্ষী। মই সেই বিষয়ে একো নেজানো।”

তেওঁৰ উদ্বেজনাৰ অৱস্থা মাচলভাৰ চকুত পৰিল আৰু তাই তেওঁক চিনি পালে।

“আপোনাৰ নিচিনা.....অ’ নহয়, মোৰ মনত পৰা নাই।” নেক্লিউদভৰ ফালে নেচাই, মুখখন কাতি কৰি তাই উত্তৰ দিলে। তাইৰ মুখখন যেন ক্ৰমে আৰু ঘোপ মৰা হৈ পৰিল।

“মই তোমাৰ ওচৰত ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা কৰিবৰ কাৰণে আহিছোঁ।” কিতাপৰ লেছন মুখস্থ গোৱাৰ দৰে, অলপ জোৰেৰে তেওঁ কলে।

কথাৰ কৈ তেওঁৰ মনত যেন এটা খেলি মেলিব ভাৱ সৃষ্টি হল। তেওঁ ইফালে সিফালে চালে। ভতালিকে তেওঁৰ মনলৈ ভাৱ আহিল যে তেওঁ লাজ পাবলগীয়া হৈছে যদিও ই ভালৈই হৈছে। কিয়নো তেওঁ লাজ পোৱাই উচিত।

এই অৱস্থা তেওঁ সৰু কৰিবলৈ বাধ্য। তেওঁ পুনৰ উঠে:বৰে কলে, “হই
বোৰ অন্তায় কৰিছে।” তুমি মোক ক্ষমা কৰ।”

কেবাহিকৈ একেঠাৰে তাই তেওঁৰ ফালে চাই আছে।

নেক্লিউদভে আৰু বেছি কথা পাতিব নোৱাৰিলে। লোহাৰ জালখনৰ
কাষৰ পৰা অলপ আঁতৰি তেওঁৰ অন্তৰত খুন্দা মাৰি ধৰা বেজাৰ পাভলাবৰ চেঠা
কৰিলে।

এনেতে যিজন ইন্স্পেক্টৰে নেক্লিউদভক নাৰী কয়দী থকা হাৰ্ডৰ ফালে পথ
নিৰ্দেশ কৰি দিছিল, তেওঁ আহি উপস্থিত হল। ইতিমধ্যেই তেওঁ নেক্লিউদভৰ
প্ৰতি অলপ আকৃষ্ট হৈছিল। তেওঁ লোহাৰ জালৰ কাষতে থকা কয়দী
গৰাকীৰ লগত, নেক্লিউদভে কথা নপতাৰ কাৰণ সম্পৰ্কে প্ৰশ্ন কৰিলে।

নেক্লিউদভে নাকৰ এটা শোঁত টানি কলে যে মাজত দুখন লোহাৰ জাল
লৈ কথাপতাৰ বৰ অসুবিধা হৈছে আৰু একো স্তনাও নেযায়।

ক্ষত্বেক ভাবি ইন্স্পেক্টৰে কলে, “বব, অলপ পৰৰ কাৰণে তাইক লোহাৰ
জালৰ ভিতৰৰ পৰা বাহিৰলৈকো আনিব পাৰি.....।” হাৰ্ডাবনীৰ ফালে চাই
তেওঁ কলে, ‘মেৰিয়া কাল’য়না। মাচ’লভাক বাহিৰলৈ আনা।’

নিমেষতে মাচ’লভাক বাহিৰলৈ অনা হল। তাই মূছ পদক্ষেপে আহি
তেওঁৰ কাষতে থিয় হৈ ঠৰ লাগি তেওঁৰ ফালে চাবলৈ ধৰিলে।

হুদিনৰ আগতে কপালৰ ছয়োকাষে তাইৰ চুলি ছকোচা যিদৰে পৰি আছিল,
আজিও সেইদৰেই আছে। তাইৰ মুখৰ চেহেৰা এতিয়াও আকৰ্ষণীয় যদিও
দেখাত বোগক্লিষ্ট, ওফান্দা আৰু শাস্ত। চুকুজুৰি এতিয়াও বেচ উজ্জল। তাই
যেন আচৰিত ধৰণেৰে উত্থি থকা চকুৰ পাহি ছটাৰ ভালেদি নেক্লিউদভক
দৃষ্টিপাত কৰিছে।

“আপোনালোকে ইয়াতেই কথা পাতিব পাৰে” বুলি কৈ ইন্স্পেক্টৰে আঁতৰি
গ’ল।

নেক্লিউদভে বেবৰ কাষত থকা বেঞ্চ এখনত আহি বহিল, মাচ’লভাই
কিবা এটা প্ৰশ্ন কৰাৰ ভাবত ইন্স্পেক্টৰলৈ ব’ লাগি চাই আছে। তাৰপিচত
তাই কিবা এটা ভাবি আচৰিত হোৱাৰ দৰে গাটোত এটা জিকাৰ মাৰি, নেক্লি-
উদভৰ ওচৰলৈ আহি, হাৰ্টটো কোঁচাই, তেওঁৰ কাষতে বহি পৰিল।

“হই জানো তোমাৰ পক্ষে মোক ক্ষমা কৰা অতিশয় কঠিন।” নেক্লি-

উদভে এই কথাবাব কৈ ধমকি বল, তেওঁৰ চকুলো বৈ গল আৰু এটা ভীৰু
বেদনাই অন্তৰত খুন্দামাৰি ধৰিলে।

“বদিও অতীতত সি হৈ গল, তাক মই নোহোৱা কৰিব নোৱাৰো, ভাণি
মোৰ শক্তিয়ে আঁতে মানে মই যি পাৰো কৰিম। কোঁৱা—।”

তেওঁৰ ফালে স্থিৰ দৃষ্টিৰে তাই চাই আছে। তাইৰ চকুৰ দৃষ্টি তেওঁৰ পৰা
আঁতৰ হোৱা নাই। তেওঁৰ প্ৰশ্নোত্তৰৰ প্ৰত্যুত্তৰ নিদি তাই কলে, “আপুনি
মোক কেনেকৈ বিচাৰি পালেহি?”

মাচুলভাৰ আগৰ সেই মনোমোহা মধুৰ চাবনি নাই। মুখৰ চেহেৰাও নাই।
তাইৰ এই পৰিবৰ্তন নেক্লিউডভৰ চকুত পৰিল। তেওঁ নিজে নিজে ভাবিলে,
“হে প্ৰভো! মোক কৰ্তব্যৰ নিৰ্দেশ দিয়া। মোক সহায় কৰা।”

“পৰহি মই মৰুদ্ৰমাৰ জুৰ আছিলো। ভেতিয়া তুমি মোৰ চিন ধৰিব পৰা
নছিল নহয়?”

“মই চিনিব পৰা নাছিলোঁ। মানুহ চিনিবৰ কাৰণে মোৰ সময়ও নাছিল,
মই সিমান মনদি চোৱাও নাছিলোঁ।”

“এটা সন্তান হৈছিল নহয়?” প্ৰশ্নটো স্তম্ভিত লাভত নেক্লিউডভে বঙা
পৰিল।

“ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাত সি উপজিয়েই সিপুৰিলৈ গল।” মুখ কাতি কৰি খঙেৰে
তাই উত্তৰ দিলে।

“তুমি কোৱা কি? এনেকুৱা কিয় হল?”

“মোৰ নিজৰেই কথমপিহে প্ৰাণ বাচিছে।” তললৈ মুখ কৰি তাই
ক’লে।

“মোৰ মাহীহঁতৰ ওচৰৰ পৰা তুমি গুচি গলা কিয়?”

“লৰাহোৱালী থকা চাকৰনী বাথে কোনে? মোৰ গাত লেঠা দেখিয়েই,
তেওঁলোকে মোক খেদাই দিলে। কিন্তু এইবোৰ কথাৰ পাতনি মেলাব
প্ৰয়োজন কি? এতিয়া এইবিলাক কথা মোৰ একো মনত নাই। সেই
আখ্যায় শেষ।”

“নহয়। শেষ হোৱা নাই। মই এই পাপৰ পৰা উদ্ধাৰ হব খোজোঁ।”

“পাপৰ পৰা উদ্ধাৰ হবলৈ আছে কি? গল কথা শুছিল।”

মাচুলভাৰ পৰা নেক্লিউডভে প্ৰশ্ন উত্তৰ আশা কৰা নাছিল। তাৰপিছত
তাই তেওঁৰ ফালে চাই এটা হাঁহি মাৰিলে; বদিও এই হাঁহিত এটা অনন্তৰিক

ভাব নিহিত আছিল। তথাপি ভাব মাজতো আছিল এটা প্রয়োজন আৰু
কৰণ সুৰ।”

মাত্ৰ ভাই নেকলিউদক পুনৰ লগ পোৱাৰ কোনো আশাই বৰা নাছিল।
বিশেষকৈ এই কাৰাগাৰত আৰু এই মুহূৰ্তত। গতিকেই তেওঁক তিনি পোৱাৰ
লগে লগে, বিবিলাক স্থিতি ভাই মনৰ পৰা দূৰ কৰি পঠাইছিল, সেই স্থিতিৰ
পুনৰাবৃতি ভাই বন্ধ কৰি ৰাখিব নোৱাৰিলে।

প্ৰথমতে ভাইৰ সোৱঁৰণত খেলি খেলি লাগিল। তত্ৰাচ ভাইৰ মনলৈ
আছিল এজন ধুনীয়া বুৰকৰ কথা। তেওঁ ভাইক ভাল পাইছিল আৰু প্ৰেম
নিবেদন কৰিছিল। তায়ো তেওঁক অন্তৰৰ পৰাই ভাল পাইছিল। এই ভালপোৱাই
ভাইৰ মনত আৰু অহুতুতিত দাবোন্দাটন কৰি দিছিল এখন নতুন জগতৰ।
কিন্তু ভাইৰ এই অপাৰ আনন্দ ছয়াঁয়া ভাৱে লুপ্ত হৈ গল। লুপ্ত হৈ গ’ল
ভাইৰ কল্পনাৰ সৌখ আৰু ইয়াৰ পিচত আছিল বাৰিবাৰ বানৰ দৰে দুঃখ,
বেদনা আৰু অপমানৰ জোৱাৰ। এইবোৰ কথা মনত পৰি ভাইৰ বুকুত খোকে
ধন্দামৰি ধৰিলে। তথাপি ভাই এইবোৰৰ কাৰণ বুজিব পৰা নাই। ভাই
স্বপ্নে। গতিকেই ভাই সদাই যিদৰে চলি আহিছে, এতিয়াও ভাই তাকেই
কৰিলে, অধঃপতিত জীৱনৰ চূড়ান্ত পৰ্যায়ত পৰি ভাই এইবোৰ কথা পাহৰি
পেলাইছে। প্ৰথম মুহূৰ্তত ভাইৰ কাষত বহি থকা এই মানুহজনক ভাই ভাল-
পোৱা বুৰকজন বুলিয়েই ভাবিছিল; কিন্তু এই স্থিতি ভাইৰ কাৰণে অতিশয়
বেদনাদায়ক। গতিকেই ভাই পুনৰ ‘তেওঁ নহয়’ বুলি ধৰি ললে। স্তম্ভৰ
সাজপাৰেৰে ভূবিভ, সৰুৰে পৰা অতি সাৱধানৰে লালিত পালিত, আৰু দাবি
গোঁফত সূগন্ধি তেল ব’হা এই বুৰকজন ভাই ভাল পোৱা নেকলিউদ নহয়।
বিবিলাক বুৰকে বা মানুহে ভাইৰ নিচিনা গাভৰুক ভোগবিলাসৰ সামগ্ৰী হিচাবে
প্ৰয়োজন মতে ব্যৱহাৰ কৰে, তেওঁও তাৰে এজন। সেই কাৰণে ভাইৰ নিচিনা
মানুহেও বাতে তেওঁৰ পৰা সুবিধা আদায় কৰি লব পাৰে সেইদৰেই তেওঁৰ প্ৰতি
ব্যৱহাৰ কৰা উচিত। ভাইৰ হাঁহিত যে এটি লোলুপ্ততা পূৰ্ণ দৃষ্টি আছিল
ভাব কাৰণ এয়ে। ভাই নিমাত হল আৰু মনে মনে ভাবিবলৈ ধৰিলে, তেওঁৰ
পৰা ভাই কি সুবিধা লব।

“অভীভব সকলো কথাই এতিয়া হাব গল।” ভাই কলে, “এতিয়া ‘মই
কঠিন নিৰ্ভাসন দণ্ডেৰে দণ্ডিত।” এই কথাখিনি কওঁতে ভাইৰ ওঁঠত কঁপনি
উঠিল।

“মই খাতাটোক জানো, হয় মই জানো ছুৰি নিৰ্দোষী।” নেক্লিউদভে উত্তৰ দিলে।

“অৱশ্যে মই দোষী নহয়, হয়। কিন্তু তেওঁলোকৰ মানত মই এজনী ডাঁকিনী আৰু চুৰণী। ইয়াত সকলোৱে কয় বোলে এডভোকেটৰ ওপৰতহে সকলো নিৰ্ভৰ কৰে।” তাই কলে, “এই হুকুমৰ বিৰুদ্ধে আপীল কৰা দৰকাৰ। কিন্তু খৰছ বহুত লাগে বুলি শুনিছোঁ।”

“হয় সচাঁ।” নেক্লিউদভে কলে। “মই এজন এডভোকেটৰ লগত এই সম্পৰ্কে কথাবতৰা হৈছোঁ।”

“ভাল এডভোকেট নহলে পইচা পাতি খৰছ কৰিও লাভ নাই।” তাই কলে।

“প্ৰয়োজন মতে মই সকলো কৰিম।”

দুয়োজন নিমাত। তাৰপিচত তাই আকৌ এটা হাঁহি মাৰিলে।

“মই আপোনাক এটা কথা ক'ব খোঁজোঁ।..... যদি পাৰে অলপ পইচা..... বেছি নহয়..... দহ কবল।” তাই কলে। কোঠাৰ ভিতৰত খোজ চলাই থকা ইন্স্পেক্টৰ জনলৈ তাই চকু দিলে।

“সোঁ তেওঁ দেখাটোক নিদিব। তেওঁ দেখিলে কাটি লৈ যাব।”

ইন্স্পেক্টৰজনে তেওঁলোকলৈ পিঠি দিওঁতেই নেক্লিউদভে তেওঁৰ ছেপৰ পৰা দহ কবলৰ ন'ট এখন উলিয়ালে। কিন্তু তাইৰ হাতত গুজি দিবলৈ নোপাওঁতেই ইন্স্পেক্টৰে পুনৰ তেওঁলোকৰ ফালে মুখকৰি খোজ দিয়াত তেওঁ ন'টখন হাতৰ মুঠিতে লুকুৱাই ললে।

“এই নাৰীৰ মৃত্যু হল।” নেক্লিউদভে নিজে নিজে ভাবিলে। তেওঁ দেখিবলৈ পালে তাইৰ অতীতৰ সেই মোহিনী চেহেৰা আৰু নাই। তাইৰ এতিয়া মুখখন ভেৰেহা আৰু ভৰ্টা। কেবা চকু জুৰিৰ চাৰনীত কু-দৃষ্টি। তাইৰ বৰ্তমান কেবল এই ন'টখনৰ ওপৰত হে চকু। ইন্স্পেক্টৰৰ গতিগোচৰ দেখি তেওঁৰ অলপ সঙ্কোচ লাগিল।

সেইবাতি যি তেওঁক প্ৰলুব্ধ কৰিছিল, সি যেন তেওঁৰ কাণে কাণে কিবা কয়, তেওঁক যেন কৰ্তব্যৰ পৰা আঁতৰাই নিব খোজে, তেওঁক যেন কলাফলৰ পৰা বঞ্চিত কৰিব খোজে আৰু যিটো বাস্তৱ কৰ্তব্য, তাক কবিলে তেওঁক যেন বাৰ্ষ্য দিয়ে।

সেই কঠিনবে তেওঁক বেন কয়, “এই নাৰীক লগত লৈ তুমি একো কৰিব নোৱাৰা। তুমি ডিঙিত শিল এটা বান্ধি পানীত ছুৰ দিবা। ফলত সকলো সামাজিক কামতেই তুমি মিছা হবা, ভোমাব সমস্ত ধন দৌলত দি তাইৰ লগত সমস্ত সম্পৰ্ক চিঙি চিৰ বিদায় পালে ভোমাব বেয়া হয়নে?” তেওঁৰ কাণত এই বাণী প্ৰতিধ্বনিত হল।

তেওঁ অমুভৱ কৰিলে যে এই মুহূৰ্ততে তেওঁৰ অন্তৰ্জগতত কিবা এটা বেন অতি গুৰুতৰ ঘটনা ঘটিব ধৰিছে। তেওঁৰ ছুই নান্দত ছুই ভবিষ্যৎ। সামান্য চিন্তাই তেওঁক যেই সেই একালে লৈ যাৰ পাৰে। আগদিনা বাতি তেওঁ অন্তৰত ভগবানৰ উপস্থিতি অমুভৱ কৰিছিল, তেওঁ সেই ভগবানৰ সহায় প্ৰাৰ্থনা কৰিলে, ততালিকে তেওঁ সহায় পালেও। তেওঁ সকলো কথা তাইক ভাঙি পাতি কবলৈ স্থিৰ কৰি পেলালে।

“কাটুংচা! মই ভোমাব ওচৰলৈ আহিছোঁ। ক্ষমা বিচাৰি। কিন্তু তুমি মোক কোনো উত্তৰ দিয়া নাই। তুমি মোক ক্ষমা কৰিছানে? কোঁৱা তুমি মোক ক্ষমা কৰিবা?” তেওঁ তাইক সুধিলে।

কিন্তু তাই তেওঁৰ কথাৰলৈ কান নিদি কেৱল তেওঁৰ হাতখনলৈ আক ইন্স্পেক্টৰৰ মতিগতি চাই আছে। ইন্স্পেক্টৰে বিপৰীত ফালে মুখ ঘূৰাওঁতেই, তাই ন’টখন ধাপ মাৰি আনি বেণ্টৰ ভিতৰত লুকাই ললে।

তাই এটা বিতৃষ্ণাৰ ঠাঁহি মাৰি কলে, “আপোনাৰ পক্ষে ভেনেদৰে কোৱা উচিত হোৱা নাই।”

নেকলিউদে অমুভৱ কৰিলে যে তাইৰ অন্তৰ আত্মাত কিবা এটাই স্থিতি লৈছে, যি তেওঁৰ বিৰোধী আৰু সিয়েই বৰ্তমান অৱস্থাত তাইৰ ভৰসা হৈ পৰিছে আৰু সেই কাৰণেই তেওঁ তাইৰ অন্তৰত সোমাব পৰা নাই।

কিন্তু আচৰিত এয়ে যে এনে অৱস্থাতো তাইক তেওঁ ত্যাগ কৰিবলৈ বাঞ্ছা নহয়; বৰং এটা অদ্ভুত শক্তিৰ বলত তাইৰ লগত তেওঁৰ সম্পৰ্ক গাঢ় কৰিছে তুলিলে। তেওঁৰ ইচ্ছা যে তাইৰ অন্তৰ আত্মাক পুনৰ সজীৱিত কৰি তুলিব, যদিও এই কাম অত্যন্ত কঠিন। কিন্তু এই কাঠিন্যই তেওঁৰ আকৰ্ষণ বঢ়াইছে তুলিলে। আজি তাইৰ প্ৰতি তেওঁৰ বেনেকুৱা স্নেহ উপজিল, তেনে স্নেহ তেওঁৰ কোনো দিনেই কাৰো প্ৰতি হোৱা নাই। আনকি তাইৰ প্ৰতিও হোৱা নাছিল। কিন্তু এই দৰদত তেওঁৰ নিজৰ কোনো স্বাৰ্থ নাছিল। তাইৰ পৰাও তেওঁ একো আশা কৰা নাছিল। তেওঁৰ একমাত্ৰ কাৰনা হল তাই আজি যি অধঃপতিত

অবহাভ আছে ইয়াৰ পৰা তাই যেন মুক্তি পায়। “তাই যেন পূৰ্বে যিদৰে মানুহ আছিল তেনে মানুহ হৈ পৰে। তাই যেন পুনৰ জাগি উঠি পুনৰ্জীৱিত হয়, আৰু নৱজীৱন লাভ কৰে।

“কাটুংচা! তুমি এইদৰে কিয় কোৱা? মই তোমাক জানো আৰু তোমাক মই পাহৰা নাই, পানৌৰ পূৰণ দিন বিলাকো পাহৰা নাই।”

“অভীভ মৰিল আৰু গল। তাক পুনৰ স্মৰণ কৰি লাভ কি?” নীৰস ভাৱে তাই উত্তৰ দিলে।

“মই এই কথা উলিয়াইছোঁ। যাতে ইয়াৰ এটা স্মৃতিস্বৰূপ কৰিব পাৰোঁ।। যাতে মই কৰা অভয়াৰ পৰা উদ্ধাৰ হব পাৰোঁ।। বুজিছোঁ।।” তেওঁ এই কথাও প্ৰকাশ কৰিব খুজিছিল যে তেওঁ তাইৰ পাণিগ্ৰহণ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছে, কিন্তু তেওঁ তাইৰ চকুৰ চাৱনিত দেখিবলৈ পালে তাই যেন এটা ভয়ঙ্কৰ, সাংঘাতিক, অশিষ্ট আৰু আকৰ্ষণহীন ৰূপ ধাৰণ কৰিছে। তেওঁৰ আৰু কোনো কথা প্ৰকাশ কৰিবলৈ সাহস নহল।

দৰ্শন কৰিবলৈ অহা মানুহবিলাকৰ প্ৰত্যাগমন কৰিবৰ সময় হল। এজন দুজনকৈ উলটিবলৈ ধৰিলে। এনেতে ইন্স্পেক্টৰ আহি নেক্লিউদভক সোধবাই দিলে যে সময় শেষ হল।

মাচলভাও চুহুৰ চামাককৈ থিয় হল; ঘূৰি যোৱাৰ হুকুমৰ অপেক্ষাত।

“বিদায়! মোৰ আৰু বহু কথাই তোমাক কবলৈ আছিল। কিন্তু বৰ্তমান সেইবোৰ কথা কোৱা অসম্ভৱ।” তাইৰ হাতত ধৰি তেওঁ কলে, “মই আকৌ আহিম।”

“মোৰ ভাৱ হয় আপুনি সকলো কথাই কলে।”

তাই কোনো লৰচৰ নকৰাকৈ হাতখন ঘূৰাই আনিলে।

“নহয়, মোৰ কবলৈ আছে। মই পুনৰ এনেকুৱা ঠাইত দেখা কৰিম যাতে মোৰ মনৰ কথা অস্তৰ খুলি কব পাৰোঁ।। ইয়াতকৈও গুৰুতৰ কথা মোৰ কবলৈ আছে।”

“যদি কবলৈ আছে নিশ্চয় আহিব।” হাঁহি মাৰি তাই কলে। তাই হাঁহি মাৰিলে কেৱল তেওঁক সন্তুষ্ট কৰিবৰ উদ্দেশ্যে।

“তুমি মোৰ ভনীতকৈও বৰমৰ।” নেক্লিউদভে কলে।

তাই যুৰুত জিকাৰ মাৰি কলে, “ভেনেদৰে কোৱা আপোনাৰ উচিত হোৱা নাই।” এই বুলি উত্তৰ দি, তাই লোহাৰ জালৰ সিপাৰলৈ সোমাই গল।

চৌয়াল্লিশ

এই সাক্ষাতৰ পূৰ্বে নেক্লিউদভৰ এটা বেলেগ ধাৰণা আছিল যে তেওঁক অমৃতপু দেখি আৰু তেওঁ যে তাইক সহায় কৰিবলৈ আগবাঢ়িছে, এই কথা বুজি, তাই খুব আনন্দিত হ'ব। তেওঁক দেখি তাই অভিভূত হৈ পূৰ্ণৰ কাটুংচা হৈ পৰিব কিন্তু তেওঁ দেখি অবাৰ। আগৰ সেই কাটুংচা আৰু নাই। তাৰ ঠাইত তেওঁ দেখিবলৈ পালে মাচুলতাক। এই কথাই তেওঁক আচৰিত কৰি পেলালে।

আটাইতকৈ তেওঁ দেখি আচৰিত হল এই বুলি যে তাইৰ বৰ্তমান অৱস্থাৰ কাৰণে নিজে অলপো লজ্জিত নহয়। অৱশ্যে কমলী হোৱাৰ কাৰণে তাই চুঃখিত আৰু লজ্জিত। কিন্তু পতিতা হোৱাৰ কাৰণে তাইৰ কোনো অসন্তোষ বা আক্ষেপ নাই। বৰং সেইবাবে তাই গৌৰৱে অমৃতপু কৰে। তথাপি ইয়াৰ বাহিৰে গত্যন্তৰেই বা কি? সক্ৰিয় হৈ থাকিবলৈ হলে, প্ৰত্যেকেই নিজৰ যি পেচা, তাৰ ওপৰত গুৰু দি ভাল বুলি ভবাই প্ৰয়োজন। সেইবাবে মানুহে যি অৱস্থাতেই পৰক লাগে, তাতেই খাপ খোৱাকৈ সাধাৰণতঃ জীৱনৰ প্ৰতি দৃষ্টি গঢ়ি উঠে আৰু নিজৰ জীৱিকাৰ পথকে সং বুলি ধৰি লয়।

সাধাৰণতে ভবা হয় যে চোৰ, খুনী, চোৰাংচোৱা আৰু বেপ্ৰভুত্ব অৱলম্বন কৰা সকলে তেওঁলোকৰ নিজৰ পেচাক হীন বুলি বিবেচনা কৰে, আৰু তেওঁলোকে নিজে নিজে সেইবাবে লাজ পায়; কিন্তু এই কথা সঁচা নহয়, বৰং ওলোটা। এওঁলোকে জীৱন সম্পৰ্কে নিজৰ মতাদৰ্শ জীয়াই ৰাখিবৰ কাৰণে, স্বভাৱতেই তেওঁলোকৰ লগত মতমিল। মানুহেৰে সৈতে মিলা প্ৰীতি কৰে, আৰু নিজৰ নিজৰ বৃত্তিত আৱদ্ধ থাকে। আমি হয়তো আচৰিত হওঁ, চোৰে যেতিয়া তাৰ বুদ্ধি কোশল সম্পৰ্কে, বেপ্ৰভুত্ব তাইৰ কু-প্ৰভুত্ব আৰু হতাকাৰীবিলাকে সিহঁতৰ নিষ্ঠুৰতাৰ সম্পৰ্কে বাহাছবি কৰে। ইয়াৰ কাৰণ হল এই মানুহবোৰৰ কাম-কাজ আৰু কম সংখ্যক লোকৰ মাজত সীমাবদ্ধ আৰু বিধেবাকৈ আমি এই সীমাৰ বাহিৰত থাকোঁ। কিন্তু লক্ষ্য কৰা দৰকাৰ যে ধনীয়ে যেতিয়া তাৰ ঐশ্বৰ্য্য লৈ গৰ্ব কৰে, সিনো কি? ডকাইতি কৰি গোটেয়া সম্পত্তি লৈ ডাকোপ মৰা নহয় জানো। যুদ্ধ জিকি অহা সেনাপতিয়ে তাৰ বিজয়ৰ গৰ্ব কৰে, সিনো কি? ই জানো অসংখ্য লোকক হত্যা কৰা নহয়? সেই দৰে সম্ভাৱন উচ্চ গালীত বহি

যি সকলে ক্ষমতাৰ ভেদ দেখুৱাই আৰু ফিভাহি মাৰে ইনো কি ? ইও জানো এক প্ৰকাৰ হিংসা নহয় ? এই মানুহ বিলাকৰ জীৱন সম্পৰ্কে এনেকুৱা অসত্য দৃষ্টি ভঙ্গীক আমি নিন্দা নকৰোঁ। বা আমাৰ চকুত নপৰে কিয় ? তাৰ কাৰণ হল এওঁলোকে মিলায়িতা কৰা লোকৰ বা কাম-কাজৰ পৰিসৰ অত্যন্ত ব্যাপক। আচল কথা আমি নিজেই তেওঁলোকৰ দলভুক্ত।

মাচলভাৰো এনেকুৱা অৱস্থাৰ মাজত আৰু এইদৰেই জীৱন সম্পৰ্কে মতাদৰ্শ গঢ়ি উঠিছে। তাই এজনী বেঙা আৰু নিৰ্মাণন দণ্ডেৰে দণ্ডিতা। তথাপি তাইবো জীৱন সম্পৰ্কে মতাদৰ্শ আছে আৰু সেই কাৰণে তাই তাতেই সন্তুষ্ট থকাৰ সম্ভৱ হৈছে। ইয়াকে লৈয়েই তাই গৰ্বিতা।

ইহঁতৰ মতেৰে লৰা-বুঢ়া, ছাত্ৰ-শুৱক, সৈন্ত বা সেনাধ্যক্ষ, শিক্ষিত, সকলো পুৰুষৰ কাৰণে জীৱনৰ শ্ৰেষ্ঠ কামনা হল, সুন্দৰী নাৰীৰ লগত যৌন সম্বোগ লাভকৰা। গতিকেই যিবিলাক লোকে অশ্ৰু ব্যৱসায়ত লিপ্ত আছে বুলি জাহিৰ কৰে, আচলতে তেওঁলোকৰো কাম্য ইয়েই। তাই নিজে এজনী মোহিনী আৰু সৌন্দৰ্য্যাশালী নাৰী। পুৰুষৰ এনে কামনা পূৰ কৰাৰ বা নকৰাৰ ক্ষমতা তাইৰ আছে। সেই কাৰণেই সমাজৰ বাবে তাই এজনী প্ৰয়োজনীয় নাৰী। তাইৰ পূৰ্ববৰ্ত্তী আৰু পৰবৰ্ত্তী জীৱনে এই কথাৰেই সত্যতা প্ৰমাণ কৰে।

গত দহ বছৰে তাই যলৈকে গৈছে, তাতেই তাই দেখিবলৈ পাইছে যে, নেক্লিউডভৰ পৰা আৰম্ভ কৰি, বুদ্ধ পুলিচ বিষয়াৰ পৰা জেলাৰ পৰ্য্যন্ত সকলোকে তাইক লাগে, যিবিলাক মানুহৰ সংসৰ্গত তাই অহা নাই বা যিবিলাকে তাইক নিৰিচাৰে সেই বিলাক মানুহৰ কথা তাই নেজানে। তাইৰ ধাৰণা যে পৃথিবীৰ সকলো পুৰুষেই কামনা-লালসাত মতলীয়া। তাইক পাবৰ কাৰণে তেওঁলোকে চলাইছে সৰ্ব্ব প্ৰকাৰ প্ৰচেষ্টা—ঠগ, প্ৰৱন্ধন, হিংসা, অৰ্থলোভ, বুদ্ধি, কৌশল, ইত্যাদি।

মাচলভাই জীৱনক এই দৰেই বুজিছে। জীৱনৰ প্ৰতি দৃষ্টি-ভঙ্গী যদি এনেকুৱাই হয়, তেন্তে তাই নিশ্চয় নিৰুপ্ত জীৱ নহয়। তাই এজনী অতি প্ৰয়োজনীয় নাৰী। সকলো কথা বাদ দি, জীৱনৰ প্ৰতি এনে দৃষ্টি-ভঙ্গীকেই তাই গুৰুত্ব সহকাৰে গ্ৰহণ কৰিছে। ইয়াৰ বাহিৰে তাইৰ সমুখত কোনো পথ নাই। তাই যদি এই মত ভাগ্য কৰে, তেন্তে সমাজত তাইৰ মূল্যই বা কিমান ? জীৱনক হেৰুৱাই পেলোৱাৰ ভয়ত তাই এনে মত গ্ৰহণ কৰিবলৈ বাধ্য হৈছে আৰু যি সকল একে পথেৰে পৰিক, সেই সকলৰ লগতে তাই সাজোৰ খাই পৰিছে।

তাই বুজিছিল যে নেকলিউদতে তাইক এখন বেলেগ অগভলৈ লৈ যাব খোজে। তাই এই কথাও বুজিছিল যে সেই বাস্তৱত গ'লে, বৰ্তমান তাইৰ বিখিনি আত্মসম্বল আৰু আত্মমৰ্যাদা আছে, নিশ্চয় সেইখিনিও নষ্ট হ'ব। গতিকেই নেকলিউদতে তাইক যি পথে নিব খোজে, তাৰ তাই বিৰোধী। এই কাৰণেই তাই নেকলিউদতৰ লগত প্ৰথম যৌৱনত যি প্ৰণয় ঘটছিল, সেই স্মৃতি তাই মনৰ পৰা যিহি পেলাইছে। বৰ্তমান তাই গ্ৰহণ কৰা জীৱনৰ দৃষ্টি-ভঙ্গীৰ লগত, সেই স্মৃতি খাপ নেখায়। সেই স্মৃতি হয়তো তাইৰ অন্তৰৰ নিতৃত্তম কোণত লুপ্ত হৈ গৈছে, নাইবা তাক তাই অতি যতনেৰে তাইৰ অৱচেতন মনৰ কোনো এটা কোণত ঢাকি ৰাখিছে, যাতে সেই স্মৃতিয়ে কেতিয়াও ভূমুকি মাখিব নোৱাৰে। আজি যিজন নেকলিউদত আহি তাইৰ সমুখত বিয় দিছে, সেইজন নেকলিউদত নহয়, বাক তাই প্ৰথম যৌৱনত তাইৰ অকৃত্ৰিম ভালপোৱা বিলাই দিছিল। এই জন নেকলিউদত হ'ল এজন ধনী ভদ্ৰলোক, যাব পৰা তাই নিজৰ স্বাৰ্থ আদায় কৰি লব পাৰে। অত্যাশ্ৰয় মানুহৰ লগত তাই যেনে ব্যৱহাৰ কৰি আহিছে, এও তেনে ব্যৱহাৰৰেই পাত্ৰ।

“নহয়, মই আচল কথাটো তাইক কব নোৱাৰিলোঁ।” সাক্ষাত কৰিবলৈ যোৱা লোক সকলৰ লগত ওলাই আহোঁতে নেকলিউদতে ভাবিলে।

“মই তাইৰ পাণিপ্রার্থী বুলি নকলো। বাক মই নকলো হয়, কিন্তু তাইক মই কবই লাগিব। হয় নিশ্চয় কম।” তেওঁ পুনৰ ভাবিলে।

বাটত বৈ থকা যাদাঁৰ দুজনে পুনৰ সাক্ষাৎ কৰিবলৈ অহা মানুহবোৰৰ পিঠত ঢকিয়াই, গস্তি লৈ, ওলাই যাবলৈ দিলে। তেওঁলোকে এনে ভাৱে গস্তি লৈছে যাতে জেলত আৱদ্ধ থকা কোনো লোক ওলাই যাব নোৱাৰে আৰু থাকিও যাব নোৱাৰে। পিঠিত হাত দিয়াৰ বাবে এইবাৰ নেকলিউদতৰ থং উঠিল; তালৈ তেওঁৰ ভ্ৰক্ষেপেই নহ'ল।

পঁয়চাল্লিশ

নেকলিউদতে তেওঁৰ বাহ্যিক জীৱন নতুন ভাৱে গঢ়ি লোৱাৰ কল্পনা কৰিলে, তেওঁৰ চাকৰ বিলাকক বিলায় দিয়া, ডাঙৰ ঘৰটো ভাৰাত দিয়া, আৰু নিজে কোনোবা বহা এটাঠ ঠাই লোৱা। কিন্তু আগাকোনা পেট্ৰনাই তেওঁক সোৱাই দিলে যে জীভকালৰ পূৰ্বে এইবোৰ সাঙ্গসলনি কৰা নিম্নয়োজন।

এই বাৰিষা নগৰৰ ঘৰ কোনেও ভাৰা নলয়। যেই সেই প্ৰকাৰে তেওঁ চলিবলৈ লাগিব আৰু বস্ত্ৰবোৰ কৰবাত শুদ্ধি থব লাগিব। গতিকেই তেওঁৰ জীৱন-ধাৰণৰ আৰু চলনফুৰণৰ পৰিকল্পনাবোৰ (তেওঁ ছাত্ৰবিলাকৰ দৰে সবল ভাবে থাকিব খোজে) কোনো কামত নাছিল। ঘৰৰ সকলো ব্যৱস্থা পূৰ্ববদৰেই যে বাহাল থাকিল এনে নহয়, খবখন কৰ্ম্মমুখৰ হৈ পৰিল। বৰত থকা উলৰ আৰু জন্তৰ নোমেৰে তৈয়াৰী বস্ত্ৰবোৰ ব'দত শুকুৱাই আৰু কোথাই কোটাই ঠিক কৰিবৰ কাৰণে বাহিৰলৈ উলিওৱা হল। গেটত থকা ছুৰবী, তেওঁৰ চাপ্ৰাটী, বান্ধনিজন আৰু কনিয়াই আটাইবোৰেই এই কামত লাগি গ'ল। কোনো কোনো দিনে ব্যৱহাৰ নকৰা অদ্ভুত ধৰণৰ নোমৰ তৈয়াৰী বস্ত্ৰবোৰ, নানা ধৰণৰ 'ইউনিফৰ্ম' বাহিৰলৈ উলিয়াই লাইন কৰি অ'ৰা হৈছে। অল্প সাজ-সজ্জা আৰু কাৰ্পেট বোৰো আটাই কিজনে মৰিয়াই খতিয়াই ব'দত শুকুৱাইছে। চাপ্ৰাটী লৰাটোৱে আৰু গেটৰ ছুৰবীজনে ধুমধাম মাৰিয়েই আছে। কোঠা-বিলাকৰ ভিতৰত নেপথেলিনৰ গোন্ধেৰে মলমলাই উঠিল।

খিৰিকীয়েদি মুখ উলিয়াই আৰু চোতাললৈ আহি, তেওঁ এই বস্ত্ৰবোৰ চকু ফুৰাই চাই দেখিলে যে ইয়াৰ ভিতৰত বহু বস্ত্ৰয়েই অনাবশ্যক। এইবোৰ দেখি তেওঁ আচৰিত হয়। তেওঁ মনে মনে ভাবিলে যে, এই অনাবশ্যক বস্ত্ৰবোৰে কেৱল আগ্ৰাফেনা পেট্ৰেনা, চাপ্ৰাটী লৰাটো, ছুৰবী আৰু কনিয়াক কামৰ যোগান দিছে আৰু তেওঁলোকে এইবোৰ মৰিয়াই খতিয়াই ব্যায়াম কৰাৰ দৰে অলটালনাহে কৰিছে।

তেওঁ নিজে নিজে ভাবিলে, “বৰ্ত্তমান তেওঁ চালচলনৰ সালসলনি নকৰাই ভাল। মাচুলভাৰ গোচৰটোৰ এতিয়াও কোনো শেষ সিদ্ধান্ত হোৱা নাই। তদুপৰি এই কামটোও সহজ নহয়। তাই মুক্তি পালে, নাইবা তাই যদি নিৰ্দ্ধাসনলৈ যায়, আৰু মই অসুগামী হওঁ, তেতিয়া আপোনা আপুনিৱেই কিছু সালসলনি হৈ যাব।”

নিৰ্দ্ধাৰিত দিনা নুনেক্লিউদন্ত এডভোকেট ফেনাৰীনক লগ ধৰিবলৈ যাত্ৰা কৰিলে। এটা ধুনীয়া অট্টালিকাত এডভোকেট বাস কৰে। ঘৰৰ আশে পাশে থকা কিছুমান ভাল গছ আৰু মজ্জা গছ-গছনিৱে অট্টালিকাটোৰ দৌলন্দ্য আৰু শুদ্ধি কৰিছে। বিৰাটাকাৰ আৰু দেখিবলৈ ধুনীয়া কিছুমান আঁৰ কাপোৰ অ'ৰা আছে। বিলাসৰ নানা সামগ্ৰী আৰু আচৰাবোৰে ঘৰটো স্নানজ্ঞাত। বৰটো দেখিলেই কব পাৰি যে পিৰিউজেন বহু ধনৰ মালিক, (অৱশ্যে বিনা

পৰিভ্ৰমণৰে অৰ্জা ধন) আৰু ভেওঁ প্ৰদৰ্শন কৰা আচৰ্য্যৰ পত্ৰবিলাকৰ পৰাই বুজিব পাৰি যে ভেওঁ এজন নতুন ধনী।

ডাক্তৰৰ ঘৰবন্দৰে ভেওঁৰ ঘৰৰ সমুখত খীণোৱা শুকুৱা ভালেমান হালুহে অপেক্ষা কৰি আছে। হালুহবোৰে চাই-চিভি আমোদ পাবৰ কাৰণে কিছুমান সচিহ্ন কাকতপত্ৰ টেবুলত পেলাই থোৱা আছে। ভেওঁলোকে এড্ডভোকেটক পাল পালকৈ লগ ধৰি আছে। ওখ টেবুল এখনৰ কাষতে বহি থকা এড্ডভোকেটৰ সহকাৰী জনে নেক্লিউদভক দেখি ক'লে যে ভেওঁৰ আগমনৰ কথা ভঙালিকে ফেনাবীনক জনাই দিব। কিন্তু ভেওঁ আগবাঢ়ি হাওঁতেই হুৱাব মুকলি হ'ল আৰু সদাগৰ এজনৰে সৈতে কথোপকথন কৰি ফেনাবীন ওলাই আহিল। উভয় পক্ষই যেন কিবা এটা লাভজনক চুক্তি কৰি আনন্দিত।

ফেনাবীনে হাঁহিমাৰি সদাগৰক ক'লে, “আপোনাৰ নিজৰো অলপ ধোঁহ আছে।”

“নিশ্চয় আছে। নিম্পাপী অপেক্ষৰী হোৱাহেতেন আমাৰ অৰ্গভেই বাস হ'লহেতেন।”

“অঁ অঁ বুজিছেঁ।” ছয়োজনে আকৌ চেক চেককৈ হাঁহি মাৰিলে।

ফেনাবীনে অকস্মাতে নেক্লিউদভক দেখি ক'লে, “অঁ কুমাৰ নেক্লিউদভ! আহক! আহক!” ভেওঁ মুৰ দোৱাই সদাগৰক বিদায় দি কুমাৰ নেক্লিউদভক আলোচনা কোঠালৈ মাতি নিলে।

এড্ডভোকেটে নেক্লিউদভৰ মুখামুখিকৈ বহি হাঁহি মাৰি ক'লে, “চিগেৰেট এটা হোঁপও।”

“ধন্তবাদ! মই ধূমপান নকৰোঁ। মই মাচুলভাৰ মৰ্কদমাৰ কথা লৈ আপোনাৰ ওচৰলৈ আহিছেঁ।”

“অঁ অঁ হয়। মনস্ত পৰিছে। চাওকটোন এই ধনী সদাগৰবোৰৰ প্ৰত্যেকেই একোটা ডকাইত।” এড্ডভোকেটে ক'লে। “আপুনি এই মাত্ৰ যোৱা পেতাল হালুহজনক দেখিলে। ভেওঁ এজন কোটিপতি, অথচ ভেওঁ ফুৰ টকা নাই। পাৰিলে ভেওঁ আপোনাৰ জেপ লুৰ্কিও টকা চেকেব নিব” —এড্ডভোকেটে ক'লে।

এড্ডভোকেটৰ কথাবিলাক শুনি নেক্লিউদভে ভাল পোৱা নাছিল। কিয়নো ভেওঁ কথাবোৰ এনে স্তৰত কৈছিল যেন নেক্লিউদভ আৰু ফেনাবীন একেপ্ৰেণীয়ে হালুহ আৰু সদাগৰজন হ'ল বেলেগ প্ৰেণীৰ।

“যি হ’ক পাৰঙটোৰ হাতৰ পৰা বন্ধা পৰিলে।। মাহুহজনে ইমান আমনি দিয়ে কি কৰ! এতিয়া অলপ সকাহ পাইছে।।” এডভোকেট জনে ক’লে।

নেক্লিউসভে যি কামত আহিছে, সেই কামৰ লগত বজ্জিতা নোখোৱা এই কথাবোৰ জনি তেওঁৰ আমনি লাগিছিল। তেওঁৰ ধাৰণা হ’ল যেন এডভোকেটে দায় এবাৰৰ কাৰণেহে এই কথাবোৰৰ পাতনি মেলিছে।

“বাক, এতিয়া আপোনাৰ মৰদমাৰ কথা পতা হ’ক। মই নৰিপত্ৰবোৰ মনোবোণেৰে পঢ়িছোঁ।। কিন্তু ভূৰ্গেনেভে কোৱাৰদৰে ‘তাৰ ভিতৰৰ বিষয় বস্তুখিনি মই সমৰ্থন কৰিব পৰা নাই।’ মোৰ কথা হৈছে যে অনভিজ্ঞ এডভোকেটে যিদৰে গোচৰটো পৰিচালনা কৰিলে, তাৰ ফলত এতিয়া আপীল কৰাৰ হেতুকে বিচাৰি পোৱা নাই।”

“তেন্তে উপায় কি?”

“অলপ বৰ। তেওঁক কোৱা,” সহকাৰী জনে কিবা এটা জুখিবলৈ অহা দেখি এডভোকেটে ক’লে, “মই যি কৈছোঁ সেয়ে। তেওঁ যদি পাৰে ভালোই আক যদি নোৱাৰে তেন্তে তাতো মোৰ কোনো আপত্তি নাই।”

“কিন্তু তেওঁ তাত বাজী নাই।”

“তেনেহ’লে কোনো কথা নাই।” তেওঁৰ মুখখন খঙত গোঙৰা হৈ পৰিল।

“এতিয়া চাওক! মাহুহে ভাবে যে আমি এডভোকেট বিলাকে বিনা পৰিশ্ৰমেই পইচা পাওঁ।” এডভোকেটে মন্তব্য কৰিলে। তেওঁ ক্লন্তক দম লৈ পূৰ্বৰ প্ৰকল্পতা স্বাই আনি ক’লে, “মিছা অভিযোগত অভিযুক্ত দেউলীয়া ধকৰা এজন খালাচ কৰা দেখি, দলে দলে মাহুহ আহি মোৰ ওচৰত ভিৰ কৰিছে। কিন্তু মাহুহে দুবুজ প্ৰতি কামতে উকীলৰ বহু পৰিশ্ৰম লাগে। এজন লিথকে কৈছিল বোলে, ‘মৈলামত তেওঁৰ কিছুমান মাংসৰ টুকুৰা থাকি গৈছে।’ আমাৰ উকীলবোৰে সেয়ে।

“বাক আপোনাৰ মৰদমাটো অৰ্থাৎ যি গোচৰটোৰ কাৰণে আপুনি চেষ্টা কৰিছে, সেই সম্পৰ্কে কৰ খোঁজো যে আপোনাৰ পক্ষৰ উকীলে তাক সৰ্বনাশ কৰি থৈছে, যিহ’ক আচাৰীৰ দণ্ড বাতে মৰুৰ হয়, তাৰ কাৰণে চেষ্টা কৰা হ’ক।”

জিৰা কাকত কিছুমান হাতভলৈ তেওঁ ধৰকৈ পঢ়িবলৈ ধৰিলে। আইন

আদালতত প্ৰচলিত কিছুমান বিশেষ শব্দ মাঝে মাঝে মপঢ়াটক এৰি দি, কেবল কিছুমান বাক্যত বিশেষ জোৰ দি তেওঁ পাঠ কৰি গৈছে।

“আপীল আদালত সমীপেৰু... কৌজলাবী বিভাগ.....। সিদ্ধান্ত মতেআদালতৰ বায়.....সদাগৰ.....স্মেলকডক্ বিহ দি হত্যা কৰাব অভিযোগত মাচলভা দণ্ডিত, আৰু দণ্ডবিধি আইনৰ ১৪৫৪ ধাৰামতে নিৰ্দ্ধাসন দণ্ড বিহা হৈছে.....।

ভাৰপিন্তত তেওঁ অলপ ব'ল। ফেনাৰীনে যদিও এনে দৰ্খাষ্ট অনেক লিখিছে, তথাপি নিজে লিখা এই দৰ্খাষ্টখন পঢ়ি যেন যথেষ্ট আনন্দ পাইছে।

তেওঁ জুৰি বিচাৰত জজ্ আৰু আচাৰী পক্ষৰ উকীলৰ বহু ক্ৰটি উলিয়াই দেখুৱালে। মাচলভাৰ আপীলৰ দৰ্খাষ্টৰ কাৰণে কি পইন্ট দিব, সেই পইন্ট বিলাক নেকলিউডক বিবৰি কলে। শেষত তেওঁ বিচাৰকমণ্ডলীৰ সভাপতি অৰ্থাৎ মুখ্য বিচাৰপতিয়ে জুৰৰ সকলক বুজনি দিওঁতে কি কি ক্ৰটি হ'ল, সেই সম্পৰ্কে ক'লে। আইন মতে অপৰাধ কাক বোলে, সেই কথাৰ ব্যাখ্যা দিওঁতে মুখ্য বিচাৰপতিৰ মূল পইন্টবিলাক বাদ পৰি গৈছে। মাচলভাই যে স্মেলকডক্ বিহ মিহলাই দিছিল, সেই কথা স্বীকৃত; কিন্তু ভাই যে ইচ্ছাকৃত ভাবে, তেওঁক হত্যা কৰিবৰ উদ্দেশ্যে বিহ দিছিল, তাৰ প্ৰমাণ নাই। গতিকে জুৰৰ সকলে তাইক হত্যাৰ অভিযোগত অভিযুক্ত নকৰিও পাবিলে-হেঁতেন। তেওঁলোকৰ সেই অধিকাৰ আছিল। অৱশ্যে তাইক অসাৱধানতাৰ কাৰণে দোষী কৰিব পাবিলেহেঁতেন, কিন্তু হত্যাৰ কাৰণে নহয়। তাইৰ হত্যা কৰাৰ কোনো উদ্দেশ্য নাছিল। এইটোৱেই হল প্ৰধান পইন্ট।

“হয়, এই কথা আশিও জনা উচিত আছিল, কিন্তু আয়াৰ ভুল হ'ল।”

ফেনাৰীনে কি কি পইন্ট দি আপীল দাখিল কৰিব, দৰ্খাষ্টখন কেনেকৈ লিখিছে, আইনৰ ম্যালৰ পৰা বিচাৰক মণ্ডলী আৰু মুখ্য বিচাৰপতিয়ে কি কি ভুল কৰিছে, সেইবোৰ কথা বিতংকৈ নেকলিউডক বুজাই দিলে। লগতে তেওঁ আশা প্ৰকাশ কৰিলে যে আপীল আদালতে এইবিলাকৰ প্ৰতিবিধান কৰিব। যদি উচ্চ আদালতত কৃতকাৰ্য্য নহয়, তেন্তে সম্ৰাটৰ ওচৰত আপীল কৰাৰ পথ মুকলি আছে। অৱশ্যে বাহিৰে কিছু চেষ্টা চলাব লাগিব। তাতো তেওঁ যি পাবে সহায় কৰিব।

“কৃতকাৰ্য্য! আপোনাৰ কিয় কিমান হব?”

“মোৰ পছকাৰীজনে দৰ্শনপ্ৰিয় ভৈয়াৰ কবি দিব আৰু কিতাপ কৰা তেওঁয়েই কৰ।”

“আৰু এটা কথা আপোনাক সুধিব খোজোঁ। চৰকাৰী উকীলৰ পৰা এই বক্তব্যক দেখা কৰিবৰ কাৰণে মই হুকুম এটা আনিছিলোঁ। এবাৰ দেখাও কৰিলোঁ। কিন্তু তেওঁলোকে মোক কৈছিল যে দ্বিতীয় বাৰ, সৰ্ব্বদাই কয়দৰি সাক্ষাৎ কৰা উন্নয়নভিত্তিক কোঠাতহে সাক্ষাৎ কৰিব লাগিব। অত্ৰ কোনো বিশেষ কোঠাত সাক্ষাৎ কৰি কথাবতৰা হ'লে গবৰ্ণৰৰ হুকুমৰ প্ৰয়োজন। এনেকুৱা হুকুম কিয় লাগে?”

“হয়, হুকুম লাগে। মই সেই বুলিয়েই জানো। কিন্তু গবৰ্ণৰ বৰ্তমান নাই। তেওঁৰ ঠাইত এজন উপ-গবৰ্ণৰহে আছে, এই মহামুৰ্খৰ পৰা যে আপুনি কিবা সুবিধা কৰিব পাৰিব তাৰ আশা বৰ কম।”

“তেওঁনো কোন? মাচ'লেনিকভ নহয় নে?”

“হয়।”

“তেওঁৰ লগত মোৰ পৰিচয় আছে,” নেক্লিউদে এই বুলি কৈ বাবৰ কাৰণে বিয় হল।

এনে সময়তে কুৎসিত, জলহ, খীণোৱা, ভোটোকা নাকেৰে হালধীয়া বৰণৰ মহিলা এগৰাকী কোঠাত আহি উপস্থিত হ'ল। এওঁ হ'ল এড'ভোকেটৰ সহধৰ্মিণী। এই কুৎসিত চেহেৰাৰ প্ৰতি তেওঁৰ যেন অলপো ক্ৰম্বেপ নাই। তেওঁ পিন্ধা সাজপাৰবোৰ হ'ল পুৰণা ধৰণৰ আৰু আধুনিকতাৰ কোনো চিন্চাৰ নাই। পোছাকৰ কিছু অংশ ভেলভেটৰ আৰু কিছু অংশ চিৰ্বৰ। হালধীয়া আৰু সেউজীয়া উভয় বং আছে। তেওঁৰ পাভল চুলিবিলাকৰ আগবোৰ পাক খাই থকা। প্ৰকৃত মনেৰে গহীনাই আহি তেওঁ কোঠাত উপস্থিত হ'ল। পিছে পিছে আহিল যুথত হাঁহি লাগি থকা এজন ওখ দীঘল মানুহ। এওঁ এজন কবি। নেক্লিউদে তেওঁক আগৰে পৰা চিনি পাই।

আন এটা কোঠাৰ দৰজা খুলি মহিলা গৰাকীয়ে মাত দিলে, “আনাতৌল! এয়া চাইমন ইভ'নভিচ্। তেওঁ নিজৰ কবিতা পাঠ কৰি শুনাবলৈ বাকী হৈছে। তুমিও আমাৰ লগত ক্ৰম্বেক বোগ দিবলৈ আহ। তুমি গাৰ্ভিনৰ সম্পৰ্কে আমাক অলপ ক'ব লাগিব।”

নেক্লিউদে বাবলৈ পদক্ৰম কৰোভেই মহিলা গৰাকীয়ে কাণে কাণে ফুটফুটাই তেওঁৰ স্বামীক কিবা এটা ক'লে। ফেনাৰীয়ে ভতালিকে নেক্লিউদৰ

ফালে মুখ ঘুৰাই ক'লে, “কুমা কবিৰ কুমাৰ! বোধ হয় আমি পৰিচিত আৰু পৰিচয়ৰ পাতনিৰ নিশ্চয়োজ্ঞান। আপুনিও আমাৰ এই সাহিত্যৰ আখৰাত যোগ দিলে নথৈ বঙ পায়। আনাভোলেও কবিতাৰ জ্বলৰ আবৃত্তি কৰে। অলপ জনক। আবৃত্তি বেচ বন্দায়ক হব।”

ফেনাৰীনে হাঁহি মাৰি ভেঙৰ জীৰ কালে আঙুলিয়াই, নেক্লিউদভৰ কালে হাতখন আগবঢ়াই কলে, “চ’কটোন, মোৰ কিমান কাম। কিমান জ্ঞাত।” ভেঙৰ যেন এনেহেন সহধৰ্ম্মীৰ কথাত বাধা দিয়াৰ কোনো শক্তিয়েই নাই।

নেক্লিউদভে অতি বিনয় সহকাৰে এড’ভোকেটৰ জীক জনালে যে ভেঙে আবৃত্তি যোগ দিবলৈ অক্ষম। এইবুলি বিদায় লৈ ভেঙে কোঠাৰ পৰা ওলাই গ’ল।

“কেনে মৰম লগা মানুহ।” এড’ভোকেটৰ জীয়ে নেক্লিউদভ বোৱাৰ পিচত যত্নব্য কৰিলে।

‘ৱেইটিং কমত’ এড’ভোকেটৰ সহকাৰীজনে দৰ্খাষ্টখন নেক্লিউদভৰ হাতত দি ক’লে যে ইয়াৰ বাবদ ভেঙে এহেজাৰ কবল ফিজ দিব লাগিব। লগতে ভেঙে নেক্লিউদভক বুজাই ক’লে যে ফেনাৰীনে সাধাৰণতে এনেবোৰ কাম নকৰে। কেৱল ভেঙৰ খাতিৰতহে এই কাম হাতত লৈছে।

“এই দৰ্খাষ্টখনত কোনে চহী দিব লাগিব।”

বন্দিনীয়ে নিচে চহী দিব পাৰে, নাইবা অস্থিধা হ’লে, ওকালতনামাত চহী আনিলে ফেনাৰীনে নিজেও চহী দিব পাৰিব।

“বাক নেলাগে, মই দৰ্খাষ্টখন তাইৰ হতুৱাই চহী কৰাই আনিম।”

পুনৰ এবাৰ মাচুলভাৰ লগত সাক্ষাৎ কৰাৰ সুবিধা ওলোৱাত নেক্লিউদভে পেটে পেটে বং পালে।

ছয়চল্লিশ

নিৰ্দিষ্ট সময়ত পুৱা কাৰাগাৰৰ কবিন্দৰত বাৰ্দাবৰ হুইছেল বাজিল। চেল-বিলাকৰ লোহাৰ দৰজাৰ খৰখৰনি উঠিল। ঠাইসৰা আৰু পাইখানা চাফা-কৰা কৰ্ম্মি বিলাকৰ দৌবান্দৌবি। কঢ়িয়াই নিয়া মলৰ চুৰ্গছেৰে কবিন্দৰ ভৰি পৰিল। বন্দী বিলাকে হাত মুখ ধুই, সাজপাৰ পিন্ধি পৰিৱৰ্ত্তনৰ কাৰণে

বাহিবলৈ ওলাই আহিল। তাৰ শিহুত চাহব কাৰণে গবৰ পানী লৈ দ্বাৰ্ড আৰু চেলৰ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল।

পুৱা চাহ খাওঁতে দ্বাৰ্ডৰ চেল বিলাকত হোৱা কথোপকথনবোৰ বেচ সজীৱ হয়। সেইদিনা দুজন কয়দিক বেত্ৰাঘাত দিয়াৰ দিন। কয়দি বিলাকৰ মাজত মুখে মুখে সিহঁতৰেই কথা। সিহঁত দুজনৰ ভিতৰত এজন হল ডাচিলিয়েভ। ডেকা মানুহ, বিত্তাবুদ্ধিও অলপ আছিল। ব্যৱসায়ত কেৰেণী। ঘৈণীয়েকৰ ওপৰত চোভা পাই, খঙৰ কোৱত তেওঁ তাইক হত্যা কৰিছিল। ডেকাজন ৰুস্তিয়াল আৰু উদাৰ। লগৰ কয়দি বিলাকেও খুব ভাল পায়। জেল কৰ্তৃপক্ষৰ লগত তেওঁ বেচ কাৰা। জেলৰ নীতি-নিয়ম আৰু আইন-কানুন বিলাক তেওঁ বেচ ভালকৈ জানে। নিয়মৰ কোনো ব্যতিক্ৰম হ'লে, কৰ্তৃপক্ষৰ লগত বুজ চলায়। ফলত জেল কৰ্তৃপক্ষই তেওঁক চকুপাৰি দেখিব নোৱাৰিছিল।

ভিনি সপ্তাহৰ পূৰ্বে পাইথানা চাকাকৰা কয়দি এজনক দ্বাৰ্দাৰ এজনে মাৰপিত কৰিছিল। কাৰণ আছিল, কয়দাজনৰ দোষত দ্বাৰ্দাৰৰ নতুন 'ইউনিফৰ্ম্‌ড' অকণমান মাংসৰ জোল পৰিছিল। ডাছিলিয়েভে সেই কয়দাজনৰ পক্ষ লৈ প্ৰতিবাদ কৰিছিল যে এনেদৰে কয়দিক মাৰপিত কৰা জেল আইনৰ বিৰোধী।

“তোক মই আইন ভালকৈ শিকাই দিম”। বুলি দ্বাৰ্দাৰে ডাছিলিয়েভক ওলোটাই গালিহে দিলে। ডাছিলিয়েভেও সেইদৰে প্ৰত্যুত্তৰ দিছিল। এনেতে দ্বাৰ্দাৰজনে অগ্নি শৰ্ম্মা হৈ, হাত ডাঙি তেওঁক মাৰিবলৈ খেদি গ'ল। ডাছিলিয়েভে ভতালিকে ধাপ মাৰি হাতত ধৰি দ্বাৰ্দাৰক গভিয়াই কোঠাৰ পৰা বাহিৰ কৰি দিলে। দ্বাৰ্দাৰে ইম্পেট্টৰৰ ওচৰত গোচৰ দিয়াত তেওঁক নিৰ্জ্জন চেলত বন্দী কৰি থোৱাৰ হুকুম হ'ল।

এই নিৰ্জ্জন চেলবিলাক হ'ল একোটা গছৰ নিচিনা সৰু সৰু অন্ধকাৰ কোঠা। বাহিৰৰ পৰা তলা লগাই বন্ধ কৰি থোৱা হয়। ভিতৰত শুবলৈ কঠ বা বহিবলৈ আসন বা টেবুল একো নাই। ফলত চেলত বন্দী হৈ থকা কয়দি বিলাকে ধূলি-মাকতিৰ মাটিতেই লেভিপেতি লৈ পৰি থাকিব লাগে। মানুহৰ গাৰ ওপৰেদিয়েই নিগনিবিলাকে অহা বোৱা কৰি থাকে। কেতিয়াবা সিহঁতে দেখাদেখিকৈয়ে বন্দী বিলাকৰ কটি টানি লৈ যায়। লঘচৰ নকৰাকৈ থাকিলে সিহঁতে আক্ৰমণো কৰে।

ডাছিলিয়েভে চেললৈ নেৰাওঁ বুলি কেৰ মাৰিলে, বিহেতু তেওঁ কোনো

অপবাস কৰা নাই। স্বামীৰ বিলাকে ভেটিয়া তেওঁক জোৰেৰে টানি নিবলৈ চেষ্টা কৰে, কিন্তু ডাছিলিয়েভেও সিহঁতৰ বিৰুদ্ধে হুঁজ দিয়ে। হুজ কয়দিয়ে স্বামীৰইহঁতৰ হাতৰ পৰা এবাই আহিবলৈ তেওঁক সহায়ো কৰে। ভেটিয়া কাৰাগাৰৰ আটাইবিলাক স্বামীৰ আহি যোগ দিলে। ভাৰ ভিতৰত এজন স্বামীৰ আছিল পেট্ৰভ আৰু তেওঁ বৰ বলী বুলি খ্যাতি আছিল। এই গোটেই সোপা স্বামীৰে কয়দি তিনিজনক ঠেলি হেঁচি চেলত ভৰাই দিয়ে। জেলৰ ভিতৰত বিদ্ৰোহৰ সূত্ৰপাত হৈছে বুলি গভৰ্ণৰকো বাতৰি দিয়া হ'ল। গভৰ্ণৰে ডাছিলিয়েভ আৰু নেপমনিয়াচাক যন্ত কুটৰ ঘাই বুলি সিহঁতক খেজাখাতৰ দণ্ড দিবলৈ হুকুম দিয়ে। প্ৰত্যেকেই বাৰ্চ কাঠৰ লাঠিৰ জ্বিল কোৰ বেত লৰ লাগিব। নাবী কয়দী বিলাকক সাক্ষাৎ কৰোৱা কোঠাতেই এই কয়দি হুজনক কোবোৱা হ'ব।

আবেলিৰ পৰাই সকলো কয়দিৰ মাজত এই কথা বাত্ৰ হৈছিল। এই লৈ সমস্ত কয়দিৰ মাজত এটা উত্তেজনাৰ সৃষ্টি হ'ল।

কাৰাব্লিভা, খবচভ কা, ফিড'ছিয়া আৰু মাচ'লভাই সিহঁতৰ কোঠাৰ চুক এটাৰ বহি চাহ পান কৰিছিল আৰু চাহৰ লগতে ভদকা পান কৰি চাৰিওজনী বেচ উল্লসিত আৰু সিহঁতৰ মুখবোৰ ৰঙা হৈ পৰিছিল। মাচ'লভাৰ এতিয়া ভদকাৰ অভাৱ নাই আৰু বিনা পইচাতে বান্ধবী সকলক আপ্যায়িত কৰিছিল।

ডাছিলিয়েভৰ প্ৰসঙ্গ তুলি কাৰাব্লিভাই ক'লে, “তেওঁতো কোনো কাঁজিয়া কৰা নাই। কয়দী এজনক বিনাদোষে মাৰপিত কৰাৰ কাৰণে প্ৰতিবাদ কৰি, লোকৰ লগত সাঙোৰ খাই পৰিছে। এয়েতো আৰু কি?”

ভক্তাৰ বিহুনাথনৰ বিপৰীত ফালে কাঠ এটুকুৰাত বহি ফিড'ছিয়াই মন্তব্য কৰিলে, “মই কোৱা শুনিছোঁ মানুহজন বোলে বেচ ভাল।”

এনেতে চকীদাৰৰ ঘৈণীয়েকে ক'লে, “বাক এটা কথা। তেওঁ (নেক্লিউভ) যদি আহে, কথাটো তেওঁক ক'ব।”

“নিশ্চয় কৰ। মই ক'লে তেওঁ সকলো কৰি দিব।” মূৰ জোকাৰি, এমোকোবা হাঁহি লৈ মাচ'লভাই ক'লে।

“বাক বুজিলোঁ। পিচে তেওঁ আহিব কেতিয়া। সিহঁতেতো মানুহ হুজনক আনিবলৈ গ'লেই।” হয়নিয়াহ পেলাই তাই ক'লে। “উন্ এই বেত দিয়া কৃত্ত কি উন্নয়নক।”

“পাৰ্ছ'ভ মই এবাৰ এজন খেতিয়কক বেত দিয়া দেখিছিলোঁ। মোৰ পছমে

পাৰ্শ্ব পাণ্ডিত্যৰ ওচৰলৈ য়োক পঠাওঁতে.....ভেতিয়া ।” চকীদাৰৰ বৈশীয়েকে
এই দীঘল গল্পৰ পাতনি মেলোঁতেই, ওপৰৰ কবিতাৰ মাজুহৰ শব্দ আৰু আৱাজ
জনিবলৈ পালে ।

আটাইকিনীয়ে নীৰৱ হৈ গুনি আছে ।

“সেইয়া, চমুতানে মৰিয়াবলৈ ধৰিছে ।” খৰাচত্কাই ক’লে । সিহঁতে
মৰিয়াই মৰিয়াই একেবাবে মাৰিয়েই পেলাব । হয় ! মাৰি পেলাব । স্বাৰ্দ্ধাক
বিলাকৰ তেওঁৰ ওপৰত যিহে খেপ ।

ওপৰ মহলত পুনৰ আৱাজ বন্ধ হ’ল । চকীদাৰৰ বৈশীয়েকেও খেতিয়ক
জনক বেত দিয়াৰ দৃশ্য দেখি ভয়-খোঁয়াৰ গল্পবোৰ ওৰ পৰিল । খৰাচত্কাই
চেগলভে কেনেকৈ এবাৰো মাত নমতাকৈ নীৰবে বেত খাইছিল, তাৰ গল্প
ক’লে । ইয়াৰ পিচত ফিড’ছিয়াই চাহ খোৱা সাজ সৰঞ্জামবোৰ একাষত
গোটাই ধলে । কাৰাল্লিৰভা আৰু চকীদাৰৰ বৈশীয়েকে চিলাইৰ কামত মন
দিলে । মাচ’লভাই হাত দুখনেৰে আঁঠু দুটা মেৰাই, বিছনাত বহি পৰিল ।
তাইৰ মুখত হতাশ আৰু বেজাৰৰ ভাৱ । তাই বিছনাত দীঘল দি পৰিব
খোজোতেই স্বাৰ্দ্ধাবনীয়ে আহি খবৰ দিলে যে অফিচত তাইক দেখা কৰিবলৈ
এজন মানুহে অপেক্ষা কৰি আছে আৰু তাই যাব লাগে ।

মাচ’লভাই মূৰত কমালখন বান্ধি অকণমানি আইনা এখনত মুখখন চাই
ল’লে । এনেতে বুঢ়ী (মেনছভা) গৰাকীয়ে ক’লে, “চোৱা, তেওঁক আমাৰ
কথা কবলৈ নেপাহৰিবা । আৰু কবা যে সেই ঘৰটোত আমি অগ্নি সংযোগ কৰা
নাছিলোঁ । সি নিজেই জুই লগাই আমাক বিনাদোষত আচামী কৰিছে ।
সি এটা বান্ধুস । সি জুই লগাই দিয়া তাৰ বহুৱাবোৰেই দেখিছিল । সি বাস্তে
এই কথা অস্বীকাৰ কৰি পাপত হুড়ুবে । তুমি কবা তেওঁ যেন এবাৰ মিট্ৰীক
দেখা কৰে । মিট্ৰীয়ে সকলো বিবৰি কৰ । ভাৰিচোৱা এই মিছা অভিযোগত
জেলত পচিব লাগিছে । আৰু সেই পায়ণ্ডই পৰজীৱ লগত প্ৰেমত মত্ত ।”

“আইন যন্তেতো তেওঁ ভেনে কৰিব নেলাগিছিল ।” কাৰাল্লিৰভাই ক’লে ।

“মই নিশ্চয় তেওঁক কম আৰু তেওঁক খাতিম ।” মাচ’লভাই ক’লে ।

কাৰাল্লিৰভালৈ চাই মাচ’লভাই চকু টীপ মাৰি পুনৰ ক’লে, “গাটো গৰম
কৰি লবলৈ আৰু একপ খালে কেনে হয় ?”

“কাৰাই আৰু আধাগিলাচ ভদকা বাকী দিলে । মাচ’লভাই ভদকাখিনি
পি মুখখন মহি আকৌ ক’লে, “হয়, গাটো গৰম কৰি লোৱাই ভাল । তেওঁ

মনভো বল পোৱা যাব।” ভাবশিচত ভাই মূব জোকাবি হাঁহি মাৰি উল্লাসেৰে
বাৰ্দাবনীৰ শিছে শিছে অফিচৰ ফালে ওলাই গ’ল।

সান্তচল্লিখ

মুকলি হলটোত নেকলিউদতে ভালপৰ অপেক্ষা কৰি আছিল। জেলগেট
পায়েই তেওঁ ভাত থকা দাদাবজনক চবকাৰী উকিলৰ অজুমতি পত্ৰখন
দেখুৱালে।

“আপুনি কাক দেখা কৰিব খোজে?”

“কয়দী মাচলভাক।”

“ইন্সপেক্টৰ বৰ্তমান কামত ব্যস্ত আছে। তেওঁ আহিলেই হব।”

“তেওঁ অফিচত আছেনে?” নেকলিউদতে সুধিলে।

“নহয়, তেওঁ দৰ্শনী কোঠাত আছে।” দাদাব জনে কণ্ড নকণ্ড ভাবত ক’লে।

“কিয়? আজি তো কয়দি সাত্ৰাং দিন নহয়।”

“এটা বিশেষ কামৰ কাৰণে ভাত আছে।”

“মই কি উপায়েৰে তেওঁক লগ পাব পাৰো কবনে?” নেকলিউদতে সুধিলে।

“ইন্সপেক্টৰ আহিলেই আপুনি কব। অলপ অপেক্ষা কৰক।”

এনে সময়তে চাৰ্জেক্ট মেজৰ এজন চিগেৰেট হ’পি হ’পি একাষৰ দৰজাইদি
ওলাই আহিল। তেওঁৰ ‘ইউনিফৰ্ম’ত লগাই ধোৱা সোণোৱালী জৰি বিলাক
জকমকাই আছে। তেওঁ কঠুৱা মাতেৰে দাদাব জনক ক’লে, “এই সময়ত
বাহিৰা মাগুহ কিয়? অফিচতভো... ..”

চাৰ্জেক্ট মেজৰৰ গোজৰণি দেখি নেকলিউদত অবাক। তেওঁ উত্তৰ দিলে
যে ইন্সপেক্টৰক বিচাৰিহে এই ফালে আহিছে।

এনেতে ভিতৰৰ দৰজাইদি ঘাৰি জামি পেট্ৰভ ওলাই আহিল।

চাৰ্জেক্ট মেজৰৰ ফালে চাই ঠোকাঠুকি মাতেৰে ক’লে, “আপোনাৰ কথা
তেওঁৰ মনত থাকিব। চাৰ্জেক্ট মেজৰে চকুৰে নেকলিউদতক এটা ইঙ্গিত দিলে।
পেট্ৰভে চকু ঘোপা কৰি পাচৰ দৰজাইদি ওলাই গ’ল।

“কোনে এই কথা মনত ৰাখিব। এওঁলোকৰ আটাইবোৰৰে দোখোৰ-বোখোৰ
ভাষ কিয়? চাৰ্জেক্ট মেজৰে তেওঁক কিহৰ ইঙ্গিত দিলে।” নেকলিউদতে
নিজে নিজে ভাবিলে।

চাৰ্জেষ্ট মেজবে পুনৰ নেকলিউদভক ক'লে, “আপুনি ইয়াত কাহো লজ পাৰ নোহাবো। অফিচলৈ য'ক।”

নেকলিউদভে তেওঁৰ হুকুম পালন কৰিবলৈ ধৰোঁতেই, পিছ ছবাবেদি ইন্সপেক্টৰ সোমাই আহিল। দেখাত তেওঁ যেন ডলভীয়া কৰ্মচাৰী বোবতকৈও পেশুৱা লাগি আহিছে, মনত যেন এটা উন্মাদ ভাব। নেকলিউদভক দেখি তেওঁ হাৰ্দ্দাবৰ ফালে চাই ক'লে, “ফিড'টভ। এনং চেলভ থকা মাচলভাক অফিচলৈ নিয়া হলেনে?”

তেওঁ আকৌ নেকলিউদভৰ ফালে চাই ক'লে, “আপুনি অন্তৰ্গ্ৰহ কৰি এই ফালে আহক।” তেওঁলোকে থিয় খটখটিয়েদি উঠি গৈ এখন মাত্ৰ থিৰিকী থকা সৰু কোঠা এটাত সোমাল। ইন্সপেক্টৰে চকীত বহি কবলৈ ধৰিলে, “থালি কেৱল কাম আৰু কাম। কাম কৰি কৰিয়েই মই মৰিলোঁ।” তেওঁ চিগেৰেট এদাল উলিয়াই আকৌ ক'লে, “মোৰ নিচিনা হিচ মাৰি থকা কাম কান্ধো নাই। কামৰ হেঁচাত মূৰ ডাঙিবই নোহাবো।

“দেখাত আপুনি একেবাবে ভাগৰি পৰিছে।” নেকলিউদভে ক'লে।

“চাকৰিত সোমোৱাৰ পৰা জীৱনভৰ এই কামৰ বোজাতেই হাঁব লাগিছে। আপুনি যিমানেই বোজা পাতলাবলৈ চাব, সিমানেই আপোনাক জুৰুৰি দি ধৰিব। মই এতিয়া দিনে ৰাতিয়ে ভাবি আছোঁ, কেনেকৈ ইয়াৰ পৰা জঁতাৰি যাবোঁ।”

ইন্সপেক্টৰ জনবনো বিশেষ দায়িত্ব কি সেই সম্পৰ্কে নেকলিউদভে একো নোজানে। কিন্তু তেওঁ লক্ষ্য কৰিলে যে মানুহজন যেন আজি পানীত ডুবি হাবুডুবু খোৱা মানুহৰ দৰে হৈ পৰিছে। তেওঁৰ প্ৰতি পুতৌ হয়।

“হয়, মই ভাবোঁতে আপোনাৰ কাম কাজৰ হেঁচা বৰ গধুৰ। পিছে আপুনি এই কামত ভৰ্তি হ'ল কিয়?” নেকলিউদভে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“কাৰণ হল পৰিয়াল পোহাৰ দায়িত্ব। মোৰ অন্য কোনো উপায় নাই।”

“কিন্তু এনে ধৰণৰ কঠিন কাম হ'লে.....!”

“ভথাপি ইয়াকে কৰি ৰেখালেমো কি কৰিম। মই বিয়াৰ পাবো, কামবোৰ সিমান সহজ কৰিবৰেই চেষ্টা কৰোঁ। মোৰ ঠাইত আৰু এজন হোৱাহেঁতেন প্ৰেমদেবে কৰিবৰ সাধ্যই নাই। চাওক এই জ্বলাত হুছেজাৰ মানুহ আছে। আকৌ কেনে ধৰণৰ মানুহ! এই মানুহ সোপাক ঠাণ্ডা কৰি থকা কাম কৰা।

আনহাতে চাব লাগিব সিঁহঁতো মাহুহ। আক সিঁহঁতেও মাহুহৰ ব্যৱহাৰ পাবক
যোগ্য। কিন্তু সিঁহঁতক হাতৰ মুঠিত বাধি চলিবও লাগিব।”

ভাৰপিত্ত ইঙ্গপেট্টেৰে অলপ আগতে কয়দি বিলাকৰ ভিতৰত হোৱা
কাঁজিয়াৰ কথা ক’লে। এই কাঁজিয়াৰ ফলত এজন কয়দিৰ মৃত্যুও হ’ল।

এইবোৰ গল্প চলি থাকোতেই হাদ’বনীৰ লগত মচ’লভা আহি উপস্থিত
হল।

মচ’লভাই ইঙ্গপেট্টেৰক দেখাৰ পূৰ্বেই নেক্লিউদে নবজাইদি তাইক দেখা
পাইছিল। তাই হাঁহি হাঁহি মূৰজোকাৰি হাদ’বনীৰ শিচে শিচে আহি
আছিল। মুখখন বঙা। তাই আহিয়েই ইঙ্গপেট্টেৰক দেখি ৰমকি ব’ল।
মুখৰ চেহেৰা বদলি হৈ পৰিল। তাই যেন ভয় খাই উঠিল আৰু হিৰ দৃষ্টিৰে
ভেঙৰ ফালে চাই আছে। কিন্তু ততালিকে তাই নিজক চম্ভালি, নেক্লিউদেৰ
সম্বোধন কৰি ক’লে,

“কেনে ? আপোনাৰ ভালেনে ?” ঠেঙ ধৰি কথাৰ কৈ আৰু হাঁহি মাৰি
নেক্লিউদেৰ হাতত ধৰি জোৰেৰে জোকাবিলে ধৰিলে। আগবাব তাই
এইদৰে হাত জোকৰা নাছিল।

“তোমাৰ চহী লবৰ কাৰণে মই দৰ্খাষ্ট এখন আনিছো।” নেক্লিউদে
ক’লে। তাই আজি এনে সাহসেৰে অভিবাদন জনোৱা দেখি ভেঙৰ আচৰিত
হ’ল।

“এড্‌ভোকেটে দৰ্খাষ্ট এখন তৈয়াৰ কৰি দিহে। ইয়াত তুমি চহী কৰি দিব
লাগে। পিটাৰ্চবুৰ্গলৈ এই দৰ্খাষ্টখন পঠাই দিয়া হব।”

“আপুনি যি ভালদেখে কৰিব পাৰে। মোৰ ভাত কোনো আপত্তি নাই।”
তাই চকু টিপিয়াই হাঁহি মাৰি ক’লে।

নেক্লিউদে মেৰিয়াই ধোৱা কাকত এখন উলিয়াই টেবুল এখনৰ ওচৰলৈ
আগবাঢ়ি গ’ল।

“ভেঙৰ চহীটো ইয়াতেই লব পাৰিবনে ?” নেক্লিউদে সুধিলে।

“ঈ, পাৰিব। বহি ল’ক। এইয়া কলম, এণ্ড লিখিব পাৰেনে ?” ইঙ্গপেট্টেৰে
ক’লে।

“এসময়ত পাৰিছিলোঁ।” তাই ক’লে। কাৰ্টটো আৰু চোলাৰ হাত
বিলাক ঠিকঠাক কৰি তাই টেবুলৰ কাষতে বহিল।

তাইব সৰু হাত খনেবে কলমডাল তুলি লৈ, নেক্লিউদভৰ ফালে চাই পুৰুষ
হাঁহি মাৰিলে।

নেক্লিউদভে যত চহী দিব লাগে ঠাইটুকুৰা দেখুৱাই নিয়াত, মাচলভাই
নামটো লিখি দিলে।

নেক্লিউদভ আৰু ইঙ্গপেট্টবলৈ লক্ষ্য কৰি তাই ক'লে, “এয়ে তবনে?”

“মোৰ তোমাৰ লগত আৰু কথা দুটা মান আছে।” নেক্লিউদভে তাইক
ক'লে।

“কোনো কথা নাই। কি কব খুজিছে কওক।” কথাৰাব কৈ তাইব মুখখন
গধুৰ হৈ পৰিল।

ইঙ্গপেট্টেৰে নেক্লিউদভ আৰু মাচলভাক তাতে এৰি কোনোবা ফালে উঠি
গ'ল।

আঠঠল্লিখ

মাচলভাক লৈ অহা স্বাদুৰানী গৰাকীয়ে তেওঁলোকৰ পৰা অলপ দূৰতে
খিৰিকোৰ গড়িলাত বহি আছিল।

নেক্লিউদভৰ পক্ষে গুৰুতৰ মুহূৰ্ত্ত উপস্থিত হ'ল। প্ৰথমবাৰ সন্মতভ ভেওঁ
মূল কথাটো কব নোৱাৰাত নিজকে নিজে দোষী কৰিছিল। এইবাৰ ভেওঁ
দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ হ'ল যে তেওঁ তাইব পাণিগ্ৰহণ কৰিব বুলি জনাবই। টেবুলখন
মাজত লৈ তেওঁলোক দুয়ো মুখামুখি হৈ বহি আছিল। কোঠাটোৰ ভিতৰখন
বেচ পোহৰ। নেক্লিউদভে এই প্ৰথম ওচৰৰ পৰা তাইব মুখখন দেখিলে।
তাইব চকুৰোৰৰ চোপামে এটা ক'লা দাগ দেখা যায়। মুখখনতো কিছুমান
বেধা। চকুৰ পাহি বিলাক যেন উথলি পৰিছে। তাইব প্ৰতি তেওঁৰ মেহ
আৰু বহুগুণে বাঢ়ি গ'ল।

স্বাদুৰানী গৰাকীয়ে বাতে তেওঁৰ কথা বিলাক ছুত্তনে, এনে ভাবে টেবুলখনত
হাউলি নেক্লিউদভে ক'লে, “এই দৰ্খাটত যদি কোনো ফল নথবে, তেন্তে আমি
সন্মতৰ ওচৰত আবেদন কৰিম। যিমানদূৰ সম্ভৱ আমি সন্মতৰ ওচৰত কৃতকাৰ্য
হম।”

“মাচল কথা প্ৰথমৰ পৰাই যদি ভাল এডভোকেট এজন আমি পালোঁ-
হেঁতেন, তেন্তে ফল অনেক ভাল হোৱাৰ আশা আছিল। আমাৰ এডভোকেট

অন ভেনেই মিছা। মোক আশংসা কৰাৰ বাহিৰে তেওঁ একোকেই কৰিব নোৱাৰিলে।” তাই কথখিনি কৈ হাঁহি মাৰি, আকৌ আৰম্ভ কৰিলে, “আপোনাৰ লগত পৰিচিত বুলি তেওঁলোকে জনা হ’লে, ভেঁৰিয়াও হয়তো কিবা এটা হলহেঁতেন। কিয়নো তেওঁলোকৰ ধাৰণা যে মাহুহ সকলোৱেই চোৰ।”

“বৰ্তমান তাই কেনে আচৰিত ধৰণৰ হৈ পৰিল।” নেক্লিউদে মনে মনে ভাবিলে। তেওঁ ভাবি ধোৱা কথা এটা কবলৈ ধৰোতেই তাই পুনৰ ক’লে, “মই আপোনাক কথা এৰাব কব লগা আছে। আমাৰ লগতে এগৰাকী বুঢ়ী আছে। মাহুহ গৰাকী বেচ সাদৰী। আপোনাক কওঁ যে মাহুহ গৰাকীক দেখি অগ্নি আচৰিত হওঁ। তেওঁ আৰু তেওঁৰ পুতেকে বিনা দোষতেই কাটেক খাটিছে। সকলোৱেই জানে তেওঁলোকৰ গাভ একপো দোষ নাই। তেওঁলোকে ঘৰত অগ্নি সংযোগ কৰিলে বুলি অভিযুক্ত হৈছে। আপোনাৰ লগত মোৰ পৰিচয় আছে বুলি জানি, তেওঁ মোক কৈ পঠাইছে যাতে আপুনি তেওঁৰ লৰাটোক সাক্ষাত কৰি, ঘটনাৰ সাৰশেষ জানি লয়।” কথাবোৰ কৈ থাকোতে তাই মূৰটো ইকাতি সিকাতি কৰি নেক্লিউদেৰ ফালে চাই আছিল। “তেওঁলোকৰ নাম হল মেনচড্। বাক কণকচোন আপুনি এই বুঢ়ী গৰাকীৰ হকে কিবা কৰিবনে? আপুনি তেওঁক দেখিলে নিজেই কব মাহুহ গৰাকী নিৰ্দোষী। অলপ সহানুভূতিৰে আপুনি কামটো কৰিবনে?” তেওঁৰ ফালে স্থিৰ দৃষ্টিৰে চাই, পুনৰ তাই ভলম্ব কৰিলে।

“বাক কোনো কথা নাই। মই তেওঁলোকৰ খা-ধবৰ লয়।” নেক্লিউদে ক’লে।

তাই নিঃসঙ্কোচে আৰু খোলা মনেৰে এই কথাবোৰ কোৱা দেখি তেওঁ আৰু আচৰিত হ’ল।

“কিন্তু মই মোৰ সম্পৰ্কে তোমাক এৰাব কথা কব খোজোঁ। যোৱাৰ মই কোৱা কথাবোৰ মনত আছেনে?”

“আপুনিভো বহু কথাই কৈছিল। তাৰ ভিতৰৰ কোনটো কথা আপুনি কব খোজে?” মূৰটো ইকাতি সিকাতি কৰি হাঁহি হাঁহি তাই ক’লে।

“মই কৈছিলোঁ যে মই তোমাৰ ওচৰত ক্ৰমা বিচাৰি আহিছোঁ।” তেওঁ আৰম্ভ কৰিলে।

“সেইবোৰবনো প্ৰয়োজন কি? ক্ৰমা—ক্ৰমা, ভাবনা হব কি? তাৰ ঠাইত ভাল হয় যদি.....”

“মই মোৰ পাণৰ প্ৰায়শ্চিত্ত কৰিব খোঁজো। অকল কথাৰে নহয়, কাৰণেও মই তোমাক বিয়া কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছোঁ।”

মাচলভাই যেন হঠাৎ ভয়ত চক খাই উঠিল। তাইৰ কেঁবা চকু বুৰি মেলি তেওঁৰ ফালে চাই আছে। তাই পিচত ধংসুৱা হৈ ক’লে, “ভাব পৰা হব কি?”

“মই ভাৰোঁ যে ঈশ্বৰৰ ওচৰত ই মোৰ কৰ্তব্য।”

“কোনজন ঈশ্বৰক এতিয়া আপুনি বিচাৰি পালে? আপোনাৰ কথা অৰ্থহীন। ঈশ্বৰ! ঈশ্বৰ! তেতিয়া আপোনাৰ ঈশ্বৰলৈ মনভ নপৰিল?” কথাবোৰ কৈ তাই তেওঁৰ ফালে চাই মুখমেলি ব’ল।

এতিয়াহে নেক্লিউদেডে জানিব পাবিলে যে তাই স্ৰূষাপান কৰি আহিছে আৰু মুখৰ পৰা গোন্ধ উলাইছে। তাইৰ উত্তেজনাৰ সেয়ে কাৰণ বুলি তেওঁ ভাবি ল’লে।

“অলপ ক্ষান্ত হবলৈ চেষ্টা কৰা।”

“কিয় মই ক্ষান্ত হম। আপুনি ভাবিছে মই স্ৰূষাপান কৰি আহিছোঁ। হয় মই খাইছোঁ, কিন্তু মই যি কৈছোঁ। তাক মই বুজিবাজিয়েই কৈছোঁ।”

মাচলভা মাহুহজনী বাঙলী হৈ পৰিল। তাই আকৌ ক’লে, “মই এতিয়া এজনী কয়দী, আৰু আপুনি এজন ভ্ৰমলোক আৰু ৰাজকুমাৰ। মোক চাই আপুনি নিজক কলুভিত কৰাৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। আপোনাৰ কাৰণে বহু ৰাজকুমারী আছে আৰু মোৰ দাম হ’ল এখন দহ কবলৰ ন’ট।”

“মোৰ প্ৰতি তুমি যেনে নিষ্ঠুৰ ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰা কৰা। কিন্তু মোৰ মনভ কি হৈছে, তাক তুমি বুজাবা।”

নেক্লিউদেডেৰ গাত কঁপনি উঠিল, তেওঁ পুনৰ ক’লে, “মই তোমাক যি অস্তায় কৰিলোঁ, সেই কথা মই আজি হাঁবে হাঁবে বুজিছোঁ, অসম্ভৱ কৰিছোঁ। কিন্তু মোৰ অন্তৰত হোৱা এই হৰ্ষানন্দ দুঃখানুভূতি তুমি বুজা আৰু বুজা সম্ভৱো নহয়।”

চকু ঘোপা কৰি তাই চিঞৰি ক’লে, “আপুনি এতিয়া অপৰাধী বুলি ভাবিব পাৰে; কিন্তু সেই সময়ত এক বিন্দুও নেভাবিলে আৰু এশ কবলক ন’ট এখন দলিয়াই দি গুচি গ’লে। আপুনি মোৰ ভালপোৱাৰ মূল্য কিলে এশ কবল দি।”

“মই জানো। সকলো জানো। সকলো মোৰ মনত আছে, কিন্তু এতিয়া উপায় কি ?” নেক্লিউডভে ক’লে। “মই এতিয়া খাভাং সিদ্ধান্ত কৰিছোঁ, দৃঢ় অভিজ্ঞাবদ্ধ হৈছোঁ, মই কেতিয়াও ভৱিষ্যতে ভ্যাগ নকৰোঁ। মই বি কৈছোঁ। সেইদৰেই কাম কৰি যাব।”

“আক মই কওঁ, আপুনি সেইদৰে কেতিয়াও নকৰে।” মাচ’লভাই এই বুলি কৈ খিল খিলাই হাঁহি দিলে।

ভাইৰ হাতত থাপ্ মাৰি ৰবি নেক্লিউডভে চিঞৰ মাৰি কলে, “কাটুংচা !”

“আপুনি গুচি যাওক। মই এজনী কয়দী আক আপুনি বাজকুমাৰ। আপোনাৰ ইয়াত কোনো প্ৰয়োজন নাই।” হাতখন ভেঙৰ হাতখন পৰা একৰাই খঙত জলি পকি তাই ক’লে।

“এতিয়া আপুনি মোৰ গইনা লৈ নিজক বক্ষা কৰিব খোজে।” গোটেই অতীতৰ ভিত্ততা আৰু তীব্ৰ বেদনা ভাইৰ অগ্ৰবত ভাহি উঠিল। নেক্লিউডভৰ প্ৰতি ক্ৰোধত অস্থিৰ হৈ তাই ক’লে, “এই জীৱনত মোৰ পৰা বিধিনি মুখ-সম্ভোগ কৰিব লাগে, সেইখিনি কৰিলে, আক এতিয়া মোৰ সহায় লৈ মোৰ জৰিয়তে ভৱিষ্যতৰ খিনি সঞ্চয় কৰিব খোজে এয়ে নহয় জানো ? আপোনাক দেখি মোৰ ঘিণহে লাগিছে। যাওক, মোৰ ওচৰৰ পৰা, গুচি যাওক। আপোনাৰ মুখ চাবলৈ মই ইচ্ছা নকৰোঁ।” এই বুলি তাই মাটিত ভৰিবে দপ্পপাই চিঞৰ বাখৰ লগাই দিলে।

বাদ’বনী গৰাকীয়ে দৌৰি আহিল—“ইমান চিঞৰ-বাখৰ কিয় ?”

“অলপ তেওঁক হিৰেৰে থাকিবলৈ দিয়ক। অলপ অনুগ্ৰহ কৰক।” নেক্লিউডভে ক’লে।

“কিন্তু তাই নিজক পাহৰি যোৱা উচিত নহয়।” বাদ’বনীয়ে ক’লে।

“ক্ৰমেক অপেক্ষা কৰক।” নেক্লিউডভে ক’লে। বাদ’বনী আকৌ আঁতৰি গল।

মাচ’লভাই চহু তললৈ কৰি বহি পৰিল। হাততখন একেলগে দুটি মাৰি আছে। নেক্লিউডভ কিং কৰ্তব্য বিমোৰ। তেওঁ ভাইৰ ওচৰতে টেংলত হাউলি আছে।

“ভেঙে তুৰি মোক বিশ্বাস কৰা নাই ?”

“মোক বিবাহ কৰাব কথা ? সেইটো কেতিয়াও নহয়—নহয়। ভাতকৈ মই কীট লম্বাই ৰবিল। ভেতিয়াই ৰবিল,” তাই ক’লে।

“ভাখাপি মই বি পাৰোঁ। তোমাৰ হকে কাম কৰি যাম।”

“সেইটো আপোনাৰ ইচ্ছা। কৰিবও পাৰে, নকৰিবও পাৰে। কিন্তু মই আপোনাৰ পৰা একো বিচৰা নাই। এইটোৱেই হৈছে খাতাং কথা।”
ভাই উত্তৰ দি হৰাও বাবে কান্দি পেলালে আৰু ক’লে, “উস্! মই ভেতিয়াই নমৰিলো কিয়?”

নেক্লিউডভে আৰু কোনো কথা কব নোৱাৰিলে। তেওঁৰো চকু চল্‌চলীয়া হ’ল।

ভাই চকু ডাঙি আচৰিত হোৱাৰদৰে তেওঁৰ ফালে চাবলৈ ধৰিলে। কমাল এখন লৈ, ভাইৰ চকুলোৱাৰ মচিবলৈ ধৰিলে।

বাৰ্দ্‌বাৰণীয়ে আহি জনাই দিলে, তেওঁলোকৰ সাক্ষাতৰ সময় উকলিল। মাচলভাও বাবৰ কাৰণে থিয় হ’ল।

“বাক তুমি উদ্ভেজনাভ অখৌ হৈছা! সম্ভৱ হলে মই পুনৰ কালিলৈ আহিম।” তুমি সকলো গমিপিতি চাবা।” নেক্লিউডভে কলে।

ভাই কোনো জবাব নিদিলে। তেওঁৰ ফালে ঘূৰিও নেচালে। বাৰ্দ্‌বাৰণীৰ লগে লগে কোঠাৰ পৰা ওলাই গ’ল।

মাচলভা ঘূৰি গৈ নিজৰ কোঠাত সোমাল। ভাইক দেখি কাৰাল্লিৰ ভাই মন্তব্য কৰিলে, “মোৰ শোণ! নিশ্চয় তোমাৰ দিন ভাললৈ আহিছে। অচুমান হয়, তেওঁ তোমাৰ প্ৰতি অভিষয় সদয়। তেওঁ বেতিয়া তোমাৰ পিছ লৈছে, তাৰ সন্মুখহাৰ কৰা। যি পাবা তেওঁৰ পৰা আদায় কৰা। নিশ্চয় তেওঁ তোমাক সহায় কৰিব। ধনী মানুহে কৰিব নোৱাৰা একো নাই।”

বেল চকিদাৰৰ বৈশীয়েকে ভাঙে যোগ দিলে, “হয়, তুমি যি কৈছা সকলো সঁচা। গবৌৰ মানুহে বেতিয়া বিয়া কৰিব খোজে, বেতিয়া পদে পদে আসোঁৱাহ ওলায়। ধনী মানুহে মন কৰিলেই চন। ততালিকে ভাক কৰিয়েই পেলায়। তেনেকুৱা বহু কথা জানো বাছা! তুমি ভাবিছা কি? তেওঁ কি কৰিলে?”

বুঢ়ী গৰাকীয়ে প্ৰশ্ন কৰিলে, “আই! তুমি মোৰ কথা কলানে?”

এই লগৰীয়া সকলক মাচলভাই কোনো জবাব নিদিলে। ভাই বিহুনাথৰত পৰি কোঠাৰ চুক এটালৈ স্থিৰ দৃষ্টিৰে চাই আছে। গৰুলি পৰলৈকে ভাই সেইদৰেই পৰি থাকিল।

ভাইৰ অন্তৰত বেদনাৰ তীব্ৰ ব্যাভ-প্ৰতিবাত্ত বটিল। নেক্লিউডভে কথা-

বিলাকে তাইব অতীত জগতৰ সমস্ত দ্বিভি জগাই তুলিলে। অতীতৰ দুঃখ বেদনাৰ তীব্ৰ জ্বালাই তাইব মন ঠককা সৰকা কৰিলে। সেই দুঃখকষ্টৰ একত কাৰণ তাইব বুজিবও পৰা নাছিল। তাইব যেন আচেতন অৱস্থায় পৰা সাব পাই উঠিল। কিন্তু এই অতীতৰ সমস্ত দুঃখবেদনাৰ দ্বিভি লৈ জিয়াই থকা অভিশয় কষ্টসাধ্য আৰু অসম্ভৱ। এই বেদনা সহিবৰ কাৰণে তাইব খজিয়েইবা ক'ত। গতিকেই সন্ধ্যা হোৱাৰ লগে লগে তাইব কিছু ভদকা কিনি আনিলে আৰু লগৰীয়া সকলৰে সৈতে পান কৰাত লাগি গ'ল।

উপলক্ষ

কাৰাগাৰৰ পৰা ওলোৱাৰ লগে লগে নেক্‌লিউদে ভাবিলে, “এতিয়া অৱস্থা এয়ে হ'ল। হয় এয়েই।”

তেওঁ এতিয়াহে বুজি পালে কৃত পাপৰ গভীৰতা কিমান? তেওঁ নিজৰ দোষ স্বীকাৰ কৰিবলৈ আগ নবঢ়া হ'লে, এই অপৰাধৰ ব্যাপকতা কেতিয়াও উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰিলেহেঁতেন। অকল এয়ে নহয়, তাইব প্ৰতি কিমান অজ্ঞায় কৰা হ'ল, সেই কথাও তেওঁ পুৰাপুৰি বুজি নেপালেহেঁতেন। এতিয়াহে ইয়াৰ আচল স্বৰূপ, সৰ্ব্বপ্ৰেক'ৰ বিভৎসতাৰে প্ৰকাশ পাইছে। এই নাৰীৰ অন্তৰ আঘাত তেওঁ কেনেদৰে আঘাত হানিলে, এতিয়াহে পৰিকাৰকৈ দেখিবলৈ পালে। এতিয়ালৈকে নেক্‌লিউদে এনেকুৱা এটা ভাব লৈ কুৰিছিল যে তেওঁ নিজে অতুল্য হৈ ভাল কাৰ্য্যই কৰিছে, সেই বাবে তেওঁ যেন নিজেই প্ৰাৰ্থনা পাববহে যোগ্য। কিন্তু বৰ্তমান তেওঁৰ কৃত পাপ আৰু অজ্ঞায়ৰ বিভৎসতা, চকুৰ আগত প্ৰকট হৈ পৰিল আৰু মনত এটা ভয়ঙ্কৰ ভীতিৰ সন্কাৰ হ'ল।

যদিও তেওঁ উপলব্ধি কৰিছিল যে মাচুলভাক এই অৱস্থাত তেওঁ ত্যাগ কৰিব নোৱাৰে, কিন্তু ভবিষ্যতে তেওঁলোকৰ উভয়ৰ সম্পৰ্কৰ ফলাফল কি হব, সি অনিশ্চিত হৈ পৰিল।

এইবিলাক চিন্তা লৈ জেলৰ সমুখেনি পদক্ষেপ কৰোঁতেই, বিকৃত চেহেৰাৰ এজন হাৰ্দাৰ আহি তেওঁক লগ ধৰিলে। হাৰ্দাৰ জনৰ বুকুত এডাল কুৰ আৰু কেইটামান মেডেল আঁৰা আছিল। তেওঁ নেক্‌লিউদৰ ফালে চিঠি এখন

আগবঢ়াই দি ক'লে, “মহোদয়, এগবাকী মহিলাই এই পত্ৰখন আপোনালৈ পঠাইছে।”

“সেই গবাকী কোন মানুহ ?”

“চিঠি পঢ়িলেই আপুনি বুজি পাব। এগবাকী বাঞ্ছনৈতিক বন্ধিনীৰ পৰা আহিছে। মই সেই স্বাক্ষৰে কাম কৰোঁ। কাৰাগাৰৰ নিয়মমতে এনেদৰে পত্ৰ বিনিময় নিষিদ্ধ, তথাপি মানুহ হিচাবে তেওঁৰ অনুবোধ পেলাব নোৱাৰি মই লৈ আহিছোঁ।” এটা অস্বাভাৱিক স্তব্ধ স্বাক্ষৰজনে ক'লে।

সকলোৰে সাক্ষাতভ জেলৰ স্বাক্ষৰজনে এনেদৰে পত্ৰবাহক হৈ অহাত, নেক্লিউদন্ত আচৰিত হ'ল। তেওঁ তেতিয়াও জনা নাই যে তেওঁ এজন স্বাক্ষৰ আৰু চোৰাংচোৱাৰ কামো কৰে। যিহক নেক্লিউদন্তে পত্ৰখন লৈ বাটে বাটে পঢ়ি গল।

চিঠিখনৰ আখৰবোৰ ডাঙৰ ডাঙৰ। তাত এনেদৰে লিখিছে, “আপুনি জেললৈ অহা গম পালে।। নানা অভিযোগত অভিযুক্ত কৰি, জেলত বন্দী কৰি ধোৱা ব্ৰাহ্মবোৰৰ হকে আপুনি চিন্তা কৰিছে বুলি জানি আপোনাক লগ পাবলৈ বৰ ইচ্ছুক হৈছোঁ।। মোক দেখা কৰিবৰ কাৰণে আপুনি তকুম এটা লবনে ? আপুনি আহিলে আপোনাৰ দলৰ আৰু আপোনাৰ আশ্ৰিত লোক-সকলৰ সম্পৰ্কে ভালেখিনি কথা মই কব পাৰিম। ইতি বিনয় সহকাৰে,— ‘ভেৰা হুখভা’।”

ভেৰা হুখভাই নভগবদ অঞ্চলৰ আওহতীয়া গাৱলীয়া স্কুল এটাত শিক্ষয়িত্ৰীৰ কাম কৰিছিল। এবাৰ সবাঙ্কৰে নেক্লিউদন্তে তালৈ ভালুক টিকাৰ কৰিবলৈ গৈছিল। শিক্ষয়িত্ৰী গবাকীয়ে এটা বিশেষ বিষয়ত অধ্যয়ন কৰিবলৈ অৰ্থৰ অনাটন হোৱাত তেওঁ নেক্লিউদন্তৰ ওচৰ চাপে। নেক্লিউদন্তেও এয়োজমীৰ পইচাখিনি দান দিছিল; কিন্তু পিছত তেওঁৰ কথা একেবাৰেই পাহৰিছিল। এতিয়া এই ছোৱালীজনীয়েই বাঞ্ছনৈতিক অপৰাধত দণ্ডিত আৰু কাৰাবদ্ধ। জেলত বোধহয় তেওঁৰ কথা শুনি তেওঁৰ কামত সহায় হবলৈ আগবাঢ়িছে।

সেই সময়ৰ অৱস্থা আৰু আজিৰ অৱস্থাৰ লগত আকাশ-পাতাল প্ৰভেদ।

স্পষ্টভাৱে নেক্লিউদন্তৰ হুখভাৰ লগত পৰিচয় হোৱাৰ কথাবোৰ জনত পৰিল। খেল লাইনৰ পৰা ৪০ মাইল দূৰৰ লেণ্ট বুলি ঠাই এডোখৰত এই শিক্ষয়িত্ৰী গবাকীৰ লগত তেওঁৰ চিনাকি হৈছিল। তেওঁলোকৰ সেইবাবৰ

টিকাৰ সফল হৈছিল আৰু ছুটা ভালুক মাৰিব পাৰিছিল। তেওঁলোকে আশ্ৰয় লৈছিল মাহুৰ এজনৰ জুপুৰী ঘৰত। মকমুছা হোৱাৰ পূৰ্বে—তেওঁলোকে জুপুৰীৰ ভোজনত ব্যস্ত থাকোঁতে ঘৰৰ গিৰিহঁতজনে আহি জনাইছিল যে মহাকাৰী পাহৰীজনৰ জীয়েকে নেক্লিউমডক সাক্ষাৎ কৰিব খোজে।

“হোৱালীজনী ধুনীৱানে?” কোনোবা এজনে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“মোৰ অল্পবোধ, তেনে কথা নকৰ।” নেক্লিউমডে গহীনাই উত্তৰ দিলে। খোৱাৰ পৰা উঠি হাত মুখ ধুই, মুখখন গামোছাৰে মছি লৈ নেক্লিউমডে জুপুৰীৰ গিৰিহঁত থকা ঘৰলৈ যাত্ৰা কৰিলে। কিন্তু পাহৰীৰ জীয়েকে কি উদ্দেশ্য লৈ তেওঁক লগ ধৰিব খুজিছে তাৰ উদ্ভাসিহ তেওঁ একোকেই ধৰিব পৰা নাই।

নেক্লিউমডে এগৰাকী গাভৰুক লগ পালে। মৃত তাইৰ এটা ফেণ্ট, হেট, গাত এটা দীঘল গৰম চোলা, হাতৰ বাহৰোৰ বেচ শকত আৰু চেহেৰা কুৰূপ, কিন্তু ধেমুভিবিয়া পাহি ছটিৰে সৈতে চকুঘূৰি ধুনীয়া।

বুঢ়া গৃহস্থিনী গৰাকীয়ে হোৱালীজনীক সন্মোদন কৰি ক’লে, “এইয়া, তেখেত আহিল। তোমাৰ কি কৰ লগা আছে কোঁৱা। এখেতেই বাজকুমাৰ। মোৰ কাম আছে। মই যাওঁ।”

“মই তোমাক কি সাহায্য কৰিব পাৰোঁ।” নেক্লিউমডে ক’লে।

“মই জানিব পাৰিছোঁ যে আপুনি এগৰাকী ঐশ্বৰ্য্যালী লোক আৰু এই নিচিনা নিবৰ্ধক টিকাৰত ধন উলুৱাই নিছে।” হোৱালীজনীয়ে ক’বলৈ আৰম্ভ কৰিলে। “কিন্তু মই জানো……কেৱল এটা কথা জানো যে মই বাইজৰ সেৱা কৰিব লাগে। কিন্তু সেৱা কৰিবলৈ মোৰ জান আৰু বিভাই হুকুমাৰ।”

হোৱালীজনীৰ চকুত বিবিধি উঠিল এটা সত্য আৰু সিহঁত দুটি। কোৱা কথা বিলাকত প্ৰকাশ পাইছে এটা দৃঢ়তা, অথচ নাবীজুলভ কমলীয়তাৰ অভাৱ হোৱা নাই। নেক্লিউমডে তাইৰ অৱস্থাৰ কথা সম্পূৰ্ণ হৃদয়ভাৱে কৰিলে। আৰু অন্তৰ তাইৰ প্ৰতি সহানুভূতিৰে ভৰি পৰিল।

“তোমাৰ হকে মই কি কৰিব পাৰোঁ।”

“মই এজনী শিকড়িয়া। বিশ্ববিজালয়ত ভৰ্তি হব খোজোঁ, কিন্তু পৰা নাই। পৰা নাই মানে এনে অৰ্থ মইৰ যে ভৰ্তি হ’বলৈ তেওঁলোকে মোক অনুমতি দিয়া নাই। কাৰণ হ’ল, মোৰ উপাই নাই—অৰ্থৰ অভাৱ। আপুনি যদি এইকণ সহায় কৰে, তেন্তে শিকড় মই সেই টকা দ্বৰাই দিম। মই

ভাবোতে ধনীলোক সকলে এইদৰে ভালুক চিকাৰ কৰি বিজয় কৰা আৰু খেতিয়ক ফিলাকক মৰ খাবলৈ বিলাই দিয়াৰ কোনো সাৰ্থকতা নাই। যোৰ বিশ্বাস এটা ভাল কামৰ কাৰণে তেওঁলোকো নিশ্চয় আগবাঢ়ি আহিব। যোক মাত্ৰ ৮০ কবল লাগে; যদি নিদিহে তাতো কোনো আপত্তি নাই।” পোনপটীয়াকৈ তাইৰ বক্তব্যখিনি ডাঙি ধৰিলে।

“ভোম্বাৰ কথা শুনি মই বেছ সন্তোষ পাইছোঁ। এনেকুৱা এটা কাম কৰিবলৈ সুবিধা দিয়াত মই নথৈ কৃতজ্ঞ। মই এতিয়াই ৮০ কবল আনি দিছোঁ।” নেক্লিউদভে কলে।

তেওঁ কোঠাৰ পৰা ওলাই আহিল। তেওঁলোকৰ কথোপকথন শুনি থকা লগবীয়া এজনক তেওঁ বাটত লগ পালে। তেওঁলৈ কোনো ক্ৰক্ষেপ নকৰি, তেওঁ চিধাচিধি মনিবেগৰ পৰা টকাখিনি উলিয়াই আনি গাভৰু গৰাকীক দি দিলে।

“তুমি ইয়াৰ বাবে কোনো ধনবাদ জ্ঞাপন কৰিব নোলাগে। বৰং মইহে ভোম্বাক ধনবাদ দিয়া উচিত।” তেওঁ ক’লে।

এইবিলাক কথা মনত পৰি তেওঁৰ মনটো ভাল লাগিল। সেই সময়ত এজন অফিচাৰে খেমালিৰ সুৰত কিবা কিবি আপত্তিজনক মন্তব্য দিয়াত তেওঁৰ লগত কাঁজিয়াৰ সূত্ৰপাত হওঁ হওঁ হৈছিল। সেইকথা মনত পৰিও তেওঁৰ বং লাগিল। এজন লগবীয়াই নেক্লিউদভৰ পক্ষে সমৰ্থন দিয়াত, সেই বক্তৃতাৰ লগত তেওঁৰ বক্তব্য আৰু গাঢ় হৈছিল। সফলভাৱে চিকাৰ কৰি, বাতি ষ্টেচনলৈ ঘূৰি আহোঁতে তেওঁৰ মনত যি সূৰ্ত্তি লাগিছিল, সেইবোৰ কথাও তেওঁৰ মনত ভাহি উঠিল।

হাবি জঙ্গলত স্নেজ গাড়ীত উঠি ভালুক চিকাৰ কৰি কেনেকুৱা আয়োদ পাইছিল, সেই সকলোবোৰ ঘটনা তেওঁৰ মনত পৰিল। তাৰোপৰি সেই সময়ত তেওঁ কেনে সূৰ্ত্তিৰে আৰু বং মনেৰে হাঁহি মাতি মুকলি মনেৰে ঘূৰি ফুৰিছিল, তেওঁৰ কেনেকুৱা স্তম্ভৰ স্বাস্থ্য আছিল, গাভৰু বল আছিল, হুংখ-কষ্টলৈ শৰ্মা নাছিল, এইবোৰ স্মৃতি ইটোৰ পিচত সিটোকৈ তেওঁৰ মনত জাগি উঠিল। বৰফ বৃষ্টিৰ মাজত, হাবিয়ে বননিহে ভ্ৰমণ কৰিছিল, তন্ন-শৰ্মা কাক বোলে বুজি নোপাইছিল, সেইদিনবোৰ কেনে স্তম্ভৰ, কেনে ধুনীয়া আছিল। কিন্তু আজি! হায় ভগবান! কি বিপদ! কি আহকাল।

আচলতে ভেৰা হুংখা বিপ্লবী মন্ত্ৰত বীজিত। এগৰাকী গাভৰু। সেই

কাৰণেই তাই কাৰাগাৰত কাৰাকৰ। তেওঁ ভাইক দেখা কৰিব। ইতি
মাটুলতাৰ সম্পৰ্কেও উপদেশ দিবলৈ গাত লৈছে।

পঞ্চাশ

নেক্লিউনড পিছদিনা পুৱা ভ্ৰমণত ওলাল। তেওঁ ছবি ছবোতে আগুনিবাব
সকলো কথা আকৌ মনত পৰিল। পেটে পেটে তেওঁৰ ভয়ও লাগিল।

কিন্তু এই ভয়ৰ সত্ত্বেও, তেওঁ যি কাম হাতত লৈছে সেই কাম কৰি যাবলৈ
তেওঁ আক দৃঢ় প্ৰতিজ্ঞা হ'ল।

তেওঁৰ দায়িত্ব সম্পৰ্কে সচেতন হৈ, তেওঁ মাটুলেনিক'ডক লগ পাবৰ কাৰণে
যবৰ পৰা যাত্ৰা কৰিলে। উদ্দেশ্য হল মাটুলতা আৰু মেনচড মাটুল আৰু পুত্ৰক
জেলত সাক্ষাৎ কৰিবৰ কাৰণে অতুমতি লোৱা। এই মেনচডকৰ কথাই
মাটুলতাই কৈ পঠাইছিল। ইয়াৰ উপৰিও তেওঁ দুখভাক লগ পাবলৈ ইচ্ছা কৰে।
হয়তো তাইও মাটুলতাৰ কিবা উপকাৰত আহিব পাৰে।

বহুদিনৰ আগৰ পৰাই মাটুলেনিক'ড নেক্লিউনডৰ পৰিচিত আছিল।
কাম কৰোতে দুয়ো একেলগে আছিল। সেই সময়ত মাটুলেনিক'ড বেজিমেণ্টৰ
দৰমহা বিলাই দিয়া বিষয়া আছিল। মাহুহজন দয়ালু আৰু নিজৰ কৰ্তব্যৰ
সম্পৰ্কে সদাই সচেতন। তেওঁ বেজিমেণ্ট আৰু বাজপৰিবাৰৰ বাবে অন্য কোনো
চিন্তাই নকৰিছিল। বৰ্তমান তেওঁ বেজিমেণ্টৰ পৰা অৱসৰ লৈ প্ৰশাসনিক
কামত মকবল হৈছে। এগৰাকী প্ৰশাসনিক আৰু উদ্যোগী মহিলাৰ তেওঁ
পানিগ্ৰহণ কৰিছে। এওঁৰেই সাময়িক বিভাগৰ পৰিবৰ্ত্তে, শাসন বিভাগত বিষয়
এটা লবলৈ জোৰ কৰিছিল।

মাটুলেনিক'ড পত্নীয়ে তেওঁৰ স্বামীৰ এনে সাৱধান লয় আৰু তেওঁৰ লগত
এনেদৰে বন্ধেমালি কৰে, যেন মাটুলেনিক'ড তেওঁৰ এটি আদৰৰ জন্তুহে। এবাৰ
ঈভকালত নেক্লিউনডে তেওঁলোকক লগ ধৰিবলৈ গৈ, স্বামী-স্ত্ৰী উভয়ৰ
ব্যৱহাৰতেই বিবক্ত হৈছিল। ভাৰপিচত আত্মপ্ৰস্তুতলোকক লগ পাবলৈ
তেওঁ যোৱা নাই।

নেক্লিউনডক দেখিয়েই মাটুলেনিক'ডৰ মুখত হাঁহি বিৰিঙি উঠিল। বঙা
মুখ আৰু ভেৰেহা গাটোৰে সৈতে মাহুহজনৰ চেহেৰা আগৰ দৰেই আছে।
সাময়িক বাহিনীত থাকোতে যেনেদৰে পৰিপাটি সাজপাৰ পৰিধান কৰিছিল,

প্ৰতিয়াও ভেনেকুৱাই। সেই সময়ত তেওঁ অতি আধুনিক কেচনৰ আঁক
গান্ড টাইটকৈ খোৱা, ব্ৰাচ বাৰি পৰিকাৰ কৰা 'ইউনিকৰ্ণ'হে পিন্ধিছিল।
বৰ্তমান যদিও তেওঁ সাময়িক 'ইউনিকৰ্ণ' পিন্ধা নাই, তথাপি সাক্ষাৎত
সেই আধুনিক কেচন সম্পূৰ্ণ বিৰাজমান। যদিও তেওঁ হুকুৰি বছৰত ভৰি দিলে,
তথাপি তেওঁক যেন বয়সে অলপো বিক্ৰিৰ পৰা নাই। ভেনেকুৱাই হল তেওঁৰ
চেহেৰা।

“আহা! নেক্লিউনড্ দেখোন! কি মন কৰি ইমান দিনৰ মূৰত
আছিল।। বেচ, বেচ। বৰ বং পালো, আহাঁ আহাঁ, মোৰ গৃহিণীৰ লগত
চিনাকি কৰি দিওঁ। সময় একেবাৰে নাই। দহমিনিটৰ পিছতেই মিটিং
এখন আছে। জামাই গভৰ্ণৰ বৰ্তমান অস্থগস্থিত, গতিকে সমস্ত কামৰ ভাৰ
মোৰ ওপৰত।”

মাজুহজন যে বেচ ফুৰ্তিতে আছে, তেওঁৰ কথাৰ পৰাই বুজা যায়।

“তোমাৰ লগত মোৰ এটা কাম আছে।”

“কি কাম?” মাচ্লেণিকভে অলপ গহীন হৈ প্ৰশ্ন কৰিলে।

“মই বন্ধিনী এগৰাকীক জেলত দেখা কৰিব খোঁজো। তেওঁৰ লগত মোৰ
অলপ স্বাৰ্থ জড়িত।” জেলৰ কথা কোৱাৰ লগে লগে মাচ্লেণিকভৰ মুখখন
কঠোৰ হৈ পৰিল।

“মই সেই বন্ধিনী গৰাকীক সাধাৰণ দৰ্শনী কোঠাৰ পৰিবৰ্তে, অফিচত দেখা
কৰিব খোঁজো আৰু সাক্ষাৎৰ কাৰণে নিৰ্দ্ধাৰিত সময়ৰ বাদে। মই জানিব
পাবিলোঁ এই সম্পৰ্কে তোমাৰ ওপৰতেই নিৰ্ভৰ কৰে।”

“নিশ্চয়! নিশ্চয়! তোমাৰ হকে নিশ্চয় মই যি পাবো কৰি দিম।”

তেওঁৰ দুয়োহাত নেক্লিউনডৰ আঁঠুত থৈ ক’লে, যেন তেওঁৰ পদমৰ্যাদাৰ
অলপো ভেম নাই।

“কিন্তু মই সোঁমুৱাই দিব খোঁজো যে এমণ্টাৰ কাৰণেহে মই বজা।”

“ভেন্ডে মোক সাক্ষাৎৰ অজুমাতি পত্ৰ এখন দিয়া।”

“কাক দেখা কৰিব খোঁজো। কোনো মাইকী মাজুহ?”

“হয়।

“কিহে কাৰণে জেল খাটিছে?”

“বিশ্ব প্ৰয়োগ কৰি হত্যা ঘটোৱাৰ অপৰাধত। কিন্তু তাইৰ গাঁত দেখি
বাঁহিল। অন্তৰতাবে দণ্ড বিয়া হ’ল।”

“তুমি ব্যৱহাৰ কলত এনে হৈছে। মই জানো তুমি যোৰ কথা সমৰ্থন নকৰা। ‘নকৰিলেও যোৰ কথাই সত্য।’ এখন প্ৰতিক্ৰিয়াশীল বাতৰি কাকতৰ উল্লেখ কৰি ভেঙে ক’লে।

“তুমিভো উদাৰনীতিত বিশ্বাস কৰা নহয়?”

“মই কি নীতিত বিশ্বাস কৰো যোৰ নিজে কোনো ধাৰণা নাই।” ইহিমাৰি নেকলিউনভে ক’লে। ভেঙে এনেবোৰ কথা শুনি আচৰিত হয়। অকল এওঁয়েই নহয়; বহুতে ৰাজনৈতিক ৰ্শভানৰ্শত ভেঙক উদাৰনৈতিক দলৰ লোক বুলি ভাবে। অৱশ্যে এই কথা সঁচা যে নেকলিউনভৰ মতে কোনো মানুহৰ বিচাৰ হোৱাৰ পূৰ্বেই তেওঁনো কি কৰ, তাক জানি লোৱা দৰকাৰ। কোনো মানুহ দণ্ডিত হোৱাৰ আগতে, আইনৰ চকুত সকলো মানুহকে সমান বুলি গ্ৰহণ কৰা উচিত। কোনো মানুহকে মানুহে জৰ্জাৱহাৰ কৰা বা মাৰ ধৰ কৰা অনুচিত; বিশেষকৈ বিচাৰত দোষী সাব্যস্ত হোৱাৰ পূৰ্বেই।

“মতামতত মই উদাৰ হওঁ নহওঁ, কিন্তু মোৰ দৃঢ় ধাৰণা যে অতীতৰ ব্যৱহাৰতকৈ বৰ্তমান নীতি নিয়ম আৰু আইন কানুন যথেষ্ট উন্নত।”

“তুমি কোন এড্‌ভোকেটৰ লগত কথা-বতৰা হৈছা?”

“মিঃ ফেনাবীন্‌।”

“কি! ফেনাবীন্‌!” মুখ বিকটাই মাচ্‌লেনিকভে কলে। প্ৰায় এবছৰ ক’ল এবাৰ ভেঙে মৰ্ফৰ্মা এটাট সাক্ষী দিওঁতে, মিঃ ফেনাবীনে ভেঙক প্ৰায় আধ ঘণ্টা সময় জেৰা কৰি হাইবাণ কৰিছিল। অত্যন্ত বিনয় সহকাৰে প্ৰশ্নবাণ মাৰি ভেঙক জুছপেছ বনাইছিল।

“কিন্তু মই তোমাক কওঁ ভেঙক উকীল ধৰা বৰ ভাল হোৱা নাই। মানুহজন একবেলাই।” মাচ্‌লেনিকভে ক’লে।

নেকলিউনভে ভেঙৰ কথাৰ কোনো প্ৰত্যুত্তৰ নিদি কলে, “তোমাৰ ওচৰত মোৰ আৰু এটা অনুবোধ আছে। সেই জেলত আৰু এগৰাকী বৃদ্ধী আছে। বহুদিনৰ আগতে তাইৰ লগত মোৰ পৰিচয় বাটছিল। এটা খুলত শিকৰ্মিজীৱ কাম কৰিছিল। মানুহজনী মৰ্মী আৰু তাইও এতিয়া জেলত মোক লগ পাবলৈ বিচাৰিছে। তাইকো দেখা কৰিবলৈ হুকুম এটা দিব নোৱাৰানে?”

মাচ্‌লেনিকভে মূৰটো একাঘৰলৈ বোকা কৰি অলপ ভাবি ক’লে, “তাই বোধ- হয় ৰাজনৈতিক কৰ্মী।”

“হয়, মই সেই বুলিয়েই ভনিছোঁ।”

“ভূমি, মই কওঁ। বাজমৈতিক বন্ধী বিলাকক ভেঙলোকৰ আপোন
মানুহেহে দেখা কৰিব পাৰে। তথাপি মই তোমাক অহুমতিপত্ৰ দিম। ভাইব
নাম কি? ছখতা নহয়?”

“হয় ছখতা।”

মাত্ৰলিনিকভে যদিও পেটে পেটে অহুমতি দিবলৈ সিয়ান ইচ্ছা নাছিল,
তথাপি টেবুলৰ কাষলৈ গৈ, কাগজ এখনত লিখিলে, “পত্ৰবাহক কুমাৰ দিমিত্ৰী
ইভানভিচক বসিনী মাত্ৰলিনাক আৰু মেডিকেল এচিষ্টেণ্ট ছখতাক জেল
অফিচত সাক্ষাত কৰিবলৈ অহুমতি দিয়া হ’ল।”

শেষত তেওঁ কিছুমান আড়ম্বৰপূৰ্ণ কথাৰে অহুমতিপত্ৰখন লিখা শেষ
কৰি ক’লে, ‘তুমি গলেই দেখিবলৈ পাবা কেনে শৃংখলাৰে সৈতে আমি জেলৰ
কয়দী বিলাকক ৰাখিছোঁ। জেলখানাত মানুহেৰে ধাহ খাই আছে।
বিশেষকৈ নিৰ্বাসন দণ্ডপোৱা কয়দী থাকিলে, নীতি নিয়ম আৰু শৃংখলা বন্ধা
কৰা কঠিন হয়। কিন্তু আমি চোকা দৃষ্টি ৰাখোঁ। আমি কামবোৰ কৰি ভালো
পাওঁ। তুমি দেখিবা সিহঁত বেচ স্নেহে সন্তোষেৰেই আছে। কিন্তু জেলকৰ্মচাৰী
হলে, এই কয়দী বিলাকৰ লগত, কেনেদৰে ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে, তাক ভালকৈ
জনা দৰকাৰ। আজি কেইদিন মানৰ আগতে এটা গোলমাল হৈছিল আৰু
ছকুম অমান্ত কৰিছিল। আন মানুহ হোৱা হ’লে এইটো বিদ্ৰোহ বুলিয়েই ধৰি
ললেহেঁতেন, আৰু মাব ধৰ কৰি বহুতকেই জখমো কৰিলেহেঁতেন। কিন্তু আমি
কৌশলেৰে গোলমাল বন্ধ কৰিলোঁ। আমি সদাই একালে সেন চকুৱা হৈ
থাকিব লাগে আৰু আনকালে দৰকাৰ হ’লে কোচামুঠিৰে শক্তিও প্ৰয়োগ কৰিব
লাগে।

“ক’তা? মইতো ছবাব জেললৈ গৈ ভেনে সা-সুবিধা একো দেখা নাই।
অৱশ্যে মই সিয়ান নেজানিবও পাৰোঁ।” নেকলিউনভে ক’লে। “অ’ তুমি
কাউণ্টেছ পাচেৰৰ ওচৰলৈ যোৱা নাই। তেওঁক লগ পালে বুজিলাহেঁতেন,
তেওঁ কেনে ভাল কাম কৰিছে। তেওঁ আশাস্থমিৱাকৈ এইবোৰ কামতহে
লাগি আছে। তেওঁৰ কাম বেছি ধন্যবাদ নিদি নোৱাৰি। মই কোনো
অহকাৰ কৰা নাই। সকলো পৰিৱৰ্ত্তন হৈছে। আগৰ দিন নাই। কাৰাগাৰ
আৰু সেই কোটিকলীয়া সোঁতামাল নহয়। সঁচাই এতিয়া সিহঁতে জেলত বেচ
স্নেহেৰেই আছে। হেৰা, আৰু এটা কথা। কেনাৰীনৰ লগত ব্যক্তিগতভাৱে
মোৰ চিনাক্ত নাই। তুহুপৰি এতিয়া মই বিপদত আছোঁ, সেই কালৰ পৰা

তেওঁৰ লগত ঘনিষ্ঠতা কৰা সম্ভৱ নহয়। তেওঁ কাছাবীত এনেকুৰা কথাবোৰ
সোধে। চিঃ উকীলে জেৰাকৰাৰ চলতে এনেবোৰ প্ৰশ্ন কৰা উচিত নহয়।

নেক্লিউদে অল্পমতিপত্ৰখন হাতত লৈ ক'লে, “বন্ধুৰা। মই আহোঁহে।”
তেওঁৰ কথালৈ আৰু বিশেষ কাণ নিদি, মাচ'লেনিকভৰ পৰা বিদায় ললে।

“অ মোৰ পৰিবারক অলপমান লগপাই নোবোৱা জানো?”

“ক'য়া কৰা বন্ধু! মোৰ আজি অকণো সময় নাই।”

“তেওঁ মোকভো সূদাই নেবে।” পূৰণা বন্ধু নেক্লিউদেৰ লগত খোজ
দি আগবাঢ়ি ক'লে।

তেওঁ ববলোক নহ'লে সাধৰণতে এই দৰে আগবাঢ়াই থবলৈ আগবাঢ়ি নাহে।
কিন্তু নেক্লিউদেৰ একেবাবে প্ৰথম শ্ৰেণীৰ বুলি নথিলৈও অজ্ঞাত: মধ্যম শ্ৰেণীৰ
বুলি গ্ৰাহ্য কৰে। তেওঁ পুনৰ নেক্লিউদেৰ ক'লে, “সময় আছে যদি আহাঁ
অলপ, তেওঁক লগ পাই বোৱা।”

নেক্লিউদে আকোৰ গজালি মাৰিয়েই থাকিল। এনেতে চাঞ্চাচীয়ে
নেক্লিউদেৰ হলো কোটটো আৰু লাঠিভাল আনি হাতত দিলে। তেওঁ পুনৰ
সময় নাই বুলি কৈ, তেওঁৰ পৰা বিদায় লৈ আগবাঢ়িল।

“বাক ভেঙে—বৃহস্পতিবাৰ—সেইদিনা তেওঁ আলহী নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছে।
আহিবা আৰু মই কৈ থম। খটখটিৰ ওপৰৰ পৰা মাচ'লেনিকভে ক'লে।

একাধন

মাচ'লেনিকভৰ ঘৰৰ পৰা নেক্লিউদে পোনে পোনে জেলত গৈ উপস্থিত
হ'ল। আগতেই তেওঁ জেল ইন্সপেক্টৰৰ ঘৰ চিনি পাইছিল। প্ৰথমেই তেওঁ
ইন্সপেক্টৰৰ ঘৰলৈ গ'ল। এইবাবোৰ ভালৈ গৈ তেওঁ পিয়ান' বজাই থকা শুনিবলৈ
পালে, কিন্তু আগবৰাবৰ দৰে শুভা শুভা সূৰ তেওঁ শুনা নাই। এইবাৰ তেওঁ
ক্লিমিষ্টৰ বচনা কৰা সূৰৰ লহৰ পৰিফাৰ শুনিবলৈ পাইছে। চকু এটা
বেঙেই অঁক কৰা চাকৰ এটা আহি ইন্সপেক্টৰ আছে বুলি সন্নিধান দিলে, আৰু
ওচৰতে থকা লক ডুইং কম এটাও বহিৰৰ কাৰণে তেওঁক দেখুৱাই দিলে।
শিচত ইন্সপেক্টৰ কোঠালৈ সোমাই আহিল। মুখত তেওঁৰ বেজাৰ আৰু
অৱলাভ চিন। তেওঁ ইউনিকৰ্ণৰ ৰাজৰ কুঠাৱটো লগাই নেক্লিউদেৰ
সন্মোদন কৰি ক'লে, ‘অ’ আপুনি আহিছে। আহক, বহক। আপোনাৰ কাৰণে
মই কি কৰিব পাৰো?’

“মই এই মাজে সহকাৰী গল্পবৰ গুচবৰ পৰা আহিছো। এয়া তেওঁ দিয়া
অল্পমতিপত্ৰ। মই মাত্ৰলৈকে দেখা কৰিব খোজোঁ।”

শিয়ান'ৰ লুপত সকাহ চলি থকাত ইন্সপেক্টৰ নেক্লিউনভ'ৰ কথাখিনি
ভালকৈ বুজিলে। তেওঁ ক'লে, “কাক দেখা কৰিব খোজোঁ? মাৰগতা?”

“নহয়, মাত্ৰলৈ।”

“অ বুজিছে।”

ইন্সপেক্টৰে আসনৰ পৰা উঠি ভিতৰলৈ সোমাই গৈ ক'লে, “মেৰীয়া,
শিয়ান'টো অলপ বন্ধ কৰিব নোৱাৰানে?” তেওঁৰ কথাৰ মূৰৰ পৰা বৃজিৰ পাৰি
যে এই গান-বাজনা যেন তেওঁৰ জীৱনৰ এটা মহা জঞ্জাল। শিয়ান'ৰ বাজনাৰ
কোবড কথা এটাও জনিব নোৱাৰি।

শিয়ান' বন্ধ হ'ল। কিন্তু ভিতৰফালে খঙেৰে কোনোবাই খোজ দিয়া শুনি-
বলৈ পোৱা যায়। এবাৰ দৰজাইদি মুক্ৰিয়াইচোৱা দেখা গ'ল।

ইন্সপেক্টৰে যেন অলপ সকাহ পাল, তেওঁ চিগাৰেট এডাল জ্বলাই, চিগাৰেট
কেচটো নেক্লিউনভ'ৰ ফালে আগবঢ়াই দিলে।

“ধন্যবাদ, মই চিগাৰেট নেখাওঁ।”

নেক্লিউনভে প্ৰত্যাখান কৰি ক'লে।

“মই মাত্ৰলৈকে দেখা কৰিবৰ কাৰণে আহিছো।

“মাত্ৰলৈ। আজি তাইক দেখা কৰা মঙ্গল।” ইন্সপেক্টৰে ক'লে।

“কিয়?”

“মাত্ৰলৈকে আপোনাৰ পাতেই দোষ।” অলপ ক্ষুদ্ৰ হাঁহি মাৰি ইন্সপেক্টৰে
কলে, “কুৰাৰ, তাইক আপুনি কোনো পইচাপাতি নিদিব। যদি ইচ্ছা কৰে মোৰ
হাতত দিব। মই জমা বাখিৰ। পৰহি আপুনি তাইক অলপ পইচা দিগ'ল। ভাবে
তাই মদ কিনি খাই আজি পাগলী হৈ আছে। মাজে মাজে কহুগুৰিও ধৰে।”

“এনেকুৱাই হৈছেনে?”

“হয়, মদ খাই পাগলী। মই তাইৰ ওপৰত কঠোৰ ব্যৱস্থা লবলৈ বাধ্য
হৈছোঁ। তাইক নিৰ্জৰন কৰতো খোৱা হৈছিল। সৰ্ব সাধাৰণতে তাই একমুখী
ভাল মানুহৰ দৰেই থাকে। কিন্তু তাইক আপুনি পইচা নিদিব। পইচা
পালে এই মাজুহাৰো ...।”

নিহিৰাৰ কথাবোৰ নেক্লিউনভ'ৰ চেকে চেবেকৈ মনত পৰিল। তেওঁৰ
অলপ জয় লাগিল।

“ৰাজনৈতিক ঞ্চৰাধত ৰঙ্গিনী হৈ থকা দুখভাকো দেখা কৰিব পাৰিবনে ?”

“ইচ্ছা কৰিলে নিশ্চয় পাৰিব।” ইন্সপেক্টৰে ক’লে। এনেতে পাঁচ হুৰহুৰীয়া সৰু ছোৱালী এটি কোঠালৈ সোমাই আহিল। ইন্সপেক্টৰৰ জীয়েক। তাই বাপেকৰ ওচৰলৈ দৌৰি আহি নেক্লিউদন্তৰ ফালে কেবাহি কেবাহিকৈ চাবলৈ ধৰিলে। দৌৰি আহোঁতে বগ এধৰত উকুতি খোৱা দেখি ইন্সপেক্টৰে হাঁহি মাৰি মৰমৰ স্তবত ক’লে, “কিয়! কি লাগে ইয়াত। দৌৰি আহিলে লুটি খাই পৰিব।”

“বাক, এতিয়া মই বিদায় লওঁ।”

“হয়। আপুনি যাব পাৰে।”

ইন্সপেক্টৰে থিয় হৈ ছোৱালীটোক সাৰভি মৰম কৰি, ভিতৰলৈ যাবলৈ ইচ্ছিত দিলে। তাই তেতিয়াও ব’লাগি নেক্লিউদন্তৰ ফালে চাই আহিল। তাৰ পিছত তেওঁ বাহিৰৰ কোঠালৈ ওলাই আহিল। চাকৰণী এজনীয়ে তেওঁৰ হলো চোলাটো আনি দিলে। তেওঁ কথমপি চোলাটো গাত দি, দৰজাৰ বাহিৰ ওলাইছেহে, এনেতে পিয়ানৰ সুৰ বাজি উঠিল।

ইন্সপেক্টৰে মেৰীয়াই গান শিকাব কথা উল্লেখ কৰি ক’লে যে গানত তাইৰ বেচ ব্যুৎপত্তি জন্মিছে। বৰ্তমান তাই কনচাৰ্ট অভ্যাস কৰাত ব্যস্ত।

ইন্সপেক্টৰ আৰু নেক্লিউদন্ত দুয়োজন জেলত উপস্থিত হ’ল। তেওঁলোকক দেখিয়েই গ্ৰহৰীয়ে ভতালিকে লোহ কপাট খুলি দিলে। বাৰ্গাৰ বিলাকে হাতৰ আঙুলি দাঙি চেলায় দিলে আৰু সিহঁতৰ চকুৰ দৃষ্টিয়ে ইন্সপেক্টৰৰ পিছ ললে। একাল একাল মূৰ খুৰ্ছা চাৰিটা কয়দিয়ে, কিবা কিবি ভবোৱা ভাঙৰ চৰীয়া এটা কঢ়িয়াই নিছিল। সিহঁতেও ইন্সপেক্টৰক দেখি সেও মেও হৈ মূৰ দৌৱালে। এজনে খঙত গোৰ গোবাই বোন্ধা মেৰুৱীৰ দৰে তেলেকাঁকৈ চাইছিল।

“অৱশ্যে বুদ্ধি থাকিলে বিকাশৰ সুবিধা থকা দৰকাৰ। তাক ধৰ্মে হৰালে দিয়া ঠিক নহয়। কিন্তু এনেকুৱা সৰু কোঠা এটাত আগুৱা চলি থাকিলে আহনি লগা হয়।” ইন্সপেক্টৰে, কয়দীকীটাৰ কথাটো কাপৰাৰ নিদি, নেক্লিউদন্তলৈ লক্ষ্য কৰি কথাবোৰ কৈ গ’ল। তেওঁ জেলৰ দুকলি কোঠাটোলৈ নেক্লিউদন্তৰ সৈতে ধীৰে ধীৰে পদক্ষেপ কৰি আগবাঢ়ি গ’ল।

“আপুনি কাক দেখা কৰিব খুজিছিল ?”

“হুখভা ।”

“অ, ভাই লেই ওখ ঘৰটোত আছে । আপুনি অলপ অপেক্ষা কৰক ।”

তেওঁ ইতিমধ্যেই মই দৰজালি যোকৰ্দ্দমাৰ আচামী মেন্‌চড্—মাক আৰু পুতেকক দেখা কৰিব পাবোনে ?

“হয় হয়, পাবিব, ২১নং কোঠাত তেওঁলোক থাকে । তেওঁলোকক মই অনাই দিছোঁ ।”

“মই তাতেই দেখা কৰি আহোঁ ।”

“কিন্তু দৰ্শনী কোঠাত আপুনি অলপ ভাল পাব ।”

“নহয়—মই তাতেই দেখা কৰাটেকে বাধা কৰোঁ, মোৰ তাতেই ভাল লাগিব ।”

এনেতে কাষৰ দৰজাইদি ইন্সপেক্টৰৰ সহকাৰীজন সোমাই আহিল । মানুহজন সাজপাকৃত বেচ পৰিপাটি ।

“এইয়া কুমাৰ নেক্লিউদড । ২১নং কোঠালৈ এখেতক লৈ য'ক ।” ইন্সপেক্টৰে সহকাৰীজনক ক'লে । “ভাবপিছত এখেতক অফিচলৈ আনিব । মই এতিয়া সিজনী মানুহক লৈ আহিম । নামটো কি আছিল ?”

“ভেৰা হুখভা ।”

সহকাৰী ইন্সপেক্টৰ মানুহজন দেখিবলৈ বেচ ধুনীয়া । তেওঁ গৌফলাৰিত ফৰাচী দেশৰ এচেক ঘৰে আৰু গোন্ধত মলমলাই থাকে । মুছ হাঁহি মাৰি তেওঁ নেক্লিউদডলৈ চাই ক'লে, “এই ফালে আহক ।”

“আমাৰ অগুঠানে আপোনাৰ মন বেছ আকৃষ্ট কৰিছে ।”

“হয়, মই যথেষ্ট আকৃষ্ট হৈছোঁ । ইয়াত বন্দী হৈ থকা নিৰ্দোষী মানুহক সহায় কৰাটো মোৰ কৰ্ত্তব্য বুলি মই ভাবো ।”

সহকাৰীজনে মূৰ জোকাৰি ক'লে, “হয় কেতিয়াবা হয়তো নিৰ্দোষী মানুহ আহে ।” ইয়াৰ পিছত তেওঁ এটা দুৰ্গন্ধময় কৰিদবেদি নেক্লিউদডক লৈ গল আৰু পুনৰ ক'লে, “কিন্তু মনত বখা দৰকাৰ কেতিয়াবা এই মানুহবোৰে মিছা কথাও কয় ।”

কয়দী থকা কক্সবোৰৰ দৰজা মুকলি আছিল । কিছুমান কয়দীয়ে কৰিদবলৈ ওলাই আহিছিল । দাৰ্দ্ৰীয় বিলাকক দেখি সহকাৰীজন মূৰ ছপিয়াই আগবাঢ়িল । কয়দী বিলাকক তেওঁ কেবাকৈ চাই গৈছে । কিছুমান কয়দীয়ে তেওঁক দেখি বেবৰ কাষত চিপাহীৰ দৰে হাত ভৰাই লগাই থিয় হ'ল । কিছু মানে ভিতৰলৈ

সোমাই গ'ল। সিঁহতৰ আটাইবোৰৰ চকু এই সহকাৰী ইলপেট্টবজনৰ ওপৰত।
 প্ৰথম কবিন্দবটো পাব হৈ, তেওঁলোকে আকৌ লোহাৰ দৰজা এখন পাব হৈ
 বাওঁহাতে দ্বিতীয় কবিন্দবত সোমাল।

এই কবিন্দবটো ঠেক আৰু এক্কাৰ। প্ৰথম কবিন্দবটোতকৈ ইয়াত দুৰ্গন্ধ আৰু
 বেছি। কবিন্দবটোৰ ছয়ো কাষে কিছুমান দৰজাৰ মাজ অংশত একোটা সৰু
 বিন্ধা আছে। এই কবিন্দবত শ্বেতা মূখেৰে গাল মুখ চৌতোৰা পৰা এজন বৃদ্ধ
 দ্বাৰ্দাৰ থাকে।

ইলপেট্টবৰ সহকাৰীজনে তেওঁক সুধিলে, “মেন্‌চড্‌ কত থাকে?”

“বাওঁ হাতৰ ৮নং কোঠাত।”

বাৰন

“মই জুমি চাব পাবোনে?” নেক্লিউদন্তে সুধিলে।

“নিশ্চয়।” হাঁহি মাৰি ইলপেট্টজনে ক’লে। লগে লগে তেওঁ দ্বাৰ্দাৰজনক
 কিছু প্ৰশ্নও কৰিলে। নেক্লিউদন্তে দৰজাৰ বিন্ধাইদি কল্প এটাৰ ভিতৰলৈ
 জুমি চালে। এজন যুৱকে কোঠাৰ ভিতৰতে এটা ‘আন্দাৰদেৰ পিদ্ধি, ইফাল
 সিকাল কৰি খোজ চলাই আছে। যুৱকজন বেচ ওখ আৰু গৌৰৱাৰিবোৰ
 মচামচকৈ ক’লা। জুমি চোৱা গম পাই তেওঁ চকু তেলেকা কৰি এবাৰ চালে
 আৰু তাৰ পিছত পুনৰ খোজ চলাবলৈ লাগিল।

নেক্লিউদন্তে আকৌ অস্ত্ৰ এটা বিন্ধাইদি আন এটা কল্পৰ ভিতৰলৈ জুমি
 চালে। এইবাৰ তেওঁ লক্ষ্য কৰিলে যে ভিতৰৰ বন্দীজনে তেওঁক দেখি চকু
 খাই উঠিল। তেওঁ ততালিকে তাৰ পৰা আঁতৰ হ’ল। তৃতীয় কোঠাটোতো
 তেওঁ দেখিবলৈ পালে এজন বাওনা মানুহ। মূৰে গাই কাপোৰ লৈ তেওঁ
 বিছনাৰ ওচৰে আছে। চতুৰ্থ কোঠাত নেক্লিউদন্তে দেখিলে এজন মূৰে কপালে
 হাত দি বহি থকা মানুহ। মানুহৰ খোজৰ শব্দ শুনি তেওঁ কাণমূৰ জোকাৰি
 থিয় হ’ল আৰু তথা লাগি তেওঁৰ ফালে দৃষ্টিপাত কৰিলে। মুখৰ চেহেৰাৰ
 পৰা বুজা যায় যে মানুহজন অত্যন্ত হতাশপ্ৰসূ হৈ পৰিছে। কি কাৰণত কোনো
 জুমি চাইছে, সেই সম্পৰ্কে তেওঁ কোনো মন-কাণ নিদিলে। কিয়নো যিহেই
 আহক তাৰপৰা তেওঁৰ উপকাৰৰ কোনো আশা নাই। এইবোৰ দেখি
 নেক্লিউদন্তৰ ভয় লাগি উঠিল। তেওঁ আৰু কতো জুয়াজুমি নকৰি ২১নং কল্পৰ
 ফালে আগবাঢ়িল। দ্বাৰ্দাৰজনে ভলা থুনি দৰজাখন মুকলি কৰি দিলে।

এই কোঠায় বন্দীজন হ'ল এজন যুবক। যেট ছুটপুট। ডিড়িটো অলপ সীফল আৰু ঠাণ্ডি গৌৰৱ চুটিয়াইছে। চকুৰ চাননিৰ পৰাই ডেকাজন যববিহাল বুলি অনুমান কৰিব পাৰি। তেওঁ খপজপাই চোলাটো শিকি লৈ বিচনাৰ কাষতে বহি হ'ল। বৰাগতক দেখি তেওঁ যেন ভয়খাই উঠিল। নেক্লিউদন্তক বিশেষকৈ আকৰ্ষণ কৰিছিল, যুবকজনৰ ব্ৰহ্মপুৰ চকুজ্বৰিয়ে। তেওঁ আগহেৰে নেক্লিউদন্ত, হাৰ্দ্দাৰ আৰু ইন্সপেক্টৰক চাবলৈ ধৰিলে।

“এখেতে তোমালোকৰ সম্পৰ্কে খা-খবৰ লবলৈ আহিছে।” সহকাৰী ইন্সপেক্টৰে ক'লে।

“বহুত ধন্যবাদ।”

“হয় তোমালোক জড়িত হৈ পৰা মৰ্দ্দমাৰ সম্পৰ্কে জানিবৰ কাৰণে মই আহিছোঁ। মোক ঘটনাৰ সকলো কথা ভাঙি পাতি কোৱা।”

মেনচতে তেওঁলোকৰ ঘটনাৰ কথা বিবৰি কবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। প্ৰথমতে হাৰ্দ্দাৰ আৰু সহকাৰী ইন্সপেক্টৰক দেখি তাৰ শক্কা লাগিছিল, কিন্তু ক্ৰমে সাহস বাঢ়ি গ'ল। সহকাৰী ইন্সপেক্টৰে যেতিয়া কিবা এটা ছকুম দিবলৈ কবিলে তেতিয়াই গ'ল তেতিয়া তাৰ সাহস আৰু বাঢ়িল। এজন কুৰিআৰী গ্ৰাম্য যুবকৰ কথা-বতৰাত যেনে লক্ষণ প্ৰকাশ পায়, এওঁৰো কথা-বতৰাবোৰ তেনেকুৱাই। লেটেৰ পেটৰ কাশোৰপিচ্ছি জেলত বন্দীহৈ থকা এই যুবকৰ কথাবোৰ শুনি নেক্লিউদন্ত নিজে নিজে আচৰিত হয়। তথাপি তেওঁ কথাবোৰ শুনি গৈছে। আৰু কোঠাটোৰ অৱস্থালৈকো লক্ষ্য কৰিছে। এখন কাঠৰ খাতিয়া। যথেষ্ট চাপৰ। খাট খনৰ ওপৰত এটা কঁঠ পৰা আছে। খিৰিকী বিলাকত মোটা বেইলিং লগোৱা। দেৱালবোৰ অভ্যন্ত লেটেৰা আৰু সেমেকা। এনেকুৱা এটা গঁড়াল যেন কুঠৰীত বন্দী হৈ আছে এই যুবকজন। গাত আছে জেল-খানাৰ সাজপৰ। ভৰিত জেলাৰ জোতা। চকুত বিৰিঙিছে এটা অসহায় আৰু কৰণ দুটি। নেক্লিউদন্তৰ মন গধুৰ হৈ পৰিল। অজ্ঞাত সৃষ্টি হ'ল ভীৰ বেদনাৰ ভাব। তেওঁৰ ভাব হয় এই সবল গ্ৰাম্য যুবকজনে তাৰ যি কৰণ ইতিহাস বৰ্ণনা কৰিছে তাক তেওঁ বিশ্বাস নকৰাই ভাল। কিয়নো মানুহে যে মানুহৰ এতি এনেকুৱা ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে' এনেকৈ যে বিনাদোষত মানুহ এজনক ধৰাইদি জেলত আৱদ্ধ কৰাব পাৰে, সেই কথা তেওঁৰ ভাবিলেও ভয় লাগে। মন বিবোহী হৈ উঠে। এই ডেকাৰ দোষ আছিল কি? তাৰ গাত এটা জখমৰ চিন আছিল। সেই চিনটো থকাৰ কাৰণেই তাক আনি এই পোতাখালত

বন্দী কৰিছে। ভাৰোঁক সাংঘাতিক হল, এই ডেকাই অভ্যন্তৰ সবল ভাৱে ভাব
 যি জীৱনেতিহাস বৰ্ণনা কৰিছে, সেই বৰ্ণনা মিছা বুলি উকিয়াই দি তাক
 এইদৰে খাতি দিয়া। ঘটনাৰ আভিগুৰি হ'ল এই : বুৱকজনে বিয়া কৰাৰ
 পিছতে গাৱঁৰ হোটেলৱালা জনে তাৰ ঘৈণীয়েকক ফুচুলাই লৈ যায়। সি
 বহু ঠাইত ইয়াৰ প্ৰতিকাৰ বিচাৰি ঘূৰিলে। সেই সকলো ঠাইতেই
 হোটেলৱালাই ভেঁট খুৱাই সাৰি যায়। এবাৰ সি জোৰকৈ হোটেলৱালাৰ ঘৰৰ
 পৰা তাৰ ঘৈণীয়েকক ধৰি আনিলে। কিন্তু তাৰ পিছদিনাই তাই আকো-
 পলায়ন কৰিলে। সি পুনৰ হোটেলৱালাৰ ওচৰলৈ গৈ তাৰ ঘৈণীয়েকক উলিয়াই
 দিবলৈ দাবী কৰিলে। তাই যে তাত আছে সি নিজু চকুৰেই তাইক দেখা
 পাইছিল। কিন্তু হোটেলৱালাই তাই নাই বুলি কৈ, তাক ভাৰী শৰা গুছি ৰাৱলৈ
 হুকুম দিলে। কিন্তু মেনচভে নেঘাওঁ বুলি কোষাত, হোটেলৱালা আৰু তাৰ
 চাকৰ দুয়োটাই ধৰি মেনচভক ভালকৈয়ে এপিতন দি জখম কৰি পেলাই।
 পিছদিনা হোটেলৱালাৰ ঘৰটোত কিবা কাৰণত জুই লাগে। ফলত অভিযোগ
 হল যে মেনচভ আৰু তাৰ মাকেই হোটেলভ জুই দিলে। কিন্তু আচলতে সি
 সেইদিনা ঘৰতেই নাছিল। জুই দিয়াও নাছিল। সি বহু এজনক লগ পাবলৈ
 আঁতৰলৈ গৈছিল।

“সত্যই কি তুমি জুই লগোৱা নাছিল।?”

“এই কথা মোৰ মনে প্ৰাণে অগোচৰ আছিল চাব। মোৰ কোনোবা
 শক্ৰেই এই কাম কৰিলে। মই জনাত হোটেলৱালাই কেইদিন মানৰ আগতে
 ঘৰটোৰ ‘বীমা’ কৰিও ৰাখিছিল। সিহঁতে মই জুই লগাইছোঁ বুলি বটনা কৰে।
 মই তাৰ তালৈ এবাৰ ঘোঁৰা সত্য। কিন্তু মই জুই লগোৱা নাই। এইবোৰ
 কথা মোৰ প্ৰাণে নসহা হৈছে। সি নিজেই জুই লগাই আমাক সাঙুৰি দিছে।
 জুই লাগোতে মই গাৱঁতেই নাছিলোঁ। দি সাজি পাৰি আনি লগাইছোঁ বুলি
 গল্প ভৈয়াৰ কৰিছে।

“ই কি সঁচা?”

“উগ্ৰবান্ সাক্ষী। মই কোৱা কথা সম্পূৰ্ণ সঁচা। চাব আপুনি বেন অজুগ্ৰহ
 কৰে.....।”

বাধা দিয়াৰ সত্ত্বেও বুৱকজনে ভৱিত ধৰি নেকলিউদভক সেৱা জনালে।
 “অলপ দয়া কৰক চাব। মই বিনাদোষতেই জেলত পতিব লাগিছোঁ।”

বুকজনৰ গুঠ কঁপি উঠিল, আৰু সেই চোলাৰ লেভেৰা হাতেৰে চকুপানী
মছি উচুপি উচুপি কান্দিবলৈ ধৰিলে।

“আপোনাৰ হ’লনে?” সহকাৰী ইন্সপেক্টৰে নেক্লিউদন্তক সুধিলে।

“হয়। বাক তুমি মনত বুলি থাক। আমি তোমাৰ হকে যি পাবো,
কৰিম।”

নেক্লিউদন্তে এই বুলি কৈ ওলাই আহিল। মেন্চেভে দৰজাৰ কাষতেই
থিয় হৈ বৈ আছিল। বাদাঁবে দৰজাখন বন্ধ কৰিবলৈ জোৰেৰে ঠেলামাৰি
দিলে। ফলত দৰজাখনে মেন্চেভকো এখুন্দা মাৰিলে। সি ঠাৰ লাগি
বিক্কাটোৱেদি বাহিৰলৈ চাইয়েই আছে।

তেন

বহল কৰিদৰটোৱেদি নেক্লিউদন্ত ঘূৰি আহিল। কৰিদৰটোত তেওঁ
ভালেমান কয়দী অহা যোৱা কৰি থকা লগ পালে। সিহঁতে পিন্ধা সাজপাৰবোৰ
কাৰোবাৰ নীলা, কাৰোবাৰ চুটি জলহ পেণ্ট, আৰু ভৰিত কয়দীৰ জোটা।
সিহঁতে কোতুললভাৱে তেওঁলৈ লক্ষ্য কৰিবলৈ ধৰিলে। (সেই সময়ত হুপবীয়া
ভোজনৰ সময় হৈছিল, জেলৰ কুঠৰীবোৰ খোলা আছিল।) নেক্লিউদন্তৰ
এটা অদ্ভুত ধৰণৰ সহায়ত্বীতি সিহঁতৰ প্ৰতি জাগি উঠিল। যিবিলাক মানুহে
এই মানুহবোৰক এইদৰে জেলত আবদ্ধ কৰি ৰাখিছে, সিহঁতৰ প্ৰতিও তেওঁৰ
জাগি উঠিল ভীৰ ঘৃণা আৰু বিতৃষ্ণা। এইবিলাকলৈ চকু দিয়াৰ কাৰণে
তেওঁ নিজেই লজ্জিত হয়, যদিও তাৰ কাৰণ কি তেওঁ নিজেই কব নোৱাৰে।

এটা মানুহে দৌৰি আহি কুঠৰি এটাৰ দৰজাৰ মুখত তেওঁক লগ ধৰিলেহি।
কোঠাটোৰ পৰাও, কেইবাটাও মানুহ ওলাই নমস্কাৰ জনাই নেক্লিউদন্তক
বাটত আগভেটি ধৰিলেহি।

“ডাঙৰীয়া! আমাৰ প্ৰতি সদয় হ’ক। আপোনাক আমি কয় কি আৰু
কি বুলি সন্ধান কৰিম একো নেজানো। আমাৰ কাৰণে অলপ চেটী কৰি
দিয়ক বাবে আমাৰ বিষয়টোৰ এটা নিশ্চিন্তি হয়।”

• “হই কোনো বিষয় নহয়। ভোয়ালোকৰ সন্পৰ্কে হই কি জানো?”

“আপুনি নিশ্চয় বাহিৰৰ পৰা আহিছে, মালিক লকলৰ ভিতৰৰ কোনোবা

এজনক আপুনি কক।” অলপ জোৰেৰ এজনে ক’লে, “বিনা দোষতেই আমি জেলখোৱা এতিয়া চুয়াহ হয়হে লাগে।”

“তোমালোকৰ কথা মই একো বুজি পোৱা নাই। কিয়? বিনাদোষত তোমালোকক কিয় জেল দিছে? নেকলিউদতে ক’লে।

“হয়, তেওঁলোকে কোৱা কথা একেবাবে মিছা নহয়। এটা আকস্মিক ঘটনাৰ ফলত এওঁলোকৰ এনে দশা হৈছে।” সহকাৰী ইন্সপেক্টৰজনে ক’লে।

“এই মানুহবোৰৰ কোনো পাবপত্ৰ নাছিল, গতিকেই এওঁলোকক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হয়। আচলতে এওঁলোকক নিজৰ প্ৰদেশলৈ পঠাই দিব লাগিছিল, কিন্তু এওঁলোকৰ প্ৰদেশৰ জেলখন জুইয়ে পুৰিলে, গতিকে তাৰ কড়ুপক্ষই এওঁলোকক ইয়াতে বাখিবৰ কাৰণে আমাক জনাইছে। বাকী পাবপত্ৰ নোহোৱা সকলো মানুহকেই নিজ নিজ প্ৰদেশলৈ পঠাই দিয়া হ’ল। কিন্তু এওঁলোকক পঠাব পৰা নাই।

দৰজাখনৰ ওচৰতে থমকি বৈ নেকলিউদতে প্ৰশ্ন কৰিলে, “কি? এওঁলোকক ইয়াত বখাৰ কি এয়েই কাৰণ?”

এনেতে আক দুকুৰিমান জেলৰ সাজপাৰ পিন্ধা মানুহ আহি নেকলিউদত আক ইন্সপেক্টৰক বেৰি ধৰি কিবা কৰলৈ ধৰিলে। সহকাৰী ইন্সপেক্টৰজনে থমক দি ক’লে, “কি কৰ লগা আছে এজনে কোৱা।”

জুমটোৰ পৰা ওখ মানুহ এজন ওলাই আহিল। তেওঁ ক’লে যে তেওঁলোকৰ গোটেইখিনি মানুহে ঘৰলৈ ঘূৰি যোৱাৰ হুকুম পাইছিল। কিন্তু এতিয়া পাবপত্ৰ নাই বুলি গ্ৰেপ্তাৰ কৰি জেলত বন্ধ কৰিছে। অৰ্থচ তেওঁলোকৰ পাবপত্ৰৰ মিয়াদ উকলি যোৱা ১৫ দিনহে হৈছে। আগতো সময়মতে পাবপত্ৰৰ মিয়াদ নতুনকৈ বঢ়াই নোলোৱাত এনে অৱস্থা হৈছে। কিন্তু কাকো গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হোৱা নাছিল। তাৰবাবে কাৰো শাস্তিও হোৱা নাছিল। কিন্তু এইবোৰ আটাই-বোৰ মানুহকে গ্ৰেপ্তাৰ কৰি জেল দিছে, আক আজি চুয়াহকাল চোৰ ডকাইতৰ দৰে জেলত বন্ধ কৰি বাখিছে, তথাপি ইয়াৰ প্ৰতিকাৰ নাই।

“আমি আটাইবোৰে শিলগাঁথা ৰাজমিস্ত্ৰীৰ কামকৰোঁ। আমাৰ প্ৰদেশৰ আমি একে খেলৰে মানুহ। শুনিছোঁ? যোঁলে আমাৰ প্ৰদেশৰ জেলখন জুইয়ে পুৰি চাই কৰিলে, সেইটো কি আমাৰ দোষ! অজুগ্ৰহ কৰি আমাক অলপ সহায় কৰক।”

নেকলিউদতে এই বৃদ্ধ মানুহজনৰ কথাবোৰ কাণেৰে শুনিছে হয়, কিন্তু

ভেঙে কথাতৈ অলপো মন দিব পৰা নাই, বৃদ্ধজনৰ মুখত বগাই থকা উৰহ এটাতৈ ভেঙে চাই আছে।

“এওঁলোককো গ্ৰেপ্তাৰ কৰাব কি ইয়েই কাৰণ?” সহকাৰী ইন্সপেক্টৰ ফালে মুখ ঘূৰাই নেক্লিউডভে ক’লে।

“অৱশ্যে এইটো হয়। ইহঁতক ঘৰলৈ ঘূৰাই পঠোৱা উচিত আছিল।” ধীৰভাৱে সহকাৰী ইন্সপেক্টৰজনে উত্তৰ দিলে। “দেখা যায় আমাৰ ওপৰফালা সকলে সম্ভৱ পাহৰিলেই, নাইবা অন্য কিছু কাৰণ থাকিবও পাৰে।”

সহকাৰী ইন্সপেক্টৰৰ কথা শ্বেষ নোহওঁতেই জুমৰ পৰা বাওনা মানুহ এজন ওলাই আহি এটা অদ্ভুত মুখভঙ্গিৰে ক’লে যে বিনাদোষত ভেঙেলোকক এইদৰে দুৰ্ভাগ্যহাৰ কৰা হৈছে।

“কুকুৰতকৈও অধম।” ভেঙে ক’লে।

“বাক, বাক এইবোৰ এতিয়া বকিব নেলাগে, মুখবন্ধ কৰা, নহলে জানাই নহয়……।”

“কি জানা?” চিঞৰ মাৰি বাওনা মানুহজনে ক’লে, “আমাৰ গাত দোষ কি?”

“চুপ থাক।” সহকাৰী ইন্সপেক্টৰে ক’লে। তেওঁ মনে মনে থাকিল।

“কিন্তু এইবিলাকৰ অৰ্থ কি?” কৰিদৰেদি গৈ থাকোতে নেক্লিউডভে ভাবিলে। জেলৰ কুঠিৰ বিলাকৰ দৰজা তেতিয়াও খোলা আছিল। আঠাইবোৰ কয়দীৰ দৃষ্টি পৰিল নেক্লিউডভৰ ওপৰত।

“নিৰ্দোষী মানুহ বোৰক এইদৰে সঁচাই কি কাৰাকদ্ধ কৰা হৈছে?” কৰিদৰ পাৰ হৈ আহি নেক্লিউডভে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“আমিনো কৰিম কি? ইহঁতে মিছা কথাও কয়। ইহঁতৰ কথা শুনিলে আপোনাৰ সকলো নিৰ্দোষী বুলিয়েই ধাৰণা হব।” সহকাৰী ইন্সপেক্টৰ জনে ক’লে, “অৱশ্যে কিছুমানে যে মিছাতে জেল খাইছে সেই কথাও সত্য।”

“মোৰ বিশ্বাস এই খিনি মানুহৰ দোষ নাই।”

“হয়। সেইকথা আমি স্বীকাৰ কৰোঁ, তথাপি ইহঁতৰ ভিতৰত অতি দুৰ্দান্ত লোকো আছে। কিছুমান অতি সাংঘাতিক। ইহঁতক এইদৰে নেবাখিলে কোনো উপায় নাই। বোৱাকালি এনেকুৱা হুটা দুৰ্দান্ত মানুহক শাস্তি দিব লগীয়া হৈছিল।”

“কি শাস্তি দিয়া হল?”

“বচি গছৰ লাঠিৰে ভিক্তিকি দিয়া হয়।”

“এনেকৈ দৈহিক শাস্তি দিয়াতো উঠাই দিয়া হৈছে।”

“কিন্তু এনেকুৱা মানুহৰ হকে নহয়। ব্যক্তিস্বাধীনতাবহিত গোৱাবোৰৰ শাস্তি এনেকুৱাই হব।”

ঘোৰা কালি হলটোত বৈ থাকোতে তেওঁ যি দেখিছিল, সেইকথা মনত পৰিল। এতিয়া তেওঁ বুজি উঠিল যে সেই মানুহ ছটাক শাস্তি দিয়া হৈ গ’ল। এইবোৰ দেখি শুনি তেওঁৰ মনটো কেনেবা কেনেবা লাগিল। মনলৈ আহিল এটা হতাশাৰ ভাব। তেওঁ যেন বিবুদ্ধি। তেওঁৰ বিবেকে এটা তীব্ৰ আঘাত পালে। এই আঘাত পূৰ্বতকৈও কঠিন।

তেওঁ আক সকলো কথা বাদদি অফিচৰ ফালে খোজ দিলে। ইন্সপেক্টৰ তেতিয়া অফিচতেই বহি আছিল। কামত ব্যস্ত, কিন্তু তেওঁ দুখভাক আনিবলৈ পাহৰি গ’ল। নেক্লিউদজ অফিচত সোমালতহে মনত পৰিল।

“বহক বহক। মই এতিয়াই দুখভাক অনাই দিছোঁ।” তেওঁ ক’লে।

চৌধন

অফিচৰ কোঠা দুটা। প্ৰথম কোঠাটোত এটা ডাঙৰ ষ্টোভ আছে। একেবাৰে জড়াবস্থা। থিৰিকী আছে দুখন। লেতেৰা চুক এটাত কম্বি বিলাকৰ গুজন লোৱা এখন ভৰ্জু আছে। আন এটা চুকত বীণ্ডবীটৰ প্ৰতিকৃতিৰ এখন ডাঙৰ ছবি আঁৰা আছে। মানুহক নানান বাতনা জ্বজ্বোৱা এই যম নগ্ৰীত বীণ্ডব বাণী বিলাকক বিক্ৰপ কৰিবৰ কাৰণেই যেন এই চিত্ৰ বখা হৈছে। কেইবাজনো বাদীৰ আহি কোঠাৰ ভিতৰত থিয় হৈ আছে। আন কোঠাটোত দুই পুৰুষ নিৰ্বিশেষে একুৰি মান মানুহ। তেওঁলোকে কেইবাটাও জুম হৈ, আক দুজন দুজনকৈ খাবি পাতি ফুচ ফুচাই কথা পাতি আছে। থিৰিকীৰ কাষত লিখা পঢ়াৰ কাৰণে এখন টেবুল।

ইন্সপেক্টৰে টেবুলৰ কাষত বহি নেক্লিউদজকো বহিবলৈ এখন চকী অনাই দিলে। তেওঁ আশন গ্ৰহণ কৰি, কথাপাতি থকা মানুহবিলাকৰ ফালে লক্ষ্য কৰিলে।

প্ৰথম তেওঁৰ চকুত পৰিল এজন ডেকা। মূখৰ চেহেৰা বেচ মূৰ। পাত এটা জেকেট। কলা ক্ৰ বুগলৰে সৈতে, এগৰাকী ফিপোৱা মহিলাৰ লগত

ডেকাজন থিয় হৈ আছে। হাতেৰে অঙ্গিভঙ্গী কৰি ডেকাজনে মহিলা গৰাকীক ব্যাঘ্ৰভাৱে কিবা এটা বুজাইছে। এওঁলোকৰ পিছতে এজন বৃদ্ধলোকে কম্বদি সাজপাৰ পৰিহিতা এগৰাকী গাভৰুৰ হাতত ধৰি বহিছে। বৃদ্ধৰ চকুত এবোৰ চশমা। গাভৰুগৰাকী বৃদ্ধৰ লগত কিবা এটা কথা লৈ কথোপকথনত বত। এজন ফুলীয়া ছাত্ৰই বৃদ্ধৰ ফালে ব'লাগি চাই আছে। ল'ৰাটোৰ মুখৰ চেহেৰাৰ পৰা বুজা যায় সি যেন ভয়ত ভীত। আন এটা চুকত এহাল প্ৰেমাঙ্গক যুৱক-যুৱতী। ছোৱালীজনীৰ বয়স কোমল। দেখিবলৈ সুন্দৰী। মনোমুগ্ধকৰ সাজপাৰেৰে ভূষিতা। চুলি বিলাক ছুটিকৈ কটা আৰু ধুনীয়া। প্ৰকাশ ভঙ্গী ছটফটীয়া। শুৱলা চুলিৰে সৈতে ডেকাজনো দেখাত বেচ ধুনীয়া। সি এটা ববৰৰ জেকেট পিন্ধি আছে। ছয়ো যেন কথাত মগ্ন। একেবাৰে টেবুলৰ কাষত, বহি আছে পকা চুলিৰে সৈতে এগৰাকী বৃদ্ধা। ওচৰত বহি থকা আৰু খীনোৱা শুকুমা এজন যুৱকৰ মাক। যুৱকৰ গাতো এটা জেকেট। বৃদ্ধাই পুতেকক কিবা এটা কব খোজে, কিন্তু শোকে বুকুত খুন্দা মাৰি ধৰে। কেইবাবাৰো চেষ্টা কৰিও বৃদ্ধাই কোনো কথা কব পৰা নাই। যুৱকজনে হাতত কাগজ এখন লৈ খংমুৱা হৈ মুচৰি সামৰি আছে। তেওঁলোকৰ ওচৰত আছে আন এগৰাকী উজ্জল মুখেৰে সৈতে লাৱণ্যময়ী যুৱতী। তাইৰ চকুটি অলপ তেলেকা। মূৰত এটা টুপী আৰু সাজপাৰ মটীয়া বৰণৰ। চকুলো টুকি থকা মাকৰ ওচৰতে বহি মাকক সাবতি কিবা এটা বুজাব খোজে। এই ছোৱালীজনী সৰ্বাগ সুন্দৰী। হাতছখন শকত আৱত, নাক তিলফুলৰ দৰে, চুলি বিলাক শুৱলা, আৰু চুটিকৈ কটা, ঠঠ ছটি তেজ বিৰিঙি থকা বঙা, আৰু তাইৰ আটাইতকৈ ধুনীয়া হল, চকুত বিৰিঙি থকা স্নিগ্ধ মধুৰ দৃষ্টি। নেক্লিউদভ্ সোমাই আহোঁতে এবাৰ তাই কেবাহিকৈ চাইছিল, কিন্তু ততালিকে মাকৰফালে মুখ ঘূৰাই কিবা এটা ক'লে। প্ৰেমত মগ্ন হৈ থকা ডেকা-ডেকেৰী হালৰ ওচৰতে আছে আৰু এজন কৃষ্ণকায় মানুহ। তাৰ চুলিবিলাক আউল বাউল। মুখখন গোমোঠা। সি খংমুৱা হৈ গৌফদাৰি শূন্য নপুংসকৰ নিচিনা মানুহ এটাৰ লগত কথা পাতিছে।

নেক্লিউদভ ইন্সপেক্টৰৰ ওচৰতে বহি, আচৰিত হৈ, অতি কোঁতুহলেৰে এই মানুহ বোবলৈ চাই আছে। ইয়াৰ ভিতৰতে এটা অকণমান ল'ৰা আছিল। ল'ৰাটোৰ চুলিবিলাক ধুনীয়াতকৈ আচুৰি ধোঁৱা। সি কোমল মাত্ৰেৰে নেক্লিউদভক প্ৰশ্ন কৰিলে।

“আপুনি কাক লগ পাবলৈ আহিছে?”

ল'বাটোৰ এই অপ্রত্যাশিত প্ৰৱৰ্ত্ত নেক্লিউদৰ্ভ অলপ আচৰিত হ'ল।
ভেঙ গহীনাই উত্তৰ দিলে যে ভেঙ এগৰাকী মহিলাক লগ পাবলৈ আহিছে।

“আপোনাৰ কোনোবা বাইভনী?” ল'বাটোৱে পুনৰ সুধিলে।

“নহয়। মোৰ বাইভনী একো নহয়।” নেক্লিউদৰ্ভে ক'লে। ভেঙ
ল'বাটোক ওলোটাৰ্থী সুধিলে, “তুমি ইয়াত কাৰ লগত আছা?”

“মই! মই মাৰ লগত আছো। মোৰ মা বাৰ্জনেতিক অপৰাধত জেলত
বন্দী।” সি উত্তৰ দিলে।

“মেৰীয়া পাভ'লৰনা? কালিয়াক আঁতৰাই নিয়া।” ইন্সপেক্টৰে হুকুম
দিলে। ল'বাটোৱে এইদৰে কথাবতৰা পতা ভেঙ জেলৰ নীতি বিৰোধী বুলি
ভাবিলে।

মোহিনী আৰু লাৱণ্যময়ী গাভৰু এই মেৰীয়া পাভ'লৰনা। মাতুলজ্ঞানী
বেচ ওখ। তাই থিয় হোৱাৰ লগে লগে নেক্লিউদৰ্ভৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিলে।
শুক গম্ভীৰ ভাৱে খোজ দি তাই নেক্লিউদৰ্ভ আৰু ল'বাটোৰ কাৰ চাপিল।

“ল'বাটোৱেনো আপোনাক কি সুধিছিল? আপুনি ক'ৰ পৰা আহিছে?”
ইহি মাৰি পাভ'লৰনাই সুধিলে। তাইৰ সবল ভাৱভঙ্গী আৰু মুখৰ চাৱনিৰ
পৰাই নিঃসন্দেহে বুজিব পাৰি যে তাইৰ আনৰ প্ৰতি ব্যৱহাৰ অতি মধুৰ আৰু
আত্মীয়। ভনীয়েক বা বায়েকৰ যেনে ব্যৱহাৰ তাইৰো তেনেই।

“গোটেই সোপা কথাকে তই জানিব খুজিছিলি নহয়?” ল'বাটোৰ ফালে
চাই পাভ'লৰনাই মৰমৰ হাঁহি মাৰি ক'লে। পাভ'লৰনাৰ কথা শুনি ল'বাটো
আৰু নেক্লিউদৰ্ভেও নেঠাহি নোৱাৰিলে।

“সি সুধিছিল মই কাক দেখা কৰিবলৈ আহিছোঁ।” নেক্লিউদৰ্ভে উত্তৰ
দিলে।

“মেৰীয়া পাভ'লৰনা! অচিনাকি জনৰ লগত জেলৰ নিয়ম মতে কথা
পাতিব নেপাই। সেই কথা জানো তুমি নেজানি?” ইন্সপেক্টৰে ক'লে।

“ভাল! ভাল! নেজানো কিয়?”

এই বুলি কৈ মেৰীয়াই ল'বাটোৰ হাতত ধৰি নিজৰ ঠাইলৈ ঘূৰি গল।
ল'বাটোৱে মাকৰ মুখলৈ চাই শুধা লাগি বল।

“এই অকণমানি ল'বাটো ক'ৰ?” নেক্লিউদৰ্ভে ইন্সপেক্টৰক সুধিলে।

“ভাৰ মাক হ'ল বাৰ্জনেতিক বন্দী। ল'বাটো জেলতেই উপজিছিল।”
এটা আত্ম সন্তুষ্টিৰ ভঙ্গীত ইন্সপেক্টৰে ক'লে। ভেঙৰ এই কাৰাগাৰ যেন এটা

অতীত পুৰুষ অস্মৃতিতহে ব'ত এইদৰে সন্তান জন্ম হোৱাও সম্ভৱ। কথাটো আঙুলিয়াই দিবলৈ পাই যেন বহে পাইছে।

“ইও কি সম্ভৱ?”

“হয় সম্ভৱ। এতিয়া ল'ৰাটোৱে মাকৰ লগত চাইবৰীয়াৰ নিক্সাসনলৈ যাব।”

“এইহেন গাভৰুছোৱালী জনীকো চাইবৰীয়ালৈ পঠোৱা হব?”

“সেই কথাৰ জবাব দিবলৈ মই অসমৰ্থ।” গাত জিকাৰ এটা মাৰি ইলপেৰে ক'লে, “অ' এইয়া দুখভা আহি পালেহি।”

পঁচপন

কোঠাটোৰ পিছ দুৱাৰেদি চুচুক চামাককৈ ভেৰা দুখভা সোমাই আহিল। মানুহজনী লাহী, বৰণ হালধীয়া। চকুত চেনেহ বিৰিঙ খকা যেন দেখা যায়।

“আত্মনি অহাৰ কাৰণে ধনুবাদ!” নেক্লিউদভক হেণ্ডচেঞ্চ কৰি ক'লে, “বোধ হয় মোক চিনি পাইছে।”

“এনে অৱস্থাত তোমাক দেখিবলৈ পাম বুলি মই কেতিয়াও আশা কৰা নাছিলো।”

“এই অৱস্থাৰ কাৰণে মোৰ অলপো দুঃখ নাই। মই ভালেই আছোঁ। ইয়াতকৈ বেছি সুখ মই আশাও কৰা নাছিলো।” নেক্লিউদভলৈ চাই ভেৰা দুখভাই ক'লে।

নেক্লিউদভে কি ঘটনাৰ ফলত তাই কাৰাকৰ হব লগা হ'ল তাৰ কাৰণ সুধিলে।

দুখভাই বেচ প্ৰফুল্লভাবে ঘটনাৰ সকলো কথা বৰ্ণনা কৰিলে। তাই কথাৰ মাজতে কিছুমান শব্দ প্ৰয়োগ কৰিছিল, যেনে, প্ৰচাৰ, সংগঠন, গ্ৰুপ, শাখা, প্ৰশাখা, ইত্যাদি। তাই ধৰি লৈছিল যে এই শব্দবোৰৰ ভাংপৰ্য্য সকলোৰে বোধগম্য। কিন্তু আচলতে এই শব্দবোৰ কোনো দিনেই নেক্লিউদভৰ কৰ্ণগোচৰ হোৱা নাছিল।

নাৰ'ডভ'লষ্ট* আন্দোলনৰ সকলো কথা নেক্লিউদভক ক'লে। তাই ধৰি লৈছিল যে কথাবোৰ শুনি হয়তো নেক্লিউদভে ভালেই পাইছে। ভেঁও

*ঈশ্বৰ শতাব্দীৰ শেষ ভাগত বাহিয়াত চলি থকা এটা বিপ্লবী আন্দোলন।

একেঠবে তাইৰ খীণোৱা ডিঙিটো আৰু নুবৰ আউল বাউল চুলি বিলাকলৈ চাই আছিল। তাই কিয় এইবোৰ কামত লিপ্ত আছিল আৰু কিয়নো তেওঁক এই কথাবোৰ শুনাইছে, সেই কথা ভাবি তেওঁ আচৰিত হয়। অৱশ্যে যেন্তেভৰ প্ৰতি তেওঁৰ যেনে ধৰণৰ দৰদ হৈছিল, দুখভাৰ কথা শুনি তেওঁৰ ভেতন দৰদ হোৱা নাই। যেন্তেভৰ প্ৰতি সহানুভূতি হোৱাৰ কাৰণ হ'ল তেওঁলোকে বিনামোৰত জেল খাতিছে। দুখভাৰ প্ৰতিও তেওঁৰ পুঠো হয় এই বুলি যে মানুহজনীৰ চিন্তা-ধাৰাত কিছুমান খেলি মেলি আছে। এই কথা খাভাং যে এই মানুহজনীয়ে তাইৰ আদৰ্শৰ কাৰণে প্ৰাণ বলি দিবলৈকো সাজু। তাই নিজক এগৰাকী বীৰাঙ্গনা বুলি বিবেচনা কৰে। অৰ্থাৎ আদৰ্শৰ সম্পৰ্কে তাইৰ কোনো পৰিকাৰ ধাৰণা নাই আৰু কেনে ধৰণেৰে কৃতকাৰ্য্যতা লাভ কৰিব পাৰিব সেই বিষয়েও ভালকৈ বুজাই দিবলৈ অসমৰ্থ।

নেক্লিউনভক তাই লগ পাবলৈ ইচ্ছা কৰাৰ কাৰণ হ'ল এই : পাঁচ মাহৰ আগতে তাইৰ বান্ধৱী এগৰাকী, নাম স্তুটাক, পুলিচে গ্ৰেপ্তাৰ কৰে। স্তুটাক তাইৰ শাখাৰ সভ্য নাছিল। বৰ্তমান 'পিটাৰ আৰু পল' দুৰ্গত বন্দী হৈ আছে। গ্ৰেপ্তাৰৰ কাৰণ হ'ল তাইৰ হাতত কিছুমান বাজেয়াপ্ত কৰা কিতাপ আছিল আৰু পুলিচৰ হাতত সেই কিতাপবোৰ ধৰা পৰিছিল। এইবাবে কিছু পৰিমাণে ভেৰা দুখভাও দায়ী। চৰকাৰী বিষয়াসকলৰ ওপৰত নেক্লিউনভৰ প্ৰভাৱ আছে। সেই কাৰণে দুখভাই তেওঁৰ বান্ধৱী গৰাকীৰ মুক্তিৰ কাৰণে যত্ন কৰিবলৈ নেক্লিউনভক খাতিলে।

ইয়াৰ বাহিৰে 'পিটাৰ আৰু পল' দুৰ্গত বন্দী হৈ থকা তাইৰ আন এজন বন্ধু শুৰকিভিকৰ কথাও ক'লে। এই ল'ৰাজনৰ মাকক দেখা কৰি কিছু বিজ্ঞানৰ কিতাপ সংগ্ৰহ কৰিবৰ কাৰণেও তেওঁক জব্দবোধ কৰিলে। ল'ৰাজনৰ নিজৰ অধ্যাপনাৰ কাৰণে এই কিতাপখিনিৰ দৰকাৰ। যদি কিতাপখিনি পাই তেন্তে জেলকণ্ঠ পক্ষক দেখা কৰি, জেলত জমা দিলেই হব।

পিটাৰচুগ'লৈ গ'লে তেওঁ যি পাৰে কৰিব বুলি নেক্লিউনভে আশ্বাস দিলে।

ইয়াৰ পিছত দুখভাই আৰু কিছু নিজৰ কথা যোগ দিলে। তাই দাফ্-বিদ্ভা শিক্ষা শেষ কৰাৰ পিছত নাৰ'ডভলট্ট দলৰ লগত যোগাযোগ কৰে। প্ৰথমতে সকলো কাম কাজ সুকলমেই চলে। তেওঁলোকৰ কাম আছিল ঘোষণা পত্ৰ বিলি কৰা, কাৰখানা ইত্যাদিত প্ৰচাৰ কৰা, ইত্যাদি। ইয়াৰ পিছত

ভেঙলোকৰ এজন প্ৰধান সভ্যক পুলিচে গ্ৰেপ্তাৰ কৰাৰ ফলত বহু কাকত-পত্ৰ
খৰা পৰে আৰু এই সম্পৰ্কত বহুলোক গ্ৰেপ্তাৰ হয়।

“মোকো ভেঙলোকে গ্ৰেপ্তাৰ কৰে। বৰ্তমান নিৰ্বাসন দণ্ডৰ হুকুম দিছে।
কিন্তু ইয়াৰ বাবে মই অলপো অসুস্থ নহয়। অলপো ভয় কৰাও নাই। মই
সম্পূৰ্ণ সুস্থী।” এটা ককণ হাঁহি মাৰি তাইৰ জীৱনৰ গল্পৰ সামৰণি মাৰিলে।

চকু ওখ গাভৰু গৰাকীৰ সম্পৰ্কে নেকলিউদঙে প্ৰশ্ন কৰাত তাই ক’লে যে
তাই এজন জেনেৰেলৰ জীয়েক। বহুদিন বিপ্লৱী পাৰ্টিত যোগ দি কাম কৰা
কৰি আছে। চোৰাং চোৱা এজনক গুলি কৰাৰ অভিযোগত তাই কাৰাবৰণ
কৰিব লগা হৈছে। বিপ্লৱী বিলাকৰ ছপাখানা থকা ঘৰ এটাত তাই বসতি
কৰিছিল। এদিন পুলিচে এই ঘৰটোৰ তালচ কৰিবলৈ আহিল, তেতিয়া
বিপ্লৱী বিলাকে ভিতৰৰ চাকী ছুমাই, আপত্তি-জনক কাকত পত্ৰবোৰ নষ্ট
কৰিবলৈ ধৰিলে। এনেতে জোৰ কৰি পুলিচে ভিতৰলৈ সোমাই ঘোৱাত উভয়
দলৰ মাজত সংৰ্ঘষ হয়। বিপ্লৱী এজনৰ গুলিত চোৰাংচোৱা এজনৰ গুৰুতৰ
জৰ্ম হয়। এই সম্পৰ্কে মৰ্কদ্মা হোৱাত এই গাভৰুৱেই গুলি মাৰিছোঁ বুলি
গাভ পাতি লয়। কিন্তু আচলতে তাই গুলি মৰা নাছিল। তাইৰ হাতত
মাখিমৰা যন্ত্ৰ এটাও নাছিল, ৰিডলভাৰৰ কথাই নাই। তাই নিজৰ জ্ঞান-
বন্দীতে আকোৰ গজালি মাৰি থকাত তাইবো চাইবেৰীয়ালৈ নিৰ্বাসন দণ্ড
হৈছে। পৰোপকাৰী এটি অতীব সুন্দৰ চৰিত্ৰৰ নাৰী তাই। ভেৰা
দুখভাই কলে।

দুখভাৰ নেকলিউদঙৰ ওচৰত শেষ বক্তব্য হ’ল মাচ’লভাৰ বিষয়ে। জেলৰ
ভিতৰত মাচ’লভাৰ জীৱন কথা আৰু নেকলিউদঙৰ লগত সম্পৰ্কৰ কথা সকলোৰে
মাজত জনাজাত। দুখভাই ভেঙক উপদেশ দিলে যে হয় তাইক ৰাজনৈতিক বন্দী
থকা বাদলৈ বদলি কৰা, নাইবা আশ্পিতালত নাৰি কামত নিযুক্ত কৰা ভাল।
এই সময়ত বহু বোগী আশ্পিতালত আছে। আৰু সেৱা-সংকাৰ কৰা মাহুৰৰ
বিশেষ প্ৰয়োজন।

এই সহপদেষৰ কাৰণে নেকলিউদঙে তাইক ধন্যবাদ দিলে আৰু ক’লে যে
সেইমতে কাম কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিব।

ছাপন

এইদৰে কথোপকথন কৰি থাকোতেই ইন্সপেক্টৰে সময় উকলিল বুলি ঘোষণা কৰিলে। সাক্ষাৎ কৰিবলৈ অহা লোক সকলো ঘৰাঘৰি বাবলৈ সাজু হ'ল। নেক্লিউডভেও দুখভাৰ পৰা বিদায় ল'লে। তেওঁ থিয় হৈ মাত্ৰহ বিলাকৰ বেহকপ চাই আছে।

“ভদ্ৰমহোদয় সকল, সময় হ'ল, সময় হ'ল।” ইন্সপেক্টৰে পুনৰ ক'লে। তেওঁ এবাৰ উঠিছে, এবাৰ বহিছে।

ইন্সপেক্টৰৰ চকুৰ শুনি কয়দি আৰু সাক্ষাৎ কৰিবলৈ অহা মানুহ বিলাকৰ মাজত কথাৰ জোৰ আৰু বেছিকৈ চলিল, কোনেও উঠি বাবলৈ মন কৰা নাই। কিছুমান তেতিয়াও থিয় হৈ আৰু কিছুমানে বহিয়েই কথা পাতি আছে। কিছুমানে বিদায় লৈ চকুলো টুকিছে। সময় উকলি যোৱা দেখি, মাকে পুতেকৰ কান্ধত মুখ থৈ উচুপিবলৈ ধৰিলে। শোক আৰু বেজাৰে তেওঁৰ বুকুত থুন্দা মাৰি ধৰে। ডাঙৰ চকুৰে সৈতে চেনেহী মূৰতী গৰাকীয়ে কান্দিথকা এই মাতৃ গৰাকীৰ ওচৰতে থিয় হৈ এবাৰ দুবাৰ কথা কৈ সাত্মনা দিবৰ চেষ্টা কৰিছে। নেক্লিউডভৰ দৃষ্টি পুনৰ এই গাভৰু গৰাকীৰ ওপৰত পৰিল। তেওঁ মাত্ৰহজনীলৈ চাই আছে। নীলা চম্ৰমাধাৰী বৃদ্ধজনে তেওঁৰ জীয়েকৰ হাতত ধৰি, জীয়েকে কোৱা কথাবোৰ মূৰ জোকৰি শলাগি আছে। প্ৰেমিক-প্ৰেমিকা হালে মুখামুখিকৈ থিয় হৈ পৰস্পৰৰ হাতত ধৰাধৰিকৈ ইজনে সিজনলৈ নীৰৱে ঠৰ লাগি চাই আছে।

“ইয়াৰ ভিতৰত সিহঁত দুজনৰেই ক্ষুৰ্ভি।” চুটি কোট শিক্কা এজন ডেকাই নেক্লিউডভৰ কাষত থিয় হৈ সিহঁতলৈ আঙুলিয়াই যন্তব্য কৰিলে। প্ৰেমিকা হালেও নেক্লিউডভ আৰু ডেকাজনে ৰে সিহঁতলৈ চাই আছে, সেইকথা সিহঁতৰ চকুত পৰিল। ভাৰ উপৰি সিহঁত দুয়োজনে সাবতা সাবতি কৰি নাচিবলৈ ধৰিলে।

“আজি ইহঁত দুয়োজনৰ জেলতেই বিয়া হব আৰু ছোৱালীজনীয়ে প্ৰণয়বদ্ধ ডেকাৰ লগতে চাইবেবীয়ালৈ পদাৰ্পণ কৰিব।” বুলি নেক্লিউডভৰ কাষত থিয় হৈ থকা মূৰকজনে ক'লে।

“এই ডেকাজনে ইয়াত কৰে কি?”

“এজন কয়দি। চাইবেবীয়ালৈ নিৰ্ধাৰিত হৈছে। সিহঁত দুয়োজনৰ

অকণমান সুখ হওক। নহ'লে জীৱন অতিথয় দুঃখজনক।” ডেকাজনে পুনৰ ক'লে।

“প্ৰিয় মহোদয় সকল। মই আপোনালোকক অনুবোধ কৰিছোঁ আপোনা-লোকে যাওক। মোক কঠোৰ ব্যৱস্থালবলৈ বাধ্য নকৰিব।” একেবাৰ কথাকে দোহাৰি দোহাৰি ইন্সপেক্টৰে কৈ আছে।

“অনুগ্ৰহ কৰি আপোনালোকে যাওক। সময় কেতিয়াবাই পাৰ হ'ল।” ইন্সপেক্টৰে আকৌ ক'লে, “সময় কেতিয়াবাই পাৰ হ'ল। আপোনালোকে এইদৰে কি ভাৰাচা কৰিছে, মই আপোনালোকক কৈছোঁ, আপোনালোকে যাওক। এয়ে মোৰ শেষ কথা। এই বিলাক অসম্ভৱ।” ক্লান্তক্ৰিষ্ট ভাৱে ইন্সপেক্টৰে মুখত চিগাৰেট এটা জ্বলাই পুনৰ ক'লে।

এইটো ওলাইথকা কথা যে মানুহে মানুহৰ প্ৰতি দায়িত্ববোধ নকৰে। কৌতুকলীয়া কিছুমান কৌশল অৱলম্বন কৰি মানুহে মানুহৰ ওপৰত অত্যাচাৰ চলাইছে। এই কোঠাটোৰ মানুহ বিলাকৰ যি দুখ কষ্ট আৰু পীড়নত জৰ্জৰিত, তাৰ বাবে ইন্সপেক্টৰো কম দায়ী নহয়। সেইকথা নেক্লিউদেভে অনুভৱ কৰিলে। এই চেতনাই ইন্সপেক্টৰৰ মনতো উগুল ঠুগুল লগাইছে। সেই কথা দেখিলেই বুজিব পাৰি।

অৱশেষত কয়দি আৰু সাক্ষাৎ কৰিবলৈ অহা লোক সকল যাবলৈ সাজু হ'ল। পিছ ছুৱাৰেদি কয়দি বিলাক সোমাই গ'ল। আগ ছুৱাৰেদি আন মানুহ-বিলাক বাজ ওলাল। মেৰীয়া পাভ্‌লৱনাই জেলতেই জন্মহোৱা ল'ৰাটো লৈ সোমাই গ'ল।

নীলা চমমাধাৰী বৃদ্ধজনে নেক্লিউদেভৰ পিছে পিছে ওলাই আহিল।

“হয়। এইবোৰ আচৰিত দৃষ্ট। আচৰিত ঘটনা।” নেক্লিউদেভৰ লগতে খাৰি পাতি চিৰিয়েদি নামি অহা যুৱকজনে ক'লে।

তথাপি ইন্সপেক্টৰজনৰ প্ৰতি আমি কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশ কৰা উচিত। মানুহজন দয়ালু। তেওঁ আথৰে আথৰে জেলৰ নীতি নিয়ম ধৰি থকাও নাই। মানুহবোৰে যদি এযাব মনৰ কথা কবলৈ পাই, সিহঁতে অলপ নহয় অলপ অন্তৰত শান্তি লাভ কৰে।

এই যুৱকজনে নিজক মেদিনট্ৰেচত্‌বুলি চিনাকি দিছিল। নেক্লিউদেভে তেওঁৰে সৈতে কথা পাতি পাতি আহি হল ঘণ্টাৰ ওচৰ পালে। এনেতে ইন্সপেক্টৰে ক্লান্ত পদক্ষেপে আদি তেওঁলোকৰ কাৰ চাপিল।

“আপুনি মাচুলভাক দেখা কৰিবলৈ হ’লে কালিলৈ আহক।” সখিনয়ে ইন্সপেক্টৰে ক’লে।

নেকলিউদেও ‘বাক’ বুলি কৈ বেগাবৈগিকৈ ওলাই আহিল।

বিনা দোষত মেনচতে যি হুং কষ্ট বৰণ কৰিব লগা হৈছে, বাস্তবিকতে ই অতি সাংঘাতিক। কিন্তু শাৰীৰিক কষ্টতকৈও সাংঘাতিক কথা হ’ল মানুহে মানুহৰ ওপৰত বিনা দোষত কথা এই অত্যাচাৰ আৰু গীড়নৰ ফলত, তেওঁৰ মানুহৰ সন্ততা আৰু দৈন্যৰ ওপৰত বিশ্বাস হেৰাই গৈছে। তেওঁৰ মনৰ অসুস্থতা বিলাকেও তীব্ৰ আঘাত পাইছে।

কুৰিয়ে কুৰিয়ে নিৰ্দোষী মানুহে এইদৰে জেল যাতনা ভুজা কি সহজ কথা। ইও নিশ্চয় এটা অসুস্থ কাণ্ড। ইহঁতৰ অপৰাধ কি? অপৰাধ এয়ে যাতোন পাৰপ্ৰত্য নতুন কৰিবৰ কাৰণে কাগজত কথা এবাৰ লিখা নাছিল। তাৰ বাবেই জেল। তাৰ বাহিৰে জেলৰ এই দাৰ্দাৰবোৰ। ইহঁতৰ নিষ্ঠুৰতা জীৱনৰ ব্যৱসায়। মানুহৰ ওপৰত নিষ্ঠুৰতা আৰু অত্যাচাৰ চলোৱা ইহঁতৰ কৰ্তব্যত পৰিণত হৈছে। সিহঁতৰ বিশ্বাস, সিহঁতে অত্যন্ত প্ৰয়োজনীয় কামেই চলাই আছে। তাতোকৈ সাংঘাতিক হ’ল সেই কগীয়া, বয়োবুৰু, আৰু দয়ালু ইন্সপেক্টৰ জনৰ দায়িত্ব আৰু কৰ্তব্য। তেওঁৰ কৰ্তব্য হ’ল মাক-পুতেকৰ, বাপেকৰ জীয়েকৰ লগত বিচ্ছেদ ঘটোৱা। অথচ এই মানুহবোৰ তেওঁৰ নিচিনাই মানুহ। এই ল’ৰা-ছোৱালীবোৰ তেওঁৰ ল’ৰা-ছোৱালীৰ দৰেই মানুহ।”

“এই বিলাকৰ প্ৰয়োজনীয়তা কি?” নেকলিউদে নিজে নিজে ভাবে। এই বিলাক দেখি শুনি তেওঁৰ নীতিবোধত তীব্ৰ আঘাত লাগে। শেষত ইয়েই শাৰীৰিক কষ্টক পৰিণত হয়। জেল দৰ্শন কৰিবলৈ গ’লেই তেওঁ এনেকুৱা মানসিক কষ্টত পৰি জৰ্জৰিত হয়। কিন্তু এই বিলাক প্ৰৱৰ্ত্তে তেওঁ কোনো সমিধান নেপাই।

সাতাৰন

পিছদিনা নেক্লিউদে এড্‌ভোকেটৰ ওচৰলৈ গৈ মেন্‌চতৰ পক্ষে গোচৰত উকীল হবৰ কাৰণে অজুৰোধ কৰিলে। তেওঁ গোচৰৰ নৰিষত্ৰবোৰ চাবলৈ গাত ল'লে আৰু ক'লে যে যদি নেক্লিউদে কোৱা কথা সঁচা হয়, তেন্তে তেওঁ এই গোচৰ বিনা ফিজতে ওকালতি কৰিব। ইয়াৰ পিছত তুল ক্ৰমে ১৩০ জন মানুহক জেলত আৱদ্ধ কৰি বখাৰ কথাও তেওঁ এড্‌ভোকেটক ক'লে। “এনে অদ্ভুত কাণ্ডবোৰ কাৰ দোষত ঘটিছে?” বুলি নেক্লিউদে তেওঁক প্ৰশ্ন কৰিলে।

এড্‌ভোকেটে কিছুপৰ নীৰৱে থাকি, এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰৰ কথা ভাবি ক'লে, “কাৰ দোষ আপুনি স্মৰিছে! হয় দোষ কাৰো নাই।” খাভাংভাৱে এড্‌ভোকেটে কলে। “চৰকাৰী উকীলক আপুনি সোধক, তেওঁ কব গৱৰ্ণৰৰ দোষত আৰু গৱৰ্ণৰক সোধক তেওঁ কব চৰকাৰী উকীলৰ দোষত।”

“মই আজি উপগৱৰ্ণৰক দেখা কৰিম। মই তেওঁক এই কথা কম।”

হাঁহি মাৰি এড্‌ভোকেটে ক'লে, “তেওঁক এইবোৰ স্মি একো লাভ নাই। মানুহজন এনেকুৱা...। তেওঁ বোধ হয় আপোনাৰ বন্ধু বা মিত্ৰৰ কুটুম একো নহয়? মই কবলৈ গ'লে সি এটা মহামুখ। কিন্তু লগে লগে তাৰ যথেষ্ট পেট-বুদ্ধিও আছে।”

নেক্লিউদে এড্‌ভোকেটৰ কথাৰ ওপৰত কোনো মন্তব্য নিদি, তেওঁৰ পৰা বিদায় লৈ মাচ'লিনিকভক লগ পাবলৈ যাহা কৰিলে।

মাচ'লিনিকভৰ ওচৰত তেওঁৰ দুটা কাম। মাচ'লভাক জেল আৰুপতাললৈ বদলি কৰা, আৰু পাৰপত্ৰ নোহোৱা বিনা দোষত জেল খোৱা ১৩০ জন মানুহৰ মুক্তিৰ ব্যৱস্থা কৰা। মাচ'লিনিকভৰ প্ৰতি তেওঁৰ কোনো শ্ৰদ্ধা নাই। এনে এজন শ্ৰদ্ধাহীন মানুহৰ পৰা অজুগ্ৰহ বিচৰা তেওঁৰ পক্ষে কঠিন যদিও, এয়ে তেওঁৰ উদ্দেশ্য সফল কৰাৰ একমাত্ৰ পথ।

মাচ'লিনিকভৰ ঘৰৰ ওচৰ পাই তেওঁ দেখিলে যে তেওঁৰ চৌহদৰ ভিতৰত বহু মটৰ গাড়ী হাজিৰ। ভেতিয়া তেওঁৰ মনত পৰিল যে সেইদিনা গৱৰ্ণৰৰ পত্নীয়ে বহু লোকক চাহ বেললৈ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছিল। তেওঁবো নিয়ন্ত্ৰণৰ কথা মনত পৰিল। উপ-গৱৰ্ণৰৰ একেবাৰে জ্বাৰ মুখত এখন গাড়ী বৈ আছিল।

নেক্লিউদভে পোনে পোনে গৈ এই গাড়ীৰ ওচৰ পালে। এনেতে ভেঙে দেখিলে যে এজন চাপ্ৰাটীয়ে এগৰাকী ভদ্ৰমহিলাক চিৰিয়েদি উঠি যোৱাত সাহায্য কৰিছে। মহিলা গৰাকীয়ে ঝাটটো কোঁচাই লোৱাত, ভেঙেৰ ঝাঁপোৱা সৰুগাঁঠি, কলা মোজাজোৰ, আৰু ভৰিত পিন্ধা ছটিজোৰ ওলাই পৰিছে। জমা হৈ থকা গাড়ীবোৰৰ মাজত ভেঙে চাৰিচকাৰ এখন ডাঙৰ ঘোঁৰা গাড়ীও দেখিলে। এই গাড়ীখন আছিল কৰ্চাগিন পৰিবাবৰ। নেক্লিউদভে দেখিয়েই গাড়ীখন চিনি পালে। গাড়ীৰ বুদ্ধ কচোৱান জনে নেক্লিউদভক দেখিয়েই মূৰ দোৱালে। কাৰণ কচোৱানৰ লগত ভেঙে আগৰ পৰাই পৰিচিত। নেক্লিউদভে মাচ্লিনিকভৰ কথা সুধিব খোজোতেই এজন মান্দ্ৰবন্ত আলহীৰে সৈতে কথাপাতি মাচ্লিনিকভে কাৰ্পেটেৰে আবৃত কৰি থকা চিৰিয়েদি ৰান্ধি অহা ভেঙেৰ চকুত পৰিল। এই আলহীজন হ'ল সামৰিক বাহিনীত কাম কৰা লোক। চহৰত শ্বিটসদন এটা প্ৰতিষ্ঠাৰ কাৰণে আৰু ধন সংগ্ৰহৰ উদ্দেশ্যে লটাৰী এখন আয়োজন কৰাৰ কথা পাতি আহিছিল। তেওঁলোকে কথোপকথন কৰিছিল ফৰাচী ভাষাত। এই আলহীজনৰ মতে মহিলা সকলে লটাৰীত বেচ আমোদ পায় আৰু অৰ্থোপাৰ্জ্যমো কৰিব পাৰে।

নেক্লিউদভক সম্ভাষণ জনাই মাচ্লিনিকভে কলে, “আহা নেক্লিউদভ্! তোমাৰ ভালনে? আজি কালি তোমাক দেখিবলৈকো নাই।” লগত মিলিটাৰী অভাৱকোটটো চাপ্ৰাটীৰ হাতত দি সামৰিক বিষয়াজনে ক'লে, “নেদাই বুক্চেভ্‌দেন্ আৰু কৰ্চাগিন পৰিবাবো ইয়াতেই আছে। ভেঙে মাচ্লিনিকভৰ হাতত ধৰি কৰমৰ্দন কৰি বিদায় ল'লে।

“আহা—আহা। তুমি অহাত মই বেচ বং পাইছোঁ।” খুব আনন্দেৰে নেক্লিউদভৰ হাতত ধৰি মাচ্লিনিকভে ক'লে। ভেঙে ভেৰেহা গাটো লৈ বেগাবেগিকৈ চিৰিয়েদি ওপৰলৈ উঠি গ'ল।

সম্ভাৰ্ত্ত অতিথি সকলক সৎকাৰ কৰিবলৈ পাই আৰু অতিথি সকলে ভেঙেৰ প্ৰতি দেখুৱা সন্মৰ ফলত মাচ্লিনিকভৰ মন উলহমালহ। ভেঙে নেক্লিউদভৰ মানসিক অৱস্থালৈ কাণসাৰ নিদি নেক্লিউদভক ডুইং কমলৈ টানি লৈ গ'ল। নেক্লিউদভেও ভেঙেৰ পিছে পিছে বাবলৈ বাধ্য হ'ল।

“তোমাৰ কাম কাজ পিছত হব। যি লাগে কৰি দিয়।” ডেনচিং হলটোৰ মাজেদি পাব হৈ যাওঁতে মাচ্লিনিকভে ক'লে, “এই চাপ্ৰাটী যা! নেক্লিউদভ্, আহিছে বুলি ভিতৰত থবৰ দে।”

চাপ্ৰাচীজনে বেগাবেগিটক গৱৰ্ণৰ পত্নীক খবৰ দিবলৈ দৌৰি গ'ল। “আহা! প্ৰথমতে আমাৰ গৃহিণী গৰাকীৰ লগত দেখা সাক্ষাত হ'ক। বোৱাবাৰ তুমি দেখা নকৰাকৈ শুছি বোৱাত মইহে বকছনি খাইছোঁ। আহা—আহা।”

ভেঙুলোকে বৈঠকখান পাণ্ড পাণ্ড হওঁতেই, চাপ্ৰাচীয়ে গৱৰ্ণৰ পত্নীক খবৰ পৌছাই দিলে। গৱৰ্ণৰ পত্নী আনা ইগনাত্তিৱনা তেতিয়া অতিথি সকলৰ মাজতে বহি আছিল। নেক্লিউদভক দেখি পিঙ্কি থকা টুপীটোৰ ভলেদিয়েই ভেঙৰ হাঁহি বিৰিডি উঠিল। চাহ খোৱা মেজৰ চৌকাষে ভেতিয়াও ভালে-কিগৰাকী মহিলা বহি আছিল। কেইজনমান সামৰিক বিষয়া আৰু কেইজনমান সজ্জাত ব্যক্তি থিয় হৈ আছিল। স্ত্ৰী-পুৰুষ দুয়োদলে নানান গল্পগুজৰ কৰি আনন্দত আত্মহাৰা।

“আহক! আহক! আমাৰ ধাৰণা হৈছিল যে আপুনি আমাক পাহৰিয়েই গৈছিল। আমি নো কি জগৰ লগালোঁ।” এই বুলি গৱৰ্ণৰ পত্নীয়ে ভেঙক সজ্জাৰ্ণ জনাই ক'লে, ভেঙৰ কথাত ইজিতত প্ৰকাশ পাইছিল যেন উভয়ৰ মাজত বহুদিনৰ পৰিচয়, কিন্তু দৰাচলতে গৱৰ্ণৰ পত্নীৰ লগত নেক্লিউদভৰ কোনো পৰিচয় নাছিল।

“এইয়া মেডাম বিলিভান্সা আৰু এখেত মিঃ চাৰ্ণভ্। আপোনাৰ লগত পৰিচয় আছেনে? বহক! ওচৰচাপি বহক। এইয়া মিছি আৰু এণ্ট.....। মিছিৰ লগত গল্প কৰি থকা বিষয়া এজনলৈ লক্ষ্য কৰি আৱাইগনাত্তিৱনাই ক'লে। ভেঙ এই বিষয়াজনৰ নাম পাহৰি গৈছিল। “কুমাৰ এইফালে আহক। চাহ একাপ খাওক।”

“মই কেতিয়াও বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰোঁ। তাই কেতিয়াও প্ৰেমত পৰা নাই।” মহিলা এগৰাকীয়ে কৰা মন্তব্য নেক্লিউদভৰ কাণত পৰিল।

“ভেস্চে তাই টেঙা ভাল পায়। আহ! এইদৰে খেমালি নকৰিব। আপোনাৰ আৰু খেমালি নগ'ল।” সোণৰূপৰ নানা অলঙ্কাৰেৰে ভূষিতা এগৰাকী মহিলাই এমোকোবা হাঁহি মাৰি ক'লে।

“আহা। এই সকলক বিকুট বিলাক বৰ ভাল। আৰু এটা খাই লোৱা হ'ক।”

“ককচোন আপুনি সোনকালেই নগৰ এৰিবনে কি?”

“হয় আজিয়েই শেষ দিন আৰু আজি ইয়ালৈ অহাৰ কাৰণে সেয়ে।”

“হয় এতিয়া গাৰ্হঁত থাকিবলৈ ভাল হৈছে। বসন্তৰ দিনবোৰ কি যে মানমোহ।”

মিহিব মূৰত এটা টুপী আৰু গাত পিন্ধিছিল আৰু থকা এটা ক’লা বকীয়া সাজ। এই সাজপাৰেৰে দেখিবলৈ ভাই বেচ ধুনীয়া হৈ পৰিছিল। নেক্লিউদভক দেখা পাই লাজত ভাইৰ মুখখন ৰাঙলি হৈ পৰিল।

“অ’ মই ভাবিছিলো, আপুনি নগৰৰ পৰা কেতিয়াবাই গ’ল।” ভাই নেক্লিউদভক দেখি ক’লে।

“মই প্ৰায় যাবলৈ সাজু। কিছুমান বিশেষ কামত লিপ্ত হৈছে নগৰ এবিধ পৰা নাই। ইয়ালৈকো এটা বিশেষ কাম লৈছে আহিছে।”

“মাক এবাৰ লগ পাই নেযায় জানো? আপোনাক লগ পালে মাকে বেচ বং পাব।” মিছিয়ে ক’লে। আচলতে তেওঁক লগ পালে যে মাকে বং পাব সেই কথা সঁচা নহয়। নেক্লিউদভেও এইটো জানে। মিছিয়ে নিজেই এই মিছা কথাটো সাজি লাজত আৰু ৰঙা হৈ পৰিল।

“সম্ভৱ তেখেতক দেখা কৰিবলৈ মোৰ অলপো সম্ভৱ নহব।” তেওঁ মিছিব মুখলৈ চাই গহীনাই ক’লে।

কথা শুনি মিছিব খুব খং উঠিল। ভাই গাত জিকাৰ এটা মাৰি, ওচৰত ধুনীয়া সাজপাৰ পিন্ধি থকা বিষয়াজনৰ ফালে মুখ ঘূৰালে। বিষয়াজনে খপ্‌জপাই চকৌৰ পৰা উঠি মিছিব হাতত থকা খালি কাপটো ধাপ মাৰি ধৰিলে, তেওঁৰ তবোৱালখনে চকৌত খুন্দা খাই বন্দু বানাই উঠিল আৰু তেওঁ বাঁৰবেশে কাপটো নি অইন এখন টেবুলত ৰ’লে।

“পিতৃমাতৃহীন শিশু-সদনৰ কাৰণে আপুনি অলপ সাহায্য দিবই লাগিব।”

“মই নিদিওঁ বুজি কোৱা নাই। মই লটাৰী হোমালৈ বাট চাই আছেঁ। সময়ত ওপোচাই দিম। মানুহে দেখি অবাৰ হব।”

এটা ক্লীৰ হাঁহি মাৰি আন এজনে ক’লে, “বেচ আপুনি যেন পাহৰি নেযায়।”

চাহ-মেলৰ কৃতকাৰ্য্যতা দেখি আত্মা ইগ্নাভিভনাব আনন্দত পাব নাই।

“মিকিব পৰা জানিব পাৰিছেঁ। কোনো জেলখানাৰ কিছুমান কাম লৈ আপুনি বৰ ব্যস্ত। মই আপোনাৰ সকলো খা-খবৰ লৈ আছেঁ।” আত্মাই নেক্লিউদভক কলে। মিকিব (তেওঁৰ স্বামী মাৰ্চলিনিকভ) হয়তো দোষ থাকিব পাৰে, কিন্তু তেওঁ অতিশয় দয়ালু। সেই কথা আপুনি নিশ্চয় জানে।

এই প্ৰসিদ্ধিত কয়দিবলাকক নিজৰ সম্ভাৱন দৰে ব্যৱহাৰ কৰে। সিহঁতক ভেঙে কোনো বেয়া দৃষ্টিয়ে নেচাই।”

যি স্বামীৰ হুকুমত কয়দিবলাকক ভিক্তিকি দিয়া হয়, সেই স্বামীৰ সম্পৰ্কে যন্তব্য দিবলৈ আৰু অস্ত ভাষা নেপাই ধমকি ব'ল। এনেতে এগৰাকী বুঢ়া আহি তেওঁৰ সমুখত উপস্থিত হ'ল। আন্নাই হাঁহি মাৰি ততালিকে বুঢ়াক গাৰণ জনালে।

নেক্লিউদভেঙ গবৰ্ণৰ পত্নীৰ লগত ভদ্ৰোচিত কথা-বতৰা পাতি, তেওঁৰ পৰা বিদায়লৈ মাচ'লিনিকভক ল'ব ধৰিবলৈ উঠি গ'ল।

“মোৰ কাৰণে অকণমান সময় দিলে ভাল পাওঁ ?”

“অ' নিশ্চয় ! ব'লা সৌ কোঠালৈ যাওঁ।”

হুয়োজনে আপানী ফেচনত তৈয়াৰ কৰা সৰু কোঠা এটাৰ খিৰিকীৰ কাষত বহি পৰিল।

“বাক চিগাৰেট এদাল জ্বলোৱা। অ' বৰা এই চাইবোৰ যতে ততে পেলালে সৰ্জনাজী হ'ব।” এই বুলি কৈ মাচ'লিনিকভে এহুটে এখন বিচাৰি আনিলে। “বাক, এতিয়া কোৱা ?”

“মই ছুটা কথাৰ কাৰণে ভোমাৰ ওচৰলৈ আহিছোঁ।”

“বাক, বাক কোৱা ?”

“মাচ'লিনিকভৰ মুখখন অলপ এন্ধাৰহৈ পৰিল। তেওঁৰ মনৰ উত্তেজনাও সম্পূৰ্ণ লোপ পালে। ডুইং কমৰ পৰা কথাপতা আৰু হাঁহি ভামাচাৰ শব্দবোৰ আহি আছে। মাচ'লিনিকভে নেক্লিউদভে কোৱা কথা আৰু ডুইং কমৰ গল্প শুজৰ হুয়োফালে কাণ দি আছে।

“মই পুনৰ সেই মাহুহজনীৰ কাৰণে আহিছোঁ।” নেক্লিউদভে ক'লে।

“অ' অ' বাক মোৰ মনত পৰিছে। সেই বিনা দোষত দণ্ডিত হোৱা মাহুহ-জনী নহয় ?”

“ভাইক জেলৰ আশ্পাতালত কাম এটা দিব নোৱাৰানে ? মই জনাত এনেকুৱা কাম তুমি দিব পাৰা ?”

মাচ'লিনিকভে ওঁঠ ছুটা কাষুৰি কথাটো ভাবিবলৈ লাগিল।

“নেইটো একেবাৰেই সম্ভৱ নহয়। তথাপি মই কি কৰিব পাবো চাওঁ। আৰু গাঁৱ যোগে কালিলৈ মই ভোমাক জনাম।”

“মই শুনিছোঁ। যে আত্মপাতালত বহু বোঙ্গী আছে। সিহঁতৰ সেৱা-সুস্বাস কাৰণেও মানুহৰ দৰকাৰ।”

“বাক মই কালিলৈ ভোমাক জনাম।”

ভাল, অলপ চেষ্টা কৰিবলৈ ভোমাক মই অনুৰোধ কৰিলো।”

মাচলিনিকাতো ডুইং কেমত হাঁহিব বোল শুনিবলৈ পালে।

“সেইয়া নিশ্চয় ভিত্তিৰ। মানুহজন বেচ বড়িয়াল। মন ভাল থাকিলে তেওঁৰ দুৰ্ভি চাই কোনে ?” মাচলিনিকতে ক’লে।

“মোৰ দ্বিতীয় কথাটো হ’ল, সেই পাবপত্ৰৰ মিয়াদ উকলি বোৱাৰ ফলত জেলখোৱা ১৩০ জন মানুহৰ কথা। তেওঁলোকে এমাহৰ অধিক কাল জেলত বন্দী হৈ আছে, অথচ কোনো বিচাৰ নাই।” নেক্লিউদতে ক’লে। লগতে তেওঁলোকে জেল খোৱাৰ ইতিবৃত্তও বৰ্ণনা কৰিলে।

কথা শুনি মাচলিনিকত অলপ বিব্রভ হৈ পৰিল। তেওঁ প্ৰশ্ন কৰিলে, “তুমি এইবোৰ কথাৰ সম্বন্ধ পাল্লা কেনেকৈ ?”

মই জেলত কয়দি এজন দেখা কৰিবলৈ বাওঁতে কৰিবৰত এই মানুহ সোপাই মোক বেৰি ধৰে আৰু জেলত মই কাক দেখা কৰিবলৈ আহিছোঁ, সেই সম্পৰ্কে প্ৰশ্ন কৰে। ইয়াৰ বাদেও বিনাদোষত এজন কৃষক বন্দীহৈ আছে। এজন উকীলৰ ওপৰত এই গোচৰৰ মই ভাৱ দিছোঁ। কিন্তু কথা হৈছে পাবপত্ৰ উকলি গ’লেই কি জেলত মানুহক বন্দী কৰা উচিত ? সিহঁতেভো অস্ত্ৰ একো অপৰাধ কৰা নাই।” নেক্লিউদতে ক’লে।

“সেইবোৰ হ’ল চৰকাৰী উকীলৰ কথা।” থংমুৱা হৈ মাচলিনিকতে ক’লে। “আচল কথা হ’ল, অনতিপলমে মানুহে এটা জ্ঞায় বিচাৰ পোৱা উচিত। চৰকাৰী উকীলে নিজে জেললৈ গৈ থা-থবৰ কৰা উচিত। তেওঁ চোৱা উচিত, মানুহ বিলাকক আইনমতে বন্দী কৰা হৈছেনে নাই। কিন্তু তেওঁলোকে কোনো কাৰণসাবেই নিদিয়ৈ। তাৰ ঠাইত তেওঁলোকে ভাঁচ খেলাতেই বলিয়া।”

“তুমি জানো ইয়াৰ এটা প্ৰতিকাৰ কৰিব নোৱাৰা ?” অলপ হতাশ হৈ নেক্লিউদতে সুধিলে। লগে লগে তেওঁৰ মনত পৰিল জেল ইলপেট্টেৰে কোৱা কথা।

“ঈ মই নিশ্চয় ব্যৱস্থা কৰিব পাৰোঁ, মই ইয়াৰ এটা ব্যৱস্থা কৰিমো।”

“বাক এইবিলাক কথাৰ মই এটা সুব্যৱস্থা কৰিম।” মাচলিনিকতে আকোঁ

ক'লে। তেওঁ চিগেবেট এদাল জলাই নেক্লিউদভক পুনৰ মহিলাৰ মেলভ
যোগ দিবৰ কাৰণে অজ্ঞবোধ কৰিলে।

দৰজাৰ মুখত থিয় হৈ নেক্লিউদভে ক'লে," অঁ, আক এটা কথা। মই
তনিছোঁ। বোলে যোৱা কালি জেলভ কিছু মানুহক বেত্ৰাঘাত কৰা হৈছে।
হয়নে ?"

মাচুলিনিকভ্ বঙা পৰিল।

"সেইবিলাক কথা বাদ দিয়া, এইবোৰ কথাৰ সম্ভৱ লোৱাৰ তোমাৰ
আবজ্ঞাকো নাই। দেখিছোঁ। তোমাক গোটেই খা-খবৰ লাগে। অহাঁ, অহাঁ
আৱাই অপেক্ষা কৰি আছে।" এই বুলি তেওঁ নেক্লিউদভৰ বাউনীত ধৰি
টান মাৰি লৈ গ'ল। মাচুলিনিকভ্ পুনৰ উত্তেজিত হৈ পৰিল। কিন্তু তেওঁৰ
এই উত্তেজনা আনন্দৰ নহয়, তেওঁৰ মনত কিবা এটা হুচিচুতাই আগুৰি
ধৰিলে।

— নেক্লিউদভেও টান মাৰি তেওঁৰ হাতখন একটাই আনিলে। তেওঁ আক
কোনো কথা-বতৰাও নকলে। বিদায়ও নহ'লে। ডুইং কম পাৰহৈ একেবাৰে
হতভাষ মনেৰে বাহিৰ ওলাই বাস্তা পালেগৈ।

"তেখেতৰ হ'ল কি ? তোমাৰ লগত কিবা কাজিয়া হ'ল নেকি ?" আৱাই
স্বামীক প্ৰশ্ন কৰিলে।

"মানুহজনে একাচেকাই আক সদাই কিবা কিবি ভাবি থাকে।" কোনোবা
এজনে মন্তব্য কৰিলে।

"হয় তেওঁ তেনেকুৱাই।"

ইয়াৰ পিছত সমাগত অতিথি সকলৰ মাজত নেক্লিউদভৰ কথা লৈয়েই
বহু আলোচনা চলিল। চাহ-মেলত যেন নেক্লিউদভে কথোপকথনৰ সমলহে
যোগাই দিলে।

পিছদিনা নেক্লিউদভে মাচুলিনিকভৰ পৰা এখন চিঠি পালে। ধুনীয়া
কাগজত লিখা চিঠি। আখৰবিলাকো ধুনীয়া, চিঠিখনৰ ওপৰত চিল-মোহৰ
মৰা। মাচুলিনিকভে এই চিঠিৰে নেক্লিউদভক জনালে যে তেওঁ ইতিমধ্যেই
মাচুলভাক আশ্পাতাললৈ বদলি কৰিবৰ কাৰণে জেলৰ ডাক্তৰক জনাইছে। তেওঁ
আশা কৰিছে যে নেক্লিউদভৰ আশা পূৰ্ণ হ'ব। "চিঠিখন 'তোমাৰ প্ৰিয় জ্যেষ্ঠ
কমৰেড্' বুলি শেষ কৰিছে। এইদৰে কমৰেড্, বুলি চিঠিৰ শেষত লিখা বাবে
নেক্লিউদভে পেটে পেটে নিয়ান জাল নেপালে। কিয়নো চিঠিখনৰ এনেহে

স্বৰ যেন তেওঁ নিজগুণে তুটাই নেক্লিউদতক এয়া অনুগ্ৰহে কৰিলে।
 মাচ'লিনিকতে উপগবৰ্ণৰ হিচাবে যি কাম-কাজ চলাইছে সি অভ্যন্ত গৰ্হিত আৰু
 লজ্জাজনক। অথচ তেওঁ এই কামত বাহাল থাকি, নিজক এজন ধন্তমান
 বুলি বিবেচনা কৰে। আৰু লগতে নেক্লিউদতক 'কমবেড্' বুলি সোধাৰ কৰি
 তেওঁৰ যে এনেকুৱা ডাঙৰ বিষয় খাইও কোনো গৰ্হানুভূতি নাই, তাক প্ৰকাশ
 কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰে।

উনষাঠি

সাধাৰণতে বহু মানুহৰ বিশ্বাস যে প্ৰতি মানুহৰ একোটা বিশেষ বিশেষ
 গুণ আছে। কিছুমান মানুহ দয়ালু আৰু কিছুমান মানুহ নিষ্ঠুৰ। কিছুমান
 জ্ঞানী আৰু কিছুমান মুৰ্খ। কিছুমান অত্যাংসাহী আৰু কিছুমান মায়-
 মমতাহীন। আচলতে মানুহবোৰক এইদৰে ভাগ কৰা উচিত নহয়। আমি
 কব পাৰো যে একোজন মানুহ হয়তো কেতিয়াবা নিৰ্দ্দয় হ'ব পাৰে। কিন্তু
 বেছিৰ ভাগ সময়তে তেওঁৰ মৰম প্ৰীতিৰ ভাবৰ অভাৱ নহয়। সেইদৰে কোনো
 মানুহে কেতিয়াবা মুৰ্খামি কৰিলেও, অধিক সময়ত তেওঁ জ্ঞানী বুলি পৰিচয়
 দিয়ে। কোনো মানুহে হয়তো কেতিয়াবা বিৰাগ প্ৰকাশ কৰিলেও বহু সময়ত
 তেওঁ উৎসাহী বুলি চিনাকি দিয়ে, কিন্তু একেজন মানুহকে একমাত্ৰ দয়ালু আৰু
 জ্ঞানী আৰু আন এজনক মুৰ্খ আৰু বদমাইচ্ বুলি আখ্যা দিয়া উচিত নহয়।
 অথচ আমি মানুহৰ মাজত শ্ৰেণী বিচাৰ এনেদৰেই কৰো। ই সত্যৰ অপলাপ
 মাথোন। মানুহ হ'ল বোৱঁতি নৈৰ দৰে। নৈৰ পানীৰ ৰূপ সকলোতে একেই,
 কিন্তু নৈখন বৈ যাওঁতে কোনো ঠাইত ঠেক হয়, কোনো ঠাইত বহল হয়,
 কোনো ঠাইত খুব খবশোতে বৈ যায় আৰু হয়তো কোনো ঠাইত আকৌ
 জলৰ গতি ধীৰ হয়। একেখন নৈৰে একে পানীয়েই কোনো ঠাইত তৰল
 হয়, কোনো ঠাইত গৰম হয়, আকৌ কোনো ঠাইত ঠাণ্ডা হয়। মানুহৰ
 ক্ষেত্ৰতো সেই একে কথাই থাকে। সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম হ'লেও প্ৰতি মানুহৰ গাত
 মানস-মূলত গুণবোৰ থাকে। কিন্তু কেতিয়াবা কোনো এটা বিশেষ গুণৰ বিকাশ
 বেছি হয়, আৰু কেতিয়াবা আকৌ আন এটা গুণৰ প্ৰাধান্য বাঢ়ি যায়।
 মানুহটো সদাই একে মানুহ হৈ থকা সত্ত্বেও বহু সময়ত তাক বৰ্তাবৰ্ত্ত
 বিবোধিতা দৰা পৰে।

কিছুমান হালুহৰ এই পৰিবৰ্ত্তনবোৰ বৰ প্ৰকট হৈ পৰে। নেক্লিউদন্ত হ'ল এজন এনেধৰণৰ হালুহ। তেওঁৰ এই পৰিবৰ্ত্তনবোৰ দৈহিক আৰু আধ্যাত্মিক উভয় ক্ষেত্ৰতেই আছে। বৰ্ত্তমান তেওঁৰ এনে পৰিবৰ্ত্তনবোৰৰ গতি ভীৰ হৈ পৰিছে।

মাচ'লভাৰ মৰুদমাৰ পিছত আৰু তাইৰ লগত প্ৰথম দেখা-সাক্ষাৎ কৰি আহি, তেওঁ যি এটা নৱজীৱনৰ নৱোন্মাস আৰু জৱোন্মাস অনুভৱ কৰিছিল, বৰ্ত্তমান সি সম্পূৰ্ণ লোপ পালে। এতিয়া সেই আনন্দৰ ঠাইত জন্ম হ'ল, - ভয়, ভীতি আৰু বিৰক্তি। অৱশ্যে তাইক কোনো ক্ষেত্ৰত ত্যাগ নকৰাৰ প্ৰতিজ্ঞা এতিয়াও তেওঁৰ আছে। এতিয়াও তাই তেওঁক বিয়া কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিলে, তেওঁ কেতিয়াও পিছ হোঁহকা নেমাৰে। কিন্তু ই হৈ উঠা অতিথয় কঠিন আৰু ফলত তেওঁৰ দুঃখ-বেদনা বাঢ়ি গৈছে।

মাচ'লিনিকভক দেখা কৰাৰ দিনাই তেওঁ পুনৰ মাচ'লভাক জেলত লগ পাবলৈ গ'ল।

সেইদিনা ইন্সপেক্টৰে অফিচ বা এডভোকেটৰ কোঠাত দেখা কৰিবলৈ নিদি, নাৰী কয়দিৰ দৰ্শনী কোঠাত কথা পাতিবলৈ দিলে।

যদিও ইন্সপেক্টৰজন দয়ালু হালুহ তথাপি তেওঁ আজি নেক্লিউদন্তক আগবঢ়ৰে ব্যৱহাৰ কৰা নাই। তেওঁ আজি গহীন গম্ভীৰ। মাচ'লিনিকভৰ লগত নেক্লিউদন্তৰ যি কথা-বতৰা হৈছিল, সম্ভৱ ভাৱ পিছত তেওঁ নিশ্চয় কিবা কাৰা হকুম পাইছে।

“আপুনি তাইৰ লগত কথা-বতৰা পাতক।” ইন্সপেক্টৰে ক'লে। “কিন্তু টকা পইচা দিয়া সম্পৰ্কে মই কোৱা কথা মনত ৰাখিব। তাইক আত্মপ্ৰত্যাহনালৈ নিয়া সম্পৰ্কে মহামাত্ৰ গৱৰ্ণৰে লিখিছে, সেই কাম হব। তাইক বদলি কৰা হব আৰু ডাক্তৰো সন্মত হব। কেৱল তাই নিজেহে তালৈ যাবলৈ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰা নাই। তাই কৈছে, ‘সেই ফপৰীয়া ডিম্বক বিলাকৰ লেভেৰা চৰীয়া কঢ়িয়াবলৈ তাইৰ মন নাই।’ কুমাৰ! এই হালুহবোৰৰ চক্ৰিত আপুনি বুজি নেপাই।”

নেক্লিউদন্তে কোনো প্ৰত্যুত্তৰ নিদি দেখা-সাক্ষাতৰ কাৰণে নিবেদন কৰিলে। ইন্সপেক্টৰে স্বাৰ্ধাৰ এজন হাতি দিলে আৰু নেক্লিউদন্তেও স্বাৰ্ধাৰৰ লিছে পিছে দৰ্শনী কোঠালৈ খোজ দিলে। মাচ'লভাই অকলশৰে সেই কোঠাত বৈ আছিল। লোহাৰ জালৰ ভিতৰৰ পৰা চুচুক-চামাককৈ তাই

ওলাই আহিল। তাই তেওঁৰ চকুলৈ নেচাই, ওচৰ চাপি ক'লে, “ভিত্তিৰী ইভ'নভিচ, পৰহি দিনা মই নকবলগীয়া বহু কথাই ক'লো। সেইবাবে মোক ক্ষমা কৰিব।”

“মই ক্ষমা কৰিব লগীয়া একো নাই।” নেক্‌লিউদভে কবলৈ আৰম্ভ কৰিলে।

“যি কি নহ'ক আপুনি মোক ত্যাগ কৰক। মোৰ আশা এবক।” তাই কেবাহিকৈ একেঠাৰে তেওঁৰ ফালে চাবলৈ ধৰিলে। নেক্‌লিউদভে লক্ষ্য কৰিলে যে তাই সেই প্ৰথমদিনাৰ দৰে যেন ক্ৰোধাধিত হৈ পৰিছে।

“মই কিয় তোমাক ত্যাগ কৰিব লাগে?”

“হয়, আপুনি মোক ত্যাগ কৰিবই লাগিব।”

“তাব কাৰণ কি?”

তাই ক্ৰোধ নৃষ্টিৰে আকৌ এবাৰ তেওঁৰ ফালে মুখ ঘূৰালে।

“মই যি কৈছোঁ সেয়েই।” তাই ক'লে, “আপুনি মোৰ পিছ এবক। মই যি কৈছোঁ সঁচাই কৈছোঁ। মই আপোনাৰ কথাত বাঁজী হব নোৱাৰোঁ। আপুনি এই কল্পনা ত্যাগ কৰক।” তাইৰ ওঁঠ কঁপি উঠিল আৰু নীৰৱ হৈ পৰিল। “মই সঁচাই কৈছোঁ নিজে নিজে ফাঁচ লগাই মৰিম।”

নেক্‌লিউদভে দেখিবলৈ পালে যে তাইৰ এই প্ৰত্যাখ্যানত নিহিত আছে এটা ভীৰু স্বৰ্ণা আৰু ক্ৰোধ। কিন্তু ইয়াৰ মাজতো তেওঁ এটা শুভ লক্ষণৰ ইঙ্গিত দেখিবলৈ পালে। ‘আগবন্দৰে প্ৰত্যাখ্যানৰ কথা ক'লেও আজি তাইৰ কোনো উদ্বেজনা নাই। ধীৰ আৰু স্থিৰভাবেই মনৰ ভাৱ ব্যক্ত কৰিছে। নেক্‌লিউদভৰ মনত সৃষ্টি হোৱা বহু সন্দেহ ভতালিকে যায় গ'ল। কাটুংচাৰ সম্পৰ্কত তেওঁৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ জয়োদ্ধাস পুনৰ অন্তৰত জাগি উঠিল।

“কাটুংচা। মই যি প্ৰস্তাব দিছোঁ, সেই প্ৰস্তাৱ মই নেবো।” নেক্‌লিউদভে দাঠি ক'লে। “মোৰ লগত বৈবাহিক সম্পৰ্ক স্থাপনৰ কাৰণে মই তোমাক কৈছোঁ। যেতিয়ালৈকে তুমি মোৰ প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ নকৰা, বা ইচ্ছা নকৰা, যেতিয়ালৈকে মই তোমাক অজুগৰণ কৰিম। তুমি বটলৈকে যোৱা মইও তালৈকে যাম।”

“সেইটো আপোনাৰ ইচ্ছাৰ কথা। তাত মোৰ কবলগীয়া একো নাই।” কথাবাৰ কোৱাৰ লগে লগে তাইৰ ওঁঠ দুটি আকৌ কঁপি উঠিল।

নেক্‌লিউদভেও কথা বন্ধ হ'ল। তেওঁ নীৰৱে বৈ আছে।

তেওঁ অলপ স্নান হৈ ক'লে, “বৰ্ত্তমান মই গাঁৱৰ পৰা অলপ দূৰি আহিম আৰু

ভাবশিহ্ন পিটার্গলৈ যাম। মই তোমাৰ কাৰাদণ্ড মুকব কবিবৰ কাৰণে
আশ্ৰয় চেপ্টা কৰিম। দৈবৰ ইচ্ছাত, মই আশা কৰিছোঁ। তুমি মুক্তি পাবা।”

“যদি মই মুক্তি নোপাওঁ তাতো মোৰ কোনো আপত্তি নাই। এই মৰ্কদ্মাৰ
কাৰণে নহ’লেও অস্ত ফালৰ পৰা মোৰ এই শাস্তি হোৱা উচিত।” মাচলভাই
ক’লে। ভাইৰ চকুলো সামৰি ৰখা কঠিন হৈ পৰিল।

মনৰ উত্তেজনা সাম কটাৰৰ উদ্দেশ্যে ভাই পুনৰ প্ৰশ্ন কৰিলে, “বাক, মেনচভৰ
লগত আপোনাৰ দেখা সাক্ষাৎ হ’লনে? নিশ্চয় ভেঙলোকৰ গাত দোষ নাই।
নহয় নে?”

“মইও ভাবো ভেঙলোক নিৰ্দোষী।”

“বুঢ়ীগৰাকী এনে সুন্দৰ মানুহ।” ভাই ক’লে।

নেক্লিউডভে মেনচভৰ লগত হোৱা কথা-বতৰাৰ বিৱৰণ দিলে আৰু ভাইৰ
কিয়া জানিব লগীয়া আছে নেকি তাকো সুধিলে।

মাচলভাই আৰু বিশেষ একো নাই বুলি উত্তৰ দিলে।

ভেঙলোক ছয়ো আকৌ নীৰৱ হ’ল।

“আৰু এটা কথা আম্পাতাললৈ মই যোৱা সম্পৰ্কে।” অকস্মাৎ কেৰাহিকৈ
ভেঙৰ ফালে চাই, ভাই ক’লে। “আপুনি ইচ্ছা কৰিছে যেতিয়া আম্পাতাললৈ
যুই যাম। মোৰ কোনো আপত্তি নাই। মই যাম। মই আৰু ঠিক কৰিছোঁ।
মই জুৰাপান একেবাৰে এৰি দিম।”

নেক্লিউডভৰ চকু মাচলভৰ চকুৰ ওপৰত পৰিল। উভয়ৰ চকুত হাঁহি
বিৰিঙি উঠিল।

“মদ এৰি দিব পাৰিলে খুবই ভাল।” ভেঙ ক’লে। ইয়াৰ পিছত ভেঙ
ভাইৰ পৰা বিদায় লৈ যাবৰ কাৰণে থিয় হ’ল।

নেক্লিউডভৰ মনত ভাব হ’ল, “হয়, ভাই এজনী সম্পূৰ্ণ বেলেগ ধৰণৰ
মানুহ।” লগত ভেঙৰ মনত যিবিলাক সন্দেহে ধূপ পাতিছিল, সেই সন্দেহবোৰ
বহু ঞ্ণে কমি আহিল। ভেঙ মনত এটা নতুন অমুভূতি লাভ কৰিলে, যিটো
ভেঙ আগতে পোৱা নাছিল। ভেঙৰ ধাৰণা হ’ল যে প্ৰেম অপৰাজেয়।

এইদৰে সাক্ষাৎ কৰি মাচলভা জেল দাৰ্জৰ নিজৰ কোঠালৈ ঘূৰি আহিল।
ভাই নীৰৱ কোটটো সোলোকাই হাত সাৰতি বিছনাত বহি পৰিল। ভেতিয়া
কোঠাৰ ভিতৰত আছিল ব্লাদিমিৰৰ কেঁচুঘাটোৰে সৈতে বন্ধাবোণগল্লটো
মাগুহজনী, মেনচেভৰ মাক, আৰু বেল-চকিদাৰণী। সহকাৰী পাছৰীৰ জীয়েক-

জনীৰ মানসিক বিকাৰ হোৱাত, আগদিনাই ভাইক আশ্পাতাললৈ স্থানান্তৰ কৰা হৈছিল। বাকী ভিৰোভা মানুহবোৰ ভেতিয়া কাপোৰ-কানি ধুবলৈ বাহিৰলৈ গৈছিল। বৃদ্ধা মানুহগৰাকীৰ ভেতিয়াও টোপনি। কোঠাটোৰ দৰজা মুকলি আছিল। চকিদাবণীৰ কেঁচুৱা দুটাই কৰিদৰত খেল ধেমালীত ব্যস্ত। ব্ৰাদিমিৰৰ মানুহজনীয়ে কোলাত কেচুৱা লৈ আৰু চকিদাবণীয়ে গুটি থকা মুজাপাত লৈ মাচলভাৰ ওচৰলৈ আহি বহি পবিল।

“কোঁৱাহোন কি কথা-বতৰা হ’ল?” ভেঙলোকে ভাইক প্ৰশ্ন কৰিলে।

কাঠৰ খাটখনৰ কাষত বহি, ভৰি দুখন জোকাৰি, মাচলভাই নীৰবে বহি আছিল।

বেল-চকিদাবৰ ঘৈণীয়েকে আঙুলি জোকাৰি মাচলভাক ক’লে, “কাটুংচা। কেঁচুৱাবদৰে চকুপানী টোকা কি প্ৰয়োজন? লাভেই বা কি? কিয় মনমাৰি থাকে?”

ভাই জবাব নিদি মনে মনেই থাকিল।

আটাইবোৰেই কাপোৰ ধুবলৈ গ’ল। ব্ৰাদিমিৰৰ মানুহজনীয়ে ক’লে, “কোঁৱা শুনিছে।” বোলে আজি বহুত বস্ত্ৰ বিলাই দিবৰ কাৰণে আনিছে।”

“ফিনিক্স কেনি গ’ল।” বুলি মানুহজনীয়ে চিঞৰ মাৰিলে। “ই গুল কেনি?”

বৃদ্ধা গুটি থকা বেজিটো উলৰ বলটোত খোঁচ মাৰি ভাইৰ ল’ৰাটো বিচাৰি কৰিদৰলৈ ওলাই গ’ল।

এনে সময়তে কাপোৰ ধুবলৈ যোৱা ভিৰোভা মানুহবোৰ কোঠালৈ সোমাই আহিল। ভেঙলোকৰ প্ৰত্যেকৰ হাতে হাতে একোটা কটি। কাৰো হাতত দুটাও আছে। ফিড’ছিয়াই মাচলভাৰ ওচৰলৈ দৌৰি আহিল।

“হ’ল কি? কিবা দিগদাৰ হ’ল নেকি?” মৰম-প্ৰীতিৰ স্তব্ধত মাচলভাই স্থিলে।

“এয়া আমাৰ চাহৰ কাৰণে” বুলি ভাই কটিটো চেল্ফত থ’লে।

“তেও নিশ্চয় বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ প্ৰত্যাখান কৰা নাই? নহয়?” কাৰাব্ৰিডাই ভাইক প্ৰশ্ন কৰিলে।

“হয়, তেওঁ প্ৰত্যাখান কৰা নাই। কিন্তু মোৰ ইচ্ছা নাই।” মাচলভাই ক’লে। “আৰু মই লেই কথা খাতাতকৈ কৈ দিছোঁ।”

“ভয়ো একদী মুখ।” ভোব ভোবাই কাবান্দিভাই ক’লে।

“একে লগে থকাৰ যদি সম্ভাৱনাই নাই, তেন্তে বিয়া কৰাব লাভ কি?”
কিড’ছিয়াই ক’লে।

“ভোমাবভো সিবিহঁত আছে। ভেঙে জানো ভোমাব লগত যাব?”
চকিদাবনীয়ে ক’লে।

“সেইটো কথা বেলেগ। আমাৰ বিয়া হল কেতিয়াবাই।” কিড’ছিয়াই
ক’লে। “ভাইৰ লগত যদি থকা সম্ভবেই নহয়, তেন্তে বান্ধোনত সোমোৱাৰ
লাভ কি?”

“কিয়? এনেকুৱা মুখাৰি কৰাৰ দৰকাৰ কি? তুমিভো জানাই এওঁ
যদি বিয়া কৰে, তেতিয়া এওঁৰ টকা পইচাৰ অভাৱেই বা কি থাকিব? সা-
সম্পত্তিৰে এওঁৰ উপচি যাব” কাবান্দিভাই ক’লে।

“ভেঙে কৈছে বুলৈকে মোক নিয়ে, ভালকৈ ভেঙে যাব।” মাচ’লভাই ক’লে—
“যদি ভেঙে যায় ভালেই। নগলেও মোৰ আপত্তি নাই। মই সেই অনুগ্ৰহ
ভেঙেৰ পৰা বিচৰা নাই। এতিয়া ভেঙে পিটাৰ্চবুৰ্গলৈ গৈ আপীলৰ সা-সুবিধা
কৰিব বুলি কৈছে। তাত থকা বহুত মজী ভেঙেৰ আপোন মানুহ। এইবোৰ
বি হ’ক ভেঙেক মোক নেলাগে।”

“অৱশ্যে ভেঙেৰ লগ তুমি নেলাব পাৰা।” কিবা এটা ভাবি, মাচ’লভাৰ
কথা সমৰ্থন কৰি, কাবান্দিভাই ক’লে। নিজৰ মোনাটোত হাত ভৰাই তাই
ক’লে, “বাক সেইবোৰ বি হ’ক, আমি এতিয়া অকণ মান খাই লগে কেনে
হয়।”

“ভোমাব ইচ্ছা গ’লে থাব পাৰা” মাচ’লভাই উত্তৰ দিলে, “কিন্তু মোক
নেলাগে।”

দ্বিতীয় খণ্ড

এক

পষেকৰ ভিতৰতে ‘চিনেট’ মাচলভাৰ আপীলৰ গুনানী হোৱা সম্ভৱ। সেই সময়ত নেক্লিউদৰ্গ পিটাৰ্চবুৰ্গত উপস্থিত থকা প্ৰয়োজন। (আপীলৰ দৰ্খাস্ত লিখি দিয়া এড্‌ভোকেটে তেওঁক এই উপদেশ দিছিল।) চিনেটৰ বিচাৰত যদি আপীল মঞ্জুৰ নহয়, তেন্তে সম্ৰাটৰ ওচৰত আবেদন দাখিল কৰা দৰকাৰ। তাৰ কাৰণে সাজু থাকিবলৈ এড্‌ভোকেটে আগতিৱাকৈ কৈ থৈছিল। কিয়নো আপীলত মাচলভাৰ পক্ষে দেখুৱা যুক্তিবিলাক বৰ দুৰ্বল আছিল। আনহাতে জুন মাহৰ আগ ভাগত চাইবেৰীয়ালৈ পঠাবলৈ সিদ্ধান্ত কৰা দলটোৰ লগত মাচলভাৰ নামো জুক্ত আছিল। গতিকেই নেক্লিউদৰ্গে মনস্থ কৰা মতে যদি তেওঁ মাচলভাক অমুসৰণ কৰি চাইবেৰীয়ালৈ যাবলৈ হয় তেন্তি তেওঁ ইতিমধ্যেই জমিদাৰীলৈ গৈ কাম-কাজ বিলাকৰ এটা সুব্যৱস্থা কৰা অত্যন্ত জৰুৰী।

কুজ্মিনস্কী তেওঁৰ এখন ডাঙৰ জমিদাৰী। ঘৰৰ পৰা বৰ বেছি দূৰো নহয়। তেওঁৰ আয়ৰ অধিকাংশ টকা ইয়াৰ পৰাই আহে। প্ৰথমে তেওঁ এই জমিদাৰীলৈকে যাত্ৰা কৰিলে।

বাল্যকালত আৰু যৌৱনত নেক্লিউদৰ্গে এই জমিদাৰীলৈ কেইবাবাৰো গৈছিল। বৰ্তমানেও তেওঁ দুবাৰ গৈ আহিছে। এবাৰ গৈছিল তেওঁ মাকৰ নিৰ্দেশত আৰু হিচাব-পত্ৰ কৰিবৰ কাৰণে এজন জাৰ্জান বিশেষজ্ঞ লগত নিছিল। জমিদাৰীখনৰ অৱস্থা আৰু মালিকৰ লগত ক্ৰমক সকলৰ সম্পৰ্কৰ কথা তেওঁৰ বেচ জনা আছিল। এই জমিদাৰীৰ ক্ৰমক সকল সম্পূৰ্ণ ভূমিদাস বুলি ক’লেও অতুষ্টি নহয়। অৱশ্যে ১৮৬১ চনত উঠাই দিয়া ভূমিদাস প্ৰথাৰ নিচিনা নহয়। সেই প্ৰথমতে বহু মানুহ কোনো এক ব্যক্তি বিশেষৰ দাস স্বৰূপ আছিল। তেওঁ আছিল সেই মানুহবোৰৰ মালিক। কিন্তু বৰ্তমান কুজ্মিনস্কী জমিদাৰীত খেতি কৰা সকলো ক্ৰমকেই আছিল হয় ভূমিহীন, নহয় নামযাত্ৰ মাটি থকা ক্ৰমক। এওঁলোকে কিছুমান ডাঙৰ ডাঙৰ ভূম্যধিকাৰীৰ ভলতীয়া খেতিয়ক হিচাবে,

নাইবা এই সম্পত্তিবান মাটিৰ মালিকৰ মাজতে বাস কৰিছিল। নেক্লিউদে
 এইবোৰ কথা জানে। অৱশ্যে তেওঁ নেজানি থাকিববো উপায় নাছিল। তেওঁৰ
 জমিদাৰী এনেধৰণেই চলিছিল। কৃষকবিলাক জমিদাৰী চলোৱা বিষয়বোৰৰ
 দাস স্বৰূপ আছিল। তেওঁ নিজেও এনে পদ্ধতিৰে জমিদাৰী পৰিচালনা
 কৰাটোকেই সমৰ্থনো কৰিছিল। এনে নিষ্ঠুৰ পদ্ধতিৰে জমিদাৰী চলোৱা যে
 অজ্ঞায় সেইকথা তেওঁ বিশ্ববিজ্ঞানলয়ৰ ছাত্ৰ থাকোতেই বুজিছিল আৰু স্বীকাৰো
 কৰিছিল। তেওঁ হেনৰী জৰ্জৰ মৃত্যুদৰ্শন বিশ্বাসী আৰু সেই মতৰ বিশ্বাস
 কৰিয়েই তেওঁ পিতৃৰ উত্তৰাধিকাৰীস্বৰূপে পোৱা মাটিবাড়ী কৃষকক বিলাই দিছিল।
 এই কথা সত্য যে সামৰিক বাহিনীত কাম-কাজ কৰি ঘূৰি অহাৰ পিছত,
 তেওঁ বাৰ্ষিক কুৰি হেজাৰ কৰল খৰচ কৰিছিল। কিন্তু বৰ্তমান তেওঁৰ সেই
 অভ্যাস নাই। তাক কেতিয়াবাই বৰ্জন কৰিছে। এতিয়া সেইবোৰ কথা
 তেওঁৰ মনতেই নাই। মাকে বন্দ'বস্ত কৰি দিয়া মতে তেওঁ টকা পাই থাকে
 হয়, কিন্তু এই টকা ক'ব পৰা আহে তাৰ খা-খবৰ তেওঁ নেৰাখে। সেইবোৰ
 কথাৰ তেওঁৰ চিন্তা নাই। কিন্তু মাকৰ মৃত্যুৱে নতুন সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰিলে।
 এতিয়া তেওঁ নিজেই জমিদাৰী পৰিচালনা কৰিবলৈ বাধ্য হ'ল। জমিদাৰীখন
 তেওঁৰ ব্যক্তিগত সম্পত্তি আৰু এই সম্পত্তিৰ লগত তেওঁৰ সম্পৰ্কটোৰ প্ৰশ্ন পুনৰ
 সমুখত উপস্থিত হ'ল। এমাহৰ আগতে হয়তো তেওঁৰ জবাব হ'লহেঁতেন যে
 তেওঁৰ এই ব্যৱস্থাৰ সাল-সলনি কৰিব পৰা কোনো ক্ষমতা নাই। কিয়নো
 জমিদাৰী পৰিচালনাৰ ভাৰ তেওঁৰ হাতত নাই। সেইদৰে জবাব দি বিবেক
 পৰিকাৰ ৰাখিলেহেঁতেন। লোকে পঠাই দিয়া টকা পইচাবে দিন কটাই
 জমিদাৰীৰ পৰা বহু দূৰত বসবাস কৰি তেওঁ চলি গ'লহেঁতেন। কিন্তু এতিয়া
 তেওঁ এই সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ল যে তেওঁ এতিয়া এইদৰে গা-এৰি দিব নোৱাৰে।
 তেওঁৰ আয় কমি য'ক, তাত কোনো আপত্তি নাই। তথাপি এই জমিদাৰীৰ
 অজ্ঞায় পৰিচালনাৰ এটা সুব্যৱস্থা কৰিবই লাগিব। আনহাতে তেওঁ জেলৰ
 কয়দা বিলাকৰ সমস্যা লৈও ব্যস্ত। তাতো তেওঁৰ টকাৰ আৱশ্যক। আশ্চৰ্যক
 চাইবেৰীয়ালৈ গমন কৰিবলৈ হ'লেও তেওঁক টকা লাগিব। গতিকেই তেওঁ
 জমিদাৰীত নিজৰ খেতি-বাতি বন্ধ কৰি মাটিবিলাক কম খাজনাত, খেতিয়ক
 বিলাকক দি দিয়াই সমীচীন বিবেচনা কৰিলে। তেতিয়া কৃষক বিলাকে
 কোনো-ভূম্যধিকাৰীৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ নকৰাকৈ নিজৰ নিজৰ খেতি চলাই যাব
 পাৰিব। একাধিকবাৰ নেক্লিউদে জমিদাৰীৰ মালিক আৰু আগৰ ভূমিদাস

বিলাসক মালিকক লগত তুলনা কৰি চাইছিল। মজুৰি দি হালোৱা লগাই খেতি কৰোৱাব ঠাইত খাজনা লৈ মাটি লগাই দিয়া, আৰু ভূমিদাস বিলাকে মালিকক গা-খাটনিৰ পৰিবৰ্তে টকা আদায় দিয়া, এই দুয়োটা তেওঁ বিজাই চালে। তেওঁ যি সংস্কাৰ কৰিব খুজিছে, ই অৱশ্যে সমস্তাৰ কোনো সমাধান নহয়। কিন্তু ই এটা সমাধানৰ পদক্ষেপ আৰু দাসত্ব লাঘব কৰিবৰ কাৰণে এটা অভিযান। নেকলিউদে এই পথকেই বাছি ল'লে।

তেওঁ কুজ্মিনস্কী পাঠতে হুপৰ হ'ল। আজি কালি তেওঁ সবলভাৱে চলন কৰণ কৰিবলৈ বিচাৰে; সেই কাৰণে তেওঁৰ আগমনৰ বাস্তৱি আগতে দিয়া হোৱা নাছিল। তেওঁ বেলষ্টেচনত নামিয়েই খেতিয়ক এজনৰ ঘোঁৰা গাবী এখন ভাৰা লৈ ল'লে। গাৰোৱান জনৰ গাত আছিল চীন কাপোৰৰ এটা কোট আৰু কঁকালত এদাল বেণ্ট। কৃষকজনে এজন উল্লোকৰ লগত কথা পাতিবলৈ পাই ভালেই পালে। তাৰ ঘোঁৰা দুটা ভাগৰত ঘামি জামি ক্লান্ত আৰু এবোপ এবোপকৈ গৈ আছিল।

গাৰোৱানটোৱে নেকলিউদক কুজ্মিনস্কীৰ মালিক বুলি জানিব পৰা নাছিল। সি কুজ্মিনস্কীৰ জাৰ্মান মেনেজাৰ জনৰ কথা উলিয়ালে। নেকলিউদেও ইচ্ছা কৰিয়েই তেওঁৰ প্ৰকৃত পৰিচয় দিয়া নাছিল।

গাৰোৱানটোৱে হাতত এচাবিদাল লৈ বাকচটোৰ ভিতৰত ইকাকি সিঁকাতি কৰি ক'লে, "কুজ্মিনস্কীৰ সেই জাৰ্মান মেনেজাৰ জনৰ বিহে ভেম। কথাতো একেবাবে ওফাইদাং মৰা। তেওঁৰ আড়ম্বৰ চাব কি? তিনিটা পৰলা ঘোঁৰাই টানি নিয়া বাগীত উঠি, তেওঁ যেতিয়া সভাৰ্থে কুৰিবলৈ যায়, তেতিয়া তেওঁক পাই কোনে। বৰদিনত তেওঁৰ বৰবঙলাত পাব 'জীষ্টমাচ্ বুক্'। কেইবাবাৰো কেইবাজনো বাবুক মই তেওঁৰ তালৈ গাড়ীত নিছো। তেওঁৰ বঙলাত বিজুলি বাতৰে বমক্ জমক্! আমাৰ প্ৰদেশত লাহ-বিলাসত তেওঁৰ লগত কেব মাৰিক পৰা কোনো নাই যেন লাগে। আৰু ধন! ধনো তেওঁ পোলাপোলে খটিছে। নখটিবই বা কিয়? তেওঁক বাধা দিবলৈতো আৰু কোনো নাই। শুনিছে! বোলে তেওঁ এখন ধুনীয়া জমিদাৰীও খৰিদ কৰিছে।"

নেকলিউদে অতুতৰ কবিলে যে কথা সঁচাই। কিয়নো জাৰ্মান মেনেজাৰ-জনে তেওঁৰ জমিদাৰীখন কেনেদৰে চলাইছে, তেওঁ নিজে তাৰ কোনো খা-খবৰ বখা নাই। মেনেজাৰনো কি সা-সুবিধা লৈছে তাৰো তেওঁ কোনো

ভূ-ভাং নেপাই। কঁকাল দীঘল এই গাৰোঁৱান জনৰ এই কথাবোৰ শুনি তেওঁ বিবক্তি অৱস্থা কৰিলে।

সেইদিনা বস্তৰ বেচ ফৰকাল আছিল। মাজে মাজে একোচতা ডাঠ ডাঁৱৰে আহি মূৰৰ ওপৰে পাৰ হৈ যায়। কেতিয়াবা বেলিটো নেদেখা হয়। ডাঁৱৰে ঢাকি ধৰে। পথাৰত খেতিয়ক বিলাকে বৰ ধানৰ গুৰিত কোবকটাবী মাৰি আছিল। ধুনীয়া ধুনীয়া ঘাঁহনি আৰু মুকলি ঠাইবোৰত লাক্ চৰাইবোৰ উৰি ফুৰিছে। গছবোৰত কুঁহি পাতেৰে ভৰা। ঘাঁহনিবোৰত এলমূৰ কৰি গৰু ঘোঁৰাবোৰে ঘাঁহ খাই আছে। মাজে মাজে নেক্লিউদৰ মনটো কেনেবা লাগে আৰু মনত এটা অসন্তুষ্টিৰ ভাৱ আহে। তাৰ কাৰণ হ'ল, সেই জাৰ্মান যেনেজাৰৰ সম্পৰ্কে কোৱা কথাবোৰ।

কুজ্‌মিনস্কী পাই যেতিয়া তেওঁ কাম কাজত লাগি গ'ল, তেতিয়াহে তেওঁৰ মনটো পাভল লাগিল।

নেক্লিউদে অকিচৰ কাকতপত্ৰবোৰ পৰীক্ষা কৰি চালে। জাৰ্মান যেনেজাৰ জনে নেক্লিউদতক ক'লে যে ক্লষক বিলাক ভূমিহীন হোৱাত আৰু জমিদাৰীৰ ভিতৰতে সিহঁতে বসতি কৰাত তেওঁৰ সুবিধাহে হৈছে। কিন্তু নেক্লিউদে এই অৱস্থাৰ কথা জানি মাটিবোৰ ক্লষকক বিলাই দিয়া সম্পৰ্কে আৰু দৃঢ় এতিজ্ঞ হ'ল। (তেওঁ সিদ্ধান্ত কৰিলে যে তেওঁৰ নিজৰ খেতি-বাতি উঠাই দিব।)

অকিচৰ খাতাপত্ৰ পৰীক্ষা কৰি তেওঁ জানিব পাৰিলে যে তেওঁৰ জমিদাৰীৰ লাক্ষা মাটিখিনিৰ দুই-তৃতীয়াংশত মজুৰি দি মানুহ লগাই খেতি কৰা হয় আৰু বাকী এক-তৃতীয়াংশত ক্লষক বিলাকে নিজে খেতি কৰে। এই খেতি কৰা বাবদ ক্লষক বিলাকে এতি বিঘাত পাঁচ কবলকৈ পাইছিল। কিন্তু তেওঁলোকে হাল-কোৰ বাই, খেতি চপাই জমিদাৰৰ চোভালত শতখিনি দি গ'লেহে এই পাঁচ কবল পাই। তেওঁলোকে বহু পৰিশ্ৰমৰ বিনিয়মত এই সামান্য অংশ মজুৰিহে পায়। ইয়াৰ বাহিৰেও ঘাঁহ, কাঠ, খৰি, খেৰ ইত্যাদিৰ বাবদ জমিদাৰীৰ অকিচত থকদা হৈয়েই থাকে।

এইবিলাক কথা নেক্লিউদত পূৰ্বেও জানে, কিন্তু বৰ্তমান তেওঁ কথ-বিলাক নতুন দৃষ্টিৰে চাবলৈ ধৰিলে। এই অজ্ঞান আৰু অস্বাভাৱিকতা বিলাক তেওঁৰ বা অজ্ঞ জমিদাৰৰ কিয় চকুত পৰা নাছিল, সেই কথা তাৰি তেওঁ আচৰিত হয়। জাৰ্মান যেনেজাৰ জনৰ যুক্তি হ'ল যে খেতিয়কক খাজনা লৈ মাটি লগালে,

কুৰিৰ যত্নপাতি বিলাক অচল হব আৰু কলত এক-চতুৰ্থাংশ আৰু কমি যাব। আনহাতে ক্লমক বিলাকে মাটিবোৰ নষ্ট কৰি পেলাব আৰু কলত নেক্লিউমডৰ অৰ্থেব ক্ষতি হব। কিন্তু তেওঁৰ যুক্তি শুনি নেক্লিউমডে তাৰ ওলোটো সিদ্ধান্ততহে মনত স্থিৰ কৰি পেলালে। তেওঁৰ ক্ষতি হ'লেও মাটিবোৰ ক্লমকক বিলাই দিয়া সম্পৰ্কে তেওঁ খাতাং হ'ল। তেওঁ নিজে অমিদাবীত উপস্থিত থাকোঁতেই এই কাম কৰি পেলাবলৈ মনস্থ কৰিলে। খেতি চপোৱা, শস্ত বিলাক বিক্ৰী কৰা, খেতিৰ সঁজুলি বিলাকৰ ব্যৱহাৰ কৰা বা বিক্ৰী কৰা, অমিদাবীত থকা তেওঁৰ অনাবশ্ৰুক ঘৰ-দুৱাৰবোৰ বিক্ৰী কৰা সম্পৰ্কে আৰ্দ্ৰান মেনেজাৰ জনৰ ওপৰত দায়িত্ব অৰ্পণ কৰিব আৰু সময়মতে তেওঁ এই কামখিনি কৰি পেলাব।

কুজ্‌মিনস্কী অমিদাবীৰ মাজত বসতি কৰা তিনিখন গাৱঁৰ খেতিয়ক বিলাকক এখন সভাত গোট খাবলৈ মাতিবৰ কাৰণে নেক্লিউমডে মেনেজাৰক নিৰ্দেশ দিলে। এই সভাতেই নিজৰ উদ্দেশ্যৰ কথা তেওঁ ব্যক্ত কৰিব। ক্লমকৰ লগত খাজনা সম্পৰ্কেও এটা পকা বন্দনস্ত কৰিব।

মেনেজাৰে দেখুৱা যুক্তিবিলাকৰ বিৰুদ্ধেই তেওঁ খাৰাংখাচ নিজৰ অভিপ্ৰায় প্ৰকাশ কৰিলে। তেওঁ খাতাংকৈ স্বাৰ্থ ভাগ কৰিবলৈ সাজু হ'ল। নেক্লিউমডে মেনেজাৰক উক্ত নিৰ্দেশ দি অকিচৰ পৰা ওলাই আহিল। আগন্তুক কৰ্তব্যৰ কথা ভাবি ভাবি তেওঁ বাংলাটোৰ চাৰিওফালে থকা অগ্ন্যহেলিত ফুলনিখনত ফুৰিবলৈ ধৰিলে। তাৰ পিছলু ঘাঁহ-বনেৰে ভৰি থকা টেনিছ গ্ৰাউণ্ডখন চাই, লাইম গছবোৰৰ তলত ফুৰিবলৈ গ'ল। সাধাৰণতে এই গছবোৰৰ তলতেই তেওঁ আগেয়ে চিগেৰেট খাইছিল আৰু তেওঁৰ মাকক লগ ধৰিবলৈ অহা কিৰিমভাৰ লগতে বঙ-বহন্তেৰে কথা-বতৰা হৈছিল। ক্লমক বিলাকৰ আগত তেওঁ কি ভাষণ দিব, সেই সম্পৰ্কে গমিপিতি চাই, তেওঁ বুৰি আহি মেনেজাৰক লগ ধৰিলে আৰু কিছু কথা-বতৰাও হ'ল। চাহ পান কৰি আৰু মনৰ চিন্তা বিলাক সুস্থল লগাই, বিস্ৰাম লবৰ কাৰণে বাংলাটোৰ ডাঙৰ কোঠাটোলৈ সোমাই গ'ল।

কোঠাটো বেচ পৰিচাৰ কৰি ৰখা হৈছে। দেৱালত ভেনিচ চহৰৰ পৰা অনা দৃশ্যপট ৰ্জ্বা আছে। খিৰিকী ছখনৰ মাজত এখন ডাঙৰ আইনা। স্ত্ৰিং লগোৱা বিছনাখন সুসজ্জিত কৰি ৰোৱা আছে। সৰু টেবুলখনত আছে এটা পানী খোৱা পাত্ৰ, এটা ছুইখলা আৰু এটা সৰু অগ্নিবিৰাৰক পাত্ৰ। ছেছিং

টেক্সেল ভেঁৰ হাতনি বাকচটো খোলা আছে। ওচৰতে ভেঁৰ সাজপাক ভৰাই অনা বাকচটো আৰু কেইখনমান কিতাপ। ‘কৌজদাৰী আইনৰ অতুলসন্ধান’ বুলি কছ ভাষাত লিখা কিতাপ এখন আৰু দুখনমান সেই একে বিষয়ে ইংৰাজী আৰু জাৰ্মান ভাষাত লিখা কিতাপ। গাৱঁত ভ্ৰমণ কৰোভে পাঠ কৰিবৰ কাৰণে ভেঁৰ এইকিখন কিতাপ লৈ আহিছিল। কিন্তু আজি আৰু সেই কিতাপ পঢ়িবলৈ ভেঁৰৰ সময় নুহ'ল। ভেঁৰৰ সোনকালে শুই থাকিবলৈ ইচ্ছা গ'ল, যিহেতু কালিলৈ প্ৰত্যুষতে নিমন্ত্ৰিত কৰক সকলৰ লগত আলোচনাৰ কাৰণে সাজু হ'ব লাগিব।

কোঠাটোৰ চুক এটাত এখন মেহগিনী আৰামী চকী পৰি আছিল। মাকৰ শোৱনী কোঠাত এইদৰে চকীখনলৈ চাই থাকোতে নেকলিউদৰ অগ্ৰভ্যাশিত ভাৱে অকস্মাতে এটা নতুন ধৰণৰ ভাৱ খেলালে। বৰ্তমান যিটো ঘৰত ভেঁৰ আছে, সেই ঘৰটো ধ্বংস হ'ব, যিখন ফুলনি আছে, সেইখন হাবি হ'ব, যিখন হাবি আছে, সেইখন কাটি মুকলি কৰা হ'ব, আৰু ইয়াৰ বাদেও ভেঁৰৰ খেতি চপোৱা চোতাল, ঘোঁৰাখাল, ঘৰ-দুৱাৰ, বত্ৰপাতি, গৰু-ঘোঁৰা, বহু বত্ৰেৰে অৰ্জুন আৰু প্ৰতিপালিত কৰা সকলো বস্তু নাইকিয়া হ'ব। এনেবোৰ ভাৱনাই ভেঁৰৰ মনটো বিষাদগ্ৰস্ত কৰি পেলালে, যদিও এই সম্পত্তি আৰ্জোতে ভেঁৰৰ দ্বাৰা এটোপাও পৰা নাই। আগতে এই সম্পত্তি যিদৰে অনায়াসে ত্যাগ কৰিব পাৰিব বুলি ভেঁৰ ধাৰণা কৰিছিল, কিন্তু এতিয়া এই সম্পত্তি ত্যাগৰ প্ৰৱণ নাই, বৰং জমিদাৰীৰ মাটিবোৰ খাজানালৈ লগাই, আয়ৰ অন্ধ অংশ ত্যাগ কৰিবলৈকো ভেঁৰৰ মনে নুহ'ল। ভেঁৰৰ মনত এটা নতুন যুক্তি আহি পৰিল যে এইদৰে খেতিয়ক বিলাকক মাটি লগাই দিয়া আৰু যি সম্পত্তিটোৰ ওপৰত ভেঁৰ প্ৰবৰ্তি আছে, সেই সম্পত্তিটো এইদৰে ধ্বংসৰ পথলৈ এৰি দিয়া উচিত নহয়।

মই ভূ-সম্পত্তি বখা উচিত নহয়, কিন্তু এই সম্পত্তি নেৰাখিলে মোৰ বাংলা আৰু খেতি বাতি বখাও সম্ভৱ নহয়। আনহাতে মইতো চাইবেৰীয়ালৈ যাবলৈ ওলাইছোঁ। ভেতিয়া মোৰ বাংলাঘৰ আৰু জমিদাৰীৰ প্ৰয়োজন নাই বা কি ?” এইদৰে ভেঁৰ অস্বৰৰ পৰা এটা বাণী পালে। কিন্তু পুনৰ আৰু এটা বাণী ভেঁৰৰ অন্তৰত প্ৰতিধ্বনিত হ'ল। “এই বিলাক কথা সঁচা হ'লেও তুমিভো পোটেই জীৱন চাইবেৰীয়াত কটোৱা সম্ভৱ নহয়। পিছত কোনো যুৱতীৰ পানিগ্ৰহণ কৰিলে তোমাৰ সন্তি-সন্ততি হ'ব পাৰে আৰু এই সম্পত্তি তুমি যিদৰে পাইছিল, সেইদৰে তোমাৰ সন্তি-সন্ততিকো দি থৈ যাব লাগিব। এই বাটৰাৰী

বোবৰ সম্পৰ্কেও তোমাৰ কৰ্তব্য আছে। এই সম্পত্তিবোৰ লোকক দিয়া বা ধ্বংস কৰি পেলোৱা সহজ, কিন্তু সম্পত্তি আৰ্জা অতি কঠিন। তোমাৰ ভবিষ্যৎ জীৱনৰ কাৰণে বিবেচনা কৰা। ভবিষ্যতে তুমি কেনেকৈ দিন কটাবা তাক ভাবা। এইবিলাক ভাবি-চিন্তিহে তুমি সম্পত্তিত হাত দিব। লগতে তুমি এই বিলাক কাম তোমাৰ বিবেকৰ নিৰ্দেশ মতে কৰিবলৈ গৈছানে, নে তুমি মাহুহৰ আগত কিতাহি দেখুৱাব খুজিছা তাক ভাবি চোৱা।” নেক্লিউদে নিজে নিজে এইদৰে প্ৰশ্ন কৰিলে। তেওঁ নিজে নিজে স্বীকাৰ কৰিবলৈ বাধ্য হ’ল যে অল্প মাহুহে তেওঁৰ সম্পৰ্কে কি মতামত দিব, সেই কথাই তেওঁক প্ৰভাৱান্বিত কৰিছে। যিমানেই এইবোৰ কথা তেওঁ ভাবিবলৈ ধৰিলে, সিমানেই সমস্ত সমাধান দূৰিত হ’ল।

এই ভাববোৰ যাতে মনৰ পৰা আঁতৰি যায়, আৰু পুৱা শুই উঠি যাতে তেওঁ জুহু মন্ত্ৰিকৰে সমস্ত সমাধানৰ এটা সু-পথ পাব পাৰে, এই ভাবি নেক্লিউদে বিছনাত শুই পৰিল। কিন্তু তথাপি বহু পৰলৈ তেওঁৰ টোপনি নাছিল। নিশ্ৰম বতাহ আৰু সুন্দৰ জোনাক আহি তেওঁৰ কোঠাত সোমাল। বিছনাৰ পৰা ভেকুলিবোৰৰ টোৰটোৰণি তেওঁ শুনিবলৈ ধৰিলে। আৰু শুনিবলৈ ধৰিলে তেওঁৰ খিৰিকীৰ ওচৰতে সৰু সৰু চৰাই কিছুমানে গাই থকা গান। ভেকুলি আৰু এই চৰাইবোৰৰ সন্মিলিত শব্দ শুনি তেওঁৰ ইন্সপেক্টৰ আৰু ইন্সপেক্টৰৰ জীয়েকৰ গানৰ কথা স্মৰণ হ’ল। লগত তেওঁৰ মনত পৰিল মাচলভাৰ কথা আৰু ভেকুলীৰ শব্দৰ দৰে কেনেকৈ কথা কওঁতে তাইৰ ওঁঠ ছুটি কঁপি উঠিছিল। তাই প্ৰতিবাদ কৰি কৈছিল, “আপোনাৰ ইচ্ছা সম্পূৰ্ণ ত্যাগ কৰক।” তাৰ পিছত মনলৈ আহিল জাৰ্মান মেনেজাৰ জনৰ কথা। আকৌ ভেকুলীৰ কথা। পুনৰ তেওঁৰ মনলৈ আহিল, মাচলভাই তেওঁক বিদ্ৰূপ কৰি কোৱা কথা। “আপুনি ৰাজকুমাৰ আৰু মই দণ্ডিত কয়দি।” “নহয় এই বিলাক চিন্তাত মই গা ঢালি দিয়া উচিত নহয়।” নেক্লিউদে ভাবে। তেওঁ পুনৰ নিজক সজাগ কৰি প্ৰশ্ন কৰিলে “বাক মই শুদ্ধই কৰিছোঁনে অন্তৰ্দ্ধই কৰিছোঁ? মই সেই কথা জনা নাই। বেচ তাৰ কাৰণে কোনো পৰোষা নাই। জনা নজনা একেই। মই এতিয়া শুই থকাই ভাল।” ক্ৰমে তেওঁৰ চিন্তাৰ ঢৌবোৰ মাব গ’ল। তেওঁৰ মন পুনৰ সীমাবদ্ধ হ’ল জাৰ্মান মেনেজাৰ আৰু মাচলভাৰ ওপৰত।”

ছুই

পিছদিনা পুৱা নটা বজাত নেক্লিউদভে সাৰ পালে। তেওঁৰ আলপৈচান খৰা অক্ষিচৰ কেবাগীজনে তেওঁ শুই উঠা গম পাই তেওঁৰ ধুনীয়া চক্চকাই থকা বুটযোৰ আৰু অলপ নিজৰাৰ পানী আনি দিলে। কেবাগীয়ে তেওঁক খবৰ দিলে যে ইতিমধ্যেই ক্লবক সকল আহি সভাস্থলত উপস্থিত হৈছে। নেক্লিউদভে জাপ মাৰি বিছনাৰ পৰা নামি, তেওঁৰ মনৰ চিন্তাবোৰ জাঁত লগাই ল'লে। বোৱা কালি তেওঁ সম্পত্তি ত্যাগ কৰিবলৈ ওলোৱা বাবে, যি সন্দেহ আৰু অনিশ্চয়তা আছিল, তাৰ লেশমাত্ৰও চিনচাব নাই। তেওঁ নিজেই আচৰিত হয় কিয় তেওঁৰ এনেকুৱা অনিশ্চয়তা আছিল। তেওঁ উপস্থিত কামখিনি আনন্দ সহকাৰে সমাধা কৰিবলৈ আগবাঢ়িল আৰু সেইবাবে তেওঁ নিজে গৌৰৱহে অনুভৱ কৰিলে।

খিৰিকীয়েদি চাই পঠালে তেওঁৰ পুৰণা বননি হৈ থকা টেনিচ খেলা পথাৰখন দেখা যায়। এই পথাৰতেই ক্লবক সকল আহি সমাগত হৈছে। ডেকুলীযোৰৰ আগদিনা বাতিৰ টোৰটোৰণি অথলে বোৱা নাই। আজি বতৰটো যথেষ্ট গোম। যদিও বিশেষ বতাহ নাই, তথাপি দুটোপ এটোপ বৰষুণ পৰি আছে। বৰষুণ পৰাৰ ফলত মাটিৰ পৰা ভাপ ওলাই, ভাপৰ গোক্ৰবোৰ খিৰিকীয়েদি কোঠাত সোমাইছে। গছ-গছনি হাবি-বন-মাটি, আটাইবোৰে যেন বৰ্ষাৰ নতুন আগমনলৈ বাট চাই আছে।

নেক্লিউদভে সাজপাৰ পৰিধান কৰিবলৈ লাগিল আৰু বাহিৰত জমা হোৱা ক্লবক সকলৰ ফালেও, মাজে মাজে ভূমুকিয়াই চাইছে। এজন এজনকৈ ক্লবক আহি উপস্থিত হৈছে। যুৱৰ ছেট্-নমাই ইজনে সিজনক সভাৰণ জ্ঞাপন কৰিছে আৰু সকলোৱে চক্ৰাকাৰ হৈ বহিছে। কিছুমানে লাথুটিত ভৰদি থিয় হৈ কথোপকথন কৰি আছে। হাটপুট ডেকা জাৰ্মান মেনেজাৰজনে সেউজীয়া বৰণৰ, থিয় কলাৰ আৰু বহু বুটায় লগোৱা জেকেট এটা পিন্ধি, নেক্লিউদভৰ ওচৰলৈ আহি ক্লবক সকল জমা হোৱাৰ খবৰ দিলে। নেক্লিউদভে পুৱা আহাঁৰ গ্ৰহণ কৰালৈকে তেওঁলোকে অপেক্ষা কৰিব। চাহ আৰু কফি বিহকে ভাল পাই তাকে গ্ৰহণ কৰিবৰ কাৰণে মেনেজাৰে নেক্লিউদভক আমন্ত্ৰণ কৰিলে।

“নহয়, মই চাহ খোৱাৰ পূৰ্বেই তেওঁলোকৰ লগত কথা হওঁ।” নেক্লিউদভে

ক'লে। কৃষক সকলৰ লগত আলোচনাৰ কথা ভাবি নেক্লিউদন্তৰ মনত
লাজকুবীয়া ভাব এটাও আহি পৰিল।

অপ্ৰত্যাশিত ভাৱে কৃষক সকলৰ মনৰ কামনা এটা পূৰ কৰিবৰ কাৰণে তেওঁ
আগবাঢ়িছে, যদিও এনে আশা পূৰ হোৱাৰ কোনো সম্ভাৱনা কোনো দিনেই
তেওঁলোকে দেখা নাছিল। নিম্নতম খাজনা লৈ কৃষক সকলক মাটি ভগাই
দিয়া, এয়ে হ'ল তেওঁৰ উদ্দেশ্য। কিন্তু এনে এটা মহৎ উপকাৰ কৰিবলৈ গৈ পেটে
পেটে তেওঁৰ লাজো লাগে। সমুখত কিছুমান ধুনীয়া, কিছুমান ভূপা, কিছুমান
কেঁকোৰা আৰু কিছুমান পকা চুলিৰ মাহুহ দেখি তেওঁৰ মনত খেলিমেলি
লাগি একো কথাকে ক'ব নোৱাৰা হ'ল।

জিপ জিপটৈ ধাৰাসাবে বৰষুণ পৰিয়েই আছে। সমাগত মাহুহবোৰৰ
মূৰত, দাৰি গোঁফত কোট-চোলাত পানী জমা হৈ ভপ্ ভপ্ কৈ পৰিছে।
জমিদাৰীৰ মালিক নেক্লিউদন্তৰ ভাষণ শুনিবলৈ কৃষক সকলে আশা কৰি ব'ল।
কিন্তু তেওঁ লাজত কুঁচিমুচি কোনো কথাকে কব নোৱাৰিলে। এনে এটা
অচল অৱস্থা দেখি, এই ধীৰ আৰু স্থিৰ জাৰ্মান মেনেজাৰজনেই মাত মাতিলে।
তেওঁ নিজকে কৃষকৰ লগত ব্যৱহাৰ কৰিব জনা লোক বুলি বিবেচনা কৰে।
তেওঁ কচ ভাষাও শুনবলৈ জানে। এফালে এই মোটোহা জাৰ্মান মেনেজাৰজন
আৰু নেক্লিউদন্ত আৰু আনফালে সমুখত থকা এই খীলোৱা, শুকুৱা, বুকুৰ
হাঁড় ছাল গুলোৱা কৃষক সকলৰ উপস্থিতিয়ে এটা চকুত লগা দৃশ্যৰ সৃষ্টি কৰিলে।

“এয়া ৰাজকুমাৰ আহি তোমালোকৰ আগত উপস্থিত হৈছে। তোমালোকৰ
এটা বিশেষ উপকাৰ কৰিবৰ কাৰণে এখেত আহিছে। জমিদাৰীৰ মাটিবিলাক
তেখেতে তোমালোকক খাজনা লৈ দি দিব খোঁজে; কিন্তু মোৰ বিশ্বাস
এইদৰে মাটি ল'বৰ তোমালোকৰ যোগ্যতা নাই।” মেনেজাৰে ক'লে।

“ভাহিলি কলিভিক! আমাৰ যোগ্যতা নাই বুলি আপুনি কিয় কয়?
আপোনালোকৰ কাৰণে আমি জানো খেতি কৰি থকা নাই? আপোনালোকৰ
কাম-কাজবোৰতো আমিৱেই কৰি আছোঁ। স্বৰ্গগতা মহিলা গৰাকীৰ ব্যৱহাৰত
আমি সকলোৱেই সন্তোষ পাইছিলোঁ। ভগবানে তেওঁৰ আত্মাৰ মজল কৰক।
আমাৰ বিশ্বাস বৃদ্ধ ৰাজকুমাৰেও যেন আমাক ত্যাগ নকৰে। তেখেতলৈ আমি
অশেষ ধন্যবাদ আগবঢ়ালো।” বঙা চুলিৰ এজন কথাতকঁকী কৃষকে ক'লে।

“হয় সেই কাৰণেই তোমালোকক ইয়ালৈ মতা হৈছে। গোটেই মাটিখিনি
খাজনালৈ লগাই দিয়াই মোৰ ইচ্ছা।” নেক্লিউদন্তে ক'লে।

কৃষক বিলাক নিমন্ত হৈ ব'ল। কোনো জবাবো দিয়া নাই। তেওঁলোকে হয় প্ৰস্তাৱটো বুজিব পৰা নাই, নহয় বিশ্বাস কৰিবলৈ টান পাইছে।

“হয় আমি ভাবি চিন্তি চাওঁ। মাটিখিনি কি আমাক খাজনালৈ দিব খুজিছে? কেনেদৰে কিমান খাজনাত দিব?” মাজ বয়সীয়া এজন কৃষকে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“গোটেইখিনি মাটি ভোমালোকে খেতি কৰি খাব পাৰিবা। চৰ্ত্ত হ'ল ভোমালোকে মাটি খোৱাৰ বাবদ সামান্য খাজনা দিব লাগিব।”

“প্ৰস্তাৱটো বেচ সুন্দৰ হৈছে।” এজন বৃদ্ধ খেতিয়কে ক'লে।

“খাজনাৰ মাত্ৰাও যাতে বেছি নহয় আৰু যাতে আমি শোধাব পাৰো, তেনেকুৱা হ'লে ভাল হয়।” আন এজন কৃষকে ক'লে।

“আমি খাজনা পৰিশোধ নকৰাৰ কোনো কাৰণ নাই। আমি খাজনা দিমই।”

“খেতি-বাতি কৰি খাই জীয়াই থকাৰেই আমাৰ অভ্যাস।”

“তেনেদৰে খাজনালৈ মাটি লগাই দিলে, আপোনালোকৰো সুবিধা আৰু আপোনালোকৰ কোনো আহকালেই নেথাকে। তেতিয়া খাজনা আদায় কৰা বা লোৱাৰ বাহিৰে আপোনালোকৰ আৰু কোনো কামই নেথাকে। এতিয়া ভাবি চ'ক, অতীতত আপোনালোকে কৰা অগ্ৰায় আৰু দুশ্চিন্তাৰ কথা।” একেলগে ভালেমান মানুহে চিঞৰি উঠিল।

“অগ্ৰায় ভোমালোকৰো আছে।” জাৰ্গান মেনেজাৰে মন্তব্য কৰিলে।
“ভোমালোকে যদি নিয়মিত খেতি-বাতি কৰাহেঁতেন……।”

“আমাৰ ক্ষেত্ৰত সেই কথা নেখাটে।” নাক ৰিয় এজন কৃষকে ক'লে।

“আপুনি কয়, ‘ধাননিত কিয় ঘোঁৰা মেলি দিয়া?’ মই কি ইচ্ছা কৰি ঘোঁৰা মেলি দিওঁ। গোটেই দিন ধান দাই আমি ভাগবত ক্ৰান্ত হওঁ। দিন গুছি বহুৰ বেন লাগে। ঘোঁৰা ৰখি থাকোঁতে বাতি কেতিয়াবা টোপনি আহে, আৰু তেতিয়া হয়তো ঘোঁৰা গৈ ধাননিত সোমাই আৰু তেতিয়া আপোনা-লোকৰ গালি খাব লাগে।”

“তথাপি ভোমালোকে নিয়ম মানি চলিব লাগে।”

“নিয়মৰ কথা কোৱা সহজ। কিন্তু নিয়ম মানি চলিবলৈ আমাৰ শক্তিয়ে হুতুল।” এজন গুৰু, বকত, কলাবৰীয়া আদৰ্শবানীয়া মানুহে উত্তৰ দিলে।

“জেওৰা এখন দিবৰ কাৰণে মই জানো ভোমালোকক কোৱা নাছিলোঁ।?”

“তেতিয়া হ’লে জেওবা দিবলৈ আমাক কাঠ-বাহ দিয়ক।” এজন বাওনা মাহুছে ক’লে। “যোৱা বছৰ মই জেওবা দিবলৈ চেষ্টা কৰিছিলো। কিন্তু গছৰ পুলি এটা কাটোতেই, আপুনি মোক তিনিমাহ জেলত উবহৰ কামোৰ খুৱালে। জেওবাৰ কামো সিমানতে শেষ।”

“এইবিলাক কিহৰ কথা কৈছে?” নেক্লিউদে মেনেজাৰক সুধিলে।

“প্ৰতি বছৰেই তেওঁ হাবিৰ পৰা কাঠ চুৰ কৰে আৰু ধৰাও পৰে।” তাৰ পিছত ক্লকজনৰ ফালে চাই মেনেজাৰে ক’লে, “লোকৰ সম্পত্তি হস্তক্ষেপ কৰা উচিত নহয় বুলি তুমি জনা দৰকাৰ।”

“ক’কছোন? আমি জানো আপোনাৰ কথা মানি চলা নাই।” এজন বৃদ্ধলোকে ক’লে—“আমি আপোনাক সন্মান কৰিবলৈ বাধ্য। আমি তো আপোনাৰ হাতৰ পুতলা। বচীৰে বান্ধি আমাক সাঙুৰি পেলাব পাৰে।”

“থোৱা, থোৱা, তোমালোকৰ লগত মই নোৱাৰিম। তোমালোকৰ কথাই সাৰ।” জাৰ্মান মেনেজাৰে ক’লে।

“আপুনি কোৱা কথা সঁচা নহয়। ঘোঁচা মাৰি আপুনি মোৰ মুখ ভাঙি দিছিল। তাৰ বাবে মই কিবা প্ৰতিকাৰ পালোনে? ধনীৰ বিৰুদ্ধে আইন আদালতত কোনো সফল পোৱা নেযায়।”

“তুমি নিজেও আইন মানি চলা উচিত।”

এইদৰে তৰ্কৰ মহৰা চলিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু দুয়ো পক্ষই এই তৰ্কৰ যুঁজ কিহৰ কাৰণে চলাইছে, কোনেও নেজানে। ক্লক সকলৰ মুখবোৰ গোমোঠা হৈ পৰিল আৰু তেওঁলোক ভীতিগ্ৰস্ত হ’ল। আন পক্ষৰ হ’ল ক্ষমতাত বহি থকাৰ বাহাছৰি। তৰ্ক শুনি নেক্লিউদৰ আমনি লাগিল। তেওঁ মাটিৰ খাজনা সম্পৰ্কে এটা বন্দ’বস্ত কৰিবৰ কাৰণে ব্যগ্ৰ হৈ পৰিল।

“এইবিলাক বান্ধ দি এতিয়া মাটিৰ কথা লৈ অহা হ’ক। গোটেই মাটিখিনি মই তোমালোকক দি দিলে, কি হাবে তোমালোকে মোক খাজনা দিবা সেই কথাৰ মীমাংসা হ’ক।”

“এই জমিদাৰী হ’ল আপোনাৰ সম্পত্তি। কিমান খাজনা পালে আপুনি মাটি দিব পাৰে আপুনিৱেই কব।”

নেক্লিউদে খাজনাৰ হাবৰ কথা প্ৰকাশ কৰিলে। কিন্তু, যদিও খাজনাৰ এই হাব ওচৰ-চুবুৰীয়া জমিদাৰীৰ হাবতকৈ অনেক কম আছিল, তথাপি ক্লক সকলে খাজনাৰ হাব বেছি বুলি মন্ত প্ৰকাশ কৰিলে। তেওঁলোকে আৰু কিছু

কম্বাৰলৈ টানি ধৰিলে। নেক্লিউদৰ ধাৰণা আছিল যে তেওঁলোকে সানন্দে এই হাবত যান্ত্ৰি হ'ব, কিন্তু ভেনে সজাৱনাৰ কোনো লক্ষণেই দেখা নগ'ল।

কেৱল এটা কথাই প্ৰকাশ পালে যে তেওঁৰ প্ৰস্তাৱটো কৃষক সকলৰ কাৰণে সুবিধাজনক। কিন্তু প্ৰশ্ন উঠিল, এই খাজনা আদায় কৰি দিব কোনে? খাজনা আদায় দিয়াৰ দায়িত্ব সমূহীয়াতকৈ গোটেই গাঁৱেই ল'ব নে তেওঁলোকৰ ভিতৰৰ কোনো প্ৰতিনিধিমূলক বিশেষ সংস্থাই গ্ৰহণ কৰিব? এই কথা লৈ কৃষক সকলৰ মাজত ভীত বাৰুতিও হ'ল। এক অংশই, দুৰ্বল আৰু নিয়মীয়াতকৈ খাজনা দিব নোৱাৰা কৃষক সকলক বাদ দিব খোজে। শেষত জাৰ্মান মেনেজাৰৰ চেষ্টাত খাজনাৰ হাৰ আৰু চুক্তি সম্পৰ্কে এটা বন্দ'বস্ত হৈ গ'ল। নানান তৰ্ক-বিতৰ্ক কৰি, চিঞৰ-বাখৰ লগাই, পাহাৰৰ কানে কানে কৃষক সকল ঘৰমুখা হ'ল। নেক্লিউদ আৰু জাৰ্মান মেনেজাৰজনে চুক্তিপত্ৰ এখনৰ খচৰা কৰিবৰ কাৰণে অফিচলৈ ঘূৰি আহিল।

নেক্লিউদে আশা কৰা মতেই সকলো কাম সমাধা হ'ল। গোটেই জিলাত খেতিয়ক সকলে যি হাবত খাজনা দিয়ে, তাতকৈ ৩০ টকা কম। ইয়াৰ ফলত নেক্লিউদৰ মুঠ আয়ৰ আধা কমি গ'ল। তথাপি বাকী অংশই তেওঁৰ কাৰণে যথেষ্ট। ইয়াৰ বাহিৰেও জংজল মাটিখিনি, কুৰিৰ সঁ-সঁজুলি বিক্ৰী কৰিও তেওঁ কিছু টকা পাব। সকলো কথাৰ সুবন্দ'বস্ত হোৱা সত্ত্বেও তেওঁ যেন কিবা এটা বিষয়ে অপমানিত বোধ কৰে। যদিও কৃষক সকলে তেওঁক ধন্যবাদ দি গ'ল, তথাপি অনুমান হয়—এওঁলোক যেন অসন্তুষ্ট। হয়তো তেওঁলোকে আৰু আশা কৰে। ফল এয়ে হ'ল যে বহুতখিনি ত্যাগ কৰা সত্ত্বেও তেওঁ কৃষকসকলৰ আশা পূৰ্ণ কৰিব নোৱাৰিলে।

পিছদিনা কৃষকসকলে বাছি দিয়া প্ৰতিনিধি দলৰ লগত চুক্তিপত্ৰ স্বাক্ষৰিত হ'ল। কিন্তু নেক্লিউদৰ মনটো বৰ ভাল নেলাগিল। তেওঁ অনুভৱ কৰিলে তেওঁৰ যেন কিছু কৰ্তব্য বৈ গ'ল। তেওঁৰ কামখিনি সম্পূৰ্ণ নহ'ল। তেওঁ অফিচৰ পৰা ওলাই মেনেজাৰৰ ঘোঁৰা গাৰীত (যিখন গাৰীৰ কথা ষ্টেচনৰ পৰা আহোঁতে গাৰোৱানজনে কৈছিল) উঠি কৃষক সকলৰ পৰা বিদায় ল'লে। কৃষক লকলেও অশঙ্কিত ভাৱত কৰমৰ্দন কৰি মূৰ হুপিয়ালে। ষ্টেচনত বেল ধৰিবৰ কাৰণে তেওঁ গাৰী এৰি দিলে।

“বাটত আহোঁতেও তেওঁ মনত বিৰক্তি অনুভৱ কৰে। কিবা এটা কাৰণে তেওঁ যেন নিজে নিজে লজ্জিত।

তিনি

নেক্লিউডতে উত্তৰাধিকাৰীহুৱে পেহীয়েক দুগৰাকীৰ পৰাও এখন জমিদাৰী পাইছিল। কুজ্‌মিনস্কীৰ পৰা আহি, তেওঁ এই জমিদাৰীত উপস্থিত হ'ল। এই জমিদাৰীৰ গৰাকিনী অৰ্থাৎ তেওঁৰ পেহীয়েক দুগৰাকীৰ ঘৰত থাকোঁতেই তেওঁ প্ৰথম কাটুংচাৰ সংস্পৰ্শত আহিছিল। কুজ্‌মিনস্কীত তেওঁ মাটিবাৰীৰ বিন্দৰে বন্দবস্ত কৰিছিল এই জমিদাৰীতো তেওঁ ভেনে এটা বন্দবস্ত কৰিব খোজে। ইয়াৰ উপৰিও কাটুংচা আৰু তাইৰ গৰ্ভজাত সন্তানটোৰ বিষয়েও জানিবলৈ তেওঁৰ আগ্ৰহ আৰু সেই সম্পৰ্কে এটা অনুসন্ধান কৰাবো তেওঁৰ ইচ্ছা। তেওঁৰ জানিবলৈ আগ্ৰহ সেই সন্তানটোৰ মৃত্যু হোৱা কথা সঁচানে মিছা আৰু মৃত্যু হ'ল যদি কি হৈ যবিল।

অতি দোকমোকালিতে তেওঁ আহি পানৌ পালেহি। গাড়ীৰ পৰা নামিয়েই তেওঁ দেখিবলৈ পালে ভাগি ছিগি উঠিল যাবলৈ উপক্ৰম কৰা ঘৰবোৰ। বিশেষকৈ মূল বাংলাটোৰ অৱস্থা অতি শোক লগা। ঘৰটোৰ ওপৰৰ সেউজীয়া টিনপাতবোৰৰ ওপৰত ভালেদিন কোনো পেইণ্ট দিয়া হোৱা নাই। মামৰ উঠি টিনপাতবোৰ বঙা হৈ পৰিছে। কেইখনমান টিন সম্ভৱ বতাহে উৰাই বেকা কৰি ৰাখিছে। বেৰৰ তক্তাবোৰ বহু ঠাইত এৰাই গৈছে। কোনোলোকে ইচ্ছা কৰিলে মামৰে ধৰা গজালবোৰ একত্ৰাই অনায়াসে তক্তাবোৰ চুব কৰি নিব পাৰে। দুয়োটা পাৰ্টিক, বিশেষকৈ তেওঁৰ স্মৰণীয় কাৰবীয়া পাৰ্টিকটোৰ অৱস্থা একেবাবে বেয়া, ভগ্নপ্ৰায়। মাৰলীবোৰ ওলাই আছে। খিৰিকী কিছুমান তক্তামাৰি বন্ধ কৰা আছে। মেনেজাৰ থকা ৰিভিং, ৰাফিনিছৰ আৰু ৰোৱা-খালাটোবোৰ মুহূৰ্ণ অৱস্থা। কেৱল বাগানখন কিছু ভাল আছে। কিন্তু গছ-গছনিবোৰ ঘনাই পৰিছে আৰু গছবোৰত যথেষ্ট ফুল ফুলি আছে। চেৰি, আভলাচ্ আৰু বগৰি গছবোৰত লাগি আছে। বাৰ বছৰৰ আগতে লিলাক গছবোৰ যেনেদৰে জোপোহা আছিল, এতিয়াও তেনেদৰেই আছে। এই জোপোহা লিলাক বিলাকৰ মাজতেই নেক্লিউডতে ৰোড়ী কাটুংচাৰ লগত খেল-ধেমালি কৰিছিল। ওচৰত থকা সৰু নৈখনৰ কুলু কুলু শব্দ এতিয়াও শুনিবলৈ পোৱা যায়।

মেনেজাৰ মাহুহজন চেমিনাৰীৰ ছাত্ৰ আছিল। তেওঁ চেমিনাৰীৰ পাঠ্য শ্ৰেণ কৰিব নোৱাৰিলে। তাৰ পিছত আহি এই কামত মকবল হয়। তেওঁ চোভাললৈ ওলাই আহি এটা মুহূৰ্ত্ত হাঁহি মাৰি, নেক্লিউদভক আগবঢ়াই নিলে। তেওঁৰ মুখত হাঁহি লাগিয়েই আছিল। নেক্লিউদভ আৰু মেনেজাৰ দুয়ো অফিচ পাৰ্টিচনৰ ভিতৰ ফালে সোমাই গ'ল। বাহিৰত ফুচুচাই কথা পতা তেওঁলোকে জনিবলৈ পাইছিল। এনেতে নেক্লিউদভ অহা ঘোঁৰাগাড়ীখনে ভাৰা এটা পাই, টি-লি-লিং কৰি টিলিঙা বজাই গুছি গ'ল। তাৰ পিছত চাৰিও ফালে নৌবহতা বিৰাজ মান। এনে সময়তে বাহিৰ ফালে ধিৰিকৌৰ কাষেদি গাঁৱলীয়া ফেচনৰ ব্লাউচ্ পিন্ধা আৰু খালি ভৰিৰে সৰু ছোৱালী এজনী দৌৰ মাৰিলে আৰু পিছে পিছে আন এজন মাহুহে জোটাৰ খটপ্ খটপ্ আৱাজ কৰি খোজ কাঢ়ি যোৱা অনুমান হ'ল।

নেক্লিউদভে এই সৰু অফিচ কুঠৰীটোতে বহি বাগান খনলৈ চাই আছে। ধিৰিকৌৰেদি বসন্তৰ এছাটী মুহূৰ্ত্ত মলয়াৰ বা সোমাই আহিল, আৰু কঢ়িয়াই আনিলে খানি ধোৱা নতুন মাটিৰ গোন্ধ। বতাহ ছাটিয়ে তেওঁৰ কপালৰ চুলি বিলাক জোকাৰি বাগৰি গ'ল।

ওচৰ নৈ খনত কিছুমান তিৰোতা মাহুহে কাপোৰ ধুই আছিল। ছটপ্ ছটপ্ কৈ হাঁতুৰিৰে মৰিয়াই কাপোৰ ধোৱা আৱাজ আহি তেওঁৰ কাণত পৰিল। মিলটোৰ পানী বোগান দিয়া পুখুৰীটোৰ ওপৰেদি শব্দৰ ঢোবোৰ বিয়পি গৈছে। মিলৰ পানীবোৰ তালে তালে বাগৰি পৰা শব্দও আহি তেওঁৰ কাণত লাগিছেহি। ভয়ত ভীত মাথি এটাই গোঁ-গোঁৱাই তেওঁৰ কাণৰ কাষেদি উৰি গ'ল।

অকস্মাতে নেক্লিউদভৰ মনটো বহু অতীতলৈ উৰি গ'ল। তেওঁ যেতিয়া এজন সবলচিঠীয়া যুৱক আছিল, তেতিয়াও তিৰোতা মাহুহবোৰে কাপোৰ ধোৱাৰ আৱাজ মিলৰ পুখুৰীটোৰ ওপৰেদি বাগৰি আহিছিল। সেই শব্দবোৰে তেওঁৰ কাণত বাবে বাবে খুলিয়াই গৈছিল। তেতিয়া আজিৰ দৰেই বসন্তৰ মুহূৰ্ত্ত মলয়া বৈ গৈছিল আৰু ধিৰিকৌৰ কাঠত আঁৰি ধোৱাচিৰিলি চিৰিলি কাকন্ত-বোৰ বতাহত জোকাৰ খাই উঠিছিল। তেওঁ যে আজি এজন ওঠৰ বহুবীয়া যুৱক নহয় সেই কথা ঠিক, কিন্তু তেওঁৰ সেই যৌৱন অৱস্থাত এটা বলিষ্ঠ ভৱিষ্যতৰ যি সপোন দেখিছিল, মনৰ আশা-আকাঙ্ক্ষা, নিৰ্ম্মলতা আৰু পৱিত্ৰতা যেনে আছিল, আজিও তেওঁৰ মনটো যেন তেনেকুৱাই লাগে। তেনে অমূল্যভাৱেই যেন মনৰ ভিতৰত উথল মাখল লগাইছে। কিন্তু পিছ মুহূৰ্ত্ততে তেওঁৰ ভাব হয়

এইবিলাক সপোনৰ বাহিৰে একো নহয় আৰু এনে অৱস্থাত কোনো সম্ভাৱনাই নাই। এক বিষাদৰ ডাহৰে যেন পুনৰ তেওঁৰ মনটো আগুৰি ধৰে।

“আপুনিভো অলপ খোৱা-বোৱা কৰিব লাগিছিল। কেতিয়া কৰিব?” হাঁহি মাৰি মেনেজাৰে স্মৃছিলে।

“যেতিয়াই তোমাৰ ইচ্ছা, অৱশ্যে মোৰ অলপো ভোক লগা নাই। প্ৰথমতে মই গাঁৱৰ পৰা এপাক কুৰি আহিম।”

“এবাৰ ঘৰৰ ভিতৰলৈ সোমাই চকু দিলে নথৈ বং পাম। ভিতৰৰ বয়-বস্তুবোৰ আগৰদৰেই সজোৱা আছে, যদিও বাহিৰ ফালে.....।”

“ধন্যবাদ! এতিয়া নহয়। পিছত মই চাম। এটা কথা মোক কোৱাছোন? ইয়াত মেট্ৰোৱনা খাবিনা বুলি কোনো তিৰোতা মানুহ আছেনে কি?” (তেওঁ কাটুংচাৰ মাহীয়েক।)

“হয়, এই গাঁৱতে আছে। তেওঁ গুপ্ত ভাবে মদ বিক্ৰী কৰে। এই কাম কৰা বাবে মই এবাৰ তাইক গালিও পাৰিছিলোঁ। মদ বিক্ৰী নকৰিও তাইৰ কোনো উপাই নাই। বুঢ়ী মানুহ, নাতি-নাতিনীও আছে।” গৰাকীক ধুছি কৰাৰ ভাৱত মেনেজাৰে হাঁহি হাঁহি ক’লে। তেওঁৰ ধাৰণা যে এইবিলাক বিষয়ত তেওঁৰে সৈতে নেক্লিউদৰ দৃষ্টিভঙ্গী একেই।

“কিমান দূৰত থাকে? মই গৈ এবাৰ লগ পাই আহিব খোঁজোঁ।”

“গাঁৱৰ একেবাৰে সিমূৰত তাই থাকে। সিমূৰৰ ছঘৰ মানুহ বাদ দিলেই তাইৰ ঘৰ পাই। ঘৰটো পোৱাৰ আগতে ইটাৰ পকী ঘৰ এটা আছে। এই পকী ঘৰৰ পিছৰ ঘৰতেই তাই থাকে। মই নিজেই তাইৰ ঘৰটো দেখুৱাই দিম।” পুনৰ এটা গছীন হাঁহি মাৰি মেনেজাৰ ক’লে।

“ধন্যবাদ! তুমি নেলাগে। মই নিজেই ঘৰটো উলিয়াই ল’ম। ইতিমধ্যে তুমি এটা কাম কৰা। গাঁৱৰ কৃষক বিলাকক এখন মিটিঙলৈ মাতা, ক’বা যে মই মাটি-বাৰি সম্পৰ্কে কথা পাতিব খোঁজোঁ।” নেক্লিউদে মেনেজাৰক ক’লে। কুজ্‌মিনস্কীত তেওঁ যেনেদৰে বন্দ’হস্ত কৰি আহিছে, ইয়াতো তেনেকুৱা এটা বন্দ’হস্ত কৰাৰ তেওঁৰ ইচ্ছা। পাৰিলে আজি আবেলিয়েই তেওঁ এই কাম কৰিব খোজে।

চাৰি

গেটৰ বাহিৰ ফালে থকা ঘাঁহনিখনৰ মাজেদি আছিল মানুহ অহা যোৱা কৰা এটা সৰু বাট। ছয়োকাৰে কিছুমান কল গছ আৰু কিবা কিবি গছৰ মুঢ়াবে ভৰি আছিল। ইয়েৰিং পিছা সৰু ছোৱালীজনী পুনৰ এই বাটেদিয়েই ঘূৰি আহোঁতে গেটৰ মুখতে নেক্লিউদৰে লগ পালে। বাওঁহাত খন জোকাৰি ছোৱালীজনীয়ে পুনৰ কোবেৰে আহি আছিল। ককালত আছিল ধুনীয়া বঙৰ এখন 'এপ্ৰণ'। ভৰিত জোতা নাই। কলাকুল দুটা শকত। সোঁত হাতে পেটত সাৰত মাৰি কুকুৰা এটা লৈ আহিছিল। ছোৱালীজনীয়ে তেওঁক দেখি লাহে লাহে খোজ দিলে আৰু ওচৰ পালত নেক্লিউদৰক নমস্কাৰ জনাই পুনৰ বেগাবেগিটৈ খোজ দি গুছি গ'ল। অলপ দূৰ গৈ কুঁৱাটোৰ ওচৰত আৰু এগৰাকী বৃদ্ধা নাৰী তেওঁ লগ পালে। বুঢ়ীয়ে লাখুটি এদালত আঁৰি পিঠিত বোজাই দি কলহ দুটাত পানী কঢ়িয়াই নিছিল। গাত আছিল কপাহী সূতাৰ এটা লেতেৰা ব্লাউচ। বুঢ়ীয়েও কলহ দুটা মাটিত সাৱধানৰে থৈ মূৰ জোকাৰি নমস্কাৰ জনালে।

কুঁৱাটো পাৰ হৈয়েই নেক্লিউদৰে গাবঁত সোমাল। বতৰ আছিল ফৰকাল। ব'দ বৰ বেছি। সময় প্ৰায় দহ বাজিছিল। মাজে মাজে একোডোখৰ ডাবৰ আহি বেলিটো ঢাকি ধৰিছিল। একেবাৰে দুৰ্গন্ধ নহ'লেও, বাটটোত গোবৰৰ গোন্ধ। মানুহবোৰ চোতালত জুম বান্ধি আছিল। গাড়ীবোৰত পাহাৰৰ কাষলৈ কঢ়িয়াই নিয়া গোবৰৰ পৰাই এই গোন্ধ আহিছিল। মানুহবোৰৰ ভৰিত কোনো জোতা নাছিল। গাৰ কামিজ আৰু পেণ্টবোৰ সাৰ, জাবৰ, গোবৰ লাগি লেতেৰা। তেওঁলোকে নেক্লিউদৰ নিচিনা ওখ, দৃষ্টপৃষ্ট আৰু কপালী ৰিবন বন্ধা হেট পিছা এজন মানুহ দেখি কোতুহলেৰে চাবলৈ ধৰিলে। ধুনীয়া লাঠি এদাল হাতত লৈ নেক্লিউদৰে খোজ কাঢ়ি গৈ আছিল। বহু ক্ৰমকে পৰাৰ পৰা কাম কৰি ঘূৰিছিল। তেওঁলোকে নেক্লিউদৰক দেখি মূৰৰ টুপী নমাই সম্ভাষণ জনালে। ভিবোতা মানুহবোৰ ঘৰৰ বাহিৰ ওলাই তেওঁক চাবলৈ ধৰিলে। বহুতেই একেঠেৰে তেওঁলৈ তথা লাগি চাই আছিল।

চতুৰ্থ গেটখন পাৰ হোৱাৰ পিছত নেক্লিউদৰে গোবৰ অনা গাড়ী এখনৰ মুখামুখি হৈ, কিছু সময় তেওঁ ব'ব লগা হৈছিল। গাড়ীত উঠাৰ আশাৰে

হবছৰীয়া ল'ৰা এটাই গাড়ীৰ পিছে পিছে আহি আছিল। এইদৰে বহুত মানুহ, গাড়ী, ঘোৰা ভেঙ পাব হৈ গ'ল। ভেঙলোকৰ সকলোৰে চকু এই নতুন মানুহ জনৰ ওপৰত।

এনেতে এজন বৃদ্ধলোকে নেক্লিউদৰ্শক লগ পালে। বৃদ্ধই ভেঙক প্ৰশ্ন কৰিলে, “আপুনি আমাৰ জমিদাৰনী সকলৰ ভতিজা নহয় নে?”

“হয়, ভেঙলোক মোৰ পেহী হয়।”

“আপুনি যে আমাক দেখা দিবলৈ আহি এইকণ অল্পগ্ৰহ কৰিলে, সেই বাবে আমি নথৈ বং পাইছোঁ।” কথা চহকী বৃদ্ধজনে ক'লে।

“হয়, মই তোমালোকক চাবলৈকে আহিছোঁ। পিছে খা-খবৰ কেনে?” দোধোৰ মোধোৰ ভাৱত নেক্লিউদৰ্শে স্তম্ভিলে।

“আমাৰ কথা ক'ম কি? আমাৰ অৱস্থা একেবাৰে হাঁহে চৰা পানীৰ দৰে।” কথাষাৰ কৈ বৃদ্ধই যেন অলপ সন্তোষহে পালে।

“অৱস্থা ইমান বেয়া হোৱাৰ কাৰণ কি?”

“আমাৰ ছুখৰ কথা ক'ম কাক? আক শুনিব কোনে?”

চোতাল এখন পাব হৈ গৈ, নেক্লিউদৰ্শে চালি এখনৰ তলত থিয় হ'ল। বৃদ্ধ জনেও ক্ৰমে ওচৰ চাপি তেওঁৰ ওচৰতে থমকি ব'ল।

“এই ভগা পঁজাতে আমি বাৰটা প্ৰাণীয়ে বাস কৰোঁ।” দুজনী ভিৰোতা মানুহলৈ আঙুলিয়াই বৃদ্ধই ক'লে। মানুহ দুজনীৰ হাতে হাতে একোখন কৰ্ক আছিল। মূৰৰ কমাল খহি পৰা। ক্ল'ৰ্ট বিলাক দাঙি পিছাত, মেটেৰপেটেৰ হৈ থকা ভবিৰ কলাফুলবিলাক ওলাই আছিল। ভেঙলোকে গোবৰ আৰু জাবৰৰ দম এটাৰ ওচৰতে নেক্লিউদৰ্শলৈ তথা লাগি চাই থিয় হৈ ব'ল।

“প্ৰতি মাহে দুমান, আট্টমোণ আটা-ময়দা কিনিব লাগে। পইচাৰ কাৰণে হাহাকাৰ।”

“তোমাৰ নিজৰ খেতিৰে খাবলৈ নোজোৰে জানো?” নেক্লিউদৰ্শে প্ৰশ্ন কৰিলে।

এটা শৃগাব হাঁহি মাৰি বৃদ্ধই ক'লে, “মোৰ নিজৰ খেতি! খেতি কৰিবলৈ মাটি ক'ত। যিকণ মাটিত খেতি হয়, তাৰে কেয়ল তিনিজনৰ মাখোন খোৰাক হয়। ঘোৱা বছৰ বৰদিনৰ আগতেই ভৰাল উদং হ'ল।”

“পিছে তুমি কেনেকৈ পৰিয়াল পোহা?”

“পৰিয়াল পোহাৰ উপাই হ'ল, এটা ল'ৰাই হাজিৰা কাম কৰে। তাৰ পৰা

তু পইচা আয় হয়। কিছু পইচা আপোনাৰ মেনেজাৰৰ পৰা ৰখ লও। বাৰ্ষিক
উপবাসৰ পূৰ্বেই এই সকলোখিনি শেষ হয়। তাৰোপৰি টেক্স দিবলৈ
থাকেই।”

“টেক্স দিব লাগে কিমান?”

“প্ৰতি চাৰি মাহত ১৭ কবলটক দিব লাগে হজুৰ! আমাৰ জীৱন
এনেকুৱাই। কেনেকৈ জীয়াই আছোঁ তাক বিধতাই হে জানে।”

চোভালত সিঁচৰিত হৈ থকা গোবৰৰ ওপৰেদি খোজ দি, নেক্লিউদভে
জুখিলে, “ভোমাৰ ঘৰৰ ভিতৰলৈ যাব পাবোনে?”

“কিয়? নিশ্চয় পাবে। আহক! আহক!” জুপীকৃত গোবৰবোৰৰ
ওপৰেদি, নেক্লিউদভক বন্ধাই আগবঢ়াই নি, তেওঁৰ পঁজাৰ দুৱাৰ খুলি ভিতৰলৈ
লৈ গ’ল।

ভিৰোভা মালুহ কিজনীয়ে মূৰৰ কমাল পৰিপাটি কৰি, ওপৰলৈ উজাই লোৱা
স্কৰ্ট তললৈ নমাই ল’লে। নেক্লিউদভৰ নিচিনা সুন্দৰ ভূষণেৰে ভূষিত আৰু
চোলাৰ প্লিভ্‌বিলাকত সোণোৱালী জৰী লগোৱা এজন ভদ্ৰলোকক দেখি,
ভিৰোভা মালুহ কিজনীয়ে আচৰিত হোৱাৰ দৰে তথা লাগি চাবলৈ ধৰিলে।
কপাহী কাপোৰৰ চেমিজ্‌ পিন্ধা দুজনী ছোৱালী ঘৰৰ ভিতৰৰ পৰা ওলাই
বাহিৰলৈ দৌৰ দিলে। হেটটো হাতত লৈ, অলপ কুঁজা হৈ নেক্লিউদভে
ভিতৰলৈ সোমাই গ’ল। ঘৰৰ ভিতৰখন অপৰিষ্কাৰ আছিল। ভিতৰ সোমালত
কিছুমান খাও বন্ধৰ টেঙা গোন্ধ তেওঁৰ নাকত লাগিল। কোঠাটো একেবাৰে
জাঁজ। তাতে আছিল আৰু দুখন তাঁতখাল। জুহালৰ ওচৰতে বুঢ়ী এগৰাকীয়ে
চোলাৰ হাত কৌচাই ৰিয় হৈ আছিল! হাত দুখন শোতোৰা পৰা আৰু
খীণোৱা।

“এইয়া আমাৰ জমিদাৰীৰ মালিক। এখেতে আমাক চাবলৈ আহিছে।”
বুজাই ক’লে।

“আহক! আহক! আপুনি অহাৰ বাবে আমি খুব ৰং পাইছোঁ।”
বুজাই ক’লে।

“ভোমালোকেনো কিদৰে দিন কটাইছা, তাকে মই চাবলৈ আহিছোঁ।”

“আপুনি যি দেখিছে সেয়ে, বৰটো উৰলি গৈছে। কাহানিবা ভাগি পৰি
কাৰণক যে নেমাৰিব ক’বই পৰা নাই। আমাৰ সৌ বুঢ়াই কয় যে ‘এয়ে ভাল

* খ্ৰীষ্ট ধৰ্ম্মৰ এটা ৪০ দিনীয় ব্ৰত।

হৈছে। বজাব দবেই আছোঁ।” মূৰটো জোকাৰি সখাঙিডে বৃদ্ধাই ক’লে।
মই এতিয়া ছপবৰ আহাৰ তৈয়াৰ কৰাৰ ব্যস্ত। তাৰোপৰি কাম কৰি
থকা সকলক খুৱাইও আহিব লাগিব।”

“ছপৰীয়া আহাৰৰ কাৰণেনো কি বনাইছা?”

“আমাৰ ছপবৰ আহাৰ। আহাৰ ভালৈ। প্ৰথম ভোজন হ’ল কাটি আৰু
অলপ সূৰা। দ্বিতীয় ভোজন হ’ল অলপ সূৰা আৰু কাটি।” হাঁহি মাৰি বৃদ্ধাই
ক’লে।

“সঁচাই মোক কোঁৱাচোন তোমালোকে কি খোৱা?”

“আমি কি খাওঁ। সঁচাই জানিব খোজে?” বৃদ্ধাই পুনৰ হাঁহি মাৰি
সুধিলে।

“আমাৰ খোৱা বোৱানো চাব কি? হেৰা বুঢ়ী! এখেতক দেখুৱাই
দিয়া।” বুঢ়ীয়ে পুনৰ মূৰ জোকাৰিলে।

“আমাৰ গাঁৱলীয়া খেতিয়কৰ খোৱা-বোৱা চাব কি? দেখিছোঁ আপোনাৰ
জানিবলৈ বৰ আগ্ৰহ। মই আপোনাক কলোৱেই। অলপ সূৰা আৰু অলপ
কাটি। লগতে অকণমান চপ্। মাহুহ এজনীয়ে অলপ মাহু দিছিল। তাৰেই
চপ্ তৈয়াৰী কৰিছোঁ। ইয়াৰ পিছত আৰু অলপ আলু। এয়ে আমাৰ ছপৰীয়া
খাদ্য।”

“আৰু একো নাই?”

“আৰু লাগে কি? পাবই বা ক’ত? কেতিয়াবা একণমান গাখীৰ
থাকে।” দৰজাৰ ফালে আগবাঢ়ি হাঁহি মাৰি বুঢ়ীয়ে ক’লে।

বুঢ়ীয়ে দৰজাখন খুলি দিয়াৰ লগে লগে ভিতৰত দেখিবলৈ পোৱা গ’ল
কিছুমান ল’ৰা-ছোৱালী আৰু কোঁচত কেঁচুৱা লোৱা ভিৰোতা মাহুহ। আটাই-
বোৰে খেতিয়কৰ খাদ্য চাব খোজা এই অচিনাকি ভদ্ৰলোকক জুম খাই চাবলৈ
ধৰিলে। এজন ভদ্ৰলোকৰ লগত এইদৰে কথা পাতিব পৰা বাবে বুঢ়ীয়ে নিজে
নিজেই গোবৰ বোধ কৰিছে।

“আমাৰ নিচিনা ছপৰীয়া নিচলাব জীৱনৰ কথা আপোনাক কি ক’ম।
আপুনি নিজে যি দেখিছে সেয়ে।” বৃদ্ধাই ক’লে। তেওঁ জুম খাই তথা লাগি চাই
থকা লৰা-ছোৱালী আৰু ভিৰোতা মাহুহবোৰক দাবি দি ক’লে, “ভইতে ইয়াত
কি দেখিছ?”

নেক্লিউদৰ মনটো বিবৰ্ত্ত হৈ পৰিল। অৱশ্যে তাৰ কাৰণ কি তেওঁ নিজেও নেজানে। তেওঁ বিদায় লৈ তাৰ পৰা যাবলৈ ওলাল।

বুজুই নেক্লিউদে তেওঁৰ ঘৰত পদাৰ্পণ কৰাৰ বাবে ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলে। বুঢ়াৰ ঘৰৰ পৰা ওলাই নেক্লিউদে পুনৰ বাস্তাইদি আগবাঢ়িল। সুদা ভৰিৰে হুজুৰ ল'বাই তেওঁৰ পিছ ধৰিলে। ল'ৰাহুজুৰৰ ভিতৰত ডাঙৰটোৰ গাত আছিল এটা মলিয়ন কামিজ, আনটোৰ গাত ফটাছিটা এটা বগা চোলা। নেক্লিউদে সিহঁতৰ ফালে ঘূৰি চালে।

বগা চোলা পিন্ধা লৰাটোৱে তেওঁক সুধিলে, “আপুনি এতিয়া কোনফালে যাব ?”

“মেত্ৰীৱনা খাবিনাৰ তালৈ। তোমালোকে তেওঁক চিনি পোৱানে কি ?” নেক্লিউদে প্ৰশ্ন কৰিলে।

কিবা এটা কথা মনত পৰাত, বগা চোলা পিন্ধা লৰাটোৰ হাঁহি উঠিল। কিন্তু আনটো লৰাই গহীনাই তেওঁক সুধিলে, “আপুনি কোন মেত্ৰীৱনাৰ ওচৰলৈ যাব ? বুঢ়ীজনীৰ তালৈ ?”

“হয়, বুঢ়ীৰ তালৈ।”

“অঁ বুজিলো। সোঁ গাঁৱৰ সিমূৰে ধকা মেত্ৰীৱনা বুঢ়ীৰ তালৈ। বাক আৰি আপোনাক ঘৰ দেখুৱাই দিম। কি কোৱা ফেদকা ?”

“বাক যাওঁ হয়, পিছে আমাৰ ঘোঁৰাবোৰ কোনে ৰাখিব ?”

“ভয় নাই, ঘোঁৰা কলৈকো নেযাই।”

ফেদকাও ৰাজি হ'ল। তেওঁলোকে তিনিও মেত্ৰীৱনাৰ ঘৰৰ ফালে খোজ দিলে।

পাঁচ

বয়সিয়াল লোক সকলতকৈ ল'ৰা ছুটাৰ লগত কথা-বতৰা পাতি নেক্লিউদৰ ভাল লাগিল। সিহঁতৰ লগত কথা পাতি পাতি তেওঁ গৈ আছে। বগাচোলা পিন্ধা লৰাটোৱেও হাঁহি সামৰি যুক্তিযুক্ত কথাকে পাতিবলৈ ধৰিলে।

“এই গাৱঁত আটাইতকৈ ছৰীয়া মাহুহ কোন মোক ক'ব পাৰানে ?” নেক্লিউদে সুধিলে।

“ছৰীয়া ? হয়, মিখেইল, চাইমন, মাকাৰভ আৰু মাৰ্ক। একেবাৰে ছৰীয়া। ইয়াৰ ভিতৰত মেৰীয়াৰ অৱস্থা অতি বেয়া।”

“অ’ অনিহিয়াও হুখীয়া । তাইব গক এজনীও নাই । ভিক্ষা কৰি খায় ।”
ফেদকা বোলা ল’ৰাটোৱে ক’লে ।

ভাব কথাত আপত্তি তুলি আনটো ল’ৰাই ক’লে, “তাইব গক নাই হয়, কিন্তু
ঘৰত খায়বীয়া কম । মুঠেই তিনিটা । কিন্তু মাৰ্ফাৰ পাঁচটা পৰিয়াল, তত্পৰি
তাইব গিৰিয়েকো নাই ।”

“তাইব গিৰিয়েকেনো থাকে ক’ত ?” নেক্লিউদে সোধিলে ।

“গিৰিয়েকৰ কথা সোধিছে । তেওঁ জেলত উৰহ পু’হিছে ।” জেলখোৱা
মানুহৰ সম্পৰ্কে গাৰ্বৰ মানুহে যি ভাষা প্ৰয়োগ কৰে ল’ৰাটোৱেও সেই ভাষাতেই
ক’লে ।

“এবছৰৰ আগতে তেওঁ জমিদাৰৰ হাবিৰ ছজোপা গছ কাটিছিল আৰু তাৰ
কাৰণেই জেল ভাত । জেলত সোমোৱা এতিয়া ছমাহ হ’ল । বৈথীয়েকজনীয়ে
ভিক্ষা কৰি খাই কোনোৰকম জীয়াই আছে । ল’ৰা-ছোৱালী তিনিটা আৰু
সিহঁতৰ বেমাৰী বুঢ়ীমাক এজনীও আছে ।” সকল ল’ৰাটোৱে জেল খোৱাৰ কাৰণৰ
বৰ্ণনা দি ক’লে ।

“মাৰ্ফা থাকে ক’ত ?”

ওচৰৰ পঁজাঘৰ এটালৈ আঙুলিয়াই ল’ৰাটোৱে ক’লে, “সেই ঘৰটোত
থাকে ।”

নেক্লিউদে গাৰ্বলীয়া সকল বাটটোৱেদি গৈ আছে । সমুখত তেওঁ ধীণোৱা,
গুৰুৱা কেঁচুৱা এটা ঠুহুক ঠানাককৈ খোজ কাঢ়ি অহা দেখা পালে । কেঁচুৱাটোৰ
ভৰিকিটা বাঁহৰ এচাৰিৰ দৰে । সি কথমপিহে যেন গাৰ ভৰ সহি থিয় হ’ব
পাৰিছে ।

এনেতে লেভেৰা কপাহী ব্লাউচ্ পিন্ধা ভিৰোভা মানুহ এজনীয়ে ঘৰৰ পৰা
‘ভান্ধা ! ভান্ধা !’ বুলি চিঞৰি দৌৰি আহিল ।

মানুহজনী যেন ভয়ত বিহ্বল । নেক্লিউদে কেঁচুৱাটোৰ ওচৰ পোৱাৰ
আগতে, মানুহজনীয়ে ধাপ মাৰি ধৰি ভান্ধাক লৈ গ’ল । নেক্লিউদে যেন
ল’ৰাটোৰ কিবা ক্ষতিহে কৰিব, এনেকুৱাই তাইব ভায় ।

এই মানুহজনীৰ গিৰিয়েকৰ নেক্লিউদৰ বটগছ কটাৰ কাৰণে জেল
ঠৈছে ।

মেষ্ট্ৰীয়াৰ ঘৰৰ ওচৰ পাই, তেওঁ ল’ৰাটোক পুনৰ সোধিলে, “বাক, এই বুঢ়ীৰ
‘অবস্থা কেনে ?’

“মেজীৱনা বুঢ়ীৰ ? ভাইৰ অৱস্থা ভাল। ভাই চুলাই মদ বিক্ৰী কৰি বেচ পইচা পায়।” সকলোবোৰে ক’লে।

মেজীৱনাৰ ঘৰৰ ওচৰ পাঁচত নেকলিউদঙে ল’ৰা হাল বাহিৰত এৰি বুঢ়ীৰ ঘৰলৈ সোমাই গ’ল। চৌৰ ফুট দীঘলৰ এটা পঁজা ঘৰ। ঘৰটোৰ ভিতৰৰ ফুৰালৰ ওচৰতে এখন খাট আছিল। দীঘল মানুহ হ’লে খাটখনত ভৰি মেলি শুব নোৱাৰে। সম্ভৱ এই বিছনাতেই কাটুংচাই সন্তান প্ৰসৱ কৰি বেমাৰত পৰিছিল। এখন ঠাণ্ডাৰে ঘৰৰ ভিতৰৰ ভালেমান ঠাই আগুৰি আছিল।

নেকলিউদঙে সোমাই ষাণ্ডতে বুঢ়ীয়ে নাতিনী এজনীৰে সৈতে ঠাণ্ডা লাগি আছিল। নেকলিউদঙে দেখি বুঢ়ীৰ ছুই নাতিনীয়েক আহি ছৰাবদলিত থিয় হ’ল।

“আপুনি কাক বিচাৰিছে ?” বুঢ়ীয়ে পোনপটীয়াকৈ প্ৰশ্ন কৰিলে।

উত্তৰ জেঙা মাৰি নোৱাৰি মেজীৱনাৰ খং উঠি আছিল। তাৰোপৰি তেওঁ চুলাই মদ বিক্ৰী কৰাৰ কাৰণেও মানুহ আহিলেই উচপ খাই উঠে।

“ওচৰত থকা জমিদাৰীখনৰ মালিক ময়েই। তোমাৰ লগত কথা একেধাৰ পাতিবৰ কাৰণে আহিছোঁ।”

বুঢ়ীৰ মাত হবিল। ততালিকে তেওঁৰ চেহেৰা সলনি হৈ পৰিল। তেওঁ নেকলিউদঙক প্ৰজ্ঞা জনাই ক’লে, “আহক ! আহক ! মই কি যে মুৰ্খ ! আপোনাক চিনিবই পৰা নাছিলোঁ। কোনো বাটৰে মানুহ বুলিয়েই ভাবিছিলোঁ। মোক যেন ক্ষমা কৰে।”

ছৰাবদলিৰ ওচৰত ল’ৰাছোৱালী কিছুমানে জুম বান্ধিলে আৰু সিহঁতৰ পিছতে, তেজ শেঁতা, খীণোৱা কেচুৱা এটালৈ মানুহ এজনী থিয় হৈ আছিল। এই মানুহবোৰ দেখি নেকলিউদঙে বুঢ়ীক ক’লে, “মই অকলশৰে তোমাৰ লগত অলপ কথা কব খোজোঁ।”

বুঢ়ীয়ে তেতিয়া ল’ৰাছোৱালীবোৰক ধমক দি ক’লে, “চাইছ কি ? কি লাগে ? পিঠিত কোৰ লাগে ? দূৰ হ। ছৰাবখন বন্ধ কৰ।”

ল’ৰাছোৱালীৰ দলটো আঁতৰ হ’ল। কোলাত কেচুৱা লোৱা মানুহজনীয়ে দৰজাখন বন্ধ কৰি দিলে।

“মই ভাবিছিলোঁ আহিছে কোন ? আমাৰ গৰাকীয়েই যে আহিছে মোৰ অলপো থিয়ালেই হোৱা নাছিল। মোৰ প্ৰভু ! আহক ! বহক ! বহক !” বুঢ়ীয়ে তেওঁৰ এগ্ৰন্থনেৰেই বহিবলৈ দিয়া আসনখন চাকাক কৰি দিলে।

নেকলিউৰতে আসন গ্ৰহণ কৰিলে। বুঢ়ীয়ে সোঁও হাতেৰে চুতৰিত ধৰি আৰু নেই হাতৰ কিলাকুটিটো বাওঁ হাতত তৰ দি তেওঁৰ সন্মুখত বহি হৈ ব'ল।

মেক্সীমনাই স্নকোমল মধুৰ মাতৰে পুনৰ ক'লে, “মোৰ গ্ৰন্থ! আপুনি এতিয়া বহুত বুঢ়া হ'ল। আগত মই ভেতিয়া দেখোঁ, ভেতিয়া কেনে স্নকৰ দেহতা যেন চেহেবা আছিল। বাক আপুনি মোৰ ওচৰলৈ কি কথা লৈ আহিল?”

“মই ভোম্বাৰ ওচৰলৈ অহাৰ কাৰণ হ'ল তুমি বোধ হয় কাটুংচা মাচলডাক চিনি পোৱা।”

“কিয়? নিশ্চয় চিনি পাওঁ। তাই মোৰ ভতিজা হয়। তাইৰ কথা মই পাহৰিম কেনেকৈ? তাইৰ কথা ভাবিলে এতিয়াও মোৰ চকুলো ওলায়। হৃদয়। ঈশ্বৰৰ ওচৰত দোষ নকৰা মানুহনো কোন আছে? সম্ৰাট জাৰৰ ওচৰতে বা কোনে দোষ কৰা নাই? যৌৱন যেনেকুৱা আমি সকলোৱেই জানো। আমি চাহ পান আৰু স্নৰাপান একেলগে কৰোঁ। কেতিয়াবা স্নৰাৰ ভাল বেছি হয় কৰিব কি? উপায় কি? তাইক বেনিবা আপুনি অলপ মৰম কৰিছিলেই বা তাইৰ গ্ৰতি অলপ ভাল পোৱা হৈছিল, তাতেই বা দোষ কি? ভাল পোৱাৰ কাৰণে তাইক আপুনি পুৰস্কাৰো দিছিল। এম,—এম কবল দিয়াতো ধেমালি কথা নহয়। তাই—তাই কৰিলে কি? তাইৰ কোনো স্নৰিবেচনা নাই। মোৰ কথা শুনাহেঁতেন ভালৈ ধাকিলেহেঁতেন। তাই মোৰ ভতিজা হলেও সঁচা কথা কবই লাগিব। ছোৱালীজনী আচলতে ভাল নহয়। তাইৰ স্নভাৱ বেয়া। মই তাইক ভাল ঠাইত থৈছিলোঁ। কিন্তু তাই থাকিব নেজানিলে। গৰাকীক গালি দি গুছি গ'ল। আহাৰ নিচিনা মানুহে জানো ভক্তলোকক গালি দিয়া উচিত? গভিকেই তাই খেলা খালে। আকৌ সেই ফৰেষ্টাৰৰ ঘৰতো একে দশা। তাতো তাই থাকিব নোৱাৰিলে।

“মই তাইৰ কেচুৱাটোৰ সম্পৰ্কে জানিব খোজো। ভোম্বাৰ ইয়াতে কেচুৱাটো জানো জন্ম হোৱা নাছিল? কেচুৱাটো এতিয়া আছে ক'ত?”

“কেচুৱাটো? হয়, মই তাৰ স্নব্যৱস্থা কৰিছিলোঁ। সেই সময়ত তাইৰ এনেকুৱা অসুখ হ'ল, তাইয়ে আকৌ মানুহ হব, মই ভাবিবই পৰা নাছিলোঁ। গভিকেই সকলো ধৰ্মীয় নীতি-নিয়ম পালন কৰি কেচুৱাটো শিকলদণ্ড খোৱাৰ দিহা কৰিছিলোঁ। বাক যদি মৰেই ভেন্তে অনাথ শিশুটো জানো মৰিবলৈ এৰি দিয়া হুণ্ডত হ'ব? অৱশ্যে কিছুমান মানুহ আছে, নিইতে আহাৰ আদি

নিৰ্বি মাফুছীৰ শিক্তক বৰিবলৈ এৰি দিয়ে। কিন্তু মই তেনে বিধৰ মাহুছ নহয়। মই বহুত কষ্ট কৰি শিক্তসদনলৈ কেঁচুৱাটো পঠোৱাব ব্যৱস্থা কৰিছিলোঁ। তাৰ কাৰণে পা-পইচাও আছিল।”

“শিক্তসদনৰ বেজিন্দী নথৰ আপুনি আনিছিলনে?”

“ঐ, বেজিন্দী নথৰ এটা পাইছিলোঁ। কিন্তু সজ্ঞানটোৰ সদনতেই মৃত্যু হ’ল। তাই বেতিয়া সদনলৈ নিছিল, তেতিয়াই মৃত্যু হ’ল।”

“তাই” মানে তুমি কাৰ কথা কৈছা?”

“স্বৰ্গদনত থকা মাহুছজনীৰ কথা কৈছে।” কেঁচুৱা প্ৰতিপাল কৰা তাইৰ এটা ব্যৱসায়। মাহুছজনীৰ নাম হ’ল মালানীয়া। এতিয়া পিছে তাই নাই। মৃত্যু হৈছে। মাহুছজনী বেচ ভাল আছিল। তাইৰ ব্যৱসায় আছিল এনে ধৰণৰ। কোনোবাই কেঁচুৱা আনিলেই তাই খুৱাই-বুৱাই বাখে। তিনিটা বা চাৰিটা গোটখালে একেলগে তাই শিক্তসদনলৈ লৈ যায়। ল’ৰা-ছোৱালী আপদাল কৰিবও তাই বেচ জানে।”

“তাৰ পিছত?”

“কেটেবীনাৰ কেঁচুৱাটোও তাই সেইদৰেই সদনলৈ নিছিল। তাইৰ দ্ব্যন্ত কেঁচুৱাটো ১৪ দিন মানহে আছিল। মোৰ ধাৰণা কেঁচুৱাটোৰ তাইৰ দ্ব্যন্তেই অস্থিত হৈছিল।”

“কেঁচুৱাটো দেখিবলৈ ভাল আছিল নে?”

“কেনে ধুনীয়া আপুনি সুধিছে? খুব ধুনীয়া আছিল। তাতকৈ ধুনীয়া সজ্ঞান পোৱাই টান। সাইলাথ আপোনাৰ দৰেই।” চকুটাপ মাৰি বুঢ়ীয়ে ক’লে।

“কেঁচুৱাটোৰ অস্থিত হ’ল কিয়। থোৱা-বোৱাৰ ঠিক নাছিলনে কি?”

“থোৱা-বোৱাৰ কথা ক’ব কি? কেৱল খাঙৰ নাম মাথোন। বিশেষকৈ বেতিয়া নিজৰ সজ্ঞান নহয়? কোনে খবৰ বাখে? বাতে কেৱল জীৱটো থাকে তেনেকুৱা মাথোন আহাৰ। তাই কৈছিল যে কেঁচুৱাটো মৰ্কোলে নিছিল আৰু তাতেই শেষ হ’ল। তাই এখন ছাৰ্টিকিকেটো আনিছিল। ছাৰ্টিকিকেটখন ঠিকেই আছিল। মাহুছজনী বেচ জানী।”

এইখিনি মাথোন নেকলিউদে শুওঁব সজ্ঞানৰ কথা জানিব পাৰিলে।

হয়

ছবাব মুখত খুন্দাখুন্দলি থাই নেকলিউদন্ত বাস্তায়ে ওলাই আহিল। তেওঁৰ লগত বোৱা ল'বাহাল তেওঁৰ কাৰণে বাটত অপেক্ষা কৰি আছিল। লগত বিয় হৈ আছিল আৰু কিছুমান নতুন মানুহ। কোলাত কেঁচুৰা লৈ কিছুমান ভিবোতা মানুহো আছিল। তাৰ ভিতৰতে তাপলি মৰা টুপী শিঙা ল'বাতোৰে সৈতে খীণকাৱী মানুহজনীও আছিল। ভেজ নাইকিয়া সোঁতা পৰা কেঁচুৰাটোৰ মুখত এটা অদ্ভুত হাঁহি। সি হাত দুখন একেবাৰে এছাৰি আছিল।

নেকলিউদন্তে বুজিছিল যে কেঁচুৰাটোৰ হাঁহিৰ মাজত বিৰিঙি আছে তাৰ বহু ছংখ-কষ্টৰ ইতিহাস। তেওঁ মানুহজনীৰ পৰিচয়ৰ সম্পৰ্কে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“ওঁয়েই আৰি কোৱা আনাছিয়া।” ডাঙৰ ল'বাতোৱে ক'লে।

নেকলিউদন্তে আনাছিয়াৰ কালে ঘূৰি চাই সুধিলে, “ভোম্বাৰ অৱস্থা কেনে ? খোৱা-বোৱাৰ কাৰণে কি ব্যৱসায় কৰা ?”

“জিয়াই থকাৰ উপাই নাই বুলিলেও হয়। বৰ্তমান মাগি খুজি থাওঁ।” এই বুলি কৈ মানুহজনীয়ে চকুলো টুকিবলৈ ধৰিলে।

তাইৰ কোলাৰ কেঁচুৰাটোৱে হাঁহি, হাঁহি শুকান ভৰিকিটা জোকাবিবলৈ ধৰিলে।

নেকলিউদন্তে জেপৰ পৰা মনিবেগটো উলিয়াই, মানুহজনীৰ হাতত দহ কবলৰ এখন ন'ট শুজি দিলে। তেওঁ পূৰ্বৰ ছথোজমান আগবাঢ়োতেই আৰু এজনী মানুহ আছিল। তাৰ পিছত এগৰাকী বুঢ়ী আৰু এজনী গাভৰু। আটাই বিলাকে তেওঁলোকৰ ছংখৰ কথা কৈ সহায় ভিক্ষা খুজিলে। নেকলিউদন্তেও তেওঁৰ হাতত থকা তিনি কুৰি কবল বিলাই দিলে। এই বিলাক দেখি শুনি তেওঁৰ অন্তৰ বিবাদেৰে ভৰি পৰিল, আৰু মেনেজাৰৰ ঘৰৰ কালে বেগাবেগিকৈ ৰোজ দিলে।

মেনেজাবে সহানুভূতি ওলাই আহি তেওঁক আগবঢ়াই নিলে। তেওঁ লগতে জনাই থ'লে যে আবেলি ক্ৰমক কৰল তেওঁক লগ পাবলৈ আহিব। নেকলিউদন্তে মেনেজাৰক ধন্যবাদ দি, বাগিছাত এপাক ফুৰিবলৈ গ'ল। তেওঁৰ ইচ্ছা বাগিছাত ঘূৰি চাই, নীৰলে চিন্তা কৰি কিছুমান কথা তেওঁ আঁতৰাবি জুকিয়াই ল'ব।

প্ৰথমতে কেনিও হাই উকসি নাছিল। এনেতে মেনেজাৰৰ ঘৰৰ পিছফালে ছজনী ডিবোভা মানুহে উপৰা উপৰি চিঞৰ-বাখৰ কৰা তেওঁ শুনিবলৈ পালে। মানুহ ছজনীয়ে খঙত অধীৰ হৈ কিবা কিবি কোৱা তেওঁ শুনিবলৈ পালে। মাছে মাছে মেনেজাৰে হাঁহি হাঁহি কোৱা কৰাবোৰো আহি তেওঁৰ কাণত পৰিছিলহি।

“মোৰ শক্তিয়ে আক ছুকুলাই। মোৰ দিঙিৰ ক্ৰছটো টানি আঁজুৰি আপুনি কি কৰিব খোজে।” খঙত এজনী মানুহে চিঞৰিছে।

“অকস্মাতে গাইজনী আহি সোমাল।” আনজনীয়ে কৈছে। “গাইজনী এবি দিয়ক। তাইক এনেকৈ বান্ধি শাস্তি কৰিছে কিয়? ল’ৰাছোৱালীকটাই গাখীৰ গাখীৰ বুলি ঘৰত চিঞৰি খলক লগাইছে।”

“হয় জৰিয়না দিয়া, নহয় কাম কৰি দিবলৈ বান্ধি হোৱা।” মেনেজাৰে ক’লে।

নৈকলিউলভে বাগানৰ পৰা ঘূৰি আহি পট্টক’ত ভৰি দিলে। ওচৰতে মাইকী মানুহ ছজনী থিয় হৈ আছিল। তাৰে এজনী সন্তান সন্তৰা। প্ৰসৱলৈ বেছি দিন নাই। খটখটিৰ ওপৰত হলো কোটটোৰ জেপত হাত ঢুটা ভৰাই মেনেজাৰজন থিয় হৈ আছিল। গৰাকীক দেখি মাইকীমানুহ ছজনীয়ে মূৰৰ কমাল কিখন পৰিপাট্টকৈ ল’লে। মেনেজাৰে জেপৰ পৰা হাত ছখন উলিয়াই হাঁহি মাৰিলে।

পোলমাৰ কাৰণ হ’ল এই মেনেজাৰে কোৱামতে খেতিয়ক বিলাকে জমিদাৰীৰ ঘাঁহনিখনত গৰু-পোৱালীবোৰ সোমাবলৈ এবি দিয়ে। কেতিয়াবা গাই গৰুও এৰে। সেই মানুহ ছজনীৰ ছজনী গাই আহি ঘাঁহনিত সোমাইছিল। মেনেজাৰে ধৰাই আনি চোভালত বান্ধি থৈছে। তেওঁ দাবি কৰিছে যে গৰু এবি দিবলৈ হ’লে প্ৰত্যেকৰ কাৰণে ত্ৰিছ কোপেক্টকৈ জৰিয়না দিব লাগিব, নাইবা ছদিনকৈ জমিদাৰীত কাম কৰি দিব লাগিব। মানুহ কিজনীৰ জবাব হ’ল যে ইচ্ছাকৃতভাৱে তেওঁলোকে গৰু এবি দিয়া নাই। গৰুৱেহে চুবকৈ আহি সোমাইছে, তেওঁলোকৰ হাতত কোনো পা-পইচা নাই। গৰু কিজনী ঘাঁহ পানী নিদিবাকৈ চোকা ব’দত বান্ধি ধোৱাৰ কাৰণে ছেছেলিয়াই আছে। তেওঁলোকৰ দাবী হ’ল যে গৰু কিজনী বৰ্তমান খালিচা দিয়ক আৰু পিছে পৰে পইচা-পাতিৰ কাৰণে যি হয় কৰিব।

“মইতো সদাই কৈয়েই থাকোঁ যে গৰুলি ঘৰলৈ গৰু ঘূৰাই নিওঁতে গৰু

বিলাকলৈ চকু দিবা।” হাঁহি হাঁহি নেকলিউদঙৰ ফালে চাই মেনেজাবে ক’লে।
তেওঁ যেন এইবোৰ কথাৰ কাৰণে নেকলিউদঙক সাক্ষীহে কৰিছে।

“কেঁচুৰাটো ক্ষত্বেক ধৰিবলৈ যাওঁতেই গৰু জনী পলাই আহিল।”

“তেতিয়া হ’লে এইদৰে গৰু বাখি থাকোঁতেই গৰু এৰি বোৱা জামো
ভোম্বাৰ উচিত হ’ল?”

“তেনে কেঁচুৰাক খুৱাব কোনে? আপুনি কেঁচুৰাক পিয়াহ দিব নেকি?”

“আজিকালি ঘাঁহ ভাঙিলেও সিমান ধৰিব লগীয়া কথা নহয়। ছদ্দিনৰ
পিছতেই ঘাঁহ আকৌ গজি আহিব।” আনজনী মানুহে ক’লে।

নেকলিউদঙৰ ফালে ঘূৰি মেনেজাবে ক’লে, “আয় গোটেইখিনি ঘাঁহেই নষ্ট
হৈছে। মই যদি ইয়াৰ বাবে জৰিয়না নলওঁ, মই ঘাঁহ পায় ক’ত?”

“এইদৰে আপুনি অন্তায় কথা নক’ব। মোৰ গৰুৱে আগতে কেতিয়াও
সোমোৱা নাই, আক ধৰা পৰাও নাই।” গৰ্ভৱতী মানুহজনীয়ে চিঞৰি ক’লে।

“কিন্তু এতিয়াতো এজনী ধৰা পৰিল। গতিকে, নহয় জৰিয়না দিয়া, নহয়
কাম কৰি দিয়া।”

“ভাল বাক। মই কামেই কৰি দিম। গৰুজনী এৰি দিয়ক। ভোকত
ভাই চিঞৰি আছে।” খঙেৰে মানুহজনীয়ে ক’লে।

“চ’কছোন। মোৰ কোনো খাতি নাই। বাতি দিন খাতি। খাহগৰাকী
বেমাৰী। আমাৰ জিৰিহঁতজন মদন্ত মন্তলীয়া। গোটেই ঘৰৰ কামৰ বোজা
মোৰ ওপৰত। গাৰ শক্তিও যেন শেষ হৈ আহিছে। আপোনালোকৰ
এনেকুৱা কাম কৰিবলগীয়া হোৱা হ’লে উশাহেই ল’ব নোৱাৰিলেহেঁতেন।”

নেকলিউদঙে মেনেজাবক গৰু ছজনী এৰি দিবলৈ কৈ, পুনৰ বাগানলৈ
সোমাই গ’ল। তেওঁ পুনৰ নিজৰ সমস্তা বিলাকৰ কথা চিন্তা কৰি চালে। শেষত
তেওঁ অল্পভৱ কৰিলে যে আক বিশেষ তেওঁ ভাবিব লগীয়া একো নাই।

সমস্তা বিলাকৰ কাৰণে তেওঁৰ এটা পৰিষ্কাৰ ধাৰণা হ’ল। তেওঁ নিজেও
আচৰিত হ’ল যে আনেও এইদৰে সমস্তাবিলাকৰ কিয় প্ৰকৃত স্বৰূপ বুজি পোৱা
নাই আৰু তেওঁৰো এইদৰে জলজল পটপটকৈ ওলাই থকা কথাটো বুজিবলৈ
ইমানদিন লাগিল।

মানুহবোৰ যত্নৰ লাগিছে। এনেকৈ যত্নৰ যত্নত পৰা তেওঁলোকৰ জীৱনৰ
অৰ্থ হৈ পৰিছে। এয়ে হ’ল লিহঁতৰ জীৱন। শিত্ত বিলাকৰ ভিতৰতেই
যত্ন আটাইতকৈ হাব বেছি। প্ৰথম ক্ষেত্ৰত হাইকী মানুহ বিলাকেই হাঁড়

ভগ্না খাটনি খাটে, আৰু বুকুলোক সকলে আধা পেটে থাকি খীণাই শুকাই যায়। এনে জীৱনতেই আত্মজীৱন অভ্যস্ত হৈ সিহঁতে এই জীৱনৰ বীভৎসতা অলপো বুজি, নাপায়। লগতে সিহঁতৰ ফালৰ পৰা ইয়াৰ কোনো প্ৰতিবাদ নাই। কলত আৰি সিহঁতৰ এই হুংখয়ৰ জীৱনকেই স্বাভাৱিক আৰু বাস্তৱ বুলি ধৰি লওঁ। সিহঁতৰ এই প্ৰেৰণিত জীৱনৰ দেখে-দেখকৈ ওলাই থকা কাৰণ সম্পৰ্কে সিহঁতেও জানে। সিহঁতে কেতিয়াবা আঙুলিয়াই দেখুৱাই দিয়েও। কাৰণ হ'ল সিহঁতৰ হাতত মাটি নাই। এই মাটিয়েই হ'ল কৃষকৰ প্ৰাণ আৰু এই প্ৰাণ-দায়ক মাটিৰ পৰা সিহঁতক বঞ্চিত কৰিছে জমিদাৰ গোষ্ঠীয়ে।

বুকু আৰু শিশুবিলাকৰ মৃত্যু নহ'ব কিয়? সিহঁতে মুখত দিবলৈ পোৱা নাই একপ্ৰমানো গাখীৰ। গাখীৰ নোপোৱাৰ কাৰণ হ'ল গৰু পুহিবলৈ ঘাঁহ নাই। ঘাঁহনি কৰিবলৈ মাটি নাই আৰু গৰু চৰাবলৈ চৰণীয়া পথাৰ নাই। সকলো কৃষকৰ এই হুংখ-দৈন্তৰৰ মুখ্য কাৰণ হ'ল এই মাটিৰ অভাৱ। মাটিৰ মালিকানা সম্বন্ধে বন্ধা বঞ্চিত হৈ, সিহঁতে জীৱনৰ এই নৰক-যজ্ঞৰ ভুগিব লাগিছে। বহুমালা স্বৰূপ জমিদাৰ গোষ্ঠীয়ে সিহঁতৰ ভেজা স্তুৰি খাইছে। এনেকুৱা বহু-মূলীয়া মাটি দাব পৰা বঞ্চিত হ'লে, মানুহ বাচি থকা টান হয়, সেই মাটিত আকৌ খতি কৰে কোনে? খাবলৈ নোপোৱা খীণাই শুকাই যোৱা এই কৃষক বিলাকেই। সিহঁতে হুংখ-কষ্ট কৰি যিখিনি ফচল আজি দিয়ে, সেই ফচল বিদেশত বিক্ৰী কৰি, মাটিৰ মালিকে কিনি বহুমূলীয়া আৰু ধুনীয়া হেট, লাঠি, গাড়ী আৰু সোণ-ৰূপৰ বাচন-বৰ্তন। বৰ্তমানে নেকলিউদে এই মানুহবোৰৰ দৰিদ্ৰতা আৰু প্ৰেৰণিত জীৱনৰ সমস্তাৰ কথা অতি পৰিষ্কাৰ ভাৱে বুজিব পাৰিলে।

ই এটা অতি সাংঘাতিক অৱস্থা। এনেদৰে চলিবলৈ কেতিয়াও দিক নোৱাৰি। এই অৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তন ঘটাবলৈ নিশ্চয় এটা উপায় উলিয়াবই লাগিব, নাইবা এই ব্যৱস্থাত অংশ পোৱা বন্ধ হ'ব লাগিব।

“মই নিশ্চয় এটা উপায় উলিয়ায়।” বাৰ্চ গছবোৰৰ তলত ঘূৰি ঘূৰি ভেঙে এনেদৰে ভাবিলে। বিজ্ঞানী সকলে, চৰকাৰী বিষয়া সকলে, আৰু কাকতে-পত্ৰে দৰিদ্ৰতা সম্পৰ্কে অনেক কথা কোৱা হৈছে। দৰিদ্ৰতা নিৰাবণৰ কথা আলোচনা হৈছে। বহু কাৰণৰ কথা উল্লেখ কৰা হৈছে। কিন্তু খেতিয়কৰ ভাগ্য পৰিৱৰ্তনৰ একমাত্ৰ উপায় হ'ল যে খেতিৰ মাটিখিনি ভেঙলোক দি দিয়া। ভেঙে-ভোঁক মাটিৰ প্ৰকৃত মালিক পতা। কিন্তু এই খাভাং আৰু নিশ্চিত উপায়টোক কথা কোনেও নকয়।

হেন্সি জৰ্জৰ মূল ভাষাবোৰৰ কথা নেক্লিউদন্তৰ আকৌ মনত পৰিল। এসময়ত জৰ্জৰ মতাদৰ্শৰ ভেঁও খুবেই ভক্ত হৈ পৰিছিল, আজিও সেইকথা ভেঁও পাহৰা নাই। “পৃথিবীখন কাৰো ব্যক্তিগত সম্পত্তি হ’ব নোৱাৰে। বায়ু, পানী, আৰু ব’দৰ পোহৰ যেনেকৈ বিজ্ঞী কৰা সম্ভৱ নহয়” তেনেকৈ এই পৃথিবীখনো কিনা-বেচা কৰা উচিত নহয়। পৃথিবীয়ে মানুহক যি সা-সুবিধা দিছে, সেই সুবিধা সকলো মানুহে সমানে পোৱা উচিত।” এতিয়া নেক্লিউদন্তে আচল ভাষা উপলব্ধি কৰিলে, কিয় কুজ্মিনস্বত ক্লষক সকলৰ লগত কৰা বন্দ’বস্তৰ কথা মনত পৰিলে তেওঁ নিজেই লজ্জা অনুভৱ কৰে। তেওঁ নিজক আত্ম প্ৰয়ক্ষণ কৰিছে। যি নিজে খেতি নকৰে, তেওঁ যে মাটিৰ স্বত্বতা আকৌৰ গজালি মাৰি ধৰি থকা উচিত নহয়, সেইকথা তেওঁও জানে। অথচ জানি তুমি নিজৰ মালিকানা স্বত্ব ভাগ কৰিবলৈ তেওঁৰ ইচ্ছা যোৱা নাই। ক্লষকক তেওঁ যি সামান্ত্ৰ্য এৰি দিছে, সেইকণ দিববনো তেওঁ কোন? ক্লষক সকলৰ সি ন্যায় প্ৰাণ্য। এই কথা তেওঁ সম্পূৰ্ণ হৃদয়ঙ্গম কৰে। তেওঁ ধাতাং কৰিলে যে তেওঁ আৰু এনেকুৱা কাম নকৰে। কুজ্মিনস্বত হোৱা চুক্তিৰো পুনৰ পৰিৱৰ্ত্তন কৰিব। তেওঁ মনতে এই সিদ্ধান্ত কৰিলে যে খেতিয়ক সকলক তেওঁ মাটখিনি একেবাৰে দিয়েই দিব। ক্লষক সকলে যি খাজনা দিয়ে তাৰে এটা পুঁজি গঠন কৰিব আৰু বাইজৰ হিতাৰ্থে আৰু চৰকাৰী টেক্সৰ কাৰণে এই পুঁজি খৰচ কৰা হ’ব। এই আদায়ীকৃত খাজনাৰ ওপৰত ক্লষকৰ স্বত্ব স্বীকাৰ জোৰ কৰি পোৱা হ’ব। অৱশ্যে এই ব্যৱস্থাই পোনপটীয়া কোনো কৰ লগোৱা হ’ল বুলি ভুলচায়। ভাষাৰ চলতি অৱস্থাত ইয়েই একমাত্ৰ উপায় বুলি গণ্য কৰিব পাৰি। নেক্লিউদন্তৰ মূল বিবেচনা হ’ল এই আঁচনি চালু হ’লে, তেওঁ আৰু জমিৰ মালিক হিচাবে কোনো লাভ খাব লগীয়া নহ’ব।

ইয়াৰ পিছত নেক্লিউদন্তে বাংলালৈ ঘূৰি আহিল। ইতিমধ্যেই যেনেজাবৰ পত্নীয়ে তেওঁৰ ছপৰীয়া ভোজনৰ কাৰণে যুৱৎ আয়েজৰ কৰি সাজু আহিল। চপ, আলু, যুগাঁৰ মাংস, দৈ, মাখন, ঘিঁউ, মিঠাই ইত্যাদি ভৈয়াৰ কৰি ৰাখিছিল। নেক্লিউদন্তৰ অলপ ভোকা লাগিছিল। তেওঁ খাবলৈ বহিল। খোৱাৰ লগে লগে তেওঁ কিছুমান হুস্তিকা পাহৰিও পেলালে। গাঁৱৰ পৰা ঘূৰি আহোতে তেওঁৰ মনটো বিবাহৰ ভাবি আহিছিল, এতিয়া থাই বৈ তেওঁৰ মনটো মুকলি লাগিল।

যেনেজাবৰ পত্নীয়ে দৰজাৰ ওচৰতে থিয় হৈ ভোজন পৰিৱেশন কৰা উদ্যত

কবি আছিল। কাণ্ড কাণ্ডল শিখা হোৱালী এজনীয়ে ভৱেী ভৱে খাঙৰ
 ৰোগাৰ দিছিল। ভোজনৰ পৰিপাটি আয়োজন আৰু জ্বনিপুৰ পৰিবেশন দেখি,
 দ্বীৰ পাবলগীয়াত মেনেজাবে বৃহৎ হাঁহি মাৰি গপত পেটে পেটে ওকলি
 পৰিছিল।

ভোজন শেষ কৰি নেক্লিউদে মেনেজাবে সৈতে পুনৰ কিছু সমজা
 আলোচনাৰ্থে বহিল। তেওঁ জমিদাৰীৰ মাটিখিনি কৃষকক বন্দ'বস্তত দিবলৈ
 ইচ্ছা কৰিছে, সেই কথাগুলি মেনেজাবক ক'লে, আৰু তেওঁৰ মতামত
 জানিবলৈ ইচ্ছা কৰিলে, মেনেজাবে এটা মুহূৰ্ত্ত হাঁহি মাৰি এনে ভাৱ দেখুৱালে
 তেওঁ যেন এইবোৰ কথা ইতিপূৰ্বেই ভাবি-চিন্তি ঠিক কৰি থৈছে। নেক্লিউদৰ
 প্ৰস্তাৱ শুনি তেওঁ যেন আনন্দহে পালে, কিন্তু দৰাচলতে নেক্লিউদৰ
 প্ৰস্তাৱ তেওঁ একো বুজিয়েই পোৱা নাছিল। নেক্লিউদে যে তেওঁৰ প্ৰস্তাৱটো
 কিবা থাকোজা বাধি প্ৰকাশ কৰিছিল এনে নহয়। মেনেজাবে প্ৰস্তাৱটো
 বুজি নোপোৱাৰ কাৰণ হ'ল, এই আঁচনি মতে, নেক্লিউদে তেওঁৰ জমিৰ সমস্ত
 আয় বাইজৰ সুবিধাৰ্থে ত্যাগ কৰাৰ প্ৰস্তাৱ দিছে। মানুহে যে লোকৰ স্বার্থৰ
 কথা আঙকাণ কৰি নিজৰ স্বার্থলৈহে চায়, সেই কথাটো মেনেজাবৰ মজাগত
 আছিল। সেই কাৰণে নেক্লিউদে নিজৰ সমস্ত আয় ত্যাগ কৰি, সেই
 টকাৰে ৰাজহুৱা পুঁজি গঠন কৰাৰ প্ৰস্তাৱটো মেনেজাবে বুজিবলৈ টান
 পাইছিল।

“অঁ, মই বুজিছোঁ। আগুনি সেই ৰাজহুৱা পুঁজিৰ অংশ এটা নিজৰ কাৰণে
 পাব নহয় জানো?” মেনেজাবে ক'লে।

“নহয়, তুমি এটা কথা বুজা নাই। জমি কোনো এক ব্যক্তি বিশেষৰ সম্পত্তি
 হোৱা উচিত নহয়।”

“অঁ হয়। হয়।”

“গতিকেই জমিৰ পৰা যি বস্তু উৎপন্ন হয়, তাক সকলোৱেই ভোগ কৰিবলৈ
 পাব লাগে।”

“তেন্তে আপোনাৰ কাৰণে আৰু একোৱেই নেথাকে।” গহোনাই মেনেজাবে
 জ্বিলে।

“হয় মোৰ কাৰণে একো নেথাকে। মই সকলো ত্যাগ কৰিছোঁ।”

মেনেজাবে এটা দীঘল ছহুনিয়া কঢ়ি হাঁহি মাৰিলে। তেওঁ এতিয়াহে
 আচল কথাটো বুজি পালে। ওলাই থকা কথা যে নেক্লিউদৰ মাজহৰাৰ সৰ্ব

সাধাৰণৰ নিচিনা নহয়। প্ৰথমতে নেক্লিউদৰ আঁচনিৰ পৰা মেনেজাৰে নিজে কেনেকৈ লাভবান হ'ব, বা শা-সুবিধা পাব পাৰে, তাৰ চিন্তা কৰিছিল। কিন্তু যেতিয়া তেওঁ বুজিলে যে সেই আঁচনিত তেওঁৰ ব্যক্তিগত লাভৰ বা সুবিধাৰ কোনো সূৰুঙাই নহ'ল, তেতিয়া তেওঁ হতাশ হৈ পৰিল। এই নতুন আঁচনিত তেওঁ কোনো বস নোপোৱা হ'ল। কেৱল মালিকৰ সম্ভাৱাৰ্থেই তেওঁৰ মুখত ইহি বিৰিতি আছে।

মেনেজাৰে নেক্লিউদৰ আঁচনি বুজি নোপোৱা দেখি, তেওঁ মেনেজাৰক বাবলৈ কৈ নিজেই টেবুলত বহি আঁচনি প্ৰস্তুত কৰিবলৈ লাগি গ'ল।

চাওঁতে চাওঁতে গবুলি হ'ল। পশ্চিম আকাশত বেলি মাৰ গ'ল। মহ বোৰে বেৰি বেৰি নেক্লিউদক কামুৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁৰ আঁচনি সম্পৰ্কে টোকা লিখা ইতিমধ্যেই শেষ হ'ল। গৰবোৰে হেছেলিয়াই হেছেলিয়াই ঘৰলৈ ঘূৰিল। গৰুৰ হেছেলনী আৰু গৰু গোহালিৰ দৰজা খোলাৰ আৱাজ আহি তেওঁৰ কাণত স্পৰ্শ কৰিলে। সভাত যোগ দিবলৈ অহা কৃষক সকলৰ মাত শুনা গ'ল। নেক্লিউদে খেতিয়ক সকলক অফিচলৈ মাতিবলৈ মান্ত কৰিছিল। তেওঁ নিজেই খেতিয়ক সকলে গোট ধোৱা সভা স্থলত উপস্থিত হ'ব।

ল'ৰালৰিকৈ চাহ একাপ খাই, নেক্লিউদে গাৱঁৰ ফালে খোজ ল'লে।

সাত

গাৱঁৰ মুখিয়াললোক সকলৰ ঘৰৰ সমুখতেই বাইজে গোট খাইছিল। নেক্লিউদে দূৰৈৰ পৰা সমাগত বাইজৰ কণোপকণন শুনিবলৈ পালে। কিন্তু তেওঁ সভাস্থলীৰ ওচৰ পোৱাৰ লগে লগে কথা বন্ধ হ'ল। উপস্থিত জনতাৰ সকলোৱেই কুজ্‌মিনদীৰ দৰে মূৰ টুপী থহাই ল'লে। এই জৱিদাবত বসতি কৰা লোক সকলৰ অৱস্থা কুজ্‌মিনদীৰ বাইজতকৈও বেয়া। এওঁলোক আৰু বেছি দৰিদ্ৰ। মানুহ বিলাকৰ জুতা নাই, ভৰিত গছৰ বাকলিৰ এবিধ কান্ধতি। গাওঁ পিন্ধা চোলা কাপোৰবোৰ ঘৰত ভৈয়াৰী কপাহী হতাৰ। কিছুমানে খালি ভৰিৰে কামলৈ যোৱাৰ সাজেৰেই সজালৈ আহিছে।

নেক্লিউদে এটা চুটি বক্তৃতা দি তেওঁৰ উদ্দেশ্য ব্যাখ্যা কৰিলে। তেওঁ যে জমিদাৰীৰ ষাঠিখিনি কৃষক সকলক একেবাৰেই দি দিব বুজিছে, সেই কথা

প্ৰকাশ কৰিলে। খেতিয়ক সকলে নীৰবে তেওঁৰ কথা শুনিলে। কিন্তু
তেওঁলোকৰ মুখৰ চোহোৰাত কোনো পৰিৱৰ্ত্তন লক্ষ্য কৰিব পৰা নগ'ল।

“মোৰ বিশ্বাস, যি নিজে হাল নেবাই, আৰু নিজে খেতি নকৰে, তেওঁ মাটিৰ
অধিকাৰী হোৱা উচিত নহয়। মাটিৰ ব্যৱহাৰত সকলোৰে সমান অধ্বৰ্গতা
উচিত। এয়ে হ'ল মোৰ বিশ্বাস আৰু এই কাৰণেই মোৰ জমিদাৰীৰ সমস্ত জমি
তোমালোকক দি দিবলৈ ইচ্ছা কৰিছে।” এই বুলি নেক্লিউদে ক'লে।

“হয় হয়। আপুনি ঠিকেই কৈছে। সেয়ে হোৱা উচিত।” জনতাৰ পৰা
কেইবাজনেও চিঞৰি ক'লে।

নেক্লিউদে লগতে যোগ দি তেওঁলোকক আৰু জনাই দিলে যে সংগৃহীত
জমিৰ খাজনাখিনিও সকলোৰে ভিতৰত ভাগ হ'ব লাগে আৰু প্ৰত্যেকে
কিমানকৈ খাজনা ভৰিব, সেইটোও বাইজেই নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিব লাগে। খাজনাৰ
পৰা যি টকা পোৱা যায় সেই টকাৰে এটা বাজহুৱা পুঁজি গঢ়ি তুলিব লাগে।
এই পুঁজিও বাজহুৱাৰ হিতাৰ্থে খৰছ হ'ব আৰু বাইজে ভৰিব লগিয়া টেক্সও এই
পুঁজিৰ পৰাই দিব লাগে। বাইজৰ ভিতৰৰ কিছুমানে তেওঁৰ প্ৰস্তাৱ সমৰ্থন
কৰিলে আৰু কিছুমানৰ মুখ গহীন হৈ পৰিল। তেওঁলোকৰ ধাৰণা যে
নেক্লিউদে কিবা এটা ফন্দী পাতি তেওঁলোকক পাকত পেলাবহে খুজিছে।
বহুতেই ভাবি চিন্তি তলমূৰ কৰিলে। কেৱল নেক্লিউদে লাজত পৰে
বুলিছে যেন ফন্দীটোৰ ভেদ ভাঙি দিয়া নাই। তেওঁলোকে ফন্দিত ভৰি
নিদিবলৈ পেটে পেটে খাতাং কৰিলে।

নেক্লিউদেৰ প্ৰস্তাৱ পৰিষ্কাৰ আছিল। তেওঁ কোনো খুঁত বাখি কোনো
কথা কোৱাও নাছিল। কৃষক সকলৰ মাজত বহুত বুজনলোকো আছিল।
ভৰাপি তেওঁলোকে এই সবল সহজ প্ৰস্তাৱটো বুজিবলৈ অসমৰ্থ হ'ল। তেওঁ-
লোকে বুজিবলৈ ইচ্ছাও নকৰে। আচল কথা, যি কাৰণত মেনেজাৰজনে
প্ৰস্তাৱটো বুজিব পৰা নাছিল, এই বাইজেও সেই একে কাৰণতেই তেওঁক
প্ৰস্তাৱ ছুৰুজে।

তেওঁলোকৰো সম্পূৰ্ণ বিশ্বাস যে মাহুৰে প্ৰথম নিজৰ স্বাৰ্থৰ কথাই আগত
ৰাখে। পূৰ্বে পূৰ্বে মাটিৰ মালিক জমিদাৰ গোষ্ঠীয়ে সদাই একেদৰেই
ব্যৱহাৰ কৰি আহিছে। তেওঁলোকে কৃষকৰ স্বাৰ্থৰ কথা কোনো দিনেই
বিবেচনা কৰা নাই। জমিদাৰে যদি এইদৰে মাটি আৰু কৃষকৰ আগত নতুনকৈ

প্ৰস্তাব দিয়ে তেওঁলোকৰ বিধান এই নতুন প্ৰস্তাব এটা নতুন বড়বয়স—কুবকব চকুত ধূলিমাৰি ঠগিবৰ কাৰণে কৰা এটা নতুন কল্পী।

“বাক ভেঙে তোমালোকে খাজনাৰ হাব কিমানকৈ বান্ধিবা ?” নেক্লিউদে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“খাজনা কিমানকৈ দিব লাগিব আমি কেনেকৈ ক’ম। আপোনাৰ মাটি আপুনি মালিক। কিমান হাবত খাজনা লাগে আপুনি নিজেই ক’ক।” জনতাৰ পৰা কিছুমানে উত্তৰ দিলে।

“নহয় নহয়। খাজনা যি আদায় হ’ব, সেই খাজনা তোমালোকেই বাজহুৱা কামত খবহ কৰিব পাৰিবা।”

“আমি এইবোৰ কৰিব নোৱাৰোঁ। বাইজৰ কথা বেলেগ আৰু খাজনাৰ হাব বন্ধা কথাও বেলেগ।”

“তোমালোকে জুজু কিয় ?” হাঁহি মাৰি মেনেজাবে ক’লে। (মেনেজাবে সভালৈ আহিছিল)

“বাজকুমাৰে খাজনাৰ এটা বেট বান্ধি মাটিখিনি তোমালোকক দি দিব খুজিছে। লগতে খাজনাৰ বাবদ যি টকা বাজহুৱা কামত খবহ কৰিবলৈ তোমালোকে ওলোটাই দিব। এই খাজনাৰ টকাৰেই এটা বাজহুৱা পুঁজি সংগঠিত হ’ব। এয়ে তেখেতৰ প্ৰস্তাব।”

“আমি জুজু নহয়। ভালকৈয়ে বুজিছোঁ।” এজন শোলা বুটাই ক’লে “বেহুৰ নিচিনা এটা অহুঠান গঢ়ি তোলা হ’ব। নিৰ্দিষ্ট সময়ত আমি এই বেহুৰ খাজনা আদায় দিব লাগিব। আমাক এনেকুৱা বেহুৰ নেলাগে। এই বিলাকৰ পৰা বিপন্নহে আহে। গোজেই বৰগছ হ’ব।”

“এই বিলাক আমাক নেলাগে—নেলাগে।” অসন্তুষ্টৰ ভাৱত জনতাৰ পৰা বহুতেই চিঞৰি ক’লে। কিছুমানে আৰু কঠিনভাৱে মন্তব্য কৰিলে।

নেক্লিউদে যেতিয়া ক’লে যে এখন চুক্তিপত্ৰ তৈয়াৰ কৰা হ’ব আৰু তাত তেওঁ আৰু ক্লক সকলে উভয়ে চহী কৰিব, তেতিয়া প্ৰস্তাবৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিবাদ আৰু ভীৱ হ’ল।

“আমি তাত চহী দিম কিয় ? আমি আগৰ নিয়মতেই খেতি-বাতি কৰিম। এইবোৰ প্ৰস্তাবৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। আমি দুৰ্ব মানুহ। এইবোৰ তত্ব একো বুজি নাপাওঁ।”

“আমি আপোনাৰ প্ৰস্তাবত সন্মতি দিব নোৱাৰোঁ। এইবোৰ কথা আমাক

কাণত একেবাৰে আচৰিত যেন লাগিছে। গতিকেই পূৰ্বে যি দৰে চলিছে, এতিয়াও তেনেদৰেই চলক। আমাক অলপ কঠিয়া দিলেই হ'ল। আমাক কঠিয়াহে লাগে।”

বৰ্ত্তমান প্ৰস্তুত কৰা চুক্তিমতে কঠিয়াৰ যোগান খেতিয়কে নিজেই কৰিব লাগিব। আগৰ প্ৰথমতে কঠিয়াৰ যোগান ধৰিছিল জমিদাৰে নিজে। সেই কাৰণে খেতিয়ক বিলাকে আগৰ নিয়মামুসৰি জমিদাৰেই কঠিয়া যোগাব লাগিব বুলি দাবী কৰিলে।

“তেন্তে আপোনালোকে মাটি ল'বলৈ বাজি নহয়, নহয়নে?” এজন আদববয়সীয়া কৃষক নেকলিউদঙে প্ৰশ্ন কৰিলে।

এই কৃষকজনৰ মনটো অলপ মুকলি আৰু ভৰিত কোনো ক্ষুভা নাছিল। গাত ফটা-ছিটা এটা কপাহী কাপোৰৰ চোলা। হাতত আছিল উৰালি ঘোৱা এটা টুপী। তেওঁ বাওঁ হাতেৰে টুপিটো ধৰি আছিল।

“হয় হয় কুমাৰক মাটি নেলাগে।” কৃষকজনে ক'লে। তেওঁ পূৰ্বে সামৰিক বাহিনীত কাম কৰিছিল। এতিয়াও সামৰিক জীৱনৰ প্ৰভাৱ তেওঁৰ গাত দেখা যায়।

“তেন্তে মই ধৰি ল'মনে কি যে তোমালোকৰ বৰ্ণেট মাটিবাৰী আছে।” নেকলিউদঙে ক'লে।

“নহয়, নহয় হজুৰ! আমাৰ মাটিবাৰী একো নাই।” ভূতপূৰ্ব চিপাহীজনে হাতত টুপীটো দাঙি লৈ এটা অস্বাভাৱিক স্মৰত ক'লে। তেওঁ যেন টুপীটো কাৰবাক ব্যৱহাৰৰ কাৰণেহে আগবঢ়াইছে।

“বাক যি হ'ক তোমালোকে মোৰ প্ৰস্তাৱটো ভাৰি চিন্তি চোৱাঁ।”

নেকলিউদঙে কৃষক সকলৰ ব্যৱহাৰত সন্তোষিত হ'ল। তথাপি তেওঁ বাবে বাবে তেওঁৰ প্ৰস্তাৱটো দাঙি ধৰিলে।

“এইবিলাক ভাৰি চিন্তি চোৱা আৱশ্যক নকৰে। আমাৰ কথা আপোনাক জনাই দিছোঁ।” খোলা মুখৰ বৃদ্ধাজনে ক'লে।

“কালিলৈও মই ইয়াত আছোঁ। তোমালোকৰ মন পৰিৱৰ্ত্তন হ'লে মোক জানিবলৈ দিবা।”

কৃষক সকলে কোনো জবাব নিদিলে। তেওঁলোকৰ লগত সাক্ষাত কৰাৰ ফলাফল এয়ে হ'ল যে নেকলিউদঙে তেওঁৰ আঁচনি গ্ৰহণ কৰাৰ নোৱাৰিলে।

ঘৰলৈ ঘূৰি যোৱাৰ পিছত মেনেজাৰে ক'লে, “মই ক'বলৈ হ'লে, কুমাৰ ইহঁতৰ

লগত আপুনি কোনো চুক্তি কৰিব নোৱাৰে। মাত্ৰহৰোৰ একেৰাৰে আকৌ
গোজ স্বভাৱ। সভা-সমিতিলৈ আহিলে সিহঁতে একেটা কথা কৈ ধৰি থাকে।
ভাব পৰা সিহঁত অলব অচৰ। ইয়াৰ কাৰণ হ'ল সিহঁতৰ প্ৰতি কথাতে ভয়।
নহ'লে আপুনি চ'ক, সেই পকা চুলিৰ মাত্ৰহজন আৰু সেই ক'লা বৰণ মাত্ৰহজন
হুয়ো দেখাত বৃদ্ধক মাত্ৰহ। সিহঁতে আপোনাৰ প্ৰস্তাৱ জ্বলিৰ কি কাৰণ
আছে। অথচ সিহঁতে একেটা কথা কৈ ধৰি থাকে। সেই একে মাত্ৰহেই
যদি অফিচলৈ আহে, আৰু চাহ একাপ খাবলৈ পায়, ভেতিয়া সিহঁতৰ কথা মো
বৰষা হয়। যেন একোজন জ্ঞানী, গুণী, বাজনীতিবিদ পণ্ডিতহে।" হাঁহি
একদৰে মেনেজাৰে মন্তব্য দিলে।

"অফিচত সকলোৰ কথাৰে সুবিবেচনা কৰে। কিন্তু যদি মিটিঙলৈ আহে
ভেতিয়া সিহঁত হৈ পৰে সম্পূৰ্ণ বেলেগ মাত্ৰহ।"

"বাক, মেনেজাৰ! কেইজনমান জনাবুজা মাত্ৰহ মাতি আনিব নোৱাৰেনে?
মই প্ৰস্তাৱটো পৰিষ্কাৰকৈ তেওঁলোকক বুজাই দিব খোজোঁ।"

হাঁহিমাৰি মেনেজাৰে ক'লে, "অঁ হয়। কেইজনমান মাতি আনিব পাৰে।"
"তেস্তে কালিলৈকে মাত।"

"নিশ্চয়—কালিলৈকে মই মতাই আনিম।" ক্ষুণ্ণৰে হাঁহিমাৰি মেনেজাৰে
ক'লে, "হয়, মই মতাই অনাই দিম।"

হঠপুট বোঁৰা এজনীৰ পিঠিত উঠি ক'লা চুলিৰে গোঁফালি ক্ৰমক এজন গৈ
আছে। তেওঁৰ ওচৰে ওচৰে আৰু এজন বৃদ্ধ ক্ৰমক বোঁৰাত গৈছে। হুয়োজনে
বোঁৰা এজাক ৰাজ আলিৰ কাষত থকা জমিদাৰৰ হাবিত গুপ্তভাৱে ৰাতি চৰিবৰ
কাৰণে খেদি নিছে। ক'লা চুলিৰ ক্ৰমকজনে বৃদ্ধ ক্ৰমক জনক ক'লে, "তেওঁৰ
কথাবিলাক শুনিলা। লুকাটাক নকৰাকৈ খোলাখুলিকৈয়ে ক'লে নহয় জানো?"

"বিনামূল্যে মাটি দান! কেৱল মাথোন চহী কৰিলেই হ'ল। এইদৰে
কতৰাৰ আমাক ছলনা কৰিছে। বাবে বাবে খেলুক নহয়। আমিও এতিয়া
চালাক হৈছোঁ।"

"আমি কেৱল চহী কৰিলেই হয়, আহা। যেন জীয়াই জীয়াই পুৰি
থাব।" কলাচুলিৰ ক্ৰমকজনে ক'লে।

"নিশ্চয়।" বৃদ্ধই ক'লে।

ভাব পিছত হুয়োজনে নীৰৱে বোঁৰাজাক খেদাই ৰাজাইদি যাবলৈ
ধৰিলে।

আঠ

ঘূৰি আহি নেক্লিউদভে দেখিবলৈ পালে যে অফিচ কোঠাতে তেওঁৰ কাৰণে শয়নৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। খুনীসকলক সজোৱা এখন বিছনা। বিছনাত দুটা ডাঙৰ গাৰু আৰু পৰিপাটিকৈ তৈয়াৰী কৰা এখন চিহ্নৰ লেপ। লেপখন মেনেজাৰ পত্নীৰ বুলি অনুমান হয়। মেনেজাৰে নেক্লিউদভক পুনৰ ভোজনৰ কাৰণে অনুবোধ জনালে। কিন্তু তেওঁ বাজি নহ'ল। তেওঁৰ গুপ্তকাৰ ক্ৰটি-বিচ্যুতিৰ বাবে ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা জনাই, মেনেজাৰ কোঠাৰ পৰা ওলাই আহিল।

যদিও ক্লবক সকলো তেওঁৰ প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ নকৰিলে তাৰ বাবে তেওঁৰ কোনো আপখোষ নাই। কিন্তু কুজ্‌মিনস্কীত ঘটনা ইয়াৰ বিপৰীত আছিল। তাত ক্লবক সকলো ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিছিল। কিন্তু ইয়াৰ ক্লবক সকলো হ'ল তেওঁৰ ওপৰত অন্তিম সন্নিহান আৰু শক্ততা ভাবাপন্ন। তথাপি তেওঁ মনত কোনো বেজাৰো পোৱা নাই।

নেক্লিউদভৰ কাৰণে শয়ন কোঠাত পৰিণত কৰা অফিচ কোঠাটো সিমান পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্ন নাছিল। সন্ধ্যাৰ পিছত তেওঁ বাহিৰলৈ ওলাই গ'ল আৰু বাগানত এপাক ঘূৰি আহিবলৈ ইচ্ছা কৰিলে। কিন্তু তেওঁৰ অতীতৰ সেই বহু স্মৃতিজড়িত বাতিটোৰ কথা মনত পৰিল। মনত পৰিল চাকৰী থকা কোঠাটোৰ খিৰিকী খনলৈ আৰু একাঘৰ থকা পাৰ্টিক'টোৰ কথা। তেওঁৰ মনটো গধুৰ হৈ আহিল। সেইফালেদি যাবলৈ তেওঁৰ মনত ইতস্ততঃ লাগিল আৰু শেষত, দুবাৰ দলিত বহি, মুহূৰ্ত্ত বতাহ সেৱন কৰিবলৈ ধৰিলে। বাৰ্ট গছবিলাকৰ ফুলৰ স্তম্ভক মিহলি হৈ, মুহূৰ্ত্ত বায়ু মলয়া আৰু মধুৰ হৈ পৰিছিল। বাগান খনলৈ চাই চাই বহুপৰলৈকে তেওঁ ভাঙেই বহি থাকিল। নৈখনত থকা মিলটোৰ আৱাজ, কেতেকী বাচৰ 'মই কেভেকু, মই কেভেকু' কৰা শব্দ, ওচৰৰ গছৰ জোপাবোৰত ঘূৰি ফুৰা চবাই বিলাকে একেবাৰে আমনি লগাকৈ চিঞৰি থকা শব্দবোৰ আহি তেওঁৰ কাণত থুন্দিয়াই আছিল। মেনেজাৰৰ শোৱনি কোঠাৰ খিৰিকীয়েদি ওলাই থকা পোহৰ মাৰ গ'ল। পূৰ্বকালে হাবি জংলৰ ওপৰেদি চম্ৰোদনৰ উৰ্দ্ধলৈ কিবল ভাহি উঠিল। জোনৰ পোহৰত মুহূৰ্ত্ত বাংলাটোৰ ভগ্নাঙ্গিণী অংশবোৰ আৰু হাবি বনেৰে ঘূৰি পৰা বাগানৰ ফুলবোৰ পৰিষ্কাৰকৈ তেওঁ

দেখিবলৈ পালে। এনে সময়তে আকাশৰ এক-ভূতীয়াংশ ডায়ে ঢাকি ধৰিলে আৰু গাভনি উঠিল। কুলি, কেতেকীৰো গান বন্ধ হ'ল। নদীৰ সিপাৰৰ পানী-হাঁই বিলাকৰ মাত ভেঙে গুনিবলৈ পালে। আকাশৰ ডায়েবৰ মাজত তীব্ৰ গৰ্জন উঠিল আৰু বাতিৰ বতাহ গৰম হৈ পৰিল। সাধাৰণতে কুকুৰা বিলাকে সোণকালে ডাক দিয়ে। সেই বাতি গাহুঁৰ আৰু মেনেজাবৰ খবৰ কুকুৰা বিলাকেও সোণকালে লক্ষ্য-কু বুলি ধ্বনি দিলে। কথিত আছে সোণকালে কুকুৰাই ধ্বনি দিলে, সেই বাতিটো আৰামদায়ক হয়। অৱশ্যে নেক্লিউল্ডৰ কাৰণে প্ৰতি বজ্জনীয়েই আৰামৰ আছিল। আজি বাতিও ভেঙে কাৰণে জ্বৰ আৰু সজোৰবেই আছিল।

এদিন এজন সবলচিঠীয়া বুঢ়ক হিচাবে ভেঙে এই ঘৰতেই বাস কৰিছিল। বৰ্ষাকালৰ বহু আৰামৰ দিন এসময়ত ভেঙে ইয়াতেই কটাইছিল। সেই বাতি ভেঙেৰ মনত ভাহি উঠিল। ভেঙেৰ জীৱনৰ আটাইতকৈ জ্বৰ বৰ্ষাৰ দিন বিলাকৰ স্মৃতি—চৌধ বছৰত পাৰ হৈ যোৱা সেই দিনবোৰৰ স্মৃতি ভেঙেৰ মানস পটত জ্বলি উঠিল। সেই সময়ত সত্যৰ সন্ধান দিবৰ কাৰণে ভেঙে ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনাইছিল। বাল্যকালত, ভেঙে দূৰলৈ যাবলগা হ'লে, মাকৰ কোলাত মুখ ধৈ বিদায় লওঁতে ভেঙে সদাই প্ৰতিশ্ৰুতি দিছিল যে ভেঙে ভাল কাম কৰিব আৰু মাকে বেয়া পোৱা কাম কেতিয়াও নকৰে। নিকলেছা আৰটে নিভ আৰু ভেঙে দুয়োজনে প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিল যে জীৱনত ভেঙেলোকে পৰম্পৰক সহায় কৰিব আৰু সকলোকে জ্বৰী কৰিবৰ কাৰণে বন্ধ কৰিব। আজি পুনৰ সেই কথাও ভেঙেৰ মনত পৰিল। মনত পৰিল ভেঙেৰ কুজ্মিনদ্বীৰ কথা। কুৰুক সকলৰ লগত যি বন্দবস্ত হ'ল, সেই কথা। ভাবোপৰি আজি ভেঙে ঘাবলৈ বাওঁতে মাহুহৰ যি ছুংখ-দৰিদ্ৰতা, এমুঠি ভাতৰ কাৰণে যি হাহাকাৰ দেখিছিল, সেই দৃশ্যবোৰ ভেঙেৰ স্মৃতিত বাবে বাবে ভুংকিয়াবলৈ ধৰিলে। ইয়াৰ লগতে ভেঙেৰ মনত পৰিল জেলৰ কয়দীবিলাকৰ কৰণ অৱস্থাৰ কথা; সৰু সৰু কক্ষবোৰৰ দুৰ্গন্ধ, কয়দী বিলাকৰ হাতে ভৰিয়ে লগোৱা জিজিবি ইত্যাদি আৰু এই জেলৰ আশেপাশে থকা নগৰৰ ধনী মাহুহ বিলাকৰ লাহ-বিলাসৰ জীৱন। ভেঙে নিজৰ অন্তৰত এই সকলো ঘটনাৰ এটা নিখুঁত প্ৰতিচ্ছবি দেখিবলৈ পালে।

পূব আকাশত বাৰ্চগছবোৰৰ ওপৰেদি জোৱাটো দেখিবলৈ পোৱা গ'ল। চোডালাত গছৰ ছাঁবোৰ ওলাই পৰিল। জগজ্ঞান বাংলা ঘৰটোৰ লোহাবোৰ

উজ্জ্বল হৈ পৰিল। কেতেকী জনীয়ে পুনৰ 'মই কেতেকু, মই কেতেকু' বুলি মাত দিলে।

কুজ্মিনকাত থাকোতে নেক্লিউদে নিজৰ জীৱন সম্পৰ্কে যিবোৰ চিন্তা কৰিছিল, সেই চিন্তাবোৰ পুনৰ তেওঁৰ মনলৈ আহিল। সেই সময়ও তেওঁৰ জীৱনৰ ভবিষ্যৎ কৰ্মপন্থা সম্পৰ্কে এটা সিদ্ধান্ত কৰিবলৈ তেওঁ ভাবিছিল; কিন্তু তেওঁ কোনো এটা সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ব নোৱাৰি, তেওঁৰ ভাৱনাত বেমেজালি ঘটিছিল আৰু পদে পদে তেওঁ নানান বাধা-বিঘিনিৰ সমুখীন হৈছিল। পুনৰ আজি তেওঁৰ মনত সেই প্ৰশ্নবোৰৰ জবাব ইমান সহজভাৱে ধৰা পৰিছে যে তেওঁ ভাবি আচৰিত হয়। এই প্ৰশ্নবোৰৰ জবাব সহজ হোৱাৰ কাৰণ হ'ল এয়ে যে এতিয়া তেওঁৰ নিজৰ কি হ'ব, সেইটো বাদ দি, তেওঁ কি কৰা উচিত তাকেহে বিচাৰ কৰিছে। আচৰিত কথা তেওঁ এতিয়াও নিজৰ স্বাৰ্থৰ সম্পৰ্কে কোনো সিদ্ধান্ত কৰিব পৰা নাই। কিন্তু পৰৰ কাৰণে কি কৰ্তব্য সেইটোৰ বিষয়ে সিদ্ধান্ত কৰিব পাৰিছে। এটা কথা খাভাং যে তেওঁ জমিদাৰীৰ মাটিবোৰ ক্ৰয়ক সকলক দি দিয়া উচিত আৰু ইয়াৰ অন্যথা কৰা অসুচিত। সেইদৰে কাটুংচাক তেওঁ পৰিত্যাগ নকৰি, তাইক যথোচিত সাহায্য কৰি যোৱা উচিত আৰু এইদৰেই তেওঁৰ পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত হ'ব। গোচৰৰ ৰায় আৰু আদালতে দিয়া দণ্ড সম্পৰ্কে তেওঁ নিজে অধ্যয়ন কৰি সকলো কথা বিতংকৈ বুজি লোৱা দৰকাৰ। এই সম্পৰ্কে তেওঁৰ নিজৰ দৃষ্টিকোণো আনৰ লগত নিমিলে। এই প্ৰচেষ্টাৰ ফলাফল কি, হ'ব, তেওঁ নিজে একো ধৰিব নোৱাৰিলেও এইটো স্থানিশ্চিত যে তেওঁ এই কাম কৰিয়েই ৰাৱ লাগিব। এই দৃঢ়তা প্ৰকাশ কৰি তেওঁৰ নিজৰেই বেচ ৰং লাগিল।

ক'লা ডাৱৰে গোটেই আকাশ হাঁটি পেলালে। বিজুলিৰ চমকত, সমুখৰ চোতালখন, ভয়প্ৰায় বাংলা ঘৰটো, জহি পৰা ঘৰৰ পৰ্টিক'টো বাবেবাবে জ্বিলিকি উঠিল। মেঘৰ ভীৰ গৰ্জনত আকাশ যেন কঁপি উঠিল। চৰাইবোৰ নিমাত হ'ল। বতাহ ধুমুহাত গছৰ ডাল আৰু পাতবোৰ মেৰপাক খাবলৈ ধৰিলে। নেক্লিউদে বহি থকা ঠাইতে ক্ৰমে বতাহ আহি তেওঁক খুন্দিয়াই, নুবৰ চুলিবিলাক উকুৰাবলৈ ধৰিলে। এটোপাল, দুটোপালকৈ, গছৰ পাতবোৰত টপৰ টপকৈ বৰষুণৰ গৌৰি পোহৰাই তোলে। এনেতে এটা ভয়ঙ্কৰ আৱাজ শুনিবলৈ পোৱা গ'ল। মেঘৰ চেবেকণিয়ে যেন আকাশ ভাঙি চুৰিয়াব কৰিব।

নেক্লিউদেও বতাহ পৰা উঠি ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল।

ভেঙে নিজে নিজে ভাবিলে, “হয়, আমার জীবনৰ উদ্দেশ্য কি ? আমি জীবনত কি কাম কৰোঁ তাৰ প্ৰকৃত ভাৱপৰ্য্য কি ? এইবোৰ একো আমাৰ বোধগম্য নহয়। মোৰ প্ৰেৰণিত ক’লৈ গ’ল ? ভেঙেলোকৰ জীবনত হ’ল কি ? নিক’লেছা আৰ্টেনিড মৰিল কিয় ? ময়েই বা এতিয়ালৈকে জীয়াই আছোঁ কিয় ? কাটুংচাৰ জীবনৰেই বা উদ্দেশ্য কি ? মোৰ পাগলামিবোৰ কিহৰ কাৰণে ? যুদ্ধলৈ মই গৈছিলোঁ কিয় ? যুদ্ধৰেই বা প্ৰয়োজন কি ? যুদ্ধৰ পিছত মোৰ জীবনত এনে বিশৃঙ্খলা ঘটিল কিয় ? এইবোৰ ঘটনাৰ তত্ত্ব বুজা মোৰ পক্ষে সম্ভৱ নহয়। ভগবানৰ ইচ্ছা বুজা মোৰ সাধ্যাতীত। সি মোৰ ক্ষমতাৰ পৰ্য্যন্ত সিপাৰে। কিন্তু তেওঁৰ ইচ্ছা পূৰ্ণ কৰা মোৰ কৰ্ত্তব্য। সেয়ে মোৰ বিবেকৰ নিৰ্দেশ। তাৰ কাৰণে মোৰ শক্তি সামৰ্থ্যও আছে। সেই নিৰ্দেশ বা ভগবানৰ ইচ্ছাৰ কথা নিশ্চিত ভাৱে মই জানোঁ। ভগবানৰ এই ইচ্ছা পূৰ্ণ কৰাৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰিছে মোৰ সুখ আৰু শান্তি।

দৰাপিটা বৰষুণ হৰহৰকৈ পৰিবলৈ ধৰিলে। ঘৰৰ চালৰ পৰা পানীবোৰ ঘৰঘৰকৈ তলত ধোৱা ড্ৰাম এটাত পৰি আছে। ক্ৰমে বিজুলিৰ গতি কৰি আহিল। নেক্লিউদে কোঠাৰ ভিতৰত সোমাই কাপোৰকানি সলাই, বিছনাত দীঘল দিলে। কিন্তু উৰহৰ কামোৰণি খাই বুলি পেটে পেটে ভেঙেৰ ভয় হ’ল।

ভেঙে নিজে নিজে ভাবিলে, “প্ৰতি মানুহে নিজক কৰ্ত্তা হিচাবে জ্ঞান কৰাতকৈ সেৱক হিচাবেহে ভৱা উচিত।” তেওঁৰ মনলৈ এনে এটি ভাৱ অহাত ভেঙে নিজেই আনন্দ পালে।

ভেঙে মিছাতে উৰহলৈ ভয় কৰা নাছিল। মমদাল ছুমুৱাৰ লগে লগে উৰহে কামোৰ দিলে।

“সমস্ত জমিদাৰী ত্যাগ কৰি চাইবেৰিয়ালৈ যোৱাৰ কথা। ভেতিয়া মাথি, মহ, উৰহ, সকলোৰে কামোৰ খাব লাগিব। নিশ্চয় এই কষ্ট সহ কৰিবই লাগিব।” কিন্তু তেওঁ সৰ্ব্ব চেষ্টা কৰিও উৰহৰ কামোৰণি সহ কৰিব নোৱাৰিলে। শেষত শোৱাৰ পৰা উঠি, খিৰিকীৰ কাষত বহি, চক্ৰোদয় আৰু পলায়মান তাবৰ বিলাকলৈ একেঠৰে চাবলৈ ধৰিলে।

নয়

একেবাৰে শেষ বাঙিহে নেক্লিউদভৰ অলপ টোপনি আহিল। সেই কাৰণে পুৱা বিচনাৰ পৰা উঠোতে তেওঁৰ কিছু পলম হল।

ক্লক সকলৰ মাজৰ পৰা সাতজন লোক নিৰ্বাচিত কৰিছিল। মেনেজাৰৰ নিমন্ত্ৰণ ক্ৰমে ছপৰীয়া প্ৰতিনিধিদল আহি ফল-বাগানত উপস্থিত হ'ল। আতলাচ গছবোৰৰ তলত, খুটা পুতি ওপৰত তক্তা মাৰি, মানুহ বহিবৰ কাৰণে মেনেজাৰে কিছু বেঞ্চ তৈয়াৰ কৰি থৈছিল। ওচৰতে এখন টেবুল। মানুহ কিজনে প্ৰথমে বহিবলৈ ইচ্ছা কৰা নাছিল; মেনেজাৰে কৈ-মেলিহে তেওঁলোকক বহিবলৈ মান্তি কৰালে; বিশেষকৈ অৱসৰপ্ৰাপ্ত সৈনিকজনে কথা শুনিবই নোখোজে। তেওঁৰ ভবিৰ জোভাজোৰ ধুনীয়া আৰু হাতত ছেটটো লৈ, সামৰিক কায়দাত এনেভাবে থিয় হৈ আছে যেন তেওঁ কবৰ স্থানত কোনো মৃত লোকৰ প্ৰতি সন্মানৰে প্ৰদৰ্শন কৰিছে। শেষত বয়োবৃদ্ধ, সন্মানিত আৰু পদ্ধতেশ্বৰ ক্লকজনে টুপীটো সোলোকাই আসন গ্ৰহণ কৰাৰ পিছতহে বাকী বিলাকেও আসন গ্ৰহণ কৰিলে।

সকলোৱে বহাৰ পিচত, নেক্লিউদভে তেওঁলোকৰ মুখামুখিকৈ টেবুলৰ কাষতে বহি, তেওঁ তৈয়াৰ কৰি অনা আঁচনিখন বুজাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে।

উপস্থিত লোকৰ সংখ্যা কম হোৱাৰ বাবে, নাইবা হাতত এটা কাম লৈ ব্যস্ত থকাৰ কাৰণে, নাইবা তেওঁ যি কৰিব খুজিছে, সেই কামত তেওঁৰ ব্যক্তিগত স্বার্থ বহিত বুলিয়েই হওক, বা যি কি কাৰণেই হক, এইবাব নেক্লিউদভৰ মনত কোনো বেমেজালি চিন্তাইঠাই পোৱা নাছিল। তেওঁ তেওঁৰ ওচৰতে বহি থকা, দাঁড়ি চুলি পকা বৃদ্ধ জনৰ মতামত শুনিলে। এই বৃদ্ধজন দেখাত ভদ্ৰলোক যেন অনুমান হয়। বুঢ়াই প্ৰথমতে নেক্লিউদভৰ কথাত সমৰ্থন থকা যেন ভাব দেখুৱাইছিল যদিও, আন বিলাকে আপত্তি তোলাৰ লগে লগে বৃদ্ধও গোব-গোবাই উঠিল। আনে আপত্তি তোলাতহে যেন বৃদ্ধই বহুকেটেৰে তেওঁৰ কথাৰ আচল ভৱ বুজি উঠিল।

নেক্লিউদভে আশা কৰিছিল যে এই সন্মানিত বৃদ্ধজনে তেওঁৰ আঁচনিৰ কথা বুজিব পাৰিছে। কিন্তু তেওঁৰ অনুমান ভুল। এই বৃদ্ধৰ ওচৰতে আৰু এজন

চুটি চাপৰ, দাঁড়ি-গৌৰশূন্য বৃদ্ধ লোক। তেওঁৰ চকু এটাও কথা। পিছত নেকলিউদে জাৰি পৰিছিল যে এসময়ত এই বৃদ্ধ চুলা মিত্ৰী আছিল। তেওঁ নেকলিউদেৰ প্ৰস্তাৱটিৰ যেন অলপ বুজি পাইছে ভেনে ভাব দেখুৱাইছিল। তেওঁ ঘনাই চকুটিৰ মাৰি, নেকলিউদেৰ কথাবোৰ মন দি তনি গৈছিল। তেওঁ নেকলিউদে কোৱা কথাবোৰ দোহোৰাই কৈ শলাগি গৈছিল। এইদৰে উপস্থিত হোৱা লোক সকলৰ মাজত কোনোৱে কিছু বুজিছিল আৰু কিছুমানে একো বুজা নাছিল, নাইবা বুজিও বিশ্বাস কৰিবলৈ টান পাইছিল।

নেকলিউদে প্ৰথমে মাটিৰ মালিকানী স্বত্ব সম্পৰ্কে তেওঁৰ মত কি, সেই সম্পৰ্কে বুজাই দিছিল। “মোৰ মতেৰে মাটি কিনিবও নোৱাৰি আৰু বেচিবও নোৱাৰি। যদি মাটি কিনিবলৈ দিয়া হয়, তেন্তে বিস্তাৰন যাকহে সকলোখিনি কিনি, ভূমিহীন মানুহক সেই মাটি খাবলৈ দি, যি খুছি সেই মতেই খাজনা আদায় কৰিব পাৰে। আনকি মাটিত থিয় হ’লেও খাজনা ল’ব পাৰে।” স্পেন্চাৰৰ যুক্তি দাঙি ধৰি নেকলিউদে ক’লে।

“উৰণীয়া চৰাই ৰাখিবলৈ হ’লে, পাখি কাটি দিয়া।” বগা দাঁড়ি-গোফেৰে ভোবোকাৰ বুঢ়াজনে ঠাঁহি মাৰি কলে।

“সটা-সটা।” দীঘল-নকা মানুহজনে মন্তব্য কৰিলে।

“হয় হয়।” অৱসৰপ্ৰাপ্ত সৈনিক জনে ক’লে।

বগা দাঁড়িৰে সৈতে খোঁৰা মানুহজনে কলে, “মাইকী মানুহ এজনীয়ে গাই এজনীৰ কাৰণে ঘাঁহ এমুঠি কাটিলে, আৰু তাৰবাবে তাইৰ হল জেলখানাত ঠাই।”

“ঘৰৰ পৰা বহু দূৰৈত মোৰ অকণমান মাটি আছে। তাৰবাবে যিমানহে খাজনা লগাইছে। সেই খাজনা আদায় কৰাৰ পিছত মোৰ ভাগ্যত শূন্য।” শোলা বুঢ়া এজনে মন্তব্য কৰিলে।

“নিহঁতে আমাক পৃথ্ৱা বৰ্তাবদৰে মেৰপাকত সুমাই লৈছে। এনে অৱস্থা দাসত্বতকৈও ঘৃণনীয়।”

“তোমালোকে বিদ্ৰোহ ভাৰিছা মইও তাকেই কৈছোঁ। মাটিৰ মালিক আৰু শাপী হোৱা একেই, এই কাৰণেই মই এই জমিদাৰী ত্যাগ কৰিব খোজোঁ।” নেকলিউদে ক’লে।

“হয় ডাঙৰীয়া আপুনি সজ কৈছে। চুলি কেঁকোৰা এজন বৃদ্ধই মন্তব্য কৰিলে। তেওঁৰ থিয়াল হ’ল যে নেকলিউদে মাটিখিনি খাজনালৈ লগাব খুজিছে।

“মই ইয়ালৈ আহাৰ কাৰণ এয়ে যে মই আৰু এই জমিদাৰী বাৰিষৰ মন নাই। এতিয়া এই মাটিখিনি সূচাক ৰূপে কেনেকৈ ভগাব পাৰি সেই কথা বিবেচনা কৰিব লাগে।”

“খেতি কৰা মানুহক দি দিলেই হ’ল।” সোলা বুঢ়াজনে ক’লে।

“খেতিয়ক মাটিখিনি দি দিয়াই মোৰ একান্ত ইচ্ছা। কিন্তু কি হিচাবে আৰু কোন কোন খেতিয়কক দিব লাগিব, সেইটোৱেই আমি বিচাৰ কৰিব লাগিব। এইখন গাঁৱে যে পাব লাগে, সো গুচৰৰ দায়মিনবকী গাৱঁৰ মাটিহীন মানুহে কিয় পাব নেলাগে?”

প্ৰতিনিধি দলৰ আটাই কিজন নিমাত হল। তাৰ পিচত অৱসৰপ্ৰাপ্ত সৈনিকজনে ক’লে “হয়, সেইটোৱেই আচল কথা।”

“বাক ধৰক” নেক্লিউদভে ক’লে, “যদি সম্ৰাট জাৰে হুকুম দিয়ে যে সমস্ত জমিদাৰী কাটি লৈ কৃষকক ভগাই দিয়া হক ভেতিয়া……।”

“ভেনেকুৱা কথা ওলাইছেনে কি?” প্ৰতিনিধিদলৰ সবাতকৈ বৃদ্ধজনে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“তেনে হুকুম জাৰে দিয়া নাই। মই কেৱল উল্লেখ কৰিছোঁ। এনেকুৱা এটা যদি হুকুম দিয়ে তেন্তে আমি মাটিখিনি কি নীতিৰ ভিত্তিত ভগাই ল’ম?”

“কিয়? মাটি ভগাই লোৱাত কি অসুবিধা আছে, প্ৰত্যেকেই আমি সমানে ভগাই ল’ম। খেতিয়কেও পাব আৰু মাটিগিৰিয়েও পাব।” চকু ঘূৰাই পকাই চুলা তৈয়াৰ কৰা ৰাজমিস্ত্ৰীজনে কলে।

“ন’হলে অন্য উপায় কি? প্ৰতি মানুহকেই অলপ অলপ দিব লাগিব।” সবলচিভীয়া খোঁৰা মানুহজনে ক’লে।

“প্ৰত্যেকেই যদি পাই, তেন্তে ঘৰুৱা চাকৰ বিলাকেও পাব লাগিব?” নেক্লিউদভে প্ৰশ্ন কৰিলে।

অলপ সাহস পোৱাটাই অৱলম্বপ্ৰাপ্ত সৈনিক জনে ক’লে, “নহয় ডাঙৰীয়া, চাকৰে পাব নোহোৱে।”

কিন্তু প্ৰতিনিধি দলৰ সবাতকৈ ওখ মানুহজন আছিল যুক্তিগ্ৰিয়। তেওঁ সৈনিকজনৰ কথাৰ প্ৰতিবাদ কৰি ক’লে যে যদি মাটি ভাগ কৰি ল’ব লগীয়া হয়, তেন্তে সকলো মানুহেই তাৰ অংশ নিশ্চয় পাব লাগিব।

নেক্লিউদভ এই কথাৰ জবাব দিবলৈ সাজু আছিল। তেওঁ কলে, “নহয়, সকলো মানুহেই পাব নোহোৱে, এইদৰে সকলো মানুহকে মাটি দিবলৈ হ’লে, বহু

অনা-খেতিয়ক মানুহেও মাটি পাব যেনে, বক্ষা চাকৰ, গিৰিহঁত, বান্ধনি, কেৰেণী, মহৰী, নগৰত থকা অস্ত্ৰান্ত মানুহ, অথচ এই লোক সকলে নিজে নাঙল ধৰি কোনো খেতি নকৰে। শেষত এই খেতি নকৰা মানুহ সোপাই মাটিৰ ভাগ পাই, আকৌ ধনীলোকক বিক্ৰী কৰি দিব। মাটি গৈ আকৌ সেই ধনীৰ হাতত স্তূপীকৃত হ'ব। ফলত প্ৰকৃত খেতিয়ক মানুহৰ সংখ্যা বাঢ়ি যাব, মাটিৰ পুনৰ অনাটন ঘটব, এই মাটিহীন খেতিয়কবোৰ পুনৰ ধনীৰ কবলত সোমাই পৰিব।”

“হয়! হয়! আপুনি ঠিকেই কৈছে।” অন্ধসৰপ্ৰাপ্ত সৈনিকজনে ক'লে।

“তেন্তে মাটি বিক্ৰী নিষিদ্ধ কৰা হক, ‘আক নাঙল যাব মাটি তাৰ’ এই নীতি গ্ৰহণ কৰা হক।” চুলা তৈয়াৰী কৰা ৰাজমিস্ত্ৰীজনে ক'লে।

* * *

এইদৰে মাটিখিনি কেনেদৰে এটা শ্ৰায়-নীতিমতে ভাগ কৰা যায়, সেই সম্পৰ্কে নেক্লিউল্ড আৰু কৃষক প্ৰতিনিধিদলৰ মাজত বহু আলোচনা হ'ল। শেষত নেক্লিউল্ডে হেনৰি জৰ্জৰ নীতি ব্যাখ্যা কৰি ক'লে, “এই পৃথিবীখন কোনো এক বিশেষ ব্যক্তিৰ সম্পত্তি নহয়। পৃথিবী হ'ল ভগবানৰ নিজৰ।”

কেইবাজনেও সমস্বৰে চিঞৰি ক'লে, “হয় হয়। আপোনাৰ কথা সঁচা।”

“এই পৃথিবী সকলোৰে উমৈহতীয়া সম্পত্তি। ইয়াৰ ওপৰত সকলোৰে সমান অধিকাৰ। কথা হ'ল কিছুমান মাটি ভাল আৰু কিছুমান মাটি বেয়া। কিছুমান সাকৰা, কিছুমান অসাকৰা। কিন্তু সকলো মানুহে ভাল মাটি বিচৰাটোৱেই স্বাভাৱিক। এতিয়া এই ভাল মাটিখিনি শ্ৰায়মতে ভাগ কৰাটোৱেই সমস্যা। প্ৰশ্নটোৰ সমাধান এইদৰে কৰিলে হয়। * * * এই ভাল মাটি লোৱা সকলে যি মূল্য দিব লাগিব, সেই মূল্য বাইজক দি দিয়ক। ভেতিয়া এই মূল্যৰ সকলোৱেই অংশ পাব। যদি মাটি লৈ খেতি কৰিব খোজে তেন্তে ভাল মাটিৰ কাৰণে কম দাম দিয়ক। যদি মাটি নেলাগেই তেন্তে দামো ভৰিব নেলাগে। ভেতিয়া একমাত্ৰ মাটি বীৰহাব কৰা সকলেহে কৰ-কাটল আৰু ৰাজহুৱা খৰছ বহন কৰিব।”

চকু পিৰিক-পাৰাককৈ চুলা তৈয়াৰী কৰা ৰাজমিস্ত্ৰী জনে ক'লে, “হয়, সেইটোৱেই শুদ্ধ নীতি হ'ব। যি ভাল মাটি ল'ব তেওঁ দাম বেছি দিব লাগিব।”

মোচত টাও দি, বহল বুকুৰ চুলিপকা বুদ্ধজনে ক'লে, “হয়, হেনৰি জৰ্জ যগজ্ঞত ঘিঁউ থকা মানুহ।”

“অদ্বৈত ভবিষ্যৎগীয়া দাম বাতে শক্তি অনুসাবে হয়।” দীঘলীয়া বুঢ়াজনে মত প্ৰকাশ কৰিলে।

“নিশ্চয়, দাম বেছি হোৱাত অল্পচিত আৰু একেবাৰে কম হোৱাত ঠিক নহয়, বেছি হ’লে সেইদাম আদায়েই নহব। ফলত বাইজৰ লোকছান হ’ব, আনহাতে একেবাৰে কম হলে, কম দামত किनि বহুতেই বেছি দামত বিক্ৰী কৰিব আৰু পুনৰ মাটি কিনা আৰু বেচাৰ ব্যৱসায় সৃষ্টি হ’ব।” নেক্লিউদে ক’লে। “বাক এতিয়া কথা হল এই আঁচনি মই ইয়াত প্ৰয়োগ কৰিব খোঁজো।”

আটাই কিজন ক্লষকে বেচ-উৎসাৰে কৈ পেলালে, “হয়, এয়েই হ’ব ত্ৰায় নীতি। এইদৰে কৰাটোকে আমি সকলোৱে বাছা কৰোঁ।”

“হয়। হয়। এই জৰ্জৰ মগজ খকা লোক। চোৱাছোন তেওঁ কেনে বুদ্ধি উলিয়ালে।” মোচত টাও দিয়া বহল বুকুৰ বুদ্ধজনে ক’লে।

এনেতে হাঁহি মাৰি মেনেজাবে ক’লে, “যদি মইও কিছু মাটি লবলৈ ইচ্ছা কৰোঁ।”

চকুত হাঁহি লাগি থকা বুদ্ধজনে কলে, “কিয়? আপোনাৰ দেখোন যথেষ্ট আছে?”

ইয়াৰ পিছত আলোচনা সমাপ্ত হ’ল।

নেক্লিউদে তেওঁৰ প্ৰস্তাৱটো বাৰে বাৰে দোহাৰি, ক্লষক প্ৰতিনিধিকজনক ক’লে যে তেওঁলোকে এই মুহূৰ্ততে—কোনো জবাব দিয়াৰ প্ৰয়োজন নাই। তেওঁলোকে গাঁৱৰ অগ্ৰাণ্ণ লোকজনৰ লগত আলোচনা কৰি, তেওঁৰ আঁচনি গ্ৰহণ যোগ্য হয়নে নহয়, পিছত জনাই দিলেই হ’ব।

ক্লষক কিজনেও কথা দিলে যে তেওঁলোকে আলোচনা কৰি প্ৰত্যুত্তৰ লৈ আহিব। তেওঁলোকে প্ৰকল্প মনেৰে ঘৰমুৱা হ’ল। সেইদিনা ৰাতিলৈকে এই সম্পৰ্কে আলোচনা চলিল।

ক্লষক সকলে পিছদিনাও কামলৈ নগৈ নেক্লিউদৰ প্ৰস্তাৱটোকে লৈ আলোচনাত ব্যস্ত আছিল। তেওঁলোকৰ মাজত ছটা মত উপস্থিত হ’ল। এদলৰ মতেৰে প্ৰস্তাৱটো গ্ৰহণযোগ্য আৰু লাভজনক। ইয়াৰ ভিতৰত কোনো ছবভিসি নাই। আনটো দলে প্ৰস্তাৱটো ভালকৈ বুজিব নোৱাৰি সন্নিহান হৈ পৰিল। অদ্বৈত তৃতীয় দিনা প্ৰস্তাৱটো গ্ৰহণ কৰাৰ পক্ষেই সকলোৱে মত দিলে। এগৰাকী বুঢ়ীয়ে নেক্লিউদৰ চৰিত্ৰ সম্পৰ্কে যি ব্যাখ্যা দিলে, সেই ব্যাখ্যা প্ৰস্তাৱটো সৰ্বসন্মতিক্ৰমে গ্ৰহণ কৰাত আৰু সন্দেহ দূৰ কৰাত সহায়ক হ’ল।

বুঢ়ীৰ ব্যাখ্যা হ'ল যে জমিদাৰ নেকলিউদে আশ্বাস্যন্তি আৰু দেহাশ্বাৰ মুক্তিৰ কাৰণে চিন্তাশীল হৈ পৰিছে। তেওঁ মুক্তি লাভৰ কাৰণেই এইদৰে জমিদাৰী ত্যাগ কৰিবলৈ ইচ্ছুক হৈছে। পানোত তেওঁ বহু টকা দান দিয়াৰ অৰ্থ হল এয়েই। প্ৰকৃত কথা হ'ল নেকলিউদে দৰিদ্ৰতাৰ এনে চূড়ান্ত অৱস্থাৰ কথা আগতে জনাই নাছিল। পানোত ক্লষক সকলৰ এই লাওলোৱা অৱস্থা দেখি, তেওঁ কিছু অৰ্থদান দিবলৈ বাধ্য হৈ পৰিল, যদিও এনেদৰে দান দিয়া স্তায়নজন্ত নহয় বুলি তেওঁ নিজেও জানিছিল। এবছৰৰ আগতে এখন বনানি আৰু কুজ্মিনত্বীৰ খেতিৰ সাজ সবজ্য আৰু গছিত বস্তু বিক্ৰী কৰি তেওঁ প্ৰচুৰ টকা পাইছিল। সেই সময়ত তেওঁৰ হাতত সেই টকা জমা আছিল। মিজ চকুৰে ক্লষক সকলৰ দাল-দৰিদ্ৰতা দেখি কিছু টকা দান নিদিয়াটক থাকিবলৈ তেওঁ সত নগ'ল।

নেকলিউদৰ বদান্ততাৰ কথা জনাজাত হোৱাত দলে দলে লোক আহি, বিশেষকৈ ভিৰোতা মানুহ বিলাকে সহায় বিচাৰি তেওঁক বেৰি ধৰিলে। কিন্তু কাক দিয়া উচিত, কাক দিয়া অসুচিত, কাক কিমান দিব, এই সমস্যা লৈ তেওঁ বিমোহিত পৰিল। তেওঁ অস্থল কৰিলে তেওঁৰ হাতত প্ৰচুৰ ধন থাকি, এই দৰিদ্ৰ ক্লষক সকলক অলপো সহায় নকৰা অকল অত্যায়েই নহয়, অসম্ভৱ। তথাপি অস্থলপূৰ্ণ পাত্ৰত দান দিয়া উচিত নহয়। এই অৱস্থা দেখি তেওঁ সিদ্ধান্ত কৰিলে যে অলপো পলম নকৰাকৈ তেওঁ স্থান ত্যাগ কৰাই শ্ৰেয়ঃ।

এইদৰে পানোত থাকোতে শেষ দিনা তেওঁ মাহীয়েক হুগৰাকীৰ বয়-বস্তুবোৰ এবাৰ তদন্ত কৰি চালে। দেহাগনীৰ ৱাদ-ববটোৰ ডুৱাবত তেওঁ বহুত চিঠিপত্ৰ পালে। তাৰ ভিতৰত আছিল তেওঁৰ মাহীয়েক হুগৰাকী আৰু তেওঁ নিজে আৰু বাংচালী কাটুংচাবে সৈতে এখন গ্ৰুপ ফটো। ঘৰৰ সকলো বস্তুৰ ভিতৰত এই ফটো ধনকে তেওঁ নিজৰ কাৰণে ললে। বাকী সকলো বস্তু ওচৰৰ মিল মালিকজনলৈ থৈ দিলে। মিল মালিকজনে এক দশমাংশ মূল্যত সমস্ত বয়বস্তু সহ সেই বাংলা ঘৰটো কিনি লৈছিল। তেওঁ ঘৰটো ভাঙি অস্ত্ৰ ঠাইলৈ স্থানান্তৰ কৰাৰ কথা।

কুজ্মিনত্বীত তেওঁৰ সম্পত্তিখিনি ত্যাগ কৰোতে নেকলিউদৰ এটা অজ্ঞাতপৰ ভাৱ আহিছিল। সেই কথা সুৰ'বি আজি তেওঁ নিজেই আচৰিত হয়। কিন্তু আজি তেওঁৰ মনত এটা নতুন অস্থলত্ব, নতুন উদ্বাস আৰু ভৱণ কাৰীয়ে নতুন দেশ আৱিষ্কাৰ কৰাৰ দৰে, তেওঁও এটা নতুন অস্থলত্ব কৰে।

দহ

নেক্লিউনড প্ৰায় লেম্প চাকি জলোৱাৰ পিছত নগৰ পালেহি। ষ্টেচনৰ পৰা পোনে পোনে তেওঁ ঘৰমুৱা হ'ল। ঘৰৰ ভিতৰত ভেতিয়াও নেপথেলিনৰ গোন্ধ মাৰ ঘোৱা নাই। ঘৰৰ বস্তুবোৰ ব'দাই, পিছত বান্ধি কুন্ধি, আগ্ৰাফেনা পেট্ৰনৰ আৰু কৰ্নিয়াৰ আমনি লাগিছিল। কামৰ মাজত তেওঁলোকৰ কাঁজিয়াও লাগিছিল। নেক্লিউনডৰ কোঠাটো খালি হৈ আছিল, কিন্তু ভিতৰত ট্ৰাঙ্কবোৰ অখালি পখালি হৈ পৰি থকাত, মাহুহ সোমাৰ নোৱাৰা অৱস্থা। তাতে তেওঁ আহি পোৱাত বয়স্কবোৰ শৃঙ্খলা লগোৱা কামো স্থগিত হ'ল। ক্লক বিলাকৰ ছঃখ-দৰিদ্ৰতা দেখি নেক্লিউনডৰ মনত এটা বিৰক্তিবৰ ভাৱে ঠাই লৈছিল। পুনৰ ঘৰৰ এই বিশৃঙ্খলাবোৰ দেখি তেওঁৰ বিতৃষ্ণা বাঢ়ি গ'ল। বাতিটো খৰত কটাই পিছদিনা হোটেল এটালৈ স্থানান্তৰ হোৱাৰ সিদ্ধান্ত কৰি পেলালে। তেওঁৰ বায়েক নাহেমনে বয়স্কবোৰ আগ্ৰাফেনা পেট্ৰনাই যি দৰে ভাল দেখে, সেইদৰেই ধান্ধিত লগোৱাৰ ভাৱ দিলে। পিছত বায়েক আহিলে ঘৰৰ সকলো বয়স্ক আৰু আচৰাৰ আদি বিক্ৰী কৰাৰ বন্দোবস্ত কৰিব।

নেক্লিউনড সোনকালেই ঘৰৰ পৰা ওলাল। জেলৰ ওচৰৰে মধ্যমীয়া হোটেল এটাত কেইটামান কোঠা তেওঁৰ বসবাসৰ কাৰণে ভাৰাত বন্দবস্ত কৰি তেওঁ ঘূৰি আহিল। তাৰ পিছত কিছু বস্তু ঘৰৰ পৰা হোটেললৈ স্থানান্তৰ কৰিবলৈ চকুম দি, তেওঁ এডভোকেটক লগ পাবলৈ যাত্ৰা কৰিলে।

বাহিৰত যথেষ্ট ঠাণ্ডা আছিল। বৰষুণ আৰু ধুমুহাৰ পিছত, সাধাৰণতে এনেকুৱা ঠাণ্ডা হয়। বিশেষকৈ বসন্তত এনেকুৱা ঠাণ্ডা পৰে। শীত আৰু ঠাণ্ডা বতাহৰ প্ৰকোপত তেওঁ খুব ঠাণ্ডা অনুভৱ কৰিলে। গাত গৰম লাগক বুলি তেওঁ বেগাবেগিকৈ খোজ দিলে।

ক্লক বিলাকৰ কথাই নেক্লিউনডৰ মনত বাবে বাবে খুন্দিয়াই আছিল। দৰিদ্ৰভাৱে অভিযন্ত ক্লক-মহিলা, নিহঁতৰ ল'ৰা-ছোৱালী আৰু বুঢ়া-বুঢ়ী সকলোৰে কথা মনত পৰিছিল। এনেকুৱা ভাল-দৰিদ্ৰতা আৰু নিষ্পেষিত জীৱনৰ লগত এয়ে প্ৰথম তেওঁৰ মুখামুখি। এয়ে তেওঁৰ প্ৰথম অভিজ্ঞতা। বিশেষকৈ শুকান হাঁহি দৰা, হাত-ডৰি-হাড় ওলোৱা সেই ক্ষীণ কাৱৰ লৰাটোৰ কথা তেওঁ পাচৰিষ নোৱাৰে। গাৰ্ৰ'ৰ খেতিয়ক সকলৰ এই খোক লগা অৱস্থা, নগৰৰ অৱস্থাৰ লগত

তেওঁ বিজাই নেচাই নোৱাৰিলে। নগৰৰ দোকান বিলাকৰ কাষেদি যাওঁতে
 তেওঁ দেখা পালে বহু হাট-পুঠি, চাক-চিকুণ, শকভ-আৱত ভেবেহা দোকানী বোৰ।
 এই মানুহবোৰো প্ৰথম তেওঁৰ চকুত পৰিল। এনেকুৱা নিপোটল মানুহ গাঁৱত
 এটিও পাবলৈ নাই। বস্ত্ৰৰ প্ৰকৃত দাম নজনা অজ্ঞ মানুহবোৰক, দিনো ঠগ
 কৰোঁতে সিহঁতে যি বুদ্ধি কৰে, ব্যৱসায়ৰ কাৰণে তেনে বুদ্ধি প্ৰয়োজনীয় বুলিয়েই
 সিহঁতে বিশ্বাস কৰে। ঘোঁৰা গাড়ী চলোৱা কচোৱান, সোণোৱালী ফিটা লগোৱা
 টুপী পিন্ধা দোকানৰ প্ৰহৰী, দোকানত বস্তু বিক্ৰী কৰা বাঙালী ছোৱালীবোৰ,
 এই আটাইবোৰৰে যেন যথেষ্ট খাবলৈ আছে। এই মানুহবোৰৰ ভিতৰত
 মাটিবাৰী শূদ্ৰ হৈ গাঁৱৰ পৰা খেদাখোৱা মানুহ কিছুমানো আছে। কিছুমানে
 নগৰলৈ আহি নিজৰ অৱস্থা টনকিয়াল কৰি বাবু হৈ পৰিছে। সিহঁত দেখাত
 বেচুটি। কিছুমানৰ আকৌ গাঁৱত থকাতকৈও অৱস্থা আৰু কাহিল হৈ
 পৰিছে। সিহঁতক দেখিলে পুতৌ হয়। ঘৰৰ পিৰালিত বহি জোতা চিলাই কৰা
 মুচি বিলাকৰ এই দুৰ্দশা। খোলা খিড়িকীৰ কাষত, খীণোৱা হাতেৰে কাপোৰ
 ইস্তী কৰি থকা চুলি আউল বাউল ধুনীবোৰৰ দশা এনেকুৱাই। ঘৰত ৰং সনা,
 খালি ভৰিৰে ফুৰা মানুহ দুজন নেক্লিউদতে লগ পালে। সিহঁতৰ গোটেই গা
 নানা বঙেৰে লুতুৰি পুতুৰি। হাতত ৰং ভৰোৱা সৰু টিন একোটা। দুয়োটা
 পৰস্পৰে তৰ্কাতৰ্কি কৰি গৈ আছে। ইহঁতৰ ছবৰস্তাৰ কথাও নেক্লিউদতৰ
 চকুত পৰিল। গৰুগাড়ী চলাই যোৱা গাৰোৱান বোৰৰো মুখলৈ চাবই নোৱাৰি
 যেন, কেইঁৰাজৰ ৰংহে মুখত সানি লৈছে। ৰাজ আলিৰ কাষত, ফটা-ছিটা
 কাপোৰ পিন্ধি, ডিফ্ৰাৰ অপেক্ষাত থকা, ডিফ্ৰাবীৰ দশা আৰু এই গাৰোৱানৰ
 দশা একেই। খোৱাৰ দোকান কিছুমানৰ কাষেদি নেক্লিউদত পাৰ হৈ গল।
 সেই দোকান বোৰৰ খোলা খিড়িকীয়েদি চাই তেওঁ দেখিবলৈ পালে কিছুমান
 মানুহৰ শুকান মুখ। কাপ প্লেট জমা হৈ থকা লেটেৰা টেবুল বিলাকৰ মাজে
 মাজে বগা সাজপাৰ পিন্ধা পৰিচাৰক বিলাকে ইফালে সিফালে ঘূৰাঘূৰি কৰি
 আছে। লাল হৈ থকা মুখেৰে দুই এটাই চকীত বহি গানৰ টান ধৰিছে।
 এটাই খিড়িকীৰ কাষত চকু ৰিয় কৰি এনে ভাৱে বহি আছে যেন কিবা পাহৰা
 কথা মনত পেলাবলৈ ঘোৰ চিন্তাত মগ্ন।

এইবিলাক লক্ষ্য কৰি নেক্লিউদত গৈ আছে। ঠাণ্ডা বতাহে উৰুৱাই
 অমা জাক জাক ধূলিয়ে তেওঁৰ গাত কোবাই গৈছে। উশাহ টানি তেওঁ
 নিজকে নিজে প্ৰশ্ন কৰিলে, “এই মানুহ বিলাক নগৰত আহি কিয় জমা হৈছে?”

এনেতে লোহাৰ বদ কঢ়িয়াই নিয়া কিছুমান গাড়ী নেক্লিউদে লগ পালে ।
গাড়ীবোৰ পিছ পেলাই তেওঁ বেগাবেগিটক আগবাঢ়িব খোজোতেই পিছফালৰ
পৰা তেওঁৰ নাম ধৰি কোনোবাই মাত দিলে ।

“আ—হা, নেক্লিউদ দেখোন । কৰ পৰা আহিলা ?”

প্ৰথমতে নেক্লিউদতৰ এটো সন্তোষৰেই ভাৱ ফুটি উঠিছিল ।

“অ’ চেনবুক !” আনন্দেৰে নেক্লিউদে ক’লে । পিছ মুহূৰ্ত্ততে নেক্লিউদে
অমুভৱ কৰিলে যে ইয়াত স্মৃতি পাব লগা কোনো কাৰণ নাই ।

এৱেঁই চেনবুক । বহুদিনৰ পূৰ্বে মাহীয়েকহঁতৰ ঘৰত নেক্লিউদে এওঁক
লগ পাইছিল । তাৰ পিছত বহুদিন তেওঁক আক লগ পোৱা নাছিল । বহু ধাৰ
ঋণত জৰ্জৰিত হোৱা সত্ত্বেও মানুহজনৰ মন প্ৰকল্প । বহু কল কোশল কৰি,
ঐশ্বৰ্য্যশালী আভিজাত্যবান লোকৰ লগত এতিয়াও তেওঁ যোগাযোগ বন্ধা কৰি
চলিছে । মনৰ আনন্দ উল্লাসৰ পৰাই এই কথা ধৰিব পাৰি ।

“তোমাক লগ পাই ইমান ভাল লাগিছে । নগৰত কোনোৱেই নাই । আহা
তুমি বহুত বুঢ়া হৈ পৰিলা ।” চেনবুকে ঘোঁৰাগাড়ী খনৰ পৰা নামি,
নেক্লিউদতৰ কান্ধত হাত থৈ ক’লে ।

“মই তোমাৰ খোজতেই চিনি পালো । ব’লা আমি অলপ চাহ-তাহ খাই
লওঁ । ইয়াত ভাল দোকান আছেনে বাক ?”

“মাফ কৰিবা ভাই । মোৰ সময়ৰ একেবাৰে অভাৱ !” নেক্লিউদে উত্তৰ
দিলে । মানুহজনে বেয়া নোপোৱাকৈ কেনেকৈ আঁতৰিব পাৰি, তেওঁ সেই কথা
ভাবিলে ।

“বাক তুমি কি কামত এইফালে আহিলা ?”

“মোৰ ব্যৱসায়ৰ কামত । মই এতিয়া এজন মেনেজাৰ । লক্ষপতি
চেমানেৰ কাম-কাজ চলোৱাৰ ভাৱ এতিয়া মোৰ ওপৰত, তেওঁকতো তুমি
জানাই । তেওঁ মূৰৰ গধুৰ বোজা অলপ পাতল কৰিছে । পঞ্চাশ হাজাৰ বিঘাৰ
জমিদাৰী চলোৱা কাম জানো কম টান ?” কথাৰাৰ প্ৰকাশ কৰি তেওঁ যেন বেচ-
গোৱৰ অমুভৱ কৰে । তেওঁ যেন এই সম্পত্তি নিজেহে আৰ্জিছে ।

“তেওঁৰ কাম-কাজ বোৰত নানান বেমেজালি । খেতিয়কক মাটিবোৰ
খীৰলৈ দিছে হয়, কিন্তু তাৰ বিনিময়ত তেওঁ একেবাৰে পইচা নাপায় । ভুহুপৰি
চাবিকুৰি হাজাৰ কল তেওঁৰ ধাৰ । এবছৰৰ ভিতৰত মই এনেকুৱা স্তুতি কৰিছোঁ

যে শতকৰা সম্ভৱ ভাগ খাজনা আদায় হৈছে। এ, কেনে ভাৱা ?” গৰ্ভিষ্ঠ ভাৱে চেন্নুকে প্ৰশ্ন কৰিলে।

নেক্লিউদভে এওঁৰ কথা আগতে শুনিছিল, তেওঁ সকলো সা-সম্পত্তি হেৰুৱাই বহুত ধাৰত পোত গৈ আছিল। চেন্নুকে আঁওপাকে প্ৰভাৱ খটাই এজন বৃদ্ধ ধনী লোকৰ মেনেজাৰ হৈছে। এই বৃদ্ধই তেওঁৰ টকা-পইচা নানান ভাৱে অনাবশ্যক কামত নষ্ট কৰিছিল। চেন্নুকে এতিয়া ধনী লোকজনৰ সৌজন্ত জীৱিকা চলাইছে।

নেক্লিউদভৰ চিন্তা হ’ল তেওঁ বেয়া নোপোৱাকৈ কেনেকৈ লগ এৰা দিব পাৰে। নেক্লিউদভে চেন্নুকৰ মেনেজাৰি চলোৱাৰ নিজৰ নিপুণতাৰ গুণ বখানি বং-বহুস্তেৰে কোৱা কথাবোৰ শুনি গৈছে। মোচত টাও দিয়া নিপোটল মুখখনলৈ তেওঁ চাই আছে।

‘বাক তেনেহ’লে আমি কোন দোকানলৈ যাওঁ!’ ব’লা চাহ একাপ একেলগে বহি খাই লওঁ।

ঘড়ীটোলৈ চাই নেক্লিউদভে কলে, “তুমি মোক বিশ্বাস কৰা। মোৰ একেবাৰে সময় নাই।”

“বাক, কালিলৈ ঘোঁৰা দৌৰ চাবলৈ আহিবানে ?”

“মই আহিব পৰা একেবাৰে আশা নাই আৰু নোৱাৰিমো।

“পাবা যদি আহাঁছোন। মোৰ যদিও ঘোঁৰা নাই, তথাপি গ্ৰীছাৰ ঘোঁৰাটোৰ পিছতেই ভাল দিওঁ। তাৰ বেচ ভাল ঘোঁৰা এটা আছে। আহিবানে ? কোঁৱা ? আমি একেলগে সাক্ষ্য ভোজনে গ্ৰহণ কৰিম।”

“ওঁহো। মই আহিব নোৱাৰিম। সাক্ষ্য ভোজতে যোগ দিয়াও সম্ভৱ নহয়।” হাঁহিমাৰি নেক্লিউদভে ক’লে।

“ইস, অহা হ’লে ইমান ভাল পালোহেঁতেন। বাক মোৰ গাঁড়ীতে অলপ আগবঢ়াই দিমনে কি ?”

“ধন্যবাদ। নেলাগে। মই এজন এডভোকেটক লগ পাবৰ কাৰণে আহিছোঁ। তেওঁৰ ঘৰ ওচৰতে।”

“অ, হয়। তুমি বোলে কাৰাগাৰৰ কিবা কামত বন্দ। মাজুৰৰ মুখে মই কোৱা শুনিছোঁ। তুমি কয়নী বিলাকৰ মাজত কিবা মধ্যস্থতা কৰা কামত লিপ্ত।” হাঁহিমাৰি চেন্নুকে ক’লে। “কৰ্তাগিনৰ পৰা ধৰব পালোঁ,

তোমালোকে নগৰ ভ্যাগ কৰিলা ! এইখিলাকৰ কাৰণ কি ? জানিব পাবোনে ?”

“হয়, কথা গঠা।” নেক্লিউদে উত্তৰ দিলে। কিন্তু বাস্তৱত থিয় হৈ ইয়াৰ কাৰণ বুজাই দিয়া সম্ভৱ নহয়।”

“অৱশ্যে তোমাৰ কাম-কাজৰ মহিমা বুজা টান। বাক যি হক। ঘোঁৰা দৌবলৈ আহিবা নহয়।”

“শুঁহো। মোৰ অহা নহ'ব। আচলতে আহিবৰো মন নাই। মোৰ ওপৰত থং নাখাবা দেই।”

“তোমাৰ ওপৰত থং উঠিব কোনাে কাৰণ নাই। বাক এতিয়া তুমি থাক। ক'ত ?” কথাবাৰ সোধেই তেওঁৰ মনটো গধুৰ হৈ পৰিল। চকু খিৰ। চকুৰ চেলাউৰি থিয় কৰি কিবা এটা স্মৰণ কৰিবলৈ তেওঁ যেন সচেত। নেক্লিউদে লক্ষ্য কৰিলে যে সেই দোকানত কপাল থিয় কৰি থিডিকীৰ কামত বহি থকা মানুহটোৰ যেনে চেহেৰা, তেওঁৰো যেন তেনে হৈ পৰিল।

“উন, আজি বৰ জাৰ নহয়নে ?”

“নিশ্চয়, আজি গুৰু ঠাণ্ডা,” ঘোঁৰা গাঁড়ী চলাই অহা কচোৱানটোৱে ঘূৰি চাই চেনাকৈ সোধিলে, “পাৰ্চেলটো পালানে ?”

“ভাল ভেস্তে বিদায়। তোমাক লগ পাই খুব ৰং পালো।” নেক্লিউদেৰ হাতত জোৰেৰে খামোচ এটা মাৰি, তেওঁ জপিয়াই ঘোঁৰা গাঁড়ীত উঠি পৰিল। তেওঁ বগা মোজা লগোৱা হাতখন ডাঙি, নেক্লিউদেৰ ওলগ জনাই, বিদায় লৈ এটা ধোলা হাঁহি মাৰি গুচি গ'ল।

“ময়ো তেওঁৰ নিচিনা হ'ব পৰা হ'লে” এডভোকেটৰ ঘৰৰ ফালে খোজ দি নেক্লিউদে নিজে নিজে ভাবিলে।”.....

“হয়, মইও তেওঁৰদৰে হব খোজোঁ, যদিও তেওঁৰ লগত মোৰ কোনো মিল নাই। মই ভাবো মোৰ জীৱনো তেনেদৰেই হক।”

এবাৰ

নেক্লিউদেৰ পাল পৰাৰ পূৰ্বেই তেওঁ এডভোকেটৰ সাক্ষাৎ পালে। প্ৰথমে তেওঁ মেনচৰৰ গোচৰটোৰ কথা উলিয়ালে। গোচৰটোৰ নথিপত্ৰ পঢ়ি, সামন্ত্ৰহীন চাৰ্ক দেখি এডভোকেটৰ খঙেই উঠিল।

“এই মৰ্কটমাটোৰ ঘটনা সম্পূৰ্ণ সন্দেহজনক।” এডভোকেটে কলে।

“বীমাৰ টকা পোৱাৰ আশাৰে গিৰিহঁতেই হয়তো জুই লগাব পাৰে। মূল কথা হ’ল মেনচভ বেদোবী ভাৰ লেখ মাজুও প্ৰমাণ নাই। মৰ্দ্দমা বিচাৰ কৰাৰ হাকিমৰ আৰু চৰকাৰী ‘উকীলৰ যেন ভেন প্ৰকাৰেণ’ মৰ্দ্দমাজিকাৰ অভিলাসেই ইয়াৰ কাৰণে দায়ী। প্ৰাদেশিক আদালতত নহৈ ইয়াত হোৱা হ’লে বিনা ফিজেই মই খালাচ কৰি দিলোঁহেতেন।”

“ফিড’ছিয়া বিৰুদ্ধাৰ মৰ্দ্দমা সম্পৰ্কে কথা হ’ল, সম্ৰাটৰ ওচৰত আপীল দাখিল কৰিবৰ কাৰণে আৰ্জি তৈয়াৰ কৰা হৈছে, আপুনি যদি পিটাৰ্চবুৰ্গলৈ যায়, নিজেই আৰ্জিখন দাখিল কৰিব পাৰে। তেতিয়া আপুনি নিজেও এবাৰ ক’বলৈ সুবিধা পাব। নহ’লে কৰ্মচাৰী বিলাক ফাং ফুং কৰি নাম মাত্ৰ অনুসন্ধান চলাই, পেলাই থৈ দিব আৰু শেষত একোৱেই নহ’ব। আপুনি যদি চেষ্টা কৰি চুই এক আপীল আদালতৰ সভ্যক হাত কৰিব পাৰে তেতিয়া কাম আৰু সহজ হ’ব। এই গোচৰ সম্পৰ্কে মোৰ এয়ে ক’বলগীয়া। তেন্তে আপোনাৰ কাম শেষ।”

“নহয় আৰু এটা কাম আছে, এটা বিশেষ সম্প্ৰদায়ৰ লোক এজনে মোলৈ এখন পত্ৰ দিছে।” নেকলিউদে ক’লে, “যদি তেওঁলোকে লিখা মতে কথা সঁচা হয়, তেন্তে ঘটনা বৰ সাংঘাতিক। মই আজি নিজেই এই সম্পৰ্কে থা-থবৰ ল’ম।”

“মই দেখিছোঁ। জেলৰ আপত্তিবোৰ আপোনাৰ ওচৰত সকলোৰে দাখিল কৰিছে।” হাঁহি মাৰি এডভোকেটে ক’লে, “কিন্তু শেষত গোচৰৰ বোজা গধুৰ হৈ আহিব আৰু আপোনাৰ পক্ষে চলাই বোৱা কঠিন হ’ব।”

“কিন্তু এই মৰ্দ্দমাটো আহোদজনক।” নেকলিউদে ক’লে। “গোচৰৰ মূল ঘটনাটো হ’ল এই—এখন গাৰ্ভৰ খেতিয়ক সকলে বাইবেল পাঠ কৰিবৰ কাৰণে গোট খাইছিল। কিন্তু চৰকাৰ পক্ষই গম পাই তেওঁলোকৰ জুৰ ভাঙি দিলে। তাৰপিছত বৰিবাবে মানুহবোৰ আকৌ গোট খালে। এইবোৰ পুলিচ আহি গোটেইখিনি মানুহ গ্ৰেপ্তাৰ কৰি কেছাৰীলৈ চালান দিলে আৰু বিচাৰত তেওঁলোকৰ নিৰ্দাসন দণ্ড হয়। ই এটা সাংঘাতিক কথা নহয় জানো?” নেকলিউদে কলে, “এইবোৰ কথা বিশ্বাস কৰাই টান হয়।”

“আপুনি কিয় আচৰিত হৈছে?”

“আচৰিত নহয় কিয়? পুলিচৰ কথা মই বুজোঁ। তেওঁলোক হ’ল হকুম

ভাষিল ক'বা যাদুহ। কিন্তু এজন শিক্ষিত যাদুহ হিচাবে চৰকাৰী উকীলে এনেকুৱা অভিযোগ কেনেকৈ তুলিব পাৰে, এই কথা মই ভুবুৰ্জোঁ।”

“এইখিনিতেই আপোনাৰ ভুল, আমি সাধাৰণতে ধাৰণা কৰোঁ যে চৰকাৰী উকীল আৰু বিচাৰক সকল উভয়ে বিবেচনা থকা লোক আৰু উদাৰ দৃষ্টিসম্পন্ন ব্যক্তি। এসময়ত এনে অৱস্থাও আছিল। কিন্তু বৰ্তমান বিপৰীত। বৰ্তমান এইলোক একমাত্ৰ দৰ্শনাৰ দ্বিন গুণি বহি থকা লোক। তেওঁলোকে দৰ্শনা খাই বহি আছে আৰু দৰ্শনা আৰু বেছিকৈ লাগে। এতিয়া তেওঁলোকৰ মূল উদ্দেশ্য এয়ে। তেওঁলোকে যেই সেই অভিযোগ তুলি যাকে খুচি তাকেই দণ্ড বিহে।”

“বুজিলোঁ। কিন্তু বাইবেল পঢ়াৰ কাৰণে মানুহক অভিযুক্ত কৰি চাইবেৰীয়াটোৱে নিৰ্কাসন দিয়াৰ কোনো আইন নাই।”

“আইন নোহোৱা নহয়। আইন আছে। ইচ্ছা কৰিলেই আইন পোৱা যাব। বাইবেল পঢ়ি কেনেকুৱা ব্যাখ্যা দিব লাগিব, আমাৰ গিৰ্জাৰ পাদুৰী সকলে তাক নিৰ্ণয় কৰি দিছে, আপুনি যদি সেই নিৰ্দেশ দিয়া মতে ব্যাখ্যা নিদি, অস্ত্ৰ ব্যাখ্যা দিয়ে, আৰু গিৰ্জাৰ কঠপক্ষই দিয়া অৰ্থ মিছা বুলি কয়, আৰু গ্ৰীক বক্ষপত্ৰীল চাৰ্চক নিন্দা কৰে, তেতিয়াহ'লে দণ্ডবিধি আইনৰ ১১৬ ধাৰামতে আপোনাৰ চাইবেৰীয়াটোৱে নিৰ্কাসন হ'ব পাৰে। এয়ে আইন।”

“অসম্ভৱ।”

“মই খাভাতকৈ কৈছো অসম্ভৱ নহয়। মই এই তত্ত্বলোক জজ সকলক সদায় কওঁ যে আপুনি, বা মই, বা আমি সকলোৱেই যে জেল খোৱা নাই, সি একমাত্ৰ আমাৰ জজ সকলৰ অনুগ্ৰহ। সেই কাৰণে তেওঁলোকৰ ওচৰত মই কৃতজ্ঞতাই প্ৰকাশ কৰোঁ। আমাৰ ব্যক্তি স্বাধীনতা খতম কৰি, অনুৰ চাইবেৰীয়াটোৱে নিৰ্কাসন দিয়া তেওঁলোকৰ কাৰণে অতি সহজ কাম।”

“যদি এনেকুৱাই হয়, আৰু চৰকাৰী উকীল আৰু জজৰ খুচিয়েই আইন, তেন্তে বিচাৰৰ প্ৰহসন পতাৰেই বা প্ৰয়োজন কি?”

এড্‌ভোকেটে ঢেক ঢেককৈ হাঁহি ক'লে, “আপুনি কিছুমান আচৰিত প্ৰশ্ন কৰে বহু। সেইবোৰ আপোনাৰ দাৰ্শনিক চিন্তা, সেই সম্পৰ্কে বাক কেতিয়াবা কণী-বতৰা হ'ব। খনিবাবলৈ বাক আপুনি আহিব পাৰিবনে? তেতিয়া আপুনি যোৰ ঘৰতেই কিছুমান বৈজ্ঞানিক, সাহিত্যিক আৰু শিল্পীক লগ পাব। তেতিয়া

আমি এই কঠিন তাত্ত্বিক প্ৰশ্নবোৰৰ আলোচনা কৰিব পাৰিম।” ‘তাত্ত্বিক প্ৰশ্ন’ কথাটোত জোৰ দি এড্‌ভোকেটে ক’লে।

“আপুনি যোৰ পৰিবাৰক লগ পাইছে জানো? খনিবাবলৈ আহক।”

“ধন্যবাদ। মই চেষ্টা কৰিম।” নেক্লিউদভে ক’লে। তেওঁ অনুভৱ কৰিলে যে তেওঁ আনি শুনিয়েই সঠিক কথা কোৱা নাই। আচলতে তেওঁ এই বৈজ্ঞানিক, সাহিত্যিক আৰু শিল্পী সকলৰ পৰা আঁতৰত থাকিবলৈহে চেষ্টা কৰিব।

“চৰকাৰী উকীল আৰু জজৰ খুচিয়েই যদি আইন হয়, তেন্তে বিচাৰ যাত্ৰাখন এটা প্ৰসহন।” নেক্লিউদভে এই মন্তব্য শুনি এড্‌ভোকেটে যি হাঁহি মাৰিলে, আৰু ‘দাৰ্শনিক চিন্তা’ ‘তাত্ত্বিক প্ৰশ্ন’ আদি কথাবোৰ যি স্তৰত ক’লে, তাৰ পৰাই তেওঁ বুজিব পাৰিলে যে তেওঁৰ দৃষ্টিভঙ্গী আৰু এড্‌ভোকেটৰ বন্ধু সকলৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰ ব্যৱধান কিমান বেছি আৰু আচল কথাবোৰ তেওঁলোকে আৰু নেক্লিউদভে কেনেদৰে দেখে। তেওঁ অনুভৱ কৰিলে যে চেনবুক আৰু অগ্ৰ লোকৰ লগত তেওঁৰ যেনেকুৱা মতপাৰ্থক্য আছে, এই এড্‌ভোকেট আৰু তেওঁৰ বন্ধুসকলৰ লগত এই পাৰ্থক্য আৰু বেছি।

বাৰ

জেলখানালৈ এড্‌ভোকেটৰ ঘৰৰ পৰা ভালেমান দূৰ। সময়ো বেছি নাই। গতিকেই নেক্লিউদভে ঘোঁৰা গাড়ী এখন ভাৰা কৰি ল’লে। গাড়ীৰ চালক-জন আদৰসীয়া মানুহ। মুখৰ চেহেৰাৰ পৰা মানুহজন দয়ালু আৰু বুদ্ধিমান যেন দেখা যায়। ঘোঁৰা গাড়ীখনে বাজ আলিয়েদি চেকুৰ মেলিলে। এনেতে চালকজনে নেক্লিউদভৰ ফালে মুখ ঘূৰাই নিশ্চিত হৈ থকা দৈত্যাকায় বিল্ডিং এটালৈ আঙুলিয়াই ক’লে, “চকচোন সিহঁতে কিমান এটা ডাঙৰ বিল্ডিং সাজিব লাগিছে।” এই ঘৰটো সজোৱাত তাৰ যেন কিবা স্বাৰ্থহে আছে আৰু এনেহেন বিল্ডিং তৈয়াৰ হোৱাত সি যেন গৰ্বিত।

বিল্ডিংটো সঠাই বিৰাট। গঠন প্ৰণালীও মৌলিক আৰু জটিল। বাতাব পৰা বিভিন্ন এটাৰ সিপাবেই ঘৰটো। পকৱাৰ দৰে মজবুত বোৰে চাঙত উঠি, ইফালে সিকালে অহা যোৱা কৰি কাম কৰি আছে। বোকা-পানীৰে মজুতবোৰ

লুতুৰি পুতুৰি। কিছুমানে ইটাৰ গাঁথনি দিছে, কিছুমানে মহলা কঢ়িয়াইছে, আৰু কিছুমানে খালি বাৰ্ণিট লৈ তললৈ নামিছে।

এজন শৰত-আহত, ধুনীয়া সাজ পাৰ পিন্ধা লোকে, সম্ভৱতঃ হেড্ মিস্ত্ৰীজনে ঠিকাদাৰ এজনক ওপৰলৈ আঙুলিয়াই কিবা এটা নিৰ্দেশ দিছে। ওচৰতে ব্ৰাডিম্বিৰ গাৱঁৰ ক্ৰমক এজনে তথালগি চাই আছে। বোজাই ভৰা গাঁড়ীবোৰে গেটেদি সোমাইছে আৰু কিছুমান ওলাই গৈছে।

“যি সকলে কাম কৰাইছে আৰু যি কৰিছে উভয়ে চানেকী মতে ঘৰটো সজা হ’ব বুলি খাতাং। যেনেদৰে সাজিব লাগিব তেনেদৰেই হ’ব বুলি ভেঙলোক নিশ্চিত। কিন্তু এই মানুহবোৰ আৰু কোলাত কেঁচুৱালোৱা তিবোতাবোৰ হাড় ভগা খাটনি খাটি ভাগবত ক্ৰান্ত। দুঃখ-দৈন্ত আৰু অনাহাৰত সিহঁত মৃত্যুৰ সন্মুখীন। সিহঁতৰ ল’ৰা-ছোৱালীবোৰৰ মুখত বৃদ্ধদৰে শুকান হাঁহি। শুকান খীণোৱা ভৰিবোৰ খোজতেই পাক খাই যায়। প্ৰয়োজন হ’লে বিৰাট বিল্ডিংটো নিশ্চয় কেনোৱা মুৰ্খৰ কাৰণে সজোৱা হৈছে, যি এই মজুতৰ বিলাকক নিতৌ ঠগ কৰি ধ্বংসৰ মুখলৈ ঠেলি দিছে।” ঘৰটোলৈ লক্ষ্য কৰি এনেকুৱা এটা ভাবেই নেক্লিউদভৰ মনত খেলি গ’ল। তেওঁ নিজৰ ভাৰটো প্ৰকাশ কৰি ক’লে, “হয়। ই এটা প্ৰয়োজনহীন প্ৰাসাদ।”

মনস্ত আঘাত পোৱাৰদৰে ঘোঁৰা গাড়ী চালকজনে ক’লে, “কিয় প্ৰয়োজন-হীন? যিয়ে সজাইছে তেওঁক ধন্যবাদ দিয়া উচিত! কিয়নো এই ঘৰ সজোৱাৰ ফলত বহু মানুহে কাম পাইছে।”

“যিয়েই হক ইমান ডাঙৰ ঘৰৰ দৰকাৰ নাই।”

“দৰকাৰ নোহোৱা নহয়। নহ’লে সাজিবই বা কেলেই?” চালকজনে উত্তৰ দিলে। “ভদুপৰি ঠাৱৰ কাৰণে বহু মানুহে জীৱিকা পাইছে।”

নেক্লিউদভ্ নিমাত। গাড়ী চকাৰ ঘৰঘৰণিত কথা পতাও কঠিন হ’ল।

ষেতিয়া তেওঁলোকে কাৰাগাৰৰ ওচৰ পালেহি, তেতিয়া ঘোঁৰা গাড়ীখনো মিহি পাখৰৰ বাস্তাভত উঠিলহি। গাড়ীৰ আৱাজে কমি আহিল, দুয়ো কথা পভাত সহজ হ’ল। চালকজনে পুনৰ নেক্লিউদভৰ ফালে মুখ ঘূৰাই, গাৱঁৰ পৰা পিঠিত টোপোলা বান্ধি, কবত কুঠাৰ লৈ কাৰ বিচাৰি অহা কিছুমান মানুহলৈ আঙুলিয়াই ক’লে, “আজিকালি গাঁৱৰ পৰা নগৰলৈ ইমান মানুহ আহিছে, তাৰিলে আচৰিত হ’ব লাগে। সোৱা চাওক।”

“মানুহ অহাৰ সংখ্যা বাঢ়িছে কিয়?” নেক্লিউদভে জ্বিলে।

“ৰাি নিশ্চয় বাঢ়িছে। এই বছৰ মাহুহ আহি নগৰ ঠাহ খাই পৰিছে। একেবাৰে কাহিল অৱস্থা। মালিক মহাজনৰ ওচৰত মাহুহৰ দলদোপ হেঙোল-দোপ। কিন্তু কাম পাবলৈ নাই।”

“এনে অৱস্থা কিয় হৈছে?”

“মাহুহৰ ভিৰ হৈছে। গতিকেই কাম পাবলৈ নাই।”

“বাক কৌৱাহোন? মাহুহবোৰে গাৰ্ভত নাথাকি, দলে দলে আহি নগৰত কিয় ভিৰ কৰিছে?”

“আচল কথা হৈছে গাৰ্ভত থাকিবৰ উপায় নাই। খেতি কৰিবলৈ মাটি নাই। তেন্তে মাহুহে কৰিব কি?”

কচাঘাত চেঙাতেল দিলে যেনে হয়, নেক্লিউনতবো ভেনেই হ’ল। মাহুহৰ ধাৰণা যে খুন্দা খালে সদাই আঘাত থকা ঠাইতে আঘাত পায়। আচলতে আঘাত থকা ঠাইত বেদনাৰ অনুভূতি চোকা হয়।

“সকলো ঠাইতে অৱস্থা এনেকুৱাই হৈছেনে?” নেক্লিউনতে নিজে নিজে ভাবিলে। তেওঁ ঘোঁৰাগাড়ী চালকজনক তাৰ গাৰ্ভত মাহুহৰ মাটি বাৰী কিমান, সি কিয় নগৰলৈ আহিল, তাৰ নিজৰ কিমান মাটি-বাৰী আছিল, সেই সম্পৰ্কে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“আমাৰ মাহুহটোৰে প্ৰতি এবিধা আছিল চাব, আৰু আমাৰ পৰিয়ালৰ তিনিজনৰ ভাগত তিনি বিধা।” ঘোঁৰাগাড়ী চালকজনে ক’লে।

“মোৰ পিতা আৰু ভাই এজন এই মাটি-বাৰীত খেতি-বাতি কৰে। আনে এজন ভায়ে সামৰিক বাহিনীত কাম কৰে। কিন্তু খেতিৰ কাম বিশেষ নাই। যবত থকা ভাইজনে মক্কাটলৈ অহাৰ কথা ভাবিছে।”

“খন্দুৱাটলৈ মাটি পোৱা নাযায় নেকি?”

“আজিকালি খন্দুৱাটলৈ মাটি ক’ত পাব? ভদ্ৰমহোদয় সকলে মাটি-বাৰী উকুৱাই দিলে আৰু এদল ব্যৱসায়ীয়ে আহি সেই মাটি খৰিদ কৰি নিজৰ কৰিলে। তেওঁলোকে আৰি খন্দুৱাটলৈ মাটি দলগায়। নিজেই ফাৰ্ম খুলি খেতি-বাতি কৰিছে। আমাৰ গাৰ্ভত এইদৰে এজন কৰাটীমাহুহে পূৰ্বৰ জমিদাৰৰ পৰা মাটি খৰিদ কৰি ফাৰ্ম খুলিছে। তেওঁ এডবাও মাটি লোকক নিদিয়ৈ। গাৰ্ভৰ মাহুহৰ বাটি খাবলৈকো একপ মাটি নাই।”

“সেই কৰাটী মাহুহজন কোন?”

“তেওঁৰ নাম কুৰব। আপুনি তেওঁৰ নাম ভৱিৰঙ পাবে। এখন ডাঙৰ

মাটিমালাত তেওঁ অভিনেতা সকলৰ উইগ্‌ তৈয়াৰ কৰে। কাৰাবাৰটো ভাল আৰু বৰেই ধৰো কৰিছে। তেওঁ আমাৰ গাৰ্ভত জন্মিবলৈ থকা মহিলা পৰাকীৰ পৰা সমস্ত মাটি খৰি কৰি লৈছে, আৰু এতিয়া সকলোৱেই তেওঁৰ হাতৰ ভলভ। তেওঁৰ যেনে খুচি, আমি সেই মতেই দৌৰিব লাগিব। তথাপি জীৱনৰ আশীৰ্বাদত মানুহজন ভালেই; কিন্তু বৈজ্ঞানিক পৰাকী কচ্ দেশৰেই ছোৱালী। তাই এজনী পিলাচিনী। তাই মানুহক ধাঁহিমুহি খাবলৈহে চায়। কি যে সাংঘাতিক ভিৰোতা। মহাশয় এয়া আমি জেলৰ ওচৰ পালোহি। গাড়ীখন গেটৰ ওচৰলৈ নিয়নে কি? সিহঁতে পিছে সাধাৰণতে তালৈ নিবলৈ নিদিয়।”

ভেৰ

জেলগেটৰ টিলিঙাটো টান মৰাৰ লগে লগে নেক্লিউডভৰ বুকু চিপ্‌চিপাই উঠিল। তেওঁৰ ভাব হ’ল আজি মাচলভাক তেওঁ কি অঘটনত দেখিবলৈ পায় আৰু তাই তেওঁৰ প্ৰতি কেনে ব্যৱহাৰ কৰে।

মাচলভাক তেওঁ ক’ত লগ পাব পাৰিব, এই সম্পৰ্কে তেওঁ হাৰ্ডাৰক প্ৰশ্ন কৰিলে। হাৰ্ডাবে অলপ অনুসন্ধান লৈ, তেওঁক জানিবলৈ দিলে যে মাচলভা আশ্পিতালত আছে। আশ্পিতালৰ চুৱৰীজন আছিল দয়ালু মানুহ। তেওঁ নেক্লিউডভক ভতালিকে আশ্পিতাললৈ লৈ গ’ল। নেক্লিউডভে কাক লগ পাবলৈ আহিছে, সেই কথা সুধি লৈ, তেওঁক শিত-হাৰ্ডাৰ ফালে যাবলৈ ক’লে।

কাৰ্কালিক এচিৰৰ পোন্ধ লাগি থকা এজন ডেকা ডাক্তৰে কৰিভৰতে নেক্লিউডভক লগ পাই, ‘কি বিচাৰিছে বুলি’ প্ৰশ্ন কৰিলে। এই ডাক্তৰজনৰ কয়দি বিলাকৰ প্ৰতি সহানুভূতিশীল আছিল আৰু সিহঁতৰ হৃৎক-কট লাগিব কৰিবৰ চেষ্টা কৰিছিল। কেতিয়া এঘাৰ ডাক্তৰজনৰ লগতো কাঁজিয়া হৈছিল। ফলত জেল কৰ্তৃপক্ষৰ লগতো সংঘৰ্ষ হৈছিল।

নেক্লিউডভে আইন বিৰোধী কিবা সুবিধা বিচাৰি আহিছে বুলি পেটে পেটে তেওঁৰ সন্দেহ হৈছিল। গতিকেই ডাক্তৰজনে এনে ভাৱ দেখুৱাইছিল তেওঁ যেন এনে মানুহক প্ৰশ্নৰ নিদিয় আৰু তেওঁৰ ব্যৱহাৰ সকলোৰে প্ৰতি অমান।

“ইয়াত কোনো মাইকী মানুহ নাই। এইটো হাৰ্ডত ল’ৰা-ছোৱালীহে আছে।” তেওঁ ক’লে।

“হয়, মই আনোঁ। কিন্তু ইয়াত কয়কী এককীয়ে সহকাৰী নাৰ্চৰ কাম কৰে।”

“অ” হয়। ইয়াত ভেনে ছুগৰকী নাৰ্চ আছে, আপুনি কাক বিচাৰিছে?”

“মাচুলভাৰ লগতেই যোৰ ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক। তাইকেই মই লগ পাব খোজো।”
নেক্লিউনভে উত্তৰ দিলে। “যোৰ অলপ কথা আছে। তাইৰ গোটৰৰ ব্যৱ
বিকছে মই পিটাৰ্চবুৰ্গৰ চিনেটৰ ওচৰত আপীল এটা দাখিল কৰিবলৈ ইচ্ছা
কৰিছোঁ। মই তাইক এই বস্তুটো দিব খোজো। আন একো নহয়, এখন
ফ’টো।” জেপৰ পৰা লেফাকা এটা উলিয়াই নেক্লিউনভে ক’লে।

“বাক দিব পাৰিব।” বুলি ডাক্তৰে বগা এ’প্ৰেণ শিঙা এগৰাকী বৃদ্ধানাবীক
মাচুলভাক হাত আনিবলৈ হুকুম দিলে।

“আপুনি ইয়াতেই বহিবনে বাহিৰৰ চ’ৰালৈ যাব।” ডাক্তৰে সুধিলে।

“ধন্যবাদ, মই ইয়াতেই বহোঁ।” “নেক্লিউনভে ক’লে।

ডাক্তৰৰ শিষ্টাচাৰত নেক্লিউনভৰ ভাল লাগিল আৰু লগতে তেওঁক
মাচুলভাৰ আত্মপ্ৰভাৱত ব্যৱহাৰৰ সম্পৰ্কে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“তাইৰ ব্যৱহাৰৰ কথা সুধিছে? হয় তাইৰ ব্যৱহাৰ ভাল। আৰু ভালেই
পাইছে। আগতকৈ তাই ইয়াত ভাল কাম কৰিছে। অ’ সৌৱা তাই
আহিছেই।”

বৃদ্ধা নাৰ্চ গৰাকীয়ে দৰজাইদি সোমাই আহিল আৰু পিছে পিছে মাচুলভা।
তাইৰ গাত আৰু থকা এটা দীঘল চোলা। কঁকালত এখন এপ্ৰেণ আৰু মূৰ
চুলিবোৰ কমালেৰে বন্ধা আছে। নেক্লিউনভক দেখি লাজত তাইৰ মুখখন
বঙা হৈ পৰিল। প্ৰথমতে তাই আগলৈ আহিবলৈ ইতস্ততঃ কৰি বৈ গ’ল।
শিঙত মুখখন গোটবাকৈ তলমূৰ কৰি বাস্তৱ পাৰি ধোৱা কাৰ্পেটৰ ওপৰেদি
বেগাবেগিকৈ নেক্লিউনভৰ সমুখলৈ আগবাঢ়ি আহিল।

বিদিনা তাই খং কৰাৰ কাৰণে নেক্লিউনভৰ ওচৰত মাৰ্ফানা থুজিছিল, সেই
দিনাৰ পৰা নেক্লিউনভে তাইক লগ পোৱা নাছিল। তাইৰ মতি গতি
কেইদিনাৰ নিচিনাই হৈ আছে বুলি তেওঁ ভাবি আহিছিল। কিন্তু তেওঁৰ
অজ্ঞান লটিক বহু। আজি তেওঁ বহু পৰিবৰ্তন দেখিবলৈ পালে। মূৰ
ভজিয়াত দেখিলে এটা নতুন ৰূপ। তাই যেন অলপ গহীন আৰু লজ্জাশীল।
তেওঁৰ প্ৰতি যেন এটা বিৰাগ। ডাক্তৰক কোৱা কথাখিনি তেওঁ তাইকো ক’লে,
অলপতে তেওঁ পিটাৰ্চবুৰ্গলৈ যাব। নেক্লিউনভে পানোৰ পৰা অদূৰ
তাইৰ হাতত শুভি দিলে।

“কটোখন মই পানোভ পাই, তোমাৰ ভাল লাগিব বুলি লৈ আহিছোঁ।”

তাই কেঁবা চকু ছবিৰ চেলাউৰি ছটা বিয় কৰি, তেওঁৰ ফালে চালে। মুখত আচৰিত তোমাৰ ভাৱ। তাই যেন তেওঁক স্মৃতিৰ খোজে ছবিখন কিহৰ কাৰণে আনিছে। কিন্তু কোনো প্ৰশ্ন নকৰি, ছবিখন তাই কঁকালৰ খোচনিত স্তমাই ল’লে।

“ভাত মই তোমাৰ মাহীয়েবকো লগ পাইছিলোঁ।” নেক্লিউদে ক’লে।

“হয়নে কি।” বুলি নীৰসভাৱে তাই উত্তৰ দিলে।

“ইয়াত তোমাৰ কেনে লাগিছে?” নেক্লিউদে স্মৃতিলৈ।

“নিশ্চয়। ইয়াত মই ভালেই পাইছোঁ।”

“অসুবিধা একো হোৱা নাই?”

“নাই। অসুবিধা একো পোৱা নাই। মই কেৱল ইয়াৰ কামকাজ বোৰৰ আওভাৱ পোৱা নাই।”

“ভূমি অসুবিধা নোপোৱাত মই ৰং পাইছোঁ, যেই হক ভাতকৈ ইয়াত নিশ্চয় ভাল।”

“ভাত মানে ক’ত?” কথাটো স্মৃতি তাই আকৌ ৰঙা পৰিল।

“ভাত মানে—জেলত।” নেক্লিউদে ভতালিকে উত্তৰ দিলে।

“ইয়াতনো বিশেষ কি ভাল?” তাই প্ৰশ্ন কৰিলে।

“মই ভাবোতে অন্ততঃ ইয়াৰ মাহুহ বিলাক ভাল। তাত যেনেকুৱা মাহুহবোৰ আছে, ইয়াত ভেনে মাহুহ এজনো নাই।”

“নহয় তাতো বহুত ভাল মাহুহ আছে।” তাই ক’লে।

“মই যেনহেঁতৰ কাৰণেও যত্ন কৰিছোঁ। সম্ভৱতঃ সোণকালেই তেওঁলোকে মুক্তি পাব।” নেক্লিউদে ক’লে।

‘হক! হক! ইহবে যেন তেওঁলোকক মুক্তি দিয়ক। উম্ বৃত্তীস্বাকী কেনে স্নেহৰ মাহুহ।’ অলপ ইহি মাৰি, বৃত্তীৰ প্ৰতি প্ৰাশংসাৰ পুনৰাবৃত্তি কৰি তাই ক’লে।

“মই আকিৱেই পিটাৰ্চ বুলিলে বাৰ। সোণকালেই তোমাৰ আশীলৰ জনানী হ’ব। মই আশা কৰোঁ তোমাৰ দণ্ড ৰহ হ’ব।”

“বৰ হ’লে বি, নহলেও সি। বৰ্তমান ছয়োটাই একে।”

“কিয়?”

“কিয়?” ক্ৰন্তগতিত কিবা এটা প্ৰশ্ন সোধাৰ চেষ্টা তাই ক’লে।

নেক্লিউনভেও তাইব কথাৰ অৰ ধৰিব পাবিলে, তাই প্ৰকৃততে জানিব খোজে নেক্লিউনভে নিজৰ সিদ্ধান্তটো এতিয়াও বাহাল ৰাখিছেনে নাই আৰু তাইব প্ৰত্যাখান ভেঙে গ্ৰহণ কৰিছেনে নাই।

“মই বুজিব পৰা নাই, মোকৰ্দমাভ তুমি খালাচ পালেও ভোম্বাৰ অৱস্থা কিয় একেই হ’ব।” ভেঙে ক’লে। “মই এই কথা ক’ব খোজোঁ যে তুমি নৃত্তি পোৱা বা নোপোৱা, মোৰ সিদ্ধান্তৰ কোনো লৰচৰ নাই। মই যি কৈছো সেইমতে কাম কৰিবলৈ সদাই ৰাজী।” খাতাৰ ভাৱে নেক্লিউনভে উত্তৰ দিলে।

তাই মূৰ ডাঙি ক’লা কেৰা চকুজ্বৰিৰে ভল্‌ভলকৈ নেক্লিউনভৰ কানে চাবলৈ ধৰিলে, মুখত এটা আনন্দৰ ভাৱ বিৰিঙি উঠিল। কিন্তু চকুৰ চাৱনীয়ে তাইৰ অস্তৰৰ যি ভাৱৰ ইঙ্গিত দিয়ে, তাৰলগত যেন প্ৰকাশ ভজিব লগত কোনো সামঞ্জস্য নাই।

“আপুনি সেইকথা নোকোৱাই ভাল।” তাই ক’লে।

“তুমি বুজিবৰ কাৰণেই মই সেই কথা কৈছোঁ।”

“মোৰ বক্তব্যৰ কথা আগতে কৈছোঁ। তাৰ ওপৰত আৰু ক’বলগীয়া একো নাই।” ওলাব খোজা হাঁহি এটা দমন কৰি তাই ক’লে।

আম্পতালৰ লৰা এটাই হৰাও বাৰে কন্দা ধ্বনি আহি মাচলতাৰ কাণত পৰিল।

“বোধ হয় সিহঁতে মোক মাতিছে।” এটা অস্থিৰ ভাৱত তাই ক’লে।

“ভাল ভেস্তে বিদায়।” ভেঙে কলে।

কৰমৰ্দন কৰিবৰ কাৰণে নেক্লিউনভে হাত আগবঢ়াই দিয়া দেখিও, তাই নেদেখা ভাৱ জ্বৰি, কাৰ্পেটৰ ওপৰেদি বেগা বেগিতকৈ খোজ দি, আঁতৰি গ’ল। তাইৰ মনত যেন এটা অপ্ৰকাশিত উল্লাস।

কাৰাগাৰৰ পৰা ওলাই ওলাই আহি, নেক্লিউনভৰ মনত কিছুমান প্ৰশ্ন উঠিল। “তাইৰ মনৰ ভাৱ কেনেকুৱা? তাই ভাবিছে কি? তাইৰ মনটো ভালেই নে বেয়া? সঁচাকৈয়ে মোক পৰীক্ষা কৰি চাইছেনে কি? যে সত্যই তাই মোক ক্ষমা কৰিবলৈ ইচ্ছা নাই। নাইবা তাই মনৰ ভাৱ বা অৱস্থিতি একোৱেই প্ৰকাশ কৰিব নোখোজেনে কি? তাইৰ মনটো কুয়সিহে, যে কঠিন হৈছে?” ভেঙে নিজে নিজে এইবোৰ প্ৰশ্ন কৰিলে। কিন্তু প্ৰশ্নবোৰৰ কোনো উত্তৰ ভেঙে বিক কৰিব নোৱাৰিলে। ভেঙেৰ একমাত্র বাৰণা হ’ল, যে

তাইব মনত আৰু অস্তবাস্তৱত এটা গুৰুতৰ পৰিৱৰ্ত্তন ঘটিছে। কিন্তু এই পৰিৱৰ্ত্তনে তাই তেওঁক সাজুৰি বান্ধিছে এনে নহয়। ই ভগবানৰ লগতো যোগসূত্ৰ স্থাপন কৰিছে। ভগবানৰ ইচ্ছাতেই এই পৰিৱৰ্ত্তন ঘটিছে। এই ত্ৰৈক্য বোধে তেওঁৰ মনত এটা আনন্দ অমৃতভূতি জগাই তুলিলে।

ঈৰ্ষান সৰু বিচনা থকা হাৰ্ডটোলৈ তাই ঘূৰি আহিল। বৃদ্ধা নাৰ্চ গৰাকীৰ আদেশত মাচলভাই, কুঁজা হৈ বিচনা এখন পৰিপাটি কৰি সজাই থাকোতে, অকস্মাতে এই কথমপিহে পিচলি নগৰাকৈ সাৰিল।

ভিত্তিত বেণ্ডেজ বন্ধা ল'ৰা পৰা এটাই মাচলভাৰ ফালে ব'লাগি চাই চাই আহিল। তাই পিচলখোৱা দেখি, লৰাটোৰ খিল্ খিলকৈ হাঁহি উঠিল। মাচলভাই নিজেও হাঁহি সামৰিব নোৱাৰিলে। তাইক দেখি আন কণীয়া লৰা ছোৱালী বোৰেও হাঁহি দিলে। বৃদ্ধা নাৰ্চ গৰাকীয়ে এইবোৰ কাণ্ড দেখি মাচলভাক ভালকৈয়ে এবকছনি দিলে।

“কিহৰ তামাচা পাইছা? তুমি কি ভাবিছা, পূৰ্বে য'ত আছিলো, এতিয়াও তাতেই আছা? যোৱা থোৱা আহাৰ লৈ আঁহাগৈ।”

মাচলভা নিমাত হ'ল। নাৰ্চ গৰাকীৰ হুকুম মতে পাত্ৰ এটা লৈ, খাদ্য আনিবৰ কাৰণে কোমৰে খোজ দিলে। ভিত্তিত বেণ্ডেজ বন্ধা লৰাটোৰ হাঁহিবলৈ মানা আছিল। লৰাটোৰ চকুৱে চকুৱে পৰাত মাচলভাৰ আকৌ খিল্ খিলকৈ হাঁহি উঠিল।

মাচলভা যেতিয়া অকলে থাকে তেতিয়াই তাই লেফাফাটোৰ পৰা ফটোখন উলিয়াই চাই। ফটোখন চাই তাইব বেচ ভাল লাগে। কিন্তু আবেলি অৱসৰৰ সময়ত শোৱা কোঠাত তাই যেতিয়া অকলসৰে থাকে, তেতিয়া ফটোখন উলিয়াই একেঠাৰে চাই থাকে। ফটোখনৰ প্ৰতিজন মানুহৰ মুখ, পিন্ধা সাজপাৰ, প্ৰতিটো বস্তুত তাই দৃষ্টিপাত কৰে। তাই নিৰীক্ষণ কৰে সেই বাৰাণ্ডাটো আৰু ফটোখনত তাই, নেক্‌লিউদত আৰু নেক্‌লিউদতৰ মাহীয়েক গৰাকীৰ পিছফালে বিন্দলাক গছৰ জোপা প্ৰতিবিম্বিত হৈছে, সেই গছবিলাক-লৈ তাই লক্ষ্য কৰে। ছবিখন চাই চাই তাইব খুব আনন্দ লাগে সেই সৰু কালৰ তাইব বাৎ চালি পখিলাৰ নিচিনা চেহেৰা দেখি। তাইব কপালত “পৰি আছে বুৰলীয়া হৈ একোচা চুলি। ফটোখন চাই তাই ইমান মন হৈ থাকে যে তাইব কোনোবা সহকৰ্মী কোনো নাৰ্চ কোঠালৈ সোমাই আহিলে তাই গমকে নাপাই।

“সেইখন কি ? ভেঙে দি গ’লনে কি ?” সৰলমতীয়া ভেবেহি নাৰ্চজনীয়ে
ফটোখনলৈ চাই তাইক সুধিলে, “এয়া কোন ছবি ?”

মাচলভাই সহকৰ্মী নাৰ্চ গৰাকীৰ মুখলৈ চাই হাঁহি মাৰি ক’লে “আক নো
কোন হ’ব ?”

“এয়া ভেঙেনে কি ? আক এয়া ভেঙিব মাক ?”

“নহয় ভেঙিব মাহীয়েক । মোক নজনা হ’লে ফটোখনত মই বুলি তিনি
পালাহেঁতেনে ?”

“নিশ্চয় নেপালোহেঁতেন । কিয়নো ফটোখনত চেহেৰা সম্পূৰ্ণ বেলেগ ।
ছবিখন দহ বছৰ মানৰ আগৰ নহয়নে ?”

“দহবছৰমান নহয় । এই ফটোলোৱাৰ পিছত এটা সম্পূৰ্ণ জীৱন পাৰ হৈ
গৈছে ।” মাচলভাই ক’লে । কথাৰাৰ কোৱাৰ লগে লগে অকস্মাতে তাইৰ
মুখৰ প্ৰকৃষ্টতা লুপ্ত হৈ আহিল, আক মুখখন যেন এন্ধাৰ হৈ পৰিল ।

“কিয় ? তোমাৰ জীৱনতো সহজেই বাৰ লাগিছিল ?”

“অৱশ্যে সহজেই ।” মাচলভাই চকুকিটা মুদি, মূৰটো ঘূৰাই, জোকাব
এটা মাৰি ক’লে, “নবকতকৈও অধম ।”

“নবকতকৈও অধম হোৱাৰ কাৰণ কি ?”

“কাৰণ ? গধূলি ৮ বজাৰ পৰা পুৱা ৪ বজালৈ, সদাই একেই ।”

“কিয় ? এনে জীৱন সকলোৱে ত্যাগ কৰাই ভাল ।”

“ত্যাগ কৰা ভাল । কিন্তু ইচ্ছা কৰিলেও এৰা কঠিন । এই বিলাক কথা
পাতি আক লাভ কি ?” মাচলভাই জাপ মাৰি উঠি, ডুৱাবটোলৈ ফটোখন দলি
মাৰি দি, কান্দিবলৈ ধৰিলে, বহু চেষ্টা কৰিহে তাই কান্দোন বন্ধ কৰি,
কোঠাৰ দৰজাখন পিছলৈ থেলা মাৰি, অহা ঘোৱা কৰা ঠেক বাটটোলৈ
দৌৰ দিলে ।

ফটোখন চাই চাই তাইৰ মনত পৰিছিল সেই অতীতত তাই কি আছিল
আক কেনে সুখী আছিল । বৰ্তমান নেকলিউনতৰ লগত তাইৰ কেনে দুখ
হোৱাৰ সম্ভৱ ভাৱো তাই বিজাই ছাইছিল । কিন্তু তাইৰ সহকাৰী নাৰ্চ
গৰাকীৰ কথাই, বৰ্তমান তাই কেনে অৱহাভ পৰিল সেই স্মৃতি জগাই দিলে ।
জীৱনৰ সমস্ত দুখ আক দুখৰ কথা তাইৰ মনত তঁৰি উঠিল । তঁৰি উঠিল
বেজা জীৱনৰ সমস্ত দুখ বেজনা, ধোষণ, পীড়ন আক অভ্যাচাৰ । কিন্তু এই
জীৱন কাহিনী মনত পুনৰ জীৱিত হ’বলৈ তাই কেতিয়াও দিব নোৱাৰে, কেৱল

এই যুগুৰ্ত্ততে সেই সাংঘাতিক বজনীবোৰৰ ইতিহাস তাইৰ মনত জল্জল পট-
পটকৈ জিলিকি উঠিল। বিশেষকৈ এটা বাতিৰ কথা। সেই বাতি বোয়ান
কেথলিক বিলাকৰ উৎসৱ আৰু ভোজ আছিল। এজন ছাত্ৰই প্ৰতিশ্ৰুতি
দিছিল যে সি ধা-ধবচ বহন কৰি তাইক মুক্ত কৰি নিব। সেইদিনা তাই
ভিত্তিটো বহুদ্বাই কটা এটা চিকৰ সাজপাৰ পিন্ধি থকা কথা এতিয়াও মনত
আছে। কাপোৰ কানি বোৰত মদৰ গোন্ধ। আউল বাউল হৈ থকা চুলিত
মাৰিছিল এটা খেপ্তৰিবাঁৱা পিন্। বাতি ছুটা বজাত গ্ৰাহকবোৰ বোৱাৰ পিছত
তাই হৈ পৰিছিল অভিশয় দুৰ্ৱল, ক্লান্ত আৰু অৱসাদগ্ৰস্ত। তেতিয়াও নাচ-
বাগ চলিয়েই আছিল। মাচলভাই পিয়ান' বজাই থকা গাভৰু গৰাকীৰ
ওচৰতে জিবোৱাৰ উদ্দেশ্যে ক্ষত্ৰক বহিল আৰু তাইৰ দুঃখ আৰু বেদনাৰ কথা
কৈ আক্ষেপ কৰিলে। পিয়ান' বজাই থকা গাভৰু গৰাকীয়েও মন্তব্য কৰিলে
যে অৱস্থা তাইবো একেই। তাইবো একেই দশা আৰু এনে জীৱন কটোৱা
কঠিন হৈ পৰিছে। তাই বেস্তা-ব্যৱসায় ত্যাগ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰে। এনেতে
ক্লাৰা আহি উপস্থিত। এনেকুৱা পতিতা জীৱন ত্যাগ কৰা কথাত তায়ো যোগ
দিলে। তিনিও পতিতা জীৱন ত্যাগ কৰিবলৈ একেলগে সিদ্ধান্ত কৰিলে।
তেওঁলোকে বাতি পুৱাল বুলিয়েই ভাবিছিল আৰু যাবলৈ প্ৰস্তুত হ'ল। এনেতে
বাহিৰৰ কোঠাত এজন সুৰাপাৰী লোকৰ মাত শুনিবলৈ পোৱা গ'ল। ভায়লীনৰ
সুৰৰ লহৰ ঘনীভূত হ'ল। পিয়ান' বাদক জনেও অতি মনোৰঞ্জক বাদ্যিয়ান
গান এটাৰ সুৰৰ বন্ধাৰ তুলিলে। এনেতে সুৰাৰ নিচাত মতলীয়া, বগা টাই
মাৰি অহা ছুটি চাপৰ মাত্ৰহ এটাই মাচলভাক হাতত ধৰি টানি নিলে আৰু
আন এজন গোকাল মোডলা মাত্ৰহে ক্লাৰাক সাবট মাৰি তুলি নি, নৃত্য আৰম্ভ
কৰি দিলে। বহুপৰ ধৰি ঘূৰি ঘূৰি সিহঁতে নাচিয়েই থাকিল। মাছে মাছে
গিলাচে গিলাচে মদপান কৰি, চিঞৰ বাখৰ লগাই.....। এইদৰে
এবছৰ ছবছৰ, তিনিটা বছৰ পাৰ হৈ গ'ল। মাচলভাই পতিতা জীৱন ত্যাগ
কৰিবলৈ সন্মত নহ'ল। ইয়াৰ বাবে দাবী কোন? নিশ্চয় নেক্‌লিউল্ডত্।

অকস্মাতে নেক্‌লিউল্ডতৰ প্ৰতি, মাচলভাৰ সমস্ত দুখ আৰু ভিত্তিতা জাগি
উঠিল। তাইৰ ইচ্ছা হ'ল তেওঁৰ লগত কেবলপতি ধৰি পাবে মানে গালি পাবিব।
তাই নিজে নিজে অহুতপ্ত হ'ল এই বুলি যে আজি সুখি পাৱে তাই ক'ব
বোৱানিলে যে তাই নেক্‌লিউল্ডতক হাড়ে হাড়ে চিনি পায়। তাই ক'ব
বোৱাবিলে যে তাই কেতিয়াও তেওঁৰ কথাত পতিয়ন নাবাছ। এসময়ত তেওঁ

তাইক কাহনা চৰিতাৰ্থৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ কৰিলে আৰু পুনৰ তেওঁৰ আত্ম-
 তত্ত্বৰ কাৰণে তাইক ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ উদ্গীৰ্ণ। এনেদৰে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ
 তাই কেতিয়াও দিব নোৱাৰে। তাইৰ নিজৰ ওপৰত পুত্ৰ হ'ল, খঙা উঠিল।
 শেষত তাইৰ ভাৱ হ'ল, কেনেকৈ অলপ স্নান কৰি, তাইৰ এই ভাৱনাবোৰ,
 আৰু তেওঁক বিক্ৰম কৰাৰ অনাবৃত্তক অল্পভূতিবোৰ পাহৰি পেলাব পাৰে।
 জেলত থকা হ'লে তাই নিজেই স্নান যোগাৰ কৰি ল'লেহেঁতেন। কিন্তু ইয়াত
 মেডিকেল অফিচাৰজনৰ অধীনে আয়েদন নকৰিলে মৰ পোৱা টান। যদিও
 তাইৰ তেওঁৰ প্ৰতি ভয় আছে, তথাপি তেওঁ তাইৰ লগত বন্ধুত্ব কৰিবলৈ
 বিচাৰে। এই বন্ধুত্ব বিচাৰ আৰু মিতিবাৰি কৰা লোকৰ ভিত্তি অভিজ্ঞতা তাইৰ
 নিজৰেই আছে। এনে বন্ধুত্ব তাইৰ আৰু কাৰ্য্য নহয়। বাহিৰৰ বাটটোতে
 কিছুপৰ বহি, তাই নিজৰ সৰু কোঠাটোলৈ ঘূৰি আহিল। লগৰীয়া নাৰ্চৰ কৰালৈ
 কাগৰাৰ নিদি, তাই উচুপি উচুপি কান্দিবলৈ ধৰিলে। কান্দিবলৈ ধৰিলে
 তাইৰ এই জীৱনৰ ভগা বীণখনৰ ককণ স্নৰৰ ককণ শ্ৰুতি মনত পৰি।

চৌক

শিটাৰ্চবুৰ্ভ নেক্লিউনভৰ চাৰিটা কাম আছিল। চিনেটত মাচুলভাৰ
 মৰ্থাত্তখন দাখিল কৰা; কিড'ছিয়া বিককভাৰ মৰ্দ্ধমাটোৰ খবৰ লোৱা।
 ভেৰা হুখডাই তেওঁৰ বন্ধু হুইভাক জেলৰ পৰা মুক্ত কৰিবলৈ কৰা অল্পবোধ আৰু
 মাক এগৰাকীয়ে জেলত পুতেকক সাফাৎ কৰিবৰ কাৰণে পুলিচবিভাগৰ
 পৰা অহুমতি এটা লোৱা। ভেৰা হুখডাই কৰা দুয়োটা অল্পবোধ নেক্লিউনভে
 একেটা কাম বুলি ধৰিছিল।

নেক্লিউনভৰ চতুৰ্থ কাম আছিল, বাইবেল পাঠ কৰি, বীজৰ বাগী বিলাক
 সমালোচনা কৰাৰ কাৰণে, এটা বিশেষ সম্ভাষণৰ গ্ৰাম্যলোকক ককেবাচ্
 অফললৈ নিৰ্ধাৰন কৰা সকলৰ অহুমতান কৰা আৰু সেই হাড়হৰিনিৰ শ্ৰুতিৰ
 কাৰণে বন্ধ কৰা।

মাচুলিনিকভৰ লগত শেষবাৰ দেখা কৰাৰ পিছত বিশেষকৈ তেওঁ গ্ৰাম্য
 অফলৰ পৰা বেতিয়া ঘূৰি আহিল, তেতিয়াৰে পৰা নেক্লিউনভৰ পোটেই মনে
 গ্ৰাম্যে সমাজৰ প্ৰতি এটা স্নান ভাৱে ঠাই ল'লে, যদিও তেওঁ এই বিষয়ে সঠিককৈ
 কোনো সিদ্ধান্তত উপনীত হোৱা নাছিল। তেওঁ বুজিব পাবিছিল যে চলতি

সমাজখনত লক্ষ লক্ষ মানুহে অনাহাৰ আৰু অৰ্দ্ধাহাৰত দিন কটাইছে আৰু
 অশেষ বাতৰা জুজিছে। অথচ সেই দুঃখ বেদনাৰ প্ৰকাশ নাই, আৰু কোনেও
 তালৈ ক্ৰক্ষেপে নকৰে। সমাজে তাৰ ভণ্ডামি অতি সাৱধানে প্ৰদৰ্শিত কৰি ৰাখে
 আৰু যুষ্টিমেয় মানুহে লাহ বিলাসত ডুবি থাকে। সমাজে দিয়ে এই বিলাসিতাক
 নিৰপত্তা। আমোদ-প্ৰমোদত দিন কটোৱা এই যুষ্টিমেয় লোকে লক্ষ লক্ষ
 লোকৰ দুঃখবেদনা বুজিবলৈ যে অকল অন্ধমেই এনে নহয়, সিহঁতে মানুহক
 ওপৰত কৰা নিজৰ বদমাইচি আৰু নিষ্ঠুৰতা সম্পৰ্কেও অন্ধ। সিহঁতে দেখিও
 নেনেখা ডাঙ জোৰে। এই ভদ্ৰ সমাজত চলাফুৰা কৰা নেক্লিউনভৰ পক্ষে
 অসম্ভৱ যেন লাগিল। তেওঁ অতুতপ্ত হৈ মনটো অসুৰীয়া হৈ পৰিল।
 অথচ এই সমাজৰেই বহু লোকৰ লগত থকা তেওঁৰ বন্ধুত্ব আৰু ওতঃপ্ৰোতভাৱে
 জড়িত হৈ থকা সম্পৰ্ক বিলাকে আৰু তেওঁৰ নিজৰ অভ্যাসবোৰে সমাজলৈকে
 টানি নিয়ে। এই সমাজৰ মেৰপাক বিলাকৰ পৰা ওলাই আহিবলৈ তেওঁ
 অসমৰ্থ। ইয়াৰ বাহিৰেও মাচুল আৰু অন্তৰ্ভুক্ত প্ৰদীপিত লোকজনক সাহায্য
 কৰিবলৈ তেওঁৰ প্ৰৱণ ইচ্ছা। এই কামতেই তেওঁ বৰ্তমান ব্যস্ত হৈ আছে।
 এই সাহায্য প্ৰদানৰ কামত তেওঁ এই সমাজৰেই এনে কিছুমান লোকৰ
 ওচৰলৈ যাব লাগে আৰু সহায় সমৰ্থনো ল'ব লগা হয়, যিবিলাক মানুহক তেওঁ
 সন্মুখি চকু পাৰি দেখিব নোৱাৰে, আৰু যিবিলাকৰ প্ৰতি তেওঁৰ কোনো
 প্ৰভা নাই।

পিটাৰ্চবুৰ্গলৈ আহি নেক্লিউনভে তেওঁৰ মাহীয়েক 'কাউণ্টেচ্ কেটেৰীণা
 ইভানভা চাবছায়া'ৰ আলহী হৈ থাকিবলৈ ল'লে। কাউণ্টেচ্ সম্পৰ্কত তেওঁৰ
 মানব ভনীয়েক হয়। আৰু এজন ভূতপূৰ্ব মন্ত্ৰীৰ পত্নী। নেক্লিউনভ
 আহিয়েই আভিজাত্য চক্ৰ এটাৰ সোমাই পৰিল, যদিও বৰ্তমান তেওঁ এনে
 চক্ৰৰ লগত অলপো খাপ নেখায়। কিন্তু তেওঁ ভাল নেপালেও তাৰ গত্যন্তৰ
 নাছিল। মাহীয়েকৰ দৰত নেখাকি হোটেলত থাকিলেও মাহীয়েক বিতুষ্ট
 হ'ব। ইয়াৰ বাহিৰেও মাহীয়েকৰ বহু প্ৰভাৱশালী লোকৰ লগত বোণাবোণ
 আছে। তাৰ ফলত হয়তো তেওঁ যি কামৰ কাৰণে আহিছে সেই কামত অনেক
 সহায় হ'ব পাৰে।

"তোমাৰ সম্পৰ্কে মই বহু গল্প শুনিছোঁ। এইবিলাকনো কি?" আহি
 শোধাব লগে লগে ককি এৰাপ আগবঢ়াই দি কাউণ্টেচ্ চাবছায়াই
 নেক্লিউনভক জুৰিলে। "কেলত পৰা চুৰি তকাইতি কৰা মানুহবোৰক সহায়

কবিহা নহয়? কাৰাগাৰ পৰিদৰ্শন কৰি সিহঁতৰ সা স্তুৰিণা কৰি কুৰিছা হয় জানে?।”

“নহয়। নহয়। তেনেকুৱা একো কৰা নাই।”

“নহয় কিয়? কৰিব পাবিলে ভালৈই। কিন্তু লগতে বোঝাকৰ কৰা গল্পও থাকিব পাৰে। কোৱাটোন বাক এইবোৰনো কি কথা?”

নেক্লিউদভে মাচলভাৰ লগত হোৱা ঘটনা সম্পৰ্কে লুকচাক নকৰাকৈ বিষয় ক’লে।

“অ হয়! তোমাৰ মাৰে এই সম্পৰ্কে মোক কৈছিল। তুমি যেতিয়া সেই বুঢ়ীকিজনীৰ দৰত আছিল, বোধহয় তেতিয়া এই ঘটনা হয়। নহয়নে? মোৰ বিশ্বাস তেওঁলোকে চাকৰণীজনী তোমাৰ লগত বিয়া দিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। (কাউণ্টেচ্ কেটেৰীণা ইভ’নভ’ চাৰদ্বাৰাই নেক্লিউদভৰ এই পেহীয়েক কেই গৰাকীক আগৰ পৰাই ভাল নাপাইছিল।) “মই বুজিছোঁ তেওঁলোকৰেই এই কাম।”

কেটেৰীণা ইভ’নভ’ৰ বয়স বৰ্তমান বাৰ্টি বছৰ। কিন্তু এতিয়াও বেচ-ভজ-বজীয়া। মানুহগৰাকী ওখ, শকত, আৰু ওপৰ ঠঠত অলপ কলা গৌৰৱৰ্ণক। এই উৎসাহী, আৰু বাংলা মহীয়েক গৰাকীৰ প্ৰতি নেক্লিউদভ-সক কালৰ পৰাই আকৰ্ষিত হৈছিল।

“নহয় মাহী। ছোৱালীজনীয়ে বিনাদোষত দণ্ড ভুগিছে। সেই কাৰণে তাইক মই অলপ সহায় কৰিব খোঁজোঁ। তাইৰ এই অভিশপ্ত জীৱনৰ কাৰণে ময়েই দায়ী। সাধ্যমতে মই তাইক সাহায্য কৰা কৰ্তব্য বুলি ভাবোঁ।”

“কিন্তু মই শুনিছোঁ তুমি তাইক বিয়া কৰিবলৈকে ইচ্ছা কৰিছা। কথা সঁচা জানো?”

“মোৰ ইচ্ছা আছে হয় কিন্তু তাই বিবাজী।”

কেটেৰীণা ইভ’নভ’ই চকু বিন্দু কৰি আৰু নীৰৱ হৈ, আচৰিতভাৱে ভতিজাকলৈ লক্ষ্য কৰিলে। ততালিকে তেওঁৰ মুখৰ চেহেৰা সলনি হ’ল। পুনৰ সন্মোহৰ ভাৱত নেক্লিউদভলৈ চাই ক’লে, “মোৰ বোধেৰে তোমাককৈ তাই জানী মোৰ মোণ। তুমি এজন মহানুৰ্ণ। বাজী হ’লে জানে। তুমি বিয়া কৰাবা?”

“খুব সম্ভৱ।”

“তাইৰ এই অধ্যপতন হোৱা সম্বন্ধ?”

“হয়। বিয়েতু তাইৰ এই অধ্যপতন হোৱাৰ কাৰণে দায়ী মই।”

“তুমি এজন হোজা।” ঠুঠ টিপি হাঁহি সামৰি বাহীয়েকে ক’লে। “তুমি একেবাৰে অঁকবা। এই কাৰণেই তোমাক মই পুতৌ নকৰি নোৱাৰোঁ।”

নেকলিউনডৰ প্ৰজ্ঞাবিত্ত বিবাহৰ সম্পৰ্কে বাহীয়েকে ভেঙৰ মনৰ প্ৰতিক্ৰিয়া এইদৰে একেবাৰ কথাৰে দোহাৰি ভেঙক জনাই দিব ধোজে।

“তুমি জানা! কি যে নোভাগ্য! ‘এলাইনে’ ঘৰ এখন পালে অৰ্থাৎ মেগ্‌ডালেন গৃহত কাম কাজ কৰিছে। এবাৰ মই তালৈ গৈছিলোঁ। কিন্তু মোৰ অলপো ভাল নালাগিল। ইমান যে লেতেৰা। ঘূৰি আহি মই গা ধোওঁতে ধোওঁতে হাইবান। কিন্তু এলাইনে তালৈ পাইছে। তাই মনে প্ৰাণে ভাল পাইছে। গতিকে আমি তোমাৰ গৰাকীকো তাতেই ধোৱাৰ ব্যবস্থা কৰোঁ। কোনোবাই যদি চেষ্টা কৰি তাইক সজপথলৈ আনিব পাৰে তেন্তে তাৰ কাৰণে এলাইনেই উপযুক্ত পাত্ৰী।”

“কিন্তু মাচলভাৰ নিৰ্ৰাসন দণ্ড হৈছে। মই সেই দণ্ডৰ বিৰুদ্ধে আপীল কৰিবৰ কাৰণেই আহিছোঁ। মোক অলপ সহায় কৰিবৰ কাৰণে আপনাকো অনুৰোধ কৰিছোঁ।

“মোৰ সোধ ? এই মৰ্কদ্মাৰ আপীলনো কি আছে ?”

“কিয় ? চিনেটৰ ওচৰত আপীল হ’ব।”

“অ’ চিনেট! হয় চিনেটত আপীল হ’ব। মোৰ ভাগিন লি’ভ চিনেটৰ এজন মেধাৰ। কিন্তু তাৰ বিভাগটো বেলেগ। বাকী মেধাবোৰৰ এজনকো মই চিনি নাপাওঁ। ভেঙলোক আটাইবোৰ জাৰ্মান—‘গে’, ‘ফে’ ‘দে’ নাইবা আটাইবোৰেই ইণ্ড’নভ্, চিমিয়েনভ্, নিকিভিনিচ্, জাতু, ইভানেনিকচ্, চিম’নেনকচ্, বা নিকিভিনকচ্। আটাইবোৰেই মাহ খোৱা বান্দৰ। বাক মই মহাবৰ আগত ক’ম। আটাইবোৰৰ লগত ভেঙৰ পৰিচয় আছে। অজ্ঞ মানুহকো জানে। মই ক’ম, নিশ্চয় ক’ম। কিন্তু তুমিও ভেঙক বুজাই দিব লাগিব। তুমিও ধৰিবা। ন’হলে ভেঙ মোৰ কথা লুপুৰ্জ, আৰু কোনো গুৰুত্বও নিদিয়। মই কিবা ক’লেই ভেঙ বুজি নোশোৱাৰ ভাও ধৰে। অথচ মোৰ কথাৰ বাহিৰে সকলোৰে কথা ভেঙ বুজি পায়।”

এনে সময়তে ছয়বী এটাই কপৰ ঠাল এখনত চিটি এখন লৈ হাজিৰ হ’ল।

“সেইয়া এলাইনৰ পৰাই আহিছে।

“মেগডালেন—কেনাক সংখ্যক কৰা আৰু মাজপথলৈ আদিতল নিৰ্দ্ধাৰিত অনুষ্ঠান।

তুমি 'কিশিৱেটাৰ'কো লগ পোৱা সম্ভৱ হ'ব।

“কিশিৱেটাৰনো কোন?”

“কিশিৱেটাৰ। ব'লা আবেলিকৈ তেওঁৰ ডাঠলৈ যাওঁ। তেতিয়া জানিব।
তেওঁ কোন আৰু কেনেকুৱা মানুহ। তেওঁৰ কথাৰ প্ৰকোপ আৰু প্ৰভাৱ
এনেকুৱা যে অভ্যস্ত ধুবন্ধৰ অপৰাধী মানুহেও আঁঠুকাঢ়ি সেৱা লয় আৰু কান্দি
কান্দি অহুতাপ কৰে।”

যি সকল খ্ৰীষ্টিয়ানে মৃত্যুৰ পিছত 'মুক্তি' আছে বুলি বিশ্বাস কৰে, কাউণ্টেচ্
কেটেৰীণ। ইড'নৰ্ড'ও সেই গোষ্ঠীৰ ভিতৰৰে এগৰাকী। নৈতিক বিশ্বাসত
তেওঁ একেবাৰো গোড়া আৰু বন্ধগণীল। কিন্তু ব্যৱহাৰিক জীৱনত আৰু বাকী
কামকাজবিলাকত তেওঁৰ চৰিত্ৰ আৰু গোড়া নীতিবিলাকৰ লগত তেওঁ সমূলি
খাপ নাখায়। যিবিলাক সভা সমিতিত এই নীতি আৰু বিশ্বাস সম্পৰ্কে আলোচনা
হয়, সেইবিলাকত তেওঁ উপস্থিত থাকে। মাজে সময়ে তেওঁৰ ঘৰতো এনে
নীতিত বিশ্বাসী গোষ্ঠীৰ বৈঠক বহে। মুক্তিৰ বিশ্বাসী লোক সকলে উৎসৱাদি
পতা, 'ইকন' প্ৰতিষ্ঠা কৰা, বা অন্য কোনো ধৰ্মীয় সা-সকাম কৰা নীতিৰ
বিৰোধী আছিল। কিন্তু কাউণ্টেচ্ কেটেৰীণাই তেওঁৰ ঘৰৰ প্ৰতি কোঠাতেই
একোটা 'ইকন' ৰাখিছিল, বেৰতো আঁৰি থৈছিল আৰু গিৰ্জাৰ নিৰ্দেশমতে
সকলো কামকাজ কৰিছিল। তেওঁ নিজে ইয়াৰ ভিতৰত কোনো অসামঞ্জস্য
দেখিবলৈ নাপায়।

“এতিয়া সেইটোৱেই কথা। তোমাৰ পতিতা গৰাকীয়ে যদি কিশিৱেটাৰৰ
কথা শুনিবলৈ পাই, তেতিয়া তাইবো পৰিবৰ্তন হ'ব,” কাউণ্টেচ্ ক'লে। “আজি
গধূলি থাক। তুমি তেওঁৰ লগত কথা বতৰা হ'ব পাবিবা। হয় কিশিৱেটাৰ
এজন আচৰিত মানুহ।”

“তেওঁৰ কথা শুনিবৰ মোৰ মন নাই মাহী।”

“মই কওঁ তেওঁৰ কথা বেচ্ বসাল। গধূলি তুমি ঘৰলৈ ঘূৰিবা? তোমাৰ
কাৰণে মই আৰু কি কৰিব পাৰোঁ?”

“মোৰ দুৰ্গত এটা কাম আছে।”

“দুৰ্গত? মই এখন চিঠি দিব পাবিম। বেৰণ ক্ৰীস্‌মুছ, তাত থাকে।
আৰু এটা কথা তুমি তেওঁক জানিবও পাবা। তোমাৰ শিহুবেৰৰ তেওঁ এজন
সহকৰ্মী আছিল। মানুহজন ভাল। তাত তোমাৰ কাম কি?”

“তাত ল'ৰা এজন কৰ্মী হৈ আছে। তাৰ মাকে দেখা কৰিবৰ কাৰণে

অল্পমতি এটা ল'ব লাগে। কিন্তু মই শুনিছোঁ। এই অল্পমতি চাবভাৱানকীয়েহে দিব পাৰে।”

“চাবভাৱানকী মাহুহজনক মই সিমান ভাল নাপাওঁ। কিন্তু ভেঙে মাৰিয়েটেৰ স্বামী। ভেঙেৰ জৰীয়েতে মই কোৱাব পাবিম। মই ক’লে মাৰিয়েটে কামটো নিশ্চয় কৰিব। মাহুহজনী ভাল।”

“এই দুৰ্গত আৱদ্ধ হৈ থকা এজনী মাহুহৰ কাৰণেও মোৰ এখন দৰ্খাস্ত দিব লগা আছে। কিহৰ কাৰণেনো এই মাহুহজনীক জেল দিছে, তাই নিজেও নাজানে।”

“নাজানে বুলি ভাবাৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। সিহঁতে চব জানে। যেন কুহুৰ তেন টাঙোন। এই চুলি ছুটকৈ কটা ধুওঁ বিলাকৰ এনে শাস্তি হোৱাই ভাল।”

“সিহঁতে জেল খাই উচিত শিক্ষা পাইছেনে নাই মই নাজানোঁ। কিন্তু মই জানোঁ। সিহঁত দুঃখ আৰু বেদনাত জৰ্জৰিত। আপুনি নিজে ত্ৰিষ্টমৰ্গত বিশ্বাস কৰে। যীশুৰ বাণী আপুনি মান্য কৰে। অথচ আপোনাৰ অলপো দয়া মমতা নাই।”

“যীশুৰ বাণী বিশ্বাস কৰা নকৰাৰ লগত ইয়াৰ কোনো সম্পৰ্ক নাই। যীশুৰ বাণী বাণীয়েই আৰু বেয়া বেয়াই। এই বিশ্বাসী আৰু বিদ্ৰোহী বোৰক যদি মই বেহ প্ৰজ্ঞা কৰিবলৈ যাওঁ, তেন্তে কথা আৰু সাংঘাতিক হ’ব। ইহঁতক মই চকু পাৰি দেখিব নোৱাৰোঁ। বিশেষকৈ এই চুলি ছুটকৈ কটা বিশ্বাসী, বিদ্ৰোহী, সম্ৰাটক নমনা তিৰোতাবোৰ।”

“আপুনি কিয় দেখিব নোৱাৰে?”

“তুমি তাৰ কাৰণ সুবিছা? কাৰণ হল। * পহিলা মাৰ্চৰ পৰা মই দেখিব নোৱাৰোঁ।”

“আটাইবোৰেতো এই পহিলা মাৰ্চৰ হত্যাৰোঁতত যোগ দিয়া নাছিল।”

“যোগ দিয়ক নিদিয়ক তাত কোনো কথা নাই। মাইকী মাহুহৰ এইবোৰত লিঙ্গ হোৱাৰ প্ৰয়োজনই বা কি? এইবোৰ মাইকী মাহুহৰ কাম নহয়।”

“তথাপি আপুনি কিয় যে মাৰিয়েটে এই মাহুহজনীৰ কাৰণে সহায় কৰিব।”

০১/০১ খ্ৰীষ্টাব্দত পাইলা মাৰ্চত সম্ৰাট এলেকজেন্ডাৰ বিত্তীয়ক বিলম্বীল এটাই হত্যা কৰিছিল।

“মাৰিয়েট। মাৰিয়েট মাৰিয়েটেই। মাৰুহবটো ভাল বেয়াব এটা বিচাৰ আছে। ইহঁতকভো অলপ শিক্ষা দিয়া উচিত।

“শিক্ষা নহয়। মাৰুহক অলপ সহায় কৰা উচিত।”

“কোনে সহায় পোৱা উচিত আৰু কোনে পোৱা অসুচিত, তাক বিচাৰ কৰি চাব লাগিব।”

“কিন্তু ক্লক সকলেই বেছি সহায় পাবৰ যোগ্য। অলপতে গাৰ্ভ পৰা মহি বুৰি আহিছে। ক্লক সকলে হাঁড় ভগা খাটনি খাটি লম্বোনে থাকিব লগা জানে। উচিত। আন হাতে আমি লাহ বিলাসভ, আৰু আমোহ ঐমোহ, উটি বুৰি ফুৰিম।” নেক্লিউনভে ক’লে। সৰল মতীয়া মাহীয়েকৰ লগত কথোপকথন কৰি তেওঁ নিজৰ মতামত ব্যক্ত কৰি পেলালে।

“ভেনে হ’লে তুমি বিচাৰা কি? মহি কামো কৰিব আৰু নাথাই নটম দিন কটায়।”

“আপুনি নাথায় থকাৰ কথা মহি কোৱা নবই।” ইহি মাৰি নেক্লিউনভে ক’লে। “মোৰ ইচ্ছা হ’ল সকলোৱেই কাম কৰা উচিত আৰু সকলোৱেই খাবলৈ পোৱাও উচিত।”

মাহীয়েকে নেক্লিউনভৰ উত্তৰ শুনি চকুৰ চেলাউৰি থিয় কৰি, চকু এটা মুদি কাঁতুহলেবে তেওঁৰ ফালে চাবলৈ ধৰিলে।

“মোৰ সোণ! ই সম্ভৱ আনো?”

“কিয়?”

এনেতে কাউণ্টেচ্ চাবকায়াৰ স্বামী ভূতপূৰ্ণ ময়ী আৰু জেনেবেল, সোমাই আহিল। মাৰুহজন বেচ্ ওখ আৰু বুকুখন বহল।

“অ’ ভিষিকী দেখোন। তোমাৰ ভালানে?” নেক্লিউনভে চুখন জ্ঞান কৰিবৰ কাৰণে তেওঁৰ গালখন আগবঢ়াই দিলে। জেনেবেলে নীৰৱে তেওঁৰ পত্নী চাবকায়াৰ কপালত চুখন দি পুনৰ হুঁদিলে “তুমি কেতিয়া পালাহি?”

“এওঁ মোক কি কৈছে জানা?” চাবকায়াই ক’লে, “মোক বাচন কৰ্ত্তন ধুবলৈ আৰু আলুভটি খাবলৈ কৈছে। এওঁ কি যে মাৰুহ! এজন অন্ধ বুৰ্জ। ভো পণ্ডিত। বাক যি হক এওঁৰ কিবা এটা কাৰ আছে; তুমি কৰি দিলেই হয়। কি কাৰ তেওঁ ক’ব।”

“তুমি থবৰ পাইহানে? কেয়েকেদীৰ মাকৰ লাংবাভিক অসুখ। বাহেৰে নাৰাহে একো কিং বাই। তুমি এবাৰ থবৰ লগা?”

“হয় শুনিছোঁ। অল্পখ বৰ বেছি।” স্বামীয়ে উত্তৰ দিলে।

“যোৱা মহাবক কোৱাটো? মোৰ অলপ চিঠি পত্ৰ লিখিব লগীয়া আছে।” ডুইং কৰব পৰা ওলাই, ওচৰৰ কোঠা এটালৈ খোজ আগবঢ়াই মাহীয়েকে নেকলিউদঙক পুনৰ ক’লে, “মাৰিয়েটলৈকো চিঠি লিখিমনে কি?”

“লেখক মাহী।”

“মই লিখা চিঠিত খালি ঠাই এৰি থায়। সেই মাহুহজনীৰ সম্পৰ্কে তুমি যি লিখা লিখিবা। মাৰিয়েট তেওঁৰ স্বামীক ক’ব আৰু স্বামীয়েও কামটো নিশ্চয় কৰিব। তুমি মোক বোৱা মাহুহ বুলি নেভাবিবা? সেই জেলত থকা মাহুহবোৰো কম সাংঘাতিক নহয়। তুমি ওলাই গ’লে যাবা, কিন্তু জৰুৰ ঘূৰি আহিবা। ঘৰলৈ আহি কিখিৰোটাবৰ কথা শুনিবাহি। আমি অলপ প্ৰাৰ্থনাবো আয়োজন কৰিছোঁ। তোমাৰ মাৰাৰ কথাও মই ভালদৰে জানোঁ। তোমালোকৰ সকলোৱেই এনেবোৰ কালত সদাই পিছ পৰা। বৰ্তমানৰ কাৰণে বিদায়।”

পোন্ধৰ

কাউণ্ট ইভান মিখেইলভিক এসময়ত এজন মন্ত্ৰী আছিল। তেওঁ নিজক বিশ্বাসৰ ওপৰত দৃঢ়তা থকা মাহুহ।

তেওঁৰ বিশ্বাস আছিল যে বিহগ বিহগীয়ে পোক পৰুৱা ধৰি খায়, গাত উৰণীয়া পাখি থাকে, আকাশও উৰিফুৰে আৰু এইবিলাক সিহঁতৰ স্বাভাৱিক কাম। থিক ভেনেটক ভেৰোঁ স্পিগুন ৰাঙনিৰে বান্ধি দিয়া মনোৰমক আৰু বিলাসী আহাৰ খোৱাৰ তেওঁৰো অধিকাৰ আছে। খুনীয়া দামী সাজপাৰ পিন্ধা ক্ৰুতগামী ঘোঁৰা আদিত উঠা তেওঁৰ পক্ষেও স্বাভাৱিক। এইবিলাক বস্তু তেওঁক লাগ বুলিলেই লাগে। ইয়াৰ বাহিৰেও কাউণ্ট ইভান মিখেইলভিকে বিবেচনা কৰে যে যেনে ভেনে উপায় কৰি, ৰাজতঁড়ালৰ ধন তেওঁ খাব লাগে। হাঁবা খটোৱা মেডেল, খ্যাতি আৰু সন্মানৰ চিন স্বৰূপে সম্ৰাটৰ পৰা তেওঁ পাব লাগে। সেই সম্পৰ্কে সম্ৰাট সম্ৰাজী উভয়কে তেওঁ কাণ চোৱাইছে। টকা পইচা, ৰাজ তঁড়ালৰ ধন, আৰু বজাই দিয়া খিতাপ তেওঁ বিহানেই পাই, লিহানেই ভাল।

এই বিলাক হ’ল কাউণ্ট ইভান মিখেইলভিকৰ বিশ্বাস আৰু ধাৰণা। এইবোৰ নীতি সদাই ধামোচ মাৰি ধৰি থাকে। ইয়াৰ বাহিৰে অন্ত কোনো কথাও তেওঁ

গুৰু নিদিহে। অস্ত কথাত্তেওঁ আতি ক্ষুদ্ৰ আৰু আৰোহীৰ বুলি ভাবে। এই নীতি সাৰোপত কৰি, বোৱা ৪০ বছৰ কাউণ্টে কাম কৰি। শেষত তেওঁ বাক্যৰ মজ্জীৰ গানীত বহিবলৈ পাইছিল।

বিবিলাক প্ৰধান গুণৰ বলত কাউণ্ট ইভান মিহেইলভিক্ মজ্জীৰ আসন লাভ কৰিছিল, সেই গুণ বিলাক হ'ল এই :—প্ৰথম গুণ তেওঁ দলিল আৰু আইন বিশেষজ্ঞ। ৰাষ্ট্ৰৰ কাকতপত্ৰ বৰ্ণাণ্ডিত্বে সৈতে তৈয়াৰ কৰাত তেওঁ সিদ্ধহস্ত। দ্বিতীয় গুণ হ'ল তেওঁৰ গুৰুগন্তীৰ চেহেৰা। কেতিয়াবা তেওঁৰ চেহেৰা অভ্যস্ত গৰ্জিত যেন দেখা যায়, আৰু কোনোও তেওঁৰ কাৰ চাণিবলৈ সাহসেই কৰিব নোৱাৰে। কেতিয়াবা তেওঁ একেবাৰে লেজু লেজু হৈও দেখুৱাব পাৰে। তৃতীয়তে হ'ল তেওঁৰ ব্যক্তিগত বা শাসন সম্পৰ্কে কোনো নিৰ্দিষ্ট ধৰা বজা মত বা নীতি নাছিল। কলত যেতিয়াই যি সুবিধা, তেতিয়াই সেইদৰে মত দিব পাৰিছিল। এনেকুৱা কাম কাজৰ ভিতৰেদি তেওঁ সদাই নিজক এজন সদ্ব্যৱসায়ী লোক বুলি প্ৰকাশ কৰিবলৈ প্ৰয়াস পাইছিল। তেওঁৰ কামবোৰ, নীতিমূলত হয়নে নহয়, সেই কামবোৰৰ পৰা জনতাৰ মঙ্গল হয়নে নহয়, বা কচ সাম্ৰাজ্যৰ তথা সমস্ত বিশ্বৰ কাৰণে অন্তত হ'লেও তাৰ প্ৰতি তেওঁৰ কোনো দ্ৰষ্টিপ নাছিল।

তেওঁ যেতিয়া মজ্জীৰ গানীত বহিল, তেতিয়া তেওঁৰ গুণবত ভেজনি দি থকা বা তেওঁৰে সৈতে জড়িত থকা, চিনাকী-অচিনাকী বহুতেই ধাৰণা কৰিছিল যে তেওঁ এজন ভীক্ষু বুদ্ধিৰ ৰাজনীতিজ্ঞ পুৰুষ। তেওঁৰ নিজৰো তেনেকুৱাই বিশ্বাস। কিন্তু দিন যোৱাৰ লগে লগে ওলাই পৰিল, তেওঁৰ একেবাৰে ভলি উলং, দ্ৰুত-কাৰ্য্যতাৰ দৰত শূন্য। তেওঁৰ নিচিনা বিবিলাক নীতিব্ৰট আৰু প্ৰতিদ্বন্দ্বী কৰ্মচাৰী আছিল, তেওঁলোকে পঢ়াশুনা কৰি, দলিল পাঠ কৰাত আৰু ব্যাখ্যা কৰাত তেওঁক চেৰ পেলাই আগবাঢ়ি গ'ল। সকলোৰে আগত পৰিচাৰ হৈ ওলাই পৰিল যে আচলতে তেওঁৰ ৰাজকাৰ্য্য পৰিচালনাৰ কোনো দক্ষতা নাই, কেৱল এজন আত্মগৰিয়া গোৱা ভবলমতিৰ লোক। তেওঁৰ শিক্ষাও বিশেষ নাছিল। আনকি বক্ষণশীলপটী সন্তোয়া কাকতপত্ৰবোৰৰ সম্পাদকীয় প্ৰবন্ধ বিলাকত লিখা কথাবোৰ কথমপিহে ঢুকি পাইছিল। এই কথা দেখে দেখকৈ ওলাই পৰিল যে বিবিলাক অৰ্দ্ধশিক্ষিত স্বাৰ্থপৰ লোকে তেওঁক চেৰ পেলাই গ'ল; তেওঁলোকতকৈ মিহেইলভিক্ৰ কোনো বিশেষজ্ঞ নাছিল। এই কাণ্ডবোৰ তেওঁৰ চকুৰ আগতে আছিল। কিন্তু প্ৰতিবছৰেই যে ৰাজত'ডালৰ ঘন তেওঁ কুক্ষিগত কৰিব লাগে সেই বিশ্বাস অলপো ব্যতিক্ৰম হোৱা নাছিল। তেওঁৰ সাক্ষ্যপোচাক বোৰ যে

সন্মানেৰে অলঙ্কৃত হ'ব লাগে সেই বিশ্বাসো অলপো কম নাছিল। একেৰুৱা বিশ্বাস বোৰত তেওঁ আকোৰ গজালি মাৰি ধৰি আছিল। ফলত কোনেও তেওঁক প্ৰত্যাখ্যান কৰিবলৈ সাহস কৰা নাছিল। তেওঁ বিভিন্ন কমিটিৰ সভ্য আৰু চৰকাৰী অনুষ্ঠানবোৰৰ সভাপতি হিচাবে পঞ্চন স্বৰূপ হাজাৰ হাজাৰ কবল পাই আছিল। ইয়াৰ বাহিৰেও সাক্ষাৎৰত ভূষিত কৰিবলৈ পাইছিল সন্মানৰ চিনস্বৰূপ চৰকাৰৰ প্ৰদত্ত তাৰকা, আৰু বিভিন্ন ধৰণৰ এনাভৰি। এই বিলাকৰ ফলত, চৰকাৰী উচ্চ মহলত কাউণ্ট ইভান মিহেইলভিকৰ যথেষ্ট প্ৰভাৱ আৰু যোগাযোগ আছিল।

কাউণ্টে নেকলিউদভৰ কথাবোৰ কাণ দি শুনিলে। তাৰ পিছত তেওঁ প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে যে তেওঁ দুখন চিঠি দিব। তাৰে এখন তেওঁ আপীল বিভাগত থকা চিনেটৰ উলফলৈ দিব।

“উলফৰ বিষয়ে নানা জনে নানা কথা ক’লেও, তেওঁ মোৰ অনুৰোধ বাখিব। সাধাৰণত সকলো কৰিব, কিয়নো বহুকথাত তেওঁ মোৰ ওচৰত থকী।”

কাউণ্টে আনখন চিঠি দিলে “পিটিচন কমিটিৰ” এজন প্ৰভাৱশালী সভ্যলৈ। নেকলিউদভৰ মুখৰ পৰা ফিড’ছিয়া বিককতাৰ কথা শুনি, তাইৰ প্ৰতিও তেওঁৰ সহানুভূতি জন্মিল। নেকলিউদভে সম্ৰাজ্ঞীৰ ওচৰত আবেদন কৰাৰ কথা উল্লেখ কৰাত, কালণ্টে ক’লে যে সঁচাই এই ঘটনা অত্যন্ত বেদনাদায়ক আৰু সুবিধা হ’লে সম্ৰাজ্ঞীকো কোৱা ভাল। কিন্তু তেওঁ ক’ব পাৰিব বুলি এতিয়াই কথা দিব নোৱাৰে! নিয়মিত ভাৱে দৰ্শাস্থখন দাখিল কৰা হ’ক আৰু যুহম্পতিবাবলৈ যদি ‘পিটিচন কমিটিৰ’ বৈঠক আহ্বান কৰা হয়, আৰু সুবিধা ওলায়, তেওঁ সম্ৰাজ্ঞীক ভাঙি পাতি ক’ব।

কাউণ্টৰ পৰা দুখন পত্ৰ পাই আৰু মাহীয়েকৰ পৰা মেৰিয়েটলৈ চিঠি এখন লৈ, নেকলিউদভে ভতালিকে গন্তব্য স্থানলৈ বাত্ৰা কৰিলে।

প্ৰথমতে তেওঁ মাৰিয়েটৰ গুৰিলৈ গ’ল। তেওঁ পাট গাভৰু অৱস্থাতেই মাৰিয়েটক দেখিছিল। যদিও ধনী নহয়, তথাপি তেওঁ অভিজাত লোক এজনৰেই কল্পা। চাকৰী জীৱনত প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা এজন লোকৰ তেওঁ বৰ্তমান বিবাহিতা পত্নী। কিন্তু মানুহৰ মাজত তেওঁৰ স্বামীৰ সন্মান নাই। আটাইতকৈ গুৰুতৰ অভিযোগ হ’ল যে তেওঁ হাজাৰ হাজাৰ বাৰ্জদৈতিক বন্দীক কঠোৰ শাস্তি দিছে আৰু এই শাস্তি আৰু অভ্যাচাৰ কৰা বাবটো তেওঁৰেই। এই বন্দী বিলাকৰ প্ৰতি লেন বাত্ৰাও ফৰা যত্নতা দেখুৱা তেওঁৰ অভিযান নাই।

প্ৰেৰিত লোক সকলক সাহায্য কৰিবলৈ গৈ, নেক্লিউদে অক্লান্ত কৰিলে যে যিবিলাক মানুহে অভ্যাচাৰ চলাই আছে, সেই মানুহ বিলাকৰ সৰীপলৈকে তেওঁ যাব লগা হয়, আৰু কোনো ব্যক্তি বিশেষৰ গুণবন্ত চলাই থকা নিষ্ঠুৰতা লাঘৱ কৰিবৰ কাৰণে তেওঁলোককে অক্লান্ত কৰিব লাগে। লগে লগে তেওঁৰ ভাৱ হয় যেন তেওঁও এই অভ্যাচাৰী মানুহ বিলাকৰ ভিতৰৰে এজন। অভ্যাচাৰ আৰু নিষ্ঠুৰতা লাঘৱৰ কাৰণে প্ৰাৰ্থনা জনোৱা মানেই, তেওঁলোকৰ অভ্যাচাৰ চলোৱাৰ যি ক্ষমতা আছে তাক মানি লোৱা হয়। এনে পৰিস্থিতি নেক্লিউদেৰ কাৰণে অসহ্য হৈ উঠে। তেওঁ যুজি উঠে যে এই মানুহবোৰৰ নিৰ্যাতন চলোৱা অসম্ভৱ হৈ পৰিছে। আৰু নিৰ্যাতন চলাইছে বুলিও তেওঁলোকৰ কোনো চেষ্টাই হোৱা নাই। এইবিলাক অভিজ্ঞতাৰ ফলত তেওঁৰ অন্তৰৰ ভাৱবাক্যত থকাখুলা লাগে আৰু মন বিৰষ হৈ পৰে। তেওঁৰ মনত ভাৱ হয়, এই অক্লান্তবোৰৰ কাৰণে তেওঁ দৌৰ নিদিয়াই ভাল; কিন্তু শেষত তেওঁ ইয়াৰ ওলোটাকে কৰে। তদুপৰি এই কাম কৰিবলৈ গৈ তেওঁ এনে কিছুমান মানুহৰ সংলগ্ন হয়, যিবিলাকে তেওঁকো তেওঁলোকৰ লগৰে এজন বুলি ধৰি লয়; অথচ নেক্লিউদে নিজক তেওঁলোকৰ শ্ৰেণীৰ মানুহ বুলি বিবেচনা নকৰে। ফলত সেই মানুহ বিলাকৰ মাজত যি চলতি ব্যৱহাৰ, নীতি-নিয়ম আৰু চলন-ফুৰণৰ ধৰণ আছে আৰু যিবিলাক তেওঁ অৰ্বণ্ড আৰু অবিবেচক বুলি ভাবে, সেই শ্ৰেণীৰ লোকৰ লগতেই তেওঁ সাতোৰ খাই পৰে। মাহীয়েকৰ ঘৰলৈ আহি তেওঁৰ অৱস্থা এনেকুৱাই হৈছে। তেওঁ অক্লান্ত কৰিলে যে যিবিলাক কথা তেওঁ অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ বুলি বিবেচনা কৰে, মাহীয়েকে সেই বিলাক কথা উপলুঙা কৰি উলিয়াই দিব খোজে।

“জেনেবেলে কাকো লগ নেপাই, মহামানৱ জেনেবেলৰ পত্নীয়েও এতিয়া ফুৰিবলৈ ওলাইছে। তেখেতকো এতিয়া লগ পাব নোৱাৰিব।” এজন লগুৱাই ক’লে।

নেক্লিউদে কেটেবীন ইণ্ডাণ্ডাৰ পত্ৰখন উলিয়াই ভিজিতৰৰ বহিৰন পৰি থকা টেবুলতে তেওঁৰ কাৰ্ডখনত লিখিলে যে জেনেবেল আৰু জেনেবেল পত্নী কাকো লগ নেপাই তেওঁ দুঃখিত। এনেতে লগুৱাটোৱে চিড়িৰ ওচৰলৈ আগবাঢ়িল আৰু দুৱৰীটোৱে বাহিৰলৈ ওলাই কচোৱানটোক হাঁহিয়াব কৰি দিলে। লগুৱাটোৱে হাত পোন কৰি বিয়হ’ল। নেক্লিউদে অলপ সুভাষা দেখে যে এগৰাকী কৃৎসল মহিলাই, চিড়িয়েদি মৰল সাজপাৰ

শিকি বেগাই নামি আহিছে। মাৰিয়েটৰ হেটটোত চৰাইৰ পাখি লগোৱা আৰু
বৰ্ণেট ডাঙৰ। শিক্কা সাজ পাৰ বিলাকৰ বৰণ ক'লা আৰু হাত মোজাজোৰও
ক'লা। মূৰত এখন ক'লা কাপোৰৰ গুৰি।

নেক্লিউনডৰ দেখি মাৰিয়েটে মূৰৰ ওৰণিখন ডাঙি ল'লে আৰু তেওঁৰ
ধুনীয়া মুখ খনি ওলাই পৰিল। তেওঁ আগ্ৰহান্বিত হৈ, নেক্লিউনডৰ ফালে
চাই ক'লে, “অ' কুমাৰ ডিমিত্ৰী!” মূছ আৰু মধুৰ মাতৰে তেওঁ ক'লে। “মই
বোধ হয় আপোনাক চিনিছে।” নহয়।.....।”

“নিশ্চয়। আপুনি দেখোন মোৰ নাম পৰ্য্যন্ত জানে।”

“বোধ হয় জানে। কিয়? মোৰ আৰু মোৰ ভনীৰ আপোনাৰ লগত
বৰ্ণেট ঘনিষ্ঠতা আৰু ভালপোৱা আছিল।” ফৰাচী ভাষাত তেওঁ ক'লে।

“কিন্তু আপোনাৰ চেহেৰাৰ বহু পৰিবৰ্তন হ'ল.....। মই সচ'ই চুংখিত।
মই এতিয়া এফালে বাবলৈ ওলালোঁ। বাক যি হ'ক আহক! ওপৰলৈ যাওঁ।”

মাৰিয়েটে কথাৰাৰ ক'লে হয়, কিন্তু দোখোৰ-মোৰ ভাব। এবাৰ হাতৰ
বড়ীটোলৈ চালে।

“নহয় মই ব'ব নোৱাৰিম। মই কেমেনেস্কীৰ ভালৈ যাওঁ। তাত মৃতকৰ
প্ৰাৰ্থনা সভা হ'ব। মাক গৰাকী ধোকত বিহৰল।”

“কেমেনেস্কীনো কোন?”

“আপুনি শুনা নাই। কেমেনেস্কীৰ ল'ৰাজনৰ এখন দৈত যুদ্ধত মৃত্যু হ'ল।
তেওঁ হুঁজিছিল পাচনৰ লগত। মাকৰ একমাত্ৰ পুত্ৰ। কি যে মৰ্মাস্তিক ঘটনা!
মাকৰ দুঃখ-বেদনা চাই কোনে?”

“ঐ হয়, মই অলপ শুনিছোঁ।”

“বাক মই যাওঁ। মই বাবইলগীয়া হ'ল। আপুনি গধূলি বা কালিলৈ
আহক।” মাৰিয়েটে ক'লে। তেওঁ বেগাই খোজ দি, সমুখৰ দৰজাৰ ফালে
আগ বাঢ়িল।

“নহয় গধূলি অহা মোৰ পক্ষে সম্ভৱ নহ'ব।” তেওঁৰ পিছে পিছে আগবাঢ়ি
নেক্লিউনডে ক'লে। “কিন্তু আপোনাৰ ওচৰত মোৰ এটা অল্পবোধ আছিল।”
ইতিমধ্যে কচোৱানে বঙা মূগা বোঁৰাহাল, দৰজাৰ কাষলৈ খেদাই অনা চকুত
পৰিল।

“এইয়া কি?”

“এইপত্ৰখন মোৰ বাহীয়ে আপোনালৈ দিছে।” লেকাফাটো আগবঢ়াই নেক্লিউনভে ক’লে। “সকলো কথা চিঠিভে লিখা আছে।”

“মই জানোঁ। কেটেবীনা ইভ’নভ’ই ভাবে যে মোৰ ঘামীৰ কামকাজৰ ওপৰত মোৰো প্ৰভাৱ আছে। তেখেতে যোক তুল বুজে। মই একোৱেই কৰিব নোৱাৰোঁ। আচলতে তেওঁৰ কামত মই হস্তক্ষেপ কৰিব নোখোজোঁ, কিন্তু জ্ঞাপোনাৰ আৰু কাউণ্টেচৰ খাতিৰত মই মোৰ বিষয় ভদ কৰিবলৈকো প্ৰস্তুত আছোঁ। বিষয়টো কি?” মাৰিয়েটে ক’লে।

‘দুৰ্গৰ ভিতৰত ছোৱালী এজনী আৱদ্ধ হৈ আছে। বৰ্তমান ভাই বোমাৰত ছুগিছে ; সি ছোৱালীজনীৰ গাত কোনো দোষো নাছিল।

“ভাইৰ নাম কি?”

“সুঠভা।—লিডিয়া সুঠভা, টোকাৰ লিখাই আছে।”

“ভাল বাক। মই বি হুৱ চেষ্টা কৰিম।” এই বুলি মাৰিয়েটে আপ মাৰি ঘোঁৰা গাবীত উঠি আসন গ্ৰহণ কৰিলে। তেওঁ সকলো ছাতিটো মেলি ললে। লগুৱাটো কচোৱানৰ বাকচত বহিল। কচোৱানক গাবী এড়ি দিবলৈ ইচ্ছিত দিলে। কিন্তু মাৰিয়েটে তেওঁৰ ছাতিটোৰে কচোৱানৰ গাত খোচ মাৰি গাবীখনক বৰলৈ ক’লে। ঘোঁৰা কিটাই থং থং কৰি আকৌ বৈ পৰিল।

“কিন্তু অনুগ্ৰহ কৰি আপুনি আকৌ এবাৰ আহিব। এই বাৰ হাতত কোনো কাম কাজ নোলোৱাকৈ আহিব।” ইহি মাৰি মাৰিয়েটে নেক্লিউনভক ক’লে।

অভিনয় বেনে শেষ হ’ল আৰু বহনিকা তেওঁ নিজে টানি দিলে। তেওঁ মূৰৰ ওৰণিখন আকৌ নমাই ললে।

“ভাল আহোঁ,” এই বুলি মাৰিয়েটে সকলো ছাতিটোৰে কচোৱানৰ পিঠিত আকৌ খোচ মাৰি দিয়াৰ লগে লগে গাবীখনে ঢেকুৰ মেলিলে।

নেক্লিউনভেও তেওঁৰ হেটটো ডাঙি ধৰিলে। ঘোঁৰাটিটাই কপ্-দপ্, কপ্-দপ্, কৰি পকা বাস্তাটোৰ ওপৰেদি দৌৰ দিলে।

বোল

মাৰিয়েটৰ বিচিকীয়া ইহিটো বেতিয়া নিক্লিউনভৰ ঘৰত পৰিল, তেতিয়া তেওঁ মূৰৰ জিকাৰ এটা মাৰি নিজে নিজে ভাবিলে, “এনে ইহি-কুৰ্ত্তিৰ আঁহনলৈ খুবি বোৱাৰ পূৰ্বে মোৰ লেখমাৰুও সময় নাই।” বিবিলাক মানুহৰ

প্ৰতি তেওঁৰ অন্তৰত কোনো প্ৰকাৰ নাই, সেইবিলাক মহুৰৰ ওচৰতে অজুপ্ৰহ প্ৰাৰ্থী হোৱাৰ কথা মনত পৰিলেই তেওঁ মনত ধুব আঘাত পায়।

তেওঁ আকৌ নিজে নিজে ভাবিলে যে যি কামত তেওঁ আগ বাঢ়িছে, সেই কামৰ পৰা তেওঁ কেতিয়াও পশ্চাৎপদন নহয়। এতিয়া কোন ফালে যোৱা ভাল সেই সম্পৰ্কে অলপ চিন্তা কৰি, তেওঁ চিনেটহলৰ ফালে খোজ দিলে। চিনেট হলটো তেওঁ বিচাৰি উলিয়ালে আৰু ইয়াত তেওঁ বহু পৰিপাট্টি সাজ পিন্ধা বিনয়ী কৰ্মচাৰীক লগ পালে।

তেওঁ অহুসঙ্কান কৰি জানিব পাৰিলে যে মাচ'লভাৰ আবেদনখন তেওঁলোকে পাইছে আৰু বিবেচনা কৰি বিপট দিবৰ কাৰণে চিনেটৰ উলফ'লৈ পঠোৱা হৈছে বুলি কৰ্মচাৰী সকলে তেওঁক জনালে। নেক্লিউদঙে তেওঁৰ মাহীয়েকৰ পৰা চিনেটৰ উলফ'লৈকো এখন পত্ৰ আনিছিল।

এজন কৰ্মচাৰীয়ে নেক্লিউদঙক ক'লে, “এই সপ্তাহতে চিনেটৰ বৈঠক বহিব।” কিন্তু মাচ'লভাৰ দৰ্শাস্ত এই বৈঠকত আলোচনা হোৱাৰ কোনো সম্ভাৱনা নাই। অৱশ্যে খাটিলুট কিবা সুবিধা কৰিব পাৰিলে হয়তো বুধবাৰ দিনা শুনাৱীৰ কাৰণে দিব পৰা হ'ব।”

নেক্লিউদঙে মাচ'লভাৰ আবেদনৰ সম্পৰ্কে খবৰ লৈ থাকোতে অফিচ কৰ্মচাৰী সকলৰ মাজত কেৱল সেই বৈঠক-বুদ্ধৰ কথাই চলি আছিল। তেওঁ ডেকা কেমেৰেন্‌কীৰ মৃত্যুৰ বিস্তৃত বিৱৰণ এই কৰ্মচাৰী সকলৰ কথোপকথনৰ পৰাই বুজিব পাৰিলে। পিটাচ'ৰ্গৰ নাগৰিক সকলৰ মাজত এই ঘটনাই গৰম তুলি আছিল।^১ ঘটনাটো হ'ল এই—কিছুমান সামৰিক বিহীয়াই হোটেল এটাত সাধুত্ৰিক শায়ুক ভোজন কৰিছিল, আৰু তেওঁলোকে আতপাত সুৰা পান কৰিছিল। কথাৰ মাজত এজনে কেমেৰেন্‌কীৰ বেজিৰেণ্টৰ ওপৰত এটা কু-মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিলে। কোমেৰেন্‌কীয়ে তেওঁক মিছলীয়া বুলি ক'লে। আনজন বিহীয়াই কেমেৰেন্‌কীকে এটা মাধমাৰ শোধায়। এই কৰ্মা লৈ পিছদিনা ছয়োজনৰ বৈঠক-বুদ্ধ হয় আৰু কেমেৰেন্‌কীৰ পেটত শুকতৰ জখম হয় আৰু দু'ঘণ্টাৰ পিচতে তেওঁৰ মৃত্যু হয়। হত্যাকাৰী আৰু তেওঁৰ সমৰ্থক সিজনক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হৈছে; যদিও জনবহু উঠিছে যে কেই সপ্তাহ মানৰ ভিতৰতে তেওঁলোক মুক্তি পাব।

চিনেট হলৰ পৰা নেক্লিউদঙে ‘পিটচন কমিটি’ প্ৰভাৱশালী লক্ষ্য এজনক লগ পাবলৈ যাত্ৰা কৰিলে। এই হ'ল বেৰণ চৰা-বিৰত। চৰকাৰী প্ৰোনাৰ ক্ৰীত তেওঁ বসবাস কৰে। ছবীজনে কৰ্মৰ ক্ষমাত নেক্লিউদঙক ক'লে যে

নিৰ্দিষ্ট দিনৰ বাহিৰে যেনে কাকো দেখা সাক্ষাৎ নকৰে। স্ত্রীজি যেনে সস্ত্রীৰ লগত আছে; আৰু কালিলৈ তেওঁ এটা বিপৰ্য্যকৰণ কৰাৰ কাৰ্য্য আছে। নেক্লিউৰডে তেওঁৰ মহাকে দিয়া পত্ৰখন ছব্বীৰ হাতত দি চিনেটৰ উলফৰ লগত সাক্ষাৎ কৰিবলৈ গ'ল।

সেই সময়ত উলফে 'লাফ' খাই উঠিছিলেহে মাথোন। চিৰাচৰিত অভিযান্ত্ৰিক তেওঁ কৃষ্ণগত আহাৰ হজম হ'বৰ কাৰণে চিগাৰেট এদাল হ'লি, কোঠাৰ ভিতৰতে খোজ চলাই আছিল। চিনেটৰ উলফ এজন আত্মপ্ৰত্যয়শীল লোক। তেওঁ নিজক উচ্চবংশজাত লোক বুলি জ্ঞান কৰে আৰু এই গুণ সম্বন্ধে বুলি তেওঁ বিবেচনা কৰে। এই বংশাভিমানৰ উচ্চ চূড়াব পৰা তেওঁ অতুলক কটাক্ষ কৰে। এনেহে গুণৰ ওপৰত তেওঁ ইমান গুৰু দিয়াৰ কাৰণ এয়ে যে ইয়াৰপৰা তেওঁ খুব লাভবান হৈছে। এই গুণৰ বলত তেওঁ চাকৰী জীৱনত দোপত দোপে উন্নতি কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছে, তেওঁৰ আকাঙ্ক্ষা পূৰ্ণ হৈছে। তেওঁ বাৰ লগত বৈবাহিক, সূত্ৰে আবদ্ধ হৈছে, সেই সম্পৰ্কই আনি দিছে বাৰ্ষিক ঠাঠৰ হাজাৰ কৰল। নিজ প্ৰচেষ্টাৰ বলতেই তেওঁ চিনেটৰ সভ্যপদ হস্তগত কৰিছে। তেওঁ বিবেচনা কৰে যে তেওঁ অকল সমবংশজাত লোকেই নহয়, তেওঁ সস্ত্রীৰ পৰা 'নাইট' সন্মানেৰে ভূষিত এজন মান্যবন্ত ব্যক্তি। কোনো ব্যক্তি বিশেষৰ পৰা ভেটী লোৱা তেওঁ নিজৰ মৰ্য্যাদাৰ বিৰোধী বুলি ভাবে, কিন্তু নানা অজুহাতত চৰকাৰৰ পৰা ভ্ৰমণ-বানচ, থা-থৰছ আদি যেনে সেই প্ৰকাৰে আদায় কৰা অজ্ঞায় বুলি নেভাবে। চৰকাৰৰ পৰা এনে ধৰণৰ পইচা আদায় কৰিবৰ কাৰণে তেওঁ বেৰা নেপেৰাকৈ লাগি থাকে। তেওঁ পোলেণ্ডৰ কোনো এখন প্ৰদেশৰ গভৰ্ণৰ থাকোতে ৮৮ হাজাৰ হাজাৰ মানুহক নিৰ্ম্ময় শান্তি দিছিল। বহু মানুহক কাৰাগাৰত ভৰাইছিল, বহুতক নিৰ্ক্ষাসনলৈ পঠাইছিল, ৮৮ হাজাৰ হাজাৰ মানুহক ধ্বংস কৰি পথৰ ভিক্ষাৰী কৰিছিল। কিন্তু সেই মানুহ বিলাকৰ অপৰাধ আছিল কি? অপৰাধ আছিল তেওঁলোকে নিজৰ দেশ, নিজৰ জাতি, নিজৰ স্বৰ্গক ভাল পাইছিল। সেই মানুহ বিলাকক অভিযাচাৰ কৰা তেওঁ অলপো অজ্ঞায় বুলি ভবা নাছিল। এনে নিৰ্য্যাতন আৰু নিপীড়ন কৰাটো তেওঁ দেশ-প্ৰেমিকৰ কৰ্ত্তব্য বুলি ধৰি লৈছিল। ইয়াৰ বাহিৰেও তেওঁ তেওঁৰ পতিব্ৰতা স্ত্ৰী আৰু তেওঁৰ স্ত্ৰীৰ ভনীয়েকৰ সহস্ৰ সম্পত্তি আত্মসাৎ কৰিছিল। তেওঁৰ দাবীৰে বে এনেদৰে সম্পত্তিখিনি আত্মসাৎ কৰি সেই সম্পত্তিৰ এটা দুবাৰহাহে তেওঁ কৰিছে।

তেওঁৰ পৰিয়ালৰ ভিতৰত প্ৰথম হ'ল তেওঁৰ অভ্যস্ত বৃদ্ধ স্বভাৱীয়া পত্নী গৰাকী আৰু দ্বিতীয় তেওঁৰ পত্নীৰ ভনীয়েক। পত্নীৰ ভনীয়েকৰ সা-সম্পত্তিখিনি বিক্ৰী কৰি পোৱা টকাখিনি তেওঁ নিজৰ নামত বেঙ্কত জমা ৰৈছে। এওঁলোকৰ বাহিৰেও তেওঁৰ সবলমভীয়া ভগ্নাতুৰা এগৰাকী কন্তা আছে। ছোৱালীজনীয়ে অকলসৰীয়া ভাবেই দিনবোৰ কটায়। কেতিয়াবা গিৰ্জালৈ, কেতিয়াবা এনাইন বা কেটেবীনা ইণ্টাৰন্যাৰ তালৈ গৈ দিনবোৰ পাৰ কৰি দিয়ে।

উল্ফৰ পুতেক এজনো আছে। সি পোন্ধৰ বছৰ বয়সতে দীৰ্ঘ গাঁফ বধাই, জুৰাপানত অভ্যস্ত হৈ পৰিছে। ল'ৰাটো উৰলি পুঙা আৰু গাভীৰ্য্য-হীন। পঢ়াতনা ত্যাগ কৰি কুস্বভাবী লোকৰ লগত আড্ডা দিয়ে। কাম কাজ একো নাই। টকা-পইচাৰ ধাৰ-ঋণ লগাই, বাপেকৰ ডিঙিত জাঁৰি দিয়ে। এবাৰ এনেকৈ লগোৱা ২৩০ কৰল ধাৰ বাপেকে মাৰিছিল। তাৰ পিছত উল্ফে আৰু ৬০০ কৰল ধাৰ মাৰে। এইবাৰ উল্ফে তাক সতৰ্ক কৰি দিয়ে যে সি যদি নিজক সংশোধন কৰে, তেন্তে সি ঘৰৰ পৰা বাজ হৈ যাব লাগিব আৰু তাৰ লগত তেওঁ কোনো সংশ্লেশ নোবাখে। এয়েই শেষ। তেওঁ আৰু পুতেকৰ ধাৰ নোমাৰে। কিন্তু পুতেকৰ চৰিত্ৰৰ কোনো সংশোধন ন'হল। পুনৰ এহাজাৰ কৰল ঋণ জমা হ'ল। সি বাপেকক জনাই দিলে যে তাৰ ঘৰুৱা জীৱন অতিষ্ঠ হৈ উঠিছে। তেতিয়া উল্ফে তাক। ভাজ্য পুত্ৰ কৰি য'লৈকে ইচ্ছা শুছি বাবলৈ হুকুম দিলে। তেতিয়াৰে পৰা উল্ফে মাহুহৰ আগত পুত্ৰহীন বুলি পৰিচয় দিয়ে আৰু পৰিয়ালৰ কাকো পুতেকৰ কথা উলিয়াব লৈ মানা কৰি দিলে। ব্লাডিবিৰ ডেছিলিৱিড্ উল্ফৰ বিশ্বাস যে এইদৰেই তেওঁৰ সংসাৰৰ এটা স্তব্যৱস্থা কৰিছে।

নেক্লিউল্ডক দেখি উল্ফে থমকি ব'ল, আৰু বন্ধু-মুগ্ধ অভিযান জনাই এটা ক্লীণ হাঁহি মাৰিলে।

তেওঁ যে অভিযান্ত গোপীৰ এজন সিংহপুৰুষ, এই হাঁহিৰ মাজেদিয়েই প্ৰকাশ কৰিব খোজে। নেক্লিউল্ডে মহাকৰ পৰা অনা চিঠিখন খুলি তেওঁ পঢ়িবলৈ লাগিল।

“আপুনি আসন গ্ৰহণ কৰক। আপোনাৰ অজ্ঞানত্বকমে মই অলপ খোজ চলাই থাকোঁ।” কোটৰ কেন্দ্ৰৰ ভিতৰত হাত ৰুখন ভৰাই উল্ফে নেক্লিউল্ডক ক'লে।

ভেঙে এই বৃহদাকাব অধ্যয়ন কোঠাভ পুনৰ বীৰে বীৰে খোজ চলাবলৈ
ঘবিলে।

“আপোনাৰ লগত চিনা পৰিচয় হ’বলৈ পাই মই সুখী হৈছোঁ। কাউণ্ট
মিহেইলভিকৰ অনুবোধ বক্ষা কৰিব পাৰিলে খুবোঁ আনন্দিত হ’ম।” চিগেৰেট
হুঁপি হুঁপি উল্কে ক’লে। ভেঙে মাটিত ছাই পৰে বুলি, সাধাৰণেৰে চিগেৰেটৰ
গুৰি টুকুৰা হাতেৰে ধৰি আঁতৰাই পেলালে।

“মোৰ অনুবোধ গোচৰটোৰ ঘেন সোনকালে বিচাৰ হয়, যাতে আচাৰী
চাইৰেবীয়ালৈ যাব লগা হ’লে, অনতিপলমে যাব পাৰে।” নেক্লিউৰভে
ক’লে।

“অঁ অঁ হয়। নিজনি নভোগবদন্ত সাক্ষু হৈ থকা প্ৰথম জাহাজতেই যাতে
যাব পাৰে। মই জানো।” ভেঙে ঘেন সকলো কথা জানে, এনে ভাৱত হাঁহি
মাৰি উল্কে ক’লে।

“আচামীৰ নাম কি?”

“মাচ’লভ।”

উল্কে টেবুলত পৰি থকা ফাইল এটাৰ পৰা কাগজ এখন উলিয়াই ক’লে,
“হয় হয় মাচ’লভ। ভাল বাক মই আনকিজন সভ্যকো ক’ম। পাৰিলে আমি
অহা বুধবাৰেই গোচৰটো ল’ম।”

“তেনেহ’লে মই মোৰ এডভোকেটজনক টেলিগ্ৰাম দি জনাম নে কি?”

“এডভোকেট। কিয়? ভেঙেনো কি কৰিব? আপোনাৰ ইচ্ছা হ’লে
অনাৰ পাৰে।”

“আপোনাক দেখুৱা কাৰণবোৰ হয়তো যথেষ্ট ন’হব পাৰে, কিন্তু গোচৰটো
আগগুৰি মাৰি ভালকৈ চালে আপোনালোকে দেখিব যে এটা স্কুল বুজাবুজিৰ
কলত তাইৰ শাস্তি হৈছে।”

“হয় হয় হ’ব পাৰে। কিন্তু চিনেটে গোচৰটো বিস্তৃত বিচাৰ কৰিব নোৱাৰে,
বা সাক্ষ্যৰ গুণাগুণৰ সম্পৰ্কত সমালোচনা কৰিব নোৱাৰে। চিনেটৰ কাম হ’ল,
আইনৰ প্ৰকৃত ব্যাখ্যাৰ ভিত্তি কৰি তাক উচ্চতমতে প্ৰয়োগ কৰা হৈছেনে নাই,
সেইটোৱেই বিচাৰ কৰিব পাৰে।” চিগাৰেটৰ পোৰা ছাইবোৰ চাই তাক
গুচুভায়ে উল্কে ক’লে।

“কিন্তু মোৰ বিশ্বাস এই গোচৰটো সৰ্ব্ব সাধাৰণ গোচৰৰ পৰীক্ষা নপৰে।”

“মই বুজিছোঁ, বুজিছোঁ। সকলো গোচৰেই অসাধাৰণ। আমি আমাৰ

ভক্ত কৰ্তব্য নিশ্চয় কৰিম, আৰু ইয়াৰ বাহিৰে আমি কি কৰিব পাৰোঁ” চিগেৰেটৰ গুৰিটোৰ ছাইখিনি পৰো পৰো অৱস্থা।

“আপুনি পিটাৰ্চবুৰ্গলৈ প্ৰায় আহেনে কি?” চিগেৰেটৰ ছাইখিনি যাতে কোনো প্ৰকাৰে পৰিব নোৱাৰে, সেই ভাৱে গুৰিটো ধৰি উল্ফে ক’লে, কিন্তু চিগেৰেটৰ ছাইখিনি পৰো পৰো অৱস্থা হোৱাত, তেওঁ উঠি গৈ এছট্ৰেড ছাইখিনি পেলাই দিলে।

“কেঁনেকুৰা সাংঘাতিক আৰু দুঃখজনক এই কেমেনেকীৰ ঘটনাটো।” উল্ফে ক’লে। “ল’ৰাটো বেচ ভাল আছিল। তাতে মাকৰ একমাত্ৰ সন্তান। মাকজনীৰ যে কি হ’ব?.....” পিটাৰ্চবুৰ্গৰ মানুহ বিলাকৰ মুখে মুখে যিবোৰ কথা শুনিবলৈ পোৱা যায়, তেওঁৰ মুখতো সেই একে কথাকে নেক্লিউদভে শুনিবলৈ পালে।

উল্ফে কাউণ্টেচ্ কেটেৰীনাৰ কথাও উলিয়ালে। নতুন ধৰ্মমত সম্পৰ্কে কেটেৰীনা যে বেচ উৎসাহী, সেই কথা উলিয়াই তেওঁ ক’লে যে এই মত সম্পৰ্কে তেওঁৰ সমৰ্থনো নাই আৰু বিৰোধিতাও নাই। তেওঁৰ নিচিনা এজন উচ্চবংশ জাত মানুহৰ কাৰণে এই বোৰৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। তাৰ পিছত তেওঁ টান মাৰি টিলিঙাটো বজাই দিলে।

নেক্লিউদভে মূৰ দোঁৱাই বিদায় ল’লে।

“যদি সম্ভৱ হয়। বুধবাৰে আপুনি আহক। আৰু সাক্ষাভোজন ইয়াতে গ্ৰহণ কৰিব। তোতয়া মই খাতাং কিবা এটা পাৰিম।” হাতখন আগবঢ়াই উল্ফে ক’লে।

সময় বহুত হ’ল। নেক্লিউদভে মাহীয়েকৰ ঘৰলৈ ঘূৰি গ’ল।

সোতৰ

কাউণ্টেচ্ কেটেৰীনা ইন্টাৰভাই গধূলি ৭ই বজাত ভোজনন্ত বহে। ভোজনৰ আয়োজন নেক্লিউদভৰ কাৰণে সম্পূৰ্ণ নতুন যেন লাগিল। স্টেট বিলাক টেবুলত সজাই থৈ পৰিচাৰকজন কোঠাৰ পৰা ওলাই গ’ল। সকলোৱে খোৱা আৰম্ভ কৰিলে। আহাৰৰ এভাগ শেষ হোৱাৰ লগে লগে কাউণ্টেচে ইলেকট্ৰিক বেল টিপি দিয়ে আৰু পৰিচাৰক আহি স্টেটবোৰ উঠাই লৈ যায়, লগে লগে নতুন এভাগ স্টেট সজাই হাজিৰ কৰে। আহাৰৰ প্ৰতিভাগেই

সুখান্ধ আৰু এজন কৰাচী বান্ধনীয়ে দুজন বেতত্বগণধাৰী সহকাৰীৰ সহায়ত বহুবোৰ পাক কৰিছিল। ভোজনৰ টেবুলত বহিছিল, কাউণ্ট আৰু কাউণ্টেচ, ভেণ্ডেলোকৰ পুত্ৰ, নেক্লিউডন, এজন কৰাচী বন্ধু আৰু গ্ৰাম্য অকলস পৰা অহা কাউণ্টৰ থকাৰে যেনেকোৱা। সৰ্ব্ব মূঠ ছয়জন।

ভোজনৰ টেবুলত সেই একে কথাই ওলাল। বৈত দুইৰ কথা। এই মৰ্কদ্দমাত সন্নাটে কেনে মনোভাৱ ল'ব, সেই সম্পৰ্কে প্ৰত্যেকেই নিজ নিজ মতামত প্ৰকাশ কৰিলে। মাকৰ কাৰণে সন্নাট অভিশয় দুঃখী। অকল সন্নাট নহয়, তেওঁৰ কাৰণ সকলোৱেই দুঃখী। এই কথাও জনাজাত যে হত্যাকাৰীৰ প্ৰতি সন্নাটৰ মনোভাৱ কঠিন নহয়, যি হেতু হত্যাকাৰীজনে সাময়িক বিষয়া হিচাবে মাত্ৰ আত্ম-মৰ্যাদা বৰ্দ্ধা কৰিছিল। বহুতেই ঘটনাস্থলীত এই দৃষ্টি-কোণৰ পৰাই চাইছিল। একমাত্ৰ কাউণ্টেচ কেটেবীনাই নিৰ্ভিকভাৱে ইয়াৰ প্ৰতিবাদ কৰিছিল।

“সিহঁতে মদখাই বলিয়া হব আৰু তাৰ পিছত এজন ডেকা ল'ৰাক হত্যা কৰিব। কোনো কাৰণেই সিহঁতক মই ক্ষমা কৰিব নোৱাৰোঁ।” কাউণ্টেচে ক'লে।

“তুমি যি কথা কৈছা, মই একোৱেই বুজি নেপাওঁ।” কাউণ্টেচ ক'লে।

“মই কোৱা কথা যে তুমি বুজি নোপোৱা, সেই কথা মই জানো।” কাউণ্টেচে ক'লে। তেওঁ নেক্লিউডনৰ ফালে ঘূৰি পুনৰ ক'লে, “সকলোৱে মোৰ কথা বুজি পাই, একমাত্ৰ এওঁহে মোৰ কথা বুজি নাপায়। মোৰ কথা হ'ল মাকৰ কাৰণে মই অত্যন্ত দুঃখিত আৰু মই ইচ্ছা নকৰোঁ যে এইদৰে ডেকা এজনক হত্যা কৰিব।”

এইবাব পুতেকৰ পাল। ভেতিয়ালৈকে পুতেক নীৰব আছিল। সি হত্যাকাৰীজনৰ পক্ষ অৱলম্বন কৰি মাকৰ কথাৰ ভীত প্ৰতিবাদ কৰিলে। তাক যুক্তি হ'ল যে অকিচাৰ (হত্যাকাৰীজনে) জনে যুক্তি কৰাৰ বাহিৰে গত্যন্তক নাছিল। নহলে তেওঁৰ সহকৰ্মী অকিচাৰ সকলে তেওঁক দোষাবোপ কৰি বেজিমেণ্টৰ পৰা বাহিৰ কৰি দিব। নেক্লিউডনে প্ৰত্যেকৰ যুক্তিবিলাক শুনি আছিল। তেওঁ নিজেও এসময়ত সাময়িক বিষয়া আছিল আৰু বিষয়াৰ দা-দায়িত্বৰ কথা তেওঁ বুজি পায়। তেওঁ ডেকা চাবকাৰাৰ যুক্তি সমৰ্থন কৰিবলৈ অপাৰণ।

নেক্লিউডৰ মনত পৰিল এজন দৃষ্টপূৰ্ণ ডেকা সামৰিক অফিচাৰৰ ভাগ্যৰ কথা। তেওঁ এই মানুহজনক জেলত লগ পাই আহিছে। তেওঁও বৈভ-মুগ্ধত এজন লোকক হত্যা কৰি সশ্রম কাৰাদণ্ড ভোগ কৰি আছে। কেমেনেদ্বীৰ হত্যাকাৰী আৰু এই অফিচাৰজন উভয়ে মৰা নিচাত হত্যাৰ কাণ্ড ঘটায়। এই অফিচাৰজন হ'ল ক্লকৰ ল'ৰা। তেওঁ উদ্ভেজনাৰ প্ৰৱল গৌতন্ত পৰি মানুহ জনক হত্যা কৰে। ফলত তেওঁ পৰিয়ালৰ পৰা বিচ্ছিন্ন হৈ জেলত ভিল ভিলকৈ ভুগিছে। ভৰিত শিকলি লগোৱা আৰু মূৰটো খুৰাই চাইবেৰীয়ালৈ নিৰ্কাশন দিবৰ কাৰণে ব্যবস্থা সাজু হৈছে।

কিন্তু কেমেনেদ্বীৰ হত্যাকাৰী অফিচাৰজন কমত বহি বহি স্মৃতি আহাৰ আৰু স্মৃতি স্মৃতি পান কৰি কিতাপ পঢ়ি সময় কটাইছে। দুই এদিনত মুক্তিলাভ কৰি পুনৰ সামৰিক বিষয়া হৈ পৰিব। এই ঘটনাৰ ফলত তেওঁ সমাজৰ বেছিহে আকৰ্ষণীয় হ'ব।

নেক্লিউডেও তেওঁৰ মন্তব্য প্ৰকাশ কৰিলে। প্ৰথমে কেটেবীনাই তেওঁক সমৰ্থন কৰাৰ ভাৱ দেখুৱাইছিল যদিও শেষত ইবিলাকৰ দৰে তেওঁও নিমাত হ'ল। নেক্লিউডে অসুভাৱ কৰিলে যে তেওঁৰ মন্তব্য শিষ্টাচাৰৰ বাহিৰ হৈ গ'ল।

গধূলি ভোজনৰ পিছতেই সূৰ্যহৎ বলনৃত্যৰ কোঠাটো মিটিঙৰ কাৰণে সাজু কৰা হ'ল। ধুনীয়া দলিচা কিছুমান পাৰি ধোৱা আছে। বস্তাজনৰ কাৰণে ধোৱা আছে সৰু টেবুলৰ কাষতে এখন আৰামী চকী টেবুলৰ ওপৰত এজগ পানী। ক্ৰমে কিশিৱেটাৰ বক্তৃতা শুনিবৰ কাৰণে বহু মানুহৰ সমাগম হৈ কোঠাটো ভৰি পৰিল।

দৰজাৰ সমুখত কিছুমান ধুনীয়া আঁচৰাৰ সজোৱা আছে, আৰু পাৰিধোৱা আন বিলাকে বেচ ধুনীয়া আৰু মূল্যবান। চিৰ ভেলভেট আৰু চেব্ লগোৱা ক্ৰমণেৰে ভূষিতা ডালেমান ভক্ত মহিলাই এই আসন বিলাক গ্ৰহণ কৰিলে। এওঁলোকৰ লগতে উপস্থিত হ'ল আৰু কিছুমান 'ইউনিফৰ্ম' আৰু সজীয়াৰ সাজ শিলা পুৰুষ। আৰু ভজন মান সৰ্বসাধাৰণ মানুহ। এজন দোকানী, এজন লগুৱা আৰু এটা কচোৱানো সভাস্ত উপস্থিত হ'ল।

কিশিৱেটাৰে ইৰাজীভে বক্তৃতা আৰম্ভ কৰিলে। চম্ৰাধাৰী ছোৱালী এজনীয়ে কচ ভাৰালৈ অসুভাৱ কৰি দিলে।

তেওঁ ক'লে যে আমি সকলোৱে ঘোৰ পাণী, আৰু এই ভক্তৰ পাশ বিলাকৰ কাৰণে আমি কুণিৰ লাগিব কঠিন শাস্তি। এই শাস্তিৰ পৰা বন্ধা পৰিব পৰা

কোনো উপাই নাই। গতিকেই ভবিষ্যতৰ তীব্ৰ শাস্তিৰ আশংকা লৈ আমি জিয়াই থাকিব পৰা একেবাৰে অসম্ভৱ।

“মোৰ প্ৰিয় ভাই-ভনী সকল। ক্ষত্ৰেত্ৰ কাৰণে আমি ভাবি চাওঁ আমি কৰিছোঁ কি? আমি জীয়াই আছেঁ কেনেকৈ? আমি আমাৰ অসীম স্নেহশীল আৰু কৰুণাময় ভগবানৰ ওচৰত কিমান বে দোষত দোৰী। আমি বীভূত হুখৰ সাগৰত ডুবাই দিলোঁ। আমি নিশ্চয় বুজিছোঁ যে আমাৰ ক্ষমা নাই, আমাৰ মুক্তি নাই, আমাৰ উদ্ধাৰ নাই। আমি সকলোৱেই ধ্বংসযুগী। চিৰন্তন হুঃখ-বেদনাই আমাক আবৰি লবলৈ অপেক্ষা কৰি আছে।” চকুলো টুকি কান্দি কান্দি কিশিৱেটোৰে কলে।

“হে মোৰ প্ৰিয় ভাতৃ সকল। আমি বক্ষা পৰো কেনেকৈ? আমি কেনেকৈ বক্ষা পৰো এই বুদ্ধু ভয়ঙ্কৰ প্ৰাপ্যিব পৰা? এই মহা অগ্নিয়ে লাউ লাউ কৰি আমাৰ ঘৰ-হুৱাৰ পুৰি ছাই কৰিছে। নাই। নাই। আমাৰ উদ্ধাৰ নাই।”

তেওঁ ক্ষত্ৰেত্ৰক নীৰৱ হ’ল। দুগালেদি হুখাৰি চকুলো বৈ গ’ল। যোৱা আঁঠু বহুৰ ধৰি তেওঁ বক্তৃতাৰ এই কথা খিনি যেতিয়াই কবলৈ ধৰে, যেতিয়াই শোকে তেওঁৰ ডিঙিত খুন্দা মাৰি ধৰে। সদায় চকুলো বৈ যায়। কিন্তু এই কথা নৈ তেওঁ নিজেই খুব ভাল পাই।

কোঠাৰ ভিতৰত বহুতৰ উচুপনি উঠিল। তেওঁলোককো শোকে যেন খুন্দা মাৰি ধৰিলে। কাউণ্টেচ কেটেবীনাই হাত দুখনেৰে মুখখন সাৰলি ধৰি টেবুলত ভলম্ব কৰি হাউলি পৰিল। তেওঁৰ কান্ধ দুখন যেন কঁপি উঠিছে, কচোৱানজনে এই আৰ্দ্ৰান পাত্ৰবীজনক দেখি যেন ভয় পাই উঠিল। সি যেন গাৰী চলাই বাওঁতে গাৰীখনৰে সৈতে আৰ্দ্ৰান জনৰ ওপৰত হামখুৰি খাই বাগৰি পৰিল। ভৰাপি এই বিদেশী সাজহাজন অলব অচৰ। কেটেবীনা ইভানভ’ই মনত বি প্ৰতিক্ৰিয়া লৈ বহি আছে, সমাগত আটাইৰে যেন প্ৰতিক্ৰিয়া তেনেই। স্নেহৰ সাজপাৰেৰে ভূষিতা উল্ফৰ কুয়াজী জীয়েকে মুখখন হাতৰ অৰ্জলিত বৈ আঁঠুকাঢ়ি পৰিল। বক্তাৰ জনে অকস্মাৎ হুখৰ আৱৰণ খুলি এনেকুৱা এটা বোলা হাঁহি মাৰিলে, যেন নাট্যমন্দিৰৰ অভিনেতাই অস্তৰৰ আনন্দ প্ৰকাশ কৰি পুনৰ মুহু কৰ্তে বক্তব্য ক’বলৈ আবদ্ধ কৰিছে।

“ভৰাপি বাচিবৰ এটা মাৰোন পথ আছে। সেই পথ হ’ল অতি সহজ আৰু আনন্দময়। একমাত্ৰ ঈশ্বৰৰ পূজা বীভূত আমাৰ কাৰণে বি বক্তৃতাৰ দিলে, তাতোই মুক্তিৰ বীজ সিঁচৰিত আছে। তেওঁ আমাৰ কাৰণেই অসীম হুঃখ আৰু

বেদনা বৰণ কৰি ল'লে। হে যোৰ ভাই-ভগিনী সকল। তেওঁৰ এই কষ্ট বৰণে আৰু বক্তৃদানে আমাক বন্ধা কৰিব।” পুনৰ চকুলো টুকি টুকি কিনিবোঁটোবে ক’লে, “আহক আমি সেইবাবে ভগ্নদানক ধন্যবাদ দিওঁ। জগতৰ মুক্তিৰ কাৰণে সেই দয়ালু ভগ্নদানে তেওঁৰ পবিত্ৰ বক্তৃতা সজুত বীণাক আমাৰ মাজলৈ পঠাই দিলে।”...

নেক্লিউদে বক্তৃতা শুনি অভিভূত বিবস্ত্ৰি বোধ কৰিলে। তেওঁ নীৰবে আসনৰ পৰা উঠি মুখ ওফোন্দাই লাহে লাহে নিজৰ কোঠালৈ গুচি গ’ল।

ওঁৰ

পিছদিনা নেক্লিউদে সাজপাৰ পিন্ধি কোঠাৰ পৰা ওলাব খোজোঁতেই, লগুৱাটোবে মংকাৰ এড্‌ভোকেটৰ কাৰ্ড এটা আনি দিলে। তেওঁ নিজৰ বায়সায়ৰ ক্ৰাৰণে পিটাচবুৰ্গত উপস্থিত হৈছেহি। চিনেটত যদি মাচ’লভাৰ গোচৰ-টোৰ শুাননী হয়, তাতো তেওঁৰ গুৰুত্ব কৰি যোৱা উদ্দেশ্য। নেক্লিউদে তেওঁলৈ পঠোৱা টেলিগ্ৰাম পোৱাৰ পূৰ্বেই এড্‌ভোকেটে ঘৰৰ পৰা যাত্ৰা কৰিছিল। গতিকেই তেওঁ টেলিগ্ৰামখন পোৱা নাছিল।

নেক্লিউদেৰ পৰা সঠিক বাতৰি পাই আৰু এই গোচৰটোৰ সভ্য কোন কোন থাকিব সেই কথা জানি তেওঁ এটা মিষ্ট হাঁহি মাৰিলে।

“ভিনিজ্‌ন চিনেটৰৰ প্ৰত্যেকজনেই বেলেগ ধৰণৰ মাহুহ।” তেওঁ ক’লে। “উল্ফ হ’ল পিটাচবুৰ্গৰ কৰ্মচাৰী, ক’ভৰদিনিকভ’ হল ভৱাগীশ আৰু আইনজ্ঞ আৰু ‘বে’ হল বাস্তববাদী বিচাৰক। এওঁ হল আটাই কিজনৰ ভিতৰত চোকা মাহুহ।” এড্‌ভোকেটে ক’লে, “এওঁৰ ওপৰতেই আমাৰ আশা। আৰু পিচিচন কমিটিৰ খবৰ কি?”

মই আজিয়েই বেৰণ ভৰ’বিন্নভক লগ ধৰিবলৈ যাম। যোৱা কালি তেওঁক লগ ধৰিব নোৱাৰিলোঁ।

“তেওঁক বেৰণ ভৰ’বিন্নভে কি ক’লে জানে নে?” এড্‌ভোকেটে ক’লে। তেওঁ প্ৰশ্নটো কৰিলে এই কাৰণেই যে নেক্লিউদে অলপ তাক্সিল্যৰ জাবত ‘বেৰণ ভৰ’বিন্নভ’ নামটো উচ্চাৰণ কৰিছিল। কিয়নো নামটোৰ শেষত কন্‌স্লেণ্টীৰ উপাধি থকা সৰ্বেও বিদেশী উপাধি এটা তেওঁ নামৰ আগত লগাই নৈছিল।

“কথাটো হ’ল তেওঁৰ ককাক আদালতৰ চাপ্ৰোচী আছিল। সন্ধ্যাট পলে তেওঁৰ কাম কাজত ফুট হৈ তেওঁক “বেবণ” উপাধি দিছিল। মোৰ এয়ে ইচ্ছা, তুমি বেয়া নেপাবা। বেবণ ভ’বিস্তৰ এইদৰেই হ’ল। এই উপাধি লৈ তেওঁ বেচ গৰ্ভিত। বৃদ্ধজন বেচ চকুৰ।”

“মই আজিয়েই তেওঁক দেখা কৰিম,” নেক্লিউমভে ক’লে।

“ভালেই, এতিয়া আমি ছয়ো একেলগেই ওলাই যাওঁ। অপুনিও মোৰ গাৰীভে বলক।

ছয়োজন ওলাই আহি বাহিৰৰ কোঠা পাওঁতেই এটাই লগুৱা মাৰিয়েটৰ পৰা অহা পত্ৰ এখন নেক্লিউমভৰ হাতত দিলে।

মাৰিয়েটে চিঠিখন ফৰাচী ভাষাত লিখিছিল। পত্ৰৰ সাৰাংশ হ’ল যে দুৰ্গত বন্দী হৈ থকা স্ত্ৰীতা নিৰ্দোষী প্ৰমাণিত হৈছে, আৰু তাই অতি দীৰ্ঘে মুক্তি পাব।

“চাওক কেনেকুৱা ঘটনা।” নেক্লিউমভে এড্‌ভোকেটক ক’লে, “এই বিলাক অতি সাংঘাতিক কথা। এই নিৰ্দোষী মানুহজনী সাত মাহ ধৰি জেলৰ নিৰ্জ্ঞান কক্ষত বন্দী হৈ থাকিব লগাৰ কাৰণ হ’ল তাইক খালাচ দিয়াৰ লক্ষ্য এটা লিখি দিয়া নাছিল আৰু তাৰ ফলতেই ইমান যত্নৰ ভোগ কৰিলে।”

“এই বিলাক প্ৰায়েই হৈ থাকে। বাক যি হ’ক, আপুনি যি চেষ্টা কৰিছিল তাত কৃতকাৰ্য্য হ’ল।”

“কিন্তু এই বিলাক কথাত মই মনত বৰ আঘাত, পাওঁ। তাৰি চ’ক জেলৰ ভিতৰত এনেকুৱা ঘটনা চাটৈ আৰু কিমান হৈছে। এজনী নিৰ্দোষী মানুহক তেওঁলোকে কিয় সাত মাহ বন্দী কৰি ৰাখিব?”

“আহা এই বিলাক কথাত ইমান গুৰুত্ব নিদিয়াই ভাল। বাক ভেতিয়া আপুনি মোৰ গাৰীভ ব্যৱসে নেযায়?” বৰ পৰা বাহিৰ হৈ এড্‌ভোকেটে ক’লে।

এনেতে এড্‌ভোকেটে ভাৰাত অন্য ধুনীয়া গাড়ীখন তেওঁলোকৰ কাষ চাপিল, “আপোনালোকে বেবণ ভ’বিস্তৰ তালৈ যাব নহয়?”

এড্‌ভোকেটে গম্ভীৰ স্থানৰ কথা ক’লে। ধুনীয়া বোঁৰাহালে ততালিকে ঢেকুৰ-মেলি নেক্লিউমভক বেবণ ভ’বিস্তৰ দৰে পোতায়ে দিলে।

বেবণ ঘৰতেই আছিল। দীঘল ডিঙীয়া আৰু ঘটিকা ওলোৱা, ইউনিকৰ্ণ পৰিধান কৰা ডেকা অফিচাৰ এজন লুগৰাকী মহিলাৰে সৈতে প্ৰথম কোঠাতেই

বহি আছিল। তেওঁ লাহে লাহে গহীনাই খোজ দি ওলাই আহিল আৰু
নেক্লিউদভক প্ৰশ্ন কৰিলে।

“অজ্ঞপ্ত কৰি আপোনাৰ নামটো জানিব পাবোনে?”

নেক্লিউদভে নামটো ক’লে।

“অলপ আগতে বেৰণে আপোনাৰ নামটো লৈছিল।” এই বুলি কৈ ডেকা
অফিচাৰ জনে ভিতৰলৈ সোমাই গ’ল, অলপ পিছতে পুনৰ ওলাই আহিল।
তেওঁৰ পিছে পিছে এগৰাকী মহিলাই চকুলো টুকি আহি আছে, সাজপাৰত
খোকাৰ চিহ্ন। মহিলা গৰাকীয়ে তেওঁৰ ক্ৰন্দন মানুহৰ চকুত পৰে বুলি, ওৰণি
এখনেৰে মুখখন ঢাকি ধৰিছে।

“আহক! আহক!” অধ্যয়ন কোঠাৰ দৰজাখন লাহেকৈ খুলি, ডেকা
অফিচাৰ জনে নেক্লিউদভক সন্মোদন কৰিলে।

নেক্লিউদভে ভিতৰ সোমাই দেখিলে যে ভোটোকা বুঢ়া মানুহ এজন বহি
আছে। দেখাত বৰ স্মীণোয়াও নহয় আৰু শকতো নহয়। চুলিবোৰ ছুটিকৈ
কটা। গাত ফ্ৰক কোট এটা শিল্কি আৰামী চকীত বহি আছে। বিপৰীত ফালে
এখন ডাঙৰ লিখা পঢ়া কৰা মেজ। মানুহজনৰ মুখখন পকা থেকেবাব নিচিনা
বঙা, স্নেহসীল, কিন্তু দাবি-গৌফ আৰু চুলিবিলাক মৰা পাটৰ দৰে বগা। তেওঁ
বিছিকীয়া হাঁহি মাৰি নেক্লিউদভৰ ফালে মুখ ঘূৰাই ক’লে, “তোমাক দেখি বেচ-
বং পাইছোঁ। তোমাৰ মাকৰ লগত পৰিচয় আছিল আৰু আমি উভয়ে বন্ধু
আছিলোঁ।” সৰু কালতে তোমাক মই দেখা মনত পৰে। তুমি অফিচাৰ
হওঁতেও মই দেখিছোঁ। বহাঁ, কোৱাছোঁন কি কামত আহিলা?” মূৰ জোকাৰি
বেৰণে ক’লে।

নেক্লিউদভে বেতিয়া ফিড’ছিয়াৰ কথা বিবৰি কৈ আছিল, তেতিয়া মাজত
ধৰি তেওঁ ক’লে, “কৈ বোৱা, কৈ বোৱা? মই বুজিছোঁ—সঁচাই মৰ্মস্পৰ্শী
ঘটনা। তুমি এই বিষয়ে দৰ্খাস্ত দিছানে?”

“দৰ্খাস্ত এখন মই তৈয়াৰ কৰি আনিছোঁ।” জেপৰ পৰা কাগজ খন উলিয়াই
নেক্লিউদভে ক’লে, “মই প্ৰথমতে ঘটনাৰ কথা কৈছোঁ। এই আশাত যে আপুনি
গোচৰটোৰ বেচ-মনোযোগ দিয়ে।”

“তুমি বেচ-ভাল কামেই কৰিছা। মই নিজেই এই সম্পৰ্কে বিপৰীত কৰিম।”
বেৰণ ডাঙৰীয়াই ক’লে। তেওঁৰ বে খুৰ পুত্ৰো ডাঙৰ হৈছে, তাক যেন তেওঁ প্ৰকাশ
কৰিব খোজে, যদিও মুখৰ ভাৱভকীত তেনে ডাঙৰ প্ৰকাশ নেশায়। “মই খুৰ

কৰ্মশীল। ভাই একেবাবে কোমলমতীয়া হোৱালী। স্বামীৰ চৰ্য্যস্বৰূপৰ ফলভেই ভাইৰ এনেকুৱা বিবাগ ভাব হৈছিল; কিন্তু সময় আগবঢ়াব লগে লগে সিহঁত প্ৰণয়বদ্ধ হৈ পৰিল। বেচ্, বেচ্। মই বিপণ্ট কৰিম। নিশ্চয় কৰিম।”

“কাউণ্ট ইডান্ মিহেইলভিকেও আপোনাক এই সম্পৰ্কে কাণ চোৱাব।” এই কথাৰ শেষ নো হওঁতেই বেৰণৰ মুখৰ চেহেৰা সলনি হৈ পৰিল।

“ভূমি অফিচতেই দৰ্শাস্তখন দিয়া ভাল, তাৰ পিছত মই কি কৰিব পাৰোঁ। চাৰ।”

এনে সময়তে বুকুফিন্‌হাই খোজ দি ডেকা অফিচাৰজন পুনৰ সোমাই আহিল।

“মহিলা গবাকীয়ে আক এৰাব কথা কবৰ কাৰণে আপোনাৰ অজ্ঞমতি বিচাৰে।”

“আহিবলৈ দিয়া? অসু চোৱাছোন? কিমান বেচকুলো টোকা আমি চাব লাগে, আমি যেন সকলোৰে এই চকুলোঁ গুচাই পেলাব পাৰোঁ। এজন মানুহে দুনীয়া উদ্ধাব কৰিব পৰা জানো সম্ভৱ?”

মহিলা গবাকী সোমাই আহিল।

“মই, এৰাব কথা আপোনাক কবলৈ ভুলি গলোঁ। তেওঁক ছোৱালীজনী ভ্যাগ কৰিবলৈ আপোনালোকে কেতিয়াও নকৰ। কেতিয়াও হুকুম নিদিব। কিয়নো তেওঁ সাজু হৈছে.....।”

“মই আগত কৈছে। সাধ্য অনুসৰি যি পাৰো সকলো কৰিম।”

“বেৰণ! ভগৱানৰ দোহাই। এজনী মাতৃক বন্ধা কৰক।”

মহিলা গবাকীয়ে বেৰণৰ হাতত ধৰি চুমা খাবলৈ ধৰিলে।

“যিমান পাৰো সকলো কৰিম।” মহিলা গবাকী ওলাই অহাৰ লগে লগে নেক্লিউদভেও বেৰণৰ পৰা বিদায় ললে।

“পাৰ্ধ্যামানে যি পাৰোঁ কৰিম। বিচাৰ বিভাগৰ মন্ত্ৰী মহোদয়ৰ আগতো এই সম্পৰ্কে মই কম। তেখেত সকলৰ উত্তৰ পালে আমি কৰিব লগীয়াখনি কৰি পেলাম।”

নেক্লিউদভে অধ্যয়ন কোঠা ভ্যাগ কৰি পুনৰ অফিচলৈ গ’ল। চিনেট হল দেখাব দৰে, এই অফিচতো পৰিপাটিক সাজপাৰ শিদ্ধা, নম্ৰ, ভদ্ৰ আৰু দেখাত জৱনী কেইবাজনো অফিচাৰ দ্বেষিবলৈ পালে। তেওঁলোকৰ সাজপাৰ, কথা-বতৰা সকলোতে বৈশিষ্ট্য বেলেগ।

স্বতঃস্ফূৰ্ত্তভাবে নেকলিউনতৰ মনৰ ভাৱ হ'ল : “এনেকুৱা মানুহ আছেইবা কিমান ? চেহেৰাৰ পৰাই বুজিব পাৰি তেওঁলোকৰ যেন বিশেষ কোনো ছুং-বেণা নাই, ধোৱা-বোৱা একোতে কষ্ট নাই। সকলোৱে ভোগবিলাসত থকা মানুহ। কেনেকুৱা পৰিষ্কাৰ আৰু পৰিপাটি সাজপাৰ, ভবিৰ জুতাৰ ৰং কি চাবা। কিন্তু এই বিলাক কাম কৰিছে কোনে ? জুতাৰ ৰং দিলে কোনে ? জেলৰ কয়দি বিলাকৰ কথাই নাই। যি নিজেই খাদ্যবস্তু উৎপাদক, সেই কৃষক শ্ৰেণীয়েই খাবলৈ নেপাই আৰু সিঁহতৰ তুলনাত এই মানুহবোৰ কিমান জুখী আৰু কিমান সমৃদ্ধিশালী।

উনিশ

পিটাৰ্চবুৰ্গৰ কাৰাকঙ্ক বন্দী বিলাকৰ ভাগ্য নিৰ্ভৰ কৰিছিল এজন খ্যাতিমন্ত জেনেৰেলৰ ওপৰত। তেওঁয়েই কয়দি বিলাকৰ হঠাৎকঠা বিধাতা। গুৰিতে এওঁ জাৰ্মান আছিল আৰু বৃদ্ধ কালভে বেচ ভজবজীয়া আৰু কশ্মঠ। তেওঁ বজাঘৰীয়া বহু খিতাপ লাভ কৰিছিল, কিন্তু তাৰ ভিতৰত ‘অৰ্ডাৰ অৱ শি হোৱাই ক্ৰশ’ বোলা খিতাপৰ প্ৰতীক চিহ্নহে তেওঁ সদাই চোলাব ওপৰত ব্যৱহাৰ কৰিছিল। তেওঁ এই খিতাপ লাভ কৰিছিল নিপুণতাৰে সৈতে ককেছাছ যুঁজ পৰিচালনা কৰাৰ বাবে। এই সন্মান তেওঁ নিজে অতি উচ্চ থাপৰ বুলি জ্ঞান কৰিছিল। এনেহেন খিতাপ লাভ কৰাৰ কাৰণ আছিল এয়ে যে তেওঁৰ হুকুমত কিছুমান সশস্ত্ৰ কচ কৃষকে বন্দুক বেয়নেটেৰে এহেজাৰ মানুহ হত্যা কৰিছিল। এই যত্নবৰণ কৰা মানুহ সোপাই সিঁহতৰ মাতৃভূমি আৰু স্বাধীনতাৰ কাৰণে যুঁজ দিছিল।

ইয়াৰ পিছত তেওঁ পোলেণ্ডতো সৈন্য বিভাগৰ এজন বিষয়া আছিল আৰু তেওঁৰ হুকুমত বহু দেশপ্ৰেমী পোলা মানুহক হত্যা কৰা হৈছিল। এই বিলাক অভ্যাচাৰী কামৰ কাৰণেও তেওঁ বজাঘৰৰ পৰা বহু খিতাপ পাইছিল। তাৰ পিছত বহু ঠাইত কাম কাজ কৰি এওঁমান বার্দকাৰ ফলত এই কামত বাতাল আছে। এই বিষয়ৰ ফলত তেওঁ লাভ কৰিছে বসৰালৰ কাৰণে এটা ডাঙৰ প্ৰাসাদ, ভৰণ-পোষণৰ কাৰণে মোটা দৰ্দ্ৰহা আৰু চৰকাৰী সন্মান আৰু বৰ্হা। ওপৰ মহলৰ পৰা যি বিলাক নিৰ্দেশ আহে, সেই বিলাক তেওঁ আখৰে আখৰে মানি চলে, আৰু নিৰ্দেশ বিলাকৰ ওপৰত তেওঁ থুং শুকৰ দিয়ে আৰু

অভ্যাসভাৱী বুলিও ভাবে। তেওঁৰ ধাৰণা যে ছনিয়াৰ সকলো পৰিৱৰ্ত্তন হ'লেও, এই উচ্চ মহলৰ নিৰ্দেশ কেতিয়াও পৰিৱৰ্ত্তন নহয়। তেওঁৰ কৰ্ত্তব্য হ'ল, ছী-পুৰ্ব্ব নিৰ্দ্ধিষ্টৰে বাৰ্জনৈতিক বন্দীবিলাকৰ বন্ধণাবেন্ধণ কৰা, তেওঁলোকক নিৰ্দ্ধন কৰুৱা বন্দী কৰি ধোৱা, ইত্যাদি। তেওঁ বন্দীবিলাকক এনে ভাবে বাৰিছিল যে দহ বছৰৰ ভিতৰত বন্দীবিলাকৰ অৰ্দ্ধেকই মৰি হাজি অস্ত হৈছিল। কিছুমানৰ মগজৰ বিকৃতি ঘটছিল, কিছুমানৰ ক্ষয় বোগত আক্ৰান্ত হৈ মৃত্যু হৈছিল। কিছুমানে হুংখ-বেদনাত অনশন কৰি, কিছুমানে ভগা আইনাৰে হাতৰ বক্তাবাহী ধমনী কাটি, কিছুমানে ডিঙিত কাঁচ লগাই, আৰু কিছুমানে গাত জুই লগাই মৃত্যু বৰণ কৰিছিল।

এই বিলাক কথা বুদ্ধ জেনেৰেলৰ অগোচৰ নাছিল, সকলো তেওঁৰ চকুৰ আগতেই ঘটছিল। কিন্তু এই ঘটনাবোৰে অলপো তেওঁৰ মন গলাব পৰা নাছিল। ধুমুহা আৰু বান পানীৰ দৰে এইবোৰ আকস্মিক ঘটনা বুলি তেওঁ ধৰি লৈছিল। মহামাত্ৰ সম্ৰাটে বিবোধ নিৰ্দেশনামা জাৰি কৰিছিল, সেইবোৰ কাৰ্য্যকৰী কৰাৰ ফলতেই এইদৰে বন্দী বিলাকৰ মৃত্যু ঘটছিল। ফলাফল দিয়েই হ'ক, এই নিৰ্দেশবোৰ মাত্ৰ কৰিবই লাগিব। বুদ্ধ জেনেৰেলে এইদৰে বন্দী বিলাক মৰিহাজি আশায় হোৱা কথাটো কোনো জৰ্ফপ কৰা নাছিল। কিয়নো এজন সৈনিক হিচাবে তেওঁৰ যি কৰ্ত্তব্য, সেই কৰ্ত্তব্য পালন কৰোতে তেওঁ কোনো নিৰ্দ্ধিষ্টতা দেখুৱাব নোৱাৰে। তেওঁৰ কাৰণে এই দায়িত্ব পালন কৰা অতীব প্ৰয়োজন।

সপ্তাহত এবাৰ তেওঁ বন্দী থকা কক্ষ বিলাক পৰিদৰ্শন কৰে আৰু পৰিদৰ্শন কৰোতে বন্দীবিলাকৰ কিবা আবেদন আছেনে কি তেওঁ সুবিছিল। বন্দী বিলাকেও নানান অভিযোগ আৰু অসুৰোধ জনাইছিল। বুদ্ধ জেনেৰেলে কাণ পাতি সেই বিলাক নীৰৱে শুনিছিল। কিন্তু সেই বিলাক একাণে শুনি আন কাণে ওলাই গৈছিল। সেই অসুৰোধমতে জেনেৰেলে কোনো কাম নকৰিছিল। কিয়নো সম্ৰাটৰ নিৰ্দেশনামানুসৰি সেইবোৰ অসুৰোধ তেওঁ বন্ধা কৰিব নোৱাৰে আৰু আইনমতে খাপ নোখায়।

নেক্‌লিউনডে জেনেৰেলৰ ঘৰ পাঁচ পাঁচ হুঁতেই গিৰ্জাৰ তিনিটা বক্টা অৱিত হ'ল আৰু তিনিও বক্টাৰ মধুৰ ঐক্যতান আহি তেওঁৰ কাণে কাণে কৈ গ'ল, "হে মহান, হে ভগবান"। তেতিয়া আবেলি হুটা বাজিছিল। এই বক্টা বিলাকৰ ঐক্যতানে নিক্‌লিউনডৰ মনত সোঁৱৰাই দিলে, "ডিচেম্বৰিষ্ট" বিলাকৰ

স্বস্তি প্ৰস্তুত পোৱা এটা কথা, য'টাই য'টাই দোহাৰি থকা, মধুৰ সজীভৰ ঐক্য-
ভানে দায়জীৱন কাৰাদণ্ড ভোগ কৰা, সেই কয়টি বিলাকৰ অন্তৰ্ভুক্ত চো খেলি
গৈছিল।

ইতিমধ্যে বৃদ্ধ জেনেবেলে তেওঁৰ অঙ্ককাৰাঙ্গন ডুইং কমন্ড, সোণ খটোৱা
টেবুল এখনৰ কাষত বহি আছিল। জেনেবেল আৰু ডেকা শিল্পী এজনে চাহৰ
সৰু প্লেট এখন কাগজ এখনৰ ওপৰত চলাই আছিল। এই শিল্পীজন হ'ল তেওঁৰ
ভলভীয়া কন্ঠচাৰী এজনৰ ভায়েক। বৃদ্ধ জেনেবেলৰ সোতোৰা পৰা ঠবঙা
আঙুলিবোৰৰ ওপৰত ডেকা শিল্পিয়ে তেওঁৰ হাতৰ আঙুলিবোৰে হেঁচা জাপি
ধৰিছে। এইদৰে দুয়োজনৰ হাত দুখন কজা বান্ধি দুয়োজনে প্লেটখন কাগজ-
খনৰ ওপৰত চলাইছে। কাগজখনত বৰ্ণমালাৰ ২৬ টা আখৰ লিখা আছিল।
প্লেটখনৰ পৰা জেনেবেলে উত্তৰ বিচাৰিছে যে মৃত্যুৰ পিচত আত্মাই পৰম্পৰক
কেনেকৈ চিনিব পাৰিব। প্লেটখনে উত্তৰ দিছে।

লগুৱা এটাৰ হাতত নেক্লিউদতে বেতিয়া তেওঁৰ কাৰ্ডখন পঠাইছিল তেতিয়া
জোহান অৱ আৰ্কৰ আত্মাই প্লেটখনৰ সহায়ত কথা কৈছিল। দুজন মানুহৰ
আত্মাই পৰম্পৰক কেনেকৈ চিনিব, তাৰ উত্তৰত যি প্ৰতিশব্দ হ'ব, সেই শব্দটোৰ
বৰ্ণ বিলাক ইতিমধ্যেই কাগজত লিখি পেলাইছিল। লগুৱাটোৱে কাৰ্ডখন
আনোতে প্লেটখন 'বি' আৰু 'গুৱাই' আখৰ দুটাৰ ওপৰত গুৰু হৈছিল আৰু
প্লেটখন জিকাৰ খোৱাবদৰে ইফালে সিফালে ঘূৰিছিল। এই জোকাৰণি হৈছিল,
জেনেবেলৰ নিজ মতামতৰ ফলত তেওঁৰ মতেৰে পিছৰ আখৰটো হ'ব লাগে 'বি'
যিহেতু জোহান অৱ আৰ্ক ক'ব লাগে যে আত্মাই পৰম্পৰক জানিব পাৰিব,
একমাত্ৰ সমস্ত পাৰ্থিব বা ভেনে ধৰণৰ বিষয়ৰ পৰা নিজক মুক্ত কৰি বা বিস্তৃতি
কৰি। কিন্তু শিল্পী জনৰ মত যে পিছৰ আখৰটো হ'ব লাগে 'এল', যিহেতু
আত্মাই পৰম্পৰক চিনি পাব নৱ আত্মাৰ পৰা বিকিৰণ হোৱা বস্তুৰ দ্বাৰাই।
জেনেবেলে পকা চেলাউৰি ঘোপা কৰি, শুক গম্ভীৰ ভাৱে প্লেটখনলৈ দৃষ্টিপাত
কৰি আছে। তেওঁৰ ভাব যে প্লেটখনে স্বয়ং 'বি' আখৰটোৰ ফালে তেওঁৰ
হাতখন টানি দিছে। শেঁতাধুখৰ বুদ্ধক শিল্পীজনে তেওঁৰ নিজস্ব দৃষ্টিৰ
চকুকীটোৱে ডুইং কৰিব চুক এটালৈ থব লাগি চাই আছে। তেওঁ হাতখন 'এল'
আখৰটোৰ ফালে টান দিছে।

জেনেবেলে নিজে লিখি হৈ থকা কাষত ব্যাঘাত পাই, দুখখন ওকোকাই
একটীয়া কৰিলে। ক্ষন্তেক অপেক্ষা কৰি তেওঁ কাৰ্ডখন টেবুলত থলে। তাৰ পিছত

গল হেঁকাহি মাৰি, ককালত বিৰ থকা সৰেও, আঙুলিকিটা বোহাৰি বিৰ হ'ল।

“অধ্যয়ন কোঠালৈ আহিবলৈ কোৱা।”

“মহামান্ত জেনেবেলৰ আদেশক্ৰমে মই অকলেই চলাই থাকিমনে কি?” শিল্পীয়ে জ্বৰিলে, “মই এতিয়াই উত্তৰ পাম বেন লাগিছে।”

“ভাল, তুমি অকলেই শেষ কৰা।” এই বুলি দীঘল দীঘল খোজ দি, জেনেবেলে বেগেৰে অধ্যয়ন কোঠালৈ উঠি গল।

“তোমাক দেখি খুব বং পালো।” নেক্লিউদভক দেখি জেনেবেলে ক'লে। যদিও হুব বেলেগ ভাষাৰি বন্ধুত্ব হুলত কথা কৈ, লিখা পঢ়া কৰা টেণ্ডলৰ কাষৰ আবাৰী চকী এখনত নেক্লিউদভক বহিবলৈ ক'লে।

‘পিটাৰ্চবুগ লৈ তুমি কেতিয়া আহিলা?’

“মই কালি আহি ইয়াত উপস্থিত হৈছোঁ।”

“তোমাৰ মাৰা বাজকুমাৰীৰ ভালনে?”

“মোৰ মাতৃয়ে পৰলোক গমন কৰিলে।”

“ক্ৰমা কৰিবা। মই বৰ হু খিত। মোৰ ল'ৰাটোৰ পৰা জানিব পাৰিছোঁ সি তোমাক লগ পাইছিল।”

জেনেবেলে বেনেকুয়া চাকৰীজীৱন লৈছিল, সিও সেই বাস্তৱক লৈছে। সাময়িক বিদ্যালয়ত শিক্ষা সাং কৰি বৰ্ত্তমান চোৰাংচোৱা বিভাগত কাম কৰিছে। পুতেকো নিজ কৰ্ত্তব্য সম্পৰ্কে বেচ সচেতন। এই কাৰণৰ কাৰণে সিও গৌৰৱ অহুভৱ কৰে।

“কিয়? মইতো তোমাৰ দেউতাকৰে সৈতে একেলগেই সাময়িক বাহিনীত কাম কৰিছিলোঁ। আমি উভয়ে বন্ধু আৰু সহকৰ্মীও আছিলোঁ। তুমিও এতিয়া কামতে আহানে কি?”

“বৰ্ত্তমান মোৰ চাকৰী নাই।”

জেনেবেলে অসন্তুষ্ট ভাৱত তলমূৰ কৰিলে।

“জেনেবেল, আপোনাৰ ওচৰত মোৰ এটা অহুৰোধ আছিল।”

“বেচ, ভাল বাক! কোৱা মই তোমাৰ হকে কি কৰিব পাৰোঁ?”

“মোৰ অহুৰোধ কৰা অহুতিত হ'লে যেন ক্ৰমা কৰে, কিন্তু মই অহুৰোধ কৰিবলৈ বাধ্য হৈছোঁ।”

“কোৱাছোন কিবো কথা।”

“স্ববক্তিত্ব নামে ল'ৰা এটা কাৰাগাৰত বন্দী হৈ আছে। তাৰ মাকে ল'ৰাটোৰ লগত এবাৰ সাক্ষাৎ কৰিবলৈ বিচাৰে, ন'হলে কিতাপ কেইটাৱান দিবলৈ অনুমতি বিচাৰে।”

জেনেবেলে যেন সন্ধ্যাৰো পোহা নাই আৰু বিড়ুইও হোৱা নাই, এনেকুৱা ভাৱ দেখুৱাই, মূৰটো একাৰে দৌৱাই এনে এটা ভাও দিলে, যেন তেওঁ গোটেই কথাটো বিবেচনা কৰিবলৈ লাগি গৈছে। কিন্তু আচলতে তেওঁ একো বিবেচনা কৰা নাই। নেক্লিউছৰ অনুবোধৰ প্ৰতি মনোযোগো দিয়া নাই। তেওঁৰ ভাৱ যে তেওঁ আইন মতেহে কাম কৰিব। তেওঁ চিন্তাশূন্য হৈ ক্ষন্তেক যেন মনটোক বিশ্রাম দিলে।

“তুমি চোৱা, এইবোৰ কথা মোৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ নকৰে। সাক্ষাৎ কৰা সম্পৰ্কে মহামাত্ৰ সত্ৰাটৰ হুকুম মতে নীতি-নিয়ম বন্ধা আছে। কিতাপৰ সম্পৰ্কে কথা হ'ল আমাৰ নিজৰেই এটি গ্ৰন্থাগাৰ আছে। নিয়ম মতে সি কিতাপ পাব পাৰে, আমাৰ গ্ৰন্থাগাৰৰ পৰা নিলেই হ'ল।”

“হয়। কিন্তু ল'ৰাটোক বিজ্ঞানৰ কিতাপ লাগে, সি পঢ়াশুনা কৰিব খোজে।”

গোৰ গোৰাই জেনেবেলে ক'লে, “তুমি এইবোৰ কথা বিশ্বাস কৰিছা?”
ক্ষন্তেক জেনেবেল নীৰৱ হ'ল।

“আচলতে সি পঢ়িব খোজা নাই, কেৱল মনৰ অস্থিৰতা মাত্ৰ।”

“কিন্তু উপায় কি? তেওঁ লোককতো সময় কটোৱাৰ উপায় লাগে কিয়নো জেলৰ জীৱন কষ্টকৰ।”

“সিহঁতৰ আপত্তি সদাই থাকে,” জেনেবেলে ক'লে, “আমি সেইবোৰ কথা জানো।”

তেওঁৰ ভাৱ এনে যেন এই মানুহবোৰ জন্মগত ভাবে বেয়া মানুহ।

“সিহঁতে এই দুৰ্গত বিমান সা-সুবিধা পাইছে, এনে সুবিধা, বহু কাৰাগাৰত নাই।”

জেনেবেলে তেওঁৰ ভাষাত প্ৰাণৰ সাক্ষ্য স্বৰূপ, কয়বিবিলাকে জেলত কি কি সুবিধা ভোগ কৰিছে, তাৰ কিবিত্তি ভাঙি ৰবিলে। জেলত যেন এই কয়বিবিলাকৰ সুখী জীৱন গঢ়ি তোলাই তেওঁলোকৰ একমাত্ৰ উদ্দেশ্য।

• “পূৰ্বে সিহঁতে কিছু কষ্ট পোৱা কথা সত্য। কিন্তু বৰ্তমান সেই অনুবিধা বোৰ নুৰু কৰা হৈছে আৰু সিহঁতক আমি সকলো সুবিধা দিছোঁ।” ; তেওঁ কবলৈ

থ'বিলে, “হুপবীয়া ভোজনত তিনিবিধ আহাৰ্য্য দিয়া হয়। এভাগ হাংস থাকেই। বৰিবাৰে ইয়াৰ উপৰিও মিঠাই দিয়া হয়। ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা কৰি দেখিব প্ৰতিমাত্মৰে যেন এনেকৈয়ে খাবলৈ প'ক।”

সকলো বৃদ্ধ লোকৰ দৰেই জেনেবেলে কোনো বিষয়ে কবলৈ ধৰিলে নেবা নেপেবা হয়। নানান যুক্তিতৰ্ক ডাঙি একেটা কথাৰে কৈ থাকে। তেওঁ কয়দিবিলাকৰ অত্যাৱ দাবী আৰু অক্লান্ততাৰ সম্পৰ্কেও বহু যুক্তি আৰু প্ৰমাণ ডাঙি ধৰিলে। এনেকুৱা প্ৰমাণ তেওঁ পূৰ্বেও দি আহিছে।

“সিহঁতক আমি ধৰ্ম্ম সৰ্বস্বীয় আৰু পুৰণা বাতৰি কাকত যোগান ধৰোঁ। জেলত গ্ৰহণাগাবো আছে, কিন্তু সিহঁতে পঢ়াওনা নকৰে। কাচিৎহে কিতাপ এটা নিয়ে। প্ৰথমতে কিতাপ পঢ়াত মন থকা যেন দেখুৱাই, কিন্তু পিছত নতুন কিতাপ হ'লেও তাৰ পাত আধা কটা হয়েই থাকে। পুৰণা বোৰো সেই দৰেই পৰি থাকে।

* * * * *

নেক্‌লিউনতে জেনেবেলৰ কথাবিলাকৰ প্ৰত্যুত্তৰ দিয়া নিম্প্ৰয়োজন বুলি বিবেচনা কৰিলে। বৃদ্ধৰ ওচৰত তেওঁ আৰু এটা চেষ্টা কৰিলে। সেইটো হ'ল সুস্টাৰৰ সম্পৰ্কে। সেইদিনা পুৱাই সুস্টাৰৰ যুক্তিৰ আদেশ হৈছে বুলি তেওঁ জানিব পাৰিছিল।

‘হুস্টা! হুস্টা! ইমানবোৰ কয়দিৰ ভিতৰত কিমান নাম মনত ৰাখিবা আৰু সন্তোষ নহয়।’ তেওঁ ক'লে। তেওঁ টিলিঙাত টিপ দি চেক্ৰেটৰীজনক মাতিলে। চেক্ৰেটৰী অহালৈ অপেক্ষা কৰি জেনেবেলে নেক্‌লিউনতক পুনৰ চাকৰীত সোমাবলৈ বুজনি দিলে। তেওঁ কয় যে সন্দ্ৰাট জাৰ আৰু দেশৰ কাৰণে কিছুমান ভদ্ৰ আৰু সাধুলোক লাগে। (তেওঁ নিজকো এনে ধৰণৰ লোক বুলি ভাবে।)

‘মই বৃদ্ধ হ'লো। ভৰাপি শক্তি থাকে যানে দেশৰ আৰু সন্দ্ৰাটৰ সেৱা কৰিছোঁ।’

চেক্ৰেটৰী আহি জনালে যে কোনো এখন আওহতীয়া জেলত সুস্টাৰ বন্দী হৈ আছে। তাইৰ যুক্তিৰ সম্পৰ্কে এতিয়ালৈকে তেওঁ কোনো হুকুম পোৱা নাই।

‘আমি হুকুম পালেই সেই দিনাই তাইক মুক্তি কৰি দিম, সিহঁতক পুৱাই ৰাখিবৰ আশাৰ অলপো মন নাই।’ কৰ্ম্মৰ হাঁহি মাৰি জেনেবেলে ক'লে।

এই হৃদয়ত বৃদ্ধ কথ। ছবি নেক্সিউনতে যদিও অভ্যন্তৰীণ বিবৰ্তন হৈছিল, তথাপি তেওঁ নিজক সংযত কৰি ৰাখিলে, বৃদ্ধ কথ।ৰ কোনো প্ৰতিবাদ নকৰি, তেওঁ বাবলৈ আসন্নৰ পৰা ধিয় হ'ল। বৃদ্ধৰ ভাৱ হ'ল যে তেওঁৰ সহকৰ্মী এজনৰ বিজ্ঞান পুত্ৰৰ প্ৰতি তেওঁ কুটিন হোৱা উচিত নহয় আৰু আনহাতে ছুএবাৰ উপদেশ নিদিয়াটো বাবলৈ এৰি দিয়াও ঠিক নহয়।

“বিদায়। মোৰ লোণ। তুমি মোক ভাল লুভুজিবা। তোমাৰ প্ৰতি স্নেহৰ বশবৰ্তী হৈছে মই এইবোৰ কথ। কৈছোঁ। আমাৰ এই দুৰ্গত যি বিলাক মানুহ আছে, এনে মানুহৰ সঙ নলবা, ইহঁতৰ মাজত কোনো নিৰপৰাবী মানুহ নাই। ইহঁতক আমি ভালকৈয়ে চিনো।” নিঃসন্দেহে জেনেবেলে ক'লে।

এই মানুহবোৰ যে বনমাইচ্ সেই সম্পৰ্কে বৃদ্ধ জেনেবেলৰ অলপো সন্দেহ নাই। তেওঁ কোৱা কথ।ই যে সত্য, এই বুলি তেওঁৰ সন্দেহ নোহোৱা নহয়। আচল কথ। তেওঁ নিজে কোৱা কথ। সত্য বুলি নেভাবিলে, তেওঁ নিজকে ভ্ৰম-লোক আৰু শ্ৰেষ্ঠ ব্যক্তি বুলি ভাবিবৰ ঠাই নেথাকে, তেওঁ বীৰ হবও নোৱাৰিলে-হেঁতেন। তেওঁ নিজেই বীৰৰ ঠাইত এজন হৃদয়ত লোক বুলিহে জনাজাত হ'ল-হেঁতেন। তেতিয়া বৃদ্ধ কালত এনেহেৰ সুখী জীৱন কটোৱাও সম্ভৱ নহ'ল-হেঁতেন। বৃদ্ধই এইদৰে নিজৰ বিয়েক বিক্ৰী কৰি স্বাৰ্থ পূৰণ কৰিছে।

• •

• •

• •

নেক্সিউনতে দীঘল ছহুনিয়াহ এটা কাটি জেনেবেলৰ লগত কৰমর্দন কৰি কোঠাৰ পৰা ওলাই আহিল।

জেনেবেলে অসম্ভৱ ভাৱত কোঠাৰ ভিতৰলৈ ঘূৰি গ'ল। ডেকা শিল্পী জনেও জেনেবেলৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰি আছিল। জোহান্ অব্ আৰ্কৰ আত্মাৰ উত্তৰ ইতিমধ্যেই লিখা হৈ গৈছিল। জেনেবেলে চমুৱা জোৰ লগাই পঢ়ি চালে। “আত্মাই পৰম্পৰাৰ লগত মূল আত্মাৰ পৰা বিকীৰণ হোৱা বন্ধৰ পৰাই চিনাকী হব পাৰিব।”

“আহ্!” জেনেবেলে ক'লে, “যদি আটাইবিলাক বস্তু একেই হয়, তেন্তে কেনেকৈ চিনাকী হব?” তেওঁ প্ৰশ্ন কৰিলে। তাৰ পিছত আকৌ শিল্পীৰ হাতত হাতখন থৈ স্টেচন ঘূৰাবলৈ ধৰিলে।

ঘোঁৰা গাড়ীত উঠি নেক্সিউনতে কম্পাউণ্ডৰ পৰা বাহিৰ ওলাল।

“ইয়াত একো ভাল নাই চাব।” নেক্সিউনতলৈ চাই কচোৱানটোৱে

মন্তব্য কবিলে, “আপোনালৈ অপেক্ষা নকৰি যোৰ গাড়ীখন চলাই লৈ যাববহে মন গৈছিল।”

নেক্‌লিউদঙেও কচোৱানৰ কথাত সম্মতি জনাই ক’লে, “হয়। ইয়াত ভাল লগা একো নাই।”

আকাশৰ ওকলা ডাৰ্বৰ, নেভা নদীত চলাই বোৱা নাও আৰু জাহাজ বোৰে ভোলা পানীৰ চৌ বিলাকলৈ নিৰীক্ষণ কৰি ভেঙে অলপ সকাহ পালে।

কুড়ি

পিছদিনাই মাচুলভাৰ আপীলৰ স্তানী হোৱাৰ কথা। নেক্‌লিউদঙ আৰু এড্‌ভোকেট দুয়োৰে চিনেট হলৰ সমুখত দেখা দেখি হ’ল। সেই সময়ত চিনেট হলৰ সমুখত বহুত ঘোঁৰা গাড়ীও বৈ আছিল।

ফেনাবীণে চিনেট হলৰ চুক-কাণ ভালকৈয়ে চিনি পায়। চিবিয়ৈদি উঠি, বাওঁফালে ঘূৰি, ভিতৰৰ দৰজা খুলি ভেঙে সোমাই গ’ল। এই কোঠাৰ দৰজাৰ বাহিৰ ফালে ফোজদাৰী বিধি বলৱৎ কৰাৰ তাৰিখটো লিখা আছে।

সক আৰু ঠেক কোঠা এটাত ফেনাবীণে ভেঙৰ অভাৱকাটটো সোলোকাই থলে। চাপ্ৰাচীৰ মুখৰ পৰা ভেঙে জানিৰ পাবিলে যে ইতিমধ্যেই চিনেটৰ সভ্য সকল উপস্থিত হৈছে। ফেনাবীণৰ গাত এটা বগা কামিজ আৰু তাৰ ওপৰত এটা টেইল কোট। ডিঙিত বগা টাই বন্ধা। মুখত এমোকোবা হাঁহি লৈ ভেঙে লম্বীপৰ আৰু এটা সক কোঠালৈ গমন কবিলে।

এই কোঠাটোৰ সোণ হাতে এটা বৃহৎ কাৰ্ড আৰু ওচৰত এখন মেজ। বাওঁ হাতে থকা এটা বেকা বেকি চিবিয়ৈদি, এজন ধুনীয়া ইউনিকৰ্ম পৰিধান কৰা অকিচাবে কাৰলভিৰ ভলত এটা পৰ্টকলিঙ বেগ লৈ বেগাবেগিকৈ নামি আহিছে। পকাচুলিৰে লৈতে পিতামহ স্বৰূপ এজন বৃদ্ধও এই কোঠাতে বহি আছে, আৰু সকলোৰে চকু এই বৃদ্ধৰ ওপৰত। তেওঁৰ গাত আছে এটা ছুট কোট আৰু ধূপ বৰ্ণৰ এটা শেণ্ট আৰু ওচৰতে ছজন লগুৱা বিহ হৈ আছে। বৃদ্ধজনে “ক্লাৰ্ডটোৰ” ভিতৰলৈ সোমাই, দৰজা বন্ধ কৰি দিলে।

ফেনাবীণৰদৰে সাজ পাব পিন্ধা আৰু এজন এড্‌ভোকেট কোঠাৰ ভিতৰলৈ সোমাই আহি ভঙালিকে ফেনাবীণৰ লগত কথাৰ জোৰণি মেলি দিলে। নেক্‌লিউদঙে উপস্থিত থকা লোক সকললৈ চাই দেখে যে ঘূঁঠতে পোন্ধৰজন

উপস্থিত আছে। তাৰে দুগৰাকী মহিলা। এগৰাকী গাভৰু আৰু চকুত চখা লগোৱা। আন গৰাকী বৃদ্ধ।

সেইদিনা হানহানিৰ মৰুদয়া এটাৰ স্তনানী হোৱা কথা আৰু মৰুদয়া স্তনিকৈ অহা মৰুদয়া ডিবো বেছি আছিল। বিশেষকৈ বহু সংখ্যক বাতৰি কাকতৰ প্ৰতিনিধি আহি উপস্থিত হৈছিল। আদালতৰ চাপ্ৰাচীজনৰ চেহেৰা বেচ ধুনীয়া। পিন্ধা সাজপাৰো চকুত লগা। গাল কিখন বঙা। চাপ্ৰাচীয়ে হাতত কাগজ এখন লৈ ফেনাবীণৰ কাষত থিয় হ'ল। আৰু তেওঁৰনো কি কাম আছে সুধিলে। সেইদিনা মাচুলভাৰ গোচৰৰ স্তনানী হব বুলি জানি তেওঁ কাগজ এটুকুৰাত কিবা কিবি লিখি ল'লে, আৰু পুনৰ ওলাই গ'ল।

এনেতে 'কাৰ্ডাৰ' ভিতৰৰ পৰা সেই বৃদ্ধ মানুহজন ওলাই আহিল, কিন্তু গাত আৰু সেই ছুটি কোট নাই। তাৰ ঠাইত এটা নতুন সাজপাৰ। সাজটোত ঠায়ে ঠায়ে গুণা লগোৱা আৰু বৰ্ণ ৰচিত যেন দেখা যায়। বৃদ্ধ ধাতুনিৰ্মিত জিলিকি থকা এখন শ্লেট। পোষাকটো পিন্ধাত বৃদ্ধৰ চেহেৰা এটা চৰাইৰ নিচিনা হৈ পৰিল। অসুস্থমান হয়, দেখিলে হাঁহি উঠা এই পোষাক শিল্পি যেন বৃদ্ধ একো সুখ পোৱা নাই। তেওঁ সোমাই অহা বাস্তৱ বিপৰীতে থকা এখন দৰজাইদি ওলাই গ'ল।

“সেইয়া হ'ল 'বে'— এজন আতি মানুহবন্ত লোক।” ফেনাবীণে নেক্লিউদভক ক'লে। তাৰ পিছত ফেনাবীণে তেওঁৰ সহযোগী এডভোকেটৰ লগত নেক্লিউদভক চিনাকী কৰি দিলে আৰু লগতে সত্তহতে স্তনানী হব খোজা, আমোদজনক মাচুলভাৰ গোচৰৰ বৰ্ণনা বিবৰি ক'লে।

অনতি পলয়ে আপীলটোৰ স্তনানী আৰম্ভ হ'ল। নেক্লিউদভ আৰু অন্তৰ্ভুক্তকাল বাওঁহাতে থকা চিনেট হললৈ সোমাই গ'ল। বেইলিংৰ বাহিৰ ফালে ফেনাবীণ সহ আটাইবিলাকে আসন গ্ৰহণ কৰিলে। কেৱল পিটাৰ্চবুৰ্গৰ এডভোকেটজন বেইলিংৰ আগত থকা হেজ এখনৰ কাষত বহিল।

কোজলাৰী আদালতৰ দৰে চিনেট হলটো নিম্নান ডাঙৰ নহয় আৰু কোঠাটো সাধাৰণ আচৰাবোৰে সজ্জিত। কিন্তু চিনেটৰ সভ্যসকলৰ সমুখত থকা টেবুলৰ ওপৰত পৰা কাপোৰখন শোণোৱালী বস্ত্ৰৰ ডেলভেট। ইয়াৰ বাহিৰে কোঠাটোৰ ভিতৰত আছে এখন ডাঙৰ আইনা, ইফন আৰু সন্দ্ৰাটৰ প্ৰতিচ্ছবি।

চাপ্ৰাচীয়ে শুক গভীৰভাৱে চিনেটৰ সভ্যসকলৰ আগমনৰ কথা ঘোষণা কৰিলে। “বিচাৰকসকল সন্মুখিত।” সন্মুখত সকলোৱে থিয় হৈ চিনেটৰ

সকলৰ প্ৰতি সন্মান প্ৰদৰ্শন কৰিলে। চিনেটৰসকল ইউনিফৰ্ম পৰিধান কৰি সোমাই আহিল আৰু পিঠি ওখ চকৌবিলাকত আসন গ্ৰহণ কৰিলে। কৌজৰাৰী আদলভঙ জৰ্জ সকল যিদৰে বহে, ঠিক সেইদৰেই সমুখৰ টেবুলত হাত থৈ বহি পৰিল। তেওঁলোক প্ৰত্যেকই যেন একোজন, স্বাভাৱিক সৰল আৰু সহজ মানুহ।

চাৰিজন চিনেটৰ আসনত উপবিষ্ট। এজন হল নিকিভিন্। ষোপোক' মুখেৰে সৈতে ভীক্ৰ বুদ্ধিৰ মানুহজন। দ্বিতীয়জন উলক্। তেওঁ মৰ্কুমাৰ কাকতপত্ৰবোৰ লুতিয়াই বগবাই চাইছে। তৃতীয়জন হুড'বদিনিৰিকক্। মানুহ জন দেখাত ভেৰেহা শকত। মুখত বসন্তৰ দাগ আছে। এওঁ আইন সম্পৰ্কে ভয়বাগীশ। চতুৰ্থজন হল মিঃ 'বে'। তেওঁ আহিল একেবাৰে খেৰত আৰু মুখৰ চেহেৰা পকা খেকেৰাৰ দৰে।

চিনেটৰসকল অহাৰ লগে লগে সোমাই আহিল মুখ্য সচিব আৰু চৰকাৰী এডভোকেট। এই স্মীপকাৱী, দাবি-গৌক চফা কৰি কটা, মধ্যমীয়া ওখ, ডেকা এডভোকেটজনক, তেওঁ এটা অদ্ভুত পোষাক পৰিধান কৰি থকা সবেও নেকলিউদে ততালিকে চিনি পালে। ছাত্ৰ অৱস্থাত তেওঁ নেকলিউদক বনিষ্ট বন্ধু আছিল, কিন্তু যোৱা ছবছৰ উভয়ৰ ভিতৰত দেখা সাক্ষাৎ হোৱা নাছিল। নেকলিউদে তেওঁৰ এডভোকেটক কাণে কাণে ক'লে "সেইয়া চেলিনিং নহয়নে? তেওঁ চৰকাৰী এডভোকেটনে কি?"

"আপুনি তেওঁক চিনি পাইনে কি?"

"হয়, মই ভালকৈ চিনো। বেচ ভাল মানুহ।"

"আৰু চৰকাৰী পক্ষৰ মৰ্কুমা চলোৱাতো পাৰ্শ্বকত। নিজৰ কামকাজত বেচ নিপুণ। এতিয়া এইজন মানুহলৈকে আপুনি মন কৰক।"

"যোৰ বিশ্বাস তেওঁ নিজ বিবেক-বুদ্ধি মতেই কাম কৰিব।" নেকলিউদে ক'লে। লগতে তেওঁ পূৰ্বৰ কথা স্মৰণ কৰি ক'লে যে মানুহজন পবিত্ৰ, সৎ, সাধু আৰু সদ্বৎসজাত।

"হব পাৰে। কিন্তু এতিয়া সময় অতীত।" হুচকুটাই ফেনাৰীপে ক'লে। উলকৈ থকা সোচৰ এটাৰ বিপ'ৰ্ট পাঠ ফেনাৰীপে মন দি শুনি আছিল।

এই সোচবটো হল জিলা আদালত বাহাল ৰখা হকুৰ এটাৰ বিৰুদ্ধে আপীল। নেকলিউদে কাণ দি কথাবোৰ শুনি আছে আৰু তাৰ অৰ্থ সম্যক উপলব্ধি

কবিতাৰ কাৰণে চেষ্টা কৰিছে, কিন্তু তেওঁ কিছুমান কথা বুজিবলৈ টান পাইছে। কিয়নো মৰ্কদ্দাটোৰ বিষয়বস্তুৰ মূল পইণ্টবোৰ আলোচনা হোৱা নাই। আলোচনা হৈছে ফৌজদাৰী আদালতৰ দৰে কিছুমান উপকথা পইণ্ট। মৰ্কদ্দাটোৰ প্ৰতিটো কথা হ'ল এই :—লিমিটেড কোম্পানী এটাৰ ডিৰেক্টৰ এজনে ঠগ প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিবলৈ কলী পাতিছিল। এখন বাতৰি কাকতে সেই কলীৰ তেজ ভাঙি দি, কথাটো প্ৰকাশ কৰি দিলে। মূল কথা হ'ল ডিৰেক্টৰজনে তেওঁৰ ওপৰত কৃত্ত থকা বিশ্বাস ভঙ্গ কৰি প্ৰত্যাহ্বান লিখি হৈছিলনে কি? আৰু যদি হয়হে, সেই প্ৰত্যাহ্বান বন্ধ কৰাৰ উদ্দেশ্যে বাতৰি কাকতখনে ডিৰেক্টৰজনৰ স্বৰূপ উদ্ঘাটন কৰি দিছিলনে কি?—কিন্তু দেখা যায় চিনেটত আলোচনা হৈছে যে বাতৰি কাকত খনৰ এনে ধৰণৰ প্ৰৱৰ্ত্তন প্ৰকাশ কৰিবৰ আইন সজ্ঞত অধিকাৰ আছেনে নাই? আৰু সেই প্ৰৱৰ্ত্তন প্ৰকাশ কৰাৰ ফলত তেওঁ মিছা অপবাদ দিয়াৰ (slander) কাৰণে দোষী নে তেওঁৰ ইচ্ছাত নহৈ (libel) কৰাৰ কাৰণে দোষী। আৰু কি প্ৰকাৰে ইচ্ছাতহানি অপবাদৰ অন্তৰ্ভুক্ত হয় বা অপবাদ ইচ্ছাতহানিৰ লগত জড়িত হয়। চৰকাৰী বিভাগে পাছ কৰা এই বিধিবোৰ সাধাৰণ লোকৰ বোধ-গম্য হোৱা অতিশয় কঠিন। কিন্তু নেক্সলিউগডে এটা কথা বুজি পাইছে। আগদিনা উলফে এই কথা কৈছিল যে চিনেটত মৰ্কদ্দাৰ দোষ-গুণ (merit) লৈ বিচাৰ কৰাৰ ক্ষমতা নাই, কিন্তু আজি তেওঁ জোৰকৈ ধৰিছে যে জিলা আদালতৰ বায় নাকচ হ'বৰ যোগ্য।

আনহাতে যদিও সাধাৰণতে চেলিনিৰ নিজৰ মনোভাৱ খোলাখুলিকৈ নকয়, কিন্তু আজি তেওঁ দৃঢ়তাৰে মত প্ৰকাশ কৰিছে যে আপীল আদালতৰ বায় বাহাল থাকিব লাগে। সদাই সংযত স্বভাৱী চেলিনিৰে আজি ইমান দৃঢ়তাৰে, এই পোচৰৰ বায় বাহাল ৰাখিবলৈ মত প্ৰকাশ কৰা দেখি নেক্সলিউগড আচৰিত, কিন্তু চেলিনিৰে জোৰকৈ ধৰাৰ কাৰণ হ'ল, এই লিমিটেড কোম্পানীৰ ডিৰেক্টৰ জনৰ টকা-পইচাৰ কথাত যে হাত লব, সেই কথা চেলিনিৰ জনা আছিল। তদুপৰি এই কথাও তেওঁৰ কাণত পৰিছিল যে কেইবাদিনমানৰ আগতে এই প্ৰবন্ধকতনে আয়োজন কৰা এটা ডাঙৰ 'ডিনাৰ পাৰ্টী' উলফে বোগদান কৰিছিল।

উলফে পোচৰটোৰ সম্পৰ্কে সাহসানেৰে মোখনি মেৰিছিল, কিন্তু তেওঁ যে কোম্পানী ডাইৰেক্টৰৰ পক্ষে চাল খুৱাই কথাবিলাক কৈছিল, সেই কথা ওলাই পৰিছিল। উলফৰ এনে আচৰণত চেলিনিৰ অন্তৰ্ভুক্ত উত্তেজিত হৈ পৰে, আৰু

ভেঙে এই সাধাৰণ গোটৰ এটাৰ মতামত দিওঁতে, উলফক ভীৰ ভাৱে আক্ৰমণ কৰে।

চেলিনিৰ ব্যৱহাৰত উলফ অত্যন্ত বিবক্ত হয় আৰু ভেঙে খঙত বঙা পৰি, চকীৰ ভিতৰতে গা লবাই নীৰৱ ভাৱভাৱে আচৰিত হোৱা যেন দেখুৱাই চিনেটৰ বাকী কিজন মতাবে সৈতে বাদবিবাদ কৰা কোঠালৈও গুছি যায়।

“আপোনালোকে কোন মৰ্কদ্মাৰ কাৰণে আহিছে?” চাপ্ৰাটীয়ে ফেনাবীণক পুনৰ প্ৰশ্ন কৰিলে।

“আগতে কৈছে” নহয়। আমি মাত্ৰলভাৰ মৰ্কদ্মাৰ কাৰণে আহিছে।”

“ঐ হয় হয়। মৰ্কদ্মাটো আজিয়েই লোৱা কথা। কিন্তু.....।

“কিন্তু কিয়?” এড্‌ভোকেটে শূনিলে।

“কথাটো হৈছে এই গোটৰটো আজি ল'বৰ ভেখত সকলৰ মন নাই। বৰ্তমান মৰ্কদ্মাটোৰ বায় দিয়াৰ পিছত ভেখত সকল বিচাৰত আৰু নবহিব। বাকি যি হ'ক মই ভেখত সকলক ক'ম।”

“তাৰ মানে?”

“মই ক'ম। মই এই বিষয়ে ক'ম।” এই বুলি চাপ্ৰাটীয়ে পুনৰ কাগজ এটুকুৰাত কিবা কিবি লিখি ল'লে।

চিনেটৰ সকল মানহানি গোটৰটোৰ বায় দিবলৈ ইচ্ছুক। লগত চাহ, চিগেৰেট খাই, বাদ বিবাদ কৰা কোঠাতে মাত্ৰলভাৰ আপীলবো শুনানী লোৱা মন্তলৰ।

একুশ

চিনেটৰ সকলে বাদ-বিবাদ কৰা কোঠাটোৰ টেবুলৰ কাষত আসন গ্ৰহণ কৰাৰ লগে লগে উলফে ভেঙৰ সমস্ত শক্তিয়ে বুদ্ধি প্ৰদৰ্শন কৰি গোটৰটোৰ পূৰ্বৰ বাদ নাকচ কৰিবৰ কাৰণে টানি ধৰিলে।

“সভাপতি বাহুজন সাধাৰণতে খঙাল ব্যাৱৰ আছিল, সেইদিনা ভেঙৰ মনৰ অৱস্থা আৰু বেয়া। ভেঙে বচনা কৰা 'বুদ্ধিকথা'ত এটা বিশেষ অধ্যায় লিখোঁতে এটা কথা উল্লেখ কৰিব লগীয়া হৈছিল যে ভেঙৰ বহু ঈজিভ চাকৰী:

• Debating room.

এটোত, তেওঁক নিদি ভিলিয়ানত্ নামেৰে এজনক মকবল কৰা হৈছিল। সভাপতি নিকিভিনৰ দৃঢ় বিশ্বাস যে তেওঁৰ লগত সংশ্লিষ্ট থকা হুজুৰ সৰ্ব্বোচ্চ বিষয়াৰ সম্পৰ্কে তেওঁ যি মতামত লিপিৰূপে কৰিব, সি ভৱিষ্যতৰ ঐতিহাসিকৰ কাৰণে মূল্যবান সমল বোগান ধৰিব পাৰিব। হুজুৰ আগতে, এটা অধ্যায় লিখি তেওঁ উল্লেখ কৰিছিল যে সেই উচ্চপদস্থ বিষয়া হুজুৰে, বৰ্তমান কচদেশৰ খাসক সকলে দেশখনক বিদৰ্বে ধ্বংসৰ মুখলৈ ঠেলি দিছে, তাৰ পৰা দেশখনক বক্ষা কৰা কামত বাধা সৃষ্টি কৰিছিল। খোলাখুলিকৈ কবলৈ গলে তেওঁলোকে নিকিভিনে বেছি দৰ্শনা পোৱাত বাধা দিছিল। বৰ্তমান তেওঁ লিপিৰূপে কৰা এই অধ্যায়টোত কচদেশৰ ভৱিষ্যৎ বংশধৰ সকলৰ প্ৰতি কেনে খালোকপাত কৰিব সেই সম্পৰ্কে বিবেচনা কৰি আছে।

“নিশ্চয়!” উল্ফৰ কথাটো কানমাৰ নিদি নিকিভিনে ক’লে।

বিৰ্যমভাবে চিনেটৰ ‘বে’ই উল্ফৰ যুক্তি বিলাক শুনিছিল। তেওঁ টেবুলত পৰি থকা কাকত এখনত ফুলৰ মালা এধাৰ আঁকি আছিল। ‘বে’ মানুহজন দৃষ্টি-ভঙ্গীত সদাই উদাৰ আৰু উন্নৈশ শতাব্দীৰ বৰ্ণনাকৰ উদাৰনৈতিক ঐতিহ্য তেওঁ পৰিত্ৰ বুলি গ্ৰহণ কৰে। নিৰপেক্ষতাৰ সীমাবেধা অতিক্ৰম কৰিলে তেওঁ সদাই অধিক উদাৰতাহে প্ৰদৰ্শন কৰে। গতিকেই এই মৰ্কটমাত তেওঁৰ মনেভাৱ হ’ল এই, লিমিটেড কোম্পানীৰ প্ৰৱঞ্চক ডিবেষ্টেবজন সংলোকতো নহৱেই, বৰং তেওঁৰ লগতে গোচৰত ৰায় দিলে বাতৰি কাকতৰ স্বাধীনতা বহুদূৰ থকা কৰা হয়। গতিকেই ‘বে’ই আপীলটো ডিচমিচ্ কৰাৰ পক্ষে।

উল্ফে বক্তব্য শেষ কৰাৰ লগে লগে ‘বে’ই ফুলৰ মালাৰ ছবি অঁকা কলমক বন্ধ কৰি, সৰল, সুবোধ্য আৰু প্ৰাঞ্জল ভাৱত উল্ফৰ যুক্তি থপুনি কৰি ক’লে যে আপীলকাৰীৰ আবেদনৰ কোনো ভিত্তি নাই, আৰু আপীল ডিচমিচ্ হবৰ যোগ্য। তাৰ পিছত তলমূৰ কৰি তেওঁ আকৌ ছবি অঁকাত লাগি গ’ল।

কভৰ’দনিকভে উল্ফৰ বিপৰীত ফালে বহি আছিল। তেওঁ মন্তব্য কৰিলে যে ডিবেষ্টেবজন প্ৰৱঞ্চক হোৱা সন্দেহ তেওঁ জিলা আদালতৰ ৰায় নাকট কৰিবলৈ ক’লেহেঁতেন, যদি কোনো আইন সম্ভৱ কাৰণ থাকিলেহেঁতেন। কিন্তু বিৰুদ্ধে তেনে কোনো কাৰণ নাই, গতিকেই তেওঁ মিঃ ‘বে’য়ে লৈন্তে একমত।

সভাপতিয়ে ‘বে’ আৰু কভৰ’দনিকভৰে লৈন্তে একমত হৈ আপীলটো ডিচমিচ্ কৰাৰ সিদ্ধান্ত কৰিলে।

উল্ফ সম্পূৰ্ণ বিফল হৈ পৰিল। তেওঁৰ ভাৱ হ’ল তেওঁ যেন অজ্ঞাৰ ভাৱে

পক্ষপাত আচৰণ কৰা হুলি বুখা ধুলি গ'ল। তেওঁ আওকনীয়া ভাৱ ধৰি মাচ'লভাৰ গোচৰটোৰ কাকতপত্ৰ মুক্তিগ্ৰাৰলৈ ধৰিলে। ইতিমধ্যে চিনেটৰ সকলে টিলিঙা টিপি, চাহ আনিবলৈ হুকুম দি অন্ত গল্পগুজব কৰিবলৈ লাগি গ'ল। পিটাৰ্চৰ্গুৰৰ মুখে মুখে চলি থকা বৈত মুছৰ কথা ওলাল। এই ঘটনা সম্পৰ্কত গবৰ্ণমেণ্ট বিভাগ এটাৰ মুখ্য সচিবক ২২৫ বিধিমাতে অভিযুক্ত কৰা হৈছে।

অত্যন্ত ঘৃণা প্ৰকাশ কৰি 'বে'ই ক'লে, "কি যে বীভৎস কাণ্ড।"

"কিয়? আপুনি বতীংস হুলি কয় কিয়? ইয়াত ক্ষতি কি? মই কচ ভাষাত লিখা গ্ৰন্থ এখন আপোনাক দেখুৱাব পাৰো। এজন জাৰ্মান লেখকৰ আচনি এখন এই কিতাপত উল্লেখ কৰিছে। তাত দেখে দেখকৈ এই কথা কৈছে যে কোনো পুৰুষে যদি অন্ত কোনো পুৰুষক বিবাহ কৰিব খোজে সি কেতিয়াও আইন বিৰোধী হোৱা অশ্লীল আৰু পুৰুষে পুৰুষে বিবাহ কৰিবলৈ দিব লাগে।" স্বভৱদিনিকভে এই কথা কৈ ঢেক্ ঢেক্ হাঁহিবলৈ ধৰিলে।

"অসম্ভৱ।" 'বে'ই কলে।

কিতাপটোৰ পুৰা নাম, প্ৰকাশৰ ঠাই আৰু তাৰিখৰ উল্লেখ কৰি স্বভৱদিনিকভে ক'লে "মই আপোনাক কিতাপখন দেখুৱাব পাৰো।"

"মই শুনিছো তেওঁক বোলে চাইবেৰীয়াৰ কোনো প্ৰদেশৰ গবৰ্ণৰ নিযুক্ত কৰা হৈছে।"

"অতি উদ্ভয়! বিচপে সমগ্ৰানেৰে তেওঁক আগবঢ়াই নিব। অৱশ্যে তেওঁলোকে তেনেধৰণৰ বিচপ এজনো নিযুক্ত কৰা ভাল।" স্বভৱদিনিকভে ক'লে। "মই ভেনে মাহুহ এজনৰ নামো দিব পাৰো।"

এনেতে চাপ্ৰোচীজনে আহি নিবেদন কৰিলে যে মাচ'লভাৰ পক্ষ সমৰ্থন কৰা এড'ভোকেট আৰু নেক্লিউগড ভাইৰ গোচৰৰ সুনানীৰ সময়ত উপস্থিত থাকিব খোজে।

"এই মৰ্কদ্দা!" উলফে ক'লে, "বেচ বোৱাককৰ।" উলফে মাচ'লভাৰ লগত নেক্লিউগডৰ সম্পৰ্কৰ কথা চিনেটৰ সকলৰ আগত প্ৰকাশ কৰিলে।

"চিনেটৰ সকলে মাচ'লভাৰ আপীলটোৰ সম্পৰ্কে দুই এবাৰ কথা পাতি, চাহ'টিগেবেট খাই, পুনৰ চিনেট হললৈ ধুবি আহিল আৰু মানহানি মৰ্কদ্দাটোৰ বাৱ বোধনা কৰি মাচ'লভাৰ আপীলৰ সন্মানী আৰম্ভ কৰিলে।

উলফে তেওঁৰ কীৰ্ত্তি কৰ্ত্তেৰে মাচ'লভাৰ আপীলটোৰ বিশ'ট ভাঙি ধৰিলে।

কিন্তু এইবাবে। তেওঁ মাচলভাৰ পক্ষ অৱলম্বন নকৰাটক নেখাকিল আৰু আপীলটো গ্ৰহণ কৰি তাইৰ দণ্ড বাতিল কৰিবৰ কাৰণে যত দিলে।

ফেনাবীণৰ ফালে চাই সভাপতিয়ে ক'লে, "আপোনাৰ কিবা কবলগীয়া আছেনে কি?"

ফেনাবীণে দণ্ডায়মান হৈ তেওঁৰ সন্মুখত বুকুখন ফিলাই যুক্তিতৰ্ক প্ৰদৰ্শন আৰম্ভ কৰিলে। তেওঁ সূৰ্যকৌশলেৰে মাচলভাৰ পক্ষে প্ৰতি পইণ্টেৰে প্ৰমাণ চিনেটৰ সকলৰ মনত লাগি যোৱাকৈ ডাঙি ধৰিলে। মৰ্কদ্মাটোৰ গুনাগুণৰ সম্পৰ্কেও চমুৱাই তেওঁ কিছু কথা ক'লে। লগত তেওঁ যোগ দিলে যে মাচলভাক ঘোৰ অজ্ঞায়কৈ ক্ষান্তি দিয়া হৈছে। তেওঁ চিনেটৰ সকলক বিনয় সহকাৰে কলে যে তেখেতসকল প্ৰত্যেকেই আইনৰ ভাৰস্বৰ্গ। এই গোচৰত যি অজ্ঞায় হৈছে, সেই অজ্ঞায় তেখেতসকলৰ জ্ঞান চকুত ধৰা নপৰাটক নেখাকে। তেখেতসকলৰ বিচাৰবুদ্ধি আৰু জ্ঞান তেওঁতকৈ বহুত বেছি। কেৱল তেওঁৰ দায়িত্ব সাবিতৰ কাৰণেই এই খিনি কথাৰ জোৰণি মেলিছে।

ফেনাবীণৰ বক্তৃতাৰ পিছত এনে ধাৰণা হয় যেন চিনেটৰ সকলে মাচলভাক যুক্তি নিদিয়াৰ অলপো সংশয় নাই। বক্তৃতা শেষ কৰি বৃদ্ধত জয়লাভ কৰাৰ দৰে ফেনাবীণে এটা মিঠা হাঁহি মাৰিলে। নেকলিউনভেও তেওঁৰ হাঁহি দেখি মৰ্কদ্মাত জয়লাভ হ'ব বুলি ধৰি ল'লে। চৰকাৰী এডভোকেট আৰু চিনেটৰ সকলৰ মুখত কোনো হাঁহি নাই, কিন্তু তেওঁলোক যেন যথেষ্ট নিশ্চিত। তেওঁলোকৰ যেন মনোভাৱ, এনেকুৱা বক্তৃতা সচৰাচৰ আমি শুনিবলৈ আহোঁ। বৃথা চেষ্টা।"

ফেনাবীণে বক্তৃতাৰ সাময়িকী মৰাত তেওঁলোকে আমনি লগা কথাবোৰ শুনি থকাৰ পৰা বন্ধা পালে। ফেনাবীণৰ বক্তৃতা শেষ হোৱাৰ পিছত সভাপতিয়ে চৰকাৰী উকীলৰ ফালে ঘূৰি চালে। তেলিনিৰে চমুকৈ বক্তৃতা দি ক'লে যে আইনৰ ফালৰ পৰা এই গোচৰৰ পূৰ্বৰ বায় বাতিল কৰিবৰ কোনো ছেতু নাই।

ইয়াৰ পিছত চিনেটৰ সকল পূৰ্বৰ আলোচনা কোঠালৈ সোমাই গ'ল। তেওঁলোকৰ মাজত মতবৈত ঘটিল। উল্ফ মাচলভাক যুক্তি দিয়াৰ পক্ষে। 'বৈ'ই মৰ্কদ্মাৰ আচল ঘটনাবোৰ বুলি উঠাৰ পিছত তেওঁও আগ্ৰহেৰে সৈতেই উল্ফৰ পক্ষ ললে। নিকিভিন আহিল সদাই দণ্ড কঠিন কৰাৰ পক্ষে আৰু চুটি সদাই কঠোৰ। তেওঁ উল্ফ আৰু 'বৈ'ৰ বিপক্ষে যত দিলে। ফলত সকলো নিৰ্ভক

কবিলে 'কৃত'বদনিকভব ভোটৰ ওপৰত। তেওঁ আপীলটো ডিচমিচ্ কৰাৰ পক্ষেই ভোট দিলে, কাৰণ নৈতিকতাৰ কাৰণ পৰা এই ছোৱালী জনীক নেক্সিউনভে বিবাহ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰা কথা তেওঁ কেতিয়াও সহ্য কৰিব নোৱাৰে।

'কৃত'বদনিকভ আছিল বস্তুবাদী আৰু ডাকটৈনপৰী। তেওঁ অবাঞ্ছনীয় বীভ-বান্ধী ন'ছিল। তাতোকৈ সাংঘাতিক কথা তেওঁ বৰ্ষক কোনো প্ৰশ্নৰ নিদিছিল আৰু সি মানুহৰ এটা ফ্ৰাট বুলিহে তেওঁ ধৰি লৈছিল। ধৰ্ম্মীয় বীভি-নিয়মবোৰ মানি চলা তেওঁ মৰ্যাদাহানিকৰ বুলি বিবেচনা কৰিছিল। বেঞ্চা এজনীৰ কাৰণে, এজন খ্যাতিমন্ত এড্'ভোকেট আৰু কুমাৰ নেক্সিউনভে এইদৰে আহি চিনেটত হাজিৰ হোৱা তেওঁ অবাঞ্ছনীয় বুলি ভাবিছিল। গতিকেই তেওঁ আইনৰ কাৰণ পৰা এই মৰুদ্দমাৰ বায়ৰ সাল-সলনি কৰিব লগীয়া একো কাৰণ 'দেখা নেপালে, মৰুদ্দমাৰ গুণাগুণবতো কথাই নাই। গতিকেই তেওঁ লজাপতিৰে সৈতে একমত।

মাচ লভাৰ পূৰ্বৰ দণ্ডট বাহাল থাকিল।

বাইল

"কি সাংঘাতিক!" নেক্সিউনভে কলে, তেওঁ আৰু এড্'ভোকেট বাচিবৰ জিৰণি কোঠালৈ ওলাই আহিল। এড্'ভোকেটে কাকতপত্ৰবোৰ জুকিয়াই পৰ্টফ'লিয়' বেগটোত ভৰাই ললে, "যিটো কথা জলজল পটুপটকৈ ওলাই আছিল, সেই কথা নধৰি, তেওঁলোকে কিছুমান বীভবীভব ওপৰতেই জোৰ দি হস্তক্ষেপ কৰিবলৈ অমান্তি হ'ল। কি অদ্ভুত!"

"মৰুদ্দমাটো নিয় আদালততেই নষ্ট হৈ আছিল' এড্'ভোকেটে ক'লে।

"আৰু চেলিনি! তেওঁও মৰুদ্দমাটো ডিচমিচ্ কৰাৰ পক্ষে, কি সাংঘাতিক! কি অদ্ভুত!" নেক্সিউনভে ক'লে, এতিয়া আমাৰ উপাই!"

"আমি এতিয়া মহাৰাজ সন্মতিলৈ আপীল কৰিব লাগে, আপুনি শিটাৰ্চ-বুৰ্ণত থাকোতেই দৰ্খাস্তখন দি ব'ক। মই লিখি দিম।"

এনে সময়তে তাৰকাখচিত ইউনিকৰ্ণ পিন্ধি উলফ্ জিৰণিৰ কোঠালৈ লোৱাই আহিল। তেওঁ নেক্সিউনভৰ ওচৰত বহি কলে, "কুমাৰ। কোনো উপাই নাই। দিবিলাক যুক্তি দেখুৱাই আপীল কৰা বৈছে সেই বিলাক চিনেটে

কৃত্তকেপ কৰাৰ কাৰণে যথেষ্ট নহয়।” এই বুলি কৈ উলফ্ জিৰণি কোঠাৰ পৰা ওলাই গ’ল।

উলফৰ পিচত ভেঙৰ পুৰণা বজ্জু চেলিনিৰে জিৰণিৰ কোঠাত নেক্লিউদভ্
‘দাছে বুলি শুনি ভেঙৰ কোঠাত আহি উপস্থিত হ’ল।

‘কুমাৰ! আপুনি ইয়াত আহি উপস্থিত হব বুলি মই কেতিয়াও আশা
কৰা নাছিলোঁ।’ নেক্লিউদভৰ ওচৰ চাপি বিষাদপূৰ্ণ দৃষ্টিৰে হাঁহি মাৰি,
চেলিনিৰে ক’লে।

“আপুনি যে চৰকাৰী এড্‌ভোকেট হ’ল, মই খবৰেই পোৱা নাই।”

“একেবাৰে চৰকাৰী এড্‌ভোকেট নহয়, কেৱল সহকাৰীহে।” সংশোধন
কৰি চেলিনিৰে ক’লে। কিন্তু আপুনি চিনেট পালেহি কিয়? শুনিছিলো
পিটাৰ্চবুৰ্গলৈ আপুনি আহিছে বুলি, কিন্তু ইয়ালৈনো কি কামত আহিছিল?”

“ইয়ালৈ অহাৰ কাৰণ? কাৰণ হ’ল অগ্ৰায় ভাবে দণ্ডিত হোৱা এজনী
তিবোতা মানুহৰ হকে ভাৱ পাম বুলি।”

“কোন তিবোতা মানুহ?”

“এইমাত্ৰ শুনানী হোৱা মৰ্দমাটোৰ মানুহজনীৰ পক্ষে।”

“অ’ মাচ’লভাৰ মৰ্দমা।” হঠাৎ মনত পৰাৰ দৰে স্মৰণ কৰি চেলিনিৰে
ক’লে। “আপীলটোৰ কোনো আইন সজত ভিত্তি নাছিল।”

“আপীলৰ আইন সজত ভিত্তি আছিল নাছিল, মই নেজানো; কিন্তু
মানুহজনী বিনা দোষত দণ্ডিত হৈছে।”

চেলিনিৰে হাঁহি এটা মাৰি ক’লে, “হব পাৰে কিন্তু।”

“হব পাৰে নহয়, হয়গৈ।”

“আপুনি কেনেকৈ জানে?”

“মই জানো। কিয়নো সেই বিচাৰটোৰ মই এজন জুৰৰ আছিলোঁ।”

চেলিনিৰ অলপ চিন্তিত হ’ল।

“সেই সময়ত আপুনি এটা বিবৃতি দিয়া উচিত আছিল।”

“মোৰ বক্তব্য নিশ্চয় মই কৈছিলোঁ।”

“অকিচিয়েল বিপৰ্য্যত এই কথাৰ উল্লেখ থাকিব লাগিছিল। তেতিয়া হ’লে
হয়তো.....।”

চেলিনিৰ্ সৰাই কৰ্মব্যস্ত লোক। ভেঙ নেক্লিউদভৰ বোম্বাৰ্ণ কৰা

পৰ পোহা নাছিল। নেকলিউম্বে এই কথা জানি চেলিনিবৰ আগত সেইবোৰ কথা প্ৰকাশ নকৰাই উচিত বিবেচনা কৰিলে।

“শুধাণি চিনেটে যিদৰে আপীলটো ডিচমিচ্ কৰিলে, মই তাৰি আচৰিত হৈছো।”

“চিনেটে যি ইচ্ছা সেইদৰেই গোচৰ বিলাক বিচাৰ কৰিব নোৱাৰে। চিনেটে যদি নিয় আদালতৰ সাক্ষী-বাদী আৰু জাজমেন্ট সম্পৰ্কে গোটেই সংশোধন কৰিবলৈ বাৰ, আৰু নিজৰ দৃষ্টি ভাৱে গোচৰটোৰ আগভূমি সমস্ত বিচাৰ কৰে, তেন্তে জুৰিৰ বিচাৰৰ বাৰ আৰু মৰ্যাদাৰ বহু হানি হব আৰু বিচাৰৰ কোনো মূল্যই নেথাকিব। তেতিয়া চিনেটবোৰ কোনো অৰ্থই নাইকিয়া হব। শ্ৰায় কৰাতকৈ শ্ৰায় বিচাৰত হস্তক্ষেপ কৰাৰহে বেছি সম্ভাৱনা হব।” এই মাত্ৰ গোচৰটোৰ কথা স্তম্ভৰি চেলিনিবো ক’লে।

“মই মাথো এটা কথা জানো। এই মাত্ৰহাজনো সম্পূৰ্ণ নিৰ্দোষ আৰু নিৰ্দোষী সন্দেহ তাইক বক্ষা কৰাৰ সমস্ত চেষ্টা বাৰ্থ হ’ল। নিয় আদালতে কৰা অবিচাৰ চিনেটে বহাল ৰাখিলে।”

“চিনেটে বহাল ৰখাৰ প্ৰশ্ন নাই। যিহেতু নিয় আদালতত উপস্থিত কৰা সাক্ষ্য আৰু বিচাৰটোৰ গুণাগুণ সম্পৰ্কে একোৱেই বিচাৰ কৰা নাই।” চকুটি পিৰিক-পাবাক কৰি চেলিনিবো ক’লে।

“বোধ হয় আপুনি মাহীয়েকৰ দৰেতে আলহী হৈ আছেহি।” আলোচনাৰ বিষয়টো ভাল পেলোৱাৰ উদ্দেশ্যে চেলিনিবো ক’লে। “তেখেতে কালি মোক কৈছিল যে আপুনি তাতেই আছে, আৰু আশোনাৰ লগ পাবৰ কাৰণেও কৈছিল। তাৰ বাহিৰেও এজন বিদেশী বিছপে ধৰ্ম্ম সৰ্বস্বীয় এটা বক্তৃতা দিবৰ কাৰণে আয়োজন কৰিছে বুলিও মোক জনাইছিল।” চেলিনিবো পুনৰ হাঁহি মাৰি ক’লে।

“ঐ হয়। বিছপে বক্তৃতা দিওঁতে মইও উপস্থিত আছিলোঁ। কিন্তু বক্তৃতা শুনি মোৰ অলপো ভাল নেলাগিল। মই সম্ভাৱ পৰা উঠি গুছি আহিলো।”

“আপুনি বেয়া পালে কিয়? গোষ্ঠীগত মনোভাৱ হলেও, যি হ’ক, ধৰ্ম্ম সম্পৰ্কে তেওঁৰ যি ধাৰণা, তাকেই প্ৰকাশ কৰিছে।” চেলিনিবো ক’লে।

“কিয়? মোৰ বোধেৰে এইবোৰ ধাৰণাখালিৰ বাহিৰে একো নহয়।”

“মোৰ বন্ধ নহয়! নহয়! আচৰিত কথা হ’ল আৰি আমাৰ ধৰ্ম্মৰ কথা নিচেই সামান্যহে জানো। কলত ঐটো ধৰ্ম্মৰ মূল কথা বোৰকে কেতিয়াবা আৰি

নতুন কথা বুলি ভাবো।” চেলিনিৰে ততালিকে তেওঁৰ মতামত প্ৰকাশ কৰি ক’লে।

নেকলিউদে কোত্থলেবে তেওঁৰ ফালে চাই ক’লে ‘ভেস্তে আপুনি খ্ৰীষ্ট-ধৰ্মৰ মূল সিদ্ধান্তবোৰ মানি চলে?’

“অ’ নিশ্চয় মানো।” চেলিনিৰে নেকলিউদৰ মুখলৈ চাই উত্তৰ দিলে।

নেকলিউদে এটা হ’মনিয়াহ পেলালে।

“আচৰিত।”

“বি হ’ক এইবোৰ কথা আৰি অন্তৰ সময়ত পাঠম।”...এনেতে চাপ্ৰাচী-জনক প্ৰত্যুত্তৰ দি ক’লে, “অ’ গৈছোঁ।”

চেলিনিৰে নেকলিউদক ক’লে যে তেওঁলোকে চিনেটত পুনৰ বহিব লাগিব। সময় নাই। তেওঁ পুনৰ নেকলিউদক লগ পোৱাৰ আশা প্ৰকাশ কৰি আক তেওঁৰ বাসস্থানৰ ঠিকনা দি ওলাই গ’ল।

“জয়ৰ পালে’নিশ্চয় হাম” বুলি নেকলিউদে উত্তৰ দিলে।

চেলিনি’ এসময়ত নেকলিউদৰ অতি ঘনিষ্ঠ বন্ধু আছিল। কিন্তু ক্ষত্ৰক কথা পাতিয়েই তেওঁ ধাৰণা হ’ল তেওঁ যেন বহুদূৰৰ এজন অপৰিচিত লোকহে।

তেইশ

চেলিনিৰক নেকলিউদে তেওঁৰ ছাত্ৰজীৱনৰে পৰা চিনি পাই, উভয়ৰে মাজত বেচ বন্ধুত্ব আছিল। পঢ়াতাত তেওঁ এজন নামকৰা ছাত্ৰ আৰু সদাই সভ্যপ্ৰিয় আৰু সংস্কাৰী আছিল। সাজপাৰত পৰিপাটি, দেখাত ধুনীয়া আৰু ব্যৱহাৰত মিষ্টভাৱী। মেধাৱী ছাত্ৰ হিচাবে, তেওঁৰ বচনাৰ বাবদ পদক লাভ কৰিছিল আৰু সময়ত এজন সুশিক্ষিত লোক বুলি চেলিনি’ পৰিগণিত হ’ল।

বৌদ্ধনত মানৱসেৱাই জীৱনৰ ব্ৰত বুলি তেওঁ গ্ৰহণ কৰিছিল।” অকল কথাতে নহয়, কাৰ্যতো সেই আদৰ্শ কাৰ্য্যকৰী কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। চৰকাৰী চাকৰীৰ বাহিৰে, অন্তৰ প্ৰকাৰে মানৱসেৱা কৰা বাস্তৱ তেওঁ উলিয়াব নোৱাৰিলে। দীক্ষা সাং কৰি তেওঁ কেনেদৰে জীৱনৰ লক্ষ্য পূৰণ কৰিব পাৰে, তাক ভাল জানি চাইছিল। তেওঁ এই সিদ্ধান্তত উপনীত হ’ল যে একমাত্ৰ চৰকাৰী আইদৰ পাণ্ডুলিপি প্ৰণয়ন কৰা দ্বিতীয় বিভাগৰ চাকৰীত লোৱাৰ পাৰিলেই, তেওঁক

উদ্ভেদ যতে কাৰ কবিবলৈ সক্ষম হব। আৰু সেই যতে ভেঙ কাৰ এটা পালেও, কিন্তু যথেষ্ট কৰ্ত্তব্যনিষ্ঠাৰে আৰু ভেঙৰ শক্তি অহুসৰি সেই কাৰ পৰিচালনা কৰিও, ভেঙ অহুস্তব কৰিলে যে ভেঙৰ ঈশ্বিত লক্ষ পূৰণ হোৱা নাই আৰু উচিত যতে নিজ কৰ্ত্তব্য পালন কৰিবও পৰা নাই।

শেষত আত্মাভিমানী আৰু ঠেক মনোবৃত্তিৰ ওপৰদালা কৰ্মচাৰীৰোৰৰ লগত ভেঙৰ খকাখুকা লাগিল, ভেঙৰ মন বিযুক্ত হৈ পৰিল। ভাব পিচত ভেঙ এই পদবী ত্যাগ কৰি, চিনেটৰ বৰ্ত্তমান পদবীত ভক্তি হ'ল। যদিও আগৰ কামতটক এই কাম কিঞ্চিৎ ভাল, তথাপি ভেঙৰ মন সন্তুষ্ট নহ'ল। চিনেটৰ পৰা ভেঙ যি আশা কৰিছিল, আৰু চিনেটখন যেন হোৱা উচিত আছিল, এই চূয়োটাতে ভেঙ হতাশ হৈ পৰিছিল।

চেলিনিৰ বিবাহৰ ক্ষেত্ৰতো এনেকুৱাই অৱস্থা। লৌকিক দৃষ্টিভঙ্গিৰ পৰা চাবলৈ গ'লে এগৰাকী উপযুক্ত কস্তাৰ লগতেই ভেঙৰ বৈবাহিক সম্বন্ধ আছিল। মহিলা গৰাকীয়েও ভেঙক বিয়া কৰিবলৈ খুব ইচ্ছুক আছিল। এনেকুৱা এগৰাকী মহিলাক বিয়া কৰিবলৈ অমান্তি হোৱা যানেই ভেঙ আৰু এই বিবাহৰ আয়োজন কৰা সকলৰ মনত আঘাত দিয়া। তহুপৰি আভিজাত্য পৰিয়ালৰ লাভাণ্যময়ী এগৰাকী কস্তাৰ পাৰি গ্ৰহণ কৰিবলৈ পোৱাটো ভেঙ গোৰবৰ বিষয় বুলিয়েই ধৰি লৈছিল। তাৰণে মনত আনন্দও পাইছিল। কিন্তু বেছি দিন নোযাত্তেই ভেঙ অহুস্তব কৰিলে যে এই বিবাহ^১ বিল^২ৰ লক্ষ্য নহ'ল। চৰকাৰী চাকৰী আৰু আদালতত ভেঙৰ বিনা, বৈবাহিক ক্ষেত্ৰত তাতোকৈও ধাৰাপ।

বিবাহৰ পিচত প্ৰথম সন্তান জন্ম হোৱাৰ পিচতেই, ভেঙৰ পত্নীয়ে সন্তানৰ মাক হবলৈ অমান্তি হ'ল। লাহ-বিলাসৰ জীৱনত উটি-বুৰি কৰিবলৈ আকন্ত কৰি দিলে। চেলিনিৰেও ইচ্ছা-অনিচ্ছাই পত্নীৰ লগত ভাল দিয়াৰ বাহিৰে প্ৰত্যন্তৰ নেধাৰিল।

মহিলা গৰাকীৰ চেহেৰা বিশেষ সৌন্দৰ্য-শালী নহ'লও, ভেঙ যে পতিপৰাৱণা আছিল তাত কোনো সন্দেহ নাই। ভেঙ যি ধাৰাত জীৱনৰ নাও এৰি দিছিল, সি যদিও হুখ শাস্তিটকৈ হুস্তিহুস্তি আনিছিল বেছি, তথাপি ভেঙ জীৱনৰ সেই ধাৰা ত্যাগ নকৰিলে। আনহাতে জীৱনৰ এই পতিয়ে ভেঙৰ বাৰীৰ জীৱন অতিষ্ঠ কৰি তুলিলে, তাৰ ধৰৰ ভেঙ লোৱাও নাছিল। দিলৰ বেৰালত সুখ খুন্দিয়ালে যেনে ফল, চেলিনিৰে ভেঙৰ পত্নীৰ জীৱনৰ ধাৰা বদলাকৈ কৰা

চেঁটাবো ফল তেনেই হৈছিল, অথচ তেওঁৰ পত্নীৰ সৰ্বস্বীয় আৰু আপোন পৰিয়ালৰ সকলো যাহুহ তেনে জীৱনৰে পক্ষপাতী আৰু সমৰ্থকো।

তেওঁলোকৰ বাবালিকা কষ্টাটিক ডাঙৰদীঘল কৰাব যি পদ্ধতি ললে, সিও চেলিনিনৰ অলপো মনঃপুত নহ'ল। সিও হ'ল তেওঁৰ ইচ্ছাৰ সম্পূৰ্ণ বিপৰীত। স্বামী-স্ত্ৰী পৰস্পৰৰ মাজত, সৃষ্টি হ'ল ভুল বুজাবুজি, পৰস্পৰক বুজিবলৈ অনিচ্ছা আৰু শেষত সংগোপনে চলিল পৰস্পৰৰ মাজত নীৰৱ ঘৃণা যদিও ভদ্ৰতাৰ খাতিৰত লোকচকুৰ পৰা ই অলু হৈয়েই থাকিল। এনে অৱস্থাৰ ফলত চেলিনিনৰ ঘৰুৱা অৱস্থা দুৰ্ভেদ হৈ পৰিল। চাকৰী জীৱন আৰু আদালতত তেওঁ যি পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হ'ল, ঘৰুৱা জীৱনো হ'ল তথৈবচ।

এই বিলাকৰ বাদেও ধৰ্ম্ম-সম্পৰ্কীয় তেওঁৰ নীতিও সুস্থ নাছিল। যদিও সকলোৰে পৰা ধৰ্ম্মক কেন্দ্ৰ কৰি ভিত্তি থকা অন্ধবিশ্বাস বোৰৰ চাৰিবেৰৰ ভিতৰতেই তেওঁ ডাঙৰদীঘল হৈছিল, তথাপি যুক্তি-বাদৰ জ্ঞান বাঢ়ি অহাৰ লগে লগে, বহুতৰ দৰেই তেওঁও অনাৱাসে ধৰ্ম্মাঙ্কতাৰ পৰা নিজক মুক্ত কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল। কোন সময়ত, কেতিয়া, তেওঁ এই ধৰ্ম্মাঙ্কতাৰ পৰা মুক্ত হৈছিল, তাক তেওঁ নিজেই কব নোৱাৰে। তেওঁ আছিল এজন সৰলচিত্তীয়া আৰু পোনপটীয়া মানুহ। নেক্লিউটনৰ লগত সহপাঠী হৈ থাকোতে, বিশেষকৈ তেওঁৰ ডেকা কালত ধৰ্ম্ম মানি লোৱা নাছিল আৰু খোলাখুলিকৈ নিজৰ মতামত প্ৰকাশ কৰিছিল। কিন্তু সময়ৰ সোঁতত, তেওঁৰ চাকৰী জীৱনৰ ক্ৰমোন্নতিৰ বাটত, বিশেষকৈ সন্মাজৰ বন্ধুত্বলৈ লোক সকলৰ হেঁচাত পৰি, তেওঁৰ ধৰ্ম্মীয় উদ্বাবতা আৰু স্বাধীনতাত হেঁচাৰ সৃষ্টি হ'ল। ইয়াৰ বাহিৰেও তেওঁৰ পৰিয়ালৰ হেঁচাও নপৰাকৈ নেথাকিল। ইতিমধ্যে তেওঁৰ পিতৃয়ে ইহসংসাৰ ত্যাগ কৰিলে। তেতিয়া জনমতৰ প্ৰকোপত আৰু মাকৰ ইচ্ছাত, তেওঁৰ স্বৰ্গীয় পিতৃৰ পৰলোক প্ৰাপ্তিৰ সম্পৰ্কত হোৱা প্ৰাৰ্থনা সভা বিলাকত তেওঁ যোগ দিবলৈ আৰু ব্ৰত পালন কৰিবলৈ বাধ্য হ'ল। চৰকাৰী চাকৰিয়াল হিচাবেও তেওঁ বহু ধৰ্ম্মীয় অনুষ্ঠানত যোগ দিব লগা হ'ল। এনেবোৰ অনুষ্ঠান প্ৰায় হৈয়েই থাকে। এনেদৰে ক্ষেত্ৰত তেওঁ হুচাৰ ভিতৰত এটা কবিতা লগীয়া হৈছিল। বহু তেওঁ বিশ্বাস নথকা কথাতো বিশ্বাস আছে বুলি ভাও দিব লাগিছিল; বহু এনে ভাৱ দিয়া তেওঁৰ পকে সত্তৰ নাছিল, বিহেতু তেওঁ এজন সত্যবাদী মানুহ; নাইবা তেওঁ এই বাহ্যিকতাপূৰ্ণ অনুষ্ঠানবোৰ মিছা বুলি বিবেচনা কৰিব লগা হৈছিল। আকৌ মিছা বুলি ধৰি ললে তেওঁৰ জীৱনৰ পতিকেই সলাব

লাগে। কিয়নো প্ৰাৰ্থনা সভা বা অৰ্ছটানড বোগ নিৰিবলৈ হ'লে, তেওঁৰ চাকৰী উত্তৰা দিয়া প্ৰয়োজন। কিন্তু দেখাত কাষটো সহজ হ'লেও চাকৰী উত্তৰা দিয়া তেওঁৰ পক্ষে কঠিন আৰু ক্ষতিকাবক। ইয়াৰ বাহিৰেও তেওঁৰ পৰিয়ালৰ মানুহৰ বিকল্পতাৰ সমুখীনতো হব লাগিবই, তাৰ বাহিৰেও, বৰ্তমান মৰ্যাদাপ্ৰাপ্ত হেৰুৱাব লাগিব। চাকৰী এৰি দিয়া মানেই তেওঁ যে এই চাকৰীৰ জৰীয়েতে মানৱতাৰ সেৱা কৰিছে বুলি তেওঁৰ ধাৰণা, আৰু ভৱিষ্যতে এই সেৱাৰ মাজা বঢ়াই নিয়াৰ তেওঁৰ বি আশা এই সকলোবোৰ বৰ্জন কৰা। ইমান খিনি ত্যাগ কৰিবলৈ হ'লে তেওঁ শুদ্ধনীতি গ্ৰহণ কৰিছে বুলি দৃঢ়-বিশ্বাস স্থাপন কৰি লব লাগিব। অৱশ্যে সমসাময়িক শিক্ষিত লোক যাজেই, যি সকলে ঐষ্ঠ-ধৰ্ম আৰু পাছৰী সকলে গিৰ্জাৰ মাৰফত প্ৰচলন কৰা ধৰ্মৰ লেখ মাত্ৰও ইতিহাস জানে, তেওঁলোকৰ এনে বিশ্বাস গ্ৰহণ কৰাৰ বাহিৰে কোনো উপাই নাই। প্ৰত্যেকজন শিক্ষিতলোকে পাছৰীয়ে প্ৰচলন কৰা ধৰ্মশিক্ষা মিছা বুলি কব লাগিব।

দৈনন্দিন জীৱনৰ হেঁচাত পৰি এই সভ্যপ্ৰিয় মানুহজনৰ মনতো দুই এটা সন্দেহ বা মিছা কথাই বাঢ় ললে। তেওঁ কবলৈ ধৰিলে যে অসুজিকৰ কথা চলিলেও, সেই কথাত কিবা সত্যাসত্য আছেনে নাই তাক আমি নিজে অধ্যয়ন কৰি চাব লাগিব। ই আছিল এটা সন্দেহ বা অসত্য আৰু এইদৰে ক্ৰমে এখেঁজ দোখোজকৈ নিচালি গৈ, তেওঁ অসত্যৰ অন্তৰ গহবৰত মোহাই পৰিল। বৰ্তমান এয়ে হ'ল তেওঁৰ অৱস্থা।

তেলিনিৰে সৰু কালত, তেওঁৰ বন্ধা জীৱনত যিবিলাক নৈটিক নীতিনিয়ম পালন কৰা দেখিছিল সেইবিলাকত কি সত্য আছে বা আছিল, এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰো তেওঁ বিচাৰি চাইছিল। সকলোৰে ইচ্ছা কৰিছিল যে তেওঁৰ এই নীতিনিয়ম মানি চলক আৰু জীৱনৰ কৰ্মস্থলিত 'এই বিলাকৰ প্ৰয়োজনো অনেক। কিন্তু তেওঁ মন পৰিচাৰ কৰিবলৈ ইয়াৰ উত্তৰ বিচাৰি ভালটোৱাৰ, চৌপেশৰহৰ চাৰ্ভাৰ্ট' স্পেনচাৰ অধ্যয়ন কৰা নাছিল। তেওঁ পাঠ কৰিছিল হেগেলৰ দাৰ্শনিক গ্ৰন্থ ডিনেট আৰু বোম্বাকতৰ লিখা ধৰ্মগ্ৰন্থ। অৱশ্যে তেওঁ যি বিচাৰিছিল তাকেই পালে—মনৰ শান্তি।

যালাকালৰ পৰা যিবোৰ ধৰ্মীয় নীতিনিয়ম তেওঁ দেখিছিল, সেইবোৰৰে সমৰ্থন তেওঁ এই গ্ৰন্থবোৰত পালে; অৱচ তেওঁ বহুকাল পূৰ্বে, এইবিলাক সাবলুভ বুলি ধৰি লৈছিল। এই শিক্ষাবোৰ তেওঁ গ্ৰহণ কৰাৰ

কাকৰ হ'ল, ইয়াৰ বিপৰীত পন্থা তেওঁৰ কাৰণে অতিশয় অশান্তিকৰক, যি অশান্তি হয়তো তেওঁ পোটেই জীৱন ব্যাপি ভোগ কৰিব পাৰে। গতিকেই তেওঁ সৰ্ব সাধাৰণে ভাঙি ধৰা বিছা বৃত্তিৰ অৱতারণা কৰি, মনত সাধনা দিলে যে, প্ৰকৃত সত্য বৃত্তিৰ কাৰণে ব্যক্তিবিশেষৰ বুদ্ধিবৃত্তি যথেষ্ট নহয়। সত্যই জনসমূহৰ আগতহে আত্ম প্ৰকাশ কৰে। দৈব শক্তিৰ সহায়তহে, সত্যই বিকাশ লাভ কৰে আৰু জনাজাত হয়। তেতিয়াৰে পৰা তেওঁ নিজৰ মনত এইদৰে আত্মপ্ৰত্যয় জন্মাই মৃতকৰ উদ্দেশ্যে পতা প্ৰাৰ্থনা সভা আদিত যোগদান দিবলৈ ধৰিলে আৰু এই বিলাকত সহযোগ কৰি তেওঁৰ নিবানলৈ পাৰি-বাৰিক জীৱনত কিছু সাধনা লাভ কৰিছিল। এইবিলাক বিশ্বাস কৰা সন্মত তেওঁ গ্ৰহণ কৰা ধৰ্ম যে প্ৰকৃত সত্য ধৰ্ম নহয়, সেই কথাই তেওঁৰ অন্তৰত খুন্দিয়াই আছিল। ইয়াৰ ফলতেই তেওঁৰ চকু-মুখত সদাই এটা বিষাদৰ ছাঁ দেখিবলৈ পোৱা হৈছিল।

নেক্লিউদভক দেখি তেওঁৰ স্মৃতিৰ পটত ভাহি উঠিছিল এটা কথা, পূৰ্বে তেওঁ কি আছিল আৰু আজি কি হল। লগতে তেওঁ এই কথাও অশুভ কৰিছিল যে তেওঁ ধৰ্ম সম্পৰ্কে যি মত প্ৰকাশ কৰিলে, সি যেন উচিত নহ'ল। তেওঁৰ অন্তৰত ভাব হ'ল তেওঁ যি কৰিছে, সি যেন উচিত হোৱা নাই আৰু নেক্লিউদভে অনুমান কৰিলে যে তেওঁৰ অন্তৰ্জগতত যেন এটা ককণ মূৰ বাজি উঠিল। ফলত তেওঁলোকে উভয়ে লগ পায় বুলি কলে যদিও লগ পাবৰ কাৰণে এজনো বন্ধ নকৰিলে, পিটাৰ্চবুৰ্গত নেক্লিউদভ থকাৰ সময়ত তেওঁৰ লগত আৰু কোনো দেখা সাক্ষাৎ নহ'ল।

চৰ্চিকা

চিনেট হলৰ পৰা নেক্লিউদভ আৰু এড্‌ভোকেট ফেনাবীন ছয়ো ওলাই আহিল। বোঁৰা গাড়ীৰ কচোৱানটোক গাড়ীখন আনিবলৈ কৈ তেওঁলোকে আগবাঢ়ি গ'ল। এড্‌ভোকেটে চৰকাৰী বিভাগ এটাৰ সৰ্ব্বোচ্চ বিষয়া এজনৰ গল্প এটা উলিয়ালে। চিনেটৰ সভ্য সকলেও এই মাত্ৰহ জনক লৈ গল্প শুনি কৰিছিল। এই বিষয়জন এনে এটা অপৰাধত লিপ্ত হৈছিল যে জাৱমতে বিচাৰ হোৱা হ'লে, হয়তো কয়দি হৈ কোনো খনিজ কাৰ কৰিব লগীয়া হলেহেঁতেন। কিন্তু তাৰ ঠাইত, বৰ্তমান চাইকেবীয়াৰ

এখন নগৰত তেওঁ গৱৰ্ণৰ পদত অধিষ্ঠিত হৈ আছে। এডভোকেটে
আমোদৰ স্তৰত উল্লেখ কৰিলে যে কিছুমান প্ৰভাৱশালী ভক্তলোকে, বহুদিনৰ
পৰা অসম্পূৰ্ণ হৈ থকা এটা কীৰ্ত্তিকল্প স্থাপন কৰিবৰ কাৰণে সংগ্ৰহ কৰা
ধনখিনি খাট পেলালে ; এজনৰ বৈগীয়েক টক একচেজত লক্ষ লক্ষ টকা
লাভ মাৰিছে আৰু আন এজন নিজৰ জীৱে বিক্ৰী কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিছে।
বহু উচ্চ বিষয়াই কেনেকৈ অসং উপায়েৰে শ শ, হেজাৰ হেজাৰ টকা আত্মসাৎ
কৰে বা ঘুষ খাই, এনেকুৱা বহু গল্পও এডভোকেটে ক'লে। এই বিলাক
মানুহৰ ঠাই হ'ব লাগিছিল ক্লেমখানাত ; কিন্তু তাৰ ঠাইত তেওঁলোকে
চৰকাৰৰ ডাঙৰ বিষয় বিলাক দখল কৰি বহি আছে। এডভোকেটৰ
জোলোঙাত যেন এনেকুৱা গল্প ঠাই খাই আছে। আচলতে এডভোকেটে
নেক্লিউদন্তক বুজাব ধোজে যে তেওঁ এনে অসং উপায়েৰে অৰ্থ উপাৰ্জন
কৰা নাই। এই ভক্তলোক সকলে যি উপায়েৰে অৰ্থোপাৰ্জন কৰিছে, তাৰতকৈ
তেওঁ অৱলম্বন কৰা উপায় বহু শ্ৰেষ্ঠ আৰু সং। এডভোকেটৰ লেঠেৰী
নিচিগা গল্প শেষ নোৱাৰুতেই, নেক্লিউদন্ত তেওঁৰ পৰা বিদায় লৈ নিজ গন্তব্য
স্থানৰ অভিমুখে যাত্ৰা কৰিলে।

নেক্লিউদন্তৰ মন গধুৰ হৈ পৰিল। মনত তেওঁৰ বেজাৰ। চিনেটত
মাচুলভাৰ আপীলটো ডিচ্‌মিচ্‌ হোৱাত তেওঁ অতিশয় দুঃখিত। নিৰ্দোষী
ছোৱালীজনীৰ দুঃখৰ শেষ নহ'ল। তেওঁ আৰু অনুভৱ কৰিলে যে মাচুলভাৰ
লগত তেওঁৰ মিলন বহু কঠিন আৰু সূদূৰ প্ৰসাৰী হ'ল। যি আত্মদায় স্তৰত
এডভোকেটে উচ্চ বিষয়া সকলৰ দুৰ্নীতিৰ গল্প ক'লে, সিও তেওঁৰ মনত তীব্ৰ
আঘাত হানিলে। এসময়ৰ সং, সাধু, স্ত্ৰী, আৰু সূৰ্য্যৰ সুখত্ৰীৰ এই
চেলিনি মানুহজনৰ প্ৰকাশ ভঙ্গীতে তেওঁ যি নীৰস আৰু নিষ্ঠুৰ মনোভাৱ
দেখিলে সিও তেওঁৰ মনৰ বেদনা বঢ়াই তুলিলে।

নেক্লিউদন্ত হুঁচি আহি থব পাগল, দুৰ্বীজনে তেওঁৰ হাতত পত্ৰ এখন দি
নাককোঁচাই ক'লে যে এগৰাকী মহিলাই এই পত্ৰখন লিখি থৈ গৈছে।
চিঠিখন স্তম্ভভাৱ মাকৰ আছিল। তেওঁ লিখি গৈছে যে তেওঁৰ জীয়েকৰ
উপকাৰ সাধন আৰু বন্ধা কৰা বাবে নেক্লিউদন্তক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিবলৈ
আহিছিল। তেওঁ আৰু অনুভৱ কৰি লিখি গৈছে নেক্লিউদন্তে তেওঁৰ
ভাঙিলিয়েতকিৰ এনং লাইনত থকা বাসস্থানত যেন এবাৰ পদাৰ্পণ কৰে।
ভেড়া দুখতৰি কাৰণেই ই অতীব প্ৰয়োজন। ধন্যবাদ আৰু কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশ

কবি তেওঁক আমনি কবিতা বুলি যেন কেতিয়াও নেভাবে। সেই লৈ তেওঁ যেন অলপো জয় নেখাই। তেওঁক দেখা পালেই তেওঁলোকে অতিশয় আমনিত হ'ব। যদি সম্ভৱ হয় কালিলৈ আহিবনে ?

সম্ভাটৰ ভূতপূৰ্ব গা-বখীয়া বগাটিবিয়েত্তৰ পৰাও এখন পত্ৰ আহিছিল। সেই বিশেষ ধৰ্মগোষ্ঠীৰ লোক সকলৰ কাৰণে দৰ্শাস্থখন সম্ভাটক হাতে হাতে দিবৰ কাৰণে নেক্লিউদে তেওঁক ভাব দিছিল। বগাটিবিয়েত্তে লিখিছিল যে প্ৰতিক্ৰিয়া দিয়া মতে তেওঁ দৰ্শাস্থখন সম্ভাটক হাতে হাতে দিব; কিন্তু ভাব পূৰ্বে, যিবিলাক মানুহৰ ওপৰত এনে বিচাৰৰ ভাৱ অৰ্পিত, নেক্লিউদে যেন এই মানুহবোৰক এবাৰ লগ ধৰে।

এইকিদিন ঘূৰিপকি নেক্লিউদে যি অভিজ্ঞতা হৈছে, তাৰ পৰা তেওঁৰ এই ভাব বহুমূল যে তেওঁৰ উদ্দেশ্য পূৰণ হোৱাৰ অলপো আশা নাই। মাচ-লভাৰ হকে তেওঁ একো কবিতা নোভাবে, মনোভাৱে তেওঁ যি আচনি লৈছিল, সি বাস্তৱতাৰ-আঘাতত, যৌবনৰ সপোন বাৰ্ষ হোৱাৰ দৰে চূৰ্ণবিচূৰ্ণ, তথাপি তেওঁ বিবেচনা কৰিলে যে পিটাৰ্চবুৰ্গত তেওঁ আছে যেতিয়া আচনি মতে কামখিনি কৰি যোৱাই ভাল। তেওঁ মনতে পাঙিলে যে পিচদিনা বগাটিবিয়েত্তৰ লগত আলোচনা কৰি তেওঁৰ উপদেশমতে প্ৰয়োজনীয় লোক সকলক লগ ধৰিব।

তেওঁ সেই বিশেষ ধৰ্ম-সম্প্ৰদায়ৰ মানুহ খিনিৰ দৰ্শাস্থখন বেগৰ পৰা উলিয়াই পাঠ কৰিবলৈ লাগিল। এনেতে দৰজাত খুন্দা দি লগুৱা এটা সোমাই আহি অনালে যে কাউণ্টেচ ইভানভাই তেওঁক চাহ একাপ খাবলৈ মাতিছে।

নেক্লিউদে এইমাত্ৰ গৈছে। বুলি দৰ্শাস্থখন পুনৰ বেগত ভৰাই, মাহীয়েকৰ বৈঠকখানাত হাজিৰ হ'ল। তেওঁ সোমাই যাওঁতে, খিৰিকীয়েদি মাৰিয়েটৰ ঘোঁৰা হাল ঘৰৰ সমুখত বৈ থকা দেখি তেওঁৰ মনটো প্ৰফুল্ল হৈ পৰিল।

মাৰিয়েটৰ মুখত এটা হেট। গাভ নানা ৰঙেৰে ৰঞ্জিত এটা লম্বু সাজপাৰ। কাউণ্টেচে বহি থকা আৰাৱী চকীখনৰ ওচৰতে হাতত চাহ একাপ লৈ বহি আছে। তেওঁ কিবা এটা বিষয়ে ক'চক ক'থা উলিয়াই হাঁহি আছে। নেক্লিউদে সোমাই আহোঁতেই তেওঁ এনে এটা খুছীয়া ক'থা উলিয়াই দিলে যে ইহাৰ খলকনিত কাউণ্টেচ ইভানভাৰ ভেবেহা দেহত কঁপনি উঠিল। ইহাৰ বোল দেখিয়েই নেক্লিউদে অনুমান কৰিলে যে মাৰিয়েটে কিবা এটা অতিপাত ইহাৰ উঠা খুছীয়া ক'থাৰ জোৰণি বেলিলে। তেওঁ গাটো

একতিয়াটক, মূৰটো অলপ ভলম্ব কৰি, ছুট্ট হাঁহি মাৰি আছে। এটা অদ্ভুত কটাৰ দৃষ্টিৰে মাৰিয়েটে কাউণ্টেচৰ ফালে চাই আছে।

যি হুই এটা নেক্লিউদভৰ কাণত পৰিছিল, তাৰ পৰাই তেওঁ অজ্ঞান কৰিলে তেওঁলোকে চাইবেবীয়াৰ এজন নতুন গৱৰ্ণৰৰ বিষয়ে কথা পাতি আছিল। মাৰিয়েটে এই গৱৰ্ণৰৰ সম্পৰ্কে এনে এটা খুঁটীয়া পৰ ক'লে যে কাউণ্টেচে বহুপৰ ধৰি হাঁহি সাহাবিব পৰা নাছিল।

কাহি কাহি কাউণ্টেচে ক'লে, “তুমি মোৰ জান মাৰিবা।”

নেক্লিউদভে সন্তোষ জনাই চকী এখনত বহি পৰিল। মাৰিয়েটৰ থিকিমালী দেখি পেটে পেটে নেক্লিউদভৰ ধং উঠিছিল। মাৰিয়েটেও নেক্লিউদভৰ গহীন মুখ আৰু বিতৰ্কৰ তাৰ লক্ষ্য কৰিলে, তেওঁ ভঙালিকে হাঁহি বন্ধ কৰি গহীন হৈ পৰিল।

নেক্লিউদভে কাম কাজ বিলাকত কিমান দূৰ অগ্ৰণৰ হৈছে, সেই সম্পৰ্কে মাৰিয়েটে জানিবলৈ বিচৰাত তেওঁ উত্তৰ দিলে যে চিনেট আৰু চেলিনিৰ ওচৰত তেওঁ কৃতকাৰ্য হব নোৱাৰিলে।

“অ’ অতি পবিত্ৰ মানুহ! চেলিনি এজন জ্যেষ্ঠ ভদ্ৰলোক।” বুলি ছয়োগবাকী মহিলাই চিঞৰি উঠিল। “পিটাৰ্চবুৰ্গ মহা নগৰীত চেলিনিৰ খুৰেই সুনাম আৰু সকলোৰে তেওঁক এজন সৎ লোক বুলি বিবেচনা কৰে।”

“তেওঁৰ পত্নী একা।” নেক্লিউদভে প্ৰৱ কৰিলে।

“তেওঁৰ পত্নী! তেওঁৰ ভাল-বেয়া সম্পৰ্কে আমি কোনো মতামত দিব নোৱাৰোঁ। কিন্তু মানুহ গবাকীক তেওঁৰ স্বামীয়ে অলপ ভুল বুজ।”

“চেলিনিৰে কি আপীলটো ডিচমিচ্ কৰাৰ পক্ষেই মত দিলে?” মহাপুৰুষটিৰ স্তম্ভ মাৰিয়েটে প্ৰৱ কৰিলে। এটা হুমুনিয়াহ পেলাই মাৰিয়েটে আকৌ ক'লে, “ই এটা সচাই সাংঘাতিক কথা। মই অতি দুঃখিত।”

নেক্লিউদভে চিলাটবিকিটা কোঁচাই কণোপকণৰ বিষয়টো সলনি কৰাৰ উদ্দেশ্যে দুৰ্গত বন্দী হৈ থকা স্তম্ভৰ কথা উলিয়ালে। মাৰিয়েটৰ সাহায্যতেই যে তাই মুক্ত হ'ল, সেইবাবে নতৈ ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলে। তেওঁ এই কথাও ক'লে যে চৰকাৰ পক্ষৰ কোনেও এই ছোৱালীজনীৰ কথা সোঁৱৰাই নিদিয়াত, গোটেই পৰিয়ালটোৱে বহু কষ্ট ভোগ কৰিলে। মাৰিয়েটে তেওঁৰ কথাৰ শেষ নো হওঁতেই চৰকাৰক গৱিহণা দিলে।

“মোক আৰু কব নেলাগে।” তেওঁ ক'লে, “স্বামীৰ পৰা যেতিয়া মই

জানিলে। যে ভাই নিৰ্দোষী আৰু মুক্তি পাব, ত্ৰেভিয়া মোৰ মনত এই কথাই খেলাইছিল যে যদি নিৰ্দোষীয়েই হয়, তেন্তে ইমান দিন তাইক বন্দী কৰি বথা হৈছিল কিয় ?” নেক্লিউদন্তৰ মূৰতে অশেষ দুঃখ প্ৰকাশ কৰিলে আৰু ক’লে “এনেবোৰ কথাতে মানুহৰ গা জ্বলি যায়।”

কাউণ্টেচ্ ইভানভাই লক্ষ্য কৰিলে যে মাৰিয়েটে তেওঁৰ ভতিজাকৰ ওচৰত গা জোকাৰি ছটফটাই দেখুৱাইছে। দেখি তেওঁ নিজে নিজেই আমোদ পাইছে। তেওঁলোক দুয়ো নীৰৱ হোৱাত কাউণ্টেচে কলে, “এই বিলাক কথাৰ আচল সাৰমৰ্ম তোমালোকে বুজিব পাৰিবা যদি কাইলৈ বাতি তোমালোকে এলাইনৰ ভাটলৈ আহঁ।” কিশিৱেটাবো ভাটলৈ অহাৰ কথা আছে। মাৰিয়েট আহিবানে ?”

নেক্লিউদন্তৰ ফালে চাই কাউণ্টেচে আকৌ ক’লে, “কিশিৱেটাবে কৈছে যে তুমি যিবিলাক মতামত পোষণ কৰিছা, এইবোৰ অতি শুভ লক্ষণ আৰু ইয়াৰ ফলত তুমি যৌক্তিক লাভ কৰিব পাৰিবা। আহাঁ কালিলৈ কিশিৱেটাৰ বক্তৃতা শুনা। মাৰিয়েট তুমিও আহাঁ আৰু এওঁকো ধৰা।”

“কাউণ্টেচ্, প্ৰথম কথা হ’ল বাজকুমাৰক এইবোৰ উপদেশ দিবলৈ মোৰ অধিকাৰেই বা কি ?” মাৰিয়েটে ক’লে, মাৰিয়েটৰ মুখৰ এনেকুৱা ভঙ্গি যেন নেক্লিউদন্ত আৰু তেওঁৰ কাউণ্টেচে উল্লেখ কৰা ধৰ্মীয় বিষয়ত উত্তৰব একেই দৃষ্টি।

“বিতৰ্কিত: মোৰ এইবোৰ কথাত বিশেষ বাণ নাই আৰু প্ৰয়োজন বুলিও নেভাবো। আপুনি জানেই.....।”

“ঐ জানো, তুমি সদাই ওলোটাপথেই গতি কৰা। তোমাৰ নিজৰ যি ধাৰণা সেইমতেই।”

“মোৰ ধা-ধাৰণা হ’ল সাধাৰণ খেতিয়ক ভিৰোতা মানুহৰ যেনে, মোৰো ভেনে।” হাঁহি মাৰি মাৰিয়েটে ক’লে।

“তৃতীয় কথা হল কালিলৈ মই কৰাটী থিয়েটাৰ চাব বুলি ভাবিছোঁ।”

“আ—। তুমি দেখিছানে ? অভিনেত্ৰী গৰাকীৰ নামটো কি ?” নেক্লিউদন্তলৈ চাই কাউণ্টেচে সুবিলে। মাৰিয়েটে এই বিখ্যাত কৰাটী অভিনেত্ৰী গৰাকীৰ নামটো ক’লে।

“তুমি এবাৰ চাই অহা ভাল, সুজিছা। অভিনেত্ৰী গৰাকীৰ অভিনয় অতি অনোবৰ, অতি আচৰিত।”

“মাহী ! মই এতিয়া প্ৰথমতে কাৰ বাণী শুনিম ? অভিনেত্ৰীৰ নে বৰ্ণ
প্ৰচাৰকৰ ।” হাঁহি মাৰি বেক্লিউদভে ক’লে ।

“তুমি এইবোৰ ভাংবাং নেগাবা ।”

“মই ভাবো প্ৰথমে প্ৰচাৰকৰ বাণী শুনাই শ্ৰেয় : আৰু ভাবিচিত্ত
অভিনেত্ৰীৰ, নহলে এই ধৰ্মোপদেশ শুনাৰ হাবিয়াসেই নষ্ট হ’ব ।” নেং লউদভে
কলে ।

“নহয় ! প্ৰথমতে ফবাটী থিয়েটাৰকে আৰম্ভ কৰা ভাল আৰু ভাবিচিত্ত
তপস্তা ।”

“ববা ! ববা ! তোমালোকে মে ক লৈ হাঁহি ভাষাচা কাৰৰ নেলাগে ।
প্ৰচাৰক প্ৰচাৰকেই আৰু থিয়েটাৰ থিয়েটাৰেই, মুক্তি লাভৰ কাৰণে চকুপানী
টুকিলেই নহয়, প্ৰথমতে বিশ্বাস স্থাপন কৰা দৰকাৰ, তাৰ পাচতহে পৰম
আনন্দ ।”

“ঠিকেই কৈছে মাহী ! বচ প্ৰচাৰকতকৈ আপুনি নিজেই এগৰাকী ভাল
প্ৰচাৰিকা ।”

“মই কণ্ঠ” মাৰিয়েটে ক’লে, “আপুনি অভিনয় চাবলৈ কালিলৈ নিশ্চয়
আহক ।

“মাফ কৰিব মোৰ অহা সম্ভৱ নহয় ।”

এনেতে চাপ্ৰাচায়ে জনালোহি যে বাহিৰত আলহী এজন আহি অপেক্ষা
কৰি আছে । আগন্তুকজন হ’ল, এখন হাতব্য অমৃতঠানৰ সম্পাদক, কাউণ্টেচ্
কেটেবীনা এই অমৃতঠানৰ সভানেত্ৰী ।

“জু” সম্পাদক আহিছে । বুজিছোঁ । অত্যন্ত নীৰস লোক । তেওঁক মই
বাহিৰতে লগ পাই আহোঁ । মাৰিয়েট ! তেওঁক চাহ একাপ দিয়া ।”

এই বুলি থবথবকৈ কাউণ্টেচ্ কোঠাৰ পৰা ওলাই গ’ল ।

মাৰিয়েটে হাতৰ মোজাপাট সোলোকাই চিলভাৰ কেটলিটো ভাঙি ক’লে,
“চাহ অলপ আৰু দিও ।”

তেওঁৰ মনত এটা বিবাদৰ ছাঁ আৰু দুখখন গভীৰ ।

“এটা কথাত মই সৰাই হুঃখিত । যি সকলৰ কথাত মই মূল্য দিওঁ, অৰ্থত
তেওঁলোকেই মোৰ মনঃপূত নোহোৱা একোটা বিশবীত কথা কৈ বোক বিশাঙত
শেলাই দিয়ে ।”

এই শেষৰ কথাখিনি কণ্ঠতে মাৰিয়েটৰ বোম চকুলোহে ওলাব, তেনেকুৱাই-

ভায়। কিন্তু তেওঁৰ কথা বিলাক ভাঙি পাতি চালে হয়তো একোৱেই অৰ্থ নাই, বা থাকিলেও কোনো নিৰ্দিষ্ট অৰ্থশূন্য। তথাপি এই সামান্যময়ী স্ত্ৰীৰ সাজপাৰ পৰিহিতা মহিলা গৰাকীৰ উজ্জ্বল নৱনয়ুগলৈ নেক্লিউদভক যি হ'বে আকৰ্ষণ কৰিছে, তাৰ পৰা অস্বাভাৱিক হয়, তেওঁও যেন এই কথাবিলাকত বিচাৰি পাইছে গভীৰ ভৱ আৰু তেওঁৰ প্ৰতি সহায়তা।

নেক্লিউদভে নীৰবে মহিলা গৰাকীৰ চকুলৈ একেঠাৰে চাই আছে।

“আপুনি হয়তো ভাবিব পাৰে যে আপোনাৰ কথাবিলাক আৰু আপুনি কৰি থকা কাম বিলাক, মই বুজি নেপাওঁ। কিন্তু আচলতে আপুনি যিবিলাক কৰিছে আৰু কৰিব খুজিছে, তাত মোৰ পূৰ্ণ সমৰ্থন আছে। এইবিলাক দেখি মই খুব বং পাইছোঁ।

“কিন্তু মই যি কৰিছোঁ, সি একেবাৰে নগণ্য, তাত আনন্দ পাবলগীয়া বিশেষ একো নাই বুলিয়েই মই ভাবোঁ।

যি হ'ক মই আপোনাৰ মনৰ কথা বুজিছোঁ। মই তাইৰ কথাও বুজিছোঁ। বাক, বেছি আৰু মই একো নকওঁ।” নেক্লিউদভে অলপ বেয়া পোৱা যেন দেখি মাৰিয়েটে ক'লে, “কিন্তু জেলত মাহুহবোৰৰ হু থকটো আৰু নিৰ্যাতন দেখি মই বুজিব পাৰিছোঁ। আপুনি এই প্ৰেপীড়িত মাহুহবোৰৰ সাহায্যার্থে আগবাঢ়িছে। কিছুমান মাহুহৰ নিষ্ঠুৰতা আৰু কাণ্ডজ্ঞানহীনতাৰ ফলতেই মাহুহবোৰে এই নবক বস্ত্ৰণা ভোগ কৰিছে। এই বিলাক কথাৰ কাৰণে কোনো লোকে জীৱন পৰ্য্যন্ত উছৰ্গিব খোজে। মোৰ জীৱনো এনে কাৰ্য্যৰ কাৰণে উছৰ্গা কৰিব পৰা হ'লে মইও স্ত্ৰী হ'লোহেঁতেন। কিন্তু মোৰ তেনে ভাগ্য নাই।” নেক্লিউদভক ভালৰি লগাবৰ কাৰণে মাৰিয়েটে মন্তব্য কবিলে। নাবী-স্ত্ৰীৰ স্বাভাৱিক বুজিব পৰা মাৰিয়েটে ধৰিব পাৰিছিল যে এনেকুৱা কথা ক'লে হয়তো নেক্লিউদভৰ মনত লাগিব। তেওঁৰ কথা শুনি নেক্লিউদভে ক'লে, “আপুনি ভেনে ভাগ্যবতী বুলি নেভাবেনে কি ?

এনে প্ৰশ্ন কোনেও নকৰে বুলিয়েই মাৰিয়েটৰ ধাৰণা আছিল। তেওঁ প্ৰশ্নটো শুনি আচৰিত হোৱাৰদৰে ক'লে, “মোৰ ? মোৰ ভাগ্যৰ কথা কৈছে ? অৱশ্যে মোৰ ভেনে কোনো বিশেষ অসন্তোষ নাই। মই সন্তোষেৰেই আছোঁ। কিন্তু কিয়া এটা আছে যি মোক জগাই তোলে।

“ভেনে ভাক উজাগৰে বধাই ভাল আৰু এনে আহ্বান মানি চলাই উঠিব।” কান্ধত পৰি নেক্লিউদভে ক'লে।

বহুদিনলৈকে মাৰিয়েটৰ লগত হোৱা এই কথোপকথনৰ কথা মনত পৰিলে নেক্লিউলভ নিজে নিজেই লজ্জিত হৈছিল। মাৰিয়েটৰ কথাবোৰ তেওঁৰ স্মৃতিত নিগজিকৈ বহি গৈছিল। * *

কাউণ্টেচ্‌ বেতিয়া বৃষি আছিল, তেতিয়াও তেওঁলোকে কথা পাতিয়েই আছিল। এই কথা বিলাক কেৱল ছজন পুৰণা বন্ধুৰ মাজত হোৱাৰ দৰেই নাছিল। তেওঁলোকৰ মাজত কথাবতৰা হৈছিল এনে ধৰণে, যেন অল্পমনত জনতাৰ মাজত তেওঁলোক ছজনেই পৰস্পৰক বুজি পালে আৰু তেওঁলোক ছজনেই যেন অস্তব্ধ বন্ধু। কথাৰ মাজত এনেকুৱা লক্ষণ ফুটি উঠিছিল।

তেওঁলোকৰ কথোপকথনৰ বিষয় আছিল, ক্ষমতা প্ৰয়োগৰ ফলত সৃষ্টি হোৱা অন্তায়, অবিচাৰ, হুৰ্ভগীয়া মানুহৰ দুঃখবেদনা, জনসাধাৰণৰ দৰিদ্ৰতা; অথচ তেওঁলোকৰ পৰস্পৰৰ চাৰনিত ফুটি উঠিছিল এনে ভাৱ, “তুমি যোক ভাল পোৱানে?” তাৰ উত্তৰ আছিল, “হয়। মই ভাল পাওঁ।” ফলত স্ত্ৰী-পুৰুষৰ আশান্তিয়ে তেওঁলোকক অতি ঘনিষ্ঠ সূত্ৰেৰে বান্ধি পেলাইছিল।

মাৰিয়েটে যাবলৈ উঠি ক’লে যে সকলো সময়তে নেক্লিউলভক সাহায্য কৰিবলৈ তেওঁ প্ৰস্তুত আৰু পিচদিনা ৰিয়েটাৰত তেওঁক যেন ক্ষন্তেক লগ দিগৈ; কিয়নো এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা নেক্লিউলভক কবলগীয়া আছে। বহু অলঙ্কাৰেৰে সূশোভিত হাত ধনৰ মোজাপাট টান মাৰি, ছমুনিয়াহ পেলাই মাৰিয়েটে ক’লে, “হয়, আপোনাক পুনৰ আকৌ কেতিয়া লগ পাম তাৰ কোনো নিশ্চয়তা নাই। বাক কৰছোঁ ন কালিলৈ আহিবনে?”

নেক্লিউলভেও ৰিয়েটাবলৈ যাব বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে।

সেইদিনা ৰাতি চাকিটো জুয়াই নেক্লিউলভ বেতিয়া বিছনাত পৰিল, তেতিয়া তেওঁৰ চোপনি নহা হ’ল। তেওঁৰ মাজলতাৰ কথা মনত পৰিল। চিনেটৰ বাৱৰ কথা আৰু তাৰ পিচত তেওঁৰ কৰ্তব্য আৰু কি সিদ্ধান্ত লব সেই সম্পৰ্কে। তেওঁ যে অমিলাবী ত্যাগ কৰিলে সেই কথাও মনলৈ আহিল। এনেতে তেওঁৰ মনত ভাহি উঠিল, মাৰিয়েটে তেওঁক আকৌ কেতিয়া লগ পাব বুলি কৰা প্ৰশ্নৰ সময়ত মাৰিয়েটৰ মুখৰ অভিমানে প্ৰতিচ্ছবি। মাৰিয়েটৰ মুখৰ হাঁহিটো দেখি, তেওঁৰ মুখতো হাঁহি বিৰিঙি উঠাৰ কথা।

“সঁচাই মই চাইনেবীয়ালৈ যোৱা উচিত হবনে? মোৰ সা-সম্পত্তিখিনি ত্যাগ কৰা উচিত হ’লনে?” তেওঁ নিজকে বিজে প্ৰশ্ন কৰিলে।

পিটাৰ্চবুৰ্গৰ এই নিশাত এইবোৰ প্ৰশ্নৰ তেওঁ কোনো পাত্ৰৰ জৰা

নেপালে, ভেঙৰ মনটো খেলিঘেলি হৈশবিল। পূৰ্বেৰ ভেঙৰ চিন্তাধাৰা ঘূৰাই আনিবলৈ বহু চেষ্টা কৰিও ভেঙে থিয়ল হ'ল। ভেঙেৰ চেষ্টাত পূৰ্বৰ সবলতা আৰু পৰাভাৱ দুয়োটাই লোপ পালে।

ভেঙে বহুচিন্তা কৰিও প্ৰশ্নবোৰৰ সঠিক উত্তৰ নোপোৱাত ক্ৰোধ আৰু হতাশে আঙৰি ধৰিলে। শেষত গভীৰ নিদ্ৰাত নিমগ্ন হ'ল।

পাঁচিশ

নেক্লিউদে পিচনিয়া পূৰা বিহনাৰ পৰা উঠি অন্তৰ কৰিলে যে আগদিনা ভেঙে এটা পাৰ্শ্ব কৰ্মত লিপ্ত হ'ল। তাৰবাবে ভেঙে নিজকেই দোষী কৰিলে।

ভেঙে কথা বিলাক গমিপিতি চালে। কিন্তু কোনো ছক্ৰম কৰি পেলোৱাৰ কথাও মনত নপৰে। হয় ভেঙে কোনো বেয়া কাম কৰা নাই। কিন্তু কিছুমান কৃত্ৰাবে ভেঙে সাঙুৰি লৈছিল। ভেঙেৰ ভাব হ'ল যে মাটিবাড়া ভ্যাগ কৰি, কাটুংচাক বিয়া কৰিবলৈ চলোৱা সকলো প্ৰচেষ্টা আৰু ভেঙেৰ সংকল্প, সপোনৰ দৰে অসম্ভৱ। এইবোৰ ভেঙে সহ কৰাই অসম্ভৱ। গতিকেই ভেঙে পূৰ্বৰ দৰেই জীৱন ৰাপন কৰাই শ্ৰেয়ঃ।

ভেঙে কোনো পাপকৰ্ম কৰা নাই সত্য, কিন্তু নিজে কিছুমান কুচিন্তাক প্ৰশ্ৰয় দিছিল আৰু এই কুচিন্তা বোৰেই কুকৰ্মৰ প্ৰথম সোপান। তাৰ ফলতেই মাতৃহে কুকৰ্মত লিপ্ত হৈ পৰে।

এবাৰ এটা অসৎকাম কৰি, পুনৰ তাক নকৰাকৈ ৰাখিব পাৰি আৰু তাৰ কাৰণে অসুখপ্ৰসূ হব পাৰি। কিন্তু কুচিন্তাই সৰ্বপ্ৰকাৰ কুকৰ্মৰ প্ৰেৰণা ৰোগাই।

এটা কুকৰ্মই আন এটা কুকৰ্মৰ পথ প্ৰদৰ্শন কৰি দিয়ে আৰু অদমনীয় কুচিন্তা বিলাকে মাতৃহক সেইপথে টানি নিয়ে।

আগদিনা নেক্লিউদেৰ যিবিলাক ভাব-চিন্তা হৈছিল, সেই কথা মনত পৰি ভেঙে নিজে নিজেই বিশ্বাস কৰিবলৈ টান পাইছে। ভেঙে আচৰিত হয় যে ভেঙে মনত এনেবোৰ ভাব-চিন্তাক ঠাই দিছিল। ভেঙে জীৱনৰ যি পথ বাছি লৈছে, সেই পথ বিৰানেই কষ্টকাৰী হক বা নফল হক, ভেঙেৰ পক্ষে ইয়াৰ বাহিৰে অন্য কোনো পৰ্যায় নাই। পূৰ্বেৰ জীৱন বিৰানেই সহজ বা দুখৰ হ'ক, বৰ্তমান সেই জীৱনলৈ ঘূৰি যোৱা মানে ভেঙেৰ মৃত্যু।

আপুনিয়া তেওঁ যে প্ৰলোভনৰ দ্বাৰাজালত পৰিছিল সেই কথা গুণ। কথাটো চল এনেকুৱা। কিছুমান মানুহে গভীৰ নিদ্ৰাৰ পৰা পূৰা নাৰ পাই; অৰুত তই উঠি বং-বহুভেবে প্ৰয়োজনীয় কাম কাকত লাগি বাব লাগে বুলি জানিও পূৰ্বৰ চৌশোলা বান্ধি, অকনমান জুখানুজুতিৰ আখাত তই থাকে। নেক্লিউনভৰো ভেনেদবেই মাৰিয়েটৰ প্ৰতি দুৰ্জলভা হৈছিল।

পিটাৰ্চবুৰ্গত থকা তেওঁৰ আজিয়েই শেষ দিন। পিচদিনা পূৰ্বাই তেওঁ নুইভাৰ লগত দেখা কৰিবলৈ ভাঙিলিয়েও দীপলৈ যাত্ৰা কৰিলে।

নুইভাহঁতে বিল্ডিংটোৰ প্ৰথম মহলাত বাস কৰে। নেক্লিউনভক কোনোবাই পিচফালে বাট বুলি কোৱাত, তেওঁ পোনে পোনে আহি বান্ধনি বৰত উপস্থিত হ'ল। ঘৰৰ ভিতৰত বন্ধন কৰা বন্ধন গোন্ধ তেওঁৰ মাকত লাগিল। এগৰাকী চমুৱা পিছা আধবয়সীয়া মহিলাই, টোলাৰ হাত কৌটাই, ককালত এখন এপ্ৰোন বান্ধি বন্ধাবঢ়া কৰি আছিল।

‘আপুনি কাক বিছাৰিছে?’ অলপ কৰ্কশ ভাৱত মহিলা গৰাকীয়ে প্ৰশ্ন কৰিলে। নেক্লিউনভে উত্তৰ দিবলৈ নো পাওতেই, মানুহ গৰাকীৰ মনত ভয় আৰু আনন্দৰ ভাৱ কিৰিতি উঠিল।

“অ’ বাজকুমাৰ।” এপ্ৰনখনত হাত মছি মানুহ গৰাকীয়ে কলে, “আপুনিমে পিচফালে সোমালেহি?” আপুনি মুক্ত কৰা ছোৱালীজনীৰ মাক ময়েই। সিহঁতে মোৰ খুঁদকণ ছোৱালীজনীক একেবাৰে শেষ কৰিব খুজিছিল। ভাগ্যে আপুনি বক্ষা কৰিলে।” নেক্লিউনভৰ হাতত চুমা এটা দি মানুহ গৰাকীয়ে ক’লে।

“মই কালি আপোনাৰ ওচৰলৈ গৈছিলো। মোৰ ভনীজনীয়েও বাবলৈ কৈছিল। তাইও ইয়াতে আছে। আহক! আহক! এই কালেদি আহক।” এই বুলি কৈ নুইভাৰ মাকে সৰু ছোৱাল এখন খুলি এন্ধাৰ বাট এটাইদি বাজকুমাৰক আগবঢ়াই লৈ গ’ল। তেওঁ মূৰৰ আউল বাউল চুলিকোতা হাতেৰে বুলাই অলপ ঠিকঠাক কৰি, ষাৰ্টটো অলপ ভাঙি লৈ, নেক্লিউনভক কানে কানে ক’লে, “মোৰ ভনীজনীৰ নাম কৰ্ণিলভা। বোধহয় আপুনি তাইৰ নাম শুনিবও পাৰে। তাই বৰ টেঙবী আৰু বাজনৈতিক আকোলনত জড়িত।”

নুইভাৰ মাকে নেক্লিউনভক সৰু কোঠা এটালৈ লৈ গ’ল। কোঠাটোৰ ভিতৰত ছুটি চাপৰ, আৰু পাহৰাল ছোৱালী এজনী চপা এখনত বহি আছিল। সমুখত আছিল এখন টেবুল। ছোৱালীজনীৰ চুলিবোৰ বেচ ধুনীয়া, কিন্তু

মুখখন খেঁতা। এচেকুবা চুলি বুকায়া হৈ পালত পৰি আছে। চেহেবা মাকৰ দৰেই আৰু পাত এটা আঁকবাক ক'লাহী চোলা।

ছোৱালীজনীৰ বিপৰীত ফালে এখন আৰামী চকীত বহি আছিল এখন যুৱক। পোঁফ-কাৰিবোৰ মিচৰিচকৈ ক'লা। পাত আছিল কচ লিপিৰে বনকাৰা এটা কাষিছ। তেওঁলোকে দুয়োজনে কৰোঁপকখনত ইমান ব্যস্ত আছিল যি নেকলিউনড কোঠাৰ ভিতৰ সোমালতহে তেওঁলোকে তেওঁৰফালে মুখ ঘূৰালে।

লিভিয়া। এইয়া ৰাজকুমাৰ নেকলিউনড্। ... ---।” মাকে কলে।

এই খেঁতাযুৱক ছোৱালীজনীয়ে ভতালিকে বহাৰ পৰা জাপ মাৰি উঠিল। তাই যেন বিমোহ। চুলি একোচা কানৰ কাষেদি পিচলৈ খেলি, ভয় বিহ্বল ভাৱত নেকলিউনডলৈ চাবলৈ ধৰিলে।

“ভেন্তে সেই সাংঘাতিক ছোৱালীজনী তুমিয়েই। ভেৰা হুখভাই তোমাৰ মুক্তিৰ কাৰণেই মোক খাভনি ধৰিছিল।” হাঁহি মাৰি নেকলিউনডে ক'লে।

“হয় ময়েই।” লিভিয়াই উত্তৰ দিলে।

লিভিয়াৰ মনোমাহা হাঁহি এটা তাইৰ ওঁঠত বিৰিঙি উঠিল। “মোৰ মাহীদেহে আপোনাক লগ পাবলৈ খুব ইচ্ছা কৰিছে।” দৰজাৰ বাহিৰলৈ ওলাই লিভিয়া হুটভাই “মাহীদেউ” বলি মাত দিলে।

“তুমি কাটেক ধোৱাত ভেৰা হুখভাই খুব হুংখ পাইছিল। নেকলিউনডে ক'লে।

ওচৰত বহি থকা যুৱকজনে বিষ হোৱাত লিভিয়াই নেকলিউনডক আৰামী চকীখনতে বহিবলৈ অনুৰোধ কৰি ক'লে, “বহক। ইয়াতে বহক।

নেকলিউনডে যুৱক জনলৈ চোৱা দেখি লিভিয়াই ক'লে, “এওঁ হল মোৰ সৰকাৰ ককাইদেউ জাখাবত।”

লিভিয়াবদৰে যুৱকজনেও বিনীত ভাৱে নেকলিউনডক সন্মুখৰ জাপন কৰিলে। নেকলিউনডে আনন গ্ৰহণ কৰাত, তেওঁও আন এখন চকী টান মাতি আনি তেওঁৰ ওচৰতে বহি পৰিল। এখন বোল বহুদীয়া ছাত্ৰইও এনে সময়তে সোমাই আহি, বিড়িকীৰ চৌ-কাঠতে বহিল।

‘ভেৰাহুখতা মাহীদেউৰ অ’তি বৰিষ্ঠ বহু। কিন্তু মোৰ লগত চিৰাজনা
একেবাৰে নাই বুলিলেও হয়।’ সুইতাই কলে।

ইয়াৰ শিচত ওচৰৰ কোঠাৰ পৰা, শুকলী বঙৰ টাউচ পিন্ধা আৰু ককালত
টঙালি মৰা এগৰাকী লাৱণ্যময়ী মহিলা সোমাই আহিল।

“আপোনাৰ ভালনে? আপুনি অহাও নথৈ বহুবাদ।” কথাবাব কৈ
মহিলাগৰাকীয়ে লি’ডৰ’ৰ কাষত থকা চকীত বহিল।

“ককছোন? ভেৰাৰ ভালনে? আপুনিভো লগ পাই আহিছে। জেলত
ভেঙে দিনবোৰ কেনেদৰে কটাইছে।”

“তেওঁৰ নিজৰ কোনো আপত্তি নাই। ভেঙে কয় যে তেওঁৰ মনত কোনো
খেদ নাই। তেওঁৰ মনোভাৱ অলিম্পিক খেলুৱৈই সকলৰ দৰেই।”

“মই জানো ভেৰা তেনেকুৱাই।” সুৰত জোকাৰ মাৰি, এম্বোকাৰা
হাঁহিলে মাহীয়েকে ক’লে।

“জনা সকলে জানে। ভেঙে বেচ স্তম্ভৰ চৰিত্ৰৰ মানুহ। ভেঙে যি কবিত্তে,
লোকৰ কাৰণেই। নিজৰ কথা ভেঙে নেলাবে। নিজৰ কাৰণেও একো কথাও
নাই।”

‘হয়, ভেঙে নিজৰ কাৰণে একো বিচৰা নাই। কেৱল আপোনাৰ অভিযোজন
কাৰণেই চিন্তিত। ভেঙেৰ মনত খেদ এইটোৱেই যে বিনা লোভত ছোৱালী-
জনীয়ে লাগি থাকিছে।’

“তেওঁৰ কথা সঁচা।” মাহীয়েকে ক’লে।

“মোৰ কাৰণে ভাই কষ্ট ধোৱাটো অতি পৰিতাপৰ কথা।”

“মই আপোনাক ঘটনাটো বুজাই-কওঁ” মাহীয়েকে ক’লে, “ঘটনা হ’ল এই—
মানুহ এজনে কিছুমান কাকতপত্ৰ যোক অলপ সময়ৰ কাৰণে ধৰলৈ দিছিল
মই সুবিধাজনক কোনো ঠাই বেনাই কাগজখিনি আনি লিডিয়াত দিলো।
সেইদিনা বাতিয়েই পুলিচ আহি লিডিয়াৰ কোঠা লুৰকি পেলাই আৰু কাকত-
খিনি সহ ভাইক গ্ৰেপ্তাৰ কৰি লৈ যায়। সিহঁতে ভাই কাকতপত্ৰ খিনি ক’ত
পাইছিল সৈ কঢ়াবৰ কাৰণে বহু যত্ন কৰিছিল।”

লিডিয়াই উত্তালিকে উত্তৰ দিলে,—“মই কিন্তু তুমি দিছা বুলি কেতিয়াও
স্বক’ল।। সিহঁতে যিভিনক ধৰি নিলে বহিও, মোৰ কথাত নহয়।” ভাই
বড় পৰি ইফালে নিকালে চাই ক’লে।

“লিডিয়া, এই মোৰ কথা সুখত মানিবা।” মাহীয়েকে ক’লে।

“কিয় নকহ। মই কোৱাই উচিত।” ভাইৰ হাঁহি বন্ধ হ’ল আৰু মুখখন বাঙলি হৈ পৰিল। চুলি এচেকুৰা আঙুলিৰে পকাই আছে।

“কান্দি এইবোৰ কথা পাভোভে কি হৈছিল সেই কথা নেপাহৰিব।” মাকে কলে।

“আচলতে ভাব কাৰণে নহয় মা। মোক কবলৈ দিয়া। মই কোৱা নাই। সিহঁতে মোৰ পৰা কোনো কথা উলিয়াব পৰা নাছিল। যিভিন আৰু মাহীদেউৰ লগত বেতিয়া গুৱ কৰিছিল, তেতিয়া মই কোনো উত্তৰ দিয়া নাই। আৰু উত্তৰ নিদিওঁ বুলিয়েই কৈ দিলোঁ। ভাব পিচত....এই পেটুভ।”

“পেটুভ হ’ল এটা চোৰাং চোৱা আৰু গুপ্তঘাতক!” ভতিজাকে উল্লেখ কৰা মানুহজনক চিনাকী কৰি মাহীয়েকে নেকলিউভক ক’লে।

“ভাব পিচত সি মোক ফুচুলাবলৈ ধৰিলে” লিডিয়াই উত্তেজিত শ্ৰবত কবলৈ ধৰিলে, ‘তুমি মোক কোনো কথা প্ৰকাশ কৰিলে’ সি কয়, ‘কাৰো অস্বীকৃতি নহয়। আনফালে যিবোৰ নিবপৰাৰী মানুহ আমি ধৰি আনিছোঁ, আৰু অনাহৰুতে আশ্বি দিছোঁ, সেই মানুহবোৰক খালাচ দিব পাৰোঁ।’ কিন্তু মই তেতিয়াও ক’লো যে এইবোৰ মই একো নেজানো। ভাব পিচত সি ক’লে, ‘বাক একো ক’ব মেলাপে। কিন্তু বাৰ নাম ক’হ, তাক তুমি নহয় বুলি নক’বা। তেতিয়া সি যিভিনৰ নাম কয়।”

“এইবোৰ কথা কোৱাৰ কোনো দৰকাৰ নাই।” মাহীয়েকে ক’লে।

“নহয় মাহী। মোক ক’বলৈ বাধা নিদিবা।” এবাৰ ঘূৰি চাই, চুলি একোটা টান মাৰি, লিডিয়াই কৈ গ’ল, “ভাব পিচত—ভাবপিচত ভাবি চ’ক। পিচদিনা মই শুনিবলৈ পালো,—ভেঙলোকে বেৰত শুকবীয়াই মোক আনিবলৈ দিলে যে যিভিনক গ্ৰেপ্তাৰ কৰিছে। মোৰ ধাৰণা হ’ল মই বিশ্বাসঘাতকতা কৰিলোঁ বুলি। এই কথাই মোক খুব আশ্বি দিবলৈ ধৰিলে। মোক যেন দেহ পুৰি মাৰি পেলাব। মই পাগলৰ দৰে হালোঁ।

“কিন্তু পিচত এই কথা খাভাং হ’ল যে যিভিন ভোমাৰ কাৰণে গ্ৰেপ্তাৰ হোৱা নাছিল।” মাহীয়েকে ক’লে।

“হব পাৰে। কিন্তু তেতিয়া মই একো জনা নাছিলোঁ। মোৰ কেৱল এটা আখোৰ ভাৱ হ’ল, ‘মই বিশ্বাসঘাতকতা কৰিলোঁ।’ মই বিছনাত পৰি থাকোঁ। কোনোবাই যেন মোক কাণে কাণে কয় ‘বিশ্বাসঘাতকতা। বিশ্বাসঘাতকতা যিভিন। যিভিনক বিশ্বাসঘাতকতা কৰিলে।’ মই এইবোৰ সপোনৰ বিচিনা

যায়া বুলি ভাবিলেও, যোব কান্ড বাড়ি আছিল। মই নেভাবো বুলি ঠিক কবো হয়, কিন্তু আকৌ সেই একেটা কথা। যোব কি যে সাংঘাতিক অন্ধতা হল।” কথা কওঁতে কওঁতে লিভিয়া উত্তেজনা বাড়ি গ’ল। তাই চুলি একোটা এবাব পকাইছে, আকৌ বুলিছে আক এবাব ইকালে চাই, এবাব নিকালে।

মাকে লিভিয়ার কান্ডত হাতখন বৈ ক’লে “বাহা! লিভিয়া! অলপ কান্ড হোৱা।”

কিন্তু লিভিয়া কান্ড নহ’ল। তাইব মুখৰ কথাও বন্ধ নহ’ল।

“উন্ কি যে সাংঘাতিক!” এই বুলি লিভিয়াই আকৌ আবদ্ধ কৰিলে, কিন্তু কথা শেষ নোহওঁতেই তাই জাপ মাৰি উঠিল আক চিক্ৰৰ এটা মাৰি কোঠাৰ পৰা বাহিৰ ওলাই গ’ল। লিভিয়ার মাকে নিচে পিচে গ’ল।

“এই ছবু’ত বোৰক কাঁচি দিয়াই ভাল” ষিড়িকীৰ কাঠত বহি থকা ছাত্ৰ-জনে ক’লে।

“কি ক’লা?” মাকে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“মই কেবল কৈছোঁ.....নাই বিশেষ একো নাই।” এই বুলি কৈ ছাত্ৰজনে টেবুলৰ পৰা চিগেৰেট এদাল লৈ ছপিবলৈ ধৰিলে।

ছাৰ্জিণ

“হয়, নিৰ্জন ফাটেক খোৱা ডেকাগাতক বিলাকৰ কাৰণে বৰ অসহ হয়।” চিগেৰেট এটা হুঁপি মুবত জিকাৰ মাৰি মাহীয়েকে ক’লে।

“মই ভাবোঁতে সকলোৰে এনে হয়। নেক্সিউনতে ক’লে।

“নিশ্চয়, সকলোৰে এনেকুৱা নহয়।” মাহীয়েকে ক’লে, “প্ৰকৃত বি সকল বিপ্লবী, তেওঁলোকৰ কাৰণে এই নিৰ্জন ফাটেক হ’ল, নীৰৱ জিৱনি সোধাব ঠাই। বিবিলাক মানুহক গ্ৰেপ্তাৰ কৰিবলৈ পুলিচে পিচ লয়, সেই মানুহে অহবহ নকাকুল হৈ দিন নিয়াব লাগে। অভাৱ অভিযোগতো আছেই। নিজৰ আদৰ্শ, নিজৰ সহকৰ্মীৰ কাৰণে সদাই ভয়ভঙ্কা লৈ কুৰিব লাগে, কিন্তু পুলিচৰ হাতত গ্ৰেপ্তাৰ হোৱাৰ লগে লগে এই ভয়ভঙ্কা আঁতৰি বাই, কান্ধৰ পৰা দাৱিদ্য বোজা লৰি পৰে। মই জনাত গ্ৰেপ্তাৰ হ’লে তেওঁলোকে আৱদ্ধই পাই। কিন্তু সাধাৰণতে সিহঁতে লিভিয়ার দৰে নিৰ্দোষী লোকক গ্ৰেপ্তাৰ কৰে, এনেকুৱাকৈ গ্ৰেপ্তাৰ হোৱা নিৰ্দোষী ডেকাগাতক বিলাকৰ বন্ধত ভীৰু আঘাত লাগে।

ব্যক্তিবাদীৰতা হাৰি হোৱা, হুঁহু বা বন-আহাৰ খোৱাৰ কাৰণে
এই অৱস্থা বহু, এনেকুৱা হুঃখকষ্ট ভেঙলোকে বৰণ কৰিব পাৰে। আচলকথা
এই নিবশৰাৱী মানুহ বিলাকৰ গ্ৰেপ্তাৰ হোৱাৰ পিচত এটা ভীৰ নৈতিক
প্ৰতিক্ৰিয়াই ভেঙলোকৰ মনত দেখা দিয়ে।

“আপুনি এনে অভিজ্ঞতা লাভ কৰিব পাৰিছেনে?”

“মোৰ। মই চুৱাৰ জেল দৰ্শন কৰিছো।” এটা বিবাদপূৰ্ণ মূহুঁ হাঁচি
হাৰি মাহীয়েক ক’লে। “প্ৰথম বাৰ মোক যেতিয়া গ্ৰেপ্তাৰ কৰে, তেতিয়া
মইও ৰাজনৈতিক কামকাজ একো কৰা নাছিলো। তেতিয়া মোৰ বয়স ২২
বছৰ, এটা কেচুৱাৰ মাক আৰু পুনৰ সন্তান সন্তুৰা। যদিও স্বাধীনতা হেৰুৱাট
স্বামী আৰু সন্তানটিৰ সন্ত ত্যাগ কৰিবলগীয়া হোৱাত মনত কঠিন আঘাত
পাইছিলোঁ, কিন্তু পিচত মই যি বেদনা সহিব লগা হ’ল, তাৰ তুলনাত ই
একোৱেই নহয়। কাৰাগাৰৰ ভিতৰত মানুহ হিচাবে সিহঁতে মোক
ব্যৱহাৰ কৰা নাছিল, সিহঁতে ব্যৱহাৰ কৰিছিল জন্তুৰদৰে। সেই অপমান আৰু
ভীৰ আৰু অলগ, সিহঁতে মোক কেচুৱা সন্তানটিৰ পৰা বিনায় লবলৈকো সন্ম
দিয়া নাছিল। মোক এখন ঘোঁৰা গাড়ীত উঠাই নিলে। মোক ক’লৈ নিব
থুজিছে, সেই সম্পৰ্কে মই প্ৰশ্ন কৰাত, জবাব দিলে ‘বলৈকে নিব লাগে তলৈকে
নিয়া হয় আৰু সেই ঠাই পালে নিজেই বুজিব।’ মোৰ অপৰাধ কি সেই কথা
সোধাত তাবো কোনো উত্তৰ নাই। তাৰ পিচত সিহঁতে মোক উলজ কৰি,
গা কোবোক কৰে আৰু পিচত কাৰাগাৰৰ নথৰ দিয়া কাপোৰ কানি পিন্ধাই
জেলৰ ভিতৰলৈ লৈ যাই। জেলৰ ভিতৰত কক্ষ এটাৰ দৰজা খুলি, ভিতৰলৈ
গঁড়া মাৰি, তলাবন্ধ কৰি ৰাখি আছে। তাৰ পিচত সশস্ত্ৰ বন্দুকধাৰী চিপাহা
এটাই দৰজা মুখত সৰ্কুৱা পহৰা থাকে। সি কেতিয়াবা বিতাইনি মোক
ধুমি চাই। তেতিয়া মোৰ মনত মোৰ অশান্তি লাগিছিল। আটাইতকৈ এটা
কথাই মোৰ মনত বকৈ সঁচ বহুৱাইছিল। যিজন যিটিটাবী পুথিতে মোৰ গা
কোবোক কৰিছিল, সি মোক চিপেবেট এদাল হ’পিবলৈ দিছিল। গতিকেই
মানুহে চিপেবেট খাই বুলি তাৰ জ্ঞান আছিল; অথচ সিহঁতৰ যি এই জ্ঞান
নাছিল যে মানুহে মুক্ত বাহু শেৱন কৰে, স্বাধীনতা ভাল পাই, যাকে সন্তানক
আৰু পত্নীয়েকক ভাল পাই। যদি জানেই সিহঁতে কেনেকৈ নিৰ্ভৰ ভাবে
জন্তুৰদৰে মানুহক পঁজালত তথাকৈ দিয়ে। এৰেবোৰ কানৰ পৰিষ্কাৰ আৰু
জৰাৰ। এনে কৰাৱাদ আৰু পীড়নত মানুহক তথাকৈই জৰাৰ আৰু

মাতৃক উভয়ৰে ওপৰত আহা হেৰুৱাই পেলাই। তেওঁলোকে বিবান হেৰুৱাই পেলাই যে মাতৃকৰ পক্ষৰা মাজত কিবা মেহৰ প্ৰকাৰ লক্ষ্য আছে। তেতিয়াৰ পৰা মোৰ মন একেধাৰে ভিত্তা।" মাহীয়েকে ক'লে।

লিভিয়াৰ মাকে উভতি আহি থকাৰ দিলে যে ছোৱালীজনী পাৰ্শ্বৰ দৰে হৈছে আৰু সুবি নাচে।

"কিহৰ কাৰণে এইদৰে উঠি অহা জীৱন একোটা ধৰ্ম কৰা হৈছে?" মাহীয়েকে প্ৰশ্ন কৰিলে। "মোৰ দুখ লাগে এই মূলিয়েই যে তাইৰ এই অৱস্থাৰ কাৰণে দায়ী ময়েই।"

"গাঁৱলৈ পঠাই দিলে, জীয়েক কৰিলে হয়তো তাই ভাল হয় পাৰে।" লিভিয়াৰ মাকে ক'লে, "তাঁক বাপেকৰ ওচৰলৈ পঠাই দিয়।"

"কিন্তু আপুনি বন্ধা নকৰাহে"ভেন তাই সমূলতে ধৰ্ম হ'লহে"ভেন?" মাহীয়েকে ক'লে, "এই বাবে আপোনাৰ প্ৰতি অশেষ ধন্যবাদ! কিন্তু আপোনাক বিশেষ ভাৱে লগ পাব খোজাৰ কাৰণ হ'ল, আপুনি ডেৰা দুখতালৈ মোৰ পত্নী এখন লৈ যাব লাগে।" তেওঁ জেপৰ পৰা পত্নী এখন উলিয়ালে। "চিঠিখন চিল দিয়া নাই। আপুনি পঢ়ি কানি পেলাবও পাৰে। নতু ভেৰাৰ হাতত দিব পাৰে, যদি আপোনাৰ কোনো অসুবিধা নহয়।" তেওঁ ক'লে, চিঠিখনত কোনো আপত্তিজনক কথা নাই।"

বেক্লিউল্ডে চিঠিখন লৈ ভেৰাৰ হাতত দিয় বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে। তাৰ পিচত তেওঁ বিদায় লৈ ওলাই আহিল। বেক্লিউল্ডে চিঠিখন নপঢ়িলে। খামটো বন্ধ কৰি ভেৰাক দিবলৈ জেপত ভৰাই থলে।

সাতাশ

পিটাৰ্চবুৰ্গত বেক্লিউল্ডৰ আৰু এটা কাৰ বাকী থাকিল। বিশেষ সম্ভাৱনাত লোক সকলৰ কাৰণে, এসময়ত তেওঁৰ সহকৰ্মী আৰু বৰ্তমান সম্ভাৱিত পা-বখীয়া বগাতিবিয়াকৰ জৰায়তে এখন আবেদন সম্ভাৱিত ওচৰত দাখিল কৰা। পূৰ্বৰ চাহ মেলতে লৈ তেওঁ বগাতিবিয়াক লগ কৰিলে। তেওঁ চাহ খেদ কৰিয়েই থকাৰ পৰা ওলাই যোৱা কৰা।

বগাতিবিয়াক মাতৃকৰ দৰে ওচৰত থকাৰ আৰু লক্ষ্য নহয়। দৰ্শনৰ পৰা বেক্লিউল্ড, আৰু মাতৃকৰ দৰে, মাতৃক পোৱাৰপৰি, কৰ্ম আৰু উল্লেখ কৰা-

সম্পন্ন। এই বিলাক ভেবে ভুবিড হোৱা নহেও সন্ধ্যাটোৰ পৰিবাৰবৰ্গৰ সন্মত
 তেওঁৰ বনিটো সম্পৰ্ক আছিল। বজাবীয়া উচ্চ-মহলত থাকিও, তেওঁ পৰিয়ালে
 সংকল্প আৰু স্থিতিতাই কৰিছিল। দুৰ্নীতি আৰু দুৰ্ফল তেওঁ বুজা কৰিছিল।
 সেইবোৰৰ পৰা নিজক সদাই আঁতৰত ৰাখিছিল। কাৰো ওপৰত দোষাবোণ
 কৰা বা প্ৰতিহিংসা কৰা, তেওঁৰ অভ্যাস নাছিল, ক'ব লগীয়া ক'বা তেওঁ স্পষ্টভাৱে
 প্ৰকাশ কৰিছিল আৰু সাহসেৰে ব্যক্ত কৰিছিল। কথাবোৰ তেওঁ জোৰ গলাৰে
 কয় আৰু কেতিয়াবা হাঁহিব থলকণি ভোলে। তেওঁ এনে প্ৰকৃতিৰ হোৱাৰ
 কাৰণ কোনো কুটনৈতিক উদ্দেশ্য সিদ্ধিৰ কাৰণে নহয়, স্বভাৱতেই মাহুহজন এনে-
 কুৱাই আছিল।

“আহা—হা! ঠিক সময়তে আপুনি আহি পাইছে। চাহ একাপ খাওক।
 আহক! আহক! বহক! অলপ মাংসও খাওক। মই সদাই অলপ শুক
 আহাৰেৰে আঁৰিত কৰো। হাঃ হাঃ অলপ সুৰাও পান কৰক।” উচ্চৈঃস্বৰে তেওঁ
 ক’লে। “মই আপোনাৰ কথা ভাবিয়েই আছিলোঁ। দৰ্শাত্মখন মই হাতে
 হাতে সন্ধ্যাটো দিম। আপুনি নিশ্চিত থকক। কিন্তু এটা কথা মোৰ মনত
 থেলাইছে। আপুনি প্ৰথমতে এবাৰ ওপৰতকো লগ ধৰা ভাল।”

নেকলিউনুভে ওপৰতৰ নাম শুনি নাক কঁচাই পেলালে।

“তেওঁৰ ওপৰত বহুত নিৰ্ভৰ কৰে। তেওঁৰ লগত এনেকুৱা বিষয় লৈ নিশ্চয়
 আলোচনা হ'ব। তাৰোপৰি তেওঁ নিজেও আপোনাৰ অজুৰোৰ মতে কাম
 কৰিব পাৰে।

“আপুনি যদি কয়, মই তেওঁৰ ওচৰলৈ বাব পাৰোঁ।”

“হয় আপুনি বোৱা উচিত, হ'ব। বাক ককছোন পিটাৰ্ণুৰ আপোনাৰ
 কেনেকুৱা লাগিছে।” বগাভিবিয়েতে স্থিৰিলে। “হেঁ ককছোন আপোনাৰ
 কেনেকুৱা লাগিছে।”

“হয় একেৰাৰে সন্মোহন বাণ মৰাৰ নিচিনা লাগিছে। মই একেৰাৰে
 আপোন পাহৰা হৈছোঁ।”

“হেঁ—হেঁ সন্মোহন বাণ।” বগাভিবিয়েতে কথাৰ দোহাৰি ঢেক্‌ঢেক্‌ক
 হাঁহিব বোল তুলিলে।

“ক'ব কি? ইয়াত একো বস্তুকে পাবলৈ টান হৈ পৰিছে। বাক আপোনাক
 লাভ এটা কথা কওঁ।” গামোছাৰে মুখখন মোহাৰি ক’লে, “তেতিয়া আপুনি
 বাব নহয়? তেওঁক লগ থকক। যদি তেওঁ একো নকৰে, তেন্তে, দৰ্শাত্মখন

যোক দিব। যই কালিলৈ বিজেই সত্ৰাটৰ ওচৰত দাখিল কৰিম।” নেকলিউদতক এইদৰে উপদেশ দি বগাভিবিয়েতে ককালত ভৰোৱালখন শুজি দাবলৈ বিয় হল।

“ভেঙে যই বিদায় লও। মোৰ এতিয়া দাবৰ হ’ল। ভাল আপুনি দাব।”

“যইও আপোনাৰ লগতেই গৈছে।” নেকলিউদে ক’লে। ভেঙে বগাভিবিয়েতৰ বলিষ্ঠ হাতখনত খামোচ মাৰি, কবয়ৰ্দ্ধন কৰি, ভেঙেৰ পৰা বিদায় লৈ ঘূৰি আহিল।

তপবতক দেখা কৰি নেকলিউদে কোনো ভাল ফল পোৱাৰ আশা কৰা নাছিল। তথাপি বগাভিবিয়েতৰ উপদেশ পালন কৰি, তপবতক লগ ধৰিবলৈ ভেঙে যাত্ৰা কৰিলে। এই বিশেষ ধৰ্মগোষ্ঠীৰ মাহুহসোপাৰ ভাগ্য ভেঙেৰ ওপৰতেই নিৰ্ভৰ কৰে।

তপবতৰি দায়িত্বত বাহাল আছিল একমাত্ৰ বুদ্ধি ভোতা, আৰু নৈতিকতাৰ প্ৰতি দাব প্ৰজ্ঞা নাই, তেনে মাহুহেই এনে পদবী দাব পাবে। তপবতৰ এই বিপৰীত ধৰ্মা দুয়োটাই গুণ আছিল, তাৰোপৰি ভেঙেৰ পদবী আৰু কৰ্তব্যৰ একো মিল নাছিল। হিংসা কৰিয়েই হ’ক, নাইবা অস্ত্ৰ উপায়ৰেই হ’ক, ভগবানৰ ইচ্ছামুযাৰী প্ৰতিষ্ঠিত গিৰ্জা আৰু প্ৰচলিত ধৰ্মক বন্ধা কৰা, ভেঙেৰ দায়িত্বৰ ভিতৰত আছিল। স্বয়ং ভগবানে প্ৰতিষ্ঠা কৰা গিৰ্জাক অহমাননা কৰা বা ক্ষয়-ক্ষতি কৰা কোনো মাহুহৰ সাধ্য নাই। তপবত আৰু ভেঙেৰ তলতীয়া কৰ্মচাৰী সকলৰ দ্বাৰাই পৰিচালিত এখন পৱিত্ৰ ধৰ্ম-সংস্থাপক সভাই গিৰ্জা আৰু খ্ৰীষ্ট-ধৰ্মৰ মতাদৰ্শ বন্ধা কৰিছিল। তপবত আৰু ভেঙেৰ কৰ্মচাৰী সকলে অহবহ চকু বাখিছিল যাতে বোমৰ কোনো প্ৰচাৰক, ধৰ্মযাজক, বা কোনো গ্ৰাম্য পাছুৰীয়ে নাইবা কোনো বিশেষ মতাদলদী ধৰ্মগোষ্ঠীয়ে গিৰ্জাৰ পৱিত্ৰতা ধ্বংস কৰিব নোৱাৰে। অস্ত্ৰাস্ত্ৰ বহলোকবদৰে তপবতো বাৰ্ষিক প্ৰযুক্তিৰ লোক নাছিল। সমাজত এনে বহু মাহুহ আছে যি ধৰ্মীয় অহুতানবোৰ বিশ্বাস নকৰে অথচ মাহুহৰ মাজত সাৰ্বজনীন ভ্ৰাতৃত্ব আৰু সাম্যৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ বিশ্বাস তপবতো এনে ধৰণৰ মাহুহ। ভেঙেৰ দৃঢ় বিশ্বাস যে সৰ্ব-সাধাৰণ মাহুহবোৰ ভেঙেৰ নিচিনা নহয় আৰু সিহঁতক এনে কিছু বস্তু লাগে, যিবিলাক ভেঙেৰ নহলেও চলে। প্ৰকৃততে ভেঙেৰ নিজৰ অন্তৰত ধৰ্মৰ প্ৰতি কোনো অহুবাগ নাছিল। অন্তৰৰ পৰা ভেঙে একোকেই বিশ্বাস নকৰিছিল; কিয়নো ভেঙেৰ কাৰণে এনে

বনোৱাৰেই সুবিধাজনক। পেটে পেটে তেওঁ ভালেই পাইছিল। কিন্তু তেওঁক ভয় আছিল যে হয়তো ইতিব মানুহবোৰো তেওঁবদৰেই হৈ পৰিব পাৰে। সেই কাৰণে তেওঁ তীক্ষ্ণ দৃষ্টি ৰাখিছিল যে মানুহবোৰ মনত গিৰ্জাৰ বিৰোধিতা কৰিব নোৱাৰে।

বন্ধনপ্ৰণালী সম্পৰ্কীয় পুস্তক এখনত উল্লেখ আছে যে কেৰ্কোৰা জিয়াই জিয়াই ৰাখিলেহে সন্নিহিত হয়। ঠিক সেইদৰেই তেওঁবোৰ বিশ্বাস আৰু কেভিয়াৰা মুখ ধুলিয়েই কয় যে ইদৰ মানুহক যিমান অন্ধবিশ্বাসী কৰি ৰাখিব পাৰি, নিয়ানেই ভাল। মানুহেও অন্ধ বিশ্বাস খুবেই ভাল পাঠ। কিন্তু আচল কথা হল বন্ধনপ্ৰণালীৰ পুস্তকত উল্লেখ কৰা কথা পুস্তকতেই আছিল। কোনেও বিশ্বাস কৰা নাছিল। কিন্তু তপৰভে তেওঁ কোৱা কথা আখাৰ আখৰে বিশ্বাস কৰিছিল।

যদিও খ্ৰীষ্ট ধৰ্ম্মত মূৰ্ত্তিপূজাৰ ঠাই নাছিল, তথাপি কৰ্জন, আলেক্সাদ্ৰি ঠাইত অন্ধবিশ্বাসৰ ফলত ঈশ্বৰৰ মাতৃমূৰ্ত্তিৰ পূজা কৰে। গতিকেই এটা অন্ধ-বিশ্বাস জিয়াই ৰখাই ভাল। তপৰভৰ মৰু হ'ল এয়ে। কিন্তু তেওঁ এটা কথা অলপো নেভাৰে যে তেওঁৰ মিচিনা এজন শিক্ষিত লোকে জন-সাধাৰণৰ মাজত থকা এটা অন্ধবিশ্বাস বোৰ দূৰ কৰি, মানুহৰ মাজত প্ৰকৃত সত্যৰ পোহৰ বিলোৱা দৰকাৰ।

নেক্লিউদতে ৱেলিয়া অতিথি আভ্যৰ্ণনা কোঠাৰ সোমাল, সেই সময়ত তপৰভে এগৰাকী আভিজাত্য মহিলাৰ লগত অফিচ কোঠাত কথোপকথন কৰি আছিল। মহিলা গৰাকীয়ে পশ্চিম ৰাশিয়াত গ্ৰীক দেশত প্ৰচলিত নৈতিক খ্ৰীষ্টধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ কৰি ফুৰিছিল। তেওঁ উদাসীনপন্থী মহিলা সকলৰ অধিকাৰিনী। বহু মানুহক গ্ৰীকদেশৰ চলতি গোড়া খ্ৰীষ্টধৰ্ম্ম নবলৈ বাধ্য কৰা হৈছিল।

এজন অফিচাৰে নেক্লিউদতক কি কামত লগ আছে জানিবলৈ বিচাৰিলে। তেওঁ নৈতিক কথা কৈ, লৈ অহা দৰ্খাস্তখন অফিচাৰজনৰ হাতলৈ আগ বঢ়াই দিলে। অফিচাৰজন পাঠ কৰি চাই, দৰ্খাস্তখন তপৰভৰ ওচৰত দাখিল কৰিলে। ইতিমধ্যে গ্ৰীক প্ৰচাৰিকা গৰাকীও, বিদায় লৈ অফিচৰ পৰা ওলাই গ'ল, তেওঁলগৰো তপৰভে নেক্লিউদতক অফিচলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰা নাই। তেওঁ দৰ্খাস্তখন পাঠ কৰি আছিল। মাজে মাজে তেওঁ যুৰ ভপিয়াই দৰ্খাস্তখন খুব জোক দি লিখা পৰিচাৰ পক্ষৰ যোজনা দেখি আচৰিত মানে।

“এইখন সন্মতিৰ হাতত পৰিলে তুমি সজি পেলাব পাৰে। কিছুমান

অগ্নিৰ ঔষধ অহভাষণা হব।” ভগবতে নিজে নিজে ভাবে ভাব। পিচত
দৰ্শাত্মকৰ টেমুত থৈ নেকলিউতক মাতিবলৈ টিলিঙাত টান দিলে।

এই বিশেষ ধৰ্মসম্পাদক লোক সকলৰ কথা তেওঁৰ মনত আছে। মাহুহ
সোপাই পূৰ্বেও এখন দৰ্শাত্ম দিছিল। এই মাহুহবোৰৰ দুৰ্ভাগ্যৰ কাৰণ হ’ল
এই, তেওঁলোকে নৈতিক গ্ৰীক-গিৰ্জাৰ মত বিলাক মানিবলৈ বাজি নহয়। তেওঁ
লোকৰ ওপৰত এবাৰ আদালতত গোচৰো হৈছিল; কিন্তু সিহঁতে বিচাৰত
খালাচ পাই। তাৰ পিচত গৰ্হৰ আৰু পাছৰী বিলাকে এটা বুদ্ধি লাগিলে
যে, এই মাহুহ বিলাকে সম্পাদন কৰা বিবাহ বিলাক আইনমতে সিদ্ধ হোৱা নাই;
গতিকেই ইহঁতক স্বী, স্বামী আৰু সন্তানৰ পৰা বঞ্চিত কৰি আঁতৰাই নি, চাই-
বেৰীয়াত নিৰ্বাসন দিব লাগে। এই নিৰ্বাসন দণ্ডৰ বিৰুদ্ধেই বৰ্তমান আপীল
চলিছে। তেওঁলোকে দাবী কৰিছে যে এইদৰে সন্তি-সন্ততি, স্বামী-স্ত্ৰী, পিতা-
পুত্ৰৰ ভিতৰত বিচ্ছেদ ঘটোৱা ঘোৰ অত্যাৰ। পূৰ্ব মৰ্দমাটো চলি থাকোঁতে
ভগবতে সকলো কথা গম পাইছিল। তেতিয়াও তেওঁ মৰ্দমাটো বন্ধ কৰাৰ
কথা চিন্তা কৰিছিল। বৰ্তমান তেওঁৰ গোটেই ঘটনা মনত পাবিছে। কিন্তু
তেওঁ ধাৰণ কৰিছিল যে সন্তি-সন্ততি আৰু স্বামী-স্ত্ৰীৰ বিচ্ছেদ ঘটিলেও বিশেষ
একো অপকাৰ নহয়। গতিকেই তেওঁ নিৰ্বাসন দিয়াৰ সপক্ষে মত দিছিল।
কিয়নো এই গ্ৰীক-গিৰ্জাৰ বীতি-নীতি নমনা মাহুহবোৰক লাই দিলে, হয়তো
জনসমাজত, খোঁচৰা বাধিব দৰে, বেয়া প্ৰতিক্ৰিয়া দেখা দিব পাৰে। সিহঁতৰ
লগতে গ্ৰীক ধৰ্মপন্থা আৰু বহুত লোকে নমনা হব পাৰে। গতিকেই তেওঁ
গোচৰটো চলিবলৈ ছকুম দিলে আৰু বৰ্তমান এই পদ্য পাইছে

কিন্তু এই সম্প্ৰদায়ভুক্ত মাহুহবোৰৰ কাৰণে পিটাৰ্চবুৰ্গত প্ৰভাৱ থকা
নেকলিউতকৰ নিচিনা ম’ণ্ড ২৪ ল, তেতিয়া হয়তো গোচৰটোৰ গোটেই কথা
সম্ৰাটৰ কৰ্ণগোচৰ হব ন। সম্ৰাটক হয়তো নিৰ্ভৰ দণ্ড দিয়া হৈছে বুলি
আৰু ঘটনাটো বিদেশত প্ৰচাৰ হব বুলি আঙুলিয়াই দিবও পাৰে, গতিকেই
ভগবতে অশ্ৰেয়ানিত ভাৱে ভুৱন্ত এটা সিদ্ধান্ত কৰি পেলালে।

খুব ব্যস্ততা দেখুৱাই ভগবতে নেকলিউতক ক’লে, “কোনে? আপোনাৰ
ভালনে?” তেওঁ আগুৱাব পৰা উঠি ততালিকে কাষত লাগি গ’ল।

“এই মৰ্দমাটোৰ কথা মোৰ মনত আছে। মাহ বিলাক বেৰিছেই হতভাগা
“মাহুহবোৰৰ কথা মোৰ মনত পৰিলে।” হাতত দৰ্শাত্মখন লৈ তেওঁ ক’লে।

আপুনি এই ঘটনাটোৰ কথা আঙুলিয়াই দিয়াত বৰি ক’লিছে।

বুজিছেনে এইবোৰ হ'ল আমাৰ প্ৰাদেশিক বিষয়বোৰৰ অতি উৎসাহৰ ফল।

নেক্লিউদে নীৰৱে থিয় হৈ তপস্বতৰ মুখলৈ চাই আছে; কিন্তু তেওঁৰ ঘেঁৰা মুখখনত দয়ামতাব লেশমান ভাৱে বিৰিঙি উঠাৰ কোনো লক্ষণ দেখিবলৈ পোৱা নাই।

“মই আজিয়েই এই মাত্ৰবোৰৰ সুস্তিৰ আদেশ দিম। নিহঁতে নিজ নিজ পৰিয়ালত পুনৰ প্ৰতিষ্ঠিত হব।”

“তেখে এই বৰ্ণাশ্ৰুত আৰু কোনো প্ৰয়োজন নহব।”

“মই আপোনাক সম্পূৰ্ণ প্ৰতিশ্ৰুতি দিছোঁ।” তপস্বতে উত্তৰ দিলে। তেওঁ ‘মই’ এই শব্দটোত বিশেষ জোৰ দি ক’লে; উদ্দেশ্য যে তেওঁৰ সাধুতা আৰু তেওঁৰ প্ৰতিশ্ৰুতিত নেক্লিউদে সম্পূৰ্ণ নিৰ্ভৰ কৰিব পাৰে।

“তাত্তোকে ভাল হয় যদি মই এতিয়াই হুকুমটো লিখি দিওঁ। অলপ বহক বহক।”

তেওঁ টেবুলৰ ওচৰলৈ গৈ লিখিবলৈ ধৰিলে। নেক্লিউদে তপস্বতৰ তপা মূৰটোলৈ, তেওঁৰ নীলা শিৰবোৰ ওলাই বকা হাত খনলৈ, আৰু সেই হাতেৰে লিখি যোৱা কলম দাললৈ চাই আছে। এই নিশ্চয় মাত্ৰহজনে কিয় ইমান ধৰখেদাটক হুকুমটো লিখি দিছে, তাৰি নেক্লিউদে আচৰিত।

“এইয়া হৈ গ’ল। লিখিয়েই পেলালোঁ।” এইবুলি আদেশ লিখা কাকতখন লেফাকা এটাভ ভৰাই, পুনৰ লেফাপাটো বন্ধ কৰি তপস্বতে ক’লে, “আপোনাৰ মকেলক জনাই দিব পাৰে।” তেওঁৰ বেন হাঁহিহে ফুটিছে এনেকুৱো ভাৱ।

নেক্লিউদে লেফাকাটো হাতত লৈ শূন্যলৈ, “তেখে ইহঁতক ইমান শান্তি দিয়া হ’ল কিয়?”

নেক্লিউদে প্ৰশ্নত তপস্বতে বেন আনন্দহে পালে। তেওঁ মূৰটো ডাঙি এট হাঁহি মাৰি ক’লে, “সেইবোৰৰ আন্তিত্তি মই আপোনাক কব নোখোজোঁ। মই কেৱল একেবাৰ কথা কব পাৰোঁ। বিবিলাক মাত্ৰহৰ দ্বাৰ্ঘ বন্ধাৰ কাৰণে আনি নিয়োজিত হৈছে, আৰু বাক বকা কৰি আহোঁ, ই হ’ল অত্যন্ত তৰ্কতৰ্কপূৰ্ণ বিষয়। আৰু কেতিয়াবা অত্যাংসাহৰ ফলত আৰু বিশেষকৈ বৰ্ণনবৰীৰ কথাত যদি, কিবা অলপ আঁৰচাৰো হয়, সেইটো নিয়ান ধৰিব লগীয়া কথা নহয়। বৰং আজি-

কালি হালুহবোৰ যিবৰে অমনোযোগী হৈ পৰিছে, সেইটোহে আৰু ক্ষতি-কাৰক।

“কিন্তু কথা হ’ল ধৰ্মৰ নামত স্তায়নীতি ভঙ্গ কৰাৰ আৰু হালুহৰ পৰিচালনৰ মাজত বিচ্ছেদ ঘটোৱাৰ অৰ্থ কি?” নেক্‌লিউদে শুধিলে।

বেক্‌লিউদৰ প্ৰশ্নটো যেন অতি সাধাৰণ, আৰু তেওঁৰ প্ৰতি তপস্বতৰ যেন সহানুভূতিও আছে, এনে শ্ৰুত তেওঁ হাঁহি মাৰিলে। তপস্বতৰ যি বাস্তৱনৈতিক দৃষ্টিভঙ্গি আছে, তাৰ তুলনাত নেক্‌লিউদৰ প্ৰশ্নমোৰ যেন অতি সাধাৰণ, এৱেৰুৱাই তেওঁৰ ভাবভঙ্গী।

“চৰকাৰী কামত লিপ্ত নথকা কোনো লোকৰ হয়তো তেনেজ্ঞান হব পাৰে।” তপস্বতে ক’লে। “কিন্তু প্ৰশাসনৰ ফালৰ পৰা ইয়াক বেলেগ দৃষ্টিৰে চাব লাগিব। যি হ’ক মোৰ এতিয়া ওলাই যাবৰ সময় হ’ল। আপনাক বিদায়হে দিছোঁ। ভাল বিদায়!” তপস্বতে অলপ তলমূৰ কৰি হাতখন আগবঢ়াই দিলে।

নেক্‌লিউদে নীৰৱে কৰমৰ্দন কৰিলে, কিন্তু এনে হালুহৰ হাতত ধৰি কৰমৰ্দন কৰি তেওঁৰ অলপো ভাল নেলাগিল। তেওঁ বেগাবেগিটক কোঠাৰ পৰা ওলাই যবমুঠা হ’ল।

“হালুহৰ স্বাৰ্থ! তেওঁৰ স্বাৰ্থ! ইন্স!” নেক্‌লিউদে মনে মনে ভাবে।

নেক্‌লিউদৰ মনত পৰিল কিছুমান অল্পচানৰ কথা, আৰু পৰিচালনাৰ দায়িত্ব থকা হালুহবোৰৰ কথা। এই অল্পচানৰ কাম হ’ল ধৰ্মৰ শুবি থকা আৰু লোকসমাজত শিক্ষা প্ৰচাৰ কৰা। তেওঁৰ মনলৈ আছিল চুলাই মদ বিক্ৰী কৰি জেল খোৱা হালুহজনীৰ কথা, চুৰিৰ অপৰাধত গ্ৰেপ্তাৰ হোৱা লৰাটোৰ কথা, আৰু বহুত। কেৱল কিছু ধৰৰ আদায় কৰিবৰ কাৰণে গ্ৰেপ্তাৰ কৰি জেলত বন্দী কৰি খোৱা স্ত্ৰীতাৰ কথাও তেওঁৰ মনলৈ আছিল। পৌৰাণীক ভঙ্গ কৰা অপৰাধত আৰু গুৰুত্বপূৰ্ণ নিয়ন্ত্ৰণাত্মক চৰকাৰ দাবী কৰাৰ অপৰাধত কাৰাদণ্ড দিয়া কথাও তেওঁৰ মনত পুনৰ ভাহি উঠিল। তেওঁৰ মনত ভাব হ’ল যে এই হালুহবোৰক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা, জেল দিয়া, আৰু নিৰীক্ষণলৈ পঠোৱাৰ কাৰণ কি? তেওঁলোকেনো কি বেআইনী কাম কৰিলে? আচলতে এই নিৰ্যাতিত হালুহবোৰে কোনো আইনবিৰোধী কামত লিপ্ত নাছিল। তেওঁলোকক নিৰ্যাভন দিয়াৰ মূল কাৰণ হ’ল, কিছুমান কৰ্মচাৰী আৰু ধৰ্মী হালুহে জনতাৰ পৰা ধোষণ কৰি আহৰণ কৰা সম্পত্তি ভোগ কৰাত তেওঁলোক হ’ল হেতু।

চলাই বিজী কৰা মাহুহজনীৰ অপবাধ হ'ল ভাইব লাইচেন্স নাই, চুনিভ
 খতিয়ুক্ত 'জবাটোৱে' মগবত ঘূৰি ফুৰে, 'জিভিয়া' স্নাইডাই পুলিচক লগা থবৰ নিষিদ্ধে,
 বিশেষ সন্দেহাত্মক মাহুহবোৰে, অন্ধবিশ্বাস বোৰ ভাঙি চুবুৰাৰ কবিতা খোজে,
 আৰু শুকতিকে নিয়মতান্ত্ৰিক চৰকাৰ দাবী কৰে। এয়েতো ? এই বিলাক মাহুহৰ
 অপবাধ ক'ত ? অপবাধ হ'ল ঐশ্বৰ্য্যখালী মাহুহৰ ভোগবিলাসত এঙলোক
 বাধা। অধিচাৰণ পৰা আৰম্ভ কৰি তেওঁৰ সচাক, চিনেভব, ভগবত, আৰু মন্ত্ৰীৰ
 সাদিত বহা ভক্তলোক বা অত্যাশ্ৰয় সকলো উচ্চ-বিষয়া সকলোৱেই বৰ্তমান
 পৰিস্থিতিত নিৰপবাধী মাহুহক শাস্তি দিয়ে, জেল কাটেক দি, ডিল ভিলটেক মাৰে,
 এৰু তেওঁলোকে অলপো মগজ খবহ নকৰে। সেই বিলাক তেওঁলোকৰ চিন্তাৰ
 অগোচৰ। কেৱল যাক তেওঁলোকে সাংঘাতিক বুলি ভাবে, তাক ধ্বংস কৰাই
 এঙলোকৰ কাম, তেওঁলোকৰ চিন্তা। 'দহজন দোষী সাৰি য'ক ভাতে নিদোষীৰ
 শাস্তি নহয়, এয়ে হল আইনৰ উদ্দেশ্য। কিন্তু এই আইনবন্ধক সকলৰ নীতি
 হ'ল ওলোটো, এজন দোষীৰ কাৰণে দহজনক শাস্তি দিয়া এওঁ শোকৰ নীতি।
 পঁচা কাপোৰ এটুকুৰা কাটি পেলাওঁতে, ভাল এটুকুৰাও কটা যায়, এনেকুৱাই
 অৰ্থানে কি ?

এইবিলাক ভাংপৰা নেক্‌লিউদে পৰিষ্কাৰ বুজ পাইছে, কিন্তু ইমান সৰল
 আৰু সহজ হ'লেও এনেকুৱা অৰ্থ গ্ৰহণ কৰিবলৈ তেওঁ সন্দিহান হয়। ইমান
 জটিল কাৰ্য্যকলাপৰ ব্যাখ্যা কি ইমান সহজ ! ইমান উৎপীড়ন অত্যাচাৰ আৰু
 অবিচাৰ কি এনেকুৱা ব্যাখ্যা দিয়েই চলাই যাৰ পাৰি ? আইন, কানুন, শাস্তি,
 নীতি, ধৰ্ম্ম, জৈৱ, এইবিলাক কথাৰ অৱতারণা কৰি বা মুখত লৈ অৰ্থলোলুপতা
 আৰু নিষ্ঠুৰতা এটনৰে চলাই যোৱা সম্ভৱ ?

আঠাইন

সেইদিনা আবেলিয়েই নেক্‌লিউদে পিটাৰ্চবুৰ্গ এবাৰ কথা আছিল। কিছু
 লক্ষ্য বিয়েটাবত মাৰিয়েটক লগ ধৰিম বুলি তেওঁ কথা দি বৈছিল। এই প্ৰতি-
 কৃতি যে তেওঁ বন্ধা কৰা অশ্লিষ্ট সেই কথা তেওঁ বজৰা নহয়। তথাপি তেওঁ
 নিজকে প্ৰবোধ দিলে এই বুলি যে এবাৰ কথা দিলে তাক ভুল কৰা
 উচিত নহয়।

“এই আলোভন বিলাক প্ৰতিবোধ কৰিবলৈ মই সক্ষম হয়নে?” তেওঁ
নিজেকে প্ৰশ্ন কৰিলে, “মই শেষ বাবৰ কাৰণে চেষ্টা কৰিম।

সাক্ষ্য পোষাক পৰিধান কৰি, অভিনয়ৰ দ্বিতীয় অঙ্ক চলি থাকোঁতে
নেক্লিউডভ আহি বজৰকণ্ড উপস্থিত হল। ‘ডেইম্ অ’ কেৰেলিয়া’ নামৰ
নাটকৰ অভিনয় তেতিয়া চলি আছিল, এগৰাকী বিদেশী গাভৰুৱে নতুন
কোমৰেৰে অভিনয় প্ৰদৰ্শন কৰিছিল, নাটকৰ মূল বিষয় হ’ল ছয়বোৰগ্ৰন্থ
নাৰীৰ মৃত্যু কেনেকৈ ঘটে।

দৰ্শকেৰে প্ৰেক্ষাগৃহ ভৰি আছিল, নেক্লিউডভে মাৰিয়েটৰ বক্সৰ অতুলসজ্জা
লগে আৰু তাতালিকে সঙ্গীতৰে তেওঁক সেই ‘বক্স’ দেখুৱাই দিয়া হল।

এজন ফিল্মকাৰ তৃত্য কৰিগ’বত অপেক্ষা কৰি আছিল। সি নেক্লিউডভক
চিনি পাই তাতালিকে অৱনত খিৰে নমস্কাৰ জনালে আৰু দৰজা খুলি মাৰিয়েটৰ
‘বক্স’ৰ বাট দেখুৱাই দিলে।

বক্সৰ ভিতৰত বহি থকা আৰু বিয় হৈ থকা সকলো দৰ্শকে এই বিদেশী
গাভৰু গৰাকীৰ অভিনয় পূৰ্ব কৌতুহলেৰে চাই আছিল।

মাৰিয়েট বহা বক্সৰ ভিতৰত আৰু দুজন তত্ৰলোক বহি আছিল। তাৰে
এজন হ’ল মাৰিয়েটৰ স্বামী জেনেৰেল। জেনেৰেল মাস্তুজেন দেখিবলৈ শুৱনী,
ওখ আৰু মুখৰ চেহেৰা কঠোৰ। নাকটো বো’মানৰ দৰে, গাত ইউনিকৰ্ণ।
আনজন মাস্তুজৰ চেহেৰাও ভাল, গোফাল আৰু চুঁতৰিত দাবি নাই।

মাৰিয়েট হৃদয় লয়লাসেৰে স্তম্ভোত্তিতা আৰু হৃদয় সাজপাৰেৰে ভূষিত।
গাত শিঙা চোলাটোৰ ডিঙিটো নমাই কটা। গভিকেই তেওঁৰ ডিঙি আৰু
ডিঙিৰ ছয়োকাৰৰ কাৰু ওলাই আছিল। মাৰিয়েটে নেক্লিউডভক দেখিয়েই
হাতত থকা বিছনিখনেৰে বহিবলৈ ইচ্ছিত দিলে, এটা অৰ্থপূৰ্ণ আৰু কৃতজ্ঞতাৰ
হাঁহি তেওঁৰ মুখত বিৰিডি উঠিল আৰু নেক্লিউডভকো বাগচয় জনালে।

মাৰিয়েটৰ স্বামীয়েও মূৰ দোৱাই নীৰৱে নেক্লিউডভক সন্মত জনালে।
তেওঁ স্ত্ৰীফালে চোৱাৰ লগে লগে, এনে ভাৱ যেন আঁকা পায় যে তেওঁ এজন
কণবতী নাৰীৰ স্বামী।

অভিনয়ৰ মাজত যেতিয়া অভিনেত্ৰী গৰাকীৰ স্বপ্নত বচন ফোৰা শেষ হ’ল,
তেতিয়া দৰ্শকৰ মাজত জাঁকিবিৰে জাঁকিবিৰে হাত চাপৰি উঠিল। মাৰিয়েটে থম
থমাই থকা তেওঁৰ কাঁটটো বৰি বক্সৰ পিচলৈ গৈ স্বামীৰ লগত নেক্লিউডভক
চিনাকী কৰি দিলে।

জেনেবেলৰ চকুত হাঁহি। নেক্লিউদভৰ লগত চিনাকী হবলৈ পাই তেওঁ
সম্ভাষণ প্ৰকাশ কৰি, নীচয়ে বহি থাকিল।

“আপোনাক আহিব বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দিদিয়াহেঁতেন মই আজিয়েই
গিটচৰ্ভুৰ্গ এৰিলেহেঁতেন।” নেক্লিউদভে মাৰিয়েটক ক’লে।

“মোক আপুনি নেচাব পাৰে” মাৰিয়েটে ক’লে, “কিন্তু এই আচৰিত
অভিনেত্ৰী গৰাকীৰ অভিনয় চাই তৃপ্তি লাভ কৰক।” স্বামীৰ ফালে ঘূৰি চাই
প্ৰশ্ন কৰিলে, “শেষৰ দৃশ্যটোৰ অভিনয় কি সাংঘাতিক! বহুদূৰে?”

তেওঁৰ স্বামীয়ে মূৰ ছপিয়াই শলাগিলে, মুখেৰে কোনো জবাব দিয়া নাই।

“এই বিলাক অভিনয় মোৰ অলপো ভাল লগা নাই।” ইয়াতকৈ বহুত
বাস্তৱ বেদনাৰ অভিনয় মই আজিয়েই দেখি আহিছোঁ।”

“হয়নে? বহুত! বহুত! ক’কছোঁ নাক?”

জেনেবেলে গুনি আছে। তেওঁৰ চকুত তাক্সিলাৰ হাঁহি।

“জেলৰ পৰা মুক্তি পোৱা সেই ছোৱালী জনীক আজি মই লগ পাই
আহিছোঁ। জেলৰ নিৰ্যাতনত তাই একেবাৰে ভাঙি পৰিছে।”

“মই সেই ছোৱালীজনীৰ কথাৰে তোমাক কৈছিলোঁ।” স্বামীৰ ফালে
চাই মাৰিয়েটে ক’লে।

“অ” মোৰ মনত পৰিছে। তাইক মুক্তি দিব পাৰি মই খুব বং পাইছোঁ।”
মূৰ ছাপিয়াই হাঁহি মাৰি ধীৰে ধীৰে জেনেবেলে ক’লে।

নেক্লিউদভে লক্ষ্য কৰিলে তেওঁৰ হাঁহিত যেন বিদ্ৰূপৰ ভাৱ। ইয়াৰ পিচত
ধূমপান কৰিবৰ কাৰণে আসনৰ পৰা জেনেবেল উঠি গ’ল।

মাৰিয়েটে যে নেক্লিউদভক কিবা কব খুজিছিল সেই কথা শুনিবৰ কাৰণে
তেওঁ অপেক্ষাত ব’ল, কিন্তু মাৰিয়েটে একোকে নক’লে। বৰং কোৱাৰ কোনো
লক্ষণো প্ৰকাশ নকৰিলে। কেৱল অভিনয়ৰ কথা উলিয়াই হাঁহিতামাচাতেই
বাত্ত। মাৰিয়েটৰ ভাৱ যেন এইবোৰ কথাত নেক্লিউদভে বেচ বং
পাইছে।

নেক্লিউদভৰ ধাৰণা হ’ল যে মাৰিয়েটৰ কোনো বক্তব্য নাই। কেৱল সাদ্ধ
সাদ্ধপাৰৰ আকাজকতা, তেওঁৰ ওলাই থকা কাৰু, আৰু ভিত্তিৰ সৌন্দৰ্য্য এই
বিলাককে মাৰিয়েটে তেওঁক দেখুৱাব খোজে। নেক্লিউদভৰ বিতুকাৰ বাহিৰে
এই বিলাকত কোনো আকৰ্ষণ নাই, বৰিও তেওঁৰ অলপ ভাল লাগে।

নেক্লিউদভ মোহমুগ্ধ, তেওঁৰ চকুত যেন এক মাহাত্ম্যেৰে আবৃত। ভৰাপি

ইয়াৰ অন্তৰালত থকা আচল উদ্দেশ্য তেওঁ সন্ধ্যা উপলব্ধি কৰিব পাবিছিল। মাৰিয়েটক তেওঁ প্ৰাৰ্থনাই কৰে : ভগ্নাশি তেওঁ জানে যে তেওঁ মিছাৰ আজন্ম লয়। তেওঁৰ দ্বাৰী এনে একমুখী মানুহ যি শ শ, হেজাৰ হেজাৰ মানুহৰ চকুলো ঘোঁৰাই তেওঁৰ চাকৰী জীৱন গঢ়ি তুলিছে। মাৰিয়েট তেওঁৰ দ্বাৰীৰ এনেবোৰ কাৰ্য্যৰ প্ৰতি সম্পূৰ্ণ আৱৰ্ণীয়। আগ দিনা তেওঁ বিবোৰ কথা কৈছিল, সেইবোৰ আত্ম মিছা, অশুভ। মাৰিয়েটক লাগে কি সেই কথা তেওঁ আৰু নেক্লিউনভ উভয়ৰে জ্ঞাত। হয়তো তেওঁ বিচাৰে যে নেক্লিউনভ তেওঁৰ প্ৰেমাঙ্গক হ'ক। নেক্লিউনভৰ যেনেদৰে আসক্তি হৈছিল, ঠিক তেনেদৰেই তেওঁৰ বিতৃষ্ণাও চ'ল। তেওঁ কেইবাবাৰো হেটটো হাতত লৈ যাবৰ কাৰণে চেষ্টা কৰিও যাব পৰা নাই, বহিয়েই আছে।

অলপ পিছত মাৰিয়েটৰ দ্বাৰী ধূমপান কৰি 'বক্স' ভিতৰলৈ সোমাই আহিল। নেক্লিউনভৰ প্ৰতি জেনেবেলৰ যেন বিতৃষ্ণা আৰু তেওঁৰ দ্বাৰাই নেক্লিউনভ যেন বহু উপকৃত। তেওঁক যেন চিৰ্নিয়েই পোৱা নাই, এনেকুৱাই ভাব। জেনেবেল সোমাই অহাৰ লগে লগে, পুনৰ দৰজা বন্ধ হোৱাৰ পূৰ্বে, নেক্লিউনভেও হাতত হেটটো লৈ আপন ত্যাগ কৰি বাহিৰ ওলাল।

তেওঁ নভকীৰ কাষে কাষে ঘৰমুৱা হৈ আহি আছে। এচফাৰ্টৰ তৈয়াৰী বহল বাস্তা, তেওঁৰ আগে আগে এজনী মাইকী মানুহ খোজ কাঢ়ি গৈ আছে। মানুহজনী ওখ, সাম্পৰাৰ বুৰীয়া আৰু বোৱনোদীপ্ত মোহিনী চেহেৰাৰ সম্পৰ্কে ভাই যেন বেচ সচেতন। গোটেই মুখ আৰু শৰীৰত সেই একে ভাৱৰে প্ৰকাশ। কিছুমান বাটৰ মানুহে তাইক পিছ পেলাই আগ বাঢ়ি গৈছে। যাওঁতে মানুহ-বিলকে তাইলৈ কেবাহি কেবাহিকৈ চাই যায়। নেক্লিউনভেও ঘৰকৈ খোজ-কাঢ়ি আগবাঢ়ি গ'ল আৰু অনিচ্ছা সত্ত্বেও তাইৰ ওপৰত তেওঁৰ চকু পৰিল। যদিও মুখখন পাউডাৰ মথা ভগ্নাশি দেখাত শুৱনী। মানুহজনীয়ে নেক্লিউনভলৈ দৃষ্টিপাত কৰি হাঁহি মাৰিলে। তাইৰ চকুত যেন বিজুলিৰ চৰক। এনেতে তেওঁৰ মাৰিয়েটক মনত পৰিল। বিয়েটাৰ চাবলৈ গৈ তেওঁৰ যেনে প্ৰতিক্ৰিয়া হৈছিল এতিয়াও তেওঁৰ ভেনেকুৱাই হ'ল। মানুহজনীৰ প্ৰতি তেওঁৰ আকৰ্ষণ হোৱা সত্ত্বেও তেওঁৰ মন বিতৃষ্ণাৰে ভৰি পৰিল।

নেক্লিউনভে বেগেৰে খোজ দিলে। তেওঁ ক্ৰমে আপোন ভোলা হৈ পৰিল। তেওঁ গৈ থকা বাস্তাটো এবি মৰম্বাৰ কালে ঘূৰিল। তাৰ পিছত মৰাউবিটোৱেদি কিছুদূৰ গৈ পিছত এটা পকা বাস্তাত উঠিল। এই বাস্তাত তেওঁ

এবাব আগলৈ খোজ দিয়ে আৰু এবাব পিছলৈ। ওচৰতে থকা পুলিচ এজনৈ
ভেঙৰ কাও দেখি অবাৰ।

“মই বিয়েটাব হুলত সোমোঁতে সিগৰাকীয়ে এনেকুৱাই হাঁহি মাৰিছিল”
নেক্লিউনভে ভাবিলে। “আৰু ছয়োগৰাকীৰ হাঁহিৰ ইচ্ছিত একেই। কেবল
ভকাত এই খিনিতেই যে ভেঙৰ হাঁহিত খোলাখুলি ভাৱ! ‘মোৰী যদি লাগে
লৈ যোৱা আৰু যদি নেলাগে চিখা ৰাখা ধৰা।’ আৰু আন গৰাকীয়ে দেখাত
বুজাব খোজে যে ভেঙৰ চিন্তাত এনেবুৱা ভাৱ নাই। ভেঙ উচ্চ মৰ্যাদাসম্পন্ন
আৰু ভদ্ৰ জীৱন যাপন কৰে। কিন্তু আচলতে গুৰি একেটাই। এই গৰাকীয়ে
সঁচা কথা কয় আৰু আন গৰাকীয়ে মিছাৰ আশ্ৰয় লয়। এওঁ অৱস্থাৰ তাগিদত
অধঃপতিত আৰু আনগৰাকীয়ে ঘৃণিত কামনা চৰিতাৰ্থৰ কাৰণে খেলা খেলি
আহ্লাদিত হয়। এগৰাকীৰ নাম পতিতা আৰু আন গৰাকীৰ নাম ভদ্ৰ মহিলা।
এয়ে ভকাত। মাছে’লৰ পত্নীৰ লগত নেক্লিউনভৰ সম্পৰ্কৰ কথা মনত পৰি
ভেঙে নিজেই অতিশয় লজ্জিত হ’ল।

“মানুহৰ মাজত থকা পাশবিকতা অতি ঘৃণনীয়” ভেঙে ভাবিলে, “কিন্তু
যেতিয়ালৈকে উলঙ্গ বেশে থাকে, যেতিয়ালৈকে আধ্যাত্মিক জীৱনৰ উচ্চ চূড়াব
পৰাও ই পৰিলক্ষিত হয়। আমি তাক ঘৃণাও কৰিব পাৰোঁ। কোনোবাই
যদি অধঃপতিত হয়, নাইবা এই উলঙ্গ পাশবিকতাৰ বিৰুদ্ধে যুঁজ
দিয়ে, যেতিয়াও সেই মানুহজনক আমি চিনিব পাৰোঁ। ভেঙে একেই থাকে।
কিন্তু আনহাতে কোনো লোকে বাহ্যিকভাবে নিজক সৌন্দৰ্য প্ৰিয় বা কাব্য
বসিক বুলি প্ৰকাশ কৰে; কিন্তু এনেদৰে আত্ম প্ৰকাশ কৰি, ইয়াৰ জীৱন্ত
নিজৰ পাশবিক মনোবৃত্তিক লুকুৱাই ৰাখে আৰু এইদৰে অন্তৰালকৰ পূজা
হৰলৈ দাবী কৰে। আমি যদি এই চালাকিৰ মায়াজালত ভৰি দিওঁ, যেতিয়া
আমি লং আৰু অসংৰ ব্যৱধান হেৰুৱাই পাশবিক কামনাৰ বশবৰ্ত্তী হৈ
পৰো, তেন্তে ই অতি সাংঘাতিক কথা।”

এইদৰে নেক্লিউনভৰ মনত নানা ভাব খেলালে আৰু বহু কথা পৰিচাৰ হৈ
পৰিল। ভেঙে পৰিচাৰটোক বুজিলে যে মানুহে বহু ভাল কথাত কোনো গুৰুত্বই
নিদিয়ে। মানুহক আকৰ্ষণো কৰিব নোৱাৰে। আনহাতে এই জাকজমকতা
আৰু বিলাসিতাৰ মাজত লুকাই থাকে বহু ঘৃণিত পাপ। যিবিলাকে এই পাপত
ভুৰি থাকে, তেওঁলোকৰ কোনো শাস্তি নাই, কোনো প্ৰায়শ্চিত্ত নাই।

“নেক্লিউনভে এইবোৰ কথা পাহৰি পেলাব খোজে। এইবোৰলৈ চহু
দিবলৈ ভেঙৰ ইচ্ছাও নাই। ভবাশি ভেঙৰ চহু নিদি উপাইও নাই।

উনবিংশ

মহো পায়েরইই, নেক্লিউডে অনতিপলমে মাচলভা থকা জেল আন্দোলত উপস্থিত হ'ল। উদ্বেগ হ'ল, তাইৰ আপীলৰ ফলাফল জনোৱা আৰু চাইবেৰীয়ালৈ যাবলৈ সাজু হবলৈ কোৱা।

চিনেটে তাইৰ আপীল ডিচমিচ্ কৰিলে। পুনৰ সম্ৰাটৰ ওচৰত আপীল কৰি যে কিবা ফল হব, নেক্লিউডে সেই আশা এৰি দিলে। তথাপি এড্‌ভোকেটে লিখি দিয়া দৰ্খাস্তখনত মাচলভাৰ চহী লবৰ কাৰণে তেওঁ লগত লৈ আহিছে। আচৰিত বৰ্তমান সম্ৰাটে তাইক মুক্তি দিয়া বাহাল নকৰে, কিয়নো দিনে বাতিঘে তেওঁৰ মনত এটা কথাই খেলাই আছে, চাইবেৰীয়ালৈ গৈ, নিৰ্ধাৰিত মানুহ বিলাকৰ মাজত তেওঁ কেনেকৈ বসতি কৰিব। এয়ে হ'ল তেওঁৰ চিন্তা। মাচলভাই যদি মুক্তি পাই, তেন্তিয়া তেওঁৰ আৰু মাচলভাৰ গতি কি হব, বা কেনেকুৱা গঢ় লব, সেই সম্পৰ্কে তেওঁৰ কোনো পৰিকল্পনাৰ ধাৰণা নাই। সেই ভবিষ্যৎ জীৱনৰ বাস্তৱ ৰূপ কি হব তাৰ এটা হুবহু চিত্ৰ তেওঁ দিবলৈ অসমৰ্থ। আবেৰিকাৰ দাসপ্ৰথা সম্পৰ্কে খুব'ই কোৱা একেবাৰ কথা তেওঁৰ মনলৈ আহিল। তেওঁ কৈছিল, “যি দেশৰ চৰকাৰে অস্ত্ৰ আৰু অৰিচাৰ কৰি মানুহক জেলত দিয়ে, সেই চৰকাৰৰ ভালত ত্ৰায় পৰায়ণ লোকৰ প্ৰকৃত বাসস্থান হ'ল জেলখানা।” পিটাৰ্চবুৰ্গৰ পৰা বৃষি অহাৰ পিছত নেক্লিউডৰ মনতো এনে ধাৰণাই ঠাই পাইছিল আৰু এনে সভাকেই তেওঁ উপলব্ধি কৰিছিল।

“হয়, বৰ্তমান কচ দেশত সংলোকৰ স্থান হ'ল জেলখানা।” তেওঁ ভাবে, জেলৰ চৌহদত সোমাই তেওঁৰ মনতো এই ভাবেই খেলাইছিল যে জেল খানা হ'ল তেওঁৰো উপযুক্ত ঠাই!

জেলৰ ভূবীজনে নেক্লিউডক তিনি পাই জনালে যে বৰ্তমান মাচলভা জেল আন্দোলত নাই।

“তেজ্বে তাই এতিয়া আছে কত?”

“পুনৰ জেলৰ বেৰেকত।”

“তাইক ভালৈ কিয় পঠোৱা হ'ল?”

নেক্লিউডে হুবীক হুথিলে।

“মহোদয়, এই বিলাক মাহুহৰ কথা কব কি ?” হাঁহিয়াৰি হুহুৰীয়ে ক'লে,
‘ভাই ভাস্কৰৰ সহকাৰী জনৰ লগত হাতবাত কৰিছিল আৰু সেই কাৰণেই বৰ
ভাস্কৰে ভাইক পুনৰ কয়দিব বেবেকলৈ পঠাই দিলে।’

বেকলিউৱাৰ প্ৰতি মাচুলভাৰ মনৰ অৱস্থা কি, সেই সম্পৰ্কে তেওঁৰ সঠিক
গাৰণ্য হোৱা নাছিল। খবৰটো শুনি তেওঁৰ যেন আকাশ ভাগি মূৰতহে পৰিল।
এটা অপ্ৰত্যাশিত বাতৰি বা হুঃসংবাদ পালে মাহুহৰ মন যেন হয়, নেকলিউ-
দভৰো তেনে হ’ল। তেওঁ ভীৰু আঘাত পালে। প্ৰথমে নিজেই অভিযন্তা লজ্জিত
হ’ল। মাচুলভাৰ অন্তৰৰ পৰিবৰ্তন কল্পনা কৰি, তেওঁ যেনে আনন্দিত হৈছিল,
এতিয়া তেওঁ প্ৰত্যক্ষ প্ৰমাণ পালে যে ই একেবাৰে অসম্ভৱ। তেওঁৰ ভাব হ’ল যে
ভাই যে তেওঁৰ ভাগৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত নহয়, ভাইৰ যে তেওঁৰ প্ৰতি থং, বাগ
আৰু ঘুণা, তাই যি চকুলো টুকি দেখুৱাই, এই সকলো হ’ল অধঃপতিত নাবীৰ
চালাকি। তাই নিজৰ স্বাৰ্থ আদায়ৰ কাৰণে তেওঁক ব্যৱহাৰ কৰিব খোজে।
ঘোৰাশৰ্মা সাক্ষাতৰ সময়ত ভাইৰ গোমোঠা শ্ৰৱণ তেওঁৰ চকুত পৰিছিল। সেই
কথা পুনৰ তেওঁৰ মনত পৰিল। তেওঁ হেটটো হাতত লৈ আঙ্গুষ্ঠালৰ পৰা ওলাই
আছিল।

“মই এতিয়া কৰোঁ কি ? কৰ্তব্য কি ? মই ভাইৰ লগত মাঙোৰ খায়েই
শাকিমনে ? ভাইৰ এই কাণ্ডৰ পিছত মই নিজক মুক্ত বুলি ধৰিব নোৱাৰোনে ?”
তেওঁ ভেতিয়া নিজকে নিজে এইপ্ৰশ্নবোৰ কৰিলে, ভেতিয়া তেওঁৰ মনত আকৌ
এটা নতুন ভাৱ উপস্থিত হ’ল। তেওঁৰ ভাব হ’ল যে তেওঁ যদি নিজক মুক্ত বুলি
ভাৱে আৰু ভাইক ভাগ কৰে, ভেতিয়া হলে ভাইক এইদৰে শাস্তি দিয়া নহয়,
বৰং তেওঁৰ নিজৰহে শাস্তি হব। এই ভাৱি তেওঁৰ নিজস্ব মনত শব্দ জাগি
উঠিল।

‘নহয়। এই ঘটনাই মোক বিচ্যুত কৰিব নোৱাৰে। মোৰ সংকল্প আৰু
দৃঢ়হে হোৱা উচিত। তাই নিজে যি ভাল পাই কৰক। সহকাৰী ভাস্কৰৰ
লগত হাতবাত কৰিলেও কৰক। সেই কাম ভাইৰ। মোৰ বিৰুদ্ধে যি নিৰ্দেশ
দিয়ে সেই কাম মই কৰিম। মোৰ বিবেকৰ দাবী হৈছে, মই মোৰ স্বাধীনতা
ভাগ কৰা প্ৰয়োজন। কেৱল নামত হ’লেও মই ভাইৰ লগত বৈবাহিক সম্পৰ্ক
প্ৰতিষ্ঠা কৰিম। আৰু তাই যলৈকে যায়, মইও যাম। ইয়াৰ কোনো বদৰদল
নাই।’ নেকলিউৱাতে এই সিদ্ধান্ত কৰি, আৰু নিজৰ প্ৰশ্নৰ প্ৰত্যুত্তৰ দি, আকোৰ-
গজালি মাখি ধৰিলে। তেওঁ এইদৰে ভাৱি জেলগেটৰ ফালে আগ বাঢ়িল।

ভেঙে গেটৰ কৰ্ত্তব্যবদ্ধ হাৰ্দিষক অজ্ঞবোধ কৰিলে যে ভেঙে মাচুলভাৰ, দেখা কৰিবলৈ আহিছে আৰু এই সংবাদটো ইঞ্চপেট্টৰক দিব লাগে। হাৰ্দিষকৰে ভেঙক আগবপৰাই জানে, আৰু এজন পৰিচিত মাতৃহ বুলি ভেঙক জ্ঞানালে যে আগৰ ইঞ্চপেট্টৰজন বৰ্ত্তমান নাই। ভেঙে বদলী হ'ল আৰু ভেঙেৰ ঠাইত অহা ইঞ্চপেট্টৰজন খুব কাৰা।

"আজি কালি এওলোক ইমান বে কঠোৰ কি কৰ?" হাৰ্দিষে ক'লে "বাক ভেঙে ওচৰতে আছে। মই ধৰব দিওঁ।"

নতুন ইঞ্চপেট্টৰজন জেলৰ ভিতৰতে আছিল। ধৰব পাই ততালিকে নেক্লিউনভক লগ ধৰিবলৈ আহিল। মাতৃহজন ওখ, গালৰ ছাঁৰবোৰ ওলোৱা, মুখখন ভোড়া আৰু মুখ-চকুত বিৰাদৰ হাঁ, খোজ কাটলত মন্থৰ গতি।

"নিৰ্দিষ্ট দিনা দৰ্শকৰ চ'ৰাতহে কয়দিব লগত সাক্ষাৎ কৰিবলৈ বিয়া হয়।" ইঞ্চপেট্টৰে ক'লে।

"কিন্তু মই সত্ৰাটৰ ওচৰত দাখিল কৰিবলৈ এখন দৰ্খাস্ত লৈ আহিছোঁ। ইয়াত মাচুলভাৰ চহী লাগে।"

"দৰ্খাস্তখন আপুনি মোক দিয়ক। মই চহী কৰাই আপোনাক আনি দিওঁ।"

"নহয়, মই তাইক নিজে লগ পাব গাঁজো। পূৰ্বে সদাই মোক লগ পাবলৈ দিয়া হয়।"

"ঐ আগেয়ে তেনে সুবিধা পাব পাৰে।" অলপ কৰ্কশ ভাবে নেক্লিউনভলৈ চাই ইঞ্চপেট্টৰে ক'লে।

"মই মহামাত্ৰ গবৰ্ণৰৰ পৰা এইয়া হুকুম লৈ আহিছোঁ।" এই বুলি পটফ'লিও বেগৰ পৰা কাকতখন উলিয়াই ভেঙেৰ হাতত দিলে।

নেক্লিউনভৰ ফালে কোনো কটাফ নকৰি, ধীৰে ধীৰে কাকতখন পাঠ কৰি ভেঙে ক'লে, "মোৰ লগত আহক।"

এই সময়ত অফিচত কোনো মানুহ নাছিল। ইঞ্চপেট্টৰে টেবুলৰ কাষৰ চকীখনত বহি, টেবুলৰ কাকতপত্ৰবোৰ জাপিছুপি ধৰলৈ ধৰিলে। ভেঙেৰ বতলৰ হ'ল, সাক্ষাতৰ সময়ত ভেঙে নিজে উপস্থিত বক।

নেক্লিউনভে পুনৰ বাজৰ্নেভিক বন্ধিনী ছুখ'ভাক দেখা কৰিব পাৰিয়নে বুলি প্ৰশ্ন কৰাত ভেঙে বপৰাই উত্তৰ দিলে, "ওঁহো নোৱাৰিব। বাজৰ্নেভিক বন্ধী-বিলাকৰ লগত দেখানাক্ষাৎ নিষেধ।"

হুথ'ডাক দিবলৈ অনা পত্ৰখন নেক্লিউদভৰ জেপতে আছিল। তেওঁৰ
ভাব হ'ল যেন কিবা জগৰেই লগালে আৰু তেওঁ যেন ধৰাহে পৰিল।

মাচ'লভা আহি অক্ষিচ কোঠা সোমালত, ইঞ্চপেট্টেৰে তেওঁলোকলৈ চকু
নিদি, ভালমূৰ কৰি ক'লে, "ঐ এতিয়া আপোনালোকে কথা পাতিব পাৰে।"
তেওঁ টেবুলৰ কাকতপত্ৰবোৰ তেতিয়াও জুকিয়াই আছে।

এইবাৰ মাচ'লভাই শিকি আহিছে এটা বগা জেকেট, শ্বাৰ্ট আৰু মূৰত এখন
কমাল। তাই নেক্লিউদভৰ সৰীপলৈ আহি লক্ষ্য কৰিলে যে, তেওঁৰ মনটো
গধূৰ। দেখি তাইবো মুখখন বড়া পৰিল। তাই ভালমূৰ কৰি, জেকেটটো
হাতেৰে মুচৰি সামৰি আছে।

মাচ'লভাৰ চাৰনি আৰু ডাৰভঙ্গী দেখি আশ্চৰ্য্যলব্ধ হুথবোৰে কোৱা কথা
শুচা বুলিয়েই নেক্লিউদভৰ বিশ্বাস হ'ল।

তেওঁ ভাবি আহিছিল যে পূৰ্বৰ দৰেই তাইৰ লগত তেওঁ ব্যৱহাৰ কৰিব।
কিন্তু তেওঁৰ মনত এনে বিতুৰ্কা জন্মিল যে কৰমৰ্দনৰ কাৰণে তেওঁৰ নিজৰ হাতখন
মেলিবলৈ তেওঁ অক্ষম হ'ল।

"একেবাৰে বেয়া খবৰ এটা মই লৈ আহিছোঁ।" তাইৰ মুখলৈ নোচোৱাকৈ
গতাজুগতিক ভাৱত নেক্লিউদভে ক'লে, "চিনেটত আমাৰ আপীলটো ভাল
নহ'ল।"

মাচ'লভাৰ যেন উশাহ বন্ধহে হ'ব এনেকুৱা ভাব। তাই ক'লে, "সিহঁতে
মোক খালাচ নিদিব বুলি মই আগেয়ে জানোঁ।"

আগে পিছে হোৱা হ'লে নেক্লিউদভে তাকে প্ৰশ্ন কৰিলেহেঁতেন তাইনো
কিয় এইদৰে ভাবিছিল। কিন্তু তেওঁ কোনো প্ৰশ্ন নকৰি তাইৰ ফালে একেধৰে
চাই আছে। মাচ'লভাৰ চকুত হুথবি চকুলো বৈ গ'ল। কিন্তু তাইৰ চকুলো
দেখিও নেক্লিউদভৰ অন্তৰ গলা নাছিল।

ইঞ্চপেট্টেৰে আসনৰ পৰা উঠি কোঠাৰ ভিতৰতে খোজ চলাই আছে।

তাইৰ প্ৰতি বিতুৰ্হ হোৱা সত্ত্বেও, নেক্লিউদভে চিনেটে আপীলটো
ভিচ্'মিচ্ কৰাত হুথ প্ৰকাশ কৰা উচিত বিবেচনা কৰিলে।

"তুমি হতাশ হ'ব নেলাগে। সম্ৰাটৰ ওচৰত হয়তো আমি জুফল পাম।"

"মই এই বিষয় লৈ আৰু অলপো চিন্তা কৰা দাঁই।" ককণ দুটিৰে, তেওঁৰ
কাটুল চাই চকুলো টুকি মাচ'লভাই ক'লে।

"আৰু কিবা ক'বলগীয়া আছেনে?"

“আপুনি বোধহয় আম্পতাললৈ গৈছিল, খুব সজ্জৰ সিঁতে মোৰ দম্পতী
কিবা এটা কৈছে।”

“ভাত মোৰ বস্ত্ৰব্য একো নাই। সেইবোৰ তোমাৰ কাৰ।” অলপ
খঙেৰে কঁহুৱা ভাবে নেক্লিউদে ক’লে।

পেটে পেটে অস্ত্ৰবত তেওঁ এটা ডাঙৰ আঘাত পাইছিল। তেওঁ অস্ত্ৰতৰ
কৰিছিল তেওঁৰ যেন বহু আত্ম মৰ্যাদা হানি হ’ল। আম্পতালৰ কথা উল্লেখ
কৰাৰ লগে লগে উমাই থকা তেওঁৰ উদ্বেজনা হুগুণে চৰিল।

নেক্লিউদে নিজে এজন সম্ভ্ৰান্ত বংশৰ লোক। যেই কোনো উচ্চবংশজাত
কন্ডাই তেওঁৰ সহধৰ্ম্মী হৱলৈ পোৱাটো গোঁৱৰ আৰু সুখৰ বুলিয়েই বিবেচনা
কৰিসেহঁতেন। এনে এজন লোকে মাচলভাৰ পাণিগ্ৰহণ কৰিবলৈ ইচ্ছা
প্ৰকাশ কৰা সত্ত্বেও, তাই দুদিন অপেক্ষা কৰিব পৰা নাই। এজন সহকাৰী
ভাৰুৰ লগত লেটপেট লৈছে। এনে ব্যৱহাৰৰ ফলত নেক্লিউদেৰ ভীৰ
ঘূণা জাগি উঠিল।

জৈপৰ পৰা দীঘল সেফাফা এটা উলিয়াই নেক্লিউদে ক’লে, “বাক এই
দৰ্শাস্থখনত তোমাৰ চহী এটা দিয়া।” মাচলভাই কমালৰ চুক এটাৰে চকুলো
মোহাবি, কোন ঠাইত চহী দিব লাগিব স্থ’মিলে।

তেওঁ চহী দিবলগীয়া ঠাই তাইক দেখুৱাই দিলে। মাচলভাই জেকেটটোৰ
দোঁহাভৰ কাফাটো বাওঁ হাতেৰে কৌচাই, চহী দিবলৈ বহিল। নেক্লিউদে
তাইৰ শিছফালে থিয় হৈ স্থিৰ দৃষ্টিৰে নীৰৱে তাইৰ ফালে চাই আছে। তাইৰ
যেন গোপন অমুভূতিবিলাকে গাটোত কঁপনি তুলিছে। নেক্লিউদেৰ
অন্তৰ্ভাৱ সৎ আৰু অসৎ উভয় অমুভূতিৰ যেন তীব্ৰ স যাত। তেওঁৰ মনত
ভাঁহি উঠিল আঘাতপ্ৰাপ্ত আত্মমৰ্যাদাৰ অমুভূতি আৰু চুঃখংদনাৰে জৰ্জৰিত
এই হোৱালীজনীৰ প্ৰতি দৰদ। শেষত তেওঁৰ ভাৱ হ’ল যে এই যাত-প্ৰতিযাতৰ
মাজেদি তেওঁ জয়লাভ কৰিবই। মাচলভাৰ প্ৰতি দৰদ, নে তেওঁৰ
অতীতৰ কৃত পাণৰ কথাই, কোনটো ভাবে তেওঁৰ মনত খেলাইছিল, সেই কথা
তেওঁ নিজেও কব নোৱাৰে। বিশ্বাসকাৰৰ কাৰণে তেওঁ মাচলভাক দোষাৰোপ
কৰিছে, তেনে স্বপনীয় কাৰ পূৰ্বে তেওঁ নিজেও কৰি আহিছে। সেইগোৰ
পাণৰ কাৰণে তেওঁ গোৱী। এইবিলাক বি হ’ক, এতিয়া নেক্লিউদেৰ
হোৱালীজনীৰ প্ৰতি পুতৌ হ’ল।

দৰ্শাভখনড চহী দি, হাতড লগা চিৰাঁহীবোৰ পেটিকোটত যোহাৰি, মাচ'লভাই থিয় হৈ ভেওঁৰ ফালে চাই আছে।

ভেওঁ যে ভাইক ক্ষমা কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে, সেই কথাই, ভাইৰ প্ৰতি ভেওঁৰ দৰদ আৰু বাঢ়াই তুলিলে। ভেওঁৰ যেন অস্তৰ কোমল হৈ পৰিল। ভাইক সন্মতি দিবৰ উদ্দেশ্যে ভেওঁ ক'লে, “মই যি কৈছোঁ। সেই মতেই কাম কৰি যাব, সিহঁতে বুলৈকে তোমাক নিয়ে, ভাতেই তুমি মোক দেখিবলৈ পাব।”

“দৰকাৰেই বা কি?” এই বুলি ভাতালৈকে ভাই উত্তৰ দিলে। ভাইৰ যেন মুখখন উজ্জল হৈ পৰিল।

“বাটত তোমাৰ কি কি প্ৰয়োজন হব সেইবোৰ অলপ চিন্তা কৰিবা।”

“ধাক চিন্তা কৰিম। কিন্তু এই বিষয়ে মই একো নেজানো।”

এনেতে ইঞ্চপেটৰ আহি ওচৰত থিয় হ'ল, ভেওঁ কোনো কথাৰ যোজনা মেলাব পূৰ্বেই নেক্লিউনডে ভেওঁৰ পৰা বিদায় লৈ বাহিৰলৈ ওলাই আহিল। ওলাই অহাৰ লগে লগে ভেওঁ অমুত্তৰ কৰিলে যেন ভেওঁৰ অস্তৰ স্তম্ভ, শক্তি আৰু আনন্দেৰে উপচি পৰিল। সকলো মানুহৰ প্ৰাণ অস্তৰ দৰা এটা অভূতপূৰ্ব দৰে ভেওঁৰ মন উতলাই তুলিলে। ভেওঁ খাটাং হ'ল যে মাচ'লভাৰ কোন কাৰ্য্যই ভাইৰ প্ৰতি ভেওঁৰ ভাল পোৱাৰ পৰিৱৰ্তন আনিব নোৱাৰে। এই কথাইও ভেওঁৰ মন প্ৰকল্প কৰি তুলিলে। ভেওঁ নিজকেই যেন বহু উৰ্দ্ধত তুলি ধৰিলে, যি উচ্চ চূড়াত ভেওঁ কোনোদিনেই ঢুকি পোৱা নাছিল। সহকাৰী ডাক্তৰৰ লগত ভাই যি কৰে কৰক। সেইবোৰ ভাইৰ কাম। ভেওঁ ভাইৰ দৰদী হৈছে ভেওঁৰ নিজৰ স্বার্থৰ কাৰণে নহয়। ভাইৰ প্ৰতি ভেওঁৰ যি ভাল পোৱা, সি হ'ল এই হতভগা নাৰীৰ কাৰণে আৰু ভগবানৰ কাৰণে।

যি ঘটনাৰ কাৰণে মাচ'লভা আম্পভালৰ পৰা স্থানান্তৰিত হ'ল, আৰু নেক্লিউনডে থিয়ৰ কাৰণে ভাইক দোষাবোপ কৰে, সেই ঘটনাৰ স্ত্ৰ হ'ল এই : আম্পভালৰ হেড'নাৰ্ট গৰাকীয়ে কৰিবৰ সিহঁতৰ থকা ডিচ'পেনচৰীৰ পৰা অলপ চাহপাত আনিবৰ কাৰণে মাচ'লভাক আদেশ দিছিল। সেই সময়ত সহকাৰী ডাক্তৰজন অকলসৰে ডিচ'পেনচৰীতে আছিল। ডাক্তৰ মানুহজন ওখ আৰু মূখত শাল-মইনাৰ দাগ থকা। ভেওঁ ভালেনিনৰ পৰাই মানুহলভাৰ পিছ লৈছিল আৰু প্ৰায়েই ভাইক জোকাৰ। সেইদিনাও ভাইক ভেনে ধৰণে জোকাই হাতড ধাপ মাৰি ধৰিছিল। মাচ'লভাই এহাৰ মাৰি

এনেভাবে ডাক্তৰক ঠেলা মাৰিলে যে ভেঙে বটল ধকা ছেলেক এখনত মূৰ দি
জুটিখাই পৰিল। ফলত ৰহি পৰি ছটা বটল ভাগি গ'ল।

ইতিমধ্যে মুখ্য ডাক্তৰজন সেইফালে আহি আছিল। বটল ডগাৰ আৱাজ
আহি তেওঁৰ কাণত পৰিল। সেই সময়ত মাচ'লভা দৌৰ মাৰি ডিচ'পেন্‌চৰীৰ
পৰা ওলাই অহা তেওঁৰ চকুত পৰিল। তাইৰ গাল মুখবোৰ বঙা। তাইক দেখি
ডাক্তৰে চিঞৰ মাৰি ক'লে, “চোৱা মোৰ সোণ। তুমি জানা এনেকুৱা কাৰণৰ
কৰা ভিৰোভাৰ ইয়াত ঠাই নাই। তোমাক মই 'পুনৰ্মূৰিকো জৰ' কৰি পঠাই
দিম।..... এইবিলাক কি?” তেওঁ বিতচকুৰ ভলেদি সহকাৰী ডাক্তৰ
জনলৈকো চকু তেলেকা কৰি চাই আছে।

সহকাৰী ডাক্তৰজনে হাঁহি হাঁহি নিজক নিৰ্দোষী প্ৰমাণ কৰিবৰ চেষ্টা
কৰিলে। কিন্তু মুখ্য ডাক্তৰজনে তেওঁৰ কথালৈ কৰ্পণাত নকৰি, বাৰ্ডৰ ফালে
স্তম্ভি গ'ল। তেওঁ সেইদিনাই মাচ'লভাৰ ঠাইত অন্ত এগৰাকী শাস্ত প্ৰকৃতিৰ
সহকাৰী নাৰ্চ দিবৰ কাৰণে কৰ্তৃপক্ষক জনাই দিলে।

এয়েই হ'ল সহকাৰী ডাক্তৰৰ লগত হোৱা ইতিবৃত্ত। এনেকুৱা এটা ঘটনাৰ
ফলত খেদা খাব লগা হোৱা বাবে মাচ'লভাই মনত ৰখেট দুখ পালে। মাচ'লভাৰ
কাৰণে পুৰুষৰ সম্পূৰ্ণ অতি বিৰক্তিকৰ আছিল, বিশেষকৈ নেক্লিউদভক লগ
পোৱাৰ পৰা। তাইৰ অতীত আৰু বৰ্তমানৰ কথা ভাবি বহু মানুহেই বিশেষকৈ
মুখত শাল মইনা থকা এই ডাক্তৰৰ নিচিনাকৈ, তাইৰ স্বভাৱ-লব বুলি ধৰি লয়।
তাইক অপমান কৰিবলৈ সিহঁতৰ যেন অধিকাৰহে আছে। তাই যেতিয়া
সিহঁতক প্ৰত্যাখ্যান কৰে সিহঁত তেতিয়া আচৰিত হয়। এনে ব্যৱহাৰে তাইক
হুংখ আৰু বেদনাই জৰ্জৰিত কৰি তোলে। তাইৰ মন বিযাক্ত আৰু বিদ্ৰোহী
হৈ উঠে। চকুলোৰে তাই বাট নেদেখা হয়। আজি তাই নেক্লিউদভক দেখা
কৰিবলৈ আঠোতে ভাবি আহিছিল যে তাইৰ সম্পৰ্কে নেক্লিউদভে যি
অভিযোগৰ কথা শুনিছে, সেই অভিযোগ যে সম্পূৰ্ণ মিছা সেইকথা তেওঁক
পৰিষ্কাৰকৈ বুজাই ক'ব। কিন্তু তাইৰ নিৰ্দোষৰ কথা কৈও তেওঁৰ বিশ্বাস জন্মাব
নোৱাৰিলে। তাই নিৰ্দোষ প্ৰমাণ কৰিবলৈ যোৱাত তেওঁৰ সন্দেহ বাঢ়িহে গ'ল।
এই বিলাক কথা ভাবি শোকে তাইৰ বুকুত খুন্দা মাৰি ধৰিলে। তাইৰ মূৰৰ
ৰাত নাইকীয়া হ'ল।

মাচ'লভাৰ মনত এতিয়াও ভাৱ হয়, আৰু নিজকে নিজে পতিয়ন যোগাৰ
খোজে যে তাই এতিয়াও নেক্লিউদভক ক্ষমা কৰা নাই। তাই তেওঁক এতিয়াও

বিধ কৰে। দ্বিতীয়বাৰ তেওঁ দেখা কৰিবলৈ আহোঁতে ভাই এই কথাই
 কৈছিল। কিন্তু আচলতে ভাই পুনৰ তেওঁক ভাল পাবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল।
 ভাই যে তেওঁক ভাল পাইছিল। তাৰ চিন হ'ল, ভাই স্বতঃস্ফূৰ্ত ভাবেই তেওঁ বি
 দৰে ইচ্ছা কৰিছিল, সেইদৰেই কামবোৰ কৰি গৈছিল। ভাইৰ স্বভাৱ
 পৰিবৰ্তনৰ চেষ্টা কৰিছিল। তেওঁৰ ইচ্ছা অনুসৰিয়েই ভাই সুখ পান কৰা, দুখ
 পান কৰা, আৰু মানুহৰ আগত লচপচাই দেখুৱা অভ্যাস এৰি পেলাইছে।
 ভাই আশ্পতালত নাৰ্চ হ'বলৈও গৈছিল তেওঁৰ ইচ্ছাতেই। নেক্লিউনভে
 দোহাৰি থকা সত্বেও তেওঁৰ প্ৰজ্ঞাৱত ভাই বাজী হোৱা নাই। তেওঁৰ আগৰ
 কথা আৰু ভাইৰ পাণিগ্ৰহণ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰা কথা ভাই জানে। তথাপি
 ভাই মান্তি হোৱা নাই। এই কাৰণেই এবাৰ ভাই যি উক্তি কৰিলে, তাকেই
 ভাই গৰ্বেৰে পুনৰাবৃত্তি কৰি থাকিব খোজে। ইয়াৰ বাহিৰেও অলপ এটা কাৰণ
 হ'ল, ভাইৰ লগত বিয়া হোৱাটো নেক্লিউনভৰ কাৰণেও দুৰ্ভাগ্যৰ কথা হ'ব।
 ভাই পুনৰ মন বান্ধিলে যে তাই কেতিয়াও তেওঁক বিয়া নকৰায়। তথাপি ভাই
 এটা কথাত দুখ পাই,—খুব দুখ পাই, তেওঁ যে তাইক ঘিণ কৰে আৰু ভাইৰ
 স্বভাৱৰ যি পৰিবৰ্তন ঘটিছে, সেই কথা লক্ষ্য নকৰি তেওঁ ধৰি লৈছে আৰু বিশ্বাস
 কৰিছে যে ভাই পূৰ্বে যেনে এতিয়াও তেনে। ম'চলভাই আপীলত ভাইৰ
 দণ্ড বহাল থকাৰ খবৰ পাই যি দুখ পাইছে, তাতোকৈ নেক্লিউনভে যে
 আশ্পতালত ভাই এটা নিশ্চিন্ত কাম কৰিলে বুলি যি ধাৰণা লৈ আছে, সেই
 কথাত ভাই আৰু মৰ্মাহত।

ত্ৰিশ

সন্তোষতঃ নিৰ্দ্ধাৰিত হোৱা প্ৰথম কয়দিব দলটোৰ লগতেই ম'চলভাকো পঠাক
 পাবে। গতিকেই নেক্লিউনভে চাইবেৰীয়াটলৈ যাবলৈ সাজু হ'ল। কিন্তু তেওঁৰ
 ইমান দিলাক কাম বাকী আছে যে, হাতত তেওঁ যিমানেই সময় পাব লাগে
 এই গোটেইবোৰ কাম শেষ কৰাব কোনো আশা নাই। তাৰ বাহিৰেও তেওঁৰ
 আগৰ কামকাজ আৰু বৰ্তমান কামকাজৰ লগত কোনো সাদৃশ্য নাই।
 আগতে তেওঁৰ সৰ্ব্ব স্বার্থ কেন্দ্ৰীভূত হৈছিল, কেৱল এজন মানুহক কেন্দ্ৰ কৰি।
 সেইজন মানুহ হ'ল দিমিত্ৰী ইভানভিচ্, নেক্লিউনভ, অৰ্থাৎ তেওঁ বিজে।
 বৰিও এজন মানুহক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই 'সকলো কাম চলিছিল তথাপি কামবোৰ খুচ

আমনি লগা আছিল। কিন্তু এতিয়া তেওঁৰ সকলো কাম হ'ল, অন্তৰ্দলোকক লৈ আৰু এই কাৰ্যবোৰ বেচ মনোবঞ্ছক আৰু আকৰ্ষণীয়। এই কাৰ্যবোৰ হ'ল লেখাৰি নিচিগা আৰু কেতিয়া শেষ হব'ভাবো কোনো ইয়ত্বা নাই।

বৰ্তমান নেক্লিউদন্তৰ কামবোৰ তিনিভাগে ভগাব পাৰি। তেওঁ নিজেও তিনিভাগ কৰি ফাইল আদি সেইদৰেই বাখিছে।

প্ৰথম হল মাচুলভাৰ সম্পৰ্কে। সন্ধ্যাটোৰ ওচৰত দাখিল কৰিব লগীয়া দৰ্খাস্ত আৰু সেই সম্পৰ্কে তদবীৰ, আৰু চাইবেৰীয়াটো মাচুলভাৰ দ্বাৰা সম্পৰ্কে বা-জোগাব কৰা।

দ্বিতীয় হ'ল, তেওঁৰ জমিদাৰীত কাম কাজবোৰ চিহ্নিল লগোৱা। পানৌত তেওঁ মাটি বাবীবোৰ ক্ৰয়কৰ খাজানাটো দি দিছে, আৰু সংগ্ৰহ হোৱা ধন, বাজহুৱা কামত ব্যয় কৰিবলৈ বন্দ'বস্ত কৰি দিছে। কিন্তু এই সম্পৰ্কে আইন সমত এখন দলিল কৰিবলৈকো বাকী আছে। তেওঁৰ ইচ্ছাপত্ৰখনো এইবোৰৰ লগত সামঞ্জস্য বাখি কৰি পেলাব। কুজমিনকীত তেওঁ প্ৰথম বিন্ধে স্তুৰিধা কৰি দিছিল সেইদৰেই চলি আছে। সেইমতে মাটিৰ খাজানাখিনি তেওঁৱেই পাব। কিন্তু খাজানাৰ কিমান অংশ তেওঁ নিজৰ কাৰণে বাখিব, আৰু কিমান অংশ ক্ৰয়কৰকলক দিব, তাৰ খাতাং সিদ্ধান্ত কৰিবলৈ এতিয়াও বাকী। যদিও তেওঁ ইয়াৰ আয় আধা কম কৰিছে, তথাপি চাইবেৰীয়াৰ ভ্ৰমণৰ কাৰণে তেওঁক কিমান খা খৰছ লাগিব, তাৰ সঠিক অনুমান তেওঁ কৰিব পৰা নাই। সেই কাৰণেই তেওঁ গোটেইখিনি ভাগ কৰিবলৈ সন্ধান কৰি আছে আৰু সিদ্ধান্ত কৰিব পৰা নাই।

তেওঁৰ তৃতীয় কাম হ'ল, বিবিলাক কাৰাগাৰৰ বন্দীয়ে তেওঁলৈ আবেদন কৰে আৰু সাহায্য বিচাবে তেওঁলোকক পাৰ্শ্বমানে সাহায্য কৰা। এনেকুৱা সাহায্যপ্ৰাৰ্থীৰ সংখ্যা ক্ৰমেই বৃদ্ধি পাইছে।

প্ৰথমে যেতিয়া তেওঁ বন্দীবিলাকৰ সংস্পৰ্শত আহে তেতিয়া তেওঁৰ ওচৰত আবেদন কৰা বন্দী বিলাকৰ পক্ষে ভতালিকে তেওঁ মধ্যস্থ হৈ কাম কৰিছিল, যাতে সিহঁতৰ কিছু হুখ লাভৰ হয়। কিন্তু ক্ৰমে এনেকুৱা আবেদননিষেধন ইমান বাঢ়িল যে সেই বিলাকলৈ কাণ দিয়া তেওঁৰ পক্ষে কঠিন হৈ পৰিল আৰু এক প্ৰকাৰ অসম্ভৱ হৈ পৰিল। ফলত তেওঁ এই বিলাকতকৈ আন এটা বসল কাম হাতত ল'লে।

এই নতুন কাৰ্যটো হ'ল, কিছুমান প্ৰৱৰ সমাধান বিচৰা। প্ৰথম হ'ল, দেশত

চলি থকা দণ্ডবিধি আইন আৰু এই আইনবোৰ কাৰ্য্যকৰী কৰা আদালত বোৰৰ সম্পৰ্কে। এই দণ্ডবিধি আইনলৈ কাম কৰা আদালতবোৰ তেওঁৰ আচৰিত ধৰণৰ অন্তৰ্গত বেন লাগে। আৰু ইয়াৰ ফলতে সৃষ্টি হৈছে, মাত্ৰহক অত্যাচাৰ আৰু পীড়ন কৰা এই বন্দীশালবোৰ বা কাৰাগাৰ। দেশৰ বহু কাৰাগাৰত বন্দী হৈ থকা বহুলোকৰ সংস্পৰ্শলৈ আহি নিহঁতৰ সম্পৰ্কে তেওঁ বহু কথা জানিব পাৰিছে। গোটেই দেশ জুৰি পিটাৰ্চবুৰ্গৰ 'পিটাৰ' আৰু 'পল' দুৰ্গকে আবদ্ধ কৰি চাৰ্খালীন বীপলৈকে এই বন্দীশালবোৰত শশ, হেজাৰ হেজাৰ মাত্ৰহক আবদ্ধ কৰি বথা হৈছে। এই অদ্ভুত আৰু আচৰিত ধৰণৰ দণ্ডবিধি আইনবোৰৰ অৱধাৰিত ফলস্বৰূপে শশ, হেজাৰ হেজাৰ মাত্ৰহে দুৰ্গতি ভোগ কৰিছে। তেওঁৰ ভাব হ'ল, এই আইনবোৰৰ প্ৰয়োজন কি? এই আইনবোৰ তৈয়াৰ কৰিলে কোনে?

জেলৰ বন্দীবিলাকৰ লিষ্টি চাই তেওঁৰ অল্প ধৰণৰ অভিজ্ঞতাও হৈছে। জেল-ইঞ্চপেক্টৰ, জেলৰ পাহৰী আৰু এডভোকেটক প্ৰশ্ন কৰি নেকলিউনভে এই নিৰাস্তৰ উপনীত হৈছে যে কাৰাগাৰৰ বন্দীবিলাকক পাঁচ শ্ৰেণীত ভাগ কৰিব পাৰি।

প্ৰথম শ্ৰেণীটো হ'ল, নিৰপৰাধী লোক। আদালতৰ ভাষ্টিৰ ফলত ইহঁতে দুঃখ ভোগ কৰিছে। বিপ্লৱী আখ্যা দি বন্দী কৰি থোৱা মাত্ৰহবোৰ, যেনচন্ড আৰু মাচলভা এই শ্ৰেণীত পৰে। ইহঁতৰ সংখ্যা বেছি নহয় যদিও পাহৰীৰ হিচাবমতে অন্ততঃ শতকৰা সাতজন এই পৰ্য্যায়ত পৰে।

দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ বন্দীবিলাক হ'ল, কোনো এক বিশেষ পৰিস্থিতিত পৰি অপৰাধ কৰাৰ দোষত দণ্ডিত। এইবোৰ অপৰাধ হ'ল, যেনে পাৰ্শ্বিক প্ৰবৃত্তি চৰিতাৰ্থ কৰা, প্ৰতিহিংসা বা মত্ত পানত বলীয়া হৈ কোনো অপৰাধ কৰা। ইহঁত এনে অৱস্থাত পৰি এনে অপৰাধ কৰিবলৈ বাধ্য হৈছে যে বিচাৰকেও যদি ভেনে অৱস্থাৰ সন্মুখীন হয় তেওঁও ভেনে কাম কৰিবলৈ বাধ্য হব। নেকলিউনভৰ অনুমান মতে অন্ততঃ আধা মাত্ৰহ এই শ্ৰেণীত পৰে।

তৃতীয় শ্ৰেণীৰ বন্দী বিলাক হ'ল এনেকুৱা। সিহঁতৰ মতে সিহঁতে যি কাম কৰিছে, সেই কাম দোষণীয় নহয়। ভেনে কাম কৰাটোৱেই স্বাভাৱিক, কিন্তু যি সকল লোকে আইন প্ৰণয়ন কৰিছে, তেওঁলোকৰ মতেহে সেইবোৰ কাম কৰা অপৰাধমূলক। এনেবোৰ উদাহৰণ হ'ল, বিনা লাইচেন্সে মদ বিক্ৰী কৰা, চোৰাং কাৰবাৰ কৰা, ডাঙৰ ডাঙৰ জমিদাৰীৰ ঘাঁহ, বন, কাৰ আদি কাটি অনা, চৰকাৰী

জংলৰ পৰা কাঠ আনা, পাহাৰৰ বা গিৰ্জাৰ বন্ধ লুটপাট কৰা। আৰু এক শ্ৰেণীৰ মানুহ ঘৰ কোনো ধৰ্মবিদ্ধান নাই।

চতুৰ্থ শ্ৰেণীৰ বন্দীবিলাক হ'ল, ভেওঁলোক সাধাৰণ সামাজিক নীতিবাহীখণ্ডকৈ উচ্চনীতি সম্পন্ন ব্যক্তি। নৈতিকভাবে ভেওঁলোকে উচ্চ শ্ৰেণীৰ লোক। গ্ৰীক গিৰ্জাৰ নীতি নমনা বিশেষ সম্প্ৰদায় গোষ্ঠী-স্বাধীনতা লাভৰ কাৰণে খুঁজ কৰা; পো'ল, চিবকাছিমান, চটিয়েলিষ্ট ধৰ্ম্মখটকাৰী আৰু অস্তান্ত বাজেনৈতিক বন্দী বিলাক এই পৰ্য্যায়ত পৰে। নেকলিউদভৰ অনুমানমতে বন্দীবিলাকৰ এটা অংশ এনে ধৰণৰ মানুহ, চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে ধিয় দিয়া কিছুমান শ্ৰেষ্ঠ ব্যক্তিও এই শ্ৰেণীৰ লোকৰ ভিতৰত পৰে।

নিৰ্যাতিত পঞ্চম শ্ৰেণীৰ বন্দীবিলাক হ'ল, সিহঁতে সমাজৰ প্ৰতি কোনো অপৰাধ কৰাতকৈ সমাজেই সিহঁতক বেছি অস্থায় আৰু অবিচাৰ কৰিছে। ইয়াৰ ভিতৰত আছে, ধাৰাবাহিক নিৰ্যাতিত ভোগ কৰা, সমাজৰ পৰা বহিৰ্ভূত হৈ নীতিভ্ৰষ্ট হোৱা এক শ্ৰেণীৰ মানুহ। প্ৰলোভনত পৰি টাৰি ক'ঠ ৰেইখনমান চুবকৰা ল'ৰাটো এই শাৰীত পৰে। এনে ধৰণৰ ল'ৰা মানুহ নেকলিউদভে কাৰা-গাৰত লগ পাইছে। বহুকাল সমাজত দুৰ্ৱ্যহ জীৱন যাপন কৰি বহু মানুহে এনেকুৱা নিৰ্দ্ধিত কামবোৰ কৰিবলৈ বাধ্য হয় আৰু এই কামবোৰেই দণ্ডবিধি-মতে অপৰাধ বুলি গণ্য হৈছে। নেকলিউদভৰ মতে বহু চোৰ আৰু খুনী এই শ্ৰেণীৰ ভিতৰত পৰে। কিছুদিনৰ ভিতৰত এনেকুৱা ভালমান বন্দী ভেওঁ নিজেই লগ পাইছে। কিছুমান অধঃপতিত ভ্ৰষ্টলোক আছে, সিহঁত এই শ্ৰেণীৰ ভিতৰত পৰে। মানুহে কিয় অপৰাধ কৰে, সেই সম্পৰ্কে অনুসন্ধান কৰা তত্ত্ব-বাহীল সকলৰমতে এনেধৰণৰ মানুহবোৰৰ অপৰাধ কৰাটোৱেই স্বাভাৱিক ভেওঁলোকে ইহঁতক স্বভাৱগত দাগী অপৰাধী বুলি অভিহিত কৰিছে। এই দাগী বোৰৰ কাৰণেই দণ্ডবিধি আইন প্ৰণয়ন কৰা হৈছে। নেকলিউদভৰ মতে এই অধঃপতিত আৰু অস্বাভাৱিক মানুহবোৰ সামাজিক অভ্যাচাৰৰ ফলতহে এনে দুৰ্দশাগ্ৰস্ত হৈছে বা এনে দুৰ্দাস্ত হৈ পৰিছে, অৱস্তা সমাজে পোনপটীয়াভাৱে এনে অভ্যাচাৰ কৰা নাই, সমাজে অভ্যাচাৰ আৰু অবিচাৰ কৰিছিল ইহঁতৰ মাক, বাপেক আৰু উপৰি পুৰুষ বোৰক।

এই শেষৰ শ্ৰেণী মানুহৰ ভিতৰত নেকলিউদভে ওখ'টীৰ নামে এটা দাগী চোৰ লগ পাইছিল। সি আছিল এজনী বেস্তাৰ ল'ৰা আৰু ডাঙৰ দীঘল হৈছিল এটা অনাৰ শিশুসদৰুত। ওখটীয়ে ডেবকুৰি বহুৰলৈকে এজন কলষ্টেবলভকৈ-

বেছি বীতিবোধ থকা কোনো মানুহ লগ পোৱা নাছিল। অতি কম বয়সতে সি এমল চোৰাৰ লগত বোগ দিলে। খুঁটিয়াৰ কথা কৈ মানুহক হ'হুৱাব পৰা তাৰ অসাধাৰণ গুণ আছিল আৰু বহু মানুহ তাৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হৈছিল। সিও নেকলিউদতক অলপ সাহায্য কৰিবৰ কাৰণে নিষেধন কৰে আৰু লগে লগে সি তাৰ নিজৰ, উকীলৰ, কাৰাগাৰৰ, ভগবৎ প্ৰদত্ত আৰু মানুহে কৰা আইনৰ সম্পৰ্কে খুঁটিয়াৰ কথা কৈ সকলোকে হ'হুৱাই নাৰী পেটু চিঙিছিল।

নেকলিউদতে ফিয়দ'ফ নামে এনেধৰণৰ আৰু এজন মানুহ লগ পাইছিল। বেচ ধুনীয়া ডেকা ল'ৰা। সি ডকাইত এমলৰ নেতৃত্ব কৰি, এজন বহুলোক আৰু অফিচাৰ এজনক হত্যা কৰিছিল। গুৰিতে সি এজন খেতিয়কৰ ল'ৰা আছিল; তাৰ পৈতৃক ঘৰখন বে-আইনীভাৱে কাটিলোৱা হ'ল। পিছত সি সৈন্ত বিভাগত ভৰ্তি লৈছিল। তেতিয়া সি অ'ফিচাৰ এজনৰ ঘেনীয়েকৰ লগত প্ৰেমত পৰি বহু দুৰ্যোগত পৰে আৰু কষ্ট ভোগ কৰে। সি অভিমাত্ৰাই কাৰাতুৰ আৰু কাম প্ৰবৃত্তি চৰিত্তাৰ্থ কৰিবলৈ বিচাৰি ফুৰিছিল। সি জীৱনত কোনো এজন মানুহ লগ পোৱা নাছিল যি তাক এবাৰ সদুপদেশ দি বেয়া কাম বিলাকৰ পৰা আঁতৰি থাকিবলৈ কৈছিল। জীৱনত যে ভোগ বিলাসৰ বাহিৰে আৰু কিবা উদ্দেশ্য আছিল সেই সম্পৰ্কে সি সম্পূৰ্ণ অজ্ঞ। নেকলিউদতৰ পৰিচাৰ ধাৰণা হৈছিল যে এই দুয়োটা মানুহৰ গাত যথেষ্ট স্বাভাৱিক গুণ আছিল কিন্তু অৱহেলিত হৈ সিহঁতৰ গাত নিহিত থকা এই গুণবাণি প্ৰতিপাল নকৰা গছপুলিৰ নিচিনাকৈ বিকাশৰ কোনো সুবিধা নেপালে। নেকলিউদতে আৰু এটা বগৰা আৰু এজনী ভিৰোতা মানুহ লগ পাইছিল। ইহঁত দুয়োটাই মহামূৰ্খ আৰু নিষ্ঠুৰ। কিন্তু ইটালীৰ ভদ্ৰ-অম্লসন্ধিস্থ পণ্ডিতবোৰে কোৱাবদৰে ইহঁতৰ গাতো স্বভাৱগত ভাৱে অপৰাধ কৰাৰ কোনো লক্ষণ ভেঁও দেখা পোৱা নাছিল। কেৱল জেলৰ বাহিৰত টেইলকোট পিন্ধি ফিটফাট মৰা এমল মানুহৰ প্ৰতি তেওঁৰ ধৰ্মে বিতৃষ্ণা হৈছিল, এই বগৰা আৰু ভিৰোতাজনীৰ প্ৰতিও তেনে বিতৃষ্ণাই হৈছিল।

ক্ৰমে এই বিভিন্ন ধৰণৰ মানুহবোৰে জেল খোৱাৰ আচল কাৰণ কি, সেই বিষয়ে গৱেষণা কৰা নেকলিউদতৰ এটা প্ৰধান বিষয় হৈ পৰিল। আনহাতে আৰু এমল মানুহে ইহঁতৰ দৰেই অপৰাধ কৰি ঘূৰি ফুৰিছে, অথচ মানুহৰ চকুত সিহঁত নপৰে, শাস্তিও নেখায়। ইয়াৰেই বা কাৰণ কি? সেই কথাও নেকলিউদতক চিন্তাত সোৱাই পৰিল।

তেওঁ এই সম্পৰ্কে লিখা গ্ৰন্থসমূহ অধ্যয়ন কৰি চাবলৈ মন ধৰিলে। কিন্তু পো-
কিনিলে বহুত। ল'ৰা, গাৰোকালা, কেৰি, লিট, মৌদলি, টেড' আদি লিখক
সকলৰ গ্ৰন্থবাজি খুব মনোযোগেৰে পাঠ কৰিলে। কিন্তু যিহানেই তেওঁ পাঠবলৈ
খৰিলে, সিহানেই হতাশ হ'ল। যি সকল লোকে অমূল্যমূল্য নৃষ্টিৰে বিজ্ঞান চৰ্চ্চা
নকৰে, বা নিজৰ কোনো অৱদান দিবলৈ নাই বা নিজে লিখিবলৈ বা কোনো
বৈজ্ঞানিক ভাৱৰ প্ৰতিবাদ কৰিবলৈ নাই, বা সেই সম্পৰ্কে অনেক শিক্ষা দিবও
নোখোজে কেৱল দৈনন্দিন জীৱনৰ কিছু প্ৰশ্নৰ উত্তৰ বিচাৰে, সেই বিলাক
মানুহৰ যেনে দশা হয় নেকলিউত্তৰো তেনেই হ'ল। কোজাৰী বিধি সম্পৰ্কে
হেজাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ বিচাৰি পোৱা যায়, কিন্তু তেওঁৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ নাই।

তেওঁৰ প্ৰশ্নটো হ'ল এই, “কিয় আক কি স্বপ্নৰ বলও কিছুমান মানুহে জান-
কিছুমান মানুহক জেলত বন্দী কৰি ৰাখে, নিৰ্যাণন ভোগায়, নিৰ্কাসনত দিয়ে,
বেতৰে কোৱায় আৰু কেতিয়াবা হত্যাও কৰে। অথচ তেওঁলোক নিজেও
সেই একে শাৰীৰেই লোক। সেই বন্দী হৈ থকা কয়দি বিলাকে যি বিলাক অপৰাধ
কৰিছিল, তেওঁলোকেও লোকচক্ষুৰ অন্তৰালত তেনে পাপকেই কৰি থাকে।
কিন্তু এই প্ৰশ্নৰ জবাব বিচাৰি তেওঁ যি অধ্যয়ন কৰিলে তাত দেখিবলৈ পালে
কেৱল কিছুমান প্ৰশ্নৰ অৱতৰণ। মানুহৰ ইচ্ছাশক্তি মুক্ত নৈৰ্দ্ধাৰিত ?
মানুহৰ মূৰৰ খোলাটো জুখি, তাৰ অপৰাধ কৰা প্ৰৱৰ্ত্তিৰ কিবা ভাৱ উলিয়াব
পাবিনে কি ? উত্তৰাধিকাৰী যত্ৰে মানুহে অসৎ প্ৰৱৰ্ত্তিবোৰ লাভ কৰেনে কি ?
সেইদৰে সৎ গুণ বিলাকো লাভ কৰিব পাৰেনে কি ? অধঃপতন কাক বোলে ?
হাৱা-পানী, খাঁড়, অজ্ঞতা, লোকক অমূল্যৰণ কৰা, কামনা, বাসনা আদিৰ লগত
মানুহৰ অপৰাধ-কৰা প্ৰৱৰ্ত্তিৰ কিবা সম্পৰ্ক আছেনে কি ? সমাজ কাক
বোলে ? সমাজৰ প্ৰতি মানুহৰ কৰ্ত্তব্য আৰু মানুহৰ প্ৰতি সমাজৰ দায়িত্ব কি
ইত্যাদি।

এই প্ৰশ্ন বোৰ উদয় হোৱা সময়ত, ছলীয়া ল'ৰা এটাই প্ৰশ্ন এটা উত্তৰ কিনিব
দিছিল, সেই কথা নেকলিউত্তৰ মনত পৰিল। তেওঁ ল'ৰাটোক বাটত লগ
পাই সুধিছিল,

“বইনা বানান শিকিছানে ?”

“হয় শিকিছোঁ।” ল'ৰাটোৱে উত্তৰ দিলে।

“তেন্তে ‘লগ’ বানান কোৱাছানে ?”

“কুসুমৰ ঠেং, নে অজ্ঞ কিবা ঠেঙৰ বানান ?” লবাতোৱে ওলোটাই
স্থিৰিলে।

বিজ্ঞানৰ কিতাপ বোৰত নেক্লিউদৰ্ভে অক্সিজেন কৰা প্ৰশ্নবোৰৰ জবাবো
এনেকুৱাই আছিল। অৱশ্যে পুস্তক বিলাকত বহু জ্ঞানগৰ্ভ তথ্য পোৱা যায়,
বহুত বস্তু কথো আছে। কিন্তু মূল প্ৰশ্ন যাহুহে যাহুহক কি স্বৰূপ বলত
শাস্তি দিয়ে, এই প্ৰশ্নৰ কোনো উত্তৰ নাট।

কিন্তু আশোচকনক কথা হ’ল যে, যদিও এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ নাই, তথাপি বহু
যুক্তিভৰ্কৰ অৱতাবণা কৰি প্ৰমাণ কৰাৰ চেষ্টা কৰা হৈছে যে শাস্তি দিয়া
বাৰম্বাৰো একেবাৰে অপৰিহাৰ্য্য।

নেক্লিউদৰ্ভে বহু অধ্যয়ন কৰিও, প্ৰশ্নৰ জবাব নেপাই, ভৱিষ্যতে তাৰ উত্তৰ
পাব খুলি আশা কৰি থাকিল। অৱশ্যে তেওঁ গভীৰ ভাৱে মনোনিবেশ কৰি
বিষয়টো সিমান অধ্যয়ন কৰাও নাছিল। ক্ৰমে এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ তেওঁৰ মনত
ভুমুকি মাৰিব খোজে হয়, কিন্তু তেওঁ তাত পতিয়ন যাবলৈ নাৰাজ।

একত্ৰিশ

দুগ্ৰাণ্ড বন্দী বিলাকৰ প্ৰথম দল জুলাই মাহৰ ৫ তাৰিখেই চাইবেৰীয়ালৈ
যাত্ৰা কৰা কৰা। মাচলভাকো এই দলৰ ভিতৰত ভুক্ত কৰা হৈছে।
নেক্লিউদৰ্ভেও সেই একেদিনাই যাত্ৰা কৰিবৰ কাৰণে যো-জা কৰিলে।

আগদিনা তেওঁৰ বায়েক আৰু ভিনিহিয়েক উভয়ে দেখা কৰিবলৈ
আহিছিল।

নেক্লিউদৰ্ভৰ বায়েক নাটালিয়া ইভ’নভ’ বাগ’জিনায়া বয়সত তেওঁতকৈ
দহ বছৰৰ ডাঙৰ; সৰু কালত তেওঁৰ ওপৰত বায়েকৰ যথেষ্ট প্ৰভাৱ পৰিছিল।
তেওঁৰ তদ্বাৰধানতেই তেওঁ ডাঙৰ দীঘল হৈছিল বুলি ক’লেও বেছি কোৱা নহয়।
বায়েকবোৰ তেওঁৰ প্ৰতি অকৃত্ৰিম স্নেহ আছিল।

যদিও বিবাহৰ সময়ত বায়েকৰ বয়স ২৫ বছৰ আৰু তেওঁৰ বয়স ১৫ বছৰ,
তথাপি তেওঁলোকে উভয়ে সমনিয়াৰ দৰে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। পৰলোকগত
‘নিকলেছা আৰ্টিন্ত নামৰ নেক্লিউদৰ্ভৰ বন্ধু এজনৰ লগত, নাটালিয়া প্ৰেমাৰ্পদ
হৈ পৰিছিল। বায়েক আৰু ভয়েক দুয়োজনেই নিকলেছাক বৰেই ভাল পাইছিল।

যি ভাল পোৱাই মাহুৰক সদাই যযযৰ ডোলেবে বান্ধি ৰাখে, তেওঁলোকৰ মাজত আছিল তেনে ধৰণৰ যযৰ আৰু প্ৰীতি ।

ভাব পিছত তেওঁলোকৰ মাজৰ এই ভালপোৱাত যুগে ধৰিলে । নেক্লিউডে সামৰিক বিভাগত যোগ দি হৈ পৰিল এজন সামৰিক বিষয়া । নাটালীয়াত কালক্ৰমত বিবাহ হুৱে হৈ পৰিল এজন লোকৰ স্ত্ৰী । বায়েক-ভায়েক দুয়ো-জনেই এসময়ত বিবিলাক বস্ত্ৰ ভাল পাইছিল, বিবিলাক বিষয় পছন্দ বুলি জান কৰিছিল, মানব সেৱা আদৰ্শ কৰি লৈছিল, নাটালীয়াই গ্ৰহণ কৰা তেওঁৰ স্বামী এই সকলো বিষয়তে সম্পূৰ্ণ অজ্ঞ আছিল । মাহুৰে নৈতিক উৎকৰ্ষতা লাভ কৰি পূৰ্ণতা প্ৰাপ্তিৰ কথা তেওঁৰ সমূলি বোধগম্য নহৈছিল । এবেহেন এজন লোকক বিষয় কবোৱা কথা নেক্লিউডে ভাবিবই নোৱাৰিছিল । তেওঁৰ ধাৰণা হ’ল যে একমাত্ৰ কামপ্ৰৱৰ্ত্তি চৰিতাৰ্থ কৰিবলৈ আৰু কিছু বৈযয়িক গুণ শাস্তিক কাৰণেই বায়েকে এই মাহুৰ জনক বাছি ল’লে ।

নাটালীয়াৰ স্বামীৰ জনসমাজত কোনো খ্যাতি নাছিল । তেওঁ বিখ্যে সম্পত্তিবান মাহুৰো নাছিল ; কিন্তু তেওঁ নিজ ব্যৱসায় চলোৱাত বেচ চালাক-চতুৰ আছিল । সময়ৰ খৰ বুজি উদ্যবনীতি আৰু বক্ষণশীলতা, দুয়োটা দৃষ্টি-ভঙ্গীকে তেওঁ কামত লগাইছিল । তেওঁৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধিৰ কাৰণে বিটোৱেই সুবিধা হয়, তাকেই তেওঁ ব্যৱহাৰ কৰিছিল । মহিলা সকলক ভাল লগাব পৰা কিছুমান গুণো তেওঁৰ আছিল । এনেবোৰ কৌশল খটাই তুলনামূলক ভাৱে তেওঁ এজন ভাল বিচাৰক হৈ, চাকৰী জীৱন গঢ়ি তুলিছিল । প্ৰথম বোৱন পাব হোৱাৰ পিছতেই তেওঁ বিদেশ ভ্ৰমণ কৰিবলৈ অহাত নেক্লিউডৰ লগত তেওঁৰ চিনাক্তা হয় আৰু সেই সুবিধাতে তেওঁ নাটালীয়াৰ প্ৰণয়কাৰী হৈ পৰে, যদিও নাটালীয়াৰ এই কামত তেওঁৰ মাকৰ অলপো সন্মতি নাছিল । মাকে বিবোধিতা কৰিছিল এই বুলি যে তেওঁ এজন নিয়ন্ত্ৰণৰ লোক আৰু নাটালীয়াৰ উপযুক্ত বৰ নহয় ।

নেক্লিউডে যদিও মাকৰ এই মনোৰূপিত প্ৰতিবাদ কৰিছিল, তথাপি তেওঁ তিনিহিয়েকক সমূলি দেখিব নোৱাৰিছিল আৰু পেটে পেটে তেওঁক ফুৰাও কৰিছিল ।

নেক্লিউডৰ বায়েক-তিনিহিয়েক উভয়ে মৰোঁলৈ আহিছিল । লগত তেওঁলোকৰ একমাত্ৰ সন্তান অনা নাছিল । আটাইতকৈ ধনীৰা হোটেল এটাত তেওঁলোক আছিল ।

নাটালিয়াই আহিয়েই তেওঁৰ হাঁকৰ পূৰণা ঘৰলৈ যাত্ৰা কৰিলে। কিন্তু খবৰ পাই আশ্ৰমখনী পেন্সনৰ পৰা আনিব পাৰিলে যে তেওঁৰ ভায়েকে ইতিপূৰ্বেই সেই ঘৰ ভ্যাগ কৰিছে। বৰ্তমান হোটেলৰ ভাৰা কোঠাত থাকে। খবৰ পাই নাটালিয়াই ভতালিকে সেই হোটেলত উপস্থিত হ'ল। লেভেৰা কাপোৰ পিন্ধা চাকৰ এটাক ছুৱাৰ মুখেতে পাই, সোধাত ক'লে যে ইতিমধ্যে তেওঁৰ ভায়েক জুৰিবলৈ ঘৰৰ পৰা ওলাই গৈছে। নাটালিয়াই চাকৰটোক ক'লে যে তেওঁ ভায়েকলৈ চিঠি এখন লিখি ৰাখি যাব খোজে আৰু তেওঁ থকা কোঠাটো দেখুৱাই দিব লাগে। চাকৰটোৱেও তেওঁক নি নেক্লিউদন্ত থকা কোঠাটো দেখুৱাই দিলে।

নাটালিয়াই ভায়েক থকা কোঠা ছুটা সাৱধানেৰে চকু ফুৰাই চালে। তেওঁ দেখিবলৈ পালে যে কোঠা ছুটা বেচ পৰিষ্কাৰ আৰু বস্তু বিলাক পৰিপাটিক সজোৱা আছে। নেক্লিউদন্তে পৰিষ্কাৰপৰিচ্ছন্নতা আগৰ পৰাই ভাল পাইছিল। নাটালিয়াই সেই কথা জানে। জাকজমকতাহীন, অথচ বেচ ধুনীয়াকৈ সজাই থোৱা বয়বস্তু আৰু আচৰাব বিলাক তেওঁৰ চকুত পৰিল। লিখাপঢ়া কৰা টেবুলৰ ওপৰত তেওঁ দেখিবলৈ পালে কাকতপত্ৰ হেঁচা দি ৰখা এটা ব্ৰডৰ কুকুৰ। এই কুকুৰটো আগৰ পৰাই আছিল। নাটালিয়াৰ সেইকথা মনত পৰিল। বিভিন্ন বিষয়ৰ কাকতপত্ৰ আৰু তেওঁৰ লিখনী বিলাক পৰিপাটিক টেবুলতে থোৱা আছে। কাগজ কটা ধেমুভিৰীয়া হাঁতীদাতৰ চুৰী এখন, ইংৰাজীত লেখা হেনৰী জৰ্জৰ কিতাপ এখন, আৰু দণ্ডবিধি সম্পৰ্কে লেখা বিভিন্ন পুস্তকাদিৰ লগতে ফৰাচী লিখক টাডে'ৰ কিতাপ এখনো টেবুলত পৰি আছে।

নাটালিয়াই টেবুলৰ কাষত বহি ভায়েকলৈ পত্ৰ এখন লিখিলে। তেওঁ সেইদিনা গধূলীয়েই তেওঁক লগ ধৰিবলৈ টানি লিখি থৈ গ'ল। তেওঁ ভায়েকৰ কোঠা ছুটা চাইচিতি নিজেও বিনয় মানিলে। তাৰপিছত তেওঁ হোটেললৈ ঘূৰি গ'ল।

ভায়েকৰ সম্পৰ্কে নাটালিয়াৰ মনত ছুটা ঞ্জই খেলালে। এটা হ'ল, কাটুং-চাক বিয়া কৰিব খোজা, যিটো কথা নগৰৰ মাহুৰৰ মুখে মুখে। আনটো হ'ল, নেক্লিউদন্তে ক্লক সকলক তেওঁৰ জমিদাৰীৰ মাটিবোৰ দান কৰি দিয়া। বহু লোক এই মাটিবোৰ দান কৰি দিয়া কথাটোত বাস্তৱৈতিক সোধা আছে যুজিও ভাবে। তেওঁলোকৰ মতে ই এটা সাংঘাতিক কথা। কাটুংচাক বিয়া কৰিব

খোজা কথাত অৱশ্যে ভেঙে সিয়ান বেয়াও পোৱা নাই। সকালৰ পৰা ভেঙেজোক
 ছয়ো এক কথাৰ মাহুৰ আছিল অৰ্থাৎ ছয়ো বুঢ়েনা আছিল। তায়েকে বুঢ়তাৰে
 সৈতে কাটুংচাক বিয়া কৰিব খোজা কথাটোৱে ভেঙক সন্তোষেই দিছে, তথাপি
 ভেঙৰ তায়েকে কাটুংচাৰ নিচিনা সাংখ্যাতিক মাহুৰ একতীক বিয়া কৰিব
 খোজা কথাই ভেঙক আভঙ্কিত নকৰি পৰা নাই। সন্তোষভট্টক ভেঙৰ আভঙ্কহে
 বেছি। গতিকেই ভেঙে স্থিৰ কৰিলে যে পাৰ্থৱ্যানে সকলো অজ্ঞি প্ৰৱেশ কৰি
 তায়েকক এই পথৰ পৰা আঁতৰাই আনিবলৈ চেষ্টা কৰিব, যদিও ভেঙে জানে যে
 এই কাম অতি দুৰ্দ্ধ।

ইটো কথাত অৰ্থাৎ ক্লষকক মাটিদিয়া কথাত ভেঙে সিয়ান শুকনু দিয়া নাই।
 সিয়ান বেয়াও পোৱা নাই, কিন্তু ভেঙৰ স্বামী এই সম্পৰ্কে খড়্গহস্ত। ভেঙে
 আশাকৰে যে নাটালিয়াই প্ৰভাৱ খটাই এই বিষয়ত তায়েকক বিবত
 কৰিব।

বাগ'জিনকীৰ ধাৰণা যে নেক্লিউদভৰ এনেবোৰ কাৰ্যৰ মূল কাৰণ হ'ল মনৰ
 অস্থিৰতা চঞ্চলতা আৰু আত্মগৰ্ব। উদ্দেশ্য হ'ল, লোক সমাজত সন্তীয়া বাহবা
 লোৱা, নিজৰ মৌলিকতা দেখুৱা আৰু মাহুৰৰ মাজত সববৰহী হৈ পৰা।

“মাটিখিনি খেতিয়কক লগাই দিয়া আৰু খাজানাখিনি খেতিয়কক দি দিয়াৰ
 কিবা অৰ্থ আছেনে?” ভেঙে ক'লে, “ভেঙে যদি মাটি দিবই খোজে ভেঙে
 গাব'লীয়া বেঙৰ জব্বাৰতে মাটিখিনি একেবাৰেই বিক্ৰী কৰি দিয়াই ভাল।
 ভেতিয়া হ'লেও কিবা এটা অৰ্থ হয়। কিন্তু খেতিয়কক মাটি লগাই, ভাব
 খাজানাখিনি খেতিয়ককে লবলৈ স্বত্ব দিয়া, পাগলামিৰ বাহিৰে একো
 নহয়।”

বাগ'জিনকীৰ চিন্তা হল যে আইনৰ সহায় লৈ নেক্লিউদভৰ অভিভাৱক
 এজন কেনেকৈ নিযুক্ত কৰি দিব পাৰে। ভেঙে নাটালিয়াক টানি ক'লে যে ভেঙে
 তায়েকক এই বিষয়ে পৰিচালকক বুজাই দিয়াই ভাল।

ব্যক্তি

সেইদিনা গধূলী বুৰি আহি নেক্লিউদভে বায়েকৰ চিঠিখন পাই, ততালিকে
 ভেঙক লগ ধৰিবলৈ ওলাই গ'ল। মাকৰ স্তব্ধ শিহ্নৰ পৰাই, ভেঙে নাটালিয়াক
 লগ পোৱা নাই। কোঠা এটাত বায়েক অকলে বহি থকা অৱস্থাতে নিক্লিউদভ

আহি উপস্থিত হ'ল। ওচৰৰ কোঠা এটাত তিনিহিন্দুকে ভেতিয়া বিশ্রাম লৈ আহিছিল।

বায়েকৰ গাত লিপিত বাই থকা এটা ক'লা চিহ্নৰ সাক্ষ্যৰ, আৰু ক'লা চুলিবিলাক আধুনিক কেঞ্চনেৰে পৰিপাট্টকৈ সজোৱা। সমবয়স্ক তেওঁৰ স্বামীতকৈ বয়সত কোমল যেন দেখুৱাবলৈ কৰা এচোটা বুলি দেখিলেই ধৰিব পাৰি।

ভায়েকক দেখিয়েই জাপ মাৰি উঠি, চিহ্নৰ পোচাকৰ খমখমনি তুলি, ইতিমধ্যে তেওঁ আগবাঢ়ি আহিল আৰু ভায়েকক সাৰটি ধৰি চুমা খাই, মৰম ক্ৰীতি জনালে। নেক্‌লিউদভেও হাঁহি মাৰি বায়েকক চুম্বন প্ৰদান কৰিলে। ভাবপিছত পৰম্পৰাৰ মাজত অদ্ভুত ধৰণৰ চকুৰ চাননি পাৰ হৈ গ'ল। যদিও এই চাননি অৰ্ধগুৰ্ণ ভৰাপি তাক ভাষাত প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰি। ইয়াৰ পিছত কিছুমান অৰ্ধসত্য কথাৰ অৱতারণা হ'ল।

“দেখিছে তুমি হঠপুট হৈ গাভৰু হৈ পৰিছা।” নেক্‌লিউদভে ক'লে।
বায়েকৰ মনত সন্তোষৰ তাৰ বিৰিদ্ধি উঠিল।

“আৰু তুমি খিণাই গৈছা ?”

“বাক তিনিদেউৰ খবৰ কি ?” নেক্‌লিউদভে সুধিলে।

“তেওঁ অলপ বিশ্রাম লৈছে। যোৱা ৰাতি তেওঁৰ অলপো টোপনি হোৱা নাই।”

বহু কথাই পৰম্পৰক ক'বলগীয়া আছে, কিন্তু কথাবোৰ মুখেৰে প্ৰকাশ নকৰিলে, ভাৱভাজীত প্ৰকাশ হৈ পৰিছে।

“মই তোমাৰ ভালৈ গৈছিলোঁ।” বায়েকে ক'লে।

“অ” মই খবৰ পাইছো। মই ঘৰ এৰি অহাৰ কাৰণ হ'ল, ঘৰখন মোৰ কাৰণে বৰ ডাঙৰ। অকলে তাত থাকি মোৰ অলপো ভাল নেলাগে তাত থকা বয়স্কবোৰবোৰো মোৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। সেইবোৰ তুমি লৈ গ'লেই মই ভাল পাওঁ। তাত থকা আচৰাৰ, চকী, বেজ সকলো।”

“অ” আগ্ৰাফেনা পেট্ৰেনাই মোক কৈছিল। মই বাওঁতে দেখিও আহিছোঁ।
ভাব বাবে ধন্যবাদ কিন্তু ... --- ---।”

এনে সময়তে হোটেলৰ পৰিচাৰকে কুশালী ট্ৰে এখনত চাহ আনি হাজিৰ কৰিলে।

পৰিচাৰিকে টেবুলখন চাকচিকুণ কৰি চাহৰ সজুলিবিলাক থ'লে। নাটালিয়া

আৰু নেক্সিউনত্ হুয়োজন নীৰৱ। নাটালিয়াই চাহ তৈয়াৰী কৰাত লাগিল
আৰু নেক্সিউনতে তেতিয়াও নিমাত হৈ বহি আছে।

অৱশেষত বায়েক ক'লে, “ডিয়েজী! মই সকলো কথা গম পাইছোঁ।
পিছে?” এই বুলি তেওঁ ভায়েকৰ চকুলৈ চালে।

“পিছে কি? তুমি জনাত মই ভালোই পাইছোঁ।”

“এনেকুৱা জীৱন যাপন কৰাৰ পিছত ভাইক সংশোধন কৰিবলৈ তুমি
কেনেকৈ আশা কৰিব পাৰা?” বায়েক হুৰিলে।

নেক্সিউনতে সৰু চকী এখনত পোন হৈ বহি, মনোবোণেৰে বায়েকৰ কথা
বোৰ শুনি আছে। তেওঁ একান্তমনেৰে শুনি আৰু বুদ্ধিৰাজি, প্ৰৱৰণবৰ উত্তৰ
দিবলৈ সাজু হৈছে। শেষৰবাৰ মাচলভাক দেখা কৰোঁতে তেওঁৰ মনোভাৱ
যেনে হৈছিল, সেই কথা এতিয়াও তেওঁৰ মনত ভাঁহি আছে। তেওঁৰ অন্তৰাশা
আনন্দ আৰু সকলো মানুহৰ প্ৰতি শুভ ইচ্ছাৰে পৰিপূৰ্ণ।

“ভাইক সংশোধন কৰা নহয়। মই নিজেহে সংশোধিত হ'বলৈ ইচ্ছুক।”
তেওঁ উত্তৰ দিলে।

“বিয়াৰাক নেপাতি অশু উপায়েৰেতো সেই কাম কৰিব পাৰি।”

‘মই ভাবোঁতে এইটোৱেই শ্ৰেষ্ঠ উপায়। ভৱশৰি এই বিবাহৰ জৰীয়ে
মই প্ৰবেশ কৰিম এখন নতুন জগতত ব'ত হয়তো মোৰ প্ৰয়োজন আছে।”

‘এই বিবাহৰ জৰীয়েত তোমাৰ যে কিবা সুখ হ'ব, মোৰ বিশ্বাস হয়,”
নাটালিয়াই ক'লে।

“মোৰ সুখ বাঞ্ছা কৰাটো আচল কথা নহয়।”

“অৱশ্যে সেইটো হয়। ভাইৰ যদি জন্ম বুলি কিবা আছে, তেতিয়া তায়ো
সুখী হ'ব নোৱাৰে। আনকি ভাই ভেনে ইচ্ছা কৰিবও নোৱাৰে।”

“সেই কথা সঁচা। তায়ো ইচ্ছা কৰা নাই।”

“মই বুজিছোঁ। কিন্তু জীৱনৰ।”

“হয়—জীৱন?”

“জীৱনে বিচাৰে এটা বেলেগ বস্তু।”

“জীৱনৰ দাবী একো নাই। কিন্তু যিটো জ্ঞান আৰু সত্য আমি ভাকেহে
কৰা উচিত।” বায়েকৰ মুখলৈ চাই নেক্সিউনতে কলে।

নাটালিয়াৰ মুখত এতিয়াও সৌন্দৰ্য্য বিস্তাৰ। কিন্তু তেওঁৰ মুখত আৰু

চকুৰ আশেপাশে ভেঙেৰা পৰাৰ চিহ্ন । এটা ছবুনিয়াহ কাঢ়ি নাটালিয়াই ক'লে,
“মই একো বুজি পোৱা নাই ।”

সককালত বায়েকৰে সৈতে একে লগে বং ধেমালি কৰি ডাঙৰ দীঘল হোৱা বহু
শক্তি, নেক্‌লিউদন্তৰ মনত জিলিকি উঠিল । বিবাহৰ পূৰ্বে নাটালিয়া যেনেকুৱা
মানুহ আছিল, এতিয়া সম্পূৰ্ণ বিপৰীত । নেক্‌লিউদন্তে ভাবি আচৰিত হয়,
কেনেকৈ বায়েকৰ এনেকুৱা পৰিৱৰ্ত্তন হ'ল ।

এনে সময়তে গুৰুগম্ভীৰ অখচ ধীৰে ধীৰে খোজ দি, বুকু ফিলাই বাগ'-
জিনকী সোমাই আহিল । এজোৰ চন্দৰাৰে সৈতে চকুজুৰি তপা মূৰটো আৰু
মিচ্‌মিটীয়া ক'লা টাবিগোঁফেৰে সৈতে চমৎকাৰ চেহেৰা বাগ'জিনকীৰ ।

“কিহে তোমাৰ ভালনে ? ভাল নে ?” বুলি তেওঁ নেক্‌লিউদন্তক কৰমৰ্দ্দন
কৰি আৱামী চকী এখনত বহি পৰিল ।

“তোমালোকৰ কথাবতৰাত মই বাধাই জন্মালোনে কি ?”

“একো বাধা জন্মোৱা নাই । মোৰ ক'বলগীয়া কথা মই সকলোৰে আগত
কওঁ ।”

নেক্‌লিউদন্তে ভিনিহিয়েকৰ বহুকণু দেখি নিজ গম্ভীৰ হৈ পৰিল ।

“হয়, আমি এওঁৰ মন্তলৰ বিলাকৰ কথা পাতি আছেঁ ।” নাটালিয়াই
ক'লে । “চাহ একো দিয়নে কি ?”

“অঁ দিখ পাৰা । এওঁৰনো মন্তলৰ কি ?”

“মোৰ মন্তলৰ হ'ল, নিৰ্দ্দাসিত কয়দি বিলাকৰ প্ৰথম দলটোৰ লগত চাইবেবী-
মাইল বোৱা । এই দলটোৰ লগত মোৰ দোষত নিৰ্দ্দ্যতিত হোৱা এজনী
ছোৱালীও আছে ।” নেক্‌লিউদন্তে ক'লে ।

“নিছে মই শুনিছোঁ ।” ৰে অকল সহযাত্ৰী হোৱা কথাই নহয়, তাতোকৈ অলপ
বেছি ।”

“হয় । তাই সম্ভৱ হ'লে মই বিয়া কৰিব খোঁজো ।”

“বুজিলো, কিন্তু তুমি বেয়া নেপালে এবাৰ কথা মই জ্বৰি খোঁজো । তাইক
তুমি কিয় বিয়া কৰিব খুজিছাঁ, মই একো বুজিব পৰা নাই । ইয়াৰ উদ্দেশ্যই
বা কি ?”

“মোৰ উদ্দেশ্য হ'ল যে এই ছোৱালীজনী প্ৰথম অধঃপতনৰ
কাৰণ হয়ে ” নেক্‌লিউদন্তে আচল কথাটো পৰিষ্কাৰকৈ প্ৰকাশ
কৰিব নোৱাৰাত নিজৰ ওপৰতে খং উঠিল ।

“মোৰ কথাটো হ’ল দোষী হলে। মই আৰু শাস্তি খালে ভাই।”

“যদি শাস্তি খাইছে নিশ্চয় মোৰৰ ভাগী ভায়ে। বিবৰণবাহী ভাই হ’বই নোহোৱে।”

“ভাই একেবাৰে নিৰ্দোষী।”

নেকলিউনভে আদিবে পৰা গোটেই ঘটনাৰ কথা বিবৰি ক’লে; বিখেয়কৈ কি কি ঘটনাৰ চক্ৰত ভাই দণ্ড পালে সেই কথাও ক’লে।

“অ হ’ব পাৰে। সেইটো হ’ল মুখ্য বিচাৰপতিৰ অসামৰ্থানতা আৰু লগতে নভবা নিচিন্তাকৈ জুৰৰ সকলে উত্তৰ দিয়াৰ ফলাফল। এনেকুৱা ক্ষেত্ৰত চিনেটৰ ওচৰত আপীল কৰিলেই হ’ল।”

“চিনেটে ভাইৰ আপীল নামঞ্জুৰ কৰিলে।”

“যদি চিনেটে নামঞ্জুৰ কৰিলে, তেন্তে আপীলৰ ভিত্তিয়েই নাছিল।” বাগ’-জিনস্কীয়ে ক’লে। “চিনেটৰ কাম হ’ল আইন প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত কিবা ত্ৰুটি আছিলে কি সেইটো বিচাৰ কৰা। গোটেই গোচৰটোৰ সাক্ষী লোৱাৰে পৰা আৰম্ভ কৰি শুণাশুণ বিচাৰ কৰা চিনেটৰ কাম নহয়। কিবা গুৰুতৰ ত্ৰুটি থাকিলে সত্ৰাটৰ ওচৰত আপীল কৰা দৰকাৰ।”

“হয়! সত্ৰাটৰ ওচৰতো আপীল দাখিল কৰা হৈছে। কিন্তু কৃতকাৰ্য্য হোৱাৰ অলপো আশা নাই। তাৰ কাৰণ হ’ল, প্ৰথমতে এই দৰ্খাস্ত বাৰ সংশ্লিষ্ট মন্ত্ৰী-মহললৈ তাৰ পিছত সেই মন্ত্ৰী বিভাগে আলোচনা কৰিব চিনেটৰ লগত, আৰু চিনেটে দোহাৰিব তেওঁলোকৰ পূৰ্বৰ বাৰ। শেষত ফলাফল একেই—নিৰ্দোষীৰেই শাস্তি বাহাল।

“প্ৰথমতে মন্ত্ৰীমহলে চিনেটৰ লগত আলোচনা কৰা কথাটো সত্য নহয়।” হাঁহিমাৰি বাগ’জিনস্কীয়ে ক’লে। “তেওঁলোকে ৰূপিত্ত্ববোৰ নিয়ম আদালতৰ পৰা পঠাই দিবলৈ নিৰ্দেশ দিব, আৰু কাকতপত্ৰবোৰ চাই যদি কিবা তুল ধৰা পৰে তেন্তে সেই অনুসাবে আদেশ জাৰি কৰিব। দ্বিতীয় কথা হ’ল, নিৰ্দোষীক কেতিয়াও শাস্তি বিহা নহয়। কাচিং কেতিয়াবাহে হ’ব পাৰে। কিন্তু সদাই দোষীকহে দণ্ড দিয়া হয়।” বাগ’জিনস্কীয়ে এই কথা কৈ, লগতে এটা সন্মোহনৰ হাঁহি মাৰিলে।

“কিন্তু মোৰ বিশ্বাস ওলোটো” ভিনিহিয়েকৰ ওপৰত বিৰক্ত হৈ নেকলিউনভে ক’লে, “মোৰ দৃঢ় বিশ্বাস, দণ্ডপ্ৰাপ্ত অধিকাংশ মানুহেই নিৰ্দোষী।”

“তাৰ্থ মানে?”

“মানে হ’ল নিৰ্দোষী নকহি যিহুজাই সেয়ে। ধৰক এই মানুহজনীক দোষী সাব্যস্ত কৰা হৈছে, বিহ দি হত্যা কৰাৰ অপৰাধত। মই জানো তাই একেবাবেই বিবৰণাৰী। এজন খেতিয়কৰ কথা মই কওঁ। তেওঁক অভিযুক্ত কৰা হৈছে একেই হত্যাব অপৰাধত, অথচ মই জনাত সেই মানুহজন একেবাবেই নিৰ্দোষী। যাক পুস্তক এহালক অভিযুক্ত কৰা হৈছে ঘৰত আগি সংযোগ কৰাৰ অপৰাধত। কিন্তু সঁচা কথা হ’ল, যি অভিযোগ কৰিছে, ঘৰত ছুই লগালে তেওঁ নিজে।”

“কথা হ’ল, আদালতত ভুলভাৱে হোৱা একো অসম্ভৱ নহয়। বৰং ভুলভাৱে হয়ই আৰু ভৱিষ্যতেও হোৱা সম্ভৱ। মানুহে সৃষ্টি কৰা অহুঠান কোঁতয়াও নিখুঁত নহয়।”

“এই বিলাকৰ বাদেও আৰু কিছুমান মানুহক অভিযুক্ত কৰা দণ্ড দিয়া হয়, অথচ এই দণ্ডিত মানুহবিলাকৰ মতে আৰু যি সমাজত তেওঁলোক ডাঙৰ দাঁঘল হৈছে সেই সকলৰ মতে, এইবোৰ কোনো অপৰাধেই নহয়।”

“তুমি কমা কৰিবা, তুমি যিদৰে ভাবিছা আচলতে কথাটো স্তেনেকুৱা নহয়। সকলো চোৰেই জানে যে চুবকৰা দোষণীয়। কোনেও চুব কৰা উচিত নহয়, ই নীতিবিকৰ।” বাগ’জিনস্কীয়ে ক’লে। ব্যঙ্গাৰ্থক হাঁহি মাৰি তেওঁ যি স্বৰত কথাৰাৰ ব্যক্ত কৰিলে, নেক্লিউনভৰ পেটেপেটে খং উঠিল।

“নহয়। প্ৰতি চোৰেই সেই কথা নেজানে। ‘চুব নকৰিবা’ বুলি সিহঁতক কোৱা হয়, সেই কথা সঁচা। কিন্তু বাস্তৱত সিহঁতে দেখে কি? কলকাৰখানাৰ মালিকৰ সিহঁতৰ প্ৰতি ব্যৱহাৰ কি? মালিকে সিহঁতক সদাই মজুৰি কম দি, পুৰিভ্ৰমৰ কিছু অংশ চুব কৰে। চুবকাৰে লগায় নানান ধৰণৰ কৰ কাটল আৰু বিষয়া সকলে জব্দবলতি এই কৰবোৰ আদায় কৰে। অগ্ৰাৱভাৱে আদায় কৰা কৰ আৰু ডকাইতি একেই।”

“কিয়? তুমি যি অৰ্থত কৈছা সি হ’ল অস্বাভাৱিকতা।” নেক্লিউনভৰ কথাৰ তাৎপৰ্য্য ব্যাখ্যা কৰি বাগ’জিনস্কীয়ে ক’লে।

“এই বিলাক কি বুলি কোৱা হয় সেই কথা মই নেজানো। মই কেৱল কৈছো যে এনে খটনা খটি থাকে।” নেক্লিউনভে ক’লে, “যাক আমি চোৰ বুলি কওঁ সি দেখে কি? সি দেখে যে চুবকাৰে নিতৌ ভাক ঠগিৰ লাগিছে। খিৰখিৰ খেতিৰ মাটি বাইজৰ উন্নতীয় সম্পত্তি হোৱা উচিত আছিল, জমিদাৰে কেতিয়াবাই কৃষকক ঠগি সেইখিনি হান্ধ কৰিলে। এতিয়া যদি কোনো কৃষকে সেই মাটিত থকা সকলো গছৰ ডাল ছুটামান বুটলি আনে, তেন্তে সি হৈ পৰে

চোৰ আৰু আমি তাক কাৰাগাৰৰ আঙ্গী কৰো। কিন্তু নি জানে নি চোৰ নহয়। যিবিলাক মানুহে তাক নিজৰ সম্পত্তিৰ পৰা বঞ্চিত কৰিলে গিহঁতহে আচল চোৰ। এইদৰে অত্যাৱ কৰি লোৱা সকলো সম্পত্তিখিনি তাৰ পৰিহালৰ আৰ্থৰ কাৰণে উদ্ধাৰ কৰা নিশ্চয় তাৰ কৰ্তব্য।”

“মই” ভোমাৰ কথা একো জ্বুজো আৰু বুজিলেও বাজি হ’ব নোৱাৰে। মাটি হ’ল এনেকুৱা বস্তু যি এজনৰ সম্পত্তি হ’বই লাগিব আৰু তুমি যদি ভাগা-ভাগি কৰিব খোজা তেন্তে।” বাগ’জিনকীয়ে মন্তব্য কৰিলে। তেওঁৰ বিশ্বাস হ’ল যে নেক্‌লিউজ্‌ এজন ছচিয়েলিষ্ট আৰু ছচিয়েলিষ্টৰ দাবী হল যে মাটিবাবী সকলো মানুহকে সমানে ভগাই দিব লাগে। এনেদৰে মাটি ভগোৱা যে এটা মূৰ্খামি, তাক তেওঁ সৰুজ্ঞে প্ৰমাণ কৰিব পাৰে। “তুমি যদি সমানে ভগাই দিয়া তেন্তে কেইদিনমানৰ ভিতৰতে, সেই মাটি পুনৰ কোনো চালাক চকুৰ আৰু পৰিভ্ৰমী মানুহৰ হস্তগত হ’বই হ’ব।”

মাটি সমানে ভগাই দিয়া কথা কোনেও কোৱা নাই। আচল কথা মাটি ব্যক্তিগত সম্পত্তি হোৱা উচিত নহয়। মাটি কিনাৰেচা বা খাজানালৈ লগোৱা নিষেধ হোৱা একান্ত প্ৰয়োজন।”

“সাঁ-সম্পত্তি আহৰণ কৰা মানুহৰ জন্মগত স্বত্ব। ই মানুহৰ স্বভাৱ। যদি সম্পত্তিৰ ওপৰত মানুহৰ স্বত্বই নেথাকে তেন্তে মানুহে মাটি চাহ কৰি খেতি কৰিবলৈ যাবই বা কিয়? প্ৰেৰণাই বা থাকিব ক’ত? সম্পত্তিৰ ওপৰত থকা স্বত্ব ধ্বংস কৰা মানেই হ’ল আমি বৰ্ষৰভালৈ উভতি যোৱা।” বাগ’জিনকীয়ে জোৰ দি ক’লে। জমিৰ ওপৰত ব্যক্তিগত স্বত্বৰ পক্ষে গভাৱগতিক যুক্তিৰেও তেওঁ অৱতারণা কৰিলে, তেওঁৰ মতে সেই যুক্তিবোৰ অখণ্ডনীয়। বাগ’জিনকীৰ দৃঢ় ধাৰণা যে মাটি পাবলৈ আৰু নিজৰ দখলত ৰাখিবলৈ মানুহৰ বেলে হাবিয়াস সেই কথাই প্ৰমাণ কৰে যে মানুহে মাটিৰ স্বত্ব অন্তৰেবে সৈতে বিচাৰে।

আনহাতে জমিদাৰ জমিৰ মালিক হোৱাৰ কাৰণেই বহু মাটি পণ্ডিত হৈ থাকে। তেওঁলোকে নিজেও ভোগ কৰিব নোৱাৰে আৰু যি পাৰে তাকো নিৰিয়ে। কিন্তু মাটি যদি উন্নয়নশীল হয়, তেন্তেই আনাবাদী হৈ এইদৰে কোঁতয়াও পৰি নেথাকে।”

“কিন্তু দিমিত্ৰী ইভ’নভচ্। তুমি যিদৰে কৈছা এইবোৰ পাগলামিৰ বাদে একো নহয়। বৰ্তমান সময়ত মাটিৰ মালিকানা উঠাই দিয়া সম্ভৱনে? এইবোৰ বৈছে ভোমাৰ ৰাণ্য-হুলজ মনোভাৱ। মই ভোমাক খোলাখুলকৈ এই কথা

কণ্ড।” বাপ’জিনকী হাৰুইজনৰ মুখ ক’লা পৰিল। তেওঁ উত্তেজনাৰে অৰ্থাৎ, হাত
ঠোকাঠুকি। বৃদ্ধা য়াৰ বে তেওঁ এই বিষয়টো অতি স্তম্ভন সহকাৰে গ্ৰহণ
কৰিছে। “মই ভোমাক কণ্ড যে বাস্তৱত প্ৰয়োগ কৰিবলৈ যোৱাৰ পূৰ্বে তুমি এই
কথাটো পুনৰ বিবেচনা কৰি চোৱা দৰকাৰ।”

“আপুনি মোৰ ব্যক্তিগত জমিজমাৰ কথা কৈছেনে কি?”

“হয় তাৰেই কথা কৈছোঁ। মই ভাবোঁ যে আমাৰ এটা বিশেষ দায়িত্ব আছে।
আমি যি পৰিস্থিতিত আছোঁ, তাৰপৰাই এই দায়িত্বৰ উদ্ভৱ আৰু সেই দায়িত্ব-
পালন কৰা কৰ্তব্য। আমি যি পৰিস্থিতিত জন্মলাভ কৰিছোঁ আৰু আমাৰ
উপৰি পুৰুষসকলৰ পৰা উত্তৰাধিকাৰ হ’লে যি সা-সুবিধা লাভ কৰিছোঁ,
সেইবিলাক আমাৰ পুত্ৰ-পৌত্ৰাদিয়েও যাতে ভোগ কৰিব পাৰে, তাৰ প্ৰতি
আমি লক্ষ্য ৰাখিব লাগিব।”

“মই ভাবোঁ ই মোৰ কৰ্তব্য—।”

“মই যি কৈছোঁ তাৰবাবে মোক ক্ষমা কৰিবা। মই নিজৰ কাৰণে এইবোৰ
কথা কোৱা নাই। মোৰ ল’ৰা-ছোৱালীৰ কাৰণেও কোৱা নাই। সিহঁতৰ ভৱিষ্যতৰ
কাৰণে মই সকলো ঠিক ৰাখিছোঁ। মই যি আৰ্জ্জন কৰোঁ, তাৰেই মোৰ গোটেই
পৰিয়াল স্মৃতি-সন্মোহৰ থাকিবলৈ যথেষ্ট। মোৰ ল’ৰা-ছোৱালীয়ে এইদৰে স্মৃতি-
সন্মোহেৰে দিন নিয়াৰ পাৰিব বুলি মোৰ বিশ্বাস। তুমি যি কৰিবলৈ গৈছা,
তাৰ বাৰা দিয়াত মোৰ কোনো ব্যক্তিগত স্বার্থ নাই। কেৱল মই ক’ব খোজোঁ।
যে, তুমি বিষয়টো সুবিবেচনা কৰি চোৱা নাই। মই নীতিৰ ফালৰ পৰা
ভোমাক কাম কাজবোৰ সমৰ্থন কৰিব পৰা নাই। মই খুব ভালকৈ ভাবি চিন্তি
চাবলৈ ভোমাক কণ্ড, তুমি পঢ়ি শুনিও চাব পাৰা—।”

“মোৰ কামবোৰ মোৰ ইচ্ছানুসাৰে হ’বলৈ দিয়ক। কি পঢ়া উচিত আৰু কি
পঢ়া অসুচিত, সেইটো মোৰ বিবেচ্য।” নেক্লিউদে ভিনিহিয়েকক ক’লে।
কথাখিনি কণ্ডতে নেক্লিউদেৰ মুখ শেঁতা পৰিল। তেওঁ অস্থমিত কৰিলে যে
তেওঁৰ হাতবোৰ ঠাণ্ডাত গোট মৰা যেন লাগিল, তেওঁ যেন নিজৰ ওপৰত কৰ্তৃত্ব
হেৰুৱাই পেলাইছে। তেওঁ স্নান হ’ল আৰু চাহৰ কাপত মুখ দিলে।

ভেদাংশ

“বাইদেউ! ভাগিন কিটাব ভালনে?” অলপ কান্ড হৈ নেকলিউদে হুধিলে।

বায়েকে ক’লে যে ল’ৰা-ছোৱালী হাল বৰ্তমান বুঢ়ী আইভাকব লগত আছে। তেওঁ আনন্দেৰে জনাব খোজে যে বৰ্তমান স্বামীৰ লগতো তেওঁৰ কোনো কন্দল নাই। সেইবোৰ অস্ত হ’ল। বায়েকে লগতে উল্লেখ কৰিলে যে সৰুকালত নেকলিউদে যেনেকৈ পুতলা ছুটা খেলিছিল, সিহঁতেও সেই দৰেই খেলে। তেওঁ যিদৰে এটা পুতলাৰ নাম ‘নিগ্ৰো’ আৰু আনটোৰ নাম ‘কৰাটী মহিলা’ দিছিল, সিহঁতেও তেনেকৈয়ে নাম দিছে।

ঠাহিমাৰি নেকলিউদে ক’লে, “সঁচাই সেইবোৰ কথা তোমাৰ এতিয়াও মনত আছে?”

“অঁ আছে, ভাগিনহঁতেও সেইদৰেই পুতলা খেলে।”

বিবক্তিকৰ কথোপকথনবোৰ শেষ হ’ল। নাটালিয়া নীবহ। কিন্তু বিবিলাক কথা একমাত্ৰ ভায়েকেই উপলব্ধি কৰিব পাৰে তেনেকুৱা কথাও স্বামীৰ আগত উলিয়াবলৈ তেওঁ সজোচ বোধ কৰে। তেওঁ অলপ বাহিৰা কথা উলিয়ালে। কেমনেকীৰ মাকে একমাত্ৰ পুত্ৰ হেকদাই শোকত অৰ্জ্জ্বিত হোৱা কথা ক’লে। দৈতবুদ্ধত কেমনেকীয়ে প্ৰাণ হেকদাৰ জন্মনা কল্পনা এতিয়া পিটাৰ্চবুৰ্গৰ সীয়া পাৰতৈ মক্কা পাইছেহি। মক্কাবাসীৰ মুখে মুখে সেট একেই কথা।

বাগ’জিনকীৰ মতে এইদৰে দৈতবুদ্ধত মানুহ হত্যা কৰা সাধাৰণ দণ্ডবিধিৰে দণ্ডনীয় হোৱা উচিত। এনেকুৱা হত্যাকাণ্ড সাধাৰণ আইনৰ গভীৰ বাহিৰে কথা কথা তেওঁ সমর্থন কৰিব নোৱাৰে।

নেকলিউদে তিনিহিৰেকৰ এই মন্তব্যৰ প্ৰতিবাদ কৰিলে। এই লৈ ছয়ো-জনৰ এটা নতুন বাক-ষিতগুা খটিল। কিন্তু পৰস্পৰে বিৰুদ্ধ মত গ্ৰহণ কৰাৰ কাৰণ কি কোনেও ব্যাখ্যা কৰা নাই। কেৱল প্ৰত্যেকেই নিজৰ মত আকৌ-পজালি মাৰি ধৰি থাকি আনজনৰ মতক নিন্দা কৰে।

বাগ’জিনকীয়ে অনুভৱ কৰিলে যে নেকলিউদে তেওঁৰ মত গ্ৰহণ কৰিব নোখোজে। বৰং তেওঁৰ উপদেশবোৰৰ নিন্দাহে কৰিব খোজে আৰু তেওঁৰ মতৰ অসাব্যতা প্ৰমাণ কৰিবলৈহে আগ্ৰহী।

আনহাতে নেক্লিউদভৰ ব্যক্তিগত কামকাজ আৰু ভেঙৰ সা-সম্পত্তিৰ যি ব্যৱস্থা কৰিব খুজিছে তাত তিনিহিৱেকে হস্তক্ষেপ কৰিব বোজাত ভেঙৰ খংহে উঠিল। (যদিও ভেঙৰ জানে যে ভেঙৰ অবিহনে ভেঙৰ বায়েক, তিনিহিৱেক আৰু ভাগিনিৱেকহঁতৰেই উত্তৰাধিকাৰী আৰু আপত্তি কৰিব লগীয়া কাৰণে আছে।) ভেঙৰ খং উঠিল এই বুলি যে, যিবিলাক ব্যৱস্থা আৰু আইন কানুন ভেঙে নিঃসন্দেহে অন্তায় বুলি বিবেচনা কৰে, এই নীচমনা মানুহজনে সেই-বিলাককে শ্ৰায় আৰু উচিত বুলি বিশ্বাস কৰে।

“আইন-কানুনৰ কাম কি?” নেক্লিউদভে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“আইনমতে এই বৈভয়ককাৰী এজনক সাধাৰণ হত্যাকাৰীৰ দৰে দণ্ড দিয়া দৰকাৰ।”

নেক্লিউদভৰ হাত ছখন পুনৰ ঠাণ্ডা হৈ আহিল।

“বুজিলোঁ, তাৰ পৰা হব কি?” খঙেৰে নেক্লিউদভে সুধিলে।

“সেইটোৱেই হব আচল শ্ৰায়।”

“যেন আইনৰ উদ্দেশ্য একমাত্ৰ শ্ৰায় কৰা?” নেক্লিউদভে ক’লে।

“যদি সেয়ে নহয়, তেন্তে আইনৰ উদ্দেশ্য কি?”

“আইনৰ উদ্দেশ্য হ’ল, শ্ৰেণীস্বাৰ্থ সংৰক্ষিত কৰা। মোৰ মতেৰে আইন হ’ল, বৰ্তমান আমাৰ নিচিনা শ্ৰেণীটোৰ সুবিধাৰ্থে স্থিতিবদ্ধতা আৰু স্বাৰ্থ বক্ষা কৰাৰ যত্ন বিশেষ।”

“ই এটা সম্পূৰ্ণ নতুন মত।” এটা মিঠ হাঁহি মাৰি বাগ’জিনত্বীয়ে ক’লে।

“কিন্তু আইনৰ উদ্দেশ্য সম্পূৰ্ণ বেলেগ বুলিয়েই সকলোৰে বিশ্বাস।”

“হয়, আইনৰ যি বেলেগ উদ্দেশ্য সি কাগজৰ পাততেই শেষ। বাস্তৱত গুলোটো আৰু মোৰ অভিজ্ঞতাইও তাকেই কয়। চলতি সমাজৰ বিবিধবদ্ধতা আৰু স্থিতিবদ্ধতা বক্ষা কৰাই আইনৰ কাম। যিবিলাক লোকে স্থিতিবদ্ধতাৰ বদৰনল বিচাৰে, বা সমাজক আগবঢ়াই নিব খোজে, এই আইন মতে ভেঙলোকৰ হয় ফাঁচি বা ভোগ কৰে নানান নিৰ্যাতন। তথাকৰিত বাস্তৱনৈতিক নিৰ্যাত্তিত লোক লকল পৰে এই গণ্ডীৰ ভিতৰত, আনহাতে চোৰ, ডকাইত আৰু খুনী আদি মানুহবোৰ হল সমাজৰ সাধাৰণ লোকভটৈ নিয়ন্ত্ৰণৰ আৰু আইনৰ কবলত পৰি সিহঁতে হয় পীড়িত আৰু নিৰ্যাত্তিত।”

“তোমাৰ কথা মই সমৰ্থন কৰিব নোৱাৰো। প্ৰথম কথা, তুমি কোৱাৰতে যিবিলাক লোকক বাস্তৱনৈতিক অপবাধত দণ্ডিত কৰা হয়, সেই মানুহবোৰ সৰ্ব-

সাধাৰণ মানুহতকৈ উন্নত জন্মৰ মানুহ বুলি মই নেভাবোঁ। বহু ক্ষেত্ৰত এই মানুহবোৰ লম্বাচৰ আৰক্ষীনাহে। বিবিলাক মানুহক তুমি সৰ্বসাধাৰণ মানুহতকৈ নিম্নস্তৰৰ আৰু দাগী বুলি আখ্যা দিছাঁ, সেই মানুহবোৰক দকে ইহঁতে বিপথগামী লোক।”

“কিন্তু মই এনে বহুত মানুহ লগ পাইছোঁ। বিবিলাকৰ নীতিজ্ঞান বা নীতিবোধ তেওঁলোকক দণ্ড-বিহা বিচাৰপাতিসকলতকৈ বহু শ্ৰেষ্ঠ। মই লগ পোৱা বিশেষ ধৰ্মগোষ্ঠীৰ মানুহবিলাকৰ নীতিবোধ কাৰোতকৈ হীন নহয়। তেওঁলোকে বিশ্বাস কৰা নীতিত দৃঢ়তাও বেছি—।”

বাগ'জিনকী অৱশ্যে লোকৰ কথাত ভোল বোৱা মানুহ নহয়। তেওঁৰ কথাত বাধা দিয়াও তেওঁ ভাল নেপায়। নেক্লিউদন্তৰ কথালৈ কোনো কণিষাক নিদ্রি তেওঁ নিজৰ মতামত ব্যক্ত কৰিলে। তেওঁৰ কথা শুনি নেক্লিউদন্তৰ খং আৰু চৰিলহে।

“বৰ্তমান সামাজিক ব্যৱস্থাক বক্ষা কৰা আইনৰ লক্ষ্য বুলি মই বিশ্বাস নকৰোঁ। আইনৰ উদ্দেশ্য হ'ল সংশোধন আৰু সংস্কাৰ কৰা—।”

“কাৰাগাৰ আৰু বন্দীশালত ধুনীয়া সংস্কাৰ হ'ব লাগিছে।” নেক্লিউদন্তে ক'লে।

“নাইবা সিহঁতক আঁতৰোৱা হৈছে।” একেবাহে বাগ'জিনকীয়ে ক'লে। “সমাজ উৎখাত কৰিব খোজা বিপথগামী আৰু নিষ্ঠুৰ মানুহবোৰক আঁতৰ কৰা হৈছে।”

“আচলতে সেইটো হোৱা নাই। তেনে ধৰণৰ একোকে কৰা নাই। ইয়াৰ এটাও সমাজে কৰিব পৰা ক্ষমতা নাই।”

“কিয় পৰা নাই? মই তোমাৰ কথাৰ একো অৰ্থ বুজি পোৱা নাই।” এটা কঠুৱা হাঁহি মাৰি বাগ'জিনকীয়ে ক'লে।

“পৌৰাণিক কালত দুই বিশ্ব শান্তি আছিল। এটা হ'ল দৈহিক আৰু আনটো হ'ল জ্ঞানগত। মই এই দুয়োধৰণৰ শান্তিক চায় সজত বুলি কৈছোঁ। কিন্তু কালক্ৰমত মানুহৰ নীতি নীতিবিলাক মানৱধৰ্মী হৈ পৰাত, এই শান্তি-বিলাক অচল হৈ পৰিছে। মই এইবোৰৰ কথাই কৈছোঁ।”

“তোমাৰ মুখৰ পৰা এইবোৰ একেবাহে বক্তব্য আৰু আচৰিত কথা ওলাইছে যেন লাগিছে।”

“হয়, মই আচৰিত আৰু বক্তব্য কথাই কৈছোঁ। কোনো মানুহক যদি বেয়া

কাম কৰে, ভৱিষ্যতে তেনে কাম নকৰিবৰ কাৰণে কোৱাই দিয়াই ভাল। তেনে শাস্তি দিয়া মই উচিত বুলি ভাবোঁ। সেইদৰে বি মানুহ সমাজৰ কাৰণে কৰ্ত্ত-
কাৰক আৰু বিপজ্জনক সেই মানুহৰ মুণ্ডচ্ছেদ কৰাই মজল। মই ভাবোঁ
এনেদৰে শাস্তি দিয়াৰ এটা অৰ্থ আছে আৰু সি বোধগম্য। কিন্তু বোৱা আদৰ্শত
অভ্যন্ত হোৱা আৰু ব্যৱসায়মূলক হৈ বিপথে বোৱা মানুহ এটাক জেলত দিয়াৰ
মানে কি? বাজহুৱা ধন ব্যৱ কৰি, (প্ৰতি মানুহৰ কাৰণে ৫০০ কবলতকৈও
অধিক) তুলাৰ পৰা ঠৈৰ খুটকলৈ লৈ বোৱাৰ অৰ্থ কি?”

“কিন্তু তুমি কোৱা কথা সত্য হ'লেও তাত এটা কথা আছে। বাজহুৱা ধন
ব্যৱ হোৱাৰ ফলতহে মানুহবোৰে স্থানান্তৰ আৰু কাৰাগাৰলৈ ভৱ কৰিছে।
নহ'লে তুমি, মই এইদৰে বহি থকাই অসম্ভৱ হ'লহেঁতেন।”

“কাৰাগাৰে আমাক নিৰাপত্তা দিয়া নাই আৰু দিবও নোৱাৰে। এই
মানুহবোৰ কাৰাগাৰত সদায় বন্দী হৈও নৈথাকে। সিহঁতক পুনৰ মুক্তি দিয়া
হয়। আনহাতে কাৰাগাৰত এই মানুহবোৰক আৰু অধিক অধঃপতনৰ মুখলৈ
ঠেলি দিয়ে। ফলত সিহঁত আৰু বিপজ্জনক হৈ পৰে।”

“তুমি ভেস্তে ক'ব খোজা যে কাৰাগাৰৰ প্ৰণালী উন্নত কৰি ইহঁতক সংশোধন
কৰা প্ৰয়োজন?”

“কাৰাগাৰ উন্নত কৰা সম্ভৱ নহয়। কাৰাগাৰ উন্নত কৰিবলৈ হ'লে, বৰ্ত্তমান
আমাৰ শিক্ষাৰ শিতানত যিমান ধন ব্যৱ কৰা হৈছে তেনেকুৱা আৰু এণ্ডণ
টকাৰ প্ৰয়োজন হ'ব। ফলত এই মেটমৰা কৰৰ ভাৱ বাইজেই বহন কৰিব
লাগিব।”

“কিন্তু কাৰাগাৰৰ কিছু ক্ৰটিবিচ্যুতি থকা মানে আইন বাস্তৱ হৈ বোৱা
সুজায়েই।” নেকলিউদৰ কথাৰ কৰ্ণপাত নকৰি বাগ'জিনকীয়ে ক'লে।

নেকলিউদভেঙে জোৰেৰে ক'লে, “এই ক্ৰটিবিচ্যুতিবোৰৰ কোনো প্ৰতিকাৰ
নাই।”

“তেনেক'লে, তেনেক'লে আমি কি সিহঁতক বধ কৰিব লাগিব, নাইবা
এজন বাজবোতিজ পুৰুষে কোৱাবলৈ, সিহঁতৰ চকু কাটি পেলাব লাগিব?”

“ঈ হয়। তেনেকুৱা কৰা নিষিদ্ধ হ'লেও কামত আছে। কিন্তু বৰ্ত্তমান চলতি
প্ৰথা হ'ল সম্পূৰ্ণ অভ্যাচাৰী আৰু নিৰ্দল। অকল নিৰ্দলেই নহয়, নিৰ্দোষো।
ভাৰ্য্যকৰিত অভ্যাচাৰী আৰু অধুত কোঁজৰাৰী বিবিবোৰৰ প্ৰয়োগত মানুহে যে
কেৱলৈকৈ সচেতন ভাৱে অংশ গ্ৰহণ কৰিব পাৰে, তাক বুজাই কঠিন।”

বাগ'জিনকী মাহুজজন ক'লা পবিল। "কিন্তু এনেকুয়া কামেই মইভো কবি
আছে।" ভেঙ ক'নে।

"সেইটো আপোনাৰ ব্যাঙ্গোৱ। আপুনি কবিত পাৰে। কিন্তু মোৰ পক্ষে
এইবোৰ বুজা সাধ্যাতীত।"

কঁপা কঁপা মাতৰে বাগ'জিনকীয়ে ক'লে, "মই ভাবোঁতে বহু কথাই তুমি
বুজিবলৈ বাকী।"

"মই এটা দৃষ্টগীয়া ল'ৰাৰ কথা কওঁ। এই ল'ৰাটোক দণ্ড দিবৰ কাৰণে
চৰকাৰী উকীলৰ কি যে প্ৰচেষ্টা। কিন্তু যেই কোনো ক্ষুদ্ৰ মনোভূতিৰ মাহুজে
সেই ল'ৰাটোৰ প্ৰতি সহানুভূতিশীল নহৈ নোৱাৰিলেহেঁতেন। এইদৰে বিবৰ্ণক
আৰু নিষ্ঠুৰ কামবোৰ চলাই যোৱাই আদালতৰ কাম।"

"ভেনে বুলি ভবা হ'লে বিচাৰ বিভাগত মই কামেই নকৰিলোহেঁতেন।"
খিয় হৈ বাগ'জিনকীয়ে ক'লে।

নেকলিউদন্তে মন কৰিলে যে চক্ষ্মাৰ আঁৰত তিনিহিৰেকৰ চকুত কিবা এটা
জিলিকি উঠিছে।

"চকুলোনে কি?" ভেঙ নিজে নিজে ভাবিলে। সঁচাই অভিমানে ভজ
হোৱাত তিনিহিৰেকৰ চকুৰ পৰা চকুলো বৈছে। বাগ'জিনকীয়ে খিড়িকীৰ
ওচৰলৈ গৈ, কমালখন জেপৰ পৰা উলিয়াই চক্ষ্মাজোৰ মচি ল'লে আৰু পিছত
চকুলোবোৰ মচি পেলালে।

তাৰ পিছত ভেঙ ঘূৰি আহি, চিগেৰেট হ'পি নীৰৱে চ'কাৰ ওপৰত বহি
থাকিল।

বান্ধক আৰু তিনিহিৰেকক এই দৰে ক্ষুদ্ৰ কবি নেকলিউদন্তৰ নিজৰো বেয়া
লাগিল। বিশেষকৈ বেয়া লাগিল এই বুলি যে, ভেঙ পিছদিনাই বিদায় লৈ গুচি
যাব বহু দূৰলৈ আৰু পুনৰ ভেঙলোকৰ লগত দেখা সাক্ষাৎ হোৱাৰ আশা
একেবাৰে নাই।

এইদৰে খেলিমেলিৰ ভাৱত ভেঙলোকৰ পৰা বিদায় লৈ ভেঙ নিজ
খালহানিকৈ ঘূৰিল।

"মই কোৱা কথা সকলো সঁচা হ'ব পাৰে। কিন্তু মই কথাখিনি ভাল ভাবেৰে
নকলোঁ।"

চৌত্রিশ

বিধন বেলগাঁড়ীত কয়দিবিলাকৰ প্ৰথম দলটো যোৱা কথা সেই গাঁড়ী তিনি বজাত মন্দ্ৰোৰ পৰা এবাৰ কথা। এই দলটোৰ ভিত্তবত ৰাচলভাও আছে। নেকলিউদে ঠিক কৰিলে যে তেওঁ বাৰ বজাত জেল গেটত উপস্থিত থাকিব। তেওঁৰ উদ্দেশ্য হ'ল জেলৰ পৰা উলিয়াই অনা এই দলটোৰ লগে লগে তেওঁও ষ্টেচনলৈ যাব আৰু বেলখন এবাৰ সময়ত তেওঁও উপস্থিত থাকিব।

আগদিনা ৰাতি, তেওঁৰ বস্ত্ৰবিলাক টোপোলা টোপোলকৈ ৰাছোতে আৰু কাকতপত্ৰবোৰ জাৰি জোকাৰি লুটিয়াই বগবাই চাওঁতে তেওঁৰ ডায়েৰীৰ এই কথা ফাঁকি চকুত পৰিল। পিটাৰ্চবুৰ্গলৈ যোৱাৰ পূৰ্বে, তেওঁ এই কথাখিনি টুকি থৈছিল।

“কাটুংচাই মোৰ ভাগ স্বীকাৰ গ্ৰহণ কৰিবলৈ ৰাজী নহয়। তাই নিজেই ভাগৰ বলি হ'ব খোজে। তাই নিজকে ভাব বাবে প্ৰস্তুত কৰিছে আৰু ময়ো কৰিছোঁ। তাইৰ অন্তৰত যি পৰিবৰ্ত্তন ঘটিব লাগিছে, দেখি মই সন্তোষ পাইছোঁ। যদিও বিশ্বাস কৰিবলৈ টান, তথাপি মোৰ অনুমান তাই যেন জীৱন কিবাই পাইছে।” ভাব পিছত তেওঁ আৰু পঢ়ি গ'ল। “যদিও মোৰ জীৱন কঠিন হৈ পৰিছে, তথাপি মই বেচ আনন্দিত। মই গম পালো যে আত্মতালত তাই গৰ্হিত ব্যৱহাৰ কৰিছে। এই কথাত মই অতিশয় দুঃখিত। অৱশ্যে ইমান দুঃখিত হয় বুলি মই ভবাই নাছিলো। -তাৰ লগত কথা পাতিবলৈ মোৰ ঘিণহে লাগিছিল। কিন্তু ততালিকে মোৰ মনত ভাব খেলালে যে যি কাৰণত তাইক মই ঘিণ কৰিবলৈ ওলাইছোঁ, তেনেকুৱা ঘূৰ্ণ্য কাম কতবাৰ মই নিজেই কৰিছোঁ। তেনে কামৰ কাৰণে মই নিজেও দোষী। ততালিকে মোৰ নিজৰ প্ৰতি বিদ্ৰাৱ আছিল। তাইৰ প্ৰতিও মোৰ পূতৌ হ'ল। মোৰ মন আকৌ প্ৰকুৰ হৈ পৰিল। আমি যদি সময়মতে আমাৰ নিজৰ চকুৰ জ্যোতি বৃদ্ধাত নিজেই সন্মৰ্ষ হওঁ, তেন্তে আমি নিজেই কিমান দয়ালু হৈ পৰিম।” এইখিনি কথা পঢ়ি তেওঁ আকৌ লিখিলে, “আজি নাটালিয়াক লগ ৰখিবলৈ গৈছিলোঁ। নিজৰ আত্ম সন্তোষৰ ফলতেই মই নিৰ্দ্ধয় হৈ পৰিলোঁ। ফলত মোৰ মনটো গধুৰ হৈ পৰিল। অৱশ্যে উপদ্রো নাছিল। কালিৰ পৰা হয়তো নতুন জীৱন আৰম্ভ হব।

অভীভব প্ৰতি চিৰ বিদায়! বহু নতুন ভাৱ আহি হেমোলনি তুলিছে; কিন্তু সেইবিলাক মই আঁত লগাব পৰা নাই।

পিছদিন শুই উঠিয়েই, আগ দনা তিনিহিয়েকৰ লগত অনৰ্থক ভৰ্ত্ত্বিকৰ হোৱাৰ বাবে তেওঁৰ অমুশোচনা হ'ল।

“মই এইদৰে গুচি যাব নোৱাৰোঁ।” তেওঁ ভাবিলে। “মই তেওঁলোকৰ গুচবলৈ গৈ এটা বুজাবুজি কৰি পেলোৱা উচিত।”

কিন্তু তেওঁ ঘৰীটোলৈ চাই দেখিলে যে তেওঁৰ সময়ৰ একেবাৰে নাটনি। তেওঁ খবৰেদাকৈ গৈ প্ৰথম কয়দি দলটো যাত্ৰা কৰাৰ সময়ত উপস্থিত হ'বই লাগিব। দেবি কৰা উচিত নহয়। তেওঁ লৰালৰিকৈ কয়বন্ধুৰোৰ ঠিক কৰি কিছুমান চাকৰ এটাৰ হাতত ষ্টেচনলৈ দি পঠালে। কিডছিয়াৰ স্বামী তাৰচো তেওঁৰ লগত যোৱাৰ কথা। গতিকেই তেওঁ ঘোঁৰা গাঁৱী এখন ধৰি জেলৰ ফালে কোব ল'লে।

কয়দি দলটো যখন গাড়ীত যোৱাৰ কথা, সেই গাড়ী নেক্লিউদতে যাব খোজা গাড়ীতকৈ দুঘণ্টাৰ আগতে এৰিব। গতিকেই নেক্লিউদতে তেওঁৰ ঘৰৰ মালিকক পাওনা ভাৰা ততালিকে আদায় দি, সেই ঠাইৰ পৰা চিৰবিদায় ল'লে।

তেতিয়া জুলাই মাহ। অতিপাত গৰম। পৰি থকা শিল, ইটাৰ দেৱাল, আৰু ঘৰত ব্যৱহাৰ কৰা লোহা লক্ষৰ আটাইবোৰ উত্তপ্ত। এই উত্তাপ বাতিও সাম কটা নাছিল। আনকি আকাশৰ বতাহ পৰ্য্যন্ত জুই ছাই যেন গৰম হৈছিল। কেতিয়াবা এছাটি বতাহ আহিলেও সি ঠাণ্ডা পেলাওক চাৰি গৰমহে বৃদ্ধি কৰিছিল আৰু বতাহৰ লগত, আহিছিল দমেদমে ধূলি, বালি, আৰু কিবাকিবি তেলৰ গেট গোন্ধ।

বাত্তাত চলাফুৰা কৰা মাহুহ একেবাৰে পাতল। যি দুই এজন বাহিৰ ওলাইছিল, তেওঁলোকেও আলিৰ ওপৰত পৰি থকা, গছৰ ছাঁৰ তলে তলে, একলীয়া হৈ খোজ দিছিল। গাঁৱলীয়া মাহুহ কিছুমানে, ভৰিত গছৰ ছালৰ ফাঁদটি পিন্ধি, বাত্মা মেৰামতি কামত ব্যস্ত। বদৰ পোৰণিত সিহঁতৰ মুখবোৰ মেঘবৰ্ণ হৈ পৰিছিল। কিছুমান পুলিচে, ইউনিফৰ্ম পিন্ধি, ককালত একোটা ৰিডলভাৰ পিন্ধি, বিৱৰ্ণ যুখেৰে, বাত্মাত ইকাল সিকাল কৰি খোজ চলাই আছিল। ঠায় গাঁৱীবোৰে এই জুই ছাই বদতে টিলিঙা বজাই, পাৰ হৈ গৈ আছে।

দেকগিউল্ড, গৈ বেডিয়া জেলগেট পালেগৈ তেডিয়াও কয়দি দলটোক
 ষ্টেচনলৈ নিবলৈ সাজু কৰিব পৰা নাই। পূৰা চাৰি বছাৰ পৰা তেডিয়ালৈকে
 জেল কৰ্মপক্ষই কয়দি দলটোক বখীয়া চিপাহী দলটোক চমজাই দিয়া কাৰ
 চলিয়েই আছিল; এই কয়দি দলটোত ৬২৩ জন পুৰুষ আৰু ৬৪ গৰাকী মহিলা
 আছিল। বেজিষ্টাৰী লিষ্টমতে, বখীয়া দলটোৱে কয়দিবিলাক গন্তি কৰি চমজি
 লৈছিল। দুৰ্গল আৰু বেমাৰী মাহুৰবোৰক দলটোৰ পৰা বাছি বেলেগাই
 ৰাখিছিল।

এজন নতুন ইঞ্চপেক্টৰ, তেওঁৰ লগত দুজন সহকাৰী, এজন ডাক্তৰ,
 এজন ডাক্তৰৰ সহকাৰী, কনভয় দলটোৰ দায়িত্বত থকা অফিচাৰ আৰু তেওঁৰ
 কেৰেনী, আটাইবোৰ জেলৰ দেৱালৰ ছাঁত, টেবুল এখন পাৰি, ওচৰতে বহি,
 কয়দি বিলাকৰ গন্তি লৈছিল। কয়দিবিলাকক এজন এজনকৈ মাতি, সিহঁতক
 কিছু প্ৰশ্ন কৰি, কথাবোৰ কাগজত টুকি লৈছিল।

ব'দ আহি ক্ৰমে টেবুলৰ ওচৰ পালেহি আৰু বোদ্ৰ-তাণ ক্ৰমে বৃদ্ধি হ'ল।
 ওচৰতে কয়দিবোৰে জুম বান্ধি ধৰাত বতাহ আৰু গৰম হৈ পৰিল। অফিচাৰ
 বিলাকৰো গৰম অসহ্য লাগিল।

“হায় ভগ'বান্! ইহঁতৰ হিচাব গোৱা অস্তই নহবনে কি?” কনভয়ৰ
 দায়িত্বত থকা অফিচাৰজনে ক'লে। এই অফিচাৰজন ওখ, শকত আৰু মুখখন
 বঙা। তেওঁ চিগেবেটে হুঁপি হুঁপি গৌককোচাৰ মাজেদি ধোঁৱা উৰুৱাই আছে
 আৰু কেডিয়াৰা চিগেবেট দালত টান দি কিছু ধোঁৱা পেটলৈ স্ফুৰাই দিয়ে।

“তোমালোকে মোৰ জ্ঞান মাৰিবা যেন পাইছোঁ। ইমানবোৰ মাহুৰ ওলাল
 ক'ব পৰা? আৰু কিমান আছে?”

কেৰেনী জনে লিষ্ট খনলৈ চহু দিলে।

“মহিলাবিলাকৰ বাদে আৰু ২৪ জন পুৰুষ কয়দিৰ বিৱৰণ ল'বলৈ বাকী।”

পৰীক্ষা কৰি বিৱৰণ ল'বলৈ বাকী থকা কয়দিবোৰে ইটোৰ পিছত সিটোকৈ
 শাৰি পাতি, অসহ্য বদত তিনি ঘণ্টা ধৰি থিয় হৈ আছিল। কনভয় অফিচাৰ
 জনে ধমক দি চিঞৰ মাৰি ক'লে, “থিয় হৈ কি চাইচ। ওচৰ চাপি নাহ
 কিয়?”

জেলগেটৰ সমুখৰ চোভালড এইবোৰ কাণ্ড চলি থাকোঁতেই, কয়দিবিলাকৰ
 টোপোলা টুপলি আৰু বেমাৰী মাহুৰবোৰ কড়িয়াই নিবৰ কাৰণে সুবিধনবাদ
 গাড়ী আহি হাজিৰ হ'ল। একাৰু জুম বান্ধি থিয় হৈ আছে কয়দিবিলাকৰ

সংশয়ীয় বহুলোক। সুবিধা পালে কথা এবাৰ পাতিবৰ কাৰণে আৰু বহু-বহু
এটা শুভ দিবৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰি আছে।

নেকলিউকডো এওঁলোকৰ মাজতে থিয় হ'ল।

ডেও প্ৰায় এঘণ্টামান থিয় হৈ থকাৰ পিছত ডেওৰ কাণত বাজি উঠিল,
কয়দিবিলাকৰ ভৰিত লগাই ধোৱা জিঞ্জিৰীৰ বন-বননি, মাহুহ বিলাকৰ
পদধ্বনি অকিচাৰৰ হুহুম আৰু মাহুহ বোৰৰ গুণগুণনি।

প্ৰায় পাঁচ মিনিট এনেদৰে আৱাজ উঠিল। এই পৰিস্থিতিটোৰ ভিতৰত
কিছুমান বাদৰ গেটৰ বাহিৰ ওলাল আৰু কিছুমান ভিতৰত সোমাল।
অবশেষত 'কমাণ্ড' দিয়া হল। এটা বৃহৎ আৱাজ কৰি জেলপেট খোল খালে।
জিঞ্জিৰী বিলাকৰ আৱাজ বাঢ়ি গ'ল। কনভয়ৰ লগত যাব লগা চিপাহীবিলাক
বাস্তৱলৈ ওলাল, কাছত বাইফেল লৈ, বৃত্তাকাৰ হৈ সিহঁতে থিয় দিলে। এইটো
হ'ল সাধাৰণতে অবলম্বন কৰা কোমল। তাৰ পিছত আকৌ এটা 'কমাণ্ড'
দিয়া হ'ল। কয়দিবিলাকে দুজন দুজনকৈ শাৰি পাতি ওলাই আহিল, তকলাবুৰত
ডাঙৰ কেৰুৰ আকৃতিৰ একোটা টুপী। কাছত একোটা বোজা, এহাতে কাছৰ
বোজাটো ধৰি আৰু আনহাতে ভৰিৰ শিকলি ধৰি আগ বাঢ়িল।

প্ৰথমতে আহিল সশস্ত্ৰ কাৰাদণ্ডত দণ্ডিত হোৱা কয়দি বিলাক। পাতি
একোটা হলৌ চোলা আৰু চোলাৰ পিঠিকালে একোটা মাৰ্কা মৰা আছে।
সিহঁত আটাইবোৰকে একোটা ধূসৰবৰ্ণৰ লংপেট পিন্ধিবলৈ দিয়া হৈছে। এই
মাহুহ লোপাৰ ভিতৰত ডেকা, বুঢ়া, কীণোৱা, শকত, শেঁতা পৰা, বঙা ক'লা,
গোঁফ থকা আৰু নথকা, কচ, তাতাৰ আৰু ইহুদি আদি নানা ধৰণৰ লোক
আছে, সিহঁতে হাত আগলৈ মাৰি মাৰি আগ বাঢ়িল। দহখোজমান দিওঁতেই
পুনৰ ব'বলৈ হুহুম পৰিল। খোজ দিওঁতে ভৰিৰ লোহাৰ শিকলিবিলাকৰ
বনক, বনক আৱাজ। কয়দি বিলাক চাৰি পাতি থিয় হ'ল। ইয়াৰ পিছত
আছিল বুৰ খুৰোৱা এদল, সাজপাৰ পূৰ্বৰ দলটোৰ দৰেই, ভৰিত শিকলি
নাই। হাতত হেণ্ডকাফ্ লগোৱা আছে, ইহঁত নিৰ্কাঁসন দণ্ড প্ৰাপ্ত। সিহঁতেও
গহীনাই খোজ কাঢ়ি আহি শাৰি পাতি বৈ পৰিল। ইয়াৰ পিছত আহিল
নিজৰ খেলে নিৰ্কাঁসন দিয়া কয়দিৰ দলটো।

সেইদৰেই তিবোতা মাহুহবোৰো জেলৰ পৰা ওলাই আহিল। প্ৰথমতে
সজয় দণ্ড প্ৰাপ্ত বাৰীসকল। এওঁলোকৰ সাজ পাৰত আছে বুৰত এখন ক'মল,
পাতি ধূসৰ বৰ্ণৰ হলৌ চোলা। ইয়াৰ পিছত আহিল নিৰ্কাঁসন দণ্ড প্ৰাপ্ত বৰী

সকল আৰু অস্ত্ৰাস্ত্ৰ নাৰীবিলাকে স্ব-ইচ্ছাই দণ্ডিত স্বামী সকলৰ পদাঙ্কস্বৰূপ কৰিবলৈ আহিছে। নিজৰ গাওঁ বা নগৰত যেনে সাজ পাৰ পৰিধান কৰে এওঁ-লোকৰ গাতো তেনে সাজ পাৰ। কিছুমানৰ কোলাত একোটা কেচুৰা।

এই নাৰীসকল অহাৰ লগে লগে আহিল এসোপা লৰা-ছোৱালী, সিহঁতে এই মাইকী মাহুহ সোপাৰ মাজত সোমাই পৰিল।

পুৰুষ কয়দি নিজ নিজ ঠাইত নীৰৱে থিয় হৈ আছে। কেৱল মাজে মাজে একোটা কাহ, আৰু কেতিয়াবা সৰুসুৰা একোটা মন্তব্য শুনিবলৈ পোৱা যায়।

কিন্তু নাৰী কয়দীসকলৰ মাজত অবিৰাম কথা বতৰা চলিয়েই আছে। ডেওঁলোকৰ মুখ বন্ধ নহয়।

নাৰী কয়দীবিলাক ওলাই আহোঁতে, মাচ'লডা নেকলিউদডৰ চকুত পৰা যেন ভাৱ হ'ল; কিন্তু ততালিকে দলৰ মাজত হেৰাই পৰিল। কেৱল ধূসৰ বৰ্ণৰ কিছুমান শ্ৰাণী তেওঁৰ চকুত পৰিছে। এই সমস্ত মাহুহ স্ত্ৰী আৰু পুৰুষ আটাই-বোৰ যেন মল্লভ-গুণ-বিৰজিত। তিবোতা মাহুহবোৰৰ পিঠিত একোটা বোজা আৰু কাষত একোটা কেচুৰা, সিহঁতে মটা মাহুহবোৰৰ পিছতে থিয় হৈ আছে।

জেলাৰ ভিতৰত সকলো কয়দিৰ গন্তি লোৱা হৈছিল যদিও, কনভয়ৰ দায়িত্বত থকা অফিচাৰজনে পুনৰ গন্তি ল'লে। লিষ্টিত থকা নম্বৰ আৰু কয়দিবিলাকৰ গাত থকা নম্বৰ মিলাই চালে। কয়দিবিলাকৰ বহুতেই ঠাই সলাই থকাৰ কাৰণে, এই হিচাপ লওঁতে বহুপৰ লাগিল।

কনভয়ৰ লগত যাবলৈ অহা চিপাহীবিলাকে, কয়দিবিলাকক পিছলৈ খেলি দি পুনৰ গন্তি কৰিলে। এইদৰে গন্তি লোৱা শেষ হ'লত কনভয়ৰ দায়িত্বত থকা বিষয়াজনে যাজাৰ আদেশ দিলে। লগে লগে কয়দিবিলাকৰ মাজত হুৱাহুৱি পৰিল। শাৰীৰিক ভাৱে দুৰ্বল, মাহুহবোৰ আৰু লৰা তিবোতাবোৰ হৰযুৰকৈ গাড়ীত উঠিবলৈ কোৱা ল'লে। গাঁৱীত টোপোলা টুপলিবোৰ দলিয়াই দি বেগা-বেগিকৈ গাড়ীত উঠিবলৈ ধৰিলে। কোলাৰ কেচুৰা কিছুমানৰ কান্ধোন উঠিল। ওখাপি কেচুৰালৈ আঙকান কৰি তিবোতা মাহুহবোৰ গাড়ীত উঠি বহি পৰিল। কিছুমান লৰা ছোৱালীয়ে হাঁহি থিকিন্দালি কৰি গাড়ীৰ ওপৰত ঠাই দখল কৰিবলৈ খেলাখেলা লগালে। মনমাহি জুলুকা লাসি থকাৰিকছন কয়দিও গাড়ীত উঠিল।

কয়দিবিলাকৰ মাজৰ পৰা কিছুমানে মূৰৰ টুপী হাঁতত লৈ, কনভয় অফিচাৰ জনৰ কাষ চাপি কিবা এটা অশ্লবোধ কৰিলে। পিছত নেকলিউদে আনিব পাৰিলে যে সিহঁতকো গাৰীত ঠাই দিবৰ কাৰণে অফিচাৰজনক ধৰিছিল। তেওঁ ডেডিয়া লক্ষ্য কৰিছিল যে অফিচাৰজনে চিগেৰেটৰ ধোঁৱা উকুৱাই আছে আৰু তেওঁ কয়দিবিলাকৰ কথালৈ অলপো কাণ দিয়া নাই। তেওঁ ছুটি হাতখন জোকাৰ মাৰি কয়দি এটাৰ নাকৰ ওচৰত ধোৱা যেন দেখা গ'ল। অফিচাৰজনে ভাক যেন ঘোঁচাহে মাৰিব খুজিছে।

“হৌহ। গাড়ীত উঠিবলৈ লাগে? হেঃ গাড়ীত উঠিবলৈ লাগে। বা এতিয়াই। চিখা বাস্তা ধৰ।” এই বুলিচিঞৰ মাৰি বিষয়াজনে ক'লে। কেৱল ভৰিত জিজিৰী লগোৱা বৃদ্ধ কয়দি এজনৰ অশ্লবোধ বাখি গাড়ীত উঠিবলৈ দিয়া হ'ল। কিন্তু ভৰিত শিকলি লাগি থকাত, বৃদ্ধই গাড়ীত উঠিব পৰা নাছিল। অৱশেষত মাইকী মাহুহ এজনীয়ে দেখি হাতত ধৰি টানি গাড়ীত উঠাই দিলে।

তালি টোপোলাবোৰ গাড়ীত বোজাই দিয়া হৈ গ'ল। গাড়ীত উঠিবলৈ আদেশ পোৱা কয়দি বিলাকেও খেলি হেঁচি গাড়ীত বহি পৰিল। তাৰপিছত অফিচাৰজনে মূৰৰ টুপীটো সোলোকাই তেওঁ তপা মূৰটো, কপালখন আৰু ওকোণা বঙা ডিঙিটোৰ ঘামবোৰ মচি, ঠেঙৰ ওপৰত ঠেঙ তুলি, গাড়ীত বহি পৰিল আৰু “মাৰ্চ” বুলি হুকুম আৰি কৰিলে।

চিপাহীবিলাকৰ ৰাইফেলবোৰ অন্তৰ্জনাই উঠিল। কয়দিবিলাকেও বিদায় দিবলৈ অহা তেওঁলোকৰ আপোন মাহুহবোৰক, মূৰৰ টুপী সোলোকাই বিদায় সন্মুখৰে জনালে। ওলোটাৰ ইবিলাক মাহুহেও কিবা কিবি ক'লে। নাৰী কয়দিবিলাকৰ মাজত হলধুল পৰিল।

ভৰিত জিজিৰী লগোৱা কয়দিৰ দলটো আগবাঢ়িল। সিহঁতৰ পদক্ষেপত ধূলি উৰি ফুৰলীৰদৰে হ'ল। এদল চিপাহীয়ে সিহঁতক যেবাও কৰি লৈ গৈছে। এই দলটোৰ পিছতেই আছিল সৰম কাৰাদণ্ডে দণ্ডিত কয়দিৰ দলটো। ইহঁতৰ ভৰিতো জিজিৰী লগোৱা। তাৰপিছত নিৰ্ৰাসন দণ্ড প্ৰাপ্ত কয়দিৰদল আৰু বিশেষ ধন্থগোষ্ঠীৰ লোকসকলে সন্মুখচুড় কৰা লোকসকল। এওঁলোকক দুজন দুজনকৈ সাঙুৰি হাতকেৰী দি লৈ গৈছিল। শেষত আছিল নাৰী কয়দি বিলাক। খোজ কাঢ়িব নোৱাৰা, বোগগ্ৰস্ত, দুৰ্বল, বৃদ্ধ, নাৰী আৰু শিশুবিলাকক গাড়ীবোৰে পিছে পিছে কঢ়িয়াই নিছিল।

এগৰাকী নাৰীয়ে এখন গাড়ীত জ্বাওবাৰে কান্ধি গৈ আছে।

পৰ্যটন

আনি নিচিগা এই যাজীদল। পিছৰ মাহুহে দলটোৰ আগভাগ নেদেখা হ'ল। শেষৰ গাড়ীখন এবাৰ লগে লগে নেকলিউদঙেও তেওঁলৈ অপেক্ষা কৰি থকা গাঁৱীখনত আগ মাৰি উঠিল। তেওঁ কচোৱানক গাঁৱীখন কোবেৰে খেদাই কয়দি দলটোৰ আগলৈ নিবলৈ হুকুম দিলে। তেওঁৰ উদ্দেশ্য হ'ল গাড়ীখন আগলৈ নিওঁতে কয়দিবিলাকৰ মাজত তেওঁৰ চিনাকী কাৰোবাক দেখা পাইনে কি। নাৰী কয়দিবিলাকৰ মাজত মাচুলভাকে লক্ষ্য কৰা আৰু তেওঁ পঠোৱা বস্ত্ৰখিনি পাইছেনে নাই তাৰো খবৰ লোৱা তেওঁৰ অৱশ্যম্ভৱ উদ্দেশ্য।

দিনটো আছিল অতিশয় গৰম। বতাহৰ লেশ মাত্ৰও নাই। বাস্তাইদি যোৱা হেজাৰ মাহুহৰ পদক্ষেপে ধূলিবোৰ উৰুৱাই ডায়বদৰে মাহুহৰ মূৰৰ ওপৰত ছাঁতি ধৰিছিল। কয়দি দলটোৱে কোবেৰে খোজ দিলে। নেকলিউদঙৰ ঘোঁৰাগাড়ীখনেও ধীৰে ধীৰে আগ বাঢ়িল। শাৰীয়ে শাৰীয়ে মাহুহ নেকলিউদঙৰ চকুত পৰিল হয়, কিন্তু তেওঁ কাকো চিনি নেপালে।

ক্ৰমে দলটো আৰু আগবাঢ়িল। খোজত খোজ মিলাই মাহুহবোৰ গৈ আছে। সিহঁতে যেন দম ঝাখিবৰ কাৰণেহে হাতবোৰ জোকাৰি গৈছে। নেকলিউদঙৰ চকুত পৰিল বহুত মাহুহ। সিহঁতৰ চেহেৰা যেন একেই। তেওঁৰ ধাৰণা হ'ল যে এই আচৰিত আৰু অস্বাভাৱিক অৱস্থাত পৰি মাহুহবোৰ যেন অৱ্যক্ত প্ৰাণীত পৰিণত হৈছে। সিহঁতৰ যেন মহুগ্ৰস্থ লুপ্তপ্ৰায়। দণ্ডিত হোৱা কয়দিবিলাকৰ মাজত হত্যাকাৰী কয়দৰভক, খুচুটীয়া কথা কোৱা আৰু নিৰ্বাসিত হোৱা ঔখটীনক আৰু ভাগৰত ক্লান্ত হৈ সহায় ভিক্ষা কৰা এজন কয়দিক দেখি, তেওঁৰ এই ধাৰণা আৰু বন্ধমূল হ'ল। এই ভক্তলোক আৰোহী জনৰ গাড়ীখন পাৰ হৈ বাওঁতে, প্ৰতিজন কয়দিবোৰে দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিছিল। কয়দৰভকে নেকলিউদঙক দেখি মূৰ ছুপিয়াই আৰু ঔখটীনে চকুৰ চিন্তাবে ইন্ধিত দিলে, কিন্তু আইনত অগৰীয়া হ'ব বুলি কোনোও অৱনত যত্নকে সজাবলৈ নজনািলে।

ধোঁৱা গাড়ীখন নাৰী কয়দিবিলাকৰ ওচৰ পালত, নেকলিউদঙে
ভঙালিকে মাচ'লভাক চিনি পালে। তাই আছিল বিত্তীয় শাৰিত।

প্ৰথম শাৰিত আছিল কুৰুপাকাৰ ক'লা চকুজবিৰে মৈতে বাউনি হাড়হুজনী
খুৰ'চতকা। হলোঁ চোলাটো ককালত টঙালীৰে বন্ধা। তাইৰ পিছত আছে
অতি কঠেৰে খোজ কাঢ়ি যোৱা এগৰাকী গৰ্ভৱতী নাৰী। তৃতীয় হাড়হুজনীয়েই
মাচ'লভা। তাইৰ নিজৰ বস্ত্ৰখিনি টোপোল বাকি কান্ধত পেলাই লৈ গৈছে।
খুৰৰ চেহেৰা শান্ত অথচ মনোবলেৰে বলীয়ান। তাই ককাল পোনাই খোজদি
গৈ আছে। মাচ'লভাৰ পিছত আছে এগৰাকী সুন্দৰী গাভৰু। পাত দুটি
হলোঁ চোলা এটা পিন্ধি গহীনাই খোজ দিছে। কৃষক গৃহিনীৰ অলুকাবগত খুৰত
এখন কমাল বন্ধা আছে। এওঁৰেই ফিড'ছিয়া।

নেকলিউদঙে ধোঁৱা গাৰীৰ পৰা নামি নাৰী কয়দিগকলৰ ফালে আগবাঢ়ি
গ'ল। তেওঁৰ মতলব, তেওঁ পঠোৱা বস্ত্ৰখিনি মাচ'লভাই পালেনে নাই জানি
লোৱা আৰু তাইৰ মনোভাৱ কেনেকুৱা হৈছে লক্ষ্য কৰা, কিন্তু কয়দি দলটোৰ
দায়িত্ব থকা চাৰ্জেক্টজনে তেওঁৰ ফালে বেগাবেগিকৈ গৈ চিঞৰ মাৰি ক'লে
“মহাশয়, আপুনি কয়দিবিলাকৰ কাষ চাপি নাহিব। এনে কাম
ৰে-আইনী।”

কিন্তু ওচৰ পাই চাৰ্জেক্টজনে নেকলিউদঙক চিনি পাই, তেওঁৰ সমুখত
ধমকি বৈ, খুৰৰ টুপীৰ ওপৰলৈ আঙুলি ডাঙি ক'লে, চাব এতিয়া নহয়। আমি
বেলষ্টেচন পোৱালৈকে অপেক্ষা কৰক। বাটত কথা পতা নিষেধ। হেই!
কোনো পিছ পৰি নেযাবি। আগলৈ যা। এই বুলি চাৰ্জেক্টে চিঞৰি মাৰি,
পুনৰ আগৰ ঠাইলৈ উভতি গ'ল।

নেকলিউদঙেও উভতি গৈ কচোৱান্ জনক তেওঁৰ গাড়ীখন পিছে পিছে
আনিকলৈ ক'লে আৰু তেওঁ নিজে খোজ কাঢ়ি যাবলৈ ধৰিলে, যাতে নাৰী
কয়দি দলটো তেওঁৰ চকুৰ অগোচৰ নহয়।

এই কয়দিৰ কনভয়টোৱে বাটত গৈ থাকোঁতে বহুলোকৰ ভ্ৰাস আৰু ককণাৰ
উজ্জেক কৰিছিল। কাষেদি পাৰ হৈ যোৱা ধোঁৱা গাড়ীৰ হাড়ীবিলাক গাড়ীৰ
পৰা ডিঙিয়েলি কয়দিবিলাকলৈ চাই গৈছিল। এই জঘন্ত আৰু আচৰিত
দৃশ্যই পথচাৰী সকলক স্তম্ভ কৰি তুলিছিল। কিছুমান হাড়হুৰে কাষ চাপি
পইচা পাতিও দি গৈছিল। কিছুমানে আপোন পাহৰি কয়দিবিলাকৰ পিছে
পিছে গৈ আছিল। আলিৰ কাষৰ বহু হাড়হুৰে বৰৰ পৰা ওলটাই ভয় লাগি

এই কয়দিব সময়দলটোলে চাই আছিল। আনকো চাবলৈ আহ্বান জনাইছিল। এই ভয়াবহ দৃশ্য দেখি মানুহবোৰ আচৰিত হৈছিল। চাৰি আলিত এখন ধুনীয়া ঘোৰা গাড়ী আহি পাব হব নোৱাৰি অপেক্ষা কৰিবলৈ বাধ্য হ'ল। এই গাড়ীখনত আহিছিল এহাল নৱ-বিবাহিতা স্বামী-স্ত্রী। গাড়ীৰ ভিতৰত ঘোৰাকিটাৰ ফালে মুখ কৰি বহি আছিল আৰু বিপৰীত ফালে বহিছিল ল'ৰা ছোৱালী এহাল।

মানুহজনে সময়মতে স্থিতি পাওঁতেই, দলটো আহি পোৱাৰ আগতে, ঘোৰা গাড়ীখন পাব কৰি লৈ নিয়াৰ বাবে কচোৱানটোক দপ দপাই উঠিল। তেওঁ চকুকিটা আধা মুদি, ধূলি আৰু ব'দৰ পৰা বক্ষা পৰিবৰ কাৰণে, মুখৰ আগত চিকৰ কাপোৰৰ ছাতিটো মেলি ধৰিলে।

এই অজ্ঞায় গালাগালি শুনি কচোৱানটোৰো খং উঠিল, কিয়নো এই বাস্তাইদি আহিবলৈ সেই ডব্রলোকেই হুকুম দিছিল।

এই ঐশ্বৰ্য্যশালী ডব্রলোকজনৰ গাড়ীখন দেখি, পুলিচ বিষয়াজনৰ অন্তৰৰ পৰাই ইচ্ছা হৈছিল, কয়দি দলটোক অলপ ৰখাই দিবনে কি? কিন্তু এনেহেন এজন ধনী আৰু অভিজাত লোক দেখিও, শোভাযাত্ৰাৰ এই বিকট গাভীৰ্য্য ভঙ্গ কৰিবলৈ মন নগ'ল। গতিকেই কয়দিব সময়দলটো পাব হৈ নোযোৱালৈকে ঘোৰা গাড়ীখন ৰবলৈ বাধ্য হ'ল।

ডব্রলোকজন আৰু তেওঁৰ স্ত্রী উভয়ে, এই সময়দলৰ অদ্ভুত প্ৰকৃতিৰ মানুহ বোৰনো কি তাৰ তাৎপৰ্য্য ল'ৰা-ছোৱালী হালক অলপো বুজাই নিদিলে। সিহঁতে এই ভয়াবহ শোভাযাত্ৰাৰ মানুহবোৰৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ সম্পৰ্কে নিজে নিজেই অৰ্থ বিচাৰি উলিয়ালে। 'সক ছোৱালীজনীয়ে মাক বাপেকৰ ভাৱ শুদ্ধি দেখি ইয়াকে বুজিলে যে ইহঁত অজ্ঞ এক শ্ৰেণীৰ মানুহ। এই মানুহবোৰ সিহঁতৰ মাক বাপেকৰ নিচিনা নহয়। ইহঁত এক শ্ৰেণীৰ নীচ মানুহ আৰু ইহঁতে এনে ব্যৱহাৰ পাৰবেই যোগ্য। গতিকে ছোৱালীজনীয়ে ভয় ধোৱাৰ বাহিৰে, তাইৰ অজ্ঞ ভাৱৰ উদ্ভেক নহ'ল। সময়দলটো অদৃশ্য হ'লত তাই পেটে পেটে ভালেই পালে। কিন্তু সকলোৰে একেৰাহে থৰ লাগি সময়দলটোলে চাই আছিল। ল'ৰাটোৱে এই মানুহবোৰৰ সম্পৰ্কে বেলেগ ধাৰণা কৰিলে। তাৰ ভাৱ হ'ল যে এই মানুহবোৰো একে ঈশ্বৰৰে সৃষ্টি। এই বিষয়ে তাৰ অলপো সন্দেহ নহি। এই মানুহবোৰো তাৰ নিচিনাই মানুহ। মানুহ হিচাবে ইহঁতৰ লগত অজ্ঞ মানুহৰ কোনো ভৰাত নাই। গতিকেই কোনো লোকে ইহঁতক ভয়ত

অজ্ঞায় কৰিছে। এনে অজ্ঞায় কৰা কেতিয়াও উচিত হোৱা নাই। যি মনত দুখ পালে। এইদৰে মূৰ একলা কৰি চুলি কটা আৰু শিকলিৰে বন্ধা মাহুহবোৰ দেখি আৰু যিবোৰ মাহুহে এইদৰে চুলি একলা কৰি শিকলি লগাই ইহঁতক বান্ধিছে, এই দুয়ো শ্ৰেণীৰ মাহুহৰ প্ৰতি তাৰ ভয় লাগিল। তাৰ ওঠত পানী নাইকিয়া হ'ল। সি যেন কান্দি পেলাব। কিন্তু এনেকুৱা কথাও কান্দি পেলোৱাও লাজৰ কথা হ'ব। এই ভাবি সি কথমপিহে নকন্দাকৈ থাকিল।

ছত্ৰিখ

কয়দি দলটোৰ লগে লগে নেকলিউদঙেও বেগদি গৈ আছিল। তেওঁ গাত পিন্ধা কাপোৰ কানিবোৰ লম্বু ধৰণৰ হোৱা সত্ত্বেও তেওঁ বেচ গৰম অনুভৱ কৰিবলৈ ধৰিলে। গাৰ পৰা ঘাম বৈ গ'ল। তাতে ধূলি মাকতিৰে ছুৰিত বতাহৰ মাজত তেওঁৰ যেন উশাহেই বন্ধ হয় হয়।

দুই ফালৰ মান খোজ কাঢ়িয়েই তেওঁ পুনৰ ঘোঁৰা গাড়ীখনত উঠি বহিল। কিন্তু বাস্তৱ মাজেদি যাওঁতে তেওঁ গৰম বেছিহে অনুভৱ কৰিলে, ঘোঁৰাবাৰ তেওঁ ভিনেহিয়েকৰ লগত হোৱা ডৰ্ক বিতৰ্কৰ কথা মনত পৰিল। কিন্তু পুৱা বেলা সেই কথাই তেওঁৰ মনত যেনে উত্তেজনা সৃষ্টি কৰিছিল, এতিয়া আৰু সেই উত্তেজনা নাই। কয়দি দলটোৰ যাত্ৰাৰ লগে লগে আৰু অসম্ভৱ গৰমে সেইবোৰ কথা একেৰাৰে তলপেলাই দিলে।

গৰমত কিবা এটা পনীয়া বস্তু খাবলৈ নেকলিউদঙৰ অত্যন্ত ইচ্ছা গ'ল। কটোৱানটোক স্মিলিলে, “ক'ববাত পানী ছুনি এটোপা খাই ল'ব নোৱাৰিলে?”

“ব'লক। ওচৰতে ভাল ঠাই আছে। আমি সোঁ ঘৰটোলৈকে যাওঁ।” এই বুলি কটোৱানে এখন ডাঙৰ বিজ্ঞাপন লগোৱা একাষৰ ঘৰ এটালৈ গাড়ী খেদাই দিলে।

দোকানখনৰ কাউণ্টাৰৰ কাষতে কাৰিগ্ন পিন্ধা ভেবেহা মাহুহ এজন থিয় হৈ আছিল। ধলবঙৰ সাজপাৰ পিন্ধা পৰিচাৰক কিজনে টেবুলৰ কাষত বহি আছিল আৰু নেকলিউদঙৰ নিচিনা এজন গ্ৰাহক দেখি সিহঁতে শোধপোচ কৰিবলৈ থিয় হ'ল। এই দোকানলৈ আগে পিছে এনেকুৱা গ্ৰাহকৰ সন্মিলন

হোৱা নাছিল। নেক্লিউডেৰে খিড়ীকিৰ কাৰত থকা চকী এখনত বহি, স্কোনা
একটল ভাঙি দিবলৈ আদেশ দিলে।

* * * * *

এইদৰে বহি থাকোতেই পুনৰ আগদিনা ভিনেহিয়েকৰ লগত হোৱা তৰ্ক
বিতৰ্কৰ কথা তেওঁৰ মনত পৰিল। বায়েক ভিনেহিয়েকক পুনৰ লগ পাবলৈ
তেওঁৰ যি ইচ্ছা হৈছিল সেই কথাও মনলৈ আহিল।

“বেল এবাৰ আগতে চিঠিপত্ৰ লিখিবলৈ সময় পোৱাৰ কোনো আশা নাই।
গতিকেই এতিয়াই চিঠি এখন লিখি পেলোৱাই ভাল।” নেক্লিউডেৰে ভাবিলে।
তেওঁ কাগজ এটুকুৰা, ষ্টাম্প এটা আৰু লেফাফা এটা দিবৰ কাৰণে পৰিচাৰক
এজনক অদেশ দিলে।

তাৰ পিছত অলপ পানীতুনী খাই তেওঁ ভাবিলে, “বাক লিখিমনো কি?”
তেওঁৰ মনৰ কোনো স্থিৰতা নাই। ফলত তেওঁৰ আৰু চিঠি লিখা নহ’ল।

“মৰমৰ নাটালীয়া! মোৱা কালি ভিনিদেউৰ লগত হোৱা কথা বতৰাবোৰে
মোৰ মনত উগুলা খুগুলা লগাই আছে।” তেওঁৰ চিঠিখন আৰম্ভ কৰিলে।
…………“তেনে হ’লে কি হ’ব? মোৰ কঠোৰ মন্তব্যৰ বাবে তেখেতৰ ওচৰত
ক্ষমাৰে বিচাৰিছোঁ। কিন্তু মই যি উচিত বুজিছিলো, মাত্ৰ তাকেহে ব্যক্ত
কৰিছিলোঁ। মই সেইবোৰ কথা ধৰি থকাত নাই। তাৰোপৰি তেখেতে মোৰ
ব্যক্তিগত কথাও……নহয় মই সেইদৰে নোৱাৰিম।” তেওঁৰ ভিনিহিয়েকৰ
প্ৰতি পুনৰ স্বৰ্ণা জাগি উঠিল। তেওঁৰ ভাৱ হ’ল ভিনিহিয়েক যেন একোৱেই
নহয়। এই অসম্পূৰ্ণ পত্ৰখন তেওঁ জাপি জুপি জেগত ভৰাই থলে। তাৰ পিছত
দোকানীক পাওনা আদায় দি, পুনৰ কয়দি দলটো লগ ধৰিবলৈ গাড়ীত উঠি
যাত্ৰা কৰিলে।

গৰম আৰু বাঢ়ি গ’ল। বাটত থকা শিল আৰু ঘৰৰ দেৱালবোৰ যেন ভাউ
ভোৱাই উঠিছে। পকা ৰাস্তাটো জুই যেন তপত হৈ পৰিল। শুৰি দিবলৈ
নোৱাৰি ঘোঁৰা গাড়ীৰ মাডগাৰ্ডখন চুলেই জুইয়ে পোৱা যেন লাগে।

খোজ দিয়াৰ পৰাই ধৰিব পাৰি, ঘোঁৰাটোও গৰমত ক্লান্ত হ’ল। সি
গত্ৰাহুগত্ৰিক ভাৱত খোজ চলাই গৈছে। কঠোৰানটোৰ কলা ধূমতি।
নেক্লিউডেৰে দৃষ্ট মনত হৈ, আগলৈ দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰি গৈ আছে।

এটা তীব্ৰ ঘৰৰ সমুখত ৰাস্তাৰ কাৰত এটা মলা আছে। ৰাস্তাটো,

নলাটোৰ কালে হেলনীয়া হৈ গৈছে। এই ঠাইত কিছুমান মানুহে জ্বৰ বাৰ্দ্ধি
খিয় হৈ আছে। ওচৰতে কনভয়ৰ চিগাহী এজন দণ্ডায়মান।

নেক্লিউদন্তে গাড়ীখন থমাবলৈ চালকজনক আদেশ দিলে। কাৰেদি ধোৱা
বহুৱা এজনক তেওঁ প্ৰশ্ন কৰিলে, “ইয়াত কি হৈছে?”

“কয়দি এটাৰ কিবা হ’ল।”

নেক্লিউদন্তে গাড়ীৰ পৰা নামি জ্বৰটোৰ কাষ চাপিল। পকা নলাটোৰ
কাষৰ শিলৰ ওপৰতে ওপৰলৈ মুখ কৰি কয়দিটো দীঘল দি পৰি আছে,
মানুহটো দেখাত বয়সহ। গাত এটা জলহ ছোলা আৰু পাইজামা পিন্ধা।
বুখখন বহল। গোঁফবোৰ বঙা। নাকটো চেপেতা। মুখখন লাল। হাত কিখন
মেল খাই আছে। বঙা চকু জুৰিৰে সি যেন আকাশলৈ চাই আছে। বহুতপৰৰ
মূৰত মাজে মাজে একোটা দীঘল উশাহ লয়। অসহ বেদনাত মানুহটোৱে
ছটফটাই আছে। ওচৰতে খিয় হৈ আছে এটা পুলিচ আৰু এজন কেৰেনী,
পোষ্ট অফিচৰ পীয়ন এটা, সূৰ মেম-ছাতি লোৱা বুঢ়ী এগৰাকী আৰু হাতত
খালি পাচি এটা লৈ সৰু লৰা এটা।

“ইহঁত একেবাৰে দুৰ্বল। জেলৰ চাৰি দেৱালৰ মাজত থাকি, ইহঁত
একেবাৰে শক্তিহীন হৈ পৰিছে। তাৰ পিছত এই হেন টকা ফটা বসন্ত মানুহ
সোপা খেদাই আনিছে।” কেৰেনীজনে নেক্লিউদন্তক দেখি মন্তব্য
কৰিলে।

“বোধ হয় এওঁ আৰু বচাৰ আশা নাই।” মেম-ছাতি লোৱা বুঢ়ী গৰাকীয়ে
ক’লে।

“ডিঙিৰ বুটাম খুলি দিয়া।” পীয়ন জনে ক’লে।

পুলিচজনে মোটোহা আঙুলেৰে খপ্‌জপাই ডিঙিৰ চোলা বাৰ্দ্ধি ধোৱা
বহিঃবিলাক সোলোকাবলৈ লাগিল। সি কিংকৰ্তব্য বিমোৰ হৈছিল। মনত
উত্তেজনা। তথাপি জ্বৰ বাৰ্দ্ধি থকা মানুহবোৰক ধমক দি ক’লে, “হৌ,
ভোমালোকে কিয় হিঁচ মাৰি ধৰিছা? আঁতৰ হৌৱা। অলপ বতাহ আহিবলৈ
দিয়া।”

“কয়দি বিলাক ডাক্তৰে পৰীক্ষা কৰি চোৱা উচিত আছিল আৰু দুৰ্বল
বিলাক আনিবই নেলাগিছিল দেখা যায়, এই হেন আধামৰা মানুহটো লৈ অহা
হৈছে।” আইন জনাৰ ভাও ধৰি, কেৰেনীজনে মন্তব্য কৰিলে।

পুলিচজনে ডিঙিৰ বহিঃবোৰ খুলি খিয়হৈ চকু পকাই ক’লে, “ভোমালোকক

লাগে কি ? আঁতৰ হোৱা। এইবোৰ তোমালোকৰ কাম নহয়। ইয়াত কি চাবলৈ আহিছা ?” সি কথাখিনি কৈ সহানুভূতিৰ আশাৰে নেক্লিউদৰ ফালে চালে, কিন্তু নেক্লিউদৰ চেহেৰা দেখি একো আশা নকৰি, পুনৰ কনভয়ৰ সৈনিকজনৰ ফালে লক্ষ্য কৰিলে।

সৈনিকজনে একাষৰীয় হৈ তেওঁ বুট এপাতৰ গোৰোহাটো চাই আছে। পুলিচজনৰ আঁহকাললৈ তেওঁ কোনো কাণষাৰেই নিদিলে।

“যাৰ দায়িত্ব আছে তেওঁলোক বে-পৰোৱাই এইদৰে মানুহ মাৰিবলৈ এৰি দিয়া উচিত হৈছেনে ? কয়দি হ’ব পাৰে, তথাপি তেওঁ মানুহ।” জুম বান্ধি থকা মানুহবোৰে কোৱা কুই কৰিলে।

“হেৰা ! মানুহটোৰ যুঁটা ডাঙি অলপ পানী দিয়া।” নেক্লিউদৰে ক’লে।

“পানী আনিবলৈ পঠাইছো।” পুলিচজনে ক’লে। সি দুয়োহাতে ধৰি মানুহটো ডাঙি দিলে।

এনেতে এজন পুলিচ বিষয়া আহি উপস্থিত। তেওঁৰ গাত এটা বেচ্ পৰিস্কাৰ জেকট। দেখাত জুমকাই থকা। ভৰতি থকা বুটজোৰা বেচ্ চিকমিকাই আছে। তেওঁ ক্ষমতাসিঁচ বিষয়াৰ স্তৰত ক’লে, “হৌ, তোমালোকে এইদৰে জুম বন্ধাৰ এয়োজন কি ? কি লাগে তোমালোকক ? আঁতৰি যোৱা। এইদৰে থিয় হৈ থকাৰ কোনো আৱশ্যক নাই।” মানুহবোৰে কয় গোট খাইছে সেই কথাৰ তু-ভতং নোশোধাকৈয়ে তেওঁ গোজৰণি মাৰিলে।

পুলিচ বিষয়াজনে ওচৰ চাপি আহি কয়দিটো পৰি থকা দেখি ‘হৌ, বুলি যুঁহু পিয়ালে। তেওঁ এনে ভাৱভঙ্গি দেখুৱালে যে এনে ঘটনা ঘটিব বুলি তেওঁ যেন আগৰ পৰাই জানে। পুলিচজনৰ ফালে চাই মন্তব্য কৰিলে, “এনে ঘটনা কিয় হ’বলৈ পালে ?”

পুলিচজনে জনালে যে কয়দি দলটো গৈ থাকোঁতে এই মানুহটো লেবেজান হৈ পৰিল। কনভয়ৰ দায়িত্বত থকা বিষয়াৰ হুকুম মতে এওঁক এৰি থৈ গৈছে।

“বাক বুজিলোঁ। এওঁক এতিয়া থানালৈ নিব লাগে। গাড়ী এখন বিচাৰি আনা।”

“হয়। গাড়ী আনিবলৈ মানুহ এটা পঠাইছোঁ।”

দোকালী এজনেও ব’দ বৰ চোকা বুলি মন্তব্য কৰিলে।

“এইবোৰ কথা কোৱা ভোমালোকৰ দৰকাৰ কি ? ভোমালোকে নলগা জেঙাড লাগা কিয় ? বোৱা, আতৰি বোৱা।” পুলিচ বিষয়াজনে হুকুম দিলে তেওঁ কেৰেনীজনকো চকু ঘোপা কৰি ধৰাতে কেৰেনীও নিয়াত হ’ল।

“কয়দিটোক অলপ পানী দিয়া উচিত নহয় জানো ?” নেক্লিউদঙে ক’লে।

পুলিচ বিষয়াজনে চকু থিয় কৰি নেক্লিউদঙৰ ফালে দৃষ্টি নিৰ্দেশ কৰিলে। কিন্তু মুখেৰে একো নক’লে। এনেতে মজুহৰ এজনে অলপ পানী দিয়াত, বিষয়াজনে কয়দিটোক অলপ পানী খুৱাই দিবলৈ পুলিচজনক হুকুম দিলে। পুলিচজনে কয়দিটোৰ মূৰটো ডাঙি অলপ পানী খুৱাই দিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। কিন্তু কয়দিজনে পানী গিলিব নোৱাৰিলে। পানী পেটলৈ নগ’ল। পানীবোৰ তাৰ দাড়িৰ ওপৰেদি বুকুলৈ বৈ গ’ল। পানীয়ে কেৱল তাৰ লেতৰা য়ে-টোহা স্তাৰ কয়দি চোলাটোহে তিয়াই পেলালে।

বিষয়াজনে পুনৰ হুকুম দিলে “পানী অলপ মূৰত ঢালি দিয়া।” পুলিচজনে কয়দি টুপীটো সোলোকাই তপা মূৰত অলপ পানী ঢালি দিলে।

ভয়ত আতুৰ হোৱা মানুহৰ দৰে কয়দিটোৱে চকু কিটা তলতলৈকে মেলিলে। কিন্তু তাৰ দেহৰ বেদনা আৰু অৱস্থা একেই।

“ঐ চোৱা ! সেইখন ঘোঁৰা গাড়ীতে এওঁক থানালৈ লৈ যোৱা।” নেক্লিউদঙে অনা ঘোঁড়া গাড়ী খনলৈ আঙুলিয়াই পুলিচ বিষয়াজনে ক’লে। ‘এই কচোৱান ? এই কয়দিজনক থানাত থৈ আহাঁ।’

কচোৱানজনে কোনো কেৰেপ নকৰি কলে, “মোৰ ভাৰা আছে।”

“এই গাড়ীখন মই আনিছো। বাক কচোৱান নিয়া। ভোমাব ভাৰা ময়েই দিম।” নেক্লিউদঙে ক’লে।

“কিয় ? বৈ আছা কেলেই।” কচুৱা চিঞৰ মাৰি বিষয়াজনে ক’লে।

পুলিচজনে এজন মজুহৰ আৰু কনভয় সৈনিকজনৰে সৈতে ধৰি যোৱা এই মৃতদেহ কয়দিটোক ঘোঁৰা গাড়ী খনত তুলিলে। কিন্তু কয়দিটোৱে থিৰ হৈ বহিব নোৱাৰিলে। তাৰ মূৰটো ধোঁ খাই গ’ল। শেষত সি ঘোঁৰা গাড়ীৰ মানুহ বহা আসনতে চলি পৰিল।

“দিয়া ! ভেনেকৈয়ে পৰি থক।” পুলিচ বিষয়াজনে ক’লে।

“ভাল চাৰ ! মই এনেকৈয়ে কয়দিটোক থানালৈ নিব ।” পুলিচজনে উত্তৰ দিলে ।

তেওঁ কয়দিজনৰ মোটোহা সোঁওহাতখন খামোচ মাৰি ধৰি, থানাৰফালে যাত্ৰা কৰিলে ।

কনভয় সৈনিকজনে জেলৰ জোতা লগোৱা আৰু মোজা নাইকিয়া কয়দিটোৰ ভৰি দুখন ঘোঁৰা গাড়ীৰ ভিতৰলৈ থেলি সূমাই দিলে ।

পুলিচ বিষয়াজনে কয়দিজনৰ টুপীটো মাটিৰ পৰা তুলি, তাৰ ওলমি থকা মূৰটোত পিন্ধাই দিলে ।

“ঈ এতিয়া লৈ যোৱা ।” বিষয়াজনে হুকুম দিলে ।

ঘোঁৰা গাড়ী খনৰ কচোৱানজনে পোনোৱাকৈ চাই, মূৰ ছুপিয়াই গাড়ীখন ঘূৰালে আৰু ধীৰে ধীৰে থানাৰ ফালে খেদাই লৈ গ’ল । কনভয় সৈনিকজনে গাড়ীৰ পিছে পিছে গৈ আছে ।

কয়দিজনৰ মূৰটো ইকাত্তি সিকাত্তি হৈ ওলমি গৈছে । মাত্ৰহটো ঘোঁৰা গাড়ীৰ আসনৰ পৰা বাগৰি যাব খোজে । পুলিচজনে ওচৰত বহি পাৰ্শ্বমানে তাৰ দেহটো টানি টানি গৈ আছে ।

নেক্‌লিউদঙে ঘোঁৰা গাড়ীখনৰ পিছে পিছে গ’ল ।

সাত্ত্ৰিশ

পুলিচ থানাৰ পতুলিৰ মূৰ এজন অগ্নিনিবাৰক চিপাহীয়ে পহৰা দি আছিল । ঘোঁৰা গাড়ীখনে চিপাহীজনক অতিক্ৰম কৰি থানাৰ চোতাললৈ সোমাই গৈ দৰজা এখনৰ সমুখত ব’ল ।

কিছুমান অগ্নিনিবাৰক চিপাহীয়ে চোলাৰ হাত কোঁচাই, গাড়ী এখন চাফা কৰি আছিল । তেওঁলোকে চিঞৰ বাধৰ কৰি কিবাকিবি কথাত পাতি আছিল ।

গাড়ীখন বোৱাৰ লগে লগে কেইবাজনো পুলিচে ধৰি কয়দিজনৰ মূত শটো গাড়ীৰ পৰা নমালে ।

ঘোঁৰা গাড়ীৰ লগত অহা পুলিচজনেও গাড়ীৰ পৰা মাৰি হাত ভৰি

পোনেনই অলপ ইকাল সিকাল কৰিলে। কয়দিজনৰ শৰটো এটা সৰু কোঠালৈ লৈ যোৱা হ'ল। কোঠাটো এন্ধাৰ আৰু ভিতৰত চাৰিখন খাট আছে। দুখন বিছনাত দুজন কৰ্মীয়া মানুহ বহি আছে। এজনৰ মুখখন বেকেটা। ভিত্তিত বেগেইজ কৰা, আনজন কয় বোঙ্গী যেন অহুমান হয়। বাকী দুখন বিছনা খালি। কয়দিজনক ভাবে এখন বিছনাত শুৱাই দিয়া হ'ল। এনেতে বাওনা মানুহ এটা চকু পিৰিক পাৰাক কৰি, বেগাবেগিকৈ কোঠালৈ সোমাই আহিল। মানুহটোৱে ছুটি আঙিৱা এটা পিন্ধা আৰু ভৰিত মোজা। সি এবাৰ নেকুলিউদমত ফালে, আৰু এবাৰ কয়দিটোৰ কালে নিৰীক্ষণ কৰি চেক্‌চেৰ্কেট হাঁহিবলৈ ধৰিলে। ই এটা বলিয়া। খানাব আশ্পাতালত ইয়াক ৰখা হৈছে।

“সিহঁতে মোক ভয় খুৱাবলৈ চাইছিল। সিহঁতে মোক ভয় খুৱাব! ওঁহো নহব! মোক ভয় খুৱাব নোৱাৰে। সাধ্য নাই।” মানুহটোৱে ক'লে।

কয়দিটো লৈ অহা পুলিচজন আৰু সহকাৰী ডাক্তৰ এজন কোঠাটোলৈ সোমাই আহিল, লগত এজন পুলিচ বিষয়া।

ডাক্তৰজনে কয়দিটোৰ হাত এখন ডাঙি চালে, হাতখন যদিও কোমল, কিন্তু একেবাৰে নিভেজ আৰু হালধীয়া হৈ পৰিছে। ডাক্তৰে হাতখন অলপ চাই আকৌ এৰি দিলে। মৃত মানুহটোৰ পেটত হাতখন পৰি গ'ল।

“এওঁৰ জীৱন শেষ!” ডাক্তৰে ক'লে, তথাপি ডেওঁ খাটাং হ'বৰ কাৰণে তিতা কামিজটো সোলোকাই পেলালে। তাৰ পিছত ডেওঁ কয়দিটোৰ হালধীয়া বুকুখনত কান দি শুনিলে, কিন্তু কোনো আৱাজ নাই। হৃদপিণ্ড শুক। ডেওঁ পুনৰ মূৰ ডাঙি, মানুহটোৰ চকুৰ পাখি ছুটা ডাঙি ডাঙি চালে।

“মই ভয় খোৱা নাই। মই অলপো ভয় খোৱা নাই।” ডাক্তৰৰ ফালে খুৱাই খুৱাই বলিয়াটোৱে ক'লে।

“ডাক্তৰ বাবু।” পুলিচ বিষয়াজনে শুধিলে।

“হয়! এওঁক এতিয়া সমাধিস্থানলৈ নিয়াই উচিত।” ডাক্তৰে উত্তৰ দিলে।

“আপনি ভাবি চিন্তি ক'ব! সঁচাই মৰিলনে?” পুলিচ বিষয়াজনে প্ৰশ্ন কৰিলে।

মৃত শৰটোৰ কামিজটো টানি দি, ডাক্তৰে ক'লে, “হয়! মই যি কৈছো সেয়েই। তথাপি মই আইভানভিচক, মৃত্যুই অনাওঁ। ডেওঁও এবাৰ চক।

পেটত ! ধোঁৱা তেওঁক মাতি আনা !” এই বুলি কৈ ডাক্তৰে শৰটোৰ ওচৰত
পৰা আঁতৰ হ’ল।

কনভয় সৈনিকজন এই মৃত কয়দিটোৰ ওচৰত পৰা এক নিমিষো আঁতৰ
হোৱা নাছিল। ডাক্তৰৰ কথা শুনি, পুলিচ বিষয়াজনে তালৈ চাই আদেশ
দিলে, “তেখেত কয়দিটো সমাধিস্থানলৈ লৈ যোৱা। আক চোৱা। তুমি
আহি অফিচত চহী কৰি যাব লাগিব।”

“ভাল চাব।” বুলি সৈনিকজনে উত্তৰ দিলে।

পুলিচজনে পুনৰ মৃত শৰটো ডাঙি সমাধিস্থানলৈ লৈ গ’ল। নেক্লিউদভৰো
পিছে পিছে যাবৰ মন আছিল, কিন্তু বলিয়াটোৱে বাধা দিলে।

“বোধ হয় আপুনি এই ষড়যন্ত্ৰটোত লিপ্ত নাই। মোক চিগাৰেট এডাল
দিয়ক।” বলিয়াটোৱে ক’লে। নেক্লিউদভে চিগাৰেট কেচত পৰা চিগাৰেট
এডাল উলিয়াই তাক দিলে।

বলিয়াটোৱে চেলাউৰি পকাই, পিৰিক পাবাককৈ পুলিচে কেনেকৈ তাক
অত্যাচাৰ কৰিছে তাৰ বৰ্ণনা দিলে।

“শুনক ! সিহঁতে আটাইবোৰে মোক দেখিব নোৱাৰে। মোৰ ওপৰত
কিমান যে অত্যাচাৰ কৰিছে কি ক’ব !”

“মোক ক্ষমা কৰিবা ভাই !” এই বুলি নেক্লিউদভে তাৰ কথা শুনি, মৃত
কয়দিটোৰ শৰটোনো কত থয়গৈ তাক চাবৰ কাৰণে, কোঠাৰ পৰা, বাহিৰলৈ
ওলাই আহিল।

ইতিমধ্যে পুলিচজনে মৃত শৰটো কঢ়িয়াই নি জেলৰ সৰু কোঠা এটাৰ
দৰজাই দি সোমাই গ’ল। নেক্লিউদভেও তালৈকে যাবলৈ আগ বাঢ়িছিল,
এনেতে পুলিচ বিষয়াজনে বাধা দি কলে, “আপোনাক কি লাগে ?”

“নাই ! মোক একো নেলাগে।”

“যদি একো নেলাগে তেন্তে গুচি যক।”

নেক্লিউদভেও বাধ্য হৈ ঘোঁৰাগাড়ীখনৰ ওচৰলৈ গুচি আহিল, কলা
ধুমতিত পৰি থকা কচোৱানজনক অগাই দি, নেক্লিউদভে ৰেল ষ্টেচনৰ দিশ
ধৰি যাবলৈ ধৰিলে।

অলপ দূৰ আগবাঢ়িয়েই নেক্লিউদভে আন এখন গাড়ী লগ পালে।
গাড়ীৰ লগত বাইকেলধাৰী কনভয় সৈনিক এজন। ভিতৰত এজন কয়দিৰ মৃত
শৰ। ওপৰলৈ মূৰ কৰি চিন্থাই পৰি আছে। মূৰটো তকলা। মূৰৰ চুপুটো স্কলকি

বাকৰ গুণবন্ত পৰি আছে। গাঁড়ীৰ জোকাবনিৰ মূৰ খৰটোও জোকাব খাই
 গৈছে। গধুৰ বুট এজোৰ শিঙি গাঁবোৱানটোৱে গাঁড়ীৰ কাষে কাষে ঘোঁৰাৰ
 লেগাবন্ত বৰি খোজ কাঢ়ি গৈছে। শিহে শিহে এজন পুলিচ। নেক্লিউডে
 কঠোৱানটোৱে কান্ধত হাতখন থৈ, আঙুলিয়াই গাঁড়ীখন, বেখুৱালত কঁচোৱানে
 কলে, “চকচোন ইহঁতৰ কাণ।”

নেক্লিউডেও পুনৰ গাঁড়ীৰ পৰা নাৰি পুলিচ খাৰাব কালে খোজ দিলে।
 অগ্নিনিবাবক চিপাহী কেইজনে ইতিমধ্যে গাঁড়ী চাক্ষু কৰা কাৰ শেষ কৰিছিল।
 সেই ঠাইতে তেওঁলোকৰ কেপ্টেইন জনে জেপত হাত সুমাই থিয় দি আছিল।
 এনেতে চিপাহী এজনে খকত আৱত ঘোঁৰা এটা আনি সমুখত হাজিৰ কৰিলে।
 ঘোঁৰাটোৱে আগঠেং এটা লেঙুৰিয়াই যায়। ওচৰত থকা পত্ৰ চিকিৎসক
 চাৰ্জেক্ট এজনক কেপ্টেইনে কিবা কিবি কৈ আছে।

পুলিচ বিষয়াজনো সেই ঠাইতে থিয় হৈ আছিল। আক এটা মৰা খ অনা
 দেখি তেওঁ অলপ আগবাঢ়ি গৈ, কনভয় সৈনিকজনক বিবক্ত ভাৱত সুধিলে,
 “ক’ৰ পৰা আনিলা?”

“গাবডেটৰ সোৱাৰৰ পৰা” বুলি সৈনিকজন উত্তৰ দিলে।

“এৱেঁ কয়দি নে কি?” কেপ্টেইন প্ৰশ্ন কৰিলে।

“হয়। আজিৰ ভিতৰত এওঁ দ্বিতীয় বুলি।”

“মোৰ বিশ্বাস কৰ্তা সকলে যি ব্যৱস্থাত এই কয়দি বিলাকক লৈ গৈছে, সি
 একেবাৰে অনুপযুক্ত আৰু অগ্ৰায়। দেখা নাইনে আজি ব’দৰ প্ৰেকোপ
 কেনেকুৱা।” কেপ্টেইনে ক’লে।

তাৰ পিছত সেই লেডেৰা ঘোঁৰাটো অনা নিয়া কৰা চিপাহীজনলৈ চাই
 তেওঁ ক’লে, “এই গাধ। সোঁ চুকত থকা ঘোঁৰাখালত ঘোঁৰাটো বান্ধ।
 লেডেৰা ঘোঁৰাৰ মূল্য বে ইহঁতকৈ বেছি, সেই কথা ইহঁতক ভালকৈ শিকাব
 লাগিব। ইহঁতৰ নিচিনা বদমাইচ্ মই দেখাই নাই।”

আগৰ কয়দিটোবদবেই পুলিচজনে মৰা খৰটো জেল আশ্পাতালৰ সৰু
 কোঠাটোলৈ কঢ়িয়াই নিলে। মন্ত্ৰমুগ্ধ মন্ত্ৰহৰদবে নেক্লিউডেও গৈ আছে।

এজন চিপাহীয়ে ধমক দি তেওঁক সুধিলে, “হেৰি আপোনাক কি লাগে?”

নেক্লিউডে কোনো উত্তৰ নিদি মৰা খৰটো যি ফালে লৈ গৈছে,
 সেইফালে কোব লৈছে। সেই বুলিয়াটোৱে নেক্লিউডে দিয়া চিপাবেট ভাল
 হ’লি হ’লি বিহীনত বহি আছে।

বলিয়াটোৱে হাঁহিবাৰি ক'লে, “আহা—হায়! আপুনি দেখোন আকৌ আহিল।”

মৰা শব্দটো দেখি সি মুখ ঘূৰাই ক'লে, “উস! এইবোৰ দেখি যোৰ ওকালিহে আহিব খোজে। হেঁ, মইতো ল'ৰা নহয়। মই ল'ৰা নে কি? হেঃ হেঃ।” কিবা এটা প্ৰশ্ন কৰাৰ ভাৱত বলিয়াটোৱে নেক্লিউডতলৈ চাই হাঁহিবলৈ খবিলে।

কয়দিটোৰ মুখত পৰি থকা টুপীটো আঁতৰালত নেক্লিউডতে তাৰ মুখখন পৰিফাৰ দেখা পালে। এই কয়দিটো আগবটোৰ নিচিনাকৈ দেখিবলৈ আপহু নহয়। মুখখন বেচ ধুনীয়া। বয়সত ডেকা। মানুহটোৰ নাক, চকু, মুখ, সকলোবোৰ শুৱনী। ক্ৰমে নিশ্চয় হৈ শুঠ ছুটাত যেন হাঁহি লাগি আছে। ঠুতৰিত কিছু দাঁটি দেখা যায়। মানুহটোৰ মুখৰ প্ৰকাশ বেচ প্ৰশান্ত গহীন আৰু দৰদী।

এই মানুহটোলৈ চালেই ভাব হয় যে উঠি অহা এটা সুন্দৰ জীৱন ধ্বংস হ'ল। তাৰ জিজিৱী লগোৱা ভবি হুখন আৰু হাত কিখন বেচ স্তম্ভিত। গোটেই দেহটোৰ মাংস পেৰীবোৰ দেখিলেই অনুমান হয়, এই মানুহকপী জন্তুটো কেনে ধুনীয়া, কৰ্মঠ, জীৱন্ত আৰু শক্তিশালী আছিল।

পৰলা পাঠা ঘোঁৰাটোৱে লেঙুৰিওৱা দেখি কেপ্টেইনে খুব খং কৰিছিল। অথচ সেই ঘোঁৰাটো ঘোৰা জাতীয় জন্তুৰ ভিতৰত সিমান ধুনীয়া, আৰু পুৰঠা নাছিল। কিন্তু এই কয়দিটো! তাক জন্তু হিচাবে জ্ঞান কৰিলেও, সেই ঘোঁৰাটোতকৈ এই মানুহটো মানুহৰ ভিতৰত যথেষ্ট সুন্দৰ, সুঠাম আৰু ধুনীয়া পুৰুষ আছিল।

তথাপি এই মানুহটো মৰিবলৈ এবি দিবা হ'ল। মানুহ হিচাবে তাৰ মৃত্যুত কোনোওতো দুখ প্ৰকাশ কৰাই নাই, আনকি কাম কৰিব পৰা জন্তু এটা হেৰাল বুলিও কাৰো খেদ নাই। কেৱল মৰা শব্দটোৰ গেলা গোল্ল ওলাই আমনি দিয়ে “মুনিয়েই আটাইবোৰ চিন্তা।

এজন ডাক্তৰ আৰু তেওঁৰ সহকাৰী দুয়োজন আশ্পতালৰ এই কোঠাটোলৈ সোমাই আহিল, লগত থানাব ভাৰপ্ৰাপ্ত ইন্সপেক্টৰ। ডাক্তৰজন বেচ চৌখিন আৰু ফটপুট দেহ। গাত আছে চিকৰ কোট আৰু ট্ৰাউজাৰ। তেওঁ শব্দত দ্ৰৱণত কি টাত ট্ৰাউজাৰটো লিপিত খাই লাগি আছে। পুণ্ডিত ইন্সপেক্টৰজন ফুটি চাপৰ আৰু তেৰেহা। মুখখন বঙা আৰু গোলাকৃতি। তেওঁ মুখত বতাহ

এসোপা ভবাই নাল কিখন ওফোন্দাই আক পিছত ফুট কবি বতাহবোৰ এৰি দিয়াৰ অভ্যাসৰ ফলত, ভেঙৰ মুখখন ফুটবলৰ নিচিনা ঘূৰীয়া আৰু অভিযুক্ত লাল হৈ পৰিছে।

ডাক্তৰে খহটো ধকা বিছনাখনতে বহিলে। সহকাৰীজনে আগৰ খহটোৰ হাতখন বি দৰে ডাঙিছিল, ডাক্তৰেও সেইদৰেই হাতখন ডাঙি, ভেঙৰ কাপখন যুৱত দি ছদ-পিণ্ডৰ আৱাজ আহোনে নাই পৰীক্ষা কৰিলে। তাৰপিছত ভেঙৰি হৈ টাউজাবটো পোনাই ল'লে।

“ইয়াৰ প্ৰাণ বায়ু কেতিয়াবাই উৰি গ'ল।”

পুলিচ ইন্সপেক্টৰেও মুখত বতাহ এসোপা ভবাই কু কবি এৰি দিলে।

“হেৰা এণ্ডক কোন জেলৰ পৰা আনিছিল?” ইন্সপেক্টৰে কনভয় সৈনিক-জনক সুধিলে।

সৈনিকজনে জেলৰ কথা ক'লে আৰু লগতে ভৰিত লগাই যোৱা জিজিৰী ডাললৈ আঙুলিয়াই দিলে।

“বাক, আমাৰ ওচৰত কমাৰ এটা আছে। জিজিৰীদাল কমাৰৰ হাড়ুৱাই কটোৱা হ'ব। হৌহ! যোৰ প্ৰভুৰ বন। তাৰপিছত আকৌ মুখত বতাহ এসোপা ভবাই কোঠাটোৰ দৰজাৰ ওচৰলৈ গৈ, ফু-উ কবি বতাহবোৰ মুখৰ পৰা এৰি দিলে।

“মানুহটো এইদৰে কিয় মৰিল?” নেক্লিউডভে ডাক্তৰক প্ৰশ্ন কৰিলে। ডাক্তৰে চশমাখোৰ মাৰ্কেদি নেক্লিউডভলৈ দৃষ্টিপাত কৰিলে। তাৰ পিছত কলে, “কিয় এনে ঘটনা ঘটিল? আপুনি সুধিছে। বোজ্জ ভাপত বিদ্ধ হৈ মৰিল বুলি আপুনি ভাবিছে নহয়? ইয়াৰ কাৰণ হ'ল এই কৰমিবোৰে গোটেই শীত কালত জেলৰ ভিতৰত, এছাৰ কোঠাত বহি বহি দিন কটাইছে। ভাবোপৰি কোনো ব্যায়াম বা পৰিশ্ৰম কৰা ইহঁতৰ অভ্যাস নাইকিয়া হৈছিল। ইকালে আজিৰ নিচিনা চোকা ব'মত ইহঁতক উলিয়াই অনা হ'ল। দল বান্ধি বাস্তৱত সিহঁতক লৈ গৈছে, খুলিব কোবত সিহঁতে অলপ সুকু আৰু বিস্তৰ বায়ু সেৱন কৰিবলৈ পোৱা নাই। শেষফল হ'ল বোজ্জ ভাপত বিবুদ্ধিত হৈ মৃত্যু।”

“ভেনেহ'লে এই হেন চোকাবমত ইহঁতক অনা হ'ল কিয়?”

“কিয় অনা হ'ল তাৰ কাৰণ দিবলৈ মই, অক্ষম। বি আনিছে ভেঙলোকক আপুনি সুধি চাব পাৰে। পিছে মই জানিব পাৰোনে আপুনিবো কোন?”

“এজন বাটকৰা বুলিয়েই ধৰক।”

“ভাল! যুজিলো। নমস্কাৰ! ভাতে বোৰ সময় বৰ কম।”

ডাক্তৰে বেন খুব আমনিহে পাইছে। টাউজাৰটো পুনৰ ভাললৈ টান মাৰি পেলাই ল’লে। ভাবনিহত বিচনাভ পৰি থকা, ভিত্তিত বেণ্ডেইজ বন্ধা বোম্ব-জনক জ্বিলে, “হেৰা কেনে পাইছা?”

ইতিমধ্যে বলিয়াটোৱে চিগাৰেটদাল হ’পি শেষ কৰি, বিচনাৰ পৰা ডাক্তৰ থকা ফালে খুঁহাবলৈ ধৰিলে।

নেক্লিউডভেও থানাৰ পৰা ওলাই আহিল আৰু কলামুমতিত পৰি থকা কৰ্টোয়ানটোক ষ্টেচনৰ ফালে গাড়ী এৰি দিবলৈ আদেশ দিলে।

আঠত্ৰিশ

নেক্লিলদত্ত যেতিয়া বেল ষ্টেচন পালেগৈ সেই সময়ত কয়দি বিলাকক গাড়ীৰ ভিতৰত বহুৱাই ধোৱা আছিল। গাড়ীৰ থিড়িকীবোৰ নঙলা মৰা। কয়দি বিলাকক বিদায় দিবলৈ অহা কিছুমান মানুহে ষ্টেচনৰ চোতালত থিয় হৈ, ইকাল লিকাল কৰি আছিল। তেওঁলোকক কয়দি বিলাকৰ ওচৰলৈ যাবলৈ মানা কৰিছিল।

সেইদিনা এই কয়দিৰ সময়লটো বহু আহকালত পৰিছিল। নেক্লিউডভে দেখা হুজৰ কয়দিৰ বাধেও, আৰু তিনিজন কয়দিয়ে দুৰ্ঘাৰ তাপবিদ্ধ হৈ প্ৰাণ এৰিছিল। এই তিনিজনৰ ভিতৰত এজনক নি।পুলিচ থানা পোৱাইছিলগৈ; কিন্তু প্ৰাণ বন্ধা নপৰিল। বাকী হুজৰৰ বেল ষ্টেচনত মৃত্যু হয়।

কনডাক্টৰ দায়িত্বত থকা বিষয়া আৰু আন মানুহ বিলাকে এইকৰে পাঁচ-জনকৈ কয়দিৰ মৃত্যু হোৱা বাবে, তেওঁলোক অলপো চিন্তিত হোৱা নাছিল। এনে অৱস্থাত মৃত্যু নোহোৱা হ’লে, হয়তো সেই মানুহ কিজন আৰু বহুত দিন জীৱিত থাকিলহেঁতেন। তাৰ বাবে তেওঁলোকৰ কোনো ভ্ৰক্ষেপ নাই। তেওঁলোকৰ একমাত্ৰ চিন্তা হ’ল যে আইনৰ দায়িত্বখিনি তেওঁলোকে লাৰিৰ পাবিছেনে নাই। এই কয়দি সোপাক বয়বস্ত্ৰ সহ নিৰ্দিষ্ট ঠাই পোৱাই দিয়াই তেওঁলোকৰ প্ৰথম দায়িত্ব। সেই লৈয়েই তেওঁলোকৰ চিন্তা, কিন্তু আজিৰ নিচিনা চোকা ব’দত তেওঁলোকে কাম কান্ধ কৰাত খুব আহকাল বোধ কৰিছিল।

কনডাক্টৰ ভাবপ্ৰাপ্ত মানুহবোৰে ওপৰত উল্লিখিত কামখিনি লৈয়েই ব্যস্ত।

এই কণ্ঠব্য শ্বেৰ নোহোৱালৈকে তেওঁলোক কোনো মাহুহক কয়দি বিলাক বহি থকা বেলৰ ডবাবোৰৰ কাষ চাপিবলৈ দিয়া নাছিল। নেক্লিউডডে কনকনৰ চাৰ্জেন্ট জনক সাহুৱায়ে অনুবোধ কৰাত, ততালিকে তেওঁক ডবাব কাষলৈ যাবলৈ অনুমতি দিলে হয়, কিন্তু লগতে সকিয়াই দিলে যে তেওঁ যেন ইনচাৰ্জজনৰ চকু পৰাৰ আগতে কথাবতৰা শ্বেৰ কৰে।

বেল গাড়ীখনত মুঠ ১৮টা ডবা আছিল। কেৱল এটা ডবা বিষয়া বিলাকৰ কাষে আচুতিয়াটক বখা হৈছিল। বাকী ১৭টা ডবাত্তেই কয়দিৰে ভৰি গৈছিল। নেক্লিউডডে ডবাবোৰৰ কাষেদি যাওঁতে কয়দিবোৰৰ মতিগতি লক্ষ্য কৰিলে। ডবাৰ ভিতৰত কেৱল শুনা যায় লোহাৰ শিকলিৰ কন্ধাননি, কয়দিবোৰে দিয়া গালি শপনি আৰু অভিমান। কিন্তু লগৰ মূঢ় কয়দি কি জনৰ সম্পৰ্কে সকলোৱেই নিশ্চয়। সিটোৰ ভিতৰত হোৱা কণোপকণবোৰ হ'ল কেৱল বহা আসন, খোৱা পানী আৰু নিজৰ মাল মন্ত্ৰ আৰু গাঁথৰিবোৰ লৈ।

নেক্লিউডডে এটা এটাৰে ডবাবোৰ পাৰ হৈ শেষতে নাৰী কয়দী থকা গাড়ী বোৰৰ ওচৰ পালে। দ্বিতীয় ডবাটোৰ ভিতৰত এজনী নাৰী কয়দীয়ে “হে প্ৰভো, হে ভগবান” বুলি আটাই পাৰি আছে।

নেক্লিউডডে এই ডবাটো পাৰ হৈ তৃতীয় ডবাটোৰ খিড়িকী এখনৰ কাষত থিয় হ'ল। চিপাহী এজনে এই খিড়িকী খনলৈ আঙুলিয়াই দেখুৱাইছিল, এনেতে ডবাৰ ভিতৰৰ পৰা এছাতি গৰম বহাহে নেক্লিউডডক কোবাই গ'ল। কয়দি বিলাকৰ নিশ্বাস আৰু প্ৰশ্বাসে ডবাৰ ভিতৰখন উত্তপ্ত কৰি তুলিছিল, তেওঁ ডবাৰ ভিতৰত নাৰী কণ্ঠৰ শুনিবলৈ পালে।

মাইকী মাহুহেৰে ডবাটো খুলি থাই আছিল আৰু গৰমত উত্তপ্ত হৈ পৰিছিল। সিহঁতে দীৰ্ঘ নিশ্বাস টানি চিঞৰ বাখৰ কৰি কণোপকণনত ব্যস্ত। আটাইবোৰে গাত জেলৰ কয়দি শোৰাক আৰু গাত একোটা বগা জেকেট। নেক্লিউডড খিড়িকীৰ কাষত থিয় হোৱাৰ লগে লগে নাৰী কয়দী বিলাকৰ দৃষ্টি তেওঁৰ ওপৰত পৰিল। বিপৰীত ফালৰ খিড়িকীৰ ওচৰত, বগা জেকেট এটা পিঞ্জি, খালি মূৰেৰে মাচুলতা বহি আছিল। বাংচালি কিদ'হিয়াও তাইৰ ওচৰতে আছিল। নেক্লিউডডক দেখি, মাচুলতাৰ গাত বোচ মাৰি তাই আঙুলিয়াই দেখুৱালে।

মাচ'লভাই শুভানিকে খপ'জ পাই, যু'বত কমালখন বাজি বহাব পবা উঠি
আছিল, থিড়িকীৰ বদ এদালত ধৰি থিয় হ'ল, ভাই হাঁহি মুখেৰে ক'লে,

“আজি ব'ব গবয় নহয়নে ?”

“হয় ।”

“তুমি বস্তুখিনি পালানে ?”

“হয় ! পালো । ধন্তবাদ ।”

“ভোমাক আৰু কিবা লাগিবনে কি ?”

“বৰ্তমান একো নেলাগে । ধন্তবাদ ।”

ইতিমধ্যে জালি গাঁতৰ পবা ভোভোয়াই গবয় অহাৰ দৰে, ডবাটোৰ ভিতৰৰ
পবা গবয় বতাহ আহিয়েই আছে ।

এনেতে ফিট ছিয়াহে নেক্লিউডতক কলে, “আমি যদি কিবা অলপ পানীৰ
আহাৰ পালোঁ হেঁতেন !”

“হয় পোৱা হ'লে বেচ' ভাল আছিল,” লগত মাচ'লভাই যোগ দিলে ।

“কিয় ভোমালোকৰ লগত পানীছনি অনা নাই জানে ?”

“অলপ দিছিল । সেইখিনি কেতিয়াবাই শেষ ।”

“বাক কনভয়ৰ লগত অহা বিষয়া এজনক মই জনাম । কিন্তু নিজ'নি
নভ'গবয় নোপোৱা পৰ্য্যন্ত ভোমালোকৰ লগত মোৰ দেখা নহ'ব ।”

“কিয় ? আপুনিও আমাৰ লগত যাবনে কি ?” হাত্তবদনে নজনাব ভাও
ধৰি মাচ'লভাই ক'লে ।

“মই পিছৰখন ট্ৰেইনত গৈছোঁ ।”

মাচ'লভাই এটা হুঁমুনিয়াহ পেলাই নীৰৱ হ'ল ।

“চাব ! শুনিছোঁ । বোলে আমাৰ ভিতৰৰ বাবজন কয়দি বাটতে মৰিল ।
কথাটো সঁচানে ?” বিষয়বদনে এজনী মহাত্মী নাবী কয়দীয়ে সোধিলে ।

এওঁ হ'ল কবাব্লিষভা ।

“মই বাব জনৰ কথা বেজানো । কিন্তু ছজনৰ মৰা খবৰ মই নিজেই দেখি
আহিছোঁ ।” নেক্লিউডত ক'লে ।

“নিইতৰ কথাৰ পবা বি বুজিছোঁ, অজুমান হয়, নিইতে বাবজমত্ হত্যা
কৰিছে । তাববাবে নিইতৰ কিবা লাভি আছে জানে ! ইইতৰ কথা শুনিদে
পা নি'ববি উঠে । ইইত হ'ল আচল চৰভান ।”

“ভোয়ালোকৰ ভিতৰৰ কোনোবা যিহলনেকি ?” নেকলিউডতে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“বোধহয় পুৰুষভকৈ আমাৰ শক্তি বেছি। একনী বাউনী মাজুহে হাঁহিমাৰি ক’লে, “আমাৰ ভিতৰৰ কাৰো প্ৰাণ হানি হোৱা নাই। কেৱল আগৰ ডবাটোত এগৰাকীৰ প্ৰসৱ বেদনা হৈ চিঞৰি আছে।”

মুখত এমোকোবা ঠাঁহি লৈ মাচুলভাই ক’লে, “আপুনি আমাক কিবা লাগেনে সুধিছিল। বাক, এই বেদনাগ্ৰস্ত মানুহজনীক বহি বেলৰ পৰা নমাই থৈ যাওঁ পৰা আপুনি কিবা ব্যৱস্থা কৰিব পাৰে, আমি নথৈ বগ পাৰ। সোৱা মালিক সকল ওচৰতে আছে। আপুনি ইচ্ছা কৰিলে তেওঁলোকক ক’ব পাৰে।”

“অঁ মই তেওঁলোকক নিশ্চয় ক’ম।”

“আক এটা কথা ! ফিউচিয়াই তেওঁৰ স্বামী ভাৰচৰ লগত কথা এযাব পাতিব খোজে। আপুনি যদি অলপ সুবিধা কৰি দিয়ে.....।” পুনৰ হাঁহি মাৰি ভাই ক’লে।

“ভাৰছে। আপোনাৰ লগতে ওলাইছে নহয় জানো।”

“মহাশয় ! এইদৰে কথা পতা নিষেধ।” লাহেকৈ কনভয় চাৰ্জেক্টজনে মাত লগালে।

নেকলিউডতক কথা পতাৰ সুবিধা এই চাৰ্জেক্টজনে দিয়া নাছিল। তেওঁক অনুমতি দিয়াজন বেলেগ।

নেকলিউডত গাড়ীৰ ওচৰৰ পৰা আভৰি গ’ল, তেওঁ কনভয়ৰ ভাৰপ্ৰাপ্ত বিষয়াজনৰ খোজ-খবৰ ল’লে যাতে সেই বেদনাক্লিষ্ট মানুহজনীক গাড়ীৰ পৰা নমাই ধোৱাৰ কিবা এটা ব্যৱস্থা কৰাৰ আশাৰে, লগতে ভাৰচেও তেওঁৰ স্বীৰ লগত কথা এযাব পতাৰ অনুমতি আদায় কৰি দিয়াৰ উদ্দেশ্য। কিন্তু চাৰিওফালে খা-খবৰ কৰি তেওঁ কনভয়-বিষয়াজনৰ কোনো সন্স্ৰুত উলিয়াব নোৱাৰিলে। কনভয়ৰ দায়িত্বত অহা আটাইবোৰ চিপাহী, চমতী আৰু বিষয়া যুগ কৰ্মব্যস্ত আছিল। কিছুমানে কয়দি এসোপা ইকালৰ পৰা লিকালে নিছে কিছুমানে খোৱা বস্ত্ৰৰ কাৰণে নোবান্দোৰি কৰিছে, কিছুমানে নিজৰ ডালি-টোপোলা বেল গাড়ীৰ ভিতৰত তুলিছে, আৰু কোনোৱে কনভয় বিষয়াজনৰ সন্নিৱী গৰাকীৰ আলপৈচান ৰখিছে। নেকলিউডতক প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিবলৈ কাৰো খেদ নহয় নাই আৰু ইচ্ছাও নাই।

টেননৰ দ্বিতীয় খণ্ড। মাহোতেহে নেক্লিউডভে কনভয়ৰ ভাৰপ্ৰাপ্ত বিক্ৰয়
অৱক লগ পালে।

মানুহজন ছুটি চাপৰ, গৌৰবোৰ মুখৰ ওপৰত ওলমি থকা। তেওঁ গৌৰবোৰ
আঙুলিৰে মুৰৰ পৰা আঁতৰাই থাকে। কিবা কথাত 'কৰণবেল' এজনৰ
ওপৰত ক্ৰোধমূৰ্ত্তি ধৰি তেওঁ গৰুকিছ আছে।

"আপোনাক কি লাগে?" তেওঁ প্ৰশ্ন কৰিলে,

"সৌ ডবা এটাত মানুহ এজনী প্ৰসৱ বেদনাত পৰি আটাই পাৰি আছে।
যদি পাবে তেওঁক।"

"হ'বলৈ দিয়ক প্ৰসৱ বেদনা। পিছত দেখা যাব।" এই বুলি কৈ হাত
দুখন কোবোৰে মাৰি বিষয়াজন তেওঁৰ গাঁড়ীখনৰ ওচৰলৈ গুছি গ'ল।

এনে সময়তে গাৰ্ডে হুইছেল হাতত ল'লে আৰু বেল এবাৰ শেষ খণ্ডা তং তং
কৰি বাজি উঠিল।

প্লেটফৰ্মত থকা মানুহবোৰৰ খদমদম লাগিল। মানুহবোৰৰ ভিতৰত আৰু
গাঁড়ীত বহি থকা কয়দি বোৰৰ মাজত কান্দোনৰ বোল উঠিল। মানুহবোৰ
দুগালেদি চকুলো বৈ গ'ল। কিছুমানে যাত্ৰীসকলৰ মঙ্গলৰ কাৰণে প্ৰাৰ্থনা
জনালে।

ভাৰচৰে সৈতে নেক্লিউডভ্ টেনন প্লেটফৰ্মত থ'ব লাগি থিয় হৈ ব'ল।
তেওঁলোকে বেল খনলৈ চাই আছে। ইখন পিছত সিখন গাঁড়ী তকলা মুৰৰ
কয়দিবোৰ লৈ পাব হ'বলৈ ধৰিলে। ভাৰপিছত নাৰী কয়দি থকা প্ৰথম গাঁড়ীখন
আছিল, কয়দীবোৰ খিড়িকীৰ নঙলাত ধৰি থিয় হৈ আছে। কিছুমানে মুৰত
কমাল বান্ধি আছে। কিছুমানৰ খালি মুৰ, ভাৰপিছত দ্বিতীয় গাঁড়ীখন ব'ত
প্ৰসৱবেদনা হোৱা মানুহজনী আছে। ইয়াৰ পিছত মাচ'লভ্ অহা গাঁড়ীখন, তাই
নেক্লিউডভলৈ চাই এটা কৰণ হাঁহি মাৰিলে। আৰু চকুৰ পচাবতে গাঁড়ীখন
অদৃষ্ট হৈ গ'ল।

উনচত্ব্বিশ

নেক্লিউডভৰ গাঁড়ীখন এবিৰলৈ এতিয়াও দু খণ্ডা বাকী। তেওঁ মনতে
ভাবিলে এই সময়ৰ ভিতৰতে যাম্বেকৰ লগত এবাৰ দেখা কৰি আহিবনে
কি? কিন্তু সেইদিনা পুৱাৰ ঘটনাবোৰে তেওঁৰ মনত ভীৰ আঘাট দিছিল আৰু
মনটো বিবৰ্ণ হৈ পৰিছিল। তেওঁ টেননৰ প্ৰথম শ্ৰেণীৰ জিৰণি কোঠালৈ

সোমাই চ'কা এখনত বহি পবিল। অলপ পিছতেই চৌপৰিয়ে ভেওঁক এলোববে
হেঁচা মাৰি ধৰিলে যে ভঙালিকে ভেওঁৰ নাকৰ ঘোৰ ঘোৰণি উঠিল।

পৰিচাৰক এজন আহিছে ভেওঁক জগাই দিলে।

“মহোদয়! আপুনিয়ৈ বাজকুমাৰ নেকলিউডভনেকি। এগৰাকী মহিলাই
‘আপোনাক লগ পাবৰ কাৰণে বিচাৰি আছে।’

নেকলিউডভে খণ্ডপাই চকুমুখ মোহাৰি সাব পাই উঠিল। ভেঙিয়াহে
ভেওঁ ক’ত আছে খিয়াল হ’ল, আৰু পূৰাব ঘটনাবোৰ পুনৰ ভেওঁৰ মনত এটা
এটাকৈ ভাঁহি উঠিল।

ভেওঁৰ মনত জিলিকি উঠিল সেইদিনা বাতি পূৰাব কয়দিবোৰৰ সময়ল যাত্ৰা,
মৃত্যু হোৱা কয়দি চুজনৰ দৃশ্য, খিড়িকীত নঙলা মৰা বেলৰ ডবাৰোৰ দ’ত নাৰী
কয়দিবোৰ সাঙুৰি লৈ যোৱা হৈছে আৰু প্ৰসন্ন বেদনাৰ চিঞৰি থকা সেই মানুহ
জনীৰ কথা। খিড়িকীৰ কাষত থিয় হৈ যিজনী কয়দীয়ে ককল হাঁহি মাৰিছিল,
ভেওঁৰে প্ৰতিচ্ছবি ভেওঁৰ মনতো আহিল।

কিন্তু সাব পোৱাৰ লগে লগে ভেওঁ সমুখত এটা বিপৰীত দৃশ্য দেখিবলৈ পালে।
টেবুল এখনত এটা ফুলদানি সজাই ৰোৱা আছে। লগতে ৰোৱা ৰোৱা কৰা
কিছুমান সাজ সবজাম আৰু এ ডাল ময় বাতি। হাঁহি মুখেৰে পৰিচাৰক
এজনে তহলদি আছে, কোঠাটোৰ ইমূৰত আছে, এটা কাপৰড, খাবি খাবিকৈ
সজাই ৰোৱা কিছুমান বটল আৰু পাত্ৰ এটাত কিছুমান কলমুল।

নেকলিউডভেৰ মনৰ ভাবনাবোৰ সাম কাটিলে, ভেওঁ থিয় হৈ দেখিলে যে
কোঠাৰ ভিতৰত থকা মানুহবোৰে খুব আগ্ৰহেৰে বাহিৰলৈ লক্ষ্য কৰিছে,
বাহিৰত যেন কিবা ঘটনাহে ঘটিল। নেকলিউডভে দেখিবলৈ পালে যে কোঠাটোৰ
ফালে এদল মানুহ আগ বাঢ়ি আহিছে। ভেওঁলোকে ভৱ্যমহিলা এগৰাকীক
চকী এখনত বহুৱাই কঢ়িয়াই আনিছে। মহিলা গৰাকীৰ মূৰটো ধুনীয়া
সুতাৰ তৈয়াৰী আৱৰণেৰে আবৃত। চকীখনৰ আগফালে ধৰা চাপ্ৰোচীজন
নেকলিউডভৰ চিনাকী যেন লাগিল। সোনাৱালী ফিটীমৰা টুপী শিঙা লগুৱা
এজনে চকীখনৰ পিছফালে থৰিছে। এই লগুৱাজনো ভেওঁৰ পৰিচিত, ধুনীয়া
সাজপাৰ পৰিহিতা এগৰাকী পৰিচাৰিকাই হাতত কেইটামান যেন-হাত্তি,
কিছুমান বস্ত্ৰ টোপোলা আৰু চামৰাব বেগ এটা লৈ চকীখনৰ পিছে পিছে
খোজ কাঢ়ি আহিছে। এনেতে ভেওঁ বাজকুমাৰ কৰ্তৃপক্ষক দেখিবলৈ পালে
আৰু ভেওঁৰ পিছতেই মিহি আৰু ভাইৰ ভাগিন মিহ। কুনীতিবিদ অ’ষ্টেনো

এই দলটোত আছে। মাহুহজনৰ সৰাই হাত্তমুখ আৰু বহুদিনৰ পৰা নেক্লিউডতক চিনা জনা আছে, এওঁ যেমালিৰ সুবত্ত মিছিক কিবা খুটীয়া কথা কৈ আহিছে, আৰু কথাবোৰত যেন মিছিয়ে বেচ বস পাইছে আৰু তাই নেহাঁহি থাকিব পৰা নাই। একেবাৰে শেষত ডাক্তৰৰ আগমন। তেওঁ কোণমুস্তি ধৰি চিগাৰেট এডাল হঁপি আহি আছে। কৰ্চাগিন পৰিবাবে তেওঁলোকৰ নিজ জমিদাৰীৰ পৰা নিজনি—নভগবদৰ বেল ষ্টেচনৰ ওচৰত থকা তেওঁলোকৰ ভনীয়েকক জমিদাৰীলৈ গমন কৰিছে।

আঙুলত দলটোৰ ভিতৰত চকীখন ডাঙি অনা মাহুহ ছজন, পৰিচাৰিকা গৰাকী, আৰু ডাক্তৰ, মহিলাৰ জিৰণিৰ কোঠালৈ সোমাই গ'ল। এই সম্ভাষ্য লোক সকলৰ আগমনে দৰ্শক সকলৰ মাজত এটা কোতুহল সৃষ্টি কৰিছিল। বৃদ্ধ ৰাজকুমাৰ কৰ্চাগিন, মিছি আৰু অ'ষ্টেন নেক্লিউডত থকা কোঠালৈ সোমাই গৈ আশুন গ্ৰহণ কৰি, ততালকৈ কিছু পানীয় আহাৰ আৰু অলপ অস্ত্ৰ খান্ত বস্ত্ৰৰ কাৰণে চাপ্ৰাচীক হকুম দিলে। কিন্তু তেওঁলোকে আশুন গ্ৰহণ কৰাৰ লগে লগে, দৰজা মুখত নাটালীয়া ৰাগ' জিনজায়াক দেখা পালে।

নাটালীয়াই আগ্ৰাফেনা পেট্ৰনাক লগতলৈ এই জিৰণি কোঠাত উপস্থিত হ'ল। কোঠাৰ ভিতৰত তেওঁ মিছি আৰু ভায়েকক দেখা পালে, ভায়েকলৈ সুৰ ছুশিয়াই ইচ্ছিত দি, তেওঁ মিছিৰ ওচৰলৈ গৈ সম্ভাষণ জনাই, চুমা এটা দি ভায়েকৰ ফালে ঘূৰি চালে।

“মই বহুত খোজ খবৰ কৰিছে তোমাক বিচাৰি উলিয়াব পাৰিছোঁ” নাটালীয়াই কলে।

নেক্লিউডতেও মিছি, মিছা আৰু অ'ষ্টেনক সম্ভাষণ জনাই, দুবাৰ কথা পাতিবলৈ ধিয় হ'ল। মিছিয়ে ক'লে যে তেওঁলোকৰ গাৰ্ভৰ স্বৰখন অগ্নিদাহত নষ্ট হোৱাত কিছুদিনৰ কাৰণে স্থানান্তৰৰ প্ৰয়োজন হৈছে। তেওঁলোকে ভেতিয়া পোহীয়েকৰ ঘৰলৈ যাবলৈ আহিছে, অ'ষ্টেনে জমিদাৰ সম্পৰ্কে এটা যেমেলীয়া গল্প কোৱা আৰম্ভ কৰি দিলে।

নেক্লিউডতে এইবোৰ গল্পলৈ কান নিদি বায়েকৰ লগত কথোপকথন আৰম্ভ কৰি দিলে।

“কুশি অহাত মই যে কিমান ৰং পাইছো।”

“কুশি জানা! পেট্ৰনাক লৈ, তোমাক বিচৰি মই যে কিমান খুৰিলোঁ।” অলপ দূৰৈত পেট্ৰনাক বৈ আছিল, নাটালীয়াই পেট্ৰনাক আঙুলিয়াই ভায়েকক

দেখুৱালে, আগ্ৰাফেনা পেইয়নাইও দুইবৰ পৰাই নেক্লিউডভক সন্ভাষণ জনালে।
বায়েক আৰু ভায়েকৰ কথাবতৰাত ব্যাঘাত হয় বুলি পেইয়নাই আঁতৰি
আছিল।

“ভোমাক বিছাৰি আমি হাইবান।”

“আচলতে ইয়াত বহোঁতেই মোৰ চৌপনি গৈছিল। তুমি অহাভ মই
খুব বং পালোঁ।” নেক্লিউডভে হোহাৰি পুনৰ ক’লে। “ভোমালৈ মই চিঠি
এখনো দিবলৈ ইচ্ছা কৰিছিলো।”

“সঁচাই!” নাটালীয়াই যেন ভয় খাই উঠিল।

“কিহৰ বিষয়ে?”

বায়েক আৰু ভায়েকৰ ঘৰুৱা কথাবতৰা আবন্ত হোৱাত, যিহি আৰু ভদ্ৰ-
লোক কিজন অলপ আঁতৰি গ’ল। খিড়িকীৰ কাষত থকা চকা এখনত
নাটালীয়া আৰু নেক্লিউডভ উভয়ে আসন গ্ৰহণ কৰি কণোপকখনত ব্যস্ত হৈ
পৰিল। চ’ফা খনৰ ওপৰত এটা বাকচ এখন বগ আৰু কিবা কিবি বস্তু পৰি
আছিল।

“কালি মই ভোমালোকৰ ওচৰৰ পৰা আহি পুনৰ উভতি গৈ তিনিদেউৰ
ওচৰত ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা কৰাৰ কথা ভাবিছিলোঁ। কিন্তু ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা খুজিলেও
তেওঁ বা গ্ৰহণ কৰেনে নকৰে আৰু ঠিক কৰিব নোৱাৰি যাবলৈ নহ’ল।”
নেক্লিউডভে ক’লে।

“অৱশ্যে কালি মই কথাবোৰ বৰ কঠুৱাকৈ ক’লো। পিছত এই কথাটোৱে
মোৰ মনত খুব উগুৰ খুগুৰ লগালে।”

“মই নিশ্চয় জানোঁ। সেইবোৰ কথা তুমি অন্তৰৰ পৰা কোৱা নাই।”
নাটালীয়াই ক’লে, “তুমিহে জানাই।” তেওঁৰ চকুৰ পৰা হুধাৰি চকুলো বৈ
গ’ল। তেওঁ ভায়েকৰ হাতখন সাবতি ধৰিলে।

নাটালীয়াই ক’বলৈ থকা কথাবোৰ পৰিফাৰ হৈ মুখৰ পৰা নোলাল। কিন্তু
তেওঁ কি ক’ব খুজিছিল সেই আচল কথাটো নেক্লিউডভে সম্পূৰ্ণ বুজিছিল আৰু
ই নাটালীয়াৰ মনত আঘাত দিছিল। কথাটো হল, নাটালীয়াই তেওঁৰ স্বামীক
ভাল পায় সেই কথা সঁচা, কিন্তু সেই বুলি তেওঁৰ ভায়েকৰ প্ৰতিও যে বেহ আৰু
প্ৰহ্লা নাই এনে নহয়। ভায়েকৰ প্ৰতিও তেওঁৰ যথেষ্ট বেহ আছে আৰু সেইটো
তেওঁ প্ৰয়োজনীয় বুলিও বিবেচনা কৰে। গতিকেই তেওঁৰ স্বামী আৰু ভায়েকক
সামন্ত ভুল বুজাবুজি হ’লে তেওঁ মনত যথেষ্ট দুঃখ নায়।

“ধন্যবাদ ! ধন্যবাদ ! অ’ আজি পুৱা মই কি যে ঘটনা দেখিলো !”
নেক্লিউডভে ক’লে। অকস্মাৎ দ্বিতীয় কয়দিতোৰ মৃত্যুৰ কথা তেওঁৰ মনলৈ
আহিল।

“হুজুৰ কয়দিব মৃত্যু হ’ল।”

“কিয় ? কেনেকৈ মৰিল ?”

“হয় ! মৰিল, অৰ্ধাৎ মৰিবলৈ এৰি দিয়া হ’ল। সিহঁতক আজিৰ নিচিনা
টোকা বদত লৈ অহা হৈছিল ; ফলত শূণ্য ভাপত বিহু হৈ সিহঁতৰ মৃত্যু হ’ল।”

“এইবোৰ আচৰিত কথা। কি ! আজি মৰিল। এতিয়াই !”

“হয় ! এতিয়াই ! আজি মৰিল অলপ আগতে। মৰাশবোৰ দেখি
আহিছো।”

“কিন্তু কিয় এইদৰে মৃত্যু ঘটোৱা হ’ল আৰু কাৰ দোষত ?”

“মৰিবিলাকে এনেহেন শিল গলাব পৰা বদত সিহঁতক লৈ আহিছিল, মৃত্যুৰ
কাৰণে সিহঁতই দায়ী।” অলপ বিমৰ্ষ ভাৱত নেক্লিউডভে ক’লে, তেওঁৰ ধাৰণা
যে এইবোৰ কথাৰ বায়েকৰ দৃষ্টি ভঙ্গী ভিনিহিয়েকবদৰে একেই !

“হায় ! ভগবান !” বুলি আগ্ৰাফেনা পেট্ৰনাই তেওঁলোকৰ কাষ
চালিল।

“এই চৰ্ভগীয়া মানুহবোৰৰ প্ৰতি সিহঁতে যেনে ব্যৱহাৰ কৰে, সেই সম্পৰ্কে
আমাৰ লেশ মানো ধাৰণা নাই, কিন্তু এইবোৰ কথা বাইজৰ মাজত জনাজাত
হোৱা দৰকাৰ।” নেক্লিউডভে কথাৰ কৈ, বুদ্ধ কৰ্চাগিনৰ ফালে চাই দেখে
যে তেওঁ ডিঙিত পামোচা এখন আঁৰি আগত বটল এটা লৈ বহি আছে।

বুদ্ধ কৰ্চাগিনে নেক্লিউডৰ ফালে চাই ক’লে, “কুমাৰ ! আহা ! অলপ চাহ
জলপান খাই লোৱা। দূৰ ভ্ৰমণৰ আগতে অলপ খাই লোৱা ভাল।”

নেক্লিউডভে তেওঁৰ আমন্ত্ৰণ প্ৰত্যাখান কৰি, তেওঁৰ ব্যৱহাৰ ফালে ঘূৰি কথা
পতাভ মন দিলে।

‘কিন্তু এইবোৰ লৈ তুমিনো কি কৰিব পাৰা ?’ নাটালীয়াই ক’লে।

“মই কি কৰিম একো ক’ব পৰা নাই। কিন্তু পাবিলে কিবা ব্যৱস্থা বা
প্ৰতিকাৰ কথা উচিত হ’ব বুলি মই ভাবোঁ। মোৰ শক্তি অল্পসখি যি পাবো মই
নিশ্চয় কৰিম।”

‘বাক বুজিলো, কিন্তু ইবিলাক কথাৰ ধৰণ কি ?’ নাটালীয়াই ইতি মাৰি
স্থিলে।

“সেইবোৰ কথা এতিয়া ভাল পৰিলেহে ভাল। অৱশ্যে মই যে মাতলভাক বেয়া পাইছোঁ। সেই বুলি নহয়। তাইৰ প্ৰতি যথন দেহ থাকিলেও বিবাহ বান্ধোৱত তাইক সঙুৰি লোৱাবো প্ৰয়োজন নাই।”

এটা হ'লুনিয়াহ কাঢ়ি নাটালীয়াই ক'লে।

“ভূৱিনো তাইৰ পিছে পিছে বোৱাৰ আৱশ্যক কি?”

“মই বোৱা উচিত বুলিয়েই মই বাবলৈ ওলাইছোঁ। কঠিন আৰু কৰ্কশ ভাৱে নেক্লিউডভে ক'লে। এই সম্পৰ্কে বায়েকৰ লগত কথাবতৰা পতাক ভেঙৰ সমূলি ইচ্ছা নাই।

বায়েক এইদৰে কঠুৱা উত্তৰ দি নেক্লিউডভৰ নিজৰে অলপ লাজ লাগিল।

“মোৰ মনৰ ভাৱ ভেঙক কৈ নিদিওঁ কিয়? আগ্ৰাফেনা পেট্ৰুনাইও কথা-বাৰ শুনক।” নেক্লিউডভে নিজে নিজে ভাবিলে। বহুদিনৰ পুৰণা এই গৃহ-কৰ্ত্তীক দেখি, ভেঙৰ সিদ্ধান্তৰ কথা বায়েকক আৰু জোৰেৰে জনাবলৈ ভেঙৰ প্ৰবল ইচ্ছা হ'ল।

“ক্সটুচাক মই বিয়া কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰাৰ কথা তুমি শুনিছা। বাক মই কওঁ। তাইক বিয়া কৰিবলৈ মই ইচ্ছা কৰা একেবাৰে খাতং; কিন্তু তাই দৃঢ়ভাৱে মোৰ প্ৰস্তাৱ প্ৰত্যাখ্যান কৰিছে। মোৰ লগত বিয়া হ'বলৈ তাইৰ অকণো ইচ্ছা নাই।” নেক্লিউডভে ক'লে, এই সম্পৰ্কে কথা ওলালে প্ৰায়েই ভেঙৰ মাত সৰু হৈ আহে। “তাই মোৰ ভাগ স্বীকাৰ কৰিবলৈ বাজী নহয়। তাই নিজেই ভাগ কৰিবলৈ ইচ্ছুক। অৱশ্যে তাইৰ নিচিনা অৱস্থাত এই ভাগৰ মূল্য আছে। কণজন্মা হ'লেও তাইৰ এই ভাগ মই গ্ৰহণ কৰিবলৈ ইচ্ছুক নহওঁ। গতিকেই মই তাইক অতুসৰণ কৰিব খোঁজো আৰু পাৰ্থ্যমানে তাইৰ দুখ লাঘৱ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিম।”

নাটালীয়া নিৰাত হ'ল। ভেঙৰ একো সফল্য নিদিলে। এনে সময়তে মহিলাৰ জিৰণিৰ কোঠাৰ পৰা সেই সময়লটো পুনৰ বাহিৰ হ'ল। চাপ্ৰাটী ফিলিপ আৰু সেই ছয়বীজনে বাজ-কুমাৰী কৰ্চাগিনাক চকীত বহুৱাই কাঢ়িয়াই আনিলে। তাৰি তখনক অলপ হ'বলৈ ইজিত দি বাজকুমাৰীয়ে নেক্লিউডভক ভেঙৰ ওচৰলৈ মাতিলে। এটা নিজেৰ আৰু ক্ষীণ হাঁহিয়াৰি ভেঙৰ বগা হাঁতখন আগবঢ়াই দিলে।

“উল। আজিয়ে ইমান পৰম।” বাজকুমাৰী কৰ্চাগিনাই ক'লে। কচদেশৰ

অনৰ পৰমৰ কথা পাতি, আৰু নেক্লিউডভৰ ভেঙলোকৰ ঘৰলৈ নিয়ন্ত্ৰণ দি, ভাবি কিজনক বাৰলৈ ইজিত দিলে। ভাবি কিজন আগবঢ়াব লগে লগে ভেঙে পুনৰ ঘোহাৰি ক'লে, “আহিবা দেই। নিশ্চয় আহিবা।”

নয়দলটো এইবাৰ সোঁতফালে ঘূৰি প্ৰথম শ্ৰেণীৰ বাঙালীৰ গাঁড়ীৰ ফালে খোজ দিলে।

নেক্লিউডভে ভেঙৰ মাল মটং অনা মতীয়া জনৰে সৈতে বাঙালীৰে ঘূৰিল।
লগত ভাবচ।

নেক্লিউডভে ভাবচৰ ফালে আঙুলিয়াই বায়েকক ক'লে, “এৱেঁই মোৰ একমাত্ৰ সঙ্গী।” বায়েকে ভাবচৰ সম্পৰ্কে পূৰ্বেই নেক্লিউডভৰ পৰা অনেক কথা শুনিছিল।

নেক্লিউডভ আৰু ভাবচ আহি তৃতীয় শ্ৰেণীৰ গাঁড়ী এখনৰ ওচৰত ব'লহি। মতীয়াটোৱে বস্ত্ৰবোৰ গাঁড়ী তুলিবৰ কাৰণে ব্যস্ত হৈ পৰিল। নাটালিয়াই ততালিকে কলে “অ’ ভোমালোকে কি তৃতীয় শ্ৰেণীৰ গাঁড়ীত যাবা?”

“হয় মই তৃতীয় শ্ৰেণীৰ গাঁড়ীত গৈয়েই ভাল পাওঁ। লগতে ভাবচো যাব।”

“বাইদেউ! আৰু এটা কথা। মই কুজ্মিনস্কীৰ মাটিখিনি এতিয়াও মোৰ স্বত্ব ধ্বংস কৰি কৃষকক দিয়া নাই। যদি ইতিমধ্যে মোৰ মৃত্যু হয়, তেন্তে ভোমাৰ লৰা ছোৱালী দুটাই মোৰ এই সম্পত্তি পাব।”

“ভিমিত্ৰী! এইবোৰ কথা উলিয়াব প্ৰয়োজন নাই।”

“কিয়। মই যদি সম্পত্তিখিনি কাকো নিদিওঁ তেন্তে মোৰ ভাগিন কিটাই নেপাই কোনে পাব? কাৰণ মোৰ সিদ্ধান্তই হৈছে মই আৰু কোনো বিয়া বাক নকৰাওঁ। যদি কৰাওঁ, তেতিয়াও কোনো সতি সন্ততি জন্ম দিয়াৰ হাবিৱাস নাই। মোৰ কোনো সতি সন্ততি নেথাকে। গতিকেই।”

“ভিমিত্ৰী এনেবোৰ কথা কিয় কোৱা?”

কিন্তু নেক্লিউডভে বুজিছিল যে নাটালীয়াই পেটে পেটে ভালেই পাইছিল।

ৰাজকুমাৰী কৰ্গাগিনাক উঠিবলৈ নিয়া গাঁড়ীখন অলপ আগত আছিল। কিছুমান মাহুৰে গাঁড়ীখনৰ ওচৰত জুৰ বান্ধি আছে। ইতিমধ্যেই প্ৰায় বিলাক ৰাজী নিজ নিজ গাঁড়ীত উঠি, আসন ল'লে। পদকৈ অহা কিছুমান ৰাজীয়ে গাঁড়ীত উঠিবৰ কাৰণে দৌৰি আহিছে। এনেতে পাৰ্ভে ৰাজী বিলাকক

বিজ্ঞ বিজ্ঞ আশ্ৰয়ত বহিৰ্গত কাৰণে আৰু বাজী নোহোৱা হাজুৰবোৰ পাড়ীৰ পৰা
নাৰি যাবৰ কাৰণে নিৰ্দেশ দিলে।

বেক্লিউডড আৰু ভাবচ উঠা গাঁড়ীখনৰ ভিতৰত বৰেই পৰম। গাঁড়ীখনৰ
লগত সংযুক্ত সৰু প্লেটফৰ্ম খনলৈ বেক্লিউডড ওলাই গ'ল।

নাটালীয়া আৰু আগ্ৰাফেনা প্লেটফৰ্ম বেক্লিউডড উঠা গাঁড়ীখনৰ ওচৰতে
ধিয়-হৈ বিদায়ৰ সময়ত কোনো ক'ৰ ভাবি চিন্তি আছিল। বায়েক আৰু ভায়েকৰ
মাজত টকা পইচা আৰু সা-সম্পত্তিৰ কথাবোৰে তেওঁলোকৰ মাজত থকা
স্নকোয়ল বেহৰ বান্ধোনত খেন কিবা খেলি খেলি লগাই দিছিল। কিছুদূৰ
পৰলম্বৰ মাজত বিবক্তিবো হুটি হৈছিল। গাড়ী এবাৰ লগে লগে নাটালীয়াই
দুৰ দুপিয়াই অভিবাৰন জনাই বেজাবৰ ভায়েকক বিদায় দিলে।

ইতিমধ্যে নাটালীয়াৰ মনত অল্প এটা ভাব আহি মনত ধুকিয়ালে। ভায়েকৰ
লগত হোৱা এই কথাবতৰাবোৰ তেওঁ কিদৰে জুকিয়াই স্বামীৰ আগত ডাঙি
ধৰিব। তেওঁৰ মনটো বিষন্ন হৈ, মুখখন গহীন হৈ পৰিল।

বেক্লিউডডৰ বায়েকৰ প্ৰতি কোনো বেয়া ভাব নাই। এতিয়াও তেওঁৰ
বায়েকৰ প্ৰতি যথেষ্ট স্নেহ প্ৰকাশ আছে। বায়েকৰ আগত কোনো কথাতে তেওঁ
লুকচাক কৰাও নাই। তেওঁৰ বক্তব্য খোলাখুলিকৈয়ে প্ৰকাশ কৰিছে। ভৰাণি
তেওঁৰো মনটো ভাল লগা নাই। বায়েকৰ সঙৰ পৰা আঁতৰি তেওঁৰ ভালৈ
লাগিল। তেওঁৰ ভাব হ'ল নাটালীয়া আৰু সেই চেমনীয়া কালৰ বাংটালী, উদাৰ
আৰু তেওঁৰ মৰমৰ বায়েক হৈ থকা নাই। তেওঁ তেওঁৰ এই মীৰস, অকৃত
স্বামীৰ ভাৱ চিন্তাৰ লগতে নিজকে মিলাই দি তেওঁৰ স্বামীৰ যেন দাসী হৈ
পৰিছে। তেওঁৰ স্বামীৰ এটা কথাতেই বস পাই। সেইটো হ'ল বেক্লিউডডে
কৰকক ঘাটি কিছুমান দান দিয়াত বেয়া পাইছে আৰু আনটো হ'ল বাকী থকা
খিনিৰ উত্তৰাধিকাৰী কোন হ'ব। বেক্লিউডডে যেতিয়া তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰীৰ
কথা উলিয়াইছিল, তেতিয়া নাটালীয়ায়ে অতি আগ্ৰহেৰে কথাখিনি শুনিছিল।
এই কথা বেক্লিউডডৰ চকুত পৰিছিল।

এনে এটা অৱস্থাত বেক্লিউডডৰ মনটো বিষন্ন হৈ পৰিল।

চল্লিশ

পোটেই দিবটো ব'দ পৰি তৃতীয় শ্ৰেণীৰ পাড়ীখন গবৰুৱা উভঙ হৈ
পৰিছিল। বেক্লিউডডে গাঁড়ীৰ ভিতৰত বেৰাকি গাঁড়ীৰ লগত লাগি থকা

সক প্লেটফৰ্ম খনতে বিয় হৈ আছিল। বতাহ একেবাৰে শূন্য। ঊষাহ নিশাহ যেন বন্ধ হৈ যাব। বেল-গাড়ীখনে যেতিয়া ষ্টেচনৰ ঘৰবোৰ পাৰ হৈ দৌৰ দিলে, তেতিয়াহে নেক্লিউডভে অলপ মুক্তবায়ু সেৱন কৰিব পাৰিলে।

“হয়! সিহঁতক হত্যা কৰা হ’ল।” সি কথা ভেঙু বায়েকক কৈছিল, সেই কথা ভেঙু নিজকে নিজে ক’লে। নানান ভাব চিন্তাৰ মাজত এটা কথা আৰু এটা প্ৰতিচ্ছবিৱেই ভেঙুৰ মনত জ্বলিকি উঠিল, সেইটো হল সেই মৃত্যুৰ মুখত পৰা দ্বিতীয় কয়দিকজনৰ মুখৰ ছবি। আচৰিতভাবে এই মৃত কয়দিকজনৰ হাঁহি লাগি থকা মুখখন যেন ভেঙুৰ আগত জ্বলিকি উঠে।

“আৰু আচৰিত কথা এই যে কয়দিকটোক হত্যা কৰা হৈছে হয়, কিন্তু হত্যাকাৰী কোন তাক জানিবৰ উপাই নাই।” নেক্লিউডভে নিজে নিজে ভাবিলে, “ভথাপিও মামুহটোক যে হত্যা কৰা হৈছে ই খাতাত। মাচলিনিকভৰ হুকুম মতে গোটেই কয়দিক সোপা জেলৰ পৰা উলিয়াই অনা হৈছিল। সচৰাচৰ যিববে হুকুম জাৰি কৰি কাকত লিখা হয়, বোধহয় সেই দিনাও সেইদৰেই কাকত লিখি মাচলিনিকভে হুকুম জাৰি কৰিছিল, খুব সম্ভৱ নিশ্চয় ভেঙু নিজক এই সম্পৰ্কে দায়ী বা দোষী বুলি নেভাবে। সেইদৰে জেলৰ ডাক্তৰ সি কয়দিক বিলাকৰ স্বাস্থ্য পৰীক্ষা কৰিছিল ভেঙুও নিজক দোষী বুলি নথবে। ভেঙু খুটিনাতি মাৰি, কয়দিক বিলাকক পৰীক্ষা কৰি হুৰ্জল বিলাকক, বাচি উলিয়াই বেলেগ কৰিছিল। ভেঙুৰ কৰ্তব্য ঠিকমতেই সমাধা কৰিছিল। এনেহেন চোকা ব’দ হ’ব বুলি আৰু এনেকুৱা ব’দত ছপবীয়া মামুহবোৰক লৈ যাব বুলি ভেঙু আগভিয়ারকৈ ভাবিব নোৱাৰে। অ, জেলৰ ইন্সপেক্টৰ! ভেঙুনো কি কৰিব পাৰে? ভেঙু হুকুম পাইছে যে দ্বী পুৰুষ নিৰ্বিশেষেই সেইদিনা নিৰ্দ্ধাসন প্ৰাপ্ত আৰু দণ্ডিত কয়দিক সোপাক জেলৰ পৰা উলিয়াই পঠিয়াব লাগে। ভেঙু মাথোন এই হুকুম পালন কৰিছে। কনভয়ৰ দায়িত্বত থকা বিষয়াজন! ভেঙুবো সেই একে কথাই। জেলৰ পৰা উলিয়াই দিয়া কয়দিক কিছুমানক ভেঙু চমজি ল’ব লাগে আৰু নিৰ্দ্ধিষ্ট ঠাইত পোৱাই দিয়াই ভেঙুৰ কৰ্তব্য আৰু ভাভেই ভেঙুৰ দায়িত্ব শেষ, গতিকে ভেঙুতো দোষী হ’ব নোৱাৰে। সৰ্ব্বদায় কয়দিকটোক বিনয়ে বাস্তাইদি বিন লাগে, সেইদিনাত ভেঙু লৈ গৈছিল। ভেঙুনো জানিব কেনেকৈ যে এনেকুৱা দুষ্ট পুৰুষ মামুহৰ বাটত প্ৰাণ হেৰাব। ওপৰে ওপৰে বিচাৰ কৰিলে, কাকো দোষী কৰিব নোৱাৰি। অথচ এইটোও সত্য যে এই নিৰ্দ্ধোৰী

কিন্তু সোণাৰ দোৰতেই এই মাহুহ হুটা মূক্যৰ মূখত পৰিল অৰ্থাৎ মিহতক
হজ্যা কৰা হ'ল।”

“অন্ততঃ ইয়াৰ কাৰণ আছে। কাৰণ নোহোৱা নহয়।” নেক্সিউডে
পুনৰ ভাবিলে, “এই লোক সকল হ'ল, কোনোবা গম্ভীৰ, কোনোবা ইকপেট্টৰ,
কোনোবা পুলিচ বিষয়া, আৰু কিছুমান চিপাহী। তেওঁলোক আটায়ে বিস্ফোৰণ
কৰে যে একোটা সময় আছে যেতিয়া মাহুহে মাহুহক মাহুহ হুলি জ্ঞান কৰাব বা
মানৱ মূলত সম্পৰ্ক বৰাৰ কোনো আৱশ্যক নাই। তেওঁলোক যদি গম্ভীৰ,
ইকপেট্টৰ, বিষয়া নহলেহেঁতেন, তেওঁলোকে এইদৰে শ শ মাহুহক, এইদৰে অসুখ
পৰমত উলিয়াই পঠাবলৈ কমেও বিলম্বৰ ভাবিলেহেঁতেন। বাটত বহুমান
মাহুহবোৰ বধাই, উপাহ নিশাহ ল'ব নোহোৱা গম্ভীৰ ভাঙ্গিপৰা মাহুহবোৰক
গছৰ ছাঁত বহুৱাই, অলপ পানী খাবলৈ দি, জিৰণি দিলেহেঁতেন। তাৰোপৰি
কোনো দুৰ্ঘটনা হ'লে তেওঁলোকে দৰদ প্ৰকাশ কৰিলেহেঁতেন। কিন্তু তেওঁলোকে
এইদৰেই ব্যৱহাৰ কৰাই নাই, বৰং আনে সহায় কৰিব খুজিলেও তাক বাধা
দিছে। তাৰ কাৰণ হ'ল তেওঁলোকে মাহুহৰ কথা বা মাহুহে মাহুহক কেনেদৰে
ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে তাৰ কথা স্মৰণৰেও ভবা নাই। কেৱল তেওঁলোকে নিজ
বিজ্ঞ পদবীৰ কথা ভাবি তেওঁলোকে যি পদত আছে, সেই পদৰ দায়িত্ব পালন
হৈ অগ্ৰাধিকাৰ দিছে আৰু তেওঁলোকৰ এই নীতি মানৱীয় ব্যৱহাৰৰ পণ্ডিত
বাহিৰে। এয়ে হয় আচল কথা।” নেক্সিউডে আৰু ভাবিলে “আৰি যদি এক
মুহূৰ্ত্ত কাৰণে বা এঘণ্টাৰ কাৰণেও ভাবি লওঁ যে আৰি মানৱতাৰ বাহিৰে আৰু
মাহুহক মাহুহে বিদৰে ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে তেনেদৰে নকৰিলেও হ'ব, তেতিয়া
আৰি সেই কালচোৱাত যেই সেই পাপ কৰিব পাৰে আৰু তাৰবাবে আৰি
বিজ্ঞক দোষী সাব্যস্তও নকৰে।”

এইদৰে ভাবি ভাবি বিদৰে তেওঁ যথৈ পৰিল, বাহিৰত যে বা-বতাহ
পৰিবৰ্ত্তন হৈছে তেওঁৰ থিয়ালেই হোৱা নাই। আকাশত এচপৰা ডাৱৰ আহি
বেলিটো এন্ধাৰ কৰি থৰিছে, পশ্চিম ফালৰ পৰা আৰু এচপৰা শুকুলা ডাৱৰ
আহি কোবেৰে পাৰ হৈ গৈছে। দুইৰ হাবি আৰু পৰাবত ছবছবকৈ বৰষুণ
পৰিছে। ডাৱৰৰ পৰা অহা বৃষ্টি কণাই বতাহ ঠাণ্ডা কৰি পেলালে। আকাশত
বিজুলি আৰু চেৰেকনি। মাজে মাজে একোছাতি বিজুলিৰ পোহৰ। কমে
ডাৱৰ আৰু শুকুলাগি আহিল। নেক্সিউডে থিয় হৈ থকা লক গ্ৰেটকৰ
বুজিত ডপ-ডপকৈ বৰষুণ পৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ একাৰলৈ আঁতৰি গ'ল। বহুদিন

তুকাই থকা তুকাৰ মাটিত ফুটি পৰি যি গোক ওলাল সেই বোন্ধ আহি তেওঁৰ নাকত স্পৰ্শ কৰি গ'ল। ফুটি মিশ্ৰিত ঠাণ্ডা বতাহ সেৱন কৰি তেওঁৰ ভাল লাগিল। দুবৈৰ হাবিবন খন্তবে ভৰি থকা পথাৰবোৰ, সোণোৱালী হৈ থকা বিভিন্ন জাতিৰ খান খেতিবোৰ, নিমিখে নিমিখে তেওঁৰ চকুৰ আগেদি পাব হৈ গ'ল। প্ৰতি বস্তুটোৱেই যেন বাৰিচ দিয়াৰ দৰে স্প্ৰশোভিত। সেউজীয়া যেন আৰু সেউজীয়া হৈছে, ক'লা যেন আৰু ক'লা হৈছে, হালধীয়া যেন আৰু হালধীয়া হৈ, তেওঁৰ চকুৰ আগেদি ভীৰ বেগে পাব হৈ গৈছে।

হুবহুৰৈ পৰা বৰষুণ বেছিপৰ নেধাকিল। ডাৱৰৰ কিছু অংশ ফুটি হৈ মাটিত পৰিল। কিছু অংশ বতাহে কোবাই আঁতৰাই নিলে। ক্ৰমে পুনৰ বেলি পোহৰ হৈ পৰিল। গছগছনি সকলোবোৰ দেখাত উজ্জল হৈ উঠিল, পূব আকাশত এখন বামধেমু ওলাই আকাশ হালধীয়া কৰি পেলালে।

ইতিমধ্যে বৰষুণ এবাৰ আৰু ডাৱৰবোৰ আঁতৰি যোৱাত, প্ৰকৃতিৰ পৰিবৰ্তন ঘটিল। বেল গাড়ীখন উচ্চ-স্থানৰ পৰা ক্ৰমে নিম্নগামী হৈ পৰিল। এনেতে নেক্‌লিউডে নিজকে নিজে প্ৰশ্ন কৰিলে “মই বাক এইবোৰ কি ভাবিছোঁ।”

“অ’ মই সেই মানুহবোৰৰ কথাই ভাবিছোঁ, মই ভাবিছোঁ সেই ইঞ্চিপেট্টৰ আৰু কনভয় বিষয়া জনৰ কথা। এওঁলোক যে একেবাৰে নিষ্ঠুৰ মানুহ সেইটোও নহয়। এওঁলোকে যি নিষ্ঠুৰতা দেখুৱাইছে তাৰ কাৰণ তেওঁলোক চৰকাৰী মানুহ আৰু চৰকাৰৰ লক্ষ্য মানিৰ লাগে।”

তেওঁ মাচুলিনিকতক জেলৰ কয়দীবোৰৰ ছবৰছাৰ কথা কৈছিল, কিন্তু মাচুলিনিকতে ক্ৰক্ষেপ নকৰিলে। আজি সেই কথাও তেওঁৰ মনত পৰিল। আজি তেওঁ দেখিবলৈ পাইছিল যে বহু কয়দিয়ে গাড়ীত ঠাই বিছাৰিছিল, কিন্তু কনভয় বিষয়াজনে তালৈ ক্ৰক্ষেপকে নকৰিলে, আৰু বহুতক গাড়ীত ঠাই নিদিলে। বেলৰ কামৰাৰ ভিতৰত আটাই পাবি থকা মাইকী মানুহজনীৰ প্ৰতিও কোনো দয়া মমতা নদেখুৱালে, মানুহজনীৰ বেদনাতলৈ সিহঁত কাণেই নিদিলে। এই সকলো বিষয়ে এনে নিৰ্দ্দয় ব্যৱহাৰ দেখুৱাব কাৰণ হ’ল তেওঁলোক চৰকাৰী বিষয়া। পকা মজিয়াত যেনেকৈ বৰষুণ পৰি তললৈ সোৱাৰ নোৱাৰে সেইদৰে, এই বিষয়াবোৰৰ অন্তৰতো দয়া, মমতাই অন্তৰ স্পৰ্শ কৰিব নোৱাৰে আৰু ফলত মন্থকোচিত ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ এওঁলোক অপৰাধ হৈ পৰে। বেল লাইনৰ দুৱোকাৰে থকা গীৰাৰিলাকলৈ চাই নেক্‌লিউডে ভাবিলে। গীৰাৰিলাক কাটিতাব ওপৰত বিভিন্ন বৰষুণ বিভিন্ন বস্ত্ৰৰ পাখৰৰ বাঁঠনি দিয়া হৈছে। গীৰাৰিলাকৰ ওপৰেদি

ধাবানাবে পানী বাগৰি গৈছে, কিয়নো শিলাৰ মাজেদি পানী নথকি মাটিৰ ভললৈ সোৱাব পৰা নাই।

“হয়তো গৰাবিলাক শিলেৰে ঢাকি দিয়া প্ৰয়োজন। সেইখুলি গছ গছনি শুলু খোলা মাটি দেখি অলপো ভাল নেলাগে।”

“মানুহৰ ক্ষেত্ৰতো সেই একে কথাই খাটে।” বেকুলিউদে ভাবিলে। “গৰগৰ, ইকপেট্টৰ, পুলিচৰ প্ৰয়োজন আছে হয়, কিন্তু মানুহে মানুহৰ প্ৰতি কদমহীন হোৱা আৰু মানুহে মানুহৰ প্ৰতি সাধাৰণ দয়া মৰতা বেদেখুউয়া আৰু সাংঘাতিক কথা।”

“আচল কথা” বেকুলিউদে ভাবিলে, “এওঁলোকে যিটো আইন বহু, তাকেই আইন বুলি মানি লৈছে। অথচ জৈৱে মানুহৰ অন্তৰত যি শাখত আৰু চিৰন্তন আইন লিপিবদ্ধ কৰি দিছে, সেই আইন আইন বুলি মানিবলৈ এওঁলোক বাকী নহয়। বৰং এওঁলোকে এই আইন নেমনে। এই মানুহবোৰৰ মাজত থাকি আৰু এইবোৰ কথা দেখি, মই অভ্যস্ত হুংথ পাওঁ; আৰু হতাশ হওঁ। সিহঁতক দেখি মোৰ ভয় লাগে, প্ৰকৃততে ইহঁত সাংঘাতিক মানুহ। ইহঁত ডকাইততকৈও অধম। ডকাইতৰে হয়তো অন্তৰত দৰদ আছে; সিহঁতৰ অন্তৰ গলিব পাৰে। কিন্তু ইহঁতৰ অন্তৰ লিলবদৰে কঠিন। এই কাৰণেই এই বিষয়াবোৰ সাংঘাতিক। শুনা যায় পুণাচেত্ আৰু বেজিন সাংঘাতিক মানুহ আছিল; কিন্তু ইহঁত ভেওঁ লোকতকৈ হেজাৰগুণে ভয়লগা আৰু ভয়স্বৰ।”

আমি দেখিবলৈ পাইছোঁ, আজিৰ যুগত এনে মানুহ আছে, যি নিজকে অলপো দোষী বা পাপী বুলি নেভাবে, অথচ ভেওঁলোকে ভয়স্বৰ পাপ-কৰ্মত লিপ্ত আছে, এনে অৱস্থাত আমি যদি প্ৰকৃত খ্ৰীষ্টিয়ান, প্ৰকৃত মানবোচিত গুণ সম্পন্ন দয়ালু মানুহ তৈয়াৰী কৰিবৰ কাৰণে মনোবিজ্ঞানৰ আশ্ৰয় লওঁ, তেন্তে আমাৰ উপায় মাথোন এটাই আছে। অৰ্থাৎ বৰ্তমান মানুহবোৰ যি দৰে চলি গৈছে, তেনেকৈয়ে চলিবলৈ দিয়া। কিছুমান মানুহক গৰগৰ, ইকপেট্টৰ, আৰু পুলিচ হ'বলৈ দিয়া। ভেওঁলোকক এই কথাও শিকাই দিব লাগিব যে বিহেতু ভেওঁলোকে চৰকাৰী চাকৰী কৰিছে, সেই কাৰণে ভেওঁলোকে অন্ত মানুহক সাধাৰণ গৰু মৰহ নিচিনা জ্ঞান কৰি ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ভেওঁলোকৰ ক্ষমতা আছে আৰু ভেওঁলোকে অন্ত মানুহৰ লগত, মানবোচিত আৰু ব্ৰাহ্মণ মূলক সম্পৰ্ক ৰাখিবৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। লগতে চৰকাৰী চাকৰীৱানসকলৰ মাজত এনে উত্তঃপ্ৰোত সম্পৰ্ক সৃষ্টি হোৱা দৰকাৰ যাতে কোনো কালৰু দাৱিৰ

ব্যক্তি বিবেকৰ ওপৰত নপৰে। এনেকুৱা অৱস্থা নেৰাকিলে আজি হ'ই যি
 তথাবহ দৃষ্ট দেখিলো, সি কেতিয়াও সম্ভৱ হ'ব নোৱাৰে। এই খিনিতে মন
 কৰিবলগীয়া কথা, এইটোৱেই যে মানুহবোৰে ধৰি লৈছে যে কোনো কোনো
 ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকে মানুহক নিৰ্মম ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ অধিকাৰ আছে। কিন্তু
 আচলতে এনেকুৱা ক্ষেত্ৰ কেতিয়াও থাকিব নোৱাৰে, আমি হয়তো কোনো বস্তুৰ
 প্ৰতি নিষ্ঠুৰতা দেখুৱাব পাৰোঁ, আমি গছ কাটি পেলাব পাৰো, ইটা ভৈয়াৰী কৰিব
 পাৰোঁ, নিৰ্মম ভাৱে হাতুৰিৰে লোহা পিঙিব পাৰো, কিন্তু মানুহৰ প্ৰতি আমি
 এনে ব্যৱহাৰ কৰিব নোৱাৰোঁ। মৌ-বাইত হাত দিওঁতে আমি যিদৰে সাৱধানতা
 অৱলম্বন কৰা উচিত, মানুহৰ প্ৰতি ব্যৱহাৰ কৰোঁতেও তেনে সাৱধান হোৱা
 উচিত। কোনোবাই যদি অসাৱধান হৈ মৌ বাইত হাত দিয়ে তেতিয়া মোৰো
 অনিষ্ট হ'ব, আৰু তেওঁকে মোৱে বিক্ৰিৰ পাৰে। মানুহৰ ক্ষেত্ৰতো সেই একে কথাই
 খাটে। মানুহৰ প্ৰতি মানুহে সদয় হোৱা আৰু স্নেহ প্ৰকাশ দেখুউৱা হ'ল চিৰন্তন
 নীতি।

অন্তৰ্বেই কোনো বস্তুৰ লগত তোমাৰ যেনেকুৱা মন যায়, সেই দৰেই সম্পৰ্ক
 ৰাখা, সেইদৰেই ব্যৱহাৰ কৰা, কিন্তু মানুহৰ লগত তেনেদৰে চলিলে নহ'ব,
 নহ'ব।”

এইদৰে গৈ থাকোঁতে ঠাণ্ডা বতাহ সেৱন কৰি নেক্লিউনড-ৰ ভাল লাগিল,
 লগে লগে তেওঁৰ মনত উদয় হোৱা প্ৰশ্নৰে তেওঁ পৰিষ্কাৰ জবাব পালে। তেওঁৰ
 মনটো পাভল হৈ পৰিল।

একচল্লিশ

নেক্লিউনড উঠা বেলৰ কামবাটোত মানুহ পাভল আছিল, ভৱলোকৰ চাকৰ,
 কলকাৰখানাত কাম কৰা মজুৰ, কিছুমান কচাই, জনচেবেক ৱিহদী, কেইজন
 মাত্ৰ দোকানী, কেইজনমান মজুৰ-স্ত্ৰী, এজন সৈনিক আৰু ছগৰাকী মহিলা,
 (এগৰাকী পাট গাভৰু আৰু আন গৰাকী আদহীয়া) আৰু এজন কঠুৱা যুৱক
 মানুহ। তেওঁৰ যুৱক টিকনী লগোৱা এটা টুপী। মানুহবোৰে নিজ নিজ আসন
 লোৱাত হাই উকৰি ইতিমধ্যে লাম কাটিছিল, সকলোৱে নিশ্চয় হৈ বহি
 আছিল। কিছুমানে বাদাম ভাঙি মচ-মচকৈ চোৰাইছিল, কিছুমানে খুৰ পান
 কৰিছিল আৰু কিছুমান কথা পঢ়াত ব্যস্ত।

যেন কাষবাটোৱৈ সোমাই বাৰ্ত্ততে পোৱা এখন বেক ধৰতেই তাকতে আসন লৈছিল। তেওঁৰ কাষতে নেক্লিউদভলৈকো অলপ ঠাই বাৰি, তেওঁ বহিল। তেওঁৰ কাষতে বহা, এজন দুষ্টপুট মানুহৰ লগত বেচ বলাল কথাপাতি আছিল। এই মানুহজনৰ এজন মালি কুলি পিছত নেক্লিউদভে জাবিৰ পাবিলে। তেওঁ এখন নতুন ঠাইলৈ গমন কৰিছে। তাৰচৰ ওচৰত বহাৰ পূৰ্বেই, নেক্লিউদভে এজন নান্‌কিন কোট পিন্ধা বগা দাঢ়িগোকৰে ভোবোকাৰ বুদ্ধলোকক এগৰাকী গাঁৱলীয়া গাভৰুৰ লগত কথা পাতি থকা দেখা পালে, মহিলা গৰাকীৰ ওচৰতে এজনী সৰু ছোৱালীয়ে বাদাম ওটি খাই আছিল। এখন দুনীয়া কমালেৰে তাইৰ মূৰৰ চুলি বন্ধা আছিল।

বুদ্ধলোকজনে নেক্লিউদভক দেখি তেওঁৰ হলো কোটটো টান মাৰি, নেক্লিউদভক বহিবলৈ ঠাই উলিয়াই দি বিনীত ভাৱে ক'লে, “বহক! ইয়াতে ঠাই হ'ব।” নেক্লিউদভেও বুদ্ধক ধন্যবাদ দি আসন গ্ৰহণ কৰিলে। তেওঁ বহাৰ লগে লগে বুদ্ধই পুনৰ কথোপকথন আৰম্ভ কৰি দিলে।

গাভৰু গৰাকীয়ে বুদ্ধক সমিধান দিছিল যে তাইৰ স্বামী নগৰত থাকে আৰু বৰ্তমান স্বামীক দেখা কৰি তাই ঘৰমুৱা হৈছে। ঈশ্বৰে কৰিলে অহা বৰদিনত আকৌ স্বামীক দেখা কৰিবলৈ আহিব। নেক্লিউদভলৈ লক্ষ্য কৰি, বুদ্ধই তৰুণীৰ প্ৰতি মন্তব্য কৰিলে, “তুমি ভালেই কৰিছা, যাঞ্জে সময়ে স্বামীৰ ওচৰলৈ অহা ভাল। নহ'লে নগৰত থকা ডেকাবিলাক সহজে বিপথগামী হ'ব পাৰে।”

‘অ’ নহয়! মহোদয়! নহয়, মোৰ স্বামী ভেনেবিথৰ মানুহ নহয়। তেওঁৰ জীৱন এজনী কুমাৰী ছোৱালীৰ নিচিনা। তেওঁ বি দৰমহা পায়, গোটেইখিনি যোৱৈ পঠাই দিয়ে। এই মোৰ ছোৱালীটি দেখি তেওঁ কিমান বে, বং পাইছে। তাইক কিমান বে মৰম কৰে মই কি কম। হাঁহি মাৰি গাভৰুৱে ক'লে।

বাদাম খাই থকা অকণ মান ছোৱালীকণেও মাকক সমৰ্থন কৰা চাৰনিৰে নেক্লিউদভ আৰু বুদ্ধৰ ফালে তৰা লাগি চালে। ছোৱালীজনীৰ চাৰনিত বৰেই বুদ্ধিৰ পৰিচয়।

“তেওঁ যদি এনেকুৱা ওপী আৰু জানী ভেন্ডে ভালেই।” বুদ্ধই ক'লে, “সেই কাষখানাত কাষ কৰা মজুৰ-মজুৰাণী হাল দেখিছানে? বোধহয় ভোৱাৰ স্বামী ভেনেকুৱা নহয়।” বিপৰীত কালে বহি থকা মানুহ হাললৈ আঙুলিয়াই বুদ্ধই ক'লে।

পিকিয়েকে বটল এটাৰ পৰা উদ্ভ্ৰা বাকী চোকাচোকে গিলি আছিল আৰু

দশীয়েকে বটলটো ভরাই অবা মেনাটো হাতত লৈ স্বামীৰ মুখলৈ ভবা লাগি চাই আছিল।

“অ’ নহয় নহয়! মোৰ স্বামীয়ে মদ ভাং একো নেখায়।” ভকশী পৰাকীয়ে বুদ্ধক ক’লে। বুদ্ধে সৈতে কথা পাতি এইদৰে স্বামীৰ গুণ কীৰ্ত্তন কৰিবলৈ পাই ভেঙে ধেচ আনন্দিত। “মহোদয়, সংলাভত মোৰ স্বামীৰ নিচিনা মানুহ কমেইহে আছে।” ভাৰ পিছত নেক্সিউলভৰ ফালে চাই কলে, “মোৰ স্বামী হ’ল এনেকু-
ৱাই মানুহ।”

* * * *

নেক্সিউলভে বুদ্ধৰ ওচৰত বহি কিছু কথাবতৰা পাতিলে। বুদ্ধই ভেঙেব নিজৰ সম্পৰ্কে বহু কথাই ক’লে, তাৰচেও বুদ্ধৰ জীৱন বৃত্তান্ত শুনি ভেঙেব ওচৰতে বহিবলৈ আগবাঢ়ি গল।

“আহক, মহাশয়! ইয়াতে বহক, আমাৰ টোপোলাটো আঁতৰাই দিও।” বাগান-মালিকনে ক’লে।

“অৱশ্যে ঠাই একেবাৰে কম। টনাটনিকৈ কথামপি বহিব পৰা হব। একো কথা নাই। বহক! আমি একেই বন্ধু।” এই বুলি হাঁহি মাৰি তাৰচে প্ৰায় দুমোনীয়া টোপোলাটো আঁতৰাই নিলে।

“বেচ বহুত ঠাই ওলাই পৰিল। ইয়াৰ বাহিৰেও আমি বিয় হৈও থাকিব পাৰোঁ বা বেঞ্চৰ তলত বহিব পাৰোঁ, কোনো অসুবিধা নাই। কাজিয়া কৰাবো দৰকাৰ নাই।” মৰম আৰু প্ৰীতিৰ ভাৱত তাৰচে ক’লে।

তাৰচে মাজে মাজে নিজৰ সম্পৰ্কে কয় যে ভেঙে অলপ সুৰা পান নকৰিলে কথা পাতিবলৈকে টান পায়। অলপ সুৰা পান কৰি গৰমহৈ ল’লেহে ভেঙে জমাৰ পাৰে। প্ৰকৃততে তাৰচ মানুহজন ধীৰ আৰু বহু সময়ত নীৰৱ হৈ থাকে। কিন্তু কদাচিৎ যদি ভেঙে সুৰা পান কৰে তেন্তে কথাত পকমুখ হৈ পৰে। তেতিয়া ভেঙে ভাল কথা কয়। সবল সহজভাৱে সত্য কথা কয়। ভেঙেব ওঠত সদাই হাঁহি বিৰিতি থাকে আৰু প্ৰতিকথাতেই নীলা চকু জ্বলিত মৰম প্ৰীতিৰ ভাৱ জিলিকি উঠে।

আজি তাৰচৰ মৰম অৱস্থাও এনেকুৱাই। নেক্সিউলভ ওচৰ চাপি অহাত অৱশ্যে ভেঙেব কথাত বাধা পৰিল। টোপোলাটো আঁতৰাই তাৰচে পুনৰ নিজ ঠাইত বহিলহি। ভেঙে আমৰ পাতি বহি, হাত ছখন বেগি, বাগান-মালি জমৰ মুখলৈ চাই, ভেঙেব জীৱনৰ ইতিবৃত্ত পাতিব বেগি দিলে। তাৰচে ভেঙেব

জীৱ কথা, জীৱ লগত নকুনকৈ পৰিচিত হোৱা লোকসকলৰ কথা, তেওঁৰ প্ৰীতি
কিয় নিৰ্ভালিত হ'ল আৰু তেওঁনো চাইবেবীয়াটো বাৰটো কিয় আহিছে, এই
সকলোবোৰ কথা ভাঙি পাতি ক'লে।

নেকলিউনতে এইবোৰ ঘটনাৰ কথা আগতে জনা নাছিল। গতিকে তেওঁ
কথাবোৰ মনৰি শুনি গৈছিল। নেকলিউনতে কথা শুনা আবদ্ধ কবোতে
কিড'ছিয়াই কেনেকৈ বিষ প্ৰয়োগ কৰিবলৈ সম্পূৰ্ণ যো-জা কৰিছিল, সেই অংশ
পাইছিলগৈ, আৰু ইতিমধ্যে পৰিয়ালৰ ওচৰত এই বড়বড় কথা পৰি গ'ল।

নেকলিউনতক প্ৰীতি সম্ভাৰণ জনাই ভাৰচে ক'লে, "হই মোৰ বিশদবোৰৰ
কথা ব্যক্ত কৰিছোঁ। অকস্মাতে এখেতৰ মিত্ৰিনা একম দিলদাৰ মানুহ পাই
ময় হৈ পৰিলোঁ। মোৰ জীৱনৰ সকলো বৃত্তান্তৰ সূক্ষ্মপাক এখেতৰ আগত
যেলি দিলোঁ।"

"তয়নে কি?" নেকলিউনতে ক'লে।

"এইদৰেই আচল বড়বড়টো ওলাই পৰিল। মোৰ আয়ে কেৰুটো হাতত
লৈ ক'লে যে তেওঁ পুলিচৰ ওচৰত গোচৰ দাখিল কৰিব, কিন্তু মোৰ পিতা হ'ল
এজন বৃদ্ধ লোক। তেওঁ আইক কলে 'বাছান! ইমান অধৈৰ্য্য নহবি, এই মানুহজনী
হ'ল একেবাৰে শিষ্টমতি। তাই কি কৰিবলৈ গৈছিল নিজেই বুজি পোৱা নাছিল।
আমি তাইক ক্ষমা কৰাই ভাল। তাইৰ হয়তো এতিয়াও জ্ঞান হ'ব পাৰে।' কিন্তু
বৃদ্ধ! মোৰ আয়ে সেই কথা জুগুনিলে। আয়ে কলে যে 'এইক ইয়াত
বাখিলে আমাক পইতাচোৰৰ দৰে মাৰি পেলাব।' এইদৰে আয়ে পুলিচৰ
ওচৰত এজাহাৰ দাখিল কৰিলে আৰু পুলিচে তৎক্ষণাত আহি সাক্ষী ল'বলৈ
আবদ্ধ কৰি দিলে।"

"হেঁ, তেতিয়া তুমি কি কৰিলা?" মালিয়ে সুবিলে।

"মই কি কৰিলোঁ? তেতিয়া মোৰ ভয়ৰ পেটৰ বিষ। বিষত এবাৰ
পৰিচিত এবাৰ মাটিত বাগৰি আহোঁ। গোটেই গাড়ী পেটু যেন বাহিৰ হৈ
যাব। হাত কথা নাইকীয়া হ'ল। অৰ্থাৎ হই মাতিব মোৱাৰা হ'লো। তেতিয়া
পিতাই ঘোঁড়াজনী উলিয়াই আনি গাড়ীত জুৰিলে। কিড'ছিয়াক সেই গাড়ীতে
উঠাই পুলিচ থানালৈ লৈ গ'ল আৰু তাৰ পিছত মেজিষ্ট্ৰেটৰ ওচৰ পোৱালে।
আৰু কিড'ছিয়া! তাই সেই আৱচিনিক বিষ কেনেকৈ পালে আৰু কেনেকৈ
মিহলাই দিলে, সেই সম্পূৰ্ণ ঘটনাৰ কথা মেজিষ্ট্ৰেটৰ আগত খীকাবোজি
কৰিলে।"

“এনেকৈ কিয় বিষ এয়োগ কৰিব খুজিছিল বুলি বেজিষ্ট্ৰেটে প্ৰশ্ন কৰাত ভাই বপৰাই উত্তৰ দিছিল, ‘কিয় ? আপুনি স্থিছে ? মোৰ স্বামীৰ মোৰ প্ৰতি যেনে শ্ৰদ্ধা নাই। তেওঁ মোক ধিণ কৰে। গতিকে তেনে স্বামীৰ লগত থকাতে, চাইবেবীয়াৰ নিৰ্বাসনত থকাই মই উচিত বিবেচনা কৰিছিলোঁ।’ তাৰচে হাঁহি মাৰি কলে, “মোৰ ভাগ্য হ’ল এনেকুৱাই।”

“চাওক। সকলো কথাই ভাই স্বীকাৰ কৰি পেলালে। গতিকেই ফল হ’ল ভাই জেলত সোমাল, আৰু পিতাই স্ত্ৰীৰ মুখে ঘূৰি আহিল। ইফালে ধান চপোৱাৰ সময় আছিল। যবত আয়েই হ’ল একমাত্ৰ মাইকী মানুহ। ভাতে বুঢ়ী। তেন্তে এতিয়া উপায় ! ভাৱ হ’ল জামিনত ভাইক উলিয়াই আনিব পাৰিলে কি ? গতিকেই পিতাই চাকৰিয়াল এজনক, এই সম্পৰ্কে লগ ধৰিবৰ কাৰণে ওলাই গল। কিন্তু তেওঁ একে এষাবে নোৱাৰে বুলি ক’লে। ভাৰ পিছত আন এজনৰ ওচৰ চাপিল, তেওঁবো একে জবাব। এইদৰে চাৰি পাঁচজন বিষয়াক পিতাই লগ ধৰিলে। কিন্তু কোনেও ভাল সমিধান নিদিলে। শেষত এনে চোটা ভ্যাগ কৰাই সিদ্ধান্ত হ’ল। এনেতে হঠাৎ এজন কেৰেকীক লগ পালে। এনেকুৱা চতুৰ মানুহ সতকাই লগ পোৱাই টান। ‘মোক পাঁচ কবল দিয়ক। মই তাইক উলিয়াই আনিম। নিশ্চয় উলিয়াই আনিম।’ কেৰেকীয়ে ক’লে। শেষত তেওঁ তিনি কবলত কামটো কৰিবলৈ মান্তি হ’ল। “হেঁ : আপুনি বাক কি ভাবিছে ? মোৰ স্ত্ৰীয়ে নিজ হাতে গোৱা কাপোৰ এখন বন্ধকত দি টকা কিটা আনি কেৰেকীজনক দিলে।” এটা দীঘল উশাহ টানি ভাৰচে ক’লে, “তেওঁ বেতিয়াই দৰ্খাস্ত লিখিলে, ততালিকে জামিনৰ হুকুম হৈ গ’ল। ভাৰ পিছত মই নিজেই তাইক আনিবলৈ যাত্ৰা কৰিলোঁ।”

“মোৰ বান্ধ ! মই নগৰলৈ যাত্ৰা কৰিলোঁ।” ঘোঁৰাজনী এঠাইত বাঢ়ি কাগজ এখন লৈ জেল গেটত উপস্থিত হ’লো। ‘ভোমাক লাগে কি, জেল বাবুৱে ক’লে। মই কলো, ‘মোৰ স্ত্ৰী এই জেলত বন্দী হৈ আছে।’ ‘কিবা হুকুম আনিছানে ?’ মোক স্থিিলে। মই কাগজখন আগবঢ়াই দিলোঁ। তেওঁ পাচি তনি চাই কলে, ‘অলপ বৰা।’ মই বেক এখনতে ঘূৰি থাকিলোঁ। তেতিয়া বাৰটা বাজি গৈছে। ভাৰ পিছত বিষয়া এজন ওলাই আহি স্ত্ৰীয়ে, “জুৰিয়েই বিবিসাহুত্ হয়নে ?” মই কলো, ‘হয় ময়েই’।

“এইয়া তোমাৰ স্ত্ৰী। জুৰি লৈ ৰোৱা।” জেল গেট মুকলি হ’ল, ভিতৰিহঁত নিজৰ লাকুপাৰ পিছি ওলাই আহিল।

‘কিড’হিয়া আহ।’

‘ভূমি খোজ কাঢ়ি আহিছানে কি ?’

‘নাই মই ঘোঁৰা লৈ আহিছোঁ।’

তেতিয়া মই ঘোঁৰা বখোৱাজনক পাওনা আদায় দি, বাকী থকা বাঁহখিনি বান্ধি লৈ, তাই বহিবৰ কাৰণে ঘোঁৰাৰ পিঠিত বস্তা এটা পাৰি দিহলো। তায়ে খালখন গাত মেবাই লৈ ঘোঁৰাত উঠিল। আমি দুয়ো দৰমুহা হলে।। ভালে-মানৰ আশাৰ ভিতৰত কোনো কথা বতৰা হোৱা নাছিল। দৰবৰ গুচৰ পাণ্ড পাণ্ড হওঁতে তাই মোক স্মিলে, ‘আইব দৰবৰ কি ? তেওঁ এতিয়াও জীৱিত আছেনে ?’

‘হয়, আই জীৱিত আছে।’

‘দেউতাব একা ?’

‘হয়। দেউতাবো ভাল।’

‘তাবচ মোক ক্ষমা কৰা। মই, কি কুৰ্ম কৰিছিলোঁ, নিজেই একো নুজা নাছিলোঁ। তেতিয়া মই কলোঁ, ‘একো কথা নাই কিড’হিয়া। মই কেতিয়াবাই ক্ষমা কৰিলোঁ।’ তাই আক একো নক’লে। আমি আহি দৰ পালোহি। তাই আইব চৰণত দীঘল দি পবিল। আইয়েও ক’লে, ‘ঈশবে তোক ক্ষমা কৰক।’ পিতাই ক’লে, ‘তই ভালেই আছেনে আই। অতীত মবিল, গ’ল, তাব কথা অন্ত হ’ল। এতিয়া একো ভাবিব নেলাগে। ভৱিষ্যতলৈ ভাল হ, এয়ে মোৰ কামনা।’

পিতাই আক কলে, ‘এতিয়া ধানবোৰ পথাৰত নঠ হৈছে। তই আক তাবচ দুয়ো গৈ পথাৰৰ ধানবোৰ চাই আহ।’

“বান্ধ। সেই দিনাবে পৰা তাইৰ জীৱনৰ চকৰী বুলিল। তাই ইমান কাম কৰিবলৈ ধৰিলে, যে গাৰ্ভ ব গঞাই বেধি আচৰিত হ’ল।

“বাক ভোৱাৰ এতিও তাই দৰদী হলেনে ?” বাগান-মালিখনে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“অ’ নিশ্চয়। একেবাৰে পাটং। তাই এতিয়া মোক ইমান ভাল পায় যে ‘আমি যেন এটি অভিন্ন-হৃদয়। মই যি কওঁ তাই বুজি পায়। মই যি কৰিবলৈ কওঁ তাই কৰি পেলায়। মোৰ আইব বৰিও থং, ভৰালি তেওঁ স্বীকাৰ কৰিবলৈ বাধ্য হল যে কিড’হিয়াৰ মৰণ পৰিবৰ্তন ঘটিল। তাই একমুখী সম্পূৰ্ণ বেলেগ মানুহ হৈ পবিল। এদিনাখন আমি দুয়ো দুখন গাড়ী লৈ ডাঙৰী আনিবলৈ

পৰাৰলৈ গৈছিলে।। প্ৰথম গাড়ীখনত আমি দুয়ো আহিলো। তেতিয়া
ভাইক মই জুখিলো।।

‘কিড’ছিয়া। ভাই বাক কিয় ভেনেকুৱা কাম কৰিব খুজিছিলি?’ ভাই
জবাব দিলে, ‘মই তোমাৰ লগত নেথাকো বুলি খাটাং সিদ্ধান্ত কৰিছিলোঁ।।
তোমাৰ লগত থকাতকৈ মৰি যোৱাই ভাল।’ ‘পিছে এতিয়া?’

‘এতিয়া! এতিয়া তুমি মোৰ অন্তৰৰ প্ৰিয়তম।’ তাৰচ’ নিশান্ত হ’ল।
মুৰটো জোকাৰি ঢেক্ ঢেক্‌কৈ হাঁহি পেলালে আৰু আচৰিত হোৱাৰ দৰে হৈ পৰি
ক’লে, ‘ভাঙৰী ছগাড়ী বৰত পেলাই, ভতালিকে মই ভাং এছলিম হোঁপা মাৰি
আহিলোঁগৈ। সুবি আহি দেখোঁ যে দ্বাৰেট এখন আহি হাজিৰ। কিড’ছিয়া
আদালতত হাজিৰ হ’ব লাগে আৰু ভাইৰ ওপৰত গোচৰ।’

‘ই অতি দুৰ্ভাগ্যৰ কথা। কোনোবাই জীৱিত অৱস্থাত নিজৰ আত্মাক
‘ধ্বংস’ কৰাৰ কথা ভাবিব পাৰেনে?’ এই বুলি বাগান-মালিকনে ক’লে। তেওঁ
পুনৰ এনেকুৱা এটা গল্প ক’বলৈ আৰম্ভ কৰোতেই বেলখন লাহে লাহে ৰামি
আছিল।

‘বোধহয় আমি ষ্টেচন এটাৰ ওচৰ পালোহি।’ মালিয়ে ক’লে। ‘অলপ
গুলাই গৈ পানী ছনি এটোপা খাই লওঁ।

এইদৰে কথোপকথন বন্ধ হ’ল। মালিয়ে গাড়ীৰ পৰা নামি খোজ ল’লে।
নেক্লিউডভেও গাড়ীৰ পৰা নামি মালিৰ পিছে পিছে বৰষুণত তিতি থকা
ষ্টেচনৰ প্লেটফৰ্মত খোজ দি গৈ আছে।

বিয়াল্লিচ

নেক্লিউডভে গাড়ীৰ পৰা নামিয়েই কেইবাখনো ধুনীয়া ঘোঁৰা গাড়ী ষ্টেচনত
বৈ থকা দেখিবলৈ পালে। কোনোখনত তিনিটা আৰু কোনোখনত চাৰিটা
ঘোঁৰাই এই গাড়ীবোৰ টানি নিয়ে। ঘোঁৰাবোৰ বেচ ধুনীয়া, নিপোটল আৰু
ভিত্তিত টিলিঙা অৰা আছে। তেওঁ আৰু অলপ আগবাঢ়ি গৈ দেখিলে যে প্ৰথম
শ্ৰেণীৰ গাড়ীৰ আগত কিছুমান বাহুহে জুম পাতি আছে। ইয়াৰ ভিতৰতে আহিল
হাট্টাবক্ষ্, পিছা এগৰাকী ডাকলী গাভৰু। মূৰত পিছা হেটটোত মূল্যবান পুৰি
লগোৱা। তেওঁৰ ওচৰত আছে ছুট্-পিছা একৰ লেণ্ড পেডীয়া ডেকা। ওচৰতে
এটা বৃহৎকাৰী ফুফুৰ, তাৰ ভিত্তিত এডাল দাবী ‘কলাৰ’ বন্ধা। তেওঁলোকৰ পিছ

কালে কিছুমান লগুৱা লিকঠোৱে হাতে হাতে কিছুমান বস্তু লৈ থিয় হৈ আছে ।
এজন পাবোৱাদানেও বেলে ধৰিবলৈ অপেক্ষা কৰি আছে ।

এই ভাৰলী গাভৰু গৰাকী, লগত থকা ডেকাজন আৰু অপেক্ষা কৰি থকা
পাবোৱাদান জনবজাক জয়কতা দেখিলে, আৰু তেওঁলোকৰ বিলাসী সাজপাৰ দেখিলে,
বুজিবলৈ বাকী নেথাকে যে, তেওঁলোক কোনে। সম্ভাৱ্যবংশৰ ঐশ্বৰ্য্যশালী লোক ।
কিছুমান সৰ্বসাধাৰণ লোকে অলপ দূৰৈৰ পৰা থিয় হৈ তথালগি তেওঁলোকৰ
বেহৰুপ চাই আছে । এই দলত আছে বঙাটুপী পিন্ধা ষ্টেচন ষাউব, এজন
চোৰাংচোৱা বিষয়া, কচ সাজপাৰ পৰিহিতা এগৰাকী দিপ্লীপ্ মহিলা, এজন
টেলিগ্ৰাফ অফিচৰ কেৰেণী আৰু কিছুমান স্ত্ৰী-পুৰুষ বিবিধেৰে বেলে হাজী ।

নেক্লিউদতে থিয় হৈ থকা ডেকাজনক চিনি পালে, তেওঁ জিম্মাহিৱাৰ ফুলক
হাজু কুমাৰ কৰ্চাগিন । ভাৰলী মহিলা গৰাকী হ'ল ৰাজকুমাৰী কৰ্চাগিনাক
ভনীয়েক । এওঁৰ জন্মদাবীলৈকে কৰ্চাগিন পৰিয়াল স্থানান্তৰিত হৈছে ।
সোণোৱালী জবিলগোৱা আৰু ভিৰবিবাই থকা বৃট পিন্ধা মুখ্য গাৰ্ডজনে বেলে
গাড়ীৰ কামৰাৰ দৰজা খুলি দি, সম্মান প্ৰদৰ্শনৰ নিদৰ্শন স্বৰূপ, খোলা দৰজাখন
ধৰি আছে । ফিলিপ আৰু ভাবীকিঞ্জে দিঘলী মুখীয়া ৰাজকুমাৰী গৰাকীক
চকীত বহুৱাই সাৱধানৰে উলিয়াই লৈ গ'ল । ৰাজকুমাৰীৰ ভনীয়েকে কৰাটী
ভাষাত সাধৰ সম্ভাষণ জনালে আৰু কথা বতৰাও কৰাটী ভাষাতেই চলিল ।
তাৰ পিচত প্ৰমু হ'ল ৰাজকুমাৰীয়ে খোলা গাড়ীত বাবনে নে ওপৰত হুদ্ লগোৱা
গাড়ীত যাব । অৱশেষত ষ্টেচন স্টেটকৰ্মৰ পৰা ওলাই যাবলৈ এই সময়লটোৱে
যাত্ৰা কৰিলে । ৰাজকুমাৰীৰ লিগিৰী গৰাকীয়ে হাতত চামৰাব বেগ আৰু
ছাতি এটা লৈ, পিছে পিছে যাবলৈ ধৰিলে ।

নেক্লিউদতে কৰ্চাগিন পৰিয়ালক লগ ধৰিবলৈ ইচ্ছা নকৰিলে । তেওঁ অলপ
দূৰৈত থিয় হৈ, সময়লটো হুৱাবোধি পাৰ হৈ যাবলৈ এৰি দিলে ।

ৰাজকুমাৰী কৰ্চাগিনা, তেওঁৰ পুতেক, মিছি, ভাস্কৰ আৰু পৰিচাৰিকাক দলটো
প্ৰথমেই গ'ল । বৃদ্ধ ৰাজকুমাৰ আৰু তেওঁৰ খালপতি পিছ পৰিল । নেক্লিউদত
থিয়কৈ থকাৰ পৰা, তেওঁলোকৰ কৰাটী ভাষাত পতা কথাবতৰা শুনা নেযায়
যদিও, দুই এটা কথা আহি নেক্লিউদতৰ কাণত পৰিছেহি । কিবা কাৰণত,
সেইদিনা তেওঁলোকে উচ্চাৰণ কৰা দুই এটা কৰাটী বাক্য আছিল তেওঁৰ মনত
আছে ।

এনে সময়তে ষ্টেচনৰ পিছ কাষৰ পৰা এগৰা বজ্জৰ আহি উপস্থিত হ'ল ।

সিহঁতৰ ভৰিত কাঠৰ কাঁদতি। গাভ ডেবা বোমৰ কোট, আৰু পিঠিত একোটা টোপোলা। মজ্জুৰদলে ধীৰ গতিৰে বেলত উঠিবলৈ আগবাঢ়ি গ'ল। কিন্তু গাড়ীত উঠিব খোজোতেই গাৰ্ডজনে ততালিকে সিহঁতক বাধা দিলে। মজ্জুৰদলে গাড়ীত উঠিবলৈ ঠাই বিচাৰি দৌৰিবলৈ ধৰিলে। কিছুমান অ'ত তত উঠি, টোপোলা-টাণলিবিলাক গাড়ীৰ চুকে কোণে পেলালে। ইতিমধ্যে অস্ত্র এজন গাৰ্ডে সিহঁতক দেখি গৰজি উঠিল। মজ্জুৰবিলাকে পুনৰ গাড়ীৰ পৰা নামি, তাৰ পিছৰখন গাড়ীত উঠিবলৈ জ্বাহৰি লগালে। আন এজন গাৰ্ডে পুনৰ সিহঁতক দেখি ধমক লগালে। এই গাড়ীখনতেই নেক্লিউদন্ত আছিল। তেওঁ গাৰ্ডৰ কথাৰ প্ৰতিবাদ কৰি কলে যে কামবাটোৰ ভিতৰত যথেষ্ট ঠাই আছে যেতিয়া সিহঁতৰ উঠিবলৈ দিয়াই উচিত। গাৰ্ডবিলাকেও তেওঁৰ কথাত সৈমান হ'ল। মজ্জুৰ বিলাক গাড়ীত উঠি আসন ল'লে। নেক্লিউদন্তো ডবাৰ ভিতৰলৈ সোমাই আহিল। এই গাড়ীত আছিল দুগৰাকী মহিলা। সহ এজন তত্ৰলোক। সম্ৰাটৰ চাকৰী কথা চিন্ শ্বক্শ তেওঁৰ হেটটোত এটা বেজ লগোৱা আছিল। এইদৰে মজ্জুৰ দলটোৱে আহি গাড়ীত বহাটো তেওঁলোকে অপমানজনক বুলি বিবেচনা কৰিলে আৰু সিহঁতে এই গাড়ীত ঠাই লোৱাৰ বিৰুদ্ধে তীব্ৰ প্ৰতিবাদ কৰি, সিহঁতক ওলাই বাবলৈ দাবী কৰিলে। মজ্জুৰ দলত ডেকা বুঢ়া সহ কুৰিজনমান আছিল। বদ বতাহত কাম কৰি সিহঁতৰ প্ৰত্যেকৰে মুখবোৰ ক'লা আৰু নীৰস হৈ পৰিছিল। সিহঁতে ততালিকে বয়ৰজ্ববোৰ উঠাই লৈ, কোঠাৰ ভিতৰত ইফাল সিফাল কবোতে খুন্দা খুন্দলি খাবলৈ ধৰিলে। সিহঁতৰ ধাৰণা যেন কিবা এটা ডাঙৰ অস্ত্ৰায়হে কৰি পেলালে। গতিকেই গাড়ীৰ পৰা ওলাই ব'তে হুকুম দিয়ে, ততেই যেন সিহঁত বহি পৰিব। হুকুম দিলে সিহঁতে যেন জাতি জোঙৰ ওপৰতো বহিব, এনেকুৱাই হ'ল সিহঁতৰ মতিগতি।

“হেই! মুৰ্খহঁত। তাতেই নবহ কিয়? কিয় এইদৰে ঠেলাঠেলি লগাইছ? বহি থাক।” অস্ত্র এজন গাৰ্ডে গৰ্জন কৰি হুকুম দিলে।

মজ্জুৰ দলটোৱে এটা ডাঙৰ বিপদৰ পৰা বন্ধা পোৱাদৰে স্বস্তিৰ নিশ্বাস এৰিলে। সিহঁতে টোপোলাটাণলিৰে কাঁড়ৰ পৰা বমাই আনন্দ মনেৰে বহি পৰিল।

ইতিমধ্যে মালিকনে ভাৰতৰ ওচৰৰ পৰা উঠি গৈ নিজ ঠাইত বহিছিল। তাকৰ সন্মুখত দুখন আসন থালি আছিল। আৰু তেওঁৰ ওচৰতো এখন আসন থালি আছিল। তিনিজন মজ্জুৰে এই তিনিখন আসনত বহি পৰিল। এনেতে অস্ত্ৰজাত

নাৰুপাবেৰে নেক্লিউমডক দেখি, সিহঁত ভিনিজৰ আলৰ এৰি উঠি বাবলৈ নাৰু হ'ল, কিন্তু নেক্লিউমডে উঠি বাবলৈ মানা কৰিলে আৰু তেওঁ নিজে বেঞ্চৰ হেলমেণ্ডে বহি পৰিল। মজুৰ ভিনিজৰ ভিতৰত এজনৰ বয়স প্ৰায় আঠেকুৰি হ'ব। সি নেক্লিউমডৰ ব্যৱহাৰদেখি আচৰিত হোৱাদি হ'ল আৰু কম বয়সীয়া এজনে ভয় খাই উঠিল। সিহঁতে ভয়খোৱাৰ কাৰণ হ'ল এয়ে বেসাৰাৰণতে জৱলোক সকলে সিহঁতক ধমক দিয়াই স্বাভাৱিক। কিন্তু নেক্লিউমডৰ নিচিনা এজন সম্ভ্ৰান্ত ব্যক্তিয়ে সিহঁতকডো দাবি-ধমক নিদিলেই, বৰং তেওঁ নিজৰ আসন এৰিহে দিলে। এই কথাই সিহঁতক আচৰিত কৰিছিল আৰু বিমোহিত পেলাই-ছিল। সিহঁতে ধাবণা কৰিছিল যে ইয়াৰ ফলাফল শুভ নহ'ব।

কিন্তু নেক্লিউমডে তাৰচৰ লগত সৰল ভাবে কথা বতৰা পতা দেখি সিহঁতক ধাবণা হ'ল যে নেক্লিউমডৰ ব্যৱহাৰৰ অন্তৰালত এনে কোনো ষড়যন্ত্ৰ নাই। সিহঁতে অলপ সকাহ পালে। তেতিয়া সিহঁতে ডেকা এজনক বন্ধা এটাৰ ওপৰত বহিবলৈ আদেশ দি, নেক্লিউমডক সেই খালি ঠাইত বহিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে। প্ৰথমতে সেই আদবয়সীয়া মজুৰজনে কুচি মুচি বহি আছিল যাতে নেক্লিউমডৰ গাত হাত ভৰি নেলাগে। কিন্তু ক্ৰমে তেওঁৰ ভয় জাগি সৰল আৰু বন্ধুভাৱাপন্ন হৈ পৰিল। নেক্লিউমড আৰু তাৰচৰ লগত কথাবতৰা আৰম্ভ কৰি দিলে।

বুজুই ক'লে যে সিহঁতে এটা জইন্ডি তৈয়াৰ কৰা কাৰখানাত কাম কৰি বৰ্তমানত ঘৰমুৱা হৈছে। প্ৰায় আঠে মাহ কাম কৰি নহ কৰল মজুৰি পালে। সেই টকাকে হাততলৈ লবলৈ ঘূৰিছে। কামৰ বন্দবস্ত কৰোতে কিছু টকা আগধৰ লৈছিল।

বুজুই ক'লে যে সিহঁতৰ কামকাজ অভ্যস্ত কঠিন। পুৱাৰ পৰা সন্ধ্যালৈকে এ আঠোৱা পানীত নাগি কাম কাজ কৰিব লাগে। কেৱল দুপৰীয়া দুঘণ্টা আৰাৰৰ কাৰণে ছুটি পায়। অভ্যাস নোহোৱা লোকে এই কাম কৰিবলৈ খুব টান পায়। ক্ৰমে অভ্যাস হ'লে অনাৱাসে এই কাম কৰি যাব পাৰে। কেৱল খোৱাটো অলপ ভাল লাগে। প্ৰথমতে বোগান দিয়া খাত অভ্যস্ত ধাৰণ আছিল; শিহুত মানুহ বোবে আপত্তি কৰাত, খোৱা বোৱাত ভাল হৈ পৰিল আৰু কামবোৰ সহজে চলাই যাব পৰা হ'ল।

তাৰ শিহুত জীৱনৰ আঁঠাইচ বহুৰ কেনেকৈ কাম কাজ কৰি আহিছে, আৰু আৰ্জিত ধৰ কালৈ পঠাই আহে সেই কথাও ক'লে। শেষত বুজুই হাঁহি-

মাবি ক'লে যে তেওঁৰ গান্ড অলপ দোষ আছে অৰ্থাৎ অকণমান ভুলকা মন'লে তেওঁৰ মচলে।

ইয়াৰ শিছত বৃদ্ধই খবত 'কাম কৰা হাইকী মানুহবিলাকৰ কথা ক'লে। ঠিকাদাৰবিলাকে তেওঁলোকক কেনেকৈ ব্যৱহাৰ কৰে, কেনেকৈ তেওঁলোকৰ লগৰীয়া এজনৰ যত্ন হ'ল, কেনেকৈ এজন বেমাৰী ঘূৰি আহিছে, সেইবোৰ কথা কলে। কগীয়া মজুৰজন সেই গাঁড়ীতেই চুক এটাৰ বহি আহিছিল, বাহুহটো বয়সত ডেকা আৰু মুখখন শেঁতা আৰু ঠঠবিলাক নীলা হৈ পৰিছে। নেক্লিউদেতে বেমাৰীজনৰ ওচৰলৈ গৈ দেখিলে যে তাৰ মুখৰ চেহেৰাই এনে বিকট ৰূপ লৈছে যে তেওঁৰ আৰু কোনো প্ৰশ্ন কৰিবলৈ মন নগ'ল। তেওঁ বোগী জনক কুইনাইন খুৱাবলৈ উপদেশ দিলে। নেক্লিউদে 'নিজে ঔষধৰ দাম দিবলৈ ইচ্ছা কৰিছিল, কিন্তু বৃদ্ধই তেওঁৰ পৰা পইচা ল'বলৈ ইচ্ছা নকৰিলে। ঔষধৰ দামটো বৃদ্ধই ভৰিব বুলি আশ্বাস দিলে।

“ভুক! মই বহুতদেশ ভ্ৰমণ কৰিছোঁ। এনেকৈ লোকক ঠাই এৰি দিয়া ভদ্ৰলোক লগ পোৱা নাই।” বৃদ্ধই তাৰচক ক'লে। “বোধ হয় ভদ্ৰলোকৰ ভিতৰত সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠৰ লোক আছে ”

এই মজুৰসকলৰ লোহ সদৃশ শক্ত বাত, বদে পোৱা মুখ আৰু সৰুৰূপ দৃষ্টি। পাত খবত বোৱা কপাহী কাপোৰৰ থহতা চোলা। এই মানুহ বোৰক লক্ষ্য কৰি নেক্লিউদে ভাবিলে, “এইখন ভিন্ন ধৰণৰ নতুন জগত।” তেওঁ দেখিবলৈ পালে যে তেওঁৰ চৌ-পাশে নানা ধৰণৰ নতুন মানুহ। এই শ্ৰমজীৱী মানুহ-বোৰৰ জীৱনৰ সুখ, দুঃখ আনন্দ, অসুভূতিৰ কথাও বুজি পালে।

এইখিনিতে নেক্লিউদেৰ মনলৈ আহিল বাজকুমাৰ কৰ্চাগিনে কোৱা এবাৰ কথা আৰু কৰ্চাগিন পৰিবাবৰ বিলাসী, অথচ নীচ আৰু দুস্ত-দাৰ্চপৰ জীৱনৰ কথা।

এজন পৰ্যটকে যেতিয়া অজ্ঞাত এখন নতুন জগত আৱিষ্কাৰ কৰি, যি আনন্দ পায়, তেওঁৰ মনতো তেনে এটা আনন্দই ভুমুকি মাৰিলে।

তৃতীয় খণ্ড

এক

মাচলতা থকা কয়দিব দলটো প্ৰায় তিনি হেজাৰ মাইল দূৰলৈ লৈ যোৱা হ'ল। তাইব দৰে কোজদাৰী দণ্ডবিধি আইন মতে দণ্ডিত কয়দিবিলাকে বেল আহাৰে দি গৈ পাৰ্শ্ব নগৰী পালেগৈ। ইয়াতেই বেকুলিউদতৰ বহুত প্ৰথম মাচলতাই ভেৰা দুখভাৰ নিচিনা বাজনৈতিক বন্দীবিলাকৰ লগত ভ্ৰমণ কৰাৰ জ্বিধা পালে। ভেৰা দুখভাৰো এনেকুৱা উপদেশ দিছিল।

পাৰ্শ্ব নগৰী পৰ্য্যন্ত ভ্ৰমণ কালছোৱাত মাচলতাই অতিশয় কষ্ট পাইছিল। নৈতিক আৰু শাৰীৰিক দুয়োফালৰ পৰাই বেদনাদায়ক আছিল। মাজুহৰ ঠেলা-ঠেলি, উৰহৰ কামোৰণি, আৰু লেতেৰা অৱস্থাই তাইক খুব অশান্তি দিছিল। আনহাতে কিছুমান মাজুহে উৰহৰ দৰে ঠাৰে চিৰাঁবে তাইক জোকাই গৈছিল। প্ৰতি বেল ষ্টেচনত, কিছুমান মাজুহে উৰহৰ দৰে তাইক বেবি বেবি ধৰিছিল। তাই অহৰহ সমূলি জিৰণি পোৱা নাছিল। কনভয়ৰ চিপাহী, ৱাৰ্ণাৰ, কয়দিব ভিতৰত স্ত্ৰী-পুৰুষ নিৰ্বিশেষে সোপাবে মাজত এনেকুৱা এদল মাজুহ আছিল, বাৰ ভ্ৰষ্টাচাৰৰ প্ৰতি কোনো শৰ্কা নাছিল। সিহঁতৰ ভিতৰত যদি কোনো নাৰীয়ে সেই ভ্ৰষ্টাচাৰী সকলৰ লগত গা-চালি দিব নোখোজে, তেন্তে সৰ্বক্ষণে সাৱধানৰে থকা প্ৰয়োজন হৈ পৰিছিল। এনেদৰে দৈনিক ভয় ভ্ৰান্তি আৰু বিশদ সজুল অৱস্থাত থকাটো অত্যন্ত বিবক্তিকৰ আছিল। বিশেষকৈ মাচলতাৰ নিচিনা গাভৰুৰ কাৰণে আৰু ভয় লগা। কিয়নো মাচলতা আছিল জুলাৰী আৰু চকুত লগা গাভৰু। তহুপৰি তাইব অতীত সকলোৰে জনা আছিল। ভ্ৰষ্টাচাৰীবিলাকৰ স্থপনীয় আক্ৰমণৰ বিৰুদ্ধে তাই দৃঢ় ভাৱে প্ৰতিৰোধ কৰি গৈছিল। ফলত আটাইবিলাক তাইৰ শত্ৰু হৈ পৰিছিল আৰু তাইৰ প্ৰতি কাবো ভাল ভাব নাছিল। কেৱল কিড'হিয়া আৰু তাৰচৰ লগত তাইৰ যি লড়াই আছিল, সেয়েই মাথোন কিছুদূৰ তাইৰ কষ্ট লাঘৱ কৰিছিল। তাৰচৰ স্ত্ৰী কিড'হিয়াও এইদৰে ভ্ৰষ্টাচাৰীবিলাকৰ হাতত লাহিত হৈছিল। সেই কথা গম পাই তাৰচে নিজেই কিজানি নভগোবদন্ত প্ৰেৰণা হৈ আটাই ইচ্ছাবে তেওঁৰ পত্নীক অভ্যাগাৰ আৰু লাহনীৰ পৰা বচাব উদ্দেশ্যে তাইব সৰী হৈছিল।

মাচ কুঁড়াক বাজনৈতিক বন্দীবিলাকৰ লগত ভ্ৰমণ কৰিবলৈ অহুমতি দিয়াত তাইৰ অৱহাৰ বহু উন্নতি হ'ল। ব্যক্তিগতবিলাকৰ হাতৰ পৰা তাই বন্ধা পালে। ভাবোপৰি বাজনৈতিক বন্দী বিলাকৰ হাতাশাতৰ আৰু খোৱাবোৱাক ব্যৱহাৰ উন্নত আছিল। তেওঁলোকৰ প্ৰতি ব্যৱহাৰ তেনে নিষ্ঠুৰ নাছিল। ইয়াৰ ফলত তাই এই দৃষ্ট প্ৰকৃতিৰ মানুহবোৰৰ হাতৰ পৰা বন্ধা পালে। এই নতুন পৰিৱেশত তাই অতীত পাহৰি পেলাবলৈ সক্ষম হ'ল, যাৰ কাৰণে তাই সকলো সময়তে চেষ্টা কৰি আহিছিল। ভাবোপৰি আৰু এটা বিশেষ ঘটনা হ'ল এই যে বহুত মানুহৰ লগত তাইৰ চিনা পৰিচয় আৰু ঘনিষ্ঠতা ঘটিল। এই মানুহখিনিৰ সংস্ৰৱত অহাৰ ফলত তাইৰ স্বভাৱৰ ওপৰতো এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰভাৱ পৰিল। তাইৰ স্বভাৱৰ পৰিৱৰ্তন সুপথে ধাৰিত হ'ল।

প্ৰতি হাণ্টিংটনতে মাচ লতাই বাজনৈতিক বন্দীবিলাকৰ লগত লগ হোৱাৰ সুবিধা পাইছিল। তাই আছিল এজনী স্বাস্থ্যৱতী লাৱণ্যময়ী গাভৰু। গতিকেই সময় সময় কয়দিবিলাকে খোজ কাঢ়িব লগা হ'লে, তায়ো সিহঁতৰ লগলগ মাৰ্চ কৰিছিল। এই নবে ভৱৰ পৰা বাওঁতে গোটেই বাস্তা তাই খোজ কাঢ়ি গৈছিল। লগত দুজন বাজনৈতিক বন্দীও আছিল। তাৰে এজনী হল মেবীয়া পাভলৱনা চিচেটিনি। এওঁ এগৰাকী সুন্দৰী গাভৰু। চকুজুৰি বঙচুৰা। নেক্লিউদতে জেলত দুখতাক লগ পাবলৈ বাওঁতে এই গাভৰু গৰাকীয়ে তেওঁৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিছিল। আনজন হ'ল চাইমনচন, এওঁ ডেকা মানুহ। সিয়ান বগাও নহয়, অলপ লেঙুৰিয়াই খোজ কাঢ়ে আৰু চকুটি সোমোৱা। দুখতাক দেখা কৰিবলৈ বাওঁতে এই ডেকাজনো নেক্লিউদতৰ চকুত পৰিছিল। ইয়াকুটৰ অকলত নিৰ্দ্ধাৰন খাটিবৰ কাৰণে এওঁক পঠোৱা হৈছে। মেবীয়া পাভলৱনা পদম্বন্ধে বোৱাৰ কাৰণ হ'ল, এগৰাকী গৰ্ভৱতী নাবী কয়দিক তেওঁৰ ঠাইত গাড়ীত উঠি বাহুলৈ বোকাই তেওঁ জেগা এৰি দিছিল। চাইমনচনে তেওঁক দিয়া বিশেষ সুবিধা গ্ৰহণ কৰিবলৈ বাজী নাছিল। তেওঁলোকে পুয়াই প্ৰতিদিনে কয়দি দলৰ লগত মাৰ্চ কৰে। বাকী বাজনৈতিক বন্দীবিলাকে পিছে পিছে গাড়ীত উঠি যায়। এখন ডাঙৰ নগৰ পোহাৰ পূৰ্বে এয়ে আছিল শেষ মাৰ্চৰ ব্যৱস্থা। ডাঙৰ নগৰখনত উপস্থিত হোৱাত অস্ত্ৰ এজন বিধৱাই কনভয়ৰ দক্ষিণ গ্ৰহণ কৰিলে।

চেন্টেৰৰ সাহ। পুৱা বেলা। এজাক ঠাণ্ডা বতাহে বিব্ৰিৰ বৰলৈ ধকিলে। মাজে মাজে হুৱহুৱকৈ বৰফুৰা আহে আৰু বৰফো পৰে। এনে সময়তে ৪০০ কয়দি আৰু ৫০ গৰাকী নাবী কয়দী এটা জিৰণি শিবিৰত উপস্থিত হল। কিছুমানে দুখ

কনভয় বিষয়াজনৰ চৌ-পাশে বেবি আছে। তেওঁ কিছুমান বিশেষ আক্ৰমণকাণ্ডিত
বন্দীক হাতে হাতে ছুদিনৰ খবচ বিলাই দিছে। বাকী বিলাকে টেচনৰ পোহাবীৰ
পৰা বয়বস্ত কিনাত বাস্ত। কয়দি বিলাকৰ মাজত পইচা গণনা কৰাৰ ওপঙপনি
বাজি উঠিল। পোহাবীবিলাকে তেওঁলোকৰ পোহাবৰ খাভবস্ত খবিত কবিসলৈ
আজ্ঞান জনোৱা চিঞ'ৰ-বাথৰ সৃষ্টি হল।

টেচন-চোতালৰ উত্তৰফালে থকা দেৱালৰ কাষত বহি পোহাবীবিলাকে
সিঞোৱা মাংস, কণি, গাখীৰ, মাছ আদি বহু বস্তুৰ পোহাৰ মেজিছিল।

কাটুংচা আৰু মেবীয়া পাভ'লয়নাই এই বজাৰলৈ ভৰিত ওখ হুট আৰু গাভ
ভেবানোমৰ দুটি কোট শিকি, মূৰত খাল একোখন মেবাই ভিতবৰ পৰা ওলাই
আছিল। চাইমনচনেও বৰাবৰ ছেকেট আৰু অভাৱ নু-জোৰ লগাই সময়লয়
লগত যাত্ৰা কৰিবৰ কাৰণে সাজু হৈ ওলাই আছিল, (তেওঁ নিৰামিৰ ভোজী হেতু
কোনো জন্তৰ চামৰাৰ চোলা ব্যৱহাৰ কৰা নাই)। টেচনৰ দালানটোৰ প'ষ্টক'ত
বিয় হৈ তেওঁ ন'ট বুকত কিবা এটা লিখি আছে। তেওঁ এই বুলি লিখিলে,
“বীজান্ন অতুলক্ষিৎসকলে মানুহৰ নথ পৰীক্ষা কৰি ক'ব পাৰে যে ই অজৈৱিক
পদাৰ্থ। সেইদৰে আমি পৃথিবীৰ খোলাৰ মাটি পৰীক্ষা কৰিও ক'ব পাৰোঁ। যে
ইও অজৈৱিক পদাৰ্থ। এই কথা সঁচা নহয়।”

মাচলভা আৰু মেবীয়া পাভ'লয়নাই কণি, কটি, মাছ আৰু কিছু অল্প বস্তু
কিনিলে। মাচ'লভাই বস্তাখিনি কোচত ভৰাই ল'লে আৰু মেবীয়াই পোহাবীক
বস্তু খিনিৰ দাম আদায় দিলে। এনেতে কয়দিবিলাক নীবস্ত হৈ পৰিল।
ঐভ্যেকেই নিজ নিজ ঠাইলৈ গতি কৰিলে। এজন বিষয়া আহি সময়লয়
কাৰণে হুকুম জাৰি কৰিলে।

সচবাচৰ বিখিনি কাম কৰা হয়, সেইদৰে কয়দিবিলাক গণনা কৰা হ'ল।
সিইভয় ভৰিত লগোৱা শিকলিবিলাক পৰীক্ষা কৰি চোৱা হল। জোৰ জোৰকৈ
বিবিলাকে মাৰ্জ'কৰিব লাগে, তেওঁলোকৰ হাতত হেণ্ড'কাৰ দিয়া হ'ল। এনেতে
কনভয় বিষয়া এজনে জুৰুমুৰ্ত্তি খৰি চিঞ'ৰ বাথৰ লগালে। লগতে আৰু
তুৱা গ'ল কেচুৱা এটাৰ জন্দন আৰু হতুৰ কৰে মাৰ মৰাৰ এটা আৱাজ। কয়দি
বিলাক কতক নিস্তদ্ধ আছিল। তাৰ শিহুত তেওঁবিলাকে সোজসোজাই
উঠিল। মাচলভা আৰু মেবীয়া পাভ'লয়নাই বি কালৰ পৰা এই আখাভৰ
আৱাজ আৰু কাৰোৱৰ ধনি আছিলিল, সেই কালে খোজ দি আগবাঢ়ি গ'ল।

তুই

কাটুখা আৰু মেৰীয়া পাভ্‌লৰনাই দেখিলে কি ? তেওঁলোকে এটা কৰণ দৃশ্যৰ সন্মুখীন হ'ল। তেওঁলোকে দেখিলে গোক-বাঢ়ি ভোবোকাৰ এজন লেডেৰা বিষয়া। তেওঁ মুখেৰে গালি পৰি আৰু বাওঁহাতেৰে শোওঁহাতেৰে ডলুখান মোহাৰি আছে। কয়দি এজনৰ গালত কাণতলীয়া চৰমাৰি তেওঁ নিজেই হাতত আঁঘাত পালে। বিষয়াজনৰ সমুখত আছে এটা কয়দি। মানুহটো বেচ ওখ কিন্তু ক্লীণোদা। মূৰৰ চুলি আধা থুৰা, সি পাভ পিছা পেণ্টটো আৰু চোলাটো মানুহটো চাই বথেই ছুটি। তাৰ মুখৰ পৰা ধাৰাসাবে তেজ বৈ আছে। কয়দিটোৱে এখন হাতেৰে মুখখন মোহাৰি আছে, আনখন হাতেৰে শাল এখনেৰে মেৰাই অকণমানি ছোৱালী এজনী ধৰি আছে। ছোৱালী জনীয়ে কান্দোনত গছৰ পাভ সৰুৱাইছে।

“ভোক ! ভোক মই ভৰ্ক কৰিবলৈ ভালকৈয়ে শিকাই দিম। ছোৱালী জনীক ভালৈ ভালৈ মাইকী মানুহৰ হাতত দি দে আৰু লাইন ধৰ।”

এই কয়দিজনক গাঁৱৰ বাইজে সমাজচ্যুত কৰিছিল। তমস্কত তেওঁৰ স্ত্ৰী লান্দিপাত অবত মৃত্যু হোৱাত অকণমানি ছোৱালী জনী সি নিজেই সাৱতি লৈ আহিছিল। কনভয় বিষয়াজনে হাতত হাতকেৰি লগাবলৈ হুকুম দিয়াত, সি প্ৰতিবাদ কৰি কৈছিল যে হাতকেৰি দিলে সি ছোৱালীজনী কেনেকৈ কঢ়িয়াই নিব, এই কথাতে বিষয়াজনে খঙত অগ্নিশৰ্ম্মা হৈ, তেওঁৰ হুকুম অমান্ত কৰিছে বুলি, তাক কানতলীয়া চৰ দিছিল।*

কনভয় চিপাহী এজন এই জখমী কয়দিজনৰ ওচৰত থিয় হৈ আছিল। ওচৰত আৰু এজন চিপাহীয়ে কণাল ৰোণা কৰি এবাৰ বিষয়াজনলৈ আৰু এবাৰ ছোৱালীজনী ধৰি থকা কয়দিটোলৈ চাই আছে। কনভয় বিষয়াজনে পুনৰ ছোৱালীজনী কাঢ়ি নিবলৈ চিপাহী এজনক হুকুম দিলে। ইতিমধ্যে কয়দি বিলাকৰ মাজত গোৰ গোৰনি ক্ৰমে বৃদ্ধি হ'ল।

পিছ ফালৰ পৰা এজনে মাত দিলে। “তমস্কৰ পৰা, গোটেই বাঙাল জেনেৰে হাতকেৰি দিয়া হোৱা নাছিল।”

“ছোৱালীজনীতো কুকুৰৰ পোহালী নহয়।”

*এনে এটা ঘটনাৰ কথা ডি. এ. লিভিঙে “দিক্‌শন” — বোলা পুথকত উল্লেখ কৰিছে।

“ছোৱালীজনী নি কি কৰিব ?”

‘সেইটো আইনৰ ডিউকিয়া কথা নহয়।’ আন এজনে ক’লে।

“হেই ! সেইটো কোন ? কোন ? এজন বিষয়াই চিঞ’ৰি উঠিল। তেওঁক যেন ববলেহে বিজিলে। তেওঁ থোদামাৰি ক’লে, “ইহঁতক মই আইন শিকাই দিম।”

“ভই। ভই। কিয় কেপ কেপাইছ ? ব’হ।”

“আটাইয়ে একে কথা কৈছে। সেই কাৰণে—।” ছুটিচাপৰ মুকলি সুখৰ এজন কয়দিয়ে ক’লে।

কয়দিটোৱে কথা শেষ কৰিবলৈ নৌ পাওঁতেই বিষয়াজনে দ্বয়ো-
হাতে তাক ঘোঁচা মাৰি দিলে।

“ইহঁতে বিদ্ৰোহ কৰিব খুজিছে ! বিদ্ৰোহ কৰাৰ মজা মই দেখুৱাই দিম।
ইহঁতক কুকুৰৰ দৰে গুলিয়াই মাৰিম। জনা নাই। সেইবুলি চৰকাৰে মোৰ
একো কাণ চিঙিব নোৱাৰে। ল—ছোৱালীজনী লৈ যা।”

কয়দিবোৰে চুপ মাৰিলে।

এজন কনভয় বিষয়াই ছোৱালীজনী টানিবলৈ ধৰিলে আৰু কলত ছোৱালী-
জনীৰ কান্দোন আৰু চৰিহে গ’ল। ইতিমধ্যে আন এজন চিপাহীয়ে কয়দিটোৰ
হাতত হাতকেৰি লগাই দিলে। তবোৱাল আঁৰা বেণ্ট দালত আজোৰ মাৰি
বিষয়াজনে ক’লে, “নে এতিয়া। ছোৱালীজনী কোনো নাবী কয়দীৰ হাতত
গুজি দে।”

ছোৱালীজনীয়ে তাইৰ হাতখন একদাবলৈ টনাটনি কৰি হৰাও বায়ে
কান্দিবলৈ ধৰিলে। মেৰীয়া পাভলদনাই জুমৰ পৰা গুলাই আহি বিষয়াজনৰ
কাষ চাপি ক’লে, “অন্তঃহ কৰি ছোৱালীজনী মোৰ হাতত দিবনে ?”

“কোন তুমি ?” বিষয়াজনে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“মই বাজনীতিক বন্দী।”

মেৰীয়া পাভলদনাৰ চেহেৰা আছিল আৰ্কবন্দীৰ। এগৰাকী স্নান্ধী আৰু
সামান্যমন্ত্ৰী নাবী। চকুজুৰি ওখ আৰু গুনীয়া। এই বিষয়াজনে কনভয়ৰ দ্বাৰি
গ্ৰহণ কৰোঁতেই তেওঁৰ চকু মেৰীয়া পাভলদনাৰ ওপৰত পৰিছিল। কথাবাব
জুৰি বিষয়াজন অলপ কুমলিল। তেওঁ নিমাত হৈ মেৰীয়াৰ ফালে দৃষ্টি নিৰ্দেশ
কৰি বিদ্ৰোহী কৰাৰ হুকুম কলে, “মোৰ আপত্তি নাই। ইচ্ছা হলে নিব পাৰ।

ভোম্বাৰ পক্ষে ভাইক মৰম দেখুৱা সহজ হ'ব। কিন্তু ছোৱালীজনী লহ কয়দি-
টোৱে পলালে ভাব কাৰণে কোন দায়ী হ'ব ?”

“কেচুৱাটো কোলাত লৈ সিনো কেনেকৈ পলাব।” মেৰীয়াই ক'লে।

“সেইবোৰ কথা লৈ ভৰ্ক কৰিবলৈ যোৱা সময় নাই। ইচ্ছা থাকিলে ছোৱালী-
জনী লৈ যোৱা।”

“মই ছোৱালীজনী দিমনে কি ?” ছোৱালী খৰি থকা চিপাহীজনে
বুজিলে।

“ঈ দি দিয়া।”

“আহাঁ আহাঁ” বুলি ছোৱালীজনী খৰিবলৈ মেৰীয়া আগবাঢ়ি গ'ল।

কিন্তু ছোৱালী জনীয়ে চিপাহীজনৰ কোলাৰ পৰা বাপেকৰ ফালেহে হাত
মেলিলে আৰু মেৰীয়াৰ ওচৰলৈ নোযোৱা হ'ল।

“মেৰীয়া পাভ্‌লবনা, অলপ ব'বা।” মাচ্‌লভাই ক'লে। মোনাৰ পৰা
বিস্কট এটা উলিয়াই ভাই ক'লে, “ছোৱালীজনী মোলৈ আহিব ”

অকণমান ছোৱালীজনীয়ে মাচ্‌লভাক চিনি পাই মাচ্‌লভাৰ মুখখন আৰু
হাতত বিস্কটটো দেখি, ছোৱালীজনী মাচ্‌লভাৰ কোলালৈ গুছি গ'ল।

ইয়াৰ পিছত সকলো নীবৰ।

ঠেচন চোতালৰ দৰজা মুকলি হ'ল। কয়দিবিলাকে বাহিৰলৈ ওলাই
হুজন হুজনকৈ খাবী পাতিিলে। কনভয় বিষয়াজনে পুনৰ কয়দিবিলাকৰ গম্ভি
ললে। টোপোলা-টুপলিবিলাক পুনৰ গাড়ীত বোজাই কৰা হল। দুবৰ্গল কয়দি
বিলাক এই টোপোলাবোৰৰ ওপৰত বহি পৰিল। মাচ্‌লভাই কোলাত কেচুৱাটো
লৈ, নাবী কয়দী বিলাকৰ মাজত ফিড'ছিয়াৰ কাষতে বহাৰ আসন ল'লে।
চাইমনচনে বিষয়াজনৰ এই সকলোবোৰ কাণ্ড লক্ষ্য কৰি আছিল। ইতিমধ্যেই
বিষয়াজনে মাৰ্চৰ হুকুম দিলে, তেওঁ দৃঢ় পদক্ষেপে বিষয়াজনৰ কাষচাপি কলে,

“আপোনাৰ ব্যৱহাৰ অভ্যস্ত থাৰাপ।”

“বোৱা। নিজৰ জেগালৈ যোৱা। এই বিলাক কথাত ভোম্বাৰ লাগিব
কোনো প্ৰয়োজন নাই।”

“এই কথা কোৱা মোৰ প্ৰয়োজন বুলিয়েই আপোমাক কৈছোঁ। আপোনাৰ
ব্যৱহাৰ অভ্যস্ত গৰ্হিত।” চাইমনচনে পোন্ধোৱাকৈ চাই বিষয়াজনক
ক'লে,

“দুঃখ ! মাৰ্জ” বুলি, কনভয় বিষয়াজনে চাইমনচনৰ কথাটো কান লিভি,

হুমুস জাবি কবিলে আৰু নিজে কতোদূৰটোৰ গাভ ধৰি, ঘোঁৰা গাড়ী এখনত উঠি পৰিল।

এটা ধোকা পানীৰে ভৰা ওখ বাস্তাইদি কয়দি দলটোৱে আগবাঢ়িল। বাটটোৰ দুয়োকাষে দ খাল। এখন অটব্য অৰণ্যেদি এই বাটটো গৈ আছে।

জিনি

চুবুৰীৰ ধৰি কাটুংচাই পতিতা জীৱন নিৰ্বাহ কৰিছিল। ভাবশিহ্নত দুমাহ কোজদাবী দণ্ডবিধিমাতে দণ্ড প্ৰাপ্ত কয়দি বিলাকৰ লগত দিন কটাইছিল। পতিতা জীৱন আছিল বেচ বিলাসীতাপূৰ্ণ। এনে এটা জীৱনৰ পিছত কয়দি জীৱনৰ ভিত্তিতা আৰু নিষ্ঠুৰতা সত্ত্বেও, ৰাজনৈতিক বন্দীবিলাকৰ মাজত থাকি তাইৰ ভালেলৈ লাগিছিল। দৈনিক তাই পোন্ধৰৰ পৰা কুৰি মাইল ধোজ কাঢ়ি গৈছিল আৰু এইদৰে দুদিন ধোজ কাঢ়ি এদিন জিৰণি লৈছিল। ধোয়া ধোয়া ভাল হোৱাৰ ফলত তাই গাভ যথেষ্ট জোৰ পাইছিল। তাই এই নতুন লগৰীয়া সকলৰ লগত লগ লাগি, এটা নতুন জীৱনৰ সন্ধান পালে। এনে এটা বদল জীৱন আছে বুলি পূৰ্বে তাইৰ সপোনৰ অগোচৰ আছিল। এনে আচৰিত ধৰণৰ স্তন্যৰ মাহুৰ আছে বুলি তাইৰ কল্পনাৰ অতীত আছিল আৰু এনে মাহুৰ তাই কোনো দিনে লগ পোৱা নাছিল।

“আদালতত যেতিয়া মোক শাস্তি দিছিল, তেতিয়া মই কান্দিছিলোঁ।” তাই নিজে নিজে ভাবিলে “এতিয়া মই বুজিলোঁ।” তাৰ বাবে চিৰকাল ঈশ্বৰক মই ধন্যবাদ দিম। এতিয়া মই এনে জ্ঞান পাইছোঁ, যি জ্ঞান হয়তো যোৰ জীৱনত মই কেতিয়াও নেপালোঁহেতেন।”

এই ৰাজনৈতিক বন্দী বিলাকৰ উদ্দেশ্য কি সেই কথা সহজে তাই বুজি পাইছিল। ডাৱো সাধাৰণ মাহুৰৰ মাজৰ পৰাই অহা হেতু, তেওঁবিলাকৰ উদ্দেশ্যৰ প্ৰতি ডাৱো সম্পূৰ্ণ সহানুভূতিশীল হৈ পৰিল। তাই এই কথা বুজিলে যে এই মাহুৰবিলাক সাধাৰণ দুখীয়া মাহুৰৰ পক্ষে আৰু উচ্চ-শ্ৰেণীৰ বিৰুদ্ধে। তেওঁলোক নিজে যদিও উচ্চ-শ্ৰেণী সত্ত্বেও, ভাষাৰি তেওঁলোকে নিজৰ, স্থৰ বিলাস, নিজৰ স্বাধীনতা ত্যাগ কৰি, জনতাৰ সকলৰ কাৰণে জীৱন উৰ্বা

কৰিছে। এই বিলাক কথাৰ ভাই যথেষ্ট মূল্য দি তেওঁলোকৰ প্ৰতি প্ৰশংসাদ্বন্দ্ব হৈ পৰিল।

এই লগবীয়াসকলৰ লগত থাকি তাই খুব বং পায়; বিশেষকৈ মেৰীয়া পাভ্‌লদনাৰ লগত। পাভ্‌লদনাৰ প্ৰতি তাইৰ মৰম, স্নেহ আৰু প্ৰজ্ঞা খুব বেছি। পাভ্‌লদনাও আছিল এজন ধনী জেনেবেলৰ কন্যা। লামণ্যময়ী গাভৰু। তিনিটা ভাৰ্য্য পাবলগীয়া। ককায়েকো যথেষ্ট ঐশ্বৰ্য্যশালী। ককায়েকে ভনীয়েকলৈ পঠোৱা সমস্ত বহু মূলীয়া বস্তু তাই ত্যাগ কৰিছে। সাধাৰণ লোকৰ ছোৱালীৰদৰে সাধাৰণ সাজপাৰ পৰিধান কৰি তেওঁ সৰল জীৱন যাপন কৰে। নিজৰ সৌন্দৰ্য্যৰ প্ৰতি আশংকীয়া। মেৰীয়া পাভ্‌লদনাৰ এইবিলাক বৈশিষ্ট্যই মাচলভাৰ মনত দকৈ সাঁচ বহুৱাইছিল। তাই মেৰীয়াৰ এই গুণবিলাক দেখি আচৰিত নহৈ নোৱাৰিছিল। মাচলভা মেৰীয়া পাভ্‌লদনাৰ গুণত মুগ্ধ হৈ পৰিল।

মাচলভাই দেখিছিল যে মেৰীয়া নিজে তেওঁৰ সৌন্দৰ্য্য সম্পৰ্কে সচেতন নোহোৱা নহয়। সেই বাবে তেওঁ আনন্দিত। তথাপি তেওঁৰ সৌন্দৰ্য্যই পুৰুষক বিদৰে আকৰ্ষণ কৰে, তাক তেওঁ অলপো ভাল নেপায়। বৰং ভেঙে উঠে পায়। কোনোবাই তেওঁৰ প্ৰেমত পৰাতো তেওঁ অতিশয় ঘিণ কৰে। মেৰীয়াৰ পুৰুষ লগবীয়াবিলাকে এই কথা জানে। গতিকেই তেওঁলোকৰ ভিতৰৰ কোনেও মেৰীয়াৰ প্ৰেমাকান্ধী নহয়। কোনোবা প্ৰেমাসক্ত হ'লেও তেওঁলোকে তাক গুপ্ত কৰি ৰাখে আৰু আনৰ লগত যেনেদৰে ব্যৱহাৰ কৰে, মেৰীয়াৰ লগতো তেনেদৰেই কৰে। অত্ৰ কোনো অচিনাকীলোকে মেৰীয়াৰ সৰ্ব্বাঙ্গ হানি কৰিব খুজিলে, তাৰ বিৰুদ্ধে যুঁজ দিবলৈ মেৰীয়াৰ গাত যথেষ্ট বলো আছিল।

এদিন হাঁহি মাৰি মেৰীয়াই কাটুংচাক কৈছিল, “বুজিছাঁ, এম্বিবাখন এনেকুছা হ'ল। ৰাজ আলিত ৰাহুহ এটাই ঘোৰ পিছ লৈছিল। কোনো প্ৰকাৰেই সি ঘোৰ পিছ নেবে। শ্বেষত যি তাক এনেকুছা ধৰক দিলো যে সি ভয়ত দৌৰি পলাল।”

তেওঁ বিপ্লবী হ'ল এই কাৰণেই যে সকলো পৰাই, তেওঁ অতিশয় জীৱন ভাল পোৱা নাছিল। সাধাৰণ মানুহৰ জীৱন পদ্ধতিৰ প্ৰতি তেওঁ আকৰ্ষিত হৈছিল আৰু ভালো পাইছিল। চাকৰ বিলাকে কাম কৰা খোলাত বা পাক

ঘৰত নাইবা ঘোঁৰাখালত বহি বহি সময় কটোৱাব কাৰণে তেওঁ ঘৰত নাই বকচনি খাব লগীয়া হৈছিল।

“কিন্তু মই সদাই বান্ধনি আৰু কটোৱান বিলাকৰ লগত থাকি বং পাইছিলোঁ। অভিজ্ঞাত মহিলা বা অভিজ্ঞাত লোকৰ লগত থাকি মই অলপো ভাল নেপাইছিলোঁ। বৰং বিতৃষ্ণা হৈছিল।” মেবীয়াই ক’লে।

“মই যেতিয়া কথাবতৰা বুজি পালোঁ, তেতিয়া মোৰ খাৰণা হ’ল যে আমাৰ জীৱনবৰ্ণনা বা পদ্ধতি সম্পূৰ্ণ ভুল। সকলো পৰা মই হাতুহীনা আৰু বেউতাক সমূলি ভাল পোৱা নাছিলোঁ। গতিকেই উল্লেখ বহুৰ সময়ত মই ঘৰৰ পৰা ওলাই গলোঁ আৰু এগৰাকী বান্ধৱীৰ লগত কাৰখানা এটাৰ কামত জৰ্জি হলোঁ।”

পিছত কাৰখানাৰ কাম এৰি দি গাহুঁত থাকিবলৈ ল’লো। পুৰুষ পাণ্ডু এৰি নগৰৰ ঘৰ এটাত থাকিবলৈ লও, ব’ত এটা গুপ্ত ছাপাখানা আছিল। ইয়াতেই মেবীয়াক পুলিচে গ্ৰেপ্তাৰ কৰে আৰু পিছত সশ্রম কাৰাদণ্ড হয়। এইখিনি কথা মেবীয়াই নিজমুখে কাটুংচাক কোৱা নাছিল। তাই অল্প মাত্ৰৰ সুখৰ পৰাহে শুনিছিল, যে যেতিয়া ছাপাখানা ধৰা ঘৰটো পুলিচে ভালচ কৰিছিল, তেতিয়া কোনোবা এজন বিপ্লৱীয়ে গুলিৰ আৱাজ কৰে। কিন্তু পিছত মেবীয়াই নিজেই মাৰিছিল বুলি দোষ স্বীকাৰ কৰিছিল।

কাটুংচাই ক্ৰমে মেবীয়া পাঠ্যলয়নাৰ সম্পৰ্কে সকলো কথা জানিলে। তাই দেখিবলৈ পাইছিল যে মেবীয়াই যেই অৱস্থাতেই থাকে, তেওঁ নিজৰ সুখ সুবিধাৰ কথা ভবা নাছিল। কেৱল আনক কেনেকৈ সাহায্য কৰিব পাৰি, সেই কথাহে ভাবিছিল। নৱগৰত নামে তেওঁৰ সহকৰ্মী এজন মন্তব্য দিছিল যে মেবীয়াই লোক-সেৱাত নিজক বিলাই দিছিল। আচলতে এই কথা সম্পূৰ্ণ সত্য আছিল। খেলুৱৈসকলে যেনেকৈ সদায় খেলাধুলাৰ খা-ধৰৰ লয়, মেবীয়াই সদাই তেওঁ ক’ত কাক সেৱা কৰিব পাৰে, তাৰহে খা-ধৰৰ লয়। সেৱাই হৈ পৰিল মেবীয়াৰ জীৱনৰ লক্ষ্য আৰু জীৱন-দৰ্শন। শেষত এনে হ’ল মেবীয়াই যাক সাহায্য কৰে, বা সেৱা কৰে সিহঁতে মেবীয়াৰ প্রতি কৃতজ্ঞ হোৱাৰ ঠাইত, সেইটো মেবীয়াৰ কৰ্তব্য বুলিহে ধৰা হ’ল।

মাত্ৰলভাই তেতিয়া প্ৰথম বাৰ্জনৈতিক বন্দীবিলাকৰ সংস্পৰ্শলৈ আহে। তেতিয়া মেবীয়াই ভাইক অলপো ভাল পোৱা নাছিল, বৰং ভাইক দেখি তেওঁৰ বিতৃষ্ণাহে হৈছিল। মাত্ৰলভাৱে এই কথা জানিছিল। লগে লগে তাই দেখিছিল যে মেবীয়াই এই বন্দোভাৱ দমন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল আৰু ক্ৰমে তাইৰ প্রতি

ব্যৱহাৰত বেহীয়া আৰু সদয় হৈ পৰিল। মেৰীয়াৰ এনে মৰম প্ৰজা পাই তাইৰ ইমান ভাল লাগিছিল যে, তায়ো মেৰীয়াৰ ওচৰত সকলো বিষয়ে অন্তৰ খুলি দিলে আৰু অন্তৰ্ভাসে মেৰীয়াৰ মতাৰ্শ গ্ৰহণ কৰি পেলালে। সকলো বিষয়ত তাই মেৰীয়াক অনুসৰণ কৰিবলৈ ধৰিলে। মাতুলতাই এইদৰে সৰ্বক্ষেত্ৰত মেৰীয়াক অনুসৰণ কৰাত, মেৰীয়ায়ো তাইৰ প্ৰতি মৰম দ্বেহ উৰুৱাই দিলে।

এই ছয়ো নাবীৰ এটা বিশেষ মিল হ'ল এই ক্ষেত্ৰত যে উভয়ে পুৰুষ প্ৰেৰণাকামী নহয়। প্ৰেমৰ প্ৰতি তেওঁলোকৰ অভিমত বিভাগ। এজনীৰ হ'ল এই প্ৰেমৰ তিত্ত অভিজ্ঞতা আৰু আনজনীৰ এনেকুৱা প্ৰেমৰ কোনো অভিজ্ঞতাই নাছিল। তেওঁ এনে প্ৰণয়ৰ কথা ভাবিবই নোৱাৰিছিল আৰু ই মানুহৰ মৰ্যাদা হানিকৰ কাম বুলি ধৰি লৈছিল।

চাৰি

মেৰীয়া পাভলৰনাৰ প্ৰভাৱত মাতুলতা প্ৰভাৱান্বিত হৈ পৰিল। ইয়াৰ কাৰণ হ'ল তাই মেৰীয়াক অন্তৰবে ভাল পায়। আনহাতে চাইমনচনে মাতুলতাক ভাল পাইছিল, সেই কালৰ পৰাও তাইৰ ওপৰত যথেষ্ট প্ৰভাৱ পৰিল।

মানুহে আংশিক ভাৱে নিজৰ কিছুমান ধা-ধাৰণা লৈ জীয়াই থাকে আৰু আংশিক ভাৱে কিছুমান লোকৰ মতামত গ্ৰহণ কৰে। এজনৰ ওপৰত কোন অংশৰ কিমান প্ৰভাৱ পেৰেই প্ৰধানকৈ মানুহৰ পৰম্পৰাৰ ভিন্নতা প্ৰকাশ কৰে। কিছুমান মানুহৰ কাৰণে চিন্তা হ'ল এটা মানসিক ব্যাৱহাৰ আৰু কিছুমানৰ কাৰণে যুক্তি হ'ল তেওঁলোকক পৰিচালিত কৰা চলন্ত চকৰিৰ দৰে, যদিও এই যুক্তিবিলাক ইটোৰ লগত সিটোক সংলগ্ন কৰাৰ কোনো বাস্তৱ নাই। তেওঁলোকে নিজক চালনা কৰে অস্ত মানুহৰ ধা-ধাৰণা, দেশৰ বা সমাজৰ বীভিনীতি, ঐতিহ্য আৰু আইন কানুনৰ দ্বাৰাই। কিছুমানে নিজৰ ধাৰণা মতেই তেওঁলোকৰ কাম কাজ কৰি যায় আৰু তাকেই তেওঁলোকে প্ৰধান মনন শক্তি বুলি বিবেচনা কৰে আৰু নিজৰ বিচাৰ যুক্তিমতে কাম কৰি যায়। কাচিংহে তেওঁলোকে পৰিস্থিতি চান আৰু অস্ত লোকৰ ধাৰণা গ্ৰহণ কৰে। চাইমনচন আছিল এনে ধৰণৰ মানুহ। তেওঁ সকলো সময়তে ঘটনাবিলাক নিজৰ বিবেকমতে পৰীক্ষা কৰি চাই

বিজ্ঞান বিচারৰ বুদ্ধিমত্তা সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰে। আৰু সেই মতেই কাম কৰি যায়।

চাইমনচনৰ ছাত্ৰ অৱস্থাত, তেওঁৰ পিতৃয়ে এটা চৰকাৰী চাকৰী কৰিছিল। বাপেকে দৰমহাৰ উপৰিও, অসং উপায়েৰে কিছু টকা আৰ্জন কৰা দেখি তেওঁ সেই টকা বাইজৰ উপকাৰৰ কাৰণে দি দিবলৈ কৈছিল। বাপেকে তেওঁৰ সেই উপদেশ গ্ৰহণ কৰক চাবি, গালি খপনিহে দিলে। তাৰপিছত তেওঁ গৃহ-ভাণ্ড কৰি গুচি যায় আৰু দেউতাকৰ আয়ৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিবলৈ এৰি দিয়ে। চাইমনচনো এই সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ল যে মানুহৰ অজ্ঞতাৰ ফলতেই বহু অশ্ৰায় অবিচাৰ চলি আছে। তেওঁ বিজ্ঞানৰ ভাণ্ড কৰাৰ পিচতেই নাৰৱিক্‌বিলাকৰ লগত যোগ দিয়ে আৰু গাৱঁলীয়া স্থল এখনত মাঠাৰী কামত ভৰ্তি হয়। কুলৰ ভাত্ৰি আৰু গাৱঁৰ লোকসকলক, তেওঁ নিজে বিটো শ্ৰায় বুলি ভায়ে তাক শাহসেৰে বুজাই দিছিল, আৰু বিটো অশ্ৰায় বুলি ভাবে ভাবো মুখা বুলি দিছিল।

পিছত তেওঁ গ্ৰেণ্ডাৰ হয় আৰু বিচাৰৰ সমুখীন হ'ব লগা হয়। গোচৰ চলি থাকোতে তেওঁ এই সিদ্ধান্তত উপনীত হ'ল যে জজ তেওঁক বিচাৰ কৰিবৰ কোনো অধিকাৰ নাই। আৰু সেইকথা তেওঁ আদালতত ধোলাখুজিকৈ কৈ দিছিল। তেওঁৰ কথা নেমানি যেতিয়া জজ বিচাৰ চলাই গৈছিল, যেতিয়া তেওঁ জজৰ কোনো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ নিদিবলৈ সিদ্ধান্ত লয় আৰু প্ৰশ্ন সূচিলেই তেওঁ নিমাত হৈ থাকে আৰু উত্তৰো নিদিয়ে।

চাইমনচনক আৰু বাংগেলত জিলালৈ নিৰ্বাসিত কৰা হ'ল। তাত তেওঁ এটা নতুন ধৰ্মমত প্ৰচাৰ কৰাত দেহেকেহে লাগি যায়। তেওঁৰ যত্নাৱলম্ব সাৰমহ হ'ল এই যে এই বিশ্বত নিজাৰ পদাৰ্থ বুলি একো নাই। সকলোৱেই জীৱিত। আমি বিবিলাক বস্তুক নিজাৰ বা অজৈৱিক বুলি জ্ঞান কৰোঁ, আচলতে সেইবিলাক এটা বৃহদাকাৰ জৈৱিকদেহৰ অংশ বিশেষ আৰু যিটোৰ সম্পৰ্কে আমাৰ কোনো ধৰণ নাই। গতিকেই আমি মানুহে সেই বৃহৎ দেহৰ অংশ হিচাবে নিজে আৰু ইয়াৰ অন্তৰ্গত জীৱিত অংশবিলাকক জীয়াই ৰাখিবলৈ যত্নবান হোৱা উচিত। তেওঁৰমতে কোনো জীৱন ধ্বংস কৰা। বৃহৎ বিপ্লৱ কৰা, কাঁচি দিয়া ইত্যাদি সকলোৱেই ঘোৰ অশ্ৰায় আৰু ই অপৰাধ। অকল মানুহৰ ক্ষেত্ৰতে নহয়, অন্তৰ্গত জীৱজন্তুবো ধ্বংস কৰা বা বধ কৰা পাপ। বিবাহ সম্পৰ্কেও তেওঁৰ নিজস্ব

এটা বাস্তৱনৈতিক দল।

মতবাদ প্ৰচাৰ কৰিছিল। তেওঁৰ মতে সমাজৰ জন্ম দিয়া হ'ল মানুহৰ এটা নিয়ন্ত্ৰণ ক্ৰিয়া। মানুহৰ জীৱনৰ মুখ্য লক্ষ্য হোৱা উচিত সৰ্ব-প্ৰাণীৰ জীৱন প্ৰতি সেৱা। তেওঁ মতবাদৰ সমৰ্থন স্বৰূপে ডাঙি ধৰিছিল এই যুক্তি যে মানুহৰ তেজৰ মাজত কিছুমান বৰ্ণহীন ক্ষুদ্ৰ অণু থাকে যি অনিষ্টকাৰী বীজাণুবোৰ ধ্বংস কৰি প্ৰাণীবিলাকক বক্ষা কৰে। সেই অবিবাহিত স্ত্ৰী পুৰুষৰো কাম এনে হোৱা উচিত যাতে সমাজৰ দুৰ্বল আৰু বোগগ্ৰস্ত অংশবিলাকক সেৱা কৰাই জীৱনৰ ব্ৰত হোৱা উচিত। তেওঁ এই মতাদৰ্শ গ্ৰহণ কৰাৰ লগে লগে বাস্তৱত তেওঁ এইদৰেই কাম কাজ কৰি গৈছিল, যদিও বোৱন কালত তেওঁ এজন বে-হিচাবী আৰু খবচী লোক আছিল। তেওঁৰ বিশ্বাস এই জগতৰ সমস্ত জীৱিত প্ৰাণীৰ সেৱা কৰাই যে মেৰীয়া পাণ্ডলয়না আৰু নিজৰ বৰ্তমান জীৱন দৰ্শন।

কুচুংচাক তেওঁ ভাল পায় হয়, কিন্তু সেই ভালপোৱা হ'ল কাম-গন্ধহীন। সেই ভাল পোৱা তেওঁৰ মতাদৰ্শৰ বিৰোধী নহয়, যিহেতু এই ভালপোৱা হ'ল সম্পূৰ্ণ প্লেটনিক আৰু এই ভাল পোৱাই তেওঁৰ কাম কাজত কোনো বাধা প্ৰদান নকৰে। বৰং ই উৎসাহে যোগাব।

বাস্তৱ প্ৰয়োগ ক্ষেত্ৰত আৰু নৈতিকতাৰ ক্ষেত্ৰত সকলো প্ৰশ্ন তেওঁ নিজেই সমাধান কৰে। বাস্তৱ বিষয়বিলাকৰ সম্পৰ্কেও তেওঁৰ নিজৰ একোটা মত আছিল। কিমান সময় কাম কৰিব, কিমান সময় জিৰাব, কি খাদ্য খাব, কেনেকুৱা সাজপাৰ পিন্ধিব, ঘৰত কেনেকুৱা বাতি জলাব, এই সকলো বিষয়তে তেওঁৰ নিজস্ব নীতি আছিল।

এই সকলো মতাদৰ্শ নীতি নিয়ম থকা সত্ত্বেও, চাইমনচন মানুহজন নিৰ্জু আৰু লাজকুৰীয়া। কিন্তু এবাৰ নিজে কিবা এটা কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত ল'লে, তাৰ পৰা তেওঁক কোনেও টলাব নোৱাৰে।

এই মানুহজনে মাচুলডাক ভাল পোৱাৰ মাজেদি তাইক প্ৰভাৱবিশ্ত কৰিবলৈ মনস্থ কৰিলে। ততালিকে নাৰী স্কুলত প্ৰকৃতিৰ দ্বাৰাই মাচুলডাবো আনিবলৈ বাকী নেথাকিল যে তেওঁ তাইক ভাল পায়। এনেকুৱা এজন মানুহৰ অন্তৰত যে তাইৰ প্ৰতি ভালপোৱা জন্মাব পাৰিছে, সেইবাবে তাইৰ নিজৰে যে কিছু মূল্য আছে, সেইকথা তাই উপলব্ধি কৰিলে। নেক্‌লিউদতে তাইৰ লগত বিবাহ বান্ধোৱাত সোমাব খোজে এটা সম্পূৰ্ণ বেলেগ নৃতী জলীৰ পৰা, সেইটো হ'ল তেওঁৰ বদভক্তা আৰু অতীতত বি খটিছিল তাৰ প্ৰতিকাৰ স্বৰূপ। কিন্তু

চাইমনচনে বৰ্তমান ভাইক বি অৱস্থাতে দেখিছে, সেই অৱস্থাতে ভাইক তেওঁ ভাল পাইছে, ইয়াৰ অৰ্থই হ'ল ভাইক তেওঁ নিৰ্ভাৰ ভাৱে ভাল পায়। উল্লসকি চাইমনচনে ভাইক এজনী অসাধাৰণ আৰু উচ্চনৈতিকতা সম্পন্ন নাৰী বুলি বিবেচনা কৰিছে। ভাইৰ গাত কি বিশেষ গুণ আছে সেই কথা খাটী কৈ ভাই নেজানে। ভাই এনে সাৱধানতা অৱলম্বন কৰিলে বাস্তৱ ভাইক লৈ, তেওঁ হতাশ হ'ব লগা নহয় আৰু এই কথা বিবেচনা কৰি প্ৰাণপণে চেষ্টা কৰিলে বাস্তৱ ভাৱে শ্ৰেষ্ঠ গুণ সম্পন্ন এগৰাকী নাৰীত নিজেই পৰিণত হ'ব পাৰে।

তেওঁলোকে উভয়ে জেলত থাকোঁতে এদিন সাধাৰণ দেখা সাক্ষাতৰ দিনা এই ঘটনা ঘটিছিল। সেইদিনাটো মৰমী দৃষ্টিৰে চাইমনচনে একেবাহে ভাইৰ ফালে ঠাব লাগি চাই আছিল। তেতিয়া ভাই উপলব্ধি কৰিছিল যে তেওঁ এজন আচৰিত ধৰণৰ মানুহ আৰু এক আচৰিত ধৰণৰ চাৰনিৰে ভাইৰ ফালে দৃষ্টি-নিৰ্বেশ কৰিছিল।

মানুহজনৰ আউল বাউল চুলি আৰু তেওঁৰ মুখৰ চেহেৰাৰ পৰাই ভাই বুজিব পাৰিছিল যে এহাতে তেওঁ যেনেকুৱা দৃঢ়মনৰ মানুহ, আনহাতে তেওঁৰ চাৰনিৰ পৰা বুজিব পাৰি যে তেওঁৰ অন্তৰ শিশুবদৰে কোমল, সবল আৰু পাপশূন্য। তৎক্ষণাত বাস্তৱিক বন্দীবিলাকৰ লগত যোগ দিওঁতেও তেওঁক ভাই লগ পাইছিল, যদিও তেওঁলোকৰ মাজত কোনো কথাবতৰা হোৱা নাছিল। তথাপি পৰস্পৰৰ চাৰনিৱে সেই স্মৃতি বহন কৰে আৰু পৰস্পৰৰ প্ৰয়োজনীয়তা উভয়ে অনুভৱ কৰে। তাৰ পিছতো তেওঁলোকৰ মাজত কোনো গুৰুতৰ বিষয়ে কোনো কথোপকথন হোৱা নাছিল। তথাপি তেওঁ মাত্ৰলভাৰ সাক্ষাতত যেতিয়া কোনো কথা-বতৰা কৰ, তেতিয়া ভাই অনুভৱ কৰে যেন সেই কথাবোৰ ভাইলৈ লক্ষ্য কৰিয়েই কোৱা হৈছে। এইদৰেই চাইমনচন আৰু মাত্ৰলভাৰ অনিষ্টতা ক্ৰমে গঢ় হৈ আগবাঢ়িল।

পাঁচ

পাৰ্ৱ নগৰ এৰি যোৱাৰ আগলৈকে নেক্সলিঙৰে কাটুংটাক চলাবহে লগ ধৰিব পাৰিছিল। এবাৰ লগ পাইছিল নিজৰ মতোগৰাকত। সেই সময়ত কৰী বিলাকে এখন নৈ পাৰ হ'ব লগা হৈছিল আৰু নিহিতক তেতিয়া লোৱাৰ আলেকে দেখা দি আঙুৰি বাৰিছিল, আনবাৰ লগ পাইছিল পাৰ্ৱ নগৰৰ কাৰাগাৰক

অকিচত । এই দুয়োটা সাক্ষাত্তভ ভেঙে তাইৰ ব্যৱহাৰ কৰুৱা পাইছিল । এই সাক্ষাত্তভ সময়ত কাটুংচাক ভেঙে দুটা প্ৰশ্ন কৰিছিল । এটা হ'ল তাইক বহুত কিবা লাগেনে কি আৰু আনটো হ'ল কিবা অনুবিধা পাইছেনে কি ? কিন্তু তাই লাজবুৱীয়া ভাও ধৰি দুয়োটা প্ৰশ্নৰ জবাব এবাই গৈছিল । অৱশ্যে ইয়াৰ পূৰ্বেও তাইৰ পৰা নেকলিউদভে কেইবাবাৰো এনে ব্যৱহাৰ পাইছিল । সেই সময়ত বহু পুৰুষৰ পৰা তাই যি দুৰ্ব্যৱহাৰ পাইছিল তাৰ ফলত তাই খুব অশান্তিবোধ কৰিছিল । এই অশান্তিত পৰি তাইৰ মনটো নিস্তেজ হৈ পৰিছিল ।

এনে অৱস্থা দেখি নেকলিউদভে মনত বৰেই দুখ পালে । ভেঙেৰ ভৱ হ'ল জানোচা এই পথ-ভ্ৰমণ কাল চোৱাত এনে এটা অস্বাভাৱক আৰু কঠিন পৰিৱেশত পৰি হয়তো তাই পুনৰ হতাশ হৈ পৰিব পাৰে । ফলত এটা খিণ্ড-খিণ্ডীয়া স্তম্ভাৱ হৈ, তাইৰ দুখ বেদনাবোৰ পাহৰিবৰ কাৰণে পুনৰ মস্ত পানত অভ্যস্ত হৈ পৰিব পাৰে । কিন্তু ভ্ৰমণৰ এই সময়খিনিত তাইক লগ ধৰি কোনো প্ৰকাৰেই সহায় কৰিবলৈ ভেঙে অনুবিধা কৰিব পৰা নাই আৰু তাইক ভেঙে দেখাও পোৱা নাই । কিন্তু যেতিয়াৰ পৰা তাই বাজৰ্নেভিক বন্দীসকলৰ সন্নিৱী হ'ল তেতিয়াৰে পৰা ভেঙে দেখিবলৈ পালে যে ভেঙেৰ সমস্ত সন্দেহ অমূলক । তাইৰ অজ্ঞাতত যি পৰিবৰ্তন হ'বলৈ ভেঙে কামনা কৰে প্ৰতি সাক্ষাত্তভে ভেঙে খাটাতকৈ ভেনে লক্ষণ ক্ৰমশঃ দেখিবলৈ পালে । প্ৰথম ভ্ৰমণ চহৰত লগ পাঠতে ভেঙে দেখিলে যে মস্কো এবাৰ সময়ত তাইৰ মনৰ অৱস্থা বেনে আছিল, এতিয়াও তেনেই আছে । ভেঙেক দেখি তাই কোনো বিৰক্তি প্ৰকাশ নকৰিলে, বৰং মুকলি মনেৰে ভেঙেৰ লগত কথা বতৰা হ'ল আৰু তাইক এই বাজৰ্নেভিক বন্দীবিলাকৰ লগত একেলগে বাবলৈ অনুবিধা কৰি দিয়া বাবে নৰৈ বক্তবাদ দিলে ।

কয়টি দলটোৰ লগত দুমাহ মাৰ্চ কৰাৰ পিছত, তাইৰ অজ্ঞাত পৰিবৰ্তনৰ লক্ষণবোৰ বাহ্যিক ভাৱে প্ৰকাশ হ'বলৈ ধৰিলে । চোকা ব'দ বতাহত তাইৰ মুখত কালিয়া পৰিল, স্কীপাই শুকাই তাইৰ মেন বয়ল বৃদ্ধি হৈ পৰিল । কপালত চোৰ পৰাৰ কোনো লক্ষণ নাই । চুলিখিনি কমালেৰে বন্ধা । পথভ্ৰমণত তাইৰ আচাৰ ব্যৱহাৰ, সাজ-পাৰত কোনো কটুৱা কেচন নাইকিয়া হ'ল । তাইৰ এনে পৰিবৰ্তন দেখি নেকলিউদভে মনত বহু পালে ।

তাইৰ প্ৰতি ভেঙেৰ এনে এটা আশঙ্কিত অৱস্থা দিওঁ ভেঙে কোৱা দিওঁ

অনুভব কৰা নাছিল। পোন প্ৰথম কাটুংচাৰ প্ৰতি তেওঁৰ যি প্ৰথম ভাৱ হৈছিল তাৰ লগতো এই অনুভূতিৰ অলপো মিল নাই। এই অনুভূতি কাৰাগৰীৰ। বৰকৰ্মাৰ পিছত তেওঁৰ কৰ্তব্য হিচাবে, তাইক বিয়া কৰিবলৈ নিষাধ লৈ, তেওঁ নিজেই যি আশ্ব সমুষ্টি লাভ কৰিছিল, তাৰ লগতো ইয়াৰ কোনো সম্পৰ্ক নাই। এই অনুভূতিত আছে, কেৱল তাইৰ প্ৰতি এটা পুতৌ ভাৱ আৰু দৰদ। প্ৰথম কাৰাগাৰত তাইক যেতিয়া তেওঁ সাক্ষাৎ কৰিছিল, তেতিয়া এই ভাৱ হৈছিল। তাৰপিছত আৰু এবাৰ তেওঁৰ এনে অনুভূতি হৈছিল, যেতিয়া আম্পতালৰ মেডিকেল এচিষ্টেণ্টজনৰ লগত হাতবাত চোৱাৰ কথা তেওঁ মিছা বুলি জানি তাইক ক্ষমা কৰিছিল। পূৰ্বে অনুভূতি আৰু বৰ্তমানৰ লগত শুকাও এয়ে যে আগৰ ভাৱ কণপ্ৰায়ী আছিল আৰু বৰ্তমান ই স্থায়ী হৈছে। বৰ্তমান তেওঁ যিহকে ভাবক বা যিহকে কৰক তেওঁৰ মনত এটা অক্লান্ত মৰম প্ৰীতিৰ ভাৱ লাগি আছিল। এই ভাৱ অকল তাইৰ প্ৰতিয়েই নহয়, এইভাৱ সকলোৰে প্ৰতি।

এই অনুভূতিয়ে তেওঁৰ অন্তৰত আৱদ্ধ হৈ থকা প্ৰেম-ভালপোৱাৰ কৰু দাব যেন খোল খাই গ'ল আৰু যেন ভালপোৱাৰ প্ৰৱল সৌভ ছন্দ-সবোৰৰত ব'হলৈ ধৰিলে। তেওঁৰ ভালপোৱাই সাৰ্বজনীন ৰূপ ল'লে আৰু ভাৱ হ'ল যেন যাকেই লগ পায় তাকেই এই প্ৰেম বিলাই দিব।

বৰ্তমান মাচুলভা ৰাজনৈতিক বন্দীবিলাকৰ লগত থকাৰ হেতু নেকলিউনভৰ বহু বন্দীৰ লগত চিনা পৰিচয় ঘটিল। ছেকাটবিনবুৰ্গত বহু বন্দীক এটা ডাঙৰ ঘৰত একেলগে ৰোৱাৰ সময়ত তেওঁলোকে পৰস্পৰে মিলামিচা কৰাত ভালেশিনি স্বাধীনতা পাইছিল। সেই সময়ত কিছু বন্দীৰ লগত তেওঁৰ পৰিচয় ঘটে। ইয়াৰ পিছত যেতিয়া পাঁচজন পুৰুষ আৰু চাৰি গৰাকী নাৰী সহ বন্দীবিলাকক জুৰ জুৰকৈ নিয়া হৈছিল, তেতিয়া মাচুলভাকো এনে এটা জুৰত কুৰু কৰা হৈছিল। এই স্থিতিতো কিছু বন্দীৰ লগত নেকলিউনভৰ ঘনিষ্ঠতা হয়। এইদৰে ৰাজনৈতিক বন্দীবিলাকৰ সংস্পৰ্শত আহি তেওঁলোকেৰ সম্পৰ্কে তেওঁৰ নিজৰ যি বহুমূল ধাৰণা আছিল, তাৰো আয়ুল পৰিবৰ্তন ঘটিল।

বাছিয়াৰ বৈপ্লৱিক আন্দোলনৰ আবহাৱে পৰা বিশেষকৈ পহিলা বাৰ্ছ তাৰিখে এলেকজেন্ডাৰ দ্বিতীয়ক হত্যা কৰাৰ পৰা তেওঁ বিপ্লবীবিলাকক ভাল চকুৰে নেচাইছিল। বৰং তেওঁ স্থণাহে কৰিছিল। চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে চলোৱা আন্দোলনত বিপ্লবীবিলাকে যি ব্ৰহ্মসভা আৰু গুপ্তভা অৱলম্বন কৰিছিল তাৰো তেওঁ বোৰ বিৰোধী আছিল। নিৰ্মম ভাৱে যিবিলাক হত্যাৰূপে সংগীত

হৈছিল, সেইবিলাক তেওঁ খুব ঘিণ কৰিছিল। তেওঁলোকৰ আন এটা স্বভাৱ আছিল নিজক খুব স্তব্ধ দিয়া। এই কথাতো তেওঁ বিতুষ্ট হৈছিল। কিন্তু ক্ৰমে বিপ্লৱীবিলাকৰ লগত নিবিড় ঘনিষ্ঠতা গঢ়ি উঠাত আক চৰকাৰে কৰা অভিযাণৰ বিলাক দেখি তেওঁৰ ভাৱ হ'ল যে তেওঁলোকে যি কৰিছে ঠিকেই কৰিছে। ইয়াৰ বাহিৰে তেওঁলোকৰ কোনো গভ্যস্তৰ নাই।

ফৌজদাৰী গোচৰত দণ্ডিত লোকসকলৰ দুঃখ কষ্টৰ সীমা নাছিল মানুহবোৰে নানান নিৰ্ধ্যাতন ভুগি ভিল ভিলকৈ মৰিছিল। তথাপি সিহঁতৰ ক্ষেত্ৰত লাঘাত্ত হ'লেও, বিচাৰৰ পূৰ্বে বা পিছত, শাস্তৰ নামত একোটা ভেৰো ভাৱনা পাতিলি। কিন্তু ৰাজনৈতিক বন্দীবিলাকৰ ক্ষেত্ৰত সেইকণ বিচাৰো নাছিল। সূৰ্য্যতা আৰু নেক্লিউদৰ নৱ পৰিচিত বহু বন্দীৰ ক্ষেত্ৰত এনে ঘটনা তেওঁ নিজেই দেখিছিল। এই মানুহবোৰক জালত পৰা মাছৰ দৰে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। জালত যিহকে পৰক সকলোকে তুলি অনা হয়। তাৰপিছত প্ৰয়োজনীয় কিটা বাৰ্চি, বাকী সকলক বে'ব পাৰত আপোনা-আপুনি গেলিপচি মৰিবলৈ এৰি দিয়া হয়।

শ শ নিৰ্দোষী মানুহ যিবিলাক চৰকাৰৰ কাৰণে বিপজ্জনক নহয়, ধৰি আনি জেলত ভৰাই থোৱা হয়। বছৰৰ পিছত বছৰ এই মানুহবোৰ জেলত থাকি, কোনো মন্তা আদি ক্ষয় বোগত আক্ৰান্ত হয়, কোনো বলিগ হয় আৰু কিছুমানে জালা যন্ত্ৰণাত আত্মহত্যা কৰিবলৈ বাধ্য হয়। এই মানুহবোৰ জেলত পচি থাকে এই কাৰণেই, বিষয়বোৰৰ ইহঁতক মুক্তি দিবলৈ মন নাই। ইহঁতক জেলত বৰাটো নিৰাপন্ন বুলি তেওঁলোকে ভাবে আৰু কেতিয়াবা কোনো গোচৰৰ ভদ্দন্ত সংক্ৰান্ত হয়তো ইহঁতৰ পৰা প্ৰয়োজনীয় কিবা খা-খাবৰ পোৱা যাব পাৰে। চৰকাৰী দৃষ্টিকোণৰ পৰাও এই মানুহবোৰ যে নিৰ্দোষী তাক খাটাতকৈ ক'ব পাৰি। কিছুমান চোৰাংচোৱা বা পুলিচ বিষয়া, চৰকাৰী গোচৰ চলোৱা উকীল, ছাফিয়, গৱৰ্ণৰ বা মন্ত্ৰীৰ খামখিয়ালি বা ইচ্ছা অনিচ্ছাৰ ওপৰতেই ইহঁতৰ ভাগ্য নিৰ্ভৰ কৰে। এনেকুৱা কিছুমান বিষয়া আছে যি নিজক এক বিশেষ ধৰণৰ প্ৰাণী বুলি বুজাব খোজে। সিহঁতে কিছুমান মানুহক গ্ৰেপ্তাৰ কৰিবলৈ আবেশ দিয়ে। সিহঁতৰ নাইবা সিহঁততকৈ কিছু উচ্চ-ৰাণৰ বিষয়াৰ দাম খিয়াল মতে কিছুমানক জেলত ভৰাই আৰু কিছুমানক মুক্তি দিয়ে। সেইদৰে উচ্চ বিষয়াবিলাকে আকৌ কোনো মন্ত্ৰীৰ সম্পৰ্কীয় লোকৰ প্ৰভাৱত বা পাত্ৰিত্বত পৰি কিছুমান মানুহক এই অগভৰ সিমূৰলৈ নিৰ্দ্ধাৰন দিয়ে, কিছুমানক চাই-

বেবীদাদৈ পঠায়, কিছুমানক নিজান কক্ষত বন্দী কৰি থয়, কিছুমানক সশ্রম কাৰাগাৰ ভোগায় আৰু কিছুমানক কাঁচীৰ মাজত উঠায়। আকৌ কোনো মহিলাৰ খাতিৰত কাৰাবাক মুক্তিও দিয়ে।

যুদ্ধ-বত মানুহবোৰে যেনেকুৱা আৱহাৱা সৃষ্টি কৰে, এওঁলোকেও তেনেকুৱা এটা আৱহাৱৰ মাজত জীয়াই থাকে। চৰকাৰে তেওঁলোকৰ বিৰুদ্ধে যেনে ব্যৱহাৰ কৰে তেওঁলোকেও তেওঁলোকৰ শত্ৰুবোৰৰ বিৰুদ্ধে তেনে ব্যৱহাৰেই কৰে। সামৰিক মানুহবোৰে যুদ্ধৰ সময়ত তেওঁলোকৰ আচল কুকৰ্মবোৰ জনতাৰ আগত ঢাকি ৰাখে আৰু তেওঁলোকৰ কাম কাজবোৰত বীৰত্বৰ বহন মানি জন সমাজত প্ৰকাশ কৰে। সেইদৰে ৰাজনৈতিক আন্দোলনত লিপ্ত থকা মানুহবোৰেও জন সমাজত এনেকুৱা এটা পৰিবেশ সৃষ্টি কৰি জীয়াই থাকে। তেওঁলোকে নিজৰ জীৱন, নিজৰ স্বাধীনতা আৰু মানুহ হিচাবে, তেওঁলোকৰ বি প্ৰিয় বস্তু আছে, এই সকলো বিপন্ন কৰি কিছুমান নিষ্ঠুৰ কাম কৰি পেলায়। অথচ এই নিষ্ঠুৰতা কোনেও নিন্দনীয় বুলি নেভাবে, বৰং বহুতেই ই গৌৰৱৰ বিষয় বুলিহে জ্ঞান কৰে। এই কথাৰ পৰাই নেক্লিউদঙে পৰিষ্কাৰ বুজিব পাবিলে, একেবাৰে নিৰ্জু স্বভাৱৰ মানুহ একোটায়ে যি আনক মাৰক চাৰি সাধাৰণ জীৱিত প্ৰাণী এটাক কট দিয়াও ঠিক কৰিব নোৱাৰে, কেনেদৰে তেওঁলোকে হত্যা পৰ্য্যন্ত সংঘটিত কৰিবলৈ সাজু থাকে। কিছুমান ক্ষেত্ৰত তেওঁলোক সকলোৱেই হত্যা কৰা ভায়সমত আৰু উচিত বুলি বি চিন্তা কৰে, এই বুলি যে তেওঁলোকৰ আত্ম-ৰক্ষা আৰু সৰ্বজনৰ মঙ্গলৰ কাৰণে এনে হত্যা প্ৰয়োজনীয়। চৰকাৰে যিদৰে তেওঁলোকক নিষ্ঠুৰ দণ্ড দিবলৈ বিচাৰে আৰু নিজৰ কামত যেনে গুৰুত্ব দিয়ে, সেইদৰে বিপ্লৱী সকলেও নিজৰ লক্ষ্যৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়ে। এটা মহৎ উদ্দেশ্যৰ কামত তেওঁলোকে লিপ্ত থকা বুলিয়েই, সকলো কট বৰণ কৰিবলৈ তেওঁলোক সমৰ্থ হয়।

নেক্লিউদঙে এইদৰে এই বিপ্লৱীবিলাকৰ চৰিত্ৰৰ কথা সম্যক উপলব্ধি কৰিলে। তেওঁ বুজিলে যে বহু মানুহে যিদৰে তেওঁলোকক হুঁদাত বুলি বিবেচনা কৰে, আৰু কিছুমানে বীৰ বুলি জ্ঞান কৰে, এই দুয়োটা কথাই সত্য নহয়। তেওঁলোকে সৰ্ব-সাধাৰণ মানুহবদৰেই, সৰ্ব-সাধাৰণ মানুহৰ ভিতৰত যেনেকৈ ভাল মানুহ, বেয়া মানুহ আছে, তেওঁলোকৰ মাজতো তেনে মানুহ আছে।

কিছুমান চলতি অভ্যাসৰ বিৰুদ্ধে যুঁজ কৰা উচিত বুলিয়েই তেওঁলোকে বিপ্লৱৰ মন্ত্ৰ লৈছে। কিছুমানে আকৌ তেওঁলোকৰ ব্যক্তিগত আকাঙ্ক্ষা চৰিতাৰ্থ কৰিবৰ কাৰণেও যোগ দিছে। অধিকাংশই এই বিপ্লৱী আন্দোলনৰ প্ৰতি

আকৰ্ষিত হৈছে এই বুলি যে তেওঁলোকে জীৱনক তুচ্ছ কৰি এই বিপদসঙ্কুল
কামবোৰ কৰি ভাল পায়। নেক্লিউডে নিজে সামৰিক বাহিনীত থাকোঁতে
এনে অস্তিত্ব লাভ কৰিছিল। একেবাৰে সাধাৰণ মানুহৰ মাজৰ পৰা অহা
চেঙেলীয়া আৰু বলিষ্ঠ ডেকাবিলাকৰ মাজত এনে ভায়ৰাৰা বিস্তাৰণ।
তেওঁলোকে কেৱল আত্ম-সংযমী, কষ্ট-সহিষ্ণু, সত্যবাদী আৰু নিস্বার্থপৰ হোৱা
উচিত বুলিয়েই বিবেচনা কৰে এনে নহয় তেওঁলোকে লক্ষ্য সাধনাৰ কাৰণে
নিজৰ প্ৰাণ বলি দিবলৈ সাজু থাকে।

ইয়াৰ পিছত নেক্লিউডৰ নৱ পৰিচিত বিপ্লৱীবিলাকৰ ভিতৰত বহুতৰ
প্ৰতি প্ৰদ্বা হ'ল আৰু তেওঁলোকক অন্তৰেৰে ভাল পাবলৈ ধৰিলে।
কিন্তু কিছুমানৰ প্ৰতি তেওঁ ভাল ভায় ল'ব নোৱাৰিলে।

ছয়

কাটুংচাৰ দলত যোৱা ক্ৰীলংসড্ নামে ডেকা এজনক নেক্লিউডে খুব
ভাল পাইছিল। ভালেদিনৰ পৰা এই ডেকা জনে ক্ষয়বোগত ভুগিছিল। তেওঁ
সম্ভৱ কাৰাদণ্ড পাইছিল। একাটে বিনমূৰ্গ চহৰত প্ৰথম তেওঁৰ লগত নেক্লিউডৰ
পৰিচয় হয় আৰু বাটত বহুবাৰ তেওঁৰ লগত কথা বতৰাও হৈছিল। এটা হণ্টিং
ট্ৰেনত, এদিন বাৰিষা গোটেইদিন ধৰি ক্ৰীলংসডৰ লগত তেওঁ কথাবতৰা
পাতে। সেইদিনা ক্ৰীলংসডে তেওঁৰ জীৱনৰ ইতিবৃত্ত আৰু তেওঁ কেনেকৈ বিপ্লৱী
দলত যোগ দিলে, তাৰ বৃত্তান্ত ক'লে। তেওঁৰ বাপেক আছিল বাছিয়াৰ দক্ষিণফালৰ
এজন অমিদাৰ আৰু সৰু কালতেই তেওঁ পিতৃহীন হয়। তেৱেঁই আছিল
বাপেকৰ একমাত্ৰ সন্তান আৰু মাকে তেওঁক ডাঙৰ দীঘল কৰিছিল। খুল আৰু বিখ
বিভাগলত তেওঁ এজন'মেধাৱী ছাত্ৰ আছিল, শেষ বছৰত তেওঁ অল্প বিজ্ঞাত প্ৰথম
স্থান দখল কৰিছিল। বিদেশত অধ্যয়ন কৰিবলৈ বিশ্ববিদ্যালয়ে এটা অলপানিও
তেওঁক আগবঢ়াইছিল, কিন্তু সোণকালে তেওঁ কোনো সিদ্ধান্ত ল'ব নোৱাৰিলে,
তেওঁ এজনী পাণ্ডকৰ প্ৰেয়াসক্ত হৈ আছিল আৰু বিয়াবাক কবাই প্ৰায়া
অক্ষলত চৰকাৰী চাকৰি কৰি বসতি কৰাৰ কথা ভাবি আছিল। তেওঁ বহু কাম
কৰিবলৈ ইচ্ছুক; কিন্তু কোনটো কৰা উচিত আৰু বাচি লওঁতে গম হয়।
এনে সময়তে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ লগৰীয়া ছাত্ৰ কেইজন মানে এটা সং কামৰ কাৰণে
তেওঁৰ ওচৰত অৰ্ধ সাহায্য খুজিলে। এই সং কামটোৱেই যে বিপ্লৱী আন্দোলন,

এই কথা ভেঙে বুজিছিল, সেই সময়ত এনে আন্দোলনৰ প্ৰতি ভেঙে কোনো সন্দেহ নাছিল, ভেঙে লগবীয়া বন্ধুবিলাকক প্ৰত্যাখ্যান কৰিব বোধ্যাছিল। ভাবোনবি ভেঙেলোকে হয়তো ভেঙে ভয় পাইছে বুলিও ভাবিব পাৰে। গতিকেই ভেঙে কিছু ধন দি দিলে। এই সাহায্য লোৱা ছাত্ৰকিজন পুৰিচৰ হাতত থকা পৰি বায় আৰু টুকুৰা কাগজ এটুকুৰাত ভেঙে অৰ্থ সাহায্য দিয়া কথা প্ৰকাশ হৈ পৰে। ইয়াৰ ফলত ভেঙে গ্ৰেপ্তাৰ হয় আৰু শিহুত কাৰাদণ্ডেৰে দণ্ডিত হয়।

“সেইখন জেলত কৰ্পূৰক্ষই সিয়ান চোকা দৃষ্টি ৰখা নাছিল।” জীৱনসমতে ক’লে। (ভেঙে ওখ খাট এখনত আঁঠুত হাত পেলাই বহি আছিল। বুকুখন মোৰাই গৈছে আৰু চকুজুৰিৰ উজ্জল দৃষ্টি নেক্সিউদৰ চকুত পৰিছিল।)

“দেৱালত তকবিহাৰ বাহিৰেও আমি কথা বতৰা পতাৰ অন্ত সুবিধা পাইছিলোঁ। আমি কবিতাৰত সুৰাচকাও কবিব পাৰিছিলোঁ। খাটবন্ধও ভাগ কৰি খাব পাৰোঁ। বিড়ি চুবটো পাওঁ। গধূলি সময়ত আমি সমুৱৈত সজীত গাঁওঁ। মোৰ কঠম্বৰো ভাল আছিল। হয়, মোৰ সকলোৰেই ভালেই আছিল। কিন্তু একমাত্ৰ মাৰ কাৰণেই মোৰ দুঃখ। শোকত ‘মা’ জৰ্জৰিত। বিখ্যাত বিপ্লৱী পেট্ৰভ’ভ লগতো মোৰ পৰিচয় হৈছিল, কিন্তু শিহুত ভেঙে দুৰ্গৰ ভিতৰত ভগা আইনাবে ভিত্তি কান্দি আত্মহত্যা কৰে, আৰু অনেকে এইদৰে আত্মহত্যা কৰিছিল, কিন্তু ভেতিয়াও মই বিপ্লৱী আন্দোলনত যোগ দিয়া নাছিলোঁ। মোৰ নিৰ্জন কক্ষটোৰ ওচৰত থকা ছজন ডেকাৰ লগতো চিনা জনা হৈছিল, ভেঙেলোকে ভেঙেলোকৰ মাতৃভূমি পোলেণ্ডৰ স্বাধীনতা ঘোষণা কৰা কাকতপত্ৰ সহ গ্ৰেপ্তাৰ হৈছিল। বেল টেচনলৈ নিওঁতে বাটত পলায়ন কৰিব খুজিছিল বুলি ভেঙেলোকৰ ওপৰত বিচাৰ হৈছিল। এজনৰ নাম মেজিনাকী আৰু জাতিত পো’ল। আনজনৰ নাম বজ’ভকী আৰু জাতিত ৱিহুদী। এই বজ’ভকী আছিল একেধাৰে কোমল বয়সৰ লৰা। সি কোৱামতে তাৰ বয়স সোতৰ বছৰ হৈছিল, কিন্তু দেখাত পোন্ধৰ বছৰ যান যেনহে অনুমান হয়। এদিনাখন বিচাৰৰ কাৰণে ভেঙেলোকক আদালতলৈ লৈ বোৱা মই দেখিলোঁ। আবেলি বুলি আহি ভেঙেলোকে ক’লে যে ভেঙেলোকক সুক্ৰুদণ্ড দিয়া হৈছে। ভেঙেলোকৰ এনে খাতি হব বুলি আমি কোনেও ভবা নাছিলোঁ। কিয়নো অপৰাধ অভি নাসাঙ আছিল। তদুপৰি বজ’ভকীৰ নিচিনা কোমল বৃদ্ধৰ সন্মুখত কঁচি দিয়া ভো অস্বাভাৱিক। গতিকেই জেলত থকা আমি সকলোৰেই ধাক্কা কৰিছিলোঁ।

যে নিইন্তক ভীতি প্রদৰ্শন কবিতাৰ কাৰণে এই দণ্ড বিধান কৰা হৈছে আৰু শ্বেষতঃ
দণ্ড বাহাল বখা নহ'ব।

এদিনাখন এজন বাদ্যবে আহি মোক খবৰ দিলে যে কাঠমিহী এজন আই
জেলৰ ভিতৰত ফাটি খাল তৈয়াৰ কৰিছে। প্ৰথমতে ইয়াৰ ভাৱ মই একো
বুজা নাছিলোঁ, পিছত যে বুজিলো এই ডেকা দুজনৰ কাৰণেই এই খাল তৈয়াৰ
কৰা হৈছে। মই দেৱালত তকৰ দি কমবেড্ বিল্যকক এই খবৰ দিব খুজিছিলোঁ,
কিন্তু তেওঁলোক দুজনেও খবৰটো পাই বুলি ভয় লাগিল। সেইদিনা আমাৰ আটাই-
বিলাক কমবেড্ নীৰৱ নিশুৰু। তেতিয়া মই বুজিলোঁ যে বাতৰিটো আমাৰ
সকলোৰে পাইছে। সেইদিনা আবেলি কবিতাৰ আৰু কক্ক বিলাকত একেবাৰে
নিজৰ পৰিল, যেন সত্যৱেহে সাৱতি ধৰিলে। দেৱালত তকৰ দিয়া আৰু গান
গোৱাও বন্ধ আছিল। বাতি দহ বজাত পূৰ্বৰ বাদ্যবজনে আহি খবৰ দিলে যে
মহোঁৰ পৰা এজন জল্লাদ আহি উপস্থিত। খবৰটো দিৱেই বাদ্যৰ উভতি গ'ল,
কিন্তু ভঙালিকে বন্ধ'ভঙ্গিৱো কবিতাৰ পৰা মোক স্তমিলে, "ক্ৰীলৎমত্।
বাদ্যবে কিহৰ কথা কৈ গ'ল, তেওঁক আকৌ মাতিলা কিয়?" মই উত্তৰ দিলো
যে অলপ ধপাত আনিবৰ কাৰণে ক'ব খুজিছোঁ। কিন্তু সি কিবা এটা
অজ্ঞান কৰি ক'লে যে 'আমাৰ আজি গীত গোৱা আৰু বেৰত তকৰ দিয়া
নহ'বনে কি?' মই কি উত্তৰ দিলো মোৰ এতিয়া মনত নাই।

ভাবপিছত মই আৰু একো নকলোঁ। হয়, সেইদিনা বাতিটো আমাৰ কাৰণে
ভয়কৰ আছিল। গোটেই বাতি প্ৰতিটো আৱাজ মই কাণ দি শুনি আছে।
বাতি পূ'ৰাও পূ'ৰাও হওঁতে অকস্মাতে দৰজা খোলা গম পালোঁ, কোনোবা
এজনে খোজ কাঢ়ি গৈছে; ভাব পিছত আৰু বচ মানুহৰ পদধ্বনি। মই মোৰ
কক্ষৰ বিছাইদি জুৰি চালো। কবিতাৰ লেপ্ট এটা জলি আছে। প্ৰথমতে মই
ইঞ্চপেট্টৰক বোৱা দেখিলোঁ। ইঞ্চপেট্টৰ মানুহজন বদিও ফুটপুট দৃঢ়মন আৰু
আত্মবিশ্বাসী মানুহ, কিন্তু সেই সময়ত তেওঁৰ মুখ শুকুৱা শেওঁ আৰু ভয়ত যেন
ভীত। ভাবপিছত তেওঁৰ সহকাৰীজন। তেওঁৰ মনটোও বিষন্ন, কিন্তু ভূতভা-
পূৰ্ণ। তেওঁলোকৰ পিছত কিছুমান সৈনিক। তেওঁলোকে মোৰ কক্ষটো পায় হৈ
ওচৰৰ কক্ষটোৰ দৰজাৰূপত ব'ল। এটা আচৰিত ধৰণৰ কৰ্মজনিৰে
সহকাৰীজনে কলে, "লজিনকী উঠ। আৰু পৰিকাৰ লাজ পাব নিদি পোৱা।"
ভাব পিছত দৰজাখন 'খটক্' কৰা গম পালোঁ। সিহঁতে দৰজা খুলি
কক্ষটোত পোৱাল। ইতিমধ্যে লজিনকীয়ে কবিতাৰ বিশকীৰ্ত্তনালে।

খোজ কাঢ়ি যোৱা গম পালে।। মই ইঞ্চপেটৰ জনকহে দেখিলো।।
 তেওঁৰ শেঁতা মুখ। তেওঁ এবাৰ কোটৰ বুটামটো খুলিছে আৰু এবাৰ বন্ধ
 কৰিছে। ইয়াৰ পিছত তেওঁ কিহৰাৰ পৰা তৰ খাই যেন বেগাবেগিটক
 আঁতৰি গ'ল। এনেতে লজিনকী আহি মোৰ কক্ষৰ মুখত থিয় হ'ল। এজন
 সৰ্বাঙ্গ সুন্দৰ পোলিছ ব্যৱক। সুদীৰ্ঘ সবল চেলাউৰি, সুবত ধূৱীয়া শুকলা চুলি
 আৰু মনোৰম নীলাভ নৱন যুগল। মোৰ কক্ষৰ দৰজাৰ বিজাইহি জুৰি চাই ক'লে,
 “ক্ৰীলংসভ! চিগেবেট এটা আছেনে?” মই চিগেবেট এটা দিবলৈ চেষ্টা
 কৰোঁতেই সহকাৰী ইঞ্চপেটৰজনে তেওঁৰ কেচুটোৰ পৰা চিগেবেট এটা উলিয়াই
 দিলে। লজিনকীয়ে চিগেবেটডাল জলাই কিবা এটা ভাবিবলৈ ধৰিলে। তাৰ
 পিছত অকস্মাতে কিবা এটা শব্দ কৰাৰ দৰে ক'লে, ‘ই মিঠুভাৰ চব্বৰ সীমা আৰু
 দুৰ্বোৰ অন্ত্য। মই কোনো দোষ কৰা নাই। মই ।’ তেওঁৰ ডিঙিত
 যেন কিহৰাই সোণা মাৰি ধৰিলে ব'তটো কঁপি কঁপি উঠিল। মই ঠাৰ
 লাগি মুখলৈ চাই আছোঁ। তেওঁ গুৰু হ'ল। ইতিমধ্যে বজতকীয়ে উচ্চৈঃস্বৰে
 চিঞৰিছে। লজিনকীয়ে চিগেবেট ডাল দলিয়াই দৰজাৰ ওচৰৰ পৰা আঁতৰি
 গ'ল। এনেতে বজ'ভকী আহি মোৰ দৰজাৰ ওচৰত থিয় হ'ল। তাৰ শিক্তবদনে
 মুখধনিত ভীৰু বিষাদৰ কালিমা আৰু ক'লা চকুজ্বৰিত চকুলো বিৰিঙি উঠিছে।
 গান্ধ বগা সাজপাৰ। লৰাটোৰ গান্ধ কঁপনি।

* *

* *

* *

ব'জতকীয়ে দলটোৰ আগে আগে বেগাই খোজ দি গ'ল, কিন্তু সি উচল
 খোৱাবদৰে ভয়ত চিঞৰি উঠিল। তাৰ পিছত মাহুৰবোৰৰ খোজৰ দগদগনি
 আৰু এটা উথল মাথল। ব'জতকীয়ে চৰাওবাবে কান্দিবলৈ ধৰিলে। ক্ৰমে
 ক্ৰমে শব্দৰ ধ্বনি বিলাক ক্ৰীণ হৈ আহিল। তাৰপিছত দৰজাখন কেব, কেবাই
 উঠিল। চাৰিওফালে নীৰৱ নিস্তন্ধ। হয় নীৰৱ। লিহঁতক কাঁটীৰ
 বকত হত্যা কৰা হ'ল।

* *

* *

* *

“ইয়াৰ পিছৰ পৰাই মই বিপ্লৱী হৈ পৰিলো। হয়, মই বিপ্লৱী হৈ
 পৰিলোঁ।।” ক্ৰীলংসভে ক'লে। তাৰ পিছত আৰু দুই এটা কথা কৈ তেওঁৰ
 জীৱন বৃত্তান্ত শেষ কৰি, নীৰৱ হৈ পৰিল।

এওঁ আছিল ‘নাৰদনিক’ বিলাকৰ এটা বিশেষ কলত ফুৰা, আৰু এই কলৰ
 বেতা আছিল। দলটোৰ উদ্দেশ্য আছিল যে ভীতি এৰুৱাবৰ বাবেই চকবাবক

ব্যক্তিব্যক্ত কবি ভোলা বাতে খেজাই তেওঁলোকে ক্ষমতা ভাগ কৰি বাইজক
 লোৱাই দিয়ে। এই উদ্দেশ্য লৈ তেওঁ শিট্‌চৰ্ভূৰ্ণ, কিড, ডডেছা, আদি বহু
 ঠাই ভ্ৰমণ কৰিছিল। সকলো ঠাইতে তেওঁৰ উদ্দেশ্য সকলো হৈছিল। শেষত
 মাহুহ এজনে বিশ্বাসভাঙকতা কৰাত তেওঁ ধৰা পৰি যায়। তেওঁ গ্ৰেপ্তাৰ হয়
 আৰু ছয়বছৰ জেলত থকাৰ পিছত বিচাৰত তেওঁৰ প্ৰাণদণ্ড হয়, কিন্তু শেষত এই
 দণ্ড যত্ন কৰি, তেওঁক যাবজ্জীৱন কাৰাদণ্ড দিয়া হয়।

কাৰাগাৰত থাকোঁতেই তেওঁ ক্ষয়বোগত আক্ৰান্ত হয়। বৰ্তমান তেওঁক বি
 ঠাইলৈ পঠোৱা হৈছে, সেই ঠাই হ'ল মাহুহৰ বসতিৰ অযোগ্য। কিন্তু
 ভাববাবে তেওঁৰ কোনো আক্ষেপ নাই। তেওঁ কয় যে তেওঁ যদি পুনৰ জন্ম
 লাভ কৰে, তেন্তে আকৌ এই নিচিনা অত্যাচাৰ অত্যাচাৰ অবিচাৰৰ বিৰুদ্ধে যুঁজ
 দিব, বাতে বিবিলাক নৃশংসতা তেওঁ দেখিবলৈ পাইছে, সেইবিলাক চিৰকালৰ
 কাৰণে লুপ্ত হয়।

“এই মাহুহজনেৰ জীৱন বৃত্তান্ত শুনি আৰু তেওঁৰ লগত ঘনিষ্ঠতা কৰি পূৰ্বতে
 নুবুজা বহু কথাই নেকলিউডতে বুজি পালে।

সাত

বিদিশাধন জিৱনি শিবিৰত কনডয় বিষয়াজনেৰ কোচত কেচুৱা লৈ অহা
 কয়দিটোৰ লগত টনা আঁজোৰ লাগিছিল সেইদিনা নেকলিউডতে গ্ৰাম্য
 অঞ্চলৰ হোটেল এটাত বাতিটো কটাইছিল। পুৱা শুই উঠা তেওঁৰ অলপ
 পলৰ হৈছিল। শুই উঠি আগত থকা ডাঙৰ নগৰ এখনলৈ চিঠি কেইখনমান
 ডাকত দিবৰ কাৰণে লিখি ল'লে। গতিকেই তেওঁ হোটেলৰ পৰা গুলোৱা ঘেৰি
 হুল আৰু আগৰ দৰে কয়দিৰ সমনলটো অতিক্ৰম কৰি তেওঁ আগবাঢ়ি যাব
 নোৱাৰিলে। প্ৰায় সন্ধিয়া সময়ভহে তেওঁ হণ্টিং ট্ৰেন থকা গাওঁখনত উপস্থিত
 হ'ল।

এগৰাকী বয়সস্থ মহিলাৰ হোটেল এটাত তেওঁ বাতিটোৰ কাৰণে আশ্ৰয়
 ল'লে। এই মহিলা গৰাকী ভেবেহা শকত। তেওঁ হোটেলৰ কোঠা এটাত চাহ
 একাপ খাই ল'লে। কোঠাটো বেচ পৰিষ্কাৰ আৰু বহু 'ইকন' আৰু প্ৰিন্টিং
 জুসজ্বিত। ডাব পিছত কাটুংচাক দেখা কৰিবৰ কাৰণে কনডয় বিষয়াজনেৰ
 লগ ধৰিবৰ কাৰণে থবথোৱা কৰিলে।

ইতিমধ্যে পাব হৈ অহা ছটা জিৰণি শিবিৰত ভেঙে কোনো বিষয়াৰ পৰা সাক্ষাৎ কৰিবলৈ হুকুম ল'ব পৰা নাই। বিষয়া বিলাকৰ সাল সলনি হোৱা সন্দেহ, কোনো এজনেও ষ্টেচনত সোৱাই কাটুংচাক লগ ধৰিবলৈ অহুৱতি দিয়া নাই। কলত ভেঙে এলপ্লাহ ধৰি তাইক দেখা নাই। এই চোকা শাসনৰ কাৰণ হ'ল, সেই সময়ত জেল বিভাগৰ এজন উচ্চ-বিষয়া সেই পথেদি যোৱাৰ কথা। বৰ্তমান সেই বিষয়াজন পাব হৈ গ'ল, যদিও ভেঙে কয়দি-সময়লটোৰ প্ৰতি কোনো কটাক্কে নকবিলে। নেক্লিউডে আশা কৰিছে যে পুৱাৰ পৰা বিজ্ঞান বিষয়া দায়িত্বত আছে, হয়তো ভেঙে কাটুংচাক দেখা কৰিবলৈ অহুৱতি দিব পাৰে।

জিৰণি শিবিৰটো আছিল গাৱঁৰ সিমূৰে। হোটেলৰ মালিক মহিলা গৰাকীয়ে নেক্লিউডক ঘোঁৰা গাড়ী এখন জোপাব কৰি দিছিল। কিন্তু ভেঙে খোজ কাটি বাৰলৈহে ঠিক কবিলে। এজন মজহুৰে ভেঙক বাট দেখুৱাই লৈ গ'ল।

ইতিমধ্যে বাতি হৈছিল, কুৰলিয়ে বাট নেদেখা কবিলে। মজহুৰ জনে ওখ বুট পিন্ধি দীঘল খোজ দি গৈ আছিল। নেক্লিউডেও কোনোবাকমে গৈ জিৰণি শিবিৰৰ আগত বৈ থকা প্ৰেহবী জনৰ ওচৰ পালেগৈ।

হুজন অটিনাকী মানুহ আগবাঢ়ি অহা দেখি, প্ৰেহবীজনে ঘপৰাই মাত দিলে, “কোন ? কি লাগে ?” কিন্তু নেক্লিউডৰ পৰা প্ৰদৰ্শক মজহুৰ জনে অলপো ভয় নেখাই আগ বাঢ়ি গ'ল।

“আমিহে। কিয় ? ভয় খাইছানে কি ? আমি কনভয় বিষয়াক লগ ধৰিবলৈ আহিছোঁ। অলপ দয়া কৰি যদি শব্দ দিয়া নথৈ বং পাহ। আমি ইয়াতে বৈছোঁ।”

প্ৰেহবীজনে কোনো জবাব নিদি নিজে নিজে পেটৰ দুখতে কিবা এটা বকিলে, বহল বুকুৰ এই খোপোকা মজহুৰ জনে মাৰি এদাল লৈ, নেক্লিউডৰ বুটছোৰৰ বোকাবোৰ গুছাই দিয়া সি চাই আছে।

লোহাৰ বহুৰ অপনাথনৰ সিপাৰে কিছুমান স্ত্ৰী-পুৰুষ মানুহৰ গৰাকীয়ে ভৰিৰলৈ পোৱা গ'ল। কেইবিনিটি মানব পিছত অপনাথন কেৰকেবাই, উটল আৰু বুকলি হ'ল। কান্ধত কোট এটা পেলাই চাৰ্জেন্ট এজনে ওলাই আহি “কি লাগে” শুলি প্ৰশ্ন কবিলে।

চাৰ্জেন্টজন প্ৰেহবীটোৰ নিচিনা কৰুৱা মহুৰ। কিন্তু মানুহজনৰ কথাৰ আতি

ভবি, আনিবৰ কাৰণে খুব আগ্ৰহশীল। তেওঁ আনিবলৈ বিচাৰিলে নেক্লিউনভনো কোন আৰু কৰ্ত্তব্য বিষয়াক কিয় লগ পাবলৈ আহিছে। তেওঁৰ ধাৰণা যে এই নাকাতৰ অভিপ্ৰায়ত হয়তো কিবা অস্তিসন্ধিও থাকিব পাৰে। তেওঁৰ প্ৰথম ইচ্ছা যাতে এনে বড়বন্ধকাৰী কোনেও সাৰি ধৰ নোৱাৰে। নেক্লিউনভে ক'লে যে তেওঁ এটা বিশেষ কামত আহিছে আৰু যদি চাৰ্জেন্টে তেওঁৰ পত্ৰ এখন কৰ্ত্তব্য বিষয়ালৈ লৈ যায়, তাৰকাৰে তেওঁ নথৈ কৃতজ্ঞ হ'ব। চাৰ্জেন্টে মূৰ জোকাৰি পত্ৰখন লৈ বেগাবেগিতকৈ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল।

অলপ সময়ৰ পাচত অপনাখন পুনৰ মুকলি হল। হাইকী মাহুহ কিছুমানে পাহি, অগ, বাকচ, মোনা, ধৈলা ইত্যাদি লৈ চাইবেৰীয়ান ভাষাত গল্পজব কৰি, অপনা পাব হৈ ওলাই আহিল।

তেওঁলোকৰ চিঞৰ বাথৰত কাৰো মাত মুক্তনা হল। যদিও তেওঁলোক প্ৰায় ভিৰোতা, ভাষাৰি সাজপাৰ হ'ল একেবাৰে নগৰীয়া ফেচনৰ। প্ৰত্যেকৰে গাত একোটা জেকট আৰু নোমৰ লাইনিং দিয়া একোটা কোট। 'ফাৰ্' বিলাক অলপ ডাঙি কৰ্কালত বন্ধা আছে আৰু প্ৰত্যেকৰ মূৰত একোখন শাল। তেওঁলোকে আটাইবোৰে লেম্পৰ পোহৰত নেক্লিউনভ আৰু খোপোকা মজ্জৰ জনক আগ্ৰহেৰে চাই ল'লে। এজনী ভিৰোতা মাহুহে এই বহল বুকুৰ ফটপুট নিপোভল মজ্জৰ জনক দেখি হাঁহি সামৰিব নোৱাৰিলে। তাই চাইবেৰীয়ান ভাষাত ব্যক্ত কৰি কলে, "বাক্সল ইয়াত কৰিছ কি? ভূতে পাব লাগিলে গৰ পাবি। বুজিছ।"

"হই এই ভত্ৰলোকক পত্ৰ প্ৰদৰ্শন কৰি লৈ আহিছোঁ। তহঁতেনো ইয়াত কিহৰ মহলা মাৰিলি?"

"কিছুমান খোৱা বস্তু বিক্ৰিৰ কাৰণে আনিছিলো। কালিলৈ পুৱাও আনিব লাগিব।"

"ভইতক হ'বলা বাতি আলহী কৰি কোনেও নেবাৰিলে, নহয়নে?" ডেকা মজ্জৰ জনে প্ৰশ্ন কৰিলে।

মাহুহজনীয়ে বিল্‌খিলকৈ হাঁহি মাৰি ক'লে, "ভূতবণো! ভোকনো আহি আলহী হ'বলৈ আহিছোঁ বুনি কোনে ক'লে? আহ যদি আমাৰ লগতে নীত্ৰৰ সিন্ধুলৈকে আহ। বহলে তুমি যোচোৱা মাৰি বুৰটো টিঠি পেলাব।"

ডেকা মজ্জৰজনে হাইকী মাহুহ সোপাৰ লগত ক'ব কটাৰটি কৰি এনে কিছুমান উত্তৰ দিলে যে তাৰ কথা তিনি নিমিহে সোপাহি ইতিহাস খন্দক লগালে।

কৰ্তব্যবত্ৰ এহৰী জনেও নেইহি মোহাবিলে। তাৰ পিছত নেক্লিউনতৰ কালে ঘূৰি গি কলে, “চাব। আপুনি ঘূৰি ঘাওঁতে অকলৈ যাব মোহাবিখনে ? বোৰ হয় আপুনি বাস্তাটো পাহৰা নাই।”

“বাত্তা যোৰ বনত আছে। হই অকলৈ যাব পাৰিম।”

“আপুনি গিৰ্জাটো পাব হৈ, ছমহলীয়া ঘৰ এটা পাব। তাৰ পিছতটোৱেট হোটেল। অ’ আপুনি এই লাঠি ডালো বৈ দিয়ক। দৰকাৰ হ’ব পাবে। অন্ধকাৰ আৰু বোকা পানীৰ মাজেদি, হাইকী মাহুৰৰ দলটোৰ লগত মজুৰজননে হলো হলো কৈ খোজ দি একাৰৰ মাজত অদৃষ্ট হৈ গ’ল।

হাইকী মাহুৰবোৰৰ কঠুৰৰ লগতে মজুৰজনবোৰ কীৰণৰ, বিহলি হৈ কুৰ’লিৰ মাজেদি আহি নেক্লিউনতৰ কাণত পৰিছেহি।

ঘটককৰে অপনাখন পুনৰ মুকলি হ’ল আৰু চাৰ্জেন্টজনে নেক্লিউনতক মাতি ভিতৰলৈ লৈ গ’ল।

আঠ

চাইবেৰীয়াৰ এই ৰাজ আলিটোৰ কাষত যিবিলাক জিৰণি শিবিৰ আছিল, তাৰ ভিতৰত এই শিবিৰটোৰ চাৰিও কাষে পকা চোতাল আছিল। চোতাল খনৰ চাৰিও কাষে কিছুমান জোংদি গড়মৰা। গড়ৰ ভিতৰত আছিল তিনিটা এমহলীয়া ঘৰ। ইয়াৰ ভিতৰত সৰু-বুহু ঘৰটো হ’ল বন্দী বিলাকৰ কাৰণে। খিড়িকী বিলাকৰ দীঘে আৰু পখালিয়ে লোহাৰ বদৰ নঙলা যবা। এটা হ’ল কনভয়টো লৈ যোৱা চিপাহী বিলাকৰ কাৰণে আৰু আনটো হ’ল অকিত। তিনিওটা ঘৰৰ প্ৰতিখন খিড়িকীত আৰু প্ৰতিটো প’টকত একোটা লেন্স আছিল। দেৱাল বিলাকতো পাঁচটা লেন্স আছিল। কনভ চাৰিওফালে চোতালখন পোহৰ হৈ পৰিছিল। চাৰ্জেন্টজনে চোতাদেদি নেক্লিউনতক সৰু ঘৰটোলৈ লৈ গ’ল, আৰু পাটক’ত উঠাৰ পিছত, আগফালৰ সৰু কোঠা এটাত নেক্লিউনতক বহিবলৈ ক’লে। টিপ চাকী এটা কোঠাৰ ভিতৰত বোৰ’ই বোৰ’ই আছিল আৰু চিপাহী একেৰে দুলা এটাত চাব’তাব বহুৱাই ৰুই দিছিল। সি নেক্লিউনতক দেখি ভিতৰলৈ সোৱাই গৈ ক’লে, “চাব। ডেউ আহি উপস্থিত।”

“কাক আহিবলৈ কোৱা।” বিবৰাজনে খঙেৰে ক’লে।

“নৌ দবজাইবি আপুনি নোৱাই বক।” চিপাহীজনে ক’লে। জাব পিছত
সি আকৌ হুঁ দিয়াত ব্যস্ত হৈ পৰিল।

কোঠাটোৰ ভিতৰত লেন্স এটা জলি আছিল। এখন টেবুলৰ কাষত
কনজৰ বিষয়াজন বহি আছে। তেওঁৰ গাত এটা অস্ত্রাৱন ছেকেট। বহল
বুখনত ছেকেটটো লিপিত খাই লাগি আছে। মুখখন টিক্‌টিক্‌ বঙা।
দাঢ়ি গৌৰবোৰ ভোবোকাৰ। টেবুলত দুখন প্লেট লৈ বিষয়াজন ভোজনত বসত।
প্লেটৰ কাষত আছে আৰু দুটা বটল। কোঠাটোত ধপাতৰ আৰু সতীয়া দামৰ
এচেকৰ গোন্ধো পোৱা যায়।

এই নৱাগত আলহী নেক্লিউডতক দেখি, তেওঁ বিহু হ’ল আৰু এটা সন্দেহৰ
ভাবত কটাক্ষ কৰি তেওঁলৈ চাই আছে।

“আপোনাক কি লাগে?” বিষয়াজনে জুথিলে। উত্তৰলৈ অপেক্ষা
নকৰি তেওঁ চিঞৰ মাৰি ক’লে, “ৰাবনত্। চাম’ভাৰ কি হ’ল? বেগোত
আম।”

“এই নিছোঁ চাব।”

“এনেকৈ ‘এই নিছোঁ এই নিছোঁ’ কৈ থকা গম পাবি। আন যদি বেগাই
আম।” জোৰাধাৰিত হৈ বিষয়াজনে ক’লে।

“এই নিছোঁ।” বুলি চিপাহীয়ে উত্তৰ দি ভঙালিকে চাম’ভাৰ আনি টেবুলত
হাজিৰ কৰিলে।

নেক্লিউডতে কোঠাটোতে অপেক্ষা কৰি আছে। চিপাহীজনে বেতিয়া
কোঠাৰ পৰা ওলাই গ’ল, তেতিয়া বিষয়াজনে খঙত বঙা হৈ একেথাৰে তাৰ
ফালে চাই আছিল, যেন তাক ককাঁলতে ৰাখমাৰ দিব। তাৰ পিছত তেওঁ
চাম’ভাৰৰ পৰা পানী বাকী অলপ চাহ তৈয়াৰ কৰিলে আৰু সৰু বাকচ
এটাৰ পৰা কিছু বিস্কুট উলিয়াই খাবলৈ বহি পুনৰ নেক্লিউডতক ক’লে, “বাক
ককছোন! মইনো আপোনাৰ কাৰণে কি কৰিব পাৰো।”

“মই এগৰাকী নাবী কৰ্মচীক দেখা কৰিবলৈ অজুৰতি বিচাৰি আহিছোঁ।”
খিঁৱে বিটৌ নেক্লিউডতে ক’লে।

“বাকনৈতিক বন্দী হ’লে দেখা কৰিব নোৱাৰিব। আইনমতে তেওঁলোকক
দেখা কৰা নিষেধ।” বিষয়াজনে ক’লে।

“মই দেখা কৰিব খোজা গৰাকী বাকনৈতিক বন্দী নহয়।” নেক্লিউডতে
ক’লে।

“বাক বুজিলে”। “অল্পগ্রহ কবি বহক”। বিবরাজনে ক’লে।

নেক্লিউনভেও আসন গ্রহণ কবিলে।

“তাই বাকনৈতিক বন্দী নহয়। কিন্তু যোব অল্পবোধত তাই উচ্চ কল্পণকই বাজনৈতিক বন্দী সকলৰ লগত মার্জ কৰিবলৈ আদেশ দিয়া আছে।”

“হয় হয় বুজিলে”। বিবরাজনে বাধা দি ক’লে, “মাহুহজনী অলপ ছুটি চাপৰ মটীয়া বৰণৰ নহয়নে? বাক তাইক দেখা কৰিবলৈ অল্পমতি দিব পৰা হ’ব। অলপ ধূম পান কৰক।” নেক্লিউনভেও ফালে চিপাবেট বাকচটো খেলি দি, ছকাপ চাহ বাকি, একাপ নেক্লিউনভেও ফালে আগবঢ়াই দি কলে,

“অ’ চাহ খাওক।”

“খজবাদ। মই মাহুহজনী এতিয়াই দেখা কৰিব পাৰিমনে?... ..”

“বাদ দিয়ক। গোটেই বাতিটো পৰি আছে। বখেট সময়ো আছে। মই তাইক আপোনাৰ ওচৰলৈ আনিবলৈ আদেশ দি দিম।”

“তাই ব’ত আছে তাতেই মই দেখা কৰিব নোৱাৰিমনে? যোব ওচৰলৈ নানিলেও হ’ব।” নেক্লিউনভেও ক’লে।

“বাকনৈতিক বন্দীবিলাকৰ থকা ঠাইত? নহয়! আইনমতে আপুনি তাইক তাত লগ পাব নোৱাৰে।”

“আগতে কেইবাবাৰো মোক এই সুবিধা দিছিল। মই যদি কিবা বস্তু পাব কৰি দিওঁ বুলি ভয় আছে, তেতিয়া মই তাইৰ হাততো দিব পাৰোঁ।

“অ’ নহয়। তাইৰ গা ভালাচ কৰা হ’ব।” এই বুলি বিবরাজনে বিবক্তিব হাঁহি মাৰিলে।

“তেনেহলে আপুনি যোব গা কোবোক কৰি চাই লবও পাৰে।”

“বাক একো কথা নাই, গা কোবোক নকৰাকৈয়ে কিবা এটা সুবিধা কৰি লওক।” এই বুলি বিবরাজনে স্তবাক বটল এটাৰ টিলাটো খুলি, নেক্লিউনভেও চাহৰ কাপটোত অলপ বাকী দিব ইচ্ছাৰে স্তমিলে, “আপোনাৰ অলপ কিম্বা? নে বেলেগে? বাক আপোনাৰ বেলে ইচ্ছা। তাইবেদীয়াৰ নিচিনা ঠাইত, আপোনাৰ নিচিনা শিক্ষিত ভক্তলোক লগ পালে বেচ ভাল লাগে। আহাৰ কাছবোৰ হ’ল খুব আমনি লগা, আপোনাৰলোকে জানেই। কিছু মাহুহৰ বাক্য, এৰ কল্পিত বিবরাজনে হ’ল, অৰ্দ্ধ শিক্ষিত কৰুয়া মাহুহ। কিন্তু ক’লে বিয়াল

নাই যে এইবোৰ কামৰ বাহিৰেও আমি যেই সেই কামৰ উপযুক্ত। অল্প কাক
কৰিবলৈ আমাৰ ক্ষমতা বা শক্তি সামৰ্য্য আছে।

এই মানুহজনৰ পতিগোষ্ঠ, হাব ভাব দেখি নেক্লিউদে যথেষ্ট বিবক্তি বোকা
কৰিলে। কিন্তু গোটেই ভ্ৰমণৰ কাল চোৱাত আৰু আজিও তেওঁ এনে অৱস্থাত
আছে, যে তেওঁ কাকো অৱজ্ঞা কৰা বা স্তম্ভৰ চকুৰে চোৱা সম্ভৱ নহয়। তেওঁ
সকলোৱে লগত কথা বতৰা পাতিবলৈ বাধ্য। বিষয়াজনৰ লগত কথা বতৰাব
মাজেদি নেক্লিউদে বুজিলে যে মানুহজনে তেওঁৰ দায়িত্বত থকা মানুহ বিলাকক
সিমান দুখ কষ্ট দিবলৈ ভাল নাপায়।

“মই ভাবোঁতে আপোনাৰ কাম কাজৰ মাজেদিও এই প্ৰসীড়িত মানুহবোৰৰ
দুঃখ কষ্ট কিছু লাঘৱ কৰি কিছু সম্ভাৱ লাভ কৰিব পাৰে।” গহীৰাই
নেক্লিউদে ক’লে।

“আপুনি ইহঁতৰ দুঃখ কষ্টৰ কথা কৈছে? আচলতে ইহঁত কেনে ধৰণৰ
মানুহ তাক আপুনি বুজেনে।”

“ইহঁততো কোনো বেলেগ জাতীয় মানুহ নহয়।” নেক্লিউদে ক’লে,
“ইহঁতো অজ্ঞান মানুহবৰেই সাধাৰণ মানুহ আৰু ইয়াৰ ভিতৰত কিছুমান
একেধাৰে নিবশৰাণী।”

“অৱশ্যে ইহঁতৰ ভিতৰত নানা ধৰণৰ মানুহ আছে। কিছুমানক প্ৰতি পুঠী
হয়। আমাৰ ভিতৰৰ কিছুমান বিষয়াই ইহঁতৰ প্ৰতি কোনো দয়া-মমতা
নেদেখুৱায়। কিন্তু মই স্মৃতি পালেই সিহঁতৰ কষ্ট লাঘৱ কৰিবলৈ চাওঁ। বৰং
সিহঁতে দুখ পোৱাতকৈ মইহে দুখৰ ভাগী হওঁ। আনে আথৰে আথৰে আইন
মানি চলে। প্ৰয়োজন হ’লে গুলিও মাৰে, কিন্তু মই মৰমৰ চকুৰে চাওঁ....।
আৰু অলপ চ’হ দিওঁ” নেক্লিউদে আৰু একাপ চাহ দি তেওঁ ক’লে।

“বাক আপুনি লগ ধৰিব খোজা এই মানুহজনী কোন?” বিষয়াজনে প্ৰশ্ন
কৰিলে।

“তাই বৰ হুৰ্জীয়া। ঘটনা চক্ৰত তাই বেজা জীৱন অভিবাহিত কৰিছিল।
ডাঙৰি তাই এজন লগাৰক বিব প্ৰয়োগ কৰি হত্যা কৰিলে বুলি অভিযুক্ত হয়,
কিন্তু আচলতে তাইৰ গাত দোষ নাছিল। ছোৱালীজনী ভালেই আছিল।”
নেক্লিউদে উত্তৰ দিলে।

বিষয়াজনে কথা নলাগি মূৰ হুপিয়ালে।

“হয়, এনে ঘটনা ঘটে। কজন চক্ৰৰ এয়া নামে মানুহ একদৰে ককা ককা

জনক। জন্মভূমি হাৰ্ভেৰীয়াৰ আছিল, কিন্তু চকুজ্বৰি পাৰ্ছিয়ান পাতকৰদৰে।”
 ভেঙ ক’লে। ঘটনাটো স্মৰণ কৰি ভেঙ হাঁহি সায়বিব নোহাবিলে। “তাইক
 সাজপাৰৰ কেচন দেখিলে কাউণ্টেচ, ঘেৰহে লাগে—।”

নেক্লিউডে সেই কথাটো কাণ নিদি, পূৰ্ণৰ কথাটো বুজি আছিল।

“আপোনাৰ দায়িত্বত থকা মানুহবোৰৰ বহু কষ্ট আপুনি লাঘৱ কৰিব পাৰে,
 ভেতিয়া আপুনি নিজেও বৰেই আনন্দ লাভ কৰিব।” নেক্লিউডে কথাবাত
 খুব জোৰ দি ক’লে।

বিষয়াজনে সুৰভাঙি ভেঙৰ ফালে স্থিৰ দৃষ্টিৰে চাই আছে বাবে নেক্লিউডে
 কথা কোৱা বন্ধ কৰে আৰু ভেঙ সেই হাৰ্ভেৰীয়াৰ মানুহজনীৰ গল্প শ্ৰেণ কৰিব
 পাৰে।

“অৱশ্যে আপুনি কোৱা কথা সঠিক হয় আৰু মই সিহঁতক বৰেই পুঠো কৰোঁ।
 কিন্তু মই আপোনাক সেই ‘এমাব’ কথা ক’ব খুজিছোঁ। পিছত কি কৰিলে
 জানে?”

“এইবোৰ কথাত মই এতিয়া বস নেপাওঁ।” নেক্লিউডে ক’লে, “আৰু
 মই আপোনাক খোলা খুলিকৈ ক’ব খুজিছোঁ এসময়ত মোৰো এনেকুৱা বেয়া দাবী
 সংস্পৰ্শ আছিল; কিন্তু এতিয়া এনে সম্পৰ্ক বন্ধা মই বৰ দিণ কৰোঁ।”

বিষয়াজনে আচৰিত হোৱাৰদৰে ভেঙৰ ফালে চাই আছে।

“বাক আৰু অলপ চাহ খাবনে?” ভেঙ ক’লে।

“ধন্যবাদ! আৰু খাবৰ মন নাই।”

বিষয়াজনে বাৰ্ণভক মাতি আনি ক’লে, “এখেতক ভাকুলভৰ ওচৰলৈ লৈ
 যোৱা। ৰাজনৈতিক বন্দী থকা কোঠালৈ এখেতক লৈ যাবলৈ ক’বা। পৰিৱৰ্ত্তনৰ
 আগলৈকে তাত এখেত থাকিব পাৰিব।”

নয়

অৰ্জানিউডে নেক্লিউডক, বাট দেখুৱাই লৈ গ’ল। চোভানত চিবিচ্
 চাৰাক্টক লেন্স এটা জলি আছিল।

“ক’লে যাবা?” কনভয় চিপাহী এজনে অৰ্জানিউডক সুধিলে।

“ক’ল কোঠালৈ।”

“এই কালে বাস্তা বন্ধ। অলপ সুবিধা নোৱাৰিলে বন্ধা থাকিব যোৱা।”

“এই বাঙা কিয় বন্ধ কৰা হ’ল।”

“নাৱকজন গাহঁলৈ ফুৰিবলৈ গৈছে, আৰু লগতে ছাবিও লৈ গৈছে।”

“বাক ভেঙে আহক। আমি নৌ সিকালে ঘূৰি বাওঁ।”

এই বুলি অৰ্ডালিঙনে ভট্টা পাৰি খোৱা দলং এখনৰ ওপৰেদি লৈ গ’ল। চোভালন্ত থাকোতেই মাহুহবোৰৰ গুণগুণনি ভেঙে ভুৰিবলৈ পাইছিল। ক্ৰমে গুচৰ চাপি যোৱাত সেই আৱাজ বোৰ স্পষ্ট শব্দত পৰিণত হ’ল। কিছুমান মাহুহে চিঞৰ বাখৰ লগাইছে, কিছুমানে গালাগালি দিছে আৰু কিছুমানে হাঁহি ডামাচাত ব্যস্ত। লোহাৰ জিজিৰী বোৰৰ আৱাজ আহিও ভেঙৰ কাণত পৰিছে। সৰ্ব্ব-সাধাৰণত জেলত বেনেকুৱা দুৰ্গন্ধ পোৱা যায়, তেনে দুৰ্গন্ধ আৰ্হি ভেঙৰ নাকত বিকি খৰিলেহি।

নেক্লিউনঙে প্ৰথম ঘৰটোত মোমাই দেখিবলৈ পালে যে এটা বৃহৎকাবৰ দুৰ্গন্ধময় চৰীয়াৰ কাষত এজনী নাৰী কয়দী বহি আছে। মাহুহজনীৰ সমুখত আৰু এটা কয়দি বিয় হৈ আছে। নেক্লিউনঙক দেখি মাহুহটোৱে মন্তব্য কৰিলে “এই হেন বানৰ সোঁত কাৰো বন্ধ কৰিবৰ শক্তি নাই। স্বয়ং জাৰেও নোৱাৰে।”

নাৰী কয়দী জনীয়ে অলপ লাজকুৰীয়া ভাৱত, ফাটটো টান মাৰি আঁঠুৰ ভৰালৈ নমাই ল’লে।

বাটটোৰ মূৰৰ পৰা ভেঙে এটা সুদীৰ্ঘ কবিন্দ দেখা পালে। কোঠাৰ কেই খনমান দৰজা খোলা আছে। পৰিয়ালসহ কিছুমান কয়দি প্ৰথম কোঠাটোত আছে। দ্বিতীয় কোঠাটোত ভণ্ডা কয়দিবোৰ আৰু তৃতীয় কোঠাটোতেই বাজৰ্নৈতিক বন্দী সকলক বখা হৈছে।

বিটো ঘৰত মুঠেই দেৰশ কয়দি বখাৰ বন্দবস্ত আছিল, সেই ঘৰতেই বৰ্তমান চাৰিশ পঞ্চাশজন কয়দিক বখা হৈছে। ফলত গোটেই ঘৰটো মাহুহেৰে ঠাঁহ খাই পৰিছে। ভিতৰত থাকিবলৈ স্থানাতাৰ হোৱাত বাহিবৰ কবিন্দবতো কিছুমান কয়দি পৰি আছে।

কিছুমানে মজিয়াত বহি আছে, কিছুমানে দীঘল দিছে, কিছুমানে বাহিবলৈ গুলাই গৈছে নাইবা গৰম পানী লৈ ঘূৰি আহিছে। ভাৰচেঙে ‘চিন্ড’ এটাৰ গৰম পানী লৈ ঘূৰি আহোঁতে নেক্লিউনঙক দেখি সন্তোষ জ্ঞাপন কৰিলে। চকুত লগাই দৰম বিবিড়ি থকা এই মাহুহজনৰ নাকত আৰু চকুৰ তলত জখম হোৱা কলা দাঁপ এতিয়াও স্পষ্ট হৈ আছে।

“তোমাৰ এই জখম বোৰ কিহৰ কাৰণে হ’ল?” নেক্লিউডে
স্থবিলে।

“ক’ম কি? ঘটনা এটা হৈছিল।” ভাবচে ইহিহাৰি উত্তৰ দিলে।

“অ’ ইয়াত সদাই মাৰপিড চলিয়েই থাকে।” কনভয় চিপাহীজনে
ক’লে।

“কেৱল মাইকী মানুহ বিলাকক লৈয়েই মাৰপিড হয়।” ভাবচে পিছে পিছে
অহা কয়দি এজনে সন্তব্য দিলে।

“অন্ধ ফেডকাৰ লগত তেওঁৰ এখন কাঁজিয়া লাগিছিল।”

“বাক। ফিড’ছিয়াৰ ভালনে?”

“ভাইৰ ভাল, ভাইৰ কাৰণেই চাহ বনাবলৈ এইয়া গবৰ পানী আনিছে।”
ভাবচে উত্তৰ দিলে।

ঘৰজাৰ পৰা নেক্লিউডে জুৰি চাই দেখিলে যে কোঠাটোত স্ত্ৰী পুৰুষ
নিৰ্বিশেষে মানুহেৰে ভৰি আছে। কিছুমানে খাট বিলাকৰ ওপৰত আকিছুমানে
ভৰত দীঘল দি পৰি আছে। শুকাবলৈ দিয়া ভিত্তাকাপোৰ বিলাকৰ পৰা অবিৰাম
মেঘবৰে বাষ্পবোৰ উৰি আছে। মাইকী মানুহবোৰৰ কেপকেপনিৰ অস্ত
নাই। ইয়াৰ পিছৰ কোঠাতেই ডঙুৱা কয়দি বিলাক আছে। এই কোঠাত
মানুহৰ টেঁচা আৰু বেছি। কোঠাৰ ভিতৰত ভিলমানে জেগা নাই। সিহঁতৰ
বহুতৰে গাৰ কানি কপোৰবোৰ ভিত। আটাইবোৰে গল্প শুজ্বৰ কৰাত ব্যস্ত।
কয়দিবোৰে চাৰ্জেন্ট আৰু নেক্লিউডক দেখি নিমাত হ’ল। সিহঁতে তেলেকা
তেলেকাকৈ সিহঁতক চাবলৈ ধৰিলে। ভাবভিতৰত নেক্লিউডে আচাৰী কিয়দৰ-
তক দেখিবলৈ পালে। তেওঁ তাক আগৰ পৰাই চিনি পাইছিল। তাৰ লগত
মনমাৰি থকা ডেকা এজন সদাই থাকে। তাৰ চেলাউৰিজোৰ থিয় আৰু মুখখন
উখুমা উখুৰি। ইহঁতৰ লগতে আহিছে আৰু এটা হুদ্দাস্ত মানুহ। ই এডোখৰ
পিন্ধনিত পলায়মান এজন কয়বেডক একে ঘাপে হত্যা কৰিছিল আৰু স্ত্ৰী দ্বাৰ
মানুহটো কাটি তাৰ মাংসও ভক্ষণ কৰিছিল। সি কান্ধত ভিত্তা কাপোৰ এখন
পেলাই, বাটতে থিয় হৈ নেক্লিউডৰ কালে চকু ঘোপা কৰি চাই আহিল,
আৰু বাট এৰি দিয়া নাছিল। নেক্লিউডে তাৰ কাৰেফি পাব হৈ
প’ল।

এনেকুৱা বিলাক দৃশ্য লগত নেক্লিউডত স্থপৰিচিত। চাৰিৰ পঞ্চাশজন
কয়দিক, বোৰা ভিনিমাৰে তেওঁ বিভিন্ন অৱস্থাত বহুবাৰ দেখি আহিছে। ব’দ,

বতাহ, ধূলিৰ মাজেদি যাওঁকৈ যোৱা, ভৰিত জিহ্বী লগোৱা কয়দি 'বোবে ভবি
চোচোই বাওঁতে মেঘবদৰে ধূলি উৰুৱা, বাটৰ জিৰণি শিৰিৰ বিলাকত মিহঁতৰ
দুবৰুৱা, এই সকলো দৃষ্ট ভেঙে নিজ চকুৰেই দেখিছে। * * *

এই মানুহগোৰক কৰা অত্যাচাৰ আৰু অবিচাৰবোৰে তেওঁৰ মনত ভীৰ
আঘাত দিয়ে। তেওঁৰ ভাব হয় যেন তেওঁ নিজেই এটা মহা পাপত লিপ্ত হৈ
পৰিছে। এই চেতনাই তেওঁক দেহ পুৰি মাৰে, অৱশ্যে তেওঁ জানে এই বিষয়া
বোৰৰ ঠাইত তেওঁ নিজে দায়িত্ব থকা হ'লেও কয়দিবোৰৰ অৱস্থাৰ অলপো
উন্নতি তেওঁ কৰিব নোৱাৰিলে হেঁতেন। তথাপি তেওঁ মনৰ বেদনা দূৰ কৰিব
নোৱাৰে।

“ভেজ খোৱাহঁতে যি কৰিছে কৰিছে, ইয়াতকৈ আৰু বেছি কি কৰিব।”
ৰাজনৈতিক বন্দী বিলাকৰ মাজৰ পৰা কোনোবা এজনে গোৰ গোৱাই মন্তব্য
দিয়া নেক্লিউডে শুনিলে। এই মন্তব্যদিয়া বন্দীজনে লগে লগে আৰু কিছু
অৱলম্ব গালি যোগ দিয়াত, বন্দীবিলাকৰ মাজৰ পৰা ঘৃণা সূচক হাঁহিৰ ধলকনি
উঠিল।

দহ

ৰাজনৈতিক বন্দী থকা তৃতীয় কোঠাটোৰ সমুখত, নেক্লিউডক এৰি,
চাৰ্জেন্টজনে উভতি গল আৰু কৈ গ'ল যে তেওঁ পৰিদৰ্শনৰ সময়তহে আহিব।
এনেতে ভৰিত শিকলি বান্ধি থোৱা কয়দি এটাই বেগা বেগিকৈ আহি
নেক্লিউডতৰ কাষ চাপিল। কয়দিটোৰ গাৰ পৰা ওলোৱা দুৰ্গন্ধত
নেক্লিউডে নাক কৌচাই পেলালে। সি আচৰিত হোৱাৰ দৰে, ফুচুচাই
তেওঁক কাণে কাণে কলে, “চাৰ ঘটনাটোৰ খা-খবৰ এটা আপুনি কবক। ডেকা
লৰাটোক সিহঁতে একেবাবে জঁকৰা কৰিছে। সিহঁতে ভাক মদ খুৱাই ৰাজী
কৰাইছে আৰু আজি পৰিদৰ্শনৰ সময়ত সি নিজৰ নাম নকৈ 'কৰ্ম্মানভ' বুলি পৰিচয়
দিছে। আপুনি যেনে তেনে চাৰ, এইটো বন্ধ কৰক। আমি ক'বলৈ ভয় লাগে।
সিহঁতে গম পালে মোৰ জান নথয়।” কয়দিটোৱে এটা গম্ভীৰ বোম্ব কৰি,
ইফালে সিফালে চাই আঁতৰি গ'ল।

জীৱন্ত ঘটনাটো হৈছে এই :—আচামী কৰ্ম্মানভে, নিৰ্দ্দাসন আৰু এজন
ডেকাৰ জগত মান সলনি কৰিবৰ কাৰণে ফুচুলালে, তেওঁলোকৰ উদ্দেশ্যে

চেহেযাত খুব মিল। বন্ধকত এয়ে যে কৰ্ম্মানভব ঠাইতে ডেকাখনে থৰিত কাম কৰিবলৈ যাব আৰু সি ডেকাৰ ঠাইত নিৰ্ম্মাণন খাটিন।

এই সাল বহলিব কথা নেক্লিউদভে আগতে জানিছিল। সেই একটা কৰ্ম্মিয়েই এসপ্তাহৰ আগতে এই সম্পৰ্কে তেওঁক কৈছিল, নেক্লিউদভে তাৰ কথা বুজাব তাৰ বৰি যি পাৰে কৰিব বুলি খলাপি হৈছিল আৰু নিজ উদ্দেশ্য লৈ তাৰ পৰা আঁতৰ হৈছিল।

নেক্লিউদভে এই কৰ্ম্মিজনকো ভালেকৈ জানে। কিন্তু তাৰ কথা দেখি তেওঁ বৰ আচৰিত হৈছিল। একাটেবিনবুৰ্গ নগৰত সি তাৰ বৈশীয়েককো লগত নিবৰ কাৰণে অনুমতি আশায় কৰি দিবলৈ নেক্লিউদভক খাটন ধৰিছিল। মানুহটো সাবাবণ গাৱঁলীয়া ধৰণৰ, ত্ৰিশ বছৰীয়া ডেকা বেন অকুমান হয়। ডকাইতি আৰু হত্যা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল বুলি তাৰ সশ্রম কাৰাদণ্ড হৈছিল। তাৰ নাম মাকাৰ দেৱকিন্। তাৰ ঘটনাটোও আচৰিত ধৰণৰ। নেক্লিউদভৰ আগত বৰ্ণনা দিওঁতে সি কৈছিল যে ঘটনাটো সি ক'ব নাই। চৈতানেহে তেনেকুৱা ঘটনা ক'বালে সি কোৱামতে এদিনাখন এজনী ভ্ৰমণকাৰী তেওঁৰ পিতৃৰ ঘৰলৈ আহিছিল আৰু চাৰিশ মাইল দূৰলৈ যাবলৈ প্লেড্জ গাড়ী এখন ভাৰা কৰিছিল। বাপেকে তাক গাড়ীখন চলাই যাবলৈ হুকুম দিলে। মাকাৰে ঘোঁৰাটো উলিয়াই, সাজপাৰ পিন্ধি ভ্ৰমণকাৰীজনৰ লগত চাহ একাপ খাইছিল। কথা শ্ৰমজত ভ্ৰমণকাৰীজনে প্ৰকাশ কৰিছিল যে মদ্যোত কাম কাজ কৰি তেওঁ ৫০০ ক্লবল আৰ্জি আনিছে আৰু অলপতে তেওঁ গাভৰু এগৰাকীক বিয়া কৰিব, এই কথা শুনি মাকাৰে বাহিৰলৈ ওলাই গৈ, কুঠাৰ এখন আনি ঘোঁৰালৈ লোৱা বাঁহৰ ভালত সুমাই ল'লে। “আৰু মই নিজেই ক'ব নোৱাৰিলোঁ কুঠাবখন মোৰ লগত কিয় ল'লোঁ।” মাকাৰে ক'লে, “কুঠাবখন লৈ ল।” সি ক'লে আৰু মইলৈ ললোঁ। তাৰ পিছত গাড়ীত উঠি আমি যাত্ৰা কৰিলোঁ। বাওঁতে কুঠাবৰ কথা মই পাহৰিয়েই পেলালোঁ। ক্ৰমে গৈ আমি গাওঁ এখন পাবলৈ আৰু চাৰি মাইল মানহে বাকী আছিল। চাৰি আলি এটা পাৰ হৈ আমি ক্ৰমে পাহাৰ এটালৈ উঠিব লাগে। ভেতিয়া মই গাড়ীৰ পৰা নামি পিছে পিছে যাবলৈ বৰিলোঁ। এনেতে তৈতানে মোক কন্থে কানে ক'লে, ‘ভই কি ভাবি আহ। পাহাৰটো পাৰ হোৱাৰ পিছত গাঁৱৰ মানুহৰ সন্মুখ হ'ব আৰু তাৰ পিছতেই গাঁৱখন পাবি। সি টকাখিনি লৈ নিৰ্ব্বিয়ে গুছি যাব। বৰি ভই টকাখিনি হাত কৰিব বুজিছ তেওঁ এইটোৱেই ভাল সময়। মই গাড়ীত উঠি বাঁহখিনি জ্বাশি জ্বপি ল'ব

খোজোতেই, কুঠাবখন বেনিবা আপ মাৰিহে মোৰ হাতলৈ উঠিল। মাহুটোকে সুবি বোক কলে, 'কি কৰিব খুজিছ ?' মই ভেতিয়া কুঠাবখন ডাঙি তাক বগবাই দিবলৈ ইচ্ছা কৰিলোঁ। কিন্তু সি ভঙালিকে আপ মাৰি আহি মোৰ হাতখন খাপ মাৰি ধৰিলে আৰু ক'লে, 'বান্ধস। কি কৰিব খুজিছিলি ?' সি মোক খেলা মাৰি বৰফৰ ওপৰত বগবাই পেলাই দিলে। মই তাৰ লগত খুঁজিব নোহাৰি পৰাজয় মানিলোঁ। সি তাৰ গলাবান দালেৰে মোক বান্ধি পেলাই স্নেহভৰ্ত্তা ভৰাই পুলিচ থানালৈ লৈ গ'ল। তাৰ পিছত বিচাৰ আৰু মোৰ কাৰাদণ্ড, কিন্তু মোৰ খেলৰ মাহুহে মোৰ চৰিত্ৰ ভাল বুলি সাক্ষী দিছিল। যাৰ ঘৰত মই কাম কৰোঁ। তেওঁ মোৰ পক্ষে ভালৈ কৈছিল। কিন্তু উকীল ধৰিবৰ কাৰণে টকা নাছিল। কলত চাৰি বছৰ সশ্রম কাৰাদণ্ড হ'ল।

এই কয়টিটোয়েই তাৰ গাৱঁৰ ডেকা এজন বান্ধা কৰিবৰ কাৰণে যড়যন্ত্ৰৰ কথাখিনি নেক্লিউদৰ আগত প্ৰকাশ কৰিছিল, আৰু এই কথা প্ৰকাশ কৰি সি প্ৰাণপৰ্য্যন্ত বিপদগ্ৰস্ত কৰিছিল, কিয়নো এই যড়যন্ত্ৰকাৰীবিলাকে কেনেবাকৈ এই কথা জানিলে, নিশ্চয় তাক ডিঙি টপি বধ কৰিব।

এঘাৰ

বাজনৈতিক বলী বিলাকক ছুটাঁ সক কোঠাত বধা হৈছিল। কোঠা ছটাৰ সমুখেকি অহা যোৱা কৰা এটা সক বান্ধা। বাস্তাৰ কাষতে কোঠালৈ সোমে বা দৰজা। নেক্লিউদে কোঠা ছটাৰ সমুখ পাঠতেই চাইমনচনক দেখা পালে। বাবাৰ ভেকোট এটা শিঙি চুলাত জুই দিবৰ কাৰণে তেওঁ পাইন খৰি এদাল কালিবলৈ জোৰ দি আছে।

নেক্লিউদক দেখিয়েই তেওঁ কেবাহিকৈ চাই বহি থকাৰ পৰাই হাতখন মেলি দিলে।

"আপুনি অহাত মই খুব বং পাইছোঁ, আপোনাৰ লগত মোৰ কথা এটা আছে।" এটা অৰ্থবান্ধক দৃষ্টিৰে তেওঁলৈ চাই চাইমনচনে ক'লে।

"ভাল, কি কথা আছে কওক।" নেক্লিউদে প্ৰশ্ন কৰিলে।

"মই এতিয়া কামত ব্যস্ত, অলপ পিছত ক'ম।"

চাইমনচনে পুনৰ চুলাত জুই দিবলৈ ধৰিলে।

নেক্লিউদে প্ৰথম দুবাৰেই কোঠালৈ সোমাব খোজোতেই, মাহুটো

আঁঠো কোঠাৰ পৰা ধূলি শাকতিৰ দ'ৰ এটা চুলাৰ ফালে সাৰি অহা দেখিলে।
 আঁঠিৰ গাত এটা বগা ছেকেট। হাটটো কৰ্কাঁলত বন্ধা আছে আৰু ধূলি স্তলিৰ
 পৰা চকু মুখ বন্ধা কবিতলৈ মুখত চকুলোক গুৰি এখন চাকি লোৱা আছে।
 নেক্লিউনতক দেখি, আকটো পেলাই, হাটত হাতকিখন মোহৰি বিহু হ'ল।
 বহিও ভাইৰ লাজকুৰীয়া ভাব হৈছিল, শুধাশি মুখখন বেচ মুকলি আৰু সতেজ।

নেক্লিউনতে ভাইক কবিতলৈ ক'লে, "বেচভো! ঠাই সাধিছা নহ'ল?"

"হয় এইটো মোৰ পূৰ্বে ব্যৱহাৰ।" হাঁহি মাৰি ভাই ক'লে। "দেখিছেনে
 কিমান ধূলি! আপুনি ভাবিবই নোৱাৰে। সাৰিছোহে সাৰিছো, শুধাশি
 অন্ত নাই।"

চাইমনচনৰ ফালে ঘূৰি চাই ভাই ক'লে, "হেৰা বগ খন শুকালনে?"

এটা বিশেষ চাৰনিৰে চাই, চাইমনচনে উত্তৰ দিলে, "অ, প্ৰায় শুকাইছে,"
 এই বিশেষ চাৰনি নেক্লিউনতক চকুত পৰিছিল।

"বাক মই এতিয়াই আহিছো, শুকুৱাবৰ কাৰণে চোলাটো লৈ আহোঁ.....
 আমাৰ লগবীয়া পকল সো ভাতে আছে।" দৰজাৰ কালে আঙুলিয়াই ভাই
 নেক্লিউনতক ক'লে আৰু দ্বিতীয় দৰজাই দি ভাই ভিতৰলৈ সোৱাই গ'ল।

নেক্লিউনতে দৰজাখন খুলি সৰু কেঠাটোলৈ সোৱাই গ'ল। অকণমানি চাকি
 এটা চেলফ এখনৰ ওপৰত খিমিক ধামাককৈ জ্বলি আছিল। কোঠাটোৰ ভিতৰখন
 খুব ঠাণ্ডা আৰু সেমেকা। ধূলি আৰু চিপেবেটৰ ধোৱাৰে ভৰা। চাকিটোৰ
 ওচৰত থকা বন্দীবিলাকৰ ওপৰত অলপ পোহৰ পৰি আছে, কিন্তু বিহুনী
 বিলাকৰ ওপৰত যথেষ্ট এন্ধাৰ। ক'লা ছাঁবিলাক দীঘল হৈ পৰি আছে।

দুজন বন্দীয়ে ধোৱাবস্ত্ৰ আৰু গৰম পানী আনিবলৈ বাহিৰলৈ গৈছিল, বাকী
 আটাই বিলাক ৰাজনৈতিক বন্দীয়েই কোঠাৰ ভিতৰত ঠাৰ খাই বহি আছিল।
 নেক্লিউনতে ভেঙৰ পুৰণা চিনাকী ভেৰা হুখতাক দেখিবলৈ পালে। ভেৰা জীপাই
 শুকাই মাছহজনী হালবীয়া হৈ পৰিছে। চকুবিলাক ওলাই পৰিছে আৰু
 কপালৰ সিৰ বিলাক ওফলি উঠিছে, গাত এটা বোৱা। বগবীয়া ছেকেট আৰু
 সৰুখত এখন বাতৰি কাকত পৰি আছে। ভেৰাই চিপেবেট এটা তৈয়াৰী কৰাত
 লাগি আছে।

ৰাজনৈতিক বন্দীবিলাকৰ ভিতৰত নেক্লিউনতে ইমিলা কষ্টভেভাক খুব
 ভাল পাইছিল। বন্দীবিলাকৰ মাজত এওঁকো দেখিবলৈ পালে। অত্যন্ত কঠিন
 পৰিবেশৰ মাজতো ইমিলাই লগবীয়া সকলৰ লগে বন্ধুত্বপূৰ্ণ ৰাৱণে চকু দিয়ে।

থকা মেলাৰ ব্যৱহাৰোৰ হাতে পৰিচাৰ পৰিষ্কাৰ হয়, তাৰ চেষ্টা কৰে। চৌলাৰ হাত কিটা কোটাই চাকিটোৰ ওচৰত তেওঁ বহি আছে, আৰু কাপ, মাগবোৰ চাকা কৰি, চেলফ এখনত জমা কৰিছে। মাহুহজনী মৰল লাহণ্যময়ী, বয়সত গাভৰু, বাঙালী, মুখত মধুৰ আৰু মোহিনী হাঁহি লাগিয়েই থাকে।

নেক্লিউডতক দেখি ইমিলাই এনেকুৱা এটি মেহিনী হাঁহি মাৰি সন্ধান জনালে।

“কিয়! আপুনি এতিয়াও ইয়াতে আছে। আমি বাহিৰালৈ উভতি গ’ল বুলিয়েই ভাবিছিলোঁ।” ইমিলাই ক’লে।

এই কোঠাটোৰ এটা একাৰ চুকত মেৰীয়া পাভ্‌লনাই অকণমানি ছোৱালী কণক ওমোলাই আছে। থুহুৰ ধানাক হাতেৰে ছোৱালীজনীয়ে মেৰীয়াক কিচাকিচি কৈ আছে।

“প্ৰাপুনি অহাত নঠৈ বং পালো।” মেৰীয়া পাভ্‌লনাই নেক্লিউডতক ক’লে।

“কাটুংচাক লগ পাইছেনে? এইয়া চক, এৰোঁ। আমাক সাক্ষাৎ কৰিবলৈ আহিছে।” কেছুৱা ছোৱালীজনী নেক্লিউডতক দেখুৱাই তেওঁ কলে।

দূৰৈৰ চুক এটাৰ এনাটলা ক্ৰীলংসবে আঁঠু সাবতি বহি আছে। গাভৰু ক’পনি জব। জৰীয়া গাবেই নেক্লিউডতক দেখি তেওঁ চকুমেৰি চালে। নেক্লিউডতে ক্ৰীলংসবৰ ওচৰলৈ বাবলৈ ভৰি মেলোতেই সোঁ-হাতে দৰজাৰ ওচৰত বাঙালী গ্ৰেবেটৰ লগত এজন মাহুহক কথোপকথন কৰি থকা দেখিলে। তেওঁৰ গাভৰু এটা বাবাব জেকোট, চুলিবোৰ লাল আৰু শুৱলা, চকুত চন্দ্ৰা। এওঁয়েই হ’ল বিখ্যাত বিপ্লবী নবমবত্। * * * *

ক্ৰীলংসবৰ চেষ্টা আৰু কপি থকা হাতখন ধৰি, নেক্লিউডতে স্তৰিলে, “কেনে? ভালে আহেনে?”

“ভালেই আছে।” কিন্তু গাভৰু ইমান ঠাণ্ডা অস্থিত কৰিছোঁ যে কোনো বকৰেই উম লগাব পৰা নাই। ভাৰোপৰি আজি অলপ ভিত্তিলোও।” হাতখন চৌলাৰ ভিতৰলৈ সূমাই ক্ৰীলংসবে ভতালিকে উত্তৰ দিলে।

“আৰু চাওক। একেবাৰে তেজ পেটিমাবিব খোজা ঠাণ্ডা। সোঁ খিটকীৰ প্লাইনাবোৰ ঠাণ্ডাতেই ভাগি পৰিছে।” লোহাৰ বৰবিলাকৰ বাহিৰে থকা জন্ম আছিল বিলাকলৈ আজু লিয়াই তেওঁ ক’লে। “আপোনাৰ ভান্ধনে? ভাৰ্গেছৰ আপুনি আমাক চাবলৈ আহাই নাই।”

“ভাব কাৰণ হ’ল মই অকুৰতি পোৱা নাছিলোঁ। কৰ্তা সকল খুব ভাৰা। অৱশ্যে আজিৰ বিষয়াকল অলপ উদাৰ।”

“আচলতে তেনে উদাৰ নহয়।” ক্ৰীলংসৱে মন্তব্য কৰিলে। “আজি পুৱা তেওঁ বিহে কাঙ কৰিলে মেৰীয়াক আপুনি হুৰি চাব পাৰে।”

মেৰীয়া পাভলয়নাই তেওঁৰ আসনৰ পৰাই, আজি পুৱা জিৰণি বিবিৰ এবাৰ সময়ত এই কেচুৱা ছোৱালীজনীৰ প্ৰতি কেনে নিষ্ঠুৰ ব্যৱহাৰ কৰিছিল, সেই ঘটনা বিৱৰি ক’লে।

“মই ভাবো আমি সকলোৱে একমুঠে ইয়াৰ ভীৰু প্ৰতিবাদ কৰা উচিত।” ভেৰা ছুথভাই দৃঢ়ভাৱে ক’লে। “ব্লাডিমিৰ চাইমনচনে বৰিঙা প্ৰতিবাদ কৰিছিল, তথাপি সি বথেষ্ট নহয়।”

ছুথভাৰ ছৎকটিয়া চলন হুবহু, অস্বাভাৱিক ব্যৱহাৰ আৰু সঙ্কোচিত ভাৱ-ভক্তি দেখি, ক্ৰীলংসৱ আগৰে পৰা তাইৰ ওপৰত বিভূষ্ট আছিল। তেওঁ চকু ঘোপা কৰি ক’লে, “কোন ধৰণৰ প্ৰতিবাদ তুমি বিছাৰিছা?”

“আপুনি কি কাটুংচাক লগ পাবলৈ আহিছে?” ক্ৰীলংসৱে নেক্সিউগভক প্ৰশ্ন কৰিলে। “তাইৰ কাম কৰিয়েই খেৰ নাই, আমি থকা কোঠাটো সাৰি এতিয়া মহিলা থকা কোঠাটো সাৰিবলৈ গৈছে। কেৱল এই মাথিবোৰ খেদাব পৰা নাই। ইহঁতে যেন জীয়াই জীয়াই মানুহকে ধাব।”

“মেৰীয়া? তুমিনো চুকত কি কৰিছা?” ক্ৰীলংসৱে মেৰীয়া বহি থকাৰ কালে চাই ক’লে।

“তেওঁ ভোলনীয়া জীয়েকৰ চুলি আঁচুৰিছে।” বষ্ট্ৰেভাই ক’লে।

“তেওঁ কি ওকনিবোৰ আৱাৰ মাজত মেলি দিব খুজিলে কি?”

“অ’ নহয়! নহয়! মই খুব সাৱধানেৰে কাম কৰিছোঁ। এতিয়া তাই একেবাৰে চাক চিকুণ হৈ পৰিল, চোৱা। এইক তুমি অলপ থকা।” বষ্ট্ৰেভাৰ কালে হুৰি মেৰীয়াই ক’লে, “মই কাটুংচাক অলপ সহায় কৰি দিওঁগৈ আৰু বগধনো আনো।”

বষ্ট্ৰেভাই কেচুৱাটো কোলাত লৈ তাইৰ হাত দুখন মাৰুজলত দেহত বুকুত স্তম্ভাই ল’লে। আৰু অকহমান চেনি তাইক ধাবলৈ দিলে।

মেৰীয়া পাভলয়না ওলাই যোৱাৰ লগে লগে দুজন মানুহে পৰম পাৰী আৰু খাত বৰ্ডলৈ কোঠাৰ ভিতৰলৈ সোমাই আহিল।

বাৰ

এই মজুন আগন্তুক জ্বজ্বলন্ত ভিতৰত এখন ক্ষীণোৱা ছুটি চাপৰ ডেকা। গাভ এটা ভেৰা চামৰাৰ কোঠ। ভৰিত ওখ বুট। ছুটা উতলা গৰম পানীৰ কেটলি লৈ, বেগা বেগিটৈক থোজ দি, কোঠাৰ ভিতৰলৈ সোমাই আহিল। তেওঁ কাপোৰেৰে মেৰিয়াই কাৰলতিৰ ভলত ল'ক এটাও লৈ আহিছে।

“অ’ আমাৰ বাজৰুমাৰ আকৌ আহি উপস্থিত।” ডেকাই ক’লে। তেওঁ কেটলি ছুটা কাপ মেট ৰোৱৰ ওচৰতে বহুৱাই থৈ ল’কটো বণ্ট্‌চেভাৰ হাতলৈ আগবঢ়াই দিলে। “আমি আজি আচৰিত ধৰণৰ বস্তু খৰিদ্ধ কৰি আনিছোঁ,” ভেৰা নোমৰ কোঠটো গাব পৰা সোলোকাই মাহুহবোৰৰ মূৰৰ ওপৰেদি, বিছনালৈ দলি মাৰি দি, ডেকাই মন্তব্য কৰিলে।

“মাৰকেলে কপি আৰু গাখীৰো কিনি আনিছে, হয়। আজি আমি নিশ্চয় বল-নৃত্যৰ আয়োজন কৰিব পাৰো। আৰু বণ্ট্‌চেভা!—আজি যেন পৰিষ্কাৰ পৰিজ্ঞানভাভ, সৌন্দৰ্য্য প্ৰিয় এগৰাকী শিল্পীহে।” বণ্ট্‌চেভাৰ ফ’লে চাই হাঁহি মাৰি ডেকাই ক’লে, “চাইলক। এতিয়া তেওঁ চাহ তৈয়াৰ কৰাত লাগি যাব।”

এই মাহুহজনৰ উপস্থিতিয়ে, তেওঁৰ চলন ফুৰণ, গতিমতি আৰু মাতবোলে আৰু মূখৰ চাৰনিৰে গোটেই বাজৰ্নৈতিক বন্দীবিলাকক আনন্দ মূখৰ কৰি তুলিলে। কিন্তু অল্প আগন্তুকজন তেওঁৰ বিপৰীত, তেওঁৰ মূখ বিয়ল, মন হতাশপূৰ্ণ, মাহুহজন লেবেলা, গালৰ হাঁড়বোৰ ওলোৱা, মূখখন ডেকেল কেল আৰু ঠঠবোৰ পাতল, কিন্তু চকুজুৰি সেউজীয়া। গাত এটা পুৰণা কোট আৰু ভৰিত দীঘল বুট। তেওঁ দুৰ্ব্বল গাখীৰ আৰু কচি গছৰ বাকলিৰ তৈয়াৰী ছুটা বাকচ আনি বণ্ট্‌চেভাৰ সমুখত ৰাখিলে। তেওঁও চকুৰিটা তেলেকাকৈ মেলি নেকলিউপ্তক নমস্কাৰ জনালে।

এই চয়োজন বাজৰ্নৈতিক বন্দীৰ জন্ম হ’ল গাৰ্ভত। প্ৰথমজনৰ নাম নবাত্তভ্। এওঁ এজন কৃষকৰ লৰা। দ্বিতীয় মাৰকেল কব্ৰাটিভ্ এজন ফেটবী মজহুৰ, তেওঁ পৈতৃক বয়সত আঁক নবাত্তভে ঠঠৰ বহুৰ বহুলত বিপ্লবী দলত যোগ দিছিল। এওঁ গৰু কালত এজন অতিশয় মেধাৱী ছাত্ৰ আছিল আৰু গাৰ্ভত প্ৰাথমিক শিক্ষা শেখ কৰি, হাইস্কুলত অনাৱাসে ভৰ্তি হ’ব পাৰিছিল। তেওঁ ছাত্ৰ অৱস্থাতে আনকো পাঠ শিক্ষা দি নিজৰ আৰু পঢ়াশুনাৰ খা-খৰচ আৰ্জি লৈছিল। খেৰ

পৰীক্ষাত তেওঁ সোণৰ পদক লাভ কৰিছিল। তেওঁ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষা পাঠ্য কাৰণে বোম্ব নিদিয়াৰ কাৰণ হ'ল, হাইস্কুলৰ সৰ্ব্বোচ্চ শ্ৰেণীত থাকোঁতেই তেওঁ মনস্থ কৰিছিল যে তেওঁ গাৰ্ভ'লৈ গৈ অৱহেলিত জনসাধাৰণৰ সেৱাত আত্মনিয়োগ কৰিব। কামো হ'ল সেইমতেই। তেওঁ এখন বৃহৎ গাৰ্ভ'ত, এটা চৰকাৰী কামত যকবল হ'ল। কিন্তু গাৰ্ভ'ত উৎপাদিত বয়স্কৰ বিক্ৰীৰ কাৰণে সমবায় অস্থান এটা প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ বাবে তেওঁক শ্ৰেণীৰ কৰা হয় আৰু আঠ মাহ কাৰাদণ্ড ভোগ কৰে। জেলৰ পৰা মুক্তি লাভ কৰাৰ পিছতো পুলিচে তেওঁৰ পিছ নেবা হ'ল। ইয়াৰ পিছত অস্ত্ৰ এখন গাৰ্ভ'লৈ গৈ তেওঁ মাইবী কাম এটা গ্ৰহণ কৰে আৰু পূৰ্ববদৰেই সমবায় গঠন কৰাৰ প্ৰণালী শিকোৱা আৰু সমবায় গঠন কৰাৰ কামত লাগি যায়। ফলত পুনৰ তেওঁ জেললৈ যাব লগা হয় আৰু চৌধ্য মাহ বন্দী হৈ থাকে। ৰাজনৈতিক আদৰ্শত তেতিয়াও তেওঁৰ বিশ্বাস সিয়ান দৃঢ় হোৱা নাছিল।

ইয়াৰ পিছত তেওঁক পাৰ্ম অঞ্চললৈ নিৰ্বাসন কৰা হয়, কিন্তু ভাব পৰাও তেওঁ পলায়ন কৰে। পিছত ধৰা পৰি সাত মাহ জেলত থকাৰ পিছত, তেওঁক আৰুখাংগেলক অঞ্চললৈ নিৰ্বাসন দিয়া হয়। ইয়াতো নতুন সত্ৰাট জাবৰ প্ৰতি আত্মগতাব লগত গ্ৰহণ নকৰাৰ ফলত, তেওঁক আকৌ ইয়াৰুভৰু অঞ্চললৈ নিৰ্বাসিত কৰা হয়। গতিকেই জীৱনৰ শ্ৰেষ্ঠ অংশৰ আধা সময় হয় জেলত নহয় নিৰ্বাসনত তেওঁ কটাবলৈ বাধ্য হয়। এই সময় নিৰ্যাতনে তেওঁৰ মনোবল আৰু আদৰ্শত বিশ্বাস অলপো কমাব পৰা নাছিল, বৰ বাঢ়িছিলহে। তেওঁ আহিল সদাই উত্তমশীল কন্ঠ আৰু মন সদাই প্ৰফুল্ল। কোনো কথাতে তেওঁৰ অতুতাপ নাই। ভৱিষ্যতৰ চিন্তাত য় থকা তেওঁৰ অভ্যাস নহয়। সৰ্ব্বথৰ যি কন্ঠ থাকে তাকেই সৰ্ব-শক্তি দি বাস্তৱ বুদ্ধি সহকাৰে কৰি যায়। জেলৰ বাহিৰত সদাই মুক্ত অৱস্থাত, তেওঁ নিজৰ আদৰ্শ আৰু লক্ষ্য কৃতকাৰ্য কৰিবৰ উদ্দেশ্যে কাম কৰি যায়। জনসাধাৰণৰ মাজত জ্ঞান বিতৰ আৰু বিশেষকৈ গাওঁ অঞ্চলত শ্ৰমিক সকলক ঐক্যবদ্ধ আৰু সজবদ্ধ কৰা কামত ব্যস্ত থাকে। কাৰাগাৰৰ ভিতৰত থাকিলে, বাহিৰ জগতৰ লগত বোগাবোগ কৰা, আৰু তেওঁৰ লগবীয়া বন্দীবিলাকৰ সা-সুবিধাৰ কাৰণে যত্ন লয়, আৰু সেইদৰে নিজৰ জীৱনকো থাপ খুৱাই লয়। মূল কথা হৈছে তেওঁ এজন সামান্যবাদী। বুদ্ধক আৰু এটা কমিউনৰ লক্ষ্য। তেওঁ নিজৰ সৰ্ব্ব স্বত্বকতাৰ কাৰণে অলপো স্বেৰ্ষণ নকৰে। কিন্তু তেওঁৰ লগবীয়া বিলাকৰ সৰ্ব্ব সুবিধা আদায়ৰ কাৰণে বাতিৰি

শোৱন ধাৱন এৰি হুঁজ কৰে। ক্ৰমক্ৰমেও তেওঁ পবিত্ৰমণীল, মনোবোদী, কামকাজত কৌশলী, আৰু ব্যৱহাৰত সংযমী আৰু বিনয়ী। লোকৰ মতামতৰ বাবেও সদাই প্ৰস্তুত।

তেওঁ বিধবা মাতৃ এতিয়াও জীৱিত আৰু থাকে গাৱঁত। এগৰাকী অন্ধ বিশ্বাসী, নিৰ্ভীৰা। বাহিৰত থাকিলে নবাত্তে থাকক যথেষ্ট সহায় কৰে আৰু প্ৰায়েই থাকব লগত বোগাযোগ ৰাখে।

বিপ্লৱৰ সম্পৰ্কে চিন্তা কৰিলে বা মতামত দিলে, তেওঁ জনতাকে চকুৰ আগত ৰাখিয়েই মতামত ব্যক্ত কৰে, যিহেতু তেওঁ নিজেও এই জনতাবেই সন্মান। তেওঁৰ মতে ৰাইজে যথেষ্ট মাটি পাৰ লাগে, কেৱল এই অভিজাত সম্প্ৰদায় আৰু বিষয়াবোৰ নহ'লেই হয়। বিপ্লৱৰ আদৰ্শ সম্পৰ্কে নৱমত আৰু তেওঁৰ অজুগাৱী সকলেৰে তেওঁ একমত নহয়। তেওঁৰ মতে জনতাৰ জীৱনৰ বিভিন্ন ৰূপ আৰু মূল ভিত্তি আমি ধৰণ কৰিব নোৱাৰোঁ। কেৱল এই পুৰণা সমাজৰ এই মনোৰম দৈত্যকাৰ প্ৰাসাদটোৰ ভিতৰৰ দেৱালবোৰ ভাঙি চিঙি উৎখাত কৰিব পাৰিলেই হয়।

ধৰ্ম-সম্পৰ্কেও সৰ্ব-সাধাৰণ কৃষকবৰদেৱেই তেওঁৰ মতামত। সৃষ্টিৰ মূলত, বা জীৱনৰ অন্তৰালত, কি আছে নাই সেইবোৰ তত্ত্ব-জ্ঞানৰ তেওঁৰ প্ৰয়োজন নাই। ভগবান বা ঈশ্বৰ এটা 'হাইপথেচিচ' আৰু এনে 'হাইপথেচিচ' তেওঁৰ দৰকাৰ নাই। জগতৰ সৃষ্টিৰ সম্পৰ্কেও তেওঁ জানিব নোখোজে আৰু 'মাচেছেই' শুদ্ধনে ডাকইন শুদ্ধ সেইবোৰ কথাটোকো তেওঁ কেবেপ নকৰে। তেওঁৰ লগৰীয়াবিলাকে ডাকইনক যেনে মূল্য দিয়ে, নবাত্তৰ তেনে প্ৰকাৰ নাই। তেওঁৰ মতে ছয়দিনত জগত 'সৃষ্টি' কৰা আৰু ডাকইনৰ তত্ত্ব একেই মাৰমিক ক্ৰিয়া বিধে।

এই বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ড কেনেকৈ সৃষ্টি হ'ল, সেই প্ৰশ্ন লৈ তেওঁ অলপো চিন্তা নকৰে, যিহেতু মাহুৰে ইহ জীৱনত কেনেকৈ স্মৃতি সন্তোষে থাকিব লাগে, সেই প্ৰশ্নই সদাই সঁকিয়াই আছে। তেওঁ ভবিষ্যৎ জীৱনৰ কথা চিন্তা নকৰে। তেওঁ উপৰি পুৰুষৰ পৰা উত্তৰাধিকাৰী পুত্ৰে পোৱা এনে এটা ধাৰণা লাভ কৰিছে যে সেই ধাৰণাই তেওঁৰ অন্তৰত দৃঢ়তাৰে বদ্ধমূল হৈ পৰিছে। তাকেই তেওঁৰ বিশ্বাস। দেখব প্ৰমজীৱী জনসাধাৰণৰ মাজতো সৰ্ব-সাধাৰণতঃ এই বিশ্বাস আছে যে উত্তৰ জগত আৰু জীৱ জগতৰ সোঁত চিৰন্তন হৈ আছে। এই সোঁত কেতিয়াও বন্ধ হোৱা নাই। কিন্তু প্ৰতি বছৰেই ৰূপ সলাই বেলেগ ৰূপত

কপাতবিত হৈছে যেনে ধানৰ শুকিত লাব দিলে, সেই লাবেই ধান হৈ পৰে আৰু সেই ধান খোৱাৰ ফলত কুকুৰাই কৰি পাবে, লাজুকি কপাতবিত হৈ তেজুলি হয়, পলু বিলাকে পখিলা কপ ধৰে, অকণমানি পুলি এটাই বৰগছ হয়। গতিকেই মানুহবোৰ ধৰ্মস নাই। কেৱল পবিত্ৰৰ্থনৰহে সোঁত। মৰাভতে এই মতবাদত বিশ্বাস কৰে আৰু সৰ্ব্বদাই বুকুৰ মূখত সাহসেৰে বুথামুখী হৈ, সমস্ত দুঃখকষ্ট নীৰৱে বৰণ কৰে।

অন্তৰ্জন ৰাজনৈতিক বন্দী মাৰকেল কত্ৰীয়াটিতৰ অন্ধাও পাৰ্হ'ত। তেওঁ এজন বেলেগ ধৰণৰ মানুহ। তেওঁ পোন্ধৰ বয়সতেই কান-কাজ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে আৰু তেওঁৰ মনত ভাৱ সোমাই যেন কোনোবাই তেওঁক অন্ধাওহে কৰিছে। তেওঁৰ প্ৰতি ক'বা অত্যাৱ আৰু অবিচাৰবোৰ পাহৰিবৰ কাৰণে তেওঁ মৰ ভাং খাবলৈ আৰম্ভ কৰে। এবাৰ বৰদিনত তেওঁক অত্যাৱ আৰু অবিচাৰ কৰে পুলি তেওঁৰ ধাৰণা বন্ধমূল হ'ল। তেওঁ যি মালিকৰ তলত কাম কৰিছিল, সেই মালিকৰ পৰিয়ালে বৰদিনত "ট্ৰীমাচ্ ট্ৰী"ৰ আয়োজন কৰিছিল। তাত তেওঁ উপচোকন হিচাবে পাইছিল এটা ফাৰ্দিং, এটা হুইচেল, এটা আভলাচ, এটা গিৰ্ঠিকৰা দেৱালত মৰা গজাল, আৰু এটা ডিমক। কিন্তু মালিকৰ নিজৰ লৰা-ছোৱালীবোৰক যিবোৰ উপচোকন দিলে সেইবোৰ যেন কোনোৱা মানুহৰো দেখিবহে বস্তু। পিছত তেওঁ জানিব পাৰিছিল যে সিহঁতক দিয়া প্ৰতি বস্তুৰ মূল্য অতিক্ৰমেও পঞ্চাশ কুবল হ'ব।

কুৰি বছৰ বয়সত, তেওঁ কামকৰা কাৰখানালৈ এগৰাকী বিখ্যাত বিপ্লৱী গাভৰু আহিল। মাৰকেলৰ চোকা বুদ্ধি দেখি, গাভৰু গৰাকীয়ে তেওঁক কিছু কিতাপ পত্ৰ পঢ়িবলৈ দিলে। ক'খাৰ মাজেদি গাভৰুৱে তেওঁক বুজাই দিছিল যে তেওঁ কাৰখানাত কাম কৰি যি দুখ-কষ্ট পাইছে আৰু সৰু কৰিবলগীয়া হৈছে তাৰ পৰা উদ্ধাৰৰ প্ৰকৃত পথ কি? এই প্ৰশ্নৰ পীড়নৰ পৰা নিজক আৰু আনকো উদ্ধাৰ কৰাৰ পথ সম্পৰ্কে যেতিয়া তেওঁৰ সন্মত ধাৰণা হল, তেতিয়া তেওঁলোকৰ ওপৰত চলি থকা এই প্ৰশ্নৰ, পীড়ন, অত্যাচাৰ আৰু অবিচাৰৰ নিৰ্ভুৰৰূপ আৰু ভয়ঙ্কৰ হৈ তেওঁৰ আগত প্ৰকাশ পালে। তেতিয়া নিজক মুক্ত কৰা, নিজৰ স্বাধীনতা প্ৰতিষ্ঠা কৰা আৰু মালিকবিলাকক এই অত্যাচাৰৰ কাৰণে দণ্ড দিয়াৰ হুকুমাৰ আকাঙ্ক্ষা জাগি উঠিল। তেওঁ বুজিছিল যে প্ৰকৃত জ্ঞান আৰ্জিব পাৰিলেহে এই সম্ভাৱনা বাস্তৱ কৰি তুলিব পাৰিব। গতিকেই তেওঁ একাধিকভাৱে জ্ঞান আৰ্জন কৰাত যমোনিয়েশ কৰিবলৈ কৰিলে। কথাপি

এই জ্ঞান আৰ্জ্জবৰ ভিতৰেদিও, সমাজ বাহৰ আদৰ্শ কেনেকৈ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পাৰি, সেই সম্পৰ্কে তেওঁৰ ধাৰণা পূৰ্বাপূৰ্ণ পৰিষ্কাৰ হোৱা নাছিল। তথাপি এই কথা তেওঁ বুজিছিল যে বি জ্ঞানে তেওঁলোকৰ ওপৰত চলি থকা শোষণ সম্পৰ্কে চকুখুলি দিলে, সেই জ্ঞানে নিশ্চয় অজ্ঞাৰ, অবিচাৰ, অভ্যাচাৰ ধ্বংস কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব। তদুপৰি জ্ঞান সাধনাই জন সমাজতো নিশ্চয় তেওঁৰ মৰ্য্যাদা বৃদ্ধি কৰিব। কলত তেওঁ মন ভাং খোৱা পৰিত্যাগ কৰিলে আৰু পঢ়াশুনাত গভীৰ ভাৱে লাগি যায়।

যিদৰে জ্ঞান সাধনাত তেওঁ লাগি গ'ল, দেখি বিপ্লৱী গাভৰু গবাকীয়ে আচৰিত নেমানি নোৱাৰিলে। ছবছৰৰ ভিতৰত তেওঁ বীজগণিত, জ্যামিতি, আৰু ইতিহাসত যথেষ্ট ব্যাপ্তি লাভ কৰিছিল। ইয়াৰ বাহিৰেও কাব্য, গল্প, কবিতা, সমালোচনা আৰু সমাজবাদী সাহিত্য সম্পৰ্কে যথেষ্ট অধ্যয়ন কৰিলে।

এই বিপ্লৱী গাভৰু আৰু কৰ্মীয়াটীতৰ হাতত কিছুমান নিবিজ্জ কিতাপ পাব পোৱাৰ কাৰণে, তেওঁলোক উভয়ে গ্ৰেপ্তাৰ হ'ল আৰু প্ৰথমে কাৰাবাস আৰু শিহুত নিৰীক্ষন দণ্ড পালে। ভলগদা অঞ্চললৈ তেওঁলোক নিৰীক্ষিত হয়। ইয়াতেই কৰ্মীয়াটীতে নৱম্বৰতক লগ পাই আৰু পুনৰ বহু বিপ্লৱী সাহিত্য পঢ়ি, তেওঁৰ সমাজবাদী চিন্তা ধাৰাত বিশ্বাস আৰু গভীৰ হয়। নিৰীক্ষনৰ পৰা মুক্ত হোৱাত তেওঁ এটা ডাঙৰ ধৰ্ম্মঘটত নেতৃত্ব কৰে আৰু এই ধৰ্ম্মঘটত কাৰখানাটোও ধ্বংস হয় আৰু মালিকজনক হত্যা কৰে। তেওঁ পুনৰ গ্ৰেপ্তাৰ হৈ নিৰীক্ষিত হয়।

চলতি অৰ্ধনীতি আৰু ধৰ্ম্ম সম্পৰ্কেও তেওঁৰ বিগৰীত মনোভাৱ। এটা অসন্তুষ্ট ধৰ্ম্মীয় পৰিবেশৰ মাজত তেওঁ ডাঙৰ দীঘল হৈছিল। বহু বছৰ কলতহে তেওঁ নিজক বহু অল্প বিশ্বাসৰ পৰা মুক্ত কৰিব পাৰিছিল। তেওঁ বুজিবলৈ সক্ষম হল যে তেওঁৰ উপৰিপুৰুষ সকলক ধৰ্ম্মৰ নামত পাহুৰী বিলাকে প্ৰভাৱী কৰিছিল। কলত তেওঁ ধৰ্ম্ম সম্পৰ্কীয় গোড়া নীতি আৰু পাহুৰী বিলাকক তীব্ৰ আক্ৰমণ কৰিছিল।

যতাবত মাহুৰজন বৈবাসীৰ দৰে আৰু সাধাৰণ বস্তুতেই তেওঁ সৰুই থাকে। ব্যক্তিগত পৰিভ্ৰম কৰাৰ তেওঁৰ অভ্যাগ আছে। পতিকেই প্ৰয়োজন হ'লে তেওঁ প্ৰাৰ্থনিক প্ৰয়ো কৰিব পাৰে। ভাতোৱাকৈ তেওঁ ভাত পাইছিল খেল খীৰ আৰু জিহণি খিৰিবোৰত, বিবেকু এইখিনি সম্বন্ধত তেওঁ পঢ়াশুনাত নিৰীক্ষিত

হুঁহুখা পাইছিল। বৰ্তমান তেওঁ কাল 'মাল্ল'ৰ 'মূল ধৰণ' এখনৰ খণ্ড অধ্যয়ন কৰাত ব্যস্ত।

তেওঁ মাতৃলভাক পুঠো কৰে আৰু তাইৰ প্ৰতি সদৰ ব্যৱহাৰ কৰে। তাইৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ বিবেচনা কৰে যে ই উচ্চ-শ্ৰেণীৰ মাতৃহৰণৰ ধোষণৰ নিদৰ্শন। সেই স্থিতিৰ ফালৰ পৰাই তেওঁ নেক্লিউকৃতক ভাল নেপায়।

ভেৰ

ইতিমধ্যে চুলাৰ জুই জলিল আৰু পানীও গৰম হ'ল। তাই তৈয়াৰ কৰি প্ৰতিটো কাপ আৰু মাগত বাকি দিয়া হ'ল। এখন কাপোৰৰ ওপৰত বিছুট, মাখন, কাট, শিজোয়া কণি, মাংস আদি লাঙ্গু। প্ৰত্যেকেই খাট এখনৰ কাৰ চাপি গ'ল, কিয়নো এই খাট এখনেই টেবুল হিচাবে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। ভাৰ পিছত ধোৱাৰ পাল। বৰ্টচেভাই বাকচ এটাৰ ওপৰতে বহি তাই বাকি আছে। ক্ৰীলংসৰৰ বাহিৰে আটাইবোৰে তেওঁক বেৰি ধৰিছে। তেওঁ ভিত্তা কাপোৰখন আঁতৰাই, গৰম বগখন মেৰিয়াই বহি থকা ঠাইতে নেক্লিউকৃতৰে সৈতে কথাপাতি আছে।

শীত, বতাহ, বোকাপানী, ধূলি মাকতিৰ মাজেদি, বহুদূৰ অভিভ্ৰম কৰি আহি এই কয়দি দলটো ক্লান্ত হৈ পৰিছিল। তেওঁলোকে জিৰণি কোঠাটো পৰিফাৰ পৰিচ্ছন্ন কৰি, বয়বস্ত্ৰবোৰ বিতাপি লগাই, গৰম চাহ আৰু কিছু আহাৰ কৰি, আটাইবোৰৰ মুখলৈ পানী আহিল আৰু মনবোৰ মুকলি আৰু মন্তেজ হৈ পৰিল।

তেওঁলোকৰ মাজত বৰ্তমান পৰিস্থিতি আৰু ভবিষ্যতৰ অৱস্থাৰ বাদে বহু কথা বতৰা চলিল। কিছুমান ডেকাগাভকক একে ঠাইতে থাকিবলৈ বাধ্য কৰিলে যেনে অৱস্থা হ'ব পাৰে, বা হয়, এই ক্ষেত্ৰতো তেনেই বটিছে। তেওঁলোকৰ ভিতৰত কোনোবাই কাৰবাক ভালপোৱা, কোনোবাই বেয়া পোৱা কোনোবাই কাৰবাৰ প্ৰতি প্ৰেমাসক্ত হোৱা ইত্যাদি ঘটনা ঘটাবলৈ ধৰিলে। প্ৰায় আটাইবিলাকেই প্ৰেমত বলিয়া, মনহৰণত পৰিছে বাঙালী গাভৰু প্ৰেৰেটৰ লগত। চকলমতি গাভৰু প্ৰেৰেট আছিল এগৰাকী ছাত্ৰী। প্ৰথমে তাই বৈয়াকৰ কাম কাজলৈ অলপো কাৰ নিদিছিল, কিন্তু সময়ৰ সৌভাগ্যে তাইয়েই আন্দোলনত গা ঢালি দিলে আৰু শেষত নিৰ্মাণৰ দণ্ড পালে। তাই বৰুৱাৰ মনহৰণ আৰু জেলত

থকা কালত, বহুত ডেকাই যে তাইলৈ চকু দিছিল, সেইটো তাই নিজৰ কৃত-
কাৰ্য্যত। বুলিয়েই বিবেচনা কৰিছিল। মুক্ত অৱস্থাত থাকোতে বহু ডেকাৰ
তাইৰ প্ৰতি আসক্তি হৈছিল। বৰ্তমান জয় কালত তাইৰ সম্বোধ এই বুলি
যে নৱবয়সৰ নিচিনা ডেকা তাইৰ প্ৰতি প্ৰেমাসক্ত হৈছে আৰু তায়ো প্ৰেমত
পৰিছে। ডেকা দুখভাবও সহজে প্ৰেমত পৰা অভ্যাগ, কিন্তু বৰ্তমান তাই কালো
প্ৰেম উল্লেখ কৰিব পৰা নাই। যদিও তাইৰ এবাৰ ন'বাৰ্ট আৰু এবাৰ
নৱবয়সৰ প্ৰতি আসক্তি হয়। একেবাবে প্ৰেম বলিয়া নহ'লেও ক্ৰীলংসৱে
মেৰীয়া পাভলৰনাক ভাল পায়। নাৰীৰ প্ৰতি সাধাৰণতে পুৰুষৰ যেনে
আকৰ্ষণ বা ভালপোৱা ক্ৰীলংসৱো ডেনেই। কিন্তু মেৰীয়াই তেওঁক যেনে
মৰমৰ চকুৰে চায় আৰু আলপৈচান ধৰে, তাৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতা তাৰ দেখুৱায়,
তেওঁৰ আচল ভাল পোৱা লুকুৱাই ৰাখে, যিহেতু মেৰীয়া পুৰুষৰ প্ৰেমাকাজী
নহয়। ন'বাৰ্ট আৰু বণ্টচেভাৰ সম্পৰ্ক আৰু জটিল। একমাত্ৰ মেৰীয়া
পাভলৰনাই হ'ল প্ৰকৃত কুমাৰী আৰু বণ্টচেভা হ'ল প্ৰকৃত সাধী আৰু পতিব্ৰতা
স্ত্ৰী।

ফুলৰ ছাত্ৰী হৈ থাকোতেই বোল বছৰ বয়সত, বণ্টচেভাই পিটাৰ্চবুৰ্গ বিশ্ব-
বিদ্যালয়ত অধ্যয়নৰত ছাত্ৰ বণ্টচেভৰ লগত প্ৰেমত পৰে, আৰু তেওঁ বিশ্ব-
বিদ্যালয় ত্যাগ কৰাৰ পূৰ্বে উইনল বছৰ বয়সত তেওঁলোকৰ উভয়ৰে বিবাহ হয়।
বিশ্ববিদ্যালয়ৰ চতুৰ্থ বাৰ্ষিক ছাত্ৰী হিচাবে থাকোঁতাই তাইৰ স্বামী ছাত্ৰ বিলাকে
সংগঠিত কৰা এটা সংঘৰ্ষত জড়িত হৈ পৰে। ফলত তেওঁক পিটাৰ্চবুৰ্গৰ পৰা
বহিষ্কাৰ কৰা হয় আৰু তেওঁ নিজেও বিপ্লৱী হৈ পৰে। বণ্টচেভায়ো
তাইৰ ভাস্কৰী শিক্ষা ত্যাগ কৰি স্বামীৰ অনুগামিনী হৈ নিজেও বিপ্লৱী
হৈ পৰে। তাই নিজে বণ্টচেভাক অভ্যস্ত তীক্ষ্ণবুদ্ধি সম্পন্ন আৰু শ্ৰেষ্ঠ ব্যক্তি
বুলি ধাৰণা কৰে আৰু প্ৰেমত পৰাৰ কাৰণো সেয়ে। গতিকেই বণ্টচেভে
জীৱনক যেনেভাৱে লৈছে, তায়ো তেনেদৰেই লোৱা উচিত বিবেচনা কৰিলে।
প্ৰথমে বণ্টচেভেও অধ্যয়নকেই জীৱনৰ ব্ৰত বুলি গ্ৰহণ কৰিছিল আৰু তায়ো
সেই আদৰ্শই লৈছিল। তেওঁ যেতিয়া বিপ্লৱী হ'ল, তায়ো বিপ্লৱৰ মন্ত্ৰ গ্ৰহণ
কৰিলে। বণ্টচেভে পৰিভ্ৰমণক বুজাই দিছিল যে সমাজৰ পৰিবেশ সদাই
একেদৰে থাকিব নোৱাৰে আৰু সকলোৱে সমাজৰ এই অসহনীয় অৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে
যুঁজ কৰি বাস্তৱিক আৰু অৰ্থনৈতিক অৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তন সাধন কৰি এনে প্ৰথম
সমাজ গঢ়িব লাগে, য'ত প্ৰতি ব্যক্তিয়ে মুক্ত বায়ু সেৱন কৰি, পুৰণিকালৰ

পৰ্বত আগবাঢ়িব পাৰে, তায়ো এনে এখন সমাজৰ কল্পনা কৰি লৈছিল যদিও
 ঐকান্ততে তাইৰ স্বামীৰ কথাৰে সাৰোগত কৰি, বেদবাক্য বুলিবলৈ লৈছিল
 আৰু স্বামীৰ মতামত আখৰে আখৰে মানি লৈ, তাই নিজৰ আত্মা আৰু
 স্বামীৰ আত্মা দুয়োক একেটি হুঁতিতে মিলাই দি আত্মসমষ্টি লাভ
 কৰিছিল।

তাইৰ একমাত্র সম্ভাৱনটিৰ পৰা (বৰ্তমান যাকে ডাঙৰ দীক্ষা কৰিছে) বিচ্ছেদ
 ঘটোঁ অত্যন্ত অসম্ভবোধ কৰিছিল। কিন্তু তাই স্বামীৰ হকেই এই বিচ্ছেদ
 নীৰৱে সহ কৰি গৈছিল। ভাৱনাভ, চিন্তাভ, তাই সদাই স্বামীক অনুসৰণ
 কৰিছিল। গতিকেই বৰ্তমান তাই কাৰো লগত প্ৰেমত পৰিব নোৱাৰে, কিন্তু
 নবাটভৰ তাইৰ প্ৰতি স্নেহ আৰু পৱিত্ৰ প্ৰেমে তাইৰ মন উত্তলা কৰি তোলে।
 এই নবাটভ তাইৰ স্বামীৰ বন্ধু। নৈতিকতাত অবিচল আৰু বস্তুচেষ্টাকে নিজৰ
 ভনী হিঁচাবেই ব্যৱহাৰ কৰে। কিন্তু, তথাপি—তথাপি সেই ব্যৱহাৰৰ মাজে-
 দিয়েই এটি অভিবিক্ত প্ৰেম নিৰেদনৰ ভাৱ প্ৰকাশ পায়। এনে ঘটনাত
 তেওঁলোক দুয়ো ভয় খাই উঠে আৰু এই কঠিন জীৱনৰ মাজতো ই ভূমুকি
 মাৰে।

অন্তত এই কথাই ক'ব পাৰি যে কেৱল এ'গৰাকী নাৰী আৰু এজন পুৰুষ এই
 প্ৰেমৰ খেলাৰ পৰা আঁতৰত। ভাবে এগৰাকী হল, যেনীয়া পাভলৰনা আৰু
 আনজন হল কস্ত্ৰীয়াটীত।

চৌধ্য

চাহ খোৱাৰ পিচত কাটুংচাৰ লগত ব্যক্তিগত কথাবতৰা হোৱাৰ আশাৰে
 নেক্লিউকভে জীলংসদৰ ওচৰতে বহি আহে। কথাৰ মাজতে তেওঁ মাকাবৰ
 ঘটনাৰ কথা আৰু সি অনুবোধ কৰাৰ কথাও উলিয়ালে। জীলংসদে একান্ত
 মনেৰে শুধা লাগি তেওঁৰ কথাবিলাক শুনি গৈছে।

“হয়।” বশবাই তেওঁ ক'লে, “হই কেতিয়াবা ভাবে।” যে আৰি কিমানদিন
 সিহঁতৰে সৈতে একেলগে আহি আছে—কিন্তু এই মাহৰ বিলাক কোন ?
 বিবিলাক মাহৰ হকে হুঁজি আমাৰ এই অৱস্থা হৈছে, সেই বিলাকেই এইবোৰ
 মাহৰ। তথাপি এই মাহৰবোৰক আৰি বেজাৰো আৰু জানিবলৈ ইচ্ছাত

নকৰো। ভাবোপৰি সিহঁতে আমাক বিণ কৰে, আৰু শত্ৰু বুলিহে ভাবে। ই এটা সাংঘাতিক কথা।”

“ই একো সাংঘাতিক কথা নহয়।” কথাষাৰ তুনি নব্ববভে ভপবাই মাত মাতিলে, “জনতাই সদাই শক্তিক পূজা কৰে। বৰ্তমান চৰকাৰৰ ক্ষমতা আছে, শক্তি আছে, সেই কাৰণেই সিহঁত চৰকাৰৰ ফলীয়া, আৰু আমাক বিণ কৰে। যেতিয়া আমি ক্ষমতাত অধিষ্ঠিত হ'ম, তেতিয়া সিহঁতে আমাৰো পূজা কৰিবলৈ ধৰিব।” তেওঁ ক'লে।

সেই সময়ত ঘেহালৰ সিপাৰে হাইউকমি, গালাগালি, আৰু শিকলিৰ স্বন-স্বনি বাজি উঠিল। কোনোবাই টেবুলত ঢকিয়াইছে, কোনোবাই টেটু ফালি চিঞ'ৰিছে, কোনোবাই কাৰণক মাৰ সোধাইছে, আৰু কোনোবাই ‘মৰিলো ঔ, ‘মৰিলো ঔ’ বুলি আটাই পাবিছে।

“জ্ঞান। জানোৱাৰ সোপাই কেনেকুৱা গোলমাল লগাইছে। ইহঁতৰ লগত আমি কি কথা বতৰা হ'ব লাগে আৰু সিহঁতৰ কথা আমি কি জানিব লাগে?” নব্ববভে মন্তব্য কৰিলে।

“তুমি সিহঁতক জানোৱাৰ বুলি ক'ব পাৰ। কিন্তু এখেতে এই জানোৱাৰৰ এটা ঘটনাৰ কথা এই মাত্ৰ যোক কৈছে।” খণ্ডেৰে ক্ৰীলংসৱে কলে, “ইহঁতৰ ভিতৰৰ মাকৰ নামৰ এজন মানুহে, তাৰ একে গাঁৱৰে এজন মানুহৰ জীৱন বন্ধাৰ কাৰণে নিজৰ জীৱন বিপন্ন কৰিছে। এইটো জানোৱাৰৰ কাম নহয়। ই বীৰত্বপূৰ্ণ কাম।”

“এই বিলাকে ভোমালোকৰ খামখিয়ালি,” বিক্ৰপৰ ভাৱত নব্ববভে ক'লে। “এই মানুহবোৰৰ মনোভাৱ আৰু সিহঁতৰ কামকাজৰ মন্তব্য একেবাবে কথা টান। তুমি ইয়াত বদান্ততাৰ পোন্ধ পাইছা। আচলতে বদান্ততা নহয়। ইয়াৰ অস্ত উদ্দেশ্য থাকিব পাৰে।”

“তুমি কেতিয়াও লোকৰ ভাল নেদেখা আৰু বুজিবলৈকো চেষ্টা নকৰা।” মেবীয়া পাড্‌লৰনাই উদ্বেজিত হৈ মন্তব্য কৰিলে।

“বিটো বান্ধব নহয় তাক মই দেখিম বা কেনেকৈ আৰু বুজিম বা কেনেকৈ?”

“যেতিয়া এজন মানুহে নিজৰ জীৱন বিপন্ন কৰি এটা কথা কয়, তাক বুজিবলৈ আৰু কি লাগে? তাক বিশ্বাস কৰা উচিত।”

“মই ভাবোঁতে”, নব্ববভে ক'লে “আমি যদি কিবা এটা কৰিব খোঁজো

ভেটিয়া প্ৰথম চৰ্ভ হ'ব—।” (ভেটিয়া কছীয়াটিভে পঢ়ি থকা কিতাপখন সাহাৰি ভেৰ্ভৰ শিক্কে কি কৰ মনোযোগ দি শুনিবল ধৰিলে।) “আমি কোনো আকাশ কুহুমৰ কল্পনা কৰিলে নহ'ব। বাস্তৱ ঘটনা কি ভাকহে লক্ষ্য কৰিব লাগিব। আমি সাধ্য অনুসৰি জনতাৰ হকে কাম কৰি যাব লাগিব। কিন্তু তাৰ বিনিময়ত জনতাৰ পৰা কোনো প্ৰতিদান বিচৰা উচিত নহ'ব। জনতা হ'ল আমাৰ কৰ্মস্থল, কিন্তু ভেৰ্ভলোকে আমাৰ সহকৰ্মী নহয়, বেতিয়ালৈকে ভেৰ্ভলোকে এই বৰ্তমানৰ দৰে স্থবিৰ অৱস্থাত থাকিব।” ভেৰ্ভ যেন স্বকৃত্যাহে আবদ্ধ কৰিলে।

“গতিকেই ভেৰ্ভলোক বিকাশৰ পথত আগবঢ়াব পূৰ্বে, ভেৰ্ভলোকৰ পৰা সহায় আশা কৰাটো সম্পূৰ্ণ অবাঞ্ছন্য আৰু মৰিচিকাৰ দৰে। আমি এতিয়া সেই বিকাশৰ পথ তৈয়াৰ কৰাভাৱে যত্নপৰ হব লাগে।”

“ভেৰ্ভে বিকাশৰ পথ কি?” জীলংগৰে উত্তেজিত হুবত প্ৰশ্ন কৰিলে। “আমি কও যে আমি একছত্ৰী ৰাজতন্ত্ৰৰ বিৰোধী। তেনে হ'লে আমি যদি জনতাক বাদ দিয়েই চৰকাৰ এটা প্ৰতিষ্ঠা কৰিব খোঁজো, ভেৰ্ভে সিও এক সাংঘাতিক একনায়েকত্বৰ বাবে একো নহয়।”

“ই একো একনায়েকত্বাদ নহয়।” নৱম্বৰে উত্তৰ দিলে, “মই কেৱল এই কৰাই কৈছোঁ যে জনতাই সি বাটেদি আগবাঢ়িব লাগিব, সেই পথ কি আমি জানো আৰু সেই পথৰ সন্ধান আমি দিছোঁ।”

“তুমি জানো খাতাং কৰ পাৰা যে এই পথেই প্ৰকৃত পথ? এনেকুৱা এটা মইমীতয়া আৰু একনায়েকত্বৰ বাটেদি পৰিচালিত কৰাৰ ফলতেই বিদৰে কৰাটো বিপ্লৱ বিপদগ্ৰস্ত হৈছিল ইয়াৰ পৰিণামো তেনেকুৱাই হব।”

“ভেৰ্ভলোকে জুল কৰিলে বুলিয়েই যে আমিও জুল কৰি পেলাইছোঁ ই কোনো প্ৰমাণ নহয়। কিছুমান কল্পনা-বিলাসীৰ চিন্তাৰ লগত, অৰ্থনীতিৰ বৈজ্ঞানিক তত্ত্বৰ মিল হ'ব নোৱাৰে আৰু কেতিয়াও নহয়।”

নৱম্বৰত্ব স্বকৃত্যাই গোটেই ঘৰটো থলক লগাইছে। বাকী সকলোৱে নীৰৱে শুনি আছে।

স্বকৃত্য খেৰ হলত মেৰীয়া পাভলৱনাই লাহেকৈ ক'লে, ‘এনেকুৱাকথা ওলালে, ভেৰ্ভলোকৰ ভিতৰত সদাই ভৰ্ক বিতৰ্ক হয়।’

“আৰু তুমি? এই বিষয়ে কি জানা?” নেক্সিউকভে জুথিলে।

“হই ভাবোঁতে জীলংসৱে ঠিকেই কৈছে যে আৰি আৰাব হত জনতাক
আপি দিব মেলাপে।”

“বাক কাটুংচা। তুমি কি কোৱা?” হাঁহি মাৰি নেক্লিউনতে ভাইক
শুধিলে। কিন্তু, লগে লগে তেওঁৰ ভয়ত হ’ল আনোছা ভাই এটা বিসম্বাদপূৰ্ণ
কথা কৈ দিলে।

“হই ভাবেঁ। যে সাধাৰণ লোকৰ এতি ধোব অন্তায় কৰা হৈছে।” মিছিকিয়া
হাঁহি মাৰি ভাই ক’লে, ভাইব মুখখন বঙা হৈ পৰিল।

“তুমি ঠিকেই কৈছা। মাচ’লতা। তুমি আচল খাটি কথা কৈছা।”
নভাটভে ক’লে। “তেওঁলোকক ধোব অন্তায় কৰা হৈছে। জনতাক যাতে
আক অন্তায় কৰিব নোৱাৰে সেয়ে হ’ল আৰাব কৰ্তব্য।”

“বিপ্লৱৰ লক্ষ্য সম্পৰ্কে এটা আচৰিত ধাৰণা।” নৱদ্বৰতে ক’লে আৰু তেওঁ
নীৰৱে চিগেৰেট এডাল হুপিবলৈ ধৰিলে।

“তেওঁৰ লগত কথা পতা মোৰ পক্ষে অসম্ভৱ।” জীলংসৱে ফুচুচাই
নেক্লিউনত ক’লে।

“অৱশ্যে কথা নপতাই বেছি ভাল।” নেক্লিউনতে উত্তৰ দিলে।

পোন্ধৰ

বিপ্লৱী বিলাকৰ মাজত নৱদ্বৰত এজন সন্মানিত ব্যক্তি। বহুতেই তেওঁক
এজন পণ্ডিত মানুহ বুলি ভাবে। কিন্তু নেক্লিউনতৰ ধাৰণা বিপৰীত।
তেওঁৰমতে সৰ্ব-সাধাৰণ বিপ্লৱীতকৈ তেওঁৰ নৈতিক চৰিত্ৰ কোনোদিশে
উন্নত নহয়। বৰং কিছু ক্ষেত্ৰত কমহে, তেওঁৰ বুদ্ধিবৃত্তি চোকা যদিও তেওঁ
নিজে তাতকৈ বহু বেছি বুদ্ধি থকা লোক বুলি নিজক প্ৰকাশ কৰে।

স্বভাৱ চৰিত্ৰত তেওঁ চাইমনচনৰ ওলোট। চাইমনচন এজন পুৰুষ
ভিতৰত পুৰুষ, তেওঁ লগাই নিজৰ বিৱেকৰ নিৰ্দেশ মতে কাম কৰে।

আনহাতে কিছুমান মানুহ আছে, যাৰ মনোবৃত্তি হ’ল নাবী জুলত আৰু
নৱদ্বৰত এই প্ৰেণীৰ মানুহ। তেওঁলোকে কোনো উদ্দেশ্য লাভৰ কাৰণে নিজৰ
ভাৱ প্ৰকাশৰ বাবে পৰিচালিত হয় আৰু সেই দৃষ্টিভঙ্গীৰ পৰাই নিজৰ কাম
কাজবোৰ উচিত বুলি ধৰি লয়।

নৱদ্বৰতে নিজৰ বৈপ্লৱিক কাৰ্যকলাপবোৰ, ওজৰিভাবে আৰু বিশ্বাস-

ভাষ্যন কবি বুজাই দিব পাৰে। এই ক্ষমতা তেওঁৰ আছে, কিন্তু নৈতিকবৃত্তৰ
মতে তেওঁৰ এই কাৰ্য্যকলাপৰ মাজত এটা ব্যক্তিগত আকাজক আৰু সকলোৰে
মাজত প্ৰেৰণা প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ এটা মনোভাৱ নিহিত আছে।

নৈতিকবৃত্তৰ লোকৰ ভাৱবোধ বুজাব আৰু তাক বিতৰ্কৰ ভাৱে প্ৰকাশ কৰাৰ
ক্ষমতা আছিল। সেই কাৰণে হাইড্ৰলৰ ছাত্ৰ আৰু শিক্ষকৰ মাজত তেওঁ
এজন মেধাবী ছাত্ৰ বুলি স্বীকৃতি পাইছিল। সেই একে গুণৰ বলতে
বিশ্ববিদ্যালয়তো তেওঁ প্ৰশংসা লাভ কৰিছিল; কিন্তু শিক্ষা লাগ কৰি ভিগ্ৰোমা
লাভ কৰাৰ পিছত, তেওঁৰ সেই প্ৰশংসাৰ অন্ত পৰিল। ভেতিয়া তেওঁ অল্প
এটা ক্ষেত্ৰত, তেওঁৰ নেতৃত্ব প্ৰতিষ্ঠাৰ কাৰণে উদ্বাহ নীতি ভাগ্য কৰি, তেওঁ
হাঁড়ে হিমজুৰে নৈতিক-বিলাকৰ নীতি গ্ৰহণ কৰে।

নৈতিকভাৱ আৰু সৌন্দৰ্য্যবোধত দুৰ্লভতা থকা সত্ত্বেও, অতি কম সময়ৰ
ভিতৰত বিপ্লৱী জগতত আৰু বিপ্লৱী দলৰ এজন দক্ষ নেতা হৈ পৰিল। বিপ্লৱী
আন্দোলন পৰিচালনা কৰাৰ তেওঁৰ উদ্দেশ্য হ'ল যে জীৱে এটা বিদ্ৰোহ ঘটাই
তেওঁ ক্ষমতা দখল কৰিব আৰু অনতি পলমে এখন সংসদ আহ্বান কৰিব
আৰু সেই সংসদত তেওঁ এনে এখন কাৰ্য্যমুঠী ডাঙি ধৰিব যি সৰ্ব-সমতা
সমাধানৰ সূত্ৰ দিব। তেওঁৰ সহকৰ্মী সকলে, তেওঁৰ সাহস আৰু দৃঢ় মনোভাৱৰ
কাৰণে তেওঁক সন্মান কৰিলেও, প্ৰকৃততে তেওঁৰ প্ৰতি কাৰো স্নেহ আৰু প্ৰীতি
নাই। আনহাতে তেওঁৰো কাৰো প্ৰতি কোনো দৰদ নাই, বৰং সকলোকে
তেওঁৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বী বুলিহে ভাবে, তেওঁৰ এনেহে ধাৰণা যেন সকলোৰে মানুহৰ
বুদ্ধি বৃত্তি হৰণ কৰি একমাত্ৰ তেওঁৰেই বুদ্ধিবৃত্তি প্ৰকাশ কৰাৰ পথ প্ৰদৰ্শন কৰিব।
সেই বিলাক মানুহকেই তেওঁ সদায়ৰূপ কৰে যি তেওঁৰ ওচৰত লেভু সেভু হৈ
থাকে। এই ভ্ৰমণ কালত তেওঁ একমাত্ৰ কল্লীয়াটীত (তেওঁৰ প্ৰচাৰ কাৰ্য্যৰ
দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত), ভেৰা ছপতা আৰু গ্ৰেবেটকেই (এই দুয়োৰাকী তেওঁৰ
প্ৰেমত বলিয়া) স্নেহৰ চকুৰে চায়। তেওঁ নাথী আন্দোলন সমৰ্থন কৰে হয়, কিন্তু
একমাত্ৰ গ্ৰেবেটৰ বাবে বাকী সকলো নাবীকেই মূৰ্খ বুলি বিবেচনা কৰে।
গ্ৰেবেটক তেওঁ অসাধাৰণ ছোৱালী বুলি ভাবে আৰু তেওঁৰ ধাৰণা যে নাবীৰ
গুণাগুণ বুজিবৰ ক্ষমতা একমাত্ৰ তেওঁৰেই আছে।

শ্ৰী-পুৰুষৰ সম্পৰ্ক লবলৈ তেওঁ বুদ্ধ-মিলনৰ পোষকতা কৰে।

তেওঁৰ দুগৰাকী শ্ৰী। তাৰে এগৰাকী নামভৰে আৰু বাকী গৰাকীয়েই
অচল পত্নী। কিন্তু বৰ্তমান এই দুয়োগৰাকীৰ লগত তেওঁৰ বিচ্ছেদ ঘটিছে।

তেওঁলোকৰ প্ৰতিও তেওঁৰ কোনো প্ৰভুত প্ৰশ্ন নাছিল আৰু গতিকেই তেওঁ
অমায়ালে প্ৰেবেটক স্ত্ৰী হিচাবে গ্ৰহণ কৰিব পাৰে।

নয়মবন্তে নেক্লিউনভক অলপে ভাল বেপাৰ, তেওঁৰ মতে মাচ'লজাক
লৈ তেওঁ ফুচুৰি আওহে দিছে। তাৰোপৰি নেক্লিউনভে বৰ্তমান সমাজৰ
বিষয়ে সংকাৰ সাধন কৰিব খোজে, তাতো তেওঁৰ অহিল, নেক্লিউনভৰ আচনি
তেওঁ 'বাজকুমাৰৰ আঁচনি' বুলিহে গ্ৰহণ কৰে।

নেক্লিউনভে নয়মবন্তৰ মনোভাৱৰ কথা জানে। এই গোটেই বাটচোৱাত
তেওঁ কয়দি দলটোৰ প্ৰতি যি সন্নিহা লৈ আহিছে, তাৰ প্ৰতি নয়মবন্তৰ যি
অৱজ্ঞা সূচক মনোভাৱ, সেইবাবে তেওঁ দুখীত। গতিকেই নেক্লিউনভক
নয়মবন্তৰ প্ৰতি হোৱা বিতৃষ্ণা তেওঁ দমন কৰিব নোৱাৰে।

মৌলি

ওচৰৰ কোঠাটোত কনভয় বিষয়াবিলাকৰ কঠমৰ শুনিবলৈ পোৱা গ'ল।
আটাই বিলাক বন্দী নিমাত হ'ল। দুজন চিপাহীসহ এজন চাৰ্জেন্ট, আহি
কোঠাত সোমাল। পৰিদৰ্শনৰ সময় উপস্থিত। চাৰ্জেন্টে বন্দীবিলাকৰ গণনা
লোৱা আৰম্ভ কৰিলে। নেক্লিউনভৰ ওচৰ পালত তেওঁ বিনীতভাৱে ক'লে,
“কুমাৰ পৰিদৰ্শনৰ পিছত আপুনি ইয়াত থকা নিয়ম নহয়। আপুনি এতিয়া
যাব পাৰে।”

ইয়াৰ অৰ্থ কি নেক্লিউনভে জানে। তেওঁ চাৰ্জেন্টৰ ওচৰলৈ গৈ তিনি
কবল শুজি দিলে।

“এই বিলাকেই বিপদ। আপোনালোকৰ পৰা উপায় নাই। যদি ইচ্ছা
আছে অলপ ধাওক।”

এই চাৰ্জেন্টজন যাব খোজোতেই অন্তৰ্ভুক্ত এজন চাৰ্জেন্ট, লগত এজন কয়দি
সহ উপস্থিত হ'ল। কয়দিজনৰ কপালত এটা আঘাতৰ চিন।

“মই মোৰ হোৱালীটি চাবলৈ আহিছোঁ।” সি ক'লে।

এনেতে বণ্ট'চেতাৰ পিছত পৰা “দাদি। দাদি।” বুলি আকণমানি
হোৱালীজনী বাপেকৰ ফালে দৌৰি আহিল। কাটুংচা, মেবীয়া পাভ'লক্ষ্য
আৰু বণ্ট'চেতা তিনিও, বণ্ট'চেতাৰ পেটিকোট এটা ফাটি হোৱালীজনীক
কাষৰে ফ্ৰক এটা তৈয়াৰ কৰাত ব্যস্ত আছিল।

পিতৃ-মৃত্যু দেহত আশ্রিত হৈ বুজ্বকিনে কলে, “হয় আই, যয়েই আহিছে।”

“তাই বেচ স্থেবেই আছে।” মেৰীয়া পাত্ৰলয়নাই বুজ্বকিনৰ ঘাঁ লগা কপালখনলৈ চাই কলে, “এই আমাৰ লগতে যাওক।”

“মামীহঁতে মোৰ কাৰণে নতুন চোলা বনাইছে।” বন্ট্চেভাই চিলাই কৰি থকা ফ্ৰকটোলৈ অঙুগিয়াই ছোৱালীজনীয়ে কলে।

তাইৰ গাত হাত ফুৰাই বন্ট্চেভাই কলে, “ভুমি আমাৰ লগতে গুই থাকিবানে?”

“ঐ, থাকিম। দাদিও থাকিব।” বন্ট্চেভাৰ মুখত হাঁহি বিৰিঙিল।

“নহয়! দাদি নেথাকে। ভেনেহলে এই আমাৰ লগতে থাকক।” বন্ট্চেভাই বুজ্বকিনৰ ফালে ঘূৰি চাই কলে।

“ঐ, ভুমি তাইক ইয়াতে ৰাখিব পাৰা।” প্ৰথম চাৰ্জেক্টজনে কলে আৰু তেওঁ আনজন চাৰ্জেক্টৰে সৈতে গুচি গল।

তেওঁলোক যোৱাৰ লগে লগে নবাৰ্টিভে বুজ্বকিনৰ ওচৰলৈ গৈ গাত হাত চপৰিয়াই কলে, “বাক দাদা। এইটো কথা সঁচানে যে কৰ্মানভে অল্প এজনৰ লগত সালবদল হব খুজিছে।”

বুজ্বকিনৰ ‘স্নগ্ধ মুখখনিত ততালিকে এটা বিবাদৰ ছাঁই আঙুৰি ধৰিলে।

“আমি এই বিষয়ে একো শুনা নাই।” এই বুলি সি ছোৱালীজনীৰ ফালে ঘূৰি চাই কলে, “আক্চুট্কা! আই! মামীহঁতৰ লগত গুই স্থেবে থাক।” এই বুলি সি বেগ বেগিকৈ আঁতৰ হল।

“আচলতে সালবদল হব খোজা কথাটো সত্য। সি সম্পূৰ্ণ জানে।” নবাৰ্টিভে কলে। “এতিয়া আপুনি কি কৰে?”

“আগৰ নগৰখনত কৰ্তৃপক্ষক মই জনাই ‘দম। মই দুয়োজন কৰ্মীদক দেখিলে চিনি পাম।” নেক্লিউদন্তে উত্তৰ দিলে।

এই বিবাদৰ ভীৰু প্ৰতিক্ৰিয়া হয় বুলি দুয়োজনে আৰু এই সম্পৰ্কে কোনো কথা নেপাতিলে।

চাইমনচনে হাত দুখনকে শিতান কৰি, মাটিত দীঘল দি পৰি আছিল। তেতিয়ালৈকে তেওঁ কোনো কথা-বতৰাত যোগ দিয়াও নাছিল। তেওঁ এটা হিৰ সিদ্ধান্ত লৈ, শোৱাৰ পৰা উঠি বহি থকা মাহুহবোৰৰ মাজেদি সাৱধানকৈ পাৰ হৈ, নেক্লিউদন্তৰ ওচৰ চাপিল।

“মোৰ কথা এবাৰ শুনিবলৈ আপোনাৰ সময় হবনে ?”

“নিশ্চয়।” এই বুলি চাইমনচনৰ লগতে নেক্লিউলড্‌ উঠি গল।

সচকিত নয়নে কাটুংচাই তেওঁলোকৰ ফালে চালে। নেক্লিউলড্‌ৰ লগত চাৰি চকুৰ মিলন হোৱাত তাইৰ মুখখন বঙা হৈ পৰিল। তাই দোখোৰ-মোখোৰ ভাৱত মূৰত জিকাৰ এটা মাৰিলে।

“মই আপোনাক জনাব খোজা কথাটো হ'ল এই—” বাহিৰৰ কৰিডৰলৈ ওলাই চাইমনচনে নেক্লিউলড্‌ক কলে। এনেতে কয়দীখিলাকৰ চিঞৰ-বাখৰ আহি কাৰো মাত ক'তো হুগুনা কৰিলে।

“কাটুংচা মাচলভাৰ লগত থকা আপোনাৰ সম্পৰ্কৰ কথা মই জানো।” খোলাখুলিকৈ, গম্ভীন আৰু শুকত্ব সহকাৰে ম্লিষ্ট দৃষ্টিৰে নেক্লিউলড্‌ৰ চকুলৈ চাই চাইমনচনে কলে, “এইটো মোৰ কৰ্ত্তব্য বুলি বিবেচনা কৰিছোঁ।.....।” এই বুলি কৈ তেওঁ বৈ গ'ল। কিয়নো দৰজাৰ ওচৰত ছুটা কয়দীয়ে ভয়ৰ চিঞৰ-বাখৰ লগালে।

এনে সময়তে মেৰীয়া পাভলয়নাই কৰিডৰলৈ ওলাই আহি কলে, “আপোনালোকে ইয়াত কথা পাতিব নোৱাৰে। সৌ তালৈ যাওক। ভেৰা অকলে আছে। তাত্তে কথা পাতিবলৈ সুবিধা পাব।” পাভলয়নাই দ্বিতীয়খন দৰজাইনি ওলাই গৈ সক কোঠা এটাত সোমাল। আগতে ই এটা নিৰ্জ্জন কক্ষ আছিল। বৰ্ত্তমান বন্দীখিলাকৰ ভিতৰত, মহিলা সকলক থাকিবলৈ দিয়া হৈছে। ভেৰা দুখতাই মূৰে গাত কাপোৰ লৈ, বিছনাত পৰি আছে।

“তাইৰ মূৰ কামোৰণি হৈ শুই আছে আৰু টোপনিত লাগকাল। আপোনালোকৰ কথা-বতৰা হুগুনে। মই এতিয়াই ওলাই গৈছোঁ।” মেৰীয়া পাভলয়নাই কলে।

“যাবৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। আমাৰ কথা তুমি শুনিলেও ক্ষতি নাই, আৰু কোনো গুপ্ত কথাও নহয়। বিশেষকৈ তোমাৰ ওচৰত একো গুপ্ত নাই।”

কেচুৱাৰ দৰে গাত পাক এটা দি মেৰীয়াই কলে, “বাক ভালৈই তেনে।” এই বুলি বিচনা এখনত বহি, মেৰীয়াই তেওঁলোকৰ কথোপকথন শুনিবলৈ ধৰিলে।

“বাক! মোৰ কবলগীয়া কথাটো শুনক।” চাইমনচনে কলে, “কাটুংচা মাচলভাৰ লগত আপোনাৰ বি সম্পৰ্ক সেই কথা মই জানো আৰু জানো

বুলিয়েই, তাইব লগত মোৰ সম্পৰ্কৰ কথা আপোনাৰ মই জনাবলৈ
বাধ্য।”

বেনেকুৱা সবলভাবে চাইমনচনে ডেওৰ বক্তব্যখিনি দাঙি ধৰিলে,
নেক্লিউদে প্ৰশংসা নকৰি নোৱাৰিলে।

“আপুনি কি কব খুজিছে?” ডেও কলে।

“মই কব খুজিছোঁ। যে কাটুংচাক মই বিয়া কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছোঁ।”

“তুমিভো এই কথা এতিয়ালৈকো কোৱা নাছিল।” মেৰীয়া পাভ্‌লছনাই
স্থিৰদৃষ্টিৰে চাইমনচনলৈ চাই প্ৰশ্ন কৰিলে।

“সেই কাৰণেই মোৰ লগত বিবাহ বন্ধনত সোমাবৰ কাৰণে মই তাইক
কব খুজিছোঁ।”

“মইনো কি ক'ম। সেইটো নিৰ্ভৰ কৰে তাইৰ ওপৰত।” নেক্লিউদে
কলে।

“অৱশ্যে হয়। আপোনাৰ লগত আলোচনা নকৰাকৈ তাই কোনো সিদ্ধান্ত
কৰিব নোৱাৰে।”

“কিয়?”

“যেতিয়ালৈকে আপোনাৰ লগত তাইৰ সম্পৰ্ক ছিন্ন নহয়, তেতিয়ালৈকে
তাই একো সিদ্ধান্ত কৰিব নোৱাৰে।”

“মোৰ কথা কবলৈ গলে মোৰ সিদ্ধান্তৰ লৰচৰ নাই। মোৰ বি কৰ্ত্তব্য
তাক কাবলৈ মই বাধ্য। তাইৰ যাতে জীৱনৰ দুখকষ্ট লাঘৱ হয়, সেইটোৱেই
মোৰ ইচ্ছা। কিন্তু কোনো প্ৰকাৰে তাইৰ ইচ্ছাত মই বাধ্য নহ'লৈ কৰিব
নোখোজে।”

“হয়! কিন্তু তাই আপোনাৰ ত্যাগ গ্ৰহণ কৰিবলৈ ইচ্ছুক নহয়।”

“এইটো একো ত্যাগ নহয়।”

“মই জানো তাইৰ এই সিদ্ধান্ত খাটাং।”

“ভেসে এই প্ৰশ্ন মোৰ আগত তোলাৰ প্ৰয়োজনেই নাই।” নেক্লিউদে
কলে।

“তাই বি সিদ্ধান্ত কৰিছে, সেইটো আপুনি স্বীকাৰ কৰি লোৱাটো তাই
বিচাৰে।”

“যিটো মোৰ কৰ্ত্তব্য, সেইটো মই নকৰোঁ। বুলি কেনেকৈ স্বীকাৰ কৰি
লওঁ? মই এই কথা কব পাৰোঁ যে মই প্ৰতিজ্ঞাবদ্ধ কিন্তু তাই মুক্ত।”

চাইমনচনে কৃত্তক নিমাত হল। তাৰপিচত তেওঁ কলে, “ভাল তেন্তে। সেই বুলিয়েই মই তাইক ক’ম। কিন্তু আপুনি নেভাবিব যে মই তাইৰ প্ৰেয়াকাজী। তাইক মই ভাল পাওঁ এই বুলি যে তাই এজনী মাজুহ। নানা দুখ-কষ্টত জৰ্জৰিত এটি প্ৰাণী। স্তন্যৰ স্তূঠাম দেহেৰে স্তগঠিত এজনী অৰল নাৰী। তাইৰ পৰা মই প্ৰতিদান বিচৰা নাই। কিন্তু মোৰ অন্তৰৰ প্ৰয়ল আশা, তাইলৈ মই অলপ সাহায্য আগবঢ়াওঁ আৰু তাইৰ দুখ-বেদনা কিছু লাঘৱ হ’ক.....।”

কথা কওঁতে কওঁতে চাইমনচনৰ কণ্ঠস্বৰত কঁপনি উঠিল দেখি নেক্লিউডভ আচৰিত হল। “অঁ হয়, কেৱল তাইৰ দুখ কষ্ট লাঘৱৰ কাৰণেই—” চাইমনচনে কলে, “তাই যদি আপুনি আগবঢ়োৱা সাহায্য গ্ৰহণ নকৰে, তাই মোৰ সাহায্য গ্ৰহণ কৰক। যদি মোৰ সাহায্য গ্ৰহণ কৰাত সন্মতি প্ৰকাশ কৰে তেন্তে বিঠাইতে তাইক কাৰাবাস দিয়ে, সেই ঠাইতে মোকো থাকিলে দিওঁলৈ মই কৰ্ত্তৃপক্ষৰ পৰা অনুমতি বিচাৰিম। চাৰি বছৰ বৰ দীঘল সময় নহয়। মই তাইৰ ওচৰতে থাকি তাইৰ কষ্ট লাঘৱ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিম.....।”

“মোৰনো আৰু কবলগীয়া কি আছে?” নেক্লিউডভে কলে, “আপোনাৰ নিচিনা এজন বক্ষক তাই বাছি উলিয়াব পৰা বাবে মই খুব আনন্দিত—।”

“সেইটো কথা আপোনাৰ পৰা মই জানিব খুজিছোঁ,” চাইমনচনে বাধা দি কলে, “আপুনি তাইক ভাল পায় আৰু তাইৰ দুখ-স্তৰিধা কামনা কৰে। সেই ফালৰ পৰা তাই মোক বিয়া কৰোৱা তাইৰ পক্ষে মঙ্গল-জনক হ’ব বুলি আপুনি বিবেচনা কৰক।”

“নিশ্চয়। নিশ্চয়!” নেক্লিউডভে একে আধাবে উত্তৰ দিলে।

“সকলো কথা তাইৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰিছে। মোৰ ইচ্ছা তাইৰ এই বেদনাক্ৰিষ্ট আত্মাই শাস্তি পাব।” শিশুৰদৰে সৰলমতীয়া ভাৱে চাইমনচনে কলে। চাইমনচনৰ নিচিনা গোমোঠা মাজুহ এজনে এনে শিশু-সুলভ সৰলভাৱে এনেকুৱা কথা ক’ব বুলি কোনেও আশা কৰা নাছিল।

লাজকুৰীয়া ভাৱত হাঁহি মাৰি, তেওঁ বহি থকাৰ পৰা উঠি গৈ নেক্লিউডভক সাৰাট ধৰি, তেওঁক এটি চুমন প্ৰদান কৰিলে।

“ভাল তাইক মই এইখিনি কথা ক’ম।” এই বুলি চাইমনচনে নেক্লিউডভৰ পৰা বিদায় লৈ আঁতৰি গল।

সোভন

“আপোনাৰ বাক এতিয়া কি ধাৰণা হৈছে। চাইমনচনৰ সঁচাই ই প্ৰেমনে ? মই তেওঁৰ পৰা এনে ব্যৱহাৰ কোনোদিনেই আশা কৰা নাছিলোঁ, আৰু ব্ৰাডিমিৰ চাইমনচনে যে এইদৰে প্ৰেমাশক্ত হ'ব, কোনোদিনে ই মোৰ সপোনৰ অগোচৰ আছিল। শিশুহুলভ ব্যৱহাৰৰ ইও এটা নিদৰ্শন। আচৰিত আৰু সঁচাই কবলৈ গ'লে, ই অতি দুখৰ কথা।” মেৰীয়া পাভল'ৱনাই কথাখিনি কৈ এটা দীঘল হমুনিয়াহ ক'ঢ়িলে।

“কিন্তু কাটুংচা.....। তাই এই সম্পৰ্কে কেনে ধাৰণা কৰিছে—তুমি কিবা জানানে কি ?” নেকলিউদে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“কাটুংচা !” এই বুলি মেৰীয়া ক্ষুদ্ৰক স্তব্ধ হল। প্ৰশ্নটোৰ যথোচিত উত্তৰ দিবলৈ তেওঁ যত্ন কৰিলে। “তাই। আপুনি জানি থ'ক, তাইৰ অত্যন্ত অধঃপতন সত্ত্বেও বৰ্তমান তাইৰ নৈতিক চৰিত্ৰ অতি উত্তম। তাইৰ মনোভাবো বেচ স্থলৰ আৰু সুকোমল। তাই আপোনাকো ভাল পায়। সঁচাই আপোনাক তাই ভাল পাবলগীয়া। আপোনাৰ লগত যে তাই জড়িত হৈ পৰিব নোখোজে, আওপাকে সেইটো আপোনাৰ মঙ্গলৰ কাৰণেহে। আপোনাৰ লগত বিয়া হোৱা মানেই তাইৰ আৰু এটা ডাঙৰ দুৰ্দশা। সেই দুৰ্দশা তাইৰ অতীত অধঃপতনতকৈও সাংঘাতিক। গতিকেই আপোনাৰ প্ৰস্তাৱত তাই কেতিয়াও সন্মতি দিব নোৱাৰে। তথাপি—তথাপি আপোনাৰ উপস্থিতিয়ে তাইৰ অন্তৰত এটা শিহবণ জগাই তোলে।”

“তেন্তে তুমি মই কি কৰা উচিত বুলি ভাবা ? মই তাইৰ চকুৰ আগৰ পৰা আঁতৰ হোৱাই ভালনে কি ?”

মেৰীয়া পাভল'ৱনাই সৰু হোৱালীৰ দৰে এটা সৰল আৰু মোহিনী হাঁহি মাৰি কলে, “হয়। আংশিক ভাৱে।”

“আংশিকভাৱে আকৌ কেনেকৈ অদৃষ্ট হয় ?”

“অ” মই কিবাকিবিহে বকিছোঁ। মই আপোনাক কওঁ সত্তৰ তাইও চাইমনচনৰ প্ৰেমত সন্মান গুৰু দিয়া নাই আৰু তাইক এই সম্পৰ্কে কোৱাও নাই। ছদ্মবে প্ৰতি ছদ্মবে আসক্ত হয়, কিন্তু ভীতিও আছে। এই বিলাক কথাৰ বাচবিচাৰ কৰিবলৈ মই উপযুক্ত নহয়। আপুনি জানেই, তথাপি

এৰেবোৰ বিষয়ত আভি সাধাৰণ লোকৰ যেনে মনোবৃত্তি, ভেওঁবো ভাভকৈ একো বেছি নহয়। ই মোৰ দৃঢ় বিশ্বাস। তেওঁ কয় যে তেওঁৰ এই প্ৰেম প্ৰেট'নিক আৰু ই তেওঁক উৎসাহিত কৰি তোলে; কিন্তু মোৰ বিশ্বাস এইবোৰ কথা সঁচা নহয়। ই কোনো নোহোৱা-নোপজা প্ৰেমো নহয়। ইয়াৰ অন্তৰালতো সেই একে ঘৃণিত সম্পৰ্ক.... ..যেনে নৱম্বৰত আৰু গ্ৰেবেটৰ কাৰণৰ।”

“তেওঁ মোৰ এতিয়া কৰ্তব্য কি?” নেক্লিউডে শুধিলে।

“মই ভাবোতে আপোনাৰ কৰলগীয়াখিনি বিভক্তকৈ তাইক কওক। খোলাখুলি ভাৱে আৰু অকপটে সকলো কথা হোৱা সদাই মঙ্গল। হওক—তাইৰ লগত কথা হওক। বাক তাইক মই মাতি দিওঁ—নহয়?” মেৰীয়াই কলে।

“অনুগ্ৰহ কৰে যদি ভালৈই হয়।”

মেৰীয়াই কাটুংচাক মাতিবলৈ ওলাই গ'ল।

এই সৰু কোঠাটোৰ ভিতৰত নেক্লিউডৰ বেতিয়া অকলশৰে আছিল, তেতিয়া এটা আচৰিত ধৰণৰ অমুহুৰ্ত্তিয়ে তেওঁৰ মন আঙুৰি ধৰিলে। ওচৰতে ডেবা দুখতাই লালকাল দি টোপনিও পৰি আছিল। তাইৰ উশাহ-নিশাহ বোৰৰ প্ৰতিধ্বনি আহি তেওঁৰ কাণত বাজি আছে। আনহাতে ওচৰৰ কোঠাৰ পৰা চিঞৰ-বাখৰ, হাই-উকমিবোৰ শাহি আহি তেওঁৰ কাণত ধুন্দিয়াই আছে।

চাইমনচনৰ উক্তিৰে তেওঁ নিজে তেওঁৰ ওপৰত আৰোপ কৰা দায়িত্ব আৰু কৰ্তব্যৰ পৰা তেওঁক মুক্ত কৰিলে। এসময়ত এই দায়িত্বৰ পৰা নিজক মুক্ত কৰা অভ্যস্ত কষ্টসাধ্য বুলি তেওঁ বিবেচনা কৰিছিল। তথাপি তেওঁৰ মনটো অলপে ভাল নেলাগিল, বৰং দুখহে পালে। তেওঁৰ ভাৱ হল যে চাইমনচনৰ প্ৰস্তাবে তেওঁৰ ঈক্ষিত অসাধাৰণ ভ্যাগৰ মহিমা কমাই পেলালে, আৰু তেওঁৰ নিজৰ আৰু অল্প লোকৰ চকুত ই মূল্যহীন হৈ পৰিল। তেওঁ নিজে এজন ভাল মানুহ হলেও, কাটুংচাৰ লগত তেওঁৰ কোনো সম্পৰ্ক নাই, অথচ তাইৰ ভাগ্যৰ লগত তেওঁ নিজৰ ভাগ্য সাজুৰি ল'ব খোজে। এনেকুৱা ভ্যাগৰ কোনো মহত্ব নাই। হয়তো সাধাৰণ প্ৰতিহিংসাৰ ভাবো ইয়াত সোমাই থাকিব পাৰে। নেক্লিউডৰ কাটুংচাৰ প্ৰতি এনে ভালপোৱা সৃষ্টি হৈছিল যে তাই আন এজনক প্ৰেম বিলাই দিব পাৰে, সেই কথা তেওঁ ভাবিবই নোৱাৰে।

কাটুংচাই কাৰাগাৰভোগ কৰাৰ কাৰোৱাৰত, সেই ঠাইতে বসবাস কৰাৰ এটা আঁচনি তেওঁ কৰি আহিছিল। বৰ্তমান তেওঁৰ দেই মতলবটো ওলটপালট

খটিল। যদি ভাই চাইমনচনক বিয়া কৰায়, তেন্তে তেওঁ সেই ঠাইত থকাৰ আৰু কোনো প্ৰয়োজনই নহ'ব। গতিকেই তেওঁৰ জীৱনৰ এটা নতুন ধাৰা ঠিক কৰি লোৱা তেওঁৰ দৰকাৰ হৈ পৰিল।

তেওঁৰ জানি নিচিগাকৈ আহি থকা এই ভাৱবোৰ কঁছিয়াই চাবলৈ সময় পোৱাৰ পূৰ্বেই ওচৰৰ কয়লী থকা কোঠাটোত ভয়তৰ গোলমাল সৃষ্টি হ'ল আৰু ইতিমধ্যে দৰজাখন খুলি কাটুংচা সোমাই আহিল।

গহীনাৰি খোজদি ভাই নেক্লিউদৰ ওচৰ পালে।

“মৰীয়া পাভ'লৰনাই মোক পঠাই দিছে।” ভাই কলে।

“হয়, ভোমাৰ লগত মোৰ অলপ কথা আছে। বহা। ক্লাভিমিৰ চাইমনচনে মোৰ আগত এটা প্ৰস্তাৱ দাঙি ধৰিছে।”

ভাই হাত দুখন কোলাত থৈ মজিয়াতে সম্পূৰ্ণ শান্তভাৱে লেপেটা পাৰি বহিলে। কিন্তু নেক্লিউদে চাইমনচনৰ নাম উল্লেখ কৰাৰ লগে লগে ভাইৰ মুখখন বঙা পৰিল।

“তেওঁ আপোনাৰ আগত কি কৈছে?” ভাই সুধিলে।

“তেওঁ তোমাৰ পাণিপ্ৰাৰ্থী।”

ভাইৰ মুখখনত এটা বিস্ময়ৰ ছাঁই যেন ততালিকে আগুৰি ধৰিলে। ভাই কোনো উত্তৰ নিদি মূৰটো তললৈ নমাই ভাবিবলৈ ধৰিলে।

“তেওঁ সেই কাৰণে মোৰ অনুমতি নাইবা উপদেশ বিচাৰিছে। তেওঁক মই পৰিকাৰ কৈছো যে ই সম্পূৰ্ণ তোমাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে। গতিকেই এই সম্পৰ্কে তুমিয়েই সিদ্ধান্ত লব লাগিব।”

“আ—হ্! এইবিলাক কথাৰ অৰ্থ কি? মই কি সিদ্ধান্ত কৰিম?” ভাই গোজগোজাঠি উঠিল আৰু এটা অদ্ভুত ভাৱে তেওঁৰ ফালে চাই থাকিল। ভাইৰ এনে চাবনিৱে তেওঁৰ অন্তৰত সদায় আচৰিত ধৰণৰ আঘাত দি যায়। ছয়ো নীৰৱ। উভয়ৰে চাৰি চকুৰ মিলন। এই চকুৰ চাবনিৱে যেন উভয়ৰ অন্তৰত ভাবৰ বিনিময় ঘটালে।

“তুমি এটা সিদ্ধান্ত কৰিবই লাগিব।” নেক্লিউদে পুনৰ কলে।

“মই কি সিদ্ধান্ত কৰিম। যি হয় লাগে হৈয়েই আছে। বহুদিনৰ আগৰ পৰাই হৈ আছে।”

“নহয়। ক্লাভিমিৰ চাইমনচনে যি প্ৰস্তাৱ দিছে, সেই প্ৰস্তাৱ তুমি গ্ৰহণ কৰিবানে নকৰা ভাব এটা সিদ্ধান্ত লবই লাগিব।” নেক্লিউদে কলে।

“মোৰ বিয়াৰ কোনো অৰ্থই নাই। মই কাৰ পত্নী হয়? মই এতিয়া বড়-
প্ৰাপ্ত এজনী সাধাৰণ কয়লী। ব্ৰাভিমিৰ চাইমনচনক মই ধ্বংসই বা কৰিব
কিয়?” তাই কপালধৰ ঘোণা কৰি কলে।

“যদি তুমি বড়ৰ পৰা মুক্তি পোৱা?”

“নেলাগে। মোক একো নেলাগে। মই অকলশৰেই থাকিম। মোৰ
আৰু কবলগীয়া একো নাই।” তাই কোঠাৰ পৰা ওলাই যাবলৈ ধিয়
হল।

গুৰু

কাটুংচাক পিচে পিচে নেক্লিউদভো সেই সৰু কোঠাটোৰ পৰা ওলাই
আছিল। ইতিমধ্যে বন্দীবিলাকৰ মাজত এটা ভাত্ৰ উদ্বেজনাত সৃষ্টি হল।
নবাটভৰ অভ্যাস আছিল সকলো কথাৰে চকু দিয়া, সকলো কথা জনা আৰু
খা-খবৰ দিয়া। তেওঁ হঠাৎ এটা খবৰ আনিলে যি খবৰ পাই আটাইবিলাক
বন্দী উৎসুক হৈ পৰিল। খবৰটো হল এই যে তেওঁ দেৱাল এখনত, বিপ্লৱী
পেতালিনে লিখি থৈ যোৱা টোকা এটা দেখিবলৈ পাইছে। তেওঁ চাৰিবছৰ
সভ্ৰম কাৰাদণ্ড পাইছিল আৰু সকলোৰে ধাৰণা আছিল যে তেওঁ কেতিয়াবাই
কাৰা অঞ্চল পালেগৈ। কিন্তু টোকাটোৰ পৰা বুজিব পৰা গ’ল যে অলপতে তেওঁ
এই বাটেদিয়েই কিছুমান কয়লীৰ লগত পাৰ হৈ গৈছে। টোকাটোত লিখা
আছে; “গত ১৭ আগষ্ট তাৰিখে মই কয়দি বিলাকৰ লগত আছিলোঁ। দলটোত
অকল ময়েই একমাত্ৰ ৰাজনৈতিক বন্দী। নেভেৰভো মোৰ লগত আছিল।
কিন্তু কজন চহৰত পৰগলাফাটেকত তেওঁ আত্মহত্যা কৰিলে। মোৰ বৰ্তমান
ভাল। আশা কৰোঁ বাকী সকলোৰে ভাল।”

আটাইবিলাকে পেতালিনৰ অৱস্থাৰ কথা আৰু সম্ভাৱ্য আত্মহত্যাৰ কাৰণ
সম্পৰ্ক আলচ কৰিবলৈ ধৰিলে। কেৱল ক্ৰৌলৎসৱ নীৰৱে আছে, আৰু একেধৰে
সম্ভৱ ফালে চাই আছে।

“মোৰ স্বামীয়ে কৈছিল যে নেভেৰভ পল আৰু পিটাৰ দুৰ্গত থাকোঁতে তেওঁৰ
এটা কল্পনা আছিল।” বৰ্ট্‌চেভাই কলে।

• “হয়। তেওঁ আছিল এজন কবি আৰু সপোন বিলাসী। এনেকুৱা মানুহ
নিৰ্জৰ্ন ফাটেক খাবলৈ অপৰাধ হয়।” নৱছৰভে কলে। “মই যেতিয়া

নিৰ্জন কাৰ্টেকড আছিলোঁ, তেতিয়া মই নানা চিন্তা কৰি মন চিলাই বিফিঙ। মই গোটেই দিনটো এটা নিয়মানুৰূপিতাৰ মাজেদি চলি য়াওঁ। ফলত আমাৰাসে যোৰ দিনবোৰ পাৰ হৈ যায়।”

“আক ভোমালোকেনো নোৱাৰিবা কিয়? হোক যেতিয়া ভলাবদ্ধ কৰি থয়, মই তেতিয়া ভালেই পাওঁ।” নবাটভে কলে। তেওঁৰ উদ্দেশ্য যাতে তেওঁৰ লগৰীয়াবিলাকে অলপ সাহস পায় আৰু হতাশা দূৰ হয়। “বি দানুহে সকলো কথাত ভয় পায়, তেনে মানুহ গ্ৰেপ্তাৰ হলে আনকো বিপদত পেলায়। শেষত সকলো কাম পণ্ড কৰি জেলত বন্দী হয়। সকলো দায়িত্ব পৰা নুস্ত হৈ চিপাবেট-বিডি খাই দিন কটায়।”

“তুমি ভালকৈ তেওঁক জানানে কি?” মেৰীয়া পাড্‌লবনাই, জীলংসৱৰ অনুখত শুকাই থকা মুখখনলৈ লক্ষ্য কৰি কলে।

“নেভেৰভ এজন সপোন বিলাসী।” জীলংসৱে দীঘল উশাহ এটা টানি কলে, ‘নেভেৰভ এনে এজন মানুহ আছিল আৰু আমাৰ দুবৰীজনে কোৱাবদৰে তেনে মানুহ পৃথিবীত বিৰল। হয়, তেওঁ নিখুঁল চৰিত্ৰৰ মানুহ। দেখিলেই তেওঁৰ মন বুজিব পাৰি। কেতিয়াও মিছা নকয়। সবল আৰু স্কোমল অন্তৰ। জটিল প্ৰকৃতি কিন্তু তেওঁৰ উপাখ্যান উলিয়াই লাভ কি?’ ক্ষন্তেক নৌববে থাকি তাৰপিচত জীলংসৱে ধঙেৰে কলে, “আমি প্ৰথমে বাক-বিতণ্ডা কৰোঁ মানুহক শিক্ষিত কৰি তুলিবৰ কাৰণে। তাৰপিচত সামাজিক ৰূপ পৰিবৰ্তন কৰা দৰকাৰ, নে প্ৰথমেই জীৱনক ৰূপ পৰিবৰ্তন কৰা প্ৰয়োজন, আৰু পিচত আমি বিতৰ্ক কৰোঁ, আমাৰ সংগ্ৰামৰ ৰূপ কেনে হোৱা প্ৰয়োজন; শান্তিপূৰ্ণভাৱে প্ৰচাৰ চলাই যোৱা, নে বন্দুকৰ গুলি মাৰি ভীতি প্ৰদৰ্শন কৰা। এইবোৰ কৈয়েই আমি চিঞৰ-বাখৰ লগাওঁ, কিন্তু আমাৰ মজ্জা বিলাকে এনে তৰ্ক-বিতৰ্ক নকৰে, সিহঁতে নিজৰ কাম কৰি যায়। সিহঁতে ন মানুহেই মৰক বা হেজাবেই মৰক, তালৈ পৰোৱাই নকৰে। আৰু সিহঁত মানুহবোৰ কেনে ধৰণৰ হয়—সিহঁতে আটাইতকৈ প্ৰেৰ্ত মানুহজন মৰিলেও কোনো অস্থতাপ নকৰে। ‘হাৰ্জেনে’ কয় যে ‘ড্ৰিচেৰিট’ সকলে যেতিয়া কাৰ্য্যকলাপ বন্ধ কৰিলে, তেতিয়া সমাজ এথাপ তললৈ গ’ল। মই কি এনেদৰেই ভাবিম? তাৰ পিচত হাৰ্জেনৰ নিজৰ আৰু অনুগামীবোৰৰো কাৰ্য্যকলাপ নাইকিয়া হল আৰু এতিয়া আহিল নেভেৰভ্.....”

“সিহঁতৰ সকলোকে পুলিয়ে পোখাই উঘালি পেলোৱা সম্ভৱ নহয়।”
উজ্জ্বলসেবে নবাটভে কলে, “বিহু গুটিৰ বীজ কিছুমান সদাই থাকি যাব।”

“নহয়। সিহঁতৰ ঐতিহ্য আৰু দয়া নেদেখুৱালে সিহঁত থাকিব নোৱাৰে।”
ক্ৰীলংসেবে জোৰেৰে কলে। “বাক মোক চিগাৰেট এডাল দিয়া।”

“নহয়। আনাটলি, তোমাৰ কাৰণে চিগাৰেট খোৱা বেয়া।” মেৰীয়া
পাভলদনাই কলে। “নেলাগে—চিগাৰেট খাব নেলাগে।”

“আহ। এইবোৰ বাৰ দিয়া।” খংমুৱা হৈ ক্ৰীলংসেবে কলে। ভাবপিচত
চিগাৰেট এডাল জ্বলালে কিন্তু ততালিকে তেওঁ কাহত ঠাৱনি নোপোৱা
হল। কাহ এবাৰ পিচত আকৌ কলে, “আমি যি কৰিছোঁ ই যথেষ্ট নহয়।
আমি সকলোৱেই ঐক্যবদ্ধ হোৱা উচিত।... যাতে সিহঁত ধ্বংস হয়।”

“কিন্তু সিহঁতো মানুহ।” নেক্লিউদে কলে।

“নহয়! সিহঁতক মানুহৰ লেখত লব নোৱাৰি। সিহঁতে যি কৰিছে, সেই
বিলাক মানুহৰ কাম নহয়। শুনিছোঁ বোলে সিহঁতে এবিধ বোমা আৰু বেলুন
তৈয়াৰী কৰিছে। হয়, এনেকুৱা এটি বেলুনত উঠি সিহঁতৰ ওপৰত গুলিৰ দৰে
বোমা সিঁচি দিয়া প্ৰয়োজন যাতে সিহঁত সবংশে ধ্বংস হয়। হয় - কিয়নো...।”
তেওঁ আৰু কিছু কব খুজিছিল; এনেতে ভীষণ কাহ হৈ, উশাহ বন্ধ হোৱাৰ
উপক্ৰম হল। মুখখন বগা হৈ পৰিল আৰু মুখৰ পৰা তেজ ববলৈ ধৰিলে।
নবাটভে বৰফ অলপ আনিবলৈ দৌৰ দিলে। মেৰীয়া পাভলদনাই দৰব
এপালি মুখত ঢালি দিলে। কিন্তু দীঘল দীঘল উশাহ টানি মেৰীয়াক তেওঁৰ,
শুকান হাতখনেৰে ঠেলা মাৰি চকু ছুটি মুদি দিলে। বৰফ আৰু ঠাণ্ডা পানী থাই,
যেতিয়া তেওঁ অলপ সকাহ পালে, তেতিয়া বিচ্যুত তেওঁক গুৱাই দিয়াৰ লগে
লগে তেওঁৰ টোপনি আহিল। নেক্লিউদে সকলোৰে পৰা বিদায় লৈ, তেওঁৰ
কাৰণে অপেক্ষা কৰা চাক্সেণ্ট জনৰে সৈতে ওলাই আহিল।

কয়দীবোৰ ইতিমধ্যে টোপনি গ'ল। গতিকেই পৰিবেশ শান্ত হল।
কোঠাৰ ভিতৰত শুৱলৈ ঠাই নথকাত, বহু কয়দীয়ে খেল পাৰি বাহিৰ
বাৰাণ্ডাত গুই আছে।

জেলৰ পৰা ওলাই নেক্লিউদে এটা দীঘল উশাহ টানিলে।

উনৈশ

মুকলি আকাশ, ভাবাবিলাক জিলিকি উঠিছে। বাটটো ভালেই যদিও কেইবা ঠাইতো বোকা আছে। নেকলিউদত হোটেললৈ ঘূৰিল আৰু এন্ধাৰতে খিবিকী এখনত ঢকা দিলে। সেই বহল বুকুৰ মজতুৰজন ওলাই আহি দৰজা খুলি দিয়াত, তেওঁ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। পাচফালে শুই থকা পৰিচাৰিকা সৰলৰ নাকৰ আৱাজ আহি কাণত পৰিছেহি। চোড়ালত বান্ধি ধোৱা ধোঁৱাবোৰে ঘাঁহ পাঙলি আছে। নেকলিউদতে সাজপাৰ সোলোকাই, তেওঁৰ চামৰাৰ কোটটো চোকাখনৰ ওপৰতে পেলাই বহি পৰিল আৰু দিনটোৰ ঘটনাবোৰৰ কথা ভাবিবলৈ ধৰিলে।

কাটুংচা আৰু চাইমনচনৰ লগত হোৱা কথা-বতৰা আছিল বিলাক আকস্মিক আৰু অভিশয় গুৰুত্বপূৰ্ণ। গতিকেই সেইবিলাক কথা তেওঁ ভেড়িয়াই পৰ্যালোচনা নকৰিলে। এই সম্পৰ্কত তেওঁৰ অৱস্থা অতি ভটল আৰু অনিশ্চিত, গতিকে বিষয়টো তেওঁ মনৰ পৰা আঁতৰাই ধলে।

সেইদিনা তেওঁ এটা ককণা দৃশ্য দেখি আহিছিল যে এটা ল'ৰাই কয়দী এটাৰ আঁঠুত মূৰ দি জেকা মাটিতেই শুই আছিল আৰু ওচৰতে চৰিয়া এটাৰ পৰা নাক কৌচণাই যোৱা জুৰ্গন্ধ আহি আছিল। এই দৃশ্য বাবে বাবে মনত ভাহি উঠাত তেওঁৰ গা শিয়ৰি উঠে। কোনো প্ৰকাৰেও এই বীভৎস দৃশ্যৰ প্ৰতিচ্ছবি তেওঁ মনৰ পৰা দূৰ কৰিব পৰা নাই।

কেতিয়াবা হয়তো বহু দূৰৈত, কোনোবা ঠাইত, মানুহে মানুহৰ ওপৰত অমানুহিক অত্যাচাৰ উৎপীড়ন কৰা কথা শুনা যায়। কিন্তু তিনি মাহ ধৰি নিজৰ চকুৰ আগত এনেবোৰ অমানুহিক-অত্যাচাৰ, অবিচাৰ আৰু বৰ্জবতা, অহৰহ দেখি থকা এটা সম্পূৰ্ণ বেলেগ কথা। এনেবোৰ ঘটনাই নেকলিউদতৰ মনত ভীৰু আঘাত কৰে আৰু প্ৰতিক্ৰিয়া ঘটায়। এই তিনি মাহৰ ভিতৰত তেওঁ বহুবাৰ নিজকে নিজে এই প্ৰশ্নবোৰ কৰিছে।

‘লোকে চকু নিদিয়া বা নেদেখা ঘটনাবোৰ মই কিয় দেখেঁ? মই কি পাগল! নতুবা বি এনেবোৰ উৎপীড়ন বা বৰ্জবতা সংঘটিত কৰিছে, সিহঁতেই পাগল নে কি? অথচ মই বিবোৰ অন্তায় বা সাংঘাতিক কাম বুলি ভাবোঁ।

সিহঁতে অনায়াসে সেইবোৰ কাম কৰি যায় আৰু নিজৰ কৰ্তব্য বুলিয়েই কৰি যায়। তেন্তে সিহঁতৰে পাগল এই কথা কেনেকৈ বিশ্বাস কৰা যায়? আৰু যোৰ? মোৰতো চিন্তাত কোনো ব্যাঘাত ঘটা নাই। তেন্তে মইনো পাগল বুলি কেনেকৈ ধৰোঁ? এনেবোৰ চিন্তাই তেওঁৰ মনত খলক লগাবলৈ ধৰিলে।

গত তিনিমাহত যিবোৰ ঘটনাই তেওঁৰ মনত দকৈ ছাপ বহুৱাইছিল, সেই ঘটনাবোৰ এনে ধৰণৰ।

চৰকাৰী হুকুমৰ দ্বাৰা বা আদালতৰ বিচাৰৰ ভেকো-ডাঙনা কৰি কিছুমান মানুহ বাচি উলিওৱা হয়। এই মানুহবোৰৰ ভিতৰত থাকে কিছুমান ভয়াতুৰ, কিছুমান খঙাল, কিছুমান অলপতে উত্তেজিত হোৱা, কিছুমান গুণী আৰু কিছুমান অতি বলিষ্ঠ যদিও বুদ্ধিহীন আৰু অসাৱধান। এই মানুহবোৰ বাহিৰৰ মুক্ত মানুহবোৰতকৈ অলপো বেছি বিপজ্জনক নহয়। অথচ ইহঁতক হয় কাকৰগৰত সন্মাই ধোঁৱা হয়, নহয় চাইবেৰীয়ালৈ নিৰ্বাসন দিয়া হয়। চাইবেৰীয়াৰ এটা অদ্ভুত পৰিবেশত, ইহঁতক অনেক মাহ বা বছৰ, সিহঁতৰ পৰিয়ালৰ পৰা বিচ্ছেদ ঘটাই, কৰ্মহীন অলস অৱস্থাত থাকিবলৈ বাধ্য কৰা হয়। সৰ্ব-সাধাৰণ মানুহৰ জীৱনৰ কাৰণে যি নৈতিক আৰু প্ৰাকৃতিক পৰিবেশৰ আৱশ্যক, তাৰ লেশ মাত্ৰও নাই। এয়ে হল প্ৰথম ঘটনা।

দ্বিতীয়তঃ, এই ঠাই বিলাকত এই মানুহবোৰক অত্যন্ত জঘন্য আৰু মৰ্যাদা হানিকৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। কিছুমানৰ ভৰিত শিকলি লগাই থোৱা হয়, কিছুমানৰ মূৰ খুৰাই দিয়া হয় আৰু কিছুমানক লজ্জা নিবাৰণৰ কাৰণে যৎসামান্য কাপোৰ এডোখৰো দিয়া নহয়। আনকি দুৰ্জলী মানুহবোৰক এটা সুজীৱন বাপন কৰাৰ ইচ্ছা আৰু মানুহৰ সাধাৰণ মৰ্যাদা জ্ঞানৰ পৰাও সিহঁতক বঞ্চিত কৰা হয়। সিহঁতৰ লজ্জা নিবাৰণৰ চেষ্টা নাইকিয়া হয় আৰু জনমতৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাশূন্য হৈ পৰে।

তৃতীয়তে, সিহঁতক আবদ্ধ কৰি ৰখা এই ঠাই বিলাকত সংক্ৰামক ব্যাধিৰ কাৰণে প্ৰতি মুহূৰ্ত্ততে সিহঁতৰ জীৱন বিপন্ন হয়। তৰুপৰি সদাই মাৰ-কিল খাই সিহঁতৰ এনে মনোবৃত্তি গঢ়ি উঠে যে সিহঁতৰ ভিতৰত আটাইতকৈ শ্ৰেষ্ঠ আৰু নৈতিকতা বোধ থকা লোকৰো কেৱল আত্মবক্ষাৰ কাৰণে অতি নিচুৰ কাম কৰিবলৈকো সন্মত বোধ নহয়।

চতুৰ্থতে এই মানুহবোৰক সমাজৰ একশ্ৰেণী অধঃপতিত চোৰ, ডকাইত

বহুবাঁচ, ব্যক্তিচাৰী, হত্যাকাৰী আদি মানুহৰ লগত একলগে থাকিবলৈ বাধ্য কৰোৱা হয়। কলত বিবিলাক মানুহ ভেটিয়াও হুঁনীতিগ্ৰস্ত বা অধঃপতিত হোৱা নাছিল, ইহঁতৰ সংসৰ্গত সেই মানুহবোৰো তুবন্ত নষ্ট হৈ পৰে।

পঞ্চমতঃ, এই মানুহবোৰৰ ওপৰত যি বৰ্কৰোচিত অমানৱিক অত্যাচাৰ কৰা হয়, সেই উৎপীড়ন নিৰ্যাতনবোৰ সজ্জ কৰাই নহয়, বিশেষ উদ্দেশ্য পূৰণার্থে চৰকাৰে তাৰ আদৰ্শগীহে জনায়। এই অত্যাচাৰবোৰ যে চলোৱা হ'ব, সেইটো সিহঁতৰ মনত আৰু দঠৈ বহুৱাই দিয়া হয়, আবাল-বৃদ্ধ-বনিতাক বেত আৰু লোহাৰ ডাঙৰে মাৰপিট কৰা, পলবীয়া কয়লীক জীৱিত বা মৃত অৱস্থাত, খৰি আনিবলৈ পুৰস্কাৰ ঘোষণা কৰা, স্বামী আৰু স্ত্ৰীৰ মাজত বিচ্ছেদ কৰি থকা, পৰত্নী আৰু পৰ স্বামীৰ লগত কাম চৰিতাৰ্থ কৰা আৰু প্ৰয়োজনমতে গুলিয়াই হত্যা কৰা বা ফাঁচি দিয়া, ইত্যাদি অত্যাচাৰে ইহঁতৰ ওপৰত চলাই যোৱা হ'ল দৈনন্দিন ঘটনা, গতিকে স্বাধীনতা হেৰুৱা আৰু সদাই অত্যাচাৰ ভোগ কৰা এই মানুহবোৰৰ মজ্জাগত হয় যে সিহঁতেও এনেধৰণৰ হিংসা, অত্যাচাৰ বা ব্যভিচাৰ কৰা কোনো দোষগীৰ নহয়। সিহঁতক অধঃপতিত আৰু পাপ-পাৰ্জ্বল কৰিবৰ উদ্দেশ্যে এই অত্যাচাৰবোৰ ইচ্ছাকৃত ভাবেই কৰা হয়। কলত অবাধগতিত এই পাপ আৰু অধঃপতন মানুহৰ মাজত সংক্ৰামক ব্যাধিৰ দৰে ব্যাপি পৰে।

কাৰাগাৰ আৰু জিৰণি শিবিৰবোৰৰ অৱস্থাৰ পৰ্যালোচনা কৰি নেকাল-উদন্তে ভাবিলে, "ই নিশ্চয় এটা সমস্তাৰ বিষয়। বহু মানুহক এইদৰে বৰ্কৰ আৰু পশুৰ শাৰীলৈ নমাই নিয়া, ই হল শ্ৰেষ্ঠ উপায়। লাথ লাথ মানুহক জেললৈ অনা হয় আৰু সিহঁতৰ ওপৰত নানান অত্যাচাৰ চলাই কাণ্ডজ্ঞানহীন পশুত পৰিণত কৰা হয় আৰু পুনৰ সমাজক কলুষিত কৰিবৰ কাৰণে এৰি দিয়া হয়।

টাইমুন, একাটাবিনবুৰ্গ, ভমন্ধৰ কাৰাগাৰ আৰু জিৰণি শিবিৰ বোৰত কাৰাদণ্ডেৰে দণ্ডিত হোৱা মানুহবোৰ এইদৰে অধঃপতিত হোৱা নেক্সিউদন্তে নিজেই দেখিছিল। সাধাৰণ জীৱজন্তু বিশ্বাসী মানুহবোৰেও, নৈতিক চৰিত্ৰ হেৰুৱাই জেল-পৰকা এৰি নতুন মানুহ সৃষ্টি হৈছে। ইহঁতৰ বিশ্বাস যে যদি লাভজনক হয়, তেন্তে মানুহক সকলো ধৰণৰ অত্যাচাৰ কৰিব পাৰি।

কাৰাবাসত নিৰ্যাতিত হৈ আৰু সিহঁতৰ নিজৰ জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰ পৰা সিহঁতে এই কথা বুজিছিল যে জীৱিয়ান পিচ্ছা আৰু প্ৰচাৰক সকলে বিবোধ-নীতি-নিয়ম, মানুহৰ প্ৰতি মানুহে যেনে ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে, ইত্যাদি কথা

প্ৰচাৰ কৰে, সেইবোৰ নীতি-নিয়ম সিহঁতৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ কৰা নাই। গতিকেই সিহঁতেও এনে নীতি-নিয়ম পালন কৰাৰ কোনো আয়ত্তক নাই। বহু কয়দীৰ ওপৰত এনে প্ৰভাৱ পৰা নেকলিউদে নিজেই দেখিছিল। কিয়নো, তাৰচ, মাৰ্কাৰ আদি বহু মানুহ এইদৰে নীতিজ্ঞানশূন্য হৈ পৰিছিল। তেওঁ এনেকুৱা ঘটনাও জানিছিল যে বৰ্ষৰত পৰিণত হোৱা এটা কয়দীয়ে জেলৰ পৰা পলায়ন কৰোঁতে তাৰ লগৰীয়া এটাক ফুচুলাই লৈ গৈছিল আৰু পিচত সি লগৰীয়া জনক হত্যা কৰি তাৰ মাংস ভোজন কৰিছিল। সাংঘাতিক কথা হল এই যে এইটোৱেই একমাত্ৰ ঘটনা নহয়। এনেকুৱা মনুষ্য-মাংস ভোজন কৰা ঘটনা বাবে বাবে খটিছিল।

বাছিয়াৰ কাৰাগাৰ বিলাকত এইদৰে বহুবকে বহুৰ ধৰি নিৰ্যাতন চলোৱাৰ ফলতেই, এনেকুৱা মনুষ্য-মাংসভোজী পশুৰ সৃষ্টি হৈছিল। ইহঁতে যেন *নিংসেৰ নতুন দাৰ্শনিক মতবাদহে গ্ৰহণ কৰিছিল; কিয়নো নিংসেৰ মতে অকৰণীয় একো নাই। প্ৰথমে যেন এই মতবাদ জেলৰ কয়দীৰ মাজত প্ৰচাৰ হৈ, পিচত বাশিয়াৰ জনতাৰ মাজতো ব্যাপি পৰিছে।

এই নিৰ্যাতন চলোৱাৰ সপক্ষে যুক্তি দাঙি ধৰা হয় যে, সমাজ বিৰোধী কাম-কাজবোৰ অৰ্থাৎ বিভিন্ন ধৰণৰ অপৰাধবোৰ বন্ধ কৰিবৰ কাৰণে আৰু কয়দীবোৰৰ চৰিত্ৰ সংশোধনৰ কাৰণে এইবোৰ কৰা হৈছে। নিংসেৰ গ্ৰন্থখনত কোৱাৰদৰে 'আইন সজ্ঞাত প্ৰতিশোধ' লোৱা হৈছে। কিন্তু বাস্তৱত ইয়াৰ ফলাফল সম্পূৰ্ণ ওলোটা হৈছে। অপৰাধ বন্ধ হোৱাতকৈ ক্ৰমে বৃদ্ধি হৈছে। কয়দীবোৰে ভয় খাওক চাৰি সিহঁত আৰু উৎসাহিত হৈছে। (বহু মাংসভোজী বৰ্ষৰবোৰ পুনৰ জেললৈ ঘূৰি আহিছে।) সিহঁত সংশোধিত হ'ক চাৰি অপৰাধ কৰাৰ প্ৰযুক্তি বৰং বেছিকৈ মজ্জাগত হৈছে।

'তেনেহলে এইবোৰ কিয় কৰা হৈছে?' নেকলিউদে নিজকে নিজে প্ৰশ্ন কৰিলে, কিন্তু তাৰ উত্তৰ তেওঁ একোৱেই উলিয়াব নোৱাৰিলে।

কিন্তু আচৰিত কথা এই যে এই কাৰাবাসত থকা অভিশপ্ত মানুহবোৰক অকস্মাতে ঘটনাচক্ৰত নাইবা তুলন্ত এই নিৰ্যাতন বিলাক চলোৱা নাই। নাইবা এবাৰ বা এদিন চলাইও বন্ধ কৰা নাই। শতাব্দী ধৰি এই নিৰ্যাতন উৎপীড়ন চলাই থকা হৈছে। কেৱল তথাং এয়ে যে আগতে নথ কান্দি দিয়া

* এজন জাৰ্মান দাৰ্শনিক।

হৈছিল নাইবা কাণ কটা হৈছিল ; কিন্তু এতিয়া লোহাৰ শিকলিৰে বন্ধা হৈছে, লোহাৰ জিঞ্জীৰী লগাই মাৰপিট কৰা হৈছে নাইবা হাতকেৰেয়া লগাই ঘোঁথা-গাড়ী বা ভাপ নাবত উঠাই চাইবেবিরালৈ নিকৰান দিয়া হৈছে ।

কিছুমান বিবৰাই কয় যে এনেকুৱা উৎপীড়ন বিলাক চলাব কাৰণ হল যে কাৰাগাৰবিলাকত বন্দী বিলাক বখাৰ জুৰায়েহা নাই । যদি আধুনিক ধৰণৰ কাৰাগাৰ তৈয়াৰ কৰা যায়, তেন্তে সকলো লুপ্তল হৈ যাব । নেক্লিউনভে এই যুক্তিত সন্তুষ্ট হ'ব নোৱাৰে ।

জেলাবিলাকৰ সম্পৰ্কে নেক্লিউনভৰ এতিয়া প্ৰত্যক্ষ আভ্যন্তৰীণ হল । তেওঁৰ ধাৰণা হল যে কয়দীবিলাকে মদখোৱা, জুৰাখেলা, নিৰ্ভৰ হোৱা, সাংঘাতিক অপৰাধ কৰা আনকি মহুশা-মাংসভোজী হোৱা, ঘটনাবিলাক আকস্মিক নহয় । নাইবা অধঃপতিত ছুঠ ছুৰ্ভবোৰৰ লগত থকাৰ কাৰণেও হোৱা নাই । (কিছুমান মুখ বৈজ্ঞানিকে এনেধৰণৰ ব্যাখ্যা দি চৰকাৰক সমৰ্থন জনায় ।) আচল কথা মাহুহে মাহুহক শাস্তি দিবৰ ক্ষমতা আছে, এনেকুৱা ভুল দৃষ্টিভঙ্গিৰ পৰাই অনিবাৰ্য্য ফল স্বৰূপে এনে অৱস্থা সৃষ্টি হৈছে । নেক্লিউনভে দেখিছিল যে নৰ-মাংসভোজী বিলাকৰ সৃষ্টি কোনো জলাহ ঠাইত হোৱা নাছিল, সিহঁত সৃষ্টি হৈছিল মজী মহলৰ বিভিন্ন কামৰাত, চৰকাৰী নগৰ বিলাকত আৰু মূল ঘটনাটো ঘটিছে সেই জলাহ ঠাইত ।

উদাহৰণ স্বৰূপে তেওঁ দেখিছিল যে তেওঁৰ তিনিদেৱককে ধৰি, সকলো উকীল বেৰিষ্টাৰ আদি আইনজ্ঞ ব্যক্তিৰ আৰু অৰ্দালিৰ পৰা মজীলৈকে সকলোৰে শ্ৰায় নীতিৰ কাৰণে বা মাহুহৰ মজলৰ কাৰণে কোনো দৃষ্টিভঙ্গি বা ধাৰাবণা নাই । তেওঁলোকে মৌখিক ভাৱেহে শ্ৰায় কৰাৰ কথা কয় । তেওঁলোকক লাগে কেৱল টকা । টকা পালেই তেওঁলোক সন্তুষ্ট, এইবোৰ ওলাই থকা কথা ।

এইদৰে বহু কথা ভাবিচিন্তি প্ৰায় প্ৰথম কুৰুবাৰ ডাক দিয়াৰ সময়ত নেক্লিউনভৰ টোপনি আহিল ।

কুৰি

নেক্লিউদড শুই উঠাৰ পূৰ্বেই হোটেল পৰিচাৰক বিলাক বাহিৰলৈ ওলাই গ'ল। হোটেলৰ মালিক মহিলা গৰাকীয়ে তেওঁৰ ঘামি থকা ডিঙিটো কমাল এখনেৰে মচি মচি নেক্লিউদডক খবৰ দিলে যে চিপাহী এজনে তেওঁক লগ পাবৰ কাৰণে বাহিৰত অপেক্ষা কৰি আছে। চিপাহীজনে জিবণি শিবিবৰ পৰা পত্ৰ এখন লৈ আহিছে। চিঠিখন আহিছে মেৰীয়া পাড্‌লৱনাৰ পৰা। চিঠিত মেৰীয়াই লিখিছে যে ক্ৰীলংসৱৰ অস্থিত তেওঁলোকে ভবাতকৈ বহুত বেছি। 'প্ৰথমতে আমি তেওঁক ইয়াতেই থৈ যাব খুজিছিলোঁ। আৰু আমি তেওঁৰ লগত থাকিবলৈ অনুমতি বিচাৰিছিলো। কিন্তু অনুমতি পোৱা নগ'ল। গতিকেই আমি তেওঁক লগত লৈ যাম। কিন্তু আমি ভাবোঁ যে তেওঁৰ অৱস্থা আৰু বেয়াৰ ফালেহে যাব। গতিকে আগব নগৰখনত তেওঁক থৈ যাবৰ কাৰণে আপুনি ব্যৱস্থা কৰক। তেতিয়া আমাৰ ভিতৰৰ এজন তেওঁৰ লগত থাকি যাম। কিন্তু তেওঁৰ লগত থাকিবলৈ অনুমতি পাবলৈ হ'লে তেওঁৰ পত্নী হব লাগিব। গতিকেই তেওঁক মই বিয়া কৰিবলৈ বাজি আছোঁ।'

নেক্লিউদডে ডেকা মজদুৱজনক তুবন্তে ঘোঁৰা গাড়ী এখন বিচাৰি আনিবলৈ পঠাই দিলে। ইতিমধ্যে তেওঁ দ্বিতীয় চাহ কাপ খাই উঠোতেই তিনিটা ঘোঁৰা লগোৱা গাড়ী এখন টি-লি-লিং কৰি হোটেলৰ সমুখত উপস্থিত হল। নেক্লিউদডে তেওঁৰ বগবন্তখিনি বান্ধি-কুন্ধি বেগাবেগিকৈ গাড়ীত উঠাই দিলে। হোটেলৰ মালিকক পাওনা আদায় দি, তেওঁ গাড়ীত উঠিল আৰু কচোৱানটোক যিমান পাবে সিমান বেগে দৌৰাই কয়দী দলটোক ধৰিবলৈ হুকুম দিলে। গাৱৰ চৰণীয়া পথাৰৰ গেট পাৰহৈ তেওঁ দলটোৰ মালবাহী গাড়ীবোৰ আৰু বেমাৰী কয়দীবোৰ লৈ যোৱা গাড়ীবোৰ লগ পালে। গাড়ীবোৰৰ লগত কোনো বিষয়া নাছিল। তেওঁ সমুখৰ ফালে আগবাঢ়ি গ'ল। চিপাহী বিলাকে সুৰা পান কৰি আনন্দত মতলীয়া হৈ গৈ আছিল, গাড়ী আছিল বহুত। প্ৰতিখন গাড়ীত ছজনকৈ বেমাৰী কয়দী আছিল। শেষৰ তিনিখন গাড়ীত প্ৰতিখনত তিনিজনকৈ ৰাজনৈতিক বন্দী আছিল। নৱধৰম, থ্ৰেবট আৰু কল্ৰাটান্ড এখন গাড়ীত আছিল। বটচেভা, নবাটন আৰু যিজনী স্কাহ্‌হক মেৰীয়া পাড্‌লৱনাই ঠাই এৰি দিছিল, তেওঁলোক তিনিজন এখন গাড়ীত আছিল। তৃতীয় গাড়ীখনত ক্ৰীলংসৱৰ থেৰ এসোপাৰ ওপৰতে দীঘল।

দি পৰি আছে। মেৰীয়া পাভ্‌লয়না তেওঁৰ কাষতে বহি গৈছে।
 নেক্লিউদভে কচোৱানটোক গাড়ীখন বখাবলৈ কলে আৰু গাড়ীৰ পৰা নাফি
 ক্ৰীলংসৱক লগ পাবলৈ আগবাঢ়ি গ'ল। এজন মডলীয়া চিপাহীয়ে হাত
 ডাঙি কিবা এটা কৈছিল; কিন্তু তেওঁ তালৈ আগবাঢ়ি কৰি ক্ৰীলংসৱৰ
 গাড়ীখনৰ একাষে ধৰি খোজ কাঢ়ি গৈ আছে। ভেৰানোমৰ কোট এটা
 আৰু চামৰাৰ টুপী এটা পিন্ধি ক্ৰীলংসৱ দীঘল দি আছে। মুখত এখন কমাল
 আৰু মাহুহজন একেবাবে খীণাই শুকাই শেঁতা পৰিল। তেওঁৰ ধুনীয়া
 চকুৰি নিষেজ আৰু ওলাই পৰিছে, গাড়ীৰ জোকাৰণিত ঠেলাঠেলি খাই
 তেওঁ গৈ আছে। আৰু স্থিৰ দৃষ্টিৰে নেক্লিউদভৰ ফালে চাই আছে। তেওঁৰ
 স্বাস্থ্যৰ কথা সোধাত ক্ৰোধাশ্বিত হৈ চকুহে মুদিলে। গাড়ীৰ জোকাৰণি
 সহিবলৈ তেওঁ যেন সমস্ত শক্তি দিব লগা হৈছে। মেৰীয়া পাভ্‌লয়নাই
 নেক্লিউদভক দেখি এনে ইচ্ছিত দিলে যে তাৰ পৰাই তেওঁৰ স্বাস্থ্যৰ অৱনতিৰ
 ৰুখা বুজা গ'ল। তাৰপিচত মেৰীয়াই প্ৰফুল্ল মনৰে নেক্লিউদভৰ লগত কথা-
 ৰতৰা পাতিলে।

গাড়ীখনৰ কেৰকেৰনি আৰু ঘৰঘৰণিৰ মাজতো তেওঁ কথাখিনি শুনাৰ
 কাৰণে জোৰেৰে কলে, “বিয়য়াজনে বোধহয় নিজেই লক্ষিত হৈছে।
 বুজ্‌বকিনৰ হাতকেৰী খুলি দিছে। এতিয়া কেচুৱা ছোৱালীজনীক সি
 নিজেই কোলাত লৈ গৈছে। কাটুংচা আৰু চাইমনচনো তাৰ লগতে
 গৈছে।”

ক্ৰীলংসৱে কিবা এষাৰ কৈছিল; কিন্তু গাড়ীৰ আৱাজত একো বুজিব পৰা
 নগ'ল। এনেতে হঠাৎ তেওঁৰ খুব কঠিন কাহ অহাত, তেওঁৰ গৰি সমস্ত জোৰ
 দি কাহ বন্ধ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিল। নেক্লিউদভে তেওঁৰ কথা শুনিবৰ কাৰণে
 বুজা হৈ কাণ পাতিলে। ক্ৰীলংসৱে মুখৰ পৰা কমালখন শুকাই, ফুচুচাই
 কলে, “অলপ ভাল পাইছোঁ, কিন্তু ঠাণ্ডা নেলাগিলেই হল।”

নেক্লিউদভে খুব জোকাৰি শলাগিলে আৰু মেৰীয়াৰ ফালে লক্ষ্য কৰিলে
 “বাক, সেই তিনিজনৰ সমস্তাৰ কিবা সমাধান হলেনে?” এটি কীণ হাঁহি
 যাৰি ফুচুচাই, ক্ৰীলংসৱে পুনৰ কলে, “সমস্তা কিন্তু জটিল।”

নেক্লিউদভে কথাটোৰ শব্দ ধৰিব পৰা নাছিল। কিন্তু মেৰীয়া পাভ্‌লয়নাই
 বুজাই দিলে যে তেওঁ চক্ৰ, সূৰ্য আৰু পৃথিবীৰ পৰিস্থিতিৰ কথা কৈছে অৰ্থাৎ
 নেক্লিউদভ, চাইমনচন আৰু কাটুংচাৰ সমস্তাৰ কি সমাধান হল? ক্ৰীলংসৱে

মূৰ জোকাৰি শলাগিলে, বিহেতু তেওঁ খুহুটিয়া মূৰৰ গুচাৰ্ধ বুজাই দিব পাৰিলে।

“অ’ বুজিলোঁ। কিন্তু সমস্যা সমাধানৰ দায়িত্ব মোৰ ওপৰত নাই।” নেক্লিউদে কলে।

“আপুনি মোৰ গল্পখন পালেনে? আপুনি বাক কামটো কৰিব পাৰিবনে?” মেৰীয়াই প্ৰশ্ন কৰিলে।

“নিশ্চয় কৰিম।” নেক্লিউদে উত্তৰ দিলে। ক্ৰীলংসৱৰ অসুস্থতা দেখি তেওঁ ঘূৰি আহি নিজৰ গাড়ীখনত উঠিল। বাটটো বৰ ওখোৰা-মোখৰা আছিল আৰু ফলত গাড়ীৰ জোকাৰণিও বাঢ়ি গল। নেক্লিউদে গাড়ীখনৰ একাষে খামোচ মাৰি ধৰি গৈ আছে। ইতিমধ্যে কনভয়টো অতিক্ৰম কৰি তেওঁ আগ বাঢ়িল। কয়দী দলটো প্ৰায় ছয় ফালংমান পথ জুৰি গৈছে। নেক্লিউদে যোৱা বাটটোৰ বিপৰীত ফালে নীলা শাল এখন গাত লৈ কাটুংচাক যোৱা দেখিলে। ডেৰা দুখডাইও ক’লা কোট এটা পিন্ধি আৰু চাইমনচনে মূৰত টুপী এটা লগাই গৈ আছে। এই নাৰী দুগৰাকীৰ লগত চাইমনচনে কিবা এটা বিতৰ্ক লগাই গৈছে।

‘তেওঁলোকে নেক্লিউদক দেখি তিনিও নমস্কাৰ জনালে। চাইমনচনে মূৰৰ টুপীটো দাঙি গহীনাই সন্তোষ জনালে। নেক্লিউদৰ তেওঁলোকক বিশেষ কবলপীয়া একো নাছিল। গতিকেই তেওঁ আগবাঢ়ি গ’ল। ইয়াৰ পিচত ৰাস্তা ভাল পাই ঘোঁৰা গাড়ীখনে বেগাই দৌৰ দিলে।

এই ৰাস্তাটো পাইন, বাৰ্চু আদি গছ থকা এখন ডাঠ হাবিৰ মাজেদি গৈ আছে। গছবিলাকৰ হালধীয়া পাতবোৰ এতিয়াও সৰি পৰা নাই। নেক্লিউদে আধা ৰাস্তা পাৰ হৈ হাবিখনৰ মূৰ পালেগৈ। তাৰপিচত ৰাস্তাটোৰ দুয়োকাষে বহল পথাৰ। দুবৈত মঠ মন্দিৰবোৰ বিগিকি বিনিকি দেখা যায়। ডাৱৰবোৰ আঁতৰি যোৱাত আকাশ মুকলি হল। বতৰো ফৰকাল হৈ পৰিল। গিৰ্জা বিলাকৰ গিণ্টি কৰা ক্ৰছ বিলাক বেলিৰ পোহৰত জ্বলিকি উঠিল। সোঁফালে দুবৈত বৰফেৰে চাক খাই থকা পাহাৰ বিলাকো পৰিষ্কাৰ দেখা গ’ল। গাড়ীখন ক্ৰমে আগবাঢ়ি এখন ডাঙৰ গাঁৱত প্ৰবেশ কৰিলে। গাঁৱখনৰ ৰাস্তাত অদ্ভুত ধৰণৰ টুপী পিন্ধা বাছিয়ান আৰু অহু আভীৰ “মাহুহেৰে ভৰপূৰ। কিছুমানে সন্ধ্যাপান কৰি দতলীয়া হোৱা, কিছুমান শ্ৰী-পুৰুষ নিৰ্বিশেষে ৰীৰ আৰু স্থিৰ মাহুহে কেন্দ্ৰীয় ঠাই বিলাকত, বাজনা

ধৰবোৰৰ কাৰণ আৰু গাড়ীবোৰৰ ওচৰত জ্বৰ জ্বৰ হৈ কথা পাতি থকা
ৰেখা গল। ক্ৰমে মগৰখনো বিগিকি বিগিকি দেখিবলৈ পোৱা গল।

কচোৱানটোৱে বাঘজৰীত টান এটা দি ভীৰ ৰেখে গাড়ী ৰেখাবলৈ
ধৰিলে আৰু অনতিপলমে নদীৰ পাৰঘাট এটাও উপস্থিত হল। ইতিমধ্যে
বিপৰীত ফালৰ পৰা নদীৰ মাৰ নাও আহি সোঁমাজ পাইছিলহি। নদীৰ
ধৰশ্ৰোতে ভুবন্তে নাওখন টানি আনি ঘাটত লগালেহি। আৰু কুৰিখন
গাড়ী পাৰ হবৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰি আছিল। নেকলিউদঙেও বেছিপৰ
বৰ লগা নহল।

বহল বুকুৰে সৈতে হুটপুট নাৱৰীয়া জনে পৰা এডাল দলি যানি, নাওখন
পাৰৰ খুটিত বান্ধি পেলালে। নাৱত অহা গাড়ীবোৰ নামি যোৱাৰ লগে লগে
পাৰত বৈ থকা গাড়ীবোৰ নাৱৰীয়াই তুলি ললে। নাওখন গাড়ী আৰু
যোঁৰাবে ভৰি পৰিল। শেষত নেকলিউদঙৰ গাড়ীখনো উঠিবলৈ দিয়া হল,
আৰু নাৱৰীয়াই ততালিকে বাকী উঠিবলৈ থকা গাড়ীবোৰৰ গাৰোজানৰ
অহুনয়-বিনয়লৈ আওকাণ কৰি নাৱৰ গেট বন্ধ কৰি দিলে।

নাৱত সকলোৱেই নীৰৱ। কেৱল নাৱৰীয়াই বঠা মৰাৰ আৱাজ আৰু
ঘোঁৰাবোৰে খোজ সলোৱাৰ শব্দৰ বাহিৰে একো শব্দ নাযায়।

একৈশ

নেকলিউদঙে নাৱৰ কাষ এটাত থিয় হৈ নদীখনলৈ চাই আছে। দুটা
কথা তেওঁৰ মনলৈ আহিল। এটা হ'ল তিল তিলকৈ মৃত্যুৰ মুখলৈ আগবাঢ়ি
যোৱা ক্ৰীলংসৰে খঙত মূৰটো জোকাৰি উঠা আৰু আনটো হল চাইমনচনৰ
পিচে পিচে কাটুংচাই বুকু ফিৰ্দ্দাই গৈ থকা। ক্ৰীলংসৰৰ মৰিবৰ অলপো ইচ্ছা
নাছিল। তেওঁৰ এই মুমূৰ্ছ অৱস্থাই তেওঁৰ মনত খুব ছুখ দিছে। বেজাৰত
নেকলিউদঙৰ মনটো গধুৰ হৈ পৰিল। ইয়াৰ বিপৰীত দৃষ্ট তেওঁ দেখিলে
কাটুংচাৰ ক্ষেত্ৰত। তাই যেন বেচ তেজোদীপ্ত, উৎসাহী আৰু উৎফুল্ল।
চাইমনচনৰ নিচিনা এজন যাহুহৰ শ্ৰেয় লাভ কৰি, তাই শুদ্ধ আৰু সত্য পথে
যোজ দিছে। তাইৰ এই উন্নতি দেখি নেকলিউদঙে আনন্দই পাব লাগিছিল;
কিন্তু তথাপি এই দৃষ্টই তেওঁৰ মনত এটা গভীৰ প্ৰতিক্ৰিয়া ঘটাইছে, বিটো
দমন কৰিবলৈ তেওঁ সমৰ্থ হোৱা নাই।

মগৰৰ পৰা উঠি ভাহি আহি ঘণ্টা বিলাকৰ কীৰ্ণ আৰাজ-বিলাকে নেক্লিউদৰ কাণত খুলিয়াই পাৰ হৈ গৈছে। নেক্লিউদৰ কাষতে থিয় হৈ থকা গাৰোৱানজনে আৰু নাৱত থকা মাহুহ বিলাকে গিৰ্জাৰ ঘণ্টা-ধ্বনি শুনি তেওঁলোকে মূৰৰ টুপীবোৰ ডাঙি ক্ৰছ চিহ্ন আঁকি দিলে। কিন্তু নাৱৰ কাষতে থিয় হৈ থকা এজন বৃদ্ধ খোঁৰাই এই ক্ৰছ চিহ্ন দেখুৱাবলৈ অলপো ক্ৰক্ষেপ কৰা নাই। বৃদ্ধই মূৰ দাঙি নেক্লিউদৰ ফালে দৃষ্টিপাত কৰিলে। তেওঁ এটা তাপলি মৰা কোট, এটা কাপোৰৰ পাইজামা আৰু ফটা জোতা এজোৰ পিন্ধি আছিল। পিঠিত এটা ডিফাৰ জুলি।

“ককা দেউতা! আপুনি কোনো প্ৰাৰ্থনা নজনায়ে কি?” নেক্লিউদৰ গাৰোৱানজনে সুধিলে। “আপুনি যীশুৰ শুচৰত শৰণ লোৱা নাই?”

“প্ৰাৰ্থনাৰ কথা সুধিছা? কাক প্ৰাৰ্থনা কৰিব লাগে?” বৃদ্ধই তীব্ৰ স্মৰত প্ৰশ্ন কৰিলে।

“কাক প্ৰাৰ্থনা কৰিব। ভগৱানক প্ৰাৰ্থনা কৰিব লাগে।” গাৰোৱানে উত্তৰ দিলে।

“তেম্ভে, তুমি মোক দেখুৱা এই ভগৱান ক’ত আছে? পাৰিবা?”

বৃদ্ধই ইমান গহীন আৰু গুৰুত্ব সহকাৰে প্ৰশ্নটো কৰিলে যে গাৰোৱানে ধোঁত-মোং খাই গ’ল। তাৰ ধাৰণা হ’ল এই বৃদ্ধ সাধাৰণ লোক নহয়। কিন্তু মাহুহৰ আগত জবাব দিব নোৱাৰি নিমাত হৈ থাকি লাজত পৰা ভয়ত গাৰোৱানে ততালিকে প্ৰত্যুত্তৰ দিলে:

“ভগবান ক’ত আছে—নিশ্চয় তেওঁ স্বৰ্গত আছে।”

“তুমি কেতিয়াবা স্বৰ্গলৈ গৈছিলানে কি?”

“মই যাওঁ নেযাওঁ বেলেগ কথা। কিন্তু এইটো সকলোৱেই জনা কথা যে আমি ঈশ্বৰক প্ৰাৰ্থনা কৰিব লাগে।”

“আজিলৈকে কোনো মাহুহে ভগবানক দেখা নাই। কেৱল ঈশ্বৰৰ পুত্ৰ বুলি নিজক প্ৰকাশ কৰি একমাত্ৰ তেওঁৱেই ঈশ্বৰ আছে বুলি ঘোষণা কৰিছে।” চকু ঘোপা কৰি লগে লগে বৃদ্ধই উত্তৰ দিলে।

“ঐ বৃজিলেঁ। তুমি খ্ৰীষ্টিয়ান নহয়। তুমি কোনোবা গাঁত পূজা কৰা।” গাৰোৱানে উত্তৰ দিলে।

কোনোবা এজনে হাঁহি দিলে।

“ককা নেউতা! আপোনাৰনো ধৰ্ম কি?” এজন আদহীয়া লোকে
প্ৰশ্ন কৰিলে।

“মোৰ কোনো ধৰ্ম নাই। কিয়নো মই কোনো ঈশ্বৰত বিশ্বাস নকৰো।
মই কেৱল মোকেই বিশ্বাস কৰোঁ।” ততালিকে বুদ্ধই উত্তৰ দিলে।

“ভূমিনো নিজক কেনেকৈ বিশ্বাস কৰা?” বুদ্ধৰ লগত কথোপকথন কৰাৰ
চলেৰে নেফ্লিউদে প্ৰশ্ন কৰিলে, “তোমাৰ ভুলো হব পাৰে।”

বুদ্ধই মূৰ জোকাৰি দৃঢ় ভাৱে কলে, “মোৰ জীৱনত মই কোনোদিনেই ভুল
কৰা নাই।”

“তেনেহলে ইমানবোৰ ধৰ্ম থকাৰ কাৰণ কি?” নেফ্লিউদে সুধিলে।

“ইয়াৰ কাৰণ হ’ল মাহুহে নিজক বিশ্বাস নকৰি আনক বিশ্বাস কৰা। মইও
এসময়ত আনক বিশ্বাস কৰিছিলোঁ, কিন্তু ইয়াৰ ফল হল মই যেন পিণ্ডনিত
পৰি ককবকাবলৈ ধৰিলোঁ। আৰু তাৰ পৰা উদ্ধাৰ হোৱা বাস্তাৱ যেন হেৰাই
গ’ল, একে ধৰ্মৰ ভিতৰতে আকোঁ কিমান সম্প্ৰদায়। পুৰণি বিশ্বাসী, নতুন
বিশ্বাসী, ইহুদী, কেথলিক, প্ৰটেষ্টাণ্ট ইত্যাদি নানা সম্প্ৰদায়ে সদায় নিজ
গোষ্ঠীৰ প্ৰতি প্ৰশংসাত পঞ্চমুখ, গতিকেই সিহঁতে কণা কুকুৰাৰদৰে খেপিয়াই
ফুৰে। বহু ধৰ্ম থকা সত্ত্বেও মূল বস্তু (spirit) সকলোতে একেই। সেই মূল
বস্তু মোৰ গাতো আছে আৰু তেওঁৰ গাতো আছে। গতিকেই প্ৰত্যেকেই
যদি আত্মবিশ্বাসী হয়, তেতিয়াই আমি সকলোৱে এক বা একপন্থী হব
পাৰোঁ।”

বুদ্ধই চিঞৰি চিঞৰি কথাবোৰ কবলৈ ধৰিলে, যাতে তেওঁৰ কথা
সকলোৱেই শুনিবলৈ পায়।

“আপুনিবোৰ এই ধৰ্ম কিমানদিন পালন কৰিছে?”

“মই? এই ধৰ্ম পালন কৰা মোৰ অনেকদিন হ’ল। সিহঁতে মোক শাস্তি
দিয়া তেজিৰ বছৰ হল।”

“আপোনাকনো কেনেকৈ শাস্তি দিছে?”

“বীভূত যেনেকৈ শাস্তি দিছিল, মোকো তেনেকৈ দিছে। সিহঁতে মোক
ধৰি আদালতত হাজিৰ কৰিছিল, তাৰ পিচত পাহুৰীৰ ওচৰত আৰু বহুতৰ
ওচৰত। এবাৰ সিহঁতে মোক পগলা ফাটেকতো ভৰাইছিল। কিন্তু একো
কৰিব নোৱাৰিলে। নোৱাৰিলে এই কাৰণেই যে মই এজন মুক্ত মাহুহ।
সিহঁতে মোক সোধে, ‘তোমাৰ নাম কি?’ ভাবি লয় যে মই যেন সিহঁতক মোৰ

নামটো কৈ দিব। মই সিহঁতক মোৰ নাম নকওঁ। মই সকলো ভ্যাগ কৰিছোঁ। মোৰ কোনো নাম নাই। ধকাৰ ঠাই নাই। মোৰ কোনো দেশ নাই—নাই, মোৰ একোৱেই নাই। মই য়েই। ‘তোমাৰ নাম কি?’ মোৰ নাম যাহুহ। ‘তোমাৰ বয়স কিমান?’ মই কওঁ মই মোৰ বয়সৰ হিচাবেই কথা নাই। কিয়নো মই এইবোৰ গণনা কৰিবই নেজানো। কিয়নো মই সদায় আছোৱেই আৰু সদায় থাকিমই। ‘তোমাৰ পিতৃৰ নাম কি?’ ঈশ্বৰ আৰু আই বহুমতীৰ বাহিৰে মোৰ কোনো আই বোপাই নাই। ঈশ্বৰেই পিতৃ আৰু ‘সত্ৰাট জাৰ?’ তুমি জাৰক মানি চলানে?’ সিহঁতে মোক সোধে? মই কওঁ, কিয় নেমানিম! ‘জাৰ হল জাৰেই’ আৰু ‘মই মোৰ জাৰ।’ ‘ভেওঁৰ লগত কথা পাতি কোনো লাভ নাই’ সিহঁতে কয়। মই কওঁ মোৰ লগত কথা নেপাতিলেই হয়। এইদৰেই সিহঁতে মোক নগুৰ-শাস্তি কৰে।”

“এতিয়া আপুনি যাব কলৈ?” নেক্লিউদে সোধিলে।

“ঈশ্বৰে যলৈকে নিয়ে তলৈকে যাম। যেতিয়া কাম পাওঁ তেতিয়া কাম কৰো আৰু কাম নহলে মাগি খাওঁ।”

বুদ্ধই লক্ষ্য কৰিলে যে নাওখন পাৰ পাওঁ পাওঁ হল, তাৰপিচত বৈ ধকা যাজীবিলাকৰ মাজত বুদ্ধই যেন জয়লাভহে কৰিলে, তেনে দৃষ্টিৰে মাছুহবোৰলৈ চাবলৈ ধৰিলে।

নাওখন পাৰত লাগিল। নেক্লিউদে জেপৰ পৰা অলপ পইচা উলিয়াই বুদ্ধক যাচিছিল, কিন্তু তেওঁ লবলৈ মান্তি নহল।

“মই এনেকুৱা পইচাপাতি গ্ৰহণ নকৰোঁ, কেৱল কটিহে লওঁ।”

“মাফ কৰিব।”

“আপোনাক মাফ কৰিবলগীয়া একো নাই। আপুনি মোৰ ওচৰত একো জগবো লগোৱা নাই আৰু মোৰ ওচৰত কোনেও একো জগবো লগাব নোৱাৰে।” বুদ্ধই নমাই খোৱা জুলিটো পুনৰ পিঠিত বান্ধি ললে।

ইতিমধ্যে নাৱৰ আগকালে ধকা গাড়ীবোৰ নামি গ’ল আৰু ঘোঁৰাবোৰ গাড়ীত লগাবলৈ ধৰিলে।

“আপুনিও যে বুদ্ধৰ লগত বুদ্ধ পাতিলে দেখি মই আচৰিত হ’লো।” নেক্লিউদেৰ গাৰোৱানজনে কলে।

নেক্লিউদে নাৱৰীয়াক ভাবা দি গাড়ীত উঠিব আৰু বুদ্ধক কহিলে, “ই হল এটা চাপ দি খোৱা ছিল।”

নাগৰপৰা পাৰলৈ উঠাৰ লগে লগে গাবোহানটোৱে নেক্সলিউদভক
হুহিলে : “কোন হোটেললৈ আপোনাক নিব লাগিব ?”

“যিটোৱেই আটাইতকৈ ভাল।”

“চাইবেৰীযান হোটেলটো ভাল, কিন্তু দায়ুকভ'টোও বেয়া নহয়।”

“যিটোকে ভাল দেখা, তালৈকে য'লা।”

গাবোহানটোৱে - একাষত বহি গাড়ী খেদাই দিলে। নগৰখন সৰ্ব-
সাধাৰণ নগৰৰ দৰেই, ঘৰদুৱাৰবোৰ একে ধৰণৰ আৰু খিৰিকীবোৰ
ওপৰ আৰু ঘৰৰ ওপৰভাগ সেউজীয়া ৰঙৰ। কেৰেছেল বিলাক, দোকানী
পোহাৰ, বাস্তা-পহুলি আটাইবোৰ অল্প নগৰৰ দৰেই। বাস্তাৰ থকা
পুলিচবিলাকো একেই। প্ৰায় ঘৰবিলাক কাঠৰ। কিন্তু বাস্তাবিলাক
কেঁচা। বহু মানুহৰ সমাগম হৈ থকা বাস্তাৰ কাষৰ হোটেল এটাৰ সমুখত
গাড়ী থামিল। কিন্তু হোটেলত ঠাই নাই। তেতিয়া গাবোহানে
নেক্সলিউদভক অল্প এটা হোটেললৈ লৈ গ'ল। নেক্সলিউদভেও সাধাৰণতে
যেনে পৰিবেশত থাকি ভাল পায়, দুমাহৰ পিচত এই হোটেলত তেওঁ ভেনে
এটা পৰিবেশ পালে। হোটেলটো বেচ পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্ন আৰু থকা-মেলাৰ
ব্যৱস্থাও সন্তোষজনক। দুমাহ ধৰি গাড়ীত আহি, গাঁৱলীয়া হোটেল আৰু
জিৰণি শিবিৰবোৰত থাকি আৰু বহু দুখকষ্টৰ মাজেদি আহি, এই সৰু
কোঠাটোত তেওঁৰ ভালেই লাগিল। জিৰণি শিবিৰবোৰত তেওঁৰ মূৰত বহু
ওকণি লাগি আহিছিল। বহু কষ্ট কৰিও তেওঁ এই ওকণিবোৰ খেদাব পৰা
নাইছিল। গতিকে ওকণিবোৰ খেদোৱা হল তেওঁৰ প্ৰথম কাম। তাৰপিচত
তেওঁ বয়-বস্তুবোৰ খিতাপি লগাই, স্নান কৰি, নতুন সাজপাৰ পিন্ধি ললে।
নগৰীয়া সাজপাৰ, স্কাৰ্চলগোৱা কামিজ, ইল্লীকৰা টাউজাৰ, এটা ব্ৰুককোট আৰু
হাল্‌চী চোলা পিন্ধি তেওঁ সেই নগৰত থকা গৱৰ্ণৰক দেখা কৰিবলৈ গ'ল।
হোটেলৰ মালিকে ঘোঁৰাগাড়ী এখন অনাই দিলে। নেক্সলিউদভে সেই
গাড়ীত উঠি গৱৰ্ণৰক লগ ধৰিবলৈ যাত্ৰা কৰিলে। অলপ সময়ৰ পিচতে এটা
কুলাৱা আগচ'ৰা থকা বাজ-প্ৰাসাদৰ নিচিনা ঘৰৰ সমুখত আহি তেওঁৰ
গাড়ীখন থমকি ৰল। ঘৰৰ সমুখত পুলিচ পহৰাবো ব্যৱস্থা আছে আৰু
ঘৰৰ আগ আৰু পিচত কুলাৱীবাৰি।

গৱৰ্ণৰজনৰ শৰীৰ অস্থিৰ। তেওঁ কোনো দৰ্শকক দেখা বাকৈ বুলি

গ্ৰহৰীয়ে জনালে। নেকলিউদঙে তেওঁৰ পৰিচয়-পত্ৰখন গ্ৰহৰীৰ হাতত গৱৰ্ণবলৈ দি পঠোৱাৰ পিচত গ্ৰহৰীয়ে পুনৰ ওলাই আহি হাঁহিমাৰি কলে, “অনুগ্ৰহ কৰি আহক।”

ভিতৰৰ বহল কোঠাটো, দুৱৰী, অৰ্দ্দালি, খটখটি, নৃত্যৰ কোঠা, আৰু তাৰ মজিয়া আটাইবোৰ পিটাচ’বুৰ্গ চহৰৰ দৰে একেই। কিন্তু দেখাত সিমান পৰিষ্কাৰ নহয়।

• নেকলিউদঙক অধ্যয়ন কোঠালৈ লৈ যোৱা হল।

গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল মানুহজন ভেবেহা, দেখাত মুখখন মুকলি। কপালত মাংসৰ থোপা পতা। নাকটো থোপোকা। মূৰত বিশেষ চুলি নাই—তপা। তেওঁ তাতাৰ চিকুৰ গাউন এটা পিন্ধি, চিগাৰেট ছপি আছে। মাজে মাজে এটোক এটোক চাহ গিলি আছে, চাহৰ গিলাচৰ নালটো ৰূপ খটোৱা।

“আপোনাৰ ভালেনে? ড্ৰেচিং গাউন পিন্ধি থকাৰ কাৰণে মাফ কৰিব। এই সময়ত আপোনাক লগ নোপোৱা হলেই ভাল আছিল।” ড্ৰেচিং গাউনটোৰ ডিঙিটো টানি জেনেৰেলে কলে, “মোৰ অলপ গা অসুখ, ঘৰৰ পৰা ৰাজ্য ওলোৱা নাই। এই দূৰ-প্ৰান্তলৈ আপোনাক কিহে টানি আনিলে।”

“মই কয়দী দল এটাৰ লগৰীয়া হৈ আহিছোঁ। এই দলটোৰ ভিতৰৰ এগৰাকীৰ লগত মোৰ ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক আছে।” নেকলিউদঙে কলে, “মই মাননীয় গৱৰ্ণৰ বাহাদুৰক এই মানুহ গৰাকীৰ কাৰণই লগ ধৰিবলৈ আহিছোঁ। অৱশ্যে অহাৰ অন্ত এটা কাৰণো আছে।”

জেনেৰেলে চিগাৰেটটোত আৰু এটা হোপা মাৰি, চাহ এটোক গিলিলে। তাৰপিচত চিগাৰেটডাল ‘এচট্ৰে’ত পেলাই দি একেথৰে নেকলিউদঙৰ কথা শুনিবলৈ লাগিল।

জেনেৰেলজন আছিল শিক্ষিত ভদ্ৰলোক মানুহ। তেওঁৰ ধাৰণা যে, সামৰিক বাহিনীৰ মানুহ হোৱা সত্ত্বেও, তেওঁলোকে উদাৰ নীতি গ্ৰহণ কৰিব পাৰে আৰু মানুহক মানৱোচিত ব্যৱহাৰ কৰি, এই দুয়োটাৰ সঙ্গতিবদ্ধ কৰি চলিব পাৰে। কিন্তু তেওঁ নিজে দয়ালু আৰু বুদ্ধিয়ক মানুহ হোৱা সত্ত্বেও, শেষত এনে সঙ্গতি ৰক্ষা কৰি চলা অসম্ভৱ বুলি ধাৰণা ক’ল। গতিকে তেওঁৰ নিজৰ অহুতুতিবিলাক টাকি ৰাখিবৰ কাৰণে, ক্ৰমে অতিপাত মত্ত পান কৰাত অভ্যস্ত হৈ পৰিল। পয়জিশ বছৰ সামৰিক বাহিনীত কাম কৰাৰ পিচত, তেওঁ সুৰাপানৰ বিষাক্ত ফল ভুগিবলৈ ধৰিলে। ডাক্তৰ বিলাকে এনে অৱস্থাকে

অত্যাশঙ্কিত বোলে। ডেও সৰ্বদায় সুৰাপান কৰে আৰু অতি চোকাবিধৰ সুখাৰ্থে ডেওৰ ভাল লাগে। সুৰা নহলে ডেও চলিবই নোৱাৰে, আৰু বহু পৰ্যন্ত ডেও সদায় সুৰা পান কৰে। কিন্তু সেইবুলি ডেও চেডমা নেহেৰুৱায় বা ভুল নবৰ্কে। তথাপি পুৱা বেলা ডেওৰ লগত কথাপকথন কৰিবলৈ সঁজাল। ডেওক যি কথা কোৱা যায়, তাক যুক্তি-সহকাৰে ডেও গ্ৰহণ কৰে। ডেওৰ ওপৰৰ কৰ্তৃপক্ষই ডেওক মাতাল বুলি জানে। তথাপি গৰ্ৱৰবৰ নিচিনা এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ পদবীত ডেওক বাহাল ৰখাৰ কাৰণ হল আনতকৈ ডেও এজন শিক্ষিত লোক আৰু মদ খালেও ডেও কৌশলেৰে আৰু ক্ৰটি নোহোৱাকৈ কামবোৰ পৰিচালনা কৰে।

নেকলিউদভে কলে যে এগৰাকী নাৰী কয়দীৰ লগত ডেওৰ স্বাৰ্থ জড়িত আৰু তাইৰ হকেই ডেও আহিছে। এই মানুহজনীক ভুলক্ৰমে দণ্ড দিয়া হয় আৰু এই দণ্ডৰ পৰা তাইক মুক্তি দিবৰ কাৰণে সত্ৰাটলৈ আবেদন কৰা হৈছে।

“ঐ ভাল বুজিলোঁ।” জেনেবেলে কলে।

“পিটাৰ্চবুৰ্গত খবৰ লৈ মই জানি আহিছিলো যে সেই আবেদনৰ ফলাফল এই মাহতেই এই নগৰৰ ঠিকনাত মোলৈ পঠোৱা হব।”

জেনেবেলে হাতখন মেলি টেবুলত থকা টিলিঙাটো বজাই দিলে আৰু নেকলিউদভক কথালৈকো কাণ দি, চিগাৰেট এডাল ছপি থাকিল।

“গতিকে মই অসুৰোধ কৰিব খোজো যে এই মানুহজনীৰ আবেদনৰ খবৰ নহালৈকে তাইক এই নগৰতে থাকিবলৈ দিব লাগে।”

এনেতে চাপ্ৰাচী এজন আহি উপস্থিত হল।

“চোৱা। আনা ছাছিলিয়ানা শুই উঠিলনে খবৰ লোৱা।” জেনেবেলে চাপ্ৰাচীক কলে। “আৰু অলপ চাহ আনা।” তাৰপিচত নেকলিউদভৰ ফালে ঘূৰি কলে, “ঐ আৰু কিবা আছেনে?”

“মোৰ আনটো অসুৰোধ হল এজন ৰাজনৈতিক বন্দীৰ সম্পৰ্কে। ডেও এই কয়দী দলৰ লগতে আছে।”

“ঐ! হয়নে কি?” মৃত বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ জোকাৰ এটা মাৰি জেনেবেলে কলে।

“ডেও গুৰুতৰ অসুখত পীড়িত। বাচি থকাৰ অলপো আশা নাই। সম্ভৱ এই নগৰৰ কোনো আশ্ৰয়ালয় ডেওক এৰি থৈ যোৱা হ'ব পাৰে।

গভিৰে এগৰাকী ৰাজনৈতিক বন্দিনীয়ে পৰিচৰ্যাৰ কাৰণে তেওঁৰ লগত থাকি যাবলৈ ইচ্ছা কৰে।”

“যেমাবীজন তাইৰ কোনো সম্বন্ধীয় লোকনে কি?”

“নহয়। কিন্তু তাই সেই মানুহজনক বিবাহ কৰিবলৈ ৰাজি আছে, যদি তেনে সম্পৰ্ক স্থাপিত হলে তাই থাকি যোৱা সম্ভৱ হয়।”

জেনেবেলৰ উজ্জল চকুযুৰি তলতলকৈ মেলি নীৰৱে নেক্লিউড্ডৰ কথা শুনি আছে, আৰু মাজে মাজে চিগাৰেটত টান দি আছে।

নেক্লিউড্ডৰ কথাখিনি শেষ হলত, জেনেবেলে টেবুলৰ পৰা কিতাপ এটা টান মাৰি আনি, আঙুলিৰে পাত লুটিয়াই শেষত বিবাহ সম্পৰ্কে থকা আইনৰ ধাৰাৱিলাক উলিয়াই পঢ়িবলৈ ধৰিলে।

“এই মানুহজনীক কি দণ্ড দিয়া হৈছে?”

“তাইৰ চাৰিবছৰ সশ্রম কাৰাদণ্ড।”

“বুজিলো। কিন্তু কথাটো হল যি ধৰণৰ দণ্ড দিয়া হয়, সেই দণ্ড অলপ এটালৈ পৰিবৰ্ত্তন কৰিব নোৱাৰি। বিবাহ হলেও নোৱাৰি।”

“হয় কিন্তু—।”

“কমা কৰিব। যদি মুক্ত মানুহ এজনেও বিবাহ কৰে, তেন্তে তেওঁও সেই পন্থীৰ লগত সেই দণ্ড ভোগ কৰিব লাগিব। প্ৰশ্ন হল শাস্তি কাৰ বেছি? মানুহজনৰ নে মানুহজনীৰ?”

“দুয়োজনকেই সশ্রম দণ্ড দিয়া হৈছে।”

“তেন্তে ভালৈ। দুয়োজনৰ শাস্তি একেধৰণৰ।” হাঁহিমাৰি জেনেবেলে কলে, “কিন্তু দুয়োজনৰ শাস্তি একেধৰণৰ হলেও যেমাবি বন্দীজন থাকি যাব পাৰে আৰু তেওঁৰ সশ্রম কাৰণে যি পৰা যায় কৰিব লাগিব। কিন্তু মানুহ জনীয়ে তেওঁক থিয়া কৰিলেও লগত থাকি যাব নোৱাৰে।”

“হাব্ এক্চেলেৰীয়ে কফি খাইছে।” চাপ্ৰাচীয়ে আহি জনালেহি।

জেনেবেলে খুব ছুপিয়াই শলাগি পুনৰ আৰম্ভ কৰিলে, “বাক মই এই বিষয়ে ভাবিম। তেওঁলোকৰ নাম কি? ইয়াত আপুনি লিখি দিয়ক।”

নেক্লিউড্ডে নাম দুটা লিখি দিলে।

এই মুহূৰ্ত্ত মানুহজনক সাক্ষাৎ কৰিবলৈ নেক্লিউড্ডে যি প্ৰাৰ্থনা জনাইছিল, তাৰ উত্তৰত জেনেবেলে কলে, “মই সেই চকুৰ দিব নোৱাৰোঁ, অৱশ্যে মই আপোনাক কোনো সন্দেহো কৰা নাই। আপুনি তেওঁৰ বিষয়ে আক

অন্তঃসৰ বিষয়েও ভাবধান লৈছে। আপোনাৰ টকা-পইচা আছে। আমাৰ ইয়াত টকা হলে অসাধ্য একো নাই, ওপৰৰ পৰা কোৱা হয় যে ঘোচ খোৱা বন্ধ কৰা। কিন্তু সকলোৰে বেতিয়া ঘোচ খায়, বেতিয়া মই অকলে ঘোচ খোৱা বন্ধ কৰিব পাবোনে? নিমন্ত্ৰণৰ মাহুহ বিলাকেডো ঘোচ বিচাৰিয়েই থাকে। তিনিহেজাৰ মাইল দূৰৈত এই ঘোচ খোৱা মাহুহ কেনেকৈ বিচাৰি পাব। মই ইয়াত যেনেকুৱা বাহিৰত সকলোৱেই একোটি সৰু স্তৰা 'জাৰ'।" এই বুলি জেনেৰেলে চেকড়েচকৈ হাঁহিবলৈ ধৰিলে, "আপুনি সম্ভৱ ৰাজনৈতিক বন্দীবিলাকক দেখা কৰিবলৈ আহিছে, অলপ পইচা দিলেই অল্পমতি পাব। হয় নে নহয়?" হাঁহি মাৰি কলে।

"হয়।"

"মই বুজিছোঁ আপুনি ঘোচ দিবলৈ বাধ্য হৈছে। আপোনাৰ ৰাজনৈতিক বন্দী 'এজনৰ প্ৰতি পুৰ্তো হয় আৰু সাক্ষাৎ কৰিব খোজে। ইনস্পেক্টৰ আৰু কনভয় চিপাহীবিলাকে ঘোচ লয়; কিয়নো সিহঁতৰ দৰ্শনা একেবাৰে কম, দিনে চল্লিশ কোপেককৈহে পায়। সিহঁতৰ পৰিয়াল আছে। গতিকেই পইচা লবলৈ বাধ্য হয়। মইও যদি সিহঁতৰ বা আপোনাৰ অৱস্থাত পৰো, মইও এনেকুৱা নকৰি কি কৰিম? কিন্তু মোৰ নিচিনা গধুৰ দায়িত্বত থকা মাহুহে আকৌ আইনৰ আখৰ এটাও লৰচৰ কৰিব নোৱাৰে, অৱশ্যে মই মাহুহ আৰু মোৰো মাহুহৰ প্ৰতি দৰদ আছে। মই কাৰ্য্যপালিকাৰ সভা আৰু কিছু সৰ্ত্ত সাপেক্ষে দায়িত্ব আৰোপ কৰা হৈছে। মোৰ ওপৰত আৰোপ কৰা সৰ্ত্তবোৰ মানি চলিবই লাগিব। এতিয়া আপোনাৰ কাম হৈ গ'ল। বাকী, ৰাজধানীৰ খবৰ কি?" জেনেৰেলে খবৰ জানিবলৈ আগ্ৰহ প্ৰকাশ কৰিলে।

"বাক এটা কথা, আপুনি আছে ক'ত?" নেকলি
লবলৈ থিয় হৈ গৱৰ্গৰে স্থিলে। "আপুনি দায়িত্ব
তাত থকাও এটা সাংঘাতিক কথা। আহক
ইয়াতে গ্ৰহণ কৰক। ঠিক পাঁচটা বজাত

"হয়! ইংৰাজী মই অলপ জানো, আৰু

"ভালেই হ'ব, একো ইংৰাজ ভাষণকাৰী

নিৰ্দেশনৰ বিষয়ে কৰিবৰ কাৰণে আঁ

বিলাসকৰ অৱস্থাৰ সম্পৰ্কেও অধ্যয়ন কৰিছে। তেওঁকো আজি গধূলি ইয়াতে খাবলৈ নিয়ন্ত্ৰণ কৰা হৈছে। গতিকে আপুনি আহিলে তেওঁকো লগ পাব। আমি পাঁচ বজাত খাওঁ আৰু আমাৰ গৃহিণীয়ে খুব নিয়মাত্মবৰ্ত্তিতা মানি চলে, তেতিয়া মই সেই মানুহজনী আৰু বেমাৰী মানুহজনৰ সম্পৰ্কেও আপোনাক জনাম। বোধহয় তেওঁৰ লগত কোনোবা এজনক থৈ যোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰিব পৰা হ'ব।”

. নেক্লিউদে জেনেবেলৰ পৰা বিদায় লৈ ওলাই আহিল আৰু মনত বেচ ক্ষুণ্ণ লাগিল। তেওঁ পোনে পোনে ডাকঘৰলৈ যাত্ৰা কৰিলে।

ডাকঘৰটো চাপৰ। বাহিৰত মানুহৰ জুম, কাউণ্টাৰৰ পাচফালে বহি কিছুমান বিষয়াই কাম কৰি আছে আৰু যাক যি লাগে দি আছে, এজনে কুজা হৈ বহি কাকত-পত্ৰবোৰত ষ্টাম্প মাৰি আছে। নেক্লিউদে বেছি পৰ বৰুৱা নহল। তেওঁৰ নামটো কলতেই, তেওঁলৈ অহা গোটেইখিনি চিঠিপত্ৰ আগবঢ়াই দিলে। তেওঁৰ নামত ডালেমান চিঠিপত্ৰ, টকাপইচা, কিছুমান কিতাপ, আৰু এখন আলোচনী আহিছিল। তেওঁ গোটেইখিনি ডাক লৈ ইখন-সিখনকৈ মেলি, বেঞ্চ এখনত বহি চাবলৈ ধৰিলে। তাৰ ভিতৰত ধুনীয়া খামত ভৰোৱা এখন বেজিষ্টাৰ চিঠিও আছিল। ওপৰৰ ছিলটো ধুনীয়াকৈ মৰা। তেওঁ ছিলটো ডাঙি ভিতৰৰ পত্ৰখন উলিয়ালে। পত্ৰখন চেলিনিৰ পৰা আহিছিল। তেওঁৰ বুকু চিপ্‌চিপাই গ'ল। মুখ ৰঙা পৰিল। তেওঁৰ যেন দম বন্ধ হৈ যাব। কাটুংচাৰ আবেদনৰ খবৰ আহিছে। খবৰটো কি? ডিচ.মিচ. হোৱা নাইতো? তেওঁ ততাতৈয়াকৈ চিঠিখনত চকু ফুৰাই গ'ল। চিঠিৰ অনুৰোধৰ ধুনীয়া আৰু বেচ পৰিষ্কাৰকৈ লিখা। পত্ৰখন পঢ়িব

শিৰ শিৰাল এৰিলে। আবেদনৰ উত্তৰ সন্তোষজনক।

ক্লিনিগে লিখিছে, “শেষৰাৰ আমি কথাবতৰা পাতোতে দকৈ এটা ছাপ বহুৱাইছিল। মাচুলৰ সম্পৰ্কে

গোচৰৰ কাকতপত্ৰ সাৱধানৰে পঢ়ি দেখিলোঁ।

হু। ইয়াৰ প্ৰতিকাৰ একমাত্ৰ আবেদন

(of Petition) প্ৰতিকাৰ কৰিব পাৰে।

অন দাখিল কৰিছিল, আবেদন পৰ্যালোচনা

কৰিছিলোঁ। তাইৰ দণ্ডৰ লাখৰ হোৱা

হুকুমৰ নকল এটা ইয়াৰ লগতে পঠালোঁ।। আপোনাৰ মাহীয়েক কাউণ্টেচ কেটেৰিণাৰ পৰা ঠিকনাটো লৈ এই কাকতপত্ৰবোৰ পঠালোঁ।। কিন্তু মূল হুকুমটো বিচাৰৰ পূৰ্বে তাই যি জেলত আছিল, তালৈ পঠোৱা হৈছে। তাৰপৰাই চাইবেৰিয়াৰ চৰকাৰী অফিচলৈ সন্তৰ পঠোৱা হ'ব। এই শুভ সংবাদ আপোনালৈ পঠাবলৈ পাই নথৈ ৰং পাইছোঁ। নমস্কাৰ লভ।

ইতি—আপোনাৰ চেলিনি।”

মূল হুকুমটোত লিখি আছিল যে মেচ'চেঞ্চা কেটেৰিণা মাচ'লভাই যি আবেদন কৰিছিল, সেই আবেদন মঞ্জুৰ কৰা হৈছে আৰু তাইৰ সশ্রম দণ্ডৰ ঠাইত, চাইবেৰিয়াৰ ওচৰৰ অঞ্চল এটালৈ নিৰ্গমন কৰা হৈছে।

এইটো এটা আনন্দদায়ক আৰু বিশেষ প্ৰয়োজনীয় বাতৰি। নেক্লিউদভে নিজৰ কাৰণে আৰু মাচ'লভাৰ কাৰণে যি আশা কৰিছিল, সি বাস্তৱত পূৰ্ণিত হৈছে। অৱশ্যে এইটো সঁচা যে, তেওঁৰ কাৰণে এই পৰিস্থিতি জটিলতাপূৰ্ণ হৈ পৰিছে, কিয়নো তাই কয়দী হৈ, জেলত বন্ধ হৈ থকাহেঁতেন বিবাহৰ কোনো অৰ্থ নাছিল; কিন্তু এতিয়া একেলগে থাকি বসবাস কৰাৰ কোনো বাধা নাই। তাৰবাবে তেওঁ সাজু হৈও অহা নাছিল। ইয়াৰ উপৰিও চাইমনচনৰ লগত তাইৰ সম্পৰ্ক কি হ'ব? কালি তাই যিদৰে প্ৰত্যুত্তৰ দিলে, তাৰেই বা অৰ্থ কি? চাইমনচনক তাই যদি বিয়া কৰায়, ই শুভ হ'বনে অন্তত হ'ব? এইবিলাক প্ৰশ্নৰ সঠিক উত্তৰ নেপাই তেওঁ ভাবিলে এৰি দিলে, ‘ক্ৰমে সময়ৰ সোঁতত এইবোৰ পৰিষ্কাৰ হৈ যাব।’ তেওঁ ভাবিলে, “মই এতিয়া এইবোৰ বিষয়ে ভবাৰ দৰকাৰ নাই। কিন্তু এই শুভ সংবাদটো সোনকালে তাইক দিব লাগে আৰু তাইক মুক্ত কৰিব লাগে।” তেওঁ ভাবিলে যে হুকুমৰ যিটো নকল তেওঁ পাইছে, তাইক মুক্ত কৰিবৰ কাৰণে ইয়েই যথেষ্ট হ'ব; গতিকে ডাকঘৰৰ পৰা ওলায়েই তেওঁ কচোৱানটোক জেলখানাৰ ফালে গাড়ী খেদাবলৈ হুকুম দিলে।

জেলত তাইক সাক্ষাৎ কৰিবলৈ যদিও তেওঁ গৰ্ৱৰবৰ পৰা অহুমতি জনা নাছিল, তথাপি তেওঁ অস্বস্তিৰ পৰা আনিছিল যে উচ্চ তৰফৰ বিষয়াসকলক নিয়ন্ত্ৰণ কৰাচাৰী সকলৰ পৰা অনায়াসে হুকুম পাব পাৰি, গতিকে জেলত সোমাই কাটুখাক এই আনন্দৰ বাতৰিটো দিবৰ কাৰণে তেওঁ জেলৰ ফালে বাহিৰ হ'ল। লগতে তেওঁৰ ইচ্ছা ক্ৰীল'সৰৰ আশ্ৰয় ল'বৰ লোৱা হুকুম যেনো পালন হ'ব। তেওঁৰ লগত থাকি যোৱা সম্পৰ্কে যি মতামত দিছে তাকো জনোৱা।

জেল-ইনস্পেক্টৰজনক ডেওঁ লগ ধৰিলে। মাহুহজনৰ গৌৰৱকোটা ধেমুভিৰীয়া আৰু ডাঢ়িও আছে। দেখাত ওখ আৰু মুখৰ চেহেৰা গছনি গছীৰ। ডেওঁ পোন্দোৱাকৈ নেক্লিউদডৰ ফালে চালে। তেওঁ খাটাতকৈ কলে যে কোনো বাহিৰা মাহুহক সাক্ষাৎ কৰিবলৈ তেওঁ অতুমতি দিব নোৱাৰে, সাক্ষাৎ কৰিবলৈ হলে তেওঁ ওপৰৱালাৰ পৰা অতুমতি আনিব লাগিব। নেক্লিউদডে কলে যে ৰাজধানীতো তেওঁক সাক্ষাৎ কৰিবলৈ দিয়া হৈছিল। তাৰ উত্তৰত ইনস্পেক্টৰে কলে যে ৰাজধানীত দিলেও তেওঁ দিবলৈ অপাৰগ। লগতে ইনস্পেক্টৰে আৰু যোগ দি কলে, “মহানগৰীৰ মাহুহবোৰে এইদৰে আমাক ভোদা বনাব খোজে; কিন্তু আমি এই পূব চাইবেৰিয়াত থাকি, আইন কি বুজি পাওঁ আৰু দৰকাৰ হলে কাৰবাক শিকাই দিব পাৰোঁ।”

সম্ৰাটৰ ওচৰৰ পৰা অহা দলিলখনৰ নকল দেখুৱাতো কোনো ফল নধৰিলে, ইনস্পেক্টৰে নেক্লিউদডক সাক্ষাতৰ ছকুম নিদিওঁ বুলি কোয়ামুঠিয়াকৈ ধৰিলে। সম্ৰাটৰ অফিচৰ নকলখনে যে মুক্তি দিব পাৰে বুলি নেক্লিউদডে ভাবি আহিছিল, সেই কথা ইনস্পেক্টৰে বিক্ৰপৰ স্মৰত উকুৱাই দিলে। তেওঁ কলে যে কোনো কয়দীক মুক্তি দিবলৈ হলে, ওপৰৱালাৰ পৰা তেওঁ সেই আদেশ পাব লাগিব। কেৱল এটা কথাত তেওঁ সন্মতি দিলে যে দণ্ড লাঘৱ হোৱা খবৰটো মাচলাভাক দিব পাৰিব আৰু তেওঁ এই প্ৰতিশ্ৰুতি দিব পাৰে যে তেওঁৰ ওপৰৱালাৰ পৰা আদেশ আহিলে এক মিনিট দেৱী নকৰাকৈ তেওঁ তাইক মুক্তি দিব।

ক্ৰীলংসৱৰ সম্পৰ্কে তেওঁ একো কবলৈ ৰাজি নহল। আনকি এনে বন্দী আছে বুলিয়েই তেওঁ নেজানে। আচলতে নেক্লিউদডৰ এইবোৰ প্ৰচেষ্টা বুধাই গ’ল। তেওঁ ততালিকে উভতি আহি, গাড়ীত উঠি হোটেললৈ ঘূৰি আহিল।

এই ইনস্পেক্টৰজন ইমান কঠিন হোৱাৰ আচল কাৰণ হল, জেলৰ ভিতৰত বহু কয়দীৰ সন্নিপাত জৰ হৈছে। জেলখনত ডিলমানো ঠাই নাছিল, বিমান মাহুহ থাকিব পাৰে, তাৰ ছুঙা মাহুহ ইয়াত ৰখা হৈছে।

নেক্লিউদডৰ খোঁৰা গাড়ীখনৰ কচোৱাজমে কলে, “কি কব চাব! এই জেলত বোলে কিবা এটা মহামাৰীয়ে দেখা দিছে, প্ৰতিদিনে কুৰিয়ে কুৰিয়ে মাহুহৰ মৃত্যু হৈছে।”

চৌকিন

জেলাত নেকলিউদঙে সেইদিনা সাক্ষাৎ কৰিব নোৱাৰা সত্ত্বেও, তেওঁৰ মনত উৎসাহ আৰু প্ৰফুল্লতা কম নাছিল। তেওঁ মাচুলভাৰ যুক্তিৰ আদেশৰ মূল দলিলখনৰ খা-খবৰ লবৰ কাৰণে গৱৰ্ণৰৰ অফিচলৈ গ'ল। কিন্তু ডেপুটিয়াও দলিলখন অফিচত পোৱাই নাই, নেকলিউদঙ পুনৰ অফিচলৈ ঘূৰি আহিল। তেওঁ ততালিকে চেলিনিৰ লৈ এখন পত্ৰ লিখিলে। চিঠি লিখি শেষ কৰি, ঘড়ীটো চাই দেখিলে যে গৱৰ্ণৰৰ প্ৰাসাদত সাক্ষাৎ ভোজনলৈ যাবৰ হ'ল।

বাটত তেওঁৰ পুনৰ মনত পৰিল, কাটুংচাই দণ্ড লাঘৱৰ খবৰটো কেনে ভাৱেৰে গ্ৰহণ কৰিব। তাই বসতি কৰিব ক'ত? চাইমনচনৰ কি হ'ব? তাইৰ লগত তেওঁৰ সম্পৰ্কইবা কেনে ধৰণৰ হ'ব? তেওঁৰ আৰু মনত পৰিল তাইৰ বৰ্তমান পৰিবৰ্তনবোৰ আৰু অতীতৰ বহু স্মৃতি আহি তেওঁৰ মন ভৰি পৰিল।

‘বৰ্তমান মই এই কথাবোৰ পাহৰি থকাই ভাল।’ তেওঁ ভাবিলে। তেওঁৰ মনৰ পৰা কাটুংচাক আঁতৰাবলৈ তেওঁ চেষ্টা কৰিলে। ‘যেতিয়া সময় হ'ব, তেতিয়া বাকি যি কৰিব লাগে কৰিম।’ তেওঁ নিজকে নিজে কলে। তাৰপিচত গৱৰ্ণৰক তেওঁ কি কব সেই কথাবোৰ মনতে জুকিয়াই ৰলে।

জেনেৰেলৰ ঘৰত যেনে বিলাসিতাবে সাক্ষাৎ ভোজনৰ আয়োজন কৰিছিল, তেনে ভোজনৰ অভিজ্ঞতা তেওঁৰ আছে। কচ-দেশৰ অভিজ্ঞতা আৰু ধনী পৰিয়ালবিলাকৰ ভোজনৰ আয়োজন এনেকুৱাই হয়। বহুদিন তেওঁ এনেকুৱা ভোজনৰ পৰা বঞ্চিত হৈ আছিল। আৰু আজি এই ভোজনৰ আয়োজন দেখি তেওঁ বেচ আমোদ পাইছিল। কিয়নো এই ভ্ৰমণ কাল চোৱাঙ তেওঁ অতি সাধাৰণ স্নান স্নানবিধাও পোৱা নাছিল।

গৱৰ্ণৰৰ পত্নী গৰাকী সন্মানিত বংশৰ কন্যা। গিটাচ'বুৰ্গৰ এটি পুৰণা পৰিয়ালত জন্ম। সম্ৰাট প্ৰথম নিকলাচৰ ৰাজ-দৰবাৰত তেওঁ এগৰাকী সন্মানিত গাভৰু আছিল। মহিলা গৰাকীৰ কৰাচী ভাষাত ব্যুৎপত্তি আছিল; কিন্তু কচ ভাষা খুব ভালদৰে ক'ব নোৱাৰিছিল। যাহুব গৰাকীয়ে কঁকাল পেলাই খোজ দিয়ে আৰু হাতৰ ওপৰত হাত দুখন কঁকালত পেলাই যায়। ‘ৰাখীৰ প্ৰতি যেনে

ভাল ভাৱ নহলেও, আলহীৰ প্ৰতি বেচ দৰদী। তথাপি আলহীৰ অৱস্থা ভেদে তেওঁৰ ব্যৱহাৰো সলনি হয়, কিন্তু নেক্লিউদভক তেওঁ লোকৰ সমকক্ষ এজন লোক বুলিয়েই সম্ভাষণ জনালে। নেক্লিউদভৰ প্ৰতি যেনেকুৱা তোষণ আৰু আঁদৰ দেখুৱালে, সেইবিলাকে তেওঁৰ পূৰ্বৰ গুণাগুণবোৰ স্মৃতিলৈ আনি দিয়াত তেওঁৰ ভালৈই লাগিল।

১. মহিলা গৰাকীয়ে আকাৰে-ইচ্ছিতে প্ৰকাশ কৰিছিল যে নেক্লিউদভ এনে এটা বৈশিষ্টপূৰ্ণ গুণৰ অধিকাৰী, যাৰ ফলত তেওঁ আহি এই সূদূৰ চাইবেৰীয়াত উপস্থিত হৈছে। তেওঁ যে এই বিশিষ্টতা সম্পৰ্কে অচেতন এনে নহয়, এই কথাত তেওঁৰো ভালৈই লাগিছিল। এনেকুৱা ভদ্ৰতা সুলভ তোষণ, জেনেবেলৰ বাস-স্থানৰ বিলাসিতা, মনোৰম পৰিবেশ, স্নাত্ৰু আহাৰ্য, ভদ্ৰ আৰু ক্ষান্তিজাত পৰিয়ালৰ লগত আলোচনা, আটাইবিলাকে তেওঁক এনেকুৱা অভিভূত কৰিলে যে তেওঁ যেন যোৱা দুমাহৰ দুখকষ্ট পাহৰি সপোনৰ পৰাহে স্নাৰ পালে।

গৱৰ্ণৰ আৰু গৱৰ্ণৰ-পত্নীৰ বাদেও, ভোজনত উপস্থিত আছিল গৱৰ্ণৰৰ জীয়েক আৰু জোৱায়েক (এজন Aide-de-Camp), এজন ইংৰাজ, এজন স্বৰ্ণব্যৱসায়ী সদাগৰ আৰু সূদূৰ চাইবেৰিয়াৰ গৱৰ্ণৰ। এই আটাইবিলাক মানুহক লগ পাই নেক্লিউদভৰ ভালৈই লাগিছিল।

ইংৰাজজন হল স্বাস্থ্যৱান মানুহ। মুখখন ৰঙা। ফৰাচী ভাষা ভালকৈ কব নোৱাৰে। কিন্তু নিজৰ ভাষাত অসাধাৰণ ব্যুৎপত্তি। মানুহজনে বহু দেশ ভ্ৰমণ কৰিছে, অভিজ্ঞতাও লাভ কৰিছে বহুত। তেওঁ আমেৰিকা, ভাৰত, জাপান আৰু চাইবেৰিয়া সম্পৰ্কে বহু আমোদজনক কথা কব পাৰে।

উপস্থিত সকলোৱেই নেক্লিউদভক শ্ৰদ্ধা সহকাৰে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। তেওঁলোকেও তেওঁৰ লগত চিনা পৰিচয় হবলৈ পাই বেচ সন্তোষিত। জেনেবেলে তেওঁৰ ইউনিফৰ্ম আৰু শ্বেত-ক্ৰছ পৰিধান কৰি, সকলো আলহীকে অভ্যৰ্থনা জনাই, একাষৰ টেবুল এখনত বহি সকলোকে ভদকা একোকাপ পান কৰিবলৈ আহ্বান কৰিলে।

পুৱা জেনেবেলৰ ঘৰৰ পৰা ওলাই গৈ নেক্লিউদভে কি কি কাম কৰিলে, সেই সম্পৰ্কে জেনেবেলে বুজ ললে। নেক্লিউদভে উত্তৰ দিলে যে ওলান্ডে পোনপ্ৰথমে তেওঁ ডাকঘৰলৈ গ'ল আৰু তায়েই চিঠি এখন পাই জানিব

পাৰিলে যে তেওঁ উল্লেখ কৰা মাহুহজনীৰ দণ্ড লাঘৱ হ'ব। লগতে তেওঁ পুনৰ জেলত সাক্ষাৎ কৰিবৰ কাৰণে অনুমতিও বিচাৰিলে।

ভোজনৰ সময়ত সেই একে কথাকে উলিওৱাত জেনেৰেলে বেয়া পালে। তেওঁ মুখখন ওফোন্দাই পেলালে আৰু একো উত্তৰ নিদিলে।

“বাক ভদকা এগিলাচ পান কৰক।” বুলি টেবুলৰ কাষলৈ অহা ইংৰাজ জনক কলে। ইংৰাজজনও ভদকা গিলাচ পান কৰি কলে যে তেওঁ কেথেড্ৰেল আৰু ফেক্টৰী দৰ্শন কৰিলে। পিচে তেওঁ বিৰাটাকাৰ নিৰ্মাণৰ কাৰাগাৰ-বিলাকো চাবলৈ ইচ্ছা কৰে।

“ঐ, সেইটো আপোনাৰ চাবলগীয়া বিষয়েই।” জেনেৰেলে নেক্‌লিউদভক কলে, “আপোনালোক দুয়ো একেলগেই যাব পাৰিব। এখেত সকলক একোখন অনুমতিপত্ৰ দি দিব।” গৱৰ্ণৰে ‘আইদ-দা-কেম্প’ক কলে।

“আপুনি কোন সময়ত যাবলৈ ইচ্ছা কৰে?” নেক্‌লিউদভে ইংৰাজজনক সুধিলে।

“মই আবেলি সময়ত হলেই ভাল পাম। কিয়নো সেই সময়ত সকলো মাহুহ খুপ খাই থাকে। তেতিয়া মাহুহখিনিক আচল ৰূপত দেখা যায়।”

“ঐ, এখেতে জেলৰ গোটেইখিনি জেউতি চাব খোজে। বাক চাওক। জেলৰ অৱস্থাৰ উন্নতিৰ কাৰণে মই বহুত লিখালিখি কৰিছোঁ। কিন্তু সিহঁতে মোৰ কথালৈ লেশমাত্ৰও কাণ্‌সাৰ নকৰে। গতিকে বিদেশী ৰাভৰি কাকতে কি কয় তাৰপৰাই সিহঁতে বুজক।” জেনেৰেলে কলে।

তাৰপিচত তেওঁ অতিথি সকলক লৈ ভোজনৰ টেবুলত বহিল, গৱৰ্ণৰ-পত্নীয়ে নিজৰ নিজৰ আসন দেখুৱাই দিলে।

নেক্‌লিউদভে গৱৰ্ণৰ গৃহিণী আৰু ইংৰাজ জনৰ মাজত বহিছিল, তেওঁলোকৰ বিপৰীতফালে গৱৰ্ণৰৰ জোঁৱায়েক আৰু পেঞ্চন প্ৰাপ্ত এজন ডাইবেক্টৰ। খোৱাৰ সময়ত বিভিন্ন ধৰণৰ আলোচনা সমালোচনা চলিল। তাৰপিচত ইংৰাজজনে ভাৰতৰ কথা কলে। কিন্তু সেই সময়ত চলি থকা টংকিন অভিযানটো জেনেৰেলে নিন্দা কৰিলে। তাৰপিচত ওলাল চাইবেৰিয়াত ব্যাপক ভাৱে চলি থকা ঘোচ খোৱা আৰু দুৰ্নীতিৰ কথা। কিন্তু এইবিলাক আলোচনাত নেক্‌লিউদভে অলপো ৰস নেপালে।

কিন্তু সাক্ষাৎভোজনৰ শেষত, তেওঁলোকে ককি পান কৰোঁতে

নেক্‌লিউদভ, গৱৰ্ণৰ-গৃহিণী আৰু ইংৰাজজনৰ মাজত 'মেড'টোন'ক লৈ এটা সন্মৰ আলোচনা চলিল।

এই মনোৰম ভোজন আৰু সুৰাপানৰ পিচত আৰামীচকী এখনত বহি, এটোক এটোককৈ কফি পান কৰি নেক্‌লিউদভৰ খুব ভাল লাগিছিল, বিশেষকৈ সদবংশজাত আৰু এনেকুৱা মিষ্টভাষী মাহুহখিনিৰ লগত।

ইংৰাজজনৰ অহুৰোধত গৱৰ্ণৰ পত্নীকে অৱসৰপ্ৰাপ্ত ডাইৰেক্টৰজনৰে সৈতে পিয়ান'ৰ ওচৰলৈ গৈ, 'বিথ'ভেন'ৰ পঞ্চম বাগিণীৰ স্বাক্ষৰ তুলিলে। এনেকুৱা পৰিবেশত পৰি নেক্‌লিউদভৰ, মনটো আৰু প্ৰফুল্ল হৈ পৰিল। বহুদিন ধৰি তেওঁৰ এনে পৰিবেশ অচিনাকী হৈ পৰিছিল। তেওঁ যেন পুনৰ আজিহে গম পালে তেওঁ কেনেকুৱা এজন ভদ্ৰ-বংশৰ মাহুহ।

এই বৃহৎ পিয়ানটো অতি উত্তম আছিল আৰু বিথ'ভেনৰ বাগিণীটোৰ স্মৃতি সন্মৰ লহৰ বাজি উঠিছিল। নেক্‌লিউদভে গৃহৰ পৰাই এই বাগিণীটো খুব ভাল পাইছিল।

নেক্‌লিউদভে গৱৰ্ণৰ-পত্নীক এই তৃপ্তিদায়ক ভোজনৰ কাৰণে ধন্যবাদ দিলে। বহুদিন এনে ভোজন তেওঁ কৰাই নাছিল। এনেকৈ গৱৰ্ণৰৰ জীয়েকে বেগাবেগিকৈ আহি লাজকুৰীয়া ভাৱত কলে, "আপুনি মোক ল'ৰা-ছোৱালীৰ কথা স্মিছিল। আহক! সিহঁতক চাই যাব।"

"তাই ভাবে যে তাইৰ ল'ৰা-ছোৱালী হাল সকলোৱে চাবলৈ ইচ্ছা কৰে।" হাঁহি মাৰি গৱৰ্ণৰ-গৃহিণীয়ে কলে। "ৰাজকুমাৰে তোমাৰ ল'ৰা-ছোৱালী চাবলৈ ইচ্ছা নকৰে।"

"নহয়! মোৰ চাবলৈ খুব ইচ্ছা।" নেক্‌লিউদভে কলে। সন্তানৰ প্ৰতি মাতৃৰ স্নেহ দেখি অভিভূত হৈ নেক্‌লিউদভে কলে, "ব'লা! মই চাই আহোঁ।"

গৱৰ্ণৰে কাৰ্ডটেবুলত তেওঁৰ জোঁৱায়ক আৰু স্বৰ্ণ-ব্যৱসায়ী সদাগৰজনৰে সৈতে বহি আছিল। জীয়েকৰ কাণ্ড দেখি গৱৰ্ণৰে ঢেক্‌ঢেক্‌কৈ হাঁহি কলে, "তাই ৰাজকুমাৰক কেচুৰাহাল দেখুৱাবলৈ লৈ গ'ল। য'ক য'ক। চাই আহক। আপোনাৰ স্নেহ নিবেদন কৰি আহক।"

গৱৰ্ণী-কন্ডাই, সন্তানকিটিৰ সম্পৰ্কে এতিয়াই মতামত পাব বুলি, তাইৰ মন উতলা হৈ পৰিল। তাই ল'ৰালৰিকৈ ডিউবৰ কোঠা এটালৈ সোমাই গ'ল আৰু পিচে পিচে গ'ল নেক্‌লিউদভ। তৃতীয় কোঠাটো বেচ ওখ। বেৰবিলাক বগা কাকতৰে ঢকা। ঢাকনি দিয়া লেম্প এটা জ্বলি আছে। দুখন বিছৰাৰ

মাজত এগৰাকী নাচে, বগা মস্তকাৱৰণ এখন পৰিধান কৰি বহি আছে। চেহেৰাত নাৰ্চগৰাকী বেচ স্নেহশীল আৰু চাইবেৰিয়ান বুলি ধৰিব পাৰি। গালৰ হাড়বিলাক উঠা। নেক্‌লিউদভক দেখি তাই থিয় হৈ সজ্জাৰণ জনালে। প্ৰথম বিচনাখনতেই হুবহুৰীয়া ছোৱালীজনীয়ে মুখখন মেলি টোপনিত লাল কাল গৈ আছে। তাইৰ কেঁকোৰা চুলি বিলাক গাকত পৰি আছে। 'মাকে বিছনাৰ ওচৰলৈ গৈ কুজা হৈ কলে, "এইয়া কত্যা!" এই বুলি শুৱিব কালে কেচুৱাটোৰ গাৰ কাপোৰখন টানি দিলে।

"বাক! তাই ধুনীয়া নহয়নে? এতিয়া বয়ল হুবহুৰ।"

"অ' নিশ্চয়! বেচ মৰমলগা!"

"আৰু এইয়া 'ভাছিয়ুক'। ককাকে এই নাম দিছে। ইয়াৰ সম্পূৰ্ণ বেলেগ ধৰণৰ চাইবেৰিয়ান চেহেৰা হৈছে, নহয়নে?"

"বেচ সন্মৰ! বেচ ধুনীয়া।" নেক্‌লিউদভে মন্তব্য দিলে।

এটা গৰ'ৰ হাঁহিমাৰি মাকে কলে, "হয়!"

নেক্‌লিউদভৰ অশ্রু এটা দৃশ্য বাবে বাবে মনলৈ আহিছিল। সেইটো হল সেই ডাঙাবিৰি লগাই থোৱা, চুলি খুৰাই দিয়া, পৰস্পৰৰ ভিতৰত যুঁজ বাগৰ কৰা অধঃপতিত কয়দী বিলাকৰ দৃশ্য। মুম্বু' জীলংসৱৰ, কাটুংচা, তাইৰ গোটেই অতীতৰ ঘটনাবোৰ তেওঁৰ মনত ভাহি উঠিল। ভাহি উঠিল সেই কয়দী বজ্‌বিকভৰ অকণমানি ছোৱালীজনৰ কথা।

এই সন্তান দুটি লৈ মাকৰ যি পবিত্ৰ আৰু নিৰ্ম্মল স্থখ, প্ৰত্যেক মাহুহৰ তেনে স্থখেই কাম্য, এনে স্থখ দেখি নেক্‌লিউদভৰ যেন হিংসাহে হয়!

তেওঁ সন্তান দুটিৰ প্ৰতি প্ৰশংসাত পঞ্চমুখ হৈ মাকক সন্তোষ দিলে। তাৰ পিচত গৰ্ভৰ কন্তাৰ পিচে পিচে ডুইং-কমলৈ আহিল। ইয়াতেই কাৰাগাৰলৈ যাবৰ কাৰণে ইংৰাজজন অপেক্ষা কৰি আছিল। গৰ্ভৰ আৰু গৰ্ভৰ-পত্নীৰ পৰা তেওঁলোকে উভয়ে বিদায় ললে আৰু কাৰাগাৰ অভিমুখে যাত্ৰা কৰিলে।

ইতিমধ্যে বাহিৰত বৰফ-বৃষ্টি হৈ ৰাস্তা-ঘাট, গছগছনি, ঘৰদুৱাৰ, আটাইবোৰ বৰফেৰে ঢাক খাই পৰিছিল। গাড়ীৰ চৈবোৰ বৰফেৰে বগা আৰু আনকি ঘোঁৰাৰ পিঠিতো বৰফ পৰি বগা হৈ পৰিছিল।

ইংৰাজজনৰ নিজৰ ঘোঁৰা গাড়ী এখন আছিল। গাড়ীখন জ্বলন্ত হৈ যাবলৈ কৈ, নেক্‌লিউদভেও নিজৰ গাড়ীত উঠি বহিল। কচোৱানে গাড়ী খেদাই দিলে।

পাঁচিশ

জেলাধনৰ ঘৰবোৰ অত্যন্ত কুৰূপ। সমুখত এজন প্ৰহৰী থিয় হৈ আছে। এটা সৰু লেম্প গেটত ঝাঁকি আছে। ওখ থিৰিকী বিলাকত, ঘৰৰ চাল, দেৱাল আৰু পাৰ্টিক' বিলাকত এটা বগা লেপন দিয়া আছে। পুৱাতকৈ এই সন্ধিয়া ঘৰবোৰ দেখিবলৈ আৰু কুৰূপ হৈ পৰিল।

জেলা ইনস্পেক্টৰজনে ভিতৰৰ পৰা ওলাই আহি, লেম্পৰ পোহৰত নেক্‌লিউদঙ আৰু ইংৰাজজনৰ অনুমতিপত্ৰ দুখন পাৰি চাই, আচৰিত হোৱাৰদৰে গাত জিকাৰ এটা মাৰিলে। কিন্তু গৰগৰৰ ছকুম মাত্ৰ কৰি, তেওঁলোকক পিচে পিচে আহিবলৈ তেওঁ অনুৰোধ কৰিলে। চোতালৰ মাজেদি ইনস্পেক্টৰে তেওঁলোকক লৈ গ'ল। তাৰপিচত সোঁফালৰ 'দৰজা এখন পাৰ হৈ, খটখটিয়েদি অকিচ কোঠালৈ তেওঁলোকক লৈ গ'ল, বহিবলৈ আসন দি ইনস্পেক্টৰে তেওঁলোকক প্ৰশ্ন কৰিলে তেওঁনো কি সহায় কৰিব পাৰে। নেক্‌লিউদঙে মাচলডাক লগ পোৱাৰ কথা কলত ততালিকে ৱাৰ্ডাৰ এজন পঠাই দিলে। তাৰপিচত ইংৰাজ জনে সোধা প্ৰশ্নবোৰৰ উত্তৰ দিবলৈ সাজু হ'ল, নেক্‌লিউদঙে দোভাষীৰ কাম হাতত ললে।

“এই জেলাখন কিমান মানুহ থাকিবৰ কাৰণে সজা হৈছিল?” ইংৰাজনে সোধিলে।

“বৰ্তমান ইয়াত কিমান বন্দী ৰখা হৈছে? পুৰুষ কিমান? তিৰোতা মানুহ কিমান? ল'ৰা-ছোৱালী কিমান? কঠিন শ্ৰম দণ্ডেৰে দণ্ডিত কিমান? কিমানক নিৰ্ৰাসন দিয়া হৈছে? বেমাৰী আছে কিমান?”

এই প্ৰশ্নবোৰ নেক্‌লিউদঙে ইংৰাজীৰ পৰা অনুবাদ কৰি দিলে আৰু প্ৰশ্নোত্তৰ বিলাকো ইংৰাজীত বুজাই দিলে। এনেকুৱা এটা পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হ'ব বুলি ইংৰাজজনে অলপো ভবা নাছিল। তেওঁ অস্থিতিবোধ কৰিলে। নেক্‌লিউদঙে ইংৰাজী বাক্য এটা আধা উচ্চৰণ কৰোতেই, বাহিৰত তেওঁ মানুহৰ পদধ্বনি শুনিবলৈ পালে আৰু অকিচৰ দৰজা মুকলি হ'ল। ৱাৰ্ডাৰ এজনৰ পিচে পিচে আহি কাটুংচা হাজিৰ হ'ল। তাইৰ মূৰত

কমাল, আক গাত এটা . কয়দী জেকেট। নেক্‌লিউদভৰ মনত এটা ভীৰ উত্তেজনা হুটি হ'ল।

“মইও জীয়াই থাকিবলৈ বিচাৰোঁ, মোকো সডি-সন্ততিৰে সৈতে এটি পৰিয়াল লাগে, যাতে মোৰো মন্থজ্ঞান সফল হয়।” কাটুংচা আহি কোঠাত সোমোৱাৰ লগে লগে নেক্‌লিউদভৰ মনত বিজুলীৰ সন্ধাৰে এনেদৰে এটা ভাৱ খেলাই গ'ল।

চকুটি তলমুৱা কৰি কাটুংচা উপস্থিত হ'ল।

নেক্‌লিউদভে আসনৰ পৰা উঠি তাইক লগ পাবলৈ দুখোজমান আগবাঢ়ি গ'ল। কিন্তু কাটুংচাৰ মুখৰ চেহেৰাত এটা কৰুণতা বিৰিঙি উঠিল। আগতে এবাৰ তেওঁ ভং'সনা কৰোতে তাইৰ মুখৰ ভঙ্গিমা যেনে হৈছিল, এতিয়াও তেনেই। লাজত যেন তাইৰ মুখখন এবাৰ বঙা আৰু এবাৰ বগা পৰে। তাই সঙ্কুচিত হৈ জেকেটটোৰ চুক এটা মোহাৰি আছে। এবাৰ তাই মুৰটো দাঙি, তেওঁৰ ফালে দৃষ্টিপাত কৰি পুনৰ তলমুৰ কৰিলে।

“তুমি বোধহয় খবৰ পাইছা যে তোমাৰ দণ্ড লাঘৱ হৈছে।”

“হয়, ৱাৰ্ডাৰে মোক কৈছে।”

“গতিকে হুকুমৰ মূল দলিলটো আহিলেই তুমি জেলৰ পৰা মুক্ত হবা। তাৰপিচত কোন ঠাইত বসতি কৰিবা, সেই সম্পৰ্কে নিজেই মীমাংসা কৰি লব পাৰিবা। আমি এই বিষয়ে পিচত বিবেচনা কৰিম।”

ততালিকে তাই বাধা দি কলে, “মোৰনো বিবেচনা কৰিবলৈ কি আছে।” ব্লাডিমিৰ চাইমনচনে যলৈকে যায় মইও তলৈকে যাম।”

তাইৰ মনত ভীৰ উত্তেজনা হোৱা সত্ত্বেও, তাই স্থিৰ দৃষ্টিৰে তেওঁৰ ফালে চাই, এই কথাখিনি দৃঢ়ভাৱে আৰু পৰিষ্কাৰকৈ প্ৰকাশ কৰিলে, যেন তাই আগতেই উত্তৰটো ঠিক কৰি থৈছিল।

“সঁচাইনে?”

“হয়! - দিমিত্ৰী ইভানভিচ! তেওঁৰ ইচ্ছা যেন মই একেলগেই তেওঁৰ সৈতে জীৱন কটাবোঁ……” ততালিকে তাই থমকি বৈ, পুনৰ কথাখিনি শুধৰাই এইদৰে কলে, “তেওঁ ইচ্ছা কৰিছে, মই যেন তেওঁৰ ওচৰতে থাকোঁ। মোকনো আৰু কি লাগে? ইয়াকেই মই স্মৃতি বুলি বিবেচনা কৰিম, ইয়াকৈ মোৰ কাৰণে ভাল আৰু কি আছে?”

“হুঁচাৰ এটা কথাই সঁচা।” নেক্‌লিউদভে ভাবিলে : ‘হয় তাই চাইমনচনৰ

শ্ৰেয়ত পৰিছে। আৰু তাইৰ ভালপোৱা তেওঁক কিলাই দিছে আৰু তাই লেশমাত্ৰও মোৰ ত্যাগ, ত্যাগ বুলি গ্ৰহণ কৰিবলৈ বাজি নাই। নহয় তাই মোক এতিয়াও ভাল পায় আৰু মোৰ মঙ্গলৰ কাৰণেই তাই মোক ত্যাগ কৰিছে আৰু তাইৰ নিজৰ ভাগ্য চাইমনচনৰ লগত সাঙুৰি দিছে।” নেকলিউদে নিজেও লজ্জিত হ’ল, তেওঁৰ মুখ বঙা হৈ পৰিল।

“আৰু এটা কথা। তুমি কি সঁচাই তেওঁক ভাল পাইছা?”

“ভালপোৱা, ভাল নোপোৱা সেইবোৰ কথা নিশ্চয়োজন। অতীত মৰিল, গ’ল, আৰু বহু কথাই মাৰ গ’ল। কিন্তু ব্লাডিমিৰ চাইমনচন এজন অসাধাৰণ মানুহ।”

“নিশ্চয়!” নেকলিউদে ততালিকে কলে। “মইও ভাবো তেওঁ এজন শ্ৰেষ্ঠ ব্যক্তি।”

• কাটুংচাই ভয় খাই উঠিল। তেওঁ যেন বহু কথাই কৈ পেলালে আৰু তাই কবলগীয়া কিছু কথা যেন থাকি যাব।

“নহয়। দিমিত্ৰী ইভানভিচ! আপোনাৰ ইচ্ছা পূৰ্ণ কৰিব নোৱাৰা বাবে মোক ক্ষমা কৰিব।” তাই কেঁৰা চকুযুৰিবে তেওঁৰ ফালে চাই ব’লাগি ব’ল। “হয়! আচলতে এনেকুৱাই হোৱা উচিত। আপোনাবোৰ জীৱন আছে। আপুনিও জীয়াই থক।”

• কেই মিনিট মানৰ পূৰ্বে নেকলিউদৰ মনত যি ভাৱ খেলাইছিল, তাই তাকেই ব্যক্ত কৰিলে। কিন্তু তেওঁৰ এতিয়াও তেনে ভাবনা নাই। তেওঁৰ ভাৱ আৰু অনুভূতি এতিয়া সম্পূৰ্ণ বেলেগ। তেওঁ অকল লাজেই পোৱা নাই, তাইক হেৰুৱাব লগা হোৱাত, তেওঁৰ যিখিনি ক্ষতি হৈছে, সেইবাবে তেওঁ দুঃখিত।”

“মই তোমাৰ পৰা এনে আশা কৰা নাছিলোঁ।” তেওঁ কলে।

“আপুনি ইয়াত থাকি ইমান দুখ কষ্ট ভোগ কৰিব কিয়? ইতিমধ্যেই আপুনি বহু কষ্ট ভোগ কৰিলে।” অলপ হাঁহিমাৰি তাই কলে।

“মোৰ একো কষ্ট হোৱা নাই। মোৰ কাৰণেই ভালেই হৈছে। মই যিমান পাৰোঁ তোমাক সহায় কৰি যোৱাই ইচ্ছা।”

“আমাক!”——বুলি তাই চকু খাই উঠাৰ দৰে নেকলিউদৰ ফালে চালে।

“আমাক একোৱেই নেলাগে। আপুনি মোৰ কাৰণে বহুত কৰিলে, সেয়েই যথেষ্ট। আপুনি নোহোৱা হলে... ..।”

তাই আক কিবা কব খুজিছিল, কিন্তু তাইৰ কণ্ঠস্বৰ কঁপি উঠিল। তাইৰ ঘৰে ডিঙিত কিহবাই সোপা মাৰি ধৰিলে।

“সেইবাবে তুমি মোক অলপো ধন্যবাদ দিব নেলাগে।” নেক্লিউদে কলে।

“বাক। এইবিলাক কথাৰ বাচ-বিচাৰ কৰাৰ এতিয়া একো প্ৰয়োজন নাই। ঈশ্বৰে সকলো দেখি আছে।” তাই কলে। তাইৰ ক’লা চকুখুৰিত চকুলোৱে ছাঁটি ধৰিলে।

“তুমি যে এনে স্নন্দৰী নাৰী হলা!” নেক্লিউদে কলে।

“মই—স্নন্দৰী?” উচুপি উচুপি কান্দি তাই কলে। এটা গভীৰ বিষাদৰ হাঁহি তাইৰ মুখত বিৰিঙি উঠিল।

“আপোনাৰ সময় হ'লনে?” ইংৰাজ জনে নেক্লিউদেৰ স্নন্দিলে।

“হয়! এতিয়াই গৈছে।” এই বুলি উত্তৰ দি, নেক্লিউদে কাটুংচাক ক্ৰীলংসৰ কথা স্নন্দিলে।

তাই নিজকে চম্ভালি লৈ ত্যই যিখিনি জানে, নেক্লিউদেৰ ধীৰে ধীৰে কলে। ক্ৰীলংসৰ এতিয়া একেবাৰে দুৰ্বল। মুখৰ অৱস্থা, তেওঁক আশ্পাতাললৈ আঁতৰোৱা হ’ল। মেৰীয়া পাডলৰনা অতিশয় চিন্তিত হৈ পৰিছে। তেওঁও আশ্পাতালত নাৰ্চ হিচাপে থাকিবলৈ বিচাৰিছিল, কিন্তু অসুস্থতি নেপালে।

“মই যাব পাৰোনে?” ইংৰাজজনে অপেক্ষা কৰি থকা দেখি তাই স্নন্দিলে।

“তোমাক মই বিদায় দিব নোৱাৰোঁ। পুনৰ মই লগ পাম।” এই বুলি নেক্লিউদে হাতখন মেলাৰ লগে লগে তাইও হাতখন আগবঢ়াই দিলে, আক নেক্লিউদে খামোচ মাৰি ধৰিলে।

“মোক আপুনি ক্ষমা কৰিব।” খুব ধীৰে ধীৰে সৰু মাতেৰে তাই কলে। নেক্লিউদে কথমপিহে তাইৰ মাতটো শুনিবলৈ পাইছে, তাইৰ কেঁবা চকুখুৰিৰ আচৰিত চাৱনি আক বিষাদৰ হাঁহি দেখি, নেক্লিউদে ধাৰণা কৰিলে যে তাই এই সিদ্ধান্ত কৰাৰ হুঁচা যুক্তিৰ ভিতৰত, বিত্তীয় যুক্তিটোৱেই সত্য। তাই নিশ্চয় তেওঁক ভাল পাই আক তেওঁৰ লগত তাই বিবাহ

বান্ধোনত সোমোৱাৰ মানেই তেওঁৰ জীৱন নষ্ট কৰা। চাইমনচনৰ লগত তাই যাবলৈ ইচ্ছা কৰি, তেওঁক মুক্ত কৰি দিছে। তাইও এই বুলি আনন্দিত যে তাই ইচ্ছা কৰা মতেৰেই কামটো কৰিবলৈ তাই সমৰ্থ হৈছে। তথাপি তেওঁৰ লগত তাইৰ বিচ্ছেদ ঘটাত তাই অন্তৰবে পৰা দুঃখি। তাই নিজৰ হাতখন নেকলিউডৰ হাতত হেঁচি ধৰি, ততালিকে ঘূৰি কোঠাৰ পৰা ওলাই গ'ল।

নেকলিউডেও যাবলৈ ওলাইছিল, কিন্তু ইংৰাজজনে কিছু টোকা লিখি থকাত, তেওঁক কোনো বাধা নিদি, অপেক্ষা কৰিলে। আৰু বেবৰ কাষত থকা বেঞ্চ এখনত বহি পৰিল। লগে লগে গোটেই পৃথিৱীৰ বোজা আহি যেন তেওঁক হেঁচা মাৰি ধৰিলে। নিদ্ৰাহানিৰ বাবে বা পথক্লান্ত হোৱাৰ বাবে নাইবা কোনো উত্তেজনাৰ কাৰণে তেওঁৰ এই ভাগৰ নহয়। আচলতে জীৱনৰ প্ৰতি তেওঁৰ এটা সাংঘাতিক বিতৃষ্ণা সৃষ্টি হ'ল। তেওঁ কেঞ্চত বহি আঙুজি থাকোতেই ততালিকে তেওঁৰ চকু মুদখাই আহি যোৰ টোপনিত পৰিল।

“বাক ! আপোনালোকে কক্ষ বিলাক চাব খোজেনে কি ?” ইনস্পেক্টৰে সুধিলে।

নেকলিউডে চকু মেলি চালে আৰু তেওঁ বেঞ্চত বহি টোপনিয়াই থকা দেখি নিজেই আচৰিত হ'ল। ইতিমধ্যে ইংৰাজজনৰ টোকা লিখাও শেষ হৈছিল।

ইনস্পেক্টৰৰ প্ৰশ্নত তেওঁলোকে কলে যে কক্ষ বিলাক চাবলৈ তেওঁলোকৰ ইচ্ছা আছে।

নেকলিউডে ভাগৰত ক্লান্ত হোৱাৰদৰে ইংৰাজজনৰ পিচে পিচে গ'ল।

ছাফ্ৰিশ

বাহিৰৰ কোঠাটো পাৰ হৈয়েই দুৰ্গন্ধময় কৰিদৰটো পায়। দুজন কয়দীয়ে মজিয়াতে পেচাব কৰা দেখি তেওঁলোক আচৰিত হ'ল। ইংৰাজজন, নেকলিউড আৰু ইঞ্চপেক্টৰ গৈ, প্ৰথম ৱাৰ্ডটোত সোমাল। ইয়াত কঠিন সজ্জা দণ্ড-প্ৰাপ্ত কয়দী বিলাক আছিল। ইতিমধ্যে কয়দীবিলাক বিচিনাত পৰিছিল। কোঠাটোত প্ৰায় সত্তৰজন কয়দী আছিল। একাষে একেকালে

মূৰ দি মাছহবিলাক শুই আছে। এই দৰ্শককিজনক দেখি সিহঁত আটাই-বিলাক, শোৱাৰ পৰা উঠি বিচনাৰ কাষত থিয় হ'ল। কেৱল দুজনেহে থিয় হোৱা নাছিল। তাৰে এজন জৰত পৰি থকা ডেকা আনজন এজন বৃদ্ধ, তেওঁ বেদনাত কঁকাই আছিল। ইংৰাজজনে এই ডেকা কয়দীজনে কিমানদিনৰ পৰা জৰত ভুগিছে তাৰ খবৰ ললে। ইন্স্পেক্টৰে উত্তৰ দিলে যে সেইদিন পুৱাৰ পৰাহে তাৰ বেমাৰ হৈছে। কিন্তু বৃদ্ধজনে ভালে দিনৰ পৰা পেটৰ বিষত ভুগিছে। কেৱল আশ্পাতালত ঠাই নথকা কাৰণে তেওঁক স্থানান্তৰিত কৰিব পৰা নাই। ইংৰাজজনে এটা অসম্ভৱিৰ ভাৱত মূৰ জোকাৰিলে। তেওঁ কলে যে সিহঁতক দুই-এটা কথা স্থিৰ খোজে আৰু নেকলিউদডক ৰুচ ভাষালৈ ভাঙনি কৰি দিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে। দেখা যায় যে ইংৰাজজনৰ চাইবেৰিয়াত নিৰ্ধাৰিত বন্দীবিলাকৰ বাসস্থান আৰু জেলবিলাক পৰিদৰ্শন কৰাৰ বাহিৰেও তেওঁৰ অগ্ৰ এটা উদ্দেশ্য আছিল। কয়দী বিলাকৰ মাজত বিশ্বাসৰ দ্বাৰা মুক্তি লাভ কৰা আৰু মৰণৰ পিচত উদ্ধাৰৰ বাণী প্ৰচাৰ কৰা।

সিহঁতক তেওঁ কলে যে যীশুখৃষ্ট সিহঁতৰ দৰদী আছিল আৰু বীশ্বৱে সিহঁতক ভাল পাইছিল। সিহঁতৰ কাৰণেই বীশ্বৱে প্ৰাণ বলি দিছিল। এই কথাত যদি সিহঁতে বিশ্বাস কৰে তেন্তে সিহঁতে ৰক্ষা পৰিব। ইংৰাজজন কথা কওঁতে কয়দী কিজনে তললৈ হাত নমাই থিয় হৈ আছিল।

“এওঁ কিতাপতেই সকলো লিখা আছে।” তেওঁ কলে, “ইয়াতেই সকলো কথা আছে। কোনোবাই পঢ়িব পাৰানে?”

কুৰিজনতকৈ অধিক লোকে পঢ়িব পাৰে। ইংৰাজজনে হাত-মোনাৰ পৰা কেইবাখনো টেস্টামেণ্ট * উলিয়ালে। বহুতেই টেস্টামেণ্ট লবলৈ হাত মেলিলে। তেওঁ এই ৱাদত দুখন টেস্টামেণ্ট দান দিলে।

দ্বিতীয় ৱাৰ্ডটোত একেই ঘটনা ঘটিল। তাতো দুৰ্গন্ধময় বতাহ। খিৰিকীবোৰৰ মাজত ইকন ঝাঁৰি থোৱা আছে। দৰজাখনৰ বাঁওহাতে সেই গেলাগোন্ধোৱা চৰিয়াটো পৰি আছে। কয়দী বিলাকে মাজলৈ মূৰ দি দুই লাইন হৈ পৰি আছে। তেওঁলোকৰ আগমনত এই কয়দীবিলাকৰ ভিতৰত তিনিজনৰ বাদে বাকী কয়দীবিলাক বিছনাৰ কাষত থিয় হ'ল। বাকী তিনিজনৰ ভিতৰত দুজনে বিছনাতে বহিল। কিন্তু তৃতীয়জনে

*টেস্টামেণ্ট—খ্ৰীষ্টানবিলাকৰ ধৰ্ম পুথি।

তেওঁলোকৰ কালে চকু মেলিয়েই নেচালে। এই তিনিওজন বেমাৰত ভুগি আছে। ইংৰাজজনে ইয়াতো সেই একে কথাকে কৈ দুখন টেস্টামেণ্ট উলিয়াই দিলে।

তৃতীয় কোঠাটোত চিঞৰ—বাখৰ লাগি ছলছল পৰি আছে। ইন্স্পেক্টৰে দৰজা খুলি ‘মনে মনে থাক’ বুলি হুকুম দিলে। এইৱাৰ্ডতো তেওঁলোকক দেখি কয়দীবিলাক আগবদৰেই থিয় হ’ল। কিন্তু এই কোঠাত বেমাৰীৰ সংখ্যা বেছি। বেমাৰীবিলাকে থিয় হব নোৱাৰিলে। দুজনে পৰস্পৰে যুঁজ কৰি আছিল আৰু যুঁজত জখমো হৈছিল। এটাই আনটোৰ চুলিত আৰু সিটোৱে ইটোৰ ডাচিৰ ধৰি টনাটনি কৰি আছিল। দুয়োটা যেন খঙত বলিয়া। ইন্স্পেক্টৰে ধমক দি সিহঁতৰ ওচৰ পালতহে সিহঁতে যুঁজখন এৰিলে। এটাই আনটোক এনেভাৱে মুখত ঘুঁচিয়াইছিল যে তাৰ নাকৰ পৰা ধাৰাসাৰে তেজ বৈ গৈছিল। সি চোলাৰ হাতেৰে মুখৰ তেজ মচিবলৈ ধৰিলে। আনটোৱে তাৰ চিগি যোৱা দাঢ়িবোৰ বুটলিবলৈ ধৰিলে।

“মনিটৰ”—বুলি ইন্স্পেক্টৰে চিঞৰ মৰাত এজন হুটপুট ডেকা আহি তেওঁৰ ওচৰত থিয় হ’ল।

“হুজুৰ! মই সিহঁতৰ কাজিয়া একৱাব পৰা নাই।” চকুত টিপ মাৰি ডেকাজনে কলে।

চকু পোন্দোৱাকৈ ইন্স্পেক্টৰে কলে, “বাক, ইহঁতক মই শিকাই দিম।”

ইংৰাজজনে ইংৰাজী ভাষাত প্ৰশ্ন কৰিলে, “ইহঁতে কিহৰ কাৰণে কাজিয়া কৰিছে?”

নেক্লিউদে মনিটৰক স্তম্ভিলে।

“এটাই আনটোৰ বগ এখন চুৰ কৰিলে বুলি কয়।” হাঁহি মাৰি মনিটৰে কলে, “ই তাক এটা ঘোঁচা মাৰিলে আৰু সি তাৰ পোটক তুলিছে।”

ইংৰাজজনে ইন্স্পেক্টৰক কলে, “মই ইহঁতক একেধাৰ কথা কব খুজিছোঁ।”

নেক্লিউদে অস্বাভাৱ কৰি দিলে।

ইন্স্পেক্টৰেও প্ৰশ্ন কৰিবলৈ অসুমতি দিলে।

চামৰাৰে বেটুপাত বন্ধা এখন টেস্টামেণ্ট ইংৰাজজনে উলিয়ালে।

“আপুনি এই কিতাখন পঢ়ি দিয়ক।” ইংৰাজজনে নেক্লিউদক কলে।

“তুমি ভৰ্কাভৰ্কা কৰি কাজিয়া লগাব পাৰ। মাৰপিট কৰিব পাৰ। কিন্তু যীশুৱে আমাৰ কাৰণে প্ৰাণ বিসৰ্জন দিছিল। তেওঁ আমাৰ কাজিয়া আপোষ কৰি লবৰ কাৰণে আন এটা উপায় দি থৈ গৈছে। তেওঁলোকক সোধকচোন, আমাক যি অত্যাচাৰ কৰে, তেওঁৰ প্ৰতি যীশুৱে কেনে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ কৈছে, তেওঁলোকে জানেনে ?”

নেক্লিউদে ইংৰাজীৰ পৰা কথাখিনি আৰু প্ৰশ্নটো কচ ভাষালৈ অনুবাদ কৰি দিলে।

“আমাৰ ওপৰালাৰ ওচৰত আপত্তি দিয়া আৰু তেওঁ আপোষ মীমাংসা কৰি দিব এয়ে নহয় জানো ?” কাজিয়া কৰি থকা ভিতৰৰে এজনে কলে।

“তাৰ মুখতেই এঘোঁচা মাৰি দিলেই পিচত সি আৰু নোজোকোৱা হব।” আনটোৱে কলে। বহুতেই তাৰ কথাৰ সমৰ্থন সূচক ধ্বনি কৰিলে।

নেক্লিউদে কয়দী ছুটাৰ উত্তৰ ইংৰাজীলৈ ভাঙি দিলে।

“সিহঁতক কওক যে যীশুৱে এনেদৰে কোৱা নাই। যীশুৱে কৈছে যে এখন গালত চৰ দিলে আনখন গাল পাতি দিবা।” ইংৰাজজনে তেওঁৰ গাল দুখন ইকাতি-সিকাতি কৰি দেখুৱালে।

নেক্লিউদে পুনৰ ভাঙনি কৰি দিলে।

“তেওঁ নিজেই পৰীক্ষা কৰি চ’ক।” কোনোবা এজনে উত্তৰ দিলে।

“বাক, যদি গালত চৰ নেমাৰে তেন্তে কি হব ? তেতিয়া কোনখন গাল ঘূৰাই দিয়া হব ?” বেমাৰী কয়দী এজনে স্মিলিলে।

“তেতিয়া ভৰিৰ পৰা মূৰলৈ ঢোল বোৱাদি যাব।”

কথা শুনি গোটেই কোঠাটোত হাঁহিব খলকণি লাগিল। আনকি নাকৰ পৰা তেজ ওলোৱা কয়দীটোৱেও নেহাঁহি নোৱাৰিলে। বেমাৰী বিলাকেও হাঁহিত যোগ দিলে।

কিন্তু ইংৰাজজনে অলপো লজ্জাৰ ভাৱ দেখুৱা নাই। তেওঁ নেক্লিউদক বুজাই দিবলৈ কলে যে অভ্যাস কৰিলে, অসন্তৰো সম্ভৱ কৰিব পাৰি। যি এই সত্যত বিশ্বাস কৰে তেওঁৱেই প্ৰকৃত স্ব্থ পায়।”

“ইহঁতে মদ খায়নে কি ? সোধকচোন ?”

“আপোনালোকে মদ নেখায়নে কি ?” কোনোবা এজনে প্ৰশ্ন কৰিলে। লগে লগে পুনৰ হাঁহিব বোল উঠিল।

এই কোঠাটোড চাৰিজন বেমাৰী কয়দী আছিল। ইংৰাজজনে প্ৰশ্ন কৰিলে যে এই বেমাৰী সকলক কিয় এটা বেলেগ ৱাৰ্ডত ৰখা নাই। তেতিয়া ইনস্পেক্টৰে প্ৰত্যুত্তৰ দিলে যে সিহঁতে নিজেই ইচ্ছা নকৰে। তেওঁলোকৰ সোঁচৰা বেমাৰো হোৱা নাই। তাৰোপৰি সকলো সময়তে সিহঁতক ডাক্তৰে চাই আছে আৰু প্ৰয়োজনীয় চিকিৎসা দিয়া হৈছে।

“আজি এপষেক ডাক্তৰ অহা নাই।” কোনোবা এজনে চিঞৰি কলে।

ইনস্পেক্টৰে কোনো জবাব নিদি দৰ্শক কিজনক আনটো কোঠালৈ লৈ গ’ল। সেই কোঠাতো তেওঁলোকক দেখিয়েই কয়দীবিলাক থিয় হ’ল আৰু ইংৰাজ জনে টেষ্টামেণ্ট কেইখনমান দান দিলে।

পঞ্চম আৰু ষষ্ঠ ৱাৰ্ডকিটাৰো অৱস্থা একেই।

কঠিন সন্ধ্যা দণ্ডেৰে দণ্ডিত হোৱা কয়দীবিলাক দৰ্শন কৰি, তেওঁলোক নিৰ্ৰাসন দণ্ড পোৱা বন্দীবিলাকক চাবলৈ গ’ল। তাৰপিচত গাঁৱৰ ৰাইজে সমাজচ্যুত কৰাৰ ফলত, নিৰ্ৰাসিত হোৱা বন্দী বিলাকক তেওঁলোকে দৰ্শন কৰিলে। কিছুমান মানুহে নিজ ইচ্ছাই এই বন্দীবোৰৰ লগত নিৰ্ৰাসনত বসতি কৰিবলৈ আহিছে। এই মানুহবোৰকো এওঁলোকে লগ পালে। বুভুক্ষু, কঠুৱা, অলস ভাৱে দিন কটোৱা অধঃপতিত এদল মানুহ। হাবিৰ বস্ত্ৰ পশুৰদৰে ইহঁতকো দেখুৱা হল।

ইংৰাজজনে তেওঁৰ দিবলগীয়া টেষ্টামেণ্ট কিখন ইতিমধ্যেই দি শেষ কৰিছিল। তেওঁৰ দিবলৈ কিতাপপত্ৰ আৰু নাছিল। তেওঁ কথা কোৱাও বন্ধ কৰিলে। তেওঁ নিৰ্জ্জন কক্ষবিলাকো চাই শেষ কৰিছিল। সকলোতে একেই এটা অসহনীয় আৰু অমাহুৰিক দৃশ্য। ইংৰাজজনে ইনস্পেক্টৰে দিয়া ৰিপৰ্টবিলাক ‘ঔ হয়’ বুলি শলাগি থলে।

নেকলিউডভে সপোন দেখাৰ দৰে যাওঁ নেযাওঁ ভাৱত, তেওঁলোকৰ পিচে পিচে গৈ আছে। এটা ক্লান্তি আৰু নিৰাশাই তেওঁৰ মনটো আগুৰি ধৰিলে।

সাতাইশ

নিৰ্ৰাসিত বন্দীবিলাক থকা কোঠা এটাত, পাবঘাটত লগ পাই অহা সেই বুদ্ধজনৰ মাত নেকলিউডভে শুনিবলৈ পালে। ফটা-ছিটা কাপোৰ পিন্ধা, চাল টোতোৰা পৰা এই বুদ্ধজন খাট এখনৰ কাষত মজিয়াতে বহি আছিল। এই নতুন দৰ্শক কিজনক দেখি তেওঁ তলতলকৈ চকু মেলি চালে।

ফটা চোলাটোৰ মাজেদি বুদ্ধৰ ঘাম বৈ যোৱা দেখা যায়, দেখাত মানুহজন যথেষ্ট দুৰ্বল, কিন্তু মাতটো বেচ টকটকীয়া আৰু গহীন। বুদ্ধৰ বোপা চকুজুৰি তিৰবিবাই আছে।

“থিয় হোৱা।” ইনস্পেক্টৰে বুদ্ধক কলে।

বুদ্ধই থিয় নহৈ বিতুষাৰহে হাঁহি মাৰিলে।

“যিবিলাক তোমাৰ ভৃত্য, সিহঁতেহে তোমাৰ আগত থিয় হব। মই তোমাৰ ভৃত্য নহয়……।” বুদ্ধই কলে।

“কি কৈছ—।” ক্ৰোধান্বিত হৈ ইনস্পেক্টৰে কলে আৰু খেদা মাৰি এথোজ আগবাঢ়িল।

“মই এওঁক চিনি পাইছোঁ।” নেক্লিউদে কলে, “এওঁক জেল দিয়া হ’ল কিয়?”

“এওঁৰ কোনো পাৰপত্ৰ নাছিল। সেই কাৰণেই গ্ৰেপ্তাৰ কৰি পুলিচে ইয়ালৈ পঠাই দিছে। এনেকুৱা মানুহ আমাৰ ইয়ালৈ নপঠাবৰ কাৰণে আমি সদাই কৈ থাকোঁ। কিন্তু পুলিচে আমাৰ কথা নুশুনে।” কেবাহি কেবাহিকৈ বুদ্ধৰ ফালে চাই ইনস্পেক্টৰে কলে।

“মোৰ ধাৰণা হৈছে আপুনিও ঐষ্টক বিবোধিত। কৰা দলৰেই এজন।” বুদ্ধই নেক্লিউদক কলে।

“নহয়! মই এজন দৰ্শকহে।” নেক্লিউদে উত্তৰ দিলে।

“বীণুঐষ্টক নমনা লোকসকলে মানুহৰ ওপৰত যি অত্যাচাৰ চলায় তাকেই চাবলৈ আহিছেনে কি? তেস্তে চাওক! এই গড়ালটোত ইহঁতে ইমানগাল মানুহ ভৰাই থৈছে। মানুহে পৰিশ্ৰম কৰি নিজৰ আহাৰ খাব লাগে। কিন্তু এওঁ এই মানুহ সোপাক তলা মাৰি বন্ধ কৰি ৰাখিছে। কাম-কাজ একো নাই। গৰু-গাহৰিৰ দৰে এগাল খাবলৈ দি মানুহবোৰক জানোৱাৰ ভৈয়াৰ কৰিছে।”

“এওঁ কি কৈছে?” ইংৰাজ ভদ্ৰলোকজনে প্ৰশ্ন কৰিলে।

নেক্লিউদে কলে যে ইনস্পেক্টৰে এইদৰে ইমান মানুহ জৰ্জৰ কৰি ৰখাৰ কাৰণে বুদ্ধই দোষাৰোপ কৰিছে।

“তেওঁক সোধকচোন যিবিলাকে আইন অমান্ত কৰে, তেওঁলোকক কেনে ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে?” ইংৰাজজনে স্তমিলে।

নেক্লিউদে প্ৰশ্নটো অস্বাভাৱ কৰি দিলে।

বুদ্ধই দাঁতকিটা উলিয়াই এটা অদ্ভুত হাঁহি মাৰিলে আৰু স্থগাৰে সৈতে কলে, “আইন ! আইনৰ কথা আপুনি দোহাৰিছে ! প্ৰথমতে তেওঁ ডকাইতি কৰি সৰ্ব্ব কাঢ়ি লৈছে। মাটিবাৰী কাঢ়ি লৈছে। মানুহৰ সকলো স্বৰ্গ ধ্বংস কৰিছে আৰু পিচত তেওঁৱেই সৰ্ব্বসৰ্ব হৈ পৰিছে। যিবিলাক তেওঁৰ বিৰোধী সিহঁতক হত্যা কৰিছে। শেষত আইন কৰিছে যে কাৰো চুব নকৰিবা, ডকাইতি নকৰিবা আৰু হত্যা নকৰিবা। এইবিলাক আইন তেওঁ কেতিয়াবাই উঠাই লব লাগিছিল।”

নেক্লিউদে অলুবাদ কৰি দিলত ইংৰাজজনে হাঁহি পেলালে।

“বাক বুজিলে। এতিয়া তেওঁক সোধকচোন চোব আৰু খুনীবিলাককনো কেনে ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে ?”

নেক্লিউদে এই প্ৰশ্নটোও কচ ভাষালৈ ভাঙনি কৰি দিলে।

“এই ভদ্ৰলোকক আপুনি কৈ দিয়ক যে যীশু খ্ৰীষ্টৰ বিৰোধীবোৰৰ প্ৰথমতে শিৰৰ মুকুট খহাই ল’ক।” বুদ্ধই গোঙোৰামুৱা হৈ কলে, “তাৰপিচত তেওঁ খুনী, চোৰ, ডকাইত চিনি নোপোৱা হব। ক’ক—ওঁক-কৈ দিয়ক।”

বুদ্ধৰ জৱাবটো ইংৰাজী কৰি দিয়াত ইংৰাজজনে মন্তব্য কৰিলে, “ওঁ এজন বলিয়া !” ইংৰাজ ভদ্ৰলোকে সেই কোঠাটো এৰি গুচি আহিল।

“যোৱা ! তুমি তোমাৰ কামত মন দিয়াগৈ। লোকক আহুকাল দিবৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। প্ৰত্যেকেই নিজক চম্ভালি লোৱা প্ৰয়োজন। প্ৰত্যেকেই নিজৰ কাৰণে। ঈশ্বৰে জানে কাক শাস্তি দিব লাগে ; কিন্তু আমি সেইবোৰ নেজানো, আমি নেজানো।” বুদ্ধই কলে, “তুমি নিজেই নিজৰ নায়ক হোৱা। তেতিয়া অন্ত কোনো নায়কৰ প্ৰয়োজন নাই আৰু প্ৰয়োজন নহবও, যোৱা ! যোৱা ! নিজৰ বাস্তা ধৰা।” খঙত ৰঙা হৈ চকু টেলেকা কৰি বুদ্ধই নেক্লিউদক কলে।

“হে, এই খ্ৰীষ্ট বিৰোধীবোৰে মানুহৰ তেজ খাবলৈ কেনেকৈ ওকণি মেলি দিছে, দেখা নাই। যোৱা ! যোৱা ! কথাৰ মহলা মাৰিব নেলাগে।”

নেক্লিউদে কোঠাৰ পৰা ওলাই আহি ইংৰাজজনৰ ওচৰ চাপি গ’ল। কোঠা এটাৰ সমুখত ইংৰাজজনে আৰু ইনস্পেক্টৰে কথাপাতি আছিল।

“এইটো কোঠা কিহৰ ?” ইংৰাজজনে প্ৰশ্ন কৰিলে।

“এইটো হ’ল মৃত শৰবিলাক জমা কৰি থোৱা কোঠা।”

“অ’ হয়নে কি ?” তেওঁ কোঠাৰ ভিতৰলৈ সোমাবলৈ ইচ্ছা কৰিলে।

মৃত শৰ থোৱা কোঠাটো সৰু। এটা সুাধাৰণ নিৰ্জন কক্ষৰ দৰে। ভিতৰত এটা সৰু চাকি টিমিক্-টামাককৈ জ্বলি আছে। চুক এটাত কিছুমান বস্তা আৰু খৰি পৰি আছে। সোঁফালে থকা খাট বিলাকত চাৰিটা মৃত শৰ। প্ৰথম মানুহটো বেচ ওখ। গাত এটা কপাহী চোলা, ডাটি সিমান নাই। মূৰটো এফাল খুৱা। ইতিমধ্যে শৰটোৰ তেজ গোট মাৰিছে। বুকুত মেল খাই পৰি থকা হাত দুখন শেঁতা হৈ পৰিছে। খালি ভৰি দুখনো মেল খাই আছে। এই শৰটোৰ পিচতে আছে এজনী ডেৰেহা শকত মাইকী মানুহৰ মৃতদেহ। খালি ভৰি দুখন ওলাই আছে। মৃতত কোনো কমাল আদি নাই। গাত এটা বগা জেকেট আৰু পেটিকোট। চুলিবোৰ আউল-বাউল। তাৰ পিচত আছে আৰু এটা শৰ। গাত পিছা কাপোৰ-কানিবোৰৰ বৰণ উজ্জল। এই শৰটো দেখি নেকলিউদভ চক খাই উঠিল। তেওঁ শৰটোৰ কাষ চাপি গ’ল। খুতৰিৰ ডাটিবোৰৰ মূৰবোৰ ঘোঁৰখাই ওপৰলৈ যোৱা। নাকটোৰ গঢ় বেচ ধুনীয়া। কপালখন ওখ। চুলিবোৰ পাতল। কিন্তু কেঁকোৰা-কেঁকুৰি। তেওঁ এই মানুহজনক চিনি পালে আৰু নিজৰ চকুৰ ওপৰতে যেন অবিশ্বাস হল। যোৱাকালি এই মানুহজনক তেওঁ দেখিছিল। বেদনাত তেওঁ ধাৱনি পোৱা নাছিল। খঙত উত্তেজিত হৈ পৰিছিল। সেই মানুহজনৰ মুখত আৰু বৰ্তমান মাতবোল নাই, সাৰ-সুৰ নাই, নিৰ্জীৱ। অথচ বেচ সুন্দৰ! অতিশয় সুন্দৰ!

হয়, এইয়া ক্ৰীলংসৱ। তেওঁৰ এইয়া মৰ্ত্যৰ অৱশেষ। নিৰ্জীৱ—নিশ্ৰাণ—এটা মৃত শৰ!

“কিয়! কিয় এই মানুহটোৱে ইমান নিৰ্যাতন, নিষ্পেষণ, অত্যাচাৰ, উৎপীড়ন ভোগ কৰি গ’ল! পৃথিৱীত তেওঁ জন্মই বা লেছিল কিয়? এতিয়া জানো তেওঁ ইয়াৰ তত্ত্ব বুজি পাইছে?” নেকলিউদভে নিজে নিজে ভাবিলে। কিন্তু উত্তৰ তেওঁ পোৱা নাই। তেওঁৰ চকুত ভাহি উঠিল মৃত্যু আৰু মৃত্যু!

নেকলিউদভৰ মন কোঁচ খাই গল।

ইংৰাজজনৰ পৰা তেওঁ বিদায় নললে। তেওঁ ইনস্পেক্টৰক চোতাললৈ ওলাই যাবলৈ বাটটো দেখুৱাই দিবলৈ অহুৰোধ কৰিলে। আজি দিনটোত যিবোৰ কাণ্ড দেখিলে; সেই সকলোবোৰ তেওঁ অকলে নিৰলে চিন্তা কৰি চাবলৈ হোটেললৈ ঘূৰি আহিল।

আঠাইশ

নেক্লিউদে বহুত বাতিলৈকে শুবলৈ যোৱা নাই। তেওঁ কোঠাৰ ভিতৰতে খোজ চলাই আছে। কাটুংচাব লগত তেওঁৰ যি সম্পৰ্ক আছিল, সি শেষ হ'ল। তাই তেওঁক নিবিচাবে। এইবাবে তেওঁ দুখীত, তেওঁ নিজে নিজে লজ্জিত। কিন্তু এই কথাই তেওঁৰ মনত সিমান উগল-থুগল লগোৱা নাই। উগল-থুগল লগাইছে অৱ এটা বিষয়ে। সেই বিষয়টো সম্পৰ্কে তেওঁ একো কৰিব পৰা নাই। ইয়েই তেওঁৰ মনত তীব্ৰ ঘাত-প্ৰতিঘাত সৃষ্টি কৰিছে। এই বিষয়ে কিবা এটা তেওঁ কৰিবই লাগিব।

আজি কিছুদিনৰে পৰা স্বচক্ষে তেওঁ যিবিলাক ঘটনা দেখিলে, এইবিলাক অতি সাংঘাতিক, বিশেষকৈ আজি তেওঁ সেই কাৰাগাৰৰ অভ্যন্তৰত যিবিলাক ঘটনা দেখিলে, এই ঘটনাবোৰে তেওঁক অভিভূত কৰি পেলাইছে। এই অভিভূত কাৰাগাৰ! মানুহক পশু তৈয়াৰ কৰা কাৰাগাৰ! ইয়েই হত্যা কৰিলে ক্ৰীলংসৱক! তেওঁ বহুত ভাবিছে হয়, কিন্তু সমাজৰ এই কলঙ্ক জয় কৰাৰ কোনো সম্ভাৱনা তেওঁ দেখা নাই। আনকি কেনেকৈনো এই সমস্যাৰ সু-সমাধান কৰিব পাৰি, তাৰ কোনো স্তংস্ৰুই তেওঁ পোৱা নাই।

তেওঁৰ মনত ভাহি উঠিল কাৰাগাৰত বন্দী হৈ থকা এই শ শ, হেজাৰ হেজাৰ মানুহৰ প্ৰতিচ্ছবি। চিনেমাৰ ছবিৰ দৰে প্ৰতিটো বন্দীৰ ছবি যেন তেওঁৰ চকুৰ আগেদি পাৰ হৈ গৈছে। লাখ লাখ মানুহৰ অধঃপতিত জীৱন যাপন কৰাৰ কৰুণ কাহিনী। কিছুমান জেনেৰেল, কিছুমান ইনস্পেক্টৰে ঠেলি হেঁচি ইহঁতক জেলত বান্ধি ৰাখিছে। তেওঁৰ সেই আচৰিত ধৰণৰ বুদ্ধজন অফিচাৰ সকলৰ প্ৰতি তোলা অভিযোগ আৰু কটুক্তিবোৰৰ কথা মনত পৰিল। নিজক মুক্ত বুলি ভবা সেই বুদ্ধজনে এই বিষয়াসকলক মন্ত্ৰিক বিকৃতি হোৱা লোক বুলি বিবেচনা কৰে। আৰু ক্ৰীলংসৱ! তেওঁ খঙতেই প্ৰাণ বলি দিলে। যিবিলাক মানুহে নিঃসঙ্কোচে এই নিপীড়ন চলাই গৈছে, সিহঁত কি পাগল! সিহঁতে নিজক স্ববিধেক সম্পন্ন লোক বুলিয়েই ভাবে। ডেস্কে ময়েই পাগলনে কি? নেক্লিউদে নিজে নিজে ইয়াৰ উত্তৰ বিচাৰিবলৈ ধৰিলে।

কোঠাৰ ভিতৰতে খোজ চলাই ভাবি ভাবি ডেওঁ ডাঙৰি পৰিল। শেৰত ডেওঁ চোফা এখনত বহি, সকলো এটাৰ পোহৰত ইংৰাজজনে যি বৈ বোলা টেষ্টামেণ্ট এখনৰ পাত লুটিয়াবলৈ ধৰিলে।

‘সকলোৱে কয় যে মাহুছে যি প্ৰশ্নৰ উত্তৰ বিচাৰে, সেই সকলো প্ৰশ্নৰ জবাব এই টেষ্টামেণ্টতে পায়।’ নেকলিউদন্তে ভাবিলে। ডেওঁ পাতবোৰ লুটিয়াই শেষত মেথিউ’ৰ অষ্টাদশ অধ্যায় খুলি ললে।

(১) সেই সময়তে যীশুৰ শিষ্য আহি তেওঁক স্থিলে : স্বৰ্গত সকলোডকৈ মহান ব্যক্তি কোন ?

(২) যীশুৱে সকলোকেচুৱা এটা মাতি আনি তেওঁলোকৰ মাজত এৰি দিলে।

(৩) আৰু অতি আনন্দেৰে কলে : তোমালোকে যদি এই কেচুৱাটোৰ নিচিনা হব নোৱাৰা তেন্তে তোমালোকৰ স্বৰ্গ-ৰাজ্যত প্ৰবেশ নাই।

(৪) যিয়েই নিজক এই অকণমানি কেচুৱাটোৰ দৰে শিশুমতি বুলি জ্ঞান কৰে বা শিশুৰ দৰে হব পাৰে, স্বৰ্গৰাজ্যত তেওঁৱেই মহৎ।

‘হয়! হয় এই কথা সত্য।’ নেকলিউদন্তৰ মনত পৰিল যে মাহুছে নিজক যেতিয়া তুচ্ছ বুলি ভাৱে, তেতিয়াই তেওঁ মনত আনন্দ পায় আৰু স্থখী হয়।

(৫) যিয়েই এনেকুৱা শিশুক মোৰ নামত গ্ৰহণ কৰে, তেওঁৱে মোকো গ্ৰহণ কৰে।

(৬) মোক বিশ্বাস কৰা শিশু সকলৰ যি দোষ লগায়, তেওঁ আনি লওক যে তেওঁ ডিঙিত বব নোৱাৰা শিল এটা আঁৰি লৈছে আৰু তেওঁ অতল সমুদ্ৰত ডুব গৈছে।

এইফাকি কথাৰ অৰ্থ কি? ‘যিয়েই গ্ৰহণ কৰে’ মানে কোনে ক’ত গ্ৰহণ কৰিব? আৰু ‘মোৰ নামত’ ইয়াৰ বা অৰ্থ কি? নেকলিউদন্তে নিজক নিজে প্ৰশ্ন কৰিলে। তেওঁৰ ভাৱ হল যে এইফাকি কথাৰ তথ্য তেওঁ একো বুজিব পৰা নাই। আৰু ‘ডিঙিত মাইলৰ খুটা এটা আঁৰি লোৱাৰ’ অৰ্থ কি? কিয় লব লাগে? ‘সাগৰৰ অতল গহৱৰ’ৰ অৰ্থ কি? এইবোৰৰ অৰ্থ পৰিষ্কাৰ নহয়।

নেকলিউদন্তে যীশুৰ বাণী (Gospel) বিলাক জীৱনত কেইবাবাৰো পঢ়িছে, কিন্তু সেই বাণীবিলাকৰ ভাৱাৰ্থ বুজিবলৈ তেওঁ অসমৰ্থ হৈছে।

কলড ডেওঁৰ বিতুষা বাঢ়ি গৈছিল। তেওঁ ‘মেথিউ’ৰ সপ্তম, অষ্টম, নৱম আৰু দশম অধ্যায় পঢ়ি চালে, ডেওঁ কোনো সন্তোষজনক উত্তৰ নেপালে।

(১১) কিয়নো যিখিনি হেৰাইছে, সেইখিনি ৰক্ষা কৰিবৰ কাৰণে মানব-পুত্ৰ আহিব।

তেওঁ পঢ়ি গ’ল :

(১২) তুমি কিদৰে ভাবিছা? যদি কোনো এটা মানুহৰ ১০০ ডেৰা থাকে আৰু তাৰে এটা যদি পলায়, তেতিয়া তেওঁ ৯৯টা ডেৰা এৰি থৈ পলাই যোৱাটোকে বিচাৰি নেযায়নে?

(১৩) মই তোমাক কওঁ যদি তেওঁ সেই হেৰোৱা ডেৰাটো বিচাৰি পায়, তেতিয়া তেওঁ পলাই নোযোৱা ৯৯টা ডেৰা থকাতকৈও বেছি আনন্দ পায়।

(১৪) তথাপি স্বৰ্গত তোমাৰ যি পিতা আছে, তেওঁৰ এইটো ইচ্ছা নহয় যে অকণমানি এটি শিশুও ধ্বংস হ’ক।

‘হয়! পিতাৰ সেইটো ইচ্ছা নহয় যে সিহঁত ধ্বংস হ’ক। কিন্তু ইয়াত শ শ হেজাৰ হেজাৰ ধ্বংস হৈছে, আনহাতে এই শ শ, হেজাৰ হেজাৰ মানুহক ৰক্ষা কৰাৰ কোনো সম্ভাবনাই নাই।’ নেকলিউদে ভাবিলে। তেওঁ আৰু পঢ়ি গল :

(২১) তাৰ পিচত পিটাৰে তেওঁৰ ওচৰলৈ আহিল আৰু কলে, ‘হে প্ৰভু! মোৰ ভাইয়ে কিয় সদায় পাপত লিপ্ত থাকে আৰু মোৰ ওচৰত দোষ লগায়। মই কেইবাৰ তেওঁক ক্ষমা কৰিম? সাত বাৰ নহয়নে?’

(২২) যীশুৱে তেওঁক কলে, ‘মই কেতিয়াও তোমাক সাতবাৰ বুলি নকওঁ। তুমি তেওঁক সত্তৰ আৰু সাতবাৰ অৰ্থাৎ সাতসত্তৰ বাৰ ক্ষমা কৰিবা।’

(২৩) স্বৰ্গৰাজ্যখন কোনো ৰজাৰ ৰাজ্যৰ দৰেনে কি? ৰজাৰ ৰাজ্যত ভৃত্য বিলাকৰ যেনেকৈ হিচাব ৰখা হয়, স্বৰ্গৰাজ্যত তেনেকৈ হিচাব ৰখা হয়নে?

(২৪) আৰু যেতিয়া তেওঁ ভাবিবলৈ ধৰিলে, তেতিয়া এজন ভৃত্য আনি তেওঁৰ আগত হাজিৰ কৰা হ’ল। এই ভৃত্যই দহ হেজাৰ টকা দিয়াৰ বাবে দায়ী।

(২৫) তেতিয়া গৰাকীয়ে তেওঁক পুত্ৰ-কন্ডাসহ বিক্ৰী কৰি, সেই টকা পৰিশোধ কৰিবলৈ আদেশ দিলে।

(২৬) ভৃত্যই তেতিয়া প্ৰভুৰ ওচৰত দীঘল দি পৰি সেৱা জনালে আৰু

প্ৰাৰ্থনা জনাই কলে, ‘হে প্ৰভু! মোক ক্ষমা কৰক। মই সকলো আদায় দিম।’

(২৭) তেতিয়া সেই ভৃত্যৰ গৰাকীৰ অন্তৰ স্নেহ-মমতাৰে ভৰি পৰিল আৰু ভৃত্যক সেই দায়ৰ পৰা মুক্তি দিলে।

(২৮) কিন্তু সেই ভৃত্যক আন এজন ভৃত্যই এশ পেন্স দিবলগীয়া আছিল। তেতিয়া সি তাৰ ডিঙি টেপা মাৰি ধৰি দাবী কৰিলে, ‘মোৰ পইচা দে।’

(২৯) তেতিয়া তাৰ লগৰীয়া ভৃত্যজন তাৰ ভৰিত দীঘল দি পৰি কলে, ‘মোক ক্ষমা কৰা আৰু সময় দিয়া। মই তোমাৰ পইচা আদায় দিম।’

(৩০) কিন্তু ভৃত্যজন বাজি নহ’ল, লগৰীয়া জনক পইচা আদায় নিদিয়া পৰ্য্যন্ত জেল দিয়ালে।

(৩১) কিন্তু লগৰীয়া আন আন ভৃত্য বিলাকে এই ঘটনা দেখি সিহঁতে অন্ততপ্ত হল আৰু দুঃখ পালে, তেতিয়া সিহঁতে ভৃত্যৰ গৰাকীৰ ওচৰলৈ গৈ সকলো কথা বিবৰি কলে।

(৩২) তেতিয়া গৰাকীৰ ওচৰত সেই ভৃত্যক আনি হাজিৰ কৰা হ’ল। গৰাকীয়ে তাক ক’ল, ‘হে দুষ্ট ভৃত্য। তুমি প্ৰাৰ্থনা কৰাত মই তোমাক দায়ৰ পৰা মুক্তি দিলোঁ।’

(৩৩) সেইদৰে তোমাবো লগৰীয়া ভৃত্য এজনৰ প্ৰতি অহুকম্পা হোৱা উচিত নহয়নে, যিদৰে মই তোমাৰ প্ৰতি দবদ দেখুৱালোঁ ?

“আৰু এইটোৱেই প্ৰকৃত উত্তৰ নেকি ?” নেকলিউদে হঠাৎ চিঞৰি উঠিল। ততালিকে তেওঁৰ অন্তৰেও বাগী দিলে, “হয়। এইটোৱেই।”

সকলো আধ্যাত্মিক জীৱন অভিবাহিত কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰা মানুহৰ জীৱনত যি হয়, নেকলিউদৰো তেনেই হ’ল। প্ৰথমতে যিবিলাকত ভাৱ চিন্তা আচৰিত, স্ব-বিৰোধী আৰু অতি সাধাৰণ বুলি ধাৰণা হৈছিল, সময়ৰ সোঁতত আৰু জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰ মাজেদি, সিবিলাক স্থানান্তৰিত আৰু পৰিষ্কাৰ হৈ পৰিল। এইদৰে তেওঁ এই কথাও পৰিষ্কাৰকৈ বুজিলে যে সমস্ত দুঃখ-বেদনাৰ পৰা মানুহে উদ্ধাৰ পোৱাৰ উপায় হ’ল, ভগৱানৰ ওচৰত সকলোৱে দোষ স্বীকাৰ কৰা আৰু সেই কাৰণেই তেওঁলোকে আনক শান্তি দিয়া উচিত নহয় আৰু সংশোধন কৰাও সম্ভৱ নহয়। সেইদৰেই কাৰাগাৰ, জেল বিলাকত তেওঁ দেখিছিল কি ? সাংঘাতিক ধৰণৰ নিৰ্যাতন, নিপীড়ন আৰু পাপ-কৰ্ম-

বিলাক চলি আছিল আৰু এই জেলৰ বন্দীবিলাকক সংশোধন কৰিবৰ কাৰণেই এক শ্ৰেণী মানুহে এই পাপ কৰ্মবিলাক সংঘটিত কৰিছে। কিন্তু মূল কথা হ'ল যিবিলাকে এই বন্দী বিলাকক সংশোধন বা সংস্কাৰ কৰিব খোজে, তেওঁলোকে নিজেই পাপী আৰু দুৰ্নীতিপৰায়ণ। এই দুৰ্নীতিগ্ৰস্ত মানুহবোৰেই আকৌ দুৰ্নীতি দমন কৰিব খোজে। সিটো অসম্ভৱ! শেষত কলাফল হ'ল এয়ে যে কিছুমান অভাৱগ্ৰস্ত আৰু লোলুপ মানুহে, এইদৰে, সংশোধনৰ নামত মানুহক অত্যাচাৰ চলোৱা ব্যৱসায়ত পৰিণত হৈছে আৰু এই অত্যাচাৰী কামবোৰ কৰি সিহঁত ক্ৰমে আৰু দুৰ্নীতি পৰায়ণ হৈ পৰিছে আৰু যাৰ ওপৰত অত্যাচাৰ চলাইছে সিহঁতকো অধঃপতিত আৰু পাপী কৰি তুলিছে। নেকলিউডৰ এই অত্যাচাৰ বিলাকৰ মূল কাৰণ সম্পৰ্কে পৰিষ্কাৰ ধাৰণা হ'ল; কিন্তু ইয়াৰ প্ৰতিকাৰৰ উপায় কি? প্ৰতিকাৰৰ উপায় হ'ল খুইষ্টে পিতাৰক যি উত্তৰ দিছিল সেয়ে, অৰ্থাৎ মানুহক মানুহে ক্ষমা কৰা—ক্ষমা কৰি যোৱা। এবাৰ নহয়, দুবাৰ নহয়, শত সহস্ৰ বাৰ ক্ষমা কৰা। কিয়নো দোষী নোহোৱা কোনোৱেই নাই। পাপ নকৰা কোনো নাই। সকলোৱেই যেতিয়া কৰে, তেন্তে এই পাপীবিলাকে আনকো নিষ্পাপী কৰিব নোৱাৰে।

কিন্তু প্ৰশ্ন উঠে, তেন্তে যিবিলাকে অপৰাধ কৰে বা অজ্ঞায় কৰে, সিহঁতক শাস্তি নিদিয়াকৈ কেনেকৈ এৰি দিব পৰা যায়। কিন্তু এই প্ৰশ্নৰ জবাব সম্পৰ্কেও তেওঁৰ পৰিষ্কাৰ ধাৰণা হ'ল, এই প্ৰশ্নৰ সত্যতা থাকিলহেতেন, যদি মানুহক বা অপৰাধীবিলাকক শাস্তি দিয়াৰ ফলত অপৰাধ সংঘটন কমি গ'ল হেতেন বা এই দণ্ডপ্ৰাপ্ত অপৰাধীবোৰ সংশোধিত হ'লহেতেন! আনহাতে দেখা যায় যে বাস্তৱত ইয়াৰ ফল বিপৰীত হৈছে। জেল, কাৰাগাৰে বা এই শাস্তি বিলাকে কাকো সংশোধন কৰিব পৰা নাই, কাকো নিষ্পাপী কৰিব পৰা নাই। সমাজবোৰো একো উন্নতি কৰিব পৰা নাই। গতিকেই যুক্তিযুক্ত কথা হ'ল, এই ক্ষতিকাৰক, অজ্ঞায় আৰু নিষ্ঠুৰ কামবিলাক বন্ধ কৰা। শতাব্দী ধৰি মানুহে কিছুমান অপৰাধীক ফাঁচী কাঠত ঝলোমাই আহিছে অৰ্থাৎ মৃত্যুদণ্ড দি আহিছে। সেই বুলি কি অপৰাধ বিলাক সমাজত লুপ্ত হৈছে? নবহত্যা বন্ধ হৈছেনে? ঘটনা ইয়াৰ বিপৰীত। বৰং অপৰাধ বাঢ়িছেহে। যিবিলাকক অপৰাধ কৰা বাবে দণ্ড দিয়া হৈছে, সিহঁত আৰু সাংঘাতিক-অপৰাধিত পৰিণত হৈছে আৰু কিছুমান অপৰাধী সৃষ্টি কৰিছে এদল জায়েক অপৰাধীয়ে (Lawful Criminals)। যেনে উকীল, এডভোকেট, জজ, বিচাৰক আৰু

জেল-ইনস্পেক্টৰ আদিয়ে। নেক্লিউডডৰ স্পষ্ট ধাৰণা হ'ল যে এই আইন আদালত বিলাকৰ কাৰণে সমাজখন টিকি থকা নাই। সমাজখন টিকি থকাৰ একমাত্ৰ কাৰণ হ'ল কম-বেছি পৰিমাণে এতিয়াও মাহুৰৰ মাজত, পৰস্পৰৰ মাজত, স্নেহ, শ্ৰদ্ধা, দয়া মমতা কিছু নহয় কিছু আছে।

নেক্লিউডডে যীশুৰ বাণী বিলাক পুনৰ পাঠ কৰিলে, এইবিলাক বাণী অৱশ্যে তেওঁ পূৰ্বেও পঢ়িছিল। এই বাণীবিলাকে সদাই তেওঁৰ অন্তৰ স্পৰ্শ কৰি গৈছিল, আজি পুনৰ পঢ়ি তেওঁ পৰিষ্কাৰকৈ বুজিলে যে এই বাণী বিলাকৰ তাৎপৰ্য্য মতে মাহুৰে যদি জীৱনত কাম বিলাক কৰি যায়, এই নীতিবিলাক যদি বাস্তৱত পৰিণত কৰে, তেন্তে মাহুৰে এখন সম্পূৰ্ণ নতুন সমাজ গঢ়ি তুলিব পাৰে আৰু সমাজৰ ভিত্তিয়েই নতুন হৈ পৰিব। অকল নতুনেই নহয়, আমি পৃথিবীতেই এখন স্বৰ্গৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পাৰো।

এই পাঁচটা নীতি বা কাহুন আমি মানি চলা উচিত।

(১) (মেথিউ—পঞ্চম অধ্যায়—২১-২৬)—মাহুৰে মাহুৰক হত্যা কৰা উচিত নহয়; আনকি ভায়েকৰ ওপৰতো খং কৰিব নেলাগে। কাকো অপদাৰ্থ জ্ঞান কৰা উচিত নহয়। কাৰবাৰ লগত হাই-কাজিয়া লাগিলে, প্ৰাৰ্থনাৰ পূৰ্বে আপোষ কৰি লব লাগে।

(২) মাহুৰে পৰ-স্বামী গমন কৰিব নেলাগে। নাৰী-সৌন্দৰ্য্য উপভোগ কৰাও উচিত নহয়। যদি কেতিয়াবা নাৰীৰ লগত সংসৰ্গ হয়, তেন্তে কেতিয়াও বিশ্বাস ভঙ্গ কৰিব নেলাগে।

(৩) মাহুৰে কেতিয়াও শপত গ্ৰহণ কৰা উচিত নহয়।

(৪) মাহুৰে কেতিয়াও 'যেনে কুকুৰ তেনে টাঙোন' বা 'প্ৰাণৰ বদলি প্ৰাণ' এনে নীতি লব নেলাগে। এগালত চৰ মাৰিলে, আনখন গালহে পাতি দিব লাগে। নিজৰ কিবা অপকাৰ কৰিলে নীৰৱে সহ্য কৰিব লাগে আৰু কোনোবাই সাহায্য ভিক্ষা কৰিলে, কেতিয়াও প্ৰত্যাখ্যান কৰা উচিত নহয়।

(৫) মাহুৰে শত্ৰুকো স্বগা. কৰা উচিত নহয়। শত্ৰুৰ লগত যুঁজিবও নেলাগে, বৰং শত্ৰুকো সাহায্য কৰিব লাগে, আৰু স্নেহ দেখুৱাব লাগে আৰু শত্ৰুকো সেৱাহে কৰা উচিত।

এইবিলাক নীতি মাহুৰে প্ৰতিপালন কৰিলে, জীৱনে কেনে ৰূপ লব, নেক্লিউডডে সম্যক উপলব্ধি কৰিলে।

সেইদিনা নেক্লিউদে গোটেই বাতি উজাগৰেই থাকিল। তেওঁ যীশুৰ বাণী বিলাক পূৰ্ণেও পঢ়িছিল। আজিও পঢ়িলে। কিন্তু আজি এই বাণী বিলাকৰ প্ৰকৃত তাৎপৰ্য্য যিদৰে তেওঁ বুজি উঠিল আৰু উপলব্ধি কৰিলে এনেদৰে তেওঁ কোনো দিনেই বুজা নাছিল। আজি তেওঁ এই বাণীবিলাকৰ তত্ত্ব অন্বেষণ কৰিলে আৰু তেওঁৰ বিশ্বাসো হ'ল। তেওঁ বিশ্বাস কৰিলে যে এই নীতি বিলাক মাহুহে মানি চলিলে আমি এই পৃথিবীতেই স্বৰ্গীয় সুখ পাব পাৰো। পৃথিবীতেই আমি স্বৰ্গ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পাৰো।

‘এয়ে মোৰ জীৱনৰ কাম। মোৰ জীৱনৰ কথমপি এটা কাম শেষ কৰোতেই পুনৰ আন এটা আহি পৰে।’

সেইদিনা নেক্লিউদে এটা নতুন জীৱনৰ পাতনি মেলিলে। এই নতুন জীৱনৰ গতি কি হয়, কেৱল নিয়তিয়েহে জানে।

++